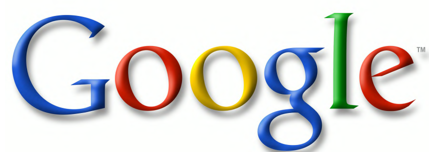
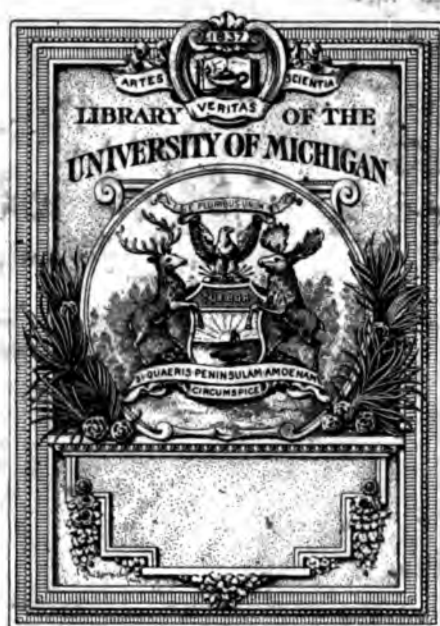
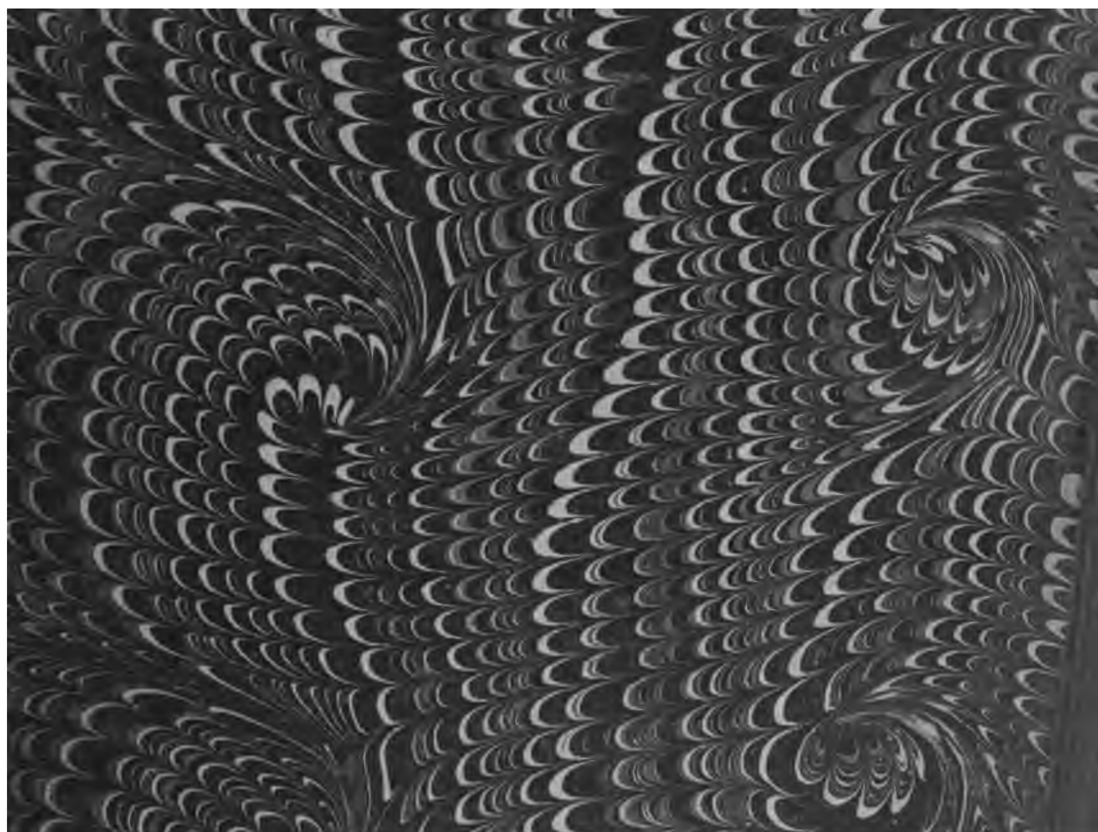

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

ILLUSTRERET DANSK

LITTERATUR

HISTORIE

ILLUSTRERET DANSK

LITTERATUR HISTORIE

AF P. HANSEN

ANDEN MEGET FORØGEDE UDGAVE

MED 36 BILAG

SAMT INDTRYKT I TEXTEN 300 FORFATTERPORTRAITER, 63 HAANDSKRIFT-FACSIMILER, 158 INITIALER, TITELBLADE, TEXTPRØVER, POLEMISKE BILLEDER OG ANDRE ILLUSTRATIONER

FRISERNE TEGNEDE AF HANS NIKOLAJ HANSEN

TREDIE BIND

KJØBENHAVN

DET NORDISKE FORLAG

BOGFORLAGET · ERNST BOJESEN

1902

MED BIDRAG AF

Dr. phil. R. BESTHORN, Prof. Dr. C. CHRISTIANSEN, Docent V. DAHLERUP,
Prof. Dr. J. L. HEIBERG, Kontorchef A. HOLCK, Prof. Dr. H. HØFFDING,
Prof. Dr. S. M. JØRGENSEN, Museumsinspekteur Dr. F. MEINERT,
Museumsdirekteur Dr. SOPH. MÜLLER, Observator C. F. PECHÜLE,
Prof. Dr. EMIL PETERSEN, Prof. Dr. JUL. PETERSEN, Docent Dr. V. A. POULSEN,
Prof. Dr. JOH. STEENSTRUP, Biskop Dr. H. V. STHYR,
Assessor Dr. jur. C. USSING, Prof. Dr. N. V. USSING, PH. WEILBACH

Trykt i H. H. THIELES Bogtrykkeri

INDHOLD AF TREDIE BIND

FORTEGNELSE OVER BILAGENE TIL TREDIE BIND.

FORTEGNELSE OVER TEXT-ILLUSTRATIONERNE I TREDIE BIND.

DET NITTENDE AARHUNDREDE.

I.

IDEALISMENS FREMBRUD OG SEJR.

1800—1825.

Adam Gottlob Oehlenschläger fødtes den 14. November 1779 i et lille Bindingsværkshus paa Vesterbro lige ved Frederiksberg-Allees Begyndelse overfor den daværende »Jernport«, paa venstre Haand fra Byen af. Men allerede Aaret efter førte hans Skjæbne ham varslende fra den ringe Bolig til et Slot, paa hvilket hans Barndom henrandt under mere forskjelligartede Indtryk, end der ellers faldt i et kjøbenhavnsk Barns Lod paa den Tid.

Begge hans Forældre vare af tydsk Slægt. Paa fædrene Side kunde han regne op sine fire Aner af Organister, idet Tipoldefaderen beklædte denne Stilling i en lille Kirkeby nærved Lübeck, Oldefaderen fulgte ham i Embedet, Bedstefaderen virkede i samme Egenskab i Sønderjylland og hans Fader, Joachim Conrad Oehlenschläger, opdroges til den nævnte Stilling i Rendsborg, hvorfra han kom til det Moltkeske Hus i Kjøbenhavn, halvt som de unge Komtessers Lærer i Klaveerspil, halvt som almindelig Tjener. Kammerjomfruen i det grevelige Palads, Martha Maria Hansen, Datter af en højtydsk Fader, der havde været kongelig Slotsfuldmægtig og var bleven gift med en kjøbenhavnsk Borgerdatter, forlovede sig med den tjenende Musiker, og deres Bryllup stod

Aaret før den Søns Fødsel, som opkaldtes efter deres fælles Husbond, den første Greve af Bregentved, og holdtes over Daaben af Grevinden.

Første Barndom.

Forskjellig Paavirkning modtog Drengen fra sine Forældres højst forskjellige Naturer. Faderen var en kraftig, velbegavet, jovial og — hvad dermed ikke saa sjeldent forenes — ligesaa grundgodmodig som øjeblikkelig hidsigt opfarende Personlighed, stærk af Statur — han blev paa det Nærmeste firsindstyve Aar gammel —

Oehlenschlägers Fødested paa Vesterbro.

rødmusset og sund til det Sidste; hans Portrait har Digteren tegnet i Slotsforvalterens Lignelse i sit Syngespil »Tordenskjold«. Moderen var en baade forstandig og følelsesfuld Kvinde, men med et tungere Sind, der fik sit afgjørende Knæk, da hun nogle Aar efter Adams Fødsel bragte en Datter til Verden, som blev født med Vattersot i Hovedet og laa fem ynkelige Aar i sin Vugge, inden hun døde. Over denne Ulykke faldt Moderen hen i Melankoli, og det Blik paa Tilværelsen, nogle »hellige« kjøbenhavnske Haandværksmestre ivrigt stræbte at bibringe hende, skulde ikke gjøre hendes Sindsstemning lysere; hun var tilsidst »tabt for dem alle og sig selv«

og døde, inden hun kunde opleve sin Søns gryende Berømmelse, men i flere skjønne Digte har han kjærligt dvælet ved hendes Minde. »Vemodens Følelse og en dyb Alvor fik jeg fra hende,« siger Oehlenschläger, »fra min Fader Sundhed og Munterhed. Indbildningskraft og Ild havde de begge, han mer for det Lystige, det Tragiske fik jeg i Arvelod fra min Moder.«

Aaret efter Adams Fødsel fik Familien Bolig paa Frederiksberg Slot ved Faderens Udnævnelse til Organist og Slotsforvalterfuldmægtig. Her boede Hoffet om Sommeren, og der var broget Liv med Gardister og Pager og valfartende Kjøbenhavnere; ved Efteraarstide færdedes Drengen mellem Haandværkere og Arbejdsfolk paa Slot og i Have eller dvælede i den ensomme Søndermarks alvorsfulde Anlæg; om Vinteren stod Slottets tomme Sale ham aabne med den tildækkede Kongepragt og de mange Malerier. Til Hverdags Lege med den yngre Søster SOPHIE og nogle faa Kamerater, om Søndagen Ophold hos Faderen paa Orgelværket, eengang om Sommeren den for Kjøbenhavnerne obligatoriske Dyrehavstour til Bakken med dens dengang mere storartede og ialtfald enestaaende Herligheder.

Oehlenschläger sex Aar gammel.
Efter et Digterens Datter Fru M. Konow tilh. Maleri.

Tidlig blev den livlige Dreng sat i Skole, først hos en vranten Madamme, senere hos Degnen; Lidet lærte han begge Steder, men desmere Læsning hentede han fra Lejebibliotheket i Byen, Godt og Slet imellem hinanden. Da kom han engang tilfældig i Samtale med Digteren Edv. Storm, der var Forstander for Efterslægts- Skolegang.

Selskabets nylig oprettede Realskole. Han fandt Behag i Drengen og skaffede ham Friplads i sin Skole, hvor han selv underviste i Dansk og nordisk Mythologi. Et Par af Adams danske Stilebøger haves endnu; Tonen i dem viser det særlige Fortrolighedsforhold, der bestod mellem Elev og Lærer, vel ligesaa meget formedelst dennes egen Personlighed som ifølge de nye pædagogiske Principer. En af Stilene begynder saaledes: »Jeg agter dennegang at skrive den Historie til Stil, som Du forleden Løverdag fortalte os, og ønsker, at den maa finde dit Bifald«; den ender saaledes: »Da Historien nu er tilende, slutter jeg med at forblive din Ven og Tjener«. En anden begynder: »Bedste Ven! Da jeg veed, at Du heller vil have Originaler end Oversættelser, saa skriver jeg dennegang et originalt Brev i Haab om dit Bifald«. En tredie ender: »Nu er min Stil tilende, og jeg slutter med at ønske, at Du snart maa blive frisk, hvilket vist Ingen ønsker mere end din oprigtige Ven A. G. Oehlenschläger«. (Medd. i Kr. Arentzens 1879 udkomne »litteraturhistoriske Livsbillede« »Adam Oehlenschläger«, hvortil Læseren overhovedet henvises angaaende en fyldigere Skildring af Digterens Liv).

Oehlenschlägers Fader.
Efter et Digterens Datter Fru M. Konow tilh. Maleri.

»Dagbogsoptegnelser fra hine Dage, som ligeledes ere blevne bevarede,« siger den nævnte Biograf, »røbe en sund, naturlig, brav, noget ilsindet og meget lidet udviklet Dreng, vidt forskjellig fra Ewald i Slesvigs og Baggesen i Slagelses lærde Skole. Oehlenschläger drømte ikke, uagtet Krigslarmen lød rundt omkring i den vide Verden, som Ewald om Krigshæder, endnu mindre løb han

sin Vej for i Lighed med Robinson Crusoe at strande paa en eller anden ubeboet Ø. Ikke heller fordybede han sig som Baggesen om Natten i broget Blanding i Horats, naturlig Theologi, Youngs »Nattetanker« og Elskovs bittersøde Følelser eller skrev i sin Dagbog i den bare Skjorte. Oehlenschlägers sorgløse Aladdins-Barndom, der var ulige lykkeligere end de to poetiske Forgængeres, frembyder ingensomhelst saadanne Excentriciteter.«

I Paasken 1795 blev det smukke unge Menneske konfirmeret og Aaret efter taget ud af Skolen, for — meget imod sin Lyst — at anbringes ved Handelen, hvilken Plan dog tidlig blev opgiven, saa han fik Lov til at forberede sig til Examen artium. Men med de tørre Studier, Begyndelsesgrundene i Latin og Græsk, holdt han det ikke længe ud; dertil var han for utaalmodig af Natur og havde Hovedet for fuldt af Lafontaines Romaner, Spiess' Spøgelsehistorier, Kotzebues og Ifflands borgerlige Skuespil, Shakspeares Tragedier, Suhms nordiske Fortællinger, Ewalds Sørgespil, Baggesens komiske Digtninger og anden broget Læsning, hvis Indhold førte Tanken helt andre Steder hen end til Grammatikens kølige Regioner.

Oehlenschlägers Moder.
Efter et Digterens Datter Fru M. Konow tilh. Maleri.

Theaterliv.

Theaterlidenskaben har altid været stærk i Kjøbenhavn, og ved i Decennierne omkring Aarhundredskiftet at træde i Forbindelse med Klublivet affødte den megen Privatkomedie. Ogsaa Oehlenschläger havde baade skrevet Stykker og været med til at spille dem, ja endog sammen med en nydelig ung Pige, som gik til Theatret. Hvad Under, at hans Tanker gik samme Vej. Faderen

lod ham som sædvanlig følge sit eget Hoved. Han blev antagen som Elev, undervist i Sang, Dands og Fægtning og betraadte Scenen første Gang i December 1797, atten Aar gammel. Hans Debutroller vare i Schröders Komedie »Fændriken«, i Todes »Søofficererne«, som Slotsherren i Samsøes »Dyveke« og som Lieutenant Cederstrøm i Kotzebues »Armod og Højmodighed« — Rosing'ske Roller i Elskerfaget; men Oehlenschläger fyldte kun daarligt i sin Lærers Klæder, kejtet og uerfaren i Kunstens Teknik, som han var. Han befandt sig mindre og mindre vel ved Theatret, skjøndt han var vel seet blandt Kameraterne og betegnedes af dem som »Manden med de skjulte Talenter«, hvem man havde mere end mistænkt for digteriske Bidrag til »Minerva« og »Tilskueren«, efter at man i Dreiers Klub havde seet Rahbek opsøge ham og naturligvis strax drikke Dus med ham. Da den ærekjære Ungersvend nu tilmed maatte døje en officiel Reprimande for Forsømmelse i Tjenesten, tilstillede han Direktionen følgende om hans krænkede Sind ligesaa fyndigt som kortfattet vidnende Opsigelse: »Grunde have bevæget mig til at forlade Theatret. Den første og sidste Godhed, Direktionen viser mig, er jo før jo heller at skaffe mig min Afsked.« Baggesen, der jo var en af Direkteurerne, kom en Dag godlidende hen til det unge Brushoved og sagde, at dennes Brev havde været ham paafaldende i to Henseender: først fordi han ikke længe havde seet saa smuk en Haandskrift — og her var Baggesen en kompetent Dommer — og dernæst fordi han aldrig havde seet et Brev til Direktionen i den Tone. Oehlenschläger gav et mut Svar og fik saa sin Afsked i de første Dage af 1800.

itudier. Blandt de i Afskedsbegjæringen antydede Grunde, der bevægede Oehlenschläger til saa brat at bryde Broen af efter sig, var ogsaa den, at han øjnede en ny Vej til Fremtiden. Ved Middagsbordet i sit Logis hos en Farverenke paa Vestergade havde han gjort Bekjendtskab med Husmoderens to Brodersønner fra Rudkjøbing, beskedne unge Mennesker, der holdt inderligt sammen og altid saaes paa Gaden Haand i Haand — og Haand i Haand fulgtes de ad til videnskabelig Berømmelse, ligefra de som Studenter vandt Universitetets Guldmedailler, og til hele Danmark og en Del af den øvrige Verden kjendte deres Navne: HANS CHRISTIAN og ANDERS SANDØE ØRSTED. Det var i Selskabet ved den Førstnævntes Doktorgilde,

at den varslende Episode indtraf, der ligesom aabnede et Indblik i, hvad der gjærede i den tyveaarige Oehlenschläger. Talen var kommen paa Digtekunsten, og den Ytring faldt, at den danske Poesi var sunken overordenligt siden Ewalds Død. Oehlenschläger havde indtil da siddet som taus Tilhører henne i en Krog; men pludselig rejser han sig, gaaer midt ind i Kredsen, seer dem Alle fast i Øjnene og raaber med Slag i Bordet: »Ja, det er sandt, den er sunken, men den skal, Fanden gale mig! rejse sig igjen!« »Jeg havde ikke kunnet tage fortrydeligt op — siger Digteren i sine »Erindringer« — om hele Selskabet havde leet mig ud; men var det nu Godmodighed, der ikke nænte at ydmyge mig, eller troede de maaske: I den Knægt maa der dog stikke Noget! — nok, de taug, saae forundrede paa mig, og ej engang et spodsk Smil straffede mig. Men denne Højmod var just ene istand til at ydmyge mig; jeg sneg mig hen i min Krog igjen og følte, jeg havde begaaet en dum Streg. Men Ørstederne, mine Venner, ansaa det for en Spaadom.« Mere og mere sluttede Oehlenschläger sig til deres Omgang, og naar han besøgte dem paa Ehlers' Kollegium og saae dem fordybede i Studierne, vaagnede Længslen efter videnskabelig eller litterair Syssel i ham. En Dag i 1799 stod han i Kollegiets Bibliothek og betragtede Bøgerne med Taarer i Øjnene. H. C. Ørsted overraskede ham i denne Situation, trøstede ham og forsikrede, at det endnu ikke var for sent for ham at studere. Efter Afskedigelsen fra Theatret læste han da med Brødrene og blev efter Vidnesbyrd af dem, uden offentlig Prøve, privat indskreven ved Universitetet (den saakaldte »Kakkelovns-Examen«) i Oktober 1800, tog strax efter latinsk juridisk Forberedelsesexamen og begyndte saa under A. S. Ørsteds Vejledning at dyrke Retsstudiet. Men adskillige Distraktioner hæmmede Læsningens Fynd: et Par Maaneder efter Artium blev han forlovet med Kamma Rahbeks Søster CHRISTIANE HEGER, hvem han havde truffet paa Bakkehuset, og en af Universitetet udsat æsthetisk Prisopgave var ham for fristende, til at han Prisopgave. ikke skulde øve sine Kræfter paa den. Den krævede nemlig en Besvarelse af det Spørgsmaal: »Var det gavnligt for Nordens skjønne Litteratur, om den gamle nordiske Mythologi blev indført og almindelig antagen istedenfor den græske?« Oehlenschlägers Afhandling, der lønnedes med Accessit, besvarede Spørgsmaalet bekræftende. Den er langtfra saa umoden, som man skulde vente det af en

i stringent Tænkning saa uøvet ung Student overfor en forholdsvis saa ny Opgave, og for os har den stor Interesse ved at lære os den vordende Digters Tankeretning at kjende. Især er den Omstændighed mærkelig, at han rent forbigaaer Poesien som social og moralsk Nytte-Institution og bestemmer den som den Kunst, der »skal bringe usandselige Ting i en skjøn sandselig Form«; direkte fornægter han Oplysningstidens Kunstanskuelse ved sin Paavisning af, at »jo mere Fantasien er underkastet den dannede Fornuft og dens Abstraktionsevner, des mindre dristige og originale dens Frembringelser. Vi maa tænke os hen i Oplysningens Barndom, for at finde Digtekraften i sin fulde Flor, og hvilke Produkter af den skabende Indbildningskraft blive os her interessantere end Maaden, hvorpaa de Gamle have forestillet sig Aarsagen til Naturens Virkninger: Gud — den mest højtidelig store Gjenstand, som altsaa krævede de mest højtidelig store Billeder. Fornuftreligionen er ikke nok for Digteren, er ikke mangfoldig og altsaa snart udtømt.« Hvor kort denne lille Afhandling end fatter sig, rummes dog i dens Udvikling ikke faa af de Tanker, der stod lige for Døren som normgivende i Kunst og Historie, og som om dens Forfatter alt følte den romantiske Skoles Rørelser i sig, lægger han for Historiens Vedkommende Hovedvægten paa dens dæmrende Frembrudstid; ikke mindre betegnende for hans Digtersyn, som det senere aabenbarede sig, er det, at han ikke vil anerkjende den strengere historiske Kolorit som en Fordring til Digterværket, men hævder det Berettigede i at lægge en senere Tids mildere og blødere Farver ind i det fjerne Stofs raa Tegning, en Anskuelse, der blev raadende i hans Digtning, og som han ogsaa theoretisk vedkjendte sig senere. Den vakre lille Afhandling er optrykt i »Bidrag til den oehlenschlägerske Litteraturs Historie« I. Bd. 1868.

te Digte.

I de Digte, Oehlenschläger hidtil havde ladet trykke, havde han jevnligst sunget sin Tids vante Melodier, men stundom havde der dog lydt enkelte Toner af en uvant Klang. Paa baggesensk Vis, men uden baggesensk Vid, havde han forsøgt sig i den komiske Fortælling med rationalistisk Railleri og i en anden af Oplysningstiden yndet Digtform, Allegorien, forherliget »Visdom, Kjærlighed og Venskab«. Overhovedet var han naturligvis fortrolig med Tidsalderens Stikord; i et af disse tidlige Digte bruges det magre Billede, at »Egnen hviler stor som Dyden«, og i et andet

prises gammelklogt den tørre Evighedsblomst som Allegori paa Dyden fremfor Rosen, ved hvilken Skjønheden allegoriseres:

O Skjønhed, Dødeliges korte Fryd!
Du visner brat som Rosen og forglemmes;
men aldrig, aldrig Du forglemmes,
guddommelige, evig-skjønne Dyd!

Men disse trivielle poetiske Blomster gaaer den unge Poet dog stundom ringeagtende forbi og søger sine Emner andetsteds, først og fremmest da i den nordiske Oldtid. Foreløbig besynger han den nogenlunde efter de gamle Noder:

Mod synkende Gravhøje lyde vor Sang
og Bægerets Klang,
thi Oldtidens Minni vi hædre!
Beundrende svinge vor Tanke sig hen
i Tiden, som dannede saadanne Mænd
som Danmarks værdige Fædre!

Efter den 2. April 1801 kommer der fuldere Klang i Tonen. Uden Hensyn til denne Dags politiske Betydning kan det siges, at vor Historie tæller faa Sidestykker til den Stemningsløftelse, der som en Vaarvind bruste gjennem Folkesindet under og efter Skjærtorsdagskampen. En Fredsperiode paa firsindstyve Aar havde gjort Ordet Krig til et næsten indholdsløst Begreb, da det nu pludselig, ved en uanet Vending, blev til ram Virkelighed: Verdens største maritime Magt lige udenfor Trekroners Kanoner, ført af Verdens berømteste Søhelt — i Kamp med ham og hans overlegne Flaade Nationens Yndlinge, de danske Søgutter, hævdende Flagets Ære ved en Modstand saa haardnakket, at den aftvang Fjenden Beundring. Ombord paa Blokskibene begejstret Kampiver, rolig Pligtopfyldelse, frimodig Offervillighed — iland Uro og Forventning, vexlende Frygt og Haab, for Fædrelandet som for de Enkelte, og efter Kampen jublende Henrykkelse, en forunderlig betagende Blanding af svulmende Kjærlighed til den nu dobbelt kjære Fædrejord, Taknemmelighed overfor dens Forsvarere, Stolthed og Ydmyghed, Sorg over de Faldne og sværmerisk Forherligelse af deres Heltedød. Pludseligt kom denne Stemningsfylde over Folket, men først langsomt lagde den stærke Bølgegang sig, og i et saa ungt og modtageligt Sind som Ochlenschlägers vuggede den saalænge, at vi kunne fornemme den i hele hans bedste Ungdomsdigtning. Skjøndt denne nationale Vækkelse jo ikke blev den afgjørende Krise i hans Udvikling som Digter, kan det iagttages, hvorledes de stærkere stemte Strenge fra nu af eje lødigere Toner. Han skrev Aaret efter Kampen en lille dramatisk Situation »Anden April 1801«. Den er overvejende

Slaget paa Rheden.

gammeldags i sin Diktion, men der er dog mere end almindelig Fart i den Skildring af Stemningen, Stykkets unge Student giver:

Hvordan det gaaer? Som det har altid gaaet;
en Guddom svæver over Kjøbenhavn.
Al Smaahedsaand, alt Nag er dræbt idag;
thi Tordenen paa Danmarks Kongedyb
har brudt Forholdets kolde, snevre Lænker.
Den gamle Aand er vaagnet af sin Dvale.
Hver Dansk, Du møder, gaaer med faste Skridt,
med Stolthed, Varme, Venskab i sit Blik.
Smaainteresser krydses ikke mere.
Det stærke Glavind ved hver Broders Bælte
bevidner, at hvert enkelt Individ
kun sigter til eet Haab: til Danmarks Hæder.
En hellig Taushed ruger over Byen,
kun afbrudt ved de dumpe Tordenskrald.
Hver Bod er lukket i, og Alting tier,
som minder os om Livsfornødenheder.
Der higes efter Intet uden Ære,
men Ære higer ogsaa Alle efter.
Fortrolig gaaer den Arme med den Rige,
den Høje med den Lave Haand i Haand.
Hvert Blik er mildt, hvert Haandtryk varmt og velment.

En Strofe som denne:

Salige Dag!
Danmarks og min Lyksaligheds Dag!
Fra Vaabenbrag,
fra de glatte Lag
for den gode Sag
i Elskovs bævende Favnetag!
Salige Dag!

vil minde enhver Kjender om beslægtede Rhythmer i »Sankt Hans-aften-Spil«. Men det er endnu kun de første svage Rørelser for at bryde ud af Svøbet. I Stykkets Slutningskor er Pegasus atter inde i sit gamle Trav:

Her staa vi smilende Haand i Haand
forenet ved Dyd og ved Borgeraand o. s. v.

I en Kantate, som den unge Oehlenschläger ligeledes skrev Aarsdagen efter Slaget paa Rheden, møde vi atter en Sprogtone, der varsler om »Dannerskjaldens« senere ejendommelige plastiske Billedpragt, naar han fremmanede den »gothisk-mørke« Fortid:

Men sagte Torden lød, og Jorden bæved,
og mosbegroede Bautastene rasled,
og Oldtids sjunkne Gravhøj hæved sig.
Da traadte Skjold og Frode
og Svend og Knud og Valdemar
i Kobberbrynjer op og viste frem
Rustpletterne af Blod paa Sværd og Skjold —
og svunde.
Og i de gothisk-mørke Hvælvinger
vildt flagred af sig selv det gamle Banner,
som svæved over Heltens Ben;
og Sværdet klirred højt og lydeligt
fra Christian den Fjerdes Kobberkiste;
og tæt ved Tordenskjolds Kapel i Stranden
lød vildt forvovne Havfrus Sang;
og Stenen løsnedes om Gravene,
hvor Jueler laa;
og Hvitfeldt svæved smilende, forklaret,
indhyllet i en gjennemsigtig Taage,
Favn imod Favn med sine Heltebrødre
paa Kongedybet.

Klarest giver den allerede halvt begyndte Forvandling hos Oehlenschläger sig dog tilkjende i de enkelte Digte, han indflettede i sin Fortælling »Erik og Roller«, et Emne, han tog fra Saxo og senere behandlede som Episode i »Hroars Saga«; thi skjøndt der i Sommeren 1802 blev trykt tolv Ark af Fortællingen i dens oprindelige Affattelse, saae den dog aldrig i sin Helhed Dagens Lys paa Grund af Forhold, som der ret snart skal gjøres Rede for. Her fandtes Digtet om Stjernebilledet »Frejas Rok«:

Naar Natten udruller sit sorte Slør,
naar Lyset døer,
naar Himlen, berøvet sin blanke Lue,
ruger ned som en skummel Fængselbue,
da fremluer, Freja! din Rok saa blid
ved Kjærligheds stille Midnatstid,
sødtstraalende, bævende, hvid.

Og mens den tindrer med venlig Ild,
Du, dejlig, mild,
med runde Fingre den Silke spinder,
som Du om Rosenkjæderne binder,
hvormed Du, yndig og elskovsvarm,
med din fulde, snehvide Arm,
slynger Yngling og Pige Barm til Barm.

Og da nu hver voxen Svend og Mø
vil heller dø
end vandre fjernet fra Elskovsflokken,
end mangle Roser og Traad af Rokken,
saa sukker til Dig det hele Nord,
og Du bønhører hvert kjærligt Ord.
Derfor er din funklende Rok saa stor.

Fremdeles »Bjarkemaal« med de kraftige Rhythmer:

Naar Odin vinker,
naar Sværdet blinker,
er Helten glad;
i røde Strømme,
i Lig, som svømme
i Birtingsbad,
paa Lynets Vinger
han iler kold,
naar Rota svinger
sit røde Skjold.

Hvad er vel Livet?
Et Pust i Sivet,
som synker ned —
et Spil af Kræfter,
som higer efter
en Evighed.
Til Evigheden,
saa morgenrød,
gaaer Vej herneden
kun gjennem Død.

I Fortællingen optræder Eyvin Skjald, »der var draget vidt om i fremmede Lande og altid sang om et lidet Barn, han havde seet dybt nede i Syden, som han gav ud for at være en Gud, der var meget bedre end alle Nordens Guder tilsammen«. Han efterlader sig ved sin Bortrejse følgende Digt:

Taagen dybt nedfalder,
Natten kalder:
Stjernen atter skimter,
stærkt den glimter.

Dine Stjerner klare
ej Du spare!
Lad mit Hjerte drikke
dine Blikke!

paa Fædregraven
med Staven
:r, Farvel at sige
lens Rige.

mig til de svale
nsterdale,
· bag grønne Gitter
en titter —

· Melonen kraftig,
ȝ, saftig,
em Vedbend hildes
orvildes —

hvor Perler bade
enblade,
· ad Liliens Side
iedglide —

· i højen Halle
er gjalde
, guddommelige,
:e, stige!

Lund Du standse,
· med Krandse
em Fuglekvidder
iet sidder.

Led mig uden Fare,
tag mig vare,
skjønne Lys i Vrimlen,
sendt fra Himlen!

Nattens hulde Gave,
Stjernehave!
lad din Rose glimte
rødt og skimte!

Lad den lede varlig
snarlig, klarlig,
hjælpe mig at finde
og forsvinde!

Over Bjerg og Vande
Vejen stande!
Jeg vil taalig lide
og bestride.

Thi hans stærke, svare
Engleskare
ej for mig forsvinder,
før jeg finder.

Knælende jeg atter
snart omfatter
dine Knæ, Du Hvide,
Søde, Blide!

Skjaldens Kvad maa der anføres nogle Strofer af,
et er det samme:

g saae en Stjerne
i det Fjerne,
en hen mod Norden
dybt mod Jorden.
den med Længsel,
ı stod den ude,
et stod i Trængsel
t Barn i Klude.

:r saae jeg knæle
og Ædelstene
e haarde Fjæle
g Moder ene.
: med Lys indvævet,
Hoved straalte.
ikke taalte
s, som dem ombæved.

Det Barn jeg tidt beskued.
Mit Hjerte helligt lued.
Forundret, med de Andre
hver Dag jeg did mon vandre.
Naar venligt, blidt det smilte,
naar Blikket paa mig hvilte
og fromt hen paa mig stirred —
da sig min Aand forvirred.

Jeg kyssed Barnets Kinder,
som lyste over Jorden,
forlod de skjønne Steder
og ilte hid til Norden.
Hvi vendte jeg tilbage?
Her kaldes jeg en Daare,
alene med min Klage
og med min Kummerstaare!

Hvor rykker den virkelige Oehlenschläger os ikke nær i Strofer som disse! Hvor kunne vi ikke iagttage hans Digtnings Genesis — det nordiske Emne, som hans digteriske Sands hendrog ham imod, endnu indhyllet i Sentimentaliteten fra hans Opvæxttid — den han aldrig ganske frigjorde sig for — men med Udtryk for denne Stemningsblanding, som ingen Forgænger havde ejet, med en *bocca rotonda*, en bred Sprogpragt og Fylde, som kun en rig Natur kan raade over, og som her endda kun er en Bebudelse om det Kommende. Og fremdeles; hvor er han ikke her, uden endnu at ane, hvad Romantik er, dens Kristus-Billede nær, hjemme i dens taageomhyllede Tilbedelse af det mystiske Under, i dens uklare Symbolik. Hvorledes de to grundforskjellige Verdner i denne Omformningstid laa fredeligt Side om Side hos Oehlenschläger, ville vi blot minde om ved at anføre et Par Strofer af hans samme Aar — 1802 — skrevne Digt »Min barnlige Dannelse«, helliget hans Historielærer fra Efterslægts-Skolen C. F. Dichmann:

Jeg saae den store Jesus svede Blod
i Urtegaarden, saae, hvor Judas ilte
med kolde Blikke frem paa sagte Fod,
forraadende den Ven, som Gud tilsmilte.

Og Hellas' Jesus — ogsaa ham jeg saae,
tilgivende med saligmilde Blikke,
i Fængselshvælvingen paa sine Straa
af Dødens Kalk højtidelig at drikke.

Vi kjende nu Oehlenschläger, umiddelbart før Klarheden kom over ham: en skjøn og rigtbegavet Yngling, fuld af Muligheder, som han famlede imellem, men blandt hvilke den digteriske dog afgjort havde Forrangen, baade i hans egne og i hans velsindede Omgivelsers Øjne; studerende Islandsk — forsaavidt et Studium kunde forenes med hans iltre Natur — for at sætte sig ind i den nordiske Fortid, hans Hu førte ham hen imod; sværmerisk paavirket af Ewald, henrykt over Schiller, nylig indviet i Goethes plastiske og dog saa lidenskabsfulde Digtning, senest i Jean Pauls formtrodsende, men i sit uendelige Spil mellem Lune og Pathos anelsesfulde, længselvækkende Poesi; levende mellem æsthetisk-kyndige, med det Nye alt tildels fortrolige Venner som Brødrene Ørsted og Brødrene Mynster; forelsket i en ung og yndig Pige, der var bleven hans Fæstemø, og med en umiddelbar, nærværende Oplevelse som Slaget paa Rheden til Vækker for Alt, hvad der endnu kunde slumre hos ham af national Begejstring — Knoppen var bristefærdig: en varmende Solstraale, en frisk Morgendug, og den vilde udfolde sig i hele sin Skjønhed og Fylde.

Da kom HENRIK STEFFENS til Kjøbenhavn.

Henrik Steffens blev født den 2. Maj 1773 i Stavanger, hvortil Faderen — af holstensk Æt, men født i Sydamerika — var bleven sendt af den danske Regjering for at indrette et Hospital; Moderen tilhørte den gamle danske Slægt Bang og var yngre Søster til N. F. S. Grundtvigs Moder. Efter et Par Aars Ophold i Stavanger blev Faderen udnævnt til Regimentskirurg i Throndhjem, og her levede saa Henrik til sit syvende Aar, da en ny Embedsudnævnelse flyttede Familien til Helsingør. Men heller ikke her fandt den et blivende Sted: Regimentskirurgen maatte følge sin Afdeling til Roskilde, og efter tre Aars Ophold her fik han Bolig i Kjøbenhavn. Efter den saa hyppig afbrudte Skolegang i Provinds-Latinskolerne fik Henrik Steffens nu privat Undervisning i Hovedstaden og blev Student 1790.

Det var en usædvanlig Række forskjelligartede Indtryk, det unge Menneske saaledes havde modtaget paa den bugtede Vej fra den norske Kystby til Hovedstaden. Men ogsaa i Hjemmet selv, ihvor det saa opslog sine Pauluner, var Paavirkningen af forskjellig Art: Faderen var en stolt, urolig og larmende Natur, efter hvem Sønnen aabenbart havde arvet sit livfulde, heftige, stundom trodsige Sind, medens Moderen i Modsætning til sin Ægtefælles revolutionairt nedbrydende Anskuelser var en stille, sagtmodig og meget religieus Personlighed, svagelig af Helbred. Det var hendes inderlige Ønske, at Henrik vilde blive Præst, og et Par Gange, da hun var saa betænkelig syg, at Børneflokken samledes om hendes Leje for at modtage hendes sidste Farvel, havde hun velsignende indviet Henrik til hans præstelige Livsgjerning. Men med hvor brændende en Kjærlighed Sønnen end hang ved sin Moder — »hun var mit Livs gode Engel«, skriver han paa sine gamle Dage — var der dog kun liden Udsigt til, at dette hendes Ønske skulde blive opfyldt; thi allerede i hans Barndom udgjorde Naturvidenskaberne den Interesse hos ham, der aldeles afgjort havde Overvægten over alle andre, og den voxende Indsigt i dem drog ham mere og mere bort fra den Barnetro, han engang havde delt med sin Moder. »Naar han i sit Sinds Livlighed — siger hans Biograf RICH. PETERSEN i sit fortræffelige Livsbillede »Henrik Steffens«, 1881 — søgte at forklare hende, hvad der nu bevægede ham inderligt, naar han udbredte sig over Naturomvæltningerne i Jordskorpen eller over de

forstenede Dyr, da ledte hun Tanken hen paa ham, den Herre, der bevæger Himmel og Jord, der ruller Stjernehimlen sammen som et

Klæde, men dybest aabenbarer sig i Sjælens Lønkammer; saa advarede hun ham mod at fordybe sig i Naturen og mindede ham

om hans Kald som Guds Ords Forkynder.« Men medens Moderen havde fundet Hvile i den første, umiddelbare Gudserkjendelse, hengivende sig ubetinget i dens Autoritet, vare Sønnens første Skridt bort herfra kun Begyndelsen til en Vandring, der førte ham tilbage til Udgangspunktet, beriget med en fyldig Gjennemlevelse af de Tanker og Undersøgelser, hvorigjennem Vejen gik. Thi det Centrale i hans videnskabelige Forskning var alt fra den tidlige Ungdom Trangen til at efterspore Enheden i Mangfoldigheden, at udfinde Aanden bag Fænomenet; han standsede aldrig ved Opfattelsen af den haandgribelige Kjendsgjerning, men granskede videre, for at komme til at skue den i den store, almindelige Sammenhængs Belysning.

Steffens' Specialstudium var Mineralogien, og det blev denne Videnskab, der slyngede hans Livsvandrings bugtede Bane. 1794 tog han Examen i Zoologi, Botanik og Mineralogi — den første af denne Art i Kjøbenhavn — og fik umiddelbart derefter Stipendium til en videnskabelig Rejse, der bestemtes at skulle gaa til Norge, hvor Steffens skulde foretage en geognostisk-mineralogisk Undersøgelse af Bjergarterne til Oplysning om det Ejendommelige ved den skandinaviske Bjergformation, særlig i Egnen omkring Bergen. Hermed tog den unge Videnskabsmands vidtløftige Vandreaar deres Begyndelse. Under mangehaande Trængsler: videnskabelig Gjenvordighed, Pengenød og Livsfare førte de ham fra Bergen til Hamborg, derfra til Rendsborg, hvor hans Fader nu levede som Enkemand, pint af Næringssorger, og endelig til Kiel. Heldige Forhold hævede her atter hans videnskabelige Ry, som ikke havde kunnet gjøre sig gjældende i Mellemtiden: under J. C. FABRICIUS' hyppige Fraværelser blev det overdraget Steffens at holde Forelæsninger, han tog Doktorgraden og skrev sit første tydske videnskabelige Arbejde. Af stor Betydning for ham blev det ogsaa, at han her gjennem et Skrift af Jacobi blev henvist til SPINOZA; den jødisk-hollandske Filosofs »Ethica« blev et vigtigt Led i hans Tænknings Udviklingsgang, thi uden at sværge til hans Lære, blev Steffens velgjørende paavirket af den ædle Aands dybe personlige Trang til at finde Livets Midtpunkt; han følte hos sig selv en lignende Trang, men stræbe med Spinoza efter med fuldstændig Opgivelse af alle »Affekter« at gaa op i den guddommelige Ro kunde han ikke, saalænge han fornam saa dyb og stærktbevægende en Glæde

i Iagttagelsen af Naturens uudtømmelig brogede Liv. Derimod betoges han fuldstændigt af SCHELLINGS Skrift »Ideen zu einer Philosophie der Natur«. Bekjendtskabet med disse hans egne dunkle Anelser udtalende Tanker blev »det afgjørende Vendepunkt i hans Liv«, som han selv udtrykker sig. Om dette Skrift og om dets Efterfølger, »Von der Weltseele«, skrev han nogle Aar efter til Forfatteren: »Det var, som havde De skrevet for mig, ganske for mig. Hvor oplivedes ikke Haabet om at vinde min tabte Ungdom tilbage! Hvor lyst var mig Alt, hvor klart, hvor indlysende! Det var naturligt, at jeg greb Deres Filosofi med stormende Uro, at jeg ikke paa eengang kunde sønderrive den forvirrede Væv, som bandt mig til Verden. Men efterhaanden ordnede det Meste sig; hvad der i Begyndelsen kun var Haab, blev snart Overbevisning for mig. Verden blev mig lysere, mit eget Væsen forstaaeligere, min Virksomhed mere rolig og ordnet.«

At dette fra Tydskland udgaaende Lys drog den efter Klarhed higende Steffens mod Lysets Kilde, er naturligt, og stor var hans Glæde, da han med Understøttelse fra Fondet *ad usus publicos* i Vaaren 1798 kunde bryde op til det forjættede Land. Og han naaede det just i rette Øjeblik, for at kunne blive Medkæmper for de gjenfødende Ideer ved Førernes Side og yde sit, den nordiske Aands, Tilskud til det Arbejde, hvoraf det Nye skulde udvikle sig. Et Aar opholdt Steffens sig i Jena, og da hans Specialvidenskabs Jena. praktiske Arbejder for længere Tid førte ham ind i Bjergene, besøgte han dog saa hyppigt som muligt Universitetsbyen, hvor han vandt sig baade Venner blandt de Bedste og et anseet Navn. Højskolens største Ry udgik paa hin Tid fra FICHTE, men kort efter Steffens' Ankomst betraadte ogsaa SCHELLING en af dens Lærestole, og AUG. WILH. SCHLEGEL gjæstede samtidig Jena; her boede tillige SCHILLER, og kun en god Spadseretour borte, i Weimar, levede WIELAND, HERDER og fremfor Alt Han Selv, Tydsklands aandelige Midtpunkt: GOETHE. Med dem alle og med mange andre betydelige Mænd kom Steffens i den frugtbareste Forbindelse og saae den nye Tid komme til Verden under Uro og Gjæring, medens Tankens Lyn baade lyste og dræbte. De Omgivelser, i hvilke Steffens tog Afsked med det gamle og hilste det nye Aarhundrede, vise bedst hans fornemme Stilling i Aandens Verden, thi denne betydningsfulde Time, Nytaarsaften den 31. Decbr. 1800,

fandt ham paa Hofmaskerade i Weimar. »Efter Midnat trak Goethe, Schiller, Schelling tilligemed Steffens sig tilbage fra Ballet, og i et Sideværelse bød de det nye Aarhundrede velkomment i Champagne. Goethe var lystig, Schiller holdt belærende Foredrag, Schelling var rolig — og Steffens, lykkelig og glad, morede sig over Vinens forskjellige Virkning paa de store Aander.«

i roman- e Skole.

»Den romantiske Skole« kaldes den Retning, som udgik fra det poetisk-filosofiske Forbund i Jena og beherskede det germanske Aandsliv i det Meste af den følgende Menneskealder. Betegnelsen har Gyldighed baade paa det religieuse, det filosofiske, det digteriske og kunstneriske Omraade, ja disse forskjellige Aandsformer ere i Romantikens Stræben efter Enhed saa sammenvævede, at vi ikke kunne undersøge en enkelt af dem — her den poetiske — uden at berøre de andre som nøje sammenhørende med Grundanskuelsen.

colens ning og ørere.

I sin Helhed var Bestræbelsen rettet imod det 18. Aarhundredes flade Rationalisme og filistreuse Nytteprincip, der bød Stene for Brød, fandt man, og aldrig havde besiddet nogen aandelig Næringsværdi. Man var træt af den belærende og beskrivende Poesi, af Odens tomme Klang, af det borgerlige Dramas Grædevornhed. Som Modsætning til disse Smagsprodukter henviste man til de romanske Landes Digtning: Dante, Tasso, de gamle spanske Romancer, Cervantes, til Shakspeare og til Tydsklands egen middelalderlige Poesi saavelsom til de poetiske Emner, Middelalderen bød. Poesien havde ikke, som hidtil antaget, til Opgave at fremstille nyttige Sandheder i en behagelig Form; den havde til Mission at give Hjertets dybeste Længsler Udtryk, at udtale det hemmelighedsfulde Ord, som aabenbarede den uendelige Sammenhæng mellem Gud og Verden, at tolke Naturens dunkle Lønskrift, fra Stjernehimlens til Blomsterbladets Runer, og idet man antog, at Løndommen var flygtet for Forstandslivets Kultus, søgte man tilbage til de fjerne Tider og de umiddelbare Aandsytringer, for hvilke det var aabenbart, som de Vises Kløgt ikke kunde fatte: til Middelalderen, til Folkevisen, Sagnet og Eventyret — med eet Ord, saavidt muligt til det Oprindelige, hvilket man saa poetisk gjengav i Efterligning af Sprogtone og Digtform; den romanske Ironi betjente sig især heldigt af disse umiddelbare Former. Hoveddigterne her vare TIECK, efter hvis »Romantische Dichtungen« 1799 Skolen

tog Navn, og som saa at sige sammenfattede dens Program i den berømte Strofe:

Mondbeglänzte Zaubernacht, die den Sinn gefangen hält,	wundervolle Märchenwelt, steig auf in der alten Pracht!

Fremdeles Brødrene SCHLEGEL og NOVALIS (Fr. v. Hardenberg), Skaberen af det ægte romantiske Udtryk »den blaa Blomst« som Længselens Symbol; vidunderlig skjønne »Hymnen an die Nacht« sang han ved sin Elskedes Grav, en regelløs, men melodisk Prosa, og under Paavirkning af Schleiermacher gav han, ikke uden et Anstrøg af hernhutisk Pietisme, Kjærligheden til Christus et sværmerisk Udtryk i sine aandelige Sange. Ganske i den romantiske Skoles Aand er det, at han stundom gaaer op i en fuldkommen middelalderlig, religieus-erotisk Maria-Tilbedelse, som f. Ex.;

Ich sehe dich in tausend Bildern, Maria, lieblich ausgedrückt, doch keins von allen kann dich schildern, wie meine Seele dich erblickt.	Ich weiss nur, dass der Welt Getümmel seit dem mir wie ein Traum verweht und ein unnennbar süsser Himmel mir ewig im Gemüthe steht.

I Filosofien var SCHELLING Bannerføreren, men hans Discipel STEFFENS stod ham snart næsten jevnbyrdig ved Siden. Den filosofiske Anskuelse, der omsatte den romantiske Skoles Ideer i Tænkningens Systematik, har faaet Navnet Naturfilosofi. I vore Dage vilde dette Begreb nærmest vække Forestillingen om en paa en grundig Fortrolighed med Naturens Kjendsgjerninger baseret Filosofi, men det virkelige Forhold er lige det omvendte: Kjendskabet til Naturen var dengang ufuldkomment, Respekten for Kjendsgjerningen løs, og Naturfilosofien var snarest en Tænkning, der ud af sig selv konstruerede Naturen og paa anelsesfuld Maade, ved Hjælp af digteriske Symboler, søgte at bringe Naturen til at tale et Sprog, som stemte med Systemets Begrebsindhold. En virkelig Forstaaelse af Naturen naaedes ikke ad denne Vej, men til Gjengjæld var den Schellingske Filosofi rig paa geniale Impulser, der navnlig vare poetisk og religieust frugtbare, og den førte ved sin bestandige Tilknytning til Altet, til Verdenssjælen, Tænkningen bort fra den moraliserende Retning, Kant havde bragt den ind paa, saavelsom fra den Subjektivitetens ensidige Hævdelse, Fichte gjorde gjældende. Ved sin aandfulde, om end uholdbare Betragtning af Menneskeslægtens Udviklingsgang paavirkede Schelling den nærmest-

følgende Tids Historieskrivning; han antog en oprindelig Uskyldighedstilstand, derefter en Gudernes og Heroernes Tidsalder, efterfulgt af Frafald og Tvedragt, indtil i Christus-Riget den guddommelige Aand stræbte at virkeliggjøre sig, hvorefter der skal følge en Fremtid, da alt Ondt er overvundet og Gud Alt i Alle, da Filosofien og alle andre Videnskaber, oprindelig fødte af Poesien, atter ville udmunde i denne — et Grundsyn, der aabner Vej for en Behandling af de historiske Kjendsgjerninger, som i Virkeligheden ikke staaer tilbage for den, Naturens Kjendsgjerninger maatte finde sig i.

Paa det religieuse Omraade stod SCHLEIERMACHER i første Række. Just i den romantiske Skoles Tilblivelsestid udgav han — 1799 — sine »Reden über die Religion«, særlig henvendte til de Dannede blandt Religionens Foragtere, d. v. s. til de mest fremskredne Oplysningsmænd. Bibelsk Kristendom er det ikke, hvad der her bydes, snarest en uklart, men stemningsfuldt sværmende Appel til den religieuse Følelse. Schleiermacher skildrer Sjælens Forening med Gud — hvis Navn han dog helst undgaaer at nævne, omskrivende det som »Verden« eller »Universet« — paa poetisk Vis som en Mystiker og paakalder »den hellige, forstødte Spinozas« Manes. Ved sine Prædikener opflammede han en Andagtens Ild, som varmede mange Hjerter; ligesom hans videnskabelige Ethik med dyb Forstaaelse omfattede alle Sider af Livet, saaledes var det ham ogsaa givet som gejstlig Taler at gribe hele Mennesket. Adskillige betoges af Romantikens religieuse Bevægelse saa stærkt, at de slyngedes fra Protestantismen over i Katholicismen, hvis sandselige Mystik og Sammenhæng med Middelalderen maatte tiltale just de mest poetiske blandt de romantiske Gemytter. Fare er der ikke ved en slig Overgang, sagde A. W. Schlegel, naar Raphael er Præsten; en skjøn Gudstjeneste kan aldrig være Overtro. — Poesi og Kunst vare selv paa dette Omraade det Væsenligste for Romantikerne.

Skolens Afveje.

Heri laa netop Kilden til den nye Retnings Udskejelser. Den førte bort fra det virkelige Liv, fra Dagens og Stedets Krav, til en kunstnerisk gjenfremstillet Verden, som gav et falsk Billede af de Forhold, den henviste til, og bedøvede Tænkekraften med en dunkel Symboliks Røgelseskyer. Og idet den forherligede Kunstens Verden som noget over den virkelige Verden uendelig Højt og Hævet, skabte den en Kunstnerforgudelse af højst usund

Art. Den Digter, paa hvilken Ideens Naadevalg faldt, saa han blev dens kaarne Talsmand, stilledes med det Samme over de for det borgerlige Samfund ellers gjældende Love, og der indrømmedes ham en Fritagelse for moralske Forpligtelser, som førte til højst forvirrede Optrin og Forbindelser allerede blandt Høvdingerne for den nye Skole og de Kvinder, som stod dem nær. Dette var vel den forkasteligste Side af Selvforherligelsen; men stort mindre anstødelig er ikke det arrogante Overmod, hvormed Skolen optraadte litterairt, saa den endog til sine Tider vilde sætte Digtere som Schiller og Goethe udenfor Poesien.

Men i sin Ide var Bevægelsen en naturlig og altsaa berettiget, om end for vidt dreven Reaktion af den saa længe tilsidesatte Fantasi imod Oplysningstidens ensidig betonede Forstandskultus og dens i den rene Trivialitet udmundende Nyttigheds-Tendens. Romantikens Overgreb vare netop en Følge af, at den tilfredsstillede en dyb almindelig Trang og derfor overmodig følte sig som Herre i Huset, hvor den burde have været Tjener for Udviklingen. Paa alle Punkter bragte den friske Nybegyndelser tilveje: i Religion og Filosofi, i Kunst og Videnskab; af den vage Kosmopolitismes Slummer vakte den Folkenes nationale Aand til Bevidsthed og gjorde den klar paa, hvad der var dens Særeje, og hvordan det skulde bruges. Vor Tids Forstaaelse af Folkeminder og Folkesange med hele det historiske Liv, der knytter sig hertil, er dens Værk; den har gjenoprettet den germanske Verdens brudte Forbindelse med Gothiken, og samtidig med at fremdrage det Hjemlige har den aabnet Døren for halvglemte fremmede Litteraturers Skatte. **Skolens Berettigelse.**

Ogsaa Danmarks Aandsliv fik et foryngende Bad i Romantikens Vover. Dens poetiske Impuls optoges her i en sund, ufordærvet, ungdomsfrisk Digtersjæl, og der fremskød en mangfoldigt blomstrende Digtning, som vor Litteratur hverken før eller senere har kjendt Mage til. (Se bl. A. L. SCHRØDER: »Oehlenschläger og den romantiske Skole«).

HENRIK STEFFENS, der 1801 havde udgivet sit opsigtvækkende, til Goethe dedicerede Skrift »Beiträge zur inneren Naturgeschichte der Erde« og derved, som en nyere tydsk Litteraturhistoriker siger, givet Romantikens hele ungdommelige Retning et endnu mere ungdommeligt og begejstret Anstrøg, gjæstede Kjøben- **Steffens i Kbhvn.**

havn i Sommeren 1802. Byen var den gamle — stille og død for Den, der kom fra det livlige Felttogs Hovedkvarteer; men den havde dog været Skuepladsen for en Kamp i den virkelige Verden, hvis Løftelse hin Aandens Høvding vilde have givet meget for at have været delagtig i. Endnu var mangt et Sind fyldt af dens friske Pust — ikke mindst den søgende og higende Yngling, som Steffens nu ret snart skulde staa Ansigt til Ansigt med.

Steffens og Oehlenschläger.

»En forhenværende Kjøbmand Richter — fortæller Oehlenschläger meget ædrueligt og omstændeligt, hvor han i sit »Levnet« naaer til denne Begivenhed — havde omtrent paa den Tid etableret et Gjæstgiveri paa Kongensnytorv, hvor man spiste god Beafsteak og drak god Rødvin. Der sad jeg en Middag, da Nogen klappede mig paa Skuldren. Jeg vendte mig om og saae O. H. Mynster bag min Stol med en ung, rank Mand, der havde et smukt Ansigt, fuldt af Liv og Aand. »Maa jeg gjøre Dig bekjendt, sagde Mynster til den Fremmede, med en ung Mand, som allerede har udgivet flere Digte«. — »Jeg har allerede læst nogle af disse,« sagde den Fremmede høflig. — »Du taler med Dr. Steffens,« sagde Mynster. Jeg sagde Hr. Doktoren atter nogle høflige Ord, og han gik med Mynster. Siden fortalte Sander mig, at Steffens var en ivrig Tilhænger, et vigtigt Medlem af den saakaldte nyere Skole, og at man maatte tage sig vel iagt for ham. Dette tog jeg mig *ad notam.* — I Dreiers Klub traf jeg ham nogle Aftener derefter. Han talede meget og ytrede med Veltalenhed og Dristighed mange nye Meninger, hvorved Haarene rejste sig paa vore Hoveder og vi bleve ligesaa forbausede som Degnen og Fogden i Erasmus Montanus, naar denne vil bevise, at Jorden er rund og at Degnen er en Hane. Jeg spillede paa en Maade Degnens og Fogdens Roller og »fandt i min Samvittighed«, at Steffens havde Uret; men jeg kunde ikke hamle op i at disputere med ham, ogsaa vare mine filosofiske Kundskaber for svage til at jeg skulde vove mig paa glat Is med denne dristige Kæmpe. Dog gjorde jeg, hvad jeg kunde, og var den eneste af alle Tilstedeværende, som vovede at sige ham imod. Han paastod iblandt Andet, at Lessing ingen virkelig Digter var, og jeg, som elskede Lessing, søgte paa alle mulige Maader at bevise det. — Da Steffens var gaaet, roste mine Troesforvandte mig og sagde, at jeg havde forsvaret den gode Sag godt. Jeg sagde: »Hør Børnlille! I tage fejl, hvis I tro, at jeg altid vil stride med denne Mand. Jeg føler

det, Steffens og jeg blive de bedste Venner. Lad ham ogsaa have Uret i Noget; men hvilken Veltalenhed, Ild, Forstand! hvilken Begejstring og Vittighed har han!« — Dermed vare nu de Andre kun lidet tilfredse; men jeg søgte ham snart op.«

En Formiddag Kl. 11 gjorde Oehlenschläger Besøg hos Steffens, og der begyndte nu mellem dem en Samtale, som under Vandring til Frederiksberg og i Søndermarken, under Maaltiderne og tilsidst hjemme hos Steffens varede til Kl. 3 næste Morgen, da Oehlenschläger ved Sommerdagens frembrydende Skjær gik tilsengs hos sin Vært, men kun fandt en urolig Slummer. Efter Frokosten gik han hjem til sit Logi paa Vestergade, tog Pen og Blæk og skrev — »Guldhornene«, dette fra saamange Sider mærkelige Digt, hvormed den danske Litteraturs romantiske Periode tager sin Begyndelse.

Om Oehlenschläger end ikke Tanke for Tanke har kunnet følge Steffens' Udvikling af den nye Lære, saa vidner »**Guldhornene**« dog klarlig om, at han ligesom i en Vision har skuet hele den Totalitet, der blev afsløret for ham under den lange Samtale, og at den nye, vidtstrakte, vidunderlige Verden, der saaledes med Et laa udbredt for hans Blik, prægede sig saa dybt i hans Hu, at han nu ikke kunde slippe den mere. Meget kunde der endnu være at spørge om i det Enkelte, Meget at lære, men Grundsynet var eengang for alle erhvervet, Forvandlingen var skeet. Derfor griber Oehlenschläger strax Emnet til sit første romantiske Digt med genial Sikkerhed, uden at tøve, uden at vrage, uden at famle, og udfører dets Tanker paa den nye Skoles Vis som en øvet Mester. Han tager sit Stof ud af selve Dagens Historie: de to berømte slesvigske Guldhorn — fundne i det 17. og det 18. Aarh. i Tønderegnen af en fattig Kniplepige og en Bonde — vare for kort Tid siden forsvundne fra Kunstkamret i Kjøbenhavn, hvor de opbevaredes. Begivenheden forvandler sig flux til Symbolik for den nyvakte Digter: de gyldne Horn med deres gaadefulde Skrift og sælsomme Figurer ere Gudernes Gaver, sendte med et Aarhundredes Mellemrum til Menneskenes Slægt som Manere om dens halvglemte Sammenhæng med de fjerne Tider, med det guddommelige Udspring. Kløgt og Granskning har stræbt at efterspore denne Sammenhæng: Guldhornene.

de higer og søger
i gamle Bøger,
i oplukte Høje
med spejdende Øje,
paa Sværd og Skjolde,
i muldne Volde,
paa Runestene,
blandt smuldnede Bene.

Men den forskende Forstand forslaaer ikke til Udgrundelsen af den gaadefulde Forbindelse — »i Mulm de sig hylle, de gamle Skrifter. Blikket stirrer, sig Tanken forvirrer, i Taage de famle«. Kun en umiddelbar Forstaaelse kan gjennemskue Hemmeligheden (som Schiller har sagt:

Und was kein Verstand der Verständigen sieht,
das übet in Einfalt ein kindlich Gemüth).

Denne Umiddelbarhed er tilstede, hvor Tankens medfødte Uskyld er bevaret jomfruelig ren. Derfor findes det første Guldhorn af »det skjønneste Skjønne, en Mø«:

Let som en Hind,
med muntert Sind
hun svæver og smiler:
og som hun iler
og paa Elskov grubler —
hun snubler,
og stirrer, og skuer
gyldne Luer,
og rødmer og bæver
og zitrende hæver
med undrende Aand
af sorten Muld
med snehvide Haand
det røde Guld.

Men hvad der forkyndes af Hornets »gyldne Sider, der Præget bærer af de ældste Tider« — det fattes ikke af den i lavere Drifter hildede Hob, der stirrer paa Guldet, ej paa dets Skrift, og kun er gridsk efter Vinding:

Hen de stimle
i store Vrimle
og grave, og søge
Skatten at forøge.
Men intet Guld!
Deres Haab er bedraget;
de se kun det Muld,
hvoraf de er taget.

Dog er Gudernes Naade ikke udtømt. Atter sende de Slægten et manende Budskab; nærmest til at bringe det videre er Folkets brede Lag, hvor ingen fremmed Kultur og spidsfindig Dannelse har forstyrret Folkeaandens enfoldige Sammenhæng med dens Udspring. Derfor findes det andet Guldhorn af »Naturens Søn, ukjendt i Løn, men som sine Fædre kraftig og stor, dyrkende sin Jord«. Men ejheller dennegang forstaaes Gavens dybe Betydning: de sjeldne Horn stilles »som Pragt til Skue for et mat, nysgjerrigt Øje«. Da harmes Guderne:

Himlen sortner, Storme brage.
Visse Time, Du er kommen.
Hvad de gav, de tog tilbage,
evigt bortsvandt Helligdommen.

Det er beundringsværdigt, hvor heldigt og sikkert Oehlenschläger i dette sit første romantiske Digt strax har grebet det Centrale i den nye Skoles Tankegang: hans Øje fæster sig paa et nationalt Emne, gjennemskuer det og finder bag dets ydre Linier den skjulte Symbolik, der just gaaer ud paa at forherlige den umiddelbare Modtagen, den oprindelige Natur, som Forudsætninger for Opfattelsen af Menneskeslægtens Sammenhæng med det Usynlige og for dens Forstaaelse af sin egen historiske Udvikling. Og idet Digteren udtaler dette paa romantisk-anelsesfuld Vis, bliver han selv personlig et Vidnesbyrd om det Umiddelbares Forhold til det Usynlige, idet han jo selv som en forunderlig Udkaaren paa sin Ungdoms sorgløse Morgenvandring støder Digtningens Guldhorn op af Mulde med sin Fod og undrende betragter dets mystiske Runer, hvis Betydning afslører sig for hans frisk modtagelige, af Spekulationen uberørte Natur. Han maa i romantisk Dobbelthed have tænkt ogsaa paa sig selv som indlemmet i den nye Menighed, hvor han i Digtet lader Guderne tale om

de sjeldne Faa,
som vor Gave forstaa;
som ej Jordlænker binde,
men hvis Sjæle sig hæve
til det Eviges Tinde;
som ane det Høje
i Naturens Øje;
som tilbedende bæve
for Guddommens Straaler
i Sole, i Violer,
i det Mindste, i det Største;
som brændende tørste
efter Livets Liv;
som — o store Aand
for de svundne Tider!
se dit Guddomsblik
paa Helligdommens Sider.

Efter Gjennemlæsningen af »Guldhornene« var der hos Steffens ikke nogen Tvivl om Oehlenschlägers virkelige Digterbegavelse. Han søgte nu blot at vejlede ham, at pege paa Opgaverne og holde ham Idealerne for Øje. »Var jeg end ikke selv nogen Digter,« siger Steffens i sin Selvbiografi, »saa følte jeg dog, at jeg formaaede at oplyse en poetisk Aand om sig selv og sætte den i levende Bevægelse.« Han betegner træffende sin Betydning for Oehlenschläger med de Ord: »Jeg gav ham tilbage til sig selv.« For hans Tankers og hans Veltalenheds Begejstring faldt den sidste Dæmning, der havde stemmet op for Digtningens Væld i Oehlenschlägers Bryst, og — tilføjer Steffens — »jeg forfærdedes næsten, da den ungdommelige friske Kilde strømmede mig voldsomt imøde.« De bleve Venner og omgikkes meget. Da Steffens i Novbr. 1802 gik til den første af sine berømte Forelæsninger paa Ehlers' Kollegium, ledsagede Oehlenschläger og hans Svoger Carl Heger ham; de kunde knap trænge sig gjennem Folkemængden. Umaadelig Opsigt gjorde disse Forelæsninger med deres hvasse Angreb paa Rationalismen, paa det nys tilbagelagte Aarhundrede med dets forgudede Bannerførere Voltaire og Rousseau, paa Modeforfatterne Kotzebue og Lafontaine og paa det Meste af, hvad Tiden hidtil havde betragtet som Poesi; med deres Fremhævelse af Spinoza og Schelling, Goethe og Shakspeare, deres Pegen paa »det Inderste i os, det Guddommelige, ved hvilket Enhver er forenet med Alt«, deres hele mod al tilvant Tankegang stridende Opstilling af Naturfilosofiens Problemer og Paavisningen af den derfra udgaaende Stræben efter Enhed, efter en uendelig Sammenhæng, der som en Anelse skal gjennemstrømme baade Naturforskerens og Historikerens Værk. »Denne Anelse kaldes, naar den levende, skabende, aabenbarer sig i sin Herlighed i et fortræffeligt Gemyt, Poesi«, forklarede Steffens (»Indledning til filosofiske Forelæsninger«, 1803). »Det er, som vaagnede Naturens

Steffens Forelæsninger.

egen Produktivitet med Digteren. Ædle, høje Gestalter trine frem; en guddommelig gylden Verden, oplivet af en evig Sol, oplukkes for os som ved et pludseligt Trylleslag. En uendelig Sands synes at have skjult sig bag enhver Gestalt og straaler os mystisk imøde.

Oehlenschläger.
Efter en af Riepenhausen i Rom 1809 udført Sortkridtstegning, nu tilhørende Digterens Datter Fru M. Konow.

Vi omgives af en høj, en herlig, Glands. En dyb Længsel vaagner i vort Inderste og slutter os uimodstaaelig til den forunderlig gøglende Verden«. Og som Poesien stilles øverst blandt Aandens Magter, som den, der har Evne til at skabe, saaledes stilles det geniale Individ, gjennem hvilket den kommer tilorde, højt over alle for det

sædvanlige Menneske gjældende Regler: »Geniet er den umiddelbareste Aabenbarelse af det Evige selv i det Endelige og derfor, endskjøndt det Individuelleste, dog tillige det Universelleste. Geniet spotter de blotte Klogskabsregler, gjennembryder alle Regler, man vil udkaste for det, baner sig og ved sig sin hele Tidsalder en egen Vej. Geniet er Guddommens egen Straale, der nu og da glansfuld bryder ud af Massen. Til at bedømme et Geni kan man aldrig bruge Regler, som Tiden giver; thi den er intet Geni, som ikke rager ud over sin Tid, skaber en ny. Det er, som om hele Historiens Aand rejste sig midt i Tiden. Den, som lever blot i det Endelige, forstaaer aldrig det sande Geni. For den sande Tænkende er han en mystisk Hieroglyf, ved hvilken det Evige profetisk viser hen til en tilkommende Tid. Naar Geniets Stemme lader sig høre, saa lytter Enhver. De Ideer, de Gestalter, han producerer, ere Historiens egen evige Eiendom, dens uforvisnelige Blomster. Hele Generationer komme og forsvinde, hele Nationer gaa tilgrunde i den evige Konflikt — hans Produkter ere uforgængelige som det Evige, af hvilket de have deres Udspring.«

Blandt Tilhørerne sad Oehlenschläger. Hans Selvsikkerhed maatte stige, hans Sejrsvished voxe ved at se Poesien og dens geniale Udøver stillet paa dette høje Stade; han maatte komme yderligere i Fart henimod det herlige Maal, som Taleren havde peget paa og opmuntret ham til at stræbe hen til som en af de rette Udvalgte. Og i Fart var han, i fuld poetisk Travlhed. Fortællingen »Erik og Roller«. som var under Trykning, og et helt Bind Digte, som just skulde gives i Pressen, kasserede han og skrev ud af en svulmende Idefylde med ilende Pen en ny Samling: de berømte »Digte af Adam Øhlenslæger, 1803« (men udkomne ved Juletid 1802) — Hovedhjørnestenen for dette Aarhundredes danske poetiske Litteratur.

Det er om disse »**Digte, 1803**«, at P. L. MØLLER i sit Skrift »Adam Oehlenschläger, et Erindringsblad« (offentliggjort i »Berl. Tid.« 1861, udg. i Særtryk 1876) taler de varmtfølte Ord: »Jeg veed ikke, om det er gaaet Andre som mig; men denne lille Bog har for mig noget Mystisk, noget Hemmelighedsfuldt, noget Helligt, og jeg berører og aabner den kun med Bæven og Andagt. Ingen, der engang har været saa heldig at overkomme denne nu meget sjeldne Bog, vil nogensinde skille sig fra den, han vil føre den med sig Digte 1803.

overalt, i Hjemmet og paa Rejser, og da vor Tid dog ikke som Oldtiden sværmer for Krig og Heltekampe, vil han, som Alexander sin Homer, gjerne have den om Natten ved sit Hovedgjærde. Ingen anden dansk Bog har en saa vidunderlig kulturhistorisk Duft, udaander en saadan Rigdom af straalende Erindringer, af Fyrighed og Livslyst og umulige Fremtidshaab. Naar man læser nogle Linier i den, synes man at føle en Luftning fra et Land, hvor Frygt og Sorger, hvor al jordisk Jammer og Smaalighed er banlyst: ved dette lille Bind kan man, hvad Øjeblik man vil, uden Hensyn til Sted og Aarstid, hentrylle sig i en ideal Verden, i et evigt Foraars Henrykkelser; man føler en Lethed, et Mod og en Kraft, saa man synes at kunne flyve hen over Tilværelsen og ved et Pust at kunne flytte Bjerge og bortrydde alle Hindringer. Og overalt blomstrer og dufter det her som af tusinde Majblomster, det synger og klinger som et Kor af Sangfugle, Skovene suse, og Kilderne risle og blinke med Guld og Diamanter. De livløseste Gjenstande synes at faae Liv og Stemme, gjække og tilsmile os og tale i underfulde Harmonier. Hvilken Lykke at kunne leve nogle Timer i denne Verden, hvilken Lykke og Stolthed at have frembragt den!«

Bogen indeholder, foruden »Sanct Hansaften-Spil«, 39 Digte, af hvilke 8 havde været trykte tidligere. Her finde vi Balladen »Hakon Jarls Død« med dens dumpt-gungrende Malmvers:

De Nætter ruge saa lange og sorte,
Syvstjernen glimter saa mat.
Ud stormer Vinden fra Himmelens Porte,
fælt knager Granen i kolde Nat.
I Offerlunden Blæsten tuder
om mosgroede Støtter af Valhals Guder,
»Vor Tid er forbi!
Snart synke vi!«
Den rasler og styrter, den blodige Sten,
og knuser omliggende Offerben.

Den gothiske Stenmasse knejser
brunrødlig skummel i Maaneglands.
I mørkeblaa Luft sit Spir den rejser,
om Muren Dødninge rangler i Dands.
Fra lange Blyvindve en Straale iler
til Alterets Krucifix og smiler:
»Du sejrer vist,
Du hvide Christ!
Snart skal den vilde nordlige Zone
neje sig for din Tornekrone!«

Det er ikke let at holde op at citere; allerede næste Strofe frister ved sin energisk kjække Begyndelse:

Olaf Tryggesøn lander i Norge.
Brat synger han Messer paa hviden Strand

Den følgende ved den med Emnets Tidsaand saa forunderlig stemmende Lakonisme, hvormed Fortællingen skrider videre:

Højt galer Hanen ved Midnatstide;
Jarl Hakon slagter sin Søn.
Han drager den rygende Kniv af hans Side
og synker i Lunden og gjør en Bøn.

Digte

af

Adam Öhlenslæger

Was ich irrte, was ich strebte
was ich litt und was ich lebte —
sind hier Blumen nur im Strauss!
Göthe

Kiöbenhavn
Trykt paa Universitetsboghandler Fr. Brummers
Forlag hos Andreas Seidelin.
1803

Titelblad til »Digte 1803« i Originalens Størrelse.

Her træffe vi »Løveridderen« med de majestætiske Rhythmers dybe Farvepragt:

Mildt boltre sig de lune Sommervinde,
fra klare Safirhvælving Maanen straaler
igjennem duftopfyldte svale Linde
til Engens lukte Lilier og Violer;

rødt gløder gyldne Spir fra Borgens Tinde
i Flodens fulde sortblaa Jaspisskaaler.
Kong Didrik langsomt paa sin Ganger rider
i stille underlige Midnatstider —

og med den grandiose Plastik i Skildringen af Kampen som over hovedet i alle Fortællingens Optrin:

Dybt Løven slaaer med konvulsivisk Vælde
sin Klo i Ormen for sit Saar at hævne;
da vender den sig langsomt og vil fælde
sin Fjende i det rædselsfulde Stævne.

Det tykke Hoved, mosbegroet af Ælde,
den gule Bug, som vil af Ædder revne,
den lange Braad, de Øjne blodig røde,
alt dirrer Løven frygteligt imøde.

Bugnende som Snekkens Silkesejl i første Strofe af »Valravnen« er dette Digts egen Sprogfylde og metriske Pomp:

De gule Silkesejl, som Vinden fylder,
hjemlede bugnende den lette Snekke.
Mens Aftensolen ranke Mast forgylder,
Fru Sigrid sidder paa det høje Dække.

Da bovner Havet brat med sorte Bylder,
da pibler Vandet ind af dybe Sprække.
Den vilde Valravn højt i Masten synger,
mens dybt han Skibet ned mod Grunden tynger.

Med anelsesfuld Rislen, som en skjult Skovbæk, vække »Ellehøjens« Terziner Stemningen for det sælsomme Optrin, de skulle skildre:

Paa hede Dag den svale Aften fulgte,
der glimted Purpur bag de sorte Grene,
den dunkle Landevej var hel beskygget.

Jeg langsomt red og grubled henrykt, ene,
mens tætte Skov de røde Roser dulgte,
hvor Nattergalen skjult sin Rede bygged.

Da kom jeg til en Bakke, som beskygged
med sine venliggrønne Lindekroner
for stærke Vindpust og for lumre Varme.

Sødt tryllet hen af Somrens Aftentoner
jeg sank i Græssets blomsterklædte Arme
og lytted smilende og slumred ind.

Men uroligt som Kornmod paa sønderreven Skyhimmel lyner Tanken og dens metriske Udtryk, hvor Digteren i »Natur-Temperamenter« paa sin symboliserende Maade giver Billedet af det koleriske Temperament:

Hvad sortner?
Det er Himlens Bue.
Hvad lysner?
Det er Heklas Lue —
den stærkeste Kæmpe i Nord,
den gamle Thor.
Der staaer han, forvandlet til et Fjeld,
hedder Hekla!
Med Ispandser om sit Bryst,
med Torden i sin Røst,
med gloende Tunge.
Harniskpladerne runge.
Paa hin Side af det vilde Ocean
staaer hans Fostbroder Vulkan,
hedder Ætna!
Luende Blod paa den skjælvende Jord
har de stænket i hinandens Spor.
Da det gamle Rige svandt,

grumt de sig forbandt,
for pludselig engang med Kæmpevægt
at knuse den nyere Slægt,
som myldrer mellem begge
deres Flintevægge.
Nu raadslaa de sammen i den mørke Gang
saa lang
under Europa.
Frels os, Jesus af Nazareth!

Paa Engen hist to Roser stod
Fod ved Fod
i Ungdomsblod.
Se, hvor de skilles ad ved en Kløft,
ved en bundløs Grøft!
Den evige Vrede
har draget det flammende Sværd af sin
Skede! —
Hvi bliver I Alle saa blege?

Modsætningen til denne angstfulde Anelses Stemning bringer det næste Digt: »Den frembrydende Vaar« med den liflige Foraarsfrejdighed:

Engene grønnes, og Skovenes Kroner
nylig fremsprungne Smaragder bedække,
Ætheren lunes, og Sangeren toner
i den beknoppede, brydende Hække.

Vinteren bort til de livløse Poler
flygter med Natten og Kulden og Taagen;
Flora paa Lejet af friske Violer
opslaaer sit Øje sødtsmilende vaagen.

Gjennem denne Samling kom fremdeles »Guldhornene« for første Gang den større Almenhed for Øje.

Vi have nævnet Perlerne. Der findes selvfølgelig ogsaa Ting af ringere Lødighed, baade de medoptagne ældre Digte, i hvilke Oehlenschläger endnu staaer indenfor den foregaaende Tidsalders Tankekreds, og Enkeltheder i de nye Digte, hvor hist og her en Synsmaade eller et sprogligt Udtryk endnu hænger fast med sine Rødder i den gamle Jordbund. Paa den anden Side har ogsaa netop den pludselige Tilegnelse af det Nye medført nogle Svagheder, der maatte træde tydeligst frem i dette første Arbejde, i hvilket Digterens Smag endnu ikke kunde holde Skridt med hans Begejstring. Idet Oehlenschläger uden Forbehold hengav sig til den romantiske Retning, tilegnede han sig ogsaa nogle af dens Yderligheder, særlig dens Forkjærlighed for det Grufulde, som egenlig laa hans sunde Natur fjernt: Kirkegaardsscener, Dødningedands, Spøgelser, Varsler o. s. v. Til denne Udskejelse har han ofret Digte som »Skattegraveren«, »Violsamleren«, »Spilleren«, »Jurabjerget«, »Skøjteløberen« o. fl., i hvilke han med en vis frejdig Naivetet følger den romantiske Recepts Anvisning til slige Rædslers virkningsfuldeste Fremstilling. Man kan ikke læse disse Digte uden med et Smil, der just mest gjælder Forcestederne, medens hans lyse Kunst kan fejre sine Triumfer i Indgangsstroferne selv til disse natsorte Digte, som f. Ex. Begyndelsen af »Skattegraveren«:

Mens Vintersneen fyger
saa gnistrende og hvid,
og medens Stormen stryger
ad Marken hid og did,
i Bondens tætte Bolig
ved lune Arnested
de lejre sig fortrolig
og fryde sig derved.

Men Alt i Alt: hvad er det ikke for en Gjenfødelse af vor Poesis Ide-Indhold og Sprogform, Digtene af 1803 betegne! Det er, som om Sprogets ædleste Elementer hidtil havde hvilet i Graven og nu med Et vaktes tillive paa Opstandelsens Dag. Man bør atter gjennemlæse de her ovenfor anførte Citater, helst højt, at Ordenes Klang kan lyde i Øret, og saa pludselig gaa tilbage i nærværende Værk og foretage samme Experiment med de tidligere meddelte Prøver paa Oplysningstidens alvorlige Digtning — det er, som om man forflyttedes fra een Verden til en anden, skjøndt man bevæger sig indenfor de samme sproglige Enemærker. Mage til Forvandling, saa pludselig og saa afgjørende, har neppe nogen anden Litteratur at opvise.

Skjøndt Digteren er mest optagen af den nye Billedrigdom, der mylrer i hans Fantasi, kommer midt blandt dennes plastiske Skabninger nu og da ogsaa den polemiske Tendens mod det Gamle tilorde i »Digtene«, saaledes i »Harpespilleren ved Posthuset«.

Sangeren har taget Plads ved en Bygning, hvor en Stimmel af Mennesker strømmer ud og ind. Da faaer han at vide, at Bygningen er Stadens Posthus:

O stimler man hid for Kundskab at faae
med Higen og nysgjerrigt Sind,
da vil mine Strenge, hvorvel jeg dem slaa,
kun Lidet bringe mig ind.
De holde vel Sligt for Tant.
De gyldne Dage fra Jorden svandt!
Den helligste Harmoni
nedsank til et koldt Barbari.

Dog — hvad der er sjunken, kan atter opstaa.
Naturen er ikke død!
Under Asken i den afsides Vraa
ligger hist og her dog en Glød.
At læse i Menneskets Blik
er desuden min Lyst og min gamle Skik;
o, nok er at læse her,
thi hvor forskjellige hver.

Han synger for den Rige, men vises bort med et vredt: »Hvad nytter dit Klimpreri?« — »Hvad nytter det?« svarer Sangeren. »O, Du nyttige Drog! Den Aand, som dit Guld tynger ned, den hæver sig dristig igjen!« — Natten bryder frem, Kulden kuer ham, ikke en Skjærv er falden af til ham. Da kommer en Yngling med et Kjærlighedsbrev. Hans Hjerte er fuldt og — da han hører Sangen — hans Gave rig:

Endnu er Kjærlighed til paa Jord,
med det Øvrige ikke den svandt.
Jeg haaber, jeg haaber, min Tro er stor,
den Tid skal komme tilbage, som randt.

Ja, Kjærligheds Gnist saa mild
skal tænde Oldtidens Guddomsild.
Af det kolde, natlige Hav
skal Solen atter staa frem af sin Grav!

St. Hansaften-Spil.

Men den egenlige direkte Polemik imod Oplysningstidens Nytte-Ideal har Oehlenschläger opsparet til Slutnings- og Hovedstykket i »Digtene: »**Sanct Hansaften-Spil**«. Denne af Ungdoms- og Skjønhedsfylde svulmende Digtnings Dobbelthed som positivt Udtryk for den romantiske Forherligelse af Naturen og Historien i deres Stræben efter Enhed og som negativ Hævden af det Nye gjennem Angreb paa det Gamle bebudes fra den første Begyndelse af ved de to Prologer: den gamle Vandringsmand, der byder »Velkommen i den røde Morgenstund« til »det lette Spil, som flygtig Fantasi har sammenføjet«, og Harlekin, som advarer mod »den gamle Kjællingepræst«, der formodenlig har ført »en lang Konferens om Komposition og en høj Tendens — en høj Tendens i et Dyrehavsspil!« De efter Prologerne følgende Scener fremstille et borgerligt Hjem, hvor det smukke Sommervejr lokker til Udflugt i det Frie, en spæd lille Kjærlighedsintrige samt Udtouren, som den gik i de Tider, ad Lyngbyvejen (derfra Skildringen af »den pløjede Fure«, de Bønder »saa friske og sunde« og »den gothiske Kirke«) og Christiansholmsvej ned igjennem »Hulvejen ved Havet«, hvor Emiliekilde sender »de Bølger fra Land langt ud i den himmelblaa Strand«; herfra havde man »saa langsomt i Sandet« det sidste Stykke Vej tilbage til Dyrehavsporten, hvor man under »Bøgenes Kroner« alt kunde fornemme den fjerne Lyd af de »spøgende Toner«; snart efter skimtedes »Teltene hvide, den hvirvlende Røg« paa Dyrehavsbakken.

Her, hvor slig Skjemt hører hjemme, indflettes nu mellem de vexlende Scener Udfaldene mod den gamle Tidsaand. Linedandseren skuer højt fra sit farlige Stade ned paa »den satte Flok«, der rynker Næse ad hans hensynsløse Kunst. »Gavner jeg ikke nok?« spørger han haanligt, og de civile og militaire, betitlede og ubetitlede Tilskuere kjende for Ret, at han er en impertinent Knægt, medens et ungt Menneske, med Ungdommens Sympathi for det Dristige, bemærker: »Det er Skade, han svæver dem for højt«. — Marionetspilleren opfører et borgerligt Skuespil i Ifflands og Kotzebues Smag:

At gavne, medens vi fornøje,
har vi bestandig havt for Øje,
da det er Kunstens Hovedsag,
som I skal faae at se idag.
Her seer I intet Sværmeri —
med Sligt har vi ingen Maskepi
og endnu mindre Sympathi.

Akkurat som det i Livet gaaer,
til Eders Fryd I skue faaer.
Det er det rene gedigne Guld.
Af Moraler Stykket er pærefuld.
Humanitet og Dyd og Gavn
og fremfor Alt Poesiens Savn,
kort, Alt, hvormed en ærlig Mand
en oplyst Tidsalder glæde kan.

Kunstkjenderne paa Tilskuerpladsen finde Stykket med dets Riposter mod Shakspeare, Goethe, Tieck og Schlegel »fuldt af sandt Geni, den pure, klare Livsfilosofi« — »som er og bliver dog den bedste, de maa sige, hvad de vil, de Heste«, tilføjer en Kollega med et kritisk *quos ego*. — Harlekin foreviser den beundrede Digter Poppe, der »synger kun om Fornuft og Pligter«, og hvis store Plan er den, ved sin Sang »at forædle Menneskeheden«, hvilken han til dette Øjemed anbefaler »den ædle Middelmaadighed«, endog i Poesien:

I ret fornuftig Poesi
bør aldrig spores Fantasi.
Hvad Djævlen rager Fantasien
den mindste Smule Poesien?

Hvi skriver nu en sand Poet?
Af Iver for Humanitet,
for vor Moral at understøtte,
i Korthed: for at gjøre Nytte.

Hvor skjønt for en moralsk Poet
at tolke blid Humanitet,
om sveden Grød og svegne Pligter —
hvor skjønt, hvor saligt for en Digter!

Og i Afsnittet »Idyl« persifleres godmodigt denne Digtarts for et fyrigt Gemyt utaalelig vidtløftige Udpensling af dagligdags Detailler, saaledes som navnlig Baggesens Ven Voss havde uddannet den i sit berømteste Digt.

Hvad der kan bebrejdes denne Persiflage, er nogen Overfladiskhed, en for jevnlig Tilbagevenden til nogle enkelte Stikord, der for den unge Digter betegne hele den gamle Tids Væsen, men jo ingenlunde udtømme det. Det var ikke gjennem nogen indgaaende Undersøgelse, Oehlenschläger var naaet til sin Dom over det svundne Aarhundrede; for kort siden havde han i alle Henseender selv tilhørt det. Umiddelbart som han havde fattet det nyt Frembrydende, havde han nu ogsaa i dettes Lys seet det Svindende som dets Modsætning og maatte være med i Kampen imod det, uden at være rustet med de dybt indtrængende Vaaben. Der er i disse satiriske Udfald, som altid i Oehlenschlägers Komik, en vis Grad af Barnlighed, som bunder i hans Aladdins-Natur og er i stærkeste Modstrid med de Fordringer, Noureddin stiller til Satiren: at den skal være »en hvæsset Vittighed, som træffer bittert paa sit rette Sted«. Men saaledes som Ungersvenden her fremtræder med sit muntre Overmod, er han just den Samme, der i Digtets øvrige Partier lægger den jublende Naturglæde, den friske Fornemmelse af Tidens bedste Impulser, for Dagen i den Række af de skjønneste Poesier, i hvilke han skildrer det mylrende Sommerliv med en symbolsk Underforstaaelse af dets Anvendelighed paa den aandelige Blomstring, han selv staaer midt i; vi træffe her de uforlignelige Perspektivkassebilleder med de kjække Omrids i de vægtfuldt beskrivende Rhythmer; Digtet om Kirsten Piil: »Det er saa lummert og saa tungt«; Pigernes Sang i Skoven: »I Skyggen vi vanke blandt lysgrønne Straa«; den Blindes Sang: »Giver den gamle blinde Mand lidt«; den lille Jødedrengs: »Dejlige Pidskebaand, røde, blaa«; Sangen fra Teltet: »Da Oldtids gamle Guder døde« — alt dette forbundet med de scenisk malende Samtaler og Optrin af Hverdagslivet og afsluttet med de romantisk-anelsesfulde Klangvirkninger: den gamle Eg, Sankthansormen, Døden, Sankt Kirsten, Kjærlighedens Genius, Jægeren og Fuglekoret, i hvis forunderligt gribende samlede Harmoni dette enestaaende Digterværk udmunder med en ligefrem musikalsk Virkning — med en mere end musikalsk Virk-

ning: thi i Stemningerne rummes dybsindige Tanker. — Her henvises forøvrigt til selve Digtet og til C. HAUCHS Analyse af det i »Afhandlinger og æsthetiske Betragtninger« 1869. Fremdeles hvad Dyrehavens Lokaliteter og andre i Digtet berørte Forhold angaaer, til »Nogle historiske Antegnelser til Oehlenschlägers St. Hansaften-Spil« af EMIL GIGAS. (Museum 1894).

Den danske Romantik.

Det Indtryk af svulmende Livsmod og Ungdomsfylde saavelsom af ægte digterisk Begejstring, man modtager af Oehlenschlägers første Digtsamling, varslede om, at den danske Romantik fra sin Fødsel af og under sin videre Gang vilde være inde paa lysere og sundere Baner, end Retningen tog i Tydskland — vilde vandre videre i fuldt Dagslys og ikke fare vild i den »mondbeglänzte Zaubernacht«. Hvad der frelste den fra Forbilledets værste Forvildelser, var just den Digterpersonligheds Kjærnesundhed og Frejdighed, i hvis Digtning den romantiske Aand først kom tilorde, og dernæst den lykkelige Omstændighed, at han paa sin første Flugt efter Emner saa at sige gled Middelalderen igjennem, i hvilken den tydske Romantik blev stikkende med Hud og Haar, og naaede tilbage til en Oldtid, som var befolket af kraftige, handledygtige Skikkelser, hvis Færd dannede Baggrunden for det senere nationale Liv. Vel gjenfødte Oehlenschläger ikke Oldtiden i dens virkelige Skikkelse; baade i de Romancer, der tog deres Emner fra Oldsagnene, i de senere Sagaer og i de nordiske Tragedier ere Oldtidens Optrin saa at sige beskuede gjennem romantisk brogede Glar, som lægge et fremmed Farveskjær over dem — et Skjær, der just er det ejendommeligt Fængslende ved Oehlenschlägers Ungdomsdigtning og viser os ham af Indre, hvad han ogsaa var af Ydre: en mere sydlig end nordisk Natur; og ligeledes indblandes der — mest dog i Digterens efterfølgende Perioder — i Heltenes Betragtninger og Handlinger noget af det humaniserende Livssyn, der vedblev at være en Del af Oehlenschlägers Aandseje fra den tidlige Ungdomstid af. Men medens vi Efterkommere have let ved at diske op med denne Bagklogskab, som han tildels selv har givet os Nøglen til, stiller Forholdet i sin historiske Sammenhæng sig virkelig saaledes, at det var en glemt, altsaa en ny national Verden, Oehlenschläger tilbagegav sit Folk, begejstret over Fundet og begejstrende ved sin storslagne digteriske Behandling af det, hvormange filologiske Indsigelser der end nu kunne rettes imod den. »Det synes i Tidens Løb at være gaaet

med det hele Norden,« siger C. HAUCH i en Undersøgelse af Oehlenschlägers tidligste Digtning, »ligesom det efter Sagnet gik med den gamle Stærkodder, han havde digtet de ypperligste Kvad i sin Ungdom, men da han blev ældre, glemte han sine egne Sange; ja det synes, som om vi havde drukket en Trylledrik, lig Sigurd Fofnersbane, saa at den gamle Tid og den gamle Troskab udslettedes af vor Hu. Men nu var jo Oehlenschläger netop den, som tilintetgjorde Trylleriet, saa at de gamle Minder vaagnede, og som igjen opdagede det Land, man engang havde kjendt, men der i mange Aarhundreder havde været glemt; thi her er ikke Tale om, hvad enkelte Lærde syslede med i deres Studerekamre som med Kuriositeter, ukjendte af Mængden, men om det, der virkelig vandt Liv og Fylde og fandt det rette Digterudtryk, saa det kunde skues af Folket. Enten man da vil betragte dette som Virkning af Oehlenschlägers Geni eller af hans Lykke og, saaledes som han selv plejede at gjøre, tillægge ham en Aladdinslampe, der lyste gjennem Tidernes Taager og viste ham Vej til Oldtidens Skatte, saa giver dog dette ham en ejendommelig Stilling imellem os og en ganske anden Indflydelse paa vor Fremtid end den, de tydske Romantikere i deres Kreds kunne rose sig af; thi det Fortidens Land, han henpegede til, var intet Drømmeland, og han selv var ingen sværmende Natsommerfugl, der hadede Lyset, men et Solens Barn, og Morgenrøden og Dagen havde farvet hans Vinger med en saadan Straaleglands, at man vel mærker, at han tilhørte dem.«

…rtsat …tning. »Digte 1803« gik ikke uanfægtede gjennem den ældre Skoles Kritik, men uden at ændse denne stort, skred Oehlenschläger, dreven af det rige Indhold, han følte i sig, fremad i den forvandlede Verden, der laa foran ham. Strax efter Nytaar fremkom det skjønne Mindedigt over Wiedewelt, nogle Maaneder senere Romancen »Eventyret i den fremmede Stad« og ud paa Sommeren det mægtige Digt »Den gamle Kæmpe Kometes« med dets geniale Symbolik i den romantiske Skoles dybeste Aand. I Løbet af Sommeren blev ligeledes det senere saa urobringende Syngestykke …s Alter. »Frejas Alter« til, en ungdommelig overgiven, i mange Punkter barnagtig-selvtilfreds, men i andre virkelig vittig, med lyriske Skjønheder gjennemflettet Burleske til Forherligelse af det romantiske Friluftsliv. Endelig offentliggjordes i Slutningen af Aaret »Første

Sang af Edda, Epopee i 24 Sange«, med den ægte-episke, naivt-frejdige Begyndelse i kraftige Jamber:

Et Sagn, fuld værd at høre, med gamle Runer staaer. Laaner mig Eders Øre, mens jeg Guldharpen slaaer!	Hvad i de mørke Skrifter er tegnet om Leg og Krige og Gudernes Bedrifter, det vil jeg Eder sige.

Klangen og Ordene kjender enhver Dansk: »Thors Rejse til Jothunheim«, Indledningen til den hele Fremstilling af »Nordens Guder« i lyse, rigtfarvede Billeder, indrammede i Versemaal fra den tydske Middelalderpoesi og sydligere Versformer — den første større Frugt af det oehlenschlägerske Naturels Formæling med det nordisk-alvorlige Emne. Det følgende Aar — 1804 — fortsatte Digteren den begyndte Epopee med »Thors Eventyr hos Utgardeloke«, men vendte sig saa til en anden Form for nordisk-romantisk Digtning, idet han skrev »**Vaulundurs Saga**«, hvor paa vidunderlig, mystisk betagende Maade det gamle Vølundskvads mørke Handling er indoptagen i Romantikens naturfilosofiske Livssyn og forvandlet til en saare ejendommelig Digtning, der i Tankedybde saavelsom i Sprogets Sammensmeltning af Enfold og sandselig Glød staaer blandt det Ypperste i Oehlenschlägers Ungdomspoesi. — Ungdom og Poesi fylde ham, overalt hvor han færdes. Ved Sommertide foretager den femogtyveaarige Digter sin første større Udflugt (han var hidtil kun naaet til Roskilde), da han besøger sine Venner Ørsted'erne paa deres Fødeø. Indtrykkene omformes til Poesi i den omfattende Digtcyklus »Langelands-Rejsen«, efter sin æsthetiske Klassifikation nærmest hørende til den beskrivende Genre, men vidt forskjellig fra det forrige Tidsrums deskriptive Poesi; thi til fri Lyrik omsættes det tidligere til Emnet saa nøje bundne Stof, Naturen opfattes gjennem sine Totalindtryk og sine Stemninger, beskrives ikke som et Landkort, og de historiske Minder fremdrages med Saxo som Vejleder.

Vaulundur.

Langelands-Rejsen.

Ledet ved din Haand lad mig staa for den hellige Hvælving,
hvor dine Heltes Ben lagdes og smuldne til Støv.
Lær mig igjennem Bondens enfoldige Mund at opdage
mangt et ærværdigt Sagn, Lyd fra den hensvundne Tid,
at sig Oldtid kan blande med Nutid og Nutid med Oldtid
kjærligt i blid Harmoni gjennem det rejsende Digt.

Af »Langelands-Rejsens« enkelte Digte minde vi om »Roskilde Domkirke« (»Alt rasler Nøglen i de tunge Døre«), »Anders-

Skov« (»Hist, hvor Højen venlig skraaner«), »Thorsing« (hvor Niels Juel og Slaget i Kjøgebugt besynges), »Vennernes Ankomst« med den yndefulde barcaroleagtige Begyndelsesstrofe:

Søen strammer ud sit Klæde,
Himlen farver Søen blaa,
klare, lyse Bølger smaa
ganske bly paa Landet træde;
Breddens Blomstersiv de væde,
trække sig saa uden Brag
atter hen saa sølversmukke
i det stille Hav og vugge
mod den klare Sommerdag.

Andre af Digtene ere Ubetydeligheder, fremkaldte af temmelig intetsigende Rejse-Episoder og stundom udførte med en vis Snakkesalighed, men med alt dette vidnende om den livsglade Modtagelighed, hvormed den unge Digter i naiv Rejseglæde nød ethvert Øjeblik. Enkelte Digte belære os direkte om Digterens poetiske eller religieuse Stade og blive derved Maalestokke for hans Nærhed ved eller Afstand fra den forrige Tidsalders Idealer. Først og fremmest det prægtige Digt »Morgenvandring« (»Saa huldt til den hellige Bøgeskov det vinkte mig«) med Sammenstillingen af Blomsterne og Digterne som lige unyttige Væsner i den praktiske Mands Øjne, der har til Princip, at »alt Nyttigt bør gjennem Munden gaa«. I »Faarevejle-Skov« hylder Oehlenschläger Lessing:

Lessing! din Nathan skal hen mellem Bøgene træde
ud fra min Bog;
blid og ærværdig som de skal den Ædle mig glæde,
sindrig og klog.
Modige, herlige Kæmpe, i Sværmen gigantisk,
i Dæmringen klar!
Hvo har selv lært Dig at gjøre Forstanden romantisk?
Svar mig! o svar!

I »Gibsbilledet« troer Digteren, at en støvet gammel Buste paa Skabet i hans Kammer forestiller »den frosne Spottefugl Voltaire«, og vil ikke se den for sine Øjne mere:

Den tomme Sjæl, han skal herned,
som vilde Kunst og Fromhed døde
og troede fræk paa Alt at bøde
med usle Stumper Vittighed.

Da Digteren faar støvet Busten af, »for ret engang at se Franzosen ind i sit Abekatte-Fjæs«, opdager han angerfuld sin Fejltagelse, thi Busten forestiller Joh. Ewald, der da strax stilles paa Plads igjen, at Synet af ham kan styrke »hans Ven, hans yngre Broder«. — Paa Kirkegaarden i Korsør seer Oehlenschläger Indskriften paa Oplysningsskribenten Birckners Grav og udbryder i den Anledning:

»Sandheden tro døde Birckner.« Hvad var han? »En redelig Borger.«
Ellers Intet? »Skribent.« Mer ej? »Kristen og Præst.«
Giv da Kejseren det, som er Kejserens, Gud det, som Guds er,
og sæt for »Sandheden« Gud; bedre det passer sig her.

Mærkeligst i denne Forbindelse ere dog de Disticher, i hvilke »Korsør« beskrives som et Afbillede af sin berømte Søn, hvem Oehlenschläger havde besunget i det forrige Aarhundredes sidste Dage, men som han nu havde faaet saaledes paa Afstand, at han kunde gjøre sig Rede for Trækkene i dette bevægelige Fysiognomi og skildre dem med træffende Vid, ikke helt af den godmodige Art:

Her er altsaa den By, hvor Jens Baggesen fødtes, hvor liden,
brøstfældig, sørgelig, mørk; komisk som Stabelstad dog!
Bølgerne slaa paa dens Bred melodisk, naar Vejret er stille;
kommer den svageste Storm, bruser det grumset med Slud.
Blæsten ryster dens inderste Tømmer, bestandig den frygter
Døden og lever dog end, skjøndt kun et sørgeligt Liv.
Yderst paa sjællandske Kyst, naar mod Landet den vender sit Øje,
smiler mod Marken den tør, munter og dansk jovial;
men naar til Vandet den seer, da blegner den søsyg, forvirret,
Stranden urolig og vild aflokker Bølgen en Klang.
Underlig blandede By! uagtet din Svaghed og Brusen
maa jeg dog have Dig kjær, enten jeg vil eller ej.

Oehlenschlägers langelandske Sommerophold blev brat afbrudt ved Efterretningen om, at Steffens stod i Begreb med at forlade Danmark, saa at Vennen maatte haste, hvis han vilde se ham endnu engang.

De havde boet sammen en Tidlang og været meget for hinanden. Steffens havde imidlertid hjemført sin Brud, en Datter af Komponisten Reichardt i Giebichenstein ved Halle, og ønskede at skabe sig en Stilling i Danmark. I vide Kredse havde hans Forelæsninger imidlertid vakt Uvillie imod ham; medens Nogle beskyldte ham for Atheisme, frygtede Andre en katholiserende Tendens hos ham som hos flere af Romantikerne, og som Modvægt mod hans filosofiske Retnings Indflydelse paa Ungdommen havde de Styrende kaldt NIELS TRESCHOW ned fra Christiania som Universitetslærer i Filosofien. Under disse Forhold vare Udsigterne ikke lovende for Steffens i Hjemmet, og han greb med begge Hænder et Tilbud fra Halle om et Professorat i Filosofi og Naturvidenskab. Steffens.

Om Steffens vilde have faaet nogen videnskabelig Betydning for sit Fædreland, hvis han vedvarende var bleven knyttet til

det, er det jo ikke let nu at afgjøre. Man har Lov til at tvivle derom, naar man lægger Mærke til, i hvilken Grad det Vækkende var Hovedkraften i hans Veltalenhed som i hans mere personlige Paavirkning, medens systematisk Klarhed og objektiv Fremstilling ligesaa lidt var hans som hans Videnskabs — Naturfilosofiens — Sag. H. C. Ørsted beder »Gud fremdeles bevare ham for at blive Steffensianer«. »Han vil indklemme Naturen i et System, og det i et meget snevert,« skriver han om Steffens, men tilføjer: »Med en sjelden Mangfoldighed, skjøndt ikke Dybde, i Kundskaber forener han mangfoldige lykkelige Overblik. Naar man ikke tager disse for uimodsigelige Resultater af den dybeste Filosofi, men for det, de ere: Lynglimt til Vejledning, saa lærer man meget af ham. Jeg frygter endogsaa herved at have sagt for lidt til hans Fordel.« Om den ogsaa i disse Ord antydede vækkende Magt hos Steffens ere Vidnesbyrdene talende nok og lyde fra de mest modsatte Sider. J. P. MYNSTER siger i »Meddelelser af mit Levnet«: »Jeg erkjender, af hvor uberegnelig og velgjørende Indflydelse hans Ophold her har været for Danmark, ikke blot ved hans Forelæsninger, men endnu mere ved hans personlige Omgang. Han var en Sædemand, som havde Frø af mange Slags og udstrøede dem rigelig trindt omkring; og skjøndt han selv var mindre skikket til at pleje den fremvoxende Spire, saa havde dog mangt et Sædekorn fundet god Jord, hvor det skød Rod og bar Frugt. Skjøndt hans egen Erkjendelse af de kristelige Ideer endnu ikke var uddannet og sikker, var det dog fra ham, at Begyndelsen til Kristendommens fornyede Liv i Danmark udgik« GRUNDTVIG skriver i »Mands Minde«: »Jeg maa nævne Steffens som et af de store Redskaber for Nordens Aand og Danmarks Skytsengel, uden hvem efter min fulde Overbevisning selv Daaden paa Kongedybet vilde været forgjæves, Dønnet fra det sortladne Hav ej blevet et Æreskud for Danmarks Nyaar i Oldtidens Aand, men kun været en Salve over Danmarks Grav paa Bølgen blaa.« Dette Sidste turde være noget stærkt sagt, forsaavidt angaaer Oehlenschlägers Andel i »Danmarks Nyaar i Oldtidens Aand«. Vi have ovenfor paavist, hvorledes allerede inden Steffens' Indgriben Oehlenschlägers Digtning bøjede sig over mod denne Aand og ubevidst nærmede sig den romantiske Retning. Men at han saa hurtigt og med en saa energisk Afgjorthed blev klar over sin

Opgave, det er ubestrideligt Steffens Ære og uvisnelige Fortjeneste af vor poetiske Litteratur i dette Aarhundrede.

Mellem Vennerne var Forholdet forøvrigt op og ned i den følgende Tid. Paa sin første Udenlandsrejse boede Oehlenschläger i længere Tid hos Steffens i Halle, og her kom nu og da nogen Misstemning frem. Dels vilde Oehlenschläger ikke ubetinget sværge til den romantiske Skolevisdom, men begyndte i sin dramatiske Digtning at nærme sig Schiller, hvis brede Deklamation og humaniserende Tendens var Steffens en Vederstyggelighed. Og dels var Oehlenschläger sig sin Betydning som Digter indtil Forfængelighed bevidst og tørnede derved sammen med Lærerens ligesaa udviklede Selvophøjelse, saameget mere som de Begge vare iltre Naturer. »Oehlenschläger — forklarede Steffens mange Aar senere for H. HERTZ — havde sat sig i Hovedet, at han og jeg var de to største Danske, men nu skulde det afgjøres, hvo af os To var den største, og det faldt ikke saa let.«

Under Franskmændenes Okkupation af Halle 1806 ophævedes Universitetet og Steffens kom for en Tid til Kjøbenhavn, meget villig til at tage mod en Ansættelse her. Sagen strandede imidlertid paa Kronprinds Frederiks bestemte Paabud om, at Steffens kun maatte virke videnskabeligt med skriftlige Arbejder, ikke med Forelæsninger. 1808 overtog Steffens paany sit Professorat i Halle, som nu var indlemmet i Jérômes Kongerige Westphalen. Til sin smertelige Skuffelse kaldtes han ikke til det nyoprettede Universitet i Berlin, hvilket han havde haabet, men forflyttedes 1811 til Breslau. I disse Aar sluttede Steffens sig nøje til den nationale Bevægelse imod Fremmedherredømmet og blev en af Lederne for de hemmelige Forbund til Organisation af den kommende Kamp. Med ildfuld Veltalenhed kaldte han 1813, efter den store Armees Tilintetgjørelse, Breslaus Studenter og Borgere til Befrielseskampen — han var den Første af Alle til at forkynde Tydskland, at nu var den afgjørende, saalænge imødesete Time kommen, og han var den Første, der indskrev sig blandt de Frivillige. Som saadan gjorde han — skjøndt en tarvelig Soldat — Frihedskampen med i Egenskab af Secondlieutenant, var i Paris under de Allieredes Indtog og dekoreredes med Jernkorset. 1832 fik han omsider det længe nærede Ønske opfyldt at blive kaldt til Berlins Universitet. Nogle Aar iforvejen havde han gjæstet de gamle Venner i Kjøbenhavn og

endog havt en venskabelig Samtale med Kong Frederik VI., med hvem han havde ført et hvast Ordskifte, sidst de saaes, da Prindsen forbød ham at holde Forelæsninger. »Man seer hvad Aar og Erfaring kan udrette,« sagde Kongen dennegang; »Steffens er jo bleven en rigtig fornuftig Mand.« Atter 1840 var Steffens med Hustru og Datter i Kjøbenhavn som Christian VIII.s Gjæster under Kroningshøjtidelighederne, og Danebrogens Ridderkors fik ved denne Lejlighed Plads ved Siden af det preussiske Jernkors. Han døde i Berlin den 13. Febr. 1845. OEHLENSCHLÄGER skrev ved Efterretningen om Ungdomsvennens Død:

En Yngling Døden rammed;
vel var han toogsyvti Aar,
dog varmt hans Hjerte flammed
som i hans Ungdomsvaar.

Mod Syd ham Skjæbnen førte,
hvor eventyrlig var hans Gang;
der Tænkeren han hørte,
ham glædte Skjaldesang.

Hans unge Hjerte brændte
for Sandhed, Skjønhed, ren og klar;
til Norden hjem han vendte
henrykt som en Ansgar.

Hvor skimlet Fordom svøbte
vor Offerlund i Taager ind,
han mangen Hedning døbte.
Da kom en Hvirvelvind —

og snelt for Hvirvelvinden
usunde, tykke Taage svandt,
og efter hin Forsvinden
vi renset Luften fandt.

Fyldigere tegnede dog GRUNDTVIG sin Frændes Billede og Gjerning i sit Mindedigt om »Lynildsmanden«, hvori det hedder:

Naar det knitrer, naar det dønner,
naar det runger dybt i Fjeld,
naar I lytte, Nordens Sønner!
muntre end i Tidens Kvæld:
mindes, det var ham, der blunder,
som i Nord til stort Vidunder
stødte først i Hejmdals Lur!

Ja, den fri, den stærke Tale
om hvad Haanden griber ej,
men hvad dog fra dybe Dale
baner sig til Stjerner Vej:
Ordet, som af Aanden føres,
skaber Syn, hvor Røsten høres,
vaagned, Steffens, her med Dig!

Oehlenschläger.

Umiddelbart efter Fuldendelsen af »Langelands-Rejsen« gav Oehlenschläger sig ilag med en fra denne vidt forskjellig Opgave, men stadig indenfor den romantiske Digtnings Omraade, et Forsøg i Skolens poetisk-religieuse Retning: Digtcyklen »Jesu Christi gjentagne Liv i den aarlige Natur«, et Produkt af den unge Romantikers af Rationalismens Slummer opvakte religieuse Følelse og den Natursymbolik, hans Sands var bleven opladt for. Det var Novalis »Geistliche Lieder«, han — om ikke tog til Forbillede, saa dog lod sig nærmest paavirke af til denne digteriske Frembringelse, hvis Pantheisme vel ikke vil være nogen kirkelig Troende et

…ts Evangelium.

fyldestgjørende Udtryk for Menneskeforholdet til Gud og Christus, men som jo ogsaa overvejende har Krav paa at betragtes som en digterisk Udtalelse af religieuse Stemninger, sindrigt knyttede til Aarets vexlende Tider. Digteren forsvarer sig ogsaa udtrykkelig imod den Hensigt, at have villet reducere Christus til en Mythe af den aarlige Natur. Digtets dogmatiske Indhold, om man tør bruge dette Udtryk, viser os Oehlenschläger snarest som en mellem romantisk Mystik og moraliserende Rationalisme ustadigt svingende Tænker; men selv hvor Livsvisdommen viser et gammelklogt Ansigt frem, er der i dens digteriske Form som oftest hele den oehlenschlägerske Ungdomsfrodighed og sproglige Vælde. Vi nævne Digte som det første om »Christi Fødsel« (»Hver Vaar, naar Taagerne flygte hen«), »Jesu Lære« (»Lad mine dunkle, bølgende, grønne Kroner«), »Jesu Mirakler«, (»Hvor Sangersken glædeligt toner«), »Johannes Evangelist« (»Hvad er det hist, som ringer?«) »Getsemane og Golgatha« (»Ej længer Druens Purpur luer«), »Judas Iscariothes« med Menneskets energisk sammenfattede Trods:

Hvad er Ord? En Lyd, som svinder,
Hvad er Dyd? Blandt Ord et Ord.
Hvad er Gud? Et Glimt, som blinder.
Hvad er mit? Den rige Jord.

Atter vender Oehlenschläger sig mod en ny Egn af den digteriske Fantasis Rige, da han i Vinteren 1804—5 skriver »**Aladdin** eller den forunderlige Lampe«. Denne Digtning var endnu det Herligste, han havde frembragt, det skjønneste og rigeste Frembrud af hans hele samlede Digterpersonlighed og til Gjengjæld en saa tydelig Gjenspejling af den, at Digtet bliver Symbol paa Digterens eget Ungdomsliv. Allerede i Valget af det fantastiske Eventyrstof fra »Tusind og een Nat« ligger der en kjæk Protest mod Oplysningstidens Ringeagt for slig Børnesnak og Overtro tilligemed et Vidnesbyrd om, at Digteren barnlig drages af det Broget-Livlige, medens han just som Digter seer Tankens dybe Alvor bag Eventyrets Leg. Dette Tankeindhold spalter sig strax i to plastisk-faste Skikkelser: Noureddin og Aladdin, ikke allegoriske Abstraktioner af Ondt og Godt, af verdslig Kløgt og guddommelig Enfold, men levende Mennesker, bevægende sig fra først til sidst i denne Verdens Forhold, voxende op i dens Glæde og Sorg, stræbende, lidende, kæmpende, sejrende, bukkende under, men dog i hvert enkelt Øjeblik saa gjennemskuelige som Udtryk for Grundtanken, at Sym-

Aladdin

boliken bestandig er nærværende — i dem som i den hele rask fremilende Handling, som udfolder den romantiske Anskuelse om det Umiddelbares nære Forhold til Guddommen i Modsætning til Reflexionens Grublen, om Lykken, der kaarer Den, som i sin Uskyld ikke søger, og vrager den paa verdslig Vis Higende. Hvad man beundrer mest i »Aladdin«, er, efter Bekjendtskabet med de foregaaende Digtninger, ikke saameget Fantasiens saavelsom Sprogets yppige Fylde, den skjønt sandselige Virkning af Scener og Skikkelser, den dybe Pathos, den gribende Humor og den lystige Komik, thi alle disse Elementer findes ogsaa i de foregaaende Digterværker, skjøndt kun i enkelte af dem saa prægnante hver for sig og i intet saaledes sammenslyngede i uendelig Afvexling, hævende og berigende hinanden ved Modsætning og Sammenstilling. Hvad der mest maa overraske, er det Dybsind, hvormed den femogtyveaarige Yngling har lokket en stor og frugtbar Tanke, et Udtryk for en Tidsalderen ejendommelig Ide ud af det tilsyneladende hensigtsløse Emne og udformet den i Typer, der have Gyldighed — aktuel eller historisk — til alle Tider. Og ikke nok hermed: Oehlenschläger gaaer ved Hjælp af Emnet ud over sin poetiske Opdragelses Tankegang, idet han hæver den umiddelbare Erhvervelse op i en højere Sfære ved at fordre dens fornyede personlige Tilegnelse gjennem Kamp. En Overvejelse eller en Inspiration, beslægtet med den i Goethes »Faust:

Was Du ererbt von deinen Vätern hast,
erwirb es, um es zu besitzen!

fører ham fra Handlingens foreløbige Afslutning, Aladdins Lykke ved Gulnares Side, til dens anden, endnu dybsindigere og skjønnere Halvdel, Lampens Gjenerobring og det sidste, sikre, altbesejrende Forbund med Aanden. Hermed er engang for alle dette Syn paa Livet udtømmende gjengivet. Der er Intet at føje til eller at tage fra — »Aladdin« staaer i Litteraturen i klassisk Fuldendthed.

Hvad her er nævnet, er Frugten af lidt over to Aars Arbejde — en næsten enestaaende poetisk Frodighed, naar hensees ikke alene til disse Digterværkers samlede Omfang, men ogsaa til deres Værdi hvert for sig og til deres store indbyrdes Forskjellighed. De op-
tiske ifter. toges, med Undtagelse af »Thors Rejse«, i de to Bind **»Poetiske Skrifter«**, der udkom i Sommeren 1805, og som tillige af Romancer

og lyriske Digte indeholde, foruden de tidligere nævnte, bl. A. »Uffe hin Spage« (»Vermund gammel var og graa«), »Knud den Store« (»Kong Knud sad stor og mægtig paa sin Trone«), Mindedigtet over Vahl, samt Oversættelser efter Goethe og Properts.

I hvad disse to Bind ydede, maatte der være Noget for Alle, undtagen for de rent Poesiløse, og de vandt da ogsaa Oehlenschläger Venner, som endnu havde været uberørte af den første Digtsamling, medens den Ungdom, der alt 1803 havde fornummet Pustet fra en ny Aandens Verden, med stigende Varme sluttede sig om Digteren. Denne havde tilegnet Kronprindsen de »Poetiske Skrifter« og indgav efter den venlige Schimmelmanns Raad Ansøgning om Rejsestipendium, hvorpaa han fortrøstningsfuldt i Begyndelsen af August 1805 ilede til Halle, indbudt af Steffens. Han opholdt sig henved et halvt Aar i Vennens Kreds og var med ham næsten daglig sammen med Schleiermacher, der læste Sofokles for den vordende Forfatter af Baldur hin Gode. Om de Stemninger, der nu og da betog Oehlenschläger under hans Fraværelse fra Hjemmet, fortæller det i Halle nedskrevne Digt »Hjemve« (»Underlige Aftenlufte«); men forøvrigt lod han ikke Hjemlængsel berøve sig sin Arbejdskraft — tvertimod, han var i fuld Virksomhed. Paa Universitetsbiblioteket havde han faaet fat i Snorres norske Kongekrønike og var der paany standset ved et Stof, som alt før havde inspireret ham. Men dennegang formede det sig for ham i større Omrids og mere sammensatte Former end Balladens: det blev til en Tragedie, »**Hakon Jarl**« ved Navn. Udenlands-rejse.

»Hvilken Lykke, at han skrev »Hakon Jarl« i Halle, hvor han hver Dag kunde vexle Ideer med sin Ven og Mester Steffens og meddele ham sine Udkast, medens Schleiermacher paa samme Tid indviede ham i de græske Tragikere!« siger P. L. MØLLER i det tidligere nævnte lille Skrift. »Og hvilken Tid! — imellem Slagene ved Austerlitz og Jena! I Sandhed, en lykkelig Konstellation, som den maaske aldrig mere gjentager sig, synes at have svævet over selve Valget af Emner [Hakon Jarl, Thors Rejse og Baldur hin Gode] og frembragt denne sjeldne Union af Stof og Form, som betinger det ægte Kunstværk. Ja denne Følelse af aandelig Lykke og Velvære, som dengang besjælede Digteren og lod ham fuldføre alt uden Fejl eller Svaghed, i en saa vidunderlig Hurtighed [»Hakon Jarl« er skreven i halvanden Maaneds Tid], Hakon Jarl.

synes at maatte meddele sig selv til den koldeste Læser og bringe enhver kritisk Lyst til at tie.«

I samme Stue, hvor Steffens ved sit Skrivebord arbejdede paa sine »Grundzüge der philosophischen Naturwissenschaft«, skrev Oehlenschläger ved et lille Bord henne ved Vinduet sin »Hakon Jarl«, og naar hin havde et Afsnit, denne en Scene færdig, oplæste de det Skrevne for hinanden. Alligevel er det ikke rimeligt, at Filosofen har givet Digteren stort flere Vink til hans Tragedie, end Digteren kunde give Tænkeren til hans Naturfilosofi. Oehlenschläger havde i den mellemliggende Tid viist, at han havde lært at staa paa egne Ben, og havde alt, som ovenfor berørt, begyndt at emancipere sig fra Skolen. Han troede vel selv, at Shakspeare var hans nærmeste Forbillede, og at han saaledes endnu var i god Overensstemmelse med Romantikens Kanon. Men dette var et Selvbedrag: han manglede baade den Verdenskundskab og som Følge deraf det indtrængende Blik for Menneskekarakteren, der udmærker hin store Dramatiker. Derimod fandt han hos Schiller en humaniserende Naturs Blødhed og en lyrisk Evne, der yndede at indlægge en skjøn, men deklamatorisk Pathos i Dramaets Skikkelser, og denne dramatiske Form tiltalte noget for hans eget poetiske Naturel Ejendommeligt og stillede ham en lettere Opgave end den strengere og flersidigere Karaktertegning hos Shakspeare. Den uhistoriske Aand, der f. Ex. gjør »Don Carlos« til Tolk for Oplysningstidens ideale Stræben, gjenfindes i de oehlenschlägerske Tragedier, naturligvis paa noget anden Maade efter de anderledes beskafne Emner, han behandler, men maaske nok saa iøjnefaldende paa Grund af den større Afstand mellem den nordiske Oldtid og den moderne Livsanskuelse. Og hvad Impulsen angaaer, er det neppe tvivlsomt, at Schillers sidste Skuespil »Wilhelm Tell« — Digteren var død i Foraaret 1805 — har tilskyndet Oehlenschläger til hans dramatiske Fremstilling af et Vendepunkt i den nordiske Historie. Men just denne »Wilhelm Tell« kunde Steffens mindst døje, saa han en Dag afbrød sin Læsning, irriteret over den evindelige Deklamation, og smed Bogen i Gulvet, hvorover der opstod en heftig Scene mellem ham og Oehlenschläger. Trods Impuls og Methode er »Hakon Jarl« imidlertid en saa selvstændig Digtning og ved sit Emne saa original, at Steffens ikke kunde Andet end hylde den som Skud af en Aand, han væsenligst kunde vedkjende sig.

Deler den danske Digter i »Hakon Jarl« som i de fleste af sine nordiske Tragedier sin tydske Kunstfælles Fejl, saa skal det ogsaa fremhæves, at han ikke mindre end hin er Mester for at dølge disse Fejl under Diktionens lyrisk-pathetiske Pragt, saa man neppe veed, om man vilde foretrække den strengere Komposition, naar man saa til Gjengjæld skulde undvære hine Udbrud af et stærkt bevæget digterisk Sind. Det er ganske vist ikke Oldtidsheltene, vi høre tale, men det har ogsaa sin Skjønhed at høre den senere Tids ædleste Sprog tolke Sjælens evig virksomme Lidenskaber og Bevægelser: Kjærlighed og Had, Troskab og Svig, Harme og Hengivenhed og alle de andre mere usammensatte Følelsers brede Skala.

Fremfor Alt bør der dog gjøres opmærksom paa, at Tydsklands største Dramatiker ingenlunde staaer over, ja vel neppe ved Siden af Oehlenschläger, hvad egenlig dramatisk Kraft angaaer. Man behøver blot at sammenligne deres Tragedier med Hensyn til Omfanget, for strax at komme paa det Rene med, at den større Sluttethed, den mere energiske Kompositionsevne, er paa den danske Digters Side. Og vender man sig fra dette mere udvortes Kriterium til de indre, vil man ikke være længe om at bemærke, at Oehlenschlägers eminente plastiske Anskuelsesmaade og Skaberevne just paa dette Omraade har ydet ham en uvurderlig Hjælp til den virksomme Sammenstilling af de rette Effekter, til Formningen af ægte sceniske Optrin med Sammenstød, af hvilke Digtningens Grundtanker lyne lysende ud, saavelsom til Episoder, der i rette Øjeblik afbryde Handlingens Gang og samtidig støtte den. Oehlenschlägers Tragedier rive med ved Læsningen, men endnu mere ved Opførelsen. Der er dramatisk Nerve i dem, og denne et Skuespils virksomste Egenskab bøder delvis paa, at de gjennemgaaende overskue en, hvad Dannelsesindhold angaaer, mindre Horizont end den i Livets og Tænkningens Skole mere prøvede tydske Digters Tragedier.

Og saa overfor vor egen foregaaende Litteratur — hvilket Kæmpeskridt fremad betegner ikke »Hakon Jarl« i Sammenligning med Ewalds »Rolf Krage«, ikke at tale om Samsøes »Dyveke« og Sanders »Niels Ebbesen«! Ogsaa her er Oehlenschläger Skaberen af det absolut Nye, i Besiddelse af et Syn paa Oldtiden, en formende Evne til at gjenfremstille det Sete og et henrivende sprogligt

Udtryk, som det Tidligere ikke engang havde nogen Anelse om. Lad være, at Oehlenschläger staaer den nordiske Oldtid langt, langt fjernere, end Thorvaldsen staaer Antiken — baade Oehlenschlägers og Thorvaldsens Kunst ere sande Skjønhedsaabenbarelser, og de aabnede paany Samtidens Blik for det saalænge Glemte.

Fra Halle drog Oehlenschläger til Berlin, hvor han gjorde Fichtes Bekjendtskab og extemporerede »Hakon Jarl« for ham paa Tydsk. Paa samme Maade læste han i Weimar »Aladdin« for Goethe, hvem det fornøjede at se sit Modersmaal »blive til i en poetisk Aand«. Her blev han et Fjerdingaar og tog saa over Jena og Leipzig til Dresden. I denne Tid digtede han sit nordisk-

dur hin Gode.

mythologiske Sørgespil »**Baldur hin Gode**«. Schleiermachers Oplæsning i Halle havdeført Oehlenschläger ind i den græske Tragik, og han havde studeret Sofokles ved Hjælp af Solgers tydske Oversættelse. Det Skjæbnebegreb, han her lærte at kjende, syntes ham beslægtet med Baldersmythens Forudbestemmelse, hvorfor den Tanke opstod hos ham at behandle dette mythologiske Emne i antik Stil (ligesom Schiller i »Die Braut von Messina«). »Den uendelige Skjæbne, det Enfoldige i Handlingen, det store Optrin, hvortil Menneskehoben maatte være deltagende højtideligt Kor, det med Dramaet blandede Episke, der nødvendig af en indtrædende Person maatte fortælles,« siger Digteren selv om dette sit Arbejde, »gav Emnet en stor Lighed med de græske Sørgespil. Det alvorlige, strenge, af Jern smeddede Trimeter vedligeholder en fremtrængende egen Tone, hvilken giver det Hele Højtidelighed, Old-Ærværdighed. Jeg fandt ogsaa i de anapæstiske kortliniede Korvers nogen Lighed med de islandske Vers. For at bevise denne Lighed har jeg et Par Gange blandet dem ind mellem det Antike.« Oehlenschläger er altsaa her naaet til den Kunsterkjendelse, at Emne og Stil skulle svare til hinanden, og mener, at »Baldur hin Gode« som et ægte Kunstværk opfylder denne Fordring. Sandheden er imidlertid, at der for en dybere Betragtning dog er en saa væsenlig Uoverensstemmelse mellem den græske og den nordiske Opfattelse af Skjæbne og Skyld, at en uvæsenlig Overensstemmelse ikke kan berettige til at udtrykke den ene i den andens Kunstform. Men Sandheden er tillige, at baade her og andensteds, hvor Oehlenschläger bryder dybere bundende Smagsregler, frembringer han desuagtet, i Kraft af sit Geni, noget Skjønt, man kunde fristes til trods Disharmonien

at sige: noget Harmonisk. Saaledes er ogsaa »Baldur hin Gode« bleven til en ypperlig og skjøn Digtning, og Digterens Sprogbehandling fremtræder intetsteds ædlere end her, hvor Emnets Højhed og den valgte Stil har afført hans Sprog den vante Yppighed og tildelt det en strengere Kydskhed, saa at dette Drama staaer med sin egen mærkelige Skjønhed blandt Oehlenschlägers Værker. Kunstfuldere Vers ere ikke skrevne paa Dansk end Korsangen, gjennem hvilken Hammerslagene paa Misteltejn-Spyddet rhythmisk fornemmes (»Hammer nu slaa ved Middags-Nat Ildgnist af Staal!«), og ædlere Simpelhed kan ikke opvises end Buddets gribende Fortælling om Gudernes Sorg (»Fornemmer, hvad i Korthed og Enfoldighed jeg kundgjør Eder«), især den stærke Thors stille Sønderknuselse:

Thor var den Eneste,
som ikke græd; som Odin Skyens Ild, han skød
sit Blik fortvivlet gjennem de nedhængne, vredt
indtrukne Bryn og knuged Mjølner hardt og tog
sin Broders Lig paa breden Skulder taus og gik
til Stranden, fulgt af Aser og Asynier.

Da Ilden saa flammede ivejret fra Skibet med Balders Lig,

se! da brøsted udaf Hjertesorg
den skjønne Nanna, Baldurs Brud; thi hendes Bryst
var mægtigt ej at bære Smerten, Hjertet brast.
Da hæved Thor, som forhen Baldur, Nannas Lig
og bar det hen paa Ilden; for hans Kæmperfod
løb hendes Dværg og vimsed, græd og hyled lydt;
ham sparked den forbitret vilde Gud paa Stand
i Ilden med sin Kæmperfod; hans Hjerte slog
som Havets Bølger i en Storm; han ændsed ej
den Daad; paa Død og Undergang han tænkte kun.

Ligeledes fuldendte Oehlenschläger i denne Tid **»Thors Rejse til Jothunhejm«**, et episk Digt i fem Sange«. I dette herlige Epos har Digteren fundet en Enhed i Stilen, som ingensinde før. »I Thors Rejse mangler Intet,« siger P. L. MØLLER, hvem vi ville lade karakterisere dette Digt, fordi det har sin Interesse at se, hvorledes en kyndig, men som oftest noget kølig Kritiker dømmer om det oehlenschlägerske Ungdomsarbejde mere end et halvt Aarhundrede efter dets Fremkomst. »Her er en bestemt Verdenstilstand af Natur, Landskab og Grundtone, Handling og Methode, Opfatning og Form, Rhythmer og Rim, Alt staaer her i den inderligste og fuldkomneste Harmoni med det Ideal, man kan tænke sig for et saadant Digt. Det er det Skjønneste af Alt i sin Art, og ingen anden Litteratur Thors Rejse.

kan opvise Mage dertil. Man tro kun ikke, at der hos Oldtidens Klassikere, hos Homer eller Virgil, findes noget Bedre; en saadan Paastand vilde kun være klassisk Overtro. Selv om der kunde paavises en Episode af samme Værd i det Digteriske, i Karaktererne og deres Fremstilling, hvor vil man tænke at finde Noget, som i Formen staaer højere? — Der gives intet Digterværk, hvor en saa sund og naiv Humor (en Aandstone, som de Gamle neppe kjendte), saamegen Kraft og Dybsind er parret med en saa kunstrig og dog simpel Form; intet, hvor man mindre mærker Spor af Træthed og Mathed, intet, hvor den beundringsværdige Energi saaledes vedligeholder sig fra Begyndelsen til Enden, hvor den saaledes bruser afsted ustandselig som et Jernbanetog, som en umiddelbar Virkning af en Naturkraft. Dette Digt, som Forfatteren selv ikke kunde fortsætte, fordi en Digter og et Folk kun eengang i sit Liv frembringer et saadant Værk, kan, uden Hensyn til Indholdet, ved det Maal, hvori det tilfredsstiller en ny Tids Fordringer, ved sin romantisk nye, djærve og dog kunstnerisk fuldendte Form, med Stolthed se hen paa Alt, hvad Oldtid, Middelalder og Nytid have frembragt. Hverken hos Goethe eller nogen anden moderne Digter findes Noget, som hermed kan sammenlignes, og man kunde udsætte en Præmie for den Kritiker, der var istand til at opdage en Fejl ved dette Digt.«

›rdiske ›igte.

›Thors Rejse‹, ›Baldur hin Gode‹ og ›Hakon Jarl hin Rige‹ samledes i denne Orden i et Bind **›Nordiske Digte‹**, som udkom i Novbr. 1807. Imidlertid var Digteren flygtet fra Krigstummelen i Tydskland og havde begivet sig til Paris.

ggesens mbreve.

Tidligt samme Aar udkom **Baggesens ›Skiemtsomme Riimbreve‹**. Den omskiftelige Digter havde naturligvis ogsaa været inde paa det Nordiske, men Sprogklangen saavelsom hele Methoden viser bedst, hvor fjern hans Følelse var fra den Aand, hans Pen vilde fremmane. 1803 forsøgte han en jambisk Ode om Odin, begyndende saaledes:

Om Fædres Hedenold og Asers Ankomst
fra Morgenlands til Nords besnete Fjelde
og til det havgjenfødte Herthas Sletter
mit Kvad fortæller underfulde Hjemsagn o. s. v.

Man mindes ad Modsætningens Vej om Oehlenschlägers: ›Et Kvad, fuld værd at høre‹ o. s. v. Hvilken Forskjel i Følelsens og Sprogets Lødighed! Senere maatte Hexametret holde for:

Oldtid toner min Sang, Dans Æt og Asernes Ankomst
fjern fra bebyggede Høje til Nords udyrkede Snefjeld
og det af Havet igjen fremblomstrende Cimbrias Sletter o. s. v.;

men heller ikke her er Klangen den ægte. Baggesen maatte føle med Mismod, at der var Egne af dansk Sprogkunst, i hvilke han ikke havde hjemme, og han fornam, at en Verden var ifærd med at dukke frem, fra hvilken han var udelukket. Han havde forøvrigt ingen Sympathi for denne Verden, selv inden Danmark var bleven indlemmet i den. I en Skjærsliber-Sang fra Nytaar 1802 er et af Ønskerne:

Der Dichtkunst wünsch ich die Füsse frei
vom kettenklirrenden Reim,
die Flügel gereinigt von Schlegelei
und allem klebenden Schleim.

Et Digt om Goethe ender Baggesen saaledes:

O, wollt' er sich manierlicher geberden!
Fänd er der Lesewelt was Andres werth als Spott,
was würd' aus ihm dann Grösseres noch werden —
es würd' aus diesem grossen Goeth' ein Gott —

som overhovedet andet Bind af »Gedichte« 1803 ender med en Række epigrammatiske Udfald mod den nye Skole, hvilke yderligere skærpedes i det paa denne Tid skrevne, men først efter Baggesens Død udgivne dramatiske Digt »Der vollendete Faust oder Romanien in Jauer«.

En Linie i ovenciterede Digt fra 1803, hvori det hedder om Goethe: »Er hat dem Pöbel manches Buch geschenckt«, bragte den iltre Oehlenschläger i Harnisk, og han skrev et polemisk Digt »Til Baggesen«, der viser, hvilken Fart der kunde være i hans Satire, naar Indignationen havde vakt den, og hvor kjækt archilochiske Jamber sprang fra hans Strengeleg i Ungdommens Hede. Nogle Strofer maa anføres:

Udi Korsør opvoxen,
til Byen kommen moxen,
Du var en lystig Ven.
Som Holberg Wessel smitted,
saa smitted han, som Kridtet,
Dig atter strax igjen.
Med Kallundborg, Korsør Du
nu skrev din Musa tom,
og rigtig med Honneur Du
fra dette Arbejd kom.

Der er en Tid, man græder
og elsker alle Steder,
hvor der er rigt paa Vand.
Jeg tilstaaer det med Smerte:
der var en Tid, mit Hjerte
Dig elskte, kjære Mand!
Jeg eftersang din Trille
og nynnede din Sang —
da var Forstanden lille
og knap en Alen lang.

Der er en Tid, man higer
til Sirius'ers Riger,
til Soles høje Sol;
man elsker Eminensen —
det er Reminiscensen
af Barnets høje Stol!
Naar Du Dig nærmed Himle,
jeg tænkte: Himlen veed,
hvor han saa højt kan svimle
og falder ikke ned!

Du skjænkte mig din Lyre,
da Sukker, Rom og Syre
os gjorde Hjertet blødt.
Jeg klimprede, jeg snakked —
snart blev mit Vers for blakket,
snart blev det mig for sødt.
Algodhed i det Høje
da fandt Barmhjertighed,
den aabnede mit Øje —
og væk jeg Lyren smed.

Dog — tænkte jeg — hvad Fanden!
hvo nægte kan, at Manden
besidder sit Talent?
Imedens om han tripper,
bisweilen som Skjærslipper
han synger excellent.
Men som paa Saar jeg bødte
og havde Skaden kvalt,
saae jeg dit Vers til Goethe
og i Forundring faldt.

Hvad? Synger han »for Pøbel«?
Sligt ormestukket Møbel
vil styrte Helten ned?
Du, højt en Jens for Piger.
som Goethes Kjortelfliger
bør kysse med Besked —
hvis Spring er lig en Laxes
i Taarers salte Sø!
Jens Baggesen maa baxes,
Jens Baggesen maa dø!

Det hvasse Digt blev dog ikke offentliggjort (før et halvt Aarhundrede efter i »Erindringerne«), ejheller en polemisk »Ode, skreven paa Toppen af St. Hans Hospital« og et tredie polemisk Digt, hvori det hed:

For at reddes i Pølen, som nu Dig sylter,
Klopstokker Du om paa Stylter,
vil gar være Homer af Profession,
istedetfor, kjære Mand!
hvad Du er, og hvad kun Du være kan:
en lystig Patron.
Skriv atter om Jeppe,
Homer bli'er Du neppe.

Baggesen erfoer saaledes intet direkte om sin digteriske Arvings forandrede Stemning, men af Oehlenschlägers Skrifter fik han ikke mindre tydelig Besked om, at det ikke var hans danske Lyre, den unge Digter slog. At han var paa det Rene med Forholdet, fremgaaer saaledes af et Rimbrev fra Vinteren 1803—4 til en Ven i Rom (»Romerering«), hvor han ved Tanken om den evige Stad og dens Oldtidslevninger med tilsigtet parodisk Overdrivelse hæver sig til Ønsket om, at den hele Jord og han selv med maatte knuses til Antikviteter, hvorpaa han fortsætter:

Svar mig, Kjære! svar oprigtig:
Finder De min Tanke rigtig?
Er der Tieckisk Sværmeri,
er der Schlegelsk Poesi,
er der ny Filosofi,
er der gammelt Raseri,
er der klassisk Kiliasmus,
Højhed, Kraft, Enthusiasmus,
Finhed, Stolthed, Energi,
Anelse, Kritik, Geni —

kort: æsthetisk Ild deri?
Lugter ogsaa den af Fæet,
som imellem Faar og Gæs,
udelukt af Propylæet*)
i Naturen gaaer paa Græs,
og som dumt sig vederkvæger
ved Forstandens Kilde? — Ven!
Skulde selv en Schlegel-schläger**)
kunne skamme sig ved den?
Er den værd de vilde Blikke,
han (hvis han sig fandt i Rom)
vilde lyne rundten om?
Ligner den — om nu just ikke
fuldelig, til Punkt og Prikke —
noget den beruste Hikke,
som ham sikkert der paakom
ved sin Sjæl i Alderdom [ɔ: Oldtid]
ganske pæreful at drikke? —
Svar mig! — Dog De tier? Sligt
synes Dem (hvis jeg kan læse
Trækket under deres Næse)
svimmel Hovmod altfor ligt.

Om jeg altsaa tog tilbage
denne Pralen uden Mage?
Om for ham i Skjul jeg krøb
vigende hans løbske Løb?
Vel! jeg lader ham den Ære
(men og ene ham) at være
stærkest i poetisk Rus,
Goethiskhed og klassisk Dus —
ham, der (som os Rygtet siger)
alt besov Parnassets Piger
i sin Vugge — ham, hvis Næb
kvidrede sin Jordemoder
en af Sprogets bedste Oder
i sit allerførste Flæb —
ham, som alt før han gik ene,
drak sig fuld i Hippokrene,
og saasnart ham hans Mama
lærte stamme plat: Papa!
føjed lyrisk til: Ha! ha! —
ham, som gjorde (tabt desværre!)
alt en Hymne til Vorherre,
fuld af Streger, i sit Svøb — —
ham i Drukkenskab at stikke
vover min Begejstring ikke,
skjøndt i Digtervæddeløb
fra de Fem og fra Forstanden
den tør trodse hver en Anden.

Baggesen var imidlertid kommen til Kjøbenhavn i Eftersommeren 1806 for at forberede Udgaver af nogle af sine Skrifter, deriblandt »Digtervandringer« (ɔ: »Labyrinthen« i nyt Oplag), »Nye blandede Digte«, »Eventyrer og komiske Fortællinger« (ny Udg.) samt de nysnævnte til forskjellige Tider skrevne »Rimbreve«; om hvis spillende Vid og gratieuse Sprog ovenstaaende Citat kan give en Forestilling — Digte, hvori **Baggesen i Kjøbenhavn.**

søde, bløde, blide danske Sproget
i Vers, der bølge sig som Ax
for Lunets Vind og Rim og saadan Noget,
sig snoer saa let og vever som en Lax —

eller, som det et andet Sted hedder:

Vers, som, foruden Sko og Strømper paa
og uden store Spænder, høje Hæle,
Naturens Gang paa bare Fødder gaa
og maaske lettere som saa
sig gjennem Øret ind i Hjertet stjæle —
Vers, som man ej saa let skal eftergjøre mig,
fordi de gjøres ej.

Opholdet i Kjøbenhavn førte til det for Baggesen betydningsfulde Bekjendtskab med A. S. Ørsted, dengang Assessor i Hof- og

*) Hentydning til Goethes Tidsskrift »Propyläen«. **) Tydelig Allusion til Oehlenschläger.

Stadsretten og meget søgt Manudukteur, og hans Hustru, Oehlenschlägers yngre Søster Sophie, en højtbegavet, om end ikke særlig kundskabsrig Personlighed, fuld af Følelse og Higen, Varme og Liv, men hengiven til Vemod og tillige noget sygelig baade paa Legeme og Sjæl — Noget af »en uforstaaet« Kvinde. Bekjendtskabet havde ikke varet ret mange Dage, før Baggesen var stedet i fuldt Sværmeri for den interessante unge Frue, og Sophie Ørsted følte sig ikke mindre dragen mod den ved Aand, Vid og de mest alsidige Interesser bedaarende Baggesen, der udfyldte et af hendes Tilværelses Savn. Efter et Par Maaneders Forløb blev Baggesen formelig optagen i det Ørsted'ske Hus, hvor den meget beskjæftigede Ægtemand aabenbart følte det som en Lettelse, at en Anden paatog sig at bestride Konens Underholdning. Der sværmedes nu fra begge Sider om Digtning og Filosofi, om Kjærlighed og Venskab; Baggesen faldt i de konvulsiviske Henrykkelser, som altid ledsagede hans Sjæls Affekter, og Sophie sank daanende i hans Arme. Han besang hende under Navnet »Lilia«, hun søgte at omvende ham til en anden Opfattelse af Goethe, og da han nu saae med den Elskedes Øjne, opdagede han ogsaa strax, hvor fejlagtig hans tidligere Dom om den tydske Digter havde været.

Baggesen.
Titelkobber til »Digtervandringer« 1807.

Det er let forklarligt, at han ogsaa af al Magt maatte ønske at forandre sin Opfattelse af den danske Digter, overfor hvem hans tilbedte Lilias Søsterfølelser havde en næsten forgudende

Karakter. Litterairt Fjendskab til Broderen kunde umuligt vedligeholdes Side om Side med erotisk Venskab til Søsteren. Baggesen rakte da Haanden ud imod Oehlenschläger i det berømte Rimbrev **»Noureddin til Aladdin«**, der, skrevet i Ørsteds Hus og dateret »den 14. November 1806«, Oehlenschlägers syvogtyve Aars Fødselsdag, sendtes ham i et Særtryk til Paris, inden det optoges i »Rimbrevene«. Idet Baggesen heltigjennem støtter sig til Grundmodsætningen i »Aladdin«, begynder han sit Forsoningsbrev saaledes: Noureddin til Aladdin.

Du har da fundet den, min Adam! den, jeg søgte
med Alvors dybe Grublen, med
utrættelig Arbejdsomhed,
fra Sol gik op, til Sol gik ned,
blandt Torne og Tidsler, i blodige Fjed,
med glødende Pande, med strømmende Sved,
mens Hindring og Fare min Stræben forøgte!
Du har da fundet den, jeg søgte,
fra Sol gik ned, til Sol gik op,
i Afgrundens Skjød og paa Klippernes Top,
med frysende Hjerne
ved Glimt af vor Nordpols bestandig urokkede Stjerne,
med isnende Bryst
ved Smil kun af Maanens vemodigen vexlende Lyst,
alene, blandt Skygger, ufavnet, ukyst,
hvor Alt i Naturen var tyst —
Ja, Du har fundet den, jeg klarlig skued
i hver en Slum, i hver en vaagen Drøm,
naar varm af Andagt, skjønhedsdrukken, øm
af kjælen Elskov, henrykt, Sjælen lued
i sin Begejstrings underfulde Strøm,
skjøndt Død i hvert et Bølgeslag den trued —
ja Du har fundet den, jeg stirred paa
bestandig, mellem alle Livets Dampe:
den gamle, hellige, forunderlige Lampe,
som i Naturen dybt nedgravet laa,
og som jeg arme Trold med bundne Hænder
ej kunde naa.

Med Fryd, min Adam! jeg dit Fund erkjender.
Og skjøndt Du fandt, hvad Du har aldrig søgt,
som Lykken ene findes kan, iblinde;
skjøndt Du, naar jeg har gravet, kun har spøgt,
og skjøndt Du som et Barn end staaer derinde
blandt Underjordens diamantne Træer,
din Undergang endnu som forhen nær,
endnu fortryllet mer af Hulens falske Glimmer,
med Himmellampen i din Haand,
end af dens ægte, fast umærkelige Skimmer,
end ej, som jeg, erkjendende dens Aand;
skjøndt, hildet end af Barnets Ledebaand,
blandt Middelaldrens Hvælvinger og Buer
Du famler efter Liv i Sølvets Muld,
Ambrosia i æbledannet Guld
og Nektar i safirne Druer;
skjøndt Du er end det Brogede for huld;
skjøndt Du har fyldet alle dine Lommer
med Schlegelpærer og med Tieckske Blommer
og proppet Buxefikken altfor fuld
af Goethes underjordiske Granater,
imens din skjønne runde Hattepuld
firkantes af et Calderonsk Theater —
skjøndt Lampen Du med Haan har puttet i
Belæsselsen af alt det andet Skramleri —
skjøndt, havde Du betænkt Dig meget længe,
Du maaske ganske havde ladt den hænge —
saa dog — Du har den eengang — og dens Aand
er din, min Adam! og din Ven, som ledte
forgjæves efter den og, mens Du spøgte, svedte,
med Vellyst rækker dig sin Haand.

Billedet føres videre med Skildringen af Aladdins Vandring i Hulen, som han gaaer, »belæsset med de tunge Stene, sin Gang i tusind og een Nat alene«, medens Noureddin tvivler om, at han atter vil naa op paa Jorden.

Dog steg nu alt med hvert dit Trin mit Haab,
alt som Du hæved Dig og — Under over Under! —
ej mer en rød og hvid, glathaget Dreng,
der efter alle Frugter greb iflæng,
men alt en Mand med Skjæg, jeg saae Dig i Vaulunder
ved Hjælp af gamle Mimers egen Stav
at vælte Stenen fra din mørke Grav
med vældig Kraft. Ej fandt jeg længer nødig
at hjælpe Dig; min Arm var overflødig:
knap var Du med den hele Krop
af Hulens Aabning kommen op,
saa skued jeg Dig, henrykt, selv at gnide
din underfulde Lampes rette Side,
og høj og herlig stod Du med et Hop
som Hakon Jarl paa Fjeldets Top.

Baggesen hilser da nu Oehlenschläger som »Danmarks Melpomenes største Digter«, giver ham Broderkys og beder ham glemme »de blinde Puf, vi gav hinanden«; som Castor og Pollux skulle de to Digtere straale Side om Side —

og Lygtemændene, som under vore Fjed
opklavre, sparkende hinanden ned,
se, højt paa Toppen, studsende derved,
Aladdins og Noureddins Fred
og gaa ved dette Særsyn fra Forstanden!

Til Slutning bebuder Baggesen sit snarlige Gjensyn med Oehlenschläger i »Aanders Helvede«, Paris:

Der skal Du af min glade Læbe høre,
hvad i et Brev jeg ej kan helt udføre —
der skal jeg, i din Favn, fortælle Dig,
hvad Salighed jeg troer der venter mig,
naar jeg har kæmpet alle mine Kampe!
Dig vinker i din Lampes Aanders Dands
paa Fjeldets Tinding Evighedens Krands;
jeg vandrer end, skjøndt ej blandt Dalens Dampe,
forsigtig, varsomdristig, uden Lampe;
min Gang mod Banens store Maal er sen,
men stadig, lige, tryg, paa begge Ben.
Dog hvad jeg finder, efter mange Kampe
(ifald jeg ellers finder en),
det bliver neppe den forunderlige Lampe,
men ventelig Vaulunders Sten.

Det er et sælsomt bevægende Digt, dette Rimbrev, gjennem hvis lette Rhythmer saamange stærke Følelser slynge sig: Mandens Resignation overfor Ynglingen, fordi Kunstneren maa bøje sig for det større Kunstværk, en Hyldest, som er en Blanding af indre Tilskyndelse og Selvovervindelse, paa eengang sød og bitter, og hvis begejstrede Tilslutning derfor hele Tiden ledsages af Paavisninger af, hvor let den Hyldede er kommen til sin Sejr i Modsætning

til Den, der har kæmpet et helt Manddomsliv og nu maa se sig Frugten berøvet. Hvor dybsindig Baggesen end har benyttet Aladdins-Digtningen i sit Rimbrevs Tjeneste, forfejler han ikke destomindre sin Virkning ved stadig at betone sin Stræben, sin Flid, ja sin Sved og med Forkjærlighed at fremstille Oehlenschläger som den blot heldige, men ellers baade uvidende og om sin egen Lykke drengeagtig ubekymrede Parvenu, der kunde trænge til hans Raad og Vejledning. Han maa jo dog tilsidst indrømme, at det ifølge hele den Eventyr-Tanke, han har benyttet, ikke er »Sveden«, men Poesiens Naadevalg, det kommer an paa, og at Den, som ejede Lampen, ogsaa forstod at gnide den; han maatte vedgaa, at »Vaulundurs« og »Hakon Jarls« Forfatter ikke længer var den umodne Dreng, men en mandvoxen Yngling (»Vaulundur« var forøvrigt skrevet før »Aladdin«). Og naar han tilsidst foreslog et Forbund mellem Aladdin og Noureddin, da gik han udenfor det valgte Billede; thi dette kjender kun uforsonlig Adskillelse mellem disse to som mellem det Godes og det Ondes Verden. Saaledes forstod ialfald Oehlenschläger det, men maatte senere lade sig belære om, at han havde mistydet dette Billede »paa Kald og Pligt, paa Genius og Flid, paa Vaar og Høst, Natur og Kunst«.

Som det var at forudse, tog Oehlenschläger kun med en vis Kølighed mod den fremrakte Haand. Hans Svar er værdigt og vidner ved sit hele Tankeindhold om, at han forlængst har rystet Barnet af Ærmet og — som Aladdin efter Lampens Gjenerobring — faaet fuld Klarhed over sit Eje, dets Værd og dets Benyttelse. Baggesens lette Rimbrevform indlod Oehlenschläger sig klogelig ikke paa at efterligne; i vægtige Trimetre giver han sit vægtige Svar, som hviler paa en sikker Erkjendelse af egen Ejendommelighed, medens Baggesens Allianceforslag vel — i Betragtning af Personligheden og Forholdene — uden Uret imod ham kan betragtes som et af de mange øjeblikkeligt opluende Blus, af hvilke hans Digterliv bestaaer. Oehlenschläger imødegaaer som en Ensidighed den Bebrejdelse af Baggesen, at han ikke længe har fundet ham »paa den af Grækenland og Evigheden erkjendte Kunstens rette Vej«. Den, der forlanger, »at al Bevægen sig kun ytre skal i den af ham bestandig foretrukne Takt« — sigter Digteren —

han glemmer, uviis, denne Takt er højest selv
eet Slag kun i den store Rhythmus-Harmoni,

der fortbevæger Kloden med Bedrifterne.
Han fejler, som et eengang tilvant eget Snit
i Kunsten kræver; thi den unge Verden vil
med egen Lyst sig ytre paa sin egen Vis,
og ikkun Stivhed holder paa sit Ludvigshof,
men rasken Yngling kaster falske Pudderhaar
og lader fri den dunkle Lok om Skuldre slaa.

Fra den »rette Vej« har Oehlenschläger, ifølge Baggesens Karakteristik af »Aladdins« »brogede« Verden, ladet sig lede bort af nytydsk Indflydelse. Oehlenschläger svarer:

Er dette Spil et Laan fra Tydskland? Spøgte da
en Shakspeare aldrig Sommernatten hen, og steg
hans Fantasier aldrig vældigt i en Storm?
Var Gozzi fra Germanien? Er dette Land,
det skjønne, vidtudbredte, kun en sandig Ørk,
som intet mer Beundrings-, Hyldingsværdigt har?
dets Kunst en Pest for Landet? Snurrepiberi
og Ranglemænd Thuiskons Barder, naar vi højt
undtage, hvo med Bifald ranglet har for Dig?
Ha, Dannerdigter! kalder Sligt Du Billighed?
— — — — — — — — — — — — — — —
Hvad altsaa nu Aladdin angaaer, tænker jeg:
Vi la'er hans underlige Lampe brænde fort
og pudser ikke Tanden altfor nær, da let
paa denne Vis den kunde slukkes. Heller ej
er Lampens Digt et Barneværk, i Søvne gjort;
det skuer med et vaagent Øje Verden rundt.
Det spøger heller ej bestandig under Jord,
men funkler, lig de Goethiske Granater: først
en Sten i Fjeldet, suser dernæst vældigt frem,
en Kugle gjennem Luften, og forvandler sig
mod Slutning til et Æble mellem grønne Løv.

Medens dette Svar bevarer sin Ligevægt selv i de Partier, hvor der siges Baggesen hvasse Ting (som hvor Oehlenschläger undersøger Baggesens Berettigelse til at kalde sig Noureddin), faaer det officielle Decorum en ejendommelig Kommentar i samtidige Privatudtalelser af Digteren, der ret vise os, hvor det kogte og skummede i hans ungdommelig iltre Sind. I et Brev til Kamma Rahbek skriver han just paa denne Tid: »Er det dog ikke løjerligt, at den Vindhas, den Pigernes Jens, vil gjøre sig til en sat, stadig, betænksom, svedende, vaagende, grublende Mand og mig til en glathaget, uopdragen Dreng? Lad ham probere at danne en Aladdin, han barer sig Pinedød nok! Eller troer han maaske, at den Kunst at

kunne komponere flyver En i Munden som en stegt Due, inden man har studeret Kontrapunkten og Generalbassen? — Fantasi er den sande Verdenssjæl. Det er den Kraft, som øjeblikkeliggjør os enhver forsvunden Tid og Ting, og som altsaa sætter os det hele Verdensliv i sin Storhed tilskue. Den giver Stoffet, de andre Evner tilbereder det; men hvad hjælper det, at Billedhuggeren har Hammer og Mejsel, naar han ingen Marmor har? Fantasi til at opfinde og gjenkalde sig Tingene, Begejstring til at opfatte dem, Kraft til at udføre dem, Forstand til at ordne, Følelse til at levendegjøre og Vittighed til at blande, muntre og udsmykke dem — uden dette forenet frembringes intet stort Kunstværk. Og nu vor Baggesen! Du milde Himmel! Tingene rende af med ham, istedetfor at han skulde løbe af med Tingene. Og han vilde gnide Kobberrust!*) Ja, jeg har rigtignok før seet Kobbertøj poleres med en Trippelse af stødte Mursten og raadne Citroner. Æbleskivepanderne og Bouillonskjedlerne i Sophies Kobber-Kjøkken kan han maaske skure, men Aladdin skal Monsiøren smukt holde sin Næse fra. Han har lært af Voss at gjøre regelmæssige Hexametrer, og nu troer han, at Hexameter og Hexeri er Et og det Samme, fordi de begge begynde med Hex« o. s. v. (Medd. af KR. ARENTZEN i »Bagg. og Oehl.« II.).

At Baggesen har følt sig dybt krænket over, at hans, den ældre, berømte Digters Forsoningstilbud blev saa køligt modtaget, er forstaaeligt; men han havde Selvbeherskelse nok til at skjule denne Krænkelse bag de ædle Følelser, han aabenbarer i sit mesterlige Svar; han lagde sig Situationen tilrette som den Resignerende, der villig træder tilbage og ikke tager Ungdommen dens Opbrusning ilde op — den vittige Digter, hvis Pen kunde være spids som faa, slaaer ind i den bløde Tone og bevarer herved en overlegen Værdighed overfor Modpartens kjække Selvvurdering. Og vemodig skjøn er unægtelig hans Selvbetragtning, naar han siger:

Barn har jeg været, Adam! ogsaa mig
har Ranglen engang tryllet og Trompeten
med Bladguld om Zinnobermunden og
den lille Hest med Piben i — som Yngling
jeg og har lyttet til Sireners Sang

*) Baggesen havde i Rimbrevet sagt:

Jeg, som ikke Lampen har, men veed
om Lampens Brug og Lampens Aand Besked,
vil lære Dig, dens Kobberrust at gnide.

og ladt mig føre vild af Lygtemænd
paa mangen natlig Vandring — altfor syg
jeg ofte været har, som Du for frisk —
og nærmte Du Dig Skylla, lidt forvoven,
kom jeg, lidt frygtsom, tidt for nær Karybdis —
maaske jeg end, som Mand, er mer Odysseus
i Raad end Peleus' Søn i Kamp — blandt Sangens
Krigsdommere, der Styrke bør og Visdom
forene, mer en Josva lig end Samson —
hvad veed jeg! Men Filister er jeg ej;
thi dybt jeg føler i min stille Kraft,
at slaaer mig end en Stærkere, jeg dog
af Samson selv ej slaaes i Tusindtal.

Og sand Følelelse vil Ingen kunne undlade at høre ud af de Linier, hvormed Baggesen ender sit Svar, idet han beder til Apollo og alle Guderne for sin unge, sejrrige Digterfælle:

Vogt ham for Fald! Han ene falde kan
ved Overflyven af sig selv, ved, altfor kjæk,
at ville mer end hans, mer end det Meste.
Indgiv ham mindre Tillid til sin mindre
og større til sin større Kraft — den største
blev hans! Paa Banen, han har valgt, jeg aldrig
vil naa ham; thi til dennes Tvillingtop
opløfter ene Tvillingvingen, som
i Vuggen alt af Barnets Haand og Fod
frempipped i dramatisk Dobbeltleg.
O, lad ham ej miskjende denne Kraft,
som brød i Shakspeare ud til Kunstens største Gran
paa sin Tidsalders Dovre! Lad den, hellig høj
som hin og underfuld, men mere rund —
en Tempelkuppel mod et Kirkespir —
udbryde paa vor Nutids Libanon
som Melpomenes største Ceder! Storm
og Torden, Livets Uvejr, skaane
dens højtidsfulde Krone! Hjertets Saar
ej nage Marven i dens Stamme! Savn
af Livets Nødtørft aldrig bore sig
ind i dens stærke Rødder! Engang frisk
og lykkelig, ej blot af Musen, men
af Skjæbnen blidt og huldeligen tilsmilt,
se Dannemark sin Digter, før omsonst
dets spildte Taarer kalder ham tilbage!

At Baggesen ikke uden dyb Bevægelse har nedskrevet de sidste Linier, der male det lykkelige Modstykke til hans egen Livs- og Digterlod, føler man saa at sige ud af Ordene og deres Klang, saa simpelt gribende den er i sin stille Klage. At den Position, han havde valgt, tillige var paa eengang den værdigste og den klogeste, indsaa han sikkerlig; han befæstede den yderligere ved den fine Maade, hvorpaa han tog ædel Hævn over Oehlenschlägers Digt »Korsør« (S. 41), som man bør sammenholde med følgende Baggesenske Pendant »Frederiksberg Slot«:

Her er altsaa det Slot, hvor min Adam fødtes! Hvor solbart,
smilende, muntert og skjønt! næsten et Barn af et Slot!
Straalerne tænde dets Vindver i Solskin — pureste Guld kun
synes det da; men i Slud synes det og kun af Glas.
Kongen om Sommeren boer i dets Borg med hele sin Hofstat —
høj Majestæt er deri; Vintren dog jager den bort.
Smaa Malerier i Salene sees: Landskaber og Søslag,
intet af Rafael selv — dog, det kan komme maaske! . . .
Ja, det er Danmarks skjønneste Slot, trods alle dets Smaafejl.

Hvad er mod det vel Korsør, ak, hvor jeg Stakkel blev født!
Dette beboes af et Hof, mit, faldende, næsten af Ingen;
dette sig hæver i Sky, hint er beskvulpet af Vand.
Nær Krigsskibenes taarnede Stad ved Sundet er dette,
nær Postsmakkernes By ligger ved Beltet kun hint.

Afstand! skulde Du være saa stor fra Sanger til Sanger,
som mellem Slot Du og Slot findes? Hvad veed jeg? Maaske.
Stort er just ikke mit Haab. Jeg veed slet Intet som Digter;
og hvad jeg troer om mig selv, Gud! er uendelig lidt.

Baggesens Haandskrift

oran i et Hr. Otto B. Wroblewski tilhørende Exemplar af «Skjemtsomme Rimbreve». De anførte Linier ere en Omskrivning af det oprindelig til Sophie Haller (1790) henvendte Rimbrev «Fuglen», men her (1816) anvendt paa Digterens nyeste Sværmeri, den som «Nanna» besungne Frk. Frederikke Balle.

»De »Skjemtsomme Rimbreve« ere maaske det allermest prægnante Udtryk for Baggesens Digterindividualitet: i en bagatelagtig Form den gratieuseste Leg snart med Hverdagsting, snart med betydelige Tanker, hvis Antydning peger mod et af Rimbrevene.

vigtige Spørgsmaal stærktbevæget Indre, men som heller ikke faae Lov til at blive mere end Antydning. Vil man lære Baggesens vidunderlige Sprogkunst at kjende, skal man først og fremmest gaa til »Rimbrevene«; det er ogsaa i denne, han selv søger Berettigelsen til disse halvt private Epistlers Offentliggjørelse, naar han i Fortalen bemærker, at »dersom der i hans Modersmaal gives Noget i Stil, Sprog og Versemaal lettere, rundere og mere flydende, har han havt Uret i at drage disse Smaadigte frem for Lyset«. Rahbek siger træffende om disse Vers, »der trækkes ud og ind alt efter Musens løjerlige Sind«, at de »i deres Bugtninger og Vendinger stedse udgjøre den fuldkomneste poetiske Periode, vort Sprog har at fremvise«. I en udmærket kritisk og med en Mangfoldighed af oplysende Noter forsynet Udgave af A. ARLAUD foreligge »Rimbreve og poetiske Epistler« i to Bind, første Samling (1784—1808) udkommen 1801, anden Samling (1809—23) udkommen 1893.

De litteraire Ideer, som Rimbrevet fra Noureddin til Aladdin bevægede sig om, komme paany frem i den 1807 udgivne polemiske Digtning »**Gjengangeren og han selv** eller Baggesen over Baggesen«. I dette aandfulde Arbejde vender Digteren sig til det nye Aarhundrede og bebuder for sit Vedkommende en ny Begyndelse i dets Aand. Han deler sig i et »Jeg selv«, som nu eengang for alle er død

— død for Andres Liv,
for hvad man kalder saa, for hvad jeg kalder Kede,
Kuld, Krampe, Kryben, Kjævlen, Kamp og Krig,
Krimskrams, Kujonskab og Kjæltringeri
og Alt, hvortil min Sjæl har Lede —

og en Gjenganger, der repræsenterer hans danske Væsen, men følgelig kun udgjør »højt en Trediedel, af hvad jeg vilde være, var jeg hel.« Mellem disse udvexles der æsthetiske Meninger. »Gjengangeren« bebrejder sin Mod- eller Medpart, hvad man nu vil kalde ham, at han bekriger den nye tydske Maneer formeget baade hjemme og ude; hvor dansk end »Gjengangeren« føler sig, maa han dog bekjende, at han helder noget til denne nye Maneer:

der er dog i det barnlige Tieckagtige,
skjøndt samme falder lidt i det Barnagtige,
saavelsom i det overgivne Schlegelske,
saameget det og falder i det Flegelske,
det Allervigtigste for Poesi:
Geni.

Det forekommer »Gjengangeren«, at Pegasus er mere kjendelig som Stammefader i Romantikernes »springske Foler« end i de »veltilkjørte gamle Heste«:

Jeg elsker mer den flammende Komet
end Caput mortuum af en Planet,
og troer endog, jeg heller dele vilde
med Irokeser paa Kristinos Is
et ægte kannibalisk Gilde
end med forkunstlede Franzoser, nok saa milde
et smagfuldt Aftensmaaltid i Paris,
naar ved Modtagen af en slig Indbydelse
jeg saae paa sand poetisk Nydelse.
Naar galt skal være, heller Raseri,
som aldrig hørtes før med Trallerallleralle
end nok saa sund Forstand og Prækener, som
tilforn har hørt i vores Poesi! [Alle

»Jeg selv« svarer, at han ganske er af samme Mening:

Jeg foretrækker selv den vildeste Natur
for pur
Kultur —
naar galt skal være! Men, alvorlig talt,
hvor staaer der skrevet, det skal være galt?

Han holder sig til »den Venusinske Digters« Erklæring i *Ars poetica:* »at flittig Kunst til Rigdom af Geni bør ægtevies i ægte Poesi«. Paa Vandringen i Søndermarken standser han ved det norske Hus og fremhæver det som et Billede paa Kunstens Magt, der forener i rolig Harmoni, hvad vildt Naturen spreder, og »flytter til vor egen Bopæl hen«, hvad »harmonisk helt hin gav paa fjerne Steder«. Hvad nu Kunstens Fremtidsopgave angaaer, mener »Jeg selv«, at »vi burde hæve vores Poesi til Højden af vor Olds Filosofi«, nedbryde de gamle Billedskranker og skjænke den kommende Slægt, som Erstatning for den poetiske Begrebskreds, vi have arvet fra Fortiden, en lignende, som monumentalt Udtryk for »vor Tids Daad og Videnskab og Tro«; han antyder, at det maa blive Naturvidenskaben og dens Filosofi, af hvilke den nye poetiske Billedverden skal fremgaa, og »Gjengangeren« svarer hertil:

Du tænder mig i Fantasiens Ørke
et Lys, som klarer pludseligen op
min Grublens tykke Mulm. Til Digterfjeldets Top
det lede skal min Aand igjennem Sangens Mørke.

Side om Side med denne Bebudelse af den nye Poesi gaaer i det dybsindige Digt en ægte baggesensk Persiflage af de forældede, faldefærdige Smagssystemer og deres Talsmænd. Sin polemiske Troesbekjendelse aflægger »Jeg selv« i de fortræffelige Linier:

Fred ønsker jeg af Hjertens Grund paa Jorden,
især i Norden —
men i Poeters Himmel Kamp og Krig;
den ellers vorder den katholske lig,
hvori hvert sælle Faar med eviggrønne Palmer
staaer som en Kor-Statist og bræger sine Psalmer
mens hele Jorden, from og fredelig,
som i et Søndagsselskabs Himmerig,
i salige Monotonier
af dejlige moralske Poesier
tildøde venteligen kjeder sig.

Og saa gaaer det løs. Først og fremmest over den æsthetiske Overdommer Rahbek, hvis Allemands-Ros »Jeg selv« paa det Bestemteste frabeder sig:

Sæt, at han virkelig mig i sit Hjerte troer,
hvad han har kaldet mig som Digter, stor —
hvor kan Du vente, slig en Tro mig skulde fryde
hos Den, der, naar han taler om vort Sprog,
mig putter med den første bedste Pog,
som giver ud paa Prent sin Stilebog
med alle Bommerter, i en og samme Gryde?
Hvor kan Du tro mig Bifald kjært af den,
som ej bifalder blot, men ofte priser
gemene danske prentede Sottiser,
og bukker sig ej blot, men kaster rent sig hen
for Badens og Sporons og selv for Sanders Pen?
Hvor kan Du tro, de Digter-Epitheter,
hvormed han pryder af og til mit Navn,
mig skulde klinge mer end: Kaspar, Claus og Peter
af En, som tæller elleve Poeter,
selvtolvte her i Kjøbenhavn?
Hvor kan Du tro, jeg ikke meget heller
mig skjælde lod en Smule kraftig ud
af En, som gjør en Schikaneder eller
en Pøbelmorer til Parnassets Gud?
Det er mig ingen Lyst, med Ros at tyldes
af hvem det er, hvor og jeg kommer hen,
og hvor Du, som mit Gjenfærd, gaaer igjen;
men hvad og dit og dat et gammelt Forhold skyldes,
trods hvert et Dog og hvert et Men,
jeg ikke store, men og ej, som Den og Den,
aldeles lille Baggesen,
jeg siger det endnu engang igjen·
det er mig ubehageligt at hyldes
af alle maadelige Digtres Ven.

»Gjengangeren« giver i al Korthed den samlede kjøbenhavnske Kritik dens Skudsmaal i følgende morsomt formulerede Begravelses-Attest:

Den skranted noget under Rahbeks Pen
(med Pennen mener jeg hans Aands Begavelse),
og under Sanders Blyant døde den —
saa kom en vis Claus Pavels eller Pavelse,
min og Hr. Lundbyes inderlige Ven —
bekjendt med næsten hver en Sprogets Stavelse,
men uden Blyant selv, end sige Pen
I Mangel af de tvende førstes Havelse
han puttede sit aandelige Nul
i Kjøbenhavnskritikens tomme Hul
og recenserte med et Stykke Kul —
Tak ske hans Digterkirkegaards Tillavelse,
Tak ske hans lærde Roden Nat og Dag,
den gamle, syge, døde gode Smag
fik derved dog en kristelig Begravelse.

Til Slutning samler »Jeg selv« Kampen for Kunsten, Smagen og Sproget i det homeriske Billede af den hjemvendende Odysseus, der driver de frække Bejlere paa Flugt:

Det er for Alt, hvad mig er helligt vorden
og dyrebart paa denne Plet af Jorden
(maaske den bedste, hvis, som jeg gjør Mit,
Hver kjæk og ufortrøden gjorde Sit):
for Tanken og for Følelsen i Norden,
saavidt den ytrer sig i Sang,
jeg mod de Svirebrødre, som fortære
Parnassets Gods og skjænde Musers Ære,
Satirens krigeriske Fane svang.
Nu hjælper ingen Sukken, ingen Stønnen;
nu svæver over Hovdet deres Dom.
Odysseus, som de frækt med Vinen overstænkte,
fordi de ham en gammel Betler tænkte,
foryngt, i al sin Kraft tilbagekom. —
Vor Dialog er blot en Kamp for Spøg, der fælder
Antinoos til Prøve! Ve dem! ve,
naar jeg slaaer Hammen af og holder op at le,
naar hele Sværmen det for Alvor gjælder,
hvis de mig tirre til det sidste store Slag,
hvor sig Telemachos vil med min Harm forene,
tilskyndet af vort Nordias Athene,
for at fuldende deres Dommedag!

Telemachos, Odysseus' Søn, er Oehlenschläger. Baggesen mente endnu, at den endelige, afgjørende Kamp mod Kunstens Forfald og den slette Smag skulde finde dem Side om Side. I denne Tro forlod han i Majmaaned 1807 Kjøbenhavn og drog til Paris, efterladende sin Handske som en Udfordring til sin litteraire Samtid.

Imidlertid havde **Oehlenschläger** i Paris havt Lejlighed til at se nogle af Romantikerne paa nært Hold, og deres Færd havde ingenlunde behaget ham. Over Brødrene Schlegels Optræden var han saa indigneret, at der i hans Privatbreve forekommer ligefremme Invektiver mod dem, og hvilket Blik han havde faaet for deres litteraire Værd, har han udtrykt i to kvikke Linier:

Ach, hätten wir statt Schlegeln Lessing,
nur ein Stück Gold für zwei Stück Messing!

Overhovedet var Oehlenschläger paa dette Tidspunkt ifærd med at foretage en decideret Svingning bort fra den romantiske Skole, og her, som næsten altid, vare almindelige og personlige Motiver nøje forenede. Hans sunde Natur kunde ikke billige Romantikens poetiske Udskejelser og endnu mindre dens fanatiske Fordømmelse af enhver anden Anskuelse; men dertil kom, at hans Selvfølelse var ifærd med at voxe til Selvbeundring — »ein guter Knabe, wenn er nur nicht so eitel wäre«, skriver Fr. Schlegel om ham paa denne Tid — der ikke taalte nogen Tilsidesættelse eller Hovmestereren, og for hvilken

enhver Tanke om Afhængighed var en Forargelse, saa han end ikke kan mindes sin tidligere Underkastelse under Steffens uden at forbitres: »Jeg skammer mig, naar jeg tænker paa alle de ensidige Domme, som Steffens i sin Rus forledede mig til,« skriver han til H. C. Ørsted og tilstaaer denne rentud, at han holder Rahbek for en bedre Æsthetiker end Steffens. Maadehold kjendte det brusende Ungdomsblod ikke, og det hjalp ham kun lidet, at den besindige Vens gyldne Ord raadede ham til at sky Yderlighederne. »Man forlader den nyere Skole som enhver anden,« skrev H. C. Ørsted til ham, »naar man ikke længer behøver at gaa i Skole; men lad os vel vogte os for at give Stympere Lov til at raabe Triumf over de Mænd, som kraftigen have vakt en desværre slumrende Aand. Du havde været en Daare, dersom det Parti, som Du i adskillige Aar med mere end billig Heftighed havde forfægtet, ikke havde udmærket sig ved Andet end ved Pral og tom Dunst.«

alnatoke. I Paris skrev Oehlenschläger Tragedien »**Palnatoke**« (udk. 1809) i hvilken, trods dens Mangel paa Kjærlighedshandling og trods det vildt-mandige Emne, det sentimentale Element, især repræsenteret af den lidet islandske Islænder Thorvald, staaer noget blodløst ved Siden af de raske Kæmpeoptrin og den Fantasiens Styrke, der endog overvældede Digteren selv, da han skrev Scenen, hvor Kong Harald Blaatand i Mørke ifører sig sin Ligdragt istedetfor Kroningsdragten; Oehlenschläger blev saa betagen, da dette Billede viste sig for ham, at han ilede ind til sin Stue-Nabo BRØNDSTED og bad ham spille noget Lystigt, for at jage Synet bort; som et Udslag af Digterens vaagnende Anti-Romantisme kan mærkes den kraftige nordiske Aands Protest mod »den lumre Munkepest fra Syd«. Ligeledes i Paris blev i Begyndelsen af 1808 »**Axel og Valborg**« til (udk. 1810), Forherligelsen af nordisk Kjærligheds-Troskab, formet til en Tragedie paa Grundlag af Folkevisen. Ligesom tidligere »Hakon Jarl« blev denne Tragedie læst med Begejstring i Originalmanuskript og Afskrifter af Digterens stadig voxende Tilhængerkreds. »Over hele Byen spurgte man allerede efter »Axel og Valborg« før den kom,« skriver H. C. Ørsted til Vennen; »og nu, da den er kommen, tales mere om den end om de fleste trykte Bøger. Jeg hører, at næsten alle skikkelige Folk have læst den — Gud veed, hvorfra de have faaet den.« Afskrifterne solgtes i dyre Domme, fortæller Oehlenschläger i sine Erindringer, »og man havde saaledes

Axel og Valborg.

Förste Act.

Axel, Wilhelm

Wilhelm.

Her er da den berömte Trondhjems Kirke,
Hvis Spiir har bredt sig til selve Rom

Axel.

Hvor Rygtet praler!

Wilhelm

Nej

Axel O spildte Ungdom!

Wilhelm

Et heelt udhulet fordums Dverge-Sted

Axel.

Andægtig Rolighed har her sit Sted
Og gjör fornöiet i det stille Sind.

Wilhelm

Ærbödigt Spiir udaar midt man staaer i Gangen
Og skuer op til Alteret.

Axel Nu tier Wilhelm

I Choret; hör, der synes Morgensang.

Oehlenschlägers Haandskrift.

De to første Sider af det fra Paris hjemsendte, af Digteren egenhændig skrevne Exemplar af »Axel og Vall
Originalen findes i den Abrahams'ske Autografsamling paa det St. kgl. Bibliothek.

Runer i Kirkens hvide Hvælvinger

Wilhelm

Hvor dunkelt for en Sommermorgen! Hvorfor
er dunkel

Axel

Dunkel som det Hellige.
De gule Kjertelys brede sorge Straaler
Fra Morgening kommer hen i Kirkens Gange
Saa glimter Haabet i et sorgfuldt Hjerte
O skulde sige: Den unge Morgenröde
Glöder igjennem Ruderne paa Vinduet
I Østen. Hil dig, hil dig skjönne Sol.
Du vækker alle mine Barndoms Minder.

Wilhelm

Og hvad betyder først den gyldne Kiste
Der over Alteret?

Axel

Sanct Olafs Skrin.

Wilhelm

Ja det er Olafs Skrin!

Axel

Der gjemmes fromt
De hellige Levninger af Nordens Helgen

den Fornøjelse at sætte sig hen i Munketiden før Bogtrykkerkunstens Opfindelse, hvor et smukt afskrevet Exemplar forhøjede Nydelsen, fordi den var sjeldnere, og fordi man nød Noget, som Andre ikke kunde nyde.« — Af mindre Digtninger fra Pariseropholdet maa nævnes Romancerne »Ægirs Gave« og »De tvende Kirketaarne«, i hvilken sidste Folkevisetonen er truffen med Mesterskab.

Axel og Valborg III' Act

Titelkobber af Eckersberg til »Aglaia, en Nytaarsgave for 1810«.

Over Schweiz, hvor han tilbragte Vinteren 1808—9 i Coppet som Baronesse Staël-Holsteins Gjæst, gik Oehlenschläger til Italien og naaede i April Rom. En af hans første Vandringer var til Thorvaldsens Værksted. »Hvor glad forbauses jeg ved at se hans Jason, hans Mars og alle de andre herlige Sager,« fortæller Digteren. »Jeg kjendte hidindtil intet af hans Arbejder og havde aldrig seet ham selv. Som jeg nu stod fordybet i at skue og endelig kastede Øjet til en Side, opdagede jeg en temmelig slet klædt Mand med et regelmæssigt, aandfuldt Ansigt, smukke blaa Øjne, med lerbestænkede Støvler, staa ved min Side og betragte mig opmærksomt. »Thorvaldsen!« raabte jeg. — »Oehlenschläger!« raabte han. Vi omfavnede og kyssede hinanden, og fra det Øjeblik var Broderskabet sluttet.«

I Rom digtedes »**Correggio**« — paa Tydsk (udk. paa Dansk 1811). »Da Correggio er et Emne, som ikke er dansk, men europæisk,« skriver Oehlenschläger til H. C. Ørsted, »vil jeg vise Tydsk-

land, hvad jeg kan gjøre med det tydske Sprog, naar jeg er ubunden, da jeg dog nu engang er i Aande med at skrive germanisk.« Han

Oehlenschläger.

Originalmaleriet, der har tilhørt afdøde Edv. Hvidt og nu er indlemmet i Frederiksborg Samlingen, har længe været tillagt Riepenhausen, aabenbart ved en Forvexling med den S. 28 gjengivne Tegning. I Traps »Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder« angives Maleriet at være malet i Rom af Historiemaler J. L. Lund, som ifølge »Erindringerne« var Oehlenschlägers Fætter.

fik egenlig ikke stor Glæde af denne sproglige Udvandring til den større Litteratur: for Goethe kom han ikke til at læse Tragedien

op, som han havde glædet sig til, og TIECK underkastede den en meget udførlig, men væsenlig nedsættende Kritik, fremhævende Kunstnerdramernes Mislighed overhovedet og »Correggio«s Fejlgreb ganske i Særdeleshed. Den historiske Correggio giver Oehlenschlägers Drama unægtelig ikke, ligesaa lidt som hans nordiske Tragedier give os Nordens virkelige Helteliv, og da Stykkets Hovedperson fra først til sidst er mere lidende end handlende, bliver Følelsessiden af hans Natur yderligere stærkt betonet, ligesom baade selve hans tragiske Undergang — »han synker under Vægten af det, han ikke har«, sagde Md. Staël vittigt — og det allegoriske Udstyr, den omgives med, ikke er af nogen heldig Virkning hverken paa Scenen eller under Læsningen. Desuagtet har Dramaet en Fylde af ægte oehlenschlägerske Skjønheder, hans ideale Opfattelse af Kunsten kommer veltalende tilorde, og et Par Karaktertegninger — Mikel Angelo og Giulio Romano — er fortrinligt lykkedes.

I Septbr. 1809 tiltraadte Oehlenschläger Hjemrejsen fra Rom og naaede Kjøbenhavn nogle Dage efter sin Fødselsdag. Forholdsvis kun kjendt af Faa var han draget ud, umiddelbart efter Udgivelsen af de »Poetiske Skrifter« — hæderomstraalet vendte han hjem som Nationens Yndlingsdigter. Theatret havde ydet hans Navnkundighed sin virksomme Hjælp: »Hakon Jarl« og »Palnatoke« vare blevne opførte, »Axel og Valborg« var under Indstudering. Strax efter Hjemkomsten fik han Titel af Professor, og Aaret efter udnævntes han til Professor i Æsthetik ved Universitetet. I Maj 1810 holdt han Bryllup med sin Forlovede. CHRISTIANE OEHLENSCHLÄGER blev ham en trofast og virkedygtig Ledsagerinde gjennem Livet; det gik Ægteparret i Virkeligheden, som CHR. RICHARDT omskrivende har sagt om Forholdet mellem Forfatter og Forlægger: Hjemkomst.

Christiane Oehlenschläger, f. Heger.

Mens ved Kastale-Kruset
han stirrer mod det Blaa,

har hun saa travlt i Huset
og klæder Flokken paa —

thi i den Aarrække, da Oehlenschläger for den forøgede Indtægts Skyld var sin egen Forlægger, var Hustruen den egenlige Forretningsfører, Kommissionair og Korrespondent. Hendes Eftermæle har HAUCH sat i et skjønt Digt, der tegner hende som en af de sjeldent sanddru og stærke Karakterer:

Havde Du levet i Tider,
hvor det gjaldt
med ubøjet Sind
at bøje sin Nakke for Staalet,
at besegle sit Ord med sit Hjerteblod,
at ofre sit Liv for den Elskedes Frelse,
da var Du vandret til Graven
med dristig Fod,
og som Heltinde
havde sildige Slægter Dig prist.

»Komedier og Romaner ende med Heltens Bryllup,« siger Oehlenschläger i den tydske Udgave af sit Levnet; »de fleste Levnetsløb burde gjøre det Samme. Det Eventyrlige og Tilfældige, et Menneskes psykologiske Udvikling, der gjør Fortællingen morsom, ophører for det Meste da; thi kun Stræben, ikke Tilstand, egner sig for slig Meddelelse.« Paa Oehlenschlägers Liv passer denne Bemærkning maaske endnu mere end paa de fleste Andres. Efter sit straalende Ungdomsløb slog han sig til Ro med den vundne Krands, ikke saaledes at forstaa, at hans Produktion standsede — tvertimod, den var ham ligesaa meget en Nødvendighed som en Glæde; men han afsluttede sig saa at sige i rolig Nyden af sin Virksomhed fra yderligere Impulser, hans umiddelbare, ikke efter Aandsdannelse higende Natur følte ingen Trang til at udvide sine Forbindelser med den aandelige Verden. Han blev fra nu af væsenlig, hvad han var, ydede til sine Tider poetiske Gaver, som ikke overstraaledes af hans Ungdoms Herlighed, men trak til andre Tider Vexler paa den store Yndest, hans Fortid med Rette havde bragt ham i, og den Tomhed for Kritik, Begejstringen efterhaanden tilvejebragte omkring ham, var ikke til Fremme for hans Ydelsers kunstneriske Værdi. At Indtrykket heraf ejheller udeblev hos de selvstændigt Dømmende, skulle vi ret snart se. Men først maa vi kaste et Blik paa en Digtertilværelse, der for en Del skød op af den samme Jordbund som Oehlenschlägers, men havde den Skjæbne at stilles helt i Skygge af dennes mægtigere Træ, som, uden næsten at ændse dens Existens, tog Luft og Lys fra den.

Schack Staffeldt

Adolph Wilhelm Schack von Staffeldt, hvem vi alt kjende fra hans Deltagelse i »Holgerfejden«, blev født paa Rügen den 28. Marts

1769. Begge Forældrene vare tydske, Moderen af pommersk Adelsæt, Faderen Officier i dansk Tjeneste. Allerede i Drengeaarene blev Schack Staffeldt forældreløs, men hans Slægtninge tog sig af ham, og i sit syttende Aar afgik han fra Kadetakademiet i Kjøbenhavn som Fændrik. Hvorledes navnlig Abrahamsons danske Sind gjorde denne tydskfødte og tydsktalende Yngling til Danskhedens varmeste

Ad. Wilh. Schack Staffeldt.

Forsvarer, lagde hans Deltagelse i den ovennævnte Fejde levende for Dagen, og foruden den Higen efter at anerkjendes som det danske Sprogs Borger, der er betegnende for Schack Staffeldt under hele hans digteriske Produktion, aabenbarede den tillige et andet for ham ejendommeligt Træk: en Sindets Overspændthed, der i denne Sag ytrede sig ved en vis fanatisk Voldsomhed og var hans nerveuse, sygelige Temperaments ulykkebringende Ledsager hele Livet igjennem.

Schack Staffeldts Haandskrift.

Kladde til en Sonet »Til Charis« i det St. kgl. Bibliotheks Haandskriftsamling.

Det var ikke efter hans adelige Slægts Sind, at Staffeldt saa tidligt og med saa afgjort Interesse kastede sig over litteraire Sysler, men andre Beskyttere fremmede hans Planer i denne Henseende, og med Understøttelse af Kongehuset rejste han til Göttingen, hvor han med anstrengt Flid studerede Statsvidenskab og Arkæologi og skrev tydske Digte i Bürgers »Musen-Almanach«. Det Nye, der paa saa mangfoldig Vis brød sig i Historiens Gang, i Religion, Filosofi, Videnskab og Kunst, omsusede den unge Digter under hans Ophold i Tydskland, og i sin Hjemkomsthilsen til Øresund kunde han varslende vidne:

Von der Zeitquell' säuselt Ahnung nieder,
ungeborne Zeiten wehn mich an.

Ret længe blev han ikke i Danmark; Længslen efter at skue den nye Tid Ansigt til Ansigt drev ham atter ud — til Wien, til Italien, Frankrig og Holland, en femaarig Fraværelse, som han har holdt Regnskab med i en Dagbog, der er en sælsom Blanding af statistiske Notitser og barokt enthousiastiske Følelsesudbrud. Den viser os den adelbaarne Yngling — der i sit senere Embedsliv blev en autokratisk Udøver af Statsmyndigheden og kun havde Haan tilovers for »den offentlige Mening« — som en sværmerisk Tilhænger af den republikanske Ide. »Republikanisme og Kantianisme ere Tvillinger af Dig, døende Aarhundrede!« udbryder han. »Far hen, vi ville forgude dine Sønner!« Tilslutningen til den kantske Fornuft- og Pligtreligion stemte ham bittert polemisk mod den kristelige Kultus: »Den oplyste Europæer spiser endnu bestandig sin Gud!« siger han saaledes, persiflerende Nadversakramentet. Sin Yndlingsdigter Schiller følger han i Forgudelsen af Hellenismen: »Suk- og Taare-Altere er der overalt! Naar, o naar rejses Glæde- og Tak-Altere? Du havde dem, Hellas! men dine Guder vare ogsaa bekrandsede og brød ud i en uendelig Latter. De bleve ikke halshuggede, korsfæstede, stegte, flaaede.« Endelig møde vi som det mest betegnende Træk i de Stemninger, der betog Schack Staffeldt paa denne Ungdomsrejse, den Pantheisme, der for ham blev det varigste Sublimat af de filosofiske Tankekrydsninger, han havde iagttaget. »En Forudfølelse af Alderdommen gjennembævede mig,« siger han et Sted. »Hvad kan her yde Trøst? Kun den Tanke, at den Enkeltes Tab gik over i hele Menneskehedens Kulturmasse. Det være da min Stræben viet!« Og det blev hans Stræben viet.

Al-Enheden blev hans Religion, ialtfald hans poetiske Religion. Hvor han i det enkelte Fænomen fandt Altet gjenspejlet, eller hvor hans grublende Tanke kunde aflokke Altet et Enhedens Symbol, der begejstredes — nej, der kaldtes han af Spekulationens Muse til Sang, en kølig, kydsk, krystalformet poetisk Omskrivning af filosofisk Tænkning, svævende over det haandgribelige Liv som Platons Ideverden over den virkelige. I Meget mødtes han her med Romantikernes Higen efter at løse Naturens dunkle Gaader ved et befriende Ord, men den Side, som Romantiken vendte mod Folkelivet: dens Sands for Folkeminder, Folkesang og fjern Historie, blev Schack Staffeldt aldrig ret fortrolig med, om han end har forsøgt at tilegne sig den, og da den danske Romantiker, hvis Sang lød samtidig med hans, just havde sin Styrke i og vandt sin store Indflydelse ved det faste, sikre Stade, han strax tog i Folkelivet, blev Staffeldt paa dette Punkt fuldkommen overstraalet, upaaagtet, tilsidesat, medens hans ejendommeligste Digtning, den spekulative Poesi, allerede ifølge sit Væsen ikke var skikket til at vinde Tilhængere i et Folk, der saa at sige skulde erobres tilbage for Kunsten og derfor, ligesom Barnet, maatte lokkes med dybe, kraftige Farver, men ikke havde Sands for at drages af de rene Linieomrids. Schack Staffeldts Digterliv var derfor fra først til sidst en oprivende Splid i en højtbegavet, idealt skuende Aand, der vilde betro sin Samtid Tilværelsens dybeste Løndomme, men aldrig kunde faae den i Tale, fordi hans Ord lød som fra en fjern Egn og kun mødte dens Øre som en utydelig Hvisken; en Splid fremdeles mellem en haardnakket Beslutning om at ville digte i et kun tilegnet, ikke medfødt Sprog, og den uundgaaelig svigtende Evne til at kjende dette Sprogs inderste Hemmeligheder, saaledes som Digteren, særlig Lyrikeren, maa kjende dem, for at Ordets fineste Afskygning kan give Følelsens og Tankens Nuance det eneste rette Udtryk; endelig — og ikke mindst smertelig — en Splid mellem Digtertilværelsen og den praktiske Embedsgjerning, Schack Staffeld troede at kunne forene med sin poetiske Virksomhed, uden at forurette nogen af dem, indtil han for sent indsaa denne sit spildte Livs Vildfarelse og maatte istemme »Den unge Digters Klage«:

Stort, af tvende Verdner, var mit Rige,
grændseløst mit Levnets Udkast var;
snart jeg saaes i Kunstens Flugt at stige,
snart jeg, styret, Borgerlænker bar;
gjennem Fantasi og Trællevane,
gjennem Jord og Himmel gik min Bane.

Men for vidt og bristende udspændte
 sig mit Livs for kunstig spundne Traad,
lig en Alterild min Aand udbrændte.
 og min Marv opløste sig i Graad:
Vid, og glem det aldrig, Dødelige!
Ingen saae ustraffet Skjønheds Rige.

Efterat Schack Staffeldt havde offentliggjort ikke faa Digte i Tidsskrifter og Nytaarsgaver og derved — inden Forvandlingen var foregaaet med Oehlenschläger — havde været Budbringer om noget af det Nye, der rørte sig udenfor vor Litteraturs Grændser, udkom i Decbr. 1803, Aaret efter Oehlenschlägers epokegjørende første Digtsamling, et Bind nye »Digte af Schack Staffeldt, Kammerjunker og Assessor«, aabnet med det romantiske Program-Digt »Indvielsen«: Digte 1803.

Jeg sad paa Pynten ved Sundets Bred,
Himlene smilte,
og saae med Længsel i Dybet ned,
Bølgerne hvilte.
Da helded Solen til Havets Bryst,
og rundtom rødnede Luft og Kyst.

Og brat fra Skyerne Strengeleg
Anelsen vakte,
i Aftenrøde Musen nedsteg,
Harpen mig rakte
og raskt et brændende Kys mig gav,
nedsynkende i det luende Hav.

Da rundt en anden Natur der blev:
Vindene talte;
fra Skyer, som blege for Maanen hendrev,
Aanderne kaldte —
et Hjerte slog varmt og kjærligt i Alt,
i Alt mig vinked min egen Gestalt.

Dog blev fra nu for Tanke og Trang
Jorden et Fængsel.
Vel lindrer ved Anelse, Drøm og Sang
Hjertet sin Længsel;
dog brænder mig Kysset, jeg kjender ej Fred,
førend jeg drager Himlene ned!

Samlingens Indhold er ubestridelig paavirket af Oehlenschläger; allerede dens ydre Ordning minder om dennes forudgaaende Bind Digte, idet en Gruppe Romancer er stillet foran det lyriske Afsnit. Blandt hine træffe vi »Troubadouren« (»I Greven af Toulouses Gaard en fremmed Harpespiller staaer«), »Et Aar i Padua« (»Det var den hellige Antons Fest udi Padua«), »Harpespillleren i Kong Erik Ejegods Lejr«, »Ephemeron« (»Ikke veed jeg, hvad jeg vil«), »Den hellige Therese«, »Havfruen og Kongen«, »Kong Frode og Gubben«, »Forfædrene«, der besynger Oldtiden i oehlenschlägersk Aand, »Snedkeren og hans Drenge i Pestens Tid«:

Sauger, høvler, hamrer brav!
 Tænker ej paa Nøden!
Ved hver Spaan, vi høvler af,
 raller En i Døden.

Lader fare Rist og Mag
 i den grumme Prøve!
Hamrer, Gutter, Slag i Slag,
 Dødens Kald at døve!

Fremdeles »Den ottende Søn« (»Den Hane slog ud sin Vinge og goel, ung Thora alt sad ved Væverstol«), »Juledød«, en Efterklang af Goethes »Erlkönig« (»Ved Juletid haster en Fader frem, han bærer den Lille paa Arm«), »Ynglingen fra Megæra«, der minder om samme Digters »Braut von Corinth«, o. fl. Emnerne saavelsom Versformerne vise, hvilke Paavirkninger Staffeldt har modtaget fra Goethe, fra de tydske Romantikere og ikke mindst fra Oehlenschläger, hvis nordiske Motiver han optager, hvor fremmede de end ere for hans hesperiske Natur, og hvis Folkevisetone han stræber at eftersynge. Schack Staffeldt selv møde vi mere af i Digtsamlingens lyriske Afdeling. Saaledes helder det vidtløftige Digt »Prometheus eller Menneskets Skabelse«, trods det antike Motiv, stærkt over mod den spekulative Poesi. Prometheus stirrer »langs ad Tingenes Kjæde« og seer »imellem Dyr og Gud et Øde, et Brud«, som han skabende vil fylde ud«. Gnomer og Undiner, Sylfer og Salamandre — den middelalderlige Dæmonologis Personale — manes frem af den græske Titan, og »Hjertets«, »Fantasiens« og »Fornuftens« »lyse Feer« give Møde i tre Hold, for at udstyre det nyskabte Menneskebarn, afløste af de samme Kategoriers »mørke Feer«. Til et sublimt Udtryk hæver Digterens spekulative Beskuelse sig i Digtet til »Til Naturkraften«, en Overskrift over et lyrisk Digt, der let skræmmer bort fra Læsningen som bebudende noget altfor Abstrakt, men som her er Skilt for virkelig geniale Tanker:

O Du, som i Skabningens rystede Rum
Forvandlingens knusende Hjul drejer om,
saa Sekler lig Draaber henstænke;
o Magt, som nu krandset med Tingenes Vaar,
i Undergangsstøv nu forfærdelig staaer,
skjøndt holdende Lovenes Lænker,
o Verdenskraft! uendelig!
kan Støvets Tanke fatte Dig?

Forgjæves i Menneskets Barm en Titan,
som Frihed sig kalder, din Arv griber an
og vover dit Scepter at krænke:
Du skaber hver Tanke i Granskerens Sjæl,
Heroernes Vilje er ikkun din Træl,
Fornuft kun en ædlere Lænke:
Af Tankens og af Viljens Hjem
Du Tidens Aarbog ruller frem. o. s. v.

Som noget af Samlingens friskeste Indhold og som en Side af Schack Staffeldts Digtning, der ikke hører til hans mindst Ejendommelige, maa endnu nævnes de under Overskriften »Lillas Minde« sammenfattede erotiske Digte, i hvilke Attraaen efter den Elskede faaer det varmeste, lettest flydende Udtryk og den endelige Forening med hende omskabes til en saa inderlig — og for Staffeldt saa højst karakteristisk — Samstemning mellem Individ og Universum som den, følgende skjønne Linier male:

Da strømmede en Livets Bølge,
o Verdenshjerte! ud fra Dig
igjennem høj're Væsners Følge
og brød i vor Bevidsthed sig:
og lig en Tvillinggnist forente
i Samkys vore Sjæle sig,
og lig en Tvillingblomst forente
i Samlyst vore Sandser sig.

Kun Sukkemelodier løde,
lig Gjenlyd af en Engels Kvad,
indtil den snelle Morgenrøde
den skjønne Enhed skilte ad.
Blus atter op, o Aftenrøde!
Min Brudefakkel! lys mig hen
til stjerneoverhvælvet Møde,
og evig lys mig did igien!

Trods alt det Nye og Skjønne i denne Digtsamling, blev den dog saa godt som ganske upaaagtet af Samtiden — ikke engang en Anmeldelse blev den til Del; hvad der af dens Indhold støttede sig til Romantikerne og Oehlenschläger, fandtes folkeligere, fuldere og lifligere udtrykt i dennes første Digte, og hvad der var Staffeldtsk Subjektivisme, havde man ikke Forstand paa, fandt det sært, om ikke ligefrem afsindigt. I sin aristokratiske Følelse af eget Værd lod Digteren sig imidlertid ikke skræmme af

Tiden og dens Søn, hin trædske Gud,
som Mængden Mening kalder og nedknæler —

som han siger i »Digterbekjendelser«: han skred videre ad Banen og udgav allerede 1808 et omfangsrigt Bind »Nye Digte« med nok saa ejendommelige Uddrag af en særegen poetisk Individualitet som dem, den første Samling havde bragt. Det sees af Fortalen, at denne tidligere Samling havde gjort Digteren mistænkt for Henfald til den romantiske Modesygdom: Tilbøjelighed til Katholicisme, thi han forsvarer sig udtrykkelig mod denne Beskyldning af »Ideens uforsonlige Fjende«, »den ikonoklastiske [ɔ: billedstormende] Forstand«. »Hvad en anden, med hin noget beslægtet Anke angaaer«, tilføjer han, »at nemlig flere Digte ere mystiske, da maa Digteren bekjende, at han er forsvarsløs. Han kan ikke udtale det Uudtalelige, ikke maale det Umaalelige, ikke begribe det Ubegribelige; han skuer, føler, aner og stammer, ikke findende nogen anden Form til Anskuelse og Tilegnelse af det Hellige end Mysticisme«. Om sine Digte i Almindelighed udtaler han, at de ville, »efter hint Platons Udtryk, leve efter Ideer og tage følgelig af sig selv deres Plads, bidragende ikke blot til Mængden, men ogsaa til Mangfoldigheden i Fædrelandets skjønne Litteratur.« Nye Digte.

Af Indholdet kan mærkes »Roserne«, Legenden om den hellige Elisabeth af Thüringen, noget omskreven og tillagt en vis Rosina; »Til en ung Digter«, hvem al Stræben efter Navn-

kundighed fraraades — »at leve udenfor er mindre end være til i eget Indre« — og Kokospalmens ukjendte Ørkentilværelse anbefales som Ideal:

Vend Øjet mod hint afrikanske Øde
og sku Naturens Yndling der,
det favreste blandt alle Jordens Træer,
hvis Blomst og Frugt useet maa gløde
og Ødets stille Aandedrag forsøde:
O se, det spreder al sin Pragt
ukjendt i Bølger og i Vinde,
og naar det Frugten ved sin Rod har lagt,
det atter sig en Foraarskrands vil binde,
for atter den at drysse ned
og skjule den unydte Frugt dermed.

»Til den natlige Sangerinde« er et af vor Poesis yndefuldeste lyriske Stykker, af den højeste Kunst i Formen og ligesaa zart i Udtrykket som den Stemning, der har fremkaldt det: Forelskelsen i en Kvinderøst og den deraf fremgaaede Udmaling af den aldrig sete Sangerskes ydre og indre Væsen:

Melodiske Veninde,
som Harpens Strenge slaaer,
naar højt paa Himlens Tinde
de hulde Stjerner staaer:
paa Nattens sorte Læber
Du lægger liflig Klang,
anende Hjertet stræber
at smeltes i din Sang.

I en Vending som denne:

Som om min høje Lige,
mit rene Forselv, nu
kaldte til Lysets Rige,
saaledes synger Du —

have vi en Ytring af Staffeldts mystiske Tro paa en Præexistens, ligesom hans Pantheisme udtaler sig i »Forvandlingerne«:

Thi Alt er i Eet, og Eet er i Alt,
forskjellig kun Enheden banker
som Pulsslag dybt i hver Livsgestalt,
den samme i talløse Skranker.

Paa lignende Vis i Digtet »Det Ene«:

Ikkun et Eneste er, mens Tiderne dale og stige,
ikkun et Eneste var, er og skal være som før:
det er det evige Liv, som lig Blodet fra Hjertet udflyder
gjennem den hele Natur, hen og tilbage igjen.
Derfor det kun er til, hvori sig det Ene opholder,
kun Ideen som Skjold værger Forgængelsen af.
I dit Levnets Kunstværk Ideen Du derfor fremstille,
stemme Dig op til din Art, Arten er evig som Gud,
ellers gaaer Du til Grund, som Boblen brister paa Havet:
Havet er, dog hvor er Boblen, dets farvede Barn?
Men hvis Ideen udfylder dit dybe, betydende Levnet,
da er udødelig Du, Gud er i Dig, Du i Gud.

De større Digte »Camoens« og »Kong Hadding« findes i dette Bind, hvis sidste halvhundrede Sider optages af »Sonnetter«. Dette Versemaal har Staffeldt før nogen Anden overført paa Dansk, og han fandt det, ved dets Forening af et antithetisk og et synthetisk Element, hensigtsmæssigt til at omslutte saadanne kortere Reflexioner, som f. Ex. Rejseindtrykkene gav Anledning til. Men betegnende er det, at Sonetformens metriske Vanskelighed og stærkt begrændsede Rum tilsidst gjør ham kjed af dens Brug, saa at just Samlingens sidste Sonet »Springvandet« er en energisk Opfordring til at bryde den hemmende Skranke:

Højt fra skyomkrandset Fødested,
vildt fortærende sit Fængsels Diger,
over knuset Klippetrappe higer
Fjeldets Fos til Oceanet ned;
men i Aquæducten ved dens Bred
fangne Kilde dorsk og lydig sniger
og tilsidst som kunstigt Springvand stiger
med afsjælet Trællelydighed.

Længe saa i tvungen Leg fremspilled
af Sonnettens trange Rør min Sang
og som Neg og Blomst forkunstlet sprang.
Bryd, med Jordens og med Himlens Billed
ved din Barm, med ædel Frihedstrang,
knus, o Sang, den snevre Breddes Tvang!

Schack Staffeldt, der i en Del af sin Ungdom var ansat i Hoftjenesten, blev 1810 Amtmand i Cismar og tre Aar efter Amtmand over Gottorp Amt og Overdirekteur i Byen Slesvig, en af Monarkiets betydeligste Embedsstillinger; men den tungsindige, selvfortærende og tilsidst ligefrem menneskefjendske Mand fandt kun liden Glæde i denne Virksomhed og var ejheller istand til at vinde Nogens Hengivenhed. Ensom vandrede han omkring i sin Embedsboligs vidtløftige Rum, hvilke han mangen Vinteraften lod oplyse som til Selskab, hvorhos han, talende højt med sig selv, fantaserede sig ind i et Omgangsliv, der skyede ham ligesaameget som han skyede det. Han døde den 26. Decbr. 1826 efter mange legemlige og aandelige Lidelser. Hans »Samlede Digte« udgaves 1843 af F. L. LIEBENBERG i to Bind; samme Udgiver besørgede 1855 et Udvalg og 1882 atter et, betitlet »Schack Staffeldts Digte«, indledet med en Karakteristik af Digteren ved G. BRANDES. Et tidligere biografisk Udkast var forfattet af C. MOLBECH som Ledsager af LIEBENBERGS »Samlinger til Schack Staffeldts Levnet«, 1847—51.

To betydelige Digtere træde i Slutningen af Aarhundredets første og Begyndelsen af dets andet Tiaar op som paavirkede eller fremkaldte af den oehlenschlägerske Digtning, men vandre forøvrigt

meget tidligt deres egne Veje, afvigende indbyrdes og bort fra det oprindelige Udgangspunkt: GRUNDTVIG og INGEMANN. Deres første litteraire Optræden maa indflettes paa dette Sted af Fremstillingen, for at de væsenligste Træk i den poetiske Bevægelse kunne haves samlede, inden vi se Reaktionen imod den i Virksomhed.

rundtvig. **Nicolai Frederik Severin Grundtvig** udsprang fra en Slægt af Præster, og hverken han eller hans tre Brødre fornægtede i saa

Henseende Ættens Traditioner. Han blev født den 8. Septbr. 1783 i Udby Præstegaard ved Vordingborg; sine Fornavne fik han efter

Biskop Nicolai Ed. Balle og dennes første Hustru Frederikke Severine, som var hans Faster; hans Moder var, som vi vide, af Slægten Bang og Søster til Henrik Steffens' Moder, men ved sin djærve, myndige og dygtige Natur ikke lidet forskjellig fra hende. Ligesom sine Brødre kom N. F. S. Grundtvig tidlig bort fra Barndomshjemmet til deres forrige Lærer, som var Præst i Tyregod ved Vejle. Her lærte han fra sit niende til sit femtende Aar Latin og andre Skolekundskaber saa godt, at han ved sin Indtrædelse i Aarhus Skole strax kom i Mesterlektien, hvorfra han to Aar efter, 1800, dimitteredes til Universitetet. Uden Spor af Lyst tog han, efter sine Forældres bestemte Villie, fat paa det theologiske Studium, som hans rationalistiske Opfattelse gav ham ligefrem Lede for; thi »trods saa kristelig en Opdragelse og Oplysning, som den vel fandtes i Danmark ved Slutningen af det 18. Aarhundrede«, siger han, »traadte jeg dog ind i det 19. som en Hedning og gjorde ingen Hemmelighed deraf for mine Jevnaldrende, fandt ikke heller stort Andet end det samme Hedenskab hos dem«. Ved Hjælp af Manudukteurer, saagodtsom uden Besøg paa de højst aandløse Forelæsninger tog Grundtvig 1803 den theologiske Embedsexamen med bedste Karakter.

Paa samme Tid holdt Steffens sine Forelæsninger i Kjøbenhavn, og dem kunde Grundtvig udholde at høre -- de eneste, han nogensinde har fulgt fra først til sidst, ikke fordi han endnu dengang billigede deres Tankegang, men fordi den glødende Veltalenhed var ham et Vidnesbyrd om et paa lignende Vis bevæget Indre, hvor der var Liv og Glød. »Han kom til Moderlandet,« siger Grundtvig i »Verdenskrøniken« om sin Fætter, »og opslog sin Lærestol paa den halvvaagne Højskole; det var ej slig søvnig Tale, han førte, som den, der saa tidt udgaaer fra Kathedre, og nysgjerrige Ungersvende flokkedes omkring ham. Faa forstode noget Sammenhængende af hans med mange Kunstord udstafferede Tale, og det var godt, men det kunde Alle forstaa, at han lod haant om den Oplysning, der hidtil var udbasunet, og at han talte med en forbausende Ærbødighed om Christus og hans guddommelige Rang, at han haanede den danske Læseverdens Afguder Kotzebue og Lafontaine og henpegede paa Shakspeare og Goethe som anderledes Digtere end den Flok, man nævnede saa; og dette var saare godt.« Vel slap Grundtvig ikke strax sit tidligere Standpunkt, men »Ideen om Tidernes Sammenhæng og Christus i deres

Midtpunkt var dog kommen i hans Sjæl«; mod det Nordiske var hans Sind omtrent samtidig blevet rettet ved Studier, som en kyndig Ven vejledede ham i, og dets Forvandling til Poesi havde gjort sin overvældende Virkning paa ham ved Bekjendtskabet med Oehlenschlägers Digtning, særlig »Vaulundurs Saga«, som han første Gang læste i Sommeren 1806 i de Aaret forud udkomne »Poetiske Skrifter«.

old paa ıgeland. Grundtvig opholdt sig da (1805—8) som Huslærer paa den langelandske Hovedgaard Egeløkke, et Ophold, der i flere Henseender fik gjennembrydende Betydning for ham. En ulykkelig Forelskelse i Husets smukke og elskværdige Frue (se TH. GRAAE: »Grundtvig paa Langeland« 1880) kastede sin Skygge over hans Sind, vakte ham til alvorlig Selvbetragtning og førte ham dybt ind i videnskabelige Arbejder — »Aanden oplukked sit Øje«, som han selv siger, og da den skuede omkring sig, saae Verden anderledes ud end hidtil. Nu da han lærte Oehlenschläger, Shakspeare og Ossian at kjende, gav han Steffens Ret i hans Dom over den nærmest foregaaende Periodes Poesi, og nu veg ligeledes »Forstandens Hovmod« i religieus Henseende Pladsen for en dybere kristelig Betragtning, saa hans Blik

fandt. hvor det faldt,
Gud overalt,
fandt ham i Digterens Sang,
fandt ham i Vismandens Ord,

»fandt ham i Myther fra Nord
fandt ham i Tidernes Gang;
synligst og vissest den dog
fandt ham i Bøgernes Bog.

I »Mytherne fra Nord« fordybede Grundtvig sig med al Alvor, hjulpen af Nyerup til Laan af Universitetsbibliothekets Kildeskrifter. Et Par mythologiske Afhandlinger bleve den første Frugt af dette Arbejde — mærkelige Vidnesbyrd om, hvor dybt den nye Gransker var trængt ind i Mythernes Løndomme, skjøndt Tolkningen selvfølgelig havde sine Misforstaaelser og Vilkaarligheder. Grundsynet paa den nordiske Gudeverden fyldte Forskeren med den højeste Beundring; denne Verden er saa langt fra at være ham »en regelløs Fantasis barnagtige Spil, som de Uindviede forvovne paastaa«, at den tvertimod har en »højere Betydning, som Nordens Bedre og Kyndige stedse anede, selv naar de ej vovede at vedkjende sig

alæren. Anelsen«. Det er Afhandlingen »Om Asalæren« (»Minerva«, Maj 1807), vi her citere. Forfatteren gjør her et Forsøg paa at gjenrejse den gamle Gudsdyrkelses Bygning paany og »ordne det

Hele efter de enkelte Støtter, vi finde mer eller mindre hele i Gruset«, thi allerede den Helhed, han saaledes aner og eftersporer, staaer for ham som »en Kosmogoni saa høj og dyb, som ingen Nation havde den eller kunde have den, thi kun den stærke Nordbo, der saa gjerne ofrede sit hele Liv til Kamp for en Plads blandt Ejnherier, kunde avle den Kæmpeide, at ofre hele Tiden til Strid for at naa Harmonien. — — Gjerne rækker Nordboen Prisen til Grækeren, naar denne spørger om Figurernes Bestemthed og det udvortes Smykke, men er Talen om indvortes Kraft og højeste Betydning, da peger han rolig paa Gimle, og Grækeren maa tie. Naar andre Nationer fremstille en enkelt Skabelse, da opviser Norden en dobbelt, ja næsten en tredobbelt, uden endda at blive fyldestgjort. Naar Andre lade alt Liv forgaa i Graven, da begynde vore Fædre deres bag den, stande kraftfulde i Valhal og stræbe endda mod et højere Liv«. Det er forstaaeligt, at Den, for hvis Øje en saadan Livsanskuelse for første Gang afslørede sig og stod som Mindesmærke om en svunden storstilet Tilværelse, i samme Nu maatte skifte Syn paa den Tidsalder, han hidtil var opvoxet saa nogenlunde veltilfreds i. Reaktionen mod det 18. Aarh. er derfor ikke mindre tydelig hos Grundtvig end hos Oehlenschläger. Han stikler til »den voxende Forstand, der saa godt veed at maale Nytten af alle Ting«, og derfor ikke kan antages at ville skaffe Nordens Oldtid synderlig mange Venner, og han vidner, »at den forstandige Periode [ɔ: Oplysningstiden] ogsaa har viist sig konsekvent nok til at berøre Oldtidens Helligdomme med ligesaa uskaansom og afklædende Haand som ethvert andet Menneskets Højeste«.

Ejendommeligst udtaler Grundtvig sig paa hin Tid i sin Afhandling »Om Religion og Liturgi«, 1807. Vi træffe her for første Gang Forbudene paa den Samfølelse for Kristendommens og den nordiske Oldtids Herlighed, som saa karakteristisk spejler sig i meget af hans Digtning — Resultatet af hin Ungdomsgjærings lige energiske Tilbageførelse af Personligheden til dens kristelige og dens nordiske Udspring. Idet Grundtvig — i en Fremstilling, der efter Tidens Mode betjener sig af et omskrivende Blomstersprog — paaviser Menneskets Trang til at opfatte sin Sammenhæng med det Evige, hævder han, at to af Formerne for denne Sammenhængs Efterspooring: Poesien og Filosofien, hver paa sin Vis er ude af Stand til at bringe Klarhed tilveje. Mennesket er da

Religion og Liturgi.

henvist til at søge en Aabenbaring ovenfra, hvilket fører til Spørgsmaalet: Hvad er Religion? Svaret herpaa kan ikke gives ad den almindelige Definitions Vej; kun Historien, »der ubekymret om sig selv afslører under sin rolige Gang det Højeste og Dybeste«, kan besvare Spørgsmaalet, og i saa Henseende er det af Vigtighed at lægge Mærke til, at »baade Grækers og Jøders og Skandinavers Historie taber sig i en gylden Alder, da Guderne vandrede paa Jorden, da det Himmelske og Jordiske faldt sammen i een Ide. Her hviler Aarsagen for alle Religioner, her faae vi Svaret: Religionen er det Endeliges Samfund med det Evige«. I Guldalderen var al Religion Poesi og saae paa Filosofien som paa en Fjende, der bragte hin Kundskab, som styrtede Menneskene i Syndefald. »Ville vi finde livfulde Spor af Poesien som Stræben mod Religion, da maa vi vende Øjet højt imod Nord og kaste et indtrængende Blik paa Asalærens dybere Sands. Her finde vi, hvad vi i de andre Nationers Gudelære — Jødernes kun for en Del undtagen — forgjæves søge, Erkjendelse af Poesiens Afmagt til i Livet at gjengive Tilværelsen dens tabte Samfund med det Evige. Heraf alene kunne vi forklare os den mærkelige Forskjel mellem Grækernes Skyggeverden og Skandinavernes Valhal. Grækerne troede at kunne ved Poesi tilbagevinde Religionen i Livet og maatte derfor anse Døden som Ende paa Samfundet med det Evige. Derfor bevæge sig kun kraftløse Skygger i det mørke Erebos, hvor ej Zeus, men Ades herskede. Tilstanden efter Døden er kun et mat Efterskin af Livet og Tilbagegang til Samme Ønskets Højeste. Nordboen ansaa Livet for en Skilsmisse fra det Evige, der kun burde benyttes til at berede sig Plads hos Hroptatyr paa Valhals Bænke. Tilstanden efter Døden er da ikke Livets Efterskin, men dets Potensering. Derfor træde Ejnherierne kraftfulde frem, inddrikke guddommelig Kraft i Hejdrunes stærke Mjød og fryde sig ved det høje Vaabengny og Valkyriers liflige Sange. Men endnu ere de ikke forenede med det Evige, de have ikke tilintetgjort Døden, skjøndt de have overvundet den. Døden er bleven som Bien, der mister sin Braad ved at bruge den, thi flux opvaagne de dræbte Helte som af Slummer. Dog, Maalet maa naaes, og derfor ere Valhals Kampe kun Forbilleder paa den store i Ragnaroke, da Guderne selv skulle falde og give Plads for det Identisk-Evige. Først da skulde en skjønnere og herligere Sol beskinne den gjen-

fødte Jord og Heltene leve i uadskilleligt Samfund med Alfaudur i Gimle.« — Men selvfølgelig er denne religieuse Anskuelse, hvor rig og herlig den end er, for Grundtvig kun den som Anelse sande. Nordens Oldtidstro giver han Navn af »Religionens Morgenrøde«, men selve Solen er den kristelige Religion, i hvilken det Eviges og det Endeliges inderligste Forening er realiseret i Christi Liv og Virksomhed. »Men Religionen i højere Betydning kunde ej mere bo paa Jorden. Med Jesus opfoer den atter til Himlen efter først at have slynget sit hellige Baand om det Endelige, hvorved det kunde hæve sig til det Evige. Det er, hvad Skriften siger: Jesus forsonede Menneskene med Gud. Jesu Religion er det Endeliges Forsoning med det Evige. Men for at fortjene dette Navn maa den løse Tilværelsens Gaader, og den gjør det ved at vise, hvad hidtil Ingen kunde: at Poesiens og Filosofiens Identitet kan, knyttet til det Evige, være Religionens Repræsentant i det Endelige.« Vil man ensidig fremhæve en enkelt af de to Bestanddele, ophæver man Identiteten og derved Mysteriet. Sligt er skeet i den katholske Tid, hvor man forvexlede Religion med Poesi, og saa tidlig paa den romantiske Skoles Løbebane har Grundtvig Øje for, at den er i Begreb med at fare vild paa samme Maade, idet den blot digteriske Personlighed, »for hvem Tilværelsen har tabt sin Interesse og derved sin Vigtighed, med Inderlighed slutter sig til Religionens poetiske Del, men taber sig just derved i uvirksom Beskuelse, og naar han tvinges til at tage Del i Tilværelsen, synes han ukjendt med Morallovens Skranker. Dette er Sværmeri i sin slette Betydning«. Omvendt har den nærmest foregaaende Periode ensidig betonet Filosofiens Moment og reduceret Religionen udelukkende til Morallov. Sit Brud med denne Retning lægger Grundtvig afgjort for Dagen, og hvor han i sin Afhandlings liturgiske Del kommer ind paa en Skildring af Rationalismens kirkelige Tilstande, revser han skarpt deres Øde og Goldhed.

Oldkraft og Kristentro ere ogsaa de ledende Tanker i den polemiske Digtning, hvormed Grundtvig 1808 aabnede sin poetiske Forfatterbane: »Maskeradeballet i Danmark«, en indigneret Protest imod den Letsindighedens Aand, der Vinteren efter Bombardementet raadede i Folket og endog gav sig Luft i Maskerader og lignende Lystighed — en underlig formløs Improvisation, men storslaaet i sin barske Alvor. Den halvt episke, halvt dramatiske Maskeradeballet.

Fremstilling skildrer, hvorledes »Skarer af alle Stænder samledes i Dannemarks Sørgetid, i dets Lykkes Vinter, for i overgiven Spøg at præge deres Glæde. Enkelte traadte frem med Billedet af den lidende, den blødende Dana i Haand og stillede det for de Jublendes Øje. Enkelte Stemmer løde: Skammer Eder dog, Sønner af Nord, skammer Eder dog ved at dandse og gøgle paa Bredden af Dannemarks Grav! Dog — blind og døv var Skaren for Synet og Stemmen. Strengelegen tonede højt, og med den blandede sig i rædsom lystige Akkorder: Fryd Dig ved Livet! Gulvet dundrede under de Dandsende«. Da fremtraadte i blaalige Flammer en bleg, skjælvende Olding med et Spyd til Stav, fulgt af nogle Faa, blandt dem Landets Kongesøn. Paa Gubbens Bryst var Danmarks Navn at læse med halvudslettet Skrift, og han talte om hine Seklers Aar, da han stod i Manddoms fulde Styrke:

Kraft var min Søn, Blufærdighed
min fagre, rene Datter.
Naar Bølgen slog i Syd og Vest
mod fjerne Landes Kyster,
mit Navn den bar, og Fejghed skjalv
i stolte Marmorsale.
Hovmodig paa sin brede Bænk
som Havets Dronning troner
nu Bretland; men i Jernet spændt
hun ved min Fod har hvilet.

Han formaner den sjunkne Slægt til at rejse sig »mod Himlen op fra Blødheds fule Leje«, men den agter ikke hans Ord, fortsættende sin vilde Lystighed. Da slaaer Midnatstimen, og den Gamle synker livløs til Jorden med sine tro Sønner, Salen ryster som et Blad i Stormen, og »Skræk udpuster Livsaanden af de Dandsende; gispende fare de til Hel«. Jorden gungrer under tvende indtrædende Kæmpeskarers Skridt — Nordens gamle Helte, Hedningerne i sorte, de Kristne i hvide korssmykkede Brynjer. I en Række Kvad minde de om de Danskes fordums Færd i England: Regnar Lodbrok, Ivar Benløs, Svend Tveskjægs Søster Gunild o. fl., hvorpaa de, Kristne og Hedninger i Fællesskab, slaa Kreds om den Gamles Lig, viende Baalet med Korsets og Hammerens Tegn under Korets Kvad:

Høje Odin! Hvide Krist!
Slettet ud er Eders Tvist —
begge Sønner af Alfader.
Med vort Kors og med vort Sværd
vies Eder Baalet her —
Begge elskte I vor Fader.

Disse Linier ere betegnende for Grundtvigs trods Protesten mod Oplysningstiden endnu kun theoretisk erkjendende, ikke som Liv tilegnede Kristentro. Det varede ikke længe, inden han selv

lastede dem som utilbørlige, men ved Digtets Optryk i »Kvædlinger« lod han dem dog blive staaende »til sin Skam og til et Vidnesbyrd om, hvad et Menneske, som dog troede paa Christus, i den galne Tid kunde føre det over sit Hjerte at sige«. — »Maskeradeballet« gik omtrent upaaagtet forbi, men en jevnaldrende Ven vandt det dog Grundtvig for Livet: PAUL DONS (1783—1843), dengang Kopist i Enkekassen. Kristelig vakt og begejstret for Nordens Minder var han tidlig en af Oehlenschlägers bedste, som han blev en af Grundtvigs første Læsere. I »Kjøbenhavns Skilderi« skrev han 1808 en Anmeldelse af »Hakon Jarl« og kort efter i Anledning af »Maskeradeballet« det Digt til Grundtvig, der lagde Grunden til deres Venskab. I de snart paafølgende Aars haarde Anfægtelser stod han trofast ved Grundtvigs Side, og hans Navn er overhovedet — skjøndt det kun har saare liden litterair Klang — saa nøje knyttet til Digterens (saavelsom til Ingemanns, Chr. Molbechs og flere Forfatteres), at det ialtfald har maattet nævnes her, medens Læseren med Hensyn til yderligere Oplysninger henvises til KR. KØSTERS og LUDV. SCHRØDERS Skrift »Til Minde om Povel Dons (1875), samt til sidstnævnte Forfatters »Paul Dons' første Ungdom«.

Paul Dons.
Meddelt af Prof. Nic. Bøgh.

Fra Langeland vendte Grundtvig 1808 tilbage til Kjøbenhavn og blev Alumnus paa Walkendorfs Kollegium. Han stiftede Venskab med Chr. Molbech og Sibbern, blev bekjendt med de norske Professorer N. Treschow og G. Sverdrup og indførtes i Brødrene Ørsteds Kreds saavelsom paa Bakkehuset. Livsopholdet tjente han ved Historieundervisning og gav sig saa forøvrigt Oldstudierne i Vold med det 1808 udtalte Ønske:

Axelstad, maatte jeg da
leve i Dig til min Død,
knyttet til Oldtidens Liv,
fremmed for Nutidens Død.

Nordens Mythologi.

Den første Frugt af dem var hans »**Nordens Mythologi** eller Udsigt over Eddalæren for dannede Mænd, der ej selv ere Mythologer«, 1808, en Udvidelse af hans tidligere Afhandling om Asalæren. Denne stiller sig for ham ikke som en vilkaarlig Samling af gamle Sagn, men som en organisk sammenhængende Komposition, der »i fem store Akter udfolder det herligste Sejersdrama, som avledes og kunde avles hos en dødelig Digter«. Dette havde et foregaaende Tidsrum ikke havt Øje for; dens Poeter havde enten staaet udenfor den Verden, de vilde fremstille, som Ewald (»Balders Død«), eller kun beskuet den med Forstanden, som Pram (»Stærkodder«), eller endog forvrænget den til Karikatur, som Baggesen (»Poesiens Oprindelse«). »Saaledes stode vore Fædres Guder vanærede og spottede,« siger Grundtvig videre, »med affaldne Kroner og brækkede Sceptre, indtil Skjalden Adam Oehlenschläger vovede at oplede dem der, hvor de stande i en Glands, ingen Skygge kan fordunkle og intet Slør bedække for Digterens Øje. Vel søgte han dem stundom der, hvor kun deres Gjenfærd vare; vel iførte han dem stundom et Purpur, sprængt med Sydens Guld, som hans egen kunstrige Haand virkede, fordi han, ilende, ej saae deres eget — men hvad han ikke hidtil saae, vil han sikkert engang se, thi han kan; og skete det end ikke, vilde dog den Pris evig tilhøre ham: at have været den Første, der atter begejstrede Norden for sine gamle Guder og iførte dem en Dragt, der forkyndte deres Højhed. Enhver, som fik Øje for det stærke, underfulde Spil i Vaulunds Kvad, som fulgte Thor til Jotunheim, som gjennemskuede Hakon i Kraftens Øjeblikke og lyttede til Audens dybe Toner, som vovede at se Spydet hærdes til Hødur og at høre Mørkalfers knusende Kor — han saae Glimt og hørte Lyde, som han aldrig glemmer.« Om sin egen tidlige Længsel efter Kjendskab til det nordiske Udspring fortæller han: »Det er kun bogstavelig Sandhed, at jeg fra min Barndoms Dage ej erindrer nogen mere levende Smerte end den, jeg følte ved at læse hos Hvitfeld, at vi Intet vidste om de gamle Guder. Det var, som om jeg paa eengang gjennemrystedes af Anelsen om deres Herlighed og af Spaadommen: at deres Liv skulde i sin Tid vorde Betingelsen for mit. Aarene henrunde; men mellem de mest fremmede Sysler, i Skolestøvet og de akademiske Ledebaand kunde jeg dog aldrig glemme de underlige Toner, der gjennem Thors og Odins Navne havde saa tidlig

fæstet sig i Sjælens Øre. Hisset hørte jeg med inderlig Glæde Suhm fortælle de mange Sagn om Nordens Guder, og her greb mig en Vennehaand, som ledte mig hen til de vise Oldinge Snorro og Saxo, i hvis Spor jeg da henvandrede mod Eddas mystiske Skov. Paa underlige Stier førte Nornerne mig ind i den, og i de senest svundne Aar var gamle Nord med sine Guder og Helte den Verden, hvori jeg næsten udelukkende bevægede mig. At fremstille, hvad jeg saae, som jeg saae det, skal være mit Livs Syssel; at oplade den mythiske Verden for mine Landsmænd og vidne om, hvad jeg har seet, er dennegang mit Øjemed.«

Allerede disse Indledningsords poetiske Aand og Stil vil forberede Læseren paa, at naar Grundtvig vil oplade den saalænge og saa dybt elskede mythiske Verden for sin Samtid, »som han saae den«, saa vil det mere være et digterisk samlende end et videnskabeligt sondrende Billede, den vil faae at se. Dette er i Virkeligheden ogsaa Tilfældet. Mythologisk Undersøgelse i vore Dages Betydning af Ordet byder »Mythologien« ikke og kunde den med hine Dages Mangel paa Sammenlignings-Momenter ikke byde. Til Gjengjæld faaer man en i anden Henseende genial Tolkning, en med den daværende romantisk-filosofiske Anskuelse og Methode stemmende Udlæggelse af Mytherne som dybe Symboler for Livets Grundtanker, og medens det forudgaaede Studium alligevel var mere indtrængende end i nogen tidligere oldnordisk Sagnfremstilling, var det Hele baade ved Almensynet og ved fortrinlige poetiske Mythegjengivelser og lyriske Indskud hævet op i en digterisk Sfære, der baade havde noget ejendommeligt Tiltalende som Udspring af en stærkt udpræget Personlighed og rykkede Læserne Helhedens Forstaaelse nærmere, end en filologisk eller moderne-mythologisk Fremstilling vilde kunne have gjort. Tillige laa det nær at antage, at denne digteriske Mythologi kun ved et lille Skridt kunde være skilt fra en gryende mythologisk Digtning.

Skridtet blev taget endnu samme Aar, da Grundtvig udstedte en »Indbydelse til gamle Nordens Venner«, i hvilken han bebudede det som sit nærmest forestaaende Arbejde, »i en fortløbende Række at fremstille de betydningsfuldeste Optrin af Nordens Helteliv fra den Time, da Asamanden Odin inddrog i Nord, indtil den Stund, da Palnatoke stræbte forgjæves i Jomsborg at fængsle den flygtende

Kraft og rejse et unedbrydeligt Tempel for de styrtende Aser«. Allerede næste Aar blev Løftet delvis opfyldt, idet Slutningen af den opstillede Begivenhedsrække var behandlet først (som anden Del af »Optrin af Nordens Kæmpeliv«) i det poetiske Værk **»Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord«** tilegnet Oehlenschläger med et paa dennes Fødselsdag 1809 dateret smukt Digt, der antyder Forskjellen mellem hans og den yngre Digters Gjengivelse af Oldtiden:

Optrin af Kæmpelivets Undergang.

Som Trygvason Du est i Norden baaren,
men vendte aarle Dig, som han, mod Syd,
og hvor Du gik, der smiled liflig Vaaren,
og hvert dit Kvad var ligt en Guddoms Lyd.
Som Olaf Du igjen mod Nord Dig vendte
og skued Kraften med din dybe Sands;
Du vakte den, men klædt i Sydens Glands,
og stundom ej sig selv i Dig den kjendte.

Thi griber jeg, o Skjald! de stærke Strenge,
og mange ræddes for den hule Lyd;
men Lyde, som fra Nordens Gravhøj trænge,
ej smelte kan, som Tonerne fra Syd.
Og vovede jeg Strengen at nedstemme,
og dæmpede jeg Røstens hule Klang,
betydningsløst da blev mit Liv, min Sang,
thi ikkun dybt i Norden har jeg hjemme.

Grundtvig har Ret naar han fremhæver den større Tilnærmelse til Nordens barske Alvor som ejendommelig for sin poetiske Behandling af Sagnene i Modsætning til Oehlenschläger, og denne — hvis harmoniske, stundom lidt slappe Væren aldrig ret kunde forsone sig med Grundtvigs sværmeriske Væsen og sekteriske Iver — indrømmede ogsaa selv, at Medbejleren »i en vis Retning var sejlet Historien adskillige Streger paa det poetiske Kompas nærmere end han«. Naar Oehlenschläger mejsler sine Helte i Marmor, hugger Grundtvig dem i Granit; Materialet er sikkert mere adækvat, Ligheden større, men som Kunstværk betragtet staaer Granitstenen i Skjønhed tilbage for Marmorstatuen. Sagen er jo ogsaa den, at Grundtvig ikke udelukkende eller vel endog blot fortrinsvis vil have sine »Optrin« betragtede under Kunstværkets Kategori; deres religionsfilosofiske Tendens og deres pædagogiske Betydning som vejledende til Forstaaelsen af Nordens Oldtid ere ialfald ligesaa fremtrædende Momenter. Men en saadan Sammenblanding af Formaal hævner sig; naar en Digter dog engang er inde paa dramatisk Komposition, saa svækker han sin Virkning ved at lade den blive staaende paa de løst sammenheftede »Optrin«, paa de uden dramatisk Fællesmaal hensatte Samtalers embryoniske Udviklingstrin; og naar han engang lader sine Helteskikkelser tale paa Vers, saa blive disse Vers ikke mere nordiske ved at gjøres urhythmiske og formløse. Naar Grundtvigs »Optrin« langtfra ere saa

almenkjendte som Oehlenschlägers Tragedier, er Grunden ikke alene den, at de ere mørkere, derfor mindre lokkende i Farven, ofte dybsindigere, derfor dunklere i Udtrykket, men tillige — og ikke mindst — den, at selv den almindelige Læser fornemmer en Skuffelse ved at ledes ind i en Kunstform, hvis væsenligste Regler ikke agtes overholdte.

Kæmpelivets Undergang er skildret i de tre Episoder, som udgjøre Værkets Indhold: »Gorm hin Gamle«, »Palnatoke« og »Vagn Aagesen eller Jomsborgs Undergang«. To Aar senere — 1811 — udkom Digtningens første Del, betegnet som **»Optrin af Nornens og Asers Kamp«**, en poetisk Behandling af Sagnkredsen om Volsunger og Gjukunger, men tilsat med et udpræget kristeligt, endog bibel- og kirkehistorisk Element, som staaer aldeles uensartet til Emnet. Det mærkes, at Grundsynet er blevet et andet, og til Overflod udtales det udtrykkelig i Indledningen. »Engang var jeg hartad tilsinds at brænde det hele Eventyr,« siger Forfatteren, »da den afgudiske Snak selv i Hedningmund tyktes mig forargelig og alt verdsligt Skjaldskab en Sjæls Overdaad, der ligesom dens legemlige Frænde svækker og sløver, idet den kildrer og gotter. I Hovedsagen er jeg endnu ej langt fra samme Tanke, thi ogsaa i denne Henseende er Christus det sande Vintræ, og hver Drue, som ej voxer derpaa, kan kun beruse, men aldrig styrke og opløfte nogen ædru Sjæl.« Naar han dog fraveg dette Forsæt, er det, fordi de her behandlede Kvad forekom ham ret skikkede til at vise Livsforhærdelsen i Norden. »Alt er her saa vildt og grueligt, at ingen Digter, der ej selv er ligesaa forhærdet, kan eftermale Billedet uden hist og her at omblande Farverne og lade et andetsteds borget Lys gjennemglimte den natlige Sky, under hvilken Skikkelserne røre sig som Trolde . . . Det er saameget mere min Skyldighed at gjøre opmærksom herpaa, som jeg, omendskjøndt min Hjemgang til Kristendommen og Indgang i det gamle Norden skete omtrent jevnsides, dog tidt udtrykte mig saa daarlig og letsindig om de gamle Afguder og Kæmper, at det kun anstod et kristent Menneske hel ilde. Takket være den Aand, som baade nødte mig til at lovsynge Kæmpelivets Undergang og, da jeg vilde kvæde om et Optrin af Kæmpelivet, styrede mit Øje hen paa det blodige, forfærdende Billede af Volsungers Liv og

Norners og Asers Kamp.

Daad! Dobbelt takket være han, fordi han lempede det saa, at Kvadet kunde tabe sig i en Jesu Christi Lovsang!«

Religieus Krise.

Grunden til det forandrede Blik paa Nordens Oldtid er den religieuse Krise, Grundtvig i Mellemtiden havde gjennemgaaet. En Bebudelse af den var dels Digtet »Julefesten« 1809 med dets Formaning til de danske Præster om at være Tolke for Kristi rene Lære, dels den Dimisprædiken, han holdt 1810 i Regenskirken, for at kunne opfylde den sønlige Pligt imod sin gamle Fader i hans Jubelaar, at være hans Medhjælper i Præstegjerningen. Prædikenens Tendens ligger allerede i den Titel, hvorunder den blev forelagt den store Offentlighed, skjøndt Grundtvig selv havde udtalt, at han kun kunde tænke sig den holdt for nogle faa Kyndige: »Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?« Angrebene paa Gejstligheden forargede nogle kjøbenhavnske Præster, der angav Skriftet for Kancelliet, som efter temmelig langvarige Forhandlinger mellem Myndighederne paalagde Konsistorium at give Forfatteren en Irettesættelse. Den meddeltes ham i en meget lemfældig Form, og han vidste, at han havde den almindelige Sympathi paa sin Side. Ikkedestomindre var Grundtvig »nær ved at synke i Jorden«. Thi under Sagens Gang havde han ved en pludselig Vækkelse faaet Øje for Kristendommens ubetingede Væsen, havde »ved Guds Naade bøjet sin Forstands Hovmod« og følte sig i en Tilstand af sværmerisk Reformationsiver, i hvilken han »for første Gang siden sin Barndom for Alvor læste Biblen, især Profeterne, Luthers og Kingos Psalmer, bad og grublede over, hvordan en Reformation, især med Pen og Blæk, i vore Dage lod sig udføre«. I denne dybt bevægede Stemning gjorde det et knugende Indtryk paa ham, at Verden satte sig til Modværge mod det Bedste i ham, just som han havde kastet alt Andet overbord, for at ofre hele sit Liv til Guds Tjeneste, som han skrev i det smukke Digt til sin Fader, der aabner den 1810 udgivne lille Digtcyklus »Nytaarsnat eller Blik paa Kristendom og Historie«:

Dimisprædiken.

Laurbærkrandsen har jeg bejlet til,
men ej mer jeg tragter den at vinde;
hvad er vel et broget Farvespil,
hvad en Krands, som Mennesker kan binde,
hvad er Kløgt, og hvad er Alt paa Jord
mod det rene, klare Guddomsord!
Derfor skal min Sang nu ene tone
til hans Pris, som steg fra Himlen ned,
som os vilde med vor Gud forsone,
skjænke os en salig Evighed.

Trods den Fortrøstning, disse Linier udtrykke, havde han dog meget alvorlige Anfægtelser med Tvivl om, hvorvidt han nu ogsaa

selv var en Kristen i Ordets sande Betydning. Under disse stærke Brydninger led hans Legeme og hans Aand forvirredes. Vennerne Dons og Sibbern veg ikke fra ham, »ja maatte endog, naar Vanviddet tog Overhaand, kæmpe med ham. saa de ofte Begge segnede«. For atter at faae Ligevægt i Sindet, rejste Grundtvig til Udby, hvor han noget efter fik Kancelliets Tilladelse til at fungere som Kapellan hos Faderen. Med stor Iver og Alvor tog han sig af Præstegjerningen, og baade Ordets Forkyndelse og de forskjellige praktiske Embedsforretninger bragte ham efterhaanden til Ro igjen, hvorvel han var en i Bøn og Prædiken stærkere personlig bevæget Præst, end man nogensinde havde seet der paa Egnen. Her blev han forlovet med Præstedatteren Elisabeth Kirstine Margrethe Blicher, som otte Aar efter blev hans første Hustru.

Hvor fast Grundtvig omsluttede sit under saamegen Kamp vundne religieuse Standpunkt, ikke til at rokke ud af Stedet og rede til at tage selv dets tilsyneladende absurdeste Konsekvenser, viste et fra Udby udsendt lille Skrift, som hvirvlede en mægtig Støvsky op: »**Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng**«, 1812. Alene et flygtigt Blik i Bogen maatte vise dens Særhed, thi Fremstillingen er saaledes anlagt, at Verdenshistorien indtil Luther neppe udgjør en Trediedel af hele Indholdet, medens Resten er ført op til Forfatterens egen Samtid. Men et endnu sælsommere Indtryk fik man af Fremstillingens Methode. Den gaaer ud paa at vise Historien som Forsynets store Bevis for Kristendommens Sandhed, idet der kun kommer Sammenhæng i den, naar den sees i Kristendommens Lys. Seet i dette Lys skal Historien vidne om, »at ej alene al sand Dyd i Landene, hvor Christus nævnedes, gjennem atten Aarhundreder udgik fra Troen paa den Korsfæstede, men at Aanden indsov og vaagnede, Kraften ødtes og fornyedes, Stater faldt og opstod med den«, at Krøniken som »en Kjæde af store Begivenheder, alle stemte til Et, alle løbende sammen for at opfylde Et«, »bærer de mest uforkastelige Vidnesbyrd om Kristendommens vidunderlige Oprindelse og om det bestandige Underværk, ved hvilket denne hellige Tro har fremkæmpet og gjenfødt sig selv«. Forfatterens Bevisførelse drejer sig i den fortvivlede Kredsbevægelse, som gjør enhver Diskussion ufrugtbar. Hans Udgangspunkt er dette: »Skal en Kristen skrive Historie, da maa

Verdens-krøniken.

han skrive den bibelsk, kalde al Lærdom, som strider mod Bibelen, ligefrem uden videre Bevis Løgn og Vildfarelse, lade Bibelen dømme Mænd og Tider, thi ene den har Ret dertil, den er Christi Statholder paa Jorden.« Skrives Historien, konsekvent i Stort og Smaat, ud fra dette Synspunkt, da ordne dens Begivenheder sig unægtelig saaledes, at de i Et og Alt stadfæste Bibelen — og Kredsen er sluttet: Historieskriveren kan pege paa Historien som Bekræftelse af Bibelens og paa Bibelen som Bekræftelse af Historiens Sandhed, og midt i Kredsen staaer Forfatteren i Læ for alle Argumenter. Vil man gjøre gjældende, at hans Betragtning er i højeste Grad subjektiv og kun kan have subjektiv Gyldighed, saa vil han spørge, om der da gives noget mere Objektivt end selve Guds Aabenbaring, som er hans Rettesnor? Vil man have Rede paa, med hvilken Ret han optræder som selvsikker Fortolker af Bibelen, saa vil han pege paa sin Tro, der giver ham en større Vished, end nogen Viden kan yde. Og paaviser man haandgribelige Fejl i det Enkelte, saa vil han svare, at Sligt ikke anfægter Grundsynets Rigtighed: »Et er at kunne spore Rygmarven i Tidens Kæmpelegeme, et Andet er at forfølge Nerver og Sener og Aarer fra Rod og Kilde til Ende og Udløb«, som Grundtvig bemærkede til en Modstander. Diskussionen maatte saaledes blive ørkesløs, men derfor var den ikke mindre voldsom, som det saa hyppigt gaaer; hertil bidrog navnlig de kategoriske Domme, der vare fældede over mange endnu levende danske Forfattere og Videnskabsmænd. Som Repræsentanter for den humaniserende Rationalismes Protest mod dette Orthodoxiens Indgreb paa Historiens Omraade optraadte Prof. J. MØLLER og C. MOLBECH med skarpe Recensioner, ligesaa skarpt imødegaaede af Grundtvig, for den sidstnævnte Modstanders Vedkommende i Skriftet »Krønikens Gjenmæle«. Imod Grundtvigs stærke Angreb paa Naturfilosofien tog H. C. ØRSTED tilorde, særlig opfordret af den Obskurantisme, Grundtvig syntes at lægge for Dagen ved Udgivelsen af »En mærkelig Spaadom, ogsaa om Danmark«, 1814, en af de sædvanlige Udlæggelser af Apokalypsen, af Grundtvig tydet paa Napoleon og »Frankrigs Aand i det Hele«. Svaret paa Ørsteds Angreb i »Dansk Litteraturtidende« fremkom under Titlen »Hvem er den falske Profet?« samtidig med at første Bind udgaves af et nyt, langt udførligere anlagt, men aldrig fuldført »Kort Begreb

Polemik.

af Verdens Krønike«. Grundtvigs Replik har ikke saa lidet af Fanatikerens rhetoriske Glød: »Se, her er jeg, her staaer jeg, Bibelen er i min højre Haand, og Guds Ord er paa min Tunge, og Troen er i mit Hjerte, og Salighedens Haab er paa mit Hoved; se, det er min Rustning, hvorpaa jeg forlader mig, det er mit Sværd, mit Skjold og min Hjelm!« Ørsted svarede med Skriftet »Imod den store Anklager« og fremkaldte derved Grundtvigs »Imod den lille Anklager, med Bevis for, at Schellings Filosofi er ukristelig, ugudelig og løgnagtig« (1815) og Motto: »Stoppes skal deres Munde, som tale Løgn«. — Hvo skulde femten Aar tidligere have drømt om, at Retninger som disse skulde tørne sammen i dansk Aandsliv? For Grundtvig er Verdenskrøniken et typisk Skrift: det viser os en Grundbetragtning, som han væsenligst fastholdt under hele sin følgende Aandsgjerning, og saavel i Fremsættelsesmaaden som i Forsvaret for den se vi hans Personlighed give sig tilkjende i Træk, der vedblev at være ejendommelige for den.

Omtalen af denne Strid har ført os lidt længere frem i Tiden, end vi skulle følge Grundtvig i dette Afsnit af hans Liv, der ender med hans Tilbagekomst til Kjøbenhavn i Efteraaret 1813, efter Faderens Død. Forinden dette Tidspunkt falde endnu et Par mærkelige Udtalelser, som der i Korthed maa dvæles ved. Først det Brev, han i Sommeren 1812 henvendte til OEHLENSCHLÄGER, og i hvilket han bebrejdede ham Frafald fra Kristendommen: »At jeg ikke er blind for Deres senere Digtes Skjønhed eller den langt større Runding og Proportion, disse besidde, vil De vel tro paa mit Ord, men at det inderlig maa bedrøve mig, at den religieuse Alvor er flygtet mere og mere fra Deres Digte, og at den i Deres seneste Digte fortrænges af en vis Leg med det Aandelige, samt at jeg maa kalde disse Digte i Grunden langt mindre poetiske (begejstrede), følger af sig selv. Mest smerter det mig, fordi en saadan Omskiftning maa have sin Grund i Digterens inderste Væsen, maa følge deraf, at han forsager den alvorlige Eftertanke over sit eget aandelige Forhold til Gud som hans Tjener paa Jorden; at han lægger mere Vægt paa at glimre, vinde Ære og Bifald, end at opløfte sine Brødre til Guds Tilbedelse i Aand og Sandhed.« Denne selvkaldede Undersøgelse af Andenmands »inderste Væsen« og Forhold til Gud viser os den ivrende Præst

fra en saa uheldig Side, at man let af Fortrydelighed derover kunde glemme det Berettigede i den foregaaende Karakteristik af Digterens offentlige Ydelser. Et halvt Aar senere rettede Grundtvig til J. P. MYNSTER, der var kommen fra Spjellerup til Frue Kirke og havde samlet en stor Menighed om sig, det meget frimodige Spørgsmaal: »Hvad er Deres Hjertens Mening om Bibelen og Troen paa Christus?« Mynster henviste med nogen Forundring til sin syvaarige religieuse Forfattervirksomhed, men at han ret vel saae, hvad der laa bag Samvittighedsspørgsmaalet, fremgaaer af den korte Karakteristik, han giver af to religieuse Standpunkter: »De veed, at der fra meget gamle Tider har været tvende Meninger i Kristenheden, hvoraf den ene intet Sandt og Godt vil erkjende uden i det, der egenlig og umiddelbart sluttede sig til Kristendommen, og ellers kun saae Vanhellighed, forfængelig Tant, glimrende Last; den anden derimod erkjendte Guds Aand virksom i alle Lande og alle Tider og allevegne, saae dens Frugter, om end ufuldkomne, dog tydelige nok i redelige Menneskers Tale og Gjerning. Jeg tager ikke i Betænkning at bekjende mig til den sidste Mening.« — Tydeligt skiltes her de to Kirkeforeres Veje, hvilke hver paa sin Vis skulde faae saa stor Betydning for det religieuse Liv i Danmark.

Ingemann.
Efter et Maleri af Koop.

Ingemann. Gik Grundtvigs indre og ydre Bevægelser for sig under Brusen og Bragen, saa var Gjennembruddet hos **Bernhard Severin Ingemann,**

skjøndt det ikke savnede lidenskabelige Stemninger, dog af en forholdsvis stilfærdig Art og hans senere Udvikling saa fredsommelig som Livet i den falsterske Præstegaard i Torkildstrup, hvor han saae Lyset den 28. Maj i Revolutionsaaret 1789. Efter Faderens Død ti Aar senere flyttede Moderen til Slagelse, og Sønnen kom i Byens lærde Skole, et anarkisk Samfund, hvor den Stærkeres Ret gjaldt, og hvor den spinkle, noget frygtsomme Dreng tidt havde ondt ved at bjerge sig. 1806 blev han Student og havde alt 1807 nogle Tragedier og andre poetiske Manuskripter færdige, hvilke Bombardementet fortærede. Hans elegiske Grundstemning, der drog ham hen mod den ossianske Taageverden, næredes yderligere af hans mislige Helbredstilstand, der lod ham imødese en tidlig Død. Hans første Poesier — i de to Bind »Digte« 1811 og 1812, Digte. der tillige indeholdt det østerlandske Eventyrdigt »Parizade«, det persiske Eventyr »Gangergriffen« og Tragedien »Mithridat« — ere aldeles overvejende prægede af denne sygelig-sværmeriske Sentimentalitet. Med Hensyn til Emner og Form er han ganske vist paavirket af Oehlenschlägers første Digtning, men Forbilledets rødmussede Friskhed fattes aldeles denne blegsottige Efterfølger. Han er Hyper-Romantiker, med en udpræget Tilbøjelighed for gysenvækkende Motiver og hysterisk Hang til at dvæle ved en evig uforsonlig Modsætning mellem Jordisk og Himmelsk, mellem Kjød og Aand, mellem Støvet og Sjælen; den grelle Slutningsdisharmoni er ligefrem Maneer hos ham. Exempler paa saadanne Digte ere »Graveren«, hvor en hvidhaaret Olding ved Midnatstide graver en Grav for sin Søn, der er bleven Morder, medens dennes vanvittige Brud dandser omkring Graven, indtil hun falder ned »blandt Dødningben, blandt hule Hjerneskaller«:

Nu dandser hun ej mere,
forstyrrer ej de Dødes Fred,
vil hos sin Brudgom være
i Graven dyb og bred.

Nu Visen er tilende.
Sov, blege Brudgom, hos din Brud!
Din Synd kan Ingen kjende
og dømme uden Gud.

Endvidere »Nattevandrerinden«, om den unge Elina, der hver »Midienat« vandrer paa Kirkegaarden til sin Elskedes Tue og omfavner den af Graven opstigende døde Elsker:

Pigen hensmelter i rædsomme Lyst
og klynger sig fast til den Døde,

medens hendes Moder gysende er Vidne til denne Elskov og tilraaber dem de frygtelige Ord:

»O ve Dig, Dødning! — Du est min Søn!
O Dotter, det er din Broder!«
Den Døde hører det Angestskrig,
og bleg og langsom han hæver sig:
»Ti stille, Moder, ti stille!
Ej Blod kan Sjæle adskille.«

Fremdeles »Emma og Aanden«, »Den manede Brudgom«, »Pokalen«, »Den Husvilde«. De haarrejsende Emner i Forbindelse med den troende Naivetet, hvormed de ere behandlede, og de stundom indtil det Komiske slette Vers gjøre adskillige af disse Ballader ikke mindre parodiske end de Mordviser, der som Text til greltmalede Billeder foredrages til Lirekasse for et af Gru betaget Markedspublikum. Men endnu stærkere træder Parodien frem i nogle af de idelige Allegorier, Digteren henfalder til. Ligefrem klassisk i sin slette Genre er »Korsridderen« med den i det Enkelte gjennemførte Allegoriseren af Sandsernes Magt over Samvittigheden, udført i en gyselig Ballade om en grum Fyrste og hans Vasaller, med det — ikke mindst ved sine Rim — gribende Slutningsvers:

Saa rædsom en Historie
jeg ikke har oplevet.
Jeg fandt den i en Krønike.
Ved Siden stod der skrevet:
I Fyrsten se Tyrannerne,
Vasallerne er Sandserne,
og kan den hvide Herre
Samvittigheden være.

Retfærdigheden byder ved Siden af Digte som disse at fremhæve andre som »De trende Børn« (»I Kammerset støjer den liden Smaadreng«), hvor Allegorien, som det sig bør, er holdt tilbage i en vis mystisk Skygge, hvis Stemning den vel holdte Folkedigtningstone forøger med sælsom Magt; de klare Digte »Torquato Tasso« og »Marsk Stigs Døtre« med det tungsindsdybe Vemod, Sangen til Danebrog »Vift stolt paa Codans Bølge« o. fl. I disse og andre Poesier lærte man en ægte Digternatur at kjende, hvis ideale Higen mod det Høje, hvis milde, rene, næsten kvindelig zarte Følelse maatte vinde Hjerter for ham. Men ligesaa mange, om ikke flere, vandt han ved den blødagtige Sentimentalitet, hvori hin Følelse ikke sjeldent slog over, og ved sin ætheriske Flagren bort fra den Jord, som det var blevet Slægten saa haardt at træde paa. Thi det var strenge Tider. Havde man været paa »Maskeradebal« Vinteren efter Bombardementet, saa vilde man nu gjerne

undgaa at se de tunge Skygger, som Krigen, det truende Tab af Norge og den sig nærmende Finansnød kastede foran sig, ved at følge en Digter fra Jordatmosfæren op til Sentimentalitetens solrandede Regnskyer. Derfor kom Ingemann just Tiden tilpas. Oehlenschlägers Sundhed var den for brutal; hans Sol var paa dette Tidspunkt i Dalen, men Ingemanns Maane hævede sig i elegisk Bleghed; havde den end laant noget af sin Glands fra hins kraftigrøde Skjær, saa tilbagegav den dog Lyset saa hvidt og mildt, at det var en Lyst at stirre ind i det med taareblændede Øjne. Derfor oplevede man nu det litteraire Særsyn, at medens Oehlenschlägers første »Digte, 1803«, ingenlunde havde vakt nogen særdeles Opsigt i Kritiken og endnu mindre vare blevne modtagne med ublandet Velvillie, saa hilsedes Ingemanns to første Digtsamlinger med næsten tilbedende Beundring, og hans ihærdigste Lovtaler, hans fordums Lærer JENS MØLLER, stemte sit Dannersprog i de allerhøjeste Toner for at føre Jubelkoret an paa en Maade, der var den unge Digters »rige Førstegrøde« værdig.

Man vil heraf kunne begribe, at Kogepunktet af Begejstring naaedes, da Ingemann i sin følgende Poesi-Samling »Procne« (1813) foruden en Del Digte og Tragedien »Turnus« skjænkede sin Samtid den Sentimentalitetens Bibel med den platoniske Kjærligheds Højsang, som kaldes »Varners poetiske Vandringer«. Procne.

Indholdet af denne tohundrede Sider vidtløftige Kjærlighedsroman kunne vi kun give i Hovedtrækkene, noget forkortet efter P. HANSENS Referat i Skriftet »Om Joh. Ludv. Heiberg«. Altsaa den unge Varner, hvis Fødestavn mærkelig nok er vort eget gode Danmark og ikke en eller anden afsides Egn af Maanen, hvis Tidsalder er den af ham jevnlig citerede Romantiker Tiecks og ikke de vandrende Troubadourers, vanker omkring i Landet med sin Strengeleg over Skuldrene og improviserer velklingende Digte om de forskjellige Stemninger, der besjæle ham, medens han meget samvittighedsfuldt nedskriver dem og sender dem tilligemed de andre Rapporter om sin Færden i Livet til sin Ven Carl, hvorved den Samling af Breve fremkommer, der udgjør Værket. Disse Breve vidne i Begyndelsen om en svulmende Livslyst hos den unge Varner; han finder Glæde i Alt, i Naturen og hos Menneskene, men snart slaaer denne Stemning over i den modsatte, da han opdager, at »Menneskene dog ikke ere Børn, dertil ere de for kloge«. Han bliver tungsindig, studerer Youngs Nattetanker, tvivler paa, at han længer er »Naturens gode Søn«, og skriver hjerteskjærende Digte til Maanen. Endelig vækkes han af denne Tungsindighed ved Kjærligheden: han bliver heftig forelsket i en ung Pige, som han har seet i Kirken, hvor hun stod for ham »med den himmelske Marias Aasyn«, men som han forresten ikke kjender. Hun er atter forsvunden for ham, og hans Om- Varners Vandringer.

flakken med Harpen over Skulderen har nu faaet det Maal at finde hende igjen. Det lykkes ham ogsaa efter forskjellige Fata; saaledes maa han blandt Andet, for at introducere sig i hendes Bedstefaders Hus, forklæde sig som en gammel Harpespiller og forlange Natteleje mod at »slaa Harpen og synge en Troubadour-Romance«. Nok sagt — efter mange Sindsbevægelser, i hvilke Sorg vexler med Glæde, Frygt med Haab, og efter at have gjennemgaaet en svær Sygdom, opnaaer Varner omsider Besiddelsen af den Elskede. De underkaste sig endog den Formalitet at lade sig vie, skjøndt dette ikke gjør nogen Forandring i deres indbyrdes Forhold, thi — her kommer Pointen — deres Kjærlighed er platonisk. Varner fremstiller det saaledes: »Et helligt, uopløseligt Baand har forenet os, Herrens Tjener har lyst Velsignelsen over os, men vort Forhold er det samme som før. Ingen nøjere Forening have vi søgt ved denne Pagt, men det syntes os saa skjønt, saa elskeligt at vide med os selv, at Gud havde stadfæstet vor Kjærlighed og velsignet vor Forbindelse«. Det vilde være uforsvarligt, ikke her at citere Baggesens vittige Bemærkning: »Hvilken Kjærlighed! renere, uskyldigere, mere overjordisk lader sig neppe den fuldkomneste Ligegyldighed tænke!« — Naturligvis er denne Kjærlighed da ogsaa for ophøjet for denne syndige Jord, og den forlader derfor snart Støvets Verden for at fortsættes der, hvor den hører hjemme. Varner og hans Elskede have en Nat den samme Drøm: at de ere »to smaa Børn i hvide Klæder«; den opfyldes derved, at den nygifte unge Dame bliver livsfarlig syg kort efter Bryllupet; Varner, der vaager ved hendes Leje, har derved indaandet Sygdommens Smitstof eller, som det *poetice et eleganter* hedder, »drukket Døden af hendes Læber«, og nu »griber han Harpen for sidste Gang og indlullet Begge i Evigheden« med et langt Digt, hvis Slutningsstrofe indeholder Fortællingens Moral:

Paa Jorden Salighed er Brøde,
og Ingen elsket har, som ikke døde[!].
Hos Gud alene Kjærligheden boer:
den er for himmelsk for den faldne Jord.

I højere Grad kunde Poesiens Virkeligheds-Indhold neppe forflygtiges, hvis det ikke skulde blive helt borte for Øjet som en rent farveløs Luftart. Desmere betegnende er Tidens Sværmeri for dette blege og blodløse Ideal, om hvilket man vidste, at det havde et Slags Tilsvarende i Digterens personlige Liv: Ingemann var just bleven forlovet med Frk. Lucie Mandix, og det berømte, dengang af Alverden sungne Digt:

Du, som, svøbt i Skjønheds Rosenklæde,
gaaer, i jordisk Dragt en himmelsk Aand —

var i Virkeligheden hans Frierbrev til hende, saa han maler sin egen ydre og indre Habitus i de Linier, hvor han spørger den Tilbedte:

Kan Du elske dette dunkle Øje?
Det har stundom smilet, ofte grædt —

og

Kan Du elske disse blege Kinder?
Glædens Rose blomstrer ej paa dem o. s. v.

Ja endog en Episode som Fortællingens Katastrofe havde Virkeligheden at opvise, om den end var af lidt mere nøgtern Be-

Fru Ingemann, f. Lucie Mandix.

skaffenhed og ikke saa bedrøvelig i sin Udgang: Lucie fik Mæslinger i en sjællandsk Præstegaard, og Ingemann, der vilde være i hendes Nærhed, til Faren var overstaaet, blev paa Tilbagerejsen til Kjøbenhavn gjennemblødt af et Uvejr, saa en Sygdom, der

længe havde staaet ham i Kroppen, brød ud med stor Voldsomhed og han længe svævede mellem Liv og Død. Men efter den legemlige Helbredelse var han ogsaa bleven aandelig sundere, som det overhovedet er betegnende for ham, at han med Aarene rykker det virkelige Liv nærmere og nærmere: den aldrende Ingemann, der holdt af en god Pibe Tobak og en god Historie, var en ganske anderledes Kjærnenatur end den serafiske Yngling, som var lutter Englehoved med Vinger paa. At han som Digter tiltog i Tankedybde og Formskjønhed, er bekjendt nok; men det maa tilføjes, at allerede i hans Ungdomsdigtning er der et stadigt Fremskridt, hvad den lyriske Form angaaer; den anden Samling staaer i denne Henseende ikke lidet over den første, og i »Procne« er der lyriske Intermezzer af megen Skjønhed — foruden det nævnte Bejlerdigt f. Ex. Skildringen af Foraarets Frembrud i Digte som »Bierne«, »Sommergjækkene«, »Lærken«, »Trækfuglene«; fremdeles den gratieust sværmende Kjærlighedsbekjendelse »Jeg elsker, o Maler, jeg elsker en Pige«, og endnu mere vel følgende lille Digt:

Der ligger en Gaade for hver Mands Blik,
kun Faa den at tyde blev givet,
de Fleste fra Vuggen til Graven gik,
men stedse en Gaade blev Livet:
hvorfra? og hvorhen? det vidste de ej,
hvorfor? de ej mægted udgrunde.
Og Den gik aldrig paa alfar Vej,
som grant det udtolke kunde.

Der gives et helligt, et underfuldt Ord,
som ene den Gaade kan tyde,
det toner saa vidt over mørken Jord,
og mægtigt det Sjælen kan fryde;
men Tusind det høre og fatte det ej,
det nævnes af tusinde Munde,
og Den gaaer ikke paa alfar Vej,
som Kjærligheds Dyb kan udgrunde.

Saaledes stod Ingemann altsaa i Aaret 1813 som en stor Almenheds erklærede Yndlingsdigter.

Oehlenschläger.

Imidlertid havde **Oehlenschläger** som det første nye Arbejde efter sin Hjemkomst i Begyndelsen af Aaret 1811 udgivet et Bind »Digtninger«. Det aabnes med det større fortællende Digt »Sigrid«, hvis Indledningsstrofer bringe Fædrelandet den hjemvendte Digters Hilsen og, med en Hentydning til »Correggio«, bebude, at han atter vil vende sig til nordiske Emner, hvorvel selve Formen for denne Bebudelse tilhører Sydens Kunst:

Mit gamle Fædreland! jeg seer Dig atter,
hverGjenstand, som var spædeBarndom kjær.
Din lysegrønne Maj mig taust omfatter,
mig frisk omkrandse dine Bøgetræer.

Saa stig da venlig ned, Du Valhals Datter!
Ydunna! kom og bliv din Sanger nær!
Du seer ham hen den vælske Cither hænge,
han griber i din Harpes gyldne Strenge.

Denne prægtige Romance følges af »Harald Hildetand« med den kunstfærdige Forening af Bogstav- og Stavelserim i forskjellige Versformer, alle lige genialt behandlede:

Hildetand med sølvgraa Haar
Hu til Valhal vendte;
hundredfemti Hædersaar
Heltens Isse kjendte.

Nu er svundet Nervens Kraft,
Nat fast blinder Øjet;
rørt ej blier det rustne Skaft,
Ryggen krumt er bøjet —

eller saaledes:

Kraftigt begge Konger hen i Kampen stævned,
vrede Sværd med Vægt sig hævned,
Værget sprang, og Pladen revned.

Hjelmen brast, i Hjertet foer til Hjaltet Sværdet.
Staalet sprang, skjøndt herlig hærdet,
Hildurs Mænd stod uforfærdet.

I »Tidens Perspektiv« mærkes Oehlenschlägers forandrede Stilling til Romantikernes ensidige Forherligelse af Fortiden. En Yngling »lever med sin Fantasi i den Tid, som var forbi«, kjender af Oldskrifterne de herlige Heltes Daad, men finder intet Lignende i sin egen Samtid. En kraftig Olding, som den unge Mand har truffet paa sin Vandring i Staden, gaaer ind paa hans Tankegang, og da de ved Aftentid standse for Enden af en lang Gade, benytter han Synet af dens i det Fjerne tættere og tættere Lyspunkter til et Billede paa Ynglingens Længsel efter de henfarne Tiders glimrende Daadliv:

Hvilken Forskjel! Hist en Krands
af Bedrifters Stjerneglands.
Alt som Tiden kommer nær,
taber sig det hulde Skjær;
vidt adskilt, i taaget Nat

staaer en enkelt Stjerne mat,
røgindblandet, kummerlig,
magtløs at begejstre mig —
fuldelig som naar vi se
her i Gadens Lys-Allee.

Oldingen gaaer saa med Ynglingen Gaden igjennem.

Og da endelig de vandt
langsomt mod den anden Kant,
tog den Gamle, mild i Aand,
unge Sværmer ved sin Haand,
vendte ham og sagde: »Nu
staaer i Stjernekrandsen Du!«

Og den Unge: »Nej, o nej!
Krandsen er der længer ej.
Vidtadspredt, i taaget Nat
brænder enkelt Lygte mat.
Hist, hvor jeg udgød mit Had,
funkler nu den lyse Rad.«

Men i »Den hemmelige Røst« fastholder Digteren endnu den romantiske Skoles Grundbestemmelse om Umiddelbarhedens Over-

vægt over Indsigten. Samlingen ender med »Aly og Gulhyndy«, et Eventyr af østerlandsk Farve, men Digterens egen Komposition.

ærkodder. I Februar 1812 udkom Tragedien »Stærkodder«. Emnet saavelsom Enkeltheder i Dramaet tyde paa, at Oehlenschläger har følt den grundtvigske Digtnings tunge Alvor over sig som en Formaning til at gribe dybere ned i det Nordiske. Hans Stærkodder skulde derfor som den nordiske Krafts Modsætning til en yngre Slægt Blødagtighed dømme Tiden paa lignende Vis som de grundtvigske Granitkæmper; men sin Natur kunde Digteren ikke forvandle, og hvad Oehlenschläger her vilde kalde Kraftnordisk, kunde Grundtvig — som det sees af et Brev til P. Dons — ikke engang respektere som Nordisk. Harmen over disse Krav til en gjennemført nordisk-graa Kraftstil — »Kraft« var bleven Stikordet i en vis litterair Kreds — bryder levende igjennem hos Oehlenschläger, hvor han strax i Begyndelsen af Tragedien lader Ejgil sige:

Den friske, unge, lysegrønne Lyst
opfylder med sin hele Kraft mit Bryst.
Ha! spørger Blomsten, mens den Knoppen bryder,
hvad Tordenskyen over den betyder?
Den folder ud et spraglet Krydderblad,
og Solen skjænker den sit varme Bad.

Det var just faa Maaneder efter »Stærkodders« Fremkomst og sikkert ikke uvæsenligt foranlediget af den, at Grundtvig tilskrev Oehlenschläger Brevet om Frafaldet fra den rette Tro (S. 97); og i »Verdenskrøniken« stadfæstede han kort efter denne Dom, men med uforbeholden Beundring af Ungdomsdigtningen, særlig de »Poetiske Skrifter«.

Vi ere nu ogsaa for Oehlenschlägers Vedkommende naaede til Aaret 1813. Det blev et Tilbagegangens Aar for ham. Hverken i Konversationslystspillet (»Kanarifuglen«) eller i den dramatiske Idyl (»Ærlighed varer længst«) var den nordiske Tragedies Skaber inde paa et Omraade, han kunde beherske, og i Ridder-

ugo von heinberg. Sørgespillet »Hugo von Rheinberg«, som skulde tage Publikum med Storm ved at byde det »stark Getränke«, frembragte han kun en Monstrositet af den Kotzebueske Art, en Opdyngning af effektfuldt Raamateriale, som hans Muse kun momentvis har kunnet faae Bugt med. Henimod Slutningen af Aaret udkom anden Del af

gtninger. »Digtninger« med de fem Fortællinger »Reichmuth von Adocht«, »Maleriet«, »Lykkeridderne«, »Munkebrødrene« og »Eremiten«, i hvilken sidste den smukke Gravsang »Lær mig, o Skov, at

visne glad«, forekommer. Fraseet en litterair polemisk Understrøm i de tre sidste Fortællinger, i hvilke Steffens, Baggesen og forskjellige poetiske Retninger meget tydelig apostroferes, har denne Samling ikke stor Interesse. Endelig udkom i Aarets sidste Maaned Syngespillet »Ludlams Hule«, en af to uensartede Sagn sammensat og derfor kun svagt sammenhængende Handling med adskillige barokke Indfald, men ogsaa med adskillige fortræffelige Sange (»Der er en Ø i Livet«, »Tommeliden var sig en Mand saa spæd«, »Vil Du være stærk og fri«, »Her sad de gamle Fædre« o. fl.). Ludlams Hule.

Peter Foersom.

Aaret 1813 blev mærkeligt for Skuepladsen og derved i høj Grad for den oehlenschlägerske Tragediedigtning ved Dr. med. JOH. CHR. RYGES Debut i April som Palnatoke og i Maj som Hakon Jarl. Her var pludselig den vældige Naturkraft, den fuldkomne Kunstevne, dukket frem, som den nordiske Tragedies Helteskikkelser havde ventet paa, siden Mich. Rosings tidlige Sygdom tvang ham til at give Afkald paa dette nye Repertoire, næsten samtidig med at det var blevet skabt. Ryge.

I samme Saison holdt Shakspeare sit Indtog paa den danske Scene med »Hamlet«, og det var en af dens Kunstnere, der muliggjorde dette betydningsfulde Skridt henimod Løsningen af Theatrets universelle Opgave: den udmærkede Skuespiller PETER FOERSOM (1777—1817), der ved sine fortrinlige Oversættelser af denne og andre shakspearske Tragedier har indlagt sig varig Fortjeneste af vor Litteratur. Desværre naaede han i sin korte Levetid kun at fuldende fire Bind. Arbejdet blev fortsat af Admiral P. WULFF og er i vore Dage blevet helt gjennemført

af EDV. LEMBCKE, som har besørget en Revision af den Foersomske og en selvstændig Oversættelse af Shakspeares øvrige dramatiske Digtning.

n Baggeske Fejde. Saa kom mod Slutningen af Aaret 1813 JENS BAGGESEN tilbage til Kjøbenhavn, og den litteraire Syvaarskrig begyndte, der afstedkom en Bevægelse og holdt Sindene i en Spænding, som i vore Dage kun den politiske Strid formaaer at fremvise et Sidestykke til.

ggesen. **Baggesen** havde fra Paris hjemsendt sine af Kjøbenhavns Bombardement fremkaldte »Knud-Sjællandsfar'ske« Digte, disse uforlignelige Udslag af hans Lune, hans Gratie og hans Følelse i inderlig Forening, i deres aldeles originale Art Mesterværker til vort Sprogs og vor Digtnings Ære: »Knud Sjællandsfar paa Landet og paa Vandet« (»Boer jeg paa den tamme Bred«); »Flaskebrev fra Knud Vidfadme, hin Sjællandsfar, til sine Landsmænd«, i hvilket »Knud Vidfadm' synker med sin Skude« og døer »som en dansk Matros«, slængende Flasken med sine sidste Ord overbord; »Knud Vidfadmes Svanesang, digtet i hans Skibbrud 1807«, og »Knud Vidfadmes Hjemve, en Klagesang, digtet i Paris 1807«. Kampen mod den romantiske Skoles Udskejelser havde han ført videre i sin »Karfunkel- oder Klingklingel-Almanach, ein Taschenbuch für vollendete Romantiker und angehende Mystiker«. 1811 var han bleven Professor i dansk Sprog og Litteratur i Kiel, men Byen forekom ham som et Forviisningssted, og Sygdom slog sig til om at gjøre ham Opholdet helt utaaleligt. To Aar efter Ansættelsen fik han Kongens Tilladelse til at opholde sig i Kjøbenhavn, saalænge Krigen stod paa. Allerede fra Kiel udgik de første polemiske Toner i et Rimbrev, der taler om, at man melder ham fra Kjøbenhavn,

ud Sjællandsfar.

hvorlunde selv den Skjald,
der steg engang saa skjønt, gaaer nedad Bakke,
fordi med Alt fra ham man ta'er tiltakke,
og at vort Pindus bli'er tilsidst en Ase-Stald,
hvis ingen Muse mer med Aserne tør snakke.

Theatrets Kunst forekom Baggesen dybt sunken, siden han
1813. sidst havde seet den, og i J. K. Høsts Ugeblad »Dannora« begyndte han en Række anonyme Theaterkritiker, i hvilke ogsaa Oehlenschlägers Tragedier bleve omtalte, vel gjennemgaaende med

Agtelse og tildels med megen Anerkjendelse, men dog saaledes, at Anmelderen betegner »Correggio« som et scenisk Vendepunkt for Digteren, fra hvilket han »i en Række af mer og mer romantiske Frembringelser øjensynligen er nedstegen fra den klassiske Højde, han i sin nordiske Ham havde opsvunget sig paa«. I Februar 1814 begyndte Baggesen selv Udgivelsen af et Ugeblad, »Søndagen«, hvis første Numer aabnes med et »Sendebrev fra de tre Gratier til Udgiveren«. De bede deres gamle Ven Baggesen om Hjælp »i Mønstret for hans egen Stil«, nemlig i Rimbrev-Stilen, hvis lette Vers endnu flyde saa yndefuldt som nogensinde — en mærkelig frisk Modsætning til Oehlenschlägers dalende, Grundtvigs buldrende og Ingemanns klynkende Kunst. De bede ham »i Sprogets elskte Navn« om Hjælp, **1814.**

da Modersmaalet er os alle Tre saa kjært
som i dets rene, friske Kjærne værdt —
ja, Baggesen, saa kjært som Haab og Minde,
som Kjærlighed, af begge nært,
som Taagens Flugt for Morgen-Vestenvinde,
som friske Liliers og Violers Duft,
som Duggens Taarer, der paa Rosenblade rinde,
som Lærkens Dirren i den morgenrøde Luft,
som Ynde, Vid og Dyd og Dannemarks Fyrstinde.

Han maa endelig skaffe dem et Tilflugtssted, hvor de idetmindste eengang om Ugen — paa den »for Børn saa kjære Søndagaften« — kunne have det lidt hyggeligt:

Flet os med Smule Kunsten, Dig blev givet,
heroppe, langt fra Sumpen og fra Sivet,
af Modersmaalets Eviggrønt
et Søndags-Tempel ej, men blot en Søndags-Hytte,
hvor der kun er lidt rent og pænt og kjønt
og ej for megen Stads, der os kun lidt kan nytte!
Det norske Hus, Du veed, er altfor mørkebrunt*)
og kan os spæde Tre mod Kulden ej beskytte —
indret det, om Du kan, lidt hyggeligt og lunt,
saa ville vi paa næste Søndag flytte.

I »Søndagens« næste Numer sender Baggesen Gratierne sin Tak for deres Brev. I mesterlige Vers, der lige smidigt omslutte hans

*) Reminiscens fra »Gjengangerens« Vandring i Søndermarken, Hentydning til Oehlenschläger.

lette Skjemt og hans dybere Følelse og ere saa danske i Sprogets hele Aand, som om han aldrig havde færdedes paa fremmede Stier, skildrer han sin Glæde over Gratiernes Appel til ham:

»Med ingen Fryd paa denne Jord
(især paa dens luslidte Side,
og mindst her i vort kolde Nord,
hvor Faa sig rigtig fryde gide)
kan lignes den navnløse Lyst,
den Salighed, hvormed jeg trykte
til mine Læber, til mit Bryst
det Brev, som — aabnet, læst og kyst
saa sitrende, saa tidt, saa tyst —
mig egenlig af Fryd forrykte
saa rent, at hvis jeg aldrig før
var Digter, blev jeg det, I Hulde —
af Glæde sviml, af Vellyst ør,
af Saligheder fuld tilfulde —
ved, glemt og lille, som jeg er,
at faae det hvide Baand af Jer . . .
Hvad siger jeg? . . . det blaa! det blaa!
Hver Strimmel
af Eders Baand er danneblaa;
thi danske Pigers Øjne, Nordens Himmel
og Glemmigikkens Blomst er saa.
Ja, hulde Gratier! seer mine Taarer trille —
ja, Digter føler jeg mig nu.
Seer mig min sidste Sorg med Et at stille!
Seer mig med Himlen i min Sæbeboble
spille!

Han lover dem et Fristed i sin lille Hytte, der skal pyntes for dem som til Fest, og hvor han, »naar de har spøget længe nok og leet, som hurtig Bladet vendende Profet, trods Udbys Venderom« (ↄ: Grundtvig) skal snart male dem Evigheden, som følger dette korte Liv — »dog mindre sort og mindre ud i Et« — og snart vise, at »det er ej saa sort, som Mange mene«, paa »den Livets Scene, Hr. Ingemann har malt saa ful«.

idsvinet. Kampen under Gratiernes Fane imod den slette Smag begyndte i »Lille Søndagaftsen, et Tilblad til Søndagen«, med »Pindsvinet, en allegorisk Fortælling paa Vers«, som strakte sig igjennem flere Numre. I denne vidtløftige Satire fremstilles Oehlenschläger som »Asagalten« eller »Vildgalten«, der vil arrangere en Forbindelse mellem Nordens ædle vilde Svin, salig Sæhrimners Sønner, hvis Hovmester han er, og den græske Sos (ↄ: den nuværende Dramaturgis) vakre Grise-Glutter med deres sunde Naturgeni, for saaledes at knytte Baandet mellem Nordens Kraft og Sydens Aand; Baggesen selv fremtræder som det med spidse Penneposer besatte Pindsvin, hvis Hverv det er at optugte Grisene til Renlighed. Satiren er i sin udtværede Bredde baade tung og ufin; den evige Tumlen med Svine- og Grise-Kategorier og hvad dermed staaer i Forbindelse, generer baade Lugt og Smag, kan man næsten sige, og der er mere bitter Vrængen end fri Komik i al denne polemiske Grynten. Og fra dette Indledningsangreb

strakte Manglen paa Urbanitet sig til hele den herfra nærmest udgaaende Polemik med de angrebne Forfattere: RAHBEK som Theaterdirektеur og Udgiver af »Dagen«, C. MOLBECH som Udgiver af Maanedsskriftet »Athene« (»det gule«, som Baggesen kalder det efter dets Omslag), A. E. BOYE (en Søn af Forf. til »Statens Ven«, Joh. Boye), der under det holbergske Pseudonym »Hans Mikkelsen« havde angrebet Baggesens Forslag om en »Renskrivning« af Holbergs Komedier, Oversætteren N. T. BRUUN og hans Fader TH. CHR. BRUUN. Især mellem denne Sidste og Baggesen udartede Fejden til et litterairt Slagsmaal, i hvilket navnlig Bruuns Indhug førtes med en Brutalitet, der ikke forsmaaede noget Slag lige i Synet eller noget fejgt Angreb bagfra, naar han kunde komme over det, men i hvilket ogsaa Baggesens Kampmaade overskred Reglerne for anstændig Krigsførelse, hvorvel hans Ondskab altid var af den vittige Art, som naar han ender en Klimax af injurierende Benævnelser for Th. Chr. Bruun med at kalde ham »Fader til N. T. Bruun« som den mest krænkende. Undgik Baggesen saaledes ikke at komme med i Skarnet, havde han dog Evne til atter at hæve sig, ryste Vingerne og flagre mod renere Luftlag; et talende Vidnesbyrd herom er det overlegne Digt »Kritikens Smil«, i hvilket han lejlighedsvis ligesom rekapitulerer denne Episode af Fejden, inden han vender sig til et nyt Afsnit:

Parnassets Maske-Fæ
saalænge raabte Bæ!
til Reglerne,
at Phøbus sendte, vred,
en skjemtsom Muse ned
til Keglerne,
for med en skarp Kritik
at holde lidt i Skik
Bebæerne
og vække med en Pil
i hvert et Skjemtens Smil
Mæhæerne.
Idet hun steg forbi
den gamle Svinesti
paa Tæerne
saa pænt, saa net, saa let,
sig vogtende for Plet
paa Klæerne,
sprang frem, en Ræv ret lig,
en Ting som kaldte sig
Hans Mikkelsen,
med nok en Tingest — men
der lod som Statens Ven
paa Skikkelsen.
Hen over Smagens Bræt
hun mellem dem saa let
ej slippede;
den Ene stamped her,
den Anden tramped der —
det vippede.
I Grøften, hvor en gul*)
Pyt-Nixe legte Skjul
bag Træerne,
Tak ske det Vipperi,

*) Hentydning til »Athene«.

Camenen plumped i
til Knæerne.
Til Lykke havde hun
de sorte Strømper kun
paa Benene,
da med de hvide paa
man neppe nu kan gaa
langs Stenene,
end sige nedenom
den gule Svinedom
bag Hækkene,
hvis fordum brune*) Søl
har nu gjort rent til Pøl
Molbækkene —
til Lykke, thi paa Sort
faldt rent for Øjet bort
det Stødende,
hvorfor og, lige fro,
den Himmelske belo
sit Mødende —
til Lykke, siger jeg;
hun ellers, paa sin Vej
sig vendende,
var steget op igjen,
paa min for fine Pen
lidt skjændende,
til Hævn paa Pindi Top
den hele Gudetrop
antændende,
fra Himlen Ild og Svovl
paa baade Peer og Povl
nedsendende
og, med det Dommerblik,
hun af Apollo fik,
i brændende
satirisk Polemik
al videre Kritik
aldeles endende.

Idet Baggesen fra den almindelige Persiflage og sine øvrige Modstandere vender sig til Bedømmelsen af Oehlenschlägers Digtning, knytter han paany sin Kritik til Theatrets Opførelser af de dramatiske Værker. »Hugo von Rheinberg« yder ham rigelige Bidrag til en Paavisning af Oehlenschlägers Dalen; Forsyndelserne mod god Smag og sund Sands i dette Stykke lede Baggesen til den ironiske Antagelse, at det Hele maa være ment som Parodi, og i saa Fald glæder det ham, at Forfatteren »endelig har indseet Galskaben i den hele nye barbariske Romantik, og at han benytter dens fuldendte Studium paa en ham værdig Maade, som Cervantes benyttede den gamles«. Men skulde han fejle i denne sin Antagelse, saa maatte Øjeblikket sandelig være kommet til at raabe Vagt i Gevær, ikke mindst paa Sprogets Vegne, thi »hvad vilde Følgen blive for Sproget i Fremtiden, hvis den hele danske Ungdom, der, hvis den og læser andre Digtere, idetmindste ikke troer paa andre end den almindelig erkjendte største (hvilket jeg og vilde gjøre, hvis jeg var i de fleste unge Menneskers Tilfælde), blev ved at anse Pletterne i denne Litteraturens Sol for lutter Straaler og hans parodiske Bommerter for alvorlige Skjønheder?« Her er en Fare tilstede, der allerede nogle Uger efter har antaget

*) Hentydning til Th. Chr. Bruun.

saadanne Dimensioner i Baggesens Øjne, at han udsteder en formelig Krigserklæring til Oehlenschläger, henvendende sig som »Gjengangeren til den danske poetiske Litteraturs Despotisme hadende Borgere«. »Som Foragter af Kunstens evige Regler,« hedder det i dette Manifest, »som Sprogets Tyran og Parnassets Despot forkynder jeg ham her paa Litteraturens, Modersmaalets og Smagens Vegne ærlig aabenbare Krig — ikke blot til disses Hævd, men til hans egen, af ham selv truede Hæders mulige Redning. Med Kæmpeskridt, som jeg hjertelig beundrede, steg han opad paa Parnasset i sine nordiske Digte; men med sand Bersærkergang tramper han nedad i de sydlige — fra det Øjeblik han, beruset af Goethes halvironiske og Tiecks halvafsindige Romantik, nedsaa medlidende paa Schillers og Ewalds klassiske Gothik, opofrende sin høje nordiske Muse for en svimmel tydsk-spansk Meduse. Ingen af vore danske Kæmpere for Sproget, Smagen og Kunstens evige Regler har fordristet sig at klemme denne dramatiske og lyriske Bersærker mellem Kritikens Skjolde. Velan, jeg vil vove det! Han slaaer ellers al Kunst og tilsidst sit Navn ihjel i sin Overgivenhed«. Krigserklæring.

I sit Syngespil »Røverborgen« udleverede Oehlenschläger sin aarvaagne Kritiker et velkomment Medium til Behandling *con amore*, skjøndt det ikke var synderligt loyalt af Forfatteren til »Holger Danske« og »Erik Ejegod« at hævde Kunstens Krav strengt overfor en Musiktext, der ialfald opfyldte en af sine nærmeste Opgaver fortrinligt: at yde Komponisten en kraftigt bevæget dramatisk Handling med en Rigdom af Kompositionsmotiver. Baggesen gaaer ironisk ud fra den Forudsætning, at Stykket muligvis er »en yderst fri Oversættelse af et eller flere franske Boulevardstykker eller en Ordunderlægning til et pantomimisk Melodram«; han paaviser Handlingens Løshed og Karakterernes Selvmodsigelser, idet han f. Ex. betegner den ædle Røver Camillo som »en hellig Røverknægt, der hverken er mer eller mindre end Skurkeri og Ædelmodighed, Falskhed og Aabenhjertighed, Fejghed og Tapperhed, Grumhed og Fromhed i een Person; han hører til Familien af disse splinternye oehlenschlägerske moralske Mulatter, hvorom man kunde fristes til at sige med Jesper: Man skulde tænke, en Løve havde været Herrens Fa'er og et Faar Herrens Mo'er«. »Hvad Sproget, Røverborgen.

Diktionen, Versene angaaer«, hedder det videre, »kjende vi ikke Mage til sammes Skjødesløshed og Slethed i noget andet dansk Skuespil, Original eller Oversættelse. Ikke blot den simpleste Grammatik og Metrik, men den gemeneste naturlige Logik er saaret paa hver Side . . . Stykket indeholder en næsten utrolig fuldstændig Prøveliste paa alle de Fejl, Digteren for Skuepladsen, for Sangen, for Deklamationen og selv for den blotte Læsning bør undfly. Det er, som om Forfatteren deri havde villet levere et Mester-Fuskeri ved Overtrædelse af alle hidtil antagne Kunstens Regler.« Til Slutning forvandler Baggesen, uden at forandre eller borttage noget Ord, en af »Røverborgens« Dialoger til en Samtale mellem den gamle Kritik og den nye Romantik:

Gammel Kritik.

Saa Fru Romantik
slet intet kjender til Samvittigheden?
(den æsthetiske nemlig.)

Ny Romantik.

Hidtil har Gud bevaret mig min Helbred.
Jeg har ej lidt af Sting, Samvittighed,
(ikke engang af Vittighed)
Vapeurs og hvad de dumme Streger hedde,
(Ewald var stærk i Streger, som man veed)
som kommer af et hypokondert Blod;
men jeg har ogsaa tidlig lært at finde
mig i Omstændighederne, mit Barn!
(i Jamber f. Ex. som disse.)

Kritiken (i Tanker).

Hvorledes var det nu? I blev jo ranet!

Ny Romantik.

Ja, jeg blev ranet i mit tredie Aar
(tre Aar omtrent varede Perioden af de »Nordiske Digte«)
i Polen, Preussen eller hvad det hedder.
(Sachsen hedder det.)
Du vide maa, jeg er et Grevebarn,
(Jarl Hakons formodenlig)
thi jeg blev stjaalet af et Slot med Taarne
og kunde gaaet i Fløjl og Hermelin
saa godt som Du og Nogen.
(i ægte dansk Sprogdragt.)
Men, min Tro!
Zigeunerne
(Vildtydskerne)
er ogsaa brave Folk.
De tugtede mig op, det maa jeg sige!
Som Lille stjal jeg, smidig, som en Ræv
i Gaasestien. Da jeg ældre blev,
da spaaede jeg i Hænder og af Kaffe,
stjal mangen Ridder Guldet af sin Lomme,
mens han, forelsket, stjal mit Øjekast;
(spiller maaske paa Goethe)
thi jeg var dejlig, maa Du tro!
(Det er sandt!)
To Arme
som drejet til at favne med — et Bryst,
som raabte: Plads! hvergang det steg —
(Det er sandt!)
To Ben,
en Ryg en Midie!
(Det har Flere!)
Nu er det forbi!
(Desværre! rent forbi, paa Benene, Ryggen og Midien nær.)
Jeg var lidt brun i Huden;
(Det er ogsaa sandt!)
thi de bejtsed
mig ind med Svinefedt for Middagssolen.
(Vildtydskerne nemlig.)
Og jeg blev Dronning, maa Du vide! ægted
Zigeunerkongen,
(Tieck)
red i Flammetaft,
med Messingkrone, Flor i Haaret, gjennem
den dunkle Skov. Min Mand blev hængt.
(kritisk nemlig.) o. s. v.

Trods Stykkets Misgreb og Forsyndelser maa dets Kritiker imidlertid indrømme, at det med alt dette dog er i Besiddelse af »et vist jeg veed ikke hvad, der er aldeles modsat det almindelige Indtryk af Fuskeri, og gjør, at man næsten imod sin Villie morer sig lidt, idetmindste er langt fra at falde i Søvn som ved andre ulige bedre skrevne og langt mindre fejlfulde dramatiske Forsøg«, og Grunden til dette Særsyn finder Baggesen meget rigtigt i »en vis sandselig Kraft og Livelighed, der næsten aldrig ganske mangler vor Forfatters endog allersletteste Produkter« — den samme Iagttagelse, som AARESTRUP næsten en Menneskealder senere udtrykte i sit fortræffelige Vers om Oehlenschläger:

Gud denne Digtersjæl beskjærme! | thi der er flere Kræfter i hans Bærme
En Rus af ham endnu jeg haaber; | end i de Andres Førstedraaber.

Betydeligere end Baggesens to nysnævnte Kritiker er den tredie, der har »Axel og Valborg« til Gjenstand; thi her føres vi ind i almindelige Bestemmelser med Anvendelighed paa videre Omraader. Baggesen drager en Parallel mellem den politiske Revolutions Misbrug af Friheden og den poetisk-filosofiske Revolutions Misbrug af Kunsten, hvorefter han paaviser, at man i det ene som i det andet af de derved opstaaede Anarkier førtes fra det Objektive til det Subjektive og frembragte, hvad der i Borger-Uvæsenet kaldtes Patriotisme, i Digter-Uvæsenet Geni; det Karakteristiske for begge er Lovtrodsen. Medens man forlængst har faaet Øjnene op for Betydningen af en politisk Heros (Napoleon, hvem Baggesen var bleven en afgjort Modstander af), havde man endnu ikke ret Rede paa, hvad en filosofisk eller poetisk Genius egenlig vil sige. Baggesen søger saa at drage Grændselinierne imellem Geni og Talent, hvilket han tydeligt udfører med den Hensigt for Øje, at faae Oehlenschläger indordnet i en lavere, sig selv i en højere Kategori. Geni bestemmer han som en alsidig Naturbegavelse, i hvilken ingen af de højere eller lavere Sjæleevner maa fattes; deres Fuldstændighed og Symmetri er endog vigtigere end hver enkelts Styrke i og for sig. Talent er derimod en ensidig Naturbegavelse, der kan fattes flere eller færre af Geniets Evner, naar kun Styrken af dem, det besidder, er overordenlig. Geniet opfinder (i raa Tidsaldre, i Sprogets Barndom) og fuldender Kunsten; Talentet udvider blot dens Spillerum. »Den

Kritik af »Axel og Valborg«.

ægte, store, det er at sige: den med alle højere og lavere Evner i et harmonisk Forhold udrustede, sin Udvikling dyrkende og sin Dyrkning fuldendende Kunst-Genius kjender paa sin Bane Intet uden Fremskridt. Det store, glimrende Talent derimod, det er at sige: den ufuldstændige, blot ved Overvægt af enkelte, gemenlig lavere Kræfter sig udmærkende Naturbegavelse, den nu saakaldte romantiske Genialitet, der ofte blænder sig selv og Andre mer end den klassiske Genius, netop ved straalende Fremragen af en eller anden særdeles Evne (f. Ex. Fantasi), hæver sig og synker i allehaande Bugter«, og en Ejendommelighed ved dens Bevægelse er, at dens Aftagen i Almindelighed varer længer end dens Tiltagen, især naar denne har været overordenlig glimrende. Definitionen er saa øjensynlig møntet paa Oehlenschläger, at man ikke vilde kunne tage fejl af Adressen, selv om Konklusionen ikke kort efter blev dragen i de klare Ord: »Digteren Oehlenschläger, uden egenlig poetisk Geni i den her antagne Betydning, er af Naturen begavet med et uhyre poetisk Talent. I den blotte Fantasis lykkeligste Momenter overflyver han stundom alle talentfulde Digtere, kun er det mer enten et Spring eller et glimrende Raketskud end en Flugt; han falder brat igjen fra sin Højde eller slukkes pludselig i samme, uden egenlig at dale, ved slige Lejligheder.« Hvad nu det her kriticerede Skuespil angaaer, da betegner Baggesen »Axel og Valborg« som Kulminationen af Oehlenschlägers dramatiske Talent og anviser det Plads »mellem de største tragiske Digteres Mesterstykker af anden Rang — og hvor faa ere de af første!« De Udsættelser, han har at gjøre, savne ikke Berettigelse: Handlingens Svækkelse i de to sidste Akter, den scenisk betænkelige Optræden af hellig Olafs Stedfortræder som Spøgelse — »dette tydske Gjenfærd af den norske Konge« — med det hele Tilbehør af de vagthavende Kæmpers Fortælling, Valborgs udramatiske Død o. s. v.

Med Undtagelse af det ved sin Skildrings gribende Magt

Thora. højst ejendommelige episke Fragment »Thora fra Havsgaard« fra 1814, havde Baggesens hele Produktion i dette Kampaar en

Poetiske Epistler. polemisk Karakter. De i Efteraaret udgivne »**Poetiske Epistler**«, en Fortsættelse af de skjemtsomme Rimbreve, bære heltigjennem Vidne om den Stridens Tid, i hvilken de saae Lyset, og de ere i deres let spøgende Affattelse et Udtryk for den gratieuseste

Side af Baggesens kæmpende Personlighed. I Epistlen »Nedfarten til Helvede eller Naturens *ars poetica*« forekommer den fortrinlige æsthetiske Troesbekjendelse:

Mig synes, Digteren bør more
sit Selskab lidt paa Livets Vej;
jeg derfor ej det lange Store
kan lide, thi det morer ej.
Mig synes, at han bør i Sange
sin Næstes Aand opmuntre lidt,
jeg derfor ej det store Lange
kan udstaa, thi det kjeder tidt.

Mig synes, at hans høje Stemme
bør være Tidens ædle Tolk,
og at hans Aand bør være hjemme,
hvis han vil synge for sit Folk.
Mig synes endelig, at Gaaden,
som løses bør i Poesi,
er ikke Knuden selv, men Maaden
som Knuden løses paa deri.

Og i den sidste af Epistlerne, »Alenekampen eller Apologi for Litteraturbladene«, henstiller Baggesen sin polemiske Færd til Fremtidens retfærdige Bedømmelse:

Min rene Stemme, Sandheds kjække Tolk,
vil engang — naar de Storme, som nu bruse,
vildt overdøvende den kjælne Muse,
har lagt sig — skjelnes af mit Folk!
Det vil engang — naar Hines Skrig er glemte,
der, Skraal i Skraal, dets Øre lidt forstemte —
gjenkjende Danas egen Melodi,
de Hjemmets Toner, ingen Tydsk mig lærte,
som Dannersprogets Kilde risler i,
som smelte hver en Tidens Lyst og Smerte
til Henflud i en evig Harmoni,
og som med Renheds eget Trylleri
gjenklinge vil i Folkets rene Hjerte,
naar Sangforfølgelsen bag Graven er forbi!

Men trods al poetisk Polemik og theoretisk Kritik fra Baggesens Side endte Aaret 1814 med en glimrende Sejr for OEHLENSCHLÄGER, thi i December udkom hans »**Helge**«, et af hans fuldkomneste Digterværker, et af vor Poesis Klenodier. Her havde den store Digter fundet sig selv igjen — maaske ikke ganske uden Baggesens Medvirkning, thi det ligger jo nær at antage, at Oehlenschläger, hvis forfængelig-følsomme Natur sikkert har lidt under Modstanderens behændige Angreb, kan i sit stille Sind have gjentaget sin Ungdoms Kraftudbrud og med en privat Indrømmelse af Dekadencen i »Hugo« og »Røverborgen« slaaet i Bordet for sig selv og udbrudt om sin Digtning: »Ja, den er sunken, men den skal F. g. m. rejse sig igjen!« Ialfald koncen- **Helge.**

trerede han sig i udvortes Forstand, thi han lejede for Sommeren en Stue i Degneboligen paa Frederiksberg, hvor han havde gaaet i Skole som Barn, og langt fra Byens og Fejdens Larm skrev han her sit herlige Digterværk. I »Helge« staaer han atter i sin fulde Ungdomskraft — det maatte allerede Digtets allerførste Linier overtyde enhver Tvivler om:

> Kong Frode staaer i Lejregaard,
> han gav sin Broder Ulivssaar,
> det var stor Ynk og Smerte:
> ung Halfdan ligger krum paa Skjold
> med Staalet i sit Hjerte.

Med fyrig Kraft hensætter Digteren os strax midt i Begivenheden og tegner med uforlignelig plastisk Fynd Handlingens Hovedskikkelse, Halfdans kjække, iltre Søn Helge, i hans Modsætning til den besindigere Hroar. I Introduktionen, »Frodes Drapa«, som ender med den onde Konges Drab efter Julegildet og Halfdansønnernes Kaaring, er den Skjæbnetraad lagt tilrette, som i den følgende Afdeling, »Helges Eventyr«, indslynger sig i Heltens Liv og gjennem hans af Digteren saa yppigskjønt skildrede sandselige Natur fører ham til den tragiske Undergang i Tragedien »Yrsa«.

Overfor dette Mesterværk forstummede Baggesen — en Taushed, som dømmer ham. Det er ikke muligt Andet, end at han, der som Modvægt mod sin Kritik saa jevnlig fremhævede Ypperligheden af oehlenschlägerske Arbejder som »Vaulundur«, »Hakon Jarl«, »Baldur« og Romancerne, ikke skulde faae et levende Indtryk af, at i »Helge« havde denne Digtning nu sat Blomst igjen. Og da han bestandig gjorde gjældende, at det kun var mod Udartningen hos Oehlenschläger, han førte Krig, mod det Lave og Aandløse eller mod det altfor Himmelstormende og Fornuftforladte, mod Sprogets Forsømmelse og Kunststilens Forvanskning, saa var det unægtelig paafaldende, at han ikke offentlig (thi privat roste han det) havde et Ord tilovers for et poetisk saa lødigt, saa kunstnerisk behersket, stilfuldt og ved sproglig Skjønhed saa
315. umiddelbart fængslende Værk som »Helge«. Istedetfor at hylde den gjenopstandne Oehlenschläger, fordybede Baggesen sig i de
gesens Grublerier, der efterhaanden formede sig til Gaaden »Det evige
ade. Sindbillede, ikke blot Litteraturens Oprindelse, men Filosofiens

Maal og Ende« — det var »Vaulundurs Sten«, han, som han havde udtrykt sig i Noureddin-Brevet til Oehlenschläger, nu atter var paa Spor efter, medens Aladdin paany havde viist Alverden, at han endnu ejede og evnede at gnide »den forunderlige Lampe«. Denne Gaade, der udsattes »som Prisopgave for aandelig Levende«, og med hvis dybsindige Tanker megen Leg og overfladisk Aandrighed er sammenvævet, sysselsatte Almenheden og sin Forfatter ogsaa en Del af det følgende Aar 1816. Løsninger forsøgtes af WEYSE, THIELE, HEIBERG o. Fl., men navnlig førte Gaadens Fremsættelse til en højst ejendommelig Kamp-Episode med GRUNDTVIG, der i »Rimelige Strøtanker ved Kalundborgs i Livet vel meriterede Stads-Satyricus Jens Baggesens Grav« anonymt gav en poetisk Karakteristik af Baggesen, som satte denne i den højeste Forbauselse, baade fordi den ukjendte Digter imponerede ved en Tankedybde og et Skarpblik, der langt overtraf alle de øvrige Modstanderes, og fordi de haarde Domme, han fældede over flere Sider af Baggesens Digterliv, ramte den saaledes Stemplede med en Sandhedskraft som hans egen Samvittighed, i den Grad at Baggesen paa et enkelt Punkt af denne vidtløftige litteraire Kontrovers aldeles tabte Besindelsen og i en ligefrem pathologisk mærkværdig lidenskabelig Oprevethed forbandede sin Modstander, »den bagvendte Morten Luther«, som en Udsending af Mørkets Magter. Men med den vidunderlige Elasticitet, hvormed Naturen havde udstyret Baggesen som Modvægt mod hans umaadelige Sensibilitet, fandt han snart sin vanlige Tone igjen, og om Indignationen end ikke er helt bragt til Taushed i efterfølgende Henvendelse »Til Hejmdal«, har den dog gjenvundet den letflydende Baggesenske Forms spillende Udtryk, ligesom den hele Tone viser et forandret Blik paa Modstanderen, efter at Grundtvig havde navngivet sig og Baggesen i hans Optræden havde skimtet Muligheden af en værdifuld Allieret i den polemiske Konstellation:

Grundtvigs Fremtræden.

1816.

Beslægtede, som Lys og Varme der,
hvor Straaler spille,
er jeg og Du i Mørkets Samfund her,
min Sangs Broerlille!
Beslægtet er min Aand med din, ej blot
i Smil paa Læben,
men og, med dyb Foragt for Tidens Spot,
i hellig Stræben.

Men mener Du, fordi jeg nemmed din
miskjendte Gaade,
at Du som Ingenting nu ogsaa min
ret nemt kan raade?
Fordi som Barn jeg lege kan med Dig,
Søn af min Moder!
er neppe sagt, Du lege kan med mig,
din ældre Broder!

Fra Stadet, hvor jeg staaer, jeg vel i dit
mig ned kan sætte;
men Opgangstrinene fra dit til mit
er ej saa lette!
Som moden Aand jeg vel erindrer mig
i Barnets Have;
men føler Du, hvad gyse vil i Dig
paa Mandens Grave?
Hvorledes han, som fusker, ofte faldt,
det Mestren husker;
men siig mig, Broder! var Du Mester alt,
før Du blev Fusker?

Grundtvig, der i hele denne »Valhalla-Leg« havde lagt megen Besindighed for Dagen og overhovedet her, som tidligere, fældet den mest træffende og klarest samlede Dom over Baggesens sammensatte Væsen, besvarede denne Henvendelse med et fortræffeligt Digt »Til Sfinx«, hævdende sin Værdighed overfor Baggesens Fremhævelse af sine Aar og sin Modenhed:

Du pukker, hører jeg, paa dine Aar;
men blegedes paa Lysets Vej dit Haar,
saa det omskinner Dig som Retfærds Krone?
Du praler, hører jeg, af dine Saar —
dem fik Du vel i Verdens Ormegaard,
men fik Du dem i Kamp for Lysets Trone?
Om virkelig Du staaer paa Tempeltind,
og om jeg op til Dig har mange Trin —
det klarer sig engang vel paa det Sidste.
Men seer jeg ret ved Ordets Lampeskin,
jeg mod din Højde ikke gjør et Trin,
og aldrig skal din Modenhed mig friste.

Og i et senere Digt, i hvilket Grundtvig hilser Baggesen som Den, »hvem han har ventet længe«, og byder ham velkommen »i gamle Danmarks Vænge«, »i Skjolds Kjærmindelund« —

velkommen, Aand, som ynkes over Vrimlen!
velkommen, Aand, som stirrer op mod Himlen
og spejder Stjernerne paa Nattevagt —

erklærer han ham aaben, ærlig Fejde, paa det at Sandheden maa komme for en Dag, men tillige fælles Forbund imod de »Svin og Faar og Gæs og Gadedrenge«, der forulempe Litteraturens Hegn:

Lad nu et Ord imellem os det være,
at vi vil hjælpes ad med ærligt Sind
og se, om vi ej Drengene kan lære
at stikke Halerne og Piben ind,
saa uden Ros og uden Last af Drenge
vi kæmpe kan i Danmarks gamle Vænge,
at ægte Dannemænd faae Ørenlyd.
Ja, skulde En af os, imens vi stride,
bagsmækkes af en Niding eller Pog,
da lad udtrykkelig ham forud vide,
at To han træffer under Dannebrog,
ja indeklemmes, ganske muttersene,
imellem tvende, ja to haarde Stene,
der male, knuse ham saa smaat som Smuld!

[H]agbarth [og] Signe.

Oehlenschlägers 1815 udkomne Tragedie »Hagbarth og Signe« lod Baggesen gaa Ram forbi, uagtet der for en Kritik med en alvorlig Opgave her havde været Anledning til at paavise navnlig Misforholdet mellem det nordiske Emne og den moderne

Sentimentalitet, der præger dets Behandling — en Følge af eller et Offer til Tidsretningen. Denne Opgave lod Baggesen, som sagt, ligge og holdt sig til den ulige lettere: Sønderlemmelsen af »Ludlams Hule« i Anledning af dette Syngestykkes Opførelse i Jan. 1816. I sit nye Maanedsskrift »Danfana« besørgede han i en Række Artikler denne Nedslagtning efter alle Kunstens Regler, ikke ihukommende sin egen Ytring fra den komiske Ungdomsdigtning om det Haabløse i den Gjerning at slaa en død Mand ihjel. »Ludlams Hule« betegnes som »den syvende store Prøve paa vor sceniske Tyrans næsten mageløse Foragt for alle Smagens Love og alle Kunstens Regler«, imod hvilken det er Pligt at skride ind. »Streng Kritik er, saaledes som Sagerne nu staa, Parnassets eneste, og desto mere trængende Fornødenhed. Paa Genialitet, Talent, Frembringelses-Evne, Frugtbarhed i samme og overalt poetisk Geni (forsaavidt man er bleven temmelig enig om, at dette bestaaer i kraftig og tøjleløs Fantasi) har vi ikke blot ingen Mangel, men iøjnefaldende Overflod — ikke at tale om, at vi tælle ligesaa mange Poeter i de sidste Tider som Studenter, hvis ikke flere. Kunsten maa for Alting indsættes igjen i sine gamle strenge Fordringer og hævdes i dens hellige Grændser; Aartusinders evige Mønstre maa paany henstilles paa den dem tilkommende Plads, og Ordenens, Simpelhedens og Fuldendelsens Ideal maa ophænges til Skue for ædru Tænksomhed i det ryddede Smagens Tempel. Men førend Øjnene kunne opklares for den mulige Skjønheds kunstige Tillokkelser, maa de aabnes for den virkelige Hæsligheds naturlige Modbydeligheder. En reformerende Kritik begynder derfor ikke med Anprisningen af det Gode, den vil gjøre Plads for, men med Dadelen af det Slette, der først maa forjages.« Vil Nogen spørge, hvorfor Baggesen har valgt »dette forresten Kritik uværdige Syngestykke« til Vehikel for disse Betragtninger, saa er Svaret, at »den fornemste og i vore Tanker fuldkommen tilstrækkelige Grund til en udtømmende Ransagelse af det Dybe deri er dets romantiske Fuldstændighed som Gjenstand for den kritiske Skalpel. I denne Ludlams Hule spøger nemlig ikke blot Mo'er Ludlam og den hvide Kone, men fast uden Undtagelse alle den nyere tydske Ex-Poesis mangfoldige Barbarismers ellevilde Gjenfærd. Vor udførlige Kritik heraf er altsaa langtfra at være en blot Fægten med Skyggen af et Oehlenschlägersk ubegavet Arbejde, tvertimod en motiveret

Ludlams-Hule.

Fordømmelse af hele den saakaldte nyere Skoles Fantasi, Sprog og Smag fordærvende Hexekunst. Den er en Opfordring for alle mit Fædrelands værdige unge Studerende til dybere Kigen i den kogende Gryde, hvis Trylledamp alt har gjort saamangen ældre haabefuld Yngling ør i Hovedet og udygtig til alt Andet end det Usleste i Verden: maadelig Poesi.« For den fra denne Grundbetragtning udgaaende kritiske Vurdering bliver »Ludlams Hule« et let Bytte; Stykkets Mangler ere jo iøjnefaldende nok, og ved en behændig Gruppering belyse de hverandre des stærkere, ved en vittig Vending gjøres selv den ægte Pathos komisk, og ved en perfid Betoning frembringes en uanet drastisk Effekt, som i det berømte Vers:

Hjem gik den tapre Peter | der stødtes i Trompeter —
med Bollen paa sin Bag, | det var hans Bryllupsdag.

I Slutningen af Ludlam-Kritiken rammer Baggesen endydermere Oehlenschlägers nyeste Arbejde med de Ord: »Vi troede ikke, det stod i vor Forfatters Magt at drive Kragemaalet videre, og tænkte derfor at kunne slutte vor Fremstilling af alle begaaelige Synder mod Kunsten fra denne Side med en lidt udførlig Udpegen blot af de Ludlamske Bommerter. Men midt under vort Arbejde udkom den nye Skoles poetiske Kragemaals sande Thesaurus i det dramatiske Eventyr »Fiskeren«, til hvis uransagelige Dyb af Digt- og Skrivfejl Ludlamshulen forholder sig som en Oehlenschlägersk Geburtsdags-Vise til et Oehlenschlägersk Geburtsdags-Syngestykke.«

Uretfærdigheden i denne Sammenstilling er iøjnefaldende. Hvor meget end det dramatiske Eventyr »Fiskeren« (udkom April 1816) staaer tilbage for den anden østerlandske Digtning fra Oehlenschlägers Ungdom, er det dog et langt lødigere Arbejde end »Ludlams Hule«, og hverken den ganske vist overfladisk brede Fremstilling eller den ligesaa unægtelig skjødesløse Sprogbehandling kunde berettige til at stille det under hin Musiktext i poetisk Værdi. Kun som Retorsion bliver denne Overdrivelse nogenlunde undskyldelig, idet Oehlenschläger ved et indlagt Kor af »tilforn ret nette Bogfinker«, der »ved Dovenskabs, ved Forfængeligheds og ved Misundelsens Trolddom« vare blevne forvandlede til Skruptudser, havde sagt Baggesen en meget tydelig Tak for sidst.

iskeren.

Til Forsvar for Oehlenschläger fremkom en Antikritik af PETER WEGNER ɔ: ADOLPH ENGELBERT BOYE (1784—1851), der allerede Aaret iforvejen havde udgivet »En liden Morskabsbog for Alle og Enhver eller Bidrag til en Contrafey af den vidtberømte nyeste Critique«, indeholdende blandt andre Stykker de S. 111 omtalte Epistler fra Hans Mikkelsen til »Søndagsskriveren« Baggesen. Boye var Oehlenschlägers tro Satellit og optraadte for ham gjentagne Gange i Løbet af den lange Fejde. Peter Wegner.

A. E. Boye
(i Studenteruniform).
Efter et afd. Kontorchef P. H. Boye tilh. Pastelmaleri.

Men det vældigste Slag for Oehlenschläger slog den unge PEDER HJORT (1793—1871) med de »Tolv Paragrafer om Jens Baggesen«, han 1816 offentliggjorde i flere Hefter af »Athene« og derpaa udgav samlede som Bog. Det var denne kritiske Afhandlings Opgave »at vise, hvorledes Jens Baggesen maa betragtes som et skadeligt Ukrud, der kvæler Smag og Humanitet, og at han derfor har gjort sig uværdig til at bære Navn af en dansk Digter«. Hvo der beviser formeget, beviser intet — denne gyldne logiske Regel har sin fuldeste Anvendelse paa dette fameuse Stridsskrift: at ville sætte Baggesen udenfor dansk Litteratur og Sprog, var en Tendens, der maatte stemple den hele Kritik som umoden og upaalidelig i alle nogenlunde Besindiges Øjne, en Bestræbelse, der kun kunde vinde Bifald hos de af Partifanatisme aldeles Forblindede. »Paragraferne« ere i Virkeligheden ogsaa, trods den tilsyneladende Grundighed i Fremgangsmaaden, et saare letfærdigt Stykke Arbejde; hvorvel Forfatterens naturlige Skarpsindighed ikke fornægter sig i adskillige træffende Domme om Baggesens Skribentvirksomhed, er Totalbetragtningen misvisende som udgaaet fra et i al Skyndsomhed erhvervet flygtigt Kjendskab til den bindstærke baggesenske Litteratur og som ledet af en forudfattet Bestemmelse om at finde Alt saa mislykket som muligt. Men paa den yngre Slægt, der havde et ligesaa tyndt Kjendskab til Baggesens danske Poesier som hans Kritiker, inden han tog sig over at gjennemfare dem »*för tilfället*«, gjorde denne tilsyneladende grundige Analyse Hjorts Tolv Paragrafer.

sin Virkning og bidrog sit til Stridens forøgede Bitterhed. Denne fik i Sommerens Løb nỳ Næring, da Theaterdirektionen forkastede Oehlenschlägers »Frejas Alter«, som Digteren havde omskrevet fra et treakts Syngespil til et femakts Lystspil — ikke til Fordel for Stykket, hvis ungdomskaade Spøg kun kunde lide ved at trækkes længere ud, ikke at tale om, at de nytilkomne »Morsomheder« vare alt Andet end heldige og ganske savnede den flagrende Lethed, som den lyriske Stemning tidligere havde bidraget til at give dem. Mod Forkastelsen protesterede den krænkede Digter i Brochuren »Til Publikum. I Anledning af Lystspillet »Frejas Alter«, forkastet af Theatercensorerne«, hvilket Skrift besvaredes af den ene Censor, RAHBEK, med en besindig, af den anden, G. H. OLSEN, med en skrap Replik, som atter kaldte P. HJORT og A. E. BOYE frem paa Arenaen, dennegang endog støttede af F. C. SIBBERN i deres Forsvar for Oehlenschläger. BOYE fik især Baggesens Svøbe at føle, da hans Pseudonym Peter Wegner omdøbtes til Peter Vrøvler i det Skrift, med hvilket Baggesen drog tilfelts mod en uheldig Skydebanevise af Oehlenschläger: »Per Vrøvlers yderst grundige Kommentar over den uhyre Digter Oehlenschlägers sidste genialske Sang ved Fugleskydningen, paa Rim udsat til en Ven, der har glemt Nutidens Vers og ikke forstaaer vore Dages Prosa, og i Trykken befordret for de Venner af Litteraturen, der ikke kunne læse Skrift, med et Par enfoldige Anmærkninger af Knud Sjællandsfar«. Om A. E. Boye hedder det her:

ejas Alter.

:ommentar Skydebane-visen.

Du kjender sikkert denne Peter Vrøvler,
som ogsaa Peter Wegner kalder sig,
der nu paa vort Parnas med Syvmils-Støvler
marscherer op, en Tvesvands-Stjerne lig,

hvorhos der om Udtrykket »Tvesvands-Stjerne« bemærkes: »Det vil sige en Komet med to Haler. Her menes: en dobbelt Vrøvlevads-Møller, en dobbelt Peter Wegner, en dobbelt Pseudonym og i al Fald en dobbelt Vrøvler.« Mod Oehlenschläger er Tonen i dette polemiske Skrift hvassere end i noget af de foregaaende, men Formen ulastelig baggesensk.

Misunde Dig, Gespenst af Oehlenschläger!
hvad — var jeg, med min Stolthed, i dit Sted —
trods hver en Slurk af det bekrandste Bæger,
jeg bitterligen vilde græde ved:
en Hagbarthskappe, sammensyet af Pjalter,
hængt op at tørres bag ved Frejas Alter —
en Gedebuk i vor Thalias Revel
med en Kanarifugl i sammes Krat,

tre, fire Killinger, hvoraf hver Trevel
tilhører Tiecks alt længe døde Kat,
din Oxes Frøer, som Græsk i Moorland hvæse,
din Trimp og din Prindsesses lange Næse —

hedder det med Hentydning bl. A. til »Kanarifuglen« og »Ærlighed varer længst«, i hvilken sidste Idyl en Gedebuk spiller en Rolle, til Tiecks »Gestiefelter Kater«, til »Fiskeren« med det aristofaniske Skruptudse-Indlæg og med »Eventyret om Prindsessen med den lange Næse«, samt til »Ludlams Hule« med den tapre Peter Trimp. Som sidste Led i den »Trias af komiske Læredigte«, i hvilken »Pindsvinet« og »Per Vrøvler« vare de første Led, skrev Baggesen nogle Maaneder senere den vidtløftige Satire »Asenutidens Abracadabra«, hvori den nye Skoles Lærdomme gjennemmønstres og dens danske Adepter tages under Behandling, ofte mere grovt end vittigt, som overhovedet det haartrukne Billedsprog og Emnets udtværede Behandling gjør et temmelig trættende Indtryk paa Læseren, ganske vist nu og da afbrudt af det ægte baggesenske Lunes frigjørende Vid.

Asenutidens Abracadabra.

Et erotisk Intermezzo afløste nu for Baggesens Vedkommende den iltre Strid og fremkaldte de yndefulde »Digte til Nanna« (S. 63), i hvilke hans lyriske Evne paany aabenbarer sig i hele sin Zarthed. Saaledes i den lille Dialog »Komfremmedlegen«, hvor Digteren i gratieus Spøg omtaler den fuldkomne Bortvendthed fra Verden, hans nye Kjærlighed har ført ham til:

Digte til Nanna.

Borgeren.

Du med Lyren om din Skulder
og den Lille ved din Side,
blind for Glimmer, døv for Bulder,
som Du synes ej at lide,
ubekrandset, ubebræmmet,
uden Guld og Glands og Hæder,
uden Del i vore Sæder,
uden Sands for vore Glæder —
siig, hvad gjør Du her i Hjemmet
Nat og Dag i Herthalunden,
hvor jeg Dig saa tidt har funden?

Digteren.

O, jeg leger kun Komfremmed
med min lille Søster Hanne,
som for Spøg jeg kalder Nanne,
mens, alene To, herneden
barnligfro vi vandre heden
til vort rette Hjem i Eden!

Borgeren.

Hvad er det vel for en Leg?

Digteren.

Englenes til Punkt og Prikke:
Glemsel af sit eget Jeg
i hinandens glade Blikke,
Glemsel af al Livets Larm,
ene sammen, Arm i Arm,
Stakkel! kjender Du den ikke?
Hør os Tvende! Veed Du hvad:
vil Du være rigtig glad,
maa Du den for Alting lære!

Borgeren.	Digteren.
Nej, jeg takker for den Ære! Glemme mig og Land og Stat — det var altfor desperat! Jeg er intet Barn, min Kjære!	Heller ikke være vil — trods vor store Mesters Lære? Saa forstyr ej mer et Spil, som Du ikke hører til; gaa din Vej og lad os være!

Aargangen 1816 af »Danfana«, hvis fleste Numre havde været fyldte med polemisk Sprængstof, klang ud i den fredeligt bevægede Stemning, i hvilken denne Kjærlighedens Efteraarssol havde hensat den letbevægelige Digter. Den ender med det dejlige Digt »Naar Børn sig om mig slynge ved snurrigt Eventyr«, hvis vemodsfuldt gribende Slutningsstrofer lyde saaledes:

En Huldflor af Kjærminder
jeg gjemmer i mit Bryst,
som end dets Harpe binder
til Barnekrandsens Lyst.
Omsmilt af Emma-Blikke *)
selv under sølvgraa Haar
jeg veed, den visner ikke,
før Hjertet mer ej slaaer.

Thi mangt et Held forsømte
jeg i mit Sanger-Liv,
selv mangen Pligt bortdrømte
mig Harpens Tidsfordriv;
jeg tabte, spildte, glemte,
hvad Verden har og veed —
men hvad mit Indre gjemte,
var Dig, Uskyldighed!

1817. Strax i Begyndelsen af Aaret 1817 blev Baggesen imidlertid reven ud af sin erotiske Idyl og brat slynget ind i en af den langvarige Strids skrappeste Episoder. Han havde som Feststykke til
Trylleharpen. Kongens Fødselsdag skrevet Operatexten »Trylleharpen«, som Kuhlau havde sat Musik til. Et Par Dage før Opførelsen averteredes som nylig udkommen en Piece, betitlet: »Om en højst mærkelig Lighed imellem Trylleharpen, saakaldet originalt Syngespil af Baggesen, og samme Stykkes Original, af P. HJORT«. Allerede Titelen var sensationel nok, men Skriftets Indhold var det endnu mere, thi Side om Side med første Akt af Baggesens Stykke var der aftrykt en tydsk Syngespil-Text, af hvilken den danske viste sig at være en temmelig nøjagtig Oversættelse — saa nøjagtig, at den fuldt ud kvalificerede til Betegnelsen Plagiat, hvis man ikke, begrundet paa de tilføjede Oplysninger, vilde betragte Tilegnelsen som ligefremt Tyveri. P. Hjort paastod nemlig, at den af Baggesen benyttede tydske Text var bleven indleveret til Theatret i hans Direktionstid, og at han ulovlig havde tilvendt sig den og

*) Emma hed Baggesens Datter, der døde som Barn.

hemmelig beholdt den, indtil han nu, uden Evne til selv at frembringe Noget, gjorde et saa frækt Misbrug af den. Dette saae jo meget alvorligt ud, hvis man da ikke havde Overbevisningsfasthed nok til trods alle tilsyneladende Beviser at forfægte, at en Digter som Baggesen umulig kunde trænge til at tage sin Tilflugt til fremmed Hjælp for at skrive en Operatext, og at han, selv denne utænkelige Trang forudsat, aldrig vilde vove det i en saa spændt litterair Situation og ved en Lejlighed, der maatte føre Tanken tilbage til hans haanende Kritik af det forrige Aars Fødselsdagsstykke »Ludlams Hule« og derfor anbefale ham dobbelt Forsigtighed. Men denne Overbevisning fastholdt de Færreste, og navnlig var den for Oehlenschläger sværmende Ungdom aldeles utilgængelig for beroligende Forestillinger; dens Had til Baggesen var saa stærkt, at den vilde tro selv de absurdeste Beskyldninger mod hans moralske Karakter. Kongehusets Nærværelse i Theatret den første Forestillingsaften holdt foreløbig Demonstranterne tilbage; desto utaalmodigere vare de efter at lægge deres Følelser for Dagen ved den anden Forestilling, og her gik da ogsaa Spektaklerne ret løs med Hyssen, Piben og Hujen, indtil Militairmagten lagde sig imellem. Den tredie Opførelse, hvis Indtægt efter Theatrets Regulativ skulde tilfalde Forfatteren, var bestemt til en Fornyelse af Skandalerne, men Baggesen bad Direktionen holde Stykket tilbage, indtil Sagens Sammenhæng var bleven opklaret under den Retssag, han havde anlagt mod P. Hjort. Først Aar og Dag efter — i Maj 1818 — faldt Dommen, som fuldstændig diskulperede Baggesen: det tidligere Stykke, han skulde have plagieret, var forfattet af ham selv for mange Aar tilbage og paa hans Foranstaltning blevet oversat paa Tydsk. Han udgav Sagens Akter som »Trylleharpens Historie, med Procedure i Sagen«, og skulde endelig i Februar 1819 have sin i to Aar udsatte Forfatteraften. Men i Mellemtiden var Forbitrelsen imod ham yderligere voxet til en saadan Højde, at den saa eklatant retfærdiggjorte Digter blev udpeben saa grundigt, at han ikke kunde have lidt en værre Medfart, om han var bleven kjendt skyldig i Plagiat. Til en saa oprørende Vilkaarlighed lod den fanatiske Ungdom sig rive hen.

OEHLENSCHLÄGER havde modtaget et Tilbud om at være Mentor for en ung Baron paa hans Udenlandsrejse og forlod Dan-

mark i Decbr. 1816, for ved »en frivillig Ostracisme«, som han selv kalder det, at unddrage sig Baggesens Forfølgelse. Han var paa Vejen til Paris, da i Januar 1817 hans Digtcyklus »Frederiksberg« udkom, i hvilken han smukt dvæler ved Barndoms- og Ungdomsminderne. I Paris fuldførte han den hjemme begyndte »**Hroars Saga**«, der udkom ved Midsommertid. Sagaen fortsætter Handlingen i »Helge« og »Yrsa«, men baade i en anden Form og i en anden Aand, og hverken med disse Digte eller med den forudgaaede »Vaulundurs Saga« kan den maale sig. Alligevel er der skjønne Enkeltheder deri, en ægte Digter værdige og kun mulige for en saadan. Ikke at tale om adskillige fortrinlige Digte (Fiskerens Sang: »Har jeg min Baad, mit Sejl og mit Net«, Fiskerkonens: »Paa Stranden staa de grønne Træer«, Skjalden Hranes Kvad om Møens Klint: »Danmark har kun et eneste Fjeld« og hans Kjærlighedsklage: »Før smelted mig hver Foraarsbæk«) er der Episoder og Karakterer (særlig Skuldes) af ægte oehlenschlägersk Farve. Men unægtelig klinger der i Grundtonen en vis sentimental Bedsteborgerlighed, der ligesom udstraaler fra Kong Hroars hæderlige Skikkelse og meddeler sig til den øvrige Komposition. En egen Interesse har Digtet ved sine Allusioner til Krigsforholdet mellem Digteren og hans kritiske Modstander, hvilke to Skikkelser med stor Tydelighed ere gjengivne i Skjaldene Hrane og Ragnvald; Oehlenschlägers inderste Mening om Baggesens Færd kan læses ud af Skildringen af den ustadige, glimrende, fordærvede Ragnvald, som det overhovedet var Oehlenschlägers Taktik i denne Fejde, kun undtagelsesvis at træde personlig op, men forøvrigt at inspirere sine Tilhængere og give sin Modkritik Luft indirekte i sine poetiske Værker; saaledes ogsaa sporadisk i den 1817 udkomne, noget svage Tragedie »Fostbrodrene«.

Frederiksberg. Hroars Saga. Fostbrødrene.

Tidligere end oprindelig paatænkt vendte Oehlenschläger hjem fra sin Udenlandsrejse og udgav i Decbr. 1817 og Juli 1818 en Beskrivelse af den i to Bind: »En Rejse, fortalt i Breve til mit Hjem« — et ulyksaligt Skrift, der blev Udgangspunktet for Fejdens sidste og bitreste Afsnit. Paa adskillige Steder i dette mislykkede Arbejde apostroferes Baggesen paa en krænkende Maade, saa man ikke kan fortænke ham i, at han til Gjengjæld gjorde sig et let Bytte af denne Rejsebeskrivelses mange Trivialiteter, utrolige Uvidenhedssynder og Sjuskefejl (»Anthiteser«, »Diffinition«, Paolo

En Rejse.

Veroneses Maleri »Bryllupet i Kanaan«, de gamle Sprog »Sanskrit og Panskrit«, »Silden har koldt hvidt Blod«, »Klogskab uden Fornuft er Daarskab«, o. m. m.). Han begyndte en Række, med større og mindre Mellemrum udkommende »Breve til Adam Oehlenschläger fra Jens Baggesen«, i hvilke han fingerede den Forudsætning, at de oehlenschlägerske Rejsebreve umulig kunde have den store Digter til Forfatter, men at her forelaa et frækt litterairt Bedrageri, et skammeligt Misbrug af et berømt Navn, som det var Pligt at gjøre opmærksom paa og om muligt afsløre. »Du har formodenlig aldrig selv, min gamle, fordums unge Ven og Lærling! læst de Breve, der ere udkomne her under Navn af »En Rejse af Oehlenschläger«, og som unge, gale Poeter og gamle, enfoldige Prosaister ere naragtige nok til at tro, at Du virkelig med dit eget Geni, hvis ogsaa med din egen Pen, skulde have været istand til at skrive. Det er højst begribeligt, at Du ikke har læst dem, og i mine Tanker ligesaa tilgiveligt som begribeligt, thi jeg har selv havt usigelig megen Umage dermed, uagtet jeg har en halvhundredaarig Øvelse i at lægge sammen. Du ligger nu engang i en saa dyb, sød og rolig Søvn paa dine, med de første, heldige Arbejder fortjente Laurbær, at Du ikke let kan lægge Mærke til det Vand, der skyller ned paa dem, kom det ogsaa fra Dig selv i Drømme. Sandelig! det er og bliver en evig Sandhed, at den, som sover, synder ikke, idetmindste sikkert ikke, naar han sover saa trygt som Du. Og hvorfor skulde Du ikke sove, kunde man sige, fra det Øjeblik af Du havde opnaaet al den litterarisk kejserlige Glorie og al det klokkerlige Velliv, en nordisk Digter kan ønske sig — fra det Øjeblik af, der var Intet mere for Dig tilbage at vaage for!« Men — hedder det saa længere henne i Baggesens Brev — »jeg elsker Dig endnu for højt, min gamle Kjæledægge! til ikke at ville forebygge dette [en total Indslumring med urolige Drømme], hvis det staaer i min Magt; og jeg har desuden endnu een klækkelig Grund til at gjøre mig al mulig Umage for at vække Dig. Det er mig nemlig utaaleligt, at Folk skal tro, at hin dumme Rejse, som tillægges Dig uskyldig Sovende, virkelig er af min fordums Ven Digteren Adam Oehlenschläger. Det er mig uudstaaeligt, iblandt Andet for min egen Skyld, der i Grunden, med Hensyn paa den lærde Verden og Eftertiden, har den største Skam deraf, hvis det bliver

Baggesens Breve.

1818.

en afgjort Sag for Begge, at en Skribent, hvis Spire jeg selv omplantede fra Udskudskrogen i Thalias Baggaard (ind i hendes Tempel kom Du aldrig som Skuespiller) paa den frugtbareste Jordplet i Musernes danske Have, en Skribent, jeg har gjort mig saamegen Umage for at opelske, dyrke og bevare for Haven, og som jeg har værdiget, ikke blot skjemtende at recensere, men alvorligen at kriticere — er i sin modne Alder, da man burde se Frugterne af hans frodige Væxt og min Gartner-Omhu, under al Kritik«. I et af de senere Breve hedder det om Rejsen — »Ædedigtet«, som Baggesen kaldte den, fordi Mad og Drikke spiller en stor Rolle i Oehlenschlägers Beretning —: »Kan Du faae en eneste dansk Doktor eller Professor eller og blot en eneste dansk virkelig Litteratus til at erklære offentlig paa Tryk, at den Bog er fortræffelig skrevet — saa vil jeg til Gjengjæld offentlig erklære, at Alt, hvad jeg har skrevet paa Dansk, er usselt og elendigt, under al Kritik. Jeg vil gaa endnu et Skridt videre. Kan Du faae blot tre ordenlig examinerte Studenter til offentlig at bevidne, at de have fundet den dit Navn værdig — saa vil jeg bede dit hele poetiske Parti rejse sig *en masse* og bringe mig et Pereat udenfor mine Vinduer i Brolæggerstræde og, langtfra at beklage mig derover, staa op (laa jeg ogsaa i min sødeste Søvn) og takke dem derfor.« Denne Appel til den studerende Ungdom udførtes videre i den udførlige Fortale til den samlede Udgave af de første baggesenske Breve; her henvender Kritikeren sig særlig til sine »unge akademiske Medborgere« og beder dem, »hvis unge Hjerner en uforfalsket naturlig Tænkelyst endnu beskytter mod fantastisk Drømmen, hvis unge Hjerter Uskyldighedens Genius endnu bevogter, hvis Sjæle brænde for det Ædle, det Sande og det Skjønne«, om at dømme sig og Oehlenschläger imellem.

Svaret paa denne Appel til Studenterne viste klarlig, hvorlidet Baggesen kjendte den virkelige Stemning hos Ungdommen, og hvor umulig en Gjerning det var at ville vække den til kritisk Prøvelse af den Skjald, som dens Hjerte tilbedende hang ved. Svaret blev nemlig den berømte eller berygtede Udfordring, som

Tylvten.

tolv unge Studerende -- »Tylvten« — sendte Baggesen, en Udfordring til Kamp med lærde Vaaben, i hvilken Baggesen, efter at have bestemt Tid og Sted, offentlig paa Latin skulde »forsvare sine kritiske Grundsætninger og Maaden, hvorpaa han anvendte

disse mod Andre, samt dernæst vise, om han virkelig havde de Kundskaber, som han gav sig ud for at besidde«. Underskriverne af dette Manifest vare: A. G. RUDELBACH (senere bekjendt theologisk Forfatter), POUL M. MØLLER, C. HAUCH, C. LÜTKEN (s. Lektor i Filosofi ved Sorø Akademi), C. FLOR (s. Lektor i dansk Sprog og Litteratur i Kiel), V. R. DICHMANN (s. Sognepræst paa Amager), N. B. KRARUP (s. Bestyrer af Borgerdydskolen paa Kristianshavn), H. BRØCHNER (d. som theologisk Manudukteur i Kbhvn.), G. A. DICHMANN (s. Rektor ved Herlufsholms Skole), N. C. L. ABRAHAMS (s. Professor i Fransk ved Universitetet og Notarius publicus i Kbhvn.), N. C. MØHL (s. Professor i det medicinske Fakultet ved Universitetet) og L. C. WESTENGAARD (s. Præst i Odense). De Tolv vare unægtelig dygtige og værdige Repræsentanter for den studerende Ungdom, som flere af dem jo ogsaa senere indskrev deres Navne med Berømmelse i dansk Aandslivs Historie. Men ikke destomindre faaer den besynderlige Demonstration, de foretog sig imod Oehlenschlägers Kritiker, et Skjær af Meningsløshed og Latterlighed over sig, saavist som Baggesen vel havde opfordret Ungdommen til at danne sig en Mening om den litteraire Strid efter de foreliggende Aktstykker, men ingensinde havde tilbudt eller tænkt sig at skulle gjøre Rede for sine »Grundsætninger« og sine »Kundskaber« overfor et selvvalgt Areopag af unge Mennesker, hvilket han, den mere end halvhundredaarige berømte Forfatter, hvis poetiske og filosofiske Produktion laa aaben for Alle, den vidtberejste og i Livets som i Tænkningens Skole meget forfarne Mand, den forhenværende Professor, vel maatte kunne afvise som et Forum, der ikke var hans rette Værnething. Det gjorde Baggesen da ogsaa — med en Spøg; men herved blev naturligvis kun Ondt værre. Der fulgte en fornyet Udfordring fra den varmblodige Tylvt, Mod-Erklæringer og Parodier mylrede frem, og Bladene — »Dagen« og »Skilderiet« — mødte Dag for Dag med Protester og Riposter, lange Afhandlinger og korte Epigrammer, vittige Artikler og ferske Forsøg paa Persiflage. Kjøbenhavn, ja hele Landet, var delt i to heftigt kæmpende, hinanden gjensidigt forkjætrende Lejre, og kun Faa vare de, der — som Tegneren af omstaaende satiriske Blad — fandt, at begge Parter kompromitterede sig omtrent i lige Grad ved en Polemik, der førtes paa en dens Emne saa lidet værdig Maade. KR. ARENTZEN forklarer

Tegningen saaledes i »Bagg. og Oehl.« VII., S. 149: »Den af Avind fremskyndede Mand foran Bordet med Sfinxfiguren som Hatteblok der har trukket ud og er ifærd med at slynge Blækhuset mod Antagonisten, er ved en stor Snustobaksdaase i Vestelommen yderligere karakteriseret som Gaadesangeren og Polemikeren Baggesen, medens Modstanderen foran Bordet med Minervas Ugle paa, der har Hovmod til sin Bistand, naturligvis er møntet paa Universitetsprofessoren, Digteren med den stærke Selvfølelse, Oehlenschläger. Kæmpernes dobbelte Øjenglas sigte aabenbart til Iveren efter at udspejde hinandens svage Sider.« Der er imidlertid mere Rimelighed for — hvad ogsaa Digteren Chr. K. F. Molbech har bekræftet for nærværende Værks Forfatter — at denne sidste Figur skal forestille Chr. Molbech, som bar slige store Briller. Uglen sigter da til hans Maanedsskrift »Athene«. Kampen foregaaer foran Filosofiens lemlæstede Billedstøtte, der i Haanden har Bidslet, hvormed den holder Lidenskaberne i Tømme, og under Armen Soldet, hvorigjennem Sandheden sigtes.

Stridens Kjærnepunkt: at Oehlenschläger siden Ungdomsdigtningen havde været i jevn Dalen og nu til sine Tider sank ned til Ydelser, som det var Pligt mod Sproget, Smagen og den fordums store Digter selv at protestere imod — dette Kjærnepunkt enten vilde eller kunde Baggesens Modstandere ikke faae Øje paa; de betragtede hans Kritik som en Blasfemi mod Danmarks største Aand, fra hvem der kun kunde udgaa poetisk-hellige Aabenbaringer. Man kan derfor tænke sig, med hvilken Glæde Baggesen hilste en Kampfælle, der uventet sluttede sig til hans lille Skare (J. C. Lindberg, Th. G. Repp, J. J. Dampe) og med den aandelige Myndigheds Ret stillede sig i Spidsen for den: GRUNDTVIG, der jo alt længe havde delt Baggesens Betragtning af Oehlenschläger, skjøndt mindre fæstende sig ved hans Digtnings Form end ved dens Aand (S. 97). I »Skilderiet« skrev Grundtvig i Novbr. 1818 »Et lidet Bidrag til Dagens Penne-Historie«, et — ikke »lidet«, men tvertimod meget udførligt — Opgjør de Kæmpende imellem, i hvilket han i meget væsenlige Punkter giver Baggesen Ret. Især gaaer det ud over Tylvten, hvis Færd var Grundtvig til Forargelse paa Grund af den Selvraadighedens Aand, den udgik fra: »Det har i de senere Tider vitterlig, og hvad man især maa finde sært, virkelig begivet sig, at en Tylvt Studenter, i Anledning af

[Margin note:] Grundtvigs Fremtræden.

»Pennefejden«.
Radering af O. O. Bagge efter C. W. Eckersbergs Tegning. Efter et Hr. Boghandler H. H. Lynge tilhørende Exemplar.

Baggesens Angreb paa Oehlenschlägers for tidt nævnede Rejsebreve, har udfordret Digteren, der maaske vel ikke sang for deres Vugge, men som dog for Skovens lyttende Fugle sang om sin, før der kom Gænger under deres, udfordret ham til paa Kloster-Latin at trættes med dem om sit Kald og sin Ret til at tale med om danske Digteres Arbejder, udfordret ham, der, medens de i det Højeste laa tørre i deres Svøb, med en endnu ikke overtruffen Pen beskrev en Del af sin digteriske Vandring i Verdens Labyrinth, udfordret ham til at godtgjøre dem paa Latin sin Ret til at tale med om Rejsebreve paa Dansk af en Digter. Er Tiden, som den vistnok er, temmelig vantro, da er det ogsaa vist nok, at den ved slige Dagens utrolige Begivenheder maa fristes til enten ej engang at tro sine egne Øjne eller til herefter at tro iblinde Alt, hvad man vil binde den paa Ærmet.« I sit Tidsskrift »Dane-Virke« kom Grundtvig tilbage til den samme Sag, navnlig i en udførlig Afhandling »Om Digterne Baggesen og Oehlenschläger«. Han gjør her Front til begge Sider. »Hvad nu først de kjære Børn angaaer, da siger jeg til dem: Siden I paastaa, at aandig talt har Baggesen aldrig været eller kunnet Noget, og siden I, beskedne nok, regne det for Ingenting, at han kan trykke Jer allesammen som Ingenting, saa vil jeg dog fortælle Jer, at i mine Øjne har Baggesen været og er endnu en mægtig Aand, som har lagt mere sammen, end I endnu har stavet, som stikker dybere, end I endnu har loddet, som har viist, han havde, hvad I vel knap forstaa, Tungemaalet i sin Magt, og som har kraftig virket til, at Oehlenschläger kunde opstaa og blev seet. Dog, I tør vel svare mig: »Hvad bryder vi os vel om dine Øjne. Vi tør spytte Dig op i dem, dersom vi faae Lyst!« Men hvad siger saa jeg? Jeg siger: Ja, det veed jeg nok. I den Henseende kan man sagtens have Munden til Tjeneste, naar man vil. Men kan I ogsaa spytte mine Øjne ud og spytte mig omkuld? Kan I ikke det, saa staaer jeg mellem Baggesen og Jer og siger ganske rolig: Jeg seer en Magt i Baggesen og en Afmagt i Jer; og I stadfæste mit Syn ved at lade mig staa. Hvad nytter saa Jer Pytten og Jer Piben? Derpaa vender jeg mig til den Side, hvor man skulde finde de fornuftige Folk, og siger: Er her Nogen, eller er her Ingen? Er her Nogen, som tør paastaa, at Oehlenschläger er kommen sovende og magtesløs til sin Navnkundighed, saa er her nu en Mand, hvem I, saavidt han veed, har aldrig skyldt

for Dumhed eller Afmagt, og som for ramme Alvor siger, at han ej blot erkjender en beundringsværdig Magt i Oehlenschlägers Ord, men skjønner ikke rettere, end at det fornemmelig var dem, som opvakte og oplivede ham.« Dette hindrer imidlertid ikke, at Baggesen har Ret i sin Paavisning af Oehlenschlägers senere Dalen, og her gjør Grundtvig fælles Sag med ham: »Hin Baggesenske Paastand om Oehlenschlägers dybe Digter-Fald, den Paastand er ikke blot hans, men ogsaa min; og siden den skal være en Brøde, saa tilegner jeg mig den som Ophavsmand, indtil man viser mig den i en ældre Bog end min lille Verdens-Krønike fra 1812. Ingen mene, at jeg er dum nok til at tro, der bevises Andet ved, at jeg tilegner mig Paastanden, end at den ikke er et Opspind af Baggesens Misundelse, og at den mellem Dannemarks æsthetiske Forfattere har, foruden Baggesen, idetmindste een Forsvarer, og det en Forsvarer, som, naar han vilde være partisk, efter al Sandsynlighed maatte snarere være det for Oehlenschläger end for Baggesen, mod hvem, som Aand, han nok er den Eneste, der drog tilfelts.« — Grundtvigs profetiske Kraftstil i disse Artikler og i en samtidig »Om Tylvten, til Vedkommende« (»Skilderiet« Decbr. 1818), efterlignedes paa en kostelig parodisk Maade af POUL MØLLER i hans »Forsøg til et Himmelbrev i Grundtvigs nye historiske Smag«.

Baggesen følte sig stærkt bevæget ved at modtage den redelige og stærke Haand, som raktes ham. I et Digt udtaler han sin dybe Glæde over, at hans »Alenekamps syv Aar er omme« og sin Fortrøstning til, at Striden nu vil træde ind i et alvorligere Stadium:

Ene mod det myldrende Gemene
turde jeg ej Naale selv forsmaa.
Men nu strider jeg ej mer alene
mod den lange Kæmperad af Smaa.
Nu er Kampen ikke mer ulige
mellem enkelt Pen og Pøblens Haand.
Alle Tidens strakte Fingre vige
for en Evighedens Tvilling-Aand!

Alvorsdagen er i Storm oprunden,
Spøgelsernes skumle Nat forsvandt.
Vidar har sin Vali-Magni funden —
Vid nu fægter ikke blot mod Tant!
Med mig kæmper nu til Slagets Ende
Vennen, som min Sang i Drømme saae,
Vennen, som var, kjæk, min Svagheds Fjende,
og som Styrken nu kan lide paa.

Der havde været et enkelt Tidspunkt af dette Fejdens sidste Afsnit, da det syntes, som om den skulde afsluttes paa en harmonisk og for begge Parter ærefuld Maade. Midt under Baggesens fortsatte Brevskriveri udkom i Novbr. 1818 Oehlenschlägers skjønne Idyl »Den lille Hyrdedreng«. Dens rene Poesi henrev Baggesen til uforbeholden Anerkjendelse, og i sit under dette Indtryk ned- Den lille Hyrdedreng.

skrevne Digt »Vidunderlig Slutning« anvendte han Stykkets Fabel til en Hylding af dets Digter:

Velkommen — blænder ej mig Aandens Lyn;
og blænder det mig og, velkommen dog —
velkommen blot for Lynets Skyld i Mulmet,
Du vakre lille Hyrdedreng! I Dig
gjenkjender jeg min i et Afgrundssvælg
nedstyrtede, død troede fordums Søn.
— — — — — — — — — — — — — —
Som Barn igjen Du stiger af din Grav
med Hyrdetasken og med Slyngestav —
o bliv som Barn ukyldig ved at stige!
stig op til Bækkens Kilde! der sank Sten,
find din Vaulundurs rette, runde, sande
og slyng med hellig Haand, saa stærk som ren,
den, træffende, mod Aandens Fjendes Pande!
— Opstandne Digterhjertes andet Du!
bryd lidt Dig om, nu Du skal Riget arve,
hvad i min Vrede jeg har knust itu!
sku, kjend og føl det dybt: det var din Larve!

Men denne Stemning blev ikke af lang Varighed; Striden kom snart ind i det gamle Spor igjen. Maaneden efter udgav Oehlenschläger sit eneste direkte Fejdeskrift mod Baggesen, en hidsig og i høj Grad ensidig »Erklæring til Publikum«, besvaret af Baggesen med et Ligvers over »Døgnparnassets Drot, den fedegode«:

Oehlenschlägers Erklæring.

Tre Aar i Bærestol at føre rundt om Land
Skjoldungen, der var død i legemlig Forstand,
skjøndt virkende hans Aand end leved — lod sig høre;
men i tre Gange tre saaledes om at føre
Skjaldungen, der er død i aandelig Forstand,
skjøndt legemlig endnu han er en holden Mand —
det maa hver rørig Aand, der lever end, oprøre.
Desværre sees deraf, foruden Hovedbrud,
at Lugt af Aanders Lig kan længe holdes ud.

»Rosenblade med et Par Torne«, 1819, blev den sidste Bog, Baggesen udgav paa Dansk. Som Titlen antyder, har den saavel et alvorligt som et satirisk-skjemtende Indhold — aandfulde Digte af en Skjønhed som »Jubelæblet eller den gamle Harpespiller« eller Indledningsstroferne »Til Dana« og vittige Indlæg i Dagens Strid. At Baggesen i Digtet »Extra-Nutiden« harcellerer Ungdommens udanske Væsen og spørger: »Hvad nytter, at det gamle danske Hjerte slaaer end i mit og end i Grundtvigs Bryst?« forargede stærkt de Unge, og de samlede deres Riposter i Nytaarsgaven »Hermes« med polemiske Bidrag af POUL MØLLER (»Om Jenses Lidenhed«), HAUCH (»Abekatten og Bjørnen«), A. E. BOYE (»Epistel fra Just Justesen«), SIBBERN (»*Epistolæ illustrium virorum*«. Bogen endte med et »Forslag til et nyt Titelblad med Vignette til Justitsraad BAGGESENS hidtil saakalte »Rosenblade med Torne«.«

Som ny Titel foresloges »*Janus bifrons*«. og som Vignet fremstilledes et Janushoved med et alvorligt og et grinende Ansigt. »Det mest Karakteristiske ved Baggesens skjønne Nytaarsgave er dens dobbelte

JANUS BIFRONS.

En Nytaarsgave for 1819,

forhen kaldet Rosenblade med Torne.

Af Jens Immanuel Baggesen.

Kiöbenhavn.

Af Nytaarsgaven »Hermes«.

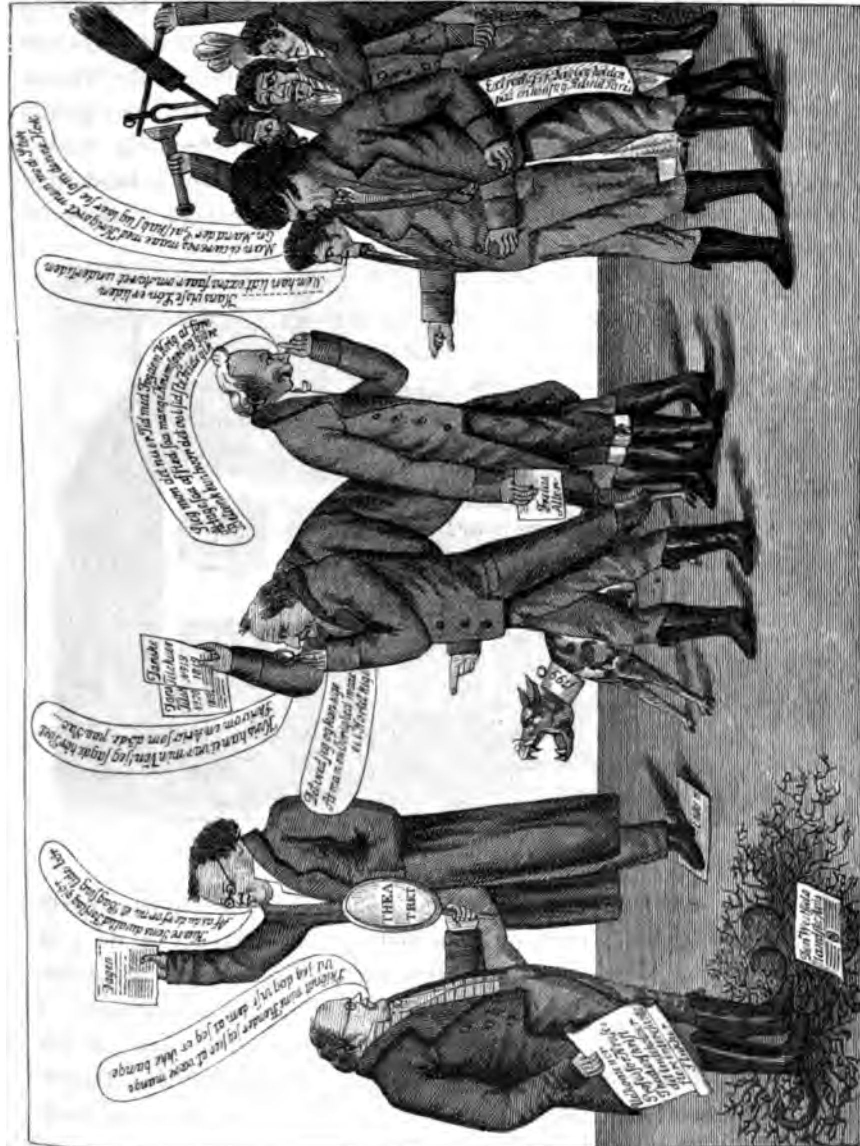
Gestalt«, hedder det; »den er halv lystig og halv alvorlig, eller, for at tale lignelsesvis, den har to aldeles forskjellige Ansigter, det ene alvorligt, fordetmeste grædende i Elskovs- og andre Elegier, det andet derimod saa lystigt grinende, at det bogstaveligen kan

siges i helt lystelige Vrængerier at række Tunge ad alle Poetens Modstandere.«

1819. »Trylleharpens« Udpibning. I Begyndelsen af 1819 udpeb man, som allerede fortalt, »Trylleharpen« ved dens Opførelse til Indtægt for Forfatteren, trods den eklatante Oprejsning, Dommen havde givet ham, og efter Forestillingen bragte den ophidsede Ungdom Baggesen et Pereat udenfor hans Bolig. Den hele skandaleuse Opførelse, for hvilken Theatrets Styrelse havde gjort mindre end Intet, medens dets Skuespillere ligefrem modarbejdede den og tildels vare med blandt Piberne, gav Anledning til en Pennefejde, som efter Tidens Skik illustreredes ved et satirisk Kobber, som har nogen Interesse ved at fremstille »Tylvten« eller dog en Del af den. Den sees tilhøjre i Billedet, samlet om Oehlenschläger og udrustet med allehaande lidet æsthetiske Vaaben. Midt i Billedet sees Theatrets Direkteurer: Rahbek med »Tilskueren« og Olsen med »Frejas Alter«, som et Par Aar tidligere havde voldt ham saamange Bryderier; bag dem den bukkende Theaterchef Kamh. Holstein. Tilvenstre staa to andre i Fejden Implicerede: L. Kruse, Udgiver af Tidsskriftet »Theatret«, og hans sparkende Antagonist, »Dagens« Redakteur Justitsraad Didrichsen.

Den sidste Ydmygelse, som blev Baggesen til Del, inden han for stedse forlod sit Fædreland, viser klart, hvorledes han var stillet til den toneangivende Opinion: i Oktober 1819 indbød Studenterne til en Fest for den hjemvendte Thorvaldsen, ved hvilken Lejlighed Oehlenschläger holdt Talen, medens Baggesen — ikke modtog nogen Anmodning om at deltage. Han tænkte i al denne Tid stadig paa

Baggesen forlader Danmark. at bryde op fra Kjøbenhavn, men Sygdom og Pengenød lagde ham idelig Hindringer i Vejen, og først i Septbr. 1820 kunde han med sin Hustru og sin yngste Søn begive sig paa Rejsen til Paris. Han aandede ligesom en lettere Luft her, men Gjenvordighederne fulgte ham i Hælene. Sit Landsted i Marly, i Omegnen af Paris, fandt han tildels ødelagt af de Allierede, og faa Dage efter sin Ankomst dertil blev han arresteret for gammel Gjæld og maatte tilbringe næsten en Maaned i Gjældsfængslet Ste. Pélagie. Han fik dog den følgende Sommer sit Landsted bragt istand igjen og kunde byde sin brystsvage Hustru dette sundere landlige Ophold. Men det kunde kun forhale Katastrofen en kort Stund: i Forsommeren 1822 døde Fanny. Med Sønnen Poul drog Enkemanden saa til sin anden

Satirisk Kobber fra 1819.

Søn Carl i Bern paa et kort Besøg; men da efter Tilbagekomsten til Paris ogsaa den yngste Søn blev Dødens Bytte, tog den haardtprøvede Mand for længere Tid Ophold i Bern. Hvilken forunderlig Elasticitet hans Sind forstod at bevare trods Skjæbnens Slag, derom vidne hans yndefulde tydske Digte fra denne Tid, de enkelte danske Rimbreve, han endnu skrev, og de filosofiske Arbejder, han gjorde Udkast til. Kun langsomt lykkedes det en uhelbredelig Nervesygdom at faae Bugt med denne bevægelige Naturs vidunderlige Vitalitet. Efter gjentagne Kur-Ophold i Karlsbad og Teplitz mærkede

Baggesens Bolig i Marly-le-Roy.

den Syge omsider i Eftersommeren 1826, at hans Modstandskraft var udtømt. Han havde nu kun det Ønske tilbage, at dø i sit Fædreland, og begav sig paa Rejsen hjemefter, ledsaget af sin Søn August. Han naaede kun til det danske Monarkis Grændse: i
aggesens Død. Hamborg døde han ved Daggry den 3. Oktober 1826, efter at han endnu Dagen iforvejen havde været ved fuld Bevidsthed, skjøndt saa udtæret, at han, efter Sønnens Beskrivelse, lignede »et hudbedækket Skelet med et vildt Blik fra de matte Øjne.«

Ved Efterretningen om, at den danske Nationalscene vilde
indefest. hædre Digterens Ihukommelse med en Mindefest, blussede den

gamle Strid paany op for et Øjeblik. Da bød et Ord af Oehlenschläger de urolige Vande at lægge sig: han skrev Epilogen til Mindefesten, et udmærket smukt (af N. P. Nielsen fremsagt) Digt, der fremhævede Hovedpunkterne i Baggesens Digtning og vemodigt dvælede ved Erindringen om »den muntre Skjald, der nu ej vandrer længer fra By til By med lunefulde Mod«.

Karakteristik af Baggesen og hans Polemik.

»Baggesen — har hans i sin Tid iltreste Modstander P. HJORT senere udtalt — er et af de psykologisk interessanteste Fænomener i vor hele Dannelses Historie, en af de allermærkeligste danske Personligheder. Hans Livstræ har i ædle Øjeblikke skudt de fineste, sødeste Poesiens Blomster. Som litterair Bekriger er han en aandrig Repræsentant for et Gjæringsstof, der i mer eller mindre Grad tidt formodenlig vil tiltrænges under dansk Poesis Udvikling og Klaring.« Om selve den Fejde, hvortil denne Bemærkning sigter, idet den med Rette antyder dens typiske Karakter, dømmer J. L. HEIBERG, hvor han i »Jahrbücher f. wissenschaftliche Kritik« 1840 recenserer Marmiers overfladiske »*Histoire de la litt. en Danemarc*«, bl. A. saaledes: »Inkonsekvenserne og Modsigelserne i denne Polemik, der førtes dels med uudtømmelig Vittighed, dels med massive Grovheder, snart med grundig Demonstration, snart med forsætlige Misforstaaelser, med hverken ærlige eller morsomme Ordfordrejelser og overhovedet med en vis litterair Jesuitisme — forklares let af Kritikernes spekulative Standpunkt. At Oehlenschläger, naar han ikke opgav den Bane, han tilsidst var slaaet ind paa, ødelagde Poesien, medens han syntes kaldet til at føre den henimod Fuldendelse; og at det var paa høje Tid, at Publikum lod sig belære og danne ved Kritik, istedetfor i blind Fanatisme at stoppe Ørene til — det var omtrent, hvad Baggesen vilde sige og explicere; og at han havde Ret heri, indrømmes næsten almindelig nutildags. Men for at udtrykke og tilbørligt udvikle hine Sandheder i Begrebets Form maatte Baggesen have været i Besiddelse af ganske andre Kategorier end de fra det Kantske System hentede eller idetmindste med det forenelige. Hans egen, endnu i Svøbet liggende Æsthetik formaaede ikke tydeligt at udtale den kun følte Tanke. Hvor nu Filosofen kom tilkort, ydedes der ham Hjælp af Poeten: Satiren traadte i Stedet for dogmatisk Belæring, og det saa glimrende, saa energisk, at de bedre Dele af denne Polemik uden Sammenligning ere det Gediegneste, Baggesen nogensinde har skrevet, og sikkert

i enhver anden Litteratur under samme Forhold vilde have vakt den største Opsigt og fundet den største Anerkjendelse. . . . Ligesom Vindens Stemme tilraabte den græske Skipper Ordene: »Den store Pan er død!« saaledes klang gjennem Baggesens hele Polemik som sympathetisk Tone det sagte Ord, der ikke opfattedes af ethvert Øre: »Oehlenschläger er bleven aandløs!« Af denne Karakteristik af den Baggesenske Polemik er det let at forklare, hvorfor det store Publikum, som ikke forstod Kritikerens egenlige Mening, men derimod havde et skarpt Blik for hans Angrebs Skyggeside, mer og mer vendte sig fra ham, ja tilsidst endog geraadede i en fjendtlig Stemning mod den forhen saa højt Priste. Den af hans Fjender udbredte Paastand, at han kun dreves af Misundelse, kun af Ærgrelse over at være overgaaet af en større Digter, fandt saa meget lettere Indgang hos den store Hob, som overhovedet de gemeneste Motiver ere den de begribeligste. At ogsaa betydelige Mænd lod sig skuffe, hvad Kritikens Tendens angik, idet de, laanende Øre til Bagvaskelserne, kun saae en personlig Strid i den store Kollision af Ideer, fortjener vistnok ikke liden Dadel, men kan dog noget undskyldes med Ubestemtheden i de af Baggesen fremstillede Principer saavelsom med de mange Afveje, hvorpaa hans Polemik geraadede. Thi han selv har megen Skyld. Hans Sandhedskjærlighed blev mangen Gang fordunklet af hans Lidenskabelighed, og han forvandlede mangen Gang Kampen for Ideen til Strid mod Personen, efter sin Mening rigtignok kun saaledes, at han betragtede Personen som et naturligt Symbol for en aandelig Forkerthed. Men, som sagt, man trække disse Ufuldkommenheder fra, og der bliver Uforgængeligt tilbage.«

For den Baggesenske Fejde er der udførligt gjort Rede, med et fuldkomment tilstrækkeligt Uddrag af Aktstykkerne, i IV.—VII. Bind af KR. ARENTZENS »Bagg. og Oehl.«.

ordens
ìuder.

1819 udsendte OEHLENSCHLÄGER sin store Digtcyklus **»Nordens Guder«** med Fortsættelsen af Ungdomsværket »Thors Rejse til Jothunhejm«. Med dette Eventyr aabnes Fremstillingen af Gudernes Bedrifter og skrider saa videre med Thors Besøg hos Jætten Hymir, beskrevet i samme Versemaal. Men hvad der saa skulde følge — siger Digteren — »havde ej den episk humoristiske Kolos-Natur, der udfordredes til at lade sig udskjære i disse djærve Træsnit«. De sidste to Trediedele af Værket ere derfor behandlede i vexlende

Metrum, snart af moderne, snart af antik Natur, saa at end ikke det med Emnet lidet kommensurable Hexameter er ladet ubenyttet. Den tilsigtede samlede Fremstilling af Gudelivet opløser sig derfor, ved Opgivelsen af den strengere Form, i en Række enkelte Romancer og Ballader, tildels af en elegisk, sentimental eller erotisk Grundtone, som er den gamle Mytheverden ganske fremmed, medens de paa den anden Side, betragtede hver for sig uden Sammenhæng med den attraaede episke Helhed, ere gjennemtrængte af den oehlenschlägerske Digternaturs hele Sødme og Saft, fulde af hans plastiske Skildrings Skjønhed og Liv og prægede af hans Humors friske Naivetet. — I Tragedien »Erik og Abel« (1820) tog Digteren atter (ligesom i »Den lille Hyrdedreng«) et Skridt opad paa sin dramatiske Produktions Bane. De nærmest følgende Aar udfyldtes, foruden af en altfor tidsspildende Lejlighedsdigtning, af Arbejdet paa den firebinds Roman »Øen i Sydhavet«, en fri Omdigtning af L. Schnabels Robinsonade om Albertus Julius, hvilket gamle Skrift Tieck paany — omtrent samtidig med Oehlenschlägers Bearbejdelse — udgav under Titlen »Die Insel Felsenburg«. Erik og Abel. Øen i Sydhavet.

Vi skulle nu gjenoptage den med Fejden samtidige Litteraturs Traad, hvor vi slap den ved Stridens Begyndelse. For et Par allerede omtalte Forfatteres Vedkommende bliver Skildringen af deres litteraire Idræt at fortsætte, medens en Række debuterende Forfattere, af hvilke adskillige fik afgjørende Betydning for den kommende litteraire Udvikling, nu fremstiller sig til Beskuelse.

Grundtvig (S. 82-98) havde ved sin Tilbagekomst fra Udby 1813 sit Livs store religieuse Krise bag sig, men var endnu saa betagen af Gjennembruddets Voldsomhed og med sin hele Personlighed saaledes opgaaet i den nye Tilværelse, at hans følgende religieuse Skrift og Tale var højlig præget af sværmerisk Ensidighed, medens hans Digtning i sin Kamp for at give et stærkt bevæget, men endnu i mange Maader uklart gjærende Indre Udtryk og Form hyppigt blev dunkel og gaadefuld. Naar han senere — i anden Udg. af »Krønike-Rim« 1842 — har stillet den Fordring til sine Læsere, at de skulle Grundtvig.

vænne sig til hans Billed-Stil,
saa springer der ud af hver Blomst et Smil —

da var dette Krav just ikke let at opfylde paa en Tid, da Nøglen til denne »Billed-Stil« endnu næsten kun ejedes af Digteren selv og lukkede op for en Verden, hvis Underligheder Ingen var fortrolig med. Dette gjælder saaledes om den 1812 forfattede og to Aar senere i meget ændret og udvidet Skikkelse udgivne theologisk-
:ilde-Rim. historiske Rimkrønike »Roskilde-Rim« med dens Forklaring »Roskilde-Saga«, blandt hvis Digte der dog ogsaa findes saa klartformede Romancer som de om »Vilhelmus Bisp og Konning Svend«
edlinger. og »Mester Ole Vind«. 1815 bragte Digtsamlingen »Kvædlinger eller Smaakvad« en Udsigt over Grundtvigs hidtidige poetiske Produktion, forsynet med hans egne højst frimodige kritiske Gloser til hvert enkelt Stykke. Naar Digtet »Gunderslev Skov« saaledes ender med, at Digteren iler med vingede Fjed at nedkaste sig for Asernes Alter og prise de hensovne Guder, saa tilføjer hans kritiske *alter ego* nu: »At det koster mig Overvindelse at afskrive især de sidste Linier, der ligefrem er Daarekistesnak, kan Enhver forstaa At det nu er Løgn, at jeg ligesaa lidet udvortes som indvortes har nogensinde bøjet Knæ for slige Afguder, det er da af to onde Ting den mindste. Aldrig har nogen gammel Sten begejstret mig, og aldrig har jeg anseet Aserne, enten som Ide eller Mennesker, for Andet end Oprørere i Guds Rige. Min Varme for Oldtiden var besmittet af Lyst til Navnkundighed ved at afbilde den, og derfor syntes ingen Toner mig for høje til at ledsage Talen derom.« Og naar kan aftrykker sit Digt »Paa Adam Oehlenschlägers Fødselsdag den 14. Novbr. 1809«, tilføjer han: »Jeg maa kalde denne Ros overdreven og usømmelig; men ligesom det er Sandhed, at Danmark har faa Digtere fra umindelige Tider indtil Ewald, som i højere Forstand fortjene dette Navn, saaledes seer jeg endnu ikke rettere, end at Oehlenschläger har været den største Digter, Danmark fostrede, og dets eneste egenlige Tragiker. Aldrig skal jeg aflade at sørge over, at Hakons Skjald vilde synke, til han blev Hugos, førend, det Gud give! jeg igjen hører de gamle, kjære Toner fra hans Harpe og Tunge.« — Samme Aar som »Kvædlinger« udkom i Decbr. Grundt-
ejmdal. vigs Nytaarsgave »Hejmdal«, med ikke faa smukke Digte, særlig »Et Blad af Jyllands Rimkrønike« med den velkjendte Begyndelse:

Der er et Land saa kosteligt
alt under Nørre-Lide,

og de i deres ædle Simpelhed saa skjønne Strofer:

Og aldrig har jeg hørt det før
og heller aldrig siden,
hvor mindelig for Ladedør
kan kvidre Finke liden,
naar Jydesvenden — som jeg saae —
et lille Korn til Fugle smaa
om Vinterdag udskifter.

Og aldrig slig en Tone sød
jeg hørte over Vange
som den, der over Heden lød
i Lærkens Morgensange —
den slog saa sødt og fløj saa let,
som om, med Rugen, den kun ret
paa Heden havde hjemme.

Grundtvigs ivrende Optræden ved et Præstemøde i Roskilde havde paadraget ham en Tilrettevisning af Stiftsøvrigheden. Under disse Forhold fandt han det bedst at ophøre med den Prædikantvirksomhed, han under stort Tilløb af alle Samfundsklasser havde udfoldet i Frederiksberg Kirke (»Bibelske Prædikener«, 1816); til Udfyldelse af sin rigelige Tid — han »undte sig knap et Par Timers Ro i Døgnet og vidste sjelden eller aldrig af Seng at sige« — kastede han sig nu med fordoblet Iver over historiske og sproglige Arbejder. I Juli 1816 grundede han Tidsskriftet »Dane-Virke«, som fortsattes i fire Bind til 1819 og var helliget »Thyre Danebods Minde« med et Indledningsdigt, hvori det hedder: Dane-Virke.

I tidlige Dage
med Dannemarks Sage
Du faldt mig paa Sind;
i Ungdommens Alder
med Frode og Balder
Du tonede ind.
Igjen for de Unge
skal mandlige Tunge
Dig prise i Vang.

Naar Dagene helde,
skal Unge gjengjælde
min Kvidren med Sang;
og glad skal den Gamle
de Toner forsamle
i aftenlig Stund,
ja med dem paa Tunge
til Ro sig indsjunge
som Fuglen i Lund.

Tidsskriftet bragte en Række historiske og sproglige Undersøgelser, Digte, Oversættelser af Oldkvad, polemiske Artikler, der tilsammen vise, hvorledes Grundtvig kunde grave sig ind i de alvorligste, fra Dagens skiftende Liv bortvendte Studier og dog paa samme Tid have Øjet aabent for de Fænomener, der tonede frem i Øjeblikket. At et Skrift med et saa nationalt Navn ogsaa maatte blive Organ for den exklusive Danskhed, den hyperpatriotiske Forgudelse, som Grundtvig alt tidligere havde gjort sig til Tolk for, kan ikke undre. I en Afhandling »om dansk Poesi, Sprog og Historie«, som indledes med en Polemik mod »det saakaldte oplyste attende Aarhundrede«, hedder det saaledes: »Der er intet af det nyere Europas Folk, der

har saa store lovlige Besiddelser i Aandens Rige som det danske, intet Folk, der har et saa oprindeligt Tungemaal, saa mærkelige Oldsagn, saa ejendommelig en Smag i Historie og Poesi. Hvad der hos os er ægte Dansk, er det mest Overensstemmende med en sand, dygtig og elskelig Natur. Ærlighed og Sanddruhed, Mildhed og Ømhed, Blyhed og Troskab er, hvad Historien erklærer for ægte Dansk, og hvad vi med eet Ord kalde Dannished. Modersmaalet er mellem alle bekjendte Sprog det mest enfoldige og trohjertige, men derhos fuldt af den sødeste naturlige Velklang og lige skikket til at udtrykke de højeste Betragtninger, de dybeste Følelser og den vittigste Skjemt.« Hvilken Rækkevidde denne Panegyrik har, kan bedst skjønnes ved dens Sammenstilling med en Udtalelse om fransk Sprog og Nationalkarakter i et tidligere Skrift af Grundtvig, hans 1815 udgivne historiske Betragtning »Europa, Frankrig og Napoleon«. »Det franske Sprog — hedder det her, vistnok uden noget synderligt Kjendskab til det omskrevne Emne — er, idetmindste i sin ny, beundrede og annammede Skikkelse, det flygtigste og tommeste i Europa; det er falsk som Skum paa Vand, brusende som Vinen fra Champagne, der, selv for at volde den korteste Rus, maa flux nedsvælges, før den flygtig bortdamper, flydende som Skum paa Enge, der henriver Støv og Fjer og Blomsterblade, men gaaer udenom den mindste Sten; saa rigt dette Sprog monne være paa Smigrerens og Snakkerens, paa den snilde Statsmands og Feltherres, paa den kloge Verdensmands, paa Versemagerens og den vittige Piges Tunge, saa fattigt er det i Digterens og den dybere Tænkers Mund; ligesaa smidigt og bøjeligt som det snoer sig om den ydre Verden, snoer det sig fra den indre, og lige let svæver det over de smudsigste og de helligste Ting. Skulde det nu være muligt, at et Folk med et dybt, alvorligt og gudeligt Gemyt kunde eje og elske et saadant Sprog; eller er ikke Sproget det tro Billede, der fremstiller Folkets Indvortes i sin Grund og i alle sine Omskiftelser?«

I hvilken Grad Grundtvig var fortrolig med dansk Folke- eller Almuesprog — et Kjendskab, hvortil Grunden var lagt ved hans Barndoms og Skoletids Omgang med Befolkningens lavere Lag — aabenbarede han ved de højst betydelige Arbejder, som optog ham i disse Aar: Oversættelser af Saxos latinske Danmarkshistorie og Snorres islandske Kongekrønike. I Aaret 1815 ud-

ersættelser Saxo og Snorre.

sendtes de første Prøver af disse Oversættelser, og 1822 forelaa Værket færdigt i sex Kvartbind (3. Udg. af Snorre 1879, 4. Udg. af Saxo 1886). Det er et for Grundtvig saare ejendommeligt Arbejde, mindre en Oversættelse end en Omskrivning, en fri Gjenfortælling af de gamle Forfattere, udført i et Sprog, som er lagt Almuens Dagligtale saa nær som muligt — et »Borgestue-Dansk«, som Grundtvig selv kalder det. Det er unægtelig et Sprog, som smager af Kjærnen og Kilden, og som Folkebøger ere Grundtvigs Saxo og Snorre enestaaende Fænomener i dansk Litteratur ved Fortællingens Jevnhed og Fynd. Men selv et flygtigere Kjendskab til Grundtvigs folkelige Aandsretning vil vække en Mistanke om, at han ikke altid vilde formaa at holde denne sin Bestræbelse paa den rette Side af Smagsgrændsen. I Virkeligheden tilsidesættes ogsaa jevnlig Foredragets Værdighed for Stilens grovere Virkninger, og saavel Plathed som Bizarreri skæmmer nu og da den historiske Tone (som naar det i Hellig-Olavs Saga hedder med en burlesk Oversættelse af det islandske *skósveinn*, Skosvend: »Kongen sagde til sin Støvle-Knægt: Gaa hen og slaa Ulv Jarl ihjel!« eller naar der andensteds tales om »Spilleværker«, som opføre »tyrkisk Musik«). At et saadant Bondemaal maatte kunne forvanske Originalens hele Aand, var vel just det, Islænderen REPP mente, da han i Anledning af Snorre-Gjengivelsen tilraabte Grundtvig de skarpe Ord: »Intet Slægtskab er fjernere end det imellem Dem og Island, Intet er mindre Grundtvigsk end Island og Intet mindre Islandsk end Grundtvig.« Ej heller savnede den oldkyndige P. E. MÜLLER Grund til fra sit videnskabelige Standpunkt at laste »den lave Ølhus-Stil« og at anke over en saadan Frihed i Behandlingen, at man havde ondt ved at finde det Sted i Originalen, der svarede til dette eller hint Sted i Oversættelsen. Grundtvig værgede imidlertid ihærdigt for sig. »Den bondelige Stil i Folke-Krøniken — skrev han — er intet Misgreb, men et værdigt Kunstgreb, for om muligt paany at lægge Menigmand Fædrenelandets Krønike paa Hjerte og derved atter bringe den i Folkemunde, ligesom paa den anden Side for at de mange Boglærde, som behøve det, kan lære at tale paa Bonde-Modersmaalet om Andet end Mødding og Muldjord.«

Der er paa sit Sted i nærværende Værk givet Prøver baade paa Saxos latinske Text og Vedels danske Version. Naar vi hermed jevnføre et tilsvarende Stykke af Grundtvigs Oversættelse, vil

dennes Ejendommelighed klarest aabenbare sig. Man sammenligne altsaa Text og Oversættelse i første Bind med Grundtvigs frie Gjenfortælling her:

Det var nu i Skumringen, og man havde allerede tændt Lys, da Svenns Drabant Ditlev, som et Øjeblik havde været ude, stod taus og tankefuld og lod Øjnene gaa rundt, for at udspejde Lejligheden. Der han nu stod saaledes som En, der falder i Staver og er nær ved at tabe baade Næse og Mund, bredte Knud sin Kappe ud paa Gulvet og bad ham sidde ved sin Side, men med Taksigelse for saa stor en Æresbevisning gik Ditlev ud af Stuen; kom saa paa Timen tilbage igjen og nikkede hartad umærkelig ad Svenn. Svenn ændsede det ikke, førend Knud anmærkede, at Ditlev vilde nok tale med ham. Nu rejste Svenn sig, og da Ditlev havde hvisket ham lidt i Øret, stak alle Svenns gode Venner Hovederne sammen og lagde deres Ord i Laget, uden at Nogen af de Andre kunde høre, hvad der blev forhandlet.

Nu syndes Knud at mærke Uraad, thi han gav sig pludselig til at omfavne og kysse Valdemar, uden dog paa hans Spørgsmaal at sige ham Aarsagen til denne saa aldeles usædvanlige Ømhed. Imidlertid havde Svenn ladet sig lyse ud igjennem en Bagdør, hen i et andet Værelse, og saasnart han var borte, styrtede hans Redskaber ind med dragne Sværd paa Knud og Valdemar. Valdemar foer op af Sædet, svøbde sin Haand i sin Kappe, bødede dermed af for Hovedet mod de krydsende Sværd og gav Ditlev, som gik ham lige ind paa Livet, et Tryk for Bringen, saa han styrtede baglængs overende, men faldt tillige selv og slog et stort Hul paa sit ene Laar. Uden imidlertid at tænke paa Sligt, skyndte han sig blot at komme paa Benene igjen og arbejdede sig igjennem hele Klyngen ud ad Døren i den mørke Gang, hvor En vel greb ham fat i Beltet, men beholdt kun Duskerne i Haanden.

I Sommeren 1820 udkom Grundtvigs Oversættelse af det angelsachsiske Heltedigt »Bjovulfs Drapa«, ligeledes frit behandlet i Lighed med Versene hos Saxo, hvilke Grundtvig med afgjort Held har omstøbt i friskere Former. Med disse betydelige Arbejder, med Udarbejdelsen af den 1817 udkomne »Udsigt over Verdenskrøniken, fornemmelig i det Lutherske Tidsrum«, med Afhandlinger og Poesier til »Dane-Virke«, med Optræden i de litteraire Kontroverser — saaledes til Forsvar for Ingemann imod J. L. Heiberg og, som vi have seet, gjentagne Gange med vægtfulde Indlæg i den Baggesenske Fejde — udfyldtes den altid virksomme Forfatters nu af ingen Præstegjerning optagne Arbejdstid. Det var dog under disse forskjelligartede Sysler stadig Grundtvigs Haab, at han paany skulde komme til at virke som Præst, helst i Hovedstaden. Foreløbig maatte han dog 1821 tage tiltakke med Kjøbstedkaldet i Præstø, men allerede halvandet Aar efter kom han ved den mod ham velstemte Frederik VI.s personlige Indskriden tilbage til

Bjovulfs Drapa.

Verdenskrønike.

Hovedstaden som Kapellan ved Frelserens Kirke paa Kristianshavn. Sammen med RUDELBACH og J. C. LINDBERG grundlagde han »Theologisk Maanedsskrift«, som blev Hovedorganet for de grundtvigske og grundtvigianske Anskuelser, der kom saa fyldigt tilorde som Følge af den hvasse kirkelige Strid, der gjorde Aaret 1825 til et Mærkepunkt i Grundtvigs Liv som i den danske Kirkes Historie. Præst i Kbhvn. Theol. Maanedsskr.

I det nævnte Aar udgav nemlig den unge Dr. theol. og Professor ved Universitetet H. N. CLAUSEN (f. 1793) sit første større Værk, en videnskabelig Fremstilling af »Katholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus«. Dette Arbejde er skrevet i en moderne rationalistisk Aand, vidt forskjellig fra og dybere end det forrige Aarhundredes flade Kritik eller ligefremme Fornægtelse, men dog fastholdende den gamle Rationalismes Princip: Forstanden som Prøvesten for Skriften, et Allianceforhold mellem Fornuft og Tro, søgt ad en anden Vej og benyttet paa en anden Maade end Oplysningstidens Fornuftkristendom, men ikke grundforskjelligt derfra. Særlig hævdes den videnskabelige Undersøgelses Berettigelse og Nødvendighed under Henvisning til, at intet Ord i det Nye Testamente er os umiddelbart overleveret af Jesus selv, at hans Taler og Gjerninger ikke ere optegnede i nogen fortløbende Beretning, at den langt overvejende dogmatiske Del af de hellige Bøger skyldes den af Apostlene, som ikke med egne Ører havde hørt sin Lærer og Mester, at Apostlenes Individualitet skinner igjennem ved Behandlingen af Dogmerne, og at overhovedet det Bogstavelige og det Billedlige, det Almengyldige og det Lokale eller Temporelle, det Kristelige og det Jødiske er saaledes blandet med hinanden, at kun filologisk Lærdom og filosofisk Kritik kan udfylde det Manglende, oplyse det Dunkle, bestemme det Vage og bringe den højere Enhed tilveje mellem de forskjellige Læretyper og Forestillingsmaader. I disse Forhold og i den Omstændighed, at Beviset for de hellige Bøgers Authenti ikke lader sig føre paa anden Maade end for enhver anden Bog, samt at Texten i disse Bøger ikke har undgaaet den Skjæbne, enhver anden Bog er underkastet, seer Forfatteren et Vink om den Vej, Gud har anvist den Troende som den eneste rette: »Hvorfor skulde den evige Visdom have ladet Aabenbaringen fremgaa i en Form, som tilsyneladende er saa ufuldendt og utilfredsstillende, som med Hensyn til positiv Autoritet og imponerende Udvortes lader saameget tilbage at ønske, Grundtvig og Clausen.

en Form, hvorved det guddommelige Ord træder i et rent menneskeligt Forhold til Jordens Børn? hvorfor om ikke for at nøde dem til at erkjende, at Aabenbaringen kun ved Fornuften bliver tilgængelig for Mennesket; for paa synlig Maade at minde dem om, at Mennesket kun ved egen Stræben, ved aandelig Udvikling træder i Samfund med Gud; for at vise det Tomme og Modsigende i den Fordom, hvori Aabenbaringen kun altfor let bestyrker den menneskelige Inerti, at Fornuften ved den guddommelige Mellemkomst skulde være suspenderet, at Fornuftens Brug ikke skulde lade sig forene med Skriftens høje Anseelse, at den aandelige Fuldkommenhed meget mere skulde bestaa i en Qvietisme, som beroligede sig ved en bogstavelig Udtydning af Skriftens Ord og stræbte at holde Fornuften fangen under en Tro, hvori Tænkningen ikke havde Andel. ... Skriften er beregnet paa Væsner, som have og bruge Fornuftens Lys: ved historisk Kritik skal dens Ægthed bevises, ved filosofisk Kritik dens Indhold prøves og udvikles, og først ved den videnskabelige Kritik kommer Enhed og Holdning, Lys og Klarhed i Lærens Mangfoldighed.«

At Clausen var forberedt paa ogsaa at finde Grundtvig blandt Bekæmperne af sit theologiske Princip, fremgaaer tydeligt nok af nogle Hentydninger i hans Fortale til de af kristelig og videnskabelig Aand forladte theologiske Polemikere, hvis »hadefulde og hovmodige Sind raser frem med æreskjændende, fordømmende Ord«. Men neppe havde han dog ventet, at Grundtvigs Indsigelse skulde møde frem saa ubegribelig hurtigt og være saa yderlig hvas som det faa Dage efter Clausens Skrift udkommende »**Kirkens Gjenmæle**«, der vakte en saa almindelig Opmærksomhed, at det i Løbet af en Uge maatte oplægges tre Gange. I dette voldsomme Fejdeskrift erklærer Grundtvig, at Clausen har »stillet sig i Spidsen for alle den kristelige Kirkes Fjender og Guds Ords Foragtere i Landet«; han stempler ham »paa Kirkens Vegne, som var, som er og som skal blive«, som »en falsk Lærer, der misbruger det kristelige Navn til, saavidt han formaaer, at forvirre og forføre Menigheden, stræber at undergrave den Kirke, han udgiver sig for at ville tjene og befæste«. Idet Grundtvig træder op imod Clausen »ikke som Recensent, men som kirkelig Modstander« og »indskyder Sagen fra den blotte Læseverden for den almindelige Kristenheds Domstol«, forvandler han en videnskabelig Debat til en Religionskrig, i hvilken

rkens
ımæle.

bruges Anathemaer istedetfor Grunde, og optræder ved denne Lejlighed som tidligere i Kraft af selvtagen Myndighed som eneste Indehaver af den eneste Sandhed. Kan denne Side af »Kirkens Gjenmæle« saaledes ikke tiltale i og for sig, men vel have sin Interesse som belysende et karakteristisk Træk i Forfatterens Personlighed, saa maa paa den anden Side Skriftets kirkehistoriske Betydning stærkt betones. Thi i »Kirkens Gjenmæle« have vi den første Udtalelse af den for Grundtvig ejendommelige »kirkelige Anskuelse«. I Modsætning til Clausens Skriftfortolkning stiller han den kristelige Kirkes særegne Tro, der fra dens Begyndelsestid har skilt den fra alle andre Religionsbekjendelser. »Dette Ejendommelige nu, som den ældste kristelige Kirke byggede paa, og hvorpaa den var kjendelig ej blot for sine Fjender, men især for sine Venner, det maa unægtelig findes i enhver Kirke, der med Rette skal kaldes kristelig, og det, paastaaer jeg, findes i vores, findes overalt, hvor man gjør den apostoliske Troesbekjendelse til det udelukkende Vilkaar for Indlemmelse i Samfundet og tillægger Naademidlerne, Daaben og Nadveren, en til Troesbekjendelsen svarende, altsaa saliggjørende Kraft. . . . At denne Vej er udelukkende de Kristnes, og at Troesbekjendelsen, der danner den snevre Kirkedør, er den uforanderlige, vi tro urokkelige Grundvold baade for Troen og for Lærdommen i den kristelige Kirke, det er en soleklar Sandhed, man kun kan tvivle om, naar man ej vil tro sine egne Øjne, kun som en fortvivlet Løgner modsige.« Troesbekjendelsen og Naademidlerne have været fælles for alle Kristne i alle Menigheder til alle Tider og forenet de i Tankegang forskjellige kristelige Lærere fra Irenæus til Balle; dette Grundkristelige maa saaledes staa over al Skriftfortolkning, og kun den Fortolkningsregel, at Skriften skal forstaaes efter Troesbekjendelsen, har Kirkens og Historiens Støtte for sig, hvorvel det maa indrømmes, at Reformatorerne ikke havde Øjet tilstrækkelig aabent for denne Kjendsgjerning og derved bragte Kirken ind under det exegetiske Pavedom, som siden deres Tid har havt Magten over den.

»Den kirkelige Anskuelse«.

Denne Hævdelse af Troesbekjendelsen som det Centrale i det kristelige Liv er Udgangspunktet for Grundtvigs kirkelige Anskuelse — den saakaldte »mageløse Opdagelse«, ved hvilken vi nu foreløbig forlade ham i Aaret 1825.

ɡemann.

e sorte iddere.

Ingemann (S. 98-104) udsendte i 1814 sit af Grundtvig for dets Dybsind saa højlig beundrede romantiske Epos »De sorte Riddere«, i hvilket Digterens allegoriserende Tendens aabenbarer sig Trin for Trin i den systematiske Tankebygning, han vil afsløre for Læseren bag den vidtløftige Eventyrhandling. Digtet afbilder — har dets Forfatter senere selv udtalt — den Ingemannske Verdensanskuelse »i en Række af symbolisk fantastiske Tankebilleder«, som »mere ligne Skyggerne fra en Lanterna magica end Naturens og Menneskelivets Spejlbilleder i den objektive Digtnings Kilde«. Hvad den omtalte »Verdensanskuelse« angaaer, kan det bemærkes, at den ikke savner Træk af Tilslutning til den politiske Reaktion og Modstand mod den Schellingske Filosofi, paa hvilke Punkter Digteren mødtes med sin Ven og Beskytter Grundtvig.

ınca og andre cuespil.

Sin dramatiske Digtning fortsatte Ingemann med »Masaniello«, der opførtes 1815, og Tragedien »Blanca«, som gik over Scenen 1816 og drev det til ni for et taaredryppende Publikum givne Opførelser, der satte Oehlenschlägers samtidige »Hagbarth og Signe« helt i Skygge, og hvis formelig masseagtig sammenhobede Sentimentalitet yderligere forøgede den kvindelig-bløde Digters Gunst hos Dameverdenen. Men ikke nok hermed — endog en til sine Tider saa kritisk-skeptisk Natur som BAGGESEN hyldede denne Ingemanns dramatiske Digtning, om det end er rimeligt, at Hensigten med de to »Ingemann og Oehlenschläger« overskrevne Strofer i »Danfana« nærmest er at drille Sidstnævnte ved Fremhævelsen af Førstnævnte paa hans Bekostning:

Hin Schiller, denne Goethe paa vor Scene,
den Første hvid som Sne, den Anden luerød —
til hvem mon nu vil række Melpomene
den Haand, hun Danmarks Klopstock, Ewald, bød?

Hun uden Tvivl vil Ingemann den skjænke,
før Oehlenschläger selv at vide faaer,
hvad hun betroede Publikum iaar
og mig ifjor: at hun er alt hans Enke.

Det maatte dog ikke falde saa ganske let for en Natur som Baggesens at yde en oprigtig Anerkjendelse til saadanne Fantasterier som i det bibelske Drama »Røsten i Ørkenen« (1815) eller til saadanne theatralske Utroligheder som i Tragedien »Hyrden af Tolosa« (ligeledes 1815 — det sjette dramatiske Arbejde i eet Aar!).

I Tryllespillet »Reinald Underbarnet« (1815) — Ingemanns ejendommeligste Ungdomsarbejde — faaer Digterens sværmeriske Supranaturalisme ofte et skjønt, stundom et sublimt, men til andre Tider atter et noget barokt Udtryk, som naar Skabningens Længsel efter Frigjørelse og Anelse om en højere Tilværelse bl. A. anskueliggjøres ved Fiskenes Lede ved deres naturlige Liv i Vandet og deres spekulative Pythagoræisme: Reinald Underbarnet.

Mon vi ej histoppe gik,
ak! for længe siden?

Ingemann er i denne Periode af sin Digtning i fuldeste Maal Adept af den romantiske Skole — men af Skolen i dens Udartning, da den, med Opgivelse af flere oprindelige Principer, gjorde sig til et blødtklingende, søvndyssende, livdøvende Instrument for den aandelige Slaphed, der efter Europas mange haarde Krigsaar affødte den politiske Reaktion og i religieus Henseende katholiserende Tendenser. Af Naturen blid og sværmerisk — »hvid som Sne«, saa at Oehlenschläger selv i sin Dekadence staaer ved Siden af ham som »luerød« blussende — vugger han sig helst i den vage Stemning som i en blød Dyne, gjennem hvilken Blæsten ude fra selve Livet ikke kan trænge ind til hans zarte Digterkonstitution. Med fin poetisk Sands søger han bestandig bag Fænomenerne deres symbolske Sammenhæng med en supranaturalistisk Verden, og er hans Tydning end ofte dunkel og overspændt, har han dog ligesaa hyppigt et smeltende skjønt Udtryk til Raadighed for sin Billedtolkning. Men for selve Fænomenerne i deres reale Existens, for Virkelighedssiden af Livet, har han ingen Interesse og intet Blik; endog hvor han, som i det ellers i mange Henseender saa betagende Eventyr »De Underjordiske« (1817), bevæger sig paa lokal Grund og i en historisk Tid, er Skildringen af Menneskenes Færd udstyret saa fantastisk, at den ikke ligner nogen Virkelighed paa noget Sted til nogen Tid. End værre gik det, naar Ingemann lod sin Fantasi suge Næring af romantiske Udvæxter som Spiess's Røverhistorier (hvilket er Tilfældet med den gysenvækkende Tragedie »Løveridderen«) eller sin Følelse udvandes af Lafontainesk Sødlighed (som i »Varner« og »Blanca«). De Underjordiske.

Reaktionen mod dette Føleri og Fantasteri udeblev ikke. Den kom tilorde i P. HJORTS Kritik, i NIC. SØTOFTS satiriske Ko- Reaktion med Ingemann.

medie »Aandernes Maskerade«, i HAUCHS dramatiske Digte »Kontrasterne«, men skarpest og med gjennembrydende Virkning i J. L. HEIBERGS Komedie »Julespøg og Nytaarsløjer« (1816), hvis aandfulde satiriske Paavisning af det ingemannske Forgudelses-Uvæsen, særlig som det tog paa Veje ved »Blancas« Fremkomst, affødte en varm Polemik (1817) mellem Heiberg og GRUNDTVIG, der betragtede sig som den stærke mandlige Vaabendrager for den kvindelig svage Ingemanns litteraire Ære og svang sit Slagsværd med drabelig Kraft mod hans Angriber, som svarede med æggende Stik af sin Vittighedskaarde, især i sin »Ny A-B-C-Bog i en Times Undervisning til Ære, Nytte og Fornøjelse for den unge Grundtvig«. (Se P. HANSEN: »Om Johan Ludvig Heiberg«, 1867.)

:nlands-rejse. Selv tog Ingemann ikke Del i Fejden, men han berørtes højst pinligt af den og var glad ved, at kongelig Understøttelse satte ham i Stand til det følgende Foraar at tiltræde en længere Udenlandsrejse (besungen i »Rejselyren« 1820). To Ting karakterisere Ingemann, som han dengang var: at Paris virkede frastødende paa ham, og at han ikke vilde besøge Goethe, hvis Personlighed han »aldrig havde elsket«, og til hvis Livsanskuelse han »altid havde baaret et Slags Had«. I Rom fuldendte han det hjemme paa'assos frielse. begyndte dramatiske Digt »Tassos Befrielse«, i hvilket enkelte Træk af Selvbetragtning og Selverkjendelse røbe, hvad Digteren i Tilbageblikket paa sit Liv betegner som et Kjendemærke for denne Periode: »en Stræben efter den objektive Digtnings Fastland«. Dette Fastland betraadte Ingemann, skjøndt endnu med sin Randsel fuld :ntyr og ællinger. af Fantasiens Rejsegods, i de efter Hjemkomsten udgivne **»Eventyr og Fortællinger** (»Det høje Spil«, »Sfinxen«, »Altertavlen i Sorø«, »Moster Marie«). I de sælsomme Emner og deres fantastiske Behandling kjendes lettelig Paavirkningen af den dæmoniske tydske Romantiker E. Th. A. Hoffmann; men idet den danske Digter efterligner sit Forbilledes spøgelseagtigt betagende Sammenvævning af en næsten vanvittig vild Fantasis Islæt med det virkelige, nærværende Livs Rending, lægger han for Dagen en hidtil ukjendt Evne til at tegne dette sin egen Samtids Liv i klare, velopfattede, sundt og nøgternt sete Træk, som Ingen et Par Aar tidligere saa let skulde have tiltroet Hyper-Romantikeren Ingemann. Her er en Friskhed i Opfattelsen af de daglige Omgivelser, som aabenbart er en Frugt af Rejselivets skiftende Oplevelser, og hvor eventyrlige

disse »Eventyr og Fortællinger« end monne være, ere de fortalte saa godt, at de danne et Grændseskjel mellem Ingemanns tidligere og hans kommende Digtning.

Han blev i Sommeren 1822 ansat som Lektor i dansk Sprog og Litteratur ved Sorø Akademi og ægtede sin Ungdoms Kaarede (S. 103). Efter tre Aars Taushed — en aldrig før kjendt Pause i Ingemanns hidtil saa rapide poetiske Produktion — udgav han 1824 sit historiske Digt **»Valdemar den Store og hans Mænd«**, der med sit historiske Emne og i sin bundne Form danner Overgangen til den digteriske Hovedgjerning, med hvilken Ingemann i Aarhundredets næste litteraire Periode tog Plads blandt dets realistiske Forfattere, naar man for hans Vedkommende og i Sammenhæng med hans hele Digterpersonlighed vil forstaa Udtrykket *cum grano salis*. »Vor Litteraturhistories Studium — siger han, hvor han i sit »Tilbageblik« omtaler sin første Virksomhed i Sorø — førte naturlig Nationalaandens og Folkelivets Historie med sig. Stedets mærkelige Erindringer forenede sig med min historisk-poetiske Aandsretning; de virkelige Livsbilleder fra Katholicismens Lande og mit Kjendskab til det danske Folkeliv fra min Barndom og Ungdom, Resultaterne af mit omtumlede Liv og af min hele Udvikling forbandt sig med hine Billeder, og disse bevægede sig tilsidst saa levende omkring mig som gamle Venner og Bekjendte. Jeg vidste, hvad her var skeet i de store Valdemarers Dage; nu saae jeg ogsaa — hvad Krøniken fortaug — hvorledes det med sine indre Motiver under særegne Situationer og Omstændigheder udsprang af alle de adspredte historiske Træk.« Programmet for denne historiske Digtning er alt givet i Mottoet til »De sorte Riddere«, Zach. Werners:

Ingemann i Sorø.

Valdemar d. St. og hans Mænd.

Was sie geseh'n, vermeldet die Geschichte;
das Unsichtbare lässt sie dem Gedichte —

og hvor super-romantisk et Vildskud af Romantiken den her citerede tydske Digter end var, har han jo i disse Linier dog ikke udtalt Andet, end hvad der maa være Grundbetingelsen for enhver historisk Digtning, om den saa end vil indordne sig under den mest realistiske Kategori — samtidig med Stordaaden falder jo dog yderst sjelden, for ikke at sige aldrig dens poetiske Forherligelse, med fuld Forstaaelse af alle individuelle Bevæggrunde og

Stemninger. Hvis man altsaa ikke vil banlyse den historiske Digtning fra Poesiens Enemærker, maa man venligst acceptere, at Kjendsgjerningens Hvad opfattes af Digteren som et Krav paa at forklare dens Hvorledes.

Dette Krav har Ingemanns nysnævnte Indledning til hans Cyklus af historiske Romaner fyldestgjort paa en baade poetisk gribende og nationalt løftende Maade. Der raader gjennem »Valdemar den Store« en med det alvorsfulde historiske Vendepunkt forunderlig stemmende Højhed, vemodsfuld i sit Blik udover Tiderne, men samtidig henreven af Heltens og hans Mænds store Bedrifter. Bedre har den Tilstand, som ogsaa senere har været Danmarks Skjæbne, aldrig været udtrykt end i de sorgtunge Vers, der indlede Digtet og dermed den følgende Række af fædrelandske Romaner af Ingemann:

Aarhundreds-Stjernen for tolvte Gang
sig over Golgathas Kors opsvang;
længst Østens Straale i Norden lyste,
men Danmarks Hjerte i Dødskamp gyste,
tungt Herrens Haand over Folket laa,
det var, som Danmarks Tid var omme,
som skulde Gudherrens Dom nu komme
og Folk og Rige og Navn forgaa.
— Stig op af Graven, Du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom
og viis os, hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
som klare Nordlys ved Midnat funkle!

I store Aander, som over Jord
med Frelsens evige Banner foer,
der Herren mægtig sin Haand udstrakte
og Folkeaanden til Liv gjenvakte!
Lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
mit Fødeland ved de dybe Strømme —
hvad heller raser i blinde Lyst
forvildet Slægt mod sit eget Bryst —
da ryster Sjælen og vækker Aanden
og styrker Hjertet og ruster Haanden
til dansk og stor og til herlig Id —
til Danmarks Frelse i Nødens Tid.

. Heiberg.

P. A. Heibergs og den attenaarige Thomasine Christines eneste Barn **Johan Ludvig Heiberg** kom til Verden paa Tyge Brahes Fødselsdag den 14. Decbr. 1791. Da Faderen maatte drage i Landflygtighed, kom Sønnen i nogen Tid i Huset hos Rahbehs, men ikke længe efter Moderens Indtrædelse i nyt Ægteskab med den landsforviste svenske Baron Ehrensvärd (der her antog sit Mødrenenavn Gyllembourg) kom han tilbage til hende og opvoxede i dette sit nye Hjem under de samme aandeligt vækkende og selskabeligt dannende Indflydelser, som havde omgivet hele hans tidligere Barndom. »Hvad der upaatvivlelig har havt en afgjørende Indflydelse paa min hele Retning — siger J. L. Heiberg i sine »autobiografiske Fragmenter« (»Pros. Skr.« XI.) — er den for unge Mennesker usæd-

vanlige Lejlighed, jeg fra min tidligste Barndom har havt til næsten udelukkende at bevæge mig i det mest dannede og ikke mindre i det fornemme Selskab og mellem Udlændinge.« Efter at have nydt en omhyggelig privat Undervisning tog han Artium 1809 og anden Examen Aaret efter. Hans Interesser vare mangfoldige — Naturkyndighed og Sprog, Mathematik og Astronomi — og det faldt ham svært at give nogen enkelt Fortrinet. Over det Hele svævede hans af Oehlenschlägers Ungdomsdigtning vakte Begejstring for Poesien, som tidlig førte ham til at prøve sin skabende og formende Kraft. Men udrustet med en hos den unge Forfatter højst usædvanlig Selvkritik, en Frugt af hans altid agtpaagivende Smag, lod han ikke sine Frembringelser se Lyset; han arbejdede hellere paa sin æsthetiske Udvikling ved Studiet af fremmede Litteraturer, fortrinsvis den italienske og spanske Romantik, det franske Theater og Goethe. En fri, med mange selvstændige Tilsætninger udstyret og for en stor Del versificeret Bearbejdelse af Molières »Don Juan« opførte Heiberg i Begyndelsen af 1812 som Marionetkomedie, men først ved Juletid 1813 udkom den sammen med det romantiske Drama »Pottemager Walter« under Fællestitlen »Marionettheater«, en Benævnelse, siger Forf. i Fortalen, der »især har til Hensigt at stemme Læseren til det barnlige Sind; thi denne barnlige Aand gaaer mer eller mindre synlig gjennem disse tvende Digtninger«. Oehlenschläger fastholdt denne Tanke i det smukke Digt, hvormed han lykønskede sin unge Digterfælle til hans Debut, og hvori han siger:

Marionettheater.

Den er til Kunstner og til Digter baaren,
som følger tro Naturen og dens Røst,
som tidlig skjænker Haabets Grønt i Vaaren,
i Somren Blomster, saftig Frugt i Høst.
Den unge Vismand og den gamle Sværmer
sig aldrig Helligdommens Tempel nærmer.

Med Barnligheden sig vort Liv indvier,
Kunst kjender ej Uskyldighedens Tab
Begynder han med lette Fantasier
og svinger sig til kraftig Lidenskab —
selv maa dog Digteren bestandig være
ej Barn, men holde Barnlighed i Ære.

Ejendommeligt for Heibergs første Bog er den Bebudelse i flere Retninger, den indeholder: i »Don Juan« vender den komiske Ide-

alitet, i »Pottemager Walter« den romantiske Livsgjengivelse sit Ansigt mod Beskueren, ligesom med Løfte om, at deres Forfatters kommende Digtning vil omfatte begge disse Momenter, stundom accentuerende et enkelt af dem, men hyppigst samlende dem til Enhed; endelig peger begge Digtningers dramatiske Form mod den Side af hans Produktion, ved hvilken han nogle Aar senere skulde gjenføde den danske Komedie. Et tredie dramatisk Ar-

io Brahes
ıaadom.

bejde falder mellem begge de her nævnte: Syngespillet »Tycho Brahes Spaadom«, der indleveredes til Theatret, men krævedes tilbage af Forfatteren til yderligere Omarbejdelse; heri forekomme de skjønne Digte »Solen sank bag grønne Lund« og »Du Vandringsmand ved Søen«.

J. L. Heiberg. Ungdomsportrait.

Til Oehlenschlägers Hylding af den opgaaende Stjerne sluttede ogsaa BAGGESEN sig. Heiberg holdt sig klogelig udenfor Dagens Strid, han elskede og omgikkes begge Digterne og traf dem bl. A. hyppigt i Fru Friederike Bruns gjæstfrie Hus. Digterinden havde skrevet to tydske Digte, et til Oehlenschlägers og et til Baggesens Forherligelse; Heiberg oversatte dem og ledsagede sin Gjengivelse med en Sonnet, hvori det hedder:

Du har til mig betroet den Laurbærkrone,
som huldt Du vil, o høje Sanggudinde!
omkring de tvende Digterlyrer vinde,
som højest paa den danske Himmel trone.

Heraf tog Baggesen. Anledning til offentlig at hædre Heiberg med et Digt, hvis Slutningslinier fik en profetisk Betydning:

Den Digter, der, saa sindrig som beskeden,
halv Yngling end, med spæde Vingeskud,
lig dem paa Skuldrene af Amors Brud,
kvad Digterinden denne Sang herneden,

vil engang stor, som nu alt elskelig,
paa mægtige, fuldvoxne, gyldne Vinger
til Sangens Top, hvor Ewalds Aand sig svinger,
fra vore Toners Kampplads svinge sig
og, Fremtids Genius i Upartiskhed lig,
naar, Psyche! dit os her alt rakte Bæger
bag Gravens stille Lethe vederkvæger,
sangdømme den i Live førte Krig
imellem Baggesen og Oehlenschläger.

Efter en kritisk vejet og derfor meget sparsom Produktion i de mellemliggende Aar udgav Heiberg 1816 sit romantiske Skuespil »Dristig vovet halv er vundet«, hvis Titel ikke alene har Hentydning til Stykkets Indhold, men sikkert ogsaa indeslutter en *avis aux lecteurs*, en Appel om Overbærenhed med denne nye og dristige Genre. Skuespillet er en Omplantning af de spanske saakaldte »Kappe- og Kaarde-Skuespil« paa Dansk, særlig et Studie efter den af de tydske Romantikere fremdragne og højt beundrede Calderon, hvis Digtning paa Originalsproget Heiberg havde fordybet sig i og næste Aar valgte til Emne for sin Doktordisputats. Denne af alle andre Hensyn end den rent poetiske Virkning uafhængige Digtning kunde nok vække Misforstaaelse og Forargelse, naar dens exotiske Skud skulde indpodes i nordisk Poesi. Heibergs Stykke undgik ejheller Beskyldningen for Umoralitet, og han maatte føre dets Forsvar i en Avisartikel. »Det er intet Karakterstykke — hedder det her — men et Situationsstykke, hvori Skjæbnens lunefulde Spil er Hjulet, som driver hele Maskinen, og hvorved de tilfældige Sammenstød foraarsages. Det kommer her ikke an paa at belønne Dyden og straffe Lasten. Sligt staaer over denne Digtarts Grændser. Den vælger kun et opbrusende Moment i Livet, udrivende det af dets Sammenhæng med Aarsagerne og Følgerne, fornøjet med det blotte Nu, fordi dette er interessant nok ved sig selv. Den er forsaavidt en meget verdslig Digtart, men det er ogsaa tilladt at have verdslige Øjeblikke.«

Paavirkning af spansk Dramatik.

I Decbr. 1816 udkom Komedien »Julespøg og Nytaarsløjer«, paa Titelbladet betegnet som »en Fortsættelse af Oehlenschlägers Sankt-Hans-Aften-Spil«, hvorvel POUL MØLLER mente, at de to Digtninger ikke lignede hinanden mere, end en Tinsoldat ligner Orlando furioso. Naar den barokke Overdrivelse reduceres til mindre Dimensioner, har han forsaavidt Ret, som just det Ele-

Julespøg og Nytaarsløjer.

ment i Oehlenschlägers Midsommerspil, Heiberg senere selv betegnede som »en sød, sværmerisk Naturpoesi«, langtfra har og efter Emnet heller ikke vel kunde have noget fuldt Tilsvarende i det vinterlige Modstykke, hvor poetisk mange af dets Episoder end ere tænkte og gjennemførte. De satiriske Udfald, som Romantikeren Oehlenschläger rettede mod Forstandspoesien, overtræffes derimod i Viddets Klarhed og Opfindsomhed af den Ironi, hvormed Heiberg fjorten Aar efter gjør det af med Romantikens Udartning, saaledes som den var kommen tilorde i Ingemanns Digtning og havde vundet almindelig Tilslutning, særlig for den beundrede »Blancas« Vedkommende. I Følelsen af, at hans Overlegenhed laa paa dette Punkt, har Heiberg ogsaa indrømmet Satiren et langt større Spillerum i sin Digtning, end den har i det oehlenschlägerske Forbillede. Den Polemik, som dette Angreb paa Publikums Yndlingsdigter affødte (S. 154), sluttede Heiberg ved Foraarstide med sit skjønne Digt »Vaaren og Freden« med de jubelfyldte Rhythmer:

Saares der Nogen, da huske han, Striden
blot er en Fest,
smile ved Saaret og drage fra Siden,
sadle sin Hest!
Thi har vi Fred, kun i krigerske Lejre
bør vi den fejre:
stedse Turnering og festlige Sejre
Freden forherliged bedst.

Du, som har Aarstiden vakt af sin Dvale,
højt paa din Gang,
Hersker af Solen og Drot af Kastale,
smil til min Sang!
Nær i mit Hjerte den Flamme, Du tænder!
Lær mine Hænder
dobbelte Greb i din Streng, naar den sender
Pilens og Tonernes Klang!

Paa samme Tid udsendte Heiberg sit mythologiske Skuespil
'syche. »Psyche«, der, betegnet som »første Del«, uden nogensinde at blive efterfulgt af nogen anden, kun er et Fragment. Mythen er gjengiven efter Apuleius' Fortælling, men det klassiske Emne er behandlet i fri romantisk Stil, endog med Gjenklang af den nordiske Romancetone — en Splid mellem Emne og Form, der naturligvis har været den formdannede Digter fuldt bevidst, og som han just har aftvunget saare skjønne Enkeltheder. At han bevægede sig sikkert ogsaa i klassiske Former, lagde han for Dagen i sine Bearbejdelser af Ovids Elskovselegier og andre antikiserende Digte i den »Poetiske Kalender«, han udgav i Decbr. 1818.

Efter at det omarbejdede Drama »Tycho Brahes Spaadom« var blevet opført i den paafølgende Januar Maaned som Heibergs
re. Aar sceniske Debut, begav han sig i Foraaret 1819 med kongeligt Sti-
Paris. pendium til Udlandet. Han tog over London til Paris, hvor hans lands-

forviste Fader levede, og opholdt sig her i tre Aar. Som i Hjemmet havde han ogsaa her sin Omgangskreds i det bedste og interessanteste Selskab, baade af Danske, der besøgte Paris, og af franske Forfattere, Videnskabsmænd og Politikere, der hørte til hans Faders Bekjendtskab. Om sine Studier og Interesser siger Heiberg, at han ogsaa her fulgtes af sin distraherende Dæmon: »Snart studerede jeg Naturhistorie, som om denne skulde blive mit Fag, snart Theatret, som om jeg forudsaa, at jeg vilde blive Theaterdigter (i denne Tid skrev jeg min Nina), snart endelig Musik, som om det var min Bestemmelse at fortjene mit Brød ved denne Kunst.« Og virkelig skaffede Undervisning i Guitarspil Heiberg hans Udkomme i nogen Tid af hans Pariserophold.

Tre Aar i Kiel.

Dette afbrødes ved hans Udnævnelse til Lektor i dansk Sprog og Litteratur ved Universitetet i Kiel I tre Aar opholdt han sig her, men følte sig »i alle Henseender utilfreds med sin Stilling«. Paa den anden Side indrømmer han dog Nytten af den aandelige Koncentration, han her blev tvungen til. Af videnskabelige Arbejder fremkom her »Formenlehre der dänischen Sprache« og »Nordische Mythologie«. Størst Betydning fik den kielske Episode imidlertid for Heiberg ved at føre ham tilbage til hans tidligere kun sporadiske filosofiske Studier og lade ham samle sine Evner paa Opfattelsen af den hegelske Filosofi, som dengang satte de spekulative Aander i saa stærk Bevægelse. Det faldt ham ikke let at trænge ind i Systemet. Han studerede ihærdigt Hegels Encyklopædi, men end ikke to Maaneders Studier i Berlin under Mesteren selv og hans dygtigste Disciple kunde hæve Heiberg til en Totaloverskuelse af den nye Tankebygning, med hvis enkelte Led hans Tanke tumlede, uden at den indre Sammenhæng vilde aabenbare sig i Klarhed. Da kom det brat til et mærkeligt Gjennembrud hos ham, om hvilket han selv fortæller: »Da jeg paa Hjemrejsen slog mig til Ro i Hamborg, hvor jeg forblev sex Uger, inden jeg vendte tilbage til Kiel, og i denne Tid bestandig grublede over det, som endnu var mig dunkelt, traf det sig en Dag, at jeg, siddende paa mit Værelse i »König von England«, med Hegel paa mit Bord og Hegel i mine Tanker, og paa samme Tid lyttende til de skjønne Psalmer, som næsten uophørlig lyde fra Petri Kirkes Sangværk, pludselig, paa en Maade, som jeg aldrig før eller siden har oplevet, blev greben af et momentant indre Syn, ligesom et

Videnskabeligt Forfatterskab.

Hegelske Studier.

Lynglimt, der med Et oplyste den hele Region for mig og vakte i mig den mig hidindtil skjulte Central-Tanke. Fra dette Øjeblik var Systemet i sine store Omrids mig klart, og jeg var fuldkommen overbevist om, at jeg havde opfattet det i dets inderste Kjærne, hvormeget der end kunde være i Detaillerne, som jeg endnu ikke havde tilegnet mig og maaske aldrig kommer til at tilegne mig. Jeg kan med Sandhed sige, at hint forunderlige Moment var noget nær den vigtigste Epoke i mit Liv, thi det gav mig en Ro, en Sikkerhed, en Selvbevidsthed, som jeg aldrig tilforn havde kjendt.« Ud fra denne sin nyvundne Forstaaelse tog Heiberg Del i den Diskussion om Determinismen, som just paa den Tid førtes i Kjøbenhavn, idet han i Decbr. 1824 udsendte sit Skrift »Om den menneskelige Frihed« og derved indførte Hegelianismen i dansk Aandsliv, hvor den navnlig i Fyrrerne kom til at spille en betydelig Rolle.

Men ogsaa paa Omraader udenfor det videnskabelige blev den hegelske Filosofi vejledende for Heiberg. »Det er vist — siger han — at det nye Lys, der opgik for mig, har havt en bestemt Indflydelse paa alle mine følgende Foretagender, selv paa saadanne, hvor man ikke skulde ane en Forbindelse. Saaledes f. Ex. vilde jeg aldrig være kommen til at skrive mine Vaudeviller og i det Hele aldrig være bleven Theaterdigter, dersom jeg ikke ved den hegelske Filosofi havde lært at indse det Endeliges Forhold til det Uendelige og derved faaet en Respekt for de endelige Ting, som jeg fordum ikke havde, men som den dramatiske Digter umulig kan undvære, og dersom jeg ikke fremdeles ved samme Filosofi havde lært at fatte Begrændsningens Betydning, thi uden dette vilde jeg hverken have begrændset mig selv eller valgt smaa og begrændsede, tilforn af mig selv foragtede Rammer til min Fremstilling.«

Her ere vi naaede til Antydningen af den poetiske Nydannelse. ved hvilken Heiberg for sit Vedkommende gjorde Aaret 1825 til et Mærkeaar i Litteraturens Historie.

Af Oehlenschlägers unge Tilhængere kom især to — Begge Medlemmer af »Tylvten« — til at indtage betydelige Pladser i vor Poesi: J. C. HAUCH og POUL M. MØLLER. **Johannes Carsten Hauch,** yngste Søn af en dansk, fra en østerrigsk Adelsslægt stammende

Hauch.

Fader og en norsk Moder, blev født den 12. Maj 1790 i Frederikshald. Sin Barndom tilbragte han i Bergen, hvor Faderen var bleven Stiftamtmand, og i Hardanger hos en dygtig Præst, til hvem hans Opdragelse betroedes. Faderens Udnævnelse til Stiftamtmand over Sjællands Stift medførte i Aarhundredets Begyndelse en ny Flytning, saa at J. C. Hauch kom til at fuldende sine Artiumsstudier i Kjøbenhavn, hvor han blev Student 1808, efterat han Aaret forinden med ungdommelig Begejstring havde deltaget i Livjægerkorpsets kjække Krigsbedrift i Classens Have.

To stærke Impulser, der i hine Dage ikke modvirkede, men tvertimod støttede hinanden, fik tidlig afgjørende Indflydelse paa den unge Students Aandsretning: Poesien og Naturstudiet Det første Bekjendtskab med Shakspeare lagde Grunden til Hauchs aldrig svækkede Kjærlighed til denne Digter; efter ham stod Oehlenschläger højest i Gunst, og især de »Poetiske Skrifter« virkede mægtigt paa ham; blandt Tydskerne blev Tieck, Novalis og Jean Paul, noget senere Goethe og Schiller, hans Yndlingsforfattere. For Filosofien havde N. Treschow, for Fysik og Kemi H. C. Ørsted vakt hans Interesse, og fra den var der kun et lidet Skridt til den dengang herskende Naturfilosofi, til Fordybelsen i Schelling og Mystikerne, hvis hele anelsesfuldt dunkle Lære højlig tiltalte det Inderste i den alvorsfulde Ynglings Natur. I sit første offentliggjorte Arbejde, Digtet »Forskeren« i Septemberheftet af »Athene« 1814, præsenterer Hauch sig ogsaa udtrykkelig som Naturfilosof og er fuldstændig inde i Skolens Terminologi:

Ungdomsdigte.

Saa gjerne vilde jeg kjende
Ringen, der strækker sig uden Ende,
Cirklen, hvis Midtpunkt er overalt,
Buen hvalt,
dens funklende Lande, dem Ingen har talt.

I et poetisk Fragment »Novalis« forsøger Hauch sig paa en fri Omskrivning af denne mystiske Digters Tanker og udtaler i en Afhandling om Kunst og Videnskab, at i Naturlæren »synes den dybe Enhed, hvoraf Fænomenerne udvikle sig, det betydningsfulde Naturliv, hvori de fremtræde ligesom levende personificerede, at have noget Poetisk hos sig«. Oehlenschläger, hvis sunde Natur havde baaret ham uskadt ud af Natursymbolikens Drømmeverden, advarede karakteristisk nok den unge Digter mod Hengivelsen i

disse Spekulationer, men Hauch kunde her svare med Ordene af sit samtidige Digt »De stridige Veje«:

Sandelig! ilde bestedt er en Yngling, naar Hjertet i Barmen
higer i tvivlsomme Slag ud paa den ukjendte Sø,
Tale Du kan vel om Storm, om Havmænd og knusende Uvejr —
er til Sømand han skabt, nytter kun Talen Dig lidt!

Hauchs Studier af den romantiske Poesi og Naturfilosofien vare imidlertid for grundige til, at ikke ogsaa han skulde faae Øjnene op for de Misbrug, der dreves med dem. Just imod disse Udskejelser er hans første større Arbejde rettet: »Kontrasterne«, to dramatiske Digte, 1816. Han dadler i Fortalen dem, der kaste Vrag paa den nye Digtning og den nye Filosofi (for dennes Vedkommende vel nærmest med Tanken paa Ingemann og Grundtvig); men han dadler ikke mindre strengt dem, der have drevet Skolens Lærdomme ud i Karikaturen eller forflygtiget dem til et meningsløst Spilfægteri, »hvorved Filosofien blev en Byggeplads for Luftslotte, Poesien enten en Laterna magica, i hvis Lys bizarre Skygger ilede henad Tæppet uden Orden og Sammenhæng, eller en ensformig, monotonisk Gjentagelse af Et og det Samme« — en Udartning, der blev dobbelt lastværdig, naar »Kristendommen maatte lade sit ærværdige Klædebon bruge som Brystværn for denne Monotoni, inden hvilket den ustraffet kunde drive sit sig selv gjentagende Spil«. Medens Maalet for Digtets Polemik saaledes er klart nok angivet, er dens Udførelse ikke fri for Mangler. Den første Del, »Rejsen til Ginnistan«, skal parodiere den mislykkede Romantik paa samme Maade som »Ulysses von Ithacia« den græske Heltetid — siger Forf. — men savner unægtelig al den kaade Lystighed, som Holbergs Stykke rummer, hvorvel der ikke fattes gode humoristiske Indfald i Hentydningerne til Grundtvigs forkætrende Anti-Schellingianisme og til Ingemanns supranaturalistiske Romantik. »Kontrasternes« andet Stykke. »Fantasiens Magt«, skal med sit kaotisk vildsomme, højtpathetiske Indhold give en positiv Prøve paa den Digtning, den foregaaende Satire har villet ramme. Om Kontrasterne i Digterens egen gjærende Sjæl vidne disse Digte mere end om hans Evne til at forsone dem — et Indtryk, som ogsaa BAGGESEN fik ved Læsningen, og som han formede i følgende Linier:

Kontrasterne.

Englen slaaes med Djævlen om hans Aand:
denne løse vil og hin vil binde
Lynild-Neget i hans Barnehaand —
Kampen svæver nærved Bjergets Tinde.
Englen styrker hans Samvittighed,
Djævlen, hvad af Tidens Kløgt han veed —
Himmel! lad den Første vinde!

Sin aandelige Gjæring søgte Hanch omsider heltemodig at standse, da han efter Udgivelsen af det mislykkede lyriske Drama »Rosaura« (1817) aftvang sig selv den vanskelige Tilstaaelse, at han ikke var kaldet til Digter, og derfor resolut vendte Poesien Ryggen. 1820 tog han Magistergraden i Naturvidenskab og Aaret efter Doktorgraden, hvorpaa han med offentlig Understøttelse tiltraadte en længere Udenlandsrejse, der først førte ham langs Rhinen og derfra til Paris og Sydfrankrig. I Nizza blev hans ene Ben angreben af en Sygdom, for hvilken han forgjæves søgte Lægedom ved Badene paa Øen Ischia. Den tog alt mere og mere til og lod sig kun standse ved Amputation af Foden lidt ovenfor Ankelen. Hauchs naturlige Tungsind havde nær helt faaet Magten over ham i denne fortvivlede Tid, ja han gjorde endog et Selvmordsforsøg. Men da Krisen havde naaet sit Højeste, var det Poesiens Magt, der atter bragte hans Aand i Ligevægt. Han skrev det romantiske Eventyr »Hamadryaden« og Sørgespillet »Bajazet«, samt i Rom, inspireret af Minderne fra Kejsertidens og Pavevældets Kulminationsperioder, Tragedien »Tiberius« og Dramaet »Gregorius den Syvende«. Men disse Værker indlemmedes først i Litteraturen, da Hauch efter sex Aars Fraværelse var vendt tilbage til Danmark, paa sine Venners Tilskyndelse opgivende sit Forsæt, at bosætte sig i Neapel; de høre derfor ind under den følgende Periode. Studier og Udenlandsrejse.

Den tungsindige, pathetiske Hauchs sjælesunde, livlige Medkæmper under Oehlenschlägers Fane **Poul Martin Møller** blev født den 21. Marts 1794 i Uldum Præstegaard ved Vejle; Faderen var den senere Biskop RASMUS MØLLER, Oversætteren af Livius. Som otteaars Dreng flyttede Poul Møller med Familien til Kjøbelev ved Nakskov, blev indtil sit trettende Aar undervist af den lærde Fader og kom derefter i Nakskov Latinskole. »I Skildringen af Drengen paa dette Udviklingstrin, hans 14. til hans 16. Aar, fremhæves hans fortræffelige Evner og store Alsidighed«, siger Poul Møllers seneste Poul Møller.

Biograf VILH. ANDERSEN i sin livfulde Levnetstegning og fortsætter: »I Skolen elskede han mest Latin og Græsk, udenfor Skolen læste han meget, naar han ikke spillede Violin, især komiske Forfattere og helst Holberg .... Han kunde nok lide at lege, men foretrak dog langt, naar han kunde komme til det, at disputere. Ved saadanne Lejligheder blev han gjerne hidsig og bankede saa sin Kontrapart af efter alle Kunstens Regler, thi han var stor og stærk og tapper. Med sin Paaklædning var han meget forsømmelig.« I Aaret 1810, kort før hans smukke og tidligere saa livsglade Moders Død som sindssyg, blev Poul Møller sat i Nykjøbing Skole under den dygtige og myndige Rektor Søren Bloch, hvis fagre Datter Margrethe blev den vordende Digters Ungdomskjærlighed, Ophavet til hans første erotiske Gjenvordigheder. Ikke længe efter indgik Faderen nyt Ægteskab med Præsteenken Mad. Hanne Winther, Moder til Pouls gode Ven og Skolekamerat Christian Winther. I Efteraaret 1812 kom Poul Møller til Universitetet og boede i længere Tid paa Regensen. Skjøndt han levede et muntert Studenterliv som Midtpunkt i en opvakt Skare af Højskolens Ungdom og mere var et Friluftsmenneske, en vældig Jæger for Herren og en Ven af Bønder og Almuesfolk end en Stuelærd, tog han dog allerede efter halvfjerde Aars Forløb den theologiske Embedsexamen. En Tidlang levede han nu i den fædrene Præstegaard og blev derefter Huslærer hos Grev Moltke paa Espe. Af hans Digtning fra denne Ungdomstid er sikkert meget gaaet tabt; han havde for Skik at nedskrive den paa løse Papirstumper og at gaa med dem i sine Buxelommer saalænge, til de smuldrede hen. En poetisk Hilsen til Skolekameraten og Digterfællen NIC. SØTOFT var det Første, han lod trykke, derefter en fortrinlig Oversættelse af Odysseens 9. Sang. I Thieles »Rosenblade« meddelte han under sine For-
e Digte. navne Poul Martin den erotiske Sonnet »Til Laura«, den prægtige Jægersang »Gjennem Moser og raslende Siv vi gaa«, »Den Enbenede«, »Torbisten og Fluen«, hvor han stiller sig humoristisk til den Kjærlighedssorg, som i nogen Tid havde kastet sin Skygge over hans Liv; endelig »Jemtelands Befolkning« af den nordiske, »paa bredt Dansk« gjenfortalte »sandfærdige Krønike« om »Eyvind Skaldaspiller«, som han havde udarbejdet noget forinden. I Hauchs Nytaarsgave for 1819 findes under Poul Møllers fulde Navn de herlige Digte »St. Laurentius« og »Den gamle

Elsker«. Alle disse Poesier høre til det i Følelsen Sundeste, i Udtrykket Friskeste, mest folkeligt Danske i Ordets bedste Betydning, som vor Litteratur ejer. I den Baggesenske Fejde ydede Poul Møller de vigtigste Indlæg mod Grundtvig og Baggesen (Himmelbrevet og »Jenses Lidenhed«), og han var den, der personlig, sammen med Flor, tidlig en Formiddag bragte Baggesen Tylvtens Udfordring paa Sengen og tilkastede ham sine Briller, for at han strax kunde læse den. Da han var kommen til Ro efter denne Kamps Bevægelse, lagde han sig efter Studiet af den græsk-romerske Oldtid, og for at faae Tid og Ro hertil, eller maaske snarest for i Ensomhed ret at samle sig, indrettede han sig et svømmende Studerekammer ombord i en Kinafarer, hvor han havde taget Ansættelse som Skibspræst. Den lange Søtour har han for en Del skildret i »Optegnelser paa Rejsen til Kina«; hans Hjemve affødte Digtet »Glæde over Danmark« (»Rosen blusser alt i Danas Have«), en Forelskelse i Kapstaden den stolt fremskridende Sonnet »I Løvens Fødeland en Jomfru pranger«. Sandsynligvis skrive ogsaa Digtene »Frejdigt Liv«, »Scener i Rosenborg Slotshave« og den statistiske Skildring af »Lægdsgaarden« sig fra Rejsetiden. Om hans Selvfordybning under denne vidner en Række Aforismer, Notater om hans Tænkning og Læsning. »Beriget med sig selv« vendte Poul Møller tilbage, blev 1822 ansat som Adjunkt ved Metropolitanskolen og skrev det følgende Aar som Skoleprogram den latinske Afhandling om Gudernes Nid. Om ny Kjærlighedskvide paa dette Tidspunkt melder Sonnetten »Den Svend, som Tabet af sin Elskte frister«, Fragmentet »Til Kamp jeg fordrer Dig, Du gamle Blinde!« og »Et Blad af Dødens Dagbog«; om friskt Stemningsliv vidne de klassiske Studentersange »Hel sjelden rørtes Bog og Pen« og »Hvad er imod Studentens Kaar St. Peders Hat«, hvilke han skrev til den 1820 stiftede Studenterforening, hvor han jevnlig færdedes. Han forelæste her 1825 sin Afhandling om »populaire Ideers Udvikling«; samme Aar udgav han sin fortræffelige Oversættelse af Odysseens sex første Bøger. Kort efter forlod Poul Møller Danmark, kaldet til Lektor i Filosofien ved Universitetet i Kristiania. Det var paa Sibberns Opfordring, han havde vendt sig fra Filologien til Filosofien, især dens historiske Del.

Kinarejse.

Hjemkomst.

Af Poul Møller i levende Live existerer der desværre intet Portrait; et efter hans Dødsmaske udført vil findes længere fremme

t. Blicher. af det samtidige Borgerstandsliv, ligesaa lidt indeholdt **Steen Steensen Blicher**'s tidligere Digtning nogen Antydning af, at han havde en lignende Mission at udføre i den fortællende Poesi ved Inddragelsen af et hidtil upaaagtet nationalt Stof under dens Omraade. Han blev født den 11. Oktober 1782 i Vium Præstegaard i Nærheden af Viborg, altsaa just omgiven af den Natur, det var ham forbeholdt at skildre som ingen Anden. I sit trettende Aar flyttede han til Randlev ved Aarhus, hvor Faderen havde faaet Embede; han undervistes et Par Aar af denne og kom saa i

Vium Præstegaard, St. St. Blichers Fødested.

Randers Latinskole, hvorfra han 1799, knap sytten Aar gammel, sendtes til Universitetet, hvor han tog anden Examen og lagde sig efter Theologien; men først 1809 fik han Embedsexamen, thi mange mellemkommende Hændelser afbrød hans Læsning. Ved uforsigtig Badning paadrog han sig en Brystsyge, der gjorde saa rivende Fremskridt, at Lægerne opgav ham som uhelbredelig; for selv at raade Bod herpaa, tog han mod en Plads som Huslærer paa Falster og anstillede systematiske Forsøg paa at hærde sin Konstitution ved fremskridende Legemsøvelser og styrke den ved kraftig Næring. Kuren lykkedes, og han havde fra nu af en Jernhelbred. I Efteraaret 1803 vendte Blicher tilbage til Kjøbenhavn; han hørte Steffens'

Forelæsninger og lagde sig efter levende Sprog, dengang endnu et noget usædvanligt Studium. Paa Falster havde »Gulddaasens« Forfatter Olufsen henledet hans Opmærksomhed paa de ossianske Digtninger. De gjorde et stærkt Indtryk paa Blichers poetiske og noget tungsindige Gemyt, og Stemningen fra disse skotske Taagedigte gjennemtrænger meget af Blichers egen Ungdomspoesi. 1807 udgav han første Del af sin meget vellykkede Ossian-Oversættelse, men inden anden Del kunde udkomme (1809), greb atter Begivenhederne forstyrrende ind i hans Studier og litteraire Arbejdsliv: I Bombardementet brændte hans Bolig med Alt, hvad han ejede, og han maatte tage Ophold i den jydske Præstegaard hos Faderen. Senere fik han Walkendorfs Kollegium, og efter tilendebragt Embedsexamen blev han 1810 udnævnt til Adjunkt ved Randers Latinskole. Han holdt strax Bryllup med sin gamle Farbroders smukke syttenaarige Enke, hvis mørke Øjne havde sat hans Hjerte i Brand — et Ægteskab, der blev Kilden til alle de huslige Ulykker, som førte Blicher Trin for Trin nedad i hans følgende Liv. Længe holdt han det ikke ud i Adjunktstillingen, der var utilstrækkelig til at ernære den voxende Familie og forbunden med personlige Krænkelser for Blicher. Han tog tilbage til Faderen i Randlev og forpagtede hans Præstegaardsavling. Paavirkning af Ossian.

1814 udkom første Del af hans »Digte«. Skjøndt de skyldes en kun toogtrediveaarig Forfatter, er Grundstemningen i dem mørk og tung — lavt drivende Høstskyer henover den nøgne Hede. Men Indledningsdigtets sidste Strofe viser, at Digteren troede paa sit Kald og sin Fremtid: Digte.

Mit Navn vil i de fjerne Dage mindes,
og Fremtids Børn mit Kvad forlyste vil,
naar Ingen veed, hvor Skjaldens Gravhøj findes,
og Ingen af hans Slægt er mere til.

Størstedelen af Bogen optages af det lidet betydelige fortællende Digt »Habor og Signe«, hvis nordiske Emne er behandlet i ossiansk Maner. Til det Bedste i Samlingen høre de under Fællestitlen »Hjemve« samlede smaa Livsbilleder, som slutte med de bekjendte Linier, der male Sceneriet for Blichers senere betydningsfulde Digtning:

Min Fødestavn er Lyngens brune Land,
min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede,
min spæde Fod har traadt den gule Sand,

blandt sorte Høje boer min Ungdoms Glæde,
Skjøn er for mig den blomsterløse Vang;
min brune Hede er en Edens Have —
der hvile ogsaa mine Ben engang
blandt mine Fædres lyngbegroede Grave!

Mærkeligt er det at se, og betegnende for den romantiske Su naturalisme, at hvor lidet man end i disse Blichers første D aner den senere Skildrer af Virkeligheden, svæver deres Aand for nær Jorden for en idealistisk Natur som INGEMANN. Han s et Digt »Til Ossians Fordansker St. St. Blicher i Anlednin hans Digte«, i hvilket han bebrejder sin jydske Sangerfælle, at betagen af Ossian, seer »Storheden præge paa Jorden sit Stei og leve i Kvad kun og straalende Navn«, medens han glem at den sande Vej til Evighed gaaer højt over det ossianske F hvor Digteren sad. Han vil kalde Blicher bort fra Ossians S verden til den kristelige Troes gjenfundne Evighedsland:

O, Du, som med Hedenoldsbarden har vanket
i rædsomme Skumring paa haabløse Vej,
har seet, hvor hans Hjerte af Længsel har banket,
da Lyset han aned, men skimted det ej —

o, hvi vil i klareste Morgen Du følge
den trøstløse Aand i den dæmrende Sky,
naar Solen er steget af Tidernes Bølge
og Du paa dens Straaler til Himlen kan fly!

O, seer Du ham ikke, den Herre som vinker
og aabner for Barden den evige Hal,
hvor Kjærlighedsstjernen, den hellige, blinker,
og Palmen omskygger den troende Skjald!

Beskedent, men ikke uden mandig Hævdelse af sit Standpu Berettigelse, svarede den i Præstegaardens Plougfure travende jy Digter sin af Hovedstadens Beundring just da stærkt ombru yngre Digterbroder i et Digt, hvori det hedder:

Her skue vi kun dunkelt, i et Spejl,
et Gjenskin af Lysstraalen i det Høje.
Om Du seer ret, seer jeg da derfor fejl?
Er Taagen ganske veget fra dit Øje?

Op til vor Faders Hus saamangen Vej
igjennem Regionerne sig slynger.
Gaaer jeg da derfor vild, ifald jeg ej
i dine Fodspor, Bardebroder! synger?

Ingemanns Appel til Blicher vandt ham forøvrigt denne til Ven for Livet — han var just ikke forvænt med Paaskjønnelse. Allerede Aaret efter udsendte Blicher sin skjønne Hilsen til ham i »Forsang til Jyllandsrejsen, en kjær Frænde helliget«, med Stroferne:

Elsk mig, min Ven! naar paa Aandernes Hede
lyder min dybe, tungsindige Sang,
og naar, ved Pirren i Vandbiers Rede,
Hvislen og Brummen forfølger min Gang!

Søn udaf Danmark, vor kjærlige Moder!
vi have diet eet Fødelands Bryst —
elsk dog mit Hjerte, min elskede Broder!
om Du ej altid kan elske min Røst!

Det er dette Digt, som slutter med de saa ofte om Blicher citerede Linier:

Skummel og graa er min fædrene Hede —
dog under Lyngtoppen Blomsterne staaer,
Lærken blandt Gravene bygger sin Rede
og sine Triller i Ørkenen slaaer!

Ved Ingemanns Tilbagekomst fra Udenlandsrejsen kvad den stavnsbundne Blicher til Vennen sit herlige »Hedelærkens Velkommenhjem til Nattergalen« (»Længe har jeg savnet, o Broderlil, din Sang«).

»Jyllandsrejse i sex Døgn, udført og beskreven af S. S. Blicher og Barberen i Nibe«, der udkom 1817 som anden Del af »Digte«, er ingenlunde heltigjennem noget heldigt Arbejde og kunde med sin noget snakkesalige Bredde neppe forøge Blichers Digterry. Heri findes dog Digtene »Buhl« og »Til Ossian«. Mærkeligst er »Jyllandsrejsen« ved de Bebudelser, Blichers *alter ego* »Barberen« giver om hans senere humoristiske og realistiske Digtning. I samme Retning peger den 1818 udkomne Komedie »Generalprøven i Kragehul«, men dette er ogsaa dens eneste Adkomst til at mindes. Jyllandsrejsen.

Ovre i Præstegaarden førte Blicher et Friluftsliv, meget forskjelligt fra danske Poeters sædvanlige Tilværelse, tog sin Part af Bondearbejdet og strejfede i ledige Stunder om i Mark og Skov med Bøssen paa Nakken. Hans økonomiske Stilling var i disse fortvivlede Landmandsaar miserabel. Gang efter Gang søgte han Præstekald, men forgjæves. Saa vilde han prøve, om ikke Bøssen kunde bane ham en Vej, og skrev et Avertissement til de offentlige Blade, i hvilket en theologisk Kandidat med bedste Karakter søgte Plads som Skytte eller Skovrider hos et Herskab med Tilbud om i Fritiden at give Undervisning i Latin, Græsk, Tydsk, Fransk,

Engelsk og Italiensk. En af Blichers adelige Jagtfæller, hvem han anmodede om en Anbefaling, fik ham dog til at opgive denne Plan, rejste til Kjøbenhavn og talte hans Sag i Kancelliet, hvor man lovede Blicher det første Embede, han vilde søge. Det blev Thorning og Lysgaard i Lysgaard Herred — Blichers Fødeegn midt paa Jyllands Hederyg, et daarligt Kald, der kun yderligere forværrede hans iforvejen noksom mislige økonomiske Forhold.

Vel ikke mindst for at bøde lidt paa de knappe Indkomster begyndte Blicher her saa smaat paa de jydske Lokalskildringer, a hvilke hans Novelledigtning udviklede sig. I et kjøbenhavnsk

ldringer og Noveller.

Ugeblad skrev han 1823 »Jydske Røverhistorier« og »Oldsagn paa Alheden«, Aaret efter »Nøddaaben«. Medens disse Beretninger nærmest ere Gjenfortællinger af stedlige Sagn, naae Blicher allerede i den fortræffelige Digtning »En Landsbydegns Dagbog« (1824) til en friere Komposition paa Grundlag af de foreliggende Emne, med Overholdelse af en til dette svarende Sprogtone. Til samme Art hører »Præsten i Thorning«, me dens Blicher i »Josepha« er inde paa den mere fantasifulde Gruppering af Begivenhederne, som er Særkjendet for den Del a hans Digtning, der snarere var lagt an paa at tilfredsstille en routineret Læseverdens Romansmag end paa at samle selvoplevede Træk til et Billede af jydsk Natur og Folkeliv.

Der var kun meget Faa, der fik Øje paa det Betydelige som gryede i denne nye Digtning. Og dette har sin ganske naturlige Forklaring deri, at Blichers første Noveller som oftest publiceredes i lokale jydske Aviser, der ikke naaede til Hovedstaden her havde Blicher i sin Tid nærmest kun været kjendt som Ossians Oversætter, og nu da han havde begravet sig i en Præstegaard paa Heden, var der Ingen, som tænkte paa ham. Langsomt, mege langsomt kæmpede han sig frem til Anerkjendelse; han naaede den

Skuespil.

ikke med sin matte, kun lidet dramatiske Tragedie »Johanne Gray«, der ikke oplevede mere end tre Forestillinger 1825, ej heller med Komedien »Avisfrieriet«, som kun i en snever Kreds

autastene.

vandt et vist Ry. Heller ikke de under Titlen »Bautastene« udgivne Mindedigte over fortjente danske Mænd kom til at høre til Blichers mest kjendte, skjøndt der mellem dem findes et saa fortrinligt som »Morten Borup« (»I Skanderborrig Enge, alt ved den blanke Sø«).

I den ydre Livsførelse saavelsom i den fortrinsvis demokratiske Samfundsopfattelse og i deres Stilling udenfor Centret for de litteraire Bevægelser er der ikke liden Lighed mellem den jydske St. St. Blicher og Sjællænderen **Christian Hviid Bredahl**. Han blev født paa en Forpagtergaard i Sorø-Egnen den 30. Oktober 1784. Tolv Aar gammel blev han optagen i Slagelse Skoles Samfund af indisciplinerede Vildmænd, og han var her en af de Faa, der ikke ansaa det for en Skam at lære Noget, medens hans store legemlige Styrke unddrog ham de sædvanlige Mishandlinger og i Forbindelse med hans stærke Retfærdighedssands og udprægede Had til alt Tyranni gjorde ham til de Svageres Værn. Ingemann har skildret sin Skolekammerat, som han dengang var: »I hans mørkeblaa Øjne laa der en besynderlig Alvor og Kraft; hans ikke høje, men brede, stærke Pande var omsnoet af brune, tætkrøllede Lokker. Han gik gjerne, taus og indesluttet, op og ned mellem de to store Linde udenfor Skolen med en Bog i den ene Haand og, om Morgenen, med sin Frokost i den anden. Han tog ingen Del i den vilde Tummel paa Kirkegaarden, hvor Skolen laa. Kun naar det gjaldt om at naa Kirkefløjet med en Sten, kunde han faae Lyst til at kyle en temmelig tung Sten højt op over Taget; og naar en Bold faldt ham i Haanden, blev den gjerne usynlig ved hans Kast. Fløj en Høg eller Glente over Kirkegaarden, kunde han længe stirre efter den med et sigtende Jægerblik og syntes kun at mangle en Bøsse, for at naa den mellem Skyerne. Naar de andre Drenge løb fra Skolen, gik han ofte op i Kirketaarnet og trak Klokkestrængen for Ringer-Lisbeth eller »Kjærlingen«. Undertiden kunde man se ham hjælpe hende med Graverarbejdet. Han stod da gjerne nede i Graven og kastede den løsgravede Jord op med en Skuffe. Et Par Dødningeben eller en Pandeskal kunde af og til følge med, og det gav da gjerne Anledning til underlige humoristiske Samtaler om Død og Forkrænkelighed mellem ham og »Kjærlingen«. Der var en Slags Lystighed i den Livs- og Dødsforagt, hvormed den tilkommende tungsindige Digter og den mærkværdige karlemæssige Ringer-Lisbeth med den bredskyggede Mandshat over det røde, koparrede Ansigt og Karletrøjen over Bondekvindedragten betragtede disse Rester af bekjendte eller ubekjendte Mennesker, som altid fremkalde en besynderlig tragisk Stemning. Ringer-Lisbeth var maaske Forbilledet for hans »gamle

Chr. H Bredahl.

Gumba«, den hexeagtige Sandsigerinde, der blev hans Musa, som hvis Famulus han lod sig inspirere til sine Fremstillinger »Kejserdømmet Kyhlam i Maanen«

1801 blev Bredahl Student; først to Aar efter tog han and Examen og lagde sig efter det theologiske Studium, men ud synderlig Lyst og afgjort uden Kald, thi Bredahl bevarede Li igjennem sin Barndoms Rationalisme og udtaler sig baade i si Skrifter og i sine Breve saare antitheologisk. Han dyrkede Poesi i al Hemmelighed, især efterat en ulykkelig Kjærlighed havde s hans Stemningsliv i stærke Svingninger, men hans Muse var altf blufærdig til, at han blot et Øjeblik skulde tænke paa at offentlig gjøre Noget eller vise det til Andre. Han omtaler lejlighedsv blandt saadanne Ungdomsmanuskripter et, der vidner om ha litteraire Selvstændighed. Hvor højt han nemlig elskede Oehle schlägers første Digtning og hvor stærkt et Indtryk den havde gjo paa ham, kunde han ifølge hele sin Natur og Aandsretning umuli billige de senere romantiske Overdrivelser og maatte give Baggese Ret i hans Indskriden mod den blinde Forgudelse, der ukriti vistes ogsaa den nedadgaaende Digter; det omtalte Manuskrip »Søbekaalen, hin poetiske«, kaldet og skrevet paa den Tid, » Tylvten grasserede«, som han selv udtrykker sig, indeholdt » skarp Satire over en af Hovmod drukken Poet, der bildte sig in at han var en Gud, til hvis Ære Templer oprejstes. Hans Hovmo forblindede ham i den Grad, at han indfandt sig i et saadant for givet Tempel, for at lade sig dyrke, indtil han omsider blev ove bevist om, at han befandt sig i Byens Daarekiste«.

Alt dengang som senere levede Bredahl fjernt fra Hove staden, optagen af landlige Sysler og med Iver øvende Jægere Frilufts-Idræt, der fængslede ham til den snedækte Mark og Sk mangen Vinternat igjennem, naar andre Poeter laa i deres lune Fje Der fødtes store Tanker og sælsomme Billeder i hans Hoved p slige ensomme Vandringer, men det faldt ham ikke ind at optegn eller udføre dem, før — som han selv fortæller — »et Tilfæl med en gammel Kjælling fik min Musa til at stemme sit Instrume hvilket jeg nok vidste var til, men brød mig ikke synderlig o I en Skov samlede bemeldte Kjælling sig noget Pindebrænde, d vel sagtens, i Forbund med noget Mosevand, skulde kogt hen en Ret Kartofler og siden opvarmet hendes gamle Skrog und

Maaltidet. Til Straf for denne Samlen Pindebrænde løsnede Skovfogden et Skud paa hende, og dette gav den første Anledning til Dramatiske Scener«.

Dramatiske Scener.

Bredahs tidlig udviklede Retfærdighedsfølelse, hans levende Had til al Undertrykkelse, havde i Restaurationsperioden efter Napoleons Fald suget rigelig Næring af de politiske Vilkaarligheder og vel ikke mindre af den Fordybelse i Kristendommen, i hvilken Folkeslagene fandt Bod for de slagne Vunder, men som for Bredahls rationalistiske Aand tog sig ud som den bare Obskurantisme. Det er af denne Stemning, de »**Dramatiske Scener**« ere fremgaaede. disse løst sammenheftede Fragmenter, hvis Skikkelser, hensatte i et fantastisk Kejserdømme paa Maanen, iklæde deres ejendommelige Tankeindhold snart en gigantisk Pathos, snart et stille hulkende Vemod, snart en mandig-barsk Humor, snart en sønderflængende Satire. Verdens Forfængelighed, Tidens Usselhed, Menneskenes Smaalighed skildres i disse Vers med shakspearesk Billedrigdom, og som Modsætning hertil trofast Sammenhold mellem de Faa, der, flygtende bort fra al denne Ynk til Naturens sandere Liv, med Foragt skue ned paa den troløse Færd. Saaledes Vennerne Sotto og Simber. Da denne er bleven snigmyrdet af Diderich von Stormskjoldbulder, graver Sotto ham ved Maanens Skjær en Grav i Skoven, alt medens han dvæler ved Mindet om den forgangne Tid:

Her skal din Gravhøj rejse sig, min Simber!
før Fuglen seer den unge Morgenrøde
og sit Velkommen synger den imøde.

Du var Naturens Barn. Som vilde Drenge
vi fore glade om i Skovens Løvsal,
fortrolige med Glæden og vort Hjerte,
og kom en Taare, blev den neppe født,
før i et barnligt Smil den fandt sit Gravsted.
Ej aned Hjertet vore Taarers Værd,
og Læben takked ej for denne Gave.
Nu drog en Dværg os fra vor Barndoms Lyst.
Han rev os fra Naturens Moderbryst
og bød Goldammen give os at die.
Kultur han kaldte sig. Han var en Troldmand.

Jeg mindes grant, hvordan han var, hvorledes
han bar sig ad — det glemmes sent, desværre!
Han havde lukket os i Fjeldet inde.
Der skulde vi ham Guld og Silke spinde.
Vi skulde læse der paa Pergament
med sorte Zifre ved en dunkel Lampe,
hvad udenfor med gylden Stil stod skrevet.
Men hvor der stundom stod paa Pergamentet:
»Du skal!« stod udenfor: »Det maa Du ikke!«
Og Dværgen havde sig en Ellepige,
som hannem gik med Raad og Daad tilhaande;
og hvad han selv ej kunde finde paa,
det kunde hun, thi hun var meget kløgtig.
og meget fin og sledsk, men falsk tilvisse,
saa Tungen Hjertets Sprog ej maatte tale.
Hun kaldte sig: Den fine Levemaade.

Nu kom ved Nattens Stund en venlig Pige.
Hun kaldte sig: Vor Barndoms Legesøster.
Hun lysked Dværgen, at han faldt i Søvn;

thi brød vi ud af Fjeldet — se, da hang
en gylden Hvælving over Troldens Bolig!

Men aldrig blev vi Børn paany; thi Vædsken,
Goldammen havde givet os af Flasken,
med Blodet blandte sig og med vort Væsen.
Nu sad vi sorrigfulde midt i Glæden,
thi ej var Hjertet barnligt og uskyldigt.

Nu kom vor Barndoms Legesøster atter,
vemodig smilte hun og nævnte sig:
Erindring om vor Barndoms tabte Glæder.
Da græd vi begge — det var tunge Taarer!

Nu er min Simber vorden Barn paany
og atter kommen til sin Moders Bryst;
thi skal han sove i sin Barndoms Løvsal.
Der skal hans Moders Røst i Stormens Larm,
i Tordnens Bulder og i Fuglens Sang
indlulle ham i hendes hulde Arme.

1819 udkom første Del af »Dramatiske Scener, uddragne af et ældgammelt Haandskrift, frit oversatte af det Kyhlamske ved C. BREDAHL, *Kyhlamnensis Musæ famulus vilis et immeritus*« (ɔ: den kyhlamske Muses ringe og uværdige Tjener). Ingen kjendte Forfatteren eller anede, paa hvilken Kant man skulde søge ham — ikke engang Rahbek, der dog ellers kjendte Alverden. Hans Anmeldelse i »Tilskueren« gjør sig imidlertid al Flid for at henlede Opmærksomheden paa dette højst usædvanlige Fænomen, og efter at anden Del, »Sotto og Lorma«, var udkommet Aaret efter, gjentoges de paaskjønnende Udtalelser om den saa uventet fremstaaede ukjendte Digter, ligesom ogsaa Jens Møller i »Litteraturtidende« bød ham velkommen i dansk Digtning. Alligevel lykkedes det ikke at interessere Almenheden for Bredahl; Tiden var for slap til hans kraftige poetiske Føde, et tungt økonomisk Tryk kuede Folket, og skulde man glemme de daglige Sorger over Digtningens Skjønhedsverden, vilde man ikke høre harmfulde Indignations-Protester, men bæres paa bløde ingemannske Rhythmer til Romantikens Vidunderland.

Samtidig med sin litteraire Debut giftede Bredahl sig med sin yngre Broders Enke, der medbragte en værkbruden Søn; en hjælpeløs Søster til Bredahl forøgede ligeledes fra Begyndelsen af de Nygiftes Husstand. Men Glæden var tilhuse i det nye Hjem, og frejdig saae dets Overhoved Fremtiden imøde. Kampen for Livet blev ham dog haardere, end han havde tænkt sig. En Debitors Fallit berøvede ham hele hans Fædrenearv, som havde udgjort et væsenligt Led i hans økonomiske Beregninger. Pennen skulde ikke forøge hans Indkomster: de to første Dele af »Dramatiske Scener« havde ikke indbragt ham mere, end hvad der var medgaaet til Trykning af det ene Bind. Ikkedestomindre fortsatte

han sin poetiske Produktion, som i sig selv blev ham en Trøst i de trange Tider. 1820 udgav han en i dramatisk Form holdt »Nytaarsgave (for Aaret 1821 efter den jordiske Almanak) til den ynkværdige Kyhlamske Famulus fra C. Bredahl, Student«, Aaret efter »Lirmsongs Optegnelser paa en Rejse, oversatte af det Kyhlamske«, et tildels polemisk Skrift, rettet imod den nyere Poesis

Christian Hviid Bredahl.

Efter en Tegning af F. Vermehren.

mystiske og romantiske Elementer. 1821 udkom fremdeles tredie og næste Aar fjerde Del af »Dramatiske Scener« med Særtitlerne »Skuespillet i Kyhlam eller Rover Thurno« og »Tvekampen i Kyhlam«.

Et Par Aar senere bosatte Bredahl sig paa den Sorø Akademis Gods tilhørende Parcelgaard Damsgaard. I et Brev fra Sommeren 1824 skriver han: »Den Musa eller Medusa, som forførte mig til at agere Poet, har jeg nu givet Afsked. Famulussen har

12*

kastet sin Lire bort og taget fat paa Møggreb, Spade og Hakke. Nu gaaer det atter løs paa Legemet, medens Sjælen har sine gode, magelige Dage. Hovedet bruger jeg nu slet ikke og maa stundom spejle mig, for at faae at vide, om jeg ikke er hovedløs. Hvad skal en Bonde ogsaa med Hoved?« Længere henne i Brevet hedder det: »Snurrigt forekommer det mig, at jeg maa betale Skat af Parnasset, en Banke ved Sorø Sø. Banken med dens Træer har Akademiet tilegnet sig, men Afgiften hviler paa mig — formodenlig en Straf, fordi jeg engang vilde kravlet op paa den litteraire Banke af samme Navn. Dette har saaledes forøget mit Had til Muserne, at det vist vilde bekomme dem ilde, hvis jeg fik Ram til dem med min Hakke eller Møgtyv. Imidlertid vovede dog en af deres Yndlinge, Ingemann, at besøge mig forleden Dag, og han slap med Livet.«

Det nittende Aarhundredes første Fjerdedel afrunder sig altsaa, som det sees, ganske godt til en Periode med et bestemt Hovedpræg: Idealismen først som Kamp mod Oplysningstidens Materialisme, derefter udviklende sin Ide til saadanne Yderligheder, at en Reaktion herimod danner sig. Det Nye, som det næste Tidsrum bringer, vil imidlertid ikke afstedkomme noget Brud med det foregaaende; det er ingen absolut Modsætning til det. Tvertimod, den frembrydende Realisme stiller sig under Idealismens Banner og vil kun fornye dens Indhold, styrke dens Form: derfor betones Kunstsiden af Digterværket som ueftergivelig Fordring, og det nye Stof, hvad enten det behandles pathetisk eller komisk, lægges tilrette som tjenende en ideal Livsopfattelse.

DET NITTENDE AARHUNDREDE.

II.

REALISMEN i PAGT med IDEALISMEN.

1825—1850.

»Den i Kunsten overhaandtagende Dilettantisme har udbredt en falsk Smag, som især ytrer sig i Modbydelighed eller idetmindste Ligegyldighed for de gamle, rene Former i Dramet. Formernes Sammenblanding er næsten bleven en af de nødvendige Betingelser for Publikums Deltagelse i et Digterværk, da Faa have Stadighed til vedholdende at dvæle ved den strenge Opfyldelse af een Digtarts Fordringer. I et saadant Øjeblik maa enhver Digter befinde sig i en vis Forlegenhed; thi at gjøre sig selv til Dilettant og hjælpe til Smagløshedens Udbredelse, kan og vil han naturligvis ikke; men paa den anden Side kan han heller Intet udrette uden Publikums Deltagelse, thi han bør og maa erkjende i Publikum den timelige Magt, under hvis Herredømme han staaer, og som han ikke blot er nødsaget, men endog forpligtet til at adlyde. Thi ogsaa han har den samme Opgave at løse som Theaterbestyrelsen, den at forene Smagens Fordringer med Publikums; kun at det er betydelig vanskeligere for Digteren end for Bestyrelsen at røgte dette Kald. Adlyder han Publikum blindt, saa kommer han tilsidst til at adlyde ikke Publikum, men Pøbelen; viser han derimod Ringeagt mod Publikum og troer sin egen Overbevisning at være den eneste infallible, saa sletter han sig selv ud af Tidsalderens og Historiens Bog, eller med andre Ord, saa er han ingen Digter. At staa alene i sit Land og i sin Tid er det Samme som ikke at

staa, det er snarere at falde og er ligesaa umuligt som at blive hængende mellem Jorden og Maanen. Tvertimod har Alt, hvad som i Kunsten har faaet Objektivitet, opnaaet denne ved det dobbelte Moment af Kunstneren og Nationen. Digteren maa nu betragte en Gjæring som den nærværende enten som en Overgang til en ny Kunstform eller som en temporair Afvigelse fra de engang bestaaende; i begge Tilfælde maa han benytte sig af den, men i det første Tilfælde for at lede den fremad, i det andet for at lede den tilbage. Jeg tilstaaer, at jeg har valgt det sidste Øjemed, da jeg ikke vel kunde indse, hvorledes der af det nuværende barbariske Kaos skulde kunne udvikle sig noget Fornuftigt, og hvad dette da vilde være. Især bestyrkedes jeg deri ved at se, hvorledes den komiske Digtekunst, som fordum har været national her i Landet, nu er bleven bandlyst, saa at Ingen mere formaaer eller fordrister sig til at skrive et nationalt Lystspil. De Vanskeligheder, som modsatte sig Oplivelsen af den forlængst begravne nationale Komedie, ere altfor bekjendte, til at jeg her behøver at opregne dem. Det er et Faktum, at vi i de sidste tyve til tredive Aar intet nationalt Lystspil have erholdt, thi alle Forsøg derpaa ere mislykkede; og uagtet dette vel for en Del kommer deraf, at de nyere danske Lystspil ingen Værdi havde, saa er det dog højst rimeligt, at de ligeledes vilde have mislykkedes, om de ogsaa havde fortjent en bedre Skjæbne, thi Publikum har ved den idelige Fremstilling af tydske, franske, engelske, spanske og italienske Sujets faaet en saadan Foragt for det Indenlandske, at det næsten anseer det for umuligt, at nogen interessant Begivenhed skulde kunne tildrage sig paa denne stakkels Jordbund og i denne usle Tid. Et Lystspil, hvis Scene var her i Landet og i nuværende Øjeblik, vilde i enhver Situation støde an mod Sandsynligheden og i enhver Karakter kun altfor meget støde sammen med den; thi ved enhver Situation vilde man sige: »Sligt kunde aldrig passere her;« og ved enhver Karakter: »Hermed er ment Hr. A. eller Hr. B.« Saa smaalig og saa ukunstnerisk er vor Anskuelse af den komiske Digtekunst bleven; saa stor en Ringeagt have vi endelig faaet for os selv og vore Omgivelser .... Vi Danske altsaa, vi som i den komiske Litteratur have erhvervet os et Navn, der har gjort os berømte over hele Europa, vi ere nu blevne saa smaa, saa jammerlige, at vi ingen andre Komedier kan taale end dem, som tilhøre fremmede Nationer,

især Tydskerne, som i dette Fag burde gaa i Skole hos os, istedenfor at ansees for vore Mestere, og af hvem? af os selv.«

Citatet er af **J. L. Heiberg**'s Skrift »Om Vaudevillen«. Det skildrer Situationen, saa bedrøvelig som den for Komediens Vedkommende havde været i henved en Menneskealder, da Theatret syntes helt at have glemt de nationale Traditioner og levede ude- J. L. Heiberg.

J. L. Heiberg.
Efter et Maleri af Em. Bærentzen.

lukkende af fremmed, mest Ifflands, Kotzebues, Claurens og Frau von Weissenthurns tydske Kost; det søger Grunden til denne Misère i den overhaandtagende Dilettantismes Mangel paa Sands for Kunstarternes Grændser, men paaviser tillige, at en Gjenfødelse af den nationale Komedie praktisk maa tage sit Udgangspunkt fra denne Mangel, for gjennem en Overgangsgenre saa lempelig at føre Smagen over paa det rene Lystspils Omraade. En saadan Overgangsform er **Vaudevillen**, »som allerede ved sin Forening af to Digtarter er skikket til at indsmigre sig i Publikums Yndest, medens den ved

sin Simpelhed og Popularitet bliver istand til at rodfæste sig deri og — hvad som er ligesaa vigtigt som det Øvrige — idet den e en objektiv bestaaende Digtart, ikke en vilkaarlig Dilettantisme der ej kan være Gjenstand for Kunsten.«

ıdevillen. Vaudevillen som objektiv bestaaende Digtart havde Heiber (S. 156-62) havt god Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med unde sit lange Ophold i Paris. Dette Situationsskuespil med dets lett Omrids af Karaktertegning havde tidlig forekommet ham egnet ti Optagelsen af et lokalkomisk Indhold, medens det tillige stod klar for ham, at den franske Vaudevilles noget skematisk-tørre Grund form maatte kunne udfoldes frodigere og rigere ved det musikalsk Elements organiske Forbindelse med Dialog og Situation sam overhovedet ved dets fyldigere Behandling, saa det Hele kom ti at danne, hvad Heiberg ved en senere Lejlighed selv kaldte »e tæt Forening af Ord og Toner«. Planen hang saaledes som e moden Frugt paa Grenen; der fattedes nu kun en ydre Anledning som kunde ryste den ned. En saadan blev den tydske Sangerind Pohlmanns Gjæsteoptræden paa det kgl. Theater i Forsommere 1825; hun gjorde især Lykke i Vaudevillen »Die Wiener in Berlin« et Stykke, som Heiberg selv med gjentagen Fornøjelse havde see vist en Snes Gange i Hamborg. Da han kom til Kjøbenhavn Sommerferien, inderlig kjed af Opholdet i Kiel og fuld af Attra efter at aabne sig en eller anden litterair Løbebane, som kund knytte ham fast til Hovedstaden, faldt det ham ind, at Øjeblikke til et Forsøg med Vaudevillen aldrig kunde være gunstigere end nu, da Publikum havde gjort et første Bekjendtskab med den o fundet Behag i den. Han tog strax fat paa Arbejdet, fik sin Per mission forlænget og havde ved Efteraarstide sin første Vaudevill færdig: »**Kong Salomon og Jørgen Hattemager**«. Til Theatret fald Adgangen den ikke saa ganske let, og havde ikke den mes energiske af Direkteurerne, JONAS COLLIN, taget sig saa varm af den, var det maaske lykkedes de andres saavel politiske som kritiske Betænkeligheder at holde den nye Genre borte fra Scenen baade Forhandlinger og Forandringer maatte finde Sted for at lemp den igjennem. Endelig kom den til Opførelse den 28. Novembe 1825, imødeseet med umaadelig Forventning, udført af Theatret udmærkede Kunstnere med en Festivitas, der viste deres Glæd over ligesom at have gjenfundet den danske Komedie, og modtage

; Salomon Jørgen ıtemager.

af Publikum med utvetydigt Bifald. Vel fattedes der ikke Stemmer — deriblandt Rahbeks -- som ankede over Scenens Profanation ved slige Fjælebodsløjer, over Raahed saavel i Situation som i Replik og over usømmelig personlig Satire i Figurtegningen; men at Publikums Mening i det Hele og Store var en ganske anden, viste det i mange Aar ukjendte Tilløb til Theatret, som Vaudevillens femten Opførelser i denne første Saison tilvejebragte. »Jeg havde den Fornøjelse at se — siger Heiberg i Skriftet »Om Vaudevillen« — at mine Forsøg vandt almindeligt Bifald, og at de, hvad her var Hovedsagen, fik en Popularitet, som maaske siden Holbergs Tid endnu ej var bleven noget Skuespil til Del. Min første Vaudeville, som var og burde være den mest populaire, behagede ikke blot Hoffet og de højere Cirkler, men den blev sungen paa Gadehjørnerne og i Kjælderne og skaffede Theaterkassen en Indtægt, selv fra den Klasse, som aldrig eller sjelden besøger Komedien, medens tillige en stor Mængde dannede Mennesker, som i mange Aar havde trukket sig tilbage fra Theatret og dets Interesser, forførtes ved dette Stykke til at komme tilbage; og da de havde seet det eengang, vilde de se det tiere; dette gav dem Lyst til at se de følgende Vaudeviller, og herved ledtes de til ogsaa at se Forestillinger af andre Stykker, saa at et stort Publikum (og vist ikke det sletteste), som allerede forlængst havde forladt Theatret, nu blev vundet tilbage for dette, til Fordel ikke blot for dets Kasse, men ogsaa for dets Ære. Det er ikke Praleri, men ligefrem et Faktum, at jeg, da min første Vaudeville endnu var ny, blev paa Gader og andre offentlige Steder anholdt af Folk, jeg aldrig havde seet, men som takkede mig, fordi jeg endelig havde givet dem Anledning til at more sig i Theatret, og at jeg af Folk af de lavere handlende Klasser modtog Taksigelser, fordi min Vaudeville ogsaa til deres Profit lokkede Fremmede fra Provindserne til Hovedstaden. Jeg anfører alt dette uden at skamme mig derved, thi den overordenlige Popularitet, som jeg vel stræbte efter, men som dog langt overgik min Forventning, tilskriver jeg ingenlunde mine Vaudevillers indvortes Fortræffelighed — da Ingen bedre end jeg selv kjender deres Mangler — men kun den heldige Ide at indføre et lokalt Skuespil, thi at dette var det Rigtige, viste Udfaldet. Publikum har faaet en ny Interesse for det Lavkomiske, og derved er Vejen til en ny Nationalkomedie bleven banet;

og hvis vi derfor skulde faae et eller andet godt loka Lystspil og samme skulde blive optaget med Bifald, saa tilskriv jeg mig en ikke ringe Del af Æren herfor og finder, at jeg h gjort Smagen en Tjeneste, som alle vore Smags-Prædikant Hanegal ej er istand til at opveje.« At den Forventning, som ligg i de (af os) udhævede Ord, ikke var greben ud af Luften, skul den nærmeste Fremtid klarlig bevise; just et Aarhundrede ef Holbergs Grundlæggelse af den danske Komedie brød Vaudevill den nye Baner, ad hvilke den naaede til sit indtil nu højeste U viklingstrin.

Allerede den næste Vaudevilles Fremkomst var et Vidn byrd om, i hvilken Grad den nye Digtart havde slaaet an, thi Uger efter at Digteren havde maattet kæmpe den frem gjenn officielle Vanskeligheder, blev han anmodet om at skrive en Va deville just i en officiel, endog meget solen Anledning, nemlig Theatrets Festligholdelse af Kongens Fødselsdag. Han skrev »Den otteogtyvende Januar«, et noget svagere Arbejde, sc dog gjorde Fyldest for Hensigten. Endnu inden Saisonens Udga

Aprils-narrene.

fulgte den tredie Vaudeville **»Aprilsnarrene** eller Intrigen Skolen«, som opnaaede en storartet Succes ved sin Satire ov visse Skavanker ved den kvindelige Skoleundervisning, men is ved Fremstillingen af det ungdommelige Par Hans Mortensen Trine Rar, som Heiberg havde flyttet fra Poul Møllers »Scene Rosenborg Slotshave« over i sin Vaudeville. Heller ikke dennega tilbageholdt dog Digterens Modstandere deres Beskyldninger personlig Satire og kunde allerede inden Stykkets Fremkomst p pege baade den Ene og den Anden som Gjenstand for slig uvær Persiflage. Endnu lydeligere kom den samme Anklage tilorde v

ecensenten g Dyret.

Opførelsen af **»Recensenten og Dyret«** i Oktbr. 1826. Man hav overhovedet imod, at Heiberg nu vilde trække Dyrehaven med a dens Gjøglerier ind paa den danske Scene, og RAHBEKS Cen blev allerede af denne Grund i al sin Korthed absolut forkasten »Da jeg finder dette Stykke under al Kritik, haaber jeg mig taget for at sige videre derom«. Men desuden vidste man til Pu og Prikke, hvilke bestemte Personer der sigtedes til med Lederma og Klatterup og Trop — for denne sidstes Vedkommende Frækheden jo endog dreven saa vidt, at Navnet næsten var Anagram af den bekjendte Kritikers — Proft — som der utvivlso

var sigtet til. Denne Proft var en forulykket Student, der, efter at have gjort Fiasco med nogle »Dramatiske Forsøg«, havde kastet sig over den kritiske Metier, under hvis Udøvelse han stadfæstede den gamle Erfaring, at ligesom den daarligste Vin giver den sureste Eddike, saaledes blive de usleste Digtere eller Skuespillere de skarpeste Recensenter. I sine Skriverier gav han sig Udseende af at være en granskende Dramaturg, medens han i Virkeligheden kun sammenrapsede fremmede Forfatteres Bemærkninger om udenlandske Theaterberømtheder og dømte de indenlandske Fremstillinger efter en Maalestok, der bestemtes af Skuespillerens Villighed til at omgaaes og anerkjende ham, hvilket ikke faldt saa aldeles let for de hæderlige iblandt dem, eftersom der var overgaaet Proft det kjedelige Uheld at være bleven dømt til Vand og Brød for Bogtyveri. Mod Beskyldningen for at have villet bringe et saadant Individ paa Scenen protesterede Heiberg paa det Bestemteste i sit Skrift »om Vaudevillen«. »Jeg skal ikke nægte«, siger han, »at Taalmodigheden forgik mig, da man paaduttede mig at have skildret unden Navn af Trop en

RISUM TENEATIS AMICI.

Kritikeren PROFT,
efter al Sandsynlighed tegnet af den udmærkede Skuespiller Carl Winsløv. (Underskrift: »Kan I bare Jer for Latter, Venner!«)

berygtet Smører, som jeg neppe vilde lade komme ind i m endsige fremstille for et stort og anstændigt Publikum og kongeligt Theater ... Thi jeg maa vel spørge Enhver: hvad findes der mellem min Trop og hin berygtede Smører? Begge naragtige Recensenter, men troer man da, at vi kı een naragtig sent, eller s rakteren nø hentydes pa fordi han naragtigste? dette Træk de vel saa lige som] Nat. Min en godmod mel Karl, s vegne søgei tilrette; hai bedste Mei hele Stykl Elskeren gj ken Godt el men viser som en l) forelsket Pe Han er : sin Naragti; uplettet, æı hvorfor ogsa ren, som er net Studer skammer si sidde hos ham og drikke et Glas med ham. Men hvor i al kan man da finde Lighed mellem ham og den Berygte(har aldrig i nogen Vaudeville skrevet en Rolle med stø kjærlighed end Trops, thi denne Karakter forekom mig indeholde en original Blanding af Naragtighed og Elskvær

Recensenten og Dyret. 16. Scene.
Tegnet af M. T. Brünnich som Tittelkobber til »Skandinavisk Nytaarsgave for Aaret 1828«. Det tilhørende Digt af J. L. Heiberg, der tyder Billedet som Musen og Publikums fire Elementer, findes i »Poet. Skriftr.« 9. Bd. S. 380.

Denne Udtalelse forelaa imidlertid endnu ikke ved den første Opførelse af »Recensenten og Dyret«, og den offentlige Mening var nu engang blevet saa vildledet af de dristigt fremsatte Beskyldninger, at Stykket vel ikke vakte Opposition som indeholdende noget Utilbørligt, men ejheller fremkaldte noget Bifald paa Tilskuerpladsen, hvor man var bange for at kompromittere sin Smag ved at lade sig rive med af Lystigheden.

»Om Vaudevillen.«

Heiberg besluttede da at imødegaa de vrange Forestillinger. Han lod sine Vaudeviller holde ude af Repertoiret i tre Maaneder og skrev imidlertid sin fortræffelige, klare og overbevisende Afhandling »Om Vaudevillen som dramatisk Digtart og dens Betydning paa den danske Skueplads« (Decbr. 1826). Af Citater i det Foregaaende ville Læserne kjende en Del af Argumentationen. Her kan i Korthed tilføjes, at Skriftet, efter et hvast og vittigt Angreb paa Dilettantismen, bestemmer Vaudevillens æsthetiske Kategori, viser dens danske Omformnings Slægtskab med Aanden i den holbergske Komedie, dens deraf følgende Betydning for den nationale Kunst i og for sig og ved den Vej, den peger paa, hvorefter sluttelig forskjellige Indvendinger mod de enkelte Stykker sejrrigt tilbagevises, særligt den, at de ere fordærvelige for den gode Smag. »Til de Fejl, som mine Arbejder indeholde, hører ikke en fordærvet Smag«, siger Heiberg og udtaler derpaa den selvbevidste, men uimodsigelig sande Dom over sin Digterbegavelse: »Jeg tør vel sige, at dersom mit Geni var saa stort, som min Smag er korrekt, saa turde jeg maale mig med hvilkensomhelst af vore Digtere.«

Skriftet gjorde sin Virkning. Da »Recensenten og Dyret« opførtes paany i Febr. 1827, noget forandret og navnlig noget forkortet, vandt Stykket en glimrende Sejr og er i Aarenes Løb blevet den hyppigst spillede af Heibergs Vaudeviller, med henimod halvtrediehundrede Forestillinger paa Bagen. Ved sin kunstnerisk overlegne Blanding af de mest grotesk-komiske Figurer og Situationer med lyriske Naturstemninger af den ædleste Skjønhed og den mest henrivende musikalske Virkning — Dyrehavsbakkens broget-muntre Gjøglerliv, omgivet af den stille, grønne Bøgeskov — har denne Vaudeville faaet en særlig Magt over danske Sind, som deri gjenkjende deres egen Naturfølelse og Stemningsbund.

Andre
udeviller.

Vi nævne paa dette Sted de øvrige Vaudeviller efter
Rækkefølge. 1827 fremkom »**Et Eventyr i Rosenborghave**«,
musikalske Omfang og Behandling (Musiken er komponeret af W
snarest maa
ordne den
Operetternes
gori. Samm
opførtes »**De**
skillelige«, s
den ypperste
Vaudevillerne
dens Grunc
med større k
Kraft end r
sinde før bely
social Skava
særlig nation
rakter (de
Forlovelser) o
største Naturl
udformer sig
Række komis
tuationer. 18
førtes »Kjøge
kors«, 1833 T
Vaudevillen
Danske i P
og 1836 »**Ne**
Mesterstykke
matisk Kompc
i den lille Sti
og klart som e
mant. Hertil
mer endnu
devillemonolo

Saa kom da! Saa kom da!

De Uadskillelige. 22. Scene.

Tegnet af C. V. Eckersberg som Titelkobber til Udgaven 1827.

»Supplikanten«, »Ja«, »Emilies Hjertebanken«, »G
i Sorgenfri« og Situationen »Ulla skal paa Bal«; det var
nem Vaudevillen, at den bellmanske Digtnings Melodier først

1827. № 99.

Kjøbenhavns

End er det ikke slukket, det raske Heltemod,
Endnu for Æren ruller den stærke Ynglings Blod;
Du, Frihed, har hans Hjerte, fra Timen han blev fød,
Og villig han sit Hoved Dig hengav i Din Nød.

Men skulde vel i Tiden det hænde sig engang,
At Voldsmænd sig mon vove til Danmarks Kildevang,
Da vil de Sønnesønner, ret som i svundne Old,
Til Sværdetræk sig samle, og dække Friheds Skjold.

Og Barnet selv vil true vredt med den spæde Haand,
Og nynne svagt fra Vuggen om Fædrenes Aand,
Saa før det hele Nordliv er lagt i stumle Grav,
Før flytter ikke Frihed fra Folk og Land og Hav.

Carl Bagger.

Den Mund, som svarte min Længsels Raab,
Lad i Dødskulden den hviske mig Haab;
Den Barm, som eengang banked for mig,
Lad fro den slaae, til jeg ligger Liig.

Og hine jeg kjendte, men aldrig saae,
De Ædle, som hist om Din Throne staae,
Med dem lad mig boe i Dit store Huus,
Naar Jordebygningen synker i Gruus.

Men Æren i skinnende Sølvermor,
Hun sætte sig paa min Grav i Nord,
Hun kjæmpe kjækt imod Glemsels Bold,
Og sjunge mit Navn for en yngre Old.

Carl Bagger.

Et halvt Numer af den „Flyvende Post". Facsimile i Originalens Format.

Theatret.

Væringerne i Miklagard.

I.

Med velberaad Hu har nærværende Kritikers Forfatter saa længe opsat at omtale Oehlenschlägers nye Tragedie, medens han derimod har været hurtigere til at anmelde mangt et andet Produkt af en flygtigere Tendens. En udmærket Digter skylder man at lade hans Værk selv tiltale Publikum, og ikke ved et anticiperet Raisonnement forstyrre hos Nogen det Indtryk, det kan gjøre, saa meget mere, som Publikum, ved den første Betragtning af en allerede elsket Digters Arbeide, er mindre tilgjængeligt for Kritiken, men beholder for en Tidlang det Indtryk, som de velbekjendte Toners Gjenklang har opvakt. Hos ringere Forfattere maa Kritiken komme baade dem og Publikum til Hjelp, deels for at udhæve hvad det ikke er lykkedes dem at fremstille klart nok, deels for at kaste et Slør over de

ved deres koldere Bifald. Medrette har Digteren derfor kunnet sige i sit Svar til X. Z. (Side 18), at ihvor meget han end var Skuespillerne skyldig, saa have disse dog ikke gjort andet end fremstillet den Skjønhed, som allerede laae i Digtet. Kun maa man tilstaae, at saa sandt som dette er med Hensyn paa Væringerne, saa lidet lader Sætningen sig bringe i en almindelig Form, thi der gives Exempler paa at en udmærket Skuespiller har, ved en eiendommelig genial Opfatning, hævet og forædlet en i sig selv flau eller ubehagelig Rolle.

I Henseende til Stoffets Valg, da har Digteren vist nok været ligesaa heldig i Væringerne, som i sine bedste tidligere Tragedier: Hakon Jarl, Palnatoke, Axel og Valborg, Correggio. Efter at have besjunget det nordiske Heltelivs skjønneste Optrin i selve Norden, kunde hans Musa ikke gjøre bedre end kalde den nordiske Digter til Syden, for at give hans nordiske Alvor Leilighed til at yttre sig i en poetisk Contrast med sin Modsætning. Det er skjønt, at den samme Digter som har skildret

bekjendte i Danmark, ligesom Heiberg i sit Foredrag om »Bellman som komisk Dithyrambiker« gjorde Rede for den indtil da kun lidet kjendte svenske Digters Stilling i Poesien.

Skriftet »om Vaudevillen« havde havt den ønskeligste Virkning i Retning af at vejlede Læserne, og Heiberg indsaa Nytten af at staa i en nærmere og jevnligere Rapport med Publikum end den sædvanlige mellem en Digter og hans Læsekreds, saameget mere som han alt i Slutningen af 1826 var engageret i en Pennefejde med de Anonyme i Dagbladene, som modsatte sig Theatrets paatænkte Mindefest for Baggesen. Heiberg grundede da sit berømte periodiske Skrift **»Kjøbenhavns flyvende Post«**, hvis første Numer udkom den 1. Januar 1827, og hvis Udgivelse fortsattes med to — senere tre — ugenlige Numere paa fire tospaltede Kvartsider. Bladet bragte dels poetiske Bidrag, og paa dette Omraade samlede det de betydeligste af de i hin Tid debuterende Forfattere, af hvilke nogle for første Gang fremtraadte for Offentligheden i dets Spalter (»Hverdagshistoriernes« Forf., Carl Bernhard, H. C. Andersen, Carl Bagger o. fl.); dels indeholdt det interessante social-æsthetiske Betragtninger (»Om den i det offentlige Liv herskende Tone«, »Om vore nationale Forlystelser« o. fl.), fremdeles Kritiker over Litteratur og især over Theatrets Forestillinger, samt endelig enkelte større æsthetiske Afhandlinger, blandt hvilke kunne mærkes Uddraget af Schillers og Goethes Brevvexling, Kritiken over Tegnérs Frithiof og fremfor Alt den kritiske Bedømmelse af **Oehlenschlägers** Tragedie **»Væringerne i Miklagard«** i Aargangen 1827, hvilken affødte en systematisk Fremstilling af Digtarternes indbyrdes Forhold efter Hegels Lære og en dermed sammenhængende Paavisning af Omraadet for Oehlenschlägers Digtergeni. Denne vigtige kritiske Undersøgelse, der indledede en Fortsættelse af eller et Efterspil til den Baggesenske Fejde, skulle vi betragte noget nærmere. Den flyvende Post.

»Væringerne i Miklagard« var bleven opført i Novbr. 1827 og havde viist sig som et virksomt Theaterstykke, rigt baade paa indre og ydre Effekt, som denne Tragedie jo overhovedet hører med blandt Oehlenschlägers bedre, trods de Svagheder, det nu — efter Heibergs Paavisning af dem — er saa let at faae Øje paa. Omtrent en Maaned senere saae J. L. Heibergs Kritik Lyset i »Flyvende Post«. Den er holdt i en absolut agtelsesfuld Tone, Kritik af Væringerne.

som det sømmede sig overfor den store Digter. Hvad Kritikeren har at udsætte paa Tragedien, efter at han har fremhævet dens vellykkede Sider, lader sig Alt føre tilbage til den Grundbetragtning angaaende Kunstarternes indbyrdes Begrændsning, som allerede i Skriftet »om Vaudevillen« havde affødt den skarpe Fordømmelse af Dilettanteriet i Kunst og Smag. Naar Digteren ikke sjeldent overtræder disse Elementarlove, skeer det af Mangel paa behørig Indsigt i Brugen af de tekniske Midler, hvormed det dramatiske Værk skal opbygges, hvilken Mangel atter hænger sammen med Arten af Oehlenschlägers Evner som Digter. »Da han er vor første tragiske Digter, saa er det af Vigtighed for vor Litteratur at fastsætte, hvad der er stort i hans Exempel, og hvad som derimod ved Efterligning kunde lede paa en Afvej. Ogsaa ham selv, som den kyndigste Dommer, tør man vel i al Beskedenhed bede at betænke, om han ikke i sine Skuespil lader det Lyriske faae altfor meget Overhaand over det Dramatiske. Hvis dette er Tilfældet, da kan det let forklares deraf, at han af Naturen er langt mere lyrisk end dramatisk Digter. Selv hans bedste Tragedier indeholde betydelige Fejl, just imod det Dramatiske; og det kommer upaatvivlelig deraf, at hans Genis naturlige Retning lader ham opfatte ethvert Stof lyrisk eller lyrisk-episk; siden at transformere det til dramatisk Form, kan naturligvis ikke lykkes ham i alle dets enkelte Dele. Det i teknisk Henseende Fuldkomneste, som han har præsteret i det Dramatiske, er udentvivl Sanct Hansaften-Spil og Aladdin, og det kommer deraf, at den i disse to Digtninger valgte friere Form er Dramets oprindelige, umiddelbare Skikkelse, hvori det staaer den lyriske og episke Poesi nærmest, hvis Elementer endnu ikke have gjennemtrængt hinanden til den højere Enhed, hvori hvert isoleret Spor af begge forsvinder. Denne Art af umiddelbart eller abstrakt Drama kan hverken kaldes Tragedier eller Komedier; thi paa dette første Trin har den dramatiske Poesi endnu ikke udviklet sine Modsætninger, men befinder sig saa at sige endnu i den harmoniske Naturtilstand. Baldur hin Gode maa vel ansees for det i teknisk Henseende fuldkomneste af Digterens dramatiske Værker næst efter hine to, og det har sin Grund deri, at dette Digt, uagtet det er en Tragedie og følgelig staaer paa et højere Udviklingstrin, dog ikke er bestemt for Theatret og følgelig staaer i nærmere Forbindelse med de lyriske og episke Elementer

end de egenlige Theaterstykker. Af disse har nu Digteren aabnet en med Hakon Jarl begyndende Cyklus i det tragiske Fag, som er det, der især synes at egne sig for hans Geni i denne højere Retning; men det vilde ved en detailleret Analyse være let at bevise, at alle disse Arbejder langt fra ikke saaledes svare til deres Begreb som hine, der holde sig paa det umiddelbare Trin. Deraf følger ikke, at de jo gjerne kunne indeholde endogsaa højere poetiske Skjønheder end de foregaaende, men i teknisk Henseende staa de tilbage for disse og vise tydelig, at Digteren bevæger sig i en for hans Geni mindre passende Retning. Ikke desmindre bør vor Litteratur betragte disse Værker som en Skat, den aldrig lader sig frarive, thi Oehlenschlägers Tragedier ere, om ej i Litteraturhistorien, saa dog i Virkeligheden, de første, vi have havt, ligesom de ogsaa hidindtil ere uopnaaede af hans Efterfølgere; men Kritiken skal vurdere dem efter deres rette Gehalt og, med Agtelse for den uskatteerlige Indflydelse, de have havt paa Litteraturen, tillige vise, hvor langt de ere fra at svare til Tragediens Begreb. En tilkommende Digter, hvis Geni er mere dramatisk, kan let fordunkle Oehlenschläger i Tragedien, men i den lyrisk-episke Digtekunst vil aldrig nogen, enten her eller andensteds, overgaa ham.«

For Oehlenschläger, der selv satte sin Theaterdigtning højere end Noget i sin øvrige Produktion, som for den hele Læseverden, hvem han fortrinsvis var kjendt og kjær som »Hakon Jarls«, »Palnatokes«, »Axel og Valborgs« og de øvrige Tragediers Digter, var denne Heibergs Argumentation en haard Tale; den gik stik imod de vante Ideer og maatte nødvendigvis vække Forargelse. OEHLENSCHLÄGER tog til Gjenmæle imod den i en lille Brochure »Om Critiken i Kjøbenhavns flyvende Post om Væringerne i Miklagard«. Hans Raisonnement gik fornemlig ud paa at vise det formentlig Absurde i, at Heiberg frakjendte ham dramatisk Evne, skjøndt han indrømmede ham Geni for det Lyriske og det Episke, da dog »det Dramatiske er en Forbindelse af det Episke og Lyriske«. »Naar det Lyriske meddeler det Episke sin Ild«, fortsætter han, »og dette igjen hint sin Besindighed og Flersidighed; naar Begejstring, Lidenskab og Følelse forene sig med Karaktertegning og Opfindelsesevne til at vælge og benytte Stoffet, hvad mangler da endnu til at frembringe den dramatiske Digter?« (Oehlenschlägers Svar.)

Heibergs æsthetiske System.

For at opklare denne Misforstaaelse trak Heiberg Hovedlinierne af den hegelske Æsthetik i det »Svar paa Hr. Prof. Oehlenschlägers Skrift«, der gik gjennem en Række Numre af »Fl. Post« 1828 — den første kritiske Afhandling, der i vor Litteratur forlader det blot personlige Skjøns og den individuelle Motiverings Stade, for at bevæge sig i Begrebernes Sfære. Heiberg benægter ikke det umiddelbare Indtryks Ret som Bestanddel af en æsthetisk Dom; tvertimod, han hævder, at det Poetiske i Almindelighed maa overlades til den umiddelbare Følelse, medens kun det Tekniske bliver Gjenstand for Kritiken, men Begrebet »det Tekniske« opfatter han i en langt mere udvidet Forstand end tidligere. Han gjør opmærksom paa, at der var en Tid, da man i alle Lande, forledet ved en misforstaaet Efterligning af de franske Mønstre, næsten ganske oversaa det Poetiske i Kunstværket og ene og alene holdt sig til det Tekniske; men hvad man dengang behandlede som den tekniske Betragtning eller Kritiken, var følgelig ikke Andet end en tom Undersøgelse af, hvorvidt ethvert Digterværk svarede — ikke til den Digtart, hvorunder det henhørte, thi den enkelte Digtart kan ikke udvikle sig uden af det Poetiske i Almindelighed — men til de almindelig antagne Meninger om Digtarten, som Fordom og Konveniens engang havde indført som ufravigelige Troes-Artikler. Da der vaktes en ny poetisk Aand — herhjemme ved Oehlenschläger — fulgte der med den en ny Kritik, som med Rette ansaa det for det Vigtigste, først at undersøge ved ethvert Digterværk, om det Poetiske var tilstede deri, thi ellers kunde den spare sig al videre Betragtning; denne »poetiske Kritik«, som endnu er den gængse, skjøndt den nærmest kun trætter ved sine evindelige Tautologier: »Dette er skjønt, fordi det er skjønt«, eller »Dette er slet, fordi det er slet« — den er imidlertid selv kun Overgangen til den tredie Art, som er den eneste rigtige; thi hvo føler ikke, at der ved hin anden Art af Kritik egenlig slet ingen Kritik fremkommer, men kun Erkjendelse af Digterværkets poetiske Fortjeneste i Almindelighed, hvilken Erkjendelse bedst overlades til den umiddelbare Følelse, eftersom den ikke kan motiveres, med mindre man gaaer ind i det Tekniske? Den første Art af Kritik maa saaledes optages paany, men renset for den væsenlige Mangel, som forhen plettede den. Bedømmelsen af det Tekniske er uundgaaelig, men den maa støtte sig paa Følelsen af det Poetiske, d. e. Kritiken maa, som

Alt hvad der er dialektisk, udspringe af noget Umiddelbart, thi ellers er den tom; men det Umiddelbare kan ligesaa lidt undvære hin Reflexion af sig selv, thi ellers er det intetsigende. I Praxis vil dette sige, at Kritiken med Taushed forbigaaer Alt, hvad der ikke lader sig udvikle dialektisk, altsaa Stoffet, som er det umiddelbar Poetiske, medens den derimod henvender sin hele Opmærksomhed paa Planen og Udførelsen og undersøger, hvorvidt disse ere i Overensstemmelse med det Givne. For at iværksætte dette maa Kritiken først være paa det Rene med de forskjellige Digtarters Begreb, som den ikke maa have bestemt efter Konveniens og Fordom, men have udviklet af Poesiens egen Ide, og derpaa maa den undersøge, hvorvidt det afhandlede Digterværk svarer til den bestemte Digtarts Begreb. Kun dette kan kaldes Kritik; alt Andet er kun en løs og vilkaarlig Raisonneren, uden al Hensigt og Nytte.

Det vil indrømmes, at Heibergs Kritik, bestemt paa denne Maade, er langt fra at fortjene den Beskyldning for tom Formalisme, som er bleven rettet imod den i en senere Tid, da man havde glemt, hvilken ufrugtbar Tilstand den afløste, og hvilket nyt Ide-Indhold den satte istedetfor den tidligere Goldhed. Ved at fremholde Kunstsiden af Opgaven satte den en Mængde Tanker i Bevægelse, hvis Tilværelse Ingen havde anet kort forinden, og om det end maaske rettelig kan siges, at den hegelske Systematik udviklede Begrebet gjennem altfor subtile Vendinger, maa det dog ikke glemmes, at det hele Apparat blev Heiberg et bekvemt Vehikel til med overbevisende Prægnans og sikker Smag nu som senere at kaste Lys over en Række æsthetiske Fænomener af den største Interesse, ja at inddrage, hvad man kunde kalde Hverdagslivets Æsthetik, under en lignende Belysning.

Selve Gangen i den fra Hegelianismen udspringende æsthetiske Betragtning vilde det blive altfor vidtløftigt at angive her; vi maa nøjes med en Henvisning til Afhandlingen selv i »Pros. Skrftr.« III. Bd., saameget mere som Heiberg selv indrømmer, at »den logiske Trehed unægtelig er en haard Nød at knække«. Den treleddede Udvikling, som er det fremtrædende Kjendemærke for Hegels dialektiske Methode, idet Tankebevægelsen, i de store Hovedgrene som i deres mindste Skud, bestandig skrider frem fra det Umiddelbare til det Objektive, for derpaa at havne i disse

Momenters højere Begrebsenhed — denne Ideens Udviklingsgang anvender Heiberg paa Digtningen i Almindelighed, paa Oehlenschlägers Poesi og hans Geni i Særdeleshed. Kun med Resultaterne i sidstnævnte Henseende have vi her at gjøre. Idet Heiberg da — med en Tilknytning til en Ytring i Digterens Modskrift — bemærker, at Oehlenschläger hverken er en stor lyrisk eller en stor episk Digter, hævder han, at han er stor i den Digtart, som staaer paa Grændsen mellem det Lyriske og det Episke og betegner Overgangen af hint til dette, en Digtart, som man af den Grund kan kalde den lyrisk-episke eller — med eet Ord — Romancen. »Romancen er Grundvolden for Oehlenschlägers hele poetiske Geni; det er den Spire, hvoraf alle hans Værker have udviklet sig; og hvilke og hvormange end de Fag ere, hvori han har digtet, i dem alle er han trængt saa dybt ind, som Romancens Vinger kunde bære ham, men heller ikke længer.« Dette gjælder ogsaa for hans dramatiske Digtnings Vedkommende. Den dramatiske Poesi er Enheden af den lyriske og den episke. Men Maaden, hvorpaa det Lyriske og det Episke ere forbundne, eller Maaden, hvorpaa deres Enhed er dannet, bestemmer igjen en tredobbelt Udviklingsgrad af den dramatiske Poesi, nemlig en umiddelbar, en reflekteret og Enheden af begge, i hvilken sidste Enhed først Ideen af det Dramatiske er realiseret. I det umiddelbare Dramas Sfære, som i Grunden ikke er Andet end Romancens egen, kun noget mere udviklede Sfære, har Oehlenschläger frembragt to Mesterværker, det ene i lyrisk Form: »Sanct Hansaften-Spil«, det Andet med Overvægt til den episke Side: »Aladdin«. Højere op imod Dramaets Ide — her tales kun om det æsthetiske Begrebs Udviklingstrin, ikke om Værkernes selvstændige poetiske Værd (skjøndt Fuldkommenheden i den ene Henseende er betinget af Fuldkommenheden i den anden) — er Oehlenschläger naaet i »Baldur hin Gode«, der som Tragedie i den antike Betydning af Ordet danner Modsætningen til det umiddelbare Drama. Digterens senere Tragedier ere imidlertid ikke Tragedier af samme Kategori som »Baldur«; Heiberg betegner dem som Sorgespil og paaviser i en udførlig Deduktion deres Plads i Digtarternes Følgeorden, hvorhos han udleder deres Svagheder af Oehlenschlägers Mangel paa Ironi eller med andre Ord paa den Besindighed, hvormed Digteren skal omfatte sin Inspiration, idet han staaer over og behersker den

Mangfoldighed af modsatte Bestræbelser, Retninger, Evner, Anlæg o. s. v., som komme tilsyne i hans Værk, begrændsende hverandre indbyrdes, saa at den ene aldrig gaaer videre, end det kan bestaa med den anden. Heraf kommer det, at »Hakon Jarl«, det fuldkomneste af Oehlenschlägers Sørgespil, overvejende er bleven en Apotheose af Hedenskabet, hvorimod Kristendommen staaer som en bleg og mat Skygge, hvis store Overmagt og indre Kraft til at fortrænge den gamle Tro neppe er mulig at begribe; at i »Correggio« Kunstner-Uskyldigheden er skildret altfor exklusiv i sin Modsætning til den omgivende Verdens Slethed og Lumpenhed; at i »Axel og Valborg« og i »Hagbarth og Signe« Kjærligheden er fremstillet saa absolut, som om den var det Eneste i Verden. En Følge af Digterens Mangel paa Ironi er ligeledes den ubearbejdede Selvstændighed, hvormed episke og lyriske Momenter fremtræde i Sørgespillet, der dog som dramatisk Digtning burde have overvundet dem og omskabt dem i sin Lignelse. Heiberg nævner blandt saadanne Forsyndelser af episk Art bl. A. Kong Haralds Forvexling af Kongedragten med Ligdragten (i »Palnatoke«), Klokkeslaget, Hanegalet og Spøgelset i »Axel og Valborg«, Correggios Enthousiasme i Billedgalleriet, hans Død under Pengesækkens Vægt m. m.; i Slægt med disse fra den episke Sfære raat overførte Effekter er Oehlenschlägers Tilbøjelighed til at bringe smaa Børn paa Scenen samt hans outrerede Anvendelse af Musik. Lyriske Overdrivelser var der alt blevet anført Exempler paa i Kritiken over »Væringerne« (de selvstændige Deklamationer og Sange). »At Oehlenschlägers Geni er poetisk, har jeg aldrig draget i Tvivl,« saaledes slutter Heiberg sin Kritik; »uden denne Forudsætning var nærværende Afhandling ikke bleven til; men at det ikke er dramatisk, det har jeg søgt at bevise, og opfordret dertil af Digterens eget Skrift, Naar han derfor i dette siger, at det vilde være tungt, »at maatte betragte en Række af sin bedste Levetids Kunstværker som forfejlede og i Grunden manglende det Væsentligste« — saa er denne Frygt lykkeligvis uden Grund, thi Oehlenschlägers Tragedier have, med alle deres Fejl mod det Dramatiske, dog en saa fast og kraftig Rod i vor Litteratur, at selv tilkommende Mesterværker ikke ville kunne rokke dem fra den Plads, som de allerede indtage.«

Med sin sædvanlige Heftighed havde OEHLENSCHLÄGER ikke kunnet afvente Slutningen af denne Artikel-Serie, inden han maatte give Svar paa Tiltale. Heibergs Systematik kunde han ikke tumle og betegnede den summarisk som »luftige Abstraktioner og tekniske Talemaader«, der »intet Reelt indeholde for den sunde Menneskeforstand«, medens han antydede en Sammenligning mellem de nye æsthetiske Doktriner og den lærde Rasmus Bergs Præstationer i Disputerekunsten. Som en dygtigere Modstander paa det filosofiske Omraade viste P. HJORT sig i den Række Artikler i »Kjøbenhavnsposten«, hvormed han imødegik Heiberg.

ritik af jas Alter.

Denne greb kort efter paany sin kritiske Pen for at motivere sin forkastende Dom over det evige »Frejas Alter«, som Oehlenschläger nu igjen præsenterede i omarbejdet Skikkelse, dennegang som Vaudeville, fordi denne Digtart forekom ham at have mest Vind i Sejlene. Det blev ogsaa opført paa det kgl. Theater, men gik kun to Gange over Scenen. Som Vaudevillens Skaber var Heiberg jo nærmest til at paavise de Forsyndelser, der gjorde »Frejas Alter« til en dramatisk Uting i denne sidste Form, og han førte dem i Korthed tilbage til den Mangel paa Ironi, han tidligere havde paavist hos Oehlenschläger, og som her navnlig viste sig i Bestræbelsen for at gjøre Personerne saa komiske som muligt, uden Hensyn til om denne Komik ogsaa var tænkelig under de givne Forudsætninger. I »Kjøbenhavnsposten« blev han imødegaaet af HAUCH og SIBBERN.

lenschlä- s Hrolf rake«.

I November 1828 udgav **Oehlenschläger** første Del af »Nye poetiske Skrifter«, indeholdende Heltedigtet »**Hrolf Krake**«. Det var, som om han ved denne poetiske Bedrift vilde godtgjøre sin Berettigelse til at færdes ogsaa indenfor den strengere episke Digtnings Enemærker, hvorfra Heibergs Kritik havde forvist ham til Romancens mindre fast begrændsede Omraade. Udfaldet blev af noget blandet Art. Medens Digteren med Held gjennemfører den formelle Stil-Enhed i et nyt, over Nibelungen-Verset bygget, meget karakteristisk og virkningsfuldt Metrum, er Sprogbehandlingen paa den anden Side ikke sjeldent skjødesløs og uoverensstemmende med Digtets Aand (som naar Hrolf taler om »et Nerveslag«). Og medens det nordiske Kjæmpeliv er tegnet i mangen en Personlighed og Situation med den plastiske Kraft, som vi kjende fra Oehlenschlägers bedste Tid, raader der ved Siden heraf en for det

nordiske Hedenskab ganske fremmed Aand, som mere og mere kom tilorde i Digterens senere Skrifter: en marv- og blodløs Filanthropi, som behager sig i Selvbetragtninger af en ofte triviel Vidtløftighed, der skader Digtets Virkning saameget des mere, som det for den overvejende Part er selve Hovedpersonen, der er mest henfalden til den. Med »Helge« og »Thors Rejse« kan »Hrolf Krake« ikke maale sig i poetisk Lødighed, saa Heiberg forsaavidt fik Ret i sin Bestemmelse af Oehlenschlägers Geni. Men med alle sine Svagheder er Digtet dog et af Oehlenschlägers betydeligere Arbejder, præget af den blomstrende Sundhed og umiddelbare Skaberkraft, som betegne hans bedste Produktion. Det kan derfor ikke nægtes, at Heibergs Kritik af »Hrolf Krake« tager sig unødig streng og noget smaalig ud. I et af »Flyvende Posts« sidste Numre 1828 underkastede han Digtets metriske Form en kritisk Undersøgelse, og i 1829 — i hvilket Aar hans Ugeblad holdt Ferie — skrev han i det af ham og fjorten andre fremragende Forfattere nylig stiftede »Maanedsskrift for Litteratur« en udførlig Anmeldelse. Han henviser atter her Oehlenschläger til Digtekunstens umiddelbare Regioner, paapeger hans Reflexions Afmagt og godtgjør særlig for »Hrolf Krakes« Vedkommende, hvor lidet dette Digts Emne egner sig for episk Behandling i strengere Stil, da det just mangler, hvad en saadan Behandling fordrer: en sammenhængende Handlingsrække, og derimod besidder, hvad der ikke skulde findes: en endelig Afslutning af Stoffet, endog af overvejende dramatisk Karakter. Naar Heiberg efter denne almindelige Bestemmelse af Digtets æsthetiske Art gaaer over til dets Enkeltheder, fremhæver han vel med Varme Et og Andet som fortrinligt, ja uovertræffeligt, men er ligesaa hyppig uimodtagelig for Skjønheder, hvis Virkning synes os ikke mindre ubestridelig, og lader sig ialtfald gjennemgaaende sin Nydelse forstyrre af de mindre væsenlige Pletter, som forekomme nu og da. Saaledes hvor han omtaler Hrolfs Raisonnement: Heibergs Kritik.

Vore stærke Fædre
saa godt som vi ej talte, men de taug meget bedre,
man fandt sig i sin Skjæbne med Fatning, Værdighed,
smilte selv, naar Tanden i bittert Æble bed.

For os er der baade Kæmpehumor og ægte oehlenschlägersk Natur i disse Vers, hvormeget de saa skæmmes af et mat Rim; Heiberg

mener derimod, at »saavel Raisonnementet som Udtrykket erindr
om Peder Paars«, som han overhovedet finder »mangfoldige Sted

OEHLENSCHLÄGER.

Efter et Portrait af F. C. Gröger. Originalmaleriet hang i mange Aar i Digterens Dagligstu
udleveredes efter hans Død, ifølge testamentarisk Bestemmelse, til hans Ven Krigsassessor Wilst
i hvis Families Eje det nu befinder sig.

i Digtet, hvor baade Indholdet og Tonen synes laante fra Fa
Holbergs heroiske Poema«. Der er noget koldt Raillerende i
hele Kritik, der vel maatte virke irriterende paa Oehlensch

Beundrere. HAUCH optog Handsken, men havde ikke Evne til at magte Heibergs øvede Dialektik. Paa den anden Side samlede ogsaa den heibergske Betragtning af Oehlenschlägers daværende Udviklingsstade Tilhængere om sig, der, om de end ikke fulgte Kritikeren i hans hegelske Fodspor, dog adopterede hans Dom og førte den videre. Saaledes C. A. THORTSEN, der i »Maanedsskrift for Litteratur« — som overhovedet var Talsmand for den kritiske Reaktion imod den umiddelbare Følelsesopfattelse af Poesien — anmeldte andet Bind af Oehlenschlägers »Nye poetiske Skrifter« (1829) med Tragedierne »Karl den Store« og »Langbarderne«. Efter at have fremhævet den Følelsens Varme og Fantasiens Rigdom, som udmærkede Oehlenschlägers Ungdomsdigtning, fortsætter han: »Have disse Evner for en Del tabt sig og mere bevaret Skinnet i hans udtryksfuldere og skildrende Sprog, end de vise deres Magt usvækket i Gjenstanden selv, som han behandler, da kan denne naturlige Forandring neppe hos vor Digter erstattes ved andre Sjælekræfters ualmindelige Fortrinlighed. Dybe filosofiske Blik i Naturen og Menneskelivet, fine og grundige psykologiske Skildringer, en aldeles fuldendt Komposition og afrundet Form have aldrig været det, der skaffede hans Geni den almindelige og velfortjente Beundring.« Men Kritikeren tilføjer, at hos Oehlenschläger kan Meget tages bort og dog saare Meget blive tilbage.

Ejendommelig for »Hrolf Krake« er den Varme, hvormed Digteren omfatter Tanken om Nordens aandelige Enhed. »Hrolf, Hjalte, Bjarke og Vøggur vare Venner«, saaledes ender Fortalen; »gid Danske, Norske og Svenske stedse være det«. I god Overensstemmelse med denne Følelse var derfor den store Hædersbevisning, der blev Oehlenschläger til Del fra Nabolandet i Sommeren 1829, da han ved Magisterpromotionen i Lunds Domkirke den 23. Juni laurbærkronedes af TEGNÉR som den Første af alle dem, hvis »lockar längta till lagern i dag«. Thi inden Laurbærkrandsene uddeltes til de unge Magistre, vendte Tegnér som Universitetets konstituerede Prokansler sig til Rektor med de Ord: Laurbærkroningen i Lund.

Innan Du börjar likväl din lagerfördelning, så skänk mig
en — den är icke för mig, men i en vill jag adla dem alla.
Skaldernas Adam är här, den nordiske sångarekungen,
tronarfvingen i diktningens verld, ty tronen är Göthes.
Visste blott Oscar derom, han gåfve sitt namn åt min handling.

Og idet han derpaa henvendte sig til Oehlenschläger, fortsatte han med høj Røst:

Nu är det icke i hans och än mindre i mitt, men i sångens,
i den evärdligas namn, förnummen i Hakon och Helge,
som jag Dig bjuder en krans — han är vuxen, der Saxo har lefvat.
Söndringens tid är förbi (och hon borde ej funnits i andens
fria, oändliga verld), och beslägtade toner, som klinga
Sundet utöfver, förtjusa oss nu, och synnerligt dina.
Derföre Svea Dig bjuder en krans, här för jag dess talan.
Tag den af broderlig hand och bär den till minne af dagen.

Det skal have været et Øjeblik af gribende Højtidelighed, uforglemmeligt for alle Tilstedeværende, da Tegnér under Paukers, Trompeters og Kanoners Lyd satte Laurbærkrandsen paa den danske Digters mørke Lokker, idet han omfavnede og kyssede ham. Dybt bevæget oplæste Oehlenschläger som Tak og Svar et — i sig selv desværre svagt og ved Modsætningen til den svenske Digters akademisk pompeuse Fest-Hexametre end tarveligere — Digt, der imidlertid ved hans betagende Foredrag gjorde stor Virkning. Senere hen paa Aaret modtog Oehlenschläger Diplom fra det lundske Universitet som Doktor i Filosofien samt fra den svenske Konge Nordstjernens Ridderkors.

Lanterna magica.

HEIBERGS »Flyvende Post«, der havde ferieret i Aaret 1829, begyndte 1830 sit tredie Bind, der aabnedes med en til Vaudevillemelodier skreven »Lanterna magica«, en summarisk Oversigt over det forløbne Aars mest fremtrædende Begivenheder, blandt hvilke naturligvis ogsaa Laurbærkroningen i Lund havde Plads. Heiberg raillerede over den i sit »sjette Billede« bl. A. saaledes:

Godt Folk forleden
saae hen ad Sundet,
og strax var Freden
hos dem forsvundet.
Hvorom de talte,
det hjalp dem ikke,
for deres Blikke
sig Laurbær malte.
Ja Fanden ta' mig,
man trak mig med!
Man vilde ha' mig
til Skaanes Bred.

Jeg der ej vented,
tog Vogn paa Rullen.
En Hat man hented,
med Krands om Pulden;
i den tilvisse
boer al min Lykke,
bestandig smykke
den skal min Isse.
Ja Fanden ta' mig,
man fik den fat!
Jeg maatte ha' mig
en Doktorhat.

Heibergs litteraire Modstandere i Sorø — HAUCH, HJORT og WILSTER — apostroferes i det ottende Billede:

Hvad ligner, o Sorø, din kritiske Glæde,
naar Posten er kommen fra kongelig Stad?
Ved Klangen af Hornet paa Torv og i Stræde
Du bærer Dig ganske forunderligt ad.
Du skriver og skriver og skriver og skriver,
Du skriver, vil skrive, har skrevet og skrev;
men Skriftet i *poste restante* forbliver,
og Publikum har der et uindløst Brev.

Dit Auxiliair-Korps Du lader marchere
med to Generaler og een Adjudant.
Mens hine paa Prosa kun polemisere,
flankerer mig denne paa Rim saa galant.
Blandt Muserne hverver han syv militaire,
og dog har han ikke syv niende Del,
thi selv han et Minus til Summen maa bære,
og følgelig mangler der stort i en Hel.

Disse Vers fremkaldte et nyt og heftigt Udbrud af Fejden mellem Heiberg og »de tre Professorer i Fægtekunsten ved Lidenskabernes Akademi i Sorø«. Dens vidtløftigste Episode var Striden med HAUCH, hvor Heiberg lagde en aldeles overlegen polemisk Færdighed for Dagen; hans ligesaa træffende som vittige Indlæg i denne Sag gik gjennem tolv Numre af »Flyvende Post« (Pros. Skrftr. X.), medens Hauchs og de øvrige Soraneres Arena var »Kjøbenhavnsposten«. Et særligt Fejdeskrift var HAUCHS »Forsøg i den aristofaniske Komedie«: »Den babyloniske Taarnbygning i Mignature«, en lidet heldig Persiflage, der vel er aristofanisk i sin personlige Tendens, men ingenlunde i Gratie og Vid. Heiberg fremstilles som »Vaudevillemesteren«, der har rejst to Taarne, det ene for Calderon, det andet for Vaudevillen, og nu er ifærd med at bygge et tredie for den »Flyvende Posts« kritiske Artikler, da det Hele ramler sammen ved en lempelig Berørelse af Shakspeares Aand. De sædvanlige Beskyldninger imod Heiberg ere her iførte en overmaade sjusket metrisk Form: at han søgte at tækkes Pøbelen, at han i daarligt Hovmod satte Vaudevillen over alle andre Digtarter og med Ringeagt saae ned paa Shakspeare, Holberg, Oehlenschläger m. m. Babyloniske Taarnbygning.

Alvor mangler ham rent, Ild, Kraft og Ide, og hans Digtes Sjæl er prosaisk,
skjøndt han skjuler det snildt med poetiske Glimt, med Vittighed og Pailletter,

hedder det. »Den unge Slægt jeg smigrer for«, siger Vaudevillemesteren; »jeg har tre Vaudeviller skrevet om Forelskelse blandt Børn«.

Jeg snildt udspejder Mængdens Smag og roser den,
beviser dem, at deres Hys og Bifaldsraab
bestemmer ufravigelig et Kunstværks Værd —

bekjender han, og han lærer Skoledrengene sin lette Kunst, saa de begejstret lovsynge ham:

Held Dig, Du viste mig Vej,
Vaudeviller skrive jeg skal,

det er lettere langt [!]
end at skrive sin Stil,
det er lettere langt
end at lære sit Pensum med Flid.
Vaudeviller jeg skriver om egen Bedrift
og om Drengestreger,
som Theatret skal mig betale.

Ogsaa til H. C. ANDERSEN er der et Hib i Anledning af h »Fodrejse« og hans »Kjærlighed paa Nicolaj Taarn«. Han optræ som Pierrot og siger:

Jeg har bygt en Daarekistebygning paa det flade Land,
jeg har vandret humoristisk paa min Fod til Dragøes [!] Strand,
jeg kan skrive Vaudeviller, uden Regler, uden Baand.

Det morsomste Indfald er næsten den Selvpersiflage, hvormed Ha omtaler sig selv som »den halte Jambus i vor Litteratur, med forkortet Ben«.

Wilsters Doublet-billeder.

Heldigere som Satiriker var CHR. WILSTER, der forsyn den »Flyvende Posts« Lanterna-magica med et Antal »Doubl Billeder«, saaledes til det ovenfor anførte sjette Billede følger

Jeg Folk fornøjer ikkuns herhjemme, hvor mine Løjer vandt Bifaldsstemme; vort Land begrændser min Smule Hæder, i fjerne Stæder man ej mig ændser. Ja Fanden ta' mig, das ist zu viel, man veed kun a' mig her og i Kiel.	En kritisk Kikkert mig Hegel laante, og Skjalden sikkert jeg aldrig skaante; det Haab jeg nærer, ham ret at pine ved højt at grine, naar man ham ærer. Ja Fanden ta' mig, hvis Nogen roser ham, saa slaaer jeg fra mig igjen og skoser ham.

Heibergs Svar.

Polemikeren er, sam man seer, inde paa en noget mislig Unde gelse af Kritikerens Motiver, hvorfor ogsaa Heiberg i sit mes lige Digt »Til Lanterna-magica-Doublanten i Sorø« raaber ham:

Hold Dig smukt til Fakta, Kjære!
Lad Motiverne gaa fri!

Men forovrigt, siger han, er det ham en sand Fornøjelse at br en Landse med en Mand, som skriver Vers:

Om han stikler, om han høvler,
gjør han mig dog mere glad
end saa mangen Prosa-Vrøvler
i det kjøbenhavnske Blad.

Sligt jeg som en Fest betragter,
som et ædelt Ridderspil,
jeg, mod hvem saa mangen Slagter
bare Næver bruge vil.

Faaer jeg Vittighed at høre,
o, saa har Du vundet Spil,
og da kan Du ved mig gjøre
næsten Alt hvad kun Du vil.

Som Du seer, min kjære Fætter,
jeg er ej saa grov som Du;
thi jeg haaber, at Du gjætter,
hvad jeg vil Dig sige nu.

Jeg vil ikke debitere,
dine Vers er uden Salt,
(skjøndt ifald de havde mere,
var det ikke just saa galt).

Tvertimod, hav Tak for Føden!
Thi mig var din Takforsidst
Manna midt i Hungersnøden
hos den evige Kopist.

Du kan dog det Danske skrive,
saa en Dansk kan det forstaa;
Du kan dog en Skose give,
som er værd at svare paa.

Du har dog et Glimt af Tanke
og af Vittighed et Sving.
Sligt ej plejer der at vanke;
Himmel! det er store Ting.

Men hvad det angaaer at tage Oehlenschläger i Forsvar mod formentlige Angreb af Heiberg, da skal Doublanten ingen Ulejlighed gjøre sig:

Du, som taler om at »skaane«,
føler Du i Sandhed Kald
til dit svage Værn at laane
ham, Du kalder Dannerskjald?

Dig jeg skaane vil, min Kjære!
og jeg troer, Du mærker det;
han kan vel et Angreb bære,
thi han rokkes ej saa let.

Selv jeg har saa stærke Volde
bygget om hans faste Plads,
at jeg tænker, de skal holde;
dine springe vil som Glas.

Hver en Skjald erobrer bare
nyt Terrain bag eget Skjold;
men for Grændsen at forsvare
byggedes Kritikens Vold.

Hvis engang Vandalers Flokke,
uden Kundskab, uden Smag,
vil den store Digter rokke,
— og det hændes vist en Dag —

skal man raabe til dem: »Frække!
»Veed I, hvad I prøve paa?
»Her til Grændsen kan I række:
»længer kan I ikke gaa«.

Med større og mindre Skjærmydsler trak Striden ud til henimod Slutningen af 1830. Fra dette Tidspunkt blandede der sig til Alles Forbauselse en sælsom Røst ind i denne Efterklang af den Baggesenske Fejde — nemlig Baggesens egen! Den Forklaring, at det var Baggesen selv, der var gjenopstanden fra de Døde for at tage Del i Dagens litteraire Kamp, lød ialfald næsten sandsynligere end Antagelsen af, at det skulde være noget levende Menneske muligt i den Grad at iføre sig hans Skikkelse og tale med hans Mæle, som Tilfældet var i de saakaldte »**Gjenganger-Breve**

Hertz's Gjengangerbreve.

eller poetiske Epistler fra Paradis«. Af denne mærkelige Bogs sex Rimbreve fra Knud Sjællandsfar ere de tre henvendte til Heiberg, de to til Hauch og det sidste til det danske Folk. I ægte Baggesenske Rhythmer og Sprogvendinger, men med en Klarhed i Overblikket og en Ro i Dommen, som var Digteren nægtet i hans sublunariske Tilværelse, kommer her en myndig og moden Afgjørelse til Orde, overvejende i Faveur af det heibergske Standpunkt. Kampen for den gode Smag sammenlignes med Frankrigs nys stedfundne Tog til Algier for at undertvinge Barbareskerne:

Det er den høje Tid, jeg mener,
at I, der staa som Riddersmænd omkring
den stakkels Frue, Smagen, Jer forener
og søger Fjenden ved hans Værnething.
Forsamler Jer til Toget kjækt og æsker
til Kamp, til Død, til evig Tausheds Grav
Litteraturens Barbaresker
i Poesiens Middelhav.
Bestormer dristigt deres plumpe
Befæstning ved den kjøbenhavnske Pumpe*)
og tager fat, er I som jeg tilsinds,
paa ham, der hist i Mudderet befaler,
paa ham, hver nyhedssvanger Vinds
Herold, hvert sælle Skinds
Beskytter, Pumpens marokkanske Prinds
af tre fra Soer ham sendte Hestehaler!
Og gjører flux i Gratiernes Navn
til Eders og til Dannersprogets Gavn
en Ende
paa Røverredens Mestermænd og Svende!

Til Fører i denne Kamp imod det overvejende Stofliges »massive Poesi«, for den kunstneriske Ligevægt mellem Indhold og Form, udnævnes Heiberg, hvem Baggesen jo alt Aar forinden havde kaaret til at »sangdømme« sig og Oehlenschläger imellem (S. 159). Men medens Heiberg rustes til Striden og Fjendens Plads betegnes ham, opfordres han tillige til at vise Maadehold, at ikke det Væsenlige skal lide under Slagene mod det mindre Væsenlige:

Dom maa der til; men den, der dømmer,
bør mindes vel, Geniets Frugt
er kun et endeligt Produkt,
der, født af Tiden, med den svømmer.
Han vaage for Kritikens Sag,
før han et enkelt Værk berømmer,
men overveje Nat og Dag,
før han et stort Talent fordømmer.

Thi det er let at rive ned;
det er ejheller svært at tage,
men vanskeligt i Tabets Sted
at give det Forglemtes Mage
og frelse, hvad der bli'r tilbage.

Det læses mellem Linierne, at det er Heibergs Optræden mod Oehlenschläger, der her sigtes til; længere fremme faaer Heiberg, foruden om nogle Punkter af sit litteraire Synderegister, direkte og tydelig Besked om, at Brevskriveren ikke sympathiserer med den raillerende Tone, hvori han stundom omtaler den store Digter:

*) Kjøbenhavnsposten.

Toget mod Algier
eller

~~[illegible]~~ [illegible], Gade,
En Klage forlanger efter fremmed Mad,
Og – [illegible] Du nævnes allerede –
En Danske – [illegible].
Lad det ei undre Dig! Skal Du blot
Betragtes nøie ved [illegible] Gaade,
Kan denne [illegible] forklares godt.
En Sønderjyde uden Maade,
En [illegible] flot
Paa [illegible], der var [illegible],

En [illegible] efter [illegible] Dufort
Imens paa [illegible] jeg mig brændte,
~~Der det [illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] Jeg vender.
Min [illegible] Heiberg! Du, som nøst
Dog ~~[illegible]~~ Klager,
Krig, [illegible] og Kulde, Uyndom, Rust,
Kan [illegible], naar Du blot behager,
Dig minder til de mindre Lyst,
[illegible] Dig med [illegible] Næringssorger,
[illegible], [illegible] til sammen, Lykkelighed,

MANUSKRIPT TIL H. HERTZ' ›GJENGANGERBREVE‹.

Original-Manuskriptet forærede af Digteren til Komponisten N. V. Gade og ejes nu af dennes Familie.

Hvor denne Zellig Andersen, der vidst
Berømt af Phantasiens Ild,
Paa Muserne nattegamle Føl,
Det plagesyge Øvrige med lamme Sider,
Men Pøblen hylder ham for en Prophet;
Hvem han som Pindsvinets Ting begiet
Hvad han som lang og lidtløs [illegible]
Til Overflod begaaer: fra plumpe
grammaticalske Bommerter, at han [illegible]
Jeg nævner, ganske nyligt gav [illegible]

O I en Lommen [illegible]! Jeg har
forbauset Eders Strider
For ei at sige [illegible] med Eder,
Ei langt forbi den [illegible]
Hvad vare min [illegible]
Med Dagens Literaturens [illegible]
Imod de literaire Vagabonder,

For at faa plumpt [illegible]
Som længer Søndags-blad, hvor
Moradset af vor Poesie
Og Dynd af vor Philosophie
Af Redactionen samles i
Bestemt [illegible] Mudderkasse
Man kunde kalde det en Strøm,
En Mudderpram, at sige, hvor!
Hvor Kjøbenhavns og Sorøs Slam,
[illegible] af vor last af Øer,
Nar finde [illegible]
I [illegible]
Til Larm for [illegible]
En samlet, [illegible] i en Grund.]

Som sagt, min Broder, jeg beundrer Eder
Kan min Tid, hvor nu, ganske! jeg beder,
Kan min Tid nyse Mönster paa Critik
Som [illegible]

Hvi har Du pebret med din Spot
Kritiken, Du har skrevet om Rolf Krage?
Ved Himlen! dette Digt er godt!
Vel kan Kritiken over meget klage,
at meget falder smaaligt, om ej smaat;
men der er nok, der bli'er tilbage!
Jeg seer, hvis mig bedrager ej mit Syn,
af Helges Digter Glimt deri og Lyn!

Der gives Spot, jeg aldrig ret kan lide:
din Sangs *laterna magica*
(dens Morsomhed, dens overgivne Side
er yndet af mig, kan Du sagtens vide)
jeg havde gjerne taget Noget fra.
Siig, var det Ret og velbetænkt, at give
saa mærkelig en Stemning hos et Folk
og dennes Gjenstand, Dannerfolkets Tolk,
til Pris for dem, der ørkesløse drive?

En sjelden Genius, hvis Aand har havt
sligt Herredom paa Grund af Tidens Stemme
og skjænket Eders Tanker Ordets Kraft,
besiddet saadan Magt i Aandens Værk at fremme,
fortjener, naar han synder som Poet,
at I hans ældre Laurbær ikke glemme,
om ej af anden Grund, af — Pietet.

Disse mærkelige »Gjenganger-Breve« vakte en sand Storm i den litteraire Lejr. De slog løs til alle Sider med en Gratie og et Vid, som var aldeles baggesensk i Formen, medens Aanden var ligesom lutret ved Overblikket fra det højere Stade. Den næsten ubetingede Anerkjendelse af den heibergske Kritiks Berettigelse, ja Nødvendighed, affødte vel Forargelse i »Kjøbenhavnspostens« og Soranernes Fylking, men dels var det jo tilfredsstillende at se, at ejheller Heiberg slap ganske fri, og at Oehlenschlägers Digternavn værnedes saa varmt, dels havde Ingen ret Lyst til at træde op imod en saa smidig Polemiker, saameget mindre som man jo slog iblinde, da det trods alle Gisninger og Udfritninger ikke vilde lykkes at komme Anonymen paa Sporet; først nogle Aar senere navngav HENRIK HERTZ sig. Heiberg hilste sin uventede Kampfælle i et smukt Digt »Til Knud Sjællandsfar i Paradis«, dateret Aarets sidste Dag; han omtaler sin lange Enekamp for den gode Smag, hvorledes han ofte saae sig om efter Undsætning, men altid forgjæves, indtil endelig det imponerende Særsyn viste sig:

Alvorlig drog ad Sneens Bane
en kulsort Kæmpe, lig en Aand,
idet han svang en hellig Fane,
og rakte mig en pantsret Haand.
Den sorte Ridder (Navnet ganske
betegner min ukjendte Ven,
skjøndt fremmed for de Ingemann'ske
bekjendte sorte Riddersmænd!
Den sorte Ridder jeg ham kalder,
fordi hans Rustning er som Kul,
og ikke gjennem mindste Hul
den mindste Straalebrydning falder;
Sort er desuden, som man veed,
Alt, hvad usynligt er, det Dunkle,
den dybe Nat, hvis Stjerner funkle
fra Evighedens Land herned) —
den sorte Ridder altsaa stred
med slig en uhørt Kraft og Lethed,
at jeg, benyttende min Træthed,
mig lejred paa det frosne Græs,
indsvøbte mig og i mit Es
betragtede med Haand i Skjødet

hans Vaabenfærd i Stævnemødet,
hvordan han drev sit Slyngekast,
saa Gothens Hjelm og Hjerne brast.
(Jeg kalder Flokken plumpe Gother,
fordi den har et indgroet Nag
til Alt, hvad klassisk er i Smag,
og bruger *Pedes* ei, men Poter).
Den sorte Ridder fremad gik
med Vægt, men let, med Kraft, men rolig
som En fra Aanders sikre Bolig,
og traf i hvert et Kast og Stik.
Hans Aasyn Ingen fik at skue,
Visiret dækked det med Staal,
men Ven og Fjende maatte grue
ved hans bekjendte Tungemaal,
den Klang, saa sjelden mellem Stemmer,
som Ingen, der har hørt den, glemmer.
Forfærdet Hver befoel sig Gud:
»Det er ham selv, den gamle Knud!«

Hvad der klinger i »det norske Selskabs« Devise: *Vos exemplaria Græca* som Fordring til Klopstockianere og Ewaldianere, hvad der lyder gjennem Baggesens Polemik mod Oehlenschlägers sproglige og poetiske Dekadence som mod Hyper-Romantikens formforagtende Stofdyrkelse — det samme Princip ligger til Grund for den med »Gjenganger-Brevene« afsluttede Fejde, og det bebuder foreløbigt det kunstneriske Elements Overvægt i vor Litteratur, at dette vægtige Indlæg saa at sige ubetinget delte Heibergs Betragtning af Formens Betydning for Kunstværket.

HEIBERG havde imidlertid ikke lagt Poesien paa Hylden, for helt at hengive sig til Polemiken. Selv denne fortes jo ogsaa nu og da i Gudernes Tungemaal, som en skjøn Kunst. I 1828 var det romantiske Skuespil **»Elverhøj«** blevet opført og erobrede sig strax en Plads i det danske Folks Hjerte, hvilken det hævder endnu den Dag idag, baade i og for sig som et skjønt poetisk Arbejde og ved den nationale Betydning, det har faaet ved at bringe Folkevisetonen til Ære. Mindre Held havde Digteren med det Aaret efter opførte romantiske Intrige-Lystspil »Prindsesse Isabella eller tre Aftener ved Hoffet«, en Studie efter Spanierne, et Forsøg paa at skrive et calderonsk Lystspil for Theatret, det vil sige et Lystspil i den calderonske Skoles Maneer, men modificeret efter vort nuværende Theaters Fordringer. Dette Forsøg paadrog Heiberg en meget umotiveret Beskyldning for Plagiat, som flere Gange i Løbet af den litteraire Fejde rettedes imod ham i Prosa som paa Vers (Wilster sagde saaledes om Lanterna-magica-Billederne: »Skade, Farven uren er, den er isabelle«). Et flittigt Oversætterarbejde for Skuepladsen fremkaldtes af hans Stilling som kongelig Theaterdigter, samtidig med hvilken han tillige beklædte Pladsen som Docent i Logik, Æsthetik og Litteratur ved den nysoprettede

erhøj.

idsesse bella.

kgl. militaire Højskole. Litteraire Frugter af denne sidstnævnte Virksomhed vare de videnskabelige Arbejder »Udsigt over den danske Litteratur«, 1831, og »Ledetraad ved Forelæsningerne over Filosofiens Filosofi eller den spekulative Logik«, 1831—32. I Forbindelse med dette sidste Skrift kan her nævnes »Perseus, Journal for den spekulative Ide«, stiftet 1837, men ophørt allerede Aaret efter. I 1831 blev Heiberg gift med den ikke fuldt nittenaarige Skuespillerinde JOHANNE LUISE PÆTGES Videnskabelige Arbejder.

J. L. Heibergs Haandskrift.
af et Brev fra Juni 1834 til hans Hustru, som var rejst til Wien.

— »Aprilsnarrene var min første Kjærligheds-Erklæring til hende«, siger han i de autobiografiske Fragmenter. Hvilken fremragende Betydning hun gjennem sin glimrende Kunst kom til at udøve ogsaa paa den nationale dramatiske Digtning, er bekjendt nok; alene et Blik paa Hertz's Arbejder for Theatret er tilstrækkeligt til at vise det.

Paa Grundlag af Tiecks skjønne Eventyr skrev Heiberg 1835 Eventyrkomedien »**Alferne**«. Ingensteds maaske træder hans sceniske Teknik frem i fuldkomnere Form end her; den er stillet i Alferne.

den ædleste Kunsts Tjeneste og omsætter med beundringsværdig Klarhed Tankeindholdet i livagtige Billeder. Hvor Heiberg, som her og i de to følgende Stykker, er inde paa den fantastiske Komedies Enemærker, anvender han dog ingenlunde saadanne vilkaarlige, Hovedtanken mindre vedkommende Træk, som den lidet lovbundne Genre kunde tillade; der er kunstnerisk Orden i den eventyrlige som i enhver anden dramatisk Handling, og naar den heltigjennem sysselsætter Fantasien ved sin poetiske Leg, sysselsætter den ikke mindre Tanken, som forstaaer den Orden i Legen, der Træk for Træk lader den afsløre Digtets Ide. I denne Henseende er der ikke liden Forskjel imellem Heibergs og H. C. Andersens Eventyrkomedier med deres vilkaarlige Indfald og ofte udramatiske

a Morgana.

Konstruktion. 1838 gik »Fata Morgana« over Scenen, et Skuespil, i hvilket det Eventyrlige har formælet sig med det Spekulative, uden at Tanken kunde blive ret forstaaelig for det store Theaterpublikum, saameget mere som det sceniske Udstyr og Maskineriets Deltagelse var under Lavmaalet af Tarvelighed. En lignende Skjæbne havde den til Kroningsfesten 1840 skrevne ypperlige romantiske

rsoverdag.

Komedie »**Syvsoverdag**«, fortrinlig bygget over et højst sindrigt Anlæg, der giver Lejlighed til at sammenstille et nationalt Fortidsminde med komiske Træk af det daglige Nutidsliv.

En journalistisk Virksomhed gik i nogle Aar jevnsides med denne digteriske. »Kjøbenhavns flyvende Post« var atter standset ved Udgangen af 1830, men begyndte paany 1834 i Form af

erimsblade.

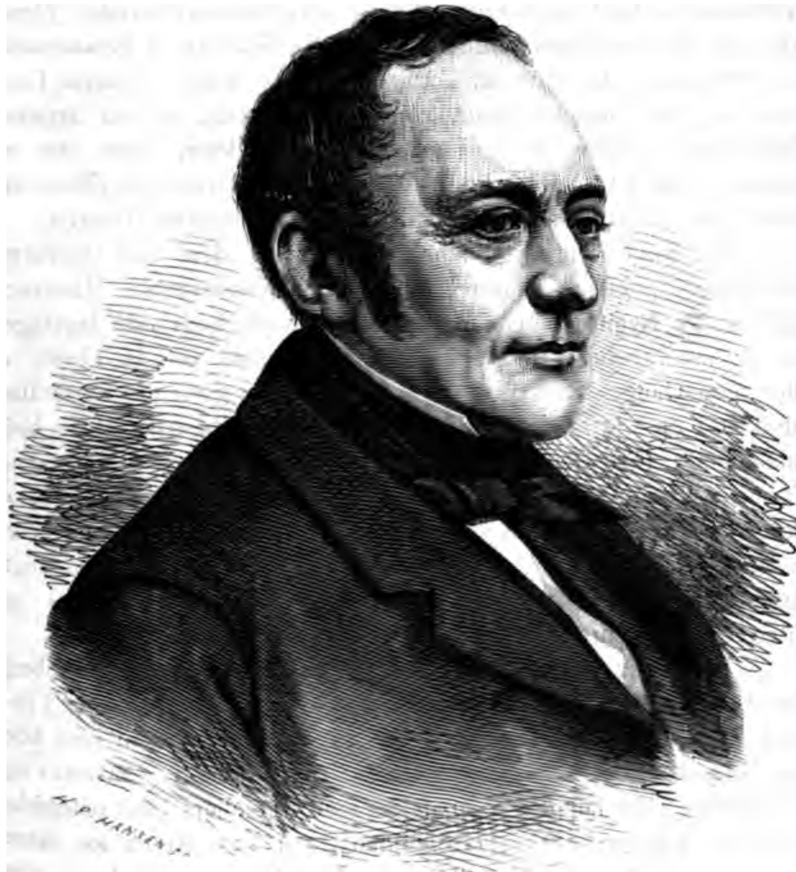
»Interimsblade«, der fortsattes til Slutningen af 1837. Tiaaret 1830—40 betegnes for den offentlige Menings Vedkommende ved de hidtil slumrende politiske Interessers alt mere og mere tiltagende Frembrud, som Juli-Revolutionen havde affødt, og som herhjemme drog Næring af de raadgivende Provindsialstænders Oprettelse. I »Interimsbladene« optog Heiberg nu ogsaa disse politiske Anliggender til Behandling, overvejende i konservativ Aand. Herved kom han i stadig større Afstand fra den liberale Retning, indtil han allerede i Begyndelsen af Fyrrerne stod som dens afgjorte Modstander og saa temmelig forspildte de frisindede Folkelederes Bevaagenhed.

Man vil finde adskillige Spor af dette Forhold i de mærkelige »**Nye Digte**«, som udkom 1841, særlig i deres Hovedstykke,

Sjæl Døden.

den apokalyptiske Komedie »**En Sjæl efter Døden**«. Denne paa samme Tid dybsindige og vittige Digtning, hvis Grundtanke er en

Paavisning af det hinsidige Helvedes fuldstændige Identitet med det ideløse jordiske Liv, saaledes som det leves af den store Mængde uden virkeligt Indhold og Maal, trods al dens stundesløse

J. L. Heiberg.
Efter et Fotografi af en Tegning, som Maleren Chr. F. E. Eckardt har udført paa Grundlag af V. Bissens Buste.

Travlhed, har til komisk Hovedperson en kostelig Filister, hvem Digteren har ladet slukke sin Smule aandelige Tørst af den moderne Liberalismes tarvelige Kildespring. Et formeligt Styrtebad af Satire over de politiske Tanker, deres Talsmænd og disses Eftersnakkere,

Aviserne og Litteraturen, Theater og Universitet, strømmer ned over den syndige Samtids Hoved i Komediens tredie Akt, hvor »Sjælen«, bortvist baade fra den kristne Himmel og fra det hedenske Elysium, falder til Ro hos Skalken Mefistofeles, som finder ham kvalificeret til Jordelivets Fortsættelse i Trivialitetens Helvede. Denne Akt og den foregaaende, hvor den salig Sjæl er til Examination hos Aristofanes, høre til det Vittigste, der er skrevet i dansk Litteratur, og ved den storslaaet komiske Belysning, der fra Stykkets Slutningskor kastes tilbage paa dets Begyndelse, bøjer det sig sammen som til en Ring, der i fuldkommen harmonisk Form omslutter de dybeste Tanker med det skarpeste ironiske Udtryk.

De »nye Digte« indeholde fremdeles den med Heibergs sædvanlige poetiske Naturel noget inkommensurable Romance-

Nygifte. Cyklus **»De Nygifte«**. Paa en af de hemmelighedsfulde Iagttagelser af den menneskelige Sjæls Skyggeliv, som vel de Fleste en eller flere Gange have gjort, er her bygget en gribende Fortælling, udviklet i en Digtrække af en for den klare heibergske Muse højst paafaldende, men derfor maaske dobbelt betagende Inderlighed og Varme i Stemning som i Sprog. Med Reflexions-Momentet er Heibergs vante lyriske Kølighed vendt tilbage i de skjønne pantheistiske Digte, som begynde og ende denne mærkelige Digtsamling fra Heibergs Semiseculair-Aar: »Gudstjeneste« og »Protestantismen i Naturen«.

lligens-lade. I de 1842 begyndte »Intelligensblade« fortsatte Heiberg i et Par Aar sin Opposition mod den nye Tidsaand baade i politisk og litterair Henseende. Han var snart paa Kant med hele den liberale Side, kom jevnlig under Behandling i »Corsaren« og indvikledes i en længere Pennefejde med det ellers lidet polemiske Ugeblad »Figaro« eller »Portefeuillen«, der som Arena for denne Kamp oprettede et særligt Tillæg: »Nye Intelligensblade«, hvilke under den skarpe og kampsmidige P. L. MØLLERS Ægide tilføjede den hidtil stedse sejrrige Heiberg mere end eet elegant ført Kaardestik. Ogsaa i den poetiske Produktion havde de »Nye Digtes« Forfatter nu i nogen Tid ligesom en død Periode. Han havde paataget sig det trivielle Arbejde, med bestemte Mellemrum at levere poetiske Texter til Billedværket »Danmark, et malerisk Atlas«. Denne Tvangs-Produktion maatte undertiden falde lidt mat ud, og en afgjort Fejl var det, at Polemiken førtes ind ogsaa

paa dette neutrale Territorium, som f. Ex. i Digtet »Charlottenlund«, hvor en liberal Journalist indføres saaledes talende:

O Danmarks Ungdom! mit sidste Haab!
Hører Du Klokkernes Klemten!
Fornemmer Du hele Nationens Raab
i mit Numer Trehundredogfemten?

Lehmann har svigtet den gode Sag,
og hjælper ej Du til Sejer,
da kommer det snarlig for en Dag,
at jeg er den sidste Plebejer.

Betragt vort Land, det er fladt som faa,
det mangler aldeles Bjerge;
vor Natur ikke vil, her være maa
Forskjel paa Kæmper og Dværge.

Hver højere Væxt til vanligt Maal
at forkortes vi strengt befale;
hvert Hoved saa højt som et Hoved af Kaal,
det gjælder for det Normale.

Satyrspillet »Nøddeknækkerne« fra 1845 er ikke mindre hvast i sin Satire over Journaler og Kritikere og varierer poetisk den samme Betragtning af Mængden som en uorganisk, ideløs Masse — altsaa den direkte Modsætning til Liberalismens Paakaldelse af »Folket« — som Heiberg paa denne Tid gjorde sig til Tolk for i forskjellige Prosa-Afhandlinger. Satyrspillets sublime Indledning med Samtalerne mellem Pomona og Astræa, Nattens og Mørkets Aander, Morgenstjernerne og Asteren, fører os hen i den Egn af Tankeriget, hvor Digteren alt mere og mere fordybede sig i Beskuelsen af den evige Lovmæssighed og Harmoni som Modsætning til Døgnets af Lov og Skjønhed forladte Færd: Studiet af Astronomien, som han drev med mere end en Dilettants Indsigt og Grundighed. Allerede tidligere — i det ovenfor nævnte Digt »Charlottenlund« — havde han henvist til denne Modsætning, idet han, tænkende paa sin egen Stilling mellem efemer Polemik og videnskabelig Fordybelse, lod Stjernehimlen udtale Slutningsstroferne: Nøddeknækkerne.

Jeg ruller mig om min faste Pol
og bliver stedse den samme.
I Vest nu synker den matte Sol,
saa begynder i Øst min Flamme.

Endnu jeg selv kun glimter svagt,
mine største Lys kun tindre
som Forbud om den kommende Pragt,
naar jeg tænder de talløse mindre.

Gud veed, for hvem jeg smykker mig saa,
der er Ingen, som mig betragter;
alt Andet gaaer man og gaber paa,
men paa mig saa lidet man agter.

Paa Maaneskinnet man giver Agt,
for Karretens Lygte at spare,
men paa Stjernehimlens unyttige Pragt
lidet man tager vare.

Naar Sværmen er draget i Staden ind,
sit forskende Blik den sender
til Hovedvagts-Uhrets rødlige Skin,
hvor en Lampe bag Skiven brænder.

Paa det evige Uhr den aldrig seer,
som den evige Tid os tyder,
fra hvis Røst ej Time blot og Kvarteer,
men Aartusinders Klokke lyder.

Mængden kravler i Blindhed om
mellem lave, smaalige Sysler;
min ustandsede Gang er Tidens Dom
over Hver, som pusler og nysler.

Men Du, som ønsker i Fred at bo,
uforstyrret af planløs Iver,
hæv Dig til mig og prøv den Ro,
som min rolige Rhythmus giver.

Og er Du døvet af Mængdens Raab,
af de Stemmer, som huje, som skrige,
saa bad Dig og styrk Dig ved kølig Daab
i det stille Hav i mit Rige.

Mine Stjerner tie paa deres Gang,
ej høres Lyd eller Stemmer;
kun Tanken sporer en stille Sang,
som Øret ikke fornemmer.

Hos mig Du lever et Liv, som svandt,
Du lever med Guder og Helte,
hvis forklarede Skikkelser Sagnet bandt
til mit brede, funklende Belte.

Her Fablens Konger og Dronninger staa,
med dens Udyr, Drager og Slanger,
hvis Navne lød fra den oldtidsgraa
totusindaarige Sanger.

O Menneskebørn, som foragte min Skat!
Eders Amme jeg er, tør jeg mene:
Jeg fortæller Jer Eventyr hver Nat,
og I sove derved som Stene.

rania. I tre Bind af Aarbogen »Urania« — der som en Slags Modsætning fremkaldte P. L. Møllers Aarbog »Gæa« — har Heiberg nedlagt det litteraire Udbytte af sine astronomiske Studier (Afhandlinger om »det astronomiske Aar«, »om Tiden og dens Bestemmelse ved astronomiske Observationer«, samt de større Monografier »Hveen, tilforn Danmarks Observatorium«, og »Sophie Brahe, en Hverdagshistorie fra det 16. og 17. Aarh.«).

Heibergs poetiske Produktion var nu omtrent udtømt. For Theatret skrev han endnu kun — og, meget betegnende for hans Stilling til Publikum, anonymt — Lystspillet »Valgerda«, i hvilket Tidens politiske Retninger dømmes med urban Satire. 1849 udkom de ligeledes af Tidsstemningerne fremkaldte »Gadeviser, Texter og Melodier«, Heibergs sidste større poetiske Arbejde. Vi skulle endnu dog kaste et Blik paa hans spredte Digte af mindre Omfang, hvilke der ikke hidtil har været Anledning til at dvæle ved. De ere for en stor Del Lejlighedsdigte, som Forfatterens Theaterembede i en Række af Aar paalagde ham at skrive, eller som hans nære Forhold til flere af Scenens Kunstnere aflokkede den altid høflige og forekommende Digter; løsrevne fra den givne Lejlighed have mange af dem kun et betinget Værd. Noget Lignende gjælder de forskjellige Fest-Kantater, det overdroges ham at forfatte, men blandt hvilke der dog findes de to fortræffelige Universitetskantater med Sangene »Gjenlyd af det Ord, som her har tonet«, »I Sachsernes Land en mægtig, skovgroet Klippe staaer« og »Hil dem, som kæmped«. At Formen altid er

klar og lydefri, selv i det ubetydeligste Poem, behøver ikke at siges; man skal saaledes neppe kunne paavise een Hiat i denne Hiatforfølgers hele metriske Produktion. At Udbyttet under en saa omhyggelig Udarbejdelse stundom kan have tabt noget af det umiddelbare Frembruds Varme, skal ikke nægtes, men for at denne Indrømmelse ikke skal sige for meget, ville vi med det Samme nævne nogle af den Række lyriske Digte og Romancer, der for bestandig ville hævde deres Plads i dansk Litteratur: Barcarolen »Lette Bølge! naar Du blaaner«, de dejlige Mindedigte over Weyse og Grevinde Bombelles (Adelaide Brun), »Foraar om Vinteren«, »Det danske Flag til Prindsen af Noer«, de tidligere nævnte »Vaaren og Freden«, »Uranienborg« og »Tycho Brahes Farvel« o. m. fl. At Heiberg var en Mester i det skjemtsomme og polemiske Vers, har noksom viist sig i det Foregaaende.

Allerede et Par Maaneder efter at Heiberg i sit Skrift om Vaudevillen havde forudsagt. at den nye dramatiske Genre vilde bane Vejen for det danske Lystspils Tilbagekomst, gik hans Profeti i Opfyldelse ved HENRIK HERTZ's første Arbejde for den nationale Scene.

Henrik Hertz kom til Verden i Kjøbenhavn den 25. August 1798 eller efter anden Angivelse i Slutningen af August 1797; selv var han usikker med Hensyn til Dag og Aar (C. F. BRICKA: »Naar fødtes Digteren H. H.«, Hist. Tidsskr. 6. R. IV. S. 747). Kun halvanden Aar gammel mistede han sin Fader, en ret velstaaende Bagermester, og i sit fjerde Aar gjennemgik Barnet en meget alvorlig Sygdom, mod hvilken der maatte skrides ind ved en Halsoperation. Han var som Følge heraf et skrøbeligt Væsen, i høj Grad nerveus og vistnok tidligt disponeret til den Døvhed, der hjemsøgte ham. Undervisning fik han af sin ældre Broder Sylvester, i hvem der ogsaa randt en poetisk Aare, og kom tretten Aar gammel i Metropolitanskolen. Efter Moderens Død nogle faa Aar senere fandt det unge Menneske en virksom Støtte hos en Slægtning, den senere som nationaløkonomisk Forfatter og Journalist bekjendte Grosserer M. L. Nathanson, i hvis dengang velhavende Hjem han modtog en livfuld aandelig Paavirkning og i Fejdens Tid fyldtes af litteraire Interesser, idet han baade varmt Hertz.

beundrede Oehlenschlägers Ungdomsdigtning og følte sig hendragen til Baggesen, som var en jevnlig Gjæst hos Nathansons. 1817 blev han Student, men Poesien og Jurisprudensen havde ondt ved at enes hos ham, saa det trak noget i Langdrag med Embedsexamen. Omsider tog han den dog 1825, efter at han Aaret iforvejen havde vundet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af det juridiske Prisspørgsmaal, til hvilken Udmærkelse han Aaret efter føjede Medaillen for den æsthetiske Prisbesvarelse. Herefter skrev han anonymt sit første Lystspil »**Hr. Burchardt og hans Familie**«, som blev opført i Marts 1827 paa det kgl. Theater, over hvis Scene der da i henved en Menneskealder ikke var gaaet noget nyt originalt Arbejde af denne for Skuespilkunst som for Litteratur og Samfundsopfattelse lige vigtige Digtart.

Burchardt og hans Familie.

Som Heibergs Skrift om Vaudevillen drager tilfelts mod Dilettantismen i Almindelighed, tager Hertz's Lystspil en særlig Art af den — Dilettantkomedien — under komisk Behandling. At dette skeer i drastiske Træk, er ganske i den gode Komedies Aand, men for ikke at tiltro Stykkets Komik en altfor utøjlet Overdrivelse maa man vide, at Dilettant-Skuespilleriet paa hin Tid var blevet en sand Mani, der havde besat Samfundet fra øverst til nederst og rasede Uge efter Uge i Kjøbenhavns otte Privattheatre. Forfatteren havde først tænkt paa at lade holbergske Masker i et holbergsk Sprog gjennemføre denne Satire, og hvorvel denne Plan blev opgiven, viser »Hr. Burchardt« sig som en omhyggelig Studie efter Holberg og har derved en ejendommelig smuk Stilling i Litteraturen, idet det ikke alene kalder en næsten glemt Digtart frem for Lyset igjen, men tillige fornyer Mindet om vor nationale Komedies Udspring og sammenknytter den saalænge afbrudte Traad. I Interessernes Fordeling mellem de forskjellige Personer, der alle paa typisk Vis repræsentere en bestemt Retning eller aabenbare en vis Ensidighed i Karakteren, saavelsom i Situationernes Form møder man, ikke tilfældige holbergske Reminiscenser, men bevidst Stræben efter at opstille de ældste danske Komedier som Baggrund for deres moderne Fornyelse (hvilket ogsaa C N. ROSENKILDE gjorde i sit nogle Maaneder senere fremkomne Lystspil »Den dramatiske Skrædder«, hvis Satires Gjenstand ligeledes er Privatkomedien). En Scene som den tredie i femte Akt f. Ex. er tydeligt bygget

over en af »Maskeradens« Situationer. Den gamle Burchardt og hans Svoger Blom have overrasket Komediespillerne, deriblandt den komediegale Malsbergs kløgtige Tjener Daniel, under deres Prøve paa Husets Tørreloft:

Burchardt.

O, Du fuldendte Billede paa vore Tiders Daarskab! Var det Dig ikke nok at hjælpe og understøtte din Herre? Maatte Du endelig ogsaa lade dit eget Lys skinne? Men jeg skal sandt for Herren snart bringe Dig paa andre Tanker! Marsch ud med ham! Tag ham fat og lad Øvrigheden behandle ham — —

Blom.

Kjære Hr. Svoger! Lad ikke Vreden faae Overhaand! Man bør holde slige Folk endel tilgode i Betragtning af det Mørke, hvori de vandre.

Daniel.

Naadige Herre! Ifald jeg turde fremføre et Par Ord til mit Forsvar . . .

Burchardt.

Dit Forsvar! Hvormed vil Du besmykke din exempelløse Dristighed, her i mit Hus, mod mit Vidende og Villie at samle vildfremmede Personer, anstille Prøver og gjøre mig til en Fabel over hele Byen?

Daniel.

Ak, naadige Herre! Det kan ikke undskyldes! Hvad det angaaer, da kan jeg kun bede om Naade og Pardon. Men ifald det kunde tillades mig at anføre et Par Ord til Forsvar for min unge Herres og min Lyst til den dramatiske Kunst i Almindelighed —

Burchardt.

Det vil blive et artigt Forsvar. Nu, lad høre!

Daniel.

Naar Herren gunstig vil undersøge alle Ungdommens Forlystelser, vil De finde, at Komediespil blandt alle er den uskyldigste.

Burchardt.

Derpaa skulde jeg stærkt tvivle.

Daniel.

Hvad vil da naadige Herre have, at unge Mennesker skulle foretage sig i deres Fritimer? Skulle de tilbringe deres Tid i Ølhuse, Vinkjældere eller hos Konditorer? eller skulle de gaa ind i en Klub? Jo, der anvende de rigtig dejligt deres Tid; for naar de ikke ville politisere hen i Vejret om Europas Monarker, Grækenlands Frihed, Sydamerika og de spanske Cortes, eller hvad det Djævelskab hedder, saa staaer der ikke Andet tilbage end at smedde sig fast ved et Spillebord og øde baade Penge og Tid fra den tidlige Aften til langt ud paa Natten.

Burchardt.

Ej, hvilken Snak! Kan man ej paa en fornuftig Maade tilbringe sin Tid i en Klub?

Daniel.

Jo, det forstaaer sig, man kan snapse og drikke Punsch, det glemte jeg.

Burchardt.

Ih, saa skulde Du da ogsaa have tusinde Stokkeprygl — (tilbageholdes af Blom) Men siig mig din . . . spilder man ikke sin Tid ved at spille Komedie? Øder man ikke sine Penge derved?

Daniel.

Jeg skal aldrig nægte, at en Hoben Tid og Penge gaa med ved slige dramatiske Øvelser; men det kan man sige om alle andre Forlystelser, der dog langt fra ikke ere saa uskyldige, ja give stundom stor Forargelse. Paa den anden Side derimod bidrager Skuespilkunsten meget til at uddanne og forbedre Folk.

Burchardt.

Jo, det er en retskaffens Forbedring!

Maa Du ikke forsømme dine Forretninger over lutter Prøver, Anstalter og Forestillinger? Hvor kan Du passe din Dont naar Du idelig har taabeligt Fjas i Hovedet, som Du anseer for det Vigtigste?

Daniel.

Naadige Herre! jeg anseer det ikke for det Vigtigste, men blot for en uskadelig Tidsfordriv, en uskyldig Afvexling efter flere Ugers Plage. Deres Hr. Svigersøn har vist aldrig havt Aarsag til at klage over, at jeg forsømmer hans Forretninger; tvertimod, da jeg er ansat som Bud ved hans Privattheater, kommer det mig vel tilpas, og jeg har utrolig Nytte af selv at spille Komedie.

Burchardt.

Ej hold op med din taabelige Snak! At tale med Dig er at slaa Vand paa en Gaas. (Til Blom). Nu, Hr. Svoger! hvad raader De mig at gjøre ved disse Mennesker?

Blom.

Ifald jeg tør raade, saa vil jeg anbefale Lemfældighed; herved er maaske Forbedring mulig. Desuden er det fromt og rigtigt at beherske sin Vrede.

Burchardt (afsides).

Nu, vi faae at se, hvorledes den gode Mand kan beherske sin egen Vrede! [Bloms egen Søn er nemlig, uden Faderens Vidende, blandt Komedianterne, og der udvikler sig nu en Situation, ganske svarende til Slutningen af ellevte Scene i »Maskeradens« tredie Akt].

Sin Lystspildigtning fortsatte Hertz — foreløbigt anonymt — med »Flyttedagen«, hvor et fyldigt lokalkomisk Emne er behandlet i den solide Karakterkomedies noget brede Stil, dennegang uden direkte Tilknytning til Holberg. I Vaudeville-Genren forsøgte han sig med »Kjærlighed og Politi« og »Arvingerne«. 1830 omplantede han med »**Amors Genistreger**« det franske rimede Lystspil, særlig efter Delavignes Mønster, paa dansk Grund og aabenbarede et Mesterskab, der i lige Grad var Herre over en snild Intrigeslyngning, en sikker Karaktertegning og en fuldendt Versbehandling. Om denne Evne saavelsom om en fint uddannet kritisk Sands afgav forøvrigt de samme Aar udkommende »Gjengangerbreve« (S. 207-9) et glimrende Vidnesbyrd; men om alle disse saa interessant forskjellige Værkers Udspring fra en og samme Aand, til hvilken ligeledes Lystspillet »Emma eller den hemmelige Forlovelse« samt »Anonym Nytaarsgave« med de »fire poetiske Epistler fra Knud Sjællandsfar« og det didaktiske Digt »Naturen og Kunsten« maatte føres tilbage, havde Publikum ingen Anelse, før Hertz 1832 afslørede sin Anonymitet, samtidig med at han fra Jødedommen gik over til Kristendommen. Intet Under at han saaledes paa eengang stod i vor Litteratur som en af dens betydeligste Skikkelser, og at Regjeringen gav denne Opfattelse sit officielle Stempel ved at tilstaa ham offentlig Understøttelse til en Udenlandsrejse, som han tiltraadte 1833, efter at

[Margin notes: ...ttedagen. / ...ors Genistreger.]

han havde udgivet »Foraarets Nytaarsgave« med anden Afdeling af »Naturen og Kunsten«. Han besøgte Tydskland, Schweiz, Italien og Frankrig — Udenlandsrejse.

og da jeg nu igjen var vendt tilbage
til Hjemmet fra et skjønt, men fremmed Land
og atter her betroede min Klage
til Mark og Skov og til den tause Strand,
da brød jeg ud: o, I forsvundne Dage!
I Minder fra et skjønt, men fremmed Land!
Til Mund og Hjerte vil jeg Eder trykke,
men her, kun her er Kilden til min Lykke!

Da brød jeg ud — tilgiver mig — med Taarer:
o, Danmark, tryk mig atter til dit Bryst!
Til Ridder for din Skjønhed jeg mig kaarer,
dit Hav, din Mark og Skov, din tavse Kyst,
Det Fremmede — dets Glands mig ej bedaarer:
paa Apenninen lød min Hjemves Røst.
Thi Frastand, Længsel, Savnet af vort Eje
er Kjærlighedens hemmelige Veje.

Saaledes synger Digteren i Indledningsstroferne til Nytaarsgaven »Kjærligheds Veje« (1836, indeholdende bl. A. det paa rimede Vers skrevne Lystspil »Den eneste Fejl« og Fortællingen »De Frifarvede«). Og vist er det, at i ingen Periode af Hertz's litteraire Liv har hans Digtning havt et lødigere, i Spøg som i Alvor mere ægte nationalt Præg, end i de Aar, da han skjænkede Litteraturen og Scenen de tre hver i sin Art fremragende Arbejder: »Debatten i Politivennen« (1835), »Sparekassen« (1836) og »Svend Dyrings Hus« (1837). I »Debatten« ere to lokalkomiske Emner sammenslyngede med megen Virkning: Kjøbenhavnernes Beredvillighed til en Sommer at underkaste sig de utaaleligste Ubekvemmeligheder, blot for at det kan hedde sig, at de »ligge paa Landet«, og den under hin Tids forholdsvis idylliske Pressetilstande dobbelt pudsige, men ogsaa let forklarlige Frygt for »at komme i Bladene«; behandlet i Vaudevillens indsmigrende Stil og udstyret med adskillige originale Figurer, har dette Dobbelt-Emne formet sig til et Theaterstykke af udmærket komisk Virkning og — for vore Dage — kulturhistorisk Interesse. Dette gjælder i endnu højere Grad om det fortrinlige Lystspil **»Sparekassen** eller naar Enden er god, er Alting godt«. I sin Sparekassen

Omtale af dette Stykke erklærer P. L. MØLLER sig renonce paa kritiske Indvendinger: »Naar jeg i faa Ord skal udtale en Dom om det,« bemærker han, »kan jeg kun sige, at jeg med al anvendt Umage ikke veed noget at udsætte paa det.« Han betegner det som »et Lystspil af det simpleste, korrekteste Anlæg, med en ypperlig Karaktertegning og overordenlig Renhed og Naturlighed i Udførelsen.« Hvor sammenfattet denne Dom end er, rammer den dog just de tre Hovedpunkter, der give »Sparekassen« den klassiske Rang i vor Litteratur: med en Kunst, der er dobbelt stor, just fordi den ikke mærkes som Kunst, ere Figurer fra den kjøbenhavnske Borgerstands begrændsede Sfære sammenstillede som sikkert ramte Individualiteter i en Handling, der er næsten gjennemskuelig i sin Simpelhed og desuagtet fastholder Interessen fra først til sidst, fordi vi gjenkjende hvert Træk i den som bundende dybt i vor Folkeejendommelighed.

HERTZ.
Tegnet af Monies til Nytaarsgave fra danske Digtere 1838.

Paa en helt anden Maade og med Anvendelse af helt andre Midler har Hertz berørt Nationalitetens dybeste Strenge i sin romantiske Tragedie »**Svend Dyrings Hus**«. Det er vanskeligt at sige, fra hvilken Side dette ædle Smykke i dansk Digtning skal betragtes for at vække mest Beundring. Man kan fremhæve den psykologiske Finfølelse og poetiske Zarthed, hvormed det middelalderlige Sagn om Kjærlighedsrunernes Magt er sammenvævet med de optrædende Personers eget Sjæleliv, saa vi paa hvert Punkt møde begge disse Momenter i inderlig Forening, hvorved paa en og samme Tid det Eventyrlige bliver menneskelig sandt og det Menneskelige eventyrligt i sin Fremtrædelsesmaade; man kan dvæle ved den Diskretion,

end Dyrings Hus.

hvormed der fra Sprogfarven spreder sig en historisk Lokal- og Tids-Kolorit ud over Handlingen, uden at noget enkelt archaistisk Træk træder frem med Fordring paa selvstændig Gyldighed; eller man kan standse beundrende overfor den fuldendte metriske Kunst, hvormed der af Folkevisens Tonefald er dannet et dramatisk Versemaal, der gjenføder dens Aand i scenisk Fremstilling. Men man vil med slige Udhævelser ikke betegne, hvad der er Sjælen i dette klassiske Digterværk, thi den fødes kun af de nævnte og endnu andre Funktioners vidunderlige Samvirken, og selv om en dansk Læser eller Tilskuer ikke kan analysere det Indtryk, Digtningen gjør paa ham, vil han ikke noget Øjeblik være i Tvivl om, at dens Sjæl er et af de mest fuldtonende Udtryk for hans egen Nationalitets Sjæl.

Som det allerede vil kunne skjønnes af det Ovenstaaende, har Henrik Hertz havt en meget stor Betydning for den danske Scene. Næstefter Holberg og Heiberg er han den hyppigst spillede originale Forfatter, med henimod trettenhundrede Opførelser, fordelte paa noget over fyrretyve Skuespil. Her nævnes efter Tidsfølgen blandt de betydeligere: 1841 det romantiske Skuespil »Svanehammen« og det gratieuse lille Lystspil »Indkvarteringen«; 1842 Skuespillet »Fristelsen«; 1844 Lystspillet »Amanda«; 1845 det lyriske Drama **»Kong Renés Datter«**, en overordenlig skjøn Digtning, ligesaa virkningsfuld paa Scenen — trods nogen Længde — som psykologisk interessant og henrivende ved Sprogets Glød og Ynde; 1848 det højst interessante Skuespil **»Ninon«**; 1849 det romantiske Lystspil »Tonietta«.

Kong Renés Datter.

Ninon.

Hvad der havde sin Part i den tildels overordenlige Lykke, disse dramatiske Arbejder gjorde paa Scenen, var den Skjønsomhed, hvormed Hertz — der overhovedet mindre var en primitiv, umiddelbar Digternatur end en sindrigt formende Kunstner — forstod at benytte Theatrets Personale efter hver Enkelts individuelle Evner. Særlig har Fru Heibergs rigt brillerende Kunst kaldt mangt et kvindeligt Billede frem for Digterens Fantasi, hvilket han da har hensat i dramatisk Aktion og ladet vende tilbage til Udspringet, for at det der skulde modtage sin synlige Skikkelse. Til Heibergs Hus stod Hertz overhovedet i nært Venskabsforhold, og som han bifaldt den noget ældre Forfatters æsthetiske, saaledes delte han ogsaa hans mod Liberalismen gaaende politiske Betragtningsmaade.

emninger Tilstande.

Hertz lagde dette for Dagen ved sin 1839 udkomne Novel »Stemninger og Tilstande, Scener og Skildringer af et O hold i Kjøbenhavn«. Det var just denne Bogs politiske Raisonn ments med deres skarpe Udfald imod den liberale Opposition (særlig den liberale Presse, der vakte en saadan Opmærksomhed f den, at den kort efter sin Fremkomst maatte udgives i et nyt O lag; thi dens i en Slags Dagbogsform fortalte Handling er kun lid betydelig og ikke fri for at lide af en trættende Bredde. Hei maatte da ogsaa i Fyrrerne bære sin Del af den liberale Press Ugunst; den forandrede hans Novelles Titel til »Forstemninger (Stilstande« og angreb med en streng Kritik det lille Lejlighed stykke »Perspektivkassen«. Under Paavirkning af Frihed bevægelsen i 1848 ændrede Hertz dog sin politiske Synsmaa endel, og i den polemiske Komedie »Hundrede Aar«, skrev 1849 i Anledning af Theatrets Jubilæum, lader han en af Personer forsvare »Stemninger og Tilstande« mod den Beskyldning for an konstitutionelt Sindelag, der var rejst imod Bogen. Paa den and Side kan han end ikke i de stærkt bevægede Krigsaar være m i den Nationalfølelse, der vil værne om det Danske ved at sl Bommen ned for al tydsk Paavirkning. Da et af Korene i »Hu drede Aar« udtaler sig i denne Retning, svarer det andet saalede

undrede Aar.

Din Iver Dig fører for langt fra dit Maal,
og Du havner ved plump Vandalisme,
Thi Germaniens Kunst, Poesi og dets Sang,
troer Du, Sligt kan i Skoven forstumme?
Var en Slagbom her, gjennem Luften det foer
med en Flugt paa ætheriske Vinger.
Vi har øst af et Væld, der i Weimar sprang ud;
vi har lært ved Spree og ved Isar,
og forgjæves vil Du med vandaliske Hyl
sætte Grændse for Aandernes Samkvem.
Men i Et har Du Ret: i os selv er vor Magt,
fra os selv vi begynde vor Vandring!
Har os Længsel til fremmede Lande ført hen,
i os selv forarbejde vi Byttet!
Ej forgude vi blindt den germaniske Kunst!
Men det Herliges Flugt kan ej hæmmes.
og vi drikke som før af de sølvklare Væld,
der med rigt Løb strømme fra Tydskland!

'yrfing.

Just i dette Aar — 1849 — forsøgte Hertz sig i Digtet »Tyrfing i Behandlingen af et oldnordisk Stof.

En gratieus og formfuldendt, over mange Stemninger raadende lyrisk Digtning gaaer hos Hertz jevnsides med hans dramatiske. Der er Paavirkning fra højst forskjellige Sider: fra Baggesen ogsaa udenfor »Gjengangerbrevene«, fra den franske forromantiske Konversationspoesi og fra den Bellman'ske Naturlyrik, men Tilegnelsen er sjelden udvortes og Sprogformen altid fuldendt skjøn og ægte dansk. Vi nævne af Digtenes Mangfoldighed de to let humoristiske »Gjenboen« og »Skriftemaalet«, de dæmpet elegiske »Silkeormen«, »Ensomt Liv«, »Digterlod«, »Gubben og Ynglingen«, det skjønne mildt didaktiske Digt »Aarstiderne«, det sublimt veltalende »Slaget paa Rheden«, de bellmanske Billeder fra Hirschholm. Men mange andre Poesier kunde med samme Ret anføres som karakteristiske Prøver paa Hertz's fint og nøje afvejede lyriske Stemningsfylde.

Flere Forfattere, skjøndt af ringere Rang, fulgte efter i det Spor, som Heiberg først havde traadt, og som Hertz havde uddybet ved sit frugtbare Arbejde for Theatret.

Thomas Overskou hævede sig ved ufortrøden Energi Skridt for Skridt op fra de lavere Samfundslag, hvor hans Vugge stod; herom kan læses i hans meget underholdende Livserindringer »Af mit Liv og min Tid«, 1868. Han blev født den 11. Oktbr. 1798 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Mestersvend paa et Sukkeraffinaderi. Han nød en Almueskoles tarvelige Undervisning, men læste hjemme Alt, hvad han kunde overkomme. Efter Konfirmationen blev han sat i Snedkerlære, men al hans Hu stod til Theatret, og det lykkedes ham endelig ogsaa i Tyveaarsalderen at blive optagen i de yngste Skuespilleres lavtlønnede Klasse. Ved Afskrivning og litteraire Smaasysler supplerede han sine knappe Indtægter, ja skrev endog et stort Overskou.

THOMAS OVERSKOU.

Femaktsdrama, »Farens Dage«, som kom til Opførelse 1826, n faldt totalt igjennem, trods eller maaske snarere paa Grund af d Sammenhobning at theatralske Effekter. Anonymt slog Oversk nu ind paa Intrigestykket og den for det lokale Lystspil : nylig banede Vej og havde her bedre Held med sig. Ikke min end tre Arbejder fik han opført i 1828: »Tre Maaneder eft Bryllupped«, »Misforstaaelse paa Misforstaaelse« og »**Øst**

ergade og stergade. **gade og Vestergade** eller Det er Nytaarsdag imorgen«. Is

Illustration til »Capriciosa.« Tegnet af Chr. Bruun.

2. Akt. Peter Kaninstok, Opvartningspigen Lene og Kakadue paa Forlystelsesstedet Rosenlun

det sidstnævnte Lystspil er et grundigt Arbejde i den soli engelske Maneer *à la* Goldsmith og Sheridan; originale Figur grebne ud af det omgivende Liv, ere i en velordnet Intri sammenstillede til virkningsfuld Modsætning og det Hele gjenne strømmet af sundt, maadeholdent Lune. Den nævnte Modsætni — mellem Samfundets fine Portion og de lavere Klasser, mell disses naturlige Bravhed og hines af en falsk Kultur fordærve Hjertelag — er Overskou ikke fri for at exploitere lidt for meg

priciosa netop i sine bedste Komedier; thi baade i »**Capriciosa** eller F

Pak. milien fra Nyboder« (1836) og »**Pak**« (1845) ere Personer grupperede efter det temmelig primitive System, der vel har Udspring i Forfatterens eget Udspring fra Almuen og tillige h

viist sig virksomt til at skaffe disse Stykker Popularitet i vide Kredse, for hvilke Karakterernes lidet sammensatte Art har lettet Forstaaelsen betydelig. »Capriciosa« med det fantastiske Najade-Apparat midt i den kjøbenhavnske Samtid og med den patriotisk-loyale Tone er en af de hyppigst spillede danske Komedier, og »Pak«, utvivlsomt Overskous bedste Arbejde, naaer op imod en ligesaa stor Række Opførelser. Ved mere end firehundrede Forestillinger har det kgl. Theater præsenteret ialt toogtyve Stykker af Overskou. Vi nævne blandt disse fremdles »Kunstnerliv« 1832, »En Fødselsdag i Slutteriet« 1834, »En Bryllupsdags Fataliteter« 1839 og det gediegne Lystspil **»En Valgdag«** 1853. Ikke mindre end firsindstyve fremmede Skuespil og Operatexter har Overskou, ikke altid lige heldigt, oversat for Theatret, til hvilket han desuden i en Aarrække var knyttet som Sceneinstrukteur. Han har desuden fortalt dets Saga: **»Den danske Skueplads,** i dens Historie. fra de første Spor af danske Skuespil indtil vor Tid« (syv Bind, 1854—76, det sidste efter Forfatterens Død fortsat og fuldført af Edgar Collin), et højst værdifuldt Værk, om dets Paalidelighed end ikke paa ethvert Punkt vil kunne bestaa Prøven, især hvor Forhandlinger og Samtaler fra længst forsvundne Dage anføres ordret i direkte Tale. — Overskou endte højt bedaget sit flittige Liv den 7. Novbr. 1873. Hans Komedier, paany gjennemsete og rettede af Forfatteren, udkom fra 1850—52, et Udvalg af dem 1877.

Thomas Overskou

For »Capriciosas« Vedkommende deler Overskou Forfatterskabet med ANTON LUDV. ARNESEN (1808-60), en dramatisk Amateur med Smag og Kundskaber. Ogsaa han gik lige i Vaudevillens Spor, da han 1828 debuterede med »Intrigen ved Morskabstheatret«, der gjorde megen Lykke ved en livlig Scene-

A. L. ARNESEN.

gang, en vittig Dialog og adskillige pudsige Figurer, hvorimod den lovede Intrige nærmest glimrede ved sin Fraværelse. Af hans øvrige dramatiske Smaaarbejder har især »Et Rejse-Eventyr« opnaaet en betydelig Theater-Succes.

Idet vi fra Lystspillet gaa over til Novellen, for at paapege hvorledes ogsaa denne forholdsvis realistiske Digtform tog fast Sæde i Litteraturen paa dette Tidspunkt, møde vi strax et Par Navne, der ere knyttede til den heibergske Kreds og første Gang præsenteres for Offentligheden af den »Flyvende Post.«

u Gyllembourg.

Om **Thomasine Christine Gyllembourg** er der i det Foregaaende fortalt, at hun — født i Kjøbenhavn den 9. Novbr. 1773 — i en meget ung Alder blev gift med P. A. Heiberg, fra hvem hun efter hans Landsforvisning søgte Skilsmisse, for at indgaa

Ægteskab med den svenske Baron Ehrensvärd, der i Danmark antog sin Moders Familienavn. Indtil hans Død 1815 var ogsaa dette hendes Hjem ikke mindre end det første, om end paa anden Maade, et Samlingssted for Hovedstadens Intelligens. Som Enke levede hun et tilbagetrukkent Liv, delte med sin Søn de kjedelige

Thomasine Christine Gyllembourg.
Efter et Maleri af J. Juel.

Aar i Kiel og tog i Huset til ham, da han selv satte Bo 1831. Hun var altid Gjenstand for hans ømmeste Kjærlighed som for hans Hustrus fulde Hengivenhed, men bidrog ogsaa, skjøndt personlig beskedent tilbagetrædende, sin store Del til at give Hjemmet dets sjeldne Præg af Aandfuldhed og Hygge. I den høje Alder af 83 Aar døde hun den 2. Juli 1856. Først da blev det gjennem hendes »litteraire Testament« officielt vedgaaet, hvad der længe

havde været en offentlig Hemmelighed: at hun var identisk med den berømte »Forf. til »En Hverdags-Historie««.

Det var imidlertid ikke med den »Hverdags-Historie«, efter hvilken hun tog Navn, at Fru Gyllembourg debuterede paa Forfatterbanen. Hendes første Arbejde var **»Familien Polonius«**, der dog ikke gaves Publikum ihænde som en fuldfærdig Novelle med den angivne Titel, men blev til saa at sige under dets Øjne ved en litterair Mystifikation, som højlig interesserede alle Læsere, fordi man ikke ret vidste, hvorvidt det var Virkelighed eller Digt, man havde for sig. Knyttet til et Avertissement i Adresseavisen optoges i »Flyvende Post« 1827 et Brev fra en Lieutenant til Redaktionen med Afsløring af visse vanskelige Forhold i en Familie, hvis Overhoved ved et vilkaarligt Valg af et Navn fra Shakspeares Hamlet kaldes Polonius; fra denne kom der et Svar, derefter en Replik fra Lieutenantens Fætter, hvorpaa fulgte det store Indlæg »Claras Skriftemaal«; da Rækken af disse Bekjendelser afsluttedes med endnu et Par Breve fra Lieutenanten og hans Fætter, stod man overfor en afrundet Handlingsrække, hvis Enkeltheder i et halvt Aars Tid havde lagt Beslag paa den dannede Verdens Opmærksomhed; og om man nu end saae, at det Hele vel bedst forklaredes som en digterisk Invention, havde denne dog været saa snildt knyttet til et virkeligt Udgangspunkt og var — bortseet fra Manglen paa egenlig Sammenhæng mellem »Claras Skriftemaal« og de øvrige Stykker — bleven gjennemført med saa megen Aand, at man ikke kunde Andet end længes efter Mere fra denne ukjendte Pen.

milien lonius.

I sin følgende Aargang indeholdt »Flyvende Post« Novellen **»En Hverdags-Historie«**, efter hvilken »Forf.« fremtidig tog Navn, samt Fortællingen »Den magiske Nøgle«. I en Aarrække, indtil 1845, hørte et Bind »Hverdags-Historier« nu saa at sige til Litteraturens faste aarlige Kontingent, altid imødeseet med Forventning og læst med den Opmærksomhed, som man i hin mindre forjagede Tid havde Raad til at ofre paa god Poesi. Saaledes fremkom — for at nævne de betydeligste af disse Noveller — 1830 »Slægtskab og Djævelskab«, 1833 **»Mesalliance«**, 1834 **»De lyse Nætter«**, 1835 »Ægtestand« og **»Extremerne«**, 1836 »Jøden« og »Hvidkappen«, 1837 **»Montanus den Yngre«**, 1839 »Maria«, 1840 **»Een i Alle«**, 1844 »Nær og Fjern«, »Korsvejen«, »Castor

:rdags- orierne.

og Pollux«, 1845 »**To Tidsaldre**«. Alt imellem vexlede Novellerne med Skuespil, saasom »Sproglæreren«, »Fregatskibet Svanen« o. fl. Alle udkom de under J. L. Heibergs Ægide, med

I Anledning af en Reise, jeg foretog til Jydland for omtrent 4 Aar siden, meddeelte jeg min Kone Caroline Thoen, fød Wolff, en Fuldmagt paa simpelt Papiir, uden Underskrift hos Notarius publicus, efter hvilken hun, blot saalænge jeg var fraværende, med Retsvirkning maatte bestyre vore fælleds Anliggender. Denne Fuldmagt, skjøndt den ikke har mindste Lovskraft, tilbagekaldes herved aldeles, ligesom jeg finder mig virkeligen beføiet til tillige at advare Alle og Enhver for, ikke under nogetsomhelst Foregivende at betroe hende end det Mindste i mit Navn, uden mit Vidende og Samtykke; thi i modsat Fald erkjender jeg ligesaalidet Fordringerne som de Qvitteringer, hun maatte udstede paa mine Vegne.

Kjøbenhavn, den 29 Decbr., 1826.

Philip Levin Thoen,
Borger og Handelsmand,
boende i Nabeuraa 219, 1ste Sal.

Da min Kone, Justine Madsen, fød Kirther, for 3 Uger siden ulovligen er bortgaaen fra mig og vore 3 smaae Børn, saa maae Ingen betroe hende Noget paa mit Navn, thi saadan Gjeld betaler jeg ikke.

L. Madsen,
ved Nørrevold 161
i Kjælderen.

S v a r
til L i e u t e n a n t e n som under 16de December sidstleden har tilsendt en J o m f r u e et Brev, er forseglet indlagt paa Bypostcomptoiret, hvor han uden Betaling kan afhente det.

K u n d s k a b s v æ s e n.

Da jeg har Grund til at formode, at adskillige paategnede Planer til Kjøbenhavns flyvende Post endnu ikke ere komne mig ihænde, saa har jeg taget mig den Frihed at omsende det første Numer ogsaa til adskillige Ikke-Subskribenter. Naar Budene ombære Nr. 2, ville de have Lister med, hvorpaa Enhver, som ønsker at holde Bladet, uden endnu at have subskriberet, ville behage at tegne sig. Ligeledes kan man ogsaa tegne sig for Bladet paa Adressecomptoiret, hvor tillige Nr. 1 kan erholdes.

Ferdinand Printzlau.

Uddrag af Adresseavisen 1827, Nr. 1.
De tre første Bekjendtgjørelser omtales i Begyndelsen af »Familien Polonius«.

Navn paa Titelbladet; deraf og efterhaanden tillige af indre e, kom man, som sagt, tilsidst under Vejr med, hvor den orf. var at søge; medens Alverden nævnte Fru Gyllembourgs

Navn i denne Sammenhæng, var det stundom, som om hun s
tvivlede om Rygtets Sandhed eller ialfald gjerne vilde glemme
Forfatterskab. »Hun var utrolig undseelig over denne Skribe

Illustration til »En Hverdags-Historie«.

Af F. Westphals »Skizzer til de af J. L. Heiberg udgivne Noveller«.

»Jeg foer hen imellem dem, rev Maja af hendes Faders Arme, greb hende i mine og r
med en Kraft, som forbausede dem alle: Nej, aldrig skal denne Haand bortgives ved Tvang!
bage, I Rasende!« o. s. v.

virksomhed,« hedder det i den fine lille Karakteristik, som l
Forfatterinde Fru JOHANNE L. HEIBERG har navngivet sig i 3. U
af de »Samlede Skrifter« (1883—84): »og hendes Nærmeste bn
derfor dette Talent hos hende til smaa Drillerier, der ofte gav

ledning til Spøg og Munterhed. Mange Fremmede, saavel Herrer som Damer, troede, fordi de dømte efter det Almindelige, at de smigrede og glædede hende ved at lade sig forstaa med, at hun var Forfatter; hendes Nærmeste vidste derimod, at Ytringer af den Natur forspildte hende den Dags Glæde. Hvor Folk dog kan være udelikate og taktløse udbrød hun da, hvorfor vil de nu plage mig med »de stakkels Noveller«, saaledes kaldte hun dem altid. Hørte hun imellem, at En tvivlede om Rygtets Sandhed, idet han mente, at de ikke kunde være skrevne af et Fruentimmer, da blev hun formelig glad og let om Hjertet og udbrød: »Se det er da et fornuftigt Menneske!« Det var hendes Anskuelse, at Kvinder ikke maatte befatte sig med Sligt, og hun lærte ikke af sin egen Erfaring, at den, Gud giver en Stemme, kan ikke holde Tonerne tilbage. Traadte en eller anden Dame op i Litteraturen eller indleverede Stykker til Theatret, da kunde hun paa den naiveste Maade sidde og fordybe sig i Betragtninger herover, og hun udbrød da: »Naa, skriver hun nu ogsaa! Herre Gud! Vi Fruentimmer synes mig have nok at tage Vare paa, uden at vi ogsaa befatte os med Sligt; det skal vi overlade til Mændene; det Fruentimmerskriveri duer dog aldrig noget.« Naar da hendes Børn i Stilhed sad og morede sig over hende og omsider lidt skadefro udbrød: »Glemmer Du da rent, at Du selv skriver?« da kunde hun ganske rødmende vækkes af sine Betragtninger, og rørende vare da de Undskyldninger, hvormed hun besmykkede sin formentlige Fejl.« »Det var engang en almindelig Tro«, hedder det sammesteds, »at hendes Søn havde havt en stærk Indflydelse paa disse Novellers Tilblivelse, at navnlig Stilen var stærkt gjennemgaaet af ham. Dette er imidlertid ingenlunde Tilfældet; de bleve saa godt som ordret trykte, som de kom fra hendes Pen. Har Nogen Lyst til at forvisse sig herom, er der Lejlighed nok dertil paa vore offentlige Bibliotheker, som gjemmer Originalmanuskripterne til to af hendes Noveller.«

Selv har Fru Gyllembourg udtalt sig om sit Forfatterskab i et fingeret »Brev til Hr. Celestinus« (Fl. Posts Interimsblade Nr. 31). »De ere Frugter af Livet, ikke af Lærdom og dybe Studier«, hedder det her om Novellerne. »Det huslige og selskabelige Liv, de individuelle Forhold og Indviklinger ere den Kreds, hvorfra de ere hentede, og jeg tilstaaer oprigtig, at jeg tillægger disse

Jeg tager mig den Frihed at sende Dem
disse Linier for at bede Dem tilgive at jeg
forleden, da De og Deres Tante gjorde mig
den Ære at besøge mig, maatte gjøre mig skyl-
dig i Usandhed imod Dem, da vi her i min
lille Familie vare blevne enige om, ikke
uden største Nødvendighed at omtale til nogen
Mennesket, min Søns Forbindelse med Hanne
Pätges. Først de allene vare Ægtefolk. I
Søndags Morges reiste de ganske allene til
Slangerup, hvor de bleve viede af Provsten Han-
sen, min Søns gamle Lærer. De reise dog endnu
nogle Dage omkring her i Landet og kommer i-
den Tilbage til Lyngbye hvor de have leiet
et lille Logis som de ville bebo, medens deres
Værelser her i Huset blive istandsatte. Jeg vil
var om en Timestid ud til Lyngbye, for at ar-
rangere et og andet til deres Comfort. De,

Fru Gyllembourgs Haandskrift.

Brudstykke af et den 2. August 1831 dateret Brev.

huslige og daglige Forhold en stor Vigtighed. De ere for alle Mennesker det Nærmeste, for alle Mennesker den Kilde, hvorfra deres Lykke og Ulykke udspringer, ja ikke blot deres Lykke og Ulykke, men som oftest deres Dyder og Laster. Jeg indseer vel, at der gives mere ophøjede Emner, men det forekommer mig, som om disse let kunde føre udenom Novellens Grændser; og ialtfald drømmer jeg ikke om at kunne flyve som Ørnen til de Regioner, hvorhen det uvæbnede Øje ikke kan følge; men Forfatteren til en Hverdags-Historie bygger som Svalen paa Menneskenes Huse og istemmer der sin fordringsløse Sang.«

»Alles schon dagewesen!« siger Rabbi ben Akiba. Hvad man med et af de allermoderneste Stikord kalder »Milieu' et«, er allerede her paapeget som noget Væsenligt ved Novelledigtning af Hverdagshistoriernes Art, men et saadant Milieu er ikke saa lige at løbe til, naar det virkelig skal have mere end Tilfældighedens eller Vilkaarlighedens Karakter. Fru Gyllembourg var da ogsaa naaet forbi de Halvhundrede, inden hun begyndte at udforme sit Livs Erindringer i digterisk Komposition, og dette Liv havde været mere end almindeligt rigt paa Skjæbner og Omskiftelser, alt fra de tidlige Aar underkastet usædvanlig aandelig Paavirkning. Naar hun nu i sin fremrykkede Alder skuede tilbage paa det, fik Alt sit rette Værd for hende: dets Kamp, dets Nederlag og dets Sejr. Hun er i meget det forrige Aarhundredes Barn; baade husker hun godt og forstaaer at skildre dets lette Livsformer, dets overfladiske Forhold til de store Problemer, og selv mod hendes Villie, uden at der tilsigtes nogen objektiv Skildring, flyder en og anden Gang et lidt frivolt Træk ind i hendes Fremstilling som Vidnesbyrd om hendes Sammenhæng med den foregaaende Tidsalder. Men fra den har hun tillige medbragt den humane Opfattelse og Dom, som bestandig leder hende til at opsøge alle Momenter ved et Forhold, saa hun i sin Digtning realiserer det skjønne Ord: at kjende Alt er at tilgive Alt. Hun undgaaer herved al grel Fordeling af Lys og Skygge, men for Hurtiglæserne faaer hendes Fortællemaade derved en vis ensartet Bleghed, som mishager en nyere Tid, især da hun giver sig gode Stunder og tager allehaande Betragtninger med, uden Frygt for at skulle trætte, da hun veed, at de ere Frugten af megen Iagttagelse og Selvtænkning. Et hyppigt tilbagevendende Træk kan der her til Slutning

gjøres kortelig opmærksom paa: Hverdagshistoriernes Forkjæ hed for den modne Mand som Tilbeder. Omtrent samtidig at Balzac i fransk Litteratur bringer Kvinden paa de Tredive Fyrre i Mode paa den unge Piges Bekostning, lader Fru Gyl bourg den halvhundredaarige Mand komme til Ære som a diskret og sædvanlig velhavende Elsker, første Gang i »Den Karen«, senere i flere af Novellerne. At disse have været G stand for vore ypperste Aanders (S. Kierkegaards, Poul Møl C. Hauchs) dybt hyldende Kritik, taler maaske mere end alt A for deres Værd.

Faa Aar før Fru Gyllembourg døde en anden med heibergske Kreds beslægtet Forfatterinde: LOUISE HEGERM LINDENCRONE (1778—1853), hvis 1825 udkomne »Danske] tællinger« (»Sankt Peder«, »Gjæstekammeret i Præstegaard »Faster Dorothea«, »Billedet«) nød megen Anseelse i hin Ti udkom i ny Udgave 1862.

Sine første Smaanoveller offentliggjorde Fru Gyllembo Slægtning ANDREAS NICOLAI DE SAINT-AUBAIN (18. Novbr. 17 25. Novbr. 1865) i sin Halvfætters »Fl. Post«, og han havde ledes Heiberg som litterair Garant paa Titelbladet, da han udgav sit første større Arbejde »Et Aar i Kjøbenhavn« u

Bernhard. det tilfældigt valgte Pseudonym **Carl Bernhard**, som han se urokkelig fastholdt for hele sit Forfatterskab og bestandig i borgerlige Liv med en vis elegant Formalisme holdt omhyg sondret fra sit personlige Navn. Han var af fransk Slægt o fransk Dannelse og havde tilegnet sig dennes fine Former i Optræden, dens klart slebne Stil i sin digteriske Produk Hans Iagttagelser som Novellist naa sjelden ud over den dan Selskabssfære og have ikke saameget Menneskehjertets dy Rørelser som det konvenable Livs mere afdæmpede, af Dann tilbageholdte Ytringsformer til Gjenstand. Men skjøndt Fru Gy bourgs dybe Kjærlighed til og Overbærenhed med alt Menn ligt saaledes kun sjeldent aabenbarer sig i denne Verdensm Skrifter, danne de dog en paaskjønnelsesværdig og paa sin M interessant Skildring af det sociale Samtidsliv som Fortsættel Forgængerskens Fremstillinger af en fjernere liggende Tid.

de bedste af disse Noveller, der ved deres Fremkomst højlig maatte tiltale den dannede Læsekreds og endnu med Rette have mange Læsere — den anden samlede Udgave i fjorten Bind udkom 1869—71 — skulle vi nævne den kvikke Humoreske »Commissionairen«, den større Novelle »**Lykkens Yndling**«, der i høj Grad fængslede Forfatterens voxende Læsekreds ved at introducere Lykkens Yndling.

A. N. DE SAINT-AUBAIN
(Carl Bernhard).

den i den fornemme Verdens Liv, ved en vis uvant exotisk Varme i Fremstillingen af Kjærlighedsforholdet og mest maaske ved en ganske vist overfladisk, men plausibelt fremsat Lykketheori, som Fortællingens effektfulde Slutning skal give praktisk Bekræftelse; fremdeles — ligeledes af de 1836—38 udgivne »Noveller« — »Børneballet« og »Tante Francisca«. 1839—40 udkom »Fortællinger«, bl. A. med »**Gamle Minder**«, som især gjorde Lykke Gamle Minder. ved en Slags historisk Kolorit fra Struensees Tid og ved en behændig Fremstilling af den spændende Hof-Episode. Som historisk

Studie danner denne Fortælling Overgangen til »Krøniker fra Kong Christian den Andens Tid«, 1846, der, indledet med en i raske Træk udkastet Skildring af det gamle Kjøbenhavn, udgjør en især for den ikke historisk-kritiske Ungdom fængslende Læsning, hvilket ogsaa gjælder om de 1850 udgivne »Krøniker fra Kong Erik af Pommerns Tid«; Aaret forinden var Novellen »To Venner« udkommen. Den forandrede Tidsaand ved Midten af Aarhundredet tiltalte ikke den alt Andet end demokratiske Forfatter af det højere kjøbenhavnske Bourgeoisies Yndlingslekture; hans Produktion blev mere og mere sparsom og indskrænkede sig mest til en aarlig lille Fortælling i »Folkekalender for Danmark«. Han syslede i sin ældre Alder, som forresten bestandig tidligere, med fransk Læsning, og de herfra samlede Aforismer udkom efter hans Død under Titlen »For og imod, hundrede Themaer for Tænkning«, samtidig med en autobiografisk Skildring af hans Barndom. (H. SCHWANENFLÜGEL: Carl Bernhard, hans Liv og Forfattervirksomhed. 1895.)

Fjernt fra Hovedstadens Selskabsliv sad imidlertid ovre i

A. N. de Saint-Aubains Haandskrift. Af et Brev til Gehejmeraad J. Collin.

den jydske Præstegaard den Digter, der ikke blot tidligere end nogen af de her Nævnte var slaaet ind paa den novellistiske Lokalskildring, men hvis Digtning end ydermere fik en egen Friskhed og en forøget national Betydning derved at det Jordsmon og det Folkeliv, han inddrog til digterisk Behandling, udvidede det litteraire og aandelig-nationale Eje med en hel Provinds, og det tilmed Danmarks ejendommeligste.

St. St. Blicher (S. 170-74) var 1826 bleven forflyttet til Spentrup ved Randers; men med hans huslige Livs stadig fremskridende Ødelæggelse gik ogsaa her hans økonomiske Ruin trolig Haand i Haand. Tilsidst kom det saa vidt, at han maatte sætte sine Ejendele til Auktion, for at tilfredsstille sine Kreditorer. I yderste Øjeblik blev der af hans Velyndere sat en Subskription igang, som indbragte en ikke ringe Sum fra alle Landets Egne. Blichers Digterry var nemlig saa jevnt i Tiltagende. I Samlingen »Sneklokken« 1826 fandt man saa skjønne Digte som det førnævnte til Ingemann (»Længe har jeg savnet, o Broderlil, din Sang«), »Til Sorgen« og »Til Glæden«; og de Noveller, han offentliggjorde i det jydske Maanedsskrift »Nordlyset« 1827—29 saavelsom senere andetsteds, fæstede efterhaanden ogsaa Hovedstadens Opmærksomhed paa den jydske Digtnings friske Oprindelighed og gjorde Blicher til en gjerne læst Forfatter, ogsaa naar han nu og da forlod Hjemstavnsgrunden. Vi nævne paa dette Sted de bedste og ejendommeligste af Novellerne efter Tidsfølgen: 1827 »**Røverstuen**«, »Stakkels Louis!«, 1828 »Jøderne paa Hald«, »Sildig Opvaagnen«, »Eva«, »Ak! hvor forandret!«, 1829 »**Hosekræmmeren**«, »Skibsjournal«, »**Præsten i Vejlby**«, »**Kjeltringliv**«, »**Telse**«, 1833 »Himmelbjerget«, »Eremiten ved Grenaa«, 1834 »**Juleferierne**«, »Eneboeren paa Bolbjerg«, 1836 »Maria«, »Fjorten Dage i Jylland«, »Baglænds«, »**Skytten paa Aunsbjerg**«, 1840 »**Høstferierne**«, »Julianes Giftermaal«, 1841 »De tre Helligaftener«, 1842 »Vinhandleren og Herremanden«, »Kjærlighed paa Dagvognen«, 1846 »Bettefanden«. Blichers »Samlede Noveller« udkom første Gang 1833—36 i fem Bind, efterfulgte 1840 af et Supplementbind. 1846—47 udgav P. L. MØLLER »Gamle og nye Noveller« i syv Dele, hvortil i 1862 kom endnu en Del; denne Udgave oplagdes

Blicher.

Fortsat Novelleproduktion.

for tredie Gang 1861—62 (otte Dele). 1871 besørgede P. HANSEN en Folkeudgave af Novellerne i Udvalg og i Hundredaaret efter Digterens Fødsel — 1882 — en kronologisk ordnet Udgave af

ST. ST. BLICHER.

»Samlede Noveller og Skizzer« i fire Bind, oplagt paany en halv Snes Aar senere.

Disse Angivelser vidne noksom om den store Popularitet, Blichers Noveller efterhaanden have erhvervet sig: fra en ringe og upaaagtet Begyndelse have de i Aarenes Løb tilkæmpet sig Plads

Slauet

Degaang te ôi ve Kjöv
De uar en höw Skjo
de Rist begÿnd ve Kje
men Klokken den Kl
aa de ua mo aa Jens
Aa po et Skiv, hid .
de Skiv – de saah no u
ual öuer hunner Min
Om Muenen ua vi
Te vi sku rÿus den
den Ti te Klokken Je
da rovt Bavtejnen!"
Men vi had ingen Stag
Knap uar ed vi ku d
ua aale di-Skiku, do Sk
Tefist saa kam de Fiir ;
di skød, aa vi skød; uo
Han rovt saa huor
di Kuller fløi saa tyk,
Di kam ua flon os öu
De ku ual vohr ve
da saah a ve mo sjel.
aa hen po Ottema da
[illegible]

Aa Jens han tou, aa
A loer indda te di
Aa dem de Steu –
Di grød aa saah :
Men Jens han so

Men huisom do K
Saa ska do helsen
Aa fløj dem aal
Aa sej dem saa :
Di Sølspønn, som a
Aa saa ska do go
A veed et ual, de
Men ka do kom
De tørkes a ua
— A trouer ett, a
De bøs mo for, te
Doh legger Tamm
Saa vil uo Hohr,
Saa kam do Di
Han saah: huorl
De uar en gronne
Men go føst hen t
Han smill aa lo.
A suer ham let
Da pegt han hen te
A sanked aau et

[illegible]

i Djelt, aa put di hall i Piers Lomme -
ek haatte flier end di ku romme.
i manne pone Frökener aa Frouer
en Jenn han maatt ves voh den Annens
te Pier aa saah: a trouer knop Brouer
a löuer.
a slep ed uol hofre aa vin deröuer.
retten möj mi gammel Mour aa Faar.
i Klejr aa Föi, aa aall di Penny a har
Fegikihst ska bette Rasmes ha.
had bestelt i Kijr, dem ska do ta,
en ind dem te muostens Angiborre -
sölle Ring hun foe saa stuer en Lorre.
Do - hö do de! saa ska do ta hin, Pier!
ejst foa hin - a kan ekk nöt hin mier.
komme launt - saah Pier, aa drom et Luk;
a ska raa mi Mun i döden luk!
o, o han bejr, saa te hum helsen frö uos.
te vi ska no frö Verden go, saa lo uos! -
Den dogtersuend, aa tou hans Tejn bog fram
edes stoer det sig? mi skal jeg hjelpe ham.
kjönne Kaael; a suer: Tak ska han ha!
Jens aa Pier! di trenger mier end a.
lt po Skaallesen, aa saah: luk op din Mund!
rafos aa saah: a o slet ekke sönne.
Pier aa Jens - si! döh no begi lo di!
laarren Sljaht: Gud vor djer Siele nodi!

Folkelæsning i Ordets bedste Betydning. De besidde ogsaa de Egenskaber, der kvalificere dertil. Hvad der først tiltrak : Læsning en større Læseverdens Opmærksomhed, udgjør ; dens endnu ikke aftagne Næringsværdi: den paalidelige stilling af jydsk Natur- og Folkeliv. Med Bøssen over Skuldren ıgttasken ved Lænd gjennemstrejfede Blicher fra tidlig Morgen :nt paa Aftenen Hede og Skov, spejdende langs de bugtede ɔ og naaende paa sine Vandringer ud gjennem Klitterne til det Hav. Derfor er intet Træk af jydsk Natur ham fremmed, og Ieles vemodige Storhed og Skjønhed hviler i hans Sjæl. Men Naturensomheden oplives af Menneskespor, saaledes søgte er Tilknytning til det Menneskelige, overalt hvor han traf det sin Vej. Han er ikke en ensidig Skildrer af Hedebonden; cjender Fiskeren ikke mindre nøje, og han har ligesaa sikkert paa den rustificerede Præst og den braskende Knaldproprie- ;om paa den svedne Studekjører og den smidige Krybskytte; aler Latin med den lærde Skoles snurrige Patroner af Hørere, ıar han træffer Østens brune Børn paa deres Omflakken, kan prate Rotvælsk med dem. Hans grundige Topografi og hans olighed med det Stabile i Folkekarakteren gjør ham det let at əde de Stedsagn, der knytte sig til Borge og Kirker, og han Rede paa Herremandsætternes hemmelige Historie. Særlig dende er hverken den eller de andre Begivenheder, Blicher ter, og han komponerer ejheller med Spænding som Formaal. Fortællemaade er i høj Grad subjektiv; overalt skimter For- 'ens Personlighed igjennem, og hyppig indskyder han kortere længere Selvbetragtninger, hvorved Novellerne gjennemtrænges n Humor, som er en Hovedevne hos Blichers mellem Vemod ystighed svævende Digtergenius.

Mere end eet Sted i Novellerne har den jydske Dialekt- ;anske naturligt indtaget Skriftsprogets Plads. Det kan derfor undre, at Blicher en og anden Gang i mindre Fortællinger og : fandt sig bedst tjent med at lade Dialekten give den hele lelelse en forhøjet Lokalkolorit. Disse Smaastykker omsluttes ı 1842 udkomne **»E Bindstouw«** af en saare naturlig Ramme, E Bindstouw. sig selv har kulturhistorisk Interesse: Karle og Piger samles ınge Vinteraftener i Bindestuen, der holdes paa Omgang i lsbyens Gaarde, og for at korte Arbejdstiden synger En en

Vise, en Anden fortæller en Begivenhed af sit Liv, en Tred stedligt Sagn o. s. v. I alle disse Smaastykker raader den skyldigste folkelige Naivetet, hvis Tone og Tankegang er tr med fuldendt Sikkerhed. »E Bindstouw« er et i vor Litteratur staaende Værk, og da man i Blichers Hundredaar skulde vælg af hans novellistiske Arbejder til Udgivelse som Festskrift, Valget som af sig selv paa dette; denne Udgave af »E Bindst er udstyret med Billeder af CARL THOMSEN og ledsaget a Oversættelse af P. HANSEN. Det er særligt med Henblik denne og de andre kjærnejydske Livsbilleder, der i sund Real ville staa som almengyldige Mønstre mellem skiftende Dokt at CHR. RICHARDT ender sit smukke Mindedigt med følg Strofe:

Hav Tak, Steen Blicher, Fattigmand
i Landsbypræstens Kjole!
Hav Tak, at Du trods Ahl og Sand
din Hedeplantning fik istand,
som uberørt af Tidens Tand
sig end i Lys kan sole:
Din Folke-Digtning sjælfuldt sand
har længst Dig gjort til Oldermand
for Laugets yngste Skole.

:fuglene. Foruden de tidligere nævnte Digtsamlinger udgav Bli endnu »Svithiod, Efteraarserindringer fra en Sommerrejse i Sv (1837) og »Trækfuglene, en Naturkoncert« (1838), en Ra snart skjemtsomme, snart dybt alvorlige Poesier, der vise os Bli Fortrolighed ogsaa med denne Side af Naturlivet, saavelson Stemninger, det fremkaldte hos ham. »Koncerten« indledes det gribende »Præludium«.

Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk!
Jeg hører Vinterens Stemme;
thi ogsaa jeg er kun her paa Træk
og haver andensteds hjemme.

Jeg vidste længe, jeg skal herfra;
det Hjertet ikke betynger,
og derfor ligeglad nu og da
paa Gjennemrejsen jeg synger.

Jeg skulde sjunget lidt mer maaske —
maaske vel ogsaa lidt bedre;
men mørke Dage jeg maatte se,
og Stormen rev mine Fjedre.

Jeg vilde gjerne i Guds Natur
med Frihed spændt mine Vinger,
men sidder fast i mit snevre Bur,
der allevegne mig tvinger.

Jeg vilde gjerne fra højen Sky
udsendt de gladere Sange;
men blive maa jeg for Kost og Ly
en stakkels gjældbunden Fange.

St. St. Blichers Haandskrift.

Af et Brev til Konsistorialraad Bjerregaard.

Tidt ligevel til en Smule Trøst
jeg ud af Fængselet titter
og sender stundom min Vemodsrøst
med Længsel gjennem mit Gitter.

Lyt og, o Vandrer! til denne Sang,
lidt af din Vej Du hidtræde!
Gud veed, maaske er det sidste Gang
Du høre Livsfangen kvæde.

Mig bæres for, som ret snart i Kvæld
at Gitterværket vil briste;
thi kvidre vil jeg et ømt Farvel —
maaske det bliver det sidste.

En lignende elegisk-melankolsk Stemning gjenfindes hyppig i Blichers Digte, ikke sjelden i nær Forbindelse med en humoristisk, ja ironisk Betragtningsmaade. En nyere Folkevisetone har han

Blichers Grav i Spentrup.

anslaaet i Digte som »Christian den Fjerde i Søslaget ved Femern« (»Stemmer i, thi nu ville vi sjunge«), »Prinds Christian«, (»Ved Christianssand der laa den sidste Orlogsmand«), »Søren Kanne« o. fl. Af Blichers Digte besørgede P. L. MØLLER 1847 en Udgave i to Bind, P. HANSEN 1870 en ny Udgave ligeledes i to Bind med Anmærkninger.

olitisk ksomhed.

Blicher, der besang Grækenlands politiske Gjenfødelse i flere begejstrede Digte, følte varmt for alt nationalt Liv og blev efter Provindsialstændernes Indførelse tillige en ivrig Frihedsmand. Paa en hos en Digter forklarlig sværmerisk Vis gjorde han ivrig Propaganda for disse sine Anskuelser, især ved at arrangere Folke-

ester paa Himmelbjerget, hvor det var hans Mening at samle hele Jyllands, ja hele Danmarks Ungdom til Sang, Samtaler og Legemsøvelser, en Slags olympiske Lege, hvor de Unge skulde gjøres fortrolige med Nationalitetens Betydning, Fædrelandets Forsvar, almindelig Værnepligt og deraf følgende politiske Rettigheder. Overhovedet laa alle Almeninteresser Blicher paa Sinde; han har beskrevet Jyllands Vestkyst i »Vestlig Profil af den cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen«, (1830), han udgav »Diana, et Tidsskrift for Jagtelskere«, og optraadte jevnlig som landøkonomisk Forfatter. Paa alle disse Omraader var han langt mere paa sin Plads end i sin Embedsstilling. Til Præstegjerningen havde han aldrig passet, og ikke sjelden vakte han Forargelse, som han overhovedet blev mere og mere forfalden, en Umulighed i det bedre Selskab, han ved sin Aandsdannelse hørte til. 1847 fik han uden Ansøgning sin Afsked i Naade og med Pension. Ikke længe efter døde han, den 26. Marts 1848, just som den nye Tid brød frem i Danmark. Han havde været med til at forberede den, men selv om han havde oplevet den, havde hans Deltagelse neppe faaet nogen Betydning, thi hans aandelige Kraft var forlængst brudt. Han blev begraven paa Spentrup Kirkegaard; i Viborg er der rejst ham en Mindestøtte og paa Himmelbjerget en Bautasten.

I sine »Erindringer« (optagne foran de samlede Noveller) har Blicher selv fortalt om sit Liv. Velskrevne Biografier haves af FR. BARFOD (»Aftenlæsning, 1862), N. I. TERMANSEN (»Folkelæsning«, Smaastykker II.) og E. T. KRISTENSEN i Forening med M. A. S. LUND: »St. St. Blichers Liv og Gjerning«, 1882. Særlig om »Himmelbjergspræsten« se O. BORCHSENIUS »Fra Fyrrerne« II.

Forskjellig som Elegien fra Idyllen er Blichers kummerfulde Tilværelse i den jydske Præstegaard fra Digtervennen **Ingemanns** (S. 152-56) ensartet tilfredse Liv i det skovomkrandste Soer, midt i en frugtbar, naturskjøn Egn, hvis historiske Minder maatte vække den fordum af tydsk Høj-Romantik betagne Digter til national Poesi i en Form, hvortil Impulsen kom fra en hel anden Litteratur. Med »*Waverley*« havde WALTER SCOTT 1814 begyndt det storartede Forfatterskab, der vandrede Verden rundt i Original og Oversættelse og allevegne, hvor der var litterairt Liv, fremkaldte Efterligninger af den historiske Romans Stil, anvendt paa fædre- Ingemann.

landske Emner. En Frugt af denne Paavirkning var hos os Ingemanns fædrelandske Romaner.

ıistoriske maner.

Deres Suite indlededes 1824 med Digtet »Valdemar den Store og hans Mænd« som med en Ouverture (S. 156). Herpaa fulgte den første af de fire historiske Romaner **»Valdemar Sejr«**, 1826; efter den kom 1828 **»Erik Menveds Barndom«**, 1833 **»Kong Erik og de Fredløse«** og 1835 **»Prinds Otto af Danmark** og hans Samtidige«, hvorpaa Rækken afsluttedes paa lignende Vis, som den begyndte: med det historiske Digt **»Dronning Margrethe«**, 1836.

Da det store Foretagende endnu kun var et ikke fuldt modnet Forsæt hos Ingemann, stod det noget anderledes for hans Hu, end det i Virkeligheden faldt ud. Han skriver herom til Grundtvig i September 1823: »Danmarks dybe Fald og Gjenoprejsning ved Valdemar med hans store Jævninger, Folkeaandens Død og Opstandelse ved de store Kæmper, Herren opvakte, naar Nøden var størst — se denne Folkets historiske Gjenfødelse, som bestandig gjentager sig hos ethvert Folk, saalænge det ikke skal gaa aldeles til Grunde — kunde det lykkes mig at afbilde dette, som jeg seer det, og i en levende dansk Fremstilling i vor Middelalderpoesis simple Former at anskueliggjøre hin Tidsalder med dens Usselhed og Storhed, med dens Sæder og Karakterer og tillige med den Helhed og Enhed, som jeg ønsker: saa haaber jeg vist, at Du engang med Glæde skal erindre den Time, da Du ved min Hjemkomst kjærlig rakte mig din Saxo i Haand og lagde mig ham og hans danske Mænd paa Hjertet.« Stadig sysselsat med denne Tanke forandrede Ingemann dog efterhaanden Planer for dens Udførelse, som det sees af et andet Brev til Grundtvig skrevet Aaret efter: »Der vrimler en Hær af danske Mænd og Kvinder i min Stue, saa jeg neppe kan rumme dem; mange er halv døde endnu, og mange veed jeg endnu ikke hvad vil mig — men vil Gud, der kommer rigtigt Liv baade i dem og mig, saa kan vi maaske om et Aars Tid tale nærmere om dette Spøge. Men det er imidlertid Alvor: at jeg ikke agter at gjøre Sandhed til Løgn eller Løgn til Sandhed; dog troer jeg, at en poetisk Historie, en livlig Fortælling af hin hele Tidsalder med de mærkelige Karakterer og Begivenheder er mulig, og at baade Sagn og Saga kan gaa Skridt for Skridt ved Sandhedens Haand,

at gaa i Stykker eller blive upoetisk. En walter-scottsk Roman skriver jeg ikke; idetmindste er det, han i Grunden mindst agter paa, i mit Øje Hovedsagen; men derfor vil man maaske netop sige, at jeg forgjæves griber efter, hvad han har fundet. At han imidlertid har lært os Alle noget, kan ikke nægtes: Kolorit og Tegning nemlig, det er saa at sige et Haandgreb, som ikke vel kan undværes, og som man gjerne kan være bekjendt at lære af den største Mester deri for Øjeblikket, uden at man derfor laaner en eneste Ide af ham.«

Det havde altsaa været Ingemanns oprindelige Hensigt at behandle det paagjældende Afsnit af Middelalderens Historie i Folkevisens Stil, formodenlig som en sammenhængende Romance-Cyklus; men han opgav denne Behandlingsmaade og valgte den moderne Romanform. At han ikke derfor vil have Ord for at skrive »en walter scottsk Roman«, kan være naturligt nok, thi Afstanden mellem den engelske og den danske Digter er i Virkeligheden betydelig. Naar Walter Scott skildrer de svundne Tider, er det ikke fortrinsvis ved Hjælp af deres historiske Personligheder, han anskueliggjør dem; tvertimod, Historiens Konger og Dronninger og Feltherrer og Statsmænd optræde forholdsvis sjeldent hos ham, men med et grundigt Kjendskab til den valgte Tidsalders Ytringsformer fra amfundets højeste til dets laveste Lag rstaaer han at give sin selvopfundne Ro-handling den paalideligste historiske rit. Hos Ingemann er Fremgangsmaaden den modsatte. Han samler alle ns historiske Navne i Hob, gjen-

fortæller deres Bedrifter ikke efter Historiens Resultater, men efter Folkeviser og Sagn, og blander ind i disses eventyrlige Episoder sin egen Indbildningskrafts brogede Billeder, saa at hans »historiske Roman« bliver en fantastisk Digtning med en Overflod af historiske Navne, men uden ægte historisk Tidsfarve; thi dels er Aanden i den altfor overvejende hans egen Personligheds sentimentale Aand, dels er han for lidet fortrolig med Middelalderens virkelige Forhold og forsynder sig derfor hyppig mod Korrektheden (han rutter med Guldmønter paa en Tid, da man i Danmark og Tydskland kun kjendte Sølv-Denarier; han lader en fattig Kone være ifført »en simpel Blyants Kaabe«, skjøndt Blyant eller Bliald i Middelalderen just var et Slags kostbart Silkestof; Marsk Stig holder 700 Mand, beredne og i Harnisk, paa sin Gaard Møllerup, en komplet Umulighed i Middelalderens smaa danske Borge; strax ved Daggry, naar Kong Erik Glipping staaer op, viser han sig udenfor sit Sovekammer i en »løshængende Purpurkaabe«, broderet med Guldløver og Guldkroner, en lidet hensigtsmæssig Morgendragt; højst naiv og røbende et saare svagt Kjendskab til de gamle Loves Tilblivelse og Beskaffenhed er Fortællingen om, at Kong Valdemar sidder hver Dag i sit Lønkammer og »arbejder paa den nye Lovbog«; næsten utrolig anakronistisk er Omtalen af »den haandskrevne Samling af danske Folkesange med højst fortræffelige Noter og Bemærkninger i Randen af Jomfru Inge«, mer end et Par Aarhundreder før Nogen i Danmark havde tænkt paa at opskrive en Folkevise).

Den Kritiker — C. MOLBECH — der i sin Sønderlemmelse af Ingemanns første Romaner har optegnet disse og endnu mange flere historiske Synder, mener, at hvis disse eventyrlige Krøniker virkelig kunde siges at have vakt Nationens Interesse for dens Fortid, »saa maatte man beklage det Folk, der behøvede ved saadanne Midler at vækkes til Selvfølelse, der kunde gjenfinde sit nationale Liv og sin historiske Tilværelse i Romaner, som hverken Poesiens Liv eller Historiens Aand besjæler, og hvor smaalig Arbejdsflid i et trættende Detail ikke efterlader et eneste stort, mægtigt, begejstrende Indtryk«. (Mdsskrft. f. Litt. 2. Bd.). Her staa vi overfor et Spørgsmaal, som kunde diskuteres vidt og bredt, men hvis endelige Afgjørelse ialfald ikke maa overlades til en Kritiker, som, uanseet al historisk Lærdom, ikke har kunnet for-

emme »Poesiens Liv« i Ingemanns historiske Romaner. At dette iv pulserer i dem og har henrevet Tusinder paa Tusinder af æsere, behøver intet Bevis. Ingemanns Romaner ere de mest este danske Digterværker, udbredte indtil nu i 170,000 Exemlarer med stadig nye Oplag under Pressen, næsten opslidte i Lejeibliotheker og offentlige Bogsamlinger; dette hænder ikke nogen igtning, uden at et poetisk Liv udstraaler fra den direkte til den æsende. Og hvad der overfor den historiske Kritik ikke maa bes af Syne, er dette, at Ingemanns hovedsagelige, gjentagne ange udtalte Formaal med disse Skrifter er, at de skulle tjene l, hvad man kunde kalde patriotisk Opbyggelse, fremkalde 'arme for Fædrelandet, Deltagelse for dets Skjæbne, Begejstring r en stor Fortid og luende Lyst til at bygge det en tryg Fremtid. aar denne Stemning er vakt paa det Alderstrin og — hvad der varer hertil — i de Befolkningslag, hvor Romanerne have deres rigste Læsere, vil ogsaa Sandsen for fædrelandshistorisk Læsning verhovedet fremkaldes, og vi tro, at ligesom man trygt kan overde Barnet til dets Forestilling om, at Solen »staaer op« og gaaer ned«, uden strax at korrigere dets Opfattelse ved at gjøre tede for den sfæriske Astronomis Fænomener, saaledes kan man olig lade Tiden og en grundigere Kundskab om at berigtige den nangelfulde Opfattelse af Middelalderens Historie, som, ledsaget af aa uforglemmelige poetiske og patriotiske Indtryk, kan udgaa fra ngemanns historiske Romaner.

Skjøndt Soraner hørte Ingemann ikke til Polemikerne ved kademiet, men MOLBECHS Kritik forargede ham dog saaledes, at an i »Huldregaverne eller Ole Navnløses Levnets-Eventyr« (1831) Huldregaverne. g litterair Revanche over sin Modstander. I Forgaarden til Vinudens Slot seer Eventyrets Helt blandt de berusede Skikkelser en overordenlig lang Mand med et skrækkelig surt og fortrædegt Ansigt opføre et Stillads af lutter oppustede Svineblærer, som vert Øjeblik ville trille ud af deres Orden; det voldte ham maadelig Anstrengelse og Ærgrelse, inden det lykkedes ham af isse ubekvemme Materialier at danne et Slags Pyramide. Med tegen Vanskelighed, dog med en vis Færdighed, som jeg maatte eundre, klavrede han selv op paa Toppen af dette Stillads og oldt en Forelæsning over den skjønne Litteratur. Nu kjendte jeg landen: det var min mest bidske Modstander i den litteraire

Verden, som jeg nu ikke i lang Tid havde tænkt paa. Jeg hørte efter, og hvad han foredrog, gjaldt netop mig; han gjennemheglede netop paa det Ubarmhjertigste ikke alene min Bog, men mit hele aandelige Liv og Alt, hvad jeg nogensinde i denne eller nogen anden Verden kunde og vilde foretage mig — eller blot tænke, føle eller ane, og han søgte at bevise, hvorledes min Stræben nødvendigvis i al Evighed maatte være og blive fordømmelig.« Ole Navnløse lister sig til at stikke Hul i nogle af Blærerne. »Han saae med en uforskammet indbildsk Mine ned paa os Alle, idet han forsikrede, at det Standpunkt, hvorfra han her beskuede det aandelige Liv, var Resultatet af et helt Livs Granskning, og den Højde, hvorfra han her kunde overskue enhver Stræben i Videnskab og Kunst, var grundet paa hans Tilegnelse af alle foregaaende Tiders Aand og Kunstfilosofiens højeste Grundsætninger. Han saae sig om med et rasende Blik, og under Tilhørernes skingrende Latter rullede han baglænds ned mellem de tomme Svineblærer.« -- Det er imidlertid ikke mod en enkelt litterair Modstander alene, at »Ole Navnløse« gjør Front; Forfatteren fører sin Helt paa en eventyrlig bugtet Bane gjennem alle sine Livsanskuelsers antipodiske Sfærer, for at dømme dem, men lader ham derhos tillige gjennemfare alle den idealistiske Retnings Afveje, hvis Farer betegnes, indtil han efter mange sælsomme Hændelser lykkelig lander i uforgængelig Besiddelse af Kjærligheden og Poesien som Livets evige, guddommelige Sandhedseje. Medens

iefejde. SIBBERN offentlig takkede Ingemann for denne dybsindige Digtning, vakte dens satiriske Angreb Forargelse paa andet Hold, og især Spotten over den empirisk-rationalistiske Livsanskuelse kaldte »Maanedsskrift for Litteratur« med H. C. ØRSTED i Spidsen frem til en Paavisning af den meningsløse Supranaturalisme i Ingemanns hele Forfatterskab. Digteren svarede med en Epilog til Eventyret: »Opstanden i Litteraturstaden«, og en temmelig bitter Fejde opstod, der — bekjender den bløde Ingemann — »i et helt Aar forstyrrede min Lyksalighed og Fred, men var dog en gavnlig og psykologisk nødvendig Kamp for min aandelige Frihed og Selvstændighed. Først da jeg i denne Fejde havde givet min Indignation og den i tyve Aar tilbagetrængte Retfærdighedsfølelse Luft, kunde jeg atter med Rolighed fortsætte min poetiske Virksomhed«.

Dennes næste Frugt var »Smaadigte og Rejseminder« (1832, de sidste en Fortsættelse af »Rejselyren«, S. 154). Aaret efter udkom »Blade af Jerusalems Skomagers Lommebog«, en Række Livsbetragtninger i som oftest kortere Digte, alle udspringende fra eller samlende sig om Sagnets Ahasverus som individualiseret Fremstilling af den jødiske Folkekarakter og nationale Aand i dens Udlændighed; »for det store Publikum er dette Digt ligesaalidt skrevet som Huldregaverne«, siger Ingemann, »men hvor dette Livsbillede er blevet seet med poetisk Blik og opfattet med levende Fantasi og selvvirksom Aand, har det ikke forfejlet en dyb poetisk Virkning«. 1835 udkom de tre Fortællinger »Varulven«, »Den levende Døde« og »Corsikaneren«, i Formen sluttende sig til de »Noveller« (»Kunstberider-Familien« o. fl.), hvormed Digteren 1827 have fortsat sin efter Udenlandsrejsen saa heldig begyndte moderne Digtning. Endelig saae 1837 Ingemanns herlige Cyklus »**Holger Danske**« Lyset. Den udgjøres, ligesom »Ahasverus«, af en Række beskrivende og betragtende Digte af monologisk Art, og den skal ligesom det jødiske Livsbillede tegne en Folketype i individuel Skikkelse, her dog ikke i Straffetilstandens, men i Forherligelsens Udødelighed, »som Ridderaandens Gjenføder i Middelalderen og i sin nationalheroiske Karakter som Nationallivets og Folkeaandens evige Gjenføder gjennem Tiderne« (se Fortalen i den samlede Udg. af Romanerne). Intetsteds med Undtagelse af Psalmerne har Ingemann paa eengang naaet et klarere og dybere Udtryk for sin inderste Stemning og sit sublimeste Tankeliv, og medens han følger Krønikens Holger gjennem hans Ungdoms- og Helteliv, paa hans Eventyrfærd i Nord og Øst, frem og tilbage i »det gamle romantiske Land«, forstaaer han hos Helten at fastholde noget folkeejendommelig Jevnt, noget Frejdigt, Djærvt og Livsfriskt, der betegner Holger som Danskeren blandt Karl den Stores Jævninger. Denne ejendommelige national-romantiske Grundtone træder os imøde strax i det første Digt »Vær hilset, mit gamle Fædreland!« og følger os gjennem alle fem Sangkredse i Digte som f. Ex. »Ved Lejre græsser nu Faar paa Vold«, »Der fløj gjennem Verden en Tanke«, »Jeg stod en Vinteraften i Frankernes Land«, »Haand! Du dejlige Haand, som leged paa Strenge!«, »Jeg frit mig tumled i Verden om«, »I alle de Riger og Lande«, »Jeg saae kun tilbage; mig Livets Lyst bortklang«, o. fl.

Fortsat litterair Produktion.

Holger Danske.

Dette sidstnævnte Digt, »Holgers Sang om Livet«, rummer maaske fyldigst og skjønnest Grundtanken, som leder Storbedriftens Helt og hans Sanger:

Der springer en Kilde ved Livstræets Rod:
i Verdenshavet strømmer Udødeligheds Flod;
og Havet ej ældes, og Jordens grønne Ø
hver Sommer staaer forynget i livsgrønne Sø.

Een Draabe kun af Kilden, hvor først den udsprang!
Een Blomst kun af Grenen, hvor Livets Æbler hang!
Og Haaret aldrig graaner, og Sindet bli'er ej tungt;
men Hjertet gløder evig lyksaligt og ungt.

Hvor Livskilden springer, didhen staaer min Hu.
Hvor Livstræet blomstred, der blomstrer det endnu.
Se frem, men ej tilbage! -- Hvad Sjælen attraaer,
maaske dog engang under Solen Du naaer.

Men naaer under Solen ej Sjælen, hvad den vil —
saa er der andre Sole og andre Stjerner til.
Og slukkes alle Sole og Stjerner engang —
dog Livets Kilde springer, hvor evig den sprang.

Ingemanns urokkelige Tro paa Livets styrende Magter, paa en over al timelig Forgængelighed hævet evig Orden, maatte gjøre ham »det unge Tydsklands« frivole Negation til en Vederstyggelighed. I det dramatiske Digt »Renegaten«, 1838, angreb han denne »vor Tids huleste Livsanskuelse« ved at stille den — individualiseret i »Zadok med Tilnavn Abdallah, tilforn kaldet Isaack Jacobsen, ung døbt Jøde og Renegat, tydsk Flygtning og Eventyrer« — i Modsætning ikke til den kristelige, men til den blot menneskelige i en sandhedskjærlig Tyrks Aandsretning. Ogsaa det følgende Digterværk fører Læserne til Orienten, men paa en helt anden Vis og til en ganske anden Tid: det dramatiske Eventyr »Salomons Ring« (1839). Det indledes med det lyriske Forspil »**Sulamith og Salomon**«, en af Ingemanns skjønneste Digtrækker, blussende af en erotisk Glød, som ellers er højst usædvanlig hos ham, men har sin naturlige Berettigelse her, hvor Motiver fra Højsangen — i hvilken Ingemann, ligesom Herder, kun seer Fragmenter af Hebræernes Elskovspoesi — skulle udformes til lidenskabelige Jubel- eller Klagesange som Udtryk for de orientalske Temperamenters fyrige Følelser. Med Tabet af Sulamith slutter Forspillet, og ved Dramaets Begyndelse se vi Kong Salomon som Adept af den lyse

[Margin notes: ...egaten. / ...lomons Ring.]

Magi, i Besiddelse af Seglringen med det hemmelighedsfulde Tegn, ved hvilken han behersker Naturen og Dæmonerne; hans Kjærlighed til Sulamith bliver imidlertid til Motiv for Katastrofen, der styrter Salomon fra hans Vælde og forvandler ham til en gammel Tigger, medens Fornægtelsens, Nihilismens Aand ifører sig hans Skikkelse og Kongedragt og styrer hans Rige. Igjennem Troen paa Aabenbaringen kommer Salomon atter i Besiddelse af den mægtige Ring og aner nu, at dens dunkle Tegn peger hen mod en messiansk

Ingemanns Bolig i Sorø.

Fremtid, da Kjærlighedens og Sandhedens Aand skal vorde Kjød og bo blandt Menneskene.

I Fyrrerne udgav Ingemann de to Digtcykler »Skyhimlen« og »Stjernernes Symbolik« (1840), Fortællingen »Kunnuk og Naja eller Grønlænderne« samt »Folkedandsviser og blandede Digte« (1842), »Nye Eventyr og Fortællinger eller Kakkelovnskrogs-Historier« (1847), »De fire Rubiner« (1849), samt i Aaret 1850 »Fire nye Fortællinger«, (deriblandt den friske »Christen Bloks Ungdomsstreger«) og en femte Fortælling »Den stumme Frøken«. Vi indskrænke os til at nævne disse tildels velkjendte Arbejder, der ikke betegne noget nyt Trin i Digterens Udvikling, for at standse ved den **Psalmedigtning**, som Aar for Aar gik jevnsides med den øvrige Produktion. Allerede

1840-50.

Psalmerne.

1822 var der udkommen en Samling »Morgenpsalmer og Cantater«, efterfulgt 1825 af »Højmesse-Psalmer«, 1837 af »Morgensange for Børn« og 1839 af »Morgen- og Aftensange« (1889 Jubilæums-Udgave med Billeder af Carl Thomsen). Særlig hvor det er gjennem Barnemund, Ingemann lader sin religieuse Stemning udtale sig, naaer den et zart og dog saa lødigt Udtryk, hvis Naturlighed ikke skæmmes af nogetsomhelst Søgt i den Form, han giver den barnlige Andagt; dennes tillidsfulde Fortrøstning og ved mindste Impuls paany vakte Glæde over de mødende Fænomener vare just Grundtræk i Digterens egen rene og barnlige Natur. Man vil deraf kunne forstaa, at Ingemanns Psalmedigtning overhovedet har mere af Lovsangens og Takkehymnens Karakter end af den manende Straffetales. I den nu brugelige Psalmebog vil man finde mange af dem: »Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud«, »Nu titte til hinanden de favre Blomster smaa«, »Det lufter mildt i Høst fra Velsignelsernes Hjem«, »Nu vaagne alle Guds Fugle smaa«, »Dagen gaaer med raske Fjed«, »Glæd Dig, Zion, glæd Dig, Jord«, »Nu ringer alle Klokker mod Sky«, »Dejlig er Jorden« o. m. fl. Af ikke optagne minde vi om Aftensangene »I fjerne Kirketaarne hist« og »Bliv hos os, naar Dagen helder«.

I det skjønne Sorø levede Ingemann et lykkeligt Liv ved sin Hustrus Side; ogsaa hun havde den formende Kunsttrang i sig, men det var mere den gode Villie end den modne Evne, der talte ud af de Malerier, som fremstod under hendes i himmelsk Ultramarinblaat dyppede Pensel. »Hvor var Ingemanns vinløvrankede Digterbo ved Sorø Sø ikke yndigt med det dæmpede Lys i Stuerne«, siger FR. HAMMERICH i sit »Levnetsløb«. »Billedhængt inde fra øverst til nederst, i høj Grad hyggeligt, naar man bare lod det blive ved det almindelige Indtryk af en Billedsal og slap for nøjere at tage Malerierne i Øjesyn. Og nu Digteren selv med de lange sølvgraa Lokker, Haand i Haand med sin Ungdoms Brud! Der var sandelig noget af Filemon og Baucis i den Hytte, trods Fruens Malerier.« I Sommeren 1847 holdt Parret sit Sølvbryllup ved hvilken Lejlighed GRUNDTVIG sang til det:

Hil da Eder: Skjald med din Hyrdinde!
som sad her den lange Sommerdag
i Løvsalen under Bøg og Linde,
mellem Fuglesang og Harpeslag,

og saa med al Dejlighed for Øje
og med Øje for al Dejlighed,
som fra Dybet og som fra det Høje
til os stiger op og daler ned!

Hauch (S. 162-65) var efter sin Hjemkomst fra Udenlandsrejsen 1827 bleven ansat som Lektor i Naturvidenskaberne ved Sorø Akademi og giftede sig Aaret efter. Vi have seet, hvorledes han, sin Ungdomsbegejstring tro, uden Tøven stillede sig paa Oehlenschlägers Side, da Heibergs Kritik antastede den elskede Digter, og hvorledes han navnlig i Fejdeaaret 1830 tog levende Del i Forsvaret; et varmt Digt i »Fyensrejsen« bragte Oehlenschlägers Tak til »den ædle Ørn, som med et stækket Ben dog ej har Kraften tabt i sine Vinger«. Men hvormeget Hauch end var i Gjæld til den ældre Digter for den poetiske Vækkelse og de vedvarende Indtryk, han havde modtaget fra ham, var han dog i sin egen Digtning ingenlunde — som saamange mindre Aander — nogen direkte Efterligner af ham, hverken i sit Blik paa det tragiske Stof eller i sin Diktion; dertil havde Livet skjænket ham for selvstændig en Optugtelse og hans Tankeliv for personligt et Udtryk. Savner man hos Hauch det Lyse og Frie, som altid har en Plads i Oehlenschlägers Tragedier, saa følger der med den strengere Alvor tillige en personlig vederhæftig Betoning af den ubøjelige Villies Enthousiasme, medens en »dyb Melankoli, som er Grundtonen i denne Digters Arbejder, lægger sig for Dagen i en overvejende Tilbøjelighed til igjennem de poetiske Masker at udtale bitter Hauch.

J. C. Hauch
Af »Nytaarsgave fra danske Digtere« 1837.

Foragt for Alt, hvad der er lavt og usselt i Livet, og at fremhæve Skyggesiden af Menneskehedens Livskaar«.

Denne Karakteristik (af POUL MØLLER) gjælder de to Værker, som Hauch udgav samlede kort efter Hjemkomsten, Sørgespillene

ıjazet og 'iberius.

»**Bajazet**« og »**Tiberius**« (1828). Det er ikke Dramaer i Ordets sceniske Betydning, snarere psykologiske Karakteristiker i dramatisk Form; i »Bajazet« holder ingen enkelt Hovedhandling Interessen fangen, og i »Tiberius« skildres Titelfigurens indre Udvikling gjennem et saa langt Tidsrum, at der ikke kan være Tale om nogen Handlingens Kontinuitet. Hele Vægten ligger saaledes paa Karaktertegningen, og her er det, at Hauch er naaet dybere ind i Menneskenaturen end nogen af sine Forgjængere; ikke mindre end Bajazet og hans frygtindgydende Modstander Timur ere Tiberius og Germanicus Karakterbilleder af historiske Dimensioner. Naar Hauch kan synde imod psykologisk Rigtighed, er det sjeldnere i de Hovedskikkelser, som han har Rum til at udmale i deres Fuldstændighed, end i mindre Figurer, der stundom lidt ensidigt affærdiges med et umenneskeligt Kvantum Slethed eller et ligesaa umenneskeligt Kvantum Dumhed, som hos den tungsindige Digter træder i Stedet for den friere Humor, han endnu ej mægtede at hæve sig til. — 1829 efterfulgtes de to Sørgespil af Dramaerne

'egorius.

»**Gregorius den Syvende**«, ligesom de foregaaende fremstillende et historisk Vendepunkt i Karakteristiken af en enkelt gigantisk Skikkelse, og »Don Juan«, et temmelig forfejlet Arbejde, hvis Hovedperson mere er et Abstraktum af moralsk Slethed end et menneskeligt Væsen; det blev et let Bytte for den heibergske Sides Kritik, som overhovedet bebrejdede Hauch Formløshed og et forsømt Sprog, Disse Anker rettedes ogsaa mod det hyperromantiske Eventyr »Hamadryaden«, der, skrevet samtidig med

Hama- ryaden.

»Bajazet« og forelæst paa Tydsk for Tieck i Dresden, først udkom paa Dansk i Fejdeaaret 1830 — et Digterværk, som trods og med sine Svagheder er en meget ejendommelig Frugt af Hauchs romantiske Muse, hvis nære Slægtskab med den tydske Høj-Romantik her ret giver sig tilkjende. I sine følgende dramatiske Arbejder lagde Hauch for Dagen, at han ikke var utilgængelig for Kritikens Bemærkninger, thi baade »Carl den Femtes Død«, 1831, og »Maastrichts Belejring«, 1832, vise mere Hensyn til Dramaets harmoniske Helhed, end han før havde iagttaget. Men langsomt

maatte Hauch kæmpe sig frem, inden han naaede saavidt i Beherskelsen af de dramatiske Midler, at hans Skuespil kunde staa deres Prøve ogsaa der, hvor et Skuespils rette Forum er: paa Scenen. Tragedien »Svend Grathe eller Kongemødet i Roskilde«, 1841, blev vel opført, men kunde ikke vinde Publikum for sig, hvorimod Heiberg skrev en meget anerkjendende Anmeldelse af den, hvori han sammenstillede den med »Macbeth« og gav det danske Digterværk Fortrinet i flere væsenlige Henseender. Først med det dramatiske Eventyr **»Søstrene paa Kinnekullen«**, 1849, brød Hauch saaledes igjennem, at han ogsaa erobrede sig Scenen som Organ for sine Tanker; den skjønne Digtning, fra først af baaren af en mesterlig Udførelse, holdt sig senere ved sin egen dybe og klare Poesi i mange Aar som en fast Bestanddel af Repertoiret. Svend Grathe. Søstrene paa Kinnekullen.

Men mistvivlende om sit Navns Magt over Publikum havde Hauch ladet dette Skuespil fremkomme anonymt, ligesom han ogsaa havde dulgt sig bag Navnløsheden, da han 1834 aabnede sig en ny Vej for den digteriske Produktion ved at slaa ind paa Romanen med **»Vilhelm Zabern**, en Autobiografi fra Christian den Andens Tid«. Denne populaire Digtform, der jo just paa dette Tidspunkt havde vundet og daglig vandt sig talrige Venner, samlede endelig den almindelige Opmærksomhed om den alvorlige og i Ordets ædlede Betydning fornemme Forfatter, for hvem dette var en hidtil ukjendt Situation. De to følgende Romaner: **»Guldmageren«**, 1836, og **»En polsk Familie«**, 1839, forøgede hans Yndest hos Læseverdenen, hvorimod »Slottet ved Rhinen eller de forskjellige Standpunkter«, 1845, med de aandfulde Domme over de forskjellige Tidsstrømninger ikke laa det større Publikums Opfattelsesevne eller Interesse nær nok. Men hvad enten Øjeblikkets Stemning gik ham med eller imod, var Hauchs ridderlige og til det Yderste sanddru Natur altfor højt hævet over alle andre Krav end dem, hans Kunst stillede, til at han noget Øjeblik skulde kunne spejde efter Strømmens Retning, for snildt at følge den, og i hans Romaners strenge og knappe Holdning, deres sædelige Renhed, deres tungsindige Alvor og deres ukunstlede Sprog møde vi Elementer, der ikke særlig kunne antages at nyde det brede Publikums Gunst; naar denne endda blev det overvejende Antal af Romanerne til Del, maatte det øjensynlig ligge i den fuldtlødige Poesis Magt over Sindene. Romanerne.

Den fortræffelige, men ikke noksom paaagtede Samli
Digte. »**Lyriske Digte**«, som Hauch udgav 1842 (indeholdende bl. A.
dejlige Sange af »En polsk Familie«, Mindedigtet over Christia
Oehlenschläger, Romancerne »Gustav Adolph«, »De to Øxe
»Sveitseren« o. fl.), slutter med et sublimt Digt, »Bekjendelser
i hvilket Hauch betegner sin daværende Stilling som Digter. H
tilhører ikke Vaarens og ikke Sommerens skjønne Dage; han »bl
henvist til den dunkle Egn i Skyggen af den sildige Høst«,
derfor »vendte sig Mange bort fra hans Sang, som fra Vinterstorm
og Høstens Blæst«.

Eet dog trøster mig:
den ydre Glands har mig aldrig bedaaret;
aldrig har Smiger lokket en Tone frem
paa min Læbe.
Heller jeg taug — langt heller —
end jeg hæved min Røst,
naar ej i min Sjæls Dyb Sangen fødtes.
Og gjerne kjøbte jeg min Musas Frihed
med Verdens Glimmer;
med dette Adelsbrev vil jeg smykke min Harpe,
som ingen Blomster bekrandse.

Et Andet trøster mig end:
thi jeg stirred paa Tidernes Løb,
og skjøndt dybt mig smerted Menneskets Kval,
saa følte jeg dog den høje Gjengjældels Ret,
hvis hellige Finger,
idet den fælder sit Offer,
over dets Grav
henpeger paa Evigheden.

Og tidt har Maanens vexlende Skive
skinnet paa min Vej
i det falmede Løv;
og tidt saae jeg Syvstjernen
og den himmelske Svane
blinke med dobbelt Glands
i den mørke Høstnat;
da aned jeg, at der gives Tanker, der,
Stjernerne lig,
ikke lyse for Jorden, men over den.

I Aaret 1846 forflyttedes Hauch fra Sorø til Kiel som Pr
fessor i de nordiske Sprog, Oldtidsvidenskab og Litteratur. Ha
udarbejdede her »Die nordische Mythologie« (Leipzig 1847), me
maatte ved Oprørets Udbrud drage til Kjøbenhavn, hvor han hol
Forelæsninger over den islandske Sagalitteratur og 1849 udga
horvald idførle. »Saga om Thorvald Vidførle eller den Vidtberejste«.

Paa dette Sted kunne vi passende omtale Hauchs Me
kæmper i den soranske Fejde, Digteren CHRISTIAN FREDERIK EM
ilster. WILSTER, født i Kjøbenhavn den 27. Septbr. 1797. Hans Fad
var den rigtbegavede Højesteretsadvokat Wilster, der i Slutninge
af forrige Aarhundrede forlod Hustru og Børn med en engels
Elskerinde og senere eventyrede sig omkring i Tydskland und
Navnet Baron von Essen, indtil han som mistænkt for Mo

dømtes til femten Aars Fæstningsarrest (se »Der neue Pitaval«, IX., »Nær og Fjern« Nr. 297). Sønnen blev Student 1813, tog tre Aar efter juridisk Embedsexamen med bedste Karakter, senere theologisk Examen med samme Udfald og 1827 Magistergraden med en Disputats om den delfiske Apollo. Han var i 1820 med til at stifte Studenterforeningen, for hvilken han Aaret efter skrev

CHRISTIAN WILSTER.
Efter en Digterens Enke tilhørende Silhouet.

sin Afhandling »Om Genifeberen«. 1822 blev han Adjunkt i Sorø og nogle Aar efter Lektor ved Akademiet i græsk og engelsk Sprog og Litteratur. Sin første lille Samling »Digtninger« udgav han 1827, den anden udkom 1831 og den tredie — i hvilken Vers-Polemiken med Heiberg saavelsom den ovennævnte Afhandling ere optagne — efter hans Død 1840.

Det bekjendteste af Wilsters Digte er sikkert »Ludvig Holberg« (»Før var der knap skrevet paa Dansk en Bog«). Af den øvrige, ikke meget omfattende Produktion kan fremdeles Digte.

nævnes Digtene »Den Undvegne«, »Bonden og hans Søn« (»En Bondeknøs, som hedde Hans«), »Eleonore Ulfeld«, »Dag og Aften« (»Dagen gaaer saa langsomt hen«) og »De første Prygl, vi i Skolen fik.«

Homer og Euripides.

Varigst Fortjeneste har Christian Wilster indlagt sig ved sine Oversættelser af græske Klassikere. Han skred til dette Arbejde vel forberedt ved metriske Studier, om hvilke hans Under-

O kjære gamle Melodier!
O toner for mig mangen Gang!
I aabne Læben, naar du tier,
I kaldte Tanken frem til Sang.

O I som røre, som opløse!
O toner ofte paa min Sti!
Da skal jeg nye Sange binde,
Men dog til gammel Melodie!

Christian Wilster.

Chr. Wilsters Haandskrift.

Af Originalmanuskriptet til Digtet »De gamle Melodier«.

søgelser »Om Hexametret og dets Behandling i det danske Sprog«, 1833, og »Om Kvantitet og Accent«, 1834, bære Vidne. 1836 udkom Oversættelsen af Homers Iliade, Aaret efter fulgt af Odysseen, begge saavel i poetisk som i sproglig Henseende ypperlige Arbejder, hvilke den tydske Kritik endog har stillet over Voss' Oversættelse. Herefter tog Wilster fat paa Fordanskningen af Euripides, af hvis Tragedier han naaede at faae syv fuldendte; under Arbejdet paa den ottende overvældedes han af den Legemssvaghed, der længe havde truet hans Liv, og døde den 11. Januar 1840. Oehlenschläger skrev et Mindedigt over denne sin tro Tilhænger — »han, som bevæged sig kjæk og stærk i homeriske Velklang«.

ʒs Grund som i hans Akademis Paasyn«. Baade Kongen og traadte hjælpende til, og for en Stund var den værste Nød Bredahls aandelige Selvstændighed kunde Trangen ikke Som han nogle Aar tidligere fra Fornuftklarhedens Stade havde ɩeret imod Mysticismen i Romantiken (S. 179), saaledes ɜrede han nu i den digteriske Inspirations Navn mod litteraire ɩener, som han ikke kunde forsone sig med: mod Gjenbrevenes Kunsttheori i Digtet »Fra gamle Gumba«, 1832, ʏerdagshistorierne i »En Hverdagshistorie af Mads Klister, dersvend«, 1842.

De »Dramatiske Scener« havde Bredahl 1832 fortsat en femte Del: »Kejser Glomer«, og bragte dem Aaret il Afslutning med sjette og sidste Del: »Saaledes gik lsidst«. Nogen vid Læsekreds erhvervede disse senere g ligesaa lidt som de foregaaende; deres storslaaede Pathos vel gribe en poetisk modtagelig Læser og deres dybe fylde ham med bevæget Deltagelse i Digterens Stemningsen disse Indtryk svækkedes saa igjen af det Kolossaltce i adskillige Optrin og Udtryk, af det haabløst Mørke i onen og af den utilfredsstillende fragmentariske Karakter, ɪr ejendommelig for denne Digtning. HAUCH, hvis alvorslatur havde Elementer tilfælles med Bredahls, har i én symsk Kritik 1840 paavist de Mangler hos Digteren, der staa i

Dramatiske Scener.

mokratisk Forbitrelse mod en hovmodig Adel, mod en hykkelsk Gejstlighed, mod en pengegridsk Handelsstand og mod egennyttige, koldhjertede Hofmænd, der stille sig mellem Folket og Regjeringen og forvanske Forholdet mellem begge. Paa Repræsentanterne for denne Slethed er Digteren saa forbitret, som om han var en rød Republikaner, og han formaaer neppe at finde Farver, hvormed han kan male dem saa sorte, som han ønsker det. Men netop disse altfor sorte Farver skade Maleriets Sandhed; thi saa abstrakt træder sjelden det Onde frem, det er sjelden saa blottet for al Ret i sine egne og sit Partis Øjne, som det her vises; det har idetmindste sit subjektive Standpunkt, hvorpaa det kan bedrage og blænde sig selv. Dette subjektive Standpunkt viser Digteren os kun sjelden, han minder derfor ofte om Dramaets Barndom, hvori det Onde og det Gode, det Sorte og det Hvide ganske skarpt modsattes hverandre, uden at man tog Hensyn til de mangfoldige Farvespil, Nuancer og Overgange, som ere nødvendige for at give Livsbillederne deres Mangfoldighed.« Men til Gjengjæld fremhæver Hauch saa »Hjerteslaget« i denne Digtning, hvor det paa enkelte Steder bliver saa stærkt, at det klinger hørligt igjennem. »Disse Steder faae da en ejen-

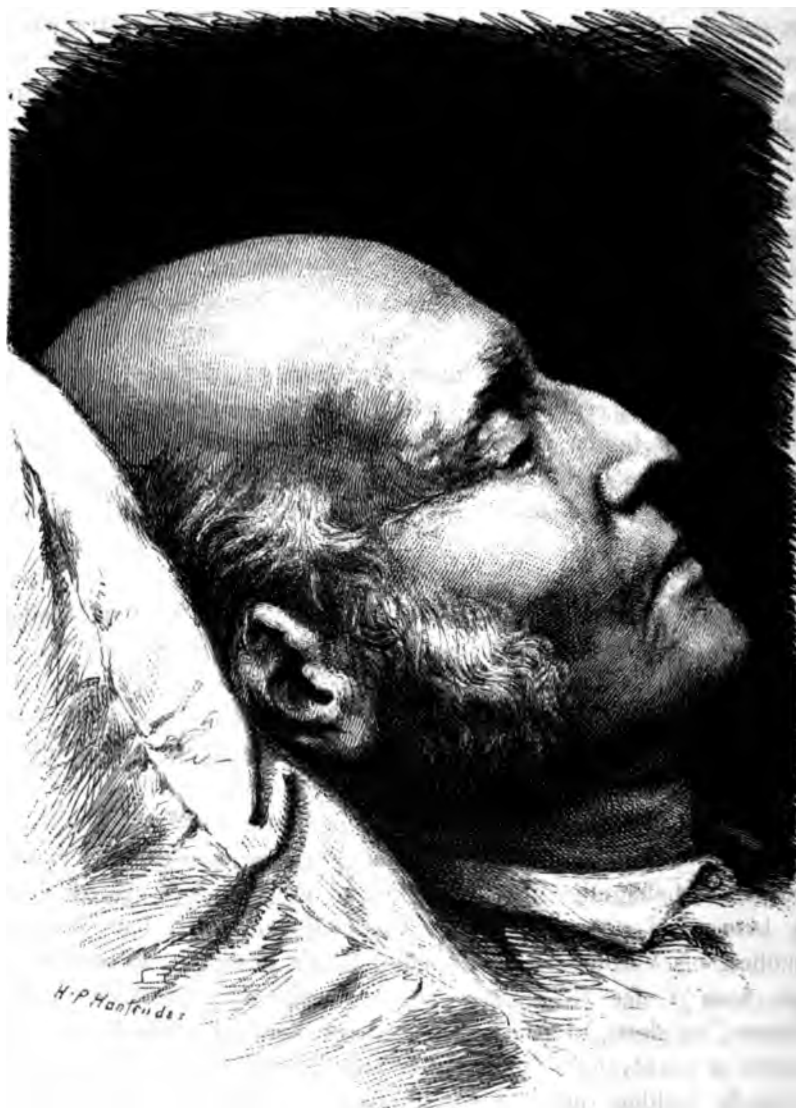
melig Betydning, idet vi vel mærke, hvorledes det hele Men-
eliv med sin korte Fryd og lange Smerte spejler sig i det
viduelle hos Forfatteren. Vi føle saaledes, at det ikke blot er
enkelte Menneskes Skjæbne, men den hele Verdenstragedie,
har sat Digterens Sjæl i Bevægelse, og dette udbreder en
dios Vemod, en høj Værdighed over hine Glandspunkter, som
barlig maa gribe enhver poetisk. Natur.«

Et noget større Almenkjendskab blev Bredahls Dramatiske
ier til Del, da Samfundet til den danske Litteraturs Fremme
udgav dem i en med Forfatterens Samtykke forkortet Skik-
e i tre Bind, besørgede af F. L. LIEBENBERG.

Paa Theatret prøvede Bredahl sin dramatiske Evne med
;edien »Knud Svendsøn« (1849), der dog ikke kunde holde
paa Scenen. Han har endvidere skrevet Dramaet »Sultan
ımuds Pilgrimsgang« (1847) og Tragediefragmentet »So-
tes« i Aarbogen »Gæa« 1846. Bredahl døde i sin Bondegaard
16. Januar 1860. I »Dansk Maanedsskrift« 1864 har KR. ARENTZEN
lt hans Ungdomshistorie. Se ligeledes »To Digtere« af O. BORCH-
US, 1886.

Ved Begyndelsen af dette Tidsafsnit finde vi **Poul Møller** P. M. Møller.
165—68) i Kristiania som Professor i Filosofi og som nygift
:emand. Han følte sig meget lykkelig ved sit Hjem og sin
somhed, men i Længden blev dog det trange Liv i den lille
edstad for monotont ved sin Mangel paa de aandelige Impulser,
Digteren havde været i saa livlig Berøring med i sit Fædre-
. »Der var meget, han vidste at sætte Pris paa hos Nor-
ıdene,« siger hans ældste Biograf, »og han stod i mange baade
ge og behagelige Forbindelser med Venner, som elskede ham
hvem han ogsaa af Hjertet var hengiven; men han savnede
!hed og Varme i det aandelige Klima deroppe; Normændene
ham i det Hele taget altfor strenge og afsluttede i faste
ner, og deres Statsforfatnings Klippe kan vel, efter hans Syns-
de af Livet, have forekommet ham at have sine Isbræer, som
gede Kulden rundtom og stundom bragte Gemyttets levende
e til at stivne.« I Norge skrev han af Poesier kun et Par
ighedsdigte og det lille Lystspil »De opdigtede Historier«.
der i 1833 tilbød sig Lejlighed for ham til at ombytte den

filosofiske Lærestol i Kristiania med en lignende i Kjøbenhavn, greb han med Glæde Tilbudet. Ved Fædrelandets Universitet

Poul Møller paa Dødslejet.
Efter en Gipsmaske, tidligere i Kapt. Agerholms Eje.

fortsatte han med megen Iver de grundige Studier, han alt i nogle Aar havde drevet og ved Hjælp af hvilke han navnlig erhvervede sig et dengang næsten enestaaende Kjendskab til Filosofiens historiske Udviklingsgang. Hegelianismen, som da var omtrent den eneste godkjendte Lære, var han nøje fortrolig med, men vendte sig tidlig fra den, fordi dens Formalisme og dens kunstlede Terminologi ikke tilfredsstillede hans positive, mod Anskuelsen rettede Aand. Men medens Poul Møller havde den Tilfredsstillelse af sin videnskabelige Gjerning, som en stedse voxende Tilhørerkreds ydede, bleve hans sidste Leveaar hjemsøgte af Sorg og Savn. Han maatte give møjsommelig Skoleundervisning, for at supplere sine Indtægter; i Aaret 1834 døde hans smukke unge Hustru Betty Berg, Datter af en fynsk Landmand, og den huslige Lykke i et senere indgaaet Ægteskab med den afdødes bedste Veninde Eline von Bülow skulde han ogsaa kun nyde i kort Tid. Thi Døden havde alt mærket hans kraftige Skikkelse; asthmatiske Lidelser nedbrød med ubarmhjertig Hast hans tidligere frodige Sundhed, og hvor udholdende han end kæmpede mod Sygdommen, maatte han dog omsider trække sig tilbage fra alle Forretninger. Den 13. Marts 1838 endte denne sandhedssøgende, ærlige og over i Usundhed hævede Aand sin jordiske Tilværelse.

Det er just disse Egenskaber, der mere end nogen anden præge Poul Møllers videnskabelige og poetiske Forfatterskab. Af det førstnævntes Kreds nævne vi de tre Grupper Strøtanker som Vidnesbyrd om Udstrækningen af hans Tænkning, fremdeles hans Udkast til Forelæsninger over den ældre Filosofis Historie, Betragtningerne om at fortælle Børn Eventyr, om populaire Ideers Udvikling og om Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed, samt de fragmentariske Afhandlinger om Begrebet Ironi og om Affektation. At Poul Møllers digteriske Arbejder i Prosaform er det betydeligste desværre ogsaa kun et Brudstykke, nemlig den ufuldendte Novelle: »**En dansk Students Eventyr**«, hyppig kaldet efter Hovedpersonen »den krøllede Frits«, i sit kjærnesunde Lune, i sin ædruelige Humor et Udslag af Digterens nøje Sammenhæng med den nationale Aands bedste Elementer. En hjemlig Duft af varmt Sommerliv omgiver disse Skildringer af Studentersamlagene paa Strandvejen, af det jevne Liv i Møllekroen, Jagtglæderne paa de tidlige Morgen- Novellen.

udflugter og Familien paa Ravnshøj, og kostelige Typer som ‹ uforglemmelige »Licentiat«, den cynisk-filistreuse Jens Han: den jagtelskende Møller, den med al sin Nøgternhed saa br Bertel og den romantiske Vagant Frits selv bringe Liv i den fı mentarisk fortalte Handling, indtil denne desværre faaer en l Død midt i en ufuldendt Sætning. Et Hovedafsnit af VI ANDERSENS Bog om Poul Møller gaaer ud paa af denne Nove Tilblivelseshistorie og Indhold at drage prægnante Linier til I fatterens aandelige Fysiognomi. — Et komisk Mesterstykke mindre Omfang, men af ikke mindre rigt strømmende Lune, Poul Møller skjænket os i sin med qvasividenskabelig Grundig: gjennemførte »Statistiske Skildring af Lægdsgaardeı Ølseby-Magle«.

igtene. Hvis det er et Kriterium for god dansk Poesi, at den f holder Kravet til en vis blufærdig Jevnhed Side om Side ı Skjønhedskravet, at den skyer det Opstyltede og opnaaer de stø Virkninger med de naturligste Midler, saa har Poul Møller, tı sin Digtnings ringe Omfang, Plads blandt vore ypperste Poe Det er ikke Stuestemninger, men det friske Livs Impulser, møde os i hans Digtning, ikke en konstrueret Natur, men S synet, Blikket for det Betydningsfulde i det ganske Smaa so det Store. Man læse f. Ex. hans »Aprilsvise« med dens jevnt, og dog saa stemningsvækkende gjengivne Naturiagttagel:

Nu har Viben Æg,
Pilen dygtig Skjæg,
og Violen smaat paa Volden pipper

Gaasen sine Smaa
lærer flittig gaa,
Skaden vindigt med sin Hale vipp

eller i Digtrækken »Scener i Rosenborg Slotshave« Mo logen »En Rekonvalescent« med dens ligesaa kunstløse Objektiveı af en Situation, hvori dog saamegen Stemning er indesluttet:

Ud i det Grønne nu jeg flytter
fra den forhadte Lænestol,
og med min svage Haand beskytter
mit Øje mod den blanke Sol.

Skjøndt evig ung Naturen smyktes
faur, som en Jomfru, hver en Vaar,
den aldrig mig saa yndig tyktes
som nu, da Liv jeg atter faaer.

Jeg seer igjen den danske Sommer
og aander Løvets friske Duft
og hører, Fluesværmen brummer
højt i den rene Foraarsluft.

Hist over Spiret Solen sejler,
mildt leer den til den blege Mand
den sig i mine Knapper spejler
saavelsom i det klare Vand;

eller i samme Cyklus »En Moder med sit Barn«:

De nysseligste Hænder smaa,
dybt i min Barm sig bore,
med Streger i og Negle paa
saa fuldt som andre store.

Man kommer uvilkaarlig ved denne ædle Simpelhed til at tænke paa Goethes Digtning, der er saa vidunderlig stor, just fordi den

Gode Fru Rahbek!
Skjøndt aldrig før et rimet Brev
I dette Liv jeg hidtil skrev,
Min Ære fik i Gaar en saadan Rift,
At nu jeg føler den uvante Drift
Paa Vers at sætte frem et Forsvarsskrift.
Forsvaret gjælde kun mit Hjerte,
Som jeg i Gaar med megen Smerte
Fik sammenlignet med en pjaltet Klud.
Slig Plet gaaer aldrig af i Lud;
Og Plet kan ene tvættes ud
Af en poetisk Vaskespand,
I Vers fortyndede med Vand

Poul Møllers Haandskrift.
Af et hidtil utrykt Rimbrev til Fru Rahbek, dateret Kjøbenhavn den 2. December 1822.
Originalen findes i det St. kgl. Bibliothek (den Abrahams'ske Haandskriftsamling).

ikke lader det Smaa glide sig uændset forbi; om Slægtskab med Goethe mindes man overhovedet hyppigt hos Poul Møller, saavel i frejdige Stemninger som i Digtene »Farvel min velsignede Fødeby!« og »Min Fader mig tog fra min Moders Kind«, som i den mere strengt holdte Stilførelse i et Digt som »Revuen«. Hvad der yderligere fremkalder Sammenligningen, er den mesterlige Sprogkunst hos begge Digterne, særligt den naivt-kunstfulde Sikkerhed, hvormed det naturlige Udtryk som af sig selv falder

dem i Pennen og dog virker ved Nyhedens Overraskelse, fordi d Læsendes Tanke, forvænt ved lyriske Traditioner, havde ventet (Konventionelle snarere end det Naturlige. Just ved Sparsomhed i Billedanvendelsen faae disse Digteres Skildringer Livets eg sunde Farve. Hvor vil man f. Ex. finde større malerisk Kraft e i Poul Møllers Billede af den gamle, forfaldne Borg i Nattetim nes Ensomhed (»Et Blad af Dødens Dagbog«):

Paa Borgens Tag bevæged Ravnen sig
i en urolig Drøm. Den gled med Foden;
den skarpe Klo, de stærke Vingeslag
paa Kobberpladen rasled. Selv hos Svalen,
hvis Børnekammer klinet var paa Ski
af Taarnets rustne Sejerværk, blev S
paa Viserens Landevej det lodne Kul
opspærred Gabet højt og peb i Søvne

Eller hvor er en monumental Bygning fremtryllet i saa brede Tr og med saa daglyse Farver som i Begyndelsesstroferne til c malmfaste Digt »Kunstneren mellem Oprørerne«, uden der er nogen Ordenes Overdaad at anke paa:

Der staaer en brunlig Bygning
ved Stadens bredeste Plads,
med et Spir paa sin Rygning
og Ruder af farvet Glas.
Beskedent i et Hjørne
den dølger sin tykke Mur.
Paa dens Gavle ligge Bjørne
med Tigere paa Lur.
Kastanietræer spænde
for Muren en løvrig Rad;
tungt Vaarzefyrerne vende
det femfingrede Blad.
Igjennem de gyngende Grene
Solstraaler til Salen gaa
og stænke paa Gulvets Stene
med Sølvstjerner smaa.

Dette pragtfulde Digt blev Poul Møllers sidste. Det viser Dig rens polemiske Stilling til de billedstormende social-politiske I vægelser, der vare oppe i Tiden — dets Rythmer ere selv s(Slag af den Herkuleskølle, hvormed den gamle Kunstner i Bærsærkergang slaaer ned imellem »to frisindede Drenge og en l Redakteur«.

Det Billede, som J. M. Thiele har givet af sin Ungdoms (S. 168), kan suppleres med det Indtryk, Johanne Luise Heib modtog af ham under hans jevnlige Besøg i hendes nystifte Hjem. »Iblandt vore Venner var ogsaa Poul Møller«, fortæller h i sine Erindringers første Del. »Denne geniale og eiendommeli Personlighed interesserede mig meget. Jeg har aldrig i mit I truffet paa Nogen, der i høiere Grad bar Præget af Sandhed Tale og Væsen. Alt hvad der blot strejfede henimod Affektati var ham en Vederstyggelighed, og han havde saa fine Sandse

denne Retning og et saa skarpt Øie herfor, at end ikke den mest skjulte Nuance heraf undgik hans Blik; maaske gik hans Mistænksomhed i denne Retning undertiden for vidt. Han var fuld af skarpe, fine, ironiske Bemærkninger over Menneskenes Daarligheder; disse bleve imidlertid stedse fremførte med saamegen Humor, Godmodighed og Gemytlighed, at det var en sand Forfriskning at belæres af hans psykologiske Iagttagelsesevne. Ofte havde jeg en Følelse af, at jeg ligeoverfor ham stod for en sjælelig Dommer; han ængstede mig næsten, og dog havde hans Omgang og hans fine Tone — der ikke bestod i den, man tænker sig hos en Kammerjunker — ikke dette ydre Slebne, men den Dannelsens Finhed, i hvis Nærhed man er tryg mod alt Raat og Udelikat, en stor Tiltrækning for mig«.

Poul Møllers Levnet, med Finhed og Sympathi fortalt af den senere Rektor i Viborg F. C. OLSEN, er optaget i alle de tre, nu udsolgte, Udgaver af Digterens »Efterladte Skrifter«, saavelsom i det 1873 udkomne, af CHR. WINTHER besørgede Udvalg. 1891 udgav P. HANSEN med en Indledning et Udvalg af »Poesi og Prosa af Poul M. Møller«. Den sidste Udgave, ligeledes et Udvalg, er med megen Kyndighed og kritisk Sands besørget af Digterens Biograf VILH. ANDERSEN, hvis Monografi »Poul Møller, hans Liv og Skrifter«, tidligere er nævnt som et af de betydeligste Arbejder i nyere dansk litterair Kritik og psykologisk Analyse.

Det var efter Poul Møllers udtrykkelige Ønske, at hans »Broder« Chr. Winther besørgede allerede den første Udgaves poetiske Del. De vare, hvad man kalder »sammenbragte Børn«, idet Enken efter Pastor Winther i Fensmark, en Landsby i Præstø Amt, fire Aar efter sin Mands Død ægtede Sognepræst, senere Biskop Rasmus Møller fra Lolland, hvis Søn Poul allerede fra 1810 af i Nykjøbing Latinskole havde været Kamerat med den to Aar yngre **Rasmus Villads Christian Ferdinand Winther**, der var født i den sydsjællandske Præstegaard den 29. Juli 1796 — i »Aarets rige, varme Hjerte«, som han selv engang har benævnt sin Fødselsmaaned. 1815 blev han Student, først 1824 theologisk Kandidat; et ungdommeligt muntert Studenterliv, en livlig Deltagelse i Hovedstadens elegante Selskabelighed og de af begge fremkaldte første poetiske Ydelser ligge mellem disse to Aarstal. Som Alumnus

Chr. Winther.

paa Regensen skrev han 1819 sit første trykte Digt, der indledede Studenterforeningens Stiftelse, Sangen »Her under Nathimlens rolig Skygge« med det saa ofte begejstret sungne, men til andre Tide ogsaa malitieust kritiserede Omkvæd:

> Herrer vi ere i Aandernes Rige,
> vi er den Stamme, som evigt skal staa!

Til Blade og Tidsskrifter ydede Chr. Winther jevnlig poetiske B drag, og hans Navn var allerede fordelagtigt kjendt, da han 182 udsendte sin første Sam ling »Digte«, udgiv paany i 1832 i forøg Skikkelse som »Digte gamle og nye«, og sene i endnu fem Udgaver. Hva der betingede denne Dig samlings store Yndest h Publikum var fornemmel den Del af den, som und Fællestitlen »Træsnit« be en Række landlige Gen billeder af Fortid og N tid, alle komponerede ov Elskovsforholdet mell Kvinde og Mand, stund et mørkt og dystert, r hyppigst af en lys, idy Karakter, stemmende den milde og fredlyste landlige Natur, i hvilken Handlingen henlagt. Thi — som det hedder i den indledende »Vignet«

CHRISTIAN WINTHER.
Tegnet af Monties til »Nytaarsgave fra danske Digtere« 1835.

> Scenen, er den ikke smuk?
> Ak, under Løvets Bue
> der lyder dog et Elskovssuk
> mer kjønt end i en Stue.
> Husk paa, at Nattergalens Hjem
> er mellem Løv og Grene,
> paa Landet svulmer Rosen frem
> og Lilierne de rene;
>
> Violen venligt leger Skjul
> ved Bækkens klare Vove,
> og Solen vælter blank sit Hj
> højt over tause Skove;
> af Maanens ømme Øjekast
> kan Slettens Pige lære —
> jo, her staaer Amors Temp
> hvor kan det andet være?

Endnu den Dag idag have disse »Træsnit« — især enkelte af dem: det ridderligt rene »Henrik og Else«, den skjelmske Idyl »Erik og Ellen«, Humoresken »Jacob og Lone« — bevaret deres Æresplads i vor poetiske Litteratur, deres foretrukne Stilling i Folkets Kjærlighed, skjøndt Tiderne have forandret sig og Smagen med dem. Medens senere Dages Litteratur har taget Solforgyldningen af det landlige Liv og viist os, at Bondens Arbejde ikke er saa lystig en Leg, hans Kjærlighed ikke saa romantisk en Stemning, Husmandshjemmet ikke helt saa pynteligt, Pigens Haand ikke slet saa lille og hvid og hendes Linned en Nuance grovere og graaere end den balletmæssige Properhed, hvormed det kostumerer hende i »Træsnittene« — saa var det for den Samtid, der saae disse Digte fremkomme, just deres Natursandhed og Kostumetroskab, der udgjorde deres store Tiltrækning. Hvad Litteraturen tidligere havde ydet i lignende Genre, f. Ex. Thaarups dramatiske Idyller, var jo i Tone som i Handling kun for Tøjblomster at regne i Sammenligning med den Paalidelighed, der var saa tiltalende hos Chr. Winther, fordi den altid betjente sig af det nærmest liggende, det naturligste Udtryk og forsmaaede alle Hyperboler og Parafraser for i jevne Ord at fremstille den jevne Virkelighed, saaledes som Digterens og Tidens Øje opfattede den. Naar P. L. MØLLER udtaler om Chr. Winther, at han »ved sit Exempel og den Yndest, hans Digte have vundet, egenlig kan siges at have konsolideret Bevidstheden om den sande lyriske Diktion«, saa tager denne Uddannelse af Smagen allerede sin Begyndelse med Landskabsbillederne og den erotiske Lyrik i »Træsnittene«; de vare for deres Tid Virkelighedsbilleder af en hidtil ukjendt Sandhed, opfattede af Digteren paa nærmere Hold end nogen tidligere bucolisk Poesi i vor Litteratur, ikke at tale om den poetiske Skjønhed, der gjennemtrænger dem, deres ægte danske Sprogtone, det smidigt behandlede, indsmigrende Versemaal, som Winther senere har benyttet til saamange af sine ejendommeligste Poesier, altid med uforlignelig Beregning af Rythmens allerzarteste Virkninger.

Efter et nydelsesrigt Ophold i Udlandet, mest i Italien, udgav Chr. Winther 1835 »Nogle Digte«. Som det saa ofte gaaer: at en Forfatter ved selve sit første Arbejde bestemmer den Art af Forventning, hvormed man modtager hans følgende, saaledes ogsaa i dette Tilfælde. Af »Træsnittenes« Digter forlangte man Træsnit Digte.

og var derfor tilbøjelig til at overse, at denne nye Samling, id den bod paa andre Former, saa langt fra betegnede en Tilbag gang, at den endog for en mere uddannet Smag viste Fremgar baade i Livssynets Modenhed og i Beherskelsen af den poetisl Fremstilling. Dette gjælder især saadanne Behandlinger af d moderne Selskabsliv som Digtene »De to Cousiner« og »Annette for ikke at tale om den i sin Form ganske selvstændige, i fyndi Træk mesterligt fortalte historiske Anekdote »Ringens Indskrift« eller det i sin Art ikke mindre fortrinlige lyrisk-skildren Digt »Sjælland«:

Jeg synger, som jeg kan
men ej altid, som jeg vil --
jeg veed det, Venner! tidt
var falsk mit Strengespil:

men vandt jeg blot et Haandtryk,
et blaaøjet Smil,
saa takked jeg Vorherre —
og lod saa staa til,

efter hvilken subjektive Intimation Digteren med Kjærlighed e Begejstring besynger sin skjønneste Plet paa Kloden, Øen med grønne Skove, som helde ned mod Søens Rand, medens

den sommerglade Lærke
hun kvidrer højt i Luft,

og Jordbærret krydrer
Skovsletten med sin Duft —

et Sommerbillede af dansk Natur, saa blødt i Linier, saa lifligt i Farve, som kun denne store Kunstner kunde male det Landskab hans Sjæl var forelsket i, og i hvis Jord han ønskede engang at faae sit Legeme stedet til Hvile:

Naar Alting er til Ende
og Natten stunder til,
naar slukket er i Mulmet
Livssolens Straalespil —

ak, kunde jeg da lægge
til Ro mig i din Eng,
dit Grønsværtæppe trække
over mig og min Seng!

Det er, som om Berøringen med Fædrelandets Jord her tilbagegiver Digteren, hvad Rejsens Erfaringer maatte have berøvet ham af Sjælens Karskhed. Thi var Chr. Winther i de sidst forløbne Aar modnet som Kunstner, saa var denne Modenhed ikke erhvervet, uden at en vis Bitterhed og Livslede havde trukket sine stramme Linier i hans Digterfysiognomi. Var hans Strengespil end ikke nogensinde »falsk« af Mangel paa Øre, saa var det i denne nye Digtsamling stundom forsætlig disharmonisk, som i det skurrende Brud, hvormed Handlingen i den ellers saa fuldt følte

Pennant
brittische Zoologie
Buffon

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Brev til Krøyer. [illegible]

Skagen. Haug

Reitzel — Paris

[illegible]

Nasce a guisa di rampollo
Appiè del vero il dubbio; ed è natura
Ch'al sommo pinge noi di collo in collo.

[illegible]

C. W.

Bleibe mit dir, ein Wort [illegible]
alle Weisheit dieser Welt.

[illegible]

Romancecyklus »Annette« afskjæres uden nærmere Forklaring. Naturens Sanger havde skuet den store Verden ind i dens blaserte Ansigt, og Tidens »Weltschmerz« havde, med personlige Oplevelser til Støtte, fejret sine Orgier ogsaa i hans Hjerte. Ligeledes i de senere Samlinger bære adskillige Digte tydelig Præget af denne fornemme Livsironi i den Periode af Digterens Udvikling, da han med Verdensmandens Erfaring, som Den, der havde gjennemskuet alle Illusioner, med Forkjærlighed skildrede det elegante Samfunds indre Sønderrevethed, der, som Konveniensen fordrede det, kun gav Smerten dæmpet Lyd, at alene de Indviede maatte ane den: i »Sang og Sagn« (1839) Digtene »En Novelle« og »Ravnens Kvide«, i »Digtninger« (1843) »Fjeldvandring ved Badet«, »Bægeret«, »I et romersk Osteri« o. fl. Overlegne som disse Digte ere i deres Benyttelse af Emnet, fuldendte i deres Form — hvilket først og fremmest gjælder om en saa mesterlig Fortælling som det sidstnævnte Digt — naa de ved Modsætningen mellem den diskrete Meddelelses Verdenstone og det Disharmoniske i Stoffet just den tilsigtede Effekt — Fortvivlelsen *comme il faut*. Og hvad Digterens Kunst angaaer, kan det endnu bemærkes, at han her, efter sin Ungdomsdigtnings lyriske Expansion, har tilegnet sig en mærkelig plastisk Form-Evne, som med faa Greb formaaer at lade den levende, individuelt prægede Skikkelse træde frem. Ikke mindst har Chr. Winther lagt denne Evne for Dagen i sine prosaiske Fortællinger og Noveller, hvis sproglige Fremstilling paa sin Vis er ikke mindre beundringsværdig i sin ædle Simpelhed og sin ægte nationale Tone end hans metriske Arbejder. 1839 udkom »To Fortællinger« (»Et Rejse-Eventyr« og »Hesteprangeren«), 1843 »Fire Noveller«, hvor det bizarre Stofvalg træder grellest frem i »Skriftestolen« og »En Hævn«, medens »En Aftenscene« med sin mere stilfærdige Stemning er en sjeldent kunstfærdig sleben Perle af dansk Prosadigtning.

»Digtninger« 1843 indeholdt de første af de lyriske Digte »Til Een« som senere i Tidens Løb voxede til en anseelig Samling. Det er sin intimeste Historie, Chr. Winther her indvier os i, med Iagttagelse af al mulig Diskretion selvfølgelig, men dog saa tydeligt, at vi uden Vanskelighed følge dens Gang fra Stadium til Stadium og vinde Indblik i en Del af de personlige Stemninger, hvis Skygge hviler over den nys omtalte Periode af hans Liv. Til Een.

Digtene ere Kjærlighedskvad, henvendte til Den, der fra nu af skal være hans Sangs eneste fulde Medvider:

Hverken Verden eller Du
skal rigtig faae at vide,
hvad mit Hjerte før og nu
har lidt og maa lide;
men hver vemodsfulde Klang,
som røber min Smerte,
og hver en Sorgens Sang,
som fødes af mit Hjerte,
hvert Billed og hvert Blad,
hvert Suk og hver Tanke,
som jeg sorgfuld eller glad
paa min Vandring kan sanke,
skal Dig evig høre til,
som jeg selv er dit Eje,
til mig Døden føre vil
fra Smertens Torne-Leje;
til i Evighedens Glands,
som alle Længsler stiller,
er opløst den Dissonans,
som her os grumt adskiller!

Lidenskabeligt blusser Kjærlighedsflammen i de tidligste af disse erotiske Digte. Den Elskede er bunden til en Anden, og Tanken herom gjennemkrydser som ildevarslende Lyn den blytunge Himmel:

Falmede Farver! — min Pensel jeg slipper —
Billeder svage — min Griffel er brudt —
Strengene tie — min Stemme mig glipper.
Taushed er Alt — — —

Til andre Tider falder Følelsen til Ro, Stemningen suger Næring af den mindste Erindring om den Elskede; men just Mindet vækker Savnet tillive paany, og naar Digteren udmaler sig, hvor indholdsrig Nutiden kunde være, eller drømmer om en Fremtidslykke, der har alle Hindringer bag sig, da seer han atter med bevæget Sind, hvor langt han er fra Maalet, og utaalmodige Greb i Strengene afløse de mildere Toner. Saaledes udtømmer dette Kjærlighedens Credo sig i Stemningslivets hele Skala, fra Sukket til Skriget, fra den stille Beskuelse til den jublende Besiddelse. I Aarenes Løb, omtrent lige til Chr. Winthers Død, forøgedes denne Digtrække, men det ligger i Sagens Natur, at de senere Digte, der besynge Huslivets Lykke, ikke eje de førstes lidenskabelige Glød; enkelte af dem have vel endog noget af den periodisk tilbagevendende Anlednings Mathed. De ere mere end halvandethundrede i Tallet; her nævnes som nogle af de ejendommeligste: »Kunde jeg Roser male«, »Jeg gik mig i Skoven saa ensom en Gang«, »O, lad ej svinde Timen unyttet bort«, »Hverken Konge eller Dronning har jeg sjunget til endnu«, »Hil Dig, min Vandrings Lys!«, »Skulde der komme den Tid«, »Der var Roser i

Frk. Ida Winther. Frk. Sidenius. Fru Julie Winther. Chr. Winther.

Chr. Winther i Rom.

Efter et C. A. Reitzel tilhørende Maleri af P. C. Skovgaard.

Dale og Violer bag Hæk«, »Naar Dagen er bortgangen«, »Natten var mild og kjær« o. s. v.

I Slutningen af Fyrrerne udgav Chr. Winther endnu et Bind »Lyriske Digte« (1849). Skjøndt hans største Digtning, den, hvori alle hans poetiske Personligheds ypperste Sider have forenet sig til Samarbejde paa en enkelt, afsluttet Opgave, først saae Lyset i det følgende Tidsrum, stod Chr. Winther dog forlængst i vor Litteratur som den ubetinget første Lyriker, der i frisk og ærlig Naturgjengivelse, i den erotiske Stemnings Fylde og Finhed og i begge disse Elementers Forening til Romancedigtning havde ydet noget Nyt og noget Uovertræffeligt. »Chr. Winther har ved en digterisk Erobring skjænket vort Folk et stort Omraade af dets egen Natur, som det endnu ikke aandeligt havde taget i Besiddelse«, siger G. BRANDES i sin Afhandling om Digteren (»Danske Digtere, Karakterbilleder«, 1877). »Han har seet paa disse vore Naturomgivelser med saa poetisk og originalt et Blik og har opfattet dem saa sandt og simpelt, at vi nu Allesammen se med hans Øjne og Ingen af os kan udmaale, i hvor stor en Gjæld vi ere til ham derfor. Det synes en let Sag at have Øje for Skjønheden i en Natur, der er saa lidet hemmelighedsfuld, saa klar og aaben som vor. Det synes saa for os. Men man bør ikke glemme, at det har været lige til dette Aarhundrede, før denne Natur opnaaede sin Forklarelse i Poesi, eller, som man ogsaa kunde udtrykke det, før denne Naturs Poesi blev seet og følt saaledes, at Følelsen gav sig Luft i Ord, der synes rene Spejlinger af dens Gjenstand, Ord, der hverken ere for vide eller for snevre, som ikke drage en eneste Gjenstanden uvedkommende Reminiscens eller Stemning med sig, og som gjengive det virkelige Naturindtryks alsidige Karakter. Der findes i Chr. Winthers Samlede Digtninger et med lutter reelle Træk udstyret og dog andet og bedre Danmark end det virkelige, et Danmark, i hvilket Sommeren udfylder Størstedelen af Aaret, i hvilket Vinteren er saa kort eller Foraaret dog saa nær forestaaende, at ingen Fremmed, der lærte vort Land at kjende derigjennem, vilde tro paa vor ni Maaneders Kulde og Slud. Som i en Essens er her nemlig al Sødme og al Duft ved vort Land og vort Klima sammentrængt«. Om Chr. Winther som Erotiker hedder det i den samme Afhandling, med en polemisk Tilspidsning af Karakteristiken: »Han har været vor Litteraturs centrale erotiske

[Margin note: ...rakteri... af hans ...gtning.]

Digter. Næsten alle hans Værker handle om Elskov mellem Mand og Kvinde og gaa som Kjærlighedssange gjennem alle Grader af Følelse og Inderlighed fra Skjelmeriet til den højeste Lidenskab. Han har ikke besunget Forsagelsen, Askesen, Afkaldet, Afmagten, den platoniske Kjærlighed eller den dydsirede Flamme. Men hvis der i vor Litteratur skulde komme en Periode, hvor en vantreven og afmægtig Slægt vilde korse sig over Udbrud af en sund erotisk Følelse og fordre sit eget Hykleri og sin egen Vanmagt af Poesien, da vil Winther staa som de Elskendes Digter og hans Digtninge for dem faae ny Værdi. Som Holbergs Komedier er en Bog, en dansk Fader plejer at give sin Søn, som Andersens Eventyr er en Bog, en dansk Moder plejer at læse for sit Barn, saaledes ville Winthers Elskovsdigte da være den naturligste Gave fra en ung Dansk til den Kvinde, han elsker.«

Nærmest ved Chr. Winther i vor erotiske Lyrik staaer CARL LUDVIG EMIL AARESTRUP; men han er en større Kolorist end hin, ja overgaaer i Farvens Kunst endog Oehlenschläger, med hvis friske Sandselighed hans Digtning er saa nær i Slægt. Det kvindelige Legemes Skjønhed er det uudtømmelige Væld, hvoraf Aarestrup drikker sin Digterrus. Dette uforanderlige Thema forstaaer han at variere med fuldendt Kunst, idet han afvinder det bestandig nye Sider. Hans Øje følger Kvindeskjønhedens Linier i deres Hvile som i deres Bevægelse, han gjengiver med sikker Pensel Karnationens Farveskala, og han maler med ikke mindre Kunst de omhyllende Stoffer i deres fulde koloristiske Effekt, alt medens han i et af Skjønhedsglæde fyldt Sind optager enhver »erotisk Situation«, han kan aflure Øjeblikket. Om Renaissancetiden med dens Livsfyldes Protest mod en tom Formalisme minder Aarestrup mere end nogen anden dansk Digter; i Staffagens Rigdom, i de pompeuse Grupperinger, i Glæden over Naturgavernes Saft og Sødme, Farve og Form ligner han de gamle Mestre. Som Exempel kun den lille Situation »En Middag«: Aarestrup.

Se, vort lille Taffel spejler
sig i Floden — se Forellen
pynter Fadet med sin sidste
stive, gratieuse Sprællen.

Se, Tokaiervinen gløder
i de tindrende Krystaller
skjønnere end selv i sine
Druers duftomflorte Skaller!

Og Orangens søde Skive
i din Purpurmunds Indfatning
fik, for Tabet af sin Guldhud,
en guddommelig Erstatning.

At denne Skjønhedsdyrkelse ikke slaaer Øjet ned overfor det Nøgne, ikke taber Modet overfor det Vovelige og til sine Tider ejheller gaaer af Vejen for det Frivole, vil man let tilgive en Digter, hos hvem fuld aandelig Sundhed er det til Grund liggende

Karaktermærke, og som er i Besiddelse af et bredt Lune, der bærer bort over mange Vanskeligheder; i sidstnævnte Henseende er han ligesaa beslægtet med Poul Møller, som han paa det erotiske Omraade er det med dennes Halvbroder Chr. Winther. Og hvad der altid er at beundre hos Aarestrup, er hans pragtfulde metriske Form. Han gyder sin Digtnings rødtfunklende Vin i rigt ciselerede

Bægre af Sprogets ædleste Metaller; hans Strofer ere saa kraftigt formede, hans Rim saa kjækt fremspringende, at den hele Kunst er som de gamle Mestres Høj-Relief paa en Amforas ædeltbuede Sider.

Kjære værslevske Ven-
ner! — Tag af mine Hænder
— det, som I kjender, — den lille
Gnist af Digterild, som brænder
— ihvordan jeg mig ender og
vender, — hvordan i Aaget
man ogsaa mig spænder, — hvor
haard end Nødden er under
mine Tænder, — ~~hvormeget min~~
~~egen Samvittighed skjænder~~;
— modtag disse Blade, jeg
sender;

Aarestrups Haandskrift.

Af et Brev til Pastor Isak Sidenius i Værslev med »Digte af Emil Aarestrup«.

Emil Aarestrup, der blev født i Kjøbenhavn den 4. Decbr. 1800, tilbragte det meste af sit Liv i Provinsomgivelser, tyve Aar

som Læge i Nysted og i Saxkjøbing, de sidste syv Aar — indtil sin Død den 20. Juli 1856 — som Stiftsfysikus i Odense. Nogen Erstatning for Savnet af Hovedstadens Impulser fandt han i det rige Herregaardsliv paa Lolland og Fyn, og Friluftsfærden paa hans mange Embedsrejser bevarede ham en Friskhed, som en kjøbenhavnsk Tilværelse maatte have gjort Skaar i. Men at han saaledes var en ukjendt Mand i de egenlige litteraire Kredse, skadede paa anden Maade hans Stilling som Digter: hans Digtning sank saa uænset tilbunds i Samtidens øvrige rige Produktion, at der af hans første anselige Bind »Digte« (1838) kun var solgt fyrretyve Exemplarer tre Maaneder efter dets Udgivelse, skjøndt denne Samling indeholdt Blomsten af hans Poesi og i vor goldere Tid vilde vække almindelig Opmærksomhed som et Fænomen af usædvanlig Oprindelighed og Fylde. 1863 udgav CHR. WINTHER og F. L. LIEBENBERG hans »Efterladte Digte«, indeholdende bl. A. de overgivne, i deres friske Skjemt saa yndefulde Ritorneller og en Række Oversættelser, mest af Heine og Th. Moore. Om den voxende Sands for Aarestrups Poesi vidner det, at hans »Samlede Digte« allerede kunde udgives 1877 af F. L. LIEBENBERG, indledede med en Karakteristik af Digteren ved G. BRANDES.

Bagger. Ejheller CARL CHRISTIAN BAGGER blev efter Fortjeneste paaagtet af sin Samtid; men at hans betydelige Talent ikke ydede mere og modnere Frugt, end Tilfældet blev, var for en stor Del hans forvildede Livsførelses Skyld. Han kom til Verden den 11. Maj 1807 paa Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn og indregistreredes foreløbig i det borgerlige Samfund som »Nr. 488«. Paa sit Dødsleje tre Aar efter bestemte Faderen, Justitiarius i Politiretten Bagger, at Drengen skulde bære hans Navn og indtræde i en ægte Søns fulde Ret. Carl Bagger kom da i Huset hos sin vakre Farbroder og efter dennes Død hos sin lidet behagelige Farmoder, fra hvis urolige Hjem han i sit ellevte eller tolvte Aar sendtes til Roskilde Skole, som han 1822 ombyttede med Sorø. Allerede her begyndte han at digte, og da han kom til Kjøbenhavn 1828, efter at have taget sine to Examiner og forlovet sig med en elskværdig Pige, Søster til et Par Skolekammerater fra Herregaarden Basnæs, var han alt bekjendt som Poet, introduceret i den litteraire Verden af et saa autoritairt Blad som »Flyvende Post« med et saa tiltalende

Digt som »Ønskerne« (Se Bilag S. 193). Æsthetisk Læsning, poetisk Produktion og natligt Svireliv lagde nu saa aldeles Beslag paa den unge Student, at der ikke blev Stunder til Examenslæsning; desværre blev det mere og mere den bakkantiske Samværen med ligestemte Venner, Øjeblikkets glade »Fastelavnsbrødre«, der tog Broderparten af Carl Baggers Tid og Kræfter. Han udgav vel 1833 Tragedien »Dronning Christine af Sverig og Monaldeschi«, men dette Skuespil er et svagt Arbejde, der ikke formaaede at bryde igjennem. At dette ejheller lykkedes de 1834 udgivne »Smaadigte«, bør derimod nærmest lægges Kritikens utidige Fornemhed til Last; thi om Forfatteren end aldrig saa lidet personlig vedkom »det gode Selskab«, burde man dog ikke have Overlegenhed nok til at lade Digte som »Mignon i Graven«, »Et Sendebrev«, »Zigeunersken«, »Promenaden om Natten«, »Herregaarden«, »Bortrejsen«, »Hjemkomsten«, »Den engelske Kapitain« o. fl. gaa upaaagtede hen. Denne Miskjendelse bidrog Sit til at hvirvle Digteren dybere ned i den Adspredelsernes Malstrøm, hvor Gjenvordighederne glemtes og Nydelsen af Øjeblikket havde tifold Intensitet. Fattig paa poetiske Stemninger var dette Liv jo ingenlunde, om det end nærmest var Fortvivlelsens Poesi, der blev tilbage, naar dets Billeder skulde fængsles til Papiret, saaledes som det er skeet i Fortællingen **»Min Broders Levnet«**, der udkom 1835 under Pseudonymet Johannes Harring — et genialt Arbejde, i hvis disharmonisk skjærende Handling Scener af den

Digte.

Min Broders Levnet.

Carl Bagger.

Carl Baggers Haandskrift.
Af et Brev til H. C. Andersen i det St. kgl Bibliothek.

ste bakkantiske Overstadighed, dobbelt drastiske fordi Fine for en Del ere tagne ud af det virkelige Liv, omslutte en og inderlig Sorg over den spildte Tilværelse, en højbaaren s Lede ved den Jagen efter Selvforglemmelse, som den dog har Kraft til at unddrage sig. Den oprørske Bog med dens inger af det laveste Knejpeliv var ikke skikket til at skaffe dgang i sin Samtids officielle Litteratur; men for Efterslægten n altid staa som et saare ejendommeligt Udslag af en højt et Digternaturs abnorme Livsførelse, ikke mindst ved de indle titanisk-vilde eller hamletsk-grublende Digte.

I 1836, da Bagger udgav en Samling Prosa og Vers under »Digtninger«, reddedes han ved Tilfældets og virksomme rs Hjælp ud af sin næsten haabløse kjøbenhavnske Fore og kom til Odense som Redakteur af Stiftstidenden; han gift med sin Forlovede, som aldrig havde sluppet ham af sin e Tanke, skjøndt Familien havde havt Føje til at fjerne fra ham (se Baggers dejlige Digt »Dampskibet Løven«). trivielle Redaktionsgjerning passede han saa nogenlunde, l han heller ikke paa sit nye Opholdssted kunde modstaa 'iltrækning, det lavere Krostueliv altid udøvede paa ham. aldt efterhaanden mere og mere sammen; den 1845 udgivne g »Øjeblikkets Børn« indeholder mest ubetydelige Lejligbejder. Faa Dage efter sin eneste Søns Død udaandede agger den 25. Oktbr. 1846. Hans »Samlede Værker« ud1866—67 af VILH. MØLLER med en Biografi. De indeholde e før nævnte Stykker bl. A. Komedien »Cromwells Søn«, lingerne »Pedellens Datter«, »Helge Hjordvarsøn« og »Erinder fra et Ungkarls-Liv i Kjøbenhavn«, der i Stemg Sceneri slutter sig nær til »Min Broders Levnet« og i Formed denne giver klare Bidrag til Opfattelsen af Carl Baggers lighed.

Studenterne fra 1828 stillede et stort Kontingent under unstens Fane: man vilde endog tælle »fire store og tolv Poeter« iblandt dem. Med lidt god Villie kan man nok naa : disse Tal udfyldte, men det viser sig da tillige strax, at ns Gruppering ikke har kunnet bestaa for Eftertidens Dom. e store Poeter vare H. C. ANDERSEN, A. L. ARNESEN

Rusaaret 1828.

(S. 228), hvis første dramatiske Arbejde var blevet spillet endnu i hans Skoletid, HOLLARD NIELSEN, en nu fuldstændig glemt Forfatter af »Vilde Smaablomster« og nogle umulige Fortællinger, senere en af Absolutismens lidet talentfulde journalistiske Partisaner;

Hansen. samt FRANTZ JOHANNES HANSEN (1810—52), i sin Studentertid kaldet »Fine Hansen«, fordi han i Rusaaret stiftede det poetiske Kvartalsskrift »Læsning for den fine Verden«, hvis Levetid blev saare stakket; han har blandt mange Ubetydeligheder, baade af episk, lyrisk og dramatisk Art, skrevet enkelte Digte, som endnu mindes (den store Digtcyklus »Corsaren og hans Brud« i »Romantiske Digtninger«, 1839, »Olger Danske« (»Bonden storker i Mulde«), Studentersangen »Skoven byder os til Gilde« o. fl.), og indførte under Pseudonymet TORKEL TRANE den humoristiske Novelle som Genre i Litteraturen: 1841 »Patriotisme« og »Sørejsen«, 1844 »Let Sind og Letsind«, nu lidet kjendte og formedelst deres Bredde, som savner et tilsvarende Dyb af Humor, kun med Besvær læste Arbejder. Hans »Poetiske Skrifter« i Udvalg udgaves 1857 af Artiumskameraten F. L. LIEBENBERG. Formodentlig regnedes ogsaa denne, med sine tidligt fremtrædende litteraire Interesser, til de smaa Poeter, i hvis Falanx vi desuden træffe FR. BARFOD, MARTIN HAMMERICH og — FR. PALUDAN-MÜLLER. Men denne Sidste brød snart ud af Rækken og tog Plads blandt de Store — blandt vore Største.

Af danske Skribenter i dette Aarhundrede har Ingen havt e[illegible]

[illegible]. Andersen. saa forunderlig bevæget Livsgang som **Hans Christian Anders**[illegible] Han har selv gjort Rede for den i »Mit Livs Eventyr«, og d[illegible] denne Bog hører til hans mest læste, vil det her være tilstrække[illegible] ligt at dvæle ved Hovedstationerne paa hans Vandring fra de[illegible] fattige Hjem til Digterry og Fornemhed. Han blev født i Odens[illegible] den 2. April 1805. Faderen var Skomager, en underlig fantasi[illegible] fuld Natur med en Del spredt Læsning og Længsel efter usæd[illegible] vanlig Bedrift. Sønnen havde arvet Faderens bevægelige Fantas[illegible] og nærede den ved alle de Bøger, han kunde overkomme, ve[illegible] Theatersværmeri og alskens Drømme om Berømthed som Kunstner; med dette Usædvanlige forenede han en Kejtethed i Væsen og en bizar Grimhed i Ansigt og Figur, der ydermere gjorde ham til Spot for Byens Drenge, et jaget Vildt, der mere og mere trak sig

ind i sig selv, rugende over de Krænkelser, hans bløde Natur havde saa ondt ved at forvinde. Efter Konfirmationen 1819 tog han paa Lykke og Fromme til Kjøbenhavn, for at bryde sig Vej til Kunstnerhæderen. Han dandsede Solo for Theatrets berømteste Dandserinde, der ikke ganske uden Grund betragtede den opløbne Dreng som gal og hurtigst muligt skilte sig af med ham; han sang for Musikkonservatoriets Direkteur og fik af ham Undervisning i nogen Tid, indtil han i Overgangsperioden mistede Sangstemmen. Saa kom han paa Theatrets Dandseskole og optraadte nogle Gange som Statist; her var han da naaet indenfor den Verden, som alt fra hans tidlige Barndom af havde fyldt hans Fantasi med sine tryllende Billeder. Han skrev Dramaer, umodne som Stiløvelser i Sinkelektien, fyldte med Reminiscenser, ja ligefremme Udskrifter af de skjønneste Steder hos Oehlenschläger og Ingemann, indleverede dem til Theatret, men fik dem forkastede som manglende den nødtørftigste elementaire Dannelse. Det unge Menneskes Higen efter et højt Maal i Forbindelse med hans fuldstændige Uvidenhed og hans Væsens store Naivetet bevægede den ene af Theaterdirekteurerne, den af vor Litteratur som af saamange andre for Folket højst vigtige Forhold udmærket fortjente JONAS COLLIN, til at tale Andersens Sag hos Kongen, saa der tilstodes ham en aarlig Understøttelse og fri Skolegang i Slagelse Latinskole. Rektoren her, den i sine Oversættelser af Oldtidens og den nyere Tids Klassikere ligesaa smagfulde som i sin personlige Optræden cyniske SIMON MEISLING, blev en sand Svøbe for den forskræmte, sygelig-følsomme Andersen, der alt iforvejen led nok ved som et opløbent attenaarigt Menneske at faae Plads mellem de smaa Drenge i den næstnederste Klasse. Af og til gjorde han Besøg hos Ingemann, der tog venligt imod den hjemløse Særling, og her i Sorø traf han ligeledes den jevnaldrende Carl Bagger, om hvis Pande Digterglorien alt begyndte at runde sig. 1826 blev Meisling forflyttet til Helsingør, og med ham forlod da Andersen Slagelse — eller »Plagelse«, som han kaldte Byen »ikke blot for Rimets Skyld«. Han blev sat i Huset hos Meisling, men herved fik dennes Drillerier kun forøget Lejlighed til at ytre sig, indtil Collin omsider lagde sig imellem og fik Andersen til Kjøbenhavn, hvor han blev dimitteret privat af den bekjendte Theolog og Historiker Ludv. Chr. Müller. Endnu inden Artium havde Andersen opnaaet Stempel

som Poet, idet hans i Helsingør forfattede Digt »Det døende Barn« var blevet optaget i »Fl. Post«. Her tryktes ligeledes nogle af hans følgende Poesier, der betegne et Omslag i hans Sindsstemning, en forceret Raskhed og Selvpersiflage, en med hans inderste Natur lidet stemmende Spot over Følsomheden — Heine

Et Digt af H. C. Andersen fra hans Slagelse-Tid.

Originalen tilh. Hr. Otto B. Wroblewski.

var falden ham ihænde, og i sin Naivetet vilde han staalhærde sig ved at efterdigte det unge Tydsklands Livsironi. Af samme Aand er hans første større Arbejde fremgaaet, den Nytaarsdag 1829 udgivne »Fodrejse fra Holmens Canal til Østpynten af Amager i Aarene 1828 og 1829«. I en humoristisk Fremstilling, der har laant sine Vendinger fra de hoffmanske Fantasistykker, men mere end disse bestemmes af den blotte Ideassociation, karakteriserer »Fodrejsen« hovedsagelig den nærmestliggende Fortids

rejsen.

tiske Smagsretninger, ikke sjeldent i ret træffende Sammenɀer og Billeder, der vidne om Forfatterens usædvanlig virke Fantasiliv, men som oftest saa overfladisk, at man vel er, hvor lidet han i Virkeligheden kjender til de Fænomener, tævner til Doms, trods den overalt synlige Stræben efter at ıere Læseren ved en Citatrigdom og et Litteraturkjendskab, for den overvejende Del er Andenhaands-Tilegnelse. »Fod« blev modtagen med stort Bifald, og selv Heiberg, der meddelt Prøver af den i »Fl. Post«, skrev en anbefalende ldelse, hvori han karakteriserede dens Form som beslægtet Arabeskens tilfældige Kompostion eller med den musikalske sis øjeblikkelige Inspiration. Et ikke ringere Bifald, særlig udenterkammeraternes Side, hilste den et Par Maaneder senere e »heroiske Vaudeville« »Kjærlighed paa Nicolaj Taarn«, rodi paa Ridderskuespillene, saavelsom ogsaa den mod Aarets ing udkomne første Samling »Digte«. Kjærlighed paa Nicolaj Taarn.

Mod det paatagne Friskfyragtige i Andersens Digtning fra nteraaret reagerede snart hans naturlige Følelse, især da en elig Kjærlighed havde revet op i ham; »jeg er ikke den, jeg r«, skriver han til Ingemann; »Livet, Alt har faaet en dybere lning for mig, jeg er hensat i en Stilling, hvori jeg føler det Hele i al sin Dybde, men indseer, at jeg aldrig vil blive lig«. Digtsamlingen »Phantasier og Skizzer«, 1831, er t af denne Stemning. Omtrent samtidig hermed havde han sin første litteraire Modgang: fra Formhævdernes Lejr lød nen over hans af enhver Paavirkning regel- og villieløst be Poesi i »Gjenganger-Brevenes« Railleren med Ny Digtsamling.

ıe Hellig Andersen, der rider,
ıst af Fantasiens Øl,
Musens nattegamle Føl,
det Slagelseske Krik med lamme Sider,
mens Pøblen holder ham for en Profet
af en Poet,

r spottes over de »grove Bommerter mod Stil og Grammatik«, Andersens endnu saa ufuldkomne Fordannelse lod ham begaa. Spot i det af Alle læste Stridsskrift tog Andersen sig ubelig nær og var længe om at glemme den; endnu tre Aar kan i Florens end ikke Beskuelsen af »Niobe-Gruppen, on og alle de dejlige Madonnaer af Raphael« drage hans bort fra Fornærmelsen, men afføder tvertimod et lille ironisk ıd: »Jo, jo, Gjengangeren har Ret: Formen er vigtig! Hans

Digterværsen fatter jeg nu; han er ingen Raphael, ingen Tank
Maler, men en ypperlig Kalligraf; han skriver en nydelig Haan
lutter Skjønheds-Linier; skulde man ikke kunne aflære ham d
Samme og saa gribe Penselen?« Det faldt overhovedet Anders
sværere at glemme end at tilgive litteraire Fornærmelser, ja bl
Mangel paa Anerkjendelse. Man maa her bestandig have ha
abnorme Personlighed for Øje: en Natur, hvis Sensibilitet var sc
et blodigt Saar, atter og atter revet op under Barndommens
Skolelivets Forfølgelser; en Fantasi, der saae en endeløs Ulykk
det mindste tilrettevisende Ord, men til Gjengjæld fandt himme
Salighed i Paaskjønnelsen selv fra de mest inkompetente Sid
hvis Roes han derfor efterstræbte med ikke mindre Ihærdighed e
de Kyndiges; et bestandig saare svagt Fundament af Kundskab
Studium og en deraf følgende næsten absolut Kritikløshed over
sine egne Arbejder, baade i og for sig og i Sammenligning m
andre Digteres, saa at han altid ansaa sin sidste Frembringelse
den fuldkomneste og higede efter, i Tide og Utide, paa rette
urette Sted, at delagtiggjøre Andre i Nydelsen, hvilket indbra
ham Moralforelæsninger af de Velmenende, Spot af Ironikerne
forgudende Tilslutning af den mindre Kreds, særlig af Veninc
der havde spændt sig for hans litteraire Triumfs Vogn. De
store Barn, ligesaa holdningsløst i Væsen som i ydre Fremtræd
men opfyldt af en levende Tro paa Guds personlige Deltagels
hans Gjerning — »vil Vorherre tage sig saaledes af Resten som
de første Kapitler, saa maa Du synes om den«, skriver han til
Ven om en Roman, han har under Arbejde — denne umiddelb
sig selv hengivende, efter Berømmelse tørstende Natur havde i
Ungdoms Forfatterkamp ligesaa mange uendelig tunge og s
bitre Timer i Sammenstødene med den kolde Verden, som
paa sin Hæders Højdepunkt havde lyksalige Solskinsdage i Gla
og Anerkjendelse. Men Gjenvordighederne i den første Peri
bør ligesaa lidt udelukkende tilskrives vranten Uvillie hos
misundelig Samtid, som Virakken i hans senere Leveaar tør si
altid at være bragt som et ganske frivilligt og oprigtigt m
Hyldningsoffer.

I sit Sinds Bølgegang havde H. C. Andersen dog een Ha
hvor der ventede ham Ro og forstandig Deltagelse: det COLLINS
Hus, der var blevet aabnet for ham allerede under hans første O

hold i Kjøbenhavn, og hvor han vedblev at have sit egentlige Hjem lige til dets Opløsning. Det sunde Familieliv bag dets patriarkalske Mure kom ham ikke imøde ved at byde hans syge Følelse forøget Næring eller ved at befæste ham i Troen paa hans Martyrium; tvertimod, baade med Alvor og Spøg stræbte man at drive ham disse Griller ud af Hovedet, men stod ham saa til Gjengjæld

Den Collinske Gaard i Bredgade.

(Nuværende Nr. 4).

virksomt bi med Raad og Daad. Konferensraad JONAS COLLIN, denne kraftige Type paa en oplyst, utrættelig arbejdsom og paa en Mængde Punkter velsignelsesfuldt reformerende Embedsmand fra Absolutismens Tid, støttede med forstandigt Blik for Andersens sande Fornødenheder hans Stilling i en Mængde Forhold, og den af Sønnerne, han nærmest sluttede sig til, EDVARD COLLIN — hvem vi skylde det fortrinlige Bidrag til Digterens Biografi »H. C. Andersen og det Collinske Hus«, 1882 — var ham i hele hans Levetid en Ven, som modererende forstod at holde ham Livets Virke-

lighed for Øje, naar Digteren gav sin Fantasi eller sin Forfængelighed altfor slappe Tøjler.

nlands-
ejser.

En anden Tilflugt imod, hvad der syntes ham smaaligt i Fødelandet, fandt H. C. Andersen ved hyppige Udflugter til fremmede Lande, hvor han, med sit store Talent til at introducere sig, blev vel optagen i de ham saa tiltalende fornemme Kredse og glædede sig ved en Paaskjønnelse, som ikke forbitredes ham af nogen kritisk Agtpaagivenhed overfor hans svage Sider; Hjemve

»Min Gjenbo Spækhøkerens Boutik« i Rom.
Tegnet af H. C. Andersen i et Brev til Fru S. Læssøe.
(Paa sine første Udenlandsrejser, længe inden Fotografiernes Tid, udførte Andersen en Mængde saadanne Tegninger til Minde om de Steder, han havde seet).

følte han aldrig, men »Hjemangst« kunde betage ham ved Tanken om Rejsedagenes Ende. Sin første lille Udflugt foretog Andersen

ygge-
leder

allerede 1831 til Nordtydskland, skildret i »Skyggebilleder af en Rejse til Harzen, det sachsiske Schweiz etc.«. Efter Udgivelsen af »Vignetter til danske Digtere«, 1833, og Digtsamlingen »Aarets tolv Maaneder«, 1833, forestod den næste, større Udenlandsrejse, som foretoges for offentlige Midler og gik gjennem Tydskland, over Paris til Schweiz og Italien. I Jurabjergene, i den lille Uhrmagerby Le Locle, fuldendte Andersen sit i Paris

iete og
nanden.

paabegyndte dramatiske Digt »Agnete og Havmanden«, af hvilket han ventede en afgjørende Sejr over al Miskjendelse og

:vær Tilbageholdenhed. Det udkom 1833, men formaaede ikke at :rænge igjennem trods sine enkelte poetiske Skjønheder, aldeles)verskygget af PALUDAN-MÜLLERS samtidigt udkomne formglimende og tankerige »Amor og Psyche«. I Rom, hvor Andersen evede i venskabeligt Samkvem med sin litteraire Modstander Hertz g i daglig Omgang med den skandinaviske og tydske Kunstner-oloni, hvis Hoved Thorvaldsen var, begyndte og i Neapel fortatte han den i Romanform indklædte Skildring af Italiens Natur og 'olkeliv, som han fuldendte efter sin Hjemkomst og udgav 1835 nder Titlen »**Improvisatoren**«. Med dette Værk vandt Andersen ndelig en afgjort Sejr; Ankerne imod det kunde kun gjælde det ſvæsenlige, og selv den berettigede Klage over Stilens Overadiskhed blev lidet betydningsfuld overfor det personlige Liv, der iste sig i Opfattelsen og Gjengivelsen af de sydlandske Naturenomener og Folkeoptrin; her havde Italiens Ejendommelighed irkelig spejlet sig i en Digters Øje, ikke som i den lærde Forskers, er gjør Rede for Sammenhænget i Alt, men som i den ildfuldt etagne Rejsendes, for hvem Alt er nyt og fængslende i dette den andselige Skjønheds Land. De brogede Billeder, friske og stærke Farven, ordne sig naturligt som Staffage for den i og for sig engslende Fortælling om den unge Improvisators Kamp og Sejr, vori Geniets Brydninger med Verden og — Andersens egen Vaande nder uretfærdige Omgivelsers Mishandling typisk fremstilles, et :mne, hans altid noget naive Beskjæftigelse med sit eget Jeg evnlig lader ham vende tilbage til; saaledes med ufornøden Tydeghed i Romanen »**Kun en Spillemand**«, som 1837 fulgte efter den laret iforvejen udgivne Roman »**O. T.**«, begge med Skildringer f kjøbenhavnsk og provindsielt Liv og især den førstnævnte med n Varme i Fremstillingen, der ret viser, hvor personlig greben)igteren har været af sit Stof; tillige med en ikke hidtil naaet łodenhed i Tegningen af en Karakter som Naomi.

Improvisatoren.

Romaner.

Kun nogle faa Maaneder efter »Improvisatorens« Fremkomst avde Andersen imidlertid udsendt et lille Hefte »**Eventyr**, fortalte for Børn«, 1835, den spæde og dengang næsten upaaagtede pire, hvoraf hans Verdensry skulde udfolde sig; Heftet indeholdt Fyrtøjet«, »Lille Claus og store Claus«, »Prindsessen paa Ærten« g »Den lille Idas Blomster«. »Jeg har begyndt paa nogle Eventyr, ortalte for Børn«, hedder det i et samtidigt Brev fra Digteren,

Eventyr.

»og jeg troer, det lykkes mig. Jeg har givet et Par af de Eventyr jeg selv som Lille var lykkelig ved, og som jeg ikke troer ere kjendte; jeg har ganske skrevet dem saaledes, som jeg vilde fortælle et Barn dem.« Det er mærkeligt at se, hvilken sikker Opfattelse H. C. Andersen lige fra første Færd har af sine Eventyrs Ejendommelighed: idet han understreger Ordet »fortalte«, lægger han den afgjørende Vægt paa Gjengivelsesmaaden, den umiddelbare Henvendelse til den barnlige Fantasi, den for ham ganske særlige Akkomodation efter Tilhørernes Forestillingsart, som skiller hans »fortalte« Eventyr fra alle Andres skrevne; eller som han ved en senere Lejlighed udtrykte det (i et Brev til Ingemann): »Jeg griber en Ide for den Ældre — og fortæller saa for de Smaa medens jeg husker paa, at Fader og Moder tidt lytte til, og dem maa man give lidt for Tanken.« Just denne Fremstillingsform var imidlertid Publikum imod paa Grund af det Uvante ved den; man fandt den barnagtig istedetfor barnlig, og forsaavidt Kritiken tog Notits af det lille Eventyrhefte, hvilket kun undtagelsesvis blev Tilfældet, fraraadede man »Improvisatorens« Forfatter, der just nu havde viist sig som Behersker af de større Digtformer, at dale ned til Bagatellen eller opstillede ialtfald de anerkjendte Mønstre som Forbilleder, han burde studere. Kun et enkelt Øje skuede dybere men det var ogsaa et af de klareste i Danmark: H. C. ØRSTED forsikrede Andersen, at naar »Improvisatoren« gjorde ham berømt vilde Eventyrene gjøre ham udødelig; de vare det mest Fuldendte han havde skrevet. »Men det synes jeg ikke«, tilføjer Andersen i det her citerede Brev; for ham stod den store Digtning nu som den eneste rette Adkomt til Skjaldenavnet, Eventyrdigtningen »Jongleurkunster med Fantasiens Guldæbler« interesserede ham foreløbig ikke — sagtens fordi de gik saa let fra Haanden. Dog efterfulgtes den forse Samling saa jevnlig af lignende beskedne Smaahefter, og efterhaanden som de banede sig Vej hos Publikum — hvis Respekt for dem voxede et godt Stykke, da det kgl. Theaters Kunstnere begyndte at fremsige dem fra Scenen — kom de ogsaa mere og mere til at indtage Forgrunden i Digterens Interesse. Indtil 1850, da de hidtil udgivne Eventyr holdt Pragt Jubilæum i den illustrerede Udgave med Vilh. Petersens fortræffelige Tegninger, havde bl. A. følgende Eventyr — ubetinget den bedste Del af denne Digtning — seet Lyset: »Tommelise«

der var Een han som ko[illegible]
~~fordi~~ [illegible] dybt nok i
han sagde at Electra-Lyden
i et fuldt [illegible], det var han
Slag til [illegible] med [illegible]
[illegible] alle fra [illegible]
med [illegible], og [illegible]
Electra og [illegible]
men [illegible] [illegible]

Nu var det just
[illegible] til [illegible] og [illegible]
[illegible] det var en
[illegible] til nogen Ma[illegible]
i [illegible] i en [illegible]
[illegible], Confirman[illegible]
[illegible] forandrelig [illegible] den [illegible]
[illegible]
den ene af den [illegible]
just den Skole og det [illegible]
confirmant denne Gang,
med, den anden var en [illegible]
Confirmations Skole og [illegible]

n Hjem med en Slags Forklaring,
) og han da ikke fuller, men
Søn fra os meget for Ugle ~~Sand~~
n en Rædsomt Uglen, som idelig
~~la~~ men om Syden Søn fra
ile ~~Ord~~ Stemning, det Eneste han ikke endni
Blev han ansat, som Barndoms
en alle Afhandling om Uglen;

n Confirmations Dag, Præsten
rligst; Confirmanterne havde nord
nigstig Dag for dem, de bleven saa
nister, Barnestolen fiilde en lige
gen Person. Dit var ~~som~~ det
om gik ud af Byen, og fra Skam
orn Uubehandlet Slotte, de fik ~~alle~~
ud kommen der ~~ud~~ og Is allene Byen. udr,
at gröm sin Dalsfolen, for det aar
nar Brjed; at han Spai blev
er allerd war fin ikke Eenmaal
Ung Drang, som havde Lært sin
elarn for Martens Sön og. de var

»Rejsekameraten«, »Den lille Havfrue«, »Kejserens nye Klæder«, »Lykkens Galosker«, »Den standhaftige Tinsoldat«, »Den flyvende Koffert«, »Ole Lukøje«, »Svinedrengen«, »Hyldemoer«, »Klokken«, »Nattergalen«, »Kjærestefolkene«, »Den grimme Ælling«, »Stoppenaalen«, »Grantræet«, »Snedronningen«, »Elverhøj«, »Springfyrene«,

H. C. Andersen.
Efter et Maleri af C. A. Jensen.

»Skyggen«, »Den lykkelige Familie«, »Historien om en Moder«, »Flipperne« o. fl.

De store Arbejder, som Digterærgjerrigheden drev H. C. Andersen hen imod i det Tidsrum, da de første Eventyrsamlinger udkom, vare — foruden Romanerne »O. T.« og »Kun en Spillemand« — det paa rimede Vers skrevne romantiske Drama »Mulatten« og Tragedien »Maurerpigen«. Andersen havde tidligere skrevet nogle Operatexter for Scenen og i 1839 gjort nogen Lykke med Vaudevillen »Den Usynlige paa Sprogø«. Paa Grund af

atten.

en udmærket Udførelse vandt »Mulatten«, 1840, stort Bifald hos Theatrets Publikum, medens den dramatiske Kritik med Rette havde meget at indvende mod Stykkets overvejende lyriske Karakter og den deraf følgende Vaghed i den psykologiske Tegning.

erpigen.

Endnu mindre kunde »Maurerpigen«, opført i Slutningen af samme Aar, bestaa den kritiske Prøve og gik tilmed kun tre Gange over Scenen. Til Opbyggelse for den salig Filistersjæl lod Heiberg begge Stykkerne udgjøre en fast Bestanddel af Repertoiret i Trivialitetens Helvede og karakteriserede H. C. Andersen (»En Sjæl efter Døden« 3. Akt) som den, hvis Berømmelses Maane alt skinner

over hele det store Kongerige Skaane,
og i Tydskland nyder han alt en Hæder,
som nedenfor Hundsrück mon begynde
og ender ovenfor Swinemünde.
I Konstantinopel han snart vil trykke
midt i Seraillet et Mesterstykke;
da staaer han i Litteraturens Hegn
som det orientalske Spørgsmaals Tegn,
og mens Stor-Eunuchen hans Isse kroner
og dybt af Inferieurerne knæles,
læser han Mulatten for Sultans Koner
og Maurerpigen for dem, som skal kvæles.

dbog
a Bil-
der.

Et knugende Indtryk gjorde denne og lignende Spot paa Andersen, skjøndt hans **»Billedbog uden Billeder«** (1840) i Mellemtiden havde viist, at han kunde være stor i den lille Genre, om end Kræfterne svigtede ham i den store. Han syntes sig bestemt til at dukkes ned, hvergang han vilde hæve sig op, Hjemmet blev ham utaaleligt, og han tiltraadte som Lægedom for Sindet en Udenlandsrejse til Tydskland, Italien, Grækenland, Tyrkiet og Østerrig, beskreven (1842) i **»En Digters Bazar«**, en Samling af lyrisk bevægede Skildringer og Skizzer, der paa en ejendommelig levende Maade gjøre Læseren til umiddelbar Deltager i Rejsens skiftende Episoder. Andre Rejser, til Paris og til Nordtydskland, fulgte hurtig efter denne; om Sommeren levede han mest paa de sjællandske og fynske Herregaarde, i hvis fornemme Selskab han trivedes saa vel, var Gjæst hos Kong Christian VIII. paa Føhr og hos Hertugen af Augustenborg. 1844 opførtes det romantiske Drama »Kongen drømmer«, med Sujet fra Christiern II.s Historie, 1845 Eventyrkomedien »Lykkens Blomst« og samme Aar det med stærkt Bifald optagne Lystspil »Den nye Barselstue«, som selv Andersens Modstandere beklappede af et oprigtigt Hjerte, fordi det først flere Aar efter blev dem vitterligt, hvem der var dets Forfatter. 1846 gik »Liden Kirsten« over Scenen, Andersens poesifulde

igters
zar.

espil.

Text til J. P. E. Hartmanns skjønne nationale Komposition. 1848 udkom Digtningen »Ahasverus«, et stort anlagt kulturhistorisk Epos, som i sin endelige Form dog ikke er naaet videre end til at blive en aforistisk Billedrække af historiske Episoder fra Kristi Fødsel til Amerikas Opdagelse. Ligesom dette Værk var ogsaa Romanen »De to Baronesser« begyndt for Aar tilbage; den fuldendtes nu 1849. Samme Aar opførtes paa Kasino den efter Wieneren Raimund frit bearbejdede Eventyrkomedie »Mer end Perler og Guld« og 1850 den originale »Ole Lukøje«.

Ahasverus.

De to Baronesser.

Det gamle »Selskab for de skjønne Videnskabers Forfremmelse« lod i Aaret 1831 høre fra sig med en Præmieæskning, ved hvilken der udsattes en Pris af hundrede Rigsdaler for de bedste fire Romancer med Emner af den danske Historie. POUL MØLLER satiriserede i et morsomt Digt over Selskabet,

som lydt med Basunernes Tegn
Poeterne kalder til Sang;
som lokker en Byge velgjørende Regn
af Digtninger ned over Daniens Egn
ved Sølvets melodiske Klang.

Han skildrer den poetiske Oversvømmelse, som vil afstedkommes, og er bekymret over Udsigten til at skulle døje alt det Bundfald, som vil blive tilbage, efterat Udvalget er skeet:

Der høres vindskibelig Støjen og Stim
paa hele det danske Parnas;
Een Fødderne fæster i Række med Lim,
Eens Tanker spoleres af Mangel paa Rim,
en Andens af Mangel paa Plads.

Men naar nu den svære poetiske Last
er sigtet og taget til Doms,
undtagen en Haandfuld, som let i en Hast
sig hænger ved Sækken i Rimpningen fast,
hvor bliver det tykkere Grums?

Du lever nu selv med de lækreste højt;
men Skrabet, der bliver igjen,
den mellemste Sort og det pæreste Pøjt,
der falder den kræsnere Gane for drøjt,
hvor Pokker skal det kjøres hen?

Du strakte din Kjæp over Landet og bad,
da myldred Romancerne frem:
snart fylde poetiske Padder vor Stad,
besudle hver Bog og hvert ugenligt Blad;
mon saa Du kan frelse dit Hjem?

Ingen af de indsendte Poesier vandt Prisen, men to af Forfatterne fremhævedes med Anerkjendelse som dem, der havde været Maalet nærmest: H. P. HOLST og **Frederik Paludan-Müller**; Sidstnævntes »Fire Romancer« (»Lejre«, »Frodes Død«, »Kong Christian« og »Refnæs Skov«) udkom 1832.

Fr. Paludan-Müller.

Den unge Digter, hvis Slægt ved Intelligens og Dygtighed har knyttet sit Navn paa flersidig Maade til dansk Aandsudvikling, blev født i Kjøbenhavn den 7. Februar 1809 og hørte, som allerede anført, til det poetiske Studenterhold fra 1828. Endnu samme Aar som Romancerne bleve udgivne, vakte han yderligere Forhaabninger ved sit romantiske Skuespil »Kjærlighed ved Hoffet«, der efter Shakspeares og Gozzis Forbilleder udfolder en let poetisk Leg i de gratieuseste Former. Hurtigt efter dette Digterværk fulgte to endnu betydeligere, nemlig 1833 **»Dandserinden«** og 1834 **»Amor og Psyche«**, begge i Henseende til Formen hørende til vor Litteraturs klarest gjennemarbejdede Digterværker. »Dandserinden« fortæller i Stanzer, der triumfere over enhver metrisk Vanskelighed, en lidet sammensat Kjærlighedshistorie, i hvis Forløb Digterens snart satiriske, snart sublime Reflexioner over Tilværelsens Grundtanker vexle med let henkastede Billeder af det elegante Selskabsliv, af idyllisk Lykke og brat Smerte, Alt efter det Mønster, Byron havde givet i sine poetiske Fortællinger. I »Amor og Psyche« behandles den bekjendte antike Mythe i en dramatisk Form, der idelig gjennembrydes af lyriske og episke Indskuds glimrende Mangfoldighed, saaledes at Handlingen paa sin Vej henimod sit Maal, Fremstillingen af Sjælens Lutring i og ved Kjærlighedens Lykke og Savn, medtager den græske Mythologis skjønneste Episoder; det lyriske Vers er af betagende Ynde og vidner om en aldeles overlegen Sprogkunst, for hvilken ingen Opgave er uovervindelig.

erlighed Hoffet.

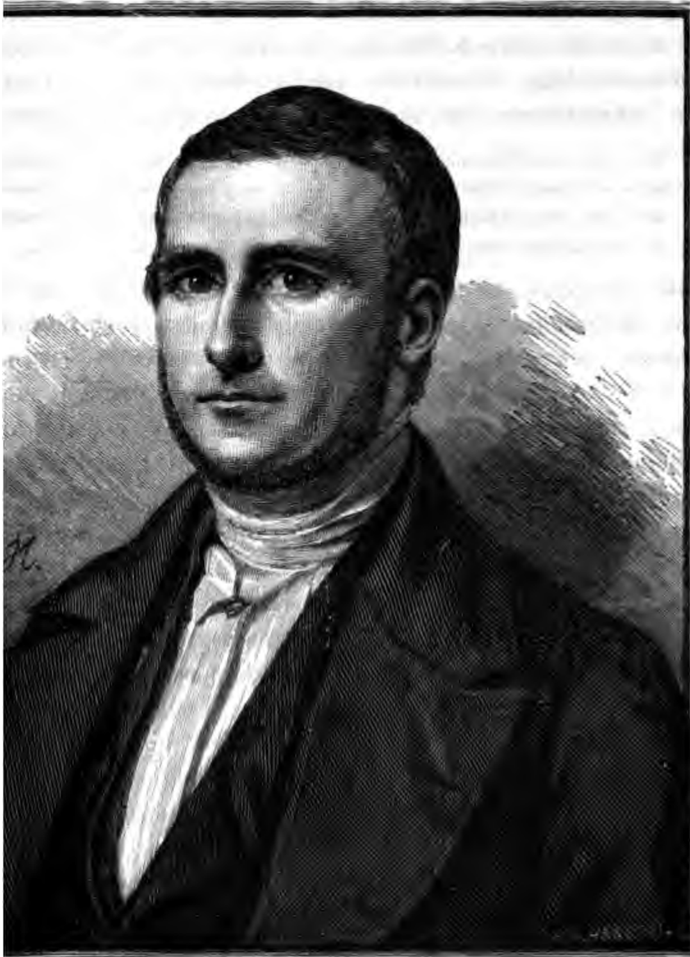
ındser-nden.

nor og syche.

Disse Paludan-Müllers Ungdomsarbejder, fremfor Alt »Amor og Psyche«, vandt begejstret Tilslutning hos den poetisk modtagelige dannede Verden og stillede ham, saa ung han end var, paa en af Alle anerkjendt Plads blandt Nationens bedste Digtere; hans modne Kunst, i hvilken hverken den foreløbige Famlen eller Udarbejdelsens Kamp havde ladet Spor tilbage, klar og skjær som den var, maatte stille ham i et ganske anderledes harmonisk Forhold til Publikum, end hans Digterfælle og Studenterkamerat H. C. Andersen kunde naa op til med sit stundesløse Forhold til Opgaver, som hans Aand ligesaa lidt kunde omfatte, som hans manglende Dannelse kunde udforme dem kunstnerisk. Imidlertid sejlede dog heller ikke Paludan-Müller for uafbrudt Medbør. Efter den mindre betydelige Fortælling »Zuleimas Flugt«, 1835,

et af Digteren ogsaa senere benyttet rimet firejambisk
l, fulgte 1836 »Poesier, første Del«, indeholdende den
e Komedie »Eventyr i Skoven« (senere ogsaa kaldet

Eventyr i Skoven.

FR. PALUDAN-MÜLLER.
Efter et Maleri af Constantin Hansen.

Jord«) samt Mythen »Alt og Rose«. Satiren over de
Utopier i førstnævnte dramatiske Arbejde, hvor en Filister-
ndlægger et Anarki, som udvikler sig gjennem Republik

til Tyranni, og hvor »den bedste Stat« selv i ædleste Mening henføres til Luftkastellernes Rige, tiltalte ikke Tidsbevægelsens liberale Elementer, og da Humoren nu tilmed ikke havde nogen særlig Fylde og ejheller de lyriske Partier naaede op til den tidligere Digtnings blændende Skjønhed, blev Paludan-Müller Gjenstand for en temmelig skarp Kritik, mod hvilken han tog til Gjenmæle i det polemiske Digt »Trochæer og Jamber«, 1837; her siger Digteren Demokraterne sin Mening om den Frihed, de attraa:

ɔlemik.

Ikke den, som Skjændsel hindrer
og som Lænker lider ej;
ikke den, hvis Stjerner tindrer
paa de Undertryktes Vej;

nej, men den, som i Nyboder
man har »Fandens Frihed« kaldt,
den, som ugenert sig roder
ind og om og ud i Alt.

Ved »Poesier, anden Del«, 1838, gjenoprettedes det gode Forhold til Publikum; Samlingen havde et rent poetisk Indhold, nemlig foruden det romantiske Skuespil »Fyrste og Page« de tre »Poetiske Fortællinger«: »Beatrice«, »Vestalinden« og »Slaven«, samt blandt de Digte, hvormed Samlingen sluttede, nogle af Paludan-Müllers tankerigeste og formklareste: »Lucifers Fald«, »Nattevagt«, »Gjensyn«, »St. Helena«, »Perlen« o. fl.

ɔetiske tællinger Digte.

Under en langvarig og truende Sygdom var Fr. Paludan-Müller bleven plejet af en med ham langt ude beslægtet Dame, Frk. Charite Borch. Trods Forskjellen i Alder — hun var syv Aar ældre end han — ægtede Digteren 1838 sin Plejerinde, som i Aarenes Løb fik ikke ringe Indflydelse paa hans Udvikling, baade ved at hegne om det Tilbagetrukne, Eneboeragtige i hans Tilværelse, om Vinteren i en af Kjøbenhavns mindst anseelige Gader, om Sommeren i det stille Fredensborg, og ved at føre eller ialtfald forstaaende følge ham ind paa de religionsfilosofiske Omraader, hans Digtning mere og mere bevægede sig henimod; hun var nemlig selv en søgende og tænkende Natur, Forfatterinde til en Række senere udgivne »Religieuse Studier«, 1863, og »Fortsatte religieuse Studier«, 1875. De Nygifte foretog en toaarig Udenlandsrejse gjennem Tydskland, Nederlandene, Frankrig, Schweiz og Italien, hvor der gjordes et længere Ophold i Rom. Efter Hjemkomsten saae 1841 det dramatiske Digt »Venus« Lyset, en Forherligelse af den rene Kjærligheds Sejr over den sandselige, ikke helt igjennem lige klart i Udførelsen og af en noget moderne Farve, hvor Venus Anadyomene fremtræder, men fuld af skjønne

Venus.

Enkeltheder; til dette mythologiske Sujet sluttede sig 1844 de to ligeledes af den græske Sagnverden inspirerede Digtninger »Tithon« med den gribende Skildring af et Drømmeliv i Morgenrødens Rige og den mere episodiske »Dryadens Bryllup«. Tithon. Dryadens Bryllup.

I Slutningen af Aaret 1841 havde Digteren udsendt første Del af det Værk, til hvilket fremfor noget andet hans Navn er uforgængeligt knyttet: »**Adam Homo**«. Denne Del ender, som bekjendt, med Adams Flugt fra Kammerherre Galts Gaard, efter Tête-à-tête'n med den skjønne Clara; hvilke Livsperioder Helten videre skulde gjennemgaa, laa helt i det Uforudseelige — for ham selv som for Læseren — men at de tilsammen skulde afspejle en typisk Tilværelse, var jo noksom tydeligt udtalt i Prologen, hvor Digteren siger: Adam Homo.

Jeg vælger mig et Stof af Hverdagssnit,
hvis Farve spiller i det Nationale;
thi Helten, dansk i Sind og Skind og Tale,
skal sig i Hverdagslivet røre frit.
Han holdes borte fra det Ideale,
han uromantisk gaaer i Prosaskridt,
han prøver Alt, men vælger ej det Bedste,
en saadan Helt behage maa min Næste.

Dog, mens sin egen Sø jeg la'er ham sejle
og la'er ham blive gammel, blive graa,
skal dog tilsidst et Tankebilled spejle
sig i hans Liv og frem af Digtet gaa.
Maa jeg kun dette Maal ej her forfejle,
saa Tankens Sandhed kan sin Prøve staa:
da haaber jeg — om ej at tækkes Vrimlen —
ved Digtets Formaal at behage Himlen.

Der hørte neppe nogen usædvanlig Divinationsgave til at se, at Prologens Ord saavelsom Handlingsgangen og den ironisk overlegne Fremstillingsmaade i det udsendte Fragment bebudede en under den komiske Idealitet henhørende Type. Men Samtiden synes med Forsæt at have gjort sig dummere, end den var, overfor »Adam Homo«. Man kunde eller vilde ikke se nogen dybere liggende Grundtanke i denne første Del, man opfattede paa en filistreus Maade Prologens Ord om, at Digteren havde til Formaal »at behage«, og man fandt, at det var fra denne Tendens, der udsprang Anstødeligheder som Lottes Forførelse, Scenerne med den sorte Trine og den smukke Line, den graa Galts Billedgalleri,

Claras Leflen o. s. v. I en aandfuld Artikel i »Intelligensbladene« viste J. L. HEIBERG Publikum og Kritiken tilrette. »Af den, som vil skrive om Adam Homo«, hedder det her, »har man Ret til at fordre en, om ogsaa kortfattet Bestemmelse af dette Digts Ide eller Tendens. At undslaa sig for at meddele en saadan af den Grund, at Værket ikke er sluttet og den anden Del maa oppebies, vilde være en daarlig Undskyldning; eller ogsaa maatte det være et daarligt Værk, som, naar man var kommen til Midten af det, endnu ikke skulde have ladet sin Ide tilsyne. Det vilde være som et Drama, i hvis fjerde Akt man endnu ikke vidste, om det skulde blive en Komedie eller en Tragedie. Til hvad Punkt Digteren nu har isinde at føre sin Helt, om han vil lade ham blive en lykkelig Landsbypræst eller kaste ham ind i et udvortes bevæget, stormfuldt Liv og maaske lade ham gaa tilgrunde, derom kan man vistnok intet vide iforvejen; Adam Homos individuelle Skjæbne hviler i Paludan-Müllers individuelle Haand. Men hvad der er udenfor al Tvivl, er, at Digteren har i Adam Homo villet give os et Billede af Mennesket i Almindelighed, Noget, som bestemt antydes i Heltens Navn, baade i Døbenavnet og i Binavnet. Men det Almindelige er en tvetydig Kategori. Det betegner et Fællesskab, men hvad er fælles for en Masse indbyrdes forskjellige Gjenstande? Her maa Svaret vende sig mod to modsatte Poler. Fælles er for det Første det Uendelige, det Evige, som giver dem alle deres Væsen og gjør de Forskjellige til Eet, altsaa hos Menneskene det Menneskedens Ideal, som Alle uden Undtagelse bære i sig. Men fælles er, for det Andet, selve Forskjellen, den udenfor Idealet faldende Virkelighed, som er behæftet med Mangler og Skrøbeligheder. I denne ere Alle forskjellige, fordi ikke To kunne staa nøjagtig i samme Afstand fra Idealet; men denne uendelige Forskjel er selv en Enhed eller et Fællesskab, nemlig i Almindelighed et Frafald og hos Mennesket den syndige Natur overhovedet. En »Homo« vil altsaa kunne fremstilles fra to Sider, enten fra den ideale, og da bliver Digtet en Messiade, eller fra den empiriske Virkeligheds, og da kommer det til at behandle en »Adam«. Det er fra denne Side, at vor Digter har taget den. Hans Adam Homo er en Figur, som netop tilhører det store Fællesskab; han er hverken af de Bedste eller af de Sletteste, hverken af de rigest eller fattigst Begavede; han er tilbøjelig baade

174

Hvad er en Lidenskab? Et Bølgeslag,
Der slynger imod Himlen op vort Hjerte,
Og kaster som et sønderslaaet Vrag
Det saa i Dybet ned til Qval og Smerte!
Den Lynet er, der flammer som en Kjerte
Høit under Tordenskyens mørke Tag;
Den Rosen er og Rosens Torn, som piner;
Den Solglimt er paa styrtende Raviner!

Hvad er en Lidenskab? Et bandlyst Ord
Et Offer, som af Skjalde sønderskæres,
En Syndebuk, de Vise Døden svor!
Og dog en Lærer, som kan ei undværes,
Hvis Lærdom vel fortærer og fortæres,
Men hvori Næring dog for Hver boer;
Thi naar vor Aand har Videnskab til Amme,
Vort Hjerte har i Lidenskab det Samme.

Det gaaer saa selsomt til paa denne Jord,
Hvor Skal fra Kjærne sjelden kun man skiller,
Hvor Løgnen i sit Net Alverden hilder
Og kun i Løndom Sandhedstræet groer.
Det, som er smaat, det Stores Rolle spiller,
Det, som er dødt, lyslevende man troer,
Det, som er kroget, skuer man som lige,
Det; som er fattigt, gjælder for det rige.

Læses nu:
Men hvori Næring dog for Hjertet

Fr. Paludan-Müllers Haandskrift.
To Sider af et Exemplar af »Adam Homo«, 5. Udg. 1873, gjennemgaaet af Digteren som Grundlag for de følgende Udgaver.
Original-Exemplaret tilhører C. A. Reitzel.
Heliotypi af *Pacht & Crone*.

NB de 4 Linier [illegible]:
Da rulled Tordnen over os, og Knaldet
I Afmagt [illegible] vi fort Naturens Pil.
Da gjennem Mulm og Nat saae Lynet glimte,
Og Underverdenens 175 Afgrundsdyb vi skimte.

trygge
Vi gaae saa ~~sikre~~ hen ad Livets Vei,
Og dybt i Slummer falder snart hveranden:
Een ved bestandig Filen med Forstanden,
Og Een fordi Forstand han bruger ei.
blinde
Vi gaae saa ~~trygge~~, baade du og jeg,
Med Bind for Øiet og med Fjæl for Panden,
i Orden
Og finde Alt ~~naturligt~~ hvad der skeer,
Og tænke aldrig paa, hvad ei vi seer. —

NB 2det Manuskript 2de Linie.

NB Og af vor Død, vi [illegible] mødte mil,
Da mørkner Torden paa [illegible], og [illegible]
~~Da lyner det, da tordner det foroven,~~
Og af vor [illegible] vi [illegible] mødte mil,
~~Og bævende, det suser fra vort Bryst;~~
Da [illegible] til [illegible], og Knaldet
~~Da fliger Stormens Susen, som i Skoven,~~
For [illegible] Pil;
~~Naar Angst og Skræk fødes af dens Røst;~~
NB Da rulled Tordnen over os, og Knaldet
~~Da brister Nabel, mens det tordner Boven~~ [illegible]
I ~~[illegible]~~ [illegible] Naturens Pil.
~~Og Alter [illegible] den i Kampens Dyst~~
Da gjennem Mulm og Nat saae Lynet glimte,
~~Da skælve Stjernerne, mens Lynet glimter,~~
vi
Og ~~Mens~~ Underverd'nens Afgrundsdyb ~~man~~ skimte.

Først i os [illegible] vi [illegible] da og sukke
~~Vi vaagne op, og i vort Bryst~~ vi sukke,
NB Og ~~Alt er~~ heelt forandret nu,
~~[illegible]~~ vort Øie vi oplukke Og [illegible]
For Himmel, Helvede, med Lyst og Gru.
Vel kan ei Sindet meer sig sorgløst vugge,
Vel brast som Boblen Hjertets Fred itu;
Men dog vi vaktes, om vi end med Qvaler
Vor Vækker og vor Lærer dyrt betaler.

NB Linierne ere:
Og [illegible] heelt forandret nu,
Og ~~[illegible]~~ vort Øie vi oplukke
(Forbausede)

g til Ondt, og man kan gjerne kalde ham et Hverdags-
naar man betænker, at der gives Hverdagsmennesker i
:r, og at Digteren netop har holdt sin Adam i den
or han snarest maatte finde Sympathi hos det store
af almindelig dannede Læsere. Men derfor maa ogsaa
for de Allerfleste have det samme Tiltrækkende som
et Sted, hvor man er ligesom hjemme og husvant; og
:, som ikke under Læsningen idelig og idelig maa sige
: *De te fabula narratur.*«
3 sluttedes »Adam Homo« med anden og tredie Del. I
lerige Fortælling laa Grundtanken klar for Dagen og
selvfølgelig ganske kongruent med det af Heiberg ud-
ogram. Men i det nævnte politisk bevægede Aar var
for poetisk Tilegnelse svækket og Følelsen af Personlig-
:rd, løftet, som den var, af hine Dages skjønne Patrio-
af for positiv en Natur til at ville tillægge en ironisk
ı Homo typisk Gyldighed. Digtet havde saaledes ogsaa
:ndelse Modstand at bekæmpe, inden det lidt efter lidt
Almenheden, hvilken eminent poetisk Stordaad der var
Oprulningen af dette Livsbillede, fra den lille Adams
l ved sin Moders Haand som hendes uskyldige Første-
an begraves med Sang og Klang som den af Folk og Konge
Baron, Gehejmeraad, Ridder af det hvide Baand«, —
s Begyndelse udrustet med Menneskenaturens rigeste
:, ved dets Afslutning, trods al ydre Ære, afklædt hver
et indvortes Menneskes ideale Skrud, der er blevet efter-
-aser paa den bugtede Vandring fra det ene Tilværelses-
:il det andet. Nu staaer »Adam Homo« i den litteraire
l som et af vor nationale Digtnings klassiske Værker, et
vi nævne, naar der spørges om Højdepunkterne i vor
Udvikling, uanseet at man kan bestride Tankerigtigheden
ste Sangs apokalyptiske Forsoningsværk (der har sit For-
Goethes »Faust«, en af sine Efterligninger i Ibsens »Per
:r maa stille den spekulativ-theologiske Retning i »Almas
skab«, hvad poetisk Lødighed angaaer, under den første
gnelige Sonetter, der just have saameget af Reflexionens
at det i fri og enfoldig Skjønhed lader sig forene med
elige Naturs Umiddelbarhed.

Paludan-Müllers jevnbyrdige Medbejler ved Romance-Pris-æskningen 1831 var den tyveaarige HANS PETER HOLST, født i Kjøbenhavn d. 23. Oktbr. 1811; de hæderligt fremhævede Ro-mancer vare »Svend Tveskjæg«, »Aslaug«, »Kong Skjold« og »Kong Valdemars Stævne«, stærk paavirkede af Oehlenschläge og, for den sidstnævntes Ved kommende, af Chr. Winther kort forinden udkomne »Træ snit«. De vandt den ung Digter et Publikum ve deres Udgivelse 1832, sa han allerede Aaret efter ga Møde med et Bind Digt og 1834 med tre »Nove ler«; hans formlette Behand ling af den poetiske som den prosaiske Stil gjord ham til en gjerne læst Fo fatter, men det store Gje nembrud til almindelig P pularitet ventede ham før i 1839, da Landesorgen over Frederik VI.s Død tolkedes sandes varmest, kortest og dog fuldt udtømmende af H. P. Holst i « tolv berømte Linier:

H. P. HOLST.

ledigt over derik VI.

O Fædreland, hvad har Du tabt,
din gamle Konge sover!
Et rastløst Liv, til Arbejd skabt,
henskylled Tidens Vover.
Et Hjerte brast, der banked ømt
for Landet og for Folket —
et Hjerte brast, der mildt har dømt
og Dommen mildt fortolket.
Og skjøndt den Fremtid, han har skal
Dig rige Frugter lover —
o Fædreland, hvad har Du tabt:
din gamle Konge sover.

Dette Digt fløj Landet rundt, blev oversat paa en Mængde Spro og skabte i et Nu sin Forfatter en Navnkundighed, han ikk havde drømt om, da han nedskrev det næsten med en Improvisa tions Hastighed. »Jeg vaagned en Morgen som Dagens Helt, jeg kneb mig i Armen som Jeppe«, fortæller Holst i den elskværdige Anekdotesamling »Fra min Ungdom«, i hvilken han 1873 har meddelt adskillige Smaatræk fra denne Tid. Hans Succes banede

Vejen for et Bind »Digte«, som han udgav 1840, kort forinden han med kongelig Understøttelse og en Taknemmelighedsgave fra den besungne Monarks Omgivelser tiltraadte en næsten toaarig nydelsesrig Udenlandsrejse med et langt Ophold i Rom og en

Af Digtet »En Veninde«, som Forfatteren 1841 sendte Edv. Collin fra Rom.

kortere Udflugt til Sicilien, hvorfra han lagde Hjemtouren over Paris. Rejsens poetiske Udbytte, for en stor Del nedskrevet under Sommeropholdet paa Ischia, samledes i den meget læste, i tre Oplag udkomne Bog »Ude og hjemme«, 1843, som af Prosastykker indeholder en interessant Skizze om Improvisatricen Rosa Taddei Ude og hjemme.

og den friske, livlige Novelle »Rejsekammeraten«, af Poesier bl. A de erotisk varme »Serenader«, Digtene »Lyren og Eros«, »Frauer lobs Grav«, »En Veninde«, »Godnat«, samt det kjækt og maleris henkastede antike Billede »Den døende Fægter«. 1844 debutered Holst paa Scenen med det romantiske Drama »Gioacchino«, som opførtes et stort Antal Gange; en lignende Lykke gjorde 184 Vaudevillen »William og Emma eller Vandkuren«. I det først Krigsaar var han ved Hæren som Expeditionssekretair ved General kommandoen for det nørrejydske Armeekorps og skrev her ti Kongerevuen paa Leerbæk Mark den 18. Septbr. 1848 sin Sang »Vel mødt igjen, Kong Frederik, ved Hæren« med den saa skjæbnesvangert betonede »Det skal ej ske!« (om Slesvig Deling). I det følgende Aar udkom den episke Digtrække »Den lille Hornblæser«, hvis frejdige og varme fædrelandske Tone ikke mindre end dens nationale Sammensmeltning af Alvor og Spøg som en sand Gjenklang af Tidens egen Stemning vakte sto Begejstring (den foreligger i syv Oplag). Samme Aar spillede anonymt Vaudevillen »En Tour til Armeen«, 1850 udkom »Digte, anden Samling«, med Særtitlen »Stemninger i Tiden«

en lille Hornblæser.

Samlinger og Udvalg af H. P. Holsts Digte haves i »Ungdomsdigte (Tidsrummet 1830—48)«, 3. Udg. 1866, og i »Udvalgte Digte«, 1875. Man vil have seet, at Lejligheden er en Muse, til hvem H. P. Holst staaer i en Yndlings Forhold; de a hans Digtninger, som ere trængte ud i de videste Kredse, have snart med, snart uden Beregning mødt en tilstedeværende stærk Stemning, som har fundet sit i Øjeblikket fyldestgjørende Udtryk i dem. Som næsten alle Yndlinge har Holst ogsaa misbrugt sin Dames Gunst og af sine mangehaande selskabelige Forbindelse som af sin næsten officielle Stilling som Lejlighedsdigter ladet sig aflokke Kvad, hvis formelle Lethed ikke kan bøde paa Indholdet Magerhed. Men blandt hans mange Digte er der saa til Gjengjæld ikke faa, som med fuld Føje henregnes til den gode poetiske Litteratur, prægede af den oehlenschlägerske Skoles Rundhed Udtrykket og af den Respekt for Sprogbehandlingen, som er ejendommelig for det Kuld af Epigoner, H. P. Holst tilhører. En Romance som »Bonden fra Lemvig«, Sange som »Ved Vintertid, naa Skoven staaer«, »Du er rig, Du er dejlig, o Syd«, »O, lad dem flagre, som de vil«, »Naar mit Øje er lukt«, Sørgekantaten over

Frederik VII. og den gribende Mindesang »Slumrer sødt i Slesvigs Jord« føles endnu den Dag idag som en Klang fra de bedste Strenge paa Holsts Lyre.

Tæt op til Oehlenschlägers dramatiske Diktion — som en meget veg, men meget blomstrende Vaand op til Egestammen — støtte sig CASPAR JOHANNES BOYE's sceniske Arbejder. Han blev født i Kongsberg den 27. Decbr. 1791, Søn af en dansk Fader og en norsk Moder. Fra Latinskolen i Trondhjem blev han 1810 dimitteret til Kjøbenhavn og tog 6 Aar efter theologisk Embedsexamen. Som Lærer ved Johnstrup Seminarium ægtede han en Datter af den bekjendte Forfatter Birckner og besvogredes derved med den Collinske Slægt, idet Jonas Collin var gift med Birckners Enke. Han blev Præst i Søllerød, senere i Helsingør og 1847 ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn, hvor han bortreves af Koleraen i Sommeren 1853. C. J. Boye.

CASPAR JOHANNES BOYE.

Efter Udgivelsen af et Bind »Digte«, 1819, vendte Boye sig med megen Ihærdighed mod den dramatiske Produktion, skrev nogle Syngespiltexter for ansete Komponister og leverede Scenen en Række Sørgespil, som ved en forstandig lagt Plan, ved en blomsterrig Rhetorik og ved en fortrinlig Udførelse af Theatrets ypperligste Kunstnere vandt ikke lidet Bifald, uden at dog noget af dem har et betydeligere Antal Forestillinger at opvise; kun »William Shakspeare« (1826) drev det i en Menneskealder til syvogtyve Opførelser. 1821 fremkom »Brødrene i Lejre«, 1822 optog Boye et af den tydske Dramatiks Yndlingsemner til Behandling i »Conradin, den sidste Hohenstaufer«. 1823 opførtes »Juta, Dronning af Danmark«, 1824 »Svend Grathe« (hvori

Digtet »Der er et Land, dets Sted er højt mod Norden«, forekommer), 1826 »Kong Sigurd« og 1827 »Erik den Syvende, Konge af Danmark«, det af de nationale Sørgespil, som havde det længste Liv paa Scenen.

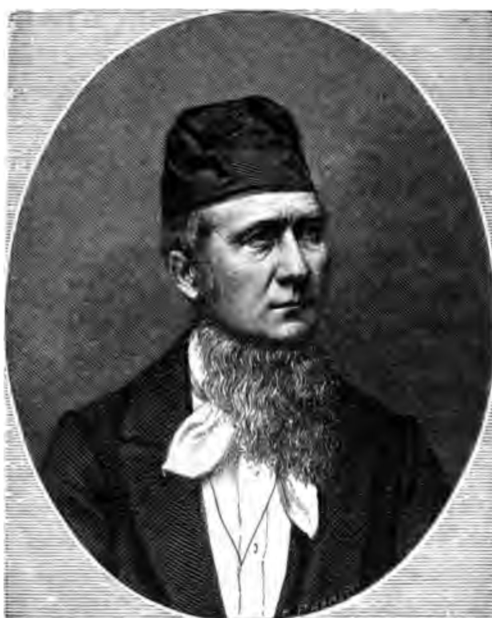
Af Boyes Digte er »Kirkeklokken i Farum« blandt de mest bekjendte; det findes i de 1833 udkomne »Aandelige Digte og Sange«, som senere udgaves paany under Titlen »Psalmer«. I vor Psalmedigtning hævder C. J. Boye sig en smuk Plads og har ydet et betydeligt Kontingent til vor nu brugelige Psalmebog (bl. A. Nr. 234: »Bliv hos os Mester, Dagen helder«).

Jacobsens Trolddom«.

En ensom Plads blandt Dramatikerne indtager PETER VILHELM JACOBSEN (1799—1848) med sit mærkelige Skuespil »Trolddom« (opført 1847). Forfatteren, der var Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, senere Kommitteret i Rentekammeret, var en dygtig historisk Forsker, og ved sin sjeldne historiske Kolorit er det just, at hans Skuespil blev et saa mærkeligt Fænomen i hine Dage og endnu staaer uovertruffet som Lokalbillede i vor dramatiske Litteratur. Scenen er henlagt til Helsingør i Midten af det 16. Aarhundrede. Den mørke Handling, i hvilken Tidens forfærdelige Overtro fører til det skjæbnesvangre Vendepunkt, er i en Mangfoldighed af Smaatræk saavelsom i Personernes Tankegang og Talesæt et tro Afbillede af Tidsalderen; det rent Menneskelige kommer tilsyne i Karaktererne indenfor deres Aandsomraades og deres Interessers trange Skranker, mod hvilke enhver friere Betragtning preller af, medens der i Stykkets to Hovedpersoner, Høreren Hans Thomassen og Eventyrersken Karine, er givet et Par med megen psykologisk Finhed tegnede »problematiske Naturer«. Naar »Trolddom« kalder sig »tragisk Skuespil«, maa det dog bemærkes, at det i det Højeste kan kaldes tragisk i den Forstand, at en efterfølgende Slægt maaske kan opfatte Forgængernes aandelige Forvildelse som et tragisk Moment i den historiske Udvikling, medens Handlingen ikke i sig selv indeholder nogen Kollision mellem Kræfter, der hver for sig have en ideal Ret at støtte sig til; Død og Undergang indtræder som brutale Kjendsgjerninger, der vel have historisk Hjemmel, men ikke nogen indenfra udgaaende Motivering. Paa den historiske Objektivitet gjøres der unægtelig flagrant Brud ved den »ældste Raadmands« Slutningsord:

Saa streng er Loven og Dommerne endnu! Engang i Tiden vil len første vel mildnes og Dommerne skue mere klart.« Men denne .nderlig paaheftede Replik har vel snarest havt til Mission at skulle aavidt muligt sprede det triste Helhedsindtryk, som skræmmede let store Publikum. »Trolddom« blev kun paaskjønnet af de :unstnerisk kyndige Faa og opførtes ikke mere end fem Gange.

I tredie Oplag udkom »Trolddom« 1890, ledsaget af en .idtil utrykt Introduktion, som havde været bestemt til oprindelig t indlede Stykket med 'ræsentation af dets fin-;erede Forfatter og Vink m dets Forstaaelse. En 'rolog findes meddelt i ι. A. DUURLOO »Lidt m Trolddoms Forfatter '. V. Jacobsen«, 1890.

H. P. KOFOED-HANSEN.

Paa en lignende ;oleret Plads staaer i 'yrrernes novellistiske .itteratur HANS PETER ĮOFOED-HANSEN, født .en 15. Maj 1813, di-ıitteret fra Roskilde ;kole 1832, theologisk Įandidat 1837 og to ıar efter Adjunkt i)dense. Efter et Par Įdenlandsrejser, paa ıvilke han bl. A. studerede nogle Maaneder i Bonn og gjorde et ængere Ophold i Rom, blev han 1849 Kapellan ved Frelserens Įirke paa Kristianshavn og Aaret efter Præst i Haderslev, hvorfra Įrigen 1864 fordrev ham. 1883 tog han sin Afsked af Kirkens Tjeneste som Stiftsprovst for Lolland-Falsters Stift. Kofoed-Hansen.

Under Pseudonymet JEAN PIERRE, som han ligeledes beholdt ›aa de to følgende Værkers Titelblad, udgav Kofoed-Hansen 1840 »Dialoger og Skizzer af en Fysiognoms efterladte Papirer«, et ved Tankerigdom og livlig Fremstilling interessant Skrift, hvis

mindre populaire Emne dog gjorde det vanskeligt at vække den almindelige Opmærksomhed. Allerede dette Skrifts novellistiske Slutning med betydelige Karakter- og Situationsbilleder bebudede den mere kunstnerisk komponerende Fortæller, der 1842 fremtraadte med Novellen »Liv af Død«, en af dyb religieus og sædelig Alvor beaandet Skildring af en Menneskesjæls Udvikling fra Tvivlens Stade gjennem Kjærligheden til Udødelighedstroen og gjennem Sorgen over den Elskedes Tab til denne Tros varige Befæstelse i en usvigelig Overbevisning om, at »for den, der elsker, er der ingen Tvivl om et evigt Liv«. Hvor klart Begivenhedsrækken i denne Fortælling end er ordnet og behersket, er det dog mindre dens poetiske end dens religieuse Ide, der har Overvægten. Friere, mangfoldigere og med langt mere fængslende Liv kommer den poetiske Side til sin Ret i Jean Pierres næste Arbejde, hans Hovedværk »Kjød og Aand eller De to Veje, en Sjælehistorie« (2 Bd. 1846), skjondt det ogsaa her er en ethisk Ide, som er Vejleder gjennem den stærkt bevægede Handling, og den psykologiske Skildring saavel af Hovedpersonen som af de dels naive, dels dæmoniske Sidefigurer, der overhovedet har tilskyndet Forfatteren til at give sig ilag med den ligesaa ualmindelige som interessante Opgave. Hans dialektiske Reflexion — ikke lidet paavirket af Kierkegaards »Enten-Eller« og »Stadier« — faaer rig Lejlighed til at udfolde sig gjennem Personernes Samtaler, Breve og Dagbogsoptegnelser, og som den for en stor Del beskjæftiger sig med Sandselighedens Forvildelser, saaledes stræber den fortrinsvis at analysere de af dem og af deres nærmere og fjernere Følger fremkaldte Fænomener af mental Forvirring. At Handlingens Gang forhales af disse omfangsrige pathologiske Indskud, forringer neppe Skildringens Interesse, saa gribende ere de; hvor den optages igjen, danne hyppigt milde og fredelige danske Landskabsbilleder en med kunstnerisk Sikkerhed beregnet stilfærdig Modsætning til den Lidenskabernes vilde Rasen, som raader i Hovedhandlingen, der ogsaa, efter at de dæmoniske Magter have krævet deres Ofre, udtoner i en højere Ro, vunden som Livsresultat gjennem haarde Kampe. »Liv af Død« vil altid indtage en mærkelig Plads i vor Romanlitteratur som et modent Værk af en alvorligt undersøgende Aand.

Efter 1864 udgav Kofoed-Hansen forskjellige politiske og theologiske Smaaskrifter og deltog fra et katholsk Stade i den religieuse Diskussion. Han døde 3. Decbr. 1893.

En yndet Novellist i Fyrrerne og Halvtredserne var VALDEMAR ADOLPH THISTED, født i Aarhus den 28. Februar 1815. Under det ogsaa senere brugte Pseudonym EMANUEL ST. HERMIDAD udgav han 1843 »En Vandring i Syden«, hvis Handling skabes af nogle typiske Italienere og en ung Nordbo, men lader en Del af sin fængslende Kraft gaa tilspilde i abstrakte Reflexioner og langtrukne Landskabsskildringer, omtrent i lige Grad Andenhaandsværk, om ikke uden Selvtænkning, saa ialtfald uden Selvsyn, thi Naturbillederne ere anteciperede Indtryk fra et Rejseliv, hvis Overensstemmelse med Virkeligheden Forfatteren først efter Bogens Udgivelse kunde kontrollere ved en Udflugt til Tydskland og Schweiz. 1846 udkom hans interessanteste og dengang mest læste Fortælling »Havfruen«, hvor et overnaturligt Element med megen Fantasistyrke og stor kunstnerisk Beherskelse er saaledes indvævet i det daglige Livs Forhold, at de næsten synes at høre sammen som en ganske selvfølgelig Forbindelse; 1848 den meget omfangsrige Roman »Tabt og vunden«, 1849 de dramatiske Scener »Danmark bestaaer«, »Eventyr, Skizzer og Sagn« samt Digtet »Ørkenens Hjerte«. Efter en med offentlig Understøttelse foretagen Rejse til Tydskland og Italien udgav Vald. Thisted 1850 »Episoder fra et Rejseliv« og 1851

V. Thisted.

V. Thisted.

»Romerske Mosaiker«. Af hans senere Produktion maa nævnes Romanen »Sirenernes Ø«, 1853, »Hjemme og paa Vandring«, 1854, »Neapolitanske Aquareller«, 1855, og Romanen »Familieskatten«, 1856.

Skolegjerning havde været Vald. Thisteds daglige Virksomhed, indtil han 1855 blev Landsbypræst i Nordslesvig, hvorfra han senere forflyttedes til et Kald paa Sjælland. Fra dette Tidspunkt af antager hans Forfatterskab, ikke uden Paavirkning af Kierkegaard en overvejende religieus Karakter, der første Gang fremtræder i de under Pseudonymet HERODION 1859 udgivne Skrift »Præstekald« men med endnu større Eclat i de opsigtvækkende, af Alle læst og overalt drøftede »Breve fra Helvede«, som 1866 udsendtes under Navnet M. ROWEL (4. Opl. 1871). Endog større Opmærksomhed end herhjemme have disse Breve vakt i Tydskland, hvor en Oversættelse af dem i et Par Aar har vundet en exempelløs Udbredelse i henved en Snes Oplag, saa at »Breve fra Helvede« absolut er det nyere danske Skrift, der er almindeligst kjendt hos vore sydlige Frænder. Disse sidste to Arbejder, hvilke 1868 en Legende- og Parabel-Cyclus »Høgholt« sluttede sig, ere ogsaa baade dyberegaaende og mere individuelt prægede Arbejder end Thisteds Ungdomsproduktion, hvis Tilblivelse mere vidner om en let arbejdende Fantasi og en livlig Tilegnelsesevne end om nogen enten stærkt udpræget eller stærkt bevæget Subjektivitet. Vald. Thisted døde 14. Oktober 1887.

umohr. Meget afholdt, især i den modnere Ungdoms Kreds, blev THEODOR KJERSTRUP RUMOHR (1807—84) som Forfatter af de under Mærket P. P. udgivne nationale Søhelte-Romaner »Peder Tordenskjold«, 1842, og »Niels Juel og hans Samtid«, 1846. Forud for denne meget populaire Produktion gik i Trediverne nogle historiske Fortællinger: »Odins Ankomst til Norden« »Jacob Dannefærd«, ligesom den efterfulgtes af Arbejder i lignende Genre: »Grevens Fejde«, 1849, og »Historiske Billeder fra Christian den Fjerdes Tid«, 1863. Forskjellige mindre Digtninger og rejsebeskrivende Skizzer er det her overflødigt at nævne; Rumohrs Yndest hos en vis, ikke saa ganske lille Del af Læseverdenen staaer og falder med P. P.s historiske Romaner.

PETER LUDVIG MØLLER har der flere Gange været Lejlighed til at nævne i denne Fremstilling af Litteraturens Gang for hans fine og korrekte Opfattelse af dens Fænomener. Han blev født i Aalborg den 18. April 1814 og vandt som Student Guldmedaillen for Besvarelsen af Universitetets Prisspørgsmaal, en Udmærkelse, som atter blev ham til Del i hans modne Alder for Afhandlingen P. L. Møller.

P. L. MØLLER.
Efter en Hr. Marenus L. Møller tilhørende Tegning af Constantin Hansen.

om »Det nyere Lystspil i Frankrig og Danmark«, 1858. Navnlig i Fyrrerne var P. L. Møller en kyndig, baade anseet og frygtet Deltager i den æsthetiske Debat. En Del af sine Bladartikler har han samlet i to Bind »Kritiske Skizzer«, 1847, et Skrift, som endnu stadig maa raadspørges af den, som vil skildre hin Tids litteraire Bevægelse. Vi lære Kritikeren her at kjende som en Mand, der er udrustet med en sjelden Lydhørhed overfor spirende Retninger og fremstaaende Talenter, hvor famlende deres første

Ytringer end kunde være, som en Smagsdommer, hvem det Centrale i Digtekunsten, det umiddelbart frembrydende Poetiske, altid var mere værdt end Formler og Systemer; men tillige som en Polemiker, der ikke lod noget Vaaben ubenyttet, naar det blot var hvast og spidst nok til at bibringe Modstanderen Ulivssaar (se Afhandlingerne »Chr. Molbech, et Litteraturbillede«, og »Poul Rytter, Viser og Vers«).

Skjøndt den lyriske Litteratur har modtaget tre Digtsamlinger fra P. L. Møllers Haand, har han dog kun ringe Betydning som Digter. Den første — »Lyriske Digte«, 1840 — bringer næsten kun Ubetydeligheder, mest vistnok fra en tidlig Ungdom og ofte meget mangelfulde i Formen. I den næste Samling — »Billeder og Sange«, 1847 — er en Del af den førstes Indhold gaaet over, forøget med adskillige nyere Poesier, af hvilke der dog kun er Anledning til at nævne et Par, som Digtet »Ved Weyses Død« og Studentervisen »Den himmelske Fastelavn« (»Risets store Dag vil komme«). En Gruppe erotiske Situationer er bygget over politiske Motiver og røber P. L. Møllers oppositionelle Aand, medens der af andre Digte bryder Stemninger frem, som vise ham i Uenighed med det officielle Samfund ogsaa paa anden Maade. Oversættelserne af franske, tydske og engelske Digtere, af polske og nygræske Folkesange vidne om hans Fortrolighed med fremmede Litteraturer. Den senere Digtsamling »Løvfald« — udgivet 1855 under Navnet OTTO SOMMER — bringer ligeledes i sine betydeligste Stykker Behandlinger af fremmede Emner, tagne fra angelsachsisk og gascognisk Folkedigtning. Hans klangfuldeste originale Digt »Arion« findes ikke i nogen af disse Samlinger, men i et Bind af den smukke Aarbog »Gæa«, han udgav 1845—47.

Sine sidste femten Leveaar tilbragte P. L. Møller i Paris, ernærende sig højst tarveligt som Korrespondent og Litterat — en Slags Bohême-Existens, der endtes i Sygdom og Forladthed ved hans Død paa et Hospital i Rouen den 6. Decbr. 1865. Bidrag til Opfattelsen af hans i flere Henseender mærkelige Personlighed findes i M. GOLDSCHMIDTS autobiografiske Skrift »Livs Erindringer og Resultater«.

Iolbech. Som Lyriker og Dramatiker gjorde CHRISTIAN KNUD FREDERIK MOLBECH, Søn af den bekjendte Historiker og Sprogkyndige, født

havn den 20. Juli 1821, i Begyndelsen af Fyrrerne sine ridt paa Forfatterbanen. Som ung Student vandt han tets Guldmedaille for Afhandlingen »Om Billedhugger- og dens Poesi« og udgav samme Aar — 1840 — Digt- 3illeder af Jesu Liv«, unægtelig et paafaldende Emne tenaarig Yngling; ejheller Tale om Ide-Udlæggelse eliernes Episoder ılenschlägers »Aa- gelium«, men kun dere poetisk Ud- Situationerne, en fter en østerlandsk rit, der ofte giver iske Billeder; de dende Versformer ıdlede med Fær- jøndt endnu ikke 1845 udkom det)rama »Klinte- Brud«, der kort var gaaet nogle ver Scenen, men unne faae fast Fod fordi det — hvad ig forudse hos en orfatter og en saa lyrisk Natur — paa en rask frem- Handling og en

CHR. K. F. MOLBECH.
Efter et i Alhambra taget Daguerreotypi.

raktertegning, hvilke Mangler snarere bleve mere frem- end der bødedes paa dem, ved de mange lyriske Stands- m hver for sig kunde være af god og skjøn, kun ikke af Virkning. I det omtrent samtidige romantiske Drama jerget« var Karakteristiken mere bestemt og af større Effekt, men Handlingen kun lidet fængslende. Det ud- men med »Blandede Digte« under Fællestitlen »Digt-

ninger«, 1845. I Digtene er en elegisk Grundtone fremherskende, undertiden ytrende sig med et vist Fynd og i en Form, der mere og mere stræber hen mod den fuldstændige Klarhed i Udtryk, den ulastelige Renhed i Versbygning; saaledes i Digtene »Farvel«, »Til Erindring«, »Lion«, »Døden«. Med kongeligt Rejsestipendium gjorde Molbech 1846—47 en større Udenlandsrejse, paa hvilken han gjæstede det sydlige Spanien, Malta, Sicilien, Neapel, Rom og Florens, hvorfra han over Norditalien, Schweiz og Paris kom tilbage til Hjemmet, hvor han 1848 udgav Rejsebillederne »En Maaned i Spanien« og begyndte paa sin Oversættelse af Dantes »Guddommelige Komedie«.

.. Reitzel. For den æsthetiske Litteratur i dette Tidsrum blev det unge Forlagsfirma C. A. REITZEL af størst Betydning paa Grund af den Energi, som prægede dets Forretningsgang, den Ærgjerrighed, der besjælede det i Henseende til at samle de bedste Navne om sig, og den Liberalitet, hvormed det imodekom Forfatternes dengang ganske vist meget beskedne Honorarfordringer. Firmaet stiftedes 1819 af CARL ANDREAS REITZEL (1789—1853), der efter en Menneskealders Virksomhed kunde kaste Blikket tilbage paa et æsthetisk Forlag med Navne som Aarestrup, H. C. Andersen, Baggesen, Blicher, C. J. Boye, Fru Gyllembourg, Hauch, J. L. Heiberg, Hertz, H. P. Holst, Ingemann, S. Kierkegaard, P. M. Møller, F. Paludan-Müller, Sibbern, Thiele, Wilster og Chr. Winther. Efter hans Død har HAUCH givet ham den Lov:

Med Kunstens Sønner har han aldrig tinget,
det var hans Fryd at se dem veltilfreds,
og mangen Aand, der svæver end bevinget
i den uendelige Digtnings Kreds,
den stod han bi, thi han forstod at ane,
hvad der sig rører i det unge Bryst,
han hjalp dem frem at bryde sig en Bane
til Landets Hæder og til Folkets Lyst.

Men om Reitzels Forlagskatalog kan man bruge Svend Tveskjægs Ord i »Palnatoke«: Tallet er fuldt, kun Hovedmanden mangler«. OEHLENSCHLÄGERS Navn findes ikke i Forfatterrækken; thi omtrent fra Hjemkomsten fra den første Udenlandsrejse at regne var Digteren

egen Forlægger, i Haab om større pekuniairt Udbytte, indtil i Aaret 1844 solgte Forlagsretten til alle sine Skrifter for et srum af ti Aar til Universitetsboghandler ANDR. FRED. HØST. 7 stiftedes Selskabet til Udgivelse af Oehlenschlägers Skrifter, hvis Forlag der indtil 1862 udkom 32 Bind poetiske Arbejder, ;ivne og textkritisk kommenterede af F. L. LIEBENBERG. Til ne Udgave sluttede sig 1868 de to af Samf. t. d. danske Litte-

C. A. REITZEL.

rs Fremme udgivne Bind »Bidrag til den oehlenschlägerske ratururs Historie« samt 1872 »Erindringer, sammendragne og ivne af F. L. LIEBENBERG og OTTO BORCHSENIUS«. 1884 tes hele det oehlenschlägerske Forlag af P. G. PHILIPSEN, der den flere nye Oplag af Enkeltværker har udgivet en billig eudgave i 26 Numre, Miniaturudgaver af »Aarets Evangelium« »Helge« samt illustrerede Pragtudgaver (Tegninger af H. N. SEN) af »Sankt Hansaften-Spil« og »Aladdin«.

olitiske ægelser.

Med Tidens æsthetiske Interesser begyndte de politiske at brydes. Julikongedømmets parlamentariske Institutioner bleve et Forbillede, som stod i et lokkende Lys for den yngre Slægt, e Tale af Guizot eller Thiers blev den snart en vigtigere Begivenhe end et hjemligt poetisk Værk, hvorvel der ogsaa var et ikke lid æsthetisk Moment i dens Nydelse af saadanne Stormænds politis Veltalenhed. Provindsialstændernes Indførelse aabnede en lille Ven for den indestængte Kraft, og saalænge Tronen beklædtes af de patriarkalske Frederik VI., om hvem Geijer saa træffende har sag at han var et sjeldent Exempel paa, hvorledes en Konge kan sam et Folks Kjærlighed om sig, ene og alene fordi han er en retskaff Mand — saalænge Statens Tøjler endnu laa i de samme Hænde der havde ført dem i en fjernere Fortid, end de Flestes Erindri kunde naa tilbage til — saalænge var den politiske Bevægel endnu af stilfærdig Natur. Men med Christian VIII.s Tronbestigel antog Tingene et nyt Udseende, der øjeblikkelig gav sig ogsaa litterairt Udslag, idet Ugebladet »Fædrelandet« fra December 18 etableredes som Dagblad. At Giveren af den norske Grundlov ik var tilsinds at gjentage Experimentet paa dansk Grund, blev sn klart af de mere og mere kølige Afslag, som bleve Petitioner herom til Del; medens man i sin Skuffelse over denne briste Illusion lukkede Øjnene for de virkelige Vanskeligheder, so Monarkiets uensartede Sammensætning lagde i Vejen for en F fatningsforandring, saae man desto tydeligere de fra den samm Mislighed udspringende Farer, som fra Rigets tydske Element truede de danske, og var med god Grund bekymret over enke skjæbnesvangre Skridt, som Regjeringen foretog sig i Haab om besværge Faren ved en subtil Politik. Uroen og Ængstelighed i Befolkningen udsprang saaledes fra en dobbelt Kilde: Frygt for Sønderjyllands Fortydskning og den utaalmodige Harme ov at Regjeringen ikke i sin Blindhed kunde se, at ogsaa for den Fare var konstitutionel Frihed det eneste frelsende Palliativ. Den Stemning fæstnede sig i Løbet af Fyrrerne til en kraftig Opini der bares oppe af Borgerstandens bedste Elementer og fik et v talende Udtryk i den mest ansete Del af Dagspressen. Inden denne vare forøvrigt forskjellige Retninger repræsenterede: lag eet Blad fortrinsvis Vægten paa Nationalitetens Bevaring, betone til Gjengjæld andre Frihedsudviklingen des stærkere, mere e

Forposten. (Davidsen.) Kjøbenhavnsposten. (Grüne.) Den Frisindede. (Rosenhoff.) Fædrelandet. (Lehmann.) Aftenbladet. (Boëtius.) Adresseavisen. (Jetsmark.)

Corsaren. (Goldschmidt.) Dagen. (Fribert.) Berl. Tid. (Nathanson.)

Censurens Triumftog.

Efter en Familien Ploug tilhørende Tegning af V. Marstrand.

mindre nærmende sig det republikanske Ideal eller antydenc kommunistiske Statsinstitutioner, ligesom ogsaa Kampmaaden strakt sig fra alvorsfuld Pathos til lystig Satire. Overfor Opposition bladene stod en ikke saa talentfuldt betjent Regjeringspresse, hv defensive Stilling i og for sig var mindre taknemmelig end A gribernes Position, og som, ifølge Sagens Natur, var mere b grændset i Valget af sine Vaaben. For at bøde herpaa havde d en mægtig Allieret i Regjeringsmyndigheden, som traadte op im Oppositionen med hele sit Apparat af Beslaglæggelser og Sag anlæg, Konfiskation, Fængselsstraffe og Mulkter; alene »Fædr landet« maatte i Christian VIII.s Regjeringstid udrede 6,450 Rdl Bøder, over en Trediedel af den Sum, der ialt idømtes den kjøbe havnske Oppositionspresse.

. Ploug. Allerede fra Foraaret 1841 var den da ikke fuldt otteogty aarige PARMO CARL PLOUG bleven knyttet til »Fædrelandet Redaktion. Han blev født i Kolding den 29. Oktober 1813 dimitteredes 1829 til Universitetet, hvor han Aaret efter tog and Examen. I nogen Tid var Filologien hans Studium, men B vægelsen efter Julirevolutionen gjorde ham til Politiker, og i akademiske Kredse, som han tilhørte med Liv og Sjæl, og i hvil han snart overtog en Leders Rolle, blev han en varm og al slagfærdig Forkæmper for Frihed, Danskhed og politisk Tilslutni til de nordiske Brødreriger. I tre Aar (1833—36) var Plo Alumnus paa Regensen; her bleve hans første Studentersange og den Ungdomsaand, de vare et Udtryk for, besjælede Live den gamle Bygning saa stærkt, at Konsistorium i Begyndelsen 1839 fandt sig foranlediget til at ophæve den syv Aar tidlig stiftede saakaldte Læseforening. I Studenterforeningen kunde unge, politisk anfægtede Kuld af Studenter ikke føle sig hjemn her beherskedes Tonen af Ældre, for en stor Del Embedsmæ med konservative Anskuelser, Hang til Komfort ogsaa i Student hjemmet og udpræget Uvillie mod den Uro, de politiske Debat bragte ind i det. Da Foreningen 1835 flyttede fra den gar Gaard i Boldhusgade til et elegant Lokale ved Holmens Kanal Landmandsbankens Ejendom), antog Tilværelsen der en selskabe Klubs forfinede Former, indenfor hvilke de Yngre hverken ha Raad eller Erfaring nok til at trives. Hos dem faldt det derfo

god Jord, da Regens-Læseforeningens Ophævelse gav Ploug og hans Meningsfæller Anledning til i April 1839 at stifte den saakaldte »akademiske Læseforening«, sædvanligvis kaldet »Akademikum«, som fik Lokale afvexlende i Kannikestræde, paa Hauserplads og i Vimmelskaftet. Her følte den nye Studenteraand sig hjemme; et vist burschikost Væsen var Normen og Formen, den politiske Opposition kunde komme uhæmmet tilorde og Modsætningen mellem det frie Studenterliv og den af Smaaligheden lænkebundne Filister-Tilværelse atter og atter betones til egen Forherligelse, Alt dog paa en godmodig, halvt selvironiserende Maade, der udelukkede al stiv Ensidighed.

Carl Ploug.
Efter et Daguerreotypi fra Begyndelsen af Fyrrerne.

For Regensen og Akademikum skrev Ploug i Slutningen af Trediverne og Begyndelsen af Fyrrerne sine overgivne Studenterkomedier, de saakaldte Atellaner, til hvis Forfattermærke han valgte det ogsaa af Holberg brugte Pseudonym Poul Rytter. Denne ligesaa muntre som hensynsløse Digtning, der drog Tidens politiske, sociale og litteraire Forhold frem til flygtig Beskuelse i Nuets komiske Hulspejl, tilhører ikke Litteraturen; den fødtes af Øjeblikket og gjorde ikke Krav paa at overleve det. Men hverken var den derfor uden litterair Betydning eller blev den uden litteraire Følger; thi den Konstellation, som i disse løst henkastede dramatiske Skizzer tilvejebringes mellem Studenterverdenen paa den ene og Rigdommens, Fornemhedens eller den borgerlige Bornertheds Kredse paa den anden Side, er Atellaner.

just den samme, som træder os imøde i Hostrups første Studenterkomedier; Poul Rytters Udkast har tjent hans mere i Dybden gaaende Efterfølger til Forbillede, som jo ogsaa særlig den ploug'ske Atellans Studentertype, Jens Grib, danner Omridset til den hostrupske Komedies Klint. (Se O. BORCHSENIUS »Fra Fyrrerne«, I: »Poul Rytter og hans Atellaner«).

Delvis ere Plougs Lejlighedsstykker gaaede over i Litteraturens Eje, forsaavidt som adskillige af deres Sange ere blevne almindelige Studenterviser; saaledes Slutningssangene »Regensen hedder for Ingenting ej Gaarden ved Taarnets Fod«, »Vort Liv er viet til Bog og Pen«, »Vi er en liden, men modig Hær« samt Skandinavismens Program-Sang, den ved Tusinder af Lejligheder og af Hundredtusinder af Læber sungne »Længe var Nordens herlige Stamme«, som første Gang lød den 7. Februar 1842 i den politiske Allegori »Kjærlighed under Karantaine«.

Viser og Vers. I den 1847 udkomne første Samling af »Poul Rytters Viser og Vers« have vi Plougs lyriske Digtning i denne hans første Periode for os og se i den en klar Afspejling af de Tanker, der ledede hans offentlige Virksomhed. Under Rubriken »Studenterliv« samles de ældste af hans Viser, som besynge Regens- og Akademikums-Livet, vel ikke uden at røbe deres oppositionelle Udspring, men dog mindre programmæssige end de senere, af den personlige politiske Kamp fremgaaede Digte; her træffe vi Nytaarssangen »Aarets Daab« (»Nu har vi kistelagt«), Drikkesangen »Soldets Philosophi«, den til bellmanske Rhythmer skrevne stemningsrige Elegi »I Sommerferien«, Skovvisen for Studentersangforeningen »I Skoven gaaer Livet Andante«, Sangene fra Akademikums forskjellige Festligheder: »Kors, Akademikum! er det Dig selv?«, »Sold, Akademikum, eengang endnu!« og »Studenter vi kaldes, men er jo Ingenting«, de sidste skrevne i Anledning af de to Studentersamfunds Gjenforening i Decbr. 1843. — Kategorien »Frihed og Fædreland« omfatter de mere politisk udprægede Viser, som jo Ploug ogsaa lægger den politiske Tanke om Nordens Enhed ind i Begrebet Fædreland. Afdelingen indledes med det varme Digt »Til de Unge« og indeholder fremdeles »Jylland« (»Du Kæmpearm, som trodsende udstrækker«), »Modersmaalet« (»Du Danske, som kan høre de velske Toners Flugt«), »Slesvig« med de prægnante Linier:

Og se — det lysner alt i Syd:
midt paa de Tydskes Thinge
Peer Hjort Lorenzen slog til Lyd
med Modersmaalets Klinge.

Endvidere »Løftets Bæger« (»Herlige Moder, Skjoldmø prud«), »Unge Gjenbyrds-Liv i Norden«, »Fostbrødrelaget«, »Dejlige Øresund«, »Liflig fløjte Velsklands Nattergale« o. fl. — Under »Museum« indordnes poetiske Karakteristiker af og Sange til bekjendte Personligheder, afdøde og levende: Weyse, Fru Heiberg, Jenny Lind, Thorvaldsen, Oehlenschläger, J. F. Schouw, H. N. Clausen, J. C. Drewsen, D. G. Monrad o. fl. Her findes ogsaa den varmtfølte, men i sit Udtryk stærkt rhetoriske Forherligelse af Armand Carrel og Joh. Hage (»Ordets Ridder«) saavelsom »Dronning Mathilde«, der ved sin Form danner Overgangen til Plougs fortællende Digte.

Krigsaarene 1848—50 maatte selvfølgelig gribe en af Fædrelandets Skjæbner saa stærkt bevæget Digternatur som Plougs paa det Varmeste; en ædel Mandigheds dæmpede Pathos kommer tilorde i de bedste af Digtene fra hin Tid: »Slaget ved Slesvig« (»Paaskeklokken kimed mildt«, »Det var ved Jevndøgnstid, de Danske«), »Christian den Ottende«. Fra dette Tidspunkt tage ogsaa Plougs mange Grundlovssange deres Begyndelse.

At der fra de lystige Regensviser og de flygtigt byggede Studenterkomedier skulde udspringe en dramatisk Digtning af national Betydning og betegnende et Skridt videre paa den danske Komedies Udviklingsgang fra Holberg af, anede maaske mindst af Alle den unge **Jens Christian Hostrup** selv, da han nedskrev de første af disse lette Sager. Han blev født i Kjøbenhavn den 20. Maj 1818, Søn af Justermester Peder Hostrup og Enken Johanne Ingemann, der havde været gift med Digterens ældste Broder. Jens Christian var det mellemste af fem Børn i et stille, fredeligt Hjem. Indtil sit trettende Aar gik han i en kjøbenhavnsk Borgerskole, kom saa i Metropolitanskolen, hvor han hurtigt fik Friplads, og blev 1837 Student med anden Karakter. Allerede i Drengeaarene havde han stiftet Bekjendtskab med F. L. LIEBENBERG og i Metropolitanskolen havt KR. MANTZIUS til Klassekamerat, saa at hans vaagne Sands for poetisk Læsning kom under god Vejledning og en tidlig Fortrolighed med dramatisk Form og Teknik udvikledes hos ham under de hyppigt arrangerede Dilettantopførelser. I Rusaaret betoges han stærkt af MARTENSENS filosofiske Forelæsninger, J. C. Hostrup.

og da den unge Docent traadte ind i det theologiske Fakultet, var Loddet kastet for Hostrups akademiske Løbebane: han vilde studere Theologi for at kunne følge den forunderligt vækkende Lærer. I »Akademikum« (S. 321) samledes hans Adepter og snakkede hegelsk, og fra de politiske Strømninger kom paa anden Vis nyt Liv ind i Studenterkredsene. Hostrup, der 1841 fik Regensen og 1843 tog sin Embedsexamen, blev snart i en fremtrædende Grad disse Ungdomsstemningers poetiske Tolk. Herom vidne noksom »Jens Kristrups« friske Studentersange; de have nu i et halvt Aarhundrede været Opsange ved alle Studentersammenkomster, og trods det enorme Slid paa dem, som kun den rahbekske Drikkevise kan byde et Sidestykke til, er der endnu Ungdomsglæde i dem (»Som Jøderne vi sad ved Nilens Strande«, »Nu er det stille«, »Før smiled vor Sommer saa venlig og varm«, »Nu for de danske Studenter vi vil synge lystigt i Kor«, »Regensens Provst saa mangen en Gang«, »Da Vaartoner løde« o. fl.). Det er, foruden Symposiernes Liv, mest den idylliske Side af Tilværelsen i den røde Gaard, Hostrup tager til Emne, hensigtsløst skjemtende og uden politisk Tendens; herhen høre de fortræffelige Digte »Til Kontubernalen«, Situationsbilledet »En Sommerdag paa Regensen«, »Til en Natteravn«, og nær ved dem staaer en saadan Spøg som »Visen om Karen«, hvormed Hostrup som litterair Skjemt optog den naive kjøbenhavnske Gadevises Form.

Hostrup havde for private Kredse skrevet et Par Sangspil — »Den Tredie« og »Den gamle Elsker« — samt for Akademikum et Par mindre Lejlighedsstykker, da han mod Slutningen af Aaret 1843 opfordredes til at forfatte et dramatisk Arbejde, med hvis Opførelse »den nye Studenterforening«, der skulde fremgaa af den forestaaende Sammenslutning mellem de to hidtil skilte akademiske Grupper, kunde fejre den gjenvundne Enighed. Han var lige bleven færdig med sin theologiske Attestats og tog villig fat paa Arbeidet.

I sine Erindringer fortæller han herom Følgende: »Jeg vidste, at Stykket skulde handle om Studenter og kjøbenhavnske Haandværksfolk, der stod for mig som den morsomste og ejendommeligste Del af Byens Befolkning. At det netop blev en Kobbersmedfamilie, der blev Regensianernes Gjenboer, troer jeg nu at have opdaget Grunden til. I min Tid boede der ikke nogen Kobbersmed i store Kannikestræde; men jeg var, Aaret før jeg skrev »Gjenboerne«, engang kommen i Snak med en Kobbersmedesvend, der fortalte, at han nu skulde tage fat paa sit Mesterstykke,

Til

Den

Medfölg

lige

at ind

var en Messingmaskine. I sin Beskrivelse af alle de Fortræffeligheder, hvormed e skulde udstyres, brugte han Ordet Gesvejsning, som jeg ganske vist ikke for- og heller ikke forstaaer rigtig endnu, men som bed sig fast i mig, fordi jeg at det var et af de Ord, der give Kolorit. Nu var der Brug for det, og det e saa Basalts Elskede til Datter af en Kobbersmed. Det Eventyr-Element, som ik ind med i Stykket, var mig ikke blot nødvendigt for at sætte det Hele i ; jeg brugte et saadant i flere af mine ældre Stykker og har altid syntes, at ıøjnede Himlen over mine smaa borgerlige Skildringer. Jeg har stedse elsket tyrdigtning og havde allerede hos Shakspeare i »Stormen« og i »Sommernats-men« følt, hvor udmærket det Eventyrlige og Stærktkomiske klædte hinanden. ejsende tydsk Selskab havde for nogle Aar siden ved blandt Andet at spille ıpacivagabundus« henledt Opmærksomheden paa Raimunds og Nestroys wienske :komedier, hvis lavtkomiske Hverdagsscener sættes i Forbindelse med en barok everden .... Der er skrevet adskillige andre Studenterkomedier, før jeg skrev ; men af disse har jeg kun kjendt de Plougske, og jeg har stedse aabent ved-t mig, at de har paavirket mig, uden at der derfor kan være Tale om Efter-ıg. Af daarlige Komedier kan man i det Højeste lære at vogte sig for deres men dette hjælper aldeles ikke til at skrive en bedre. I Midten af December eg færdig med de to første Akter, som saa af Mantzius blev oplæst for Be-lsen, og saa blev der strax taget et Souffleur-Exemplar af disse, og Rollerne :evne og omdelte, saa at Prøverne kunde begynde allerede før Jul. Imidlertid .e jeg skrive tredie Akt; men der gik nogen Tid hen, inden jeg rigtig fik fat ıa. Jeg var under Prøverne kommen lidt ud af det, og baade de og Julen op-nine Tanker. Men da jeg nu skulde i Lag med tredie Akt, opdagede jeg, at kke var bleven helt færdig med min Plan; der var endnu et Hul i den. Jeg e nemlig ikke faaet det ganske klaret, hvordan Løitnant v. Buddinge skulde ;es til at afstaa Rikke. Da det kom til Stykket, kunde jeg ikke lade Smede-lenes Næver gjøre det af med ham, for selv det rent Fantastiske har sine Love; naa være Methode i Galskaben. Det maatte være den høiere Verden, som havde :t ind i Stykket, der skulde fælde Synderen, den underfulde *vox klintica;* men ar Skomageren jo gaaet ud af Spillet og havde taget Klints Usynlighed med sig. var derfor først, da jeg fandt den simple Udvej at lade Klint krybe under et, at Skuden kom flot igjen; men saa gled den ogsaa nok saa strygende som nem de to første Akter, og Scene efter Scene blev opskreven og tagen i Brug, ɔm Akten skred fremad.«

Saaledes var altsaa »**Gjenboernes**« Genesis. Stykket opførtes :e Gang den 20. Februar 1844 for et exklusivt Studenter-likum, men i Vinterens Løb endnu to—tre Gange for en mere idet Tilskuerkreds. Denne Komedies Ry for ungdomsfrisk ıterhed og stor scenisk Virkning i den — trods den overnatur-Motor — saa højst naturlige Sammenstilling af Studenterliv og ;tertilværelse gik viden om Land; men det varede dog nogen , inden den nationale Scene vilde acceptere dette Produkt af burleske Studentermuse. Det spilledes først i Provindserne og :de derpaa -- med Mantzius som Gjæst i Lieutenant v. Buddinges Gjenboerne.

Rolle — til den officielle Antagelses Tærskel ved at bringes paa de saakaldte »Sommerskuespils« Repertoire. Da det her vandt almindeligt Bifald og Theatret i Foraaret 1848 var omtrent renonce paa Stykker, som kunde give Hus ved de ikkeabonnerede Søndagsforestillinger, blev »Gjenboerne« omsider indlemmet i det virkelige Repertoire og opførtes første (naar Sommeropførelserne medregnes, ottende) Gang Søndagen den 19. Marts 1848. Komedien hører nu til Theatrets livskraftigste Veteraner og har forlængst passeret Halvandethundredtallet, som Hostrup overhovedet staaer som Numer fem blandt de ti originale Forfattere, hvis Stykker ere givne hyppigst.

Hvad der stiller »Gjenboerne« saa højt i nationalt Værd, er det elskværdige Lune, den godmodige Humor, som fra først til sidst gjennemtrænger Stykkets Skildring af kjøbenhavnsk Mellemstandsliv. Her er vel opstillet en Modsætning mellem en Idealitetens og en Hverdagsagtighedens Sfære, men ligesom der indenfor begge Grupper findes Overgangsfigurer, der bringe dem hinanden nær, som det Hele da ogsaa ender med en fredelig og festlig Allianco, saaledes dækker Satirens Godmodighed over de skarpe Kanter, saa de tabe Evnen til at støde og kun sees i deres komiske Egenhed; selv en saa mislig Skikkelse som v. Buddinge, der gaaer ud af Spillet med Skam og Skade, følges paa Vej af en vis Sympathi, som skyldes de glade Minder om hans af Pudsighed struttende Person.

I kunstnerisk Henseende betegner »Gjenboerne« et stort Fremskridt i Henseende til paalidelig Gjengivelse af Virkeligheden for Karakterernes Vedkommende. Hostrups store Forgængere, Heiberg og Hertz, kunne paa langt nær ikke maale sig med ham i Evnen til at aflure de komiske Personer de Træk, som skille de dramatiske Figurer ad i Alder, Dannelse, Stand og almindelig Livsopfattelse, og det baade i deres Tale og i deres Handling. Som Hostrup ikke nøjes med en almindelig Studentertype, men idealiserer Standen i Klints Person og forøvrigt omgiver ham med en Gruppe mere og mindre til Komiken hjemfaldne Academici, saaledes har han med en vidunderlig Paalidelighed i Form og Farve gjengivet den borgerlige Husstands danske Flora, fra den studse Tidsel Christen Madsen til den huslige Gyldenlak Rikke. Og trods de brutale Elementer, vi her faae at gjøre med — hvor nobel og yndefuld er her ikke selv den drøjeste Skjemt ved den

Troskyldighed, hvormed den fremsættes! Der hviler over Kobbersmedens Hjem en patriarkalsk Duft, der vel kun har hjemme i en snævert begrændset Region — som Potpourri i en Lerkrukke —

J. C. Hostrup.
Efter en Blyantstegning af A. Dorph.

men som dog er stærk nok til at gjennemtrænge den hele mesterlige Skildring af kjøbenhavnsk Borgerstandsliv i gamle Dage. Her staa vi atter ved »Gjenboernes« nationale Betydning og se

den som en Frugt af Digterens sikre Virkeligheds-Iagttagelse ikke mindre end af hans Anskuelsesmaades ægte danske Art.

I Foraaret 1844 modtog Hostrup en Huslærerplads hos en Familie paa Kysten af Nordsjælland, men unddroges dog ikke derved Hovedstadslivets Paavirkning, da hans Elever om Vinteren opholdt sig i Kjobenhavn. For Studenterforeningen skrev han 1845 den elskværdige lille Vaudeville »Intrigerne«, der Aaret efter optoges paa det kgl. Theaters Repertoire, og 1846 Folkekomedien »**En Spurv i Tranedands**«, som Theatret erhvervede 1848. I dette Skuespil er Modsætningen mellem de »to forskjellige Verdner« ganske anderledes spændt end i »Gjenboerne«, men her betinges den heller ikke blot af en Dannelsesforskjel: Digteren søger dybere tilbunds og fremstiller den ydre Politurs, den tomme Forfængeligheds, det snilde som det frække Lykkejægeris uforsonlige Modsætning til sand Aands- og Hjertedannelse, idet han, atter her ved Hjælp af en fantastisk Intervention, omgiver den plebejiske Simpelheds Repræsentant med et laant Skin, som drager alle Daarskabens letflagrende Sværmere til sig, saa de ved Afslutningen af den overgivne Handling krybe om med ynkelig forbrændte Vinger. Ogsaa i dette Stykke ere Studenter-Individualiteterne holdte klart ud fra hinanden ved en flygtig, men aldeles tilstrækkelig Karakteristik; og i Skikkelser af kostelig Komik er det fine Selskab paa første Sal, men med endnu større Naturtroskab det tokkerupske Hjem i Kjælderen fremstillet.

» Spurv Tranelands.

Skjøndt i disse Stykker saaledes ogsaa Studenterherligheden tildels har været stillet tilskue i ironisk Belysning, har den dog i sin Helhed fordret Sympathi som et Element af ideal Natur; i Toakts-Lystspillet »Æsthetisk Sands«, der 1849 kun oplevede nogle faa Forestillinger, vender Digteren derimod, som dreven af en Slags Retfærdighedsfølelse, Forholdet om og stiller det redelige Hjertelag, selv hvor et højere Syn mangler, som ethisk Eje højt over en æsthetisk-forkvaklet Personligheds usande Natur. Vi have her Overgangen til det dybere Blik paa Tilværelsens Forviklinger, der har ført til Skildringen af en Person som Skriverhans og til den alvorlige, til Eftertanke manende Samfundsbetragtning, som ved hans Forbindelse med Handlingen er lagt ind i den lyse Skjemt, den yndefulde Sommerstemning, der ellers raader i den Fireakts Vaudevillekomedie »**Eventyr paa Fodrejsen**« (opf. 1848),

uden Tvivl Hostrups gedigneste dramatiske Værk, ligesaa fuldendt i Handlingens lette og dog saa sikre Komposition som i Tegningen af de optrædende Personer, der tilsammentagne danne et rigere nuanceret, med finere Sands for den dæmpede Farve udført Karaktergaleri end i noget af Digterens tidligere Arbejder. Eventyr paa Fodrejsen.

Mod Slutningen af denne Periode skrev Hostrup endnu Sangspillene »Familietvist eller det mærkværdige Aar« og »Soldaterløjer« (opf. 1850), hvilket sidste har gjort en aldeles enorm Lykke paa Scenen ved en med Stykkets Væsen stemmende farceagtig kaad Udførelse af den lystige Handling, der ogsaa mere er beregnet paa Theatervirkning end opfattet efter virkelige Forhold. Efter en Sommerrejse til Norge 1849 skrev Hostrup Syngestykket »En Nat mellem Fjeldene«, der dog først flere Aar efter kom paa Scenen, da det havde fundet en Komponist i den yngre Hartmann.

Skjøndt selv Akademiker, stod **Meïr Goldschmidt** dog som Oppositionsskribent helt udenfor den akademiske Kreds og var ogsaa kun undtagelsesvis med i dens hensigtsløst-muntre Ungdomsliv; »i Ordets frie, glade Betydning har jeg aldrig været Student«, siger han i sit Memoireskrift »Livs Erindringer og Resultater«. Han kom til Verden den 26. Oktbr. 1819 i Vordingborg i et jødisk Hjem, hvor den orthodoxe Observans paa Grund af Forholdene dog kun meget ufuldkomment kunde gjennemføres. Han er af Levi Stamme, gjør han opmærksom paa strax i Begyndelsen af Memoirerne og tilføjer om dette Slægtsammenhængs Værd i vore Dage: »Der er i det moderne Samfund ingen Rang eller Betydning forenet med et saadant Stamtræ, og selv iblandt Jøder medfører det ingen anden Udmærkelse, end at hvor i Verden jeg i en Synagoge vil ønske at være med, naar paa visse Dage det foreskrevne Antal af Menigheden kaldes op for at læse i Loven og velsigne den, skal jeg, hvis Ingen af Ypperstepræsten Arons Slægt — forresten ogsaa af Levi Stamme — er nærværende, være den Første. Om og en Mand af Kongeslægten var tilstede, maatte han følge efter os. Men Glandsen er jo gaaet af Fyrsteslægten som af hele Riget, og selve Ceremonien har kun Betydning som Noget, der har gjentaget sig i mit Liv: Ved alle Lejligheder, M. Goldschmidt.

hvor jeg skulde kæmpe, er jeg gaaet til Kampen med instinktmæssig Fordring paa at blive Nr. 1.«

At Livet ligesom ironiserede over denne Fordring en af de første Gange Goldschmidt med fuld Energi rettede den til Tilværelsen og sig selv, fik en mærkelig Indflydelse paa hans Udvikling. Efter nogle Aars Skolegang i Vordingborg kom han til Kjøbenhavn og blev fjorten Aar gammel sat i det v. Westenske Institut. Han var en ligesaa velbegavet som ærgjerrigt stræbende Discipel, en af dem, som Skolen »ventede sig noget af«. Som Dux i øverste Klasse dimitteredes han 1836 til Universitetet; han var selv sikker paa den første Karakter med Udmærkelse, og Skolen ikke mindre end alle de, der kjendte ham, først og fremmest hans Familie, delte denne hans Sikkerhed. Paa Examens næstsidste Dag havde han otte Præ'er og tre Laud'er, altsaa et Præ mere end der behovedes for at blive indkaldt. Der stod kun eet Fag tilbage, nemlig Religion eller for Goldschmidt — der som Jøde ikke havde deltaget i den dogmatiske Del af Undervisningen — Bibelhistorie. Ikke des mindre gav Prof. H. N. Clausen ham et Spørgsmaal af Lærebogen, hvilket Goldschmidt mente ikke at kunne eller burde besvare. Resultatet blev et Haud, men da den skriftlige Udarbejdelse stod i Laud, troede Alle endnu, at dette maatte blive Hovedkarakteren. Men Universitetet havde en anden Beregning, ifølge hvilken et Laud i Skriftligt og et Haud i Mundtligt tilsammen udgjorde den sidstnævnte Karakter. Dermed var Udmærkelsen, »Indkaldelsen«, falden til Jorden. Goldschmidt følte sig som lammet i sit Inderste, Glandsen var som gaaet af Livet, et Maal var vel naaet, men uden den Triumf, der havde omgivet det i hans Tanker. Uden indre Drift fuldførtes Læsningen til den næste Examen som et Pligthverv, men med Arbejdet for den store Fremtidstanke, for Familiesammenholdets Ærgjerrighed: at han skulde »studere Medicin, blive Professor, den vidunderligste Læge ligesom Rabbi Meïr ben Maimon, ogsaa kaldet Maimonides« — dermed var det for bestandig forbi. Istedetfor Lægen viklede der sig foreløbig en Journalist ud af Puppen; men hans Piller vandt snart almindeligt Ry.

Examensskuffelse, Kjærlighedssorg og anden Melankoli havde affødt nogle Noveller i den Johannes Wildt'ske Smag, hvilke den unge Forfatter syntes saa godt om, at han inderlig ønskede at faae

dem trykte. I dette Øjemed stiftede han meget praktisk et eget Ugeblad for Byen Næstved, i hvilken hans Familie nu boede; Bladet tryktes i Kjøbenhavn, hvor ogsaa den attenaarige Redakteur havde Domicil, men henvendte sig jo nærmest til Præstø Amt, Fødeegnen. Nu og da kom Amtets lokale Interesser tilorde i det, hvilket endog førte til en Pressesag, som endte med Mulkt og et Aars Censur for den ungdommelige Bladudgiver. Kort efter Frederik VI.s Død afstod Goldschmidt Bladet for 200 Rdl., og med denne Sum grundlagde han »**Corsaren**«. Der var gaaet nogle Samtaler med gode Venner forud for dette Foretagende, men Planen var forøvrigt ingenlunde grundigt gjennemtænkt, ejheller støttedes den, da det kom til Stykket, af de Skrivekyndige blandt Vennerne, saa at Goldschmidt i Begyndelsen var ene baade om den praktiske Ordning af Sagen og om Udarbejdelsen af Stoffet, indtil han i Tidens Løb fik Støtte af et Par fastere Medarbejdere og kunde gjøre Regning paa en livligere Indsending af tilfældige Bidrag. Nr. 1 af »Corsaren« udkom Torsdagen den 8. Oktbr. 1840, Nr. 2 Onsdagen den 28. Oktbr., Nr. 3 Fredagen den 20. Novbr., hvorefter Bladet udgik regelmæssigt hver Fredag, naar intet »Beslag« standsede dets Fremkomst. Som »ansvarhavende Redakteur, Udgiver og Forlægger« afløste i Begyndelsen forskjellige illitteraire Personer hinanden, lejede til at bære de juridiske Følger af Udtalelser, som de vare uden Indflydelse paa — en »Straamands«-Institution, som Tidens vanskelige Presseforhold kunde undskylde, men som med alt det havde noget Pinagtigt for Goldschmidt, der senere har udtalt, at »et Blad som Corsaren behøver fortrinsvis noget Blankt og Fint hos Redaktionen; der skulde ikke være givet Folk Anledning til at tale om »Sjovere«; der skulde ikke være givet Anledning til endnu Mere«. Tilføjes bør det dog, at ogsaa Goldschmidt selv ramtes af Lovens tunge Haand, da Højesteret brød igjennem Ansvarssystemet og idømte ham Fængsel paa Vand og Brød, Mulkt og livsvarig Censur. Corsaren.

»Corsarens« politiske Standpunkt var i høj Grad uafhængigt. I ungdommelig-idealt Sværmeri for Republiken angreb den ufortrødent det absolute Kongedømme, dets Institutioner og Redskaber; men medens den her i adskillige Situationer kom til at staa Side om Side med den liberale Opposition, værgede den sin Selvstændighed ved ikke mindre aarvaagent at blotte dennes Fejl og

Overgreb og havde særlig et skarpt Blik for den eftertragtede Konstitutionalismes Bekvemhed til engang at bringe sine Forkæmpere til Magten og derved skabe et Partivælde i Folkefrihedens Navn; »Corsaren« antog sig saaledes naturligst det bredere Folkelags Sag og viste særlig Sympathi for de i Skyggen stillede Samfundsdele, Almuen paa Land og i By, hvis Tarv den forsvarede med en Antydning af kommunistiske Tanker, som viste langt ud over den Skattebevillingsret og borgerlige Frihed, der var det nærmeste Maal for den liberale Presse.

Paa dette Sted bliver dog nærmest »Corsarens« æsthetiske Værd som Vittighedsværk at betone. I denne Egenskab var Bladet et absolut nyt Fænomen i den danske Litteratur og har endog strakt sine Virkninger ud over denne, om ellers den mangeaarige Redakteur af »Kladderadatsch«, David Kalisch, har Ret i sin Forsikring om, at dette berømte Vittighedsblad afgjort er fremkaldt af »Corsaren« (se Wilh. Hamm: »Der dänische Corsar« i »Neue fr. Presse« 1874). Bladets æsthetiske Betydning er ikke betinget alene af den Omstændighed, at ogsaa litteraire og kunstneriske Fænomener vare inddragne under dets Satire og stundom parodieredes i Artikler af selvstændigt komisk Værd; ogsaa Arten af dets Persiflage falder ind under en æsthetisk Kategori, forsaavidt baade den større Komposition og den isolerede Vittighed kunne maales til deres Fordel med den komiske Digtnings, det pointerede Epigrams Maalestok. Hvad der endnu har bevaret disse satiriske Udfald en egen Friskhed, er en vis naiv Kunst i deres Formning, noget man kunde kalde Uredigeret eller Uarrangeret i deres Fremsættelse, trods den med fuldtbevidst Satire tilspidsede Braad. Ypperligst af alle »Corsarens« Vittigheder, fordi den uskyldig og diskret overlader det til Læseren selv at drage Konsekvensen, er maaske det allerførste Stykke i Nr. 1, hvilket tillige har den Mærkelighed at være POUL CHIEVITZ'S eneste Bidrag til Bladet. Det er en Samtale imellem en Skolelærer og en af hans Elever, saalydende: »Skolelæreren. Nu videre. Hvad vil det sige, at Gud er almægtig! Drengen. Han kan gjøre Alt, hvad han vil. ... Men saa er jo Kongen ogsaa almægtig. Sk. Aa Snak! Dr. Jo, han kan jo ogsaa gjøre Alt, hvad han vil. Sk. Snak! Hvad forstaaes ved, at Gud er almægtig? Hvad staaer derom i Lærebogen? Dr. (ramser op). Han kan gjøre Alt, hvad han vil, uden Møje;

TILLÆG

til

Søren sine Jamber, saa kan man dog ikke nægte, at den er fuldkommen saa vel skabt som nogen af vore Operasangere, og tyder paa fuldt saa megen Viisdom som selv de kongelige Reskripter, der ere udkomne i de sidste halv hundrede Aar. For at komme til Erkjendelse heraf behøve vi ingenlunde, som Heiberg, at henvende vor Opmærksomhed paa Himlen, vi kunne meget godt blive ved Jorden. Hvor godt indrettet er ikke alene det, at Jorden accurat indeholder saameget tørt Land, og Landet saamange Beboere, at Konger, Fyrster, Hertuger og slige Væsener kunne have Deres paa det Tørre? Hvilken Viisdom udviser ikke alene det, at Jorden nu i 5812 Aar har seilet omkring i Verdensrummet uden en eneste Gang at „støde paa", skjøndt den dog har saamange Søofficierer ombord? Og alligevel er denne Jord, som selv Schleswigholsteinerne ikke vove at forkaste, skabt paa endnu kortere Tid end Udkastet til den nye Trykkelov, der blev født af det mægtige danske Cancelli.

Ifølge Traditionerne gik det saaledes til:

I Begyndelsen var hele Verden saa mørk som Amagerbro ved Nymaane, og Vaadt og Tørt laa ternes Erklæring — gaaer med Amagerflæsked, den yvede langt mere end alle de Fæ, der kom paa den, kunde fortære.

Ere Traditionerne sande, da maa man i Himlen paa den fjerde Dag have saa travlt som en Generalfiskal efter et Studentermøde; thi ikke alene skabte Gud Sol og Maane, men satte ogsaa alle Stjernerne paa Himlen i saa net og smagfuld Orden, at selv Carstensen maa ansees for en Dumrian i Sammenligning hermed, og da vi nu af „den Frisindede" saa nogenlunde med Visbed vide, at alle de nævnte Ting ere Kloder, omtrent som vor Jord, og beboede af bevingede Væsener, der bade sig som Ænder og have Haar over hele Kroppen, saa maae vi virkelig blive stolte ved, at Gud brugte sex Dage til at skabe vor Jord, og derimod frembragte de andre mange Millioner paa en eneste Dag.

Paa den femte Dag skabtes Fisk og Fugle, og endelig paa den sjette alle andre Dyr og Fæ, og den første Konge, nemlig Løven. Uagtet Vorherre selv var Entrepreneur, paatog han sig dog — ligesom Christian Ballina i Viborg Amtsraad — Synsforret-

Facsimile af et beslaglagt og ikke senere frigivet Tillæg til "Corsaren",

hvilket ejheller findes i noget af de offentlige Bibliothekers Exemplarer af Bladet.

slugen over Arbeidet uden at blive excluderet for det. Han saae da hele Verden efter i Sømmene, og da han saae, det var saare godt, skabte han endelig et Menneske — Adam den Første — og satte ham i Edens Have. Her gik Adam i Førstningen og blæ-rede sig, som om han havde været Hofjunker, men da han snart mærkede, at hele hans Selskab bestod af Dyr, saa kjedede han sig ganske forskrækkeligt, og faldt omsider isøvn, uagtet der endnu ikke existerede noget „Aftenblad“ Vorherre, som nok ikke har fundet Behag i det philadelphiske Affondringssystem, tog nu et af Adams Ribbeen — hvilket kunde være ret godt, hvis han skulde have været ombord i Gefion; thi saa var idetmindste det ikke blevet slaget itu — og gjorde deraf en Madamme. Saasnart Adam vaagnede, friede han til hende, og fik strax hendes Ja, formodenlig fordi der ikke var andre Mandfolk i Nærheden, som hun kunde drille ham med.

Paa den syvende Dag velsignede Gud dem og formanede dem til Frugtbarhed, frik imod hvad Sogneforstanderskaberne befale, naar fattige Folk skulle have Bryllup. Derpaa overholdt hele Verden Helligdagsanordningen, og det endnu strængere end Manufacturhandler Ubde; thi det er noksom bekjendt, at Adam maatte gaae uden Buret den første Søndag. — medt at han tværtimod kunde nyde alle Landets Frugter, uden at der blev knurret derover, saa indseer man let, at han havde det saa godt som „Berlingske“ kunde ønske nogen reelt betalende Konge det.

Men, „hvorlænge var Adam i Paradiis?“ Neppe engang saalænge som Frederik Barfod i Aalborg, uagtet der dog ikke var nogen Amtmand.

Menneskene blive aldrig tilfredsstillede; giver man f. Ex. Kjøbenhavnerne en Criminalret ville de have en Jury; giver man Frederiksborgerne Advarsler for Tyve, ville de have en ridende Politiassistent, og faae de en saadan, forlange de maaskee endog, at han skal due noget. Saaledes gik det ogsaa med Adam; da han var bleven Konge vilde han absolut have Viisdom, og denne Pretention blev Motivet til hans Syndefald ligesom Magisterdisputatsen til Cand. Bjerrings.

Midt i Edens Have havde Vorherre nemlig sat et Træ, som skulde være Adam et Slags Cancelli og derfor kaldtes Viisdomstræet eller Træet paa Godt og Ondt, og hvis Frugter det var ham forbudt at røre, deels fordi disse — saasom de vare Frugter af et Cancelli — vilde smage ham bittre, og deels fordi det vilde bevise, at han ikke længere var en af Paradisets bedste Borgere, som ubetinget adløde og troede

ıen han gjør ikkun det, som er viist og godt, fordi han ikke vil ındet end det alene. Sk. Ja, seer Du det!« — Af den første ıargang anføre vi endnu nogle Smaastykker. Med Hentydning til t Par bekjendte Udtalelser af Christian VIII. skriver Bladet: »Det r glædeligt at se, hvorledes Besparelsessystemet alt mere og mere jør sig gjældende: alle Nationens »billige« Ønsker skulle op-ʼldes.« — »Kong Valdemar Atterdag blev, som bekjendt, kaldet ıaledes, enten fordi han henholdt Folk med Løfter fra den ene)ag til den anden ved at sige: »Imorgen er det atter Dag«, eller ɔrdi han bragte en lys og fri Tilstand tilbage i Danmark og saa-ːdes atter gjorde Dag i Landet. Vi ere overbeviste om, at ogsaa Kong Christian den Ottende af Efterverdenen vil blive kaldt Atter-lag — naturligvis fordi han vil indføre en lys og fri Tilstand i ˌandet.« — »To Ting var der, som man ønskede omstyrtede, kjøndt de vare bestemte til at staa fra 1660 til evig Tid: Konge-ɔven og Ulfelds Støtte. Hs. M. Kongen, hvem Ønskerne aller-nderdanigst foredroges, har allernaadigst tilladt, at Halvdelen af Ønskerne opfyldes, at nemlig — Ulfelds Støtte omstyrtes.« — »Dagen« ønsker, at Kongen vilde udnævne en Historiograf til at krive Danmarks senere Historie. Vi indskrænke os til at ønske, t Kongen vilde tillade en Mand at skrive nævnte Historie.« — Vi skulle fortælle vore Læsere Noget, som maaske vil forbause lem: de danske Souverainers Villie gjælder ikke mere end til Vandsbeck — thi lidt fra Wandsbeck begynder en fremmed Stats Territorium.« — »Den virksomme Toldinspekteur, Kammerjunker ıg Ridder Rawert har forbudt samtlige Toldbetjente Tobaksrygning ıaa deres Post. Han har ment, at de derved skulle bringes til at nuse desto mere.« — »Da det saakaldte »Danske Samfund« ıolder sine Forsamlinger offentligt, kan det ikke være indiskret af ıs at berøre, at Grundtvig for nogle Dage siden holdt en Tale ler, hvori han fraraadede sine Tilhørere at gaa i Theatret, fordi let var stygt at se Folk staa der paa Scenen og gjøre sig til Nar. Vi have i andre Henseender megen Agtelse for Grundtvig, og det gjør os derfor ondt, nu at maatte fraraade Folk at gaa i Danske Samfund — af samme Grund.« — »Ved at bedømme de franske Skuespilleres Præstationer maa man tage Hensyn til, at deres Selskab er saa lidet talrigt, og at desaarsag Medlemmerne ofte maa udføre Roller, som ikke ganske passe for dem. Saaledes maa

Mdm. George-Petit være baade Fru Heiberg og Mdm. Nielsen. Da hun imidlertid som enkelt Person ikke kan være dem begge, har hun valgt at være Halvdelen af hver. Vi beklage herved kun, at hun ikke altid er den bedre Halvdel. Hr. Lionel er Selskabets Nielsen & Phister. For at være dette rigtig, fejler ham intet, undtagen Nielsens Organ og — hele Phister.« — »»Figaro« lader sig temmelig tydeligt forstaa med, at Folk søger dens Vittigheder. Her gaaer altsaa Løftet ikke i Opfyldelse: »Søger, og I skulle finde«. Forøvrigt skulle vi ikke nægte, at hvis »Figaro« har Vittigheder, saa ere de søgte.« — »Hvad vi havde anseet for umuligt, er skeet: andet Hefte af »Salonen« er udkommet. Men hvad vi havde anseet for en endnu større Umulighed, er ogsaa skeet: andet Hefte er daarligere end første.« (Se fremdeles »Blandede Skrifter« af M. Goldschmidt, 1. Bd., 1859, Artiklerne »En coopersk Roman«, »En Lirendrejer«, »Revolutionen paa Ladegaarden«, »Hvis Kjøbenhavnsposten fik Magten« o. fl.).

»Corsaren« gjorde betydelig Sensation i Fyrrernes sociale Tilværelse. Den var det utaalmodigst ventede og det ivrigst læste af alle Blade. Det havde en egen pikant Interesse at se, hvor nær op mod den farlige Grændse, bag hvilken Beslaglæggelse og Tiltale lurede, dens forblommede Tale kunde naa, uden at Censor turde forstaa, hvad der var vitterligt for alle Andre, og en lignende kildrende Fornemmelse var det i disse Autoritetens Dage at se Myndigheden og Magten stillede blot for en Satire, som ikke respekterede nogen selskabelig Grændse. Men ogsaa slettere Instinkter kom Bladet mod sin Hensigt til at sætte i Bevægelse: man saae med Skadefryd det offentlige Livs Personligheder udpegede og aftegnede som Maal for Latter, og man forvexlede til Tider »Corsarens« Tendens med den almindelige Skandalpresses og forsynede den hemmeligt med Angivelser af mere eller mindre privat Art, i Haab om at se dem benyttede i den personlige Hævnlysts Tjeneste.

ierkegaard :tr. »Corsaren«.

Det Slag, der omsider førtes imod »Corsarens« Existensberettigelse, ramte Goldschmidt saameget føleligere, som det udgik fra en Personlighed, hvem hans Blad paa særlig fremtrædende Maade havde tillagt en ideel Vægt, der stillede den i Læ for den sædvanlige Satire. SØREN KIERKEGAARD stod saa at sige paa fredhellig Grund i Henseende til »Corsarens« Angreb, der ellers

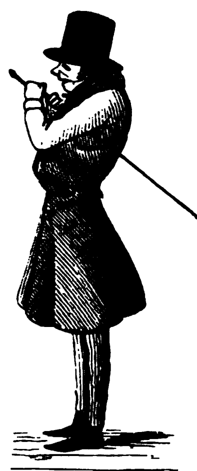
Corsarens Rædselsregimente*.

Efter en Hr. Boghandler H. H. Lynge tilhørende Haandtegning af V. Marstrand.

ramte Alle iflæng; hans »Enten—Eller« var bleven varmt hyldet, »Lehmann vil dø og blive glemt, men Victor Eremita døer aldrig«, havde Bladet profeteret, og det vil finde en større Nydelse i at spise tørt Brød og drikke Vand med Hilarius Bogbinder end ved at drikke Champagne med Hr. Bøotius (»Aftenbladets« Udg. Boëtius). Saameget mere knusende maatte Virkningen blive, da pludselig en af de kierkegaardske Pseudonymer, Frater Taciturnus, i en Artikel i »Fædrelandet« (Decbr. 1845) udbad sig det som en litterair Æresoprejsning at maatte »komme i Corsaren«. »Det er virkelig haardt for en stakkels Forfatter at staa saaledes udpeget i dansk Litteratur, at han (antaget, at vi Pseudonymer ere Een) er den eneste, som ikke udskjældes der.« Anledningen til denne Kierkegaards aggressive Frontstilling overfor »Corsaren« var for dennes Vedkommende ikke fri for at være noget søgt. Angrebet var nemlig hovedsagelig rettet mod en Artikel af P. L. MØLLER (»Et Besøg i Soro«, »Gæa« 1846), der i en feuilletonistisk Tilretning, i hvilken det ikke er ganske let at skjelne mellem Forfatterens egne og de hans soranske Hjemmelsmænd tillagte Domme over Kierkegaards Forfatterskab, gjør dette til Gjenstand for Undersøgelse. Skjøndt Goldschmidt paa det mest Uforbeholdne havde forsikret Kierkegaard om hans Antagelses Urigtighed, fastholdt denne dog haardnakket sin Mening om P. L. Møllers væsenlige Indflydelse paa »Corsaren« og identificerer ham ogsaa i den fameuse Artikel med Bladet, idet han siger: »hvor Aanden er, der er Kirken, hvor P. L. Møller er, der er Corsaren«, hvorhos han betegner Slutningen af den litteraire Feuilleton i »Gæa« som »et af disse væmmelige Corsar-Angreb paa fredelige, respektable Mænd, der i hæderlig Ubemærkethed røgte hver sit Kald i Statens Tjeneste, paa udmærkede Mænd, der ved Meget have gjort sig fortjente, ved Intet latterlige.«

Efter denne eklatante Krigserklæring havde »Corsaren« intet andet Valg end skyndsomst at nedrive Altret for sit Idol og besørge dets satiriske Henrettelse paa vanlig Vis. Det skete med Vid og en af den overrumplende Situation affødt Friskhed, baade i Text og Tegning, og fra dette Tidspunkt stamme de Gjengivelser af Kierkegaards Person, der — med al karikaturmæssig Overdrivelse — maaske bedst have bevaret os hans ydre Billede. Men overfor den litteraire Glorie, der omstraalede Søren Kierkegaard,

og den Autoritet, han var i Besiddelse af, var denne Corsar-Vittighed dog næsten magtesløs. Han fulgte med Energi og med en Ensidighedens Lidenskab, hvorom mangfoldige Udkast og Varianter i hans efterladte Dagbogsoptegnelser give den mest levende Forestilling, det Spor, han var slaaet ind paa, idet han i en ny Artikel i »Fædrelandet« satte »Corsaren« i Klasse med et offentligt Fruentimmer og hævdede, at han atter ved denne Lejlighed havde faaet Latteren paa sin Side, idet han havde opnaaet at blive udskjældt paa Bestilling: »Man kan altsaa bestille Corsaren til at udskjælde, ligesom man bestiller en Lirekasse til at gjøre Musik. Maaske er den oftere før bleven brugt saaledes, dog med den Forskjel, at En, i Forbitrelse og Hadskhed dragende Ironien over sit eget Hoved, har bestilt Corsaren til at udskjælde en Anden.«

SØREN KIERKEGAARD tegnet af »Corsaren«.

Paa Goldschmidt gjorde denne Episode det Indtryk, at han opgav »Corsaren«. Kierkegaard havde med gjennemført litterair Etikette sondret mellem sin borgerlige Personlighed og »Pseudonymerne« og endog talt med Goldschmidt om Fejden, medens den førtes, men brød Omgangen med ham fra det Øjeblik af, han i »Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift« vedkjendte sig Forfatterskabet til Pseudonymerne. Paa samme Maade fastholdt han ogsaa under sit Angreb Sondringen mellem Corsar-Udgiveren Goldschmidt og den Goldschmidt, der »havde udgivet en god Bog«, for hvilken Kierkegaard ønsker, »at Paaskjønnelsen velvilligen og rigeligen og opmuntrende maa vorde ham til Del.«

Den af en saa vægtig Autoritet fremhævede »gode Bog« var Fortællingen »**En Jøde**«, forfattet af »ADOLPH MEYER« og mod Slutningen af 1845 »udgiven og forlagt af M. Goldschmidt«. P. L. Møller havde ved en tilfældig Ytring bragt dette Væld af Barndomserindringer, Ungdomsindtryk og Reflexioner over Jødens Stilling i Samfundet til at sprudle frem og forme sig som Digtning. Bogen blev, efterat denne første Impuls var given, skreven paa faa Maaneder — Slutningskapitlet først — og vidner ogsaa ved sin En Jøde.

hele lidenskabelige Stemningsfart om denne Energi i Udarbejdelsen, medens den af samme Grund blev »mere et poetisk Stridsskrift end en fri, harmonisk Digtning«, om hvilken Forfatteren senere fra sit Nemesis-Standpunkt dømmer, at den er »i højere Forstand uretfærdig, præget af en Uordenstro — af det Mystiske, at Jøden efter Omstændighederne maa gaa tilgrunde formedelst en Naturfjendtlighed, der er sat mellem ham og Folkenes Blod som mellem Kvindens og Slangens Æt«. Dette Syn havde man imidlertid ikke dengang paa den højst interessante Bog, der for første Gang indviede Samfundet i en helt fremmed Verden, som det dog saalænge havde levet Side om Side med, og som derfor modtoges med almindelig Tilslutning baade for det Ukjendte, dens Stof bød, og for de Løfter, dens ualmindelig klare og fine Fremstillingskunst gav. Mindst fornøjet med »En Jøde« var det jødiske Publikum selv. Den blev af dette »i Almindelighed ikke opfattet som en respektabel Digtning eller som Indlæg i en fælles Sag; man følte den snarere som en Krænkelse, en profan Udstilling af nationalreligieuse Ting, eller man fandt kjønnere, finere Sider af Folkelivet udeladte, eller man frygtede, at denne Højrøstethed om Jødedom ikke vilde være gavnlig for Forholdet til den kristne Verden«. En hvassere Formulering af den samme Kritik over Goldschmidts jødiske Forfatterskab har G. BRANDES fremsat i Advarslen mod »ideligt at servere sin Bedstemoder med skarp Sauce« (»Kritiker og Portraiter« S. 398)

tællinger. Kort efter »Corsarens« Opgivelse samlede Goldschmidt under det tidligere brugte Pseudonym et Bind »Fortællinger« (1846), en af hans fortrinligste Bøger, der væsenligst repræsenterer hans Forfatterpersonlighed fra den dansk-nationale Side som Supplement til det jødiske Naturel og det jødiske Samfundsemne, hvori hans første poetiske Arbejde bundede. Navnlig møder man i de fire »Erindringer fra min Onkels Hus« fint opfattede og sandt gjengivne Billeder af dansk Kjøbstadliv i en svunden Tid; »For otte Skilling Hvedebrød« er en snildt komponeret, i et kort Rum sammenfattet romantisk-realistisk Episode, i hvilken kjøbenhavnsk Borgerlighed og exotisk Lidenskab staa naturligt Side om Side; »Aron og Esther« og den i en særlig Grad goldschmidt'ske Novellette-Cyklus »En Majfest« udgjøre det øvrige Indhold af

: Bind, i hvis stilistiske Fremstilling der raader en ganske ı ungdommelig fordringsløs Ynde.

I Efteraaret 1846 begav Goldschmidt sig paa Udenlandsrejse, nest i den Hensigt, paa nært Hold at studere de store Landes iske og sociale Strømninger, der for enhver opmærksom Beter syntes at stævne henimod et nærforestaaende Gjennembrud. ›dskland, i Østerrig, i Italien og Schweiz kom den unge Publi- i personlig Berøring med det internationale Revolutionspartis ere, fik et fyldigt, af gfoldige Momenter mensat Indtryk af den erselle Politik, i hvis han nu skuede sit elands Udvikling. Be- : med Kundskaber Ideer og opfyldt af : til at anvende dem de hjemlige Forhold, ›ende dem efter disses r, kom Goldschmidt ge til Danmark efter Aars Fraværelse og ndte i Decbr. 1847 første Hefte af Maa- skriftet »**Nord og** :. Ved Tronskiftet neden efter hævedes ham idømte Censur, og Maanedsskriftet omskabtes til et Uge- , for mere aktuelt at kunne deltage i det ved de rask ind- ende politiske Begivenheder fremkaldte offentlige Ordskifte. rfor den fremstormende Frihedsbevægelse indtog Goldschmidt lbagetrukkent Standpunkt og anbefalede, istedetfor en pludselig rgang til en paa almindelig Valgret grundet fri Forfatning, en vis Folkeopdragelse til politisk Frihed gjennem en forbedret ueskoleundervisning og en voxende Deltagelse i den kommu- Styrelse. Ugebladet blev mere og mere Talsmand for det ved atningsforandringen tilsidesatte aristokratiske Samfundselement, store Jordegodsejere, og da Goldschmidt for den udenlandske

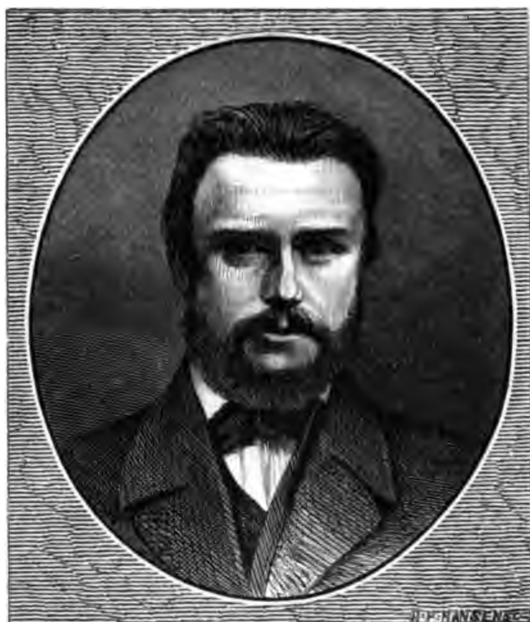
M. Goldschmidt.

Efter et i Halvtredserne taget engelsk Fotografi.

Nord og Syd.

Politiks Vedkommende ihærdigt bekæmpede den saakaldte Ejdertanke, er det forstaaeligt, at han i de Aar, da det nye Danmark skabtes og konsoliderede sig, stod udenfor den herskende offentlige Mening, behandlet af det magthavende Parti som erklæret Modstander af dets ledende politiske Ideer.

Dreier. Ogsaa af den gryende atheistisk-kommunistiske Samfundsanskuelse, der kom til Orde mellem de øvrige hinanden modsigende Røster i Aarene efter 48, betragtedes Goldschmidt som Modstander, som en Frafalden, der havde forladt sin Ungdoms negative Nedbrydnings-Standpunkt og forvandlet sig til Samfundsopbygger i konservativ Aand, forraadende den europæiske Fremskridtsbevægelse, han var bleven indviet i paa sin Udenlandsrejse. I et ligesaa skarpt som ensidigt Fejdeskrift: »M. Goldschmidt, et Litteraturbillede« (1852) gav den unge medicinske Student FREDERIK DREIER (1827—53) denne Anskuelse Luft i en udførlig Kritik af Goldschmidts journalistiske Udvikling, der betegnes som en reaktionair »Lejeskribents« og »Overløbers«. Ved sit Emne er dette Skrift kommet til at høre til den unge Forfatters mest kjendte; hans øvrige Forfatterskab stod i hans vidt fremskredne Radikalismes Tjeneste, forfægtende Ideerne om den kommunistiske Statsordning (»Folkenes Fremtid« og »Fremtidens Folkeopdragelse«, 1848), Familielivets og det traditionelle Ægteskabs

FREDERIK DREIER.
Efter et Fotografi.

Af: „Bissekræmmeren."

— Salig er Enhver, som haaber;
Mere salig Hver, som troer;
Dog mest salig Hver, som elsker
Paa den hadefulde Jord! —

Frederiksberg, d. 6 Mai 1867. — Claudius Rosenhoff

Claudius Rosenhoffs Haandskrift.

Opløsning som Vilkaar for virkelig Sædelighed (»Blik paa det verdenshistoriske Værk Clara Raphael«, 1851) og den religieuse Bevidstheds Omdannelse til videnskabelig Betragtning af de reale Fænomener (»Aandetroen og den frie Tænkning«, 1852). I Ugeskriftet »Samfundets Reform« arbejdede Fr. Dreier agitatorisk paa Dannelsen af et nyt socialt Parti, der kunde forene den exakte Forsknings og det materielle Arbejdes Mænd til Kamp for de friest mulige Samfundsformer imod alle religieuse, nationale og økonomiske Slendrians-Fordomme; men af Mangel paa Tilslutning standsede Bladet efter neppe et halvt Aars Forløb, og kort efter døde dets sexogtyveaarige Udgiver.

CLAUDIUS ROSENHOFF.

Blandt Fyrrernes politiske Poeter nød CLAUDIUS ROSENHOFF (1804—69) et vist Ry for den Lethed, hvormed Dagens Begivenheder blev ham Emner til Sang og Digt. I »Den Frisindede«, som Rosenhoff trods Censurmulkter og anden Modgang holdt paa Benene i tolv Aar, findes en Mængde af disse Tidsdigte, men ogsaa i mangfoldige af ham selv eller af Andre udgivne periodiske Skrifter, Folkekalendere, Smaapiecer o. s. v. har han nedlagt metriske saavelsom prosaiske Ydelser af sit ligesaa let arbejdende som med ihærdig Flid anvendte Talent og givet Vidnesbyrd om sit aldrig svigtende Frihedssind, sin varme Interesse for Smaafolks Vel og Oplysning samt sine mangeartede og for en Autodidakt usædvanlige Kundskaber, særlig paa hans Yndlingssyssel Astronomiens Omraade. 1873 udkom med en Fortale af C. PLOUG hans »Udvalgte Digte«, blandt hvilke kunne fremhæves »Modersavn«, »Mine Skolekammerater«, »Da jeg var død«, »Folkesangeren Béranger«, »En Giftplante«. I Skizzesamlingen »En Silhouetteur« (af »Caspar Courrosa«) har Rosenhoff nedlagt anekdotmæssige Skildringer af forskjellige fremragende danske Mænd fra hans egen og den nærmest foregaaende Tid, Bidrag til Personalhistorien af en vis Interesse. — En anden Autodidakt

Rosenhoff.

Siesby GOTTLIEB SIESBY (1803—84), der ogsaa tog Del i Fyrrernes liberale Bevægelse og afvexlende havde »Corsaren« med eller imod sig, samlede i sin Alderdom et Udvalg af sin poetiske Produktion — »Ved Tid og Lejlighed«, 1871 — med 28.-Maj-Sange, Digte om Johannes Hages Begravelse og Gjødvads Domfældelse, »Vore Forhaabninger«, »Den Anonymes Apologi«, »Skomager, bliv ved din Læst«, »Folkesangeren«, »Var jeg en Konge« o. s. v.

hievitz. Til den Kreds af litterairt interesserede unge Mennesker, i hvilken Ideen til »Corsaren« undfangedes, hørte ogsaa POUL CHIEVITZ, hvis Bidrag til Bladet dog kun indskrænkede sig til een, rigtignok fortrinlig Vittighed (S. 332). Han var født i Kjøbenhavn den 19. Juni 1817, fik sin Undervisning i Efterslægtselskabets Realskole, blev derefter Handelskontorist og havde i nogle Aar Plads paa »Berlingske Tidendes« Avertissementskontor, indtil han under Krigen ansattes i Intendanturen og senere i Krigsministeriet. I Omgangen med de litteraire Fæller repræsenterede Chievitz særlig den franske Paavirkning; Frankrigs moderne Novellistik var hans Yndlingslæsning, dens Protest mod konventionelt Snerperi tiltalte ham, og dens lette Fortællemaade tilskyndede ham til Efterligning. Grisettelivets Forherligelse var da paa Dagsordenen i fransk Skjønlitteratur; idet Chievitz overførte disse Forhold paa kjøbenhavnsk Grund, gik vel noget af Gratien tabt, forsaavidt de indfødte Sypiger ikke fuldt svarede til de fixe parisiske Forbilleder, men Emnet, i hvilket Chievitz var vel bevandret, gav dog Lejlighed til at komme dets Modsætning, de legaliserede Forlovelser, tillivs med satirisk Spot og opstille Garçonlivet med dets Kafétilværelse, dets Pengeforlegenheder og Planerne til deres Afhjælpning, dets flygtige Forbindelser med flygtige Pigebørn, som en mere intensiv og i sit Væsen sandere Existens end det garanterede Familielivs Samfundshykleri. Chievitz's første Bog, »Nytaarsgave for Forlovede. Saaledes forholder det sig, original Fortælling af Annette T—« (1845), i hvilken denne Betragtning forherliges, vakte saameget større Opsigt, som der var knyttet en skandaløs Sensation til den, idet en i kjøbenhavnske Kredse levende ung Dames Navn tilstrækkelig gjennemskueligt var sat i Forbindelse med Bogen paa dens Titelblad. 1847 udkom Romanen »Fra Gaden« og 1852 »Japhet, der søger sig en Kone«. Deres Emner bevæge sig

begge indenfor den samme Forestillings- og Samfundssfære, men Behandlingsmaaden røber betydelige Fremskridt i komisk Fremstillingskunst, og Satiren hæver sig paa ikke faa Punkter til virkelig Humor; adskillige af Skikkelserne, baade de, der tilhøre Filisterverdenen og det højere Selskabsliv, og de, der repræsentere Fri-

Poul Chievitz

hedens Protest i den mere eller mindre »forbumlede« Ungdoms Skikkelse, ere tegnede i deres Pudsighed med frigjørende Komik og have ægte Lokalfarve over sig. Hvad der endnu holder dem i ufri Tilstand, er den Tendens, der har tvunget dem ind under sit Aag, og som i sin Overfladiskhed gjør Samfundets konsoliderede Forhold *eo ipso* identiske med det pure Hykleri og kun finder Bravhed og Hæderlighed hos Løsgængerne. »Skab Jer ikke!« kunde være Mottoet for disse Fortællinger.

Den samme Tendens findes i Chievitz's dramatiske Arbejder: Komedien »Venskab og Kjærlighed«, 1847, Vaudevillerne »En højere Dannelsesanstalt«, 1850, og »For Alvor«, 1851, de to sidste skrevne i Forening med AD. RECKE. I Vaudevillekomedien »En Fortid«, opført 1852 paa Kasino, har KAALUND havt saamegen Del, at han vel burde have været nævnet som Medforfatter.

Trods deres Skavanker er der i de bedste Arbejder af Chievitz saameget Lune, et saadant Fond af snurrig Iagttagelse og med al Blaserthed saa stor en Friskhed, at der var al Grund til at vente sig en betydelig komisk Produktion af ham, naar et fyldigere Liv havde strøget Ensidigheden bort. Men allerede 1854 døde han, kun 37 Aar gammel.

ır. Juul. Som det var en kort, under de trangeste Kaar henslæbt Tilværelse, der blev CHRISTIAN JUUL (1813—54) beskaaren, saaledes er hans poetiske Produktion forlængst overgiven til Forglemmelse, for en Del dog med Urette. Han fik under Heibergs Direktion et Femakts-Drama »En Episode« med Digteren Ewald som Hovedperson opført paa det kgl. Theater, men det fik kun en smal Lykke. Eiheller hans to Noveller »Skoflikkerens Søn« (1851) og »Tre Nætter« (1852) vakte nogen Opmærksomhed, men i et Par tidligere udgivne Digtsamlinger findes der utvivlsomme Vidnesbyrd om ægte Digteraand. Mest bekjendt — uden at dog Digterens Navn erindres — er hans Aftensang »Fuglen sit Øje lukker« med Slutningsstrofen:

Stormen — lad den kun fnyse!
Bølgen — lad den kun gaa!
Drømmenes Kyst, den lyse,
kan de dog aldrig naa.

En mærkelig Faktor træder i Periodens sidste Tiaar ind i dansk Litteratur, da **Søren Kierkegaard** begynder sit epokegjørende Forfatterskab og ud fra forskjellige Udgangspunkter, snart i en Række Pseudonymers, snart i sit eget Navn, fører denne ikke mindst ved sit Omfang forbausende litteraire Produktion hen imod et enkelt, fra Begyndelsen af fastholdt Maal, om hvilket Samtiden

hverken havde eller godt kunde have nogen klar Bevidsthed: ybelsen af Kristendommens Fordring og Paavisningen af den elle Kirkes og Menigheds Afvigelse fra denne Fordring. Medens kierkegaardske Litteraturs Betydning for det religieuse Liv i nark saavelsom hans filosofiske Stade vil blive Gjenstand for ıstilling andetsteds i dette Værk, skulle vi her følge dette kelige Fænomen fra dets Fremtræden og videre paa dets Vej, vi betone de forskjellige afgjørende Kategorier, efterhaanden de træde frem under Udviklingsgangen.

Søren Aabye Kierkegaard kom til Verden i Kjøbenhavn 5. Maj i Aaret 1813 — »det gale Pengeaar«, hedder det et- i de efterladte Papirer, »da saamangen anden gal Seddel sat i Cirkulation. Og en saadan Seddel synes min Existens t at kunne sammenlignes med. Der er noget ved mig, som jeg noget Stort, men paa Grund af de gale Konjunkturer ler jeg kun lidet. — Og en saadan Seddel blev stundom en ilies Ulykke«. Kierkegaard.

Hans Fader, en jydsk Almuesmand, der i Hovedstaden havde det sig op til en formuende og anseet Borger, var henved de , da dette hans yngste Barn fødtes ham i andet Ægteskab. var en Mand af oprigtig Fromhed, men ogsaa af et tungt, in Salighed ængstet Sind, og den sildefødte, fra Barndommen agelige Søn voxede op i Skyggen af megen Alvor og liden lighed i Hjemmet. I Skolen stod han fjernt fra Drenges sæd- ge Lege og Styrkeprøver, men kunde afvæbne Overgreb med lt da fremtrædende ironiserende Intelligens, bag hvilken dog gsindet laa dulgt — kun ikke for Faderen, der sympathetisk od sit Barns Kvide og en og anden Gang kunde sige til ham: kkels Barn, Du gaaer i en stille Fortvivlelse!« med Henvisning en eneste Udvej, der var ham selv opladt i den samme Sinds- ning: »Se til, at Du ret kan komme til at elske Jesus stus!«

Sytten Aar gammel tog Søren Kierkegaard Artium og traadte ind i Studenterkorpset, men fik fire Dage derefter sin Afsked »utjenstdygtig«. En flittig Kirkebesøger, som han havde t Barndommen igjennem, vedblev han ogsaa nu at være, og ent forsømte han nogen Søndag Mynsters Prædiken i Slots- n eller Fruekirke; men idet han skarpere og skarpere opfattede

Kristendommen som et absolut Krav til ham selv personligt, anfægtedes han mere og mere ved selvransagende at bestyrke sig i Forestillingen om sit Sinds Utilgængelighed for Naaden; »dersom Christus skal komme til at bo i mig«, hedder det i en Dagbogsoptegnelse fra 1838, »maa det gaa til efter Overskriften af Dagens Evangelium i Almanakken: Christus kommer ind af lukkede Døre«. Nogle Maaneder efter indeholder Dagbogen en Udtalelse i Anledning af den alderstegne Faders Død: »Jeg havde saa inderlig ønsket, at han skulde have levet et Par Aar endnu, og jeg anseer hans Død for det sidste Offer, han bragte sin Kjærlighed til mig; thi han er ikke død fra mig, men død for mig, for at der om muligen endnu kan blive Noget af mig.« Han tilføjer: »Af Alt, hvad jeg har arvet efter ham, er hans Minde, hans forklarede Billede — forklaret ikke ved min Fantasis Digtninger (thi det behøver det ikke), men forklaret ved mange enkelte Træk, som jeg nu faaer Efterretning om — mig det dyrebareste og det, jeg vil se at holde mest hemmeligt for Verden.« Det sees heraf, at hans sønlige Pietet ikke havde lidt under, hvad han selv kalder »den store Jordrystelse«, »den frygtelige Omvæltning«, det hemmelighedsfulde Træk i Faderens Fortid, som han var kommen under Vejr med, og som gav ham en Anelse om, at hans Faders høje Alder »ikke var en guddommelig Velsignelse, men snarere en Forbandelse«. RUDIN oplyser (*S. K.s person och författarskap*) efter privat Meddelelse, at Faderens Synd bestod i, at han engang som Barn havde talt bespottelige Ord mod Gud. Det er indtil Selvplageri fintfølende Samvittigheder, vi her have at gjøre med.

Fra denne Tid skriver sig Søren Kierkegaards første Bog, i hvis tunge Stil og lidet betydelige Indhold man har ondt ved at gjenfinde den senere saa virtuose og med de højeste Problemer arbejdende Forfatter, som Skriftet da ogsaa staaer udenfor Rækken af den paafølgende Produktion: »Af en endnu Levendes Papirer; udgivet mod hans Villie« (1838), en Polemik imod Geni-Opfattelsen i H. C. ANDERSENS Roman »Kun en Spillemand«, hvilken den naive Digter replicerede imod ved en filosofisk Friseurvise i Vaudevillen »En Komedie i det Grønne«.

1840 traadte Kierkegaards Liv ind i et betydningsfuldt Vendepunkt. Han havde i Juli taget theologisk Embedsexamen, imod sin Tilbøjelighed, men af Agtelse for sin afdøde Faders

Ønske. Et Par Maaneder efter forlovede han sig med en næsten barnlig ung, smuk Pige af god Familie — og Trettenmaanedersdagen derpaa, faa Dage efter at han havde taget Magistergraden med Afhandlingen »Om Begrebet Ironi« (1841), hævede han Forbindelsen. Dette paafaldende Skridt gav naturligvis Anledning til en Uendelighed af lidet velvillige Kommentarer, Beskyldninger for Hjerteløshed, umenneskelig Experimenteren med en ung Kvindes Følelsesliv o. s. v. Ingen kunde vide eller vilde have troet, at Grunden til dette tilsyneladende Pligtbrud laa paa et helt andet — paa den smerteligste Pligtopfyldelses Omraade. Betegnende er en Dagbogsytring fra Forlovelsesaaret, i hvilken han kalder sit Tungsind sin egenlig intime Fortrolige, sin trofasteste Elskerinde. Dette Tungsind var forbundet med eller ialtfald for en Del oprundet fra stadig legemlig Lidelse eller stod i Forbindelse med en legemlig Defekt, »et Misforhold i hans Bygning mellem det Legemlige og det Psykiske«, hvilket ifølge en efter Forlovelsen adspurgt Læges Erklæring neppe nogensinde vilde lade sig hæve, saaledes at et derunder lidende Individ »kunde realisere det Almene« ɔ: forsvare at gifte sig. Udtrykkene holdes svævende i Dagbogsoptegnelserne, men yderligere Forklaring er ejheller fornøden for at forstaa, at en saa ømtaalig Samvittighed som Kierkegaards maatte foretrække det tungeste Offer fremfor et helt eller halvt Bedrag, særlig efter at han troede at have overbevist sig om, at hans Elskede i sin ungdommelige Ubekymrethed savnede religieuse Forudsætninger for at kunne mødes med ham i Opfattelsen af hans Svaghed som en Guds Tilskikkelse, der kunde bæres i Kjærlighed. Hans Beslutning stod fast: at bryde Forbindelsen, men for selv at tage Skylden paa sig, indrettede han sin Opførsel imod sin Forlovede saaledes, at han gav hende Grund til Besværing

Søren Kierkegaard.
Efter en Blyantstegning fra hans Ungdom.

og i Verdens Øjne tilstrækkelig Anledning til et Brud. Hun hang desuagtet trofast ved ham, og han maatte da selv med blødende Hjerte sønderhugge Baandet mellem sig og hende, som var »hans Øjes Lyst og hans Hjertes Begjæring«. Selv vandt han den Betragtning af sin Hjemsøgelse, at den var »hans Pæl i Kjødet, hans Grændse, hans Kors«; »jeg har ment — hedder det i Dagbogen — at dette var det dyre Kjøb, for hvilket Gud i Himlen har solgt mig en Aands-Kraft, der blandt Medlevende søger sin Lige«. Spredt i Kierkegaards Skrifter findes der Reminiscenser fra denne skjæbnesvangre Episode, i »Forførerens Dagbog« en vildt trodsende Udæskning til Folkesladderen, i det psykologiske Experiment »Skyldig? — Ikke skyldig?« en trods Omklædningen ret gjennemskuelig Fremstilling af Forholdet o. s. fr.

Eller rettere sagt: Kierkegaards hele gigantiske Forfatterskab udspringer fra denne Krise som et overflødigt Væld, for hvilket Slusen aabnes. En saa kombineret Lidelse kunde ikke indtil de yderste Nerveudløbere gjennemtrænge en saa fintmærkende Personlighed uden med det Samme at give dens hele Ide-Indhold en fra nu af stærkt udpræget Karakter og en ligesaa bestemt Retning. Den individuelle Smerte forvandler Tænkeren til Digter eller bevirker, at hans Almenforestillinger antage poetisk Form og, uden at tabe i generel Gyldighed, gjøre denne dobbelt indtrængende ved at iføre sig personlig Skikkelse, træde frem ikke i Abstraktion, men i Kjød og Blod. Og hvad Retningen angaaer, da har Kierkegaard det alt nu klart for sig, at hans Forfatterskab ad ligefremme som ad omgaaende Veje skal føre gjennem den æsthetiske og den ethiske Livsopfattelse til den religieuse og herfra til det specifikt kristelige Standpunkt. Vi møde ham fra nu af som en Dobbeltskikkelse, som opbyggelig Forfatter under eget Navn, som æsthetiserende og ethiserende Digter bag Pseudonymernes Slør, eller — som et koncisere Udtryk for Hensigten med Forfatterskabet — der optræder fra nu af i Litteraturen en Forfatter: Søren Kierkegaard, der gjennem religieus Produktion styrer henimod det Kristelige, og en Række forskjellig benævnte Forfattere, der angive Sejladsens Retning lig Sømærker paa de Grunde, den ikke maa løbe fast paa.

n—Eller. I Februar 1843 udkom »**Enten—Eller**, et Livs-Fragment, udgivet af VICTOR EREMITA«, to Dele, tilsammen 54 Ark. I de elleve Maaneder, som Udarbejdelsen af dette storartede Værk

ltog, var Kierkegaard, som han siger i »Synspunktet for min fatter-Virksomhed«, »saa dybt paavirket af det Religieuse, som overhovedet er blevet«; men heraf er Bogen ikke direkte be-, eftersom dens Opgave er at bevæge sig paa forudliggende dier: paa det æsthetiske Omraade i »A.s Papirer«, paa det iske i »B.s Papirer«.

A.s Papirer aabnes med »Diapsalmata«, hvor Akkorderne som anslaaes i enkelte heftige Greb — aforistiske Udbrud af æsthetiske Bevidsthed eller Omrids af dens Tilværelsesform. ɔpe uden Hensigt begynder og ender dette Afsnit med Ud-lser, der bringe os Udspringet og — paa en vis Maade og i eeste Forstand — Arten af det hele Forfatterskab nærværende. : første Diapsalma lyder saaledes: »Hvad er en Digter? Et kkeligt Menneske, der gjemmer dybe Kvaler i sit Hjerte, men s Læber ere dannede saaledes, at idet Sukket og Skriget mme ud over dem, lyde de som en skjøn Musik. Det gaaer ı som de Ulykkelige, der i Phalaris's Oxe langsomt pintes ved sagte Ild, deres Skrig kunde ikke naa hen til Tyrannens Øre at forfærde ham, for ham løde de som en sød Musik. Og ıneskene flokkes om Digteren og sige til ham: syng snart igjen, vil sige, gid nye Lidelser maa martre din Sjæl, og gid berne maa vedblive at være dannede som forhen; thi Skriget le blot ængste os, men Musiken den er liflig. Og Recen-terne træde til, de sige: det er rigtigt, saaledes skal det være r Æsthetikens Regler. Nu det forstaaer sig, en Recensent ıer ogsaa en Digter paa et Haar, kun har han ikke Kvalerne i rtet, ikke Musiken paa Læberne. Se derfor vil jeg hellere være nehyrde paa Amagerbro og være forstaaet af Svinene, end være ;ter og være misforstaaet af Menneskene.« Og det sidste .psalma: »Noget vidunderligt er der hændt mig. Jeg blev rykket i den syvende Himmel. Der sad alle Guderne for-ılede. Af særlig Naade tilstodes den Gunst mig at gjøre et ske. »Vil Du,« sagde Mercur, »vil Du have Ungdom eller ønhed, eller Magt, eller et langt Liv, eller den skjønneste Pige, r en anden Herlighed af de mange, vi har i Kramkisten, saa lg, men kun een Ting«. Jeg var et Øjeblik raadvild, derpaa ıvendte jeg mig til Guderne saaledes: Højstærede Samtidige, vælger den Ting, at jeg altid maa have Latteren paa min Side.

Der var ikke en Gud, der svarede et Ord, derimod gav de sig alle til at le. Deraf sluttede jeg, at min Bøn var opfyldt, og fandt, at Guderne vidste at udtrykke sig med Smag; thi det havde jo dog været upassende, alvorligt at svare: Det er Dig indrømmet.« — Efter »Diapsalmata« følge syv æsthetiske Afhandlinger, bl. A. »De umiddelbare erotiske Stadier eller det Musikalsk-Erotiske«, en Undersøgelse af Mozarts »Don Juan«, i hvilken tre erotiske Stadier: den stille drømmende, den muntert søgende og den rent absolute Attraa fremstilles i de tre mozartske Skikkelser Cherubin, Papageno og Don Juan, og hvis Resultat er, at den Tonedigtning, som har den Sidstnævnte til Emne, er det mest fuldendte Udtryk for den sandselige Genialitet og altsaa — da den sandselige Genialitet er Musikens egenlige Gjenstand — det fuldkomneste af alle existerende Musikværker. I Afhandlingen »Skyggerids« er som Modstykke til den foregaaende Undersøgelse den erotiske Fortvivlelses Grader personificerede i Marie Beaumarchais (»Clavigo«), Donna Elvira (»Don Juan«) og Margrete (»Faust«). »Vexel-Driften, Forsøg til en social Klogskabslære«, sætter det æsthetiske Individs Opgave i den rette Vexlen af Nydelserne, saa at det fremfor Alt vogter sig for at kontrahere noget varigt Livsforhold, altsaa undgaaer Venskabsforbindelser, Ægteskab, Kaldsforretning o. s. v. Endelig giver »Forførerens Dagbog« en Selvskildring af en raffineret nydende æsthetisk Existens i et bestemt erotisk Forhold, i hvilket Forføreren Johannes paa infernalsk experimenterende Maade »udvikler« en ung, skjøn og intelligent Kvinde Cordelia, idet han først tilvejebringer en Forlovelse mellem sig og hende og derpaa, efterat have vundet hendes ubetingede Hengivelse, leder hende ind paa en Betragtning, der lader hende se Ægteskabet som en Trivialitet, saa at hun selv drives til at bryde deres Forbindelse, for af frit Valg at hengive sig til ham, hvorefter han forlader hende. — I B.s Papirer fastholdes og udvikles, med en Overgang fra den æsthetiske Livsopfattelse, som en Modsætning til denne det ethiske Standpunkt gjennem to Afhandlinger i Brevform: »Ægteskabets æsthetiske Gyldighed« og »Ligevægten mellem det Æsthetiske og Ethiske i Personlighedens Udarbejdelse«, efterfulgte af et »Ultimatum«, en Landsbypræsts Prædiken over »det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret«. Som Ethikeren B i den første Afhandling optager den æsthetiske Traad og ved den fører

Læseren ind i en ethisk Sfære, saaledes peger dette sidste Afsnit ved Form og Indhold mod det Religieuse, der ellers ikke direkte kommer tilorde i »Enten—Eller«.

Virkningen af dette forunderlige Værk paa dets nærmeste Samtid var hovedsagelig en Slags Forbløffelse over et saa kolossalt Volumen af usædvanlige Tanker; selv J. L. HEIBERG kom i sin foreløbige Anmeldelse i »Intelligensbladene« ikke stort videre end til en Udtalelse af Forundring og smuttede med behændig Journalistik bort fra al Paavisning af det Centrale i Værket, hvilket det jo forøvrigt ejheller var saa let at faae Øje paa, saalænge »Enten—Eller« kun forelaa som et isoleret Begyndelsesled i et kunstfærdig sammensat Forfatterskab. Naar man i vore Dage vistnok med Rette kan sige, at »Enten—Eller« er Kierkegaards mest læste Skrift, saa gjælder det ogsaa her, at det oftest læses som isoleret Produktion, at Forkjærligheden nærmest samler sig om den som en Følge af Emnet mest pikant glimrende første Del, og at det atter her er den diabolisk-skjønne »Forførerens Dagbog«, der tager Sindene stærkest fangne — ialtfald de Unges. Hvor betagende, hvor henrivende en Magt øver overhovedet »Enten—Eller« ikke paa al intelligent Ungdom, hvem den falder ihænde — dette lette Spil med de dybeste Tanker, denne idelige Afsløring af hidtil ikke anede Udsigter, denne dithyrambiske Glød Side om Side med den slebneste Ironis Kulde, denne energiske Kraft i Stilen, parret med den overlegneste Smidighed! G. BRANDES har veltalende skildret sit Ungdomsindtryk af Bogen i sit Skrift om S. Kierkegaard S. 120—22 og derved ført Ordet paa Manges Vegne.

Faa Maaneder efter Victor Eremitas »Enten—Eller« udkom »To opbyggelige Taler af S. Kierkegaard«, dedicerede, som flere af hans følgende Opbyggelsesskrifter, til hans afdøde Fader og i Forordet henvendte til »den Enkelte«, hvem han kalder »sin Læser«. Skriftet betegner — og dets Udgivelse saa nær efter »Enten—Eller« har just til Hensigt at accentuere dette — at Forfatterens religieuse Livsopfattelse ikke er et senere vundet Standpunkt, men er hans personlige Stade, just samtidig med at Pseudonymerne gjøre andre Opfattelser gjældende. Opbyggelige Taler

Endnu i samme Aars Oktober Maaned udkom ikke mindre end tre nye Skrifter: »**Frygt og Bæven**. Dialektisk Lyrik af Johannes *de silentio*«, »**Gjentagelsen**. Et Forsøg i den ex-

perimenterende Psykologi af Constantin Constantius«, og »Tre opbyggelige Taler«, efterfulgte allerede Maaneden efter af endnu »Fire opbyggelige Taler«, begge disse sidste Samlinger under Kierkegaards eget Navn. I »Frygt og Bæven« gjøres der et Skridt videre fra det ethiske Standpunkt i B.s Papirer, som var naaet til at opstille Kravet om den subjektive Vilkaarligheds Indordnelse under den almengyldige ethiske Lov og til — i »Ultimatum« — at antyde den religieuse Fordrings Indtræden. Nu fremholdes dette religieuse Problem i Kollisionen mellem det almengyldigt Ethiske og det absolute Krav, saaledes som den møder os i Abrahams Offer, i levende »Existens-Inderlighed«, ikke som docerende Spekulation. Abraham er jo stedet i et Valg mellem sin almengyldige ethiske Pligtfølelse og sin absolute Lydighedspligt mod Gud; her er Troen eller Troens Lydighed den eneste Redning, som med »et Spring« fører fra det Ethiske ind i det virkelig Religieuse. Gives der en absolut Lydighedspligt imod det Absolute (Gud) — hvilket »Troens Fader« Abraham ved sit Exempel har viist — saa er dermed etableret det »Parodox«, at »den Enkelte« staaer højere end det Almene, den Enkeltes absolute Pligt højere end det almene ethiske Krav til ham fra Næsten og hans Nærmeste. — I »Gjentagelsen« belyses det religieuse Spørgsmaal fra en ny Side, tilsigtende at fremhæve Troen som en Gjenerhvervelse i Frihed af, hvad der i endelig Forstand er gaaet tabt, saaledes som Hjob efter sine Prøvelser fik Livslykken tilbage igjen med Evne til nu at nyde den troende; denne »Gjentagelse«, Forvandlingen af Naturlivets Umiddelbarhed og ufrie Sammenhæng til Aandslivets Frihed, er en religieus Kategori, som ikke kan naaes ad blot ethisk eller æsthetisk Vej, hvilket nærmere paavises i Skriftets overvejende æsthetiske Undersøgelse af Problemet.

Aaret 1844 saae — foruden ikke mindre end tre nye Samlinger af »opbyggelige Taler«, i hvilke som sædvanlig en almindelig religieus Grundstemning søges vakt hos Læseren — tre pseudonyme Skrifter fremkomme, nemlig »**Filosofiske Smuler** eller en Smule Filosofi, af Johannes Climacus«, »**Begrebet Angst**, en simpel psykologisk-paapegende Overvejelse i Retning af det dogmatiske Problem om Arvesynden, af Vigilius Haufniensis«, og »Forord, Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Lejlighed, af Nicolaus Notabene«.

I det førstnævnte Skrift forlader Forfatteren det almindelig religieuse Omraade og nærmer sig det specielt kristelige Problem, undersøgende hvad det vil sige at være Kristen. Dette vil sige, at Mennesket i Troen tilegner sig det absolute Paradox, at Gud er bleven Menneske, et Paradox, som er utilgængeligt for al direkte Forstaaelse og kun kan fattes, naar Forstanden ofrer sig selv; skeer dette ikke, fødes der Forargelse istedetfor Tro, og imellem disse to staaer Valget, et Valg, der, skjøndt knyttet til Øjeblikket, har Evighedens Afgjørelse i sig. Som i Indholdet saaledes er ogsaa i Formen »Smulerne« en energisk Polemik imod Spekulationen. — I »Begrebet Angst«, et af de vigtigste, men ogsaa et af de vanskeligst læste Skrifter i den pseudonyme Cyklus, fremstilles Synden som den Magt, der træder hindrende i Vejen for Ethikerens Realisering af sit Livsideal og peger ind mod det Religieuse, saasnart dens ethiske Forudsætning og Følge er indtraadt som den Stemning, Forf. betegner med Ordet »Angst«, hvilket Begreb nu beskues fra alle Sider: som objektiv Angst, »Reflexen af Slægtens Syndighed i hele Skabelsen«, som subjektiv Angst, der dels er tilstede i Individet som Følge af Arvesynden, dels er den personlige Synds Ledsager og kan vise sig endog som ubevidst i Form af »Aandløshedens Angst« hos den, der aldrig har ladet Aanden komme til nogen Ret i sig; fremdeles som Angst for Skjæbnen (i Hedenskabet og hos ikke religieust bestemte Genier), som Angst for Brødens Mulighed, som Angst for det Onde, ja endog som Angst for det Gode ɔ: den dæmoniske Angst (Vantroens, Hykleriets o. s. v.), indtil vi naa den Angst, som frelser ved Hjælp af Troen. Hvor dogmatisk Udviklingen end tager sig ud efter dette Résumé, maa det imidlertid ikke glemmes, at det — som Titlen ogsaa betoner — er en overvejende psykologisk Undersøgelse, der her tilsigtes, i hvilken det har været Opgaven at se, hvor dybt der kunde trænges ind i Begrebet ad filosofisk Vej, medens Pseudonymen overlader den videre Behandling til Dogmatiken og til Prædiken. — Ligesaa meget som den anstrengende Tilegnelse af »Begrebet Angst« minder om den Forfatter, der har fremsat det som en af sine Opgaver »at gjøre Vanskeligheder«, ligesaa let læst og fornøjeligt er det samtidige Skrift »Forord«, en munter Polemik imod de litteraire Forhold, ved sin rammende Ironi egnet

Filosofiske Smuler.

Begrebet Angst.

Forord.

til paa sin Vis at hævde det pseudonyme Forfatterskabs store Overlegenhed.

Det følgende Aar, 1845, bragte »Tre Taler ved tænkte Lejligheder« (en Skrifte-, en Brudevielses- og en Ligtale), samt
idierne. **»Stadier paa Livets Vej,** Studier af Forskjellige, sammenbragte, befordrede til Trykken og udgivne af Hilarius Bogbinder«. Det havde ligget nær at vente, at efterat de foregaaende Pseudonymer saavelsom Talerne havde banet Vej for en afgjørende Fremstilling af Kristendommens Problem, vilde det næste Skrift have beskjæftiget sig just med dette Problem og ført fra Udviklingen af Synds- og Angst-Begrebet ind i Troen paa Gudmennesket Christus som eneste Forløsning fra Synden. Dette skeer dog ikke i »Stadierne«, og Joh. Climacus siger ogsaa senere om dem, at de »kom imellem, just da han tænkte paa at give »Smulernes« Problem eller Tankeprojekt historisk Kostume«. I »Stadierne« standses den fremskridende Bevægelse et Øjeblik, ligesom for endnu engang at indskærpe Udgangspunktet og fremstille den æsthetiske og den ethiske Livsform til fornyet Overvejelse, inden der skrides videre. Bogen faaer derved nogen Lighed med »Enten—Eller«, men ligesom den har hele den mellemliggende Udvikling bag sig og altsaa fremstiller vel det samme Dilemma, men i uddybet Skikkelse, saaledes nøjes ejheller »Stadierne« med Modsætningen mellem det Æsthetiske (»*In vino veritas*«, af William Afham) og det Ethiske (»Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, af en Ægtemand), men har et tredie Afsnit, Bogens Hovedparti og tillige det omfangsrigeste, hvor det religieuse Standpunkt finder sit Udtryk: »»Skyldig?« — »Ikke Skyldig?« En Lidelseshistorie, psykologisk Experiment af *Frater Taciturnus*«. Fra den æsthetiske Kjærlighedsnydelse, fra den ethiske Kjærlighedspligt, føres vi her til det religieuse Kjærlighedsoffer, fremstillet i den unge »Quidams« Sjælshistorie, som meddeles i Dagbogsoptegnelser fra Aarsdag til Aarsdag efter Katastrofens Forberedelse og Indtrædelse: af højere religieuse Grunde har Quidam maattet hæve sin Forbindelse med sin unge Forlovede og bringe Ofret med dobbelt Smerte, fordi han ved fremhyklet Koldsindighed har maattet søge at gjøre hende Skilsmissen lettere. Efter dens Fuldbyrdelse retter han Spørgsmaalet om Skyld eller Ikke-Skyld til sig selv og føres i denne sin Granskning hen mod Gud, haabende paa Tilgivelse ialtfald i Evigheden.

Han er her kun naaet til Tærsklen af den ubetingede Hengivelse i Guds Villie, som har den ubetingede Skyld-Erkjendelse til Forudsætning. I en »Skrivelse til Læseren« anstiller Udgiveren, Frater Taciturnus, sine Reflexioner over den foregaaende Historie og udvikler, dog kun som »Betragter«, det religieuse Standpunkt nærmere.

Ved Aarsskiftet 1845—46 fandt Søren Kierkegaards Optræden imod »Corsaren« Sted (S. 334—37). To Maaneder efter udkom det volumineuse Værk »**Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift** til de filosofiske Smuler. Mimisk-pathetisk-dialektisk Sammenskrift, existentielt Indlæg, af Johannes Climacus, udg. af S. Kierkegaard«. Som dette mærkelige Skrift danner Midtpunktet i Kierkegaards Forfatterskab, saaledes udgjør det ogsaa dets Knude- og Vendepunkt. Det er, som Titlen betoner, »afsluttende« for det forudgaaende Forfatterskabs Vedkommende, givende Læseren Nøglen ihænde til dets Forstaaelse ved i Forordet at afsløre de pseudonyme og de navngivne Bøgers Udspring fra en og samme Pen, og det er paa samme Tid Udgangspunktet for den følgende religieuse Litteratur, for hvilken det selv stiller sig i Spidsen ved at fremsætte Problemet: det at blive Kristen. Dette Problems Væsen udvikles i »Efterskriftens« to Hoveddele: »Det objektive Begreb om Kristendommens Sandhed«, hvor den historiske og den spekulative Betragtning fremstilles som hver paa sin Maade egnet til at forvanske Opgaven, og »Det subjektive Problem, Subjektets Forhold til Kristendommens Sandhed«, i hvilken udførligere Del den personlige Vej til Religion og Kristendom paapeges *Efterskriften.*

Fremstillingen af Kristendommen som personligt Krav, Belysningen af dens Væsen indadtil og udadtil er Emnet for de følgende Aars religieuse Skrifter: 1847 »Opbyggelige Taler i forskjellig Aand« og de sublime »Overvejelser i Talers Form« under Navn af »Kjærlighedens Gjerninger«, et Værk, hvis Tankerigdoms evangeliske Skjønhed i Skildringen af Idealet for det kristelige Liv neppe har sit Sidestykke i nogen Litteratur; 1848 »Kristelige Taler«, 1849 »Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen, tre gudelige Taler«, der ledsagede anden Udgave af »Enten—Eller«, for i Lighed med første Udgaves Følgesvend (S. 351) at fastholde denne Bogs Plads i Forfatterskabets *Opbyggelsesskrifter.*

religieuse Plan, samt »Ypperstepræsten — Tolderen — Synderinden, tre Taler ved Altergangen om Fredagen«; 1850 »En opbyggelig Tale«; 1851 »To Taler ved Altergangen om Fredagen«, i hvis Forord det egenlige personlige Forfatterskabs Afslutning præciseres med følgende Ord: »En trinvis fremadskridende Forfatter-Virksomhed, der tog sin Begyndelse med »Enten—Eller«, søger her sit afgjørende Hvilepunkt, ved Alterets Fod, hvor Forfatteren, personligt sig sin Ufuldkommenhed og Skyld selv bedst bevidst, ingenlunde kalder sig et Sandheds-Vidne, men kun en egen Art Digter og Tænker, der, »uden Myndighed«, intet Nyt har havt at bringe, men villet læse de individuelle, humane Existens-Forholds Urskrift, det Gamle, Bekjendte og fra Fædrene Overleverede igjennem endnu engang, om muligt paa en inderligere Maade.« Skriftet, og med det den hele Forfattervirksomhed, »hvad den var fra Begyndelsen«, er tilegnet »En Ubenævnt, hvis Navn engang vil nævnes«. For yderligere at fastslaa Afslutningen udgav Kierkegaard samme Dag som de »To Taler« Skriftet »Om min Forfatter-Virksomhed« med Opgjørelse af sit litteraire Regnskab og Paavisningen af Produktionens Sammenhæng samt dens Virken i een Opgaves Tjeneste.

Mellem de homiletiske Skrifter falde to Værker af særlig Betydning i Forfatterskabets Totalitet: »**Sygdommen til Døden**, en kristelig psykologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækkelse, af Anti-Climacus, udg. af S. Kierkegaard«, 1849, og »**Indøvelse i Kristendom**, af Anti-Climacus, udg. af S. K.«, 1850. Den

lommen Døden.

førstnævnte Bogs ikke let tilgængelige Indhold er en Slags Fortsættelse af »Begrebet Angst«, forsaavidt som det handler om Synden, men i Skikkelse af dens forfærdeligste psykologiske Ytring i Mennesket: Fortvivlelsen, hvilken er »Sygdommen til Døden«,

øvelse i tendom.

der fremstilles i sine forskjellige Former. »Indøvelse i Kristendom« bestaaer af tre Hoveddele. I den første, kaldet »Indbydelsen«, behandles Frelserens Indbydelse til Slægten, men tillige den »Standsning«, som er Indbydelsens dialektiske Modsætning og udspringer af Forargelsen over Indbyderens Person. Af denne Forargelse giver anden Del »en bibelsk Fremstilling og kristelig Begrebsbestemmelse«, medens tredie Del i syv Foredrag advarer imod de forskjellige Maader, paa hvilke man for sig selv kan forvanske Christi Indbydelse.

Et mindre Skrift fra 1849 er »Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af H. H.«, omhandlende Spørgsmaalene »om et Menneske har Lov til at lade sig ihjelslaa for Sandheden« og »om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel«. Endelig udkom 1851 den lille Bog »Til Selvprøvelse, Samtiden anbefalet, af S. Kierkegaard«. Den indeholder tre Taler, af hvilke den første i sin Indledning har nogle Ytringer om Biskop Mynster og Gejstligheden, der ligesom fjerne Lynglimt i Horizonten svagt bebude det Uvejr, der nærmede sig, og som i de første Aar af det næste Tidsrum brød ud i hele sin Vælde. »Der er iblandt os en højærværdig Olding,« siger Taleren, »denne Kirkes øverste Gejstlige; Det han, hans »Prædiken«, har villet, det Samme er det, jeg vil, kun en Tone stærkere, hvad der ligger i min Personligheds Forskjellighed, og hvad Tidens Forskjellighed kræver. Der er blandt os Nogle, som gjøre Fordring paa i strengeste Forstand at være Kristne, at være det i Modsætning til os Andre: dem har jeg ikke kunnet slutte mig til. Dels mener jeg, at deres Liv ikke indfrier den Maalestok, som de selv foranledige eller nødsage En til at anlægge ved saa stærkt at fremhæve, at de ere Kristne — dog dette er mig det mindre vigtige; dels er jeg for lidt Kristen til at turde slutte mig til Nogen, som gjør en saadan Fordring. Er jeg end maaske lidt — ja selv om saa var, hvis jeg maaske var, ikke lidt fremmeligere end Adskillige af Gjennemsnittet blandt os: jeg er kun et Digterisk fremmeligere, det vil sige, jeg veed bedre, hvad Kristendom er, veed bedre at fremstille det, o, men dette er en saare uvæsenlig Forskjel. Væsenligen tilhører jeg Gjennemsnittet. Og her er det, jeg har arbejdet for Uro i Retning af Inderliggjørelse.«

Til Selvprøvelse.

Hvorledes stod nu Kierkegaard til sin Samtid med dette sit Arbejde for kristelig Uro og Inderliggjørelse? Man kan let tænke sig, at Forfatterskabets Hensigt kun havde Interesse for de Faa, og at end Færre kunde følge dets Tanker i Dybden eller være fuldt orienterede i dets Plan, medens dens Usædvanlighed var paafaldende for saamange des Flere og Forfatterens stærkt omtalte personlige Liv en Særhedens Udfordring for Mængdens Spot. Ene med sine Overvejelser af dette Forhold, klager Kierkegaard ofte over sin Stilling til Tiden og Stedet; vi anføre af Dagbogsoptegnelserne fra Aaret 1847, da han stod paa sit Forfatterskabs Højde-

Samtidens Stilling.

punkt, nogle herhen hørende Betragtninger, som paa eengang belyse Samtidens Tilstand og ved Reflexlys fra denne Skildring atter tydeliggjøre visse Træk i den Betragtendes Personlighed: »Der er dog aabenbart ubeskrivelig lidt Religieusitet i Danmark. Dette er ganske naturligt. Tyve Fredsaar, almindelig Velstand, omtrent Ligelighed imellem alle Stænder, et lille bitte Land, hvor vi Alle kjende hinanden: der maa Menneske-Frygt og Generthed, og det at være som de Andre, og det, at det er saa flaut ikke at være ganske som de Andre, det maa være det Herskende. Men dette er just al sand Religieusitets værste Modsætning, dens arrigste Fjende. — Ganske simplement udvortes er jeg i Danmark eneste i mit Slags: saa lille er Landet. Et uafhængigt Menneske, og som dertil har Forudsætninger til at kunne beskjæftige sig med Aands-Interesserne, og som saa gjør det. Medens jeg nu ydmygt maa takke Gud for denne min Begunstigelse, saa er den ganske ligefrem i en anden Forstand min Forbandelse, thi dette er mit Martyrium. Danmark er en Kjøbstad. Men den Misundelse og Smaalighed og Dumhed, der kan trives i en Kjøbstad, kan naturligvis ikke taale, at der lever et Menneske, som er saaledes begunstiget, naar han da, vel at mærke, ved at anvende sit Otium vel giver denne Begunstigelse Relief; thi spillede, svirede og horede jeg, saa blev jeg ikke Martyr i Kjøbenhavn. — Selv de faa udmærkede Mænd, med hvilke jeg lever og som jeg agter og anslaaer højt, de kunne da egenlig ikke ganske forstaa mig. Ikke fordi de dertil mangle Evner, endnu mindre Kundskaber (thi der er dem, som jeg i denne Henseende glad og beundrende bøjer mig for). Men fra tidlig Tid have de maattet være bekymrede for Udkommet, og derved har deres Sjæl faaet en indskrænkende Begrændsning, de have aldrig faaet det frie og i Evighedens Forstand hensynsløse Blik paa Livet, som er mit Fortrin, og min Ulykke, da jeg skal leve i Danmark. — Pøbelen og Smaahedsaanden har Magten i Danmark og faaer den mere og mere, bliver den offentlige Mening. De, der kunne øve nogen Magt, blive bange og trække sig tilbage. Alt bliver ugudelig, fræk Verdslighed. — At Danmark er et lille Land, hvor der intet er at tjene for en væsenlig Forfatter: det vidste jeg, førend jeg begyndte; jeg har aldrig klaget derover, skal heller ikke — om det end er tungt nok, at jeg, hvis jeg havde levet i et stort Land, vilde have tjent en anseelig Formue

i den Tid, i hvilken jeg har sat Penge til, for at leve som Forfatter. At Danmark er et lille Land, hvor der selvfølgelig kun kan være ganske enkelte Læsere for en væsenlig Forfatter, det vidste jeg, førend jeg begyndte; jeg har aldrig klaget derover, skal aldrig — min Sag har beskjæftiget mig i den Grad, at jeg ikke behøver mange. At Danmark (*in specie* Kjøbenhavn) er et lille Sted, hvor der er megen Bysnak om Enhver, der er Noget: det vidste jeg, førend jeg begyndte; jeg har aldrig klaget derover, skal aldrig, hvor meget end mit Navn og mit Hjerte og min Karakter blev overvrøvlet. Men at jeg, fordi jeg højmodigt gjorde et alvorligt Skridt for dog at rive Samtiden ud af det Pøbelagtighedens og Menneske-Frygtens Tyranni, hvorunder — Pøbelen befinder sig vel, at jeg derfor skal være, hvad der er dobbelt pinagtigt i en Kjøbstad, berøvet almindelige Menneske-Rettigheder, mishandlet hver Dag af Forhaanelser, være et usselt Legetøj til Morskab for endog Skolebørnene: det kunde jeg ikke vide forud, det beklager jeg mig over. Men det bliver ogsaa Danmarks Undergang, ikke fordi jeg er noget saa stort, men et Land, hvori dette kan hændes et Menneske, er *eo ipso* ophørt at være et Land. Pressens Misbrug har egenlig sprængt Danmark. Danmark var saa lille, at det til Nød og Neppe kunde være et Land, men nu er det sprængt. Der skrives ogsaa neppe en Bog mere — men Pøbelblade triumfere. Det er gaaet Danmark, som hvis en lille Jolle fik sig et Maskineri, der passede til et stort Dampskib: ved Hjælp af Maskineriet gik det isænk.«

Men selv af dem, der forargedes over Personen og ikke havde nogen Sympathi for hans Gjernings ledende Tanke, maatte det dog indrømmes, at man her havde med en ganske ejendommelig Forfatter-Individualitet at gjøre, og at han til Raadighed for sine Ideer havde en saa mangesidig uddannet Stil, at dansk Prosa ikke hidtil havde kjendt Mage til Art og Omfang af Fremstillingsgave. Efter en Dithyrambe til Pris for Stilen, særlig i »Forførerens Dagbog« og i Symposiet i »Stadierne«, henpeger G. BRANDES paa Foredragets Uensartethed i den samlede Produktion. »Den reneste Lyrik er her blandet med en filosofisk Terminologis skjæreste Abstraktioner. Billeder saa varme og sandselige, som havde Christian Winther undfanget dem, vexle med Skoleord saa tørre, som vare de indforskrevne fra et eller andet nordtydsk Stilen.

Ogsaa naar »Paven i Rom« klager sin Nød over Morten Luther, kommer han til at staa i humoristisk Belysning:

Den Tigger-Munk var spittergal
i Pennen som i Munden,
han bandte paa, at jeg var Baal
og Belial i Grunden!
Paa Skrift han raabde Dag og Nat,
men alle mine Buller,
hvori dog skrevet stod en Klat,
han kaldte lutter Nuller!
Han blæste ad vor Frues Krands
og ad Sanct Peders Nøgle!
Han spyed Gift paa al min Glands,
den ubesvorne Øgle!

Om »Christoffer Colombo« hedder det i Krønike-Rimet:

Colombo leged ved Havets Rand,
opvoxde for Vind og Vove
og drømde sødt om det skjulte Land
med Guld og med grønne Skove.
For ham var Havet ej mer end Dam,
han knap sig ønsked en Fjederham!
Frimodig hejsed han Sejl i Raa
en Morgen, før Sol var oppe,
og om hans Fart over Bølgen blaa
gik Ry mellem Stjerne-Toppe;
thi Han, som raader for Jord og Hav
til Gaade-Landet ham Medbør gav!

I »Napoleon Bonaparte« hyldes det Kæmpemæssiges Fænomen der brød frem med ham, saaledes som det betones i Digtets Begyndelses- og Slutningsstrofe:

Smaalig man i Kabinetter
syslede med Spindel-Væve,
ypped, jævned Børne-Trætter,
plukked Gæs og spilled Ræve,
kaldte Skaktavls-Leg Idrætter,
hvorved Bjerge maatte bæve;
som i Sal, var glemt paa Vale
det Gigantisk-Kolossale!

Under Hyld paa St. Helene
ingen Taarer mig husvale,
men, som mine Bauta-Stene,
Alper over Blomster-Dale
stolt udtrykke, tør jeg mene,
det Gigantisk-Kolossale,
Verden fra de Dødes Rige
atter saae med mig opstige!

I Samlingens sidste Digt fører »Den Christne Tro« Ordet:

Min Gaade er et Guddoms-Ord,
som skaber, hvad jeg nævner,
som fylder Dale trindt paa Jord
og Klipperne udjævner!

Med Det indvier jeg min Daab,
velsigner jeg mit Bæger,
saa hist udspringer Livets Haab
og her det vederkvæger!

Med Det jeg skaber gode Kaar
for mine Kæmper lave,
saa de kan le ad Bane-Saar
og springe over Grave!

Med Det jeg skaber Vin af Vand
og Paradis af Ørke!
Med Det jeg skaber Lys om Land,
mens Verden raaber: Mørke!

Mit Rige kaldes Christenhed,
og Herren kjender Sine,
skjøndt ingen Mand paa Jorden veed,
hvormange der er mine!

Jeg trodsed Dumhed, trodsed Kløgt
og Verdens Aand i Vælde
og Verdens Lyst og Dødens Frygt,
jeg trodser Aar og Ælde!

Jeg laa i Dvale mangen Gang,
men blev ej Orme-Føde,
og aldrig bølged nogen Vang,
hvis ikke Sæden døde!

1838 udkom i Kristiania Grundtvigs »Nordiske Smaadigte«, en Samling ældre Poesier, der indledes med en Hilsen til Norge, i hvilken ogsaa Ønsket om en norsk Folkehøjskole kommer tilorde: Nordiske Smaadigte.

O hil Dig, Norge,
med Dal og Fjeld!
Jo færre Borge,
des mere Held!
Paa dine Gaarde
blandt Klipper haarde
er Byrden let,
der Grander trygge
til Bonde-Lykke
har Odelsret!

Kun brat en Skole
paa Nordisk Grund
med Lærestole
for Livet kun,
for Nordmandslivet,
som det er givet
af Himlens Gud!
Lad Øren døve
sig Død tilkjøbe
med Hovedbrudd!

Heri findes Mindedigtene over Nordahl Bruun og N. E. Balle, »Bjarkemaalets Danske Efterklang« (»Sol er oppe«), »Kjærminde-Bladet« (til Ingemann, da han var udenlands), »Saxos Minde« (»Øm over ældgamle Dannemarks Ære«) o. fl.

Aaret forinden — 1837 — var udkommet første og i 1841 fulgte andet Bind af **»Sangværk til den danske Kirke«**, Hovedsamlingen af Grundtvigs religieuse Digtning. Idet vi her tage Hensyn til denne Poesi i dens Almindelighed, saaledes som den træder os imøde ikke alene i Kirke-Sangværket, men ogsaa i Sangværket for Skolen, i mangfoldige opbyggelige Tidsskrifter, i Konvents-Psalmebogen saavelsom i de for den snevrere grundtvigianske Menighed bestemte Psalmesamlinger, maa det strax fremhæves, at Grundtvig som Psalmist er baade den frugtbareste og den ypperste danske Digter i dette Aarhundrede, Kingos Jevnbyrdige og Aandsfælle. At hans stærke Personligheds Præg er fuldt og helt tilstede i hans originale Psalmer, er selvfølgeligt; men ogsaa de mange, han har bearbejdet efter græske og latinske Kirkesange, efter den tydske Psalmeskat og efter vore egne gamle Psalmer fra Reformationens og den senere Tid, have i hans Omstøbning modtaget umiskjendelige Mærker af hans Digteraands Ejendommelighed, saavel dens kraftige Bevægethed, dens selvstændige Udtryksmaade som dens ikke altid ganske sikre Smag. Blot for at minde om denne velkjendte Digtnings skjønneste Ydelser nævne vi her nogle faa af de mange Psalmer, hvormed Grundtvig har beriget Kirkesangen: »Giv mig, Gud, en Psalmetunge«, »Velkommen igjen, Guds Engle smaa«, »Dejlig er den Himmel blaa«, Psalmedigtningen

»Tag det sorte Kors fra Graven«, »Kirken den er et gammelt Hus«, »Guds Ord det er vort Arvegods«, »Søndag Morgen fra de Døde«, »Guds Menighed, syng for vor Skaber iløn«, »Et Barn er født i Bethlehem«, »At sige Verden ret Farvel«, o. fl.

Grundtvigs Haandskrift.

I Grundtvigs Psalmedigtning som i hans øvrige Poesi er den kristelige Aand ikke sjeldent iklædt det gammelnordiske Hedenskabs Fyndstil eller vælger Tankegang og Udtryk fra en poetisk Sfære, som det er et Særsyn at se lagt saa nær op til den op-

byggelige Hymnes Region. Det kan ske kjønt og naturligt som i følgende Strofe, der nærmest applicerer Folkevisens Ord og Vendinger paa Omskrivningen af den 45. Davids-Psalme:

Du [ɔ: Christus] ruster Dig kun og gaaer i Slag
for Sandheds og Mildheds gode Sag,
thi høres med Fryd i Fruer-Bur
dit Skjolde-Brag og din Kæmpe-Lur,
ja, alle smaa Piger ved Belt og Sund
skal synge med Fuglen i grønne Lund
din favre Kæmpe-Vise;
med Sejr i Haand og Sejr i Fod
og Sejr i hvert et Ledemod
Du skinner, fuldværd at prise.

Det kan ogsaa tage sig ud nærmest som en uskadelig Grille, som naar i Troesbekjendelses-Digtet (Sangværkets Nr. 45) Christus siges at være nedfaret »til Helhjem«. Men paa andre Steder kan Jargon'en fra en mindre ædel Forestillingskreds virke som en Smagsforsyndelse ved sin grelle Forbindelse med det høje Emne. Kan der endnu disputeres om Smagens Art i et Billedsprog som dette:

Kong Christus den Første regjerer endnu
som Enevolds-Drot af Guds Naade,

der let fører Tanken videre til Forestillingen om et himmelsk Monarki med konstitutionel Forfatning, saa vil sikkert en finere poetisk Sands ubetinget stødes ved en Skildring af Jesu Barndom som i følgende Strofe med dens Skole-Interieur og dens plat nøgterne Slutningsbemærkning:

Vor Herre var saa englemild,
som Man sig knap kan tænke,
var ej som andre Drenge vild,
sprang ej paa Bord og Bænke,
var glad i Vaar og glad i Høst,
sin Moders Haab, sin Moders Trøst,
især da hun blev Enke.

Medens Grundtvig i sine bedste Digte, baade de religieuse og de verdslige, ofte raader over Udtryk for Tanken, der ere ligefrem sublime i deres Prægnans, ikke at tale om deres overraskende Nyhed og Friskhed, mattes Indtrykket andre Steder snart af en indtil Uforstaaelighed sammenskruet Billedmasse, snart af en Vidt-

løftighed, som grændser til Snakkesalighed — Fejl, som særlig ere dræbende for det lyriske Vers, hvis Forms Særkjende skal være Klarhed og Naturlighed. Synder i det Enkelte kunne træffes i Skikkelse af plebejiske Rim, som »Djævle« og »Æble« (se S. 365 »døve« og »tilkjøbe«), men navnlig som en hyppig tilbagevendende fejlagtig Betoning af Orddelene, der er saa stereotyp, at den næsten forudsætter et ufuldkomment metrisk Øre hos Digteren. Exemplernes Antal er Legio, og de skæmme desværre selv Digte, som i alle andre Henseender ere fuldendte:

Gabriel fra Himmel-Sale	hos Ungmøen hans Tiltale
daled ned med Guds Farvel,	var: du Yndige! hilsæl!

»Sølvet og Guldet da tabde sin Pris, og Perler var ikke kostbare«, »Om Troens Ord fra Arilds-Tid man pruttet har med klart Vanvid«, »Af mit Hus, Mig til Vanære, I har gjort et Fange-Taarn«, »Thi skal den trofaste Kvinde Vindspils-Kæmpen overvinde«,

Vel Helvedes - Hunden	opfoer fra Afgrunden,
den Død - Bider stærk,	at spilde Guds Værk.

elsachsiske Studier.

Fra 1829 af besøgte Grundtvig med kongelig Understøttelse tre Somre i Træk England for at granske de angelsachsiske Haandskrifter, og han gav her Stødet til et Studium af disse hidtil lidet paaagtede og for det øvrige Europa helt ubekjendte litteraire Skatte, hvilket førte til deres Udgivelse i en til deres sproglige og historiske Betydning svarende værdig Skikkelse. Selv udgav han 1840 det angelsachsiske Digt »Phenixfuglen« med »Indledning, Fordanskning og Efterklang«. 1833 var hans store **»Nordens Mythologi** eller Sindbilledsprog, historisk-poetisk udviklet og oplyst«, udkommen som anden Udgave af den lille Mythologi fra 1808; i Virkeligheden er det en helt ny Bog, en fuldere Udfoldning af den tidligeres Ideer, en dybere Tydning af de nordiske Mythers Tankeindhold, belyst fra et i højeste Grad subjektivt Stade og derfor af eminent Værd med Hensyn til Kundskaben om Grundtvigs totale Livssyn og historiske Betragtning, hvor meget end den videnskabelige Forsknings Resultater kunne anfægtes. I dette Værk saavelsom i den fra 1833 til 43 udkomne **»Haandbog i Verdenshistorien,** et Forsøg«, tre Bind, der række fra Oldtiden til Udgangen af det 17. Aarh., have vi de betydeligste Repræsentanter

Nordens Mythologi.

Haandbog i Verdenshistorien.

for Grundtvigs ejendommelige poetisk-videnskabelige Opfattelse og Fremstillingsmaade, en Gudelærens og Historiens Filosofi i en udpræget personlig Tankegangs Tjeneste; mere end paa noget andet af Grundtvigs Skrifter passer paa dem den humoristiske Karakteristik, han har givet af sig selv i Portraitunderskriften:

Det har endnu slet ingen Fare,
han revner af den Ros, han fik:
i Skjaldskab han de Lærdes Skare,
i Lærdom Skjalde overgik.

Grundtvig.
Efter Const. Hansens Maleri.

Over den nyeste Tids Historie holdt Grundtvig 1838 en Række stærkt besøgte Foredrag, som mange Aar efter bleve udgivne under Titlen »Mands Minde«; de havde til Hensigt at vinde Ungdommen for en rent nordisk Anskuelse af Menneskelivet og Historien, »vække den til Arbejdet paa det danske Folks Gjenfødelse i nordisk Aand, for Udviklingen af borgerligt Frihedsliv og folkelig Oplysning, for en særegen dansk-nordisk Udvikling, forskjellig fra den fransk-liberale, som da efter Julirevolutionen havde Mands Minde.

vundet mange Tilhængere i den yngre Slægt ogsaa i Danmark«. (Se SV. GRUNDTVIGS Forord til »Mands Minde«). En anden Cyklus af Foredrag holdt Grundtvig — der imidlertid paany var indtraadt i Statskirkens Tjeneste som Præst ved Vartov, i hvilket Kald han virkede til sin Død — i Vinteren 1843—44 paa Borchs Kollegium og udgav dem 1844 under Titlen »Bragesnak om græske og nordiske Myther og Oldsagn«, aandfulde »Causerier« om de nævnte mythologiske Emner, anvendte paa Historiens og særlig Nordens Forhold, men skæmmede af nogen Selvbehagelighed og en hyppig tilbagevendende Koketteren med »Dannekvinden«. Af hans øvrige Skrifter maa nævnes det kirkelige Sagakvad »Kristendommens Syvstjerne«, »Kristelig Børnelærdom« samt det senere (1871) udgivne kirkehistoriske Arbejde »Kirkespejl eller Udsigt over den kristne Menigheds Levnedsløb«. Men forøvrigt begynder nu Grundtvigs poetiske og historiske Forfatterskab at træde i Skygge for hans mere umiddelbare Deltagelse i det praktiske offentlige Liv, hvor han dels virkede for Gjennemførelsen af sin Højskoletanke, som lige i Christian VIII.s sidste Levedage syntes at skulle tage et afgjørende Skridt fremad ved Oprettelsen af en »Real-Højskole« i Sorø med »Kursus for højere og mere fuldendt realvidenskabelig Uddannelse«, dels optraadte i den politiske Kamp som Taler paa den grundlovgivende Rigsforsamling og paa en lang Række af Rigsdage, som Forfatter ved Udgivelsen af Ugebladet »Danskeren« (1848—51), førende Ordet for Nationalitetens Ret og Forfatningens Brug i frisindet Aand, særlig paa de kirkelige Omraader, som laa hans Interesse nærmest (Sognebaandets Løsning, Valgmenighedsloven). Grundtvig benyttede her den nyskabte Situation i sine Livstankers Tjeneste, uden at lade sig binde af tidligere Udtalelser, i hvilke han havde erklæret sig for en udpræget Tilhænger af Enevoldsmagten, som f. Ex. i en 28. Maj-Tale 1841, hvori det hedder med Hensyn til Ønsket om de raadgivende Stænders Omformning til en besluttende Folkerepræsentation: »Jeg finder det ganske upaatvivleligt, at vi vilde faae en mageløs ypperlig Regjering, naar vort Folkeraad enten ganske eller dog for største Delen bestod af højvise, upartiske, uegennyttige, lydesløse, ufejlbare, fuldkomne Skabninger med »afgjørende Stemme«, men da vi nu hverken har eller kan øjne mindste Udsigt til at faae en saadan Engleskare samlet, men maa finde det højst rimeligt, at

Flerheden altid vil være den saare ulig, hvad hjælper os saa hele den glimrende Udmaling paa Papiret af et tomt Hjernespind! Derimod er det en Kjendsgjerning, slet ikke glimrende, men urokkelig, at da Kongen hos os forrige Gang var indskrænket ved en Haandfæstning og maatte intet Vigtigt foretage sig uden Rigsraadets Samtykke, da blev Borger og Bonde Adelens Træl, og Riget kom to Gange paa Randen af sin Undergang; og det er ligeledes en Kjendsgjerning, vel heller ikke glimrende, men glædelig, at siden vor Konge igjen fik Enevoldsmagten, er Borgerstanden bleven ligesaa fri som Adelen, Bondestanden befriet fra sin værste Trældom og Riget kjendelig i Opkomst. Dette er Virkeligheder, og naar der nu spørges, hvorved vi rimeligst kan vente, hvad der endnu fattes i en saa fri og blomstrende Tilstand, som den paa Jorden, Ufuldkommenhedens Fædreneland, kan times, enten ved en delt Regjering eller ved Kongens Enevælde, da svarer jeg trøstig: naturligvis ved Enevoldsmagten, der allerede har gjort saameget godt igjen, af hvad den delte Regjering gjorde galt.«

Oehlenschläger.

Havde vor poetiske Litteraturs Stormester **Adam Oehlenschläger** staaet ene i sin Kunst ved dens Frembrud i Aarhundredets Begyndelse, saa kunde »Dannerskjalden« — som han kaldtes i festlige Kvad og ogsaa selv yndede at nævne sig — nu efter dets første Trediedels Forløb se sig omgiven af den Skare Sangere, hvis Værker vi i det Foregaaende have beskuet, og som vare blevne vakte til poetisk Bevidsthed af ham, om de end ikke alle havde arbejdet videre i hans Aand. Men han lagde sig ikke til Hvile paa Tilfredshedsfølelsen over, at han ogsaa paa denne Maade havde virket for sit Fædrelands Aandsliv; hans Haand greb endnu uden Famlen i Strengene, og om end Tonerne nu kun sjeldnere ejede hans Ungdomsakkorders henrivende Klang, deres Ildfuldhed og Begejstring, afløstes dog de mattere Passager lige til hans Død alt imellem af et Strengespil, der viste ham som den gamle Mester, der var fortrolig med sit Instrument, og hvis Sjæl endnu kunde gjennemglødes af Kunstens hellige Lue.

Trillingbrødrene.

Vi forlod OEHLENSCHLÄGER ved Laurbærkroningen i Lund (S. 203). Aaret efter, 1830, udkom og opførtes Lystspillet »Trilling-

brødrene fra Damask«, der ved sit østerlandske Emne uvilkaarlig henledte Tanken paa »Aladdin«, men unægtelig langtfra kunde taale denne Sammenligning og desuden var saa vanskeligt i Henseende til theatralsk Illusion, at det ejheller kunde opnaa nogen scenisk Virkning. Mod Slutningen af 1832 begyndte Digteren

metheus. Udgivelsen af et æsthetisk-kritisk Maanedsskrift »Prometheus«, hvis nærmeste Hensigt var at danne en Modvægt imod den heibergske Kritiks Indflydelse. Med Kjendskab til Oehlenschlägers umiddelbare Naturel, hans plastiske Sands og hans Styrke i Farven, var det let at forudse, at han maatte savne disse Evners Modsætning: Færdighed i logisk Abstraktion og overhovedet i filosofisk Systematisering, selv om han havde havt Kundskaber nok til at udfylde Omridsene med tilstrækkelig oplysende Exempler. Hans Forsøg til en gjennemført Æsthetik maatte derfor blive ufuldendt i begge Ordets Betydninger; bedre gik det ham, naar hans Kritik havde et positivt Objekt at virke med, idet hans naturlige, af selve hans poetiske Produktion praktisk udviklede Kunsttheori i saadanne Tilfælde ledte ham til adskillige forstandige Betragtninger (over det følsomme Drama i Anledning af Samsøes »Dyveke«, over Hauchs Tragedier o. s. v.). I Maanedsskriftet saae adskillige af hans Noveller Lyset, blandt hvilke »Digterbesøget«, om et Møde mellem Ewald og Wessel i Rungsted, i alle Henseender er den bedst lykkede.

En Episode af Tordenskjolds Liv havde tidligere tjent Oehlenschläger som Emne til et Syngespil; nu fandt han i Heltens

lenskjold. sidste Dage Stof til et tragisk Drama »Tordenskjold«, som opførtes i Februar 1833. Af nogen egenlig tragisk Konflikt er der kun ringe Spor i dette Skuespil med dets overvejende borgerlige Holdning, hvorvel Digteren har bestræbt sig for at motivere Katastrofen som Frugten af et Karaktertræk hos Helten, der skal nærme sig Begrebet af tragisk Skyld: hans Forvovenhed, Sorgløshed og Stolthed. Til Gjengjæld er Tegningen af Hovedpersonen lykkedes godt, saaledes som Tordenskjold her fremtræder med en ungdommelig Kjækhedsfylde, en frejdig Selvtillid, som Digteren havde det aandelige Slægtskabs nære Fortrolighed med; ogsaa hans Humor, naiv og frisk som den er i Oehlenschlägers bedste Øjeblikke, aabenbarer sig paa tiltalende Maade baade i Replik og Personskildring. Den samme Aar fremkomne Tragedie »Dronning

Margareta«, der ligesom »Tordenskjold« gjorde megen Lykke paa Scenen, fattes i samme Grad som det nævnte Drama det historiske Helhedssyn, idet Hovedvægten er lagt paa det Episodiske, her paa den falske Olufs Fremtræden, som dog kun er et forbigaaende Træk i den store Dronnings Historie; tillige svækkes den dramatiske Sluttethed af en altfor overflødig lyrisk Deklamation og af en ved Opera- og Balletpomp tilstræbt theatralsk Effekt; men paa Partier, hvor en ægte Digternatur taler til os med uimodstaaelig Magt, er ogsaa denne Tragedie rig, og særlig er i et Par Scener den gamle Folkevisetone anslaaet med stor Virkning. En helt igjennem mat Digtning var derimod Aarets tredie oehlenschlägerske Værk »Norgesrejsen, en Digterkrands«, fremkaldt af et Sommerbesøg i Norge, hvor Digteren havde været Gjenstand for hædrende Hyldest efter en storartet Maalestok. I Aaret 1835 affødte et Ophold hos Prinds Christian, der var Gouverneur i Fyn, Nytaarsgaven »Fyensrejsen«, som ejheller, naar nogle enkelte Partier undtages, hævder sig nogen anseet Plads i Oehlenschlägers Digtning. Samme Aar fremkom Tragedien »Sokrates«, hvis dristige historiske Friheder, særlig i Skildringen af Aristofanes, gav Heiberg Anledning til den slaaende Karakteristik (i »En Sjæl efter Døden«) af Oehlenschläger som »stor i Fortrin, stor i Fejl«. 1837 bragte Lystspillet »Den lille Skuespiller« med den for Digteren saa kjære Fremstilling af det frembrydende Genis ubundne Tilværelse i Kampen mod filistreuse Omgivelser, 1838 den meget løst komponerede Tragedie »Olaf den Hellige«, 1839 den ligeledes noget svage Tragedie »Knud den Store«, for hvis tarvelige theatralske Succes den sceniske Fremstilling af Ungdomsværket »Aladdin« bragte Digteren og hans Publikum et ligesaa uventet som glimrende Vederlag.

Dronning Margareta. Norgesrejsen. Fyensrejsen. Sokrates. Den lille Skuespiller. Olaf d. Hellige. Knud. d. Store.

Til den nordiske Sagaverden vendte Oehlenschläger sig paany 1841 og frembragte et Værk, der vel ikke helt kan maale sig med hans Ungdoms henrivende Fortælling om Vaulunder, men dog aldrig kan forfejle sin Virkning paa et poetisk modtageligt Sind. »**Ørvarodds Saga**« har vel endog bedre ramt den oldnordiske Aands humorfyldte Lakonisme end det stærkt romantiske Mesterværk med dets straalende Billeder af en rig digterisk Fantasi; her faaer hverken denne eller nogen anden enkelt Evne Lov til at træde selvstændig frem, Alt underordner sig den modne Kunsts

Ørvarodds Saga.

Fordring, og i ren, ædel Simpelhed skrider Fortællingen rolig frem som et Epos af klassisk Holdning. Den stedse voxende Humanitet i Oehlenschlägers Livsbetragtning dæmper Oldsagnets Vildhed og lader unægtelig nu og da en moderne Luftning gjennemstrømme Skildringen; især mod Slutningen, hvor Ørvarodd fremstilles i sin høje Alderdom, raader der en vis Blødhed, fremkaldt af Digterens naturlig vakte personlige Følelse: »Ørvarodd sad ene tilbage, grundede og smilte; dog blandte der sig i dette Smil noget Vemodigt og Bittert. Altsaa Alt, hvad jeg tilforn var stolt af og glad over (tænkte han ved sig selv) var blotte Ungdomsdrømme! Tapperhed, Eventyr, Kjærlighed, Had — Alt kun Drømme! Nu er jeg da vaagen. Den hedenske Vildmand er vorden kristelig tam. Lad saa være! Jeg er vaagnet. Hvis kun ikke denne Aarvaagenhed faaer altfor stor Lighed med en dyb, rolig, drømmeløs Middagssøvn!« Da Digteren læste »Ørvarodds Saga« for Hauch, brast han ved disse Linier i Graad og udbrød: »Det er, ligesom det var mig selv!«

Men han satte ikke modløs sin Lyre til Hvile i Krogen.

Ej gamle Træ er Stubbe.
Homer var Digter, skjøndt han var en Gubbe —

sang han i et Digt efter sin Hustrus Død 1841 og opmuntrer trøstende sig selv:

Skjøndt Sneen Haaret dækker,
kan Hjertet brænde med en Ungdomslue.
Kjækt i min lille Stue
vil jeg, som i min Ungdom, Harpen røre;
og mange Danmarks Sønner
end Hakons Skjald belønner
ved gjerne paa hans Hjertekvad at høre.

Hans næste Arbejde blev just paa samme Tid et Forsvar for Poesiens Ret i Skikkelse af den usædvanlige Fremtoning og et Vidnesbyrd om Styrken i den aldrende Digters Inspiration: det
Dina. tragiske Drama »**Dina**«, som opførtes 1842 under overordenligt Bifald og blev Fyrrernes dramatiske Hovedbegivenhed. Som sædvanlig har Digteren taget sig det let med det Historiske, særlig i Skildringen af Corfits Ulfeld og Leonora Christine, og maalt efter det Billede, vi nu have ihænde af Kongedatteren i hendes »Jammers-

le«, er den oehlenschlägerske Skikkelse konventionel og uden farve. Men hvad der er det poetisk Væsenlige i denne ;edie, er ikke, om Frederik III.s Tidsalder er seet i det rette men om en af dens Episoder har kunnet stille Digteren en essant Opgave, løst paa interessant Maade; og her maa det Beundring fremhæves, hvorledes Oehlenschläger paa sine

OEHLENSCHLÄGER.
Efter et Daguerreotypi fra Fyrrerne.

le Dage endnu med Ungdomsvarme fører den digteriske Ide-ts Sag, giver den til Talsmand en psykologisk fængslende ıdefigur, hvis Naturel han udfolder med mere end sædvanlig ıed, med en Lydhørhed for de enkelte Træk, der er forskjellig hans tidligere brede Sjælemaleri og aabner hans Kunst et nyt ·raade, som jo »Dina« overhovedet viser, at hvor trofast Digteren l holdt den Form i Ære, der var skabt af ham og bleven nmel med ham, savnede han dog ikke Bevægelighed til at

kunne optage i den, hvad der af den nyere Digtnings Methode (de franske Romantikere) syntes ham skjønt og rigtigt.

ik Glip-ping.

1844 spilledes og udkom Tragedien »Erik Glipping«, en noget mat Behandling af det ofte digterisk benyttede Emne, 1845 Skuespillet »Gjenfærdet paa Herlufsholm« og det skjønne »nordiske Heltespil« »Landet fundet og forsvundet«, Emnet om Islændernes forbigaaende Opdagelse af Vinland, behandlet i Trimetre; den sceniske Fremstilling, især af første Akt, gjorde stort Indtryk. Endnu kraftigere Begejstring fremkaldte 1846 Tragedien »Amleth«, ligeledes skreven i trimetrisk Versemaal, men med Afvexling af friere Rhytmer; den dristige Ide, at fremstille en fra Shakspeares Hamlet forskjellig Kongesøn paa Grundlag af Saxos Beretning om hans af Tapperhed og List sammensatte Natur, er trods visse Svagheder, navnlig i theatralsk Henseende, væsenlig lykkedes, og en usvækket Følelse, en ungdomsfrisk Fantasi raader ogsaa i dette Alderdomsarbejde af den store Digter. I Sommeren 1847 beredte en Sverigsrejse til Stockholm og Upsala Oehlenschläger en storartet Hyldest, der fuldkomment havde Karakteren af en Folkeovation og maalte Dybden af den skandinaviske Samfølelse, hans Digtning havde skabt.

Landet
ındet og
rsvundet.

Amleth.

En ny Tid var i Frembrud. Som i Følelsen af dens Komme vendte Oehlenschläger i Digtet »Mit Fødselsted paa Vesterbro« et beskuende Blik tilbage paa sit Livsløb fra dets ydmyge Begyndelse af:

Du ringe Hus! end stander Du,
af faa tilbage blevet,
for bedre Bygning ej endnu
nedrevet.
Du stander ved Alleens Port;
og er den sidste Vandring gjort,
bag skyggefulde Linde
skal hist min Grav jeg finde.

Mit Fødselshus, min Kirkegaard,
Trægangen mellem begge!
Det kan i Høst saa lidt som Vaar
forskrække.
Kort er den længste Livets Vej,
min fattig var paa Glæder ej.
Huldt møder Kirkemuren
Samlivet og Naturen.

jartan og
Gudrun.

1848 afsluttede »Kjartan og Gudrun« den lange Række Tragedier med et nordisk Saga-Emne, behandlet for den dæmoniske kvindelige Hovedfigurs Vedkommende med den mere indgaaende psykologiske Karakteristik, som Digteren havde gjort Overgangen til i »Dina«, og mod Slutningen af samme Aar udsendte han sine sidste to Arbejder: den æsthetisk-didaktiske Cyklus »Digtekunsten« og det nordiske Heltedigt »Regnar Lodbrok«,

hvilket sidste han, i Forudfølelsen af sit Skjaldskabs nære Ophør, endte med de Ord: Regnar Lodbrok.

»Gamle Skjald om gamle Nordens Helte sang for sidste Gang.«

Paa Oehlenschlägers halvfjerdsindstyveaars Fødselsdag, den 14. Novbr. 1849, samledes en stor Kreds af Hovedstadens udmærkede Mænd med ham for at bringe ham en festlig Tak for hans Livs Gjerning. Kong Frederik VII. hædrede ham paa denne Dag med Dannebrogsordenens Storkors, og selv sad Digteren som en Konge blandt sine Høvdinger, modtagende de yngre danske Digteres Hylding som den, der var gaaet i Spidsen for dem alle med den gjenfødte Digtekunsts Banner højt hævet som Kampmærke. Da han traadte ind i Festlokalet, hvis ene Væg beklædtes af en stor Komposition af Marstrand, forestillende Ægirs Gjæstebud i det Øjeblik, da den vrede Thor jager den spottende Loke ud af Gudernes Samlag, modtoges han med en Sang af OVERSKOU, hvori det hedder: Jubilæum.

Kraften Du kaldte i Norden tilbage,
oplued Modet for Prøvelsens Dage,
gjenfødte Danmark i Sprog og i Aand!
Svea til Dan Du forsonende førte,
slukkede Hadet, til Venskab dem rørte;
mens dine smeltende Sange de hørte,
knytted Du Enigheds løsnede Baand!

HAUCH sang:

Hver en Alder har vi skuet i dit Digterspejl,
den, som end i Tidens Bølger gaaer for fulde Sejl,
den, som under Myrther blunder,
den, som snart mod Graven stunder,
den, som end i Vuggen hviler
og til Sorgen smiler.

Elskovs Fryd og Suk og Klage, længst af Verden glemt,
Visdoms gamle dunkle Lære, bag et Billed gjemt:
Sandhed, skjult bag Tidens Strømme,
Nordens Kraft og Østens Drømme,
høje Glimt fra Oldtids Dage
kaldte Du tilbage.

I H. P. HOLSTS Sang fremmanedes det alvorlige Billede af Krigen og Kampen for vort Sprogs gamle Grændseret; »Sangens sejrende

Musa« bortvejrer Ængstelsen for dets Skjæbne ved at pege paa Oehlenschlägers digteriske Storværk:

Sønner af Askur,
hvor kan I frygte
nu, at den danske
Tunge skal dø?

Ham, jeg har elsket
højest af Alle,
lod jeg jo fødes
paa Eders Ø!

GRUNDTVIG, der overrakte Hædersgjæsten en Laurbærkrands fra danske Kvinder, endte sit Festkvad med de Ord:

Held os, Venner! Asa-Brage
slog Guldharpen midt blandt os,
gjør det end paa gamle Dage,
Fimbul-Vinteren til Trods!

Derom skal i Sang og Sage
Ry med Roes gaa op og ned,
med os klinker Asa-Brage:
Skaal for Nordens Enighed!

H. C. ANDERSENS Digt besang Poesiens Herlighed:

Der er et herligt Land,
det kaldes Poesien;
det naaer i Himlen op,

det rummes i en Rosenknop,
og Hjerte-Melodien
boer paa dets grønne Strand.

PALUDAN-MÜLLER sang for Nordens Kvinde, der skulde trykke den evige Skjønheds Krands om Skjaldens Tinding:

En frisk og fager Krands til Valborgs Sanger,
som tidt Jer Sjæl har frydet, vi forlanger!
En Krands, hvis Skjønhed svinder
ej bort med Tid og Aar,
af Roser og Kjærminder,
der evig Ungdom spaaer.
Om hans Lok en Liliehaand den trykke!
Fagre Krands, Du Pant paa Livets Lykke,
fagre Krands!

HERTZ havde knyttet sin Sang til Fremstillingen af Ægirs Gjæstebud og anvendte Billedet paa Oehlenschläger:

Du, som har manet
Norden af Fjeldet,
manet den op fra
Ø og fra Strand,

Skjalden at hilse
(Loptur er bunden)
atter har Aser
gjæstet vort Land.

CHR. K. F. MOLBECH aflagde Løftet paa den unge Slægts Vegne:

Viid, at vi, Du vakte,
vil din Harpe værne,
gjæve Skjald! naar sent Du
gangen er til Gladhjem.

Hvergang Stordaad øves,
skal dens Streng gjenlyde,
thi det høje Nordens
Hjerte slaaer i Harpen —

og HEIBERG hilste i Digtet »Den yngre Digterskole« Oehlenschläger som den Poesiens Adam, fra hvem hele det efterfølgende Digterkuld nedstammede:

Thi som vort Lands Natur sin Tolk
har i sin Adam fundet,
har og Naturen i dets Folk
ved ham Bevidsthed vundet.
Den danske Kraft og Kjærlighed
stod frem i lyse Minder;
til Kilden han har ført os ned,
hvorfra vort Livsvæld rinder.

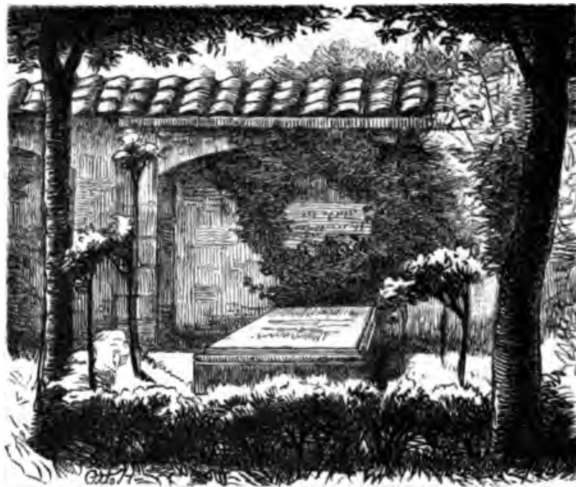
Og derved har han faaet den Magt,
at hvor en Harpe klinger,
er i dens Tone Noget lagt,
som ham en Gjenlyd bringer.
En Stammefader, end i Kraft,
for ham vi tømme Glasset,
vi hilse ved dets ædle Saft
vor Adam paa Parnasset.

OEHLENSCHLÄGER henpegede i sit Takkedigt paa et Folketræk, der i sin fulde Sundhed træder frem i hans egen Personlighed og Digtning. Efter at have mindet om, at han, om Naturens Orden saa vilde det, fra sit Fødehus endnu havde »en smuk Allee« at gjennemvandre, inden han naaede Kirkegaarden, vendte han sig til Øjeblikkets Festglæde i følgende Slutningsstrofer:

Og nu til Fryd! — Europa sande maa:
i Danmark flammer ogsaa Livets Lue;
men hvad især den Danske har som Faa,
er Munterhed, som ingen Farer kue.
Mens Skyerne ved Horizonten staa,
han fejrer Digterfest i glade Stue;
han plejer Blomsten i sin lille Have —
og dem skal ingen Syndflod os begrave!
Den danske Munterhed er Uskylds Værk,
og den vil sikkert ogsaa skille Trætten;
den danske Landsoldat er god og stærk,
med Munterhed han brugte Bajonetten!
Med Munterhed skal Videnskab og Kunst
og Borgerdaad forjage skumle Dunst;
med skumle Dunst forsvinde vore Sorger —
Gud signe Danmark! Konge! Kunstner! Borger!

Kortere end Digteren havde tænkt sig det, da han som en karsk Gubbe fejrede denne sin Aarsfest, blev den forestaaende Vandring gjennem »den smukke Allee« til Kirkegaarden. Mod Slutningen af Aaret tog hans Helbred mere og mere af. Om Aftenen den 20. Januar 1850 følte han med fuld Bevidsthed Dødens Komme; han paalagde sin ældste Søn at slutte de næsten fuldendte »Erindringer«, bestemte, at »Sokrates« skulde opføres ved Sygdom og Død.

Theatrets Sørgefest, og bad Sønnen oplæse Scenen, hvor den græske Vismand taler om Døden — »det er saa usigelig dejligt!« tilføjede han. Da dette var skeet, tog han Afsked med sin Familie og sin Husstand. Efter en kort og let Dødskamp hensov han roligt en Time før Midnat. Ugen derefter, paa en klar, mild Frostdag, begravedes han under almindelig Deltagelse og med gribende Højtidelighed fra Frue Kirke, hvorfra Kisten af Studenter og Borgere bares til Frederiksberg Kirkegaard.

Oehlenschlägers Grav.

NITTENDE AARHUNDREDE.

III.

PERIODENS AFSLUTNING.

1850—1870.

Under Vaabnenes Gny tie Muserne stille. De tre Aars p for Sønderjylland og den i samme Tidsrum stedfindende Om-else af Statsstyrelsens Former lod sig naturligvis ikke uden esbyrd i den litteraire Produktion; de affødte strax i Begyn-n af Krigen den nye Nationalsang (»Dengang jeg drog afsted«), middelbart efter Christian den Ottendes Død fik Folkefølelsen nukt og alvorligt Udtryk, præget af Tidens Bekymring og :ntning, i Præsten TROELS SMITHS Digt »Danmark ved Kong tian den Ottendes Kiste«. Drotten er gangen til Himlens at skifte Ord med Kongerne, der gik forud for ham —

de mægtige og stærke
med Løvens Skjoldemærke,

de vise og de gode,
Kong Fredrik og Kong Frode.

Og Dannebod vil sige:
holdt Hegnet Du vedlige?

Han svarer: I mit Hjerte
staa dybe Spor af Smerte.

Kong Valdemar! Du kjender
den Svig af nære Frænder.

Niels Ebbeson! Du mindes,
hvor haarde Halse findes.

Kong Fredrik og Kong Frode!
Tung Arv I efterlode:

i Kronen var en Revne,
jeg lodded efter Evne.

Fra den døde Konge vender Danmark sig til den levende, hans Efterfølger:

Kong Frederik den Danske!
Paa Dig jeg stoler ganske.

Hvis Tider vorde onde,
kald, Konge, paa din Bonde.

Vel er han graa og ringe,
dog er han haard at tvinge.

Naar Kongen gaaer med Bonden,
da blomstrer Bøgelunden,
og Fuglesangen klinger,
og Rosens Knop udspringer.

Hvis lykkeligt de fægte,
da vorder Sejren ægte.

Men hvis de sammen segne,
ej Ærens Roser blegne.

Da er min Time kommen,
men Saga fælder Dommen!

Noget enkelt Værk af mere omfattende Idefylde og gjennembrydende Virkning har vor klassiske Litteratur derimod ikke den saa kraftigt vakte Folkebevægelse umiddelbart at takke for. Middelbart blev derimod den mægtige Impuls, Nationalaanden havde modtaget, af megen Betydning for den Tilslutning, som nu blev den poetiske Litteratur til Del. Blandt de gode Følelser, som vare oppe i Folket, havde ogsaa Sandsen for Digtningen sin Plads; hvad der var kæmpet for, var jo Hævdelsen af Modersmaalet i en gammel dansk Landsdel, og med forstærket Kjærlighed sluttede man sig om den Litteratur, i hvilken Sproget havde udfoldet sin fagreste Blomst. Man pegede paa den som et af Beviserne for Danmarks Ret til en selvstændig Tilværelse, og man hilste med livlig Deltagelse ethvert Værk, der kunde forøge dette aandelige Dannevirkes Modstandskraft, thi med Krigen var jo ingenlunde Faren forbi; tvertimod optoges de følgende Aar af de uendelige Forhandlinger om Fastsættelsen af en retfærdig Modalitet for Nationaliteternes Stilling i Monarkiet, og disse Forhandlinger holdt vedvarende Øjnene aabne for de fjendtlige Bestræbelser sydfra, for vor egen Evne til at yde aandelig og legemlig Modstand og for Muligheden af at faae de nordlige Stamfrænder til at betragte vor Sag som deres. At Nationalfølelsen under disse Forhold maatte antage en Exklusivitet, der var tilbøjelig til at overse Tidens mere almene Ideer og holde sig i Afstand fra de store Kulturlandes litteraire Bevægelser, var under de givne Vilkaar saa naturligt, at enhver streng Kritik af dette Fænomen bliver en Ubillighed; det maa tages som en Kjendsgjerning, der var en uundgaaelig Følge

af Tingenes Logik, og som ialtfald for Litteraturens Vedkommende skabte en modtagelig Opinion, en levende Interesse for den nationale Poesi. Over de Fejl, Tiden gjorde sig skyldig i, maa man overhovedet ikke glemme, at det ikke var Sløvhedens, Selvopgivelsens eller det raa Madstrævs Fejl, der kunde lægges den til Last; dens Overvurdering af egen Kraft og dens Mangel paa Blik for udenfor liggende Realiteter udsprang tvertimod af Folkeegenskaber, som bundede i en ideal Opfattelse af Fædrelandets Værd og Folkestammens Fortrin, i Almenglæden over den hæderligt bestaaede Kamp og i en begejstret Tillid til de nye politiske Institutioners altfornyende Evne. Det var »Intelligensen«, som dengang førte Ordet, og i hvis let modtagelige Sind et Digt stundom kunde tage sig ud som en Daad: Embedsstanden, den heldigst stillede Del af Borgerstanden og dens bedste Ungdom, Studenterne. Det har altid været disse Samfundsdele, som væsenligst have baaret den danske Litteratur, og nu, da de følte sig i lykkelig Overensstemmelse med Tidsaanden og løftedes af et varmt patriotisk Stemningsliv op i en ideel Sfære, nu kom de Digtekunsten, Folkeaandens ædleste Ytring, imøde med en Interesse, der ligelig omfattede de lovende Evner blandt de Yngre og de allerede kjendte og kjære Digteres Nyskabninger. Kaster man Blikket tilbage paa disse tyve Aars poetiske Litteratur, maa det fastslaaes, at hvad den end kan have de enkelte yngre Talenter at takke for, er det dog de Ældres Efterhøst, der har givet den dens modneste og saftfuldeste Frugter.

Et Par polemiske Episoder satte Publikum i stærk Bevægelse i Begyndelsen af Halvtredserne. Ved Juletid 1850 udkom en lille Bog, betitlet »Clara Raphael. Tolv Breve udgivne af Johan Ludvig Heiberg«. Udgiverens Navn var vel det af alle bedst egnede til at vække Opmærksomhed for det anonyme Skrift, om hvilket han siger, at han »paaskjønner at være den, i hvis Lod det er faldet at indføre disse Blade i Læseverdenen«, og som hvis Forfatterinde han betegner »en ganske ung, omtrent tyveaarig Pige«. Som det senere aabenbaredes, var hendes Navn MATHILDE FIBIGER, f. 1830, Datter af Major J. A. Fibiger og paa mødrene Side nedstammende i lige Linie fra Tordenskjolds kjække Kampfælle Peder Grib; hun har senere skrevet »Et Besøg« og »Minona« og endte »Clara Raphael«.

1872 et arbejdsomt og opofrende Liv, som er skildret af hendes Slægtning MARGRETHE FIBIGER i Bogen »Clara Raphael—Mathilde Fibiger. Et Livsbillede med Portrait«, 1891.

»Clara Raphael« er Skildringen af »den uforstaaede Kvinde«, der higer imod en Frigjørelse, som skal aabne hendes Evner en værdigere Tumleplads end Kvindens hjemlige. Hun er idealistisk anlagt og, som et Barn af sin Tid, i høj Grad nationalt vakt: »den 21. Marts [1848] oprandt et nyt Liv for hende«, og »med sit Fædreland fik hun Troen paa Gud«! Idet Clara stilles i forskjelligartet Modsætningsforhold til de landlige Omgivelser, blandt hvilke hun virker som Lærerinde, udvikles de nu saa bekjendte, men dengang ved deres Nyhed frapperende Krav til Udviklingen af Kvindens sande Personlighed, til Bruddet med en hæmmende Samfundskonvention — »Damernes Emancipation«, som det endnu kaldes i denne Forløber for den kvindelige Frigjørelses Litteratur. Imod Kjærligheden hævdes Ideen som Kvindens rette Ledestjerne, og som Program for en saadan ideel Virken opstilles Schillers Ord i »Die Jungfrau von Orleans«: »En ren Jomfru kan udrette alt Herligt paa Jorden, naar hun modstaaer den jordiske Kjærlighed«. Overensstemmende med dette Program afviser Clara den ædle unge Baron Axels Bejlen, skjøndt hun elsker ham: »Havde jeg elsket ham paa samme Maade, som jeg elskede Gud, saa kunde jeg blevet hans Hustru og dog blevet mit Løfte tro. Men denne berusende Følelse, hvori man taber sig selv, den er ikke ren, den er afgudisk og tilintetgjørende«. Der arrangeres da et Kompromis, idet Clara indgaaer paa at blive Axels »Hustru for Verden«, hans evige Forlovede. Med denne hysteriske Situation ender Meddelelsen om Claras Skjæbne.

Skriftet affødte en saa livlig litterair Debat, at GOLDSCHMIDT — der kølnede den moderne Heltindes overophedede Temperatur med en forfriskende Nøgternheds Vandstraale — med Rette kunde udtale sin Forundring over, at »Clara Raphael skal være det Værk, der æsthetisk beskjæftiger det danske Samfund, medens Rigets Skjæbne afgjøres«. Henved et halvt Aar varede Fejden, der bl. A. førtes af den unge RUD. VARBERG, af J. C. GERSON (under Mærket »en ung Hustru«!), Frk. PAULINE WORM, MAGNUS EIRIKSSON (»Theodor Immanuel«), FR. DREIER (»Peter Vandal«, se S. 340) og GRUNDTVIG. Dens Gang er beskrevet af FR. BAJER i »Klara-Rafael-Fejden«, 1879.

Faa Aar efter begyndte en Polemik af en ganske anderledes indgribende og samfundsrystende Betydning. Den 30. Januar 1854 døde Biskop MYNSTER, og den 5. Februar, Søndagen før hans Begravelse, indflettede Prof. MARTENSEN i sin Prædiken i Slotskirken nogle Mindeord om den Afdøde, i hvilke han betegnede ham som et Led i »den hellige Kjæde af Sandhedsvidner, der strækker sig gjennem Tiderne fra Apostlernes Dage«. Dette skjæbnesvangre Udtryk skulde fremkalde Følger, som Taleren neppe havde ventet, og som endnu længe efter dets Fremsættelse Ingen havde nogen Anelse om; thi først henimod Aarets Slutning, da Martensen forlængst var bleven Mynsters Efterfølger paa Bispestolen, fremkom **S. Kierkegaard** med sin hvasse Indsigelse imod Mynsters Anbringelse i »Sandhedsvidnernes« Kjæde (»Fædrel.« 18. Decbr.). Hermed var den mærkelige Strid aabnet, i hvilken Kierkegaard som i et blussende Baal, blodrødt lysende vidt om Lande, tilsatte sin sidste Livskraft under Paavisningen af den officielle Statskristendoms Grundforskjellighed fra det nye Testamentes Lære. Fra sit Udgangspunkt, hvor han betonede den statslønnede, verdenskloge, karaktersvage Biskops absolute Inkommensurabilitet med dem, der i Christi Aand »vidne« om ham, dreves han med Slutningshastighedens forøgede Fart fra Angreb til Angreb (i en Række Artikler i »Fædrelandet« indtil Udgangen af Maj 1855 og derefter i de ni Numre af Flyveskriftet »Øjeblikket«) paa Kristendommen som Statsreligion, paa Præsterne som dens med Bestalling udrustede Forkyndere og paa det hele Bedrag, der »underfundigt, listigt, gavtyveagtigt« er etableret ved, »at Alle antage Navn af at være Kristne, menende sig paa den Maade allersikrest sikrede mod — Kristendommen, det nye Testamentes Kristendom, hvilken Mennesket er angest og bange for, og hvorfor saa industrielle Præster under Navn af Kristendom have opfundet et Slikkeri, der smager prægtigt, og som Menneskene med Fornøjelse give deres Penge for«. Som en ædel Hest i vildt Løb lukker Kierkegaard Øjet for enhver Sidebetragtning; Tidernes Forskjellighed er ham intetbetydende, Personlighedens sammensatte Natur anerkjender han ikke: stemmer Samfundets kristne Organisation og Forkyndernes Stilling ikke Linie for Linie med det nye Testamentes Krav, seer han deri et udtømmende Bevis for, at Kristendommen overhovedet ikke existerer mere. Ved denne Skarphed i Fordringen faaer hans

Kierkegaards sidste Optræden.

»Øjeblikket«.

Polemik en ved første Betragtning knusende Konsekvens, men tillige en zelotisk Karakter, som i sine Slagord og i sine idelig varierede Hovedpaastande har den Mærkelighed, at den højtdannede Tænker, den mod Massen fjendtlig stillede Enkelte, for hvem den personlige Inderliggjørelse er Middel og Maal, i denne Episode af sit Forfatterskab faaer Tankegang og Udtryksforraad tilfælles med den »opvakte« Lægprædikants, den fanatiske Sekterers velkjendte Type. Men ogsaa dette var denne selv i Lidenskaben gjennemreflekterede Personlighed sig bevidst, thi han ligner sig selv som Forfatter af »Øjeblikkene« med en Brandchef, som til daglig er en meget fin og dannet Mand, men nu i Ildsvaadens faretruende Stund maa være grov i sin Mund og kalde paa Politiet, for at skaffe alle de i Vejen staaende hjælpsomme Mennesker bort.

I ni Maaneder havde denne Fejde holdt det hele Land saa at sige i Belejringstilstand. I September 1855 udkom det sidste Numer af »Øjeblikket«, og faa Dage efter maatte Kierkegaard, syg til Døden, indlægge sig paa et Hospital. Her døde han den 11. November. Ikke det mindst mærkelige Træk i denne sælsomme Mands Liv er det, at han lang Tid forinden havde delt sin Formue i Portioner, af hvilke hver var beregnet til et Aars Underhold. Han var nu paa den sidste, og hans Slægtninge spurgte bekymret hverandre, hvad han vel skulde leve af i Fremtiden — da han døde just saa tilpas beregnet, at de sidste Dalere kunde anvendes til hans Jordefærd.

Efter Betragtningen af disse to litteraire Episoder skride vi nu til Fremstillingen af den digteriske Virksomhed, som endnu var de tidligere omtalte ældre Forfattere forbeholdt; nogle af dem stod jo ved Aarhundredets Midte i deres Alders bedste Kraft, andre vare saa vidt fremskredne i Aar, at man ikke skulde ventet nogen saa rig Efterblomstring som den, der til Alles glade og taknemmelige Undren gav Vidnesbyrd om Livskraften og Sundheden i den Rod, hvoraf den var runden.

:iberg. At **J. L. Heiberg** (S. 185—217) væsenlig forstummede som Digter, inden den her skildrede Afslutningsperiode tog sin Begyndelse, laa dels, som tidligere omtalt, i hans fra det politiserende Publikum noget fornemt fjernede Stilling, dels i hans Hendragning

til videnskabelige Arbejder og — ikke mindst — i den praktiske Virksomhed som Theatrets Chef, der overdroges ham 1849 og som han røgtede til 1856, et i den danske Theaterhistorie pinligt Tidsrum, da vor kyndigste Smagsdommer i Spidsen for vor nationale Skueplads indefra og udefra modarbejdedes som en Person, der ikke var sin Stilling voxen, og da just Nationalitetens Forkæmpere i Pressen med den i politisk Strid saa let udviklede Hukommelsens Korthed syntes at have glemt, hvad denne Digter for mindre end en Menneskealder siden havde grundlagt som Støtte for vor ægteste nationale Digtning og særlig for den Scene, fra hvilken han, vistnok med en Filosofs medlidende Smil, nu omsider trak sig tilbage til sine kjære astronomiske, optiske og akustiske Studier. Enkelte ironiserende Bladartikler og en fint snertende Brochure om Privattheatrenes Privilegier (1859) vidnede endnu om hans Vids usvækkede Saltholdighed, og en ikke mindre kaustisk Satire over Forholdene, som de havde udviklet sig ham og Samtidens Ordførere imellem, aabenbarede sig i den Omstændighed, at han 1857 til Offentliggjørelse af sit skjønne Digt ved Ungdomsveninden Adelaide Bombelles' Død valgte — Adresseavisen.

Under et Sommerophold paa Herregaarden Bonderup ved Ringsted døde Heiberg den 25. August 1860.

Til sidste Stund hans Tankes Ild
var mild og lys, og uden Smerte
gik Dødens Engel venligt til
og slukkede den klare Kjerte —

sang CHR. WINTHER faa Maaneder efter i et Digt, der ledsagede en Gave af Heibergs Buste, og hvori det fremdeles hedder:

Da han var ganske ung, man saae,
han mer end mangen Gammel vidste;
og hvis det kommer an derpaa,
saa blev han ung indtil det Sidste.

Ja, han var ung! Du maa ej tro,
han sad forsagt og næred Sorgen;
hver Aften lagde han sig fro,
og frejdig vaagned han hver Morgen.

Han var besindig, fin og kjæk;
se Mundens Smil og læs i Øjet!
Var man forknyt, i disse Træk
man kunde se sig selv fornøjet.

Fra disse Læber aanded Sang
saa sød, at Taaren maatte stige;
naar deres kjække Latter klang,
saa krøb i Skjul det Taabelige.

1861—62 udkom J. L. Heibergs poetiske og prosaiske Skrifter i to Rækker, hver paa elleve Bind. I Hundredaaret efter hans Fødsel

udgav KR. NYROP »Nei. Et Motivs Historie« og JUL. CLAUSEN »Kulturhistoriske Studier over Heibergs Vaudeviller«, ligesom der udkom en Festudgave af »De Nygifte« med Tegninger af CARL THOMSEN. Indledninger til »Recensenten og Dyret« og »Syvsoverdag« ere skrevne af F. CHRISTENSEN, til »Elverhøi« af P. HANSEN og til »En Sjæl efter Døden« af A. IPSEN.

ertz. matisk tning.

Hertz (S. 217—25) vedblev endnu i en Række af Aar at være en væsenlig Støtte for Nationalscenen ved sin dramatiske Digtning, hvis Emners vexlende Forskjellighed vidnede om en endnu frodig Fantasi. 1851 bragte Treaktslystspillet »Scheik Hassan«, et orientalsk Genrebillede, medens Enaktslystspillet »Audiensen« gav et lokal-komisk Interieur af hjemlig Karakter; 1853 opførtes Skuespillet »De Deporterede« med en frisk skizzeret Skildring af Forholdene i en australsk Forbryderkoloni, Aaret efter »Et Offer«, hvis interessante psykologiske Sujet — Brydningen mellem en ung Kvindes Kunstnerkald og Forholdet til hendes Omgivelser — maatte tabe betydeligt i Virkning ved de bizarre Slutningsoptrin, hvor en Hund optræder som Bilægger af Konflikten. Megen Lykke gjorde derimod senere paa Aaret Lystspillet »**Den Yngste**«, i hvilket en heldig funden og fint formet Tanke er behandlet med en Blanding af gratieust Skjelmeri og en med Skildringen af det italienske Folkeliv stemmende Situationskomik af Maskekomediens Art. Med ringere Held opførtes 1856 det romantiske Skuespil »Estrella«, paa hvis spinkle Handlings Mangel paa Evne til at faae Tag i Publikum de enkelte scenisk virksomme Optrin ikke formaaede at bøde. Et ældre dramatisk Arbejde, som bragtes til Opførelse i Slutningen af Aaret 1859, Vaudevillen »De Fattiges Dyrehave«, blev derimod i en Aarrække en af Repertoirets faste Bestanddele, udøvende sin Magt over Tilskuerne — trods Handlingens Ubetydelighed og noget langvarige Tilløb henimod et bagatelagtigt Afgjørelsespunkt — ved sin komiske Skildrings ægte kjøbenhavnske Lokalfarve, en over det Hele hvilende elskværdig Stemning og en Udførelse ganske i disse Egenskabers — og dermed i den gode danske Komedies — Aand. Ved de samme Fortrin erhvervede det Aaret efter opførte Lystspil »Besøget i Kjøbenhavn« sig i Tidens Løb et trofast Publikum, men allerede strax ved sin Fremkomst

i Begyndelsen af Saisonen 1861 erobrede den treakts Komedie »**En Kurmethode**« sig Plads som Yndlingsstykke, fængslende ved fin Satire og lødig Komik ikke mindre end ved en mesterlig Udførelse. 1865 gik det over et Motiv hos Boccacio byggede romantiske Skuespil »Advokaten og hans Myndling« over Scenen som et Vidnesbyrd om, hvad Digterens sindrige Kunst og noble Teknik kunde bringe ud af et paa Alfarvej liggende Emne; da faa Dage efter dette Arbejdes Fremkomst »Svend Dyrings Hus« opførtes for 50. Gang, bragte den nationale Skueplads Hertz sin Tak for et væsenligst til dens Tjeneste viet Digterliv i en Prolog af H. P. HOLST, hvori det hed:

Da han blev født,
stod danske Muser ved hans Vugge
og gav i Arv ham deres bedste Gaver.

Et Kys den Første aanded paa hans Øje —
da aabnedes hans Blik for Hverdagslivets
Filistervæsen, for dets Fjas og Tant,
og Holbergs Lune, Holbergs sunde Skjemt
gjenfødtes atter her paa denne Scene.
Den Anden trykked ham et Kys paa Læben —
da formed Ordet sig til Melodi,
da Talen fik en hidtil ukjendt Rhythmus,
og Viddets Pil, af Gratien tilspidset
— saadan som Baggesen udsendte den —
fløj atter let og klingende fra Strengen.
Den Tredie aanded Kysset paa hans Hjerte —
da vaagned Kæmpevisens Romantik
til Liv igjen — som her vi skal den se —
i al sin friske, sin naive Ynde,
men blandet med den dybe Orgelklang,
der lød engang
fra Ewalds fulde, svulmende Akkorder!
Med disse Vaaben
begyndte han sit raske Sejersløb —
og mangen Krands han vinde vil endnu,
thi Elskovsklagen,
der smeltede Climenes*) haarde Sind
og smeltede os Alle med det Samme,
er ung og vaarlig som hans første Digt.

Allerede otte Dage efter denne Hyldest aflagde det lille Lystspil »Portraitet« Vidnesbyrd om, at den gamle Digter endnu med usvækket kunstnerisk Sands bejlede til de Krandse, Prologen forjættede ham, og ved Skuespil som »Juvelskrinet« (1866) og »**Tre Dage i Padua**« (1869) knyttede han indtil sine allersidste Leveaar sit Navn til den danske Scene. Det maatte derfor tage sig dobbelt grelt ud — eller mangedobbelt, naar man havde Theatrets ovenfor citerede officielle Festord i Minde — at denne samme danske Scene ikke havde Tid og Evne til efter Hertz's Død — som indtraf den 25. Februar 1870 — at ofre ham endog den allertarveligste Ihukommelse. I »Dagbl.« ankedes der en Maaned efter over denne

*) Den kvindelige Hovedperson i »Advokaten og hans Myndling«.

for Alle paafaldende Forsømmelse: »At der spilledes paa hans Døds- og Begravelsesaften — lad gaa, Tiderne ere knappe, og Theatret har vel ikke som i gamle Dage Raad til at miste en Aftens Indtægt ved at hædre en Afdøds Minde med taus Sorg.

Henrik Hertz.

Men at der ansattes Prøver netop til den Time, da Vennerne af Digteren og hans Digtning samledes om hans Baare for at sige ham det sidste Farvel, at ingen af de Kunstnere, der skylde Hertz ligesaa Meget, som han skylder dem, kunde være tilstede ved hans Kiste, for at ikke det travle Forretningsliv derovre ved Theatret skulde lide nogen Afbrydelse, at man overlod Studenterne

og en anden privat Forening den Ære at bringe Digteren et Farvel i Sang, medens den Scene, hvorfra hans Vers saa ofte havde klinget ud til Folket som en liflig Musik, ikke havde en Time tilovers for ham — det er mildest talt en Misforstaaelse af Theatrets Opgave, en altfor fornem Tilbageholdenhed overfor Dagens kunstneriske og nationale Fordringer.« Theaterbestyrelsen skyndte sig med at erklære, at om den end havde svigtet i Formen, vilde den mindst af Alt vise sig utaknemmelig i Gjerning overfor en Digter, som havde fyldt dens Kasse med Hundredtusinder af Dalere: den havde »saavel i Erkjendelse af Henrik Hertz's store Fortjenester af Nationaltheatret som af Hensyn til den Fordel, dette har høstet af hans dramatiske Arbejder«, indstillet hans trængende Familie til et af dets Kasse udredet Extrahonorar eengang for alle til et Beløb af ikke mindre end 1000 Rdl.; desværre maatte Kultusministeriet i Betragtning af den strenge Økonomi, det var nødvendigt at iagttage paa alle Theatrets Conti, modsætte sig en saa ædel Hensigt.

Ugl. Blade.

Hertz udgav i Aarene 1858—59 Tidsskriftet »Ugenlige Blade«; han meddelte heri en litterair Skizze af »Poesien i Danmark efter 1814« samt de senere særlig udkomne Skrifter: »Johannes Johnsen. Løse Blade af nogle Samtidiges Liv«, tre Dele, »Eventyr og Fortællinger« og »Fra en Udenlandsrejse. Skizzer af et Ophold i Tydskland, Schweiz og Nord-Italien«. Hans »Dramatiske Værker« ere udgivne samlede i atten Dele (1854—73), hans »Digte fra forskjellige Perioder« i fire Dele (1851—62).

Hauch.

Hauch (S. 255—58) overtog efter Oehlenschlägers Død Professoratet i Æsthetik ved Kjøbenhavns Universitet. Opholdet i Hovedstaden med dets udmærkede Theater kunde ikke Andet end blive til Fremme for Hauchs dramatiske Forfatterskab, der med det nærmest foregaaende Arbejde, »Søstrene paa Kinnekullen«, omsider havde opnaaet den Korrespondance med Theaterpublikum'et, som det saalænge havde savnet. Tragedien »Marsk Stig«, som opførtes 1850, var den fjerde sceniske Fremstilling af det tillokkende historiske Emne, som Nationaltheatret præsenterede. I Hauchs Benyttelse af Stoffet var det Kong Erik, der ved sin Stilling i Handlingen appellerede til Hovedinteressen, hvilken hans Karakter dog ikke kunde fængsle til noget egenlig tragisk Vendepunkt; skjøndt

Dramatisk Digtning.

Scenegangens endnu ubehjælpsomme Spring fra Sted til Sted yderligere ved sin Urolighed maatte svække Virkningen af andre fortrinlig tegnede Karakterer, som Marsken, Ingeborg og Rane, gjorde Tragedien dog en stor øjeblikkelig Virkning, men formaaede ikke at erhverve sig nogen varig Plads paa Repertoiret. Langt

J. C. Hauch.

heldigere i saa Henseende var det følgende Aars Treakts-Skuespil »**Æren tabt og vunden**«, der naaede et Antal af 36 Opførelser, idet den teknisk dygtigt sammentrængte Episode af Gustaf Adolfs Krigerliv gav Lejlighed til en energisk scenisk Fremstilling ved Theatrets bedste Kræfter. Men den ypperste Virkning fra og det længste Liv paa Scenen erhvervede det 1852 opførte Drama »Tycho

Brahes Ungdom« sig, en dramatisk Udformning af den unge adelige Astronoms Kamp mellem sin Kjærlighed og sin Videnskab og for dem begge imod Standsfællernes Fordomme. Afgjort uheldigt saavel i sig selv som i Publikums Modtagelse var det saare naive, med melodramatisk platte Effekter overfyldte romantiske Drama »Gjengjældelsen« saavelsom det matte og navnlig i Knudens Løsning utilfredsstillende Skuespil »Et Eventyr i Ørkenen«. Denne sidste Mangel heftede ogsaa ved Fireakts-Skuespillet »Kongens Yndling«, opført som den første originale Nyhed paa den 1857 ombyggede Scene, men baade det nationalt tiltalende Emne, som forherliger Christian den Fjerdes Retfærdighedssands, og den udmærkede Udførelse af Hovedrollerne bevarede dette Stykke et længere Liv paa Skuepladsen. Af lignende anekdothistorisk Art som dette og nogle af de bedste forudgaaende Skuespil var 1863 »Henrik af Navarra«, hvis lette og let gjennemskuelige Pointe imidlertid ikke formaaede at bære Behandlingens uforholdsmæssige Bredde; Lystspillet »Kvindehævn«, Digterens sidste dramatiske Arbejde, blev fem Aar senere modtaget med det Pietetshensyn, man skyldte den alderstegne Forfatter, men oplevede kun ganske faa Forestillinger.

»Det kjedelige Drama«.

En nyere Retning i Tiden, som allerede i Begyndelsen af Halvtredserne havde den moderne franske Dramatik i Sigte og fortrinsvis satte Pris paa den sceniske Teknik, saaledes som Scribe havde uddannet den, betragtede den hauch'ske Skuespildigtning som en Trivialitet og opfandt Stikordet »det kjedelige Drama« for at karakterisere den. 1854 udkom under denne Titel — »Det kjedelige Drama, eller: Hvad der behager Publikum« — en af SCHIEVITZ forfattet dramatisk Satire, der lader Æsthetikeren og Journalisten Chilian bestemme det nævnte Drama som et Digterværk, i hvilket »Forelæsningen« har afløst de gamle Kategorier: Anlæg, Udvikling og Opløsning. »Det kjedelige Drama bestaaer nu af Anlæg med Forelæsning, Forelæsning med Forelæsning og Opløsning med Forelæsning.« Chilian haaber, at man vil skride videre paa den saa heldigt begyndte Bane og snart kunne hilse den Tid, »hvor Dramaet kun bestaaer af Forelæsning, Forelæsning og Forelæsning«. Det heldigste Parti i denne ikke just saa overmaade vittige og særlig mod Hostrup ensidig uretfærdige polemiske Piece er den Satire over den i Journalistiken gængse Sammen-

blanding af de æsthetiske Begrebsbestemmelser, som kommer tilorde i en Dialog mellem Chilian og en Fremmed, der er kommen til Byen for at nyde dens kunstneriske Ydelser:

Den Fremmede.

Jeg er henrykt. Kunst og Videnskab synes at have fæstet Bolig her for Tid og Evighed. Jeg svælger i aandelig Nydelse. Igaar var jeg i Theatret og saae den herlige Komedie: Æren tabt og vunden.

Chilian.

Ja, den er herlig; men jeg maa gjøre Dem opmærksom paa, at vi kalde den ikke nogen Komedie, men et Epos. Ja, jeg tager mig den Frihed at rette Dem; jeg antager, De selv ønsker at vise Deres Landsmænd, at denne Rejse til Athen har baaret synlig Frugt.

Den Fremmede.

Jeg er Dem højst forbunden. Det er ogsaa en ganske rigtig Benævnelse; et Epos! Herligt!

Chilian.

Dybt!

Den Fremmede.

Meget dybt! Man gav tillige en yndig Ballet, kaldet Brudefærden i Hardanger, som henrev mig aldeles.

Chilian.

Tillad mig igjen at rette Dem; det er ikke nogen Ballet, men en Digtning.

Den Fremmede.

Naa det er en Digtning; — det er ogsaa meget dybt. Jeg har hidtil næret den landsbyagtige Mening, at en Digtning var — ja, jeg er ikke ferm i Definitioner — men at f. Ex. Adam Homo var en Digtning.

Chilian.

De har taget fejl; nej Adam Homo er et Sjælemaleri. Ja det er meget vanskeligt at træffe de rette Termini; det er netop Kritikens Sag. De gjør saaledes vel i at bemærke Dem, at Robert Fulton er et Drama.

Den Fremmede.

Saa? jeg troede, det var en Roman.

Chilian.

Det er et Drama, der oprulles for vort Blik. Nej, vil De tale om en Roman, saa skal De nævne Sonnes Slaget ved Idsted. Det er en Roman, en fædrelandsk Roman, fuld af Kraft og Handling.

Den Fremmede.

Vil De saa godhedsfuld nævne mig et Maleri?

Chilian.

Gades Symfoni i g dur, det er et nordisk Maleri af en herlig Kolorit og en dristig Pensel. Seer De, Fru Jerichaus Bønderbørn er en Idyl, hendes Mands Adam og Eva en Hverdagshistorie, Hverdagshistorierne ere Genrebilleder, Marstrands Genrebilleder ere Lystspil og Konservatoriet en Vaudeville.

Foruden ved sit dramatiske Forfatterskab var Hauch for en kort Tid knyttet til Theatret som dets Chef, i hvilken Egenskab han dog mere var Skjærmbrædt for de bag ham Styrende end virkelig Leder af en Institution, hvis mange praktiske Forhold det laa hans Livsretning fjernt at forstaa; som Censor fik han 1860 et

:rembede, som han bedre kunde bestride. Sin Virksomhed Romaner. !omanforfatter fortsatte han 1853 med »Robert Fulton«, :er 1860 fulgte Behandlingen af et Emne fra den franske ıtions Tid i »Charles de la Bussière« og 1864 et gammel- ꞩ romantisk Livsbillede, »Fortælling om Haldor«, med ır og kunstfuld Efterdigtning af Sagastilen, endelig 1869 en »Bellman«, som udgjorde en Del af de »Nye Digt- ·r«, hvis øvrige Indhold dannes af en Række for Størstedelen .ige lyriske Digte. Thi i Hauchs poetiske Udviklingsgang ɜn Mærkelighed iagttages, at den lyriske Stemning hos ham dybere og fuldere, dens Udtryk klarere og skjønnere, alt som ꞓ skride frem; han er i sin høje Alderdom som en Sangsvane, rede, skinnende Vingefang kløver Luften med harmonisk af- Slag for at bære frem mod det højeste Maal. Med en ı Skjønhed, som var en frydelig Overraskelse for den danske erden, lagde denne Hauchs anden og fyldigere Digterungdom · Dagen i de 1861 udkomne **»Lyriske Digte og Romancer«** — Lyriske Digte og Romancer. ɜrønne Bog«, som Chr. Winther kaldte den i sit Takkedigt:

grønne Bog er for mit Øje
/aarens friske, bløde Høje
Duft af Urter og af Træer,
eer jeg paa den rigtig nøje,
·r Alt i Ungdoms Rosenskjær.

Den grønne Bog skal have hjemme
her ved min Barm, at jeg kan glemme,
hvad Tiden bringer Sygt og Tungt;
jeg bader Hjertet i dens Stemme,
saa det sig føler sundt og ungt!

ıde i denne Samling de skjønne Digte »Frederiksborg«, landssangen »Morgendug, der sagte bæver i den lune Vind«, bæk«, Sangen til Enkedronning Caroline Amalia med de ıauchske Billeder om en fra Jorden vidt fjernet Region,

der, hvor Morgenstjerner drømme nær ved Lysets Hav,
og hvor Himlens Aander svømme langt fra Tid og Grav;

:les den af et stort Syn fremgaaede Sang ved Naturforsker- i Kjøbenhavn med dens Betegnelse af Granskerens Liv, ,øn er »de evige Tanker«:

Naturens ædle Dyrker begjærer ej den Krands,
der falmer i Tidernes Vande,
han agter kun og ønsker og søger den Glands,
der lyser fra Evighedens Strande.

Og Ørkenens Veje, de standser ej hans Fod,
ej Vindenes dræbende Skare,
og Ispolens Aande, den kuer ej hans Mod.
Han ændser ej Savn eller Fare.

De mægtige Skikkelser i Verdens ældste Grav,
de Rædsler, som Bølgedybet gjemmer,
de blinkende Verdner i Melkevejens Hav,
og Afgrundens vældige Stemmer;

og Rosernes Rødmen og Nattergalens Sang,
mens Skovduen reder sit Leje,
og Døgnfluens Flagren og Himmellysets Gang,
de vise ham den Eviges Veje.

»De evige Tanker« er det overhovedet, denne Hauchs sene Digtning kredser om; den mystiske Symbolik fra hans Ungdoms Paavirkning af Novalis har veget Pladsen for Granskerens og Digterens dybere, men ikkedesmindre klarere Beskuelse af Livets Grundsandheder, som de aabenbare sig i Naturens Love og i deres Lovmæssigheds Gjenspejling i den sjælelige Tilværelse; af denne Skuen udspringe saadanne ophøjede Digte som »Plejaderne ved Midnat«, »Søvnen og Døden«, »Den forgangne Tid«, »Trøst i Modgang«, »Afsked fra Verden« o. fl.

Valdemar Atterdag.

Halvdelen af denne herlige Digtsamling optages af det romantiske Digt »Valdemar Atterdag«, der i Emnets nationale Karakter og i Behandlingens Friskhed, for en Del ogsaa i Rhythme, staaer »Hjortens Flugt« nær og maaske er fremkaldt ved en Paavirkning af dette Digt, men forøvrigt i fuldt Maal bærer Mærker af Hauchs Ejendommelighed; Valdemars to Sange f. Ex. ere saa udprægede i deres Stemning og dens Udtryk, at man ikke kan gjætte fejl af deres Forfatter: baade Kjærlighedslykken i »Min Falk den fløj over Mark og Vang« og endnu mere den dybe Resignation i Sangen om Glemselsfloden høre i Aand som i Form til de digteriske Udbrud af Hauchs Personlighed, der tydeligst mane den frem for Læseren. Man mindes blot det sidstnævnte Digts Begyndelse:

Jeg veed en Flod, jeg saae den kun i Drømme,
dog vist jeg veed, at den paa Jord er til,
bag Nattens Hal den skjuler sine Strømme,
og neppe mærke vi dens Bølgespil.

Bag sorte Klipper vælde frem dens Vande
i dunklen Dal, hvor blege Vidier gro,
dens Bølger gaa mod ubekjendte Lande,
og Søvn og Glemsel i dens Haller bo.

Og mangt et Sejersminde den henvejred,
og mangt et Kongespir og Heltenavn,
og favre Blik, der Helten selv besejred,
de tabte Glandsen i dens dunkle Favn.

Om tusind Sorger end din Hu betynge,
om giftig Klaffer følger Dig paa Vej,
og selv om Morgenstjerner Dig besynge,
i Glemselsfloden dog det mærkes ej.

Opmuntret af den stærke Tilslutning, der blev »Valdemar tterdag« til Del — et Digterheld, som Hauch just ikke var forent med — udsendte han allerede Aaret efter, 1862, det romanike Eventyr »Valdemar Seier«. Idet Stoffet omfatter en storisk Begivenhedsrække mere end en enkelt Episode, er Grundnen her bleven af en anden Art end den friske Frejdighed, som adede navnlig i det første Parti af det foregaaende Digt; Angget er større, Fremstillingen udførligere, om end Tanken fastlder det ene Maal, der for Digteren som for hans Helt skal vise, — som det hedder i Indledningen — »midt i de vexlende ræfters Brydning modnedes Tanken om Livets Betydning«. Saare jønne Enkeltheder indeholder denne i skiftende Versemaal skrevne omancecyklus: »Den estiske Sangers Kvad« om Morgen- og ftenrødens Kjærlighedsstævne, »Fortryllelsen« med den maleriske cildring af Naturens Indslumren, »Synerne i Bjerget«, »Kongen stes af Mørkets Aand« o. fl. Valdemar Sejer.

1866 udkom Hauchs sidste poetiske Arbejder, de to Digtnger »Julian den Frafaldne« og »Et Martyrium i Nutiden«. ne seneste Leveaar tilbragte den højtbedagede Digter i Rom, vor han døde den 4. Marts 1872. GOLDSCHMIDT, der besøgte m faa Dage forinden, fortæller (»Hauchs Dødsleje«, »Fort. og irkelighedsbill.« II), at hans Udvortes nu var, »som om hans dre Væsen havde faaet fuld Magt over de ydre Træk og idealiret dem«. Paa Spørgsmaalet, om han følte Smerte, svarede den øende nej, »men jeg overlever mig selv«, tilføjede han, »og det det, som altid har forfærdet mig. Legemet bliver mig en Sidste Arbejder.

Byrde. Og det er meget lettere at dø, end saa Mange antage. Jeg veed, at jeg har Udødeligheden i mig og skal gaa ind til et andet Liv. Det veed jeg, det føler jeg med største Sikkerhed. Hils Alle hjemme i Danmark!«

Jeg sad med hans Haand i min, og ved de sidste Ord trykkede han saa varmt og kraftig som en Mand, der skulde leve længe.

Fruen kom ind og antydede, at det var bedst, at jeg gik, for at han ikke skulde overanstrenge sig med at tale.

J. C Hauchs Haandskrift.

Jeg rejste mig; men da vi atter vare ene, sagde han: De gaaer vel fra mig for sidste Gang, og da jeg allerede var i Døren, hørte jeg ham sige med ubeskrivelig blid, men fast, kraftig Stemme: Gud være med Dem! Hils hjemme!

Jeg gik tilbage til ham og sagde: Farvel saalænge, Hauch!

Han gav mig igjen Haanden og sagde: Jeg døer rolig. Jeg har faaet meget arbejdet, og alle mine ere forsørgede. Man har været god imod mig. Jeg har Ingen at klage over. Jeg vil komme til at ligge ved Cestius's Pyramide. Jeg vilde maaske have fore-

:rukket Bøgeskoven; men det er jo aldeles ligegyldigt, hvor Legemet kastes hen. Gaa med Gud og hils Danmark!

Dette er saa nær som muligt, hvad der blev sagt. Men hvad jeg aldrig kan gjengive, er Indtrykket, som jeg modtog af Blik, Stemme og den hele Personlighed. Jeg var saa greben af det Simple, Alvorlige og Storslaaede, at da jeg kom udenfor, syntes mig det hele store Rom lille i Sammenligning med denne Mand paa hans Dødsleje.«

Om sin første Levetid har Digteren selv fortalt i »Minder fra min Barndom og min Ungdom«, 1867, og »Minder om min første Udenlandsrejse«, 1871. En Karakteristik af hans Personlighed og hans Digtning har G. BRANDES givet i »Danske Digtere«, 1877. I Anledning af Hundredaarsdagen for hans Fødsel udgav F. RØNNING som Folkeoplysnings-Skrift »Johannes Carsten Hauch, en Levnedsskildring med et Udvalg af hans Digte«. Hauchs dramatiske Værker ere udkomne i tre Dele, 1852—59, hans samlede Romaner og Fortællinger i syv Bind, 1873—74. I tre Bind ere hans æsthetiske Afhandlinger og Recensioner samlede; de belyse bl. A. forskjellige Sider af Shakspeares, Holbergs og Oehlenschlägers Digtning.

En lignende poetisk Gjenfødelse som den, der betegner Hauchs Alderdom, er ogsaa ejendommelig for **Ingemanns** (S. 247-55). Ogsaa hans Tanker dreje sig henimod Livets Udgang mere og mere om »die letzten Dinge«, men ogsaa han aabenbarer i flere af sine seneste Skrifter en Sindets Karskhed, som giver hans sidste Produktion et Friskhedens Præg, der ofte fattedes ham i de yngre Dage. Mærkeligst i saa Henseende er den 1852 udkomne »Nytids-Roman« i fire Dele »**Landsbybørnene**« (4. Udg. 1883), i hvilken der fra Blad til Blad møder Læseren en velgjørende Luftning fra det gjenfødte Folkeliv, en fast Tro paa den danske Nationalitets Livsberettigelse og en kjærlig Stræben efter at tegne denne Folkeejendommeligheds bedste Træk just i Overensstemmelse med dens Natur: med Liv og Humor, med Tilbageholdenhed i den pathetiske Skildring, med human Satire i de komiske Partier. Med disse sine ægte nationale Egenskaber er »Landsbybørnene« en af de bedste Romaner i vor Litteratur, en lokaltro Fremstilling af dansk Samfundsliv, et rigt afvexlende Galeri af Typer fra de forskjelligste

Ingemann.

Landsbybørnene.

Kredse, og i og for sig underholdende ved Emnets Indholdsfylde og Behandlingens Energi.

INGEMANN.
Efter V. Marstrands Maleri.

Senere Arbejder. 1854 udkom Confirmationsgave, 1855 »Tankebreve fra en Afdød«, 1856 Eventyrdigtet »Guldæblet«, der alle be-

væge sig i Betragtninger om det store Ukjendte, som ligger paa hin Side Døden. Da den folkekjære Digters halvfjerdsindstyvende Fødselsdag oprandt den 28. Maj 1859, hædredes han, blandt andre Jubelgave. Beviser paa almindelig Anerkjendelse, af danske Venner og Veninder med et Guldhorn, prydet med Figurer fra hans historiske og eventyrlige Værker. Han takkede for Gaven i følgende Digt:

Med Pas til lange Rejse glad jeg staaer
paa Vejen til den store Banegaard,
hvor Toget ventes, som fra Jorden fører;
thi det er Venners Røst, jeg trindt mig hører.

Lykønskningsordet er et dulgt: Farvel!
dets milde Alvor fylder Sind og Sjæl;
det vidner om, at mine Dages Strøm
ej blot henrulled som en liflig Drøm,
men bar dog med mig over Skær og Grunde
et Skib med Fragt til Havn ved grønne Lunde.

Det Skib var ej bestemt til Orlogskampe;
det foer ej frem med Bulder, Brag og Dampe
ved Alfarvejen, hvor man stred om Plads.
Det stille gled, som Baad til Lystsejlads,
og førte gode Venner om paa Søen
til Romantikens Lund paa Sangfugløen.

Ved Roret — derfor Gud jeg takker glad —
som Færgemand med frejdigt Sind jeg sad
ved hendes Side, i hvis Blik jeg saae,
hvor Lykkens Ø og Paradiset laa.

Jeg peged tidt paa gamle Mindesmærker
om længsthenfarne Tiders Manddomsværker,
og deri fandt endnu til denne Dag
med venligt Sind de Rejsende Behag.
De saae med mig, at hvad vi drømte om,
med Virkeligheds Magt tilbagekom;
selv gamle Holger Danske kom igjen,
og Folket kjendte glad sin fuldtro Ven.

Men naar nu Færgemanden graanet staaer
som Jubelolding her i friske Vaar,
saa er det ikke ham, der skyldes Løn,
men Krandsen, skjøn og frisk og foraarsgrøn,
tilhører Folkeaanden, som har givet
ham og hver Skjald, der sang om Folkelivet,
det Stof til Sang, det Liv i Sagn og Sage,
der laa i Folkets Sjæl fra gamle Dage.

Saa flyv da som elektrisk Gnist fra Soer
paa Tanketraad mit Jubeloldings-Ord!
Flyv! hils hver Sjæl, som glæded mig idag!
Bring Tak med Klang fra Hjertets Pulseslag.

Den Tonestreng, rig Kjærlighed forgylder,
sin Klang blandt Danske Danmarks Sangbund skylder,
den over Folkehjertets Dyb var spændt,
kun derved blev den hørt og seet og kjendt.
Men derfor Danmarks Folk skal Krandsen bære,
med Tak og Pris, med Kjærlighed og Ære!

Klart og træffende, uden Selvovervurdering og uden falsk Beskedenhed, karakteriserer Ingemann i dette Digt sin Poesis Art og Sammenhæng med Folkelivet, idet han kaster et Blik tilbage paa Vejen, han har vandret, nu da han veed, at Maalet er nært. Om dette rolig imødesete Overgangspunkt og hvad derpaa monne følge drejede Ingemanns Tanker, Tale og Breve sig bestandig i de sidste Aar af hans Levetid, og det sidste Digt fra hans Haand, »Den hemmelighedsfulde Port«, anvender Billedet af Smaa-

børnenes Forventning om Juletræets Glæde paa Omskiftelsen af Tiden med Evigheden:

Gik Fader alt ad Døren ind,
gik Moder ind med Slør om Kind,
gik Søster selv og Broder —
forsvandt de Alle uden Lyd,
de Smaa dog veed, der bliver Fryd
hos Fader og hos Moder.

Uden legemlig Sygdom og uden Aftagen af de aandelige Evners Klarhed endte Ingemann om Aftenen den 24. Februar 1862 et fredeligt Liv ved en blid og rolig Død. Samme Aar udgaves af Præsten J. GALSKJØT hans efterladte »Levnetsbog« og Aaret efter det længe forinden skrevne autobiografiske Udkast »Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811—1837«. »Breve til og fra Ingemann« udgaves 1879 af V. HEISE og den interessante Brevvexling »Grundtvig og Ingemann« 1882 af SV. GRUNDTVIG. 1886 forsvarede JENS NØRREGAARD sin Doktordisputats om »Ingemanns Digterstilling og Digterværd«, og samme Aar udgav H. SCHWANENFLÜGEL sit store Værk »Ingemanns Liv og Digtning«. 1889, Hundredaaret for Digterens Fødsel, udkom RICH. PETERSENS »Mindeskrift over Bernh. Sev. I.« Et posthumt Arbeide udgav V. HEISE 1889: Ingemanns »Svanesang, en Kjærlighedshymne til hans Hustru«. Morgen- og Aftensangene foreligge i en smuk illustreret Udgave med Tegninger af CARL THOMSEN. De »Samlede Skrifter« udgjøre 41 Bd., ordnede i fire Afdelinger.

. Andersen.

Ingemanns Protégé i de første pinefulde Udviklingsaar, hans taknemmelige Ven lige til den ældre Digters Dødsdag, **H. C. Andersen** (S. 284-95), var i Modsætning til den i Sorøs landlige Fred fastvoxede Digterfælle stadig den uroligst omflakkende af vore Forfattere; Aar for Aar dreves han ud paa Rejser, der førte ham fra Øst til Vest, fra Syd til Nord i Europa, og fra Verdensdelens sydligste Breddegrad endog til Afrikas Nordkyst; at han ikke blev Gjæst i Amerika, hvor hans Navn var godt kjendt og hvor megen Ære ventede ham, skyldtes kun hans Frygt for at passere det store Hav, hvor en kjær Veninde havde fundet sin Død under rædselsfulde Omstændigheder. Tilbragte Andersen nogle Sommermaaneder i Hjemmet, var han jevnlig i Besøg paa Aristokratiets Herresæder; om Vinteren levede han paa Ungkarlevis i Hovedstaden, hyggelig indrettet, men dog altid forberedt paa med kort Varsel at kunne

bryde sit Telt af og drage ud i Verden. Han dyrkede Selskabslivet efter en udstrakt Maalestok og var en næsten stadig Besøger i Theatret. Men med alt dette fik han Meget skrevet og var produktiv lige til sin sidste Sygdom.

Sit halvtredsindstyvende Leveaars Tilendebringelse markerede H. C. Andersen ved Udgivelsen af »**Mit Livs Eventyr**«, 1855, Beret- **Mit Livs Eventyr.**

H. C. Andersen
i sin kjøbenhavnske Boligs Dagligstue, Nyhavn Nr. 18, Ch. Side.

ningen om hans bevægede Tilværelses Gang fra det fattige Barndomshjem til Pladsen mellem Danmarks folkelige Digtere og til den for en dansk Skribent højst sjeldne Stilling som en over hele den germanske Verden og endda noget videre kjendt og afholdt Forfatter. »Mit Liv er et smukt Eventyr, saa rigt og lyksaligt!« saaledes begynder denne Selvbiografi. »Havde jeg som Dreng, da jeg fattig og ene gik ud i Verden, mødt en mægtig Fe og hun

havde sagt: vælg din Bane og dit Maal, og da, efter din Aands Udvikling og som det fornuftigvis maa gaa til i denne Verden, beskytter og fører jeg Dig! — min Skjæbne kunde da ikke have været lykkeligere, klogere og bedre ledet, end den er. Mit Livs Historie vil sige Verden, hvad den siger mig: der er en kjærlig Gud, der fører Alt til det Bedste!« — »Selv af Ondt kom Godt, af Smerte kom Glæde,« hedder det i de paa Fødselsdagen den 2. April 1855 daterede Slutningsord; »en tankedyb Digtning, jeg kunde ikke digte den saa. Jeg føler mig at være et Lykkens Barn! saamange af min Tids Ædleste og Bedste ere komne mig kjærligt og aabent imøde, sjelden er min Tillid til Menneskene bleven skuffet! de bitre, tunge Dage have ogsaa i sig Spiren til Velsignelse! hvad Uret jeg troede at lide, hver Haand, som greb tungt ind i min Udvikling, bragte dog sit Gode.« Dette er den beskuende Stemnings Havblik, en Modsætning til den lidenskabelige Brænding, der hærgende kunde vende op og ned paa Alt i dette til det Yderste sensitive Sind, som naar han i et Brev fra Paris feberagtig exalteret forbander sit Hjem, fordi han har faaet Efterretning om, at »Agnete« er bleven udhysset: »Gid aldrig mit Øje maa se det Hjem, som kun har Øje for mine Fejl, men ikke Hjerte for, hvad Stort Gud har givet mig! Jeg hader, hvad som hader mig; jeg forbander, hvad som forbander mig! Fra Danmark komme som altid de kolde Luftninger, der forstene mig ude! De spytte paa mig, de trampe paa mig i Dyndet! Jeg er dog en Digter-Natur, som Gud ikke gav dem mange af, men som jeg i mit Døds-Øjeblik vil bede ham aldrig give dette Folk! Her, i den store, fremmede By staa Europas bekjendteste og ædleste Aander kjærligt omkring mig, møde mig som Beslægtede, og i mit Hjem sidde Drengene og spytte paa mit Hjertes bedste Skabning! Ja, om jeg end efter min Død skal dømmes som her i Livet, jeg siger: De Danske kunne være onde, kolde, sataniske! Det er et Folk, der passer for de vaade, skimmelgrønne Øer, hvorfra Tycho Brahe blev forjaget, hvor Eleonora Ulfeld sad i Fængsel, Ambrosius Stub var Herremændenes Nar og endnu Mange som Hine ville blive behandlede ilde, til Folkets Navn klinger som en Saga! — Dog, jeg udtrykker mig nok karakteristisk for en udpeben Digter; dette mit Brev skulde trykkes, og Kjøbenhavn fik et glad Minut!« Blader man nu nogle Sider længere frem i de Andersenske Breve og træffer en Ytring som denne: »Livet

er saa deiligt, alle Mennesker i Grunden gode; jeg har Tillid til dem Alle, og i Grunden har jeg endnu aldrig fundet mig skuffet« — saa kan man paa saadanne Yderligheder maale Udstrækningen af de Svingninger, det bevægelige Digtersind var underkastet. Det tør imidlertid siges, at en optimistisk Betragtning af Livet dog til syvende og sidst beholdt Overvægten hos Andersen, og navnlig bør det fremhæves, at han aldrig henfaldt til romantiserende Poeters Klage over Tidens materielle Interesser, men tvertimod i sin Eventyrdigtning hyppig fandt den Side hos dem, med hvilken de berørte Poesien. »Jeg føler og seer en uendelig Kjærlighed hos Gud ogsaa i hvert nyt Indblik, han forunder os i Naturlovene og Naturkræfterne, og den høje Magt han derved skjænker Menneskeheden,« siger han i et Brev, som er skrevet under Indtrykket af, at han første Gang har seet en elektrisk Telegraf i Virksomhed. »Mange sige vel, det er kun i det Materielle, vor Tid gaaer frem; jeg giver dem ikke Ret heri; men selv om jeg maatte, nu vel, saa er det Materielle, vi vinde, dog ligesom et Bjælkeværk, der rejses for Aandens Bygning; Menneskene rykkes nærmere sammen, Ideerne vexles lettere, vi blive mere eet Folk, een Aandens Stat.«

»Mit Livs Eventyr« er fortsat indtil 1867 i et efterladt Manuskript, som Digterens yngre Ven J. COLLIN udgav 1877 som Tillæg til den 3. Udg. i »Samlede Skrftr.« I.

Sin dramatiske Digtning fortsatte H. C. Andersen 1851 med Eventyrkomedien »Hyldemoer«, 1864 med Lystspillet »Han er ikke født« og 1865 med det romantiske Lystspil »Da Spanierne var her«. Som den sidste af Romanerne udkom 1857 »At være eller ikke være«, af hvilken Bog Andersen, med sin sædvanlige Begejstring for ethvert nylig tilendebragt Arbejde, havde ventet sig en stor Virkning, der imidlertid udeblev og med Rette burde udeblive, kan man næsten sige, thi Romanen behandler sin vanskelige Opgave: Bekæmpelsen af den materialistiske Livsbetragtning, paa en saare overfladisk Maade, der endog lader et saa vilkaarligt Paafund som Bristningen af en Klaverstreng gjælde som afgjørende Bevis for Sjælens Tilværelse efter Døden. »Fred og Forsoning mellem Natur og Bibel« er Tendensen i denne Roman — »kan jeg løse denne Opgave, da døer ogsaa dette Materialismens alt Guddommeligt opslugende Uhyre!« skrev Andersen i et Brev fra denne Tid. Han havde god Tro paa sit Kald, men en højst ufuldkommen

Dramatiske Arbejder.

At være eller ikke være.

Forestilling om de Studier, med hvilke han skulde rustes til Kampen; de indskrænkede sig til en flygtig Læsning af nogle tydske Skrifter og Overværelsen af Prof. Eschrichts populaire Foredrag.

ntyrene. Den filosofiske Spekulation, som den i en saa fremtrædende Grad umiddelbare Andersen manglede alle Anlæg til og enhver tilegnet Forudsætning for, men som tyktes ham at være et fornemt Element i en Digtning, stikker ligeledes nu og da Hovedet frem i hans **Eventyr** (eller »Historier«, som de nu ogsaa kaldtes); disse Exemplarer af Genren, i hvilke Eventyrets fantastiske Arabesktegning skal fremstille de vanskeligste Problemer paa et spekulativt Grundlag istedetfor at antyde dem i kunstnerisk udformet Liv, høre ingenlunde til Artens heldigste. Men bortseet herfra var Eventyrdigtningen det Omraade, paa hvilket Andersens poetiske Ejendommelighed udfoldede sig mest i Overensstemmelse med sin Natur, og hvor han som Følge heraf vandt sit sandeste og varigste Ry; hans dramatiske Arbejder ville glemmes, hans Romaner ville komme til at høre til de ulæste Bøger, og hans lyriske Digtning, oftest ubetydelig i Tankeindhold og henjasket i Formen, spiller alt nu ingen Rolle længer — men af hans Eventyr vil der blive et Par Bind tilbage, som ville leve i Litteraturen, saalænge denne selv er til, fordi de ere en Digtning af fuldt selvstændigt Præg og staa med dette deres Særmærke paa deres egen Plads i den moderne Tids Poesi.

En sympathetisk og aandfuld Analyse af Eventyrene har G. Brandes givet i sin Afhandling om »H. C. Andersen som Eventyrdigter« (»Kritiker og Portraiter«, 1870). Med Henvisning til denne nævne vi her nogle af de betydeligste blandt de senere fremkomne Eventyr (sml. S. 293): »Det er ganske vist«, »Hjertesorg«, »Alt paa sin rette Plads«, »Klods-Hans«, »Abc-Bogen«, »Dynd-Kongens Datter«, »Vinden fortæller om Valdemar Daae og hans Døtre«, »En Historie fra Klitterne«, »Skarnbassen«, »Hvad Fatter gjør, det er altid det Rigtige«, »Sommerfuglen«, »Sneglen og Rosenhækken«, »Lygtemændene ere i Byen«, »Nissen og Madamen«, »Snemanden«, »Laserne«, »Dryaden«, »Gartneren og Herskabet«, »Tante Tandpine«.

1875 udkom »Historien om en Moder, i femten Sprog«, nemlig foruden den danske Original Oversættelser paa Svensk,

Islandsk, Tydsk, Plattydsk, Hollandsk, Engelsk, Fransk, Spansk, Nygræsk, Russisk, Polsk, Bøhmisk, Ungarsk og Finsk; Historien er desuden oversat paa Serbisk, Kroatisk og Bengalsk. Det var i Anledning af H. C. Andersens halvfjerdsindstyveaars Fødselsdag, at denne Udgave foranstaltedes som en blandt de mange Hædersbevisninger, der bragte den fejrede Digter hans Nations Tak for hvad han havde ydet til dens indre Liv og ydre Ry. Havde Andersen alt fra sin digteriske Løbebanes Begyndelse af tragtet efter Hæder og Anerkjendelse, saa var denne nu ogsaa i Tidens Løb bleven ham rigelig til Del: han bar en høj Titel og fine Ordner, baade danske og fremmede, han feteredes af Kongehuset og Befolkningen, var sin Fødebys Æresborger og havde nu endog den højst usædvanlige Nydelse, selv at kunne give sin Vejledning med Hensyn til den Portraitstatue, der skulde rejses for ham i Kjøbenhavn — en Nydelse, som dog ikke var helt ublandet, men tvertimod havde sine bitre Øjeblikke, fordi de første Udkast havde fremstillet ham i en Omgivelse af lyttende Børn, mod hvilket Appendix han nedlagde sin fortørnede Protest. »Jeg talte klart og tydeligt ud af Posen,« hedder det i et Brev om denne Sag, »at ingen af Billedhuggerne kjendte til mig, Intet i deres Udkast tydede paa, at de havde seet og kjendt det Karakteristiske hos mig, at jeg aldrig kunde læse for, naar Nogen sad bag ved mig eller tæt op til mig, mindre naar jeg havde Børn paa Skjødet og paa Ryggen eller unge Kjøbenhavnere liggende helt op ad mig, at det var en Talemaade at kalde mig »Børnenes Digter«, mit Maal var at være Digteren for alle Aldere, og at Børn ikke kunde repræsentere mig; det Naive var kun en enkelt Del af Eventyret, Humoret var derimod Saltet i dem, og at jeg i mit Skrivesprog byggede paa Folkesproget, det var min Danskhed etc.«

Efter nogen Tids tiltagende Afkræftelse døde H. C. Andersen den 4. Aug. 1875 paa Landstedet »Rolighed« tæt ved Kjøbenhavn, omgiven af opofrende Venners utrættelige Pleje. 1876—80 udkom anden Udgave af hans »Samlede Skrifter« i femten Bind, 1877 »Breve til« og 1878 »Breve fra H. C. Andersen« (ved C. St. A. BILLE og NIC. BØGH), udførlige Bilag til hans Autobiografi og den af E. COLLIN givne Karakteristik (S. 289). Som Illustrator af Eventyrene har L. FRØLICH og senere H. TEGNER efterfulgt V. Petersen.

Winther **Chr. Winther** (S. 269-77) var i sin personlige Væren den mest udprægede Modsætning til H. C. Andersen: var det denne en Fryd og en Fornødenhed at tale om sine Skrifter til Krethi og Plethi, saa holdt Winther sig med næsten ængstelig Omhu borte fra dette Thema, følte sig højst pinlig berørt, naar hans Poesi stilledes i fjernere eller nærmere Belysning af hans Liv, skyede den store kjøbenhavnske Selskabelighed og holdt officielle Æresbevisninger og Udmærkelsestegn borte fra sig; han var bleven Professor, fordi han som Lærer for den mecklenborgske Prindsesse, som ægtede Kronprinds Frederik (VII), maatte være betitlet, og han gik i sin Grav uden at være bleven Ridder af nogen Orden. Da hans halvfjerdsindstyvende Fødselsdag nærmede sig og det kunde se ud til, at det vilde trække op til en offentlig Hyldest, afsvalede han de tjenstivrige Gemytter ved i »Fædrelandet« at offentliggjøre et »Fragment af Reinekes Memoirer«, hvis Satire over Festmaaltider og lignende Jubilæumstilbehør maatte oplyse Enhver om hans Mening desangaaende. Ræven giver en letgjennemskuelig Skildring af Jubeloldingen mod sin Villie, »den sølle Fyr«,

vor Landsbysanger, Murmeldyr,
der af og til forstod at more
ret artigt baade Smaa og Store
ved de smaa Viser, som han sang,
imens hin Bondedans han sprang,
som jeg aflured ham og gjorde
med den ved Hoffet stor Furore.
Han leved stille hen, alene,
kom aldrig frem paa Verdens Scene;
han havde, lig den onde Aand,
for Korset, hængt i vatret Baand,
en Dødsangst, naar det faldt ham ind,
man vilde hænge det paa hans Skind.
Han saae kun med Respekt den Stjerne,
der funkler klart i Nattens Fjerne,
men lo kun ad de Sølversole,
der straale paa saamangen Kjole.
Man kunde rigtigt bittert drille
ham, naar man mente, Nobel vilde
benaade ham med Navn af »Raad«
og slige andre smukke Navne,
som nu vi Kloge nødig savne.
Sligt stak hans Hjerte som en Braad
og rørte ham til Harm og Graad,
kort sagt, den Nar, han holdt ej af,
at Agt paa hans Person man gav.

Med et saadant Temperament falder det Hr. Murmeldyr højst ubelejligt, at man vil gjøre Stads af ham, fordi han har tilbagelagt »fjorten Lustra«; han beder om at maatte blive fritagen for den tiltænkte Ære, han henviser til, at Hæderen rettest tilkommer Apollo, hvis Instrument han kun har været, han protesterer og truer — Alt forgjæves, thi

ubønhørlig er jo Parcen,
han maatte spille med i Farcen.
Hvis Du den Scene havde seet,
Du havde Dig fordærvet leet.
De putted ham i en Kareth,
hvor han var stædt, det kan ej fejle,

som førtes han til Hjul og Stejle,
og følte sig omtrent saa godt,
som Rejsen gik til et Skafot.
I Byen blev han strax modtaget
med Jubelskraal af hele Laget.
I deres Poter svang de Blus
og brølte: »*Vivat dominus*
Landsangeren, *alpinus mus!*«
Derpaa blev han ført ind i Salen,
et Kor af smaa og store Grise
ham peb en dejlig Velkomstvise,
og Bellin Væder bræged Talen. — — —
Tilsidst man drak ham saa paa Pelsen,
at jeg er bange for hans Helsen;
han er vel ikke vant til Andet
end Rødder, Nødder og Kildevandet.
Han tog for stærkt til Bacchi Gaver
og blev kørt hjem som et Kadaver.

CHRISTIAN WINTHER.
Efter et Prof. Nic. Bøgh tilh. Fotografi.

Chr. Winther havde 1850 udgivet »En Morskabsbog for Børn«, 1851 »Nye Digte« og »Tre Fortællinger«, 1852 Marionetkomedien »En Student og en Jomfru«, 1853 »Nye Digtninger«. Da bød han i Aaret 1855 det danske Folk sin Poesis ædleste og modneste Frugt, et Ydunsæble, hvis Sødme og Saft som et fornyende, foryngende Blod gjennemstrømmede Folke- Hjortens Flugt.

legemet: Digtet »**Hjortens Flugt**« (10. Udg. 1887, Pragtudgave med Illustrationer 1896; Udg. med Oplysninger af V. DAHLERUP 1891). Denne Digtnings Ungdomsfriskhed og Stemningsfylde maatte virke med en saameget stærkere Overraskelsens Kraft, som den skrev sig fra en Digter, der stod paa Grændsen af Treserne. Her er forenet Alt, hvad der som spredte Elementer er skjønnest og rigest hos Chr. Winther: hans erotiske Skildrings hele Skala fra ridderlig Tilbedelse til dæmonisk Elskovsbetagethed, hans frejdige Glæde over Livets Herlighed, hans Kjærlighed til den sjællandske Natur med dens af Forelskelsen saa vidunderlig skærpede Evne til at

Jeg sang – før jeg vel meente –
Som Fuglen paa Kvist,
Som ikke føler saa lifligt,
Og ligesaa ubevidst!
Kjöbenhavn, Mai 1871.
Christian Winther

Chr. Winthers Haandskrift.

finde og kjende de mindste Træk, hvorigjennem den aabenbarer sin Ejendommelighed, og til at gjengive dem med hele den ukunstlede Enfold, som er den sande Mesters Særkjende. Her klirre Riddersporer og vaje stolte Fjer, her gaaer Bondedandsen med larmende Lyst henover det stampede Logulv, spraglede Skarer ride Sommer i By, og Jagthornet toner gjennem de gulnende Skove; Almuens Færd i Mølle og Mark er kunstfærdig sammenknyttet med Hoffets og Riddernes Liv i de brune Borge, der hvisker brødefuld Elskov i Sommernattens koglende Skumring, og der hviler dagklar Kjærlighed over det rige og det fattige Hjem som Solglands over et fredeligt dansk Landskab. Og her møde vi endelig Digterens egen

riske Personlighed, legemliggjort i den ungdomsglade og lystigt :jemtende, nu og da i sin Kaadhed lidt frivole, men ridderlige og ække Folmer Spillemand, der vandrer fra Sted til Sted med sin :rengeleg og sin Hund, kun bunden af een Lænke, men som det harn en Fryd at føle: den sværmeriske Kjærlighed til den :jønne Dandronning:

»Jeg elsker gyldne Spange,«
han sang, »og Stenes Pragt;
af dem har mine Sange
dog mer end nok mig bragt.
Og der paa Jord ej findes
saa kosteligt et Baand,
der værdigt var at vindes
som Gave fra din Haand.

Jeg trænger ej til Bolig,
Himlen er mit Paulun,
jeg sover lige rolig
i Lyngen og paa Dun;
jeg vil ej Ridder være
og føre Skjold og Stang;
min Frihed er min Ære,
min Adel er min Sang.

Jeg være vil din Sanger,
o skjænk mig dette Navn!
Jeg Intet mer forlanger,
indtil jeg naaer min Havn!
Som Blomstens Blikke Solen
følge til sidste Blink,
vil jeg fra Dronningstolen
agte paa mindste Vink.

Som Sømands Øje skuer
til Stjernen i det Blaa
og spørger trygt dens Luer,
hvad Vej han skal gaa,
vil jeg i Livets Brænding
mig tænke dit Raad, dit Bud,
og tage sikker Kjending
og slippe sikkert ud.

Som Bien, der sig trænger
dybt ind i Rosens Barm
og diende der hænger
sødt svimlende og varm;
saa vil min Sjæl sig ranke
til din udi min Sang —
ha, der skal fødes Tanke!
og der skal høres Klang!

Kald paa mig i din Lykke,
o, lad din Sangers Ord
og Toner Glæden smykke
med Sangens Perlesnor.
De Perler er vel dine,
samt alle Blomster smaa;
jeg gjør dem dog til mine —
det maa nu jeg forstaa!

Kald mig, naar Verden træder
Dig nær og gjør Dig Ve,
naar Smertens Taare væder
Kindens Roser og Sne;
da skal min Sang omstrømme
dit Hjerte huldt med Klang
og vække søde Drømme
i Sorgens Nat saa lang.

Han er saa stolt, Du tænker,
at fast han er en Nar?
Ak nej, der findes Lænker,
som jeg med Stolthed bar.
Mig er, naar Sjælen tørster,
dit Blik et Kildevæld,
og jeg seer ned paa Fyrster,
naar blot jeg er din Træl!«

Hvad der blev til af Digte i Tiaaret efter Udgivelsen af »Hjortens Brogede Blade. ıugt«, samlede Chr. Winther 1865 under Titlen »Brogede Blade«, deholdende bl. A. de større Kompositioner »Verner«, »Genrebilder« og »Nissens Juleaften«; 1872 udkom »En Samling Vers«,

1874 Fortællingen »I Naadsensaaret« og 1776 »Et Vendepunkt«. 1860—65 bleve Chr. Winthers »Samlede Digtninger« udgivne i ti Bind, et af de rigeste Værker, vor Litteratur ejer, en Kjærlighedens Højsang med det skjønneste Udtryk for dens Jubel og Klage og alle de mellemliggende Stemninger, et *herbarium vivum* fra den danske Natur. Med denne er Chr. Winthers Poesi sammenvoxet som ingen anden Digters, og hans Kjærlighed til den, hans Evne til at fremstille den tiltog med Aarene, hvad de henrivende Landskabsbilleder i »Hjortens Flugt« noksom vidne om. Saameget dybere maatte Digteren føle det som et smerteligt Offer til Familieforholdene, at han just i sin Alderdom saa ofte blev reven op af den Jordbund, i hvilken han ene kunde gro, og maatte tilbringe lange Tidsafsnit i Udlandet. Særlig i Paris trivedes han kun daarlig; han savnede den daglige Passiar paa »Fædrelandets« Redaktionskontor og i Reitzels Boglade, han savnede den danske Snevinter ikke mindre end Hjemmets Vaarnatur og Sommerfrodighed. Da han endelig paany oplever et Foraar i Fødelandet, skriver han til sin stadige Korrespondent, Maleren Const. Hansen, som paa samme Tid var i Syden: »Medens jeg er saa lykkelig at sidde her paa en af de bedste Pletter af denne Jord, nemlig i Studiestrædet Nr. 34, som er en Del af Kbhvn, som er en Del af Danmark, saa kan jeg ikke værge mig for at have en Art af Medfølelse for Dem, Ulykkelige! som ved det Ankerske Legat er for-

Chr. Winthers Grav.

pligtet til at være borte fra Alt, hvad der — efter min Mening — maa være og er det Kjæreste af Livets Kjæreste.« Efter at han i lang Tid havde lidt af en tiltagende Øjensvaghed, der endte med omtrent total Blindhed, fik han ved en heldig Operation Synet tilbage og dermed en forøget Livslyst og Glæde over den skjønne Jord, saa at han i et lille Skjemtedigt konciperede sin Gravskrift saalunde:

Her hviler under grønne Tilje
C. Winther, meget mod sin Vilje.

Den 30. Decbr. 1876 døde Chr. Winther i Paris, over firsindstyve Aar gammel. Hans Lig førtes senere til hans elskede og med en Elskers Varme besungne Fædreland og jordedes paa Holmens Kirkegaard. — 1879 udkom et lille Bind »Efterladte Digte«, og 1880 udgav F. L. LIEBENBERG »Breve fra og til C. W.«

»Adam Homo« staaer som et Vendepunkt i **Fr. Paludan-Müller's** (S. 295-303) Digtning, en Grændse, som skiller hans Ungdomspoesi med dens Forkjærlighed for romantisk behandlede antike Emner og dens virtuosmæssigt udarbejdede Form fra den følgende Periodes spekulative Indtrængen i religieuse Problemer under Paavirkning af Martensen og S. Kierkegaard og deres poetiske Fremstilling i en strengere, mindre sammensat Komposition. Allerede de theologiserende Digte »Almas Efterladenskab« gav et Fingerpeg om, i hvilken Retning Udviklingen vilde gaa, men medens det her for en Del er ligefrem dogmatiske Sætninger, Tanken drejer sig om, overskuer Paludan-Müllers senere Digtning alt større og større Vidder og hæver sig til en Sublimitetens Sfære, hvor Tankens og Formens Klarhed gjennemskinne hinanden. Paludan-Müller.

At Paludan-Müller indtog et positivt religieust Stade, derom vidnede til Overflod det 1853 udkomne Digt »Luftskipperen og Atheisten«; her er en Haan i det hele Arrangement, en svidende Satire i det Enkelte, som næsten revolterer Læserens Retfærdighedsfølelse og bringer ham til at tage Parti for den saa ubarmhjertigt hudflettede Stymper af en sølle Fritænker. Digtet er derfor mindre at agte paa som en logisk Argumentation imod Atheismen — thi det Argument, der tilsidst slaaer Hovedet paa Sømmet, er et »*argumentum ad hominem*« — end som et eklatant Vidnesbyrd om Digterens Foragt for den Straussisk-Feuerbachske

Skoles Fornægtelse og dens lærvillige Efterplapreres ligesaa frække som flade Demonstration imod Guds Tilværelse.

1854 udkom de mærkelige **»Tre Digte«**, bag hvis beskedne Titel der gjemtes noget af vor Poesis Betydeligste. Først Dramaet Kalanus. **»Kalanus«**, bygget over en historisk Situation, af hvilken to fra hinanden vidt forskjellige Verdensbetragtninger stævne frem til Møde og Kamp: det græske Skjønheds- og Nydelsesliv, repræsenteret af Alexander den Store, og den braminske Selvfordybelse, legemliggjort i den indiske Filosof Kalanus' Skikkelse. Hver for sig ere disse Livsanskuelsers to modsatte Poler omsejlede indtil deres inderste Kyster og fremstillede med en Staffage, der med vidunderlig Klarhed og Liv maler dem i deres Modsætning. Skjønt og ophøjet som en mægtig Flod i majestætisk Løb bærer Handlingen hen imod den gribende Katastrofe, hvor den stolte og straalende Erobrer maa bøje Knæ for Vismanden for at trygle ham om ikke at bortkaste det Liv, som han mener at have forbrudt, fordi hans rene Hjertes Sværmeri har forledet ham til at krænke Guddommen ved et Øjeblik at antage den syndefulde Konge for bels Død. dens Aabenbaring — »Abels Død« skildrer med en ved Fortællingens rolige Holdning dobbelt betagende Magt Adams og Evas Forhold overfor det ukjendte, først ængstende og tilsidst forfærdende Fænomen, som Dødens første Fremtræden i Verden har hasverus. bragt dem nær; i Modsætning hertil stiller »Ahasverus, den evige Jøde«, os den sidste Døde for Øje, ham, der paa Dommedag

Frederik Paludan-Müller.

længes »ind i den evige Hvile«, hvis kvægende Ro han forud føler som den højeste Lykke, efterat han saalænge har tømt den Dommens Kalk, som nu først venter de andre ængstelige Sjæle, da Basunen bebuder den yderste Dag:

Frem, frem for Lyset Alt, hvad Mørket skjuler
i Jordens Afgrund som i Lastens Huler!
Frem, Livets skjulte Tanker, for at klares
og aabenbares!

Frem, frem af Hjertets hemmelige Kammer
hver Id, som ulmer, og hver Lyst, som flammer,
hvert Haab, som spirer, og hver stille Kummer,
hvis Suk forstummer!

Op, op af Graven, alle blege Minder
om gamle Synder og forgrædte Kinder!
Op, med de halvthensmuldne, muldne Bene,
for Gud at tjene!

Op, op af Graven, alle fordums Døde,
for med den sidste Slægt til Dom' at møde!
Op til den Dag, hvor ingen Skygger fjæle
de nøgne Sjæle!

De »Tre Digte« efterfulgtes 1861 af **»Nye Digte«**, indeholdende »Paradiset«, »Kain eller Vredens Barn« og »Benedict fra Nursia«, dette sidste fremstillende en kirkehistorisk Episode, nemlig det occidentale Munkevæsens Grundlægger, den hellige Benedicts alt paa Overgangen fra Barndommen til Ynglingealderen fattede Beslutning om at vende Verden Ryggen for at føre et asketisk Liv. Sin trofaste Amme lader han utrøstelig tilbage — Nye Digte.

Trøst hun vist dog havde fundet,
havde med profetisk Blik hun
mægtet gjennemtrænge Tiden
og med Efterverdnens Øje
seet sin Benedict at straale
høj og herlig som den dunkle
Middelalders lyse Heros:
seet ham som Europas Lærer,
Videnskabens første Grunder,
Folkeaandens vise Leder,
Munkelivets faste Styrer,
stærk i Daad og ren i Levnet;
seet ham sejrende ved Maalet,
ham, hvem Kirken og Historien
stor og hellig har benævnet.

Til de ovenfor nævnte Digte: »Paradiset«, »Abels Død» og »Kain« sluttede sig som Supplement til det første 1862 »Paradiset, bibelsk Drama«, med Mellemhandlingen »Mørkets Aander i Natten« og »Paradiset, anden Del«, som ender med Syndefaldet og dets Følger. Det er overflødigt at bemærke, at vi i disse Digte ikke møde nogen overvejende didaktisk og deskriptiv Behandling som i en forgangen Tidsalders Benyttelse af Emnet, men en til Poesi forvandlet dybsindig Tydning af de for Tilværelsen almengyldige Tanker, der rummes i Mythen.

For første Gang gjorde den metriske Forms kunstfærdige Behersker, der overvandt enhver af dens Vanskeligheder med en Lethed som i Leg, Afkald paa denne sin Digtnings indsmigrende Skjønhed, da han 1865 skrev Fortællingen »Ungdomskilden« paa Prosa — en Prosa saa ædel og usmykket, saa klar og skær som selve den vemodig-skjønne Tanke, den skulde være Tolk for.

Ungdoms-kilden.

Ivar Lykke.

1866—73 udkom et større Prosaværk, Fortællingen »Ivar Lykkes Historie«, i tre bindstærke Dele. Her træder Paludan-Müller fra sin Spekulations højt over Dagligverdenen hævede Sfære ned paa Virkelighedens, Samtidens og Lokalitetens Jordsmon og tegner et Billede af dansk Samfundsliv fra vore egne og de nærmest foregaaende Dage; mangen Situation og mangen Skikkelse røber her sit Udspring fra den hvast satiriske Forfatter, men Meget er ogsaa barnligt i sin Komik, paa gammeldags Maade bredt i sin Udmaling og staaende uklart fjernt fra den Virkelighed, det skulde gjengive, hvilket vel ialtfald foreløbig maa kunne siges at gjælde om Bogens Hovedtanke, der sætter det danske Demokratis Fremtidsopgave i at lade sig »overrisle af Adelighed«, idet »det maa være Enhvers Pligt, i hvis Aarer der flyder adeligt Blod eller som er i Besiddelse af et adeligt Sind, at virke til, at vort Demokrati mere og mere kan gjennemtrænges af en ægte adelig Tænkemaade«. Paa anden Vis, som en mere ædruelig stillet og nærmere lagt Opgave, er den samme Tanke udtrykt i Paludan-Müllers skjønne Digt »Fremtidsmaalet«, skrevet kort efter Nederlaget 1864.

Med Skuespillet »Tiderne skifte« gjæstede Paludan-Müller 1874 endnu engang de af ham saa sparsomt betraadte Brædder.

Adonis.

Samme Aar udkom det mythiske Digt »Adonis«; i rolig Rhythme følger det Adonis, Venus' Elskede, paa Charons Baad og gjennem Underverdnens Egne til den anden ham forjættede Elskerinde, Dødsgudinden Proserpina, der længe har biet efter ham, og mod hvis Favn han iler, fuld af Længsel efter Glemselens Lægedom:

Mod hans Aasyn bøjet ned,
paa hans skjønne Træk hun agted;
ret med Fryd hun dem betragted,
nydende sin Kjærlighed.
Hendes var han — hendes var
Skatten, tabt men atter funden,
Sejren, over Venus vunden,
i hans Smil var aabenbar.

Saadan sad i Dødens Bo,
ikke langt fra Glemsels Kilde,
begge Elskende nu stille,
som i Evighedens Ro.
Ingen Lyd sig høre lod,
over dem med Stjerners Vrimmel
hvælved sig den aabne Himmel,
Maanen i sin Nedgang stod.

I disse skjønne Vers udtonede Paludan-Müllers Digterliv; de forherligede Bortvendtheden fra Verden og den fuldkomne Hvile, der var ham selv saa kjær i Skikkelse af Kontemplationens Ro under Granskningen af Livets Gaader — en stille Tilværelse med Blikket afvexlende rettet indad og op mod Stjerners Vrimmel. Lige til i Døden var han omgiven af Stilhed. Han hensov i det vintertause Fredensborg den 28. Decbr. 1876 — to Dage før Chr. Winther lukkede sine Øjne i Paris — og saa tyst var Alt omkring ham, at den alvidende Telegraf først bragte Melding om hans Død nogle Dage ind i det nye Aar. — 1878—79 udkom hans »Poetiske Skrifter« i otte Bind.

H. P. HOLST (S. 304-7) udgav 1852 en Samling »Sicilianske Noveller« og skrev 1868 det fixe lille Lystspil »De har en Datter«. Han redigerede i Halvtredserne »Berlingske Tidendes« Feuilleton og var i nogen Tid Bladets Redakteur. 1868 begyndte han Udgivelsen af Maanedsskriftet »For Romantik og Historie«, i hvilket han skrev adskillige mindre Fortællinger og Skizzer, bl. A. den ypperlige Novellette »Fast Tro«. H. P. Holst.

En beskeden Plads blandt de ældre Digtere indtager J. M. THIELE (S. 169). Varigst har han indskrevet sit Navn i Litteraturen som Samler af de tidligere nævnte danske Folkesagn og ved sine kunsthistoriske Arbejder, som ville blive nævnte andetsteds her i Bogen. Men som han i sine yngre Dage nød Ry som en lovende Digter, der især beherskede Sonnetformen med Kunstkyndighed, saaledes opgav han ingensinde helt sine poetiske Sysler. 1848 samlede han saaledes (som Manuskript) »Vragstykker af et Digterskib«, og nogle Aar efter slog han med en vis Energi ind paa en dramatisk Digtning, der for en Del tog sit Stof fra Folkesagnene. Saaledes opførtes 1857 det romantiske Lystspil »Thyre Boløxe og Herremanden« og 1859 Skuespillet »Klaus Rigmands Skat«. Thiele.

Til Scenen naaede derimod ikke de 1860 udgivne »Romantiske Dramer« (»En Kjøbmands Datter og en Kongesøn«, »Drømmeren«), ejheller »Folkesagns-Dramerne« »En Vinternat og Dag« og »Kirsten Pils Kilde« (1864). 1869 udgav Thiele de forhen

nævnte »Erindringer fra Bakkehuset« og 1873 det autobiografiske Skrift »Af mit Livs Aarbøger«. Han døde højtbedaget den 9. Novbr. 1874.

JUST MATTHIAS THIELE.
Efter en Tegning paa Sten af Kobberstikker W. Heuer.
(Langs højre Arm læses Indskriften: *Amicus amico* ɔ: fra Ven til Ven).

ostrup.

denvejr.

Hostrup (S. 323-29) fortsatte i de nærmest efter Aarhundredets Midte følgende Aar sin dramatiske Digtning, 1851 med Femaktsskuespillet »Tordenvejr«, for de i Forgrunden staaende Personers Vedkommende det omhyggeligst udførte Karaktermaleri, Digteren overhovedet har ydet, og samtidig gjennemtrængt af en fin Lokalfølelse og en alvorsfuld Stemning, der diskret forbereder den noget pinlige Katastrofe; at denne strejfede den virkelige Forbrydelses Omraade, og at Stykkets mandlige Hovedperson, Ribolt, var en menneskelig sand, men derfor ogsaa menneskelig blandet Natur, der ikke appellerede til udelt Sympathi eller udelt Antipathi hos Tilskuerne, gjorde disse noget usikre i deres Opfattelse,

og Stykket efterlod et tungere og mere dystert Indtryk, end man var vant til at modtage af den muntre hostrupske Muse; ved Gjenoptagelse mange Aar efter erobrede »Tordenvejr« dog et nyt og talrigere Publikum. 1852 vendte Hostrup med Syngespillet »Mester og Lærling« tilbage til sin tidligste Digtnings ejendommelige Sammenslyngning af et romantisk-fantastisk Element med den satiriske Fremstilling af Filisterlivets Pudserlighed og Skavanker; Stykket vakte stor Sensation, idet en kjøbenhavnsk Bladudgiver, den i det Hele taget til Komiken hjemfaldne »Flyvepost«-Redakteur EDV. MEYER, udpegede sig selv som Originalen til Redakteuren i Komedien og foranstaltede en Række Demonstrationer i Kasinos Theater, hvor »Mester og Lærling« først opførtes. Paa det kgl. Theater kom 1854 det romantiske Lystspil »Drøm og Daad« til Opførelse, et Arbejde, der er enestaaende i Hostrups dramatiske Produktion, forsaavidt som han her har sluppet Fodfæstet paa Virkelighedens og Samtidens sikre Grund og begivet sig ind »in's alte romantische Land« med dets Drømme og underfulde Eventyr. Som det kunde ventes, findes her Enkeltheder af stor poetisk Skjønhed, særlig i de lyriske Partier, og Stykket blev ogsaa modtaget med almindeligt Bifald, men kunde desuagtet ikke holde sig paa Scenen, vel nærmest fordi den indre dramatiske Nerve fattes Handlingen og dens Helt, der, efterat Madonna i en Drøm har stillet ham Maalet, vel kjækt sætter sig i Bevægelse for at nærme sig det, men naaer det mindre ved egen Daad end ved en Række heldige Tilfældigheder. Sangspillene »Feriegjæsterne« og »Familietvist eller det mærkværdige Aar«, lystige Farcer af dansk Lokalkolorit, afsluttede Hostrups dramatiske Digtning for dennegang.

Mester og Lærling.

Drøm og Daad.

Sin lyriske Studenterdigtning (S. 324) havde han 1852 samlet i et Bind »Viser og Vers, nogle Minder fra et Studenterliv«; i Digtet »Til Læseren« karakteriseres fortræffeligt denne flygtige og lette Ungdomspoesis Art: den vil ikke vække Hjertets sværmende Følelser, ikke storme Himlen, ejheller trodse dæmonisk eller hensynke i stønnende »Verdenssmerte«, thi Digterens Muse — det er Glæden:

Viser og Vers.

Glæden — ja! men ikke Englen,
ikke hun som, himmelbaaren,
vinker os med Liliestænglen,
mens hun smiler gjennem Taaren.

Ikke hun som Støvet trøster
og fra oven henter Freden;
nej, det er den yngre Søster,
hun som har sit Hjem herneden;

hun som, medens Vaaren dvæler,
smilende forbi Dig hopper;
hun som Drengens Leg besjæler,
og som lærer ham Spilopper.

Det er den forfløjne Lille,
Øjeblikkets snelle Datter,
hun som ved Studentens Gilde
føder Sang og Spøg og Latter.

Hun som, aldrig trættet, iler,
hilser blot — og saa forsvinder,
og kun til den Unge smiler
og kun klapper Rosenkinder;

hun hvis Væsen, let som Taage,
hvis forfængelige Skatte
ej begribes af den Kloge
og foragtes af den Satte;

hun fik Lyst til mig at gjæste,
ofte tog hos mig hun Stade,
og hun lærte mig det Bedste,
som Du seer paa disse Blade.

Derfor blev det Vers og Viser;
ikke Digte, rige, favre;
derfor ej solide Spiser,
ak! men kun Studenterhavre.

Præstegjerning.

Hostrup havde 1848 ægtet en Søster til Skuespilleren Mantzius, men var tidlig bleven Enkemand; anden Gang giftede han sig med en Datter af Digteren Hauch og blev 1855 Præst i Silkeborg, hvorfra han 1862 forflyttedes til Hillerød. I en Række af Aar hørte man intet til ham som Digter; han gik med Liv og Sjæl op i sin Præstegjerning, sluttende sig mere og mere decideret til den grundtvigske Retning. I litterairt interesserede Kredse ymtedes der med Beklagelse om, at han angrende saae tilbage paa sin Fortids verdslig-muntre Poesi og havde slaaet Bom for sin Digtervej; man støttede især denne Antagelse paa Digtet »Drøm og Liv«, hvilket man opfattede som en personlig Bekjendelse og endelig Opgjørelse, istedetfor at se det, som et lyrisk Digt skal sees: som en Stemning, der kan have kortere eller længere Varighed, men ikke indeholder noget evigt forpligtende Program. Med sin nye, alvorlige Opgave for Øje, der rettede Krav til Præsten om at lære Menneskelivet at kjende, hvor dets Nød og Sorg paakaldte hans Trøst, til Grundtvigianeren om et Førstehaandsstudium af Folkelivet, saaledes som Landalmuen lever det fjernt fra de ungdomsglade Studenterkredse — under saadanne Forhold og stedt i en saadan Udvikling har Hostrup naturligvis i Øjeblikke personlig følt med den Digter, hvis Stemning han skildrer:

Hvad vandt jeg Andet end Tidsfordriv?
Hvad gavner det mig, mine Drømme faae Liv,
naar Livet selv bliver Drømme?

og det kunde vel ogsaa til en Tid finde sin Anvendelse paa ham, hvad Digteren griber i sit Valg:

Saa vendte han Ryg til Drømmenes Slot,
han vilde sig hjem begive,
og dybt han sukked til Livets Drot:
»Nu, Herre! jeg din vil blive.
O giv mig blot, hvad de Ringeste faae;
ja, Herre! lad kun mit Værk forgaa,
men hold Du mig selv ilive.«

Ej Sangen mer fra hans Læbe lød,
bort Tryllesynet var faret;
men Livet aabned sit rige Skjød,
og alle Himle sig klared.
Og visned Frugten, som nys var skabt,
og gik der en Smule Digter tabt,
et Menneske blev bevaret.

J. C. Hostrup.

Men fra en saadan — tilmed i smukke Vers udtalt — Stemnings-Betragtning af Modsætningen mellem Virkelighed og Digt til en absolut Forsagelse af Digtekunsten, ja endog Fordømmelse af en poetisk Fortid var der et stort Skridt, og Alt, hvad der fabledes herom, hvilede paa den løseste Grund. Hostrup saae tvertimod gjerne sine Komedier, naar det traf sig, at de opførtes under hans Besøg i Hovedstaden, og da Studenterforeningen 1869 fejrede Femogtyveaarsdagen for »Gjenboernes« første Opførelse, var han en

livlig Gjæst i de Unges Lag. At hans Lyre ejheller var helt forstummet, derom vidne de 1872 udkomne »Sange og Digte fra tredive Aar«, i hvilken Udgave den tidligere Samling var suppleret med de senere Aars poetiske Frembringelser; vi minde blandt disse om Visen ved Digterens Studenterjubilæum, Digtet ved Frederik den Syvendes Død, den harniskklædte Indignation i »Fred eller Krig«, »En Sang om »Fædrelandet«« ved Bladets Jubelfest 1864, Skjemteversene »Ved Billedhugger Malthes Bortrejse«, Appellen til Bonden »Hel tungt han efter sig Foden drog«, den paa det danske Folk anvendte Symbolik i det prægtige Digt »Risbøgen« o. fl. En særlig Plads i denne Samling indtage de forskjellige Bryllupsdigte, mest henvendte til grundtvigianske Præstevenner og skrevne til Folkevisetone, trohjertede og hyggelige i deres ejendommelige lune Humor. Men ogsaa Satirikerens hvassere Tunge kommer tilorde i Tidsdigte som »En Theaterkritiker«, »Etatsraadens Morgensang» og det mod Darwinismen polemiserende Digt »En Naturforskers Stamtavle«.

Ploug. Et ihærdigt politisk Arbejde, baade som Medlem af de lovgivende Forsamlinger og som den altid slagfærdige Leder af »Fædrelandet«, hindrede ikke CARL PLOUG (S. 320-23) som vor ypperste Lejlighedsdigter i saa jevnlig at forøge sit litteraire Fond med lødigt Guld, naar en politisk Situation eller en af de Anmodninger, han overvældedes med, gav ham Impulsen. Just i de tyve Aar efter 1850 stod Ploug vel paa Kulminationspunktet af sin Popularitet som Digter, og over hvor bredt et Lag denne Folkeyndest strakte sig, viste sig utvetydigt, da de tre Samlinger af »Poul Rytters Viser og Vers« 1861 forenedes i et helt omfangsrigt Bind »Samlede Digte af CARL PLOUG«. Denne velkjendte Bog med den aarvaagne Hejmdal som symbolsk Titelfigur, dragende Sværdet med den ene Haand og holdende Luren i den anden, vandt en saa overordenlig Udbredelse over hele Landet (5. Udg. 1876), at man med godmodig Ironi gav den Navn af »Skandinavernes Psalmebog«. Den indledes med det prægtige Digt til Chr. Winther, hvem Digteren takker som sin Sangs egenlige Udspring, der har »oplukket hans Hjerte for Sprogets Melodi«, medens han samtidig maa beklage, at Livets mangehaande Krav kun altfor ofte have draget ham bort fra Musernes Kunst:

For tidlig bort fra din Lære
mig hentede andre Kald.
Hakkelse maatte jeg skære
i Døgnets Rejsestald,
Stene maatte jeg bære
til Tidens Murværk hen,
og Du har kun liden Ære
af din halvfærdige Svend.

Thi skjøndt det er eet og samme
Metal, vi tage i Haand
og smelte i Hjertets Flamme
og forme med dristig Aand,
saasnart det af Diglen rinder,
vi staa hinanden dog fjern:
Du Sølvet og Guldet finder,
jeg faaer kun Kobber og Jern.

De blanke Kruse Du drejed,
der fyldes med ædel Vin;
de gyldne Ringe du svejed,
der fatte Elskovs Rubin;
Du sleb det straalende Smykke,
som Ungdom og Skjønhed bær —
jeg maatte prise min Lykke,
om jeg fik smeddet et Sværd.

:HR. WINTHER besvarede denne Tilegnelse med Digtet »Tak for idst, til Carl Ploug«, hvori det hedder:

De Pile, Du smedder med Ægg og med Odd,
som Bien forsynte med Honning og Braad,
dem sender Du vidt over Land, over Stad,
og lader dem tone som liflige Kvad,
lig Daglærkens Kvidder, lig Hærfuglens Sange
de vække de slumrende Kæmper paa Vange,
de livne hvert Hjerte saa døsigt og sløvt
og aabne hvert Øje forstokket og døvt;
de fore de Dumme med sindrige Raad,
de spore de Fejge til Manddom og Daad.
Ja, derfor med Skjel hver en Dannemand priser
Dig for dine kjække, fuldtonende Viser!
Din Sang har, som Malmet, jo Klangen og Vægten,
den ligner jo ej min »blødagtige Smægten«.
Din prægtige Hilsen, dens mandige Stemme
skal jeg og mit Hjerte ret aldrig forglemme!

Foruden de af den fædrelandske Stemning umiddelbart udprungne Tidsdigte, der med deres varme Appel til National'lelsen og til de for Ploug afgjørende politiske Ideer kunne beagtes som poetiske Indskud i den journalistiske Kamp, han Dag 'r Dag førte i en kraftfuld og vægtig Prosastil, indeholde de Samlede Digte« adskillige Poesier, der, mindre bundne af Øjelikket, rumme almengyldigere Tanker og tildels ere omsluttede f en strengere Kunstform. Hvad der her navnlig fortjener at remhæves, er Plougs Sonnet-Digtning, en Strofebygning, som han behersker med et sjeldent Mesterskab, idet han er trængt ind

i Klangdigtets inderste Hemmelighed og forstaaer at lægge den klart for Dagen under Tankebevægelsens Gang gjennem de fjorten Verslinier; (Expl: »En Stemning«, »Din Attraa er den fromme, hvide Due«, »Du veed, at Du er mine Øjnes Stjerne«, »Tidt synes mig, der er ej mer at gjøre«, »Du er det Træ, som mig sin Skygge byder«). Af disse Poesier ere de fleste henvendte til Digterens Hustru, som det overhovedet er en Ejendommelighed ved Plougs lyriske Forfatterskab, at dets Eros udelukkende er bunden til den hjemlige Arne; Elskerens ustadige Frygt og Haab har ingen Plads i disse skjønne Kjærlighedsdigte, men desmere Mandens Bevidsthed om sin Lykke og det Ansvar, den medfører:

Carl Ploug.

Jeg troer paa Dig, naar Middagssolen brænder,
og Livets Luft er tung og lummerhed;
naar Kampens Alvor alle Sener spænder,
men Hjertet længes efter Ro og Fred;
naar Tordnen ruller og naar Lynet knitrer,
og Sjælen smægter efter Taarers Bad;
naar Lidenskabens Magt i Nerven zitrer
og drager sammen eller skiller ad.

Selv hvor Følelsen udtaler sig som Spørgsmaal om den Elskedes Personlighed, sees det klarlig, at det ikke er i Tvivl, men i Tryghed, Svaret ventes:

Vil Du elske mig, naar hvad jeg loved
viser sig at være ufuldbragt;
naar det sees, at Hjerte mer end Hoved
har jeg havt, og mere Mod end Magt;

naar jeg vrages som en rusten Klinge,
nu for sløv, men engang altfor hvas,
og den store Hob kun agter ringe,
at jeg dog engang har fyldt min Plads?

Som Plougs overvejende lyriske Digterevne dog i større eller ıdre Grad har formaaet at objektivere sig historiske Skikkelser ı Dronning Margrete, Peder Griffenfeld og Tordenskjold, hvorvel

Septbr. 1883

Plougs Haandskrift.

om dem nærmest ere Vehikler for en moderne politisk ing, saaledes har han i sine »fortællende Digte« taget helt ud og med et afgjort heldigt Resultat begivet sig ind piske Enemærker i de større Kompositioner »Sangerens (Mythen om Orfeus og Eurydike), »Et Kys« (Episode af ɜnørns Ungdomshistorie), »Fru Kerjean«, »Corduan« ; Harald og Islændingen«.

ere Sange
g Digte.

1869 udkom den næste Digtsamling »Nyere Sange og Digte«, præget af de mellemliggende Aars bitre Skuffelser, som særlig havde bibragt Skandinavismens ufortrødne Forkæmper et Stik midt i Hjertet. Under Kampen 1864 lød hans sidste Opraab til Broderfolket i Digtet »Rejs Jer af Lejet!«:

Goternes Løver, jeg seer Eder springe
  ned over Land,
gnistrende Øje og knejsende Bringe,
  flyvende Man!
Vel maa I haste, thi vel maa I vide,
haardt Eder ramte Historiens Dom,
om Eders Broder med dødstunget Side
  sank, før til Stævnet I kom.

Men Appellen lød for døve Øren, og efter det bedske Nederlag erkjender Digteren, at Sorgløshedens Tid for bestandig er forbi (»Tidsdigte«):

Den blide lune Sommerdag,
da vi drev om i Ro og Mag
og straktes i det høje Græs
og gantedes paa fulde Læs
og kævledes for Tidsfordriv
og aad og drak og nød vort Liv;
da vi sov sødt og drømte smukt
og troede uden Slæb og Slid
og uden Spild af Kraft og Vid
og uden Ager, vel bered,
og uden Sæd, lagt tidlig ned,
at kunne høste gylden Frugt —
den Dag er nu forbi, forbi;
dens blege Hyrdepoesi
forvandlet til et Sørgespil
af Navn: »Man kan ej, hvad man vil!«.

Hvad der ængster ham mest er Folkets Holdning:

Ja, følte det endda sin Nød,
og ængstedes det for sin Død,
og tog det i sin Skræk saa fast,
at Krykkestok og Træben brast;
og zitrede hver Nervetraad,
og brød det ud i Krampegraad,
som lettede dets spændte Barm
for Ruelse og Skam og Harm —
saa var der Haab, saa var der Trøst;
thi Smertens Sæd bær Frelsens Høst.
Men altfor hastig har det lært
at bøje sig for Skjæbnens Dom.
Det er, som om det faldt ej svært
at støbe Livets Former om;
som om vi kunde leve godt
af Stumperne, vi fik til Rest,
naar blot vi blive ved vor Læst;
som Alt var kun lidt mere smaat
tilskaaret — og som Syn og Sind
var med vort Eje skrumpet ind.

Af andre Digte i denne Samling ville vi nævne »Modersmaalet« (»De sige, at mit Sprog er en ussel Tiggerkvind«), Mindedigtet om Blicher (»Hedelærken, den liden Fugl«), Sangen til Hostrup ved »Gjenboernes« Jubilæum og Digtet »Til de danske Kvinder«.

CHR. K. F. MOLBECH (S. 314-16) udgav 1851 sit lyriske Molbech.
ærk, Digtsamlingen »**Dæmring**«, der vandt ham et stort Dæmring.
m og grundfæstede hans Navn som en af de formsikreste
eklareste Digtere i den efter-oehlenschlägerske Slægt, endnu
d Romantiker og Idealist. Blandt Digtene i denne vidt-

CHR. K. F. MOLBECH.

e Samling nævne vi »Stille« med dets advarende Ord til
rdigt fremadhigende Tid:

Du Slægt, der som en Storm i Høst
henover Jorden haster,
men aldrig i dit eget Bryst
til Bunden Loddet kaster;
Du, som vil granske Livet ud,
men glemmer Livets Kilde,
søg dog engang Dig selv og Gud —
vær stille!

Endvidere de skjønne Mindedigte »Ved en Grav« og »Oehlenschläger«, Sonnet-Rækken »Madonna«, »Frejas Stjerne«, »Ved Solnedgang«, »Alene« (med den tidt citerede Omkvædslinie »Men Du maa gaa din dunkle Vej alene«), de erotisk-elegiske Digte »Hvad hjælper det?«, »Uforglemmelig« og »Fremad«, samt det dermed i indre Forbindelse staaende Sjælemaleri »Den Ensomme«. Den ypperste Plads blandt Poesierne i »Dæmring« tilkommer dog det af H. C. Ørsteds Død fremkaldte Digt »Naturaanderne«; her har et storslaaet Fantasisyn fremmanet og fastholdt et grandiost Billede

Hvad er Kjærlighed? En Morgendraabe,
Funklende paa Spidsen af et Straa.
Streif den ei, skjön Jomfru, med din Laabe.
Falder den til Jord, maa den forgaae.
14de Mai 1864.
Chr Molbech.

Chr. K. F. Molbechs Haandskrift.
(Skrevet til nærværende Værk).

af Naturkræfterne i deres Hvile dybt i Jordens Moderskjød, h
Forskeren trænger ind og løsner dem fra Tusindseklernes Søvn
en Tanke, ligesaa imponerende i sin Totalitet som sikkert anve
paa sine enkelte Trin og gjennemført med en malerisk Kraft, hvi
Virkning sent forflygtiges.

rsættelse
Dante.

1862 sluttede Molbech sin fortræffelige Oversættelse af Dantes »Guddommelige Komedie«, fire Bind, af hvilke det ene optages af en udførlig historisk Vejledning til Digtets rette Forstaaelse; han havde da siden 1853 været Professor i dansk og nordisk Sprog og Litteratur ved Kiels Universitet, men fordreves fra denne

Stilling ved Krigen 1864. Af de Digte, som saae Lyset under Molbechs derpaa følgende Ophold i Kjøbenhavn, vakte fornemlig det i 1864 pseudonymt fremkomne »Til Fjenden i vor egen Lejr« stor Sensation paa Grund af dets lidenskabelige Pathos, en Billedstil og en Indignationens Glød, der røbede den nære Fortrolighed med Dantes politiske Anathemaer. I nogle Aar var Molbech knyttet til »Dagbladets« Redaktion og skrev dels Skuespil- og litterair Kritik, dels en Række fortrinlig formede ledende Artikler, som altid vakte stor Opmærksomhed; et Udvalg af dem er samlet under Titlen »Fra Danaidernes Kar« (1873).

Molbechs samlede poetiske Arbejder udkom 1863 under Titlen »Digte, lyriske og dramatiske«.

I »Nord og Syd« dømte **Goldschmidt** (S. 329-40) gjennem en Goldschmidt
Aarrække sin Samtids sociale, politiske, litteraire og kunstneriske Fænomener, hyppigt i Strid med den almindelige Opinion, men altid med en aandfuld Opfattelse og en glimrende Fremstillingskunst, der endnu den Dag idag gjør Ugeskriftet, trods dets for en saa væsenlig Del efemere Indhold, til en højst behagelig og paa mange Maader vækkende Læsning. I den samme Aarrække blev lidt efter lidt den store Roman »**Hjemløs**« til (sluttet 1857), og den bærer Hjemløs.
ogsaa adskillige Mærker af at være udarbejdet i Løbet af et uforholdsmæssig langt Tidsrum: der mangler Egalitet i Kompositionen, Vægten lægges stundom vilkaarlig paa Skildringer og Betragtninger, der i det givne Øjeblik have taget Forfatterens Interesse fangen, men senere vise sig ikke at have været afvejede i Forhold til Helhedens Økonomi. Som »Hjemløs« nu imidlertid foreligger, vil den altid være et højst interessant Tidsbillede fra Aarene omkring Halvtreds; særlig et nyt politisk Partis Genesis (*in casu* det nationalliberales) har Forfatteren underkastet en sikker Analyse og lægger med diskret Satire dets typiske Elementer saavelsom deres indbyrdes Attraktion blot for Beskuelsen.

Uden at Romanens Navn paa nogen Maade skal appliceres paa Goldschmidt, vidner dog just en Del af dens Indhold om, hvor ustadig en Fugl han var i Hjemmet, og hvor gjerne han skiftede dets Indtryk med de fremmede Landes. Efter en alvorlig Sygdom rejste han om Vinteren 1858 til Italien, England og Frankrig, tog et Par Aar senere atter til London for længere Tid og har over-

hovedet gjentagne Gange havt kortere eller længere Ophold i Udlandet, oftest i Italien og England. I et af Intermedierne herhjemme udgav han, efterat »Nord og Syd« var afsluttet, det politisk-litteraire Ugeblad »Hjemme og ude«, der 1861 stod paa det saakaldte Danevirke-Program, som Baron Blixen dengang forfægtede.

Hjemme og ude.

Dramatisk Digtning.

En ganske ny og for hans store Læsekreds højst uventet Retning bøjede Goldschmidts Produktion ind paa, da han 1861 udgav den dramatiske Digtning »Rabbi Eliezer«, der senere lagdes tilrette for Scenen og opførtes 1869 under Navet »Rabbien og Ridderen«, et meget interessant Skuespil, bygget over et spændende og paa dramatiske Situationer frugtbart Sujet og udarbejdet, navnlig for den ene Hovedperson, Rabbiens, Vedkommende med den fintmærkende Sands for psykologiske Bevægelser, som Goldschmidt i en saa fremtrædende Grad er i Besiddelse af. Tidligere i samme Saison var Komedien »I den anden Verden« bleven opført, et dramatisk Arbejde af en ret sælsom Art, idet det saa at sige uden fremskridende Handling lader en minutieus pathologisk Analyse udmunde i et Experiment, der ligger det Farceagtige foruroligende nær; en sikker Karaktertegning, en aandfuld og vittig Dialog, fuld af de fineste Iagttagelser, bødede paa Scenegangens svigtende Interesse, men kunde ikke naa en saa massiv Virkning, at et stort Publikum i længere Tid kunde fængsles af Stykket. 1867 var »En Skavank« gaaet over Scenen og havde oplevet et anseligt Antal Forestillinger; en ethisk alvorlig Tanke, udsprungen af Goldschmidts Totalbetragtning af Retfærdigheden og Lovmæssigheden i Livet, er her udformet til en dramatisk Digtning, som dog endnu savner den rette dramatiske Bevægelighed, men til Gjengjæld besidder en Fylde af træffende Indfald og skarppointerede Repliker. Den 1862 udkomne dramatiske Skildring »Svedenborgs Ungdom« var ikke bestemt for Scenen.

Noveller og Skildringer.

Efter sin Hjemkomst fra Rom 1864 vendte Goldschmidt sig overhovedet udelukkende mod den poetiske Produktion og Folkelivsskildringen, læggende Politik og Kritik paa Hylden. Et fyldigt Forfatterskab blev Frugten af denne paa et snevrere Omraade koncentrerede Energi. 1863—65 udkom saaledes tre Bind »Fortællinger og Skildringer«, 1865 »Dagbog fra en Rejse paa Vestkysten af Vendsyssel og Thy«, 1866 »En Hederejse i Viborg-Egnen« og Fortællingen »Arvingen«, 1867 »Kjærligheds-

.istorier fra mange Lande«, »En Roman i Breve« (anden Udg. f de tidligere udkomne »Breve fra Koleratiden«) samt Fortæl. ngerne »Den Vægelsindede paa Graahede« og »Ravnen«, 868—69 »Smaa Fortællinger« (»Maser«, »Den flyvende Post«, Hævnen«, »Bjergtagen« I. og II., »I en Postvogn«, »Ekko'et«), 873 »Avromche Nattergal«.

Saa at sige hele denne poetiske Produktion staaer i en be- temt Ides Tjeneste, ikke saaledes at forstaa, at den er i Afhængig- .edsforhold til en Ten- lens, men saaledes at :t ejendommeligt Livs- syn gjennemtrænger den, gjenkjendeligt i den for- dringsløse Skizze som i den bredt udførte Kom- position, og tillige bliver af Betydning for Frem- stillingsmaaden. Idet det nemlig overalt er len psykologiske Bevæ- else, der fortrinsvis in- resserer Goldschmidt, idet han forfølger ne ind i dens inder- Lønkammer, efter- rer dens næsten ærkelige Udspring og ger den under dens le Væxt, bliver det hans Opgave at udvikle sin Stil til et i rste Grad fintmærkende Redskab for Tanken; herfra hidrøre as betænksomme Reservationer, hans omhyggelige Modifikationer det sproglige Udtryk, hans hele dæmpede Farvegivning, over ilken der hviler et anelsesfuldt Halvlys — en Stil, hvis Charme urtiglæseren ikke har nogen Anelse om, fordi den først og frem- lest fordrer Agtpaagivenhed og Hengivelse. I denne paa det øjeste udarbejdede Form behandler Goldschmidt med Forkjær- lighed Emner, bag hvis udvortes Begivenheder en usynlig Verden væver sin Baggrund af forklarende Billeder og Rørelser; imellem

M. Goldschmidt.

de faststaaende Kjendsgjerninger opsøger han det fine Spind af Tanker, Følelser og Stemninger, der forbinder dem indbyrdes, leder fra den ene til den anden. Og hvad dette Sammenhæng skal godtgjøre for ham, er den i dybeste Forstand sædelige Ide om den ærefrygtindgydende Orden i Tilværelsen, ifølge hvilken i den aandelige som i den materielle Verden intet Atom forsvinder eller gaaer tilspilde, men virker til Tid og Sted efter sit Væsen. Allerede i Goldschmidts tidligste Arbejder gryer denne Livsanskuelse frem, og i sin Afhandling om **Nemesis** (anden Del af »Livs Erindringer og Resultater«, 1877) har han formet den som Theori og forsøgt dens videnskabelige Paavisning som Livslære allerede i den ældste Kultur (Ægypterne). Forudsætningen for Tilegnelsen af denne Lære er Troen paa »Guds Tilværelse og Ordenen«, om end denne Tro paa Gud bliver en anden Slags Tro end den bibelske: »den har paa Grund af Ens Fødsel og Opdragelse en Stemning i sig, hvori noget Bibelsk uundgaaelig og berettiget klinger; men den er tillige og væsenlig en Erkjendelse, der støtter sig paa Raisonnement og Videnskab . . . Det er nu sandt, at den Gud, man ved et saadant Tankegreb eller en saadan Reflexion faaer Syn paa, kan være vag og upersonlig nok, ligesaa vag som selve Ordet »Gud« er sproglig taget. Sandheden er, at man kun ved sin egen indre Væxt faaer Magt til at give det dets Betydning, og at man ikke griber Guds Personlighed uden i sin egen Personligheds Løftelse eller Extase. Alle, der anse en saadan Extase for unaturlig — medens den turde være den menneskelige Naturs Kulmination — maa overlegent trække paa Skuldrene derad«. Med Hensyn til »Ordenen« hedder det derpaa: »Selv de, der have den mest orthodoxe Tro paa Gud og Almagten, erkjende dog i Regelen, at der gives en Orden: at der i Tilværelsen er noget Lovmæssigt, som til en vis Grad udelukker Vilkaarlighed. De ville nok bevare Vilkaarligheden som mulig, men maa dog mer eller mindre klart tænke sig den som hindret. Om man vil sige, at Ordenen er Almagtens *modus vivendi*, en af Almagten selv sat Regel for dens Færd og Samliv med Verden, eller man vil bruge andre Formler for dette i sig selv Ufattelige og Uransagelige, saa er der for vor Bevidsthed en Orden, i det Astronomiske og Fysiske saavelsom i det Moralske, en Orden, der er saa skjøn og streng, at selve Fornuften kan komme i Extase derover . . . Men overfor denne Orden,

Det er en Aand, en Magt, at Liv eller Levende, der en-
intaren fölter Jøblensflun paa Rødder, og det er den samme
-egt, der lader Saften stige op i Træerne og Blomster og gjøre
-r dennes Kraar og Former. Det er den samme Magt, der
-n binder fuldföre sin Udviklingsgang og Fuglen vælge Stedet
til Rede og bygge den. Det er „Naturens Magt": Men
-n samme Naturens Magt, der hidfører Menneskene til
-gen med Naturen, til at gjøre Opdagelser og Opfin-
-der, at frembringe Industri, Kunst, Literatur. Og det er
samme Magt, der i Menneskeslægtens Historie ud af Erfaring
frembringer Love, holder Orden, gjør Retfærd, Naade
-mildighed til Samfundets Højeste og Ædleste Tilbøjeli-
-ner som i gamle Dage kaldt denne Magt Guder
-Elementerne. Et ægyptisk Navn derfor var Hathor-
(eller og: Nehemauat), og man kan gaaende,
Kaptal Grækernes Adrastea – Nemesis om

M. Goldschmidt

M. Goldschmidts Haandskrift.

der er saa mægtig, saa altomfattende og ustandselig syslende, og hvis Væsen og Virken saa bestemt svarer til en Sands i os, tør man vel vove den Sætning: at Mennesket er til for at erkjende Ordenen og bringe sig i Orden«. Hvad Goldschmidt sammenfatter under Begrebet Nemesis er »Menneskeslægtens tidlige Forestilling om Verden som en skjøn Indretning, om Livet som paalideligt, strengt og majestætisk. Nemesis er den alvorsfulde Orden, hvorefter Alt bevæger sig, eller endnu nærmere betegnet: Nemesis er Livet i denne Orden, Nemesis er, som vi ville finde det udtrykt i et Billede: den hellige Aande i Tilværelsen. Men Nemesis er Mere. Hvad det med Hensyn til Opfattelsen væsenlig kommer an paa, er den menneskelige Bevidsthed. Nemesis er vel, saavidt vor Tankemagt rækker og for os viser sig sand, et Almindeligt, Universelt, men kommer dog forst til sin Afslutning og sande Betydning i Mennesket, i den Enkelte, saa at der altid maa gjores Appel til den Enkelte. Ingen forstaaer Nemesis blot ved at se ud omkring sig — skjøndt Nemesis er der, virkende uafladelig og overalt — og navnlig er Ingen sikker paa at gribe Nemesis i Gjerningen ved at pege paa denne eller hin formentlige Synder og hans formentlige Lykke eller Straf. Først og fornemlig maa man bruge den Viden, som man, naar man vil, om end mer eller mindre tydelig, kan have om sig selv og sine inderste Forhold, sine Følelser, Tanker, Ord, Handlinger og deres Tilbageslag. Nemesis betegner da det fine og omfattende Retsforhold, hvori Mennesket føler sig staaende til den naturlige Magi, som Livet er. Det er magisk og dog saa naturligt, at man ikke har givet sig selv Livet og dets Betingelser og dog i saa hoj Grad er ansvarlig derfor, vil være det og deri finder sin Herlighed og sin Kval — at man er stillet i Tilværelsen som et uroligt Væsen, der frembringer Uorden og samtidig har det som Opgave i sig at erkjende Ordenen og bringe sig i Orden og udenfor sig mærker Noget, der baade er Orden og kalder til Orden — at Alt dette vel er Individets ensomme Sag, men dog tillige et Fællesanliggende, at Samtlige leve og færdes i Solidaritet, ja *in solidum*, som det hedder i Retssproget; de skulle svare til Livet En for Alle og Alle for En. Og dette er ikke et drømt eller digtet Ideal, som man pynter sig med og kan gaa paa Akkord med, men selve Loven: at eftertragte dens Opfyldelse

er Livets Lykke, at bryde den dets Ulyksalighed, og Tidernes Fremskridt er, at denne Viden udbredes og styrkes«.

Idet Goldschmidts Forfatterskab hviler paa denne Betragtning af Tilværelsen som den strenge og skjønne Ordens Rige, bliver dets Særkjende, naar det skal fremstille Menneskelivet indenfor dette Riges Grændser, dels en saavidt muligt rationelt gjennemført psykologisk Indtrængen, dels, hvor denne slipper, en anelsesfuld Antydning af den skjulte, men i Kraft af Ordensloven tilstedeværende Forbindelse. Han bliver en Romantiker af en egen moderne Art, thi bag Fænomenet søger han bestandig Aanden, men Fænomenet selv er ikke et digterisk drømt, men en i det virkelige, samtidige Liv hjemmehørende Realitet, kun at denne ofte udstyres med det Mystiske, som Racepaavirkning, Familietradition, en eventyrlig Forudbestemthed, et ubrydeligt Sammenhæng med forud givne Forhold eller Forventninger kan indeholde; gjennem dette Romantiske bryder saa atter det klart Forstandsmæssige frem, saa der dannes en Helhed, som griber og fængsler paa særegen Maade.

Krigsaarene 1848—50 satte, som allerede bemærket i Indledningen, saare sparsomme Mærker i vor klassiske Poesi; nærmest kun de Digtere, der, som Grundtvig og Ploug, ogsaa paa anden Maade stod Folkebevægelsen nær, besang Hærens Daad, og den egenlige Nationalsang fra hine Dage, den, der i et Nu erobrede det hele Folks Sind ved at give dets Følelse dens jevneste og sandeste Udtryk, skyldtes ingen Digter af Faget og Lauget, men en Lægmand i Poesien, der til daglig havde en hel anden Dont at røgte, om hans medfødte Sanglyst og Sangevne end nu og da brød frem i fordringsløse, men derfor ikke mindre fortræffelige Viser. PETER CHR. FR. FABER (f. den. 7. Oktr. 1810, d. som Telegrafdirekteur den 25. April 1877) havde taget Examen i anvendt Naturvidenskab ved den polytekniske Læreanstalt og var dens Inspekteur og Sekretair, da han i April 1848 skrev »**Den tapre Landsoldat**« til en af EMIL HORNEMANN komponeret Marschmelodi. Det er en Krigssang af en ganske egen Art, forskjellig fra vistnok alle andre: uden tyrtæisk Pathos, uden krigerske Attributer, uden Paakaldelse af hævnende Magter eller begejstret Appel til en blussende Fædre-

P. Faber.

Den tapre Landsoldat

landsfølelse — en paalidelig Gjengivelse af Bondesoldatens jevne Tanker ved at skulle forlade Hjem og Gaard just midt i Pløjetiden for paa Kongens Bud at jage Tydskerne ud af Landet; hvor Stemningen hæver sig højest, i den fjerde Strofe om Dannebrog, er dens Udtryk endnu dæmpet og stilfærdigt som selve Menigmands Tale. Men just derfor er den danske Landsoldat fra 48 og Fabers Vise om ham voxede sammen til een Skikkelse i den almindelige Bevidsthed, en sand og ædruelig Personifikation af et Folk, der i Farens Stund gjorde sin Pligt uden Bravader og uden at sætte højtravende Deklamationer i sit naturlige gode Lunes Sted.

Peter Faber.

Under et glad Studenterliv og et godt Kameratskab paa Borchs Kollegium havde Faber i en snevrere Kreds vundet Ry som en jovial Visedigter (bl. A. som Medophavsmand til den bekjendte Tivolivise »Og dersom Du morer Dig daa'lig«) og endnu mere som Forfatter af den burleske Farce »Stegekjælderen eller den fine Verden« (udg. 1884 med oplysende Anmærkninger af Oscar Arlaud), hvis kaade Satire over kjøbenhavnske Tilstande i Fyrrerne har moret et latterlystent Publikum en hel Menneskealder ud over

det Tidsrum, som sædvanlig begrændser den parodierende Digtnings Virkekraft. Fra Krigens Tid stammer Sangcyklen »Den sidste Aften«, den fortræffelige Vise om »De danske Kanoner« og Fædrelandssangen »Lad En og Anden have Ret«. Senere i Aarenes Løb, naar Lejligheden bankede paa Fabers Dør, faldt der mangen en ypperlig Vise af trods Embedstravlheden, joviale som Sangeren selv, fulde af hyggelig Glæde og rige paa de pudsigste Indfald. Et Udvalg af dem er udgivet af hans Søn VILLIAM FABER som »Viser og Vers« (1877); vi minde om »Afskedskvadet til den gamle Branduniform», Drikkevisen »Jeg brød mig kun lidet om Botanik«, Sangene om »Den glade Svend«, »Ved Kagen«, »Julestemning« (med den bekjendte Strofe »Juleaften, o hvor er Du sød«), »Juletræet« (»Højt fra Træets grønne Top»), »Børnebalviserne« og Tvillinge-Konfirmationsvisen »Fra Vesterbro«. Viser og Vers.

Sangen for Flaaden (»Holmens faste Stok«) blev i 1848 skreven af ADOLPH FR. V. D. RECKE (17. Maj 1820—6. Decbr. 1867), en ualmindelig let, men ogsaa noget flygtigt producerende Viseforfatter, der i det dramatiske Samarbejde med Chievitz (S. 342—44) og i sine mangfoldige Theater-Oversættelser og Bearbejdelser har nedlagt en Uendelighed af musikalsk flydende Kopletter, af hvilke mange endnu have bevaret deres Folkeyndest. Af Reckes Krigssange kunne fremdeles nævnes hans »Sømandshilsen« (»Gutter ombord!«), »Krigen derovre» (»Det var ved Paasketide«), »Soldatens Sang om Generalerne«, »Landsoldatens Hjemkomst«. Et eget Greb havde han paa Efterligningen af Gadevisen, og mange af disse humoristisk-naive Pasticher fløj i sin Tid Landet rundt (»Rullen gaa«, »Pjaltenborgs Brand«, »Hertugen af Choiseul Praslin«); almenbekjendt er ogsaa Sangen »I Høsten« (»Marken er mejet og Høet er høstet«). Reckes »Viser« udkom 1868, indledede med en karakteriserende Fortale. Ad. Recke

---

Et Par Digtere, hvis Poesi, sparsomt spredt over et langt Tidsrum, nærmest har hjemme i Fyrrerne eller ialtfald har sit Udspring der, om ikke endnu tidligere, udgav først i den her be-

handlede Periode saadanne Samlinger af deres Digte, at der vaktes almindelig Opmærksomhed for deres hidtil kun lidet paaagtede Produktion. Vi mene BØDTCHER og KAALUND, der saaledes først efter 1850 indtage deres anerkjendte Plads i Litteraturen.

Bødtcher. LUDVIG ADOLPH BØDTCHER, født i Kbhvn. den 22. April 1793, delte sit æsthetiserende Ungdomsliv mellem Dilettantkomedie og anden, helst musikalsk Selskabelighed, nogen poetisk Sysselsættelse og en Smule dramaturgisk Kritik. Udstyret med en lille Fædrenearv, af hvilken hans beskedne Fornødenheder passelig lod sig bestride, rejste han 1824 til Rom, hvor han groede fast i elleve Aar, fordybende sig med stille, men intensiv Nyden i Byens Kunstminder og Folkeliv, i Omegnens Naturskjønhed og ikke mindst i Samkvemmet med det internationale Kunstnersamfund, som husedes der. Midtpunktet for dette var Thorvaldsen, til hvem Bødtcher kom til at staa i et meget fortroligt Forhold; hans fine Takt og ihærdige Iver skyldes det, at vor store Landsmands kunstneriske Efterladenskab sikredes hans Fødeby. Efter Tilbagekomsten med Fregatten »Bellona«, som 1835 hjemførte en Del af Thorvaldsens Arbejder, blev Bødtcher uafbrudt boende i Kjøbenhavn lige til sin Død den 1. Oktbr. 1874, Størstedelen af dette lange Tidsrum endog i en og samme Lejlighed i den højst prosaiske Sværtegade i Hjertet af den gamle By. Paa hans Væg hang Guitarren, paa hans Bord perlede ved kjært Besøg en ædel Drue i Glassene, og til daglig Omgang havde han en udvalgt Samling af snurrige Patroner, hvis Egenheder var ham en Kilde til uskyldig Morskab. Medens Decennium gik efter Decennium med Revolutioner og Krige, skiftende Livstanker og stridende Samfundssystemer, sad Bødtcher i sin tilrøgede Stue i den lille kjøbenhavnske Gade og lod kontem-

LUDVIG BØDTCHER.

Documento

Dell'Agen[...]

Napoli

Eud[...]

Signalementet lyder: A

Regelmæs

...cui è stata rilasciata la presente carta fu di Certificato
degli affari di Danimarca 3 Febb.o 1826 ...

...ttoscrizione del Latore

Adolph Bøttcher

...o Aar. Rank Skikkelse. Blond Haar. Brune Øjne. Langt Syn.
...age. Lys Hudfarve. Ingen særlige Kjendemærker.

ivt Billederne drage sig forbi, hyldende samme Theori som den sof, han har sunget om:

Der er en Gjæring, siger man, i Tiden.
Maaske! men se, min Vin blev sjelden sur,
naar Flasken altid kjønt blev lagt paa Siden —
Sligt applicerer jeg paa min Natur!

var ikke Indifferentismens Ro, der gav Bødtcher hans Ligevægt indet, det var den Ballast af Minder, han havde inde, de fleste :, lette og skjonne, et enkelt, om en ved Døden bristet Kjær-edslykke, sorgfuldt og tungt, men af de mange Aars Dulmekraft

L. Bødtchers Haandskrift.
Af Originalmanuskriptet til Digtet »Fredensborg«.

'andlet til et mildt Vemod; det var hans rige Glæde over Na-:ns uforgængelige Skjønhed, der lod ham betragte Menneskenes npe som Skyggen af forbifarende Skyer, det var hans Sands for . store Kunsts Harmoni, der hjalp ham til at overhøre Øjeblikkets ıarmoniske Røster. Hvad der selvfølgelig gjorde ham det lettere hævde det tilbagetrukne Standpunkt, var hans med en viis Øko-ni sikrede sociale Uafhængighed, der fritog ham for Arbejde i gens Tjeneste. »Jeg regner mig blandt de rigeste Magnater,« de han engang, »thi jeg bruger, hvad jeg vil, og jeg har mere, l jeg bruger.« Men Sagen var, at hans Tilfredshed bestod i 'ets smaa Nydelser. Han besad den sande Epikuræismes Hem-lighed; han higede ikke efter at sætte Tænderne i den saftige

Frugt, men frydede sig forud ved dens Form og Farve og Duft, og nøjedes ofte med denne Glæde alene.

Som Bødtchers Personlighed saaledes var: harmonisk i sin Livsbetragtning, mild i sin Dom, paa rette Maade kræsen i sin Nydelse, uden Begejstring for det Overspændte eller Sære som uden Sands for den Fordybelse, der vil søge Fænomenernes Bund, saaledes er ogsaa hans formskjønne, ved Følelsens beherskede Varme og Fantasiens plastiske Klarhed tiltalende Digtning. Det første Helhedsblik paa den fik Læseverdenen ved de i 1856 samlede »Digte, ældre og nyere« (4. forøgede Udg. 1878 med en biografisk Pennetegning af KR. ARENTZEN), og paa dette Tidspunkt, da vor lyriske Poesi begyndte at gange paa Held, var Glæden over dem saa stor som over et helt nyt litterairt Fund. Som Indtryk fra Bødtchers Romertid finde vi her det i Form og Tanke lige fuldendte Digt »Mødet med Bacchus«, der har samme Plads og Rang i vor Litteratur som et af Thorvaldsens modern-antike Amorin-Basrelieffer i vor Billedhuggerkunst: En tidlig Morgenstund forlader Digteren »Frascatis friske Haver« og tager Vejen ad Monte Porcia til, ridende paa sit Æsel, der »gaaer og søger i Vejens brune Sand«.

Da hjalp det mig at føre
et Par Kastagnetter,
som tidt i muntre Nætter
mig fryded ved sin Klang,
hen til hans lange Øre
og rasle ham i Gang — — —

Og Æslet gik indviet
i mine glade Drømme,
jeg brugte ingen Tømme,
det spejded Vejen snildt
og holdt ved Osteriet,
hvor Grenen hang som Skilt.

Bag dets Mur er der liflig Svale for Morgensolen; en klippedyb Cisterne sænker sig midt i Hallen, og om den støjer en munter Sværm af italienske Landfolk, alle raabende paa Vin.

Men ved min Side strakte
en Yngling sig paa Bænken
i rolig Eftertænken
og med et Drømmesmil,
som dunkle Minder vakte
om Kunstens Oldtidsstil.

Sandalen, som omgjorded
hans Fod, var zirlig knyttet,
en Arm hans Hoved støtted,
den anden med sit Glas
laa nøgen hen ad Bordet,
som støbt af Phidias.

Digteren nyder sin Vin som en Kjender af de landlige Osteriers Drueskatte:

Jeg gød de køle Strømme
i Bægeret med Duften,
holdt dem som Lyn i Luften
imod den blanke Dag —
saa lod jeg ned dem svømme
i lange gyldne Drag.

Og da jeg Øjet sænked,
traf mig hin Ynglings Blikke —
nej, Midnat ejer ikke
saa stærkt et Stjernespil,
mit Øje hang som lænket
til denne muntre Ild!

Den klassisk-skjønne Yngling seer lidt spottende paa Digterens Extase over den herlige Vin og antyder, at han kjender en noget bedre Drue. For at prøve denne begive de sig paa Vej til hans Bolig, »en Oldtidsrest af Stene«, hvortil en rusten Dør i Muren aabner Adgang. En mørk Trappe fører ned til en Hal, som, pludselig festlig belyst, viser sig at rumme »syv kunstigskaarne Fade med Løvværk og med Blade«, hvilende som fangne Kræfter i et Trylleblund.

Og Hæverten den blanke
sank hurtig som Vampyren
ved Haandens lette Styren
ned i det skjulte Hav
og suged fra en Ranke
en lille Drue af.

Den farved netop Bunden
med en undselig Rødme
og minded ved sin Sødme
om Elskovs første Kys —
ak! Prisen var alt vunden,
hvorom vi stredes nys.

Det andet og det tredie Fad prøves med en Virkning, beskreven i kjække og farveblussende Billeder; opildnet af Digterens Lovprisning af »Gud Bacchus i det Høje«, overspringer den gjæstfri Yngling nogle Numre i Rækken og skrider til »det syvende og sidste«:

Han sænkede Pokalen —
der kom en Ildkaskade,
en Brusen som i Blade,
og saa en Duft af Vin,
der fyldte Klippesalen
med Roser og Jasmin.

Og skumme lod han Straalen,
til Funkerne de hvide
brast som en Pyramide
hen over Bægrets Bo;
da rakte han mig Skaalen
blot med et »*Eccolo!*«

Jeg drak, mens Øjet stirred
bag Gnister og bag Dampe —
det var en magisk Lampe,
et mystisk Perleslør,
hvori jeg saae forvirret,
men skjønnere end før.

Mig var det, som Kolonner
fra Gulvet steg med Bulder
og skød sin Marmorskulder
ind under Kuplens Last,
og Efeu hang Festonner
paa Murens Alabast.

En sælsom Taage var der!
Med Et de muntre Fade
forsvandt fra deres Stade —
og alvorsfuldt der laa
syv gule Leoparder,
med Labben krydset skraa.

Da skued jeg bedøvet
til Ynglingen med Smilet —
han stolt paa Thyrsus hviled,
hans Blikke vakte Gys —
jeg tumlede i Støvet
og stammed »Dionys«. — —

Ja — det er selve Vinguden, Digteren er Gjæst hos — det maa han da tro, skjøndt han vaagner liggende ved Aftentide i Skoven paa Vejen til sit Hjem — »og dorsk med lange Øren stod Æslet ved min Side«.

Op foer jeg fra mit Leje
med panisk Skræk i Sjælen;
mit Æsel følte Hælen
og brugte sine Sko,
mens paa de dunkle Veje
det hviskede og lo.

Først ved Frascatis Have
holdt Kogleriet inde,
blev til en Drøm, et Minde,
en Gaade, mere sød
end mangen anden Gave,
Hesperien mig bød.

Blandt de andre over italienske Motiver skrevne Digte maa nævnes »Aften ved Ariccia«, »Nemi«, »Morgen i Nemi«, »Gjenkomst til Nemi« med de levende Folkelivsbilleder:

Hvor er Maria? er hun inde? —
Ak ti! jeg seer det Hele alt!
Der staaer den Lille jo og græder,
den arme Smaa
har alt sin Sørgekjole paa
af Moders gamle brune Klæder!
Maria død! Hun var mig kjær —
jeg hørte gjerne hendes Stemme,
naar aarle hun ved Morgenskær
paa Klippen syslede herhjemme,
fik møjsomt Hønsene forenet,
bar travlt og kjærligt Føden frem,
men holdt med Kosten borte dem,
der ikke bar den røde Lap om Benet, —
Nu er dit lille Dagværk endt!
Du er hos ham, som kalder Alle sammen,
hvis Miskundhed har ingen Forskjel kjendt
og holder Ingen borte — Amen! — —

Teresina! seer jeg ret?
O Forvandling uden Lige!
Ikkun Psyche saa kan stige
fra sin dunkle Larves Net!
Nys en Knop i Gaaders Rige
slutted Du dit Blomster tæt —
Gaaden blev — en yndig Pige!

Skjul ej skamfuld Øjets Glands,
aabn mig dine smukke Hænder!
Se, Teresa! Paven sender
Dig fra Rom en Rosenkrands!
Hulde Smil! Hun seer fornøjet
og taknemlig mig i Øjet,
rødmer lidt og trykker Gaven
til sin friske Rosenmund!
Gid jeg var den skjulte Grund!
Ak, men nej, det gjælder Paven! —

Hvilken Spalte hist i Muren!
Her har været Jordskjælv nys?
Se, man skimter Dagens Lys
ængstende igjennem Furen!
Ja Du leer, Du muntre Blod,
nu da tryg sig Himlen hvælver,
men hvor er dit Pigemod,
naar den hele Klippe skjælver?
»Ak, Madonna nok beskjærmer
naaderig vort lille Hus,
og naar Faren ret sig nærmer,
hjælper Sanct Emidius.«
Faste Tro, som aldrig slipper,
og som dybt fra Hjertets Vraa
ej alene flytter Klipper,
men faaer Klipper til at staa!

I »Piazza Barberina« (hvor Bødtcher boede skraas overfor Thorvaldsens Atelier) tegnes der et Billede af Mesteren, som han stod og gik:

Han kommer fra sit tause Kunstnerhjem,
hvor tidligt alt hans Genius har været,
og i hans Haand er endnu lidt af Leret,
som travlt han krammer, alt som han gaaer frem.
En høj og mandig Væxt, og dog saa blød.
Og hvilken Pande, fuld af Aand og Tanke!
Og Haaret, vægtigt som en lille Manke,
der vifter Kindens endnu friske Glød —

den lette, jevne Morgenfrakke,
som strax beretter hist og her,
at den kom Gipset lidt for nær —
en Hat, som bred mod Solen værner,
og Kravens renlig hvide Skær,
er al den Stads, hvormed han ta'r tiltakke,
og kunde dog, var Lysten dertil vendt,
bedække Brystet som et Firmament
med lutter Kors og blanke Stjerner!

Antike Motiver ere behandlede i de større Digte »Mundus og Paulina« og »Athenodorus«. Et andet omfangsrigt Digt »Fuglen« udfolder derimod sin Fortælling paa en hjemlig Scene, og det er dansk Natur, der har inspireret Digtene »Fredensborg«, »I Foraaret« (med den prægtige Strofe: »Nu gløder i Rosen Eros sin Pil«) og det ved sin fuldendte metriske Bygning ikke mindre end ved sin karske Stemning herlige »Høstminde«.

Aaret efter Bødtchers Død udkom som et Efterslæt af hans Poesi et lille Hefte »Sidste Digte« (udg. af T. SMIT). Hans Biografi er skreven af A. SCHUMACHER 1875 (»L. B., et Digterliv«) og en Karakteristik af hans Digtning optagen i G. BRANDES' »Danske Digtere«, 1877.

HANS VILHELM KAALUND var ligesom Bødtcher et Kjøbenhavnsbarn, født den 23. Juni 1818, men tumlede sig sin Barndom igjennem »paa Grændsen mellem Stad og Land«, dels ledsagende sin Fader, der var Toldbetjent, paa hans forskjellige Poster paa Volden, de lukkede Bastioner og Skibsværfterne, dels i Besøg hos Bedstefaderen bag en af Søerne og senere ligeoverfor Assistenskirkegaard; den Friluftsaand og Naturfortrolighed, som præger Kaalunds ejendommeligste Digtning, lagde dette friske Barndomsliv en tidlig Grund til: Kaalund.

Paa Grændsen mellem Stad og Land,
der saae jeg Livets første Vaar,
der stod mit Hjem ved Søens Rand,
hvor nu de høje Huse staaer.

Da var der mere fri Natur
og ingen Gader, ingen Gas.
Bag Haven ved det gamle Skur,
der havde jeg min Legeplads.

Der satte jeg min Drage op,
der sendte jeg min Boldt mod Sky
og saae den fjerne Kirketop
i Taagen af den store By.

Saamangen dejlig Sommerkveld
jeg lytted der som lille Dreng,
naar Hornet blæste til Appel —
da var det Tid at gaa i Seng.

Og Stadens Larm og Landets Ro,
hvor greb de mig og trængte ind
og prægede sig begge to
i Dybet af mit Barnesind!

Derinde Livets vilde Hast
i trange Gaders tunge Luft,
og her — i fredelig Kontrast —
de landlig stille Havers Duft!

Da Kaalund som ganske ungt Menneske kom til at arbejde i Billedhugger Freunds Atelier, for at uddanne sig til Kunstner, optog det

H. V. Kaalund.

frie Liv under aaben Himmel, paa Aalestangeri eller Vildandejagt i Kallebodstrand, paa Sejltoure i Sundet, ikke stort mindre Tid end Atelierarbejdet, og da han senere besøgte Kunstakademiet, for efter Freunds Raad at prøve sin Lykke som Maler, var han ogsaa her daglig sammen med megen frejdig Ungdom. 1838 kom Thorvaldsen til Danmark, og Kaalund, der tidligere kun havde digtet et Par Lejlighedssange, skrev en Velkomsthilsen til ham, som vakte

nogen Opmærksomhed og gav ham Lyst til atter at skifte Kunstart. 1840 udgav han det af Oehlenschläger stærkt paavirkede nordiske Epos »Kong Haldan den Stærke« og en Digterkongen tilegnet Digtsamling (indeholdende bl. A. Digtet ved Frederik VI.s Død »En Sfinx med Fingren paa sin Mund«, og den kjønne Idyl »Konen ved Ledet i Frederiksdal«). Med saa lidenskabelig Hengivelse i Opgaverne kastede han sig over alskens forskjelligartet Produktion, at hans Nervesystem tog Skade og han maatte indlægges paa et Hospital, i lang Tid svævende mellem Liv og Død. Efter sin Helbredelse søgte han at frigjøre sig for den overmægtige oehlenschlägerske Paavirkning ved at slaa ind i en for hans umiddelbare Natur aldeles fremmed Retning, den spekulative Digtning, hvis lidet fuldbaarne Foster blev det allegoriske Heltedigt »Valkyrien Gøndul«, 1842. Efter dette Fejlgreb gjenfandt Kaalund i sin Kjærlighed til Naturen og sin trods al fantastisk Flagren usvækkede Sands for Livets Virkelighed de Karaktertræk, der maatte træde frem i hans Digtning, om den skulde faae noget selvstændigt Præg. Ved en kongelig Understøttelse blev han foreløbig hjulpen ud over Tilværelsens nærmeste Krav, og Frugten af hans Arbejde — om Sommeren i det idyllisk-yndige Farum — blev synlig 1844, da han udgav »Fabler og blandede Digte« samt de med Lundbyes Billeder illustrerede »Fabler for Børn» (4. Udg. 1884).

Der er Efteraarsstemning i Digtsamlingens lyriske Del; Eftersommeren har givet Naturbesyngelsen dens fleste Motiver. Men det er ikke Resignationen eller Fortvivlelsen over Skjønhedens Undergang, som har Overvægten i denne det heldende Aars Lyrik, det er tvertimod Følelsen af friskere og stærkere Kræfters Væxt ved Beskuelsen af den brogede Farvepragt i den klare og styrkende Luft, det er den urokkelige Tro paa et nyt Sommerliv bag Vinterdøden, som sætter Digterens Tanker i Bevægelse. Han synger i »Eftersommeren« om den græsrige Slette ved Strandens Næs, hvorfra han kaster Blikket ud over Landskabet:

Efteraarstiden nu kommer;
Svalerne samle sig.
Nordiske heldende Sommer,
o hvor fortryller Du mig!

Snarlig Du Afsked vil tage;
Skoven er dunkelgrøn;
end dine yndigste Dage
fryder dog Sletternes Søn.

Vinden fra Havet mig køler;
medens jeg ungdomsfro
sidder ved Stranden, jeg føler
Sjælens forklarede Ro,

Længe Du gjæsted mig ikke,
o Du min Genius!
Ilden i Sangerens Blikke
brændte som hektiske Blus.

Nu, paa de susende Høje,
frisk som en Nordenvind
seer Du igjen i mit Øje
stille og ophøjet ind.

Herlig jeg skuer Dig atter!
Mildt Du bebrejder mig,
at jeg med letsindig Latter
glemte for Vrimmelen Dig.

Hjertet i Ungdommens Alder
fristes af daarlig Lyst;
tilgiv, min Engel! jeg falder
angrende jo til dit Bryst.

Ikke kan Hjorten den vilde
kvæges ved Skovens Væld,
som ved din svulmende Kilde
styrkes og læskes min Sjæl.

Atter i Digtet »Friskt Vejr« med dets maleriske Landskabs-staffage er det den evige Moder, Naturen, der hyldes:

O herlige Stund!
Jeg er ung, jeg er glad, jeg er sund;
Sværmerens sygnende Fagter
dybt jeg foragter.
Ikke med Verden i Strid
fejg for min Broder
flygter jeg hid;
jeg kun søger Naturen, min Moder.

Bruser hun vild,
eller smiler hun blomstrende mild,
mig hun paa Eng og paa Hede
volder kun Glæde,
aabner for Storhed mit Bryst,
at jeg maa smile
ad Livets Dyst
og længes i Striden at ile!

I det fortrinlige Digt »Følelser ved Efteraaret« (i den senere Samling kaldet »I Efteraaret«), hvis mangfoldige Iagttagelser af Naturlivets Indslumren røbe det fineste Blik for Smaatrækkene i det store Hele, hengiver Digteren sig til sine glade Sommerminder og maler Egnen, som den da stod i sin Fylde og Rigdom, en farverig Modsætning til det graa November-Øde. Men Sammenligningen afføder intet Mismod; trindt om sig seer han Forkrænkelighedens Tegn —

dog, jeg er ung, og midt i Efteraaret
jeg bærer Livets Foraar i mit Hjerte.
Tys, atter sukker dybt det i Naturen!
Den drysser visne Blade om min Tinding,
ret som den vilde sige: Daare, der —
der har Du Krandsen til al jordisk Lyst!
Vel! jeg vil gribe den og slynge ind
de visne Blade mellem Haabets Roser
og vie mig i Livets friske Morgen
til Savn, til Alvor og til Vemod ind!
Der faldt et Æble ned foran min Fod,
en Gravensten, forglemt af Gartneren.
Du skjønne modne Frugt, o hvor forfrisker
Du i den visnende Natur mit Syn!
Derinde rasle dine modne Kjærner
og gjemme Livets evig unge Spire.
O maatte jeg, naar og min Høst er kommen,
se Frugten af mit Liv saa skjøn som Du!

For Alt, hvad der er forvendt og forslidt i Verden, ejer Naturen Helsebod:

Naar Du er træt, naar Du er kjed
af Verden og dens Smaalighed,
da skynd Dig fra den trange Mur
ud i Guds mægtige Natur.

Naar »Alverden er syg, Alverden er mat«, naar dens kunstlede Væsen »ikke smager af Livets Væld«, er det, fordi den har fjernet sig fra Naturen, som med Forbauselse maa betragte Menneskets Færd og se, hvor forandrede de ere blevne

fra dengang de ved hendes Hjerte laa
og nøgne under Edens Palmer vandred.

Digteren gad være en lystig Jæger,

naar Haglen pidsked fra sorten Sky
naar Solen bruned mig Kinden,
da vilde jeg synge, da vilde jeg le
og give min Sorg til Vinden —

eller en frejdig Sømand og fare »til Trankebar, til Trankebar« eller andensteds om i den vide Verden,

thi Tiden har saa slappe Træk,
den skriver sig sin Sundhed væk.

Til hjertlig Latter og til Daad
har Ynglingen ej længer Raad.

O, var jeg dog en Sømand nu,
en lystig, sorgløs Gut som Du —

da rystede jeg Støvet af
og fløj derud paa Verdens Hav;

da blæste vel en Nordenvind
de syge Griller af mit Sind!

De til Samlingens rent lyriske Indhold føjede »Fabler« have nærmest Parablens Karakter og ere derved forskjellige fra de til Lundbyes Billeder skrevne Texter, hvis Emner og Tone henvende sig til den barnlige Fantasi og paa den skjønneste Maade aabenbare en ny Side af Kaalunds Naturfordybelse: hans sympathetiske, for alle karakteristiske Smaatræk opmærksomme Iagttagelse af Dyrelivet.

Skjøndt Digtsamlingen foruden de her nævnte og antydede Poesier ogsaa indeholdt den stemningsfulde Epistel »Til Familien i Præstegaarden«, der nu er et af Læseverdenens Yndlingsdigte, gik den dog saa temmelig uænset hen i denne poetisk frugtbare Periode; kun P. L. MØLLER følte, at det var Poesiens eget Pulsslag, der bankede i disse Digte, men hans varme Appel til Publikum blev saa godt som uden Virkning. En ikke ringe, men hurtigt forbifarende Opmærksomhed vakte i 1848 Kaalunds varmt bevægede Tidsdigte »Til de Gamle« og »Til de Unge« saavelsom hans »Sang for det danske Folk« fra Marts 1848 (»Opmand Dig, Du Danske!«), men en Digtertilværelse kunde ikke bygges paa saa

ustadig en Grund. Kaalund styrede da ud i det praktiske Liv for at tilkæmpe sig en Existens og førtes gjennem en Række Omskiftelser — som Intendant i Krigsaarene, som Huslærer, som Bestyrer af et Teglværk, som Telegrafist m. m. — omsider 1860 i Havn som Overlærer ved det nye Vridsløselille Cellefængsel i Nærheden af Glostrup, en Virksomhed, som han viede sig til med stor

Vridsløselille Cellefængsel den 20/12 70.

Ved Tøbrudstid fløiter Staeren sin Sang
Og synger til midt i Skjærsommer,
Da faaer den saa travlt hele Dagen lang
Og tier til Løvfaldet kommer.

Først, da, naar Skoven staaer taus i Høst
Med gyldenfarvede Kroner,
Da faaer den igjen sin vaarlige Røst
De glade, bebudende Toner. —

Jeg troer, jeg har lidt af Staerens Natur,
Som den har jeg Meget at passe —
Og man har jo hængt paa en Fængselsmuur,
Paa Skyggesiden min Kasse.

Den stigende Sol ei skinner derind,
Om Fængslet svinger sig Blæsten;
Men hviler om Aftenen jeg paa min Kind
Jeg har dog et Solglimt fra Vesten.

H. V. Kaalunds Haandskrift.

(Foran i et til Forf. af nærv. Værk sendt Exemplar af »Et Foraar« 4. Udg.)

ergi, og som affødte saa meget Udenomsarbejde (bl. A. i Fængsels-
skabets Tjeneste), at der kun blev sparsom Tid til poetisk Syssel.

I Aaret 1858 havde Kaalund imidlertid udgivet et gjennemseet valg af sine tidligere Digte tilligemed enkelte senere tilblevne — n nu saa velkjendte og af alle Digtekunstens Venner saa højt derede Samling »**Et Foraar**« (6. Opl. 1886). Dens Indhold er dens væsenligste Del identisk med »Fabler og blandede Digte« 1844 og dens Karakter derfor betegnet ved den ovenfor givne ntale af denne Samling; blandt de nyere Poesier kan nævnes de r humoristisk og sympathetisk iagttagne Motiver fra Dyreverdenen evne Digte »Den firbenede Proletar«, »Bjørnen som tter« og »Den højere Dressur«, fremdeles den stemnings-me Henvendelse »Til Hende« (»Mens Vintersolen daler bag n rødmende Sky«) og »Den brudte Straale«, hvor Digteren Et Foraar.

forsvarer sin Existensret i den poetiske Arbejdsverden, om han end ikke hører til »Skjaldene af første Rang«:

Thi yder min Sang blot et useet Frø
til Aandens evige Sommer,
da lad kun mit Navn forglemmes og dø!

Koraldyret lig i den dybe Sø
jeg bygger dog med paa den voxende Ø
og bereder den Verden som kommer!

Hvad man havde havt Raad til at overse en god halv Snes Aar iforvejen, blev nu, i en fattigere ydende, men maaske nok saa modtagelig Tid en poetisk Begivenhed af Betydning, og Kaalund skabte sig med »Et Foraar« en Popularitet, der stadig voxede og stillede ham højere og højere blandt Samtidens Digtere; er hans Poesi ikke bleven noget overvurderet i de senere Aar af hans Liv, saa har den ialtfald ikke været udsat for den modsatte Fare, efterat han engang — skjøndt sent — var brudt igjennem. Men det maa ogsaa fremhæves, at Kaalund med streng Kritik sigtede og vragede sin i sig selv sparsomme Produktion, inden han gjorde Offentligheden delagtig i den. Samlingen »En Eftervaar«, der udkom 1877 (4. Opl. 1889), er saaledes mindre af Omfang end sin Forgænger, men vel nok saa lødig af Indhold. Vi finde her det sunde og styrkende Digt »Til Virkeligheden«, Kaalunds »Tugtemester og store Lærer«, hvem han efter saamange Sammenstød har lært at bøje sig for med oprigtig Tak for dens Opdragelse, »I en Solskinskrog«, »Et Fugleskjul«, »Da de rev Voldene ned«, »Paa det Jevne« — lutter modne Digte, drevne frem af Livets langsomme Væxt og derfor kjærnefulde og nærende; en mandig Resignation gjennemstrømmer dem, baaren af en befriende Humor, og de rumme en skjøn Glæde over Livet, selv hvor det luder mod Fald, en paa Naturfortroligheden fast bygget Sympathi med det Upaaagtede og Ringe. Ikke for nogen Kongestol vil Digteren bytte sin Plads paa Huggeblokken, hvorfra han iagttager Smaakræets snurrige Færd:

Eftervaar.

Det var en slig, Du valgte Dig, Æsop,
naar Du i Hønsegaarden sad alene
og lo ad Verdens store, travle Hob,
med slig en lille Verden til din Scene.

Vel er jeg ikke dyb som Du og viis;
min store Svaghed ærlig jeg bekjender —
men glad jeg sætter paa Naturen Pris,
og i min Smag er jeg en Nederlænder.

Mig fryder det at se paa Bondens Gris,
og mellem disse Duer, Høns og Ænder,
som midt i Billedbiblens Paradis,
jeg føler mig som mellem gamle Venner.

Og glad velsigner jeg, o Sol, den Glands,
hvormed Du denne Hønsegaard forgylder,
og takker Gud, fordi han gav mig Sands
for hvad der ellers Smaabørn kun fortryller!

1875 udkom »Fulvia, lyrisk Drama i fire Akter« (4. Udg. 1891), 1881 omarbejdet til et Femaktsdrama og opført paa det kgl. Theater, hvor det, spillet for de to Hovedrollers Vedkommende af Fru ECKARDT og EMIL POULSEN, blev en stor Succes og naaede et halvthundrede Opførelser.

Der er nogen Lighed mellem de to nu omtalte Lyrikeres og den episke Forfatter JOHAN CARL CHR. BROSBØLLS litteraire Skjæbne, thi ogsaa han begyndte sin Digtervirksomhed midt i den foregaaende Periode, men trængte først en Del Aar senere ret igjennem. Han er født i Fredericia den 7. August 1816, var en Tid Elev paa Kunstakademiet, skrev i Bladene, besvarede et Par Gange Universitetets æsthetiske Prisopgave og lod sig privat dimittere 1844. Allerede 1838 og de nærmest følgende Aar havde han offentliggjort forskjellige romantiske Fortællinger, deriblandt »Smuglerens Søn«, paa hvis Titelblad han betegnede sig med sit altid senere brugte Pseudonym CARIT ETLAR; i Løbet af Fyrrerne udfoldede han en betydelig Produktion paa Digtekunstens forskjellige Omraader: Digtsamlingen »Skyggebilleder« 1846, Dramaet »Eiaghs Sønner«, der 1844, og Komedien »Tonne gaaer i Krigen«, der 1849 opførtes paa det kgl. Theater, den kjøbenhavnske Mysterie-Roman *à la* Eugène Sue »Jeanne Tuyon« 1849, Fortællingerne »Madsalune« 1841, »Livets Konflikter« 1844, »Ayella« 1847, Carit Etlar.

J. C. C. BROSBØLL.

Fortælling- og Eventyrsamlingerne »Foldingbro« 1840, »Eventyr og Folkesagn fra Jylland« 1847 og »Singebok« 1848. Hvad dette energiske Forfatterskab altid aabenbarede, var en usædvanlig Styrke i Fantasien, en udpræget Forkjærlighed for de stærke Effekter, hvorimod den kunstneriske Form ofte var massiv og raa, uden Anelse om at Materialet var til for at bruges i en højere Hensigts Tjeneste, eller ialtfald uden Evne til at benytte det saaledes. Om Carit Etlar derfor end kunde gjøre Regning paa en ikke saa lille Læsekreds, laa den dog under det Niveau, hvor Interessen for den kunstnerisk tiltalende Litteratur har hjemme. Han arbejdede imidlertid udholdende paa at rense sin Digtning for de med Stoffet forbundne Slakker, og i historiske Fortællinger som »Gjongehøvdingen«, 1853, og »Dronningens Vagtmester«, 1855, er han naaet et betydeligt Stykke ind paa den beherskede Kunsts Enemærker, uden at lide Skade paa den Fantasiens Naturkraft, den altid virkningsfulde Sammenstillingsevne, som gjør ham til en Folkeskribent af fremtrædende Rang. Af hans talrige Arbejder fra denne Periode nævne vi »Herregaardshistorier«, 1853, »Flygtende« og »Herremænd« 1855, »Vaabenmesteren, Fortælling fra Grevens Fejdes Tid«, 1856, »Rejsende«, 1859, »Ingola«, 1862—63, »Hervarts Krønike«, 1863, »Broget Selskab«, 1868—69, »Tranens Varsel«, 1870. Ogsaa som dramatisk Forfatter har Carit Etlar været meget yndet, især paa den historiske Folkekomedies Omraade: »Hr. Lauge med den tunge Haand«, »I Dynekilen«, »Tordenskjold i Marstrand« og mange flere Stykker have i Privattheatrene samlet et stort Publikum, som i Spænding har fulgt den ligesaa tapre og dumdristige som ædle og af Lykken eventyrlig beskyttede Helt, der i Dramaet som i Romanen er Carit Etlars Yndlingsfigur.

F. Friis. Nærmest op imod Carit Etlar slutte sig Forfattere som Præsten JAC. J. F. FRIIS (1815—79), hvis historiske Romaner oftest have hans Hjemsted Lolland til Lokalgrund (»Svenskerne paa Lolland«, 1856, »Fiskelars«, 1857, »Lybekkerne i Nakskov«, 1858) og
Dodt. BEATUS DODT (f. 1817), som 1858 debuterede med »Fredensborg eller Carl Hagens Ungdomserindringer« og senere har skrevet en Mængde, mere eller mindre med historisk Kolorit udstyrede folkelige Fortællinger (»Hirschholm«, 1863, »Rideknægten«, 1868, o. m. fl.).

I Aaret 1860 udkom anonymt en Roman i to Dele, som strax vakte Opmærksomhed ved Bebudelsen af et friskt Talent saavelsom ved den Modenhed, hvormed en øjensynlig rig Livserfaring var benyttet: »Valdemar Krones Ungdomshistorie« (5. Opl. 1885). Dens Forfatter var HERMAN FREDERIK EWALD, en Sønnesøn af den fra Krigene i Aarhundredets Begyndelse bekjendte Generallieutenant Johan v. Ewald; han kom til Verden i Kjøbenhavn den 13. Decbr. 1821, blev Student fra Sorø og slog efter sin Families Bestemmelse for hans Fremtid ind paa det juridiske Studium, men forlod af Helbredshensyn denne Bane og forpagtede en større jydsk Landejendom, tog senere Landmaalerexamen og levede i en Aarrække i Sønderjylland, indtil det tydske Regimente fordrev ham fra hans Virksomhed der. H. F. Ewald.

Ewalds saa heldigt begyndte Forfatterskab blev fortsat med ihærdig Flid og en afgjort Begavelse for Romandigtningens vanskeligste Krav: den sanddru, omhyggelige Karaktertegning og den samvittighedsfulde Motivering af Begivenhedernes Sammenhæng. Disse Fortrin udmærke Ewalds Romaner, hvad enten de bevæge sig i hans Samtids Dage, eller de gaa tilbage til fjerne historiske Tider. Samfundsbilleder som i de omfangsrige Romaner »Familien Nordby«, 1862 (3. Opl. 1883), og »Johannes Falk«, 1865 (3. Opl. 1880), høre til de udførligste og paalideligste, vor Litteratur besidder, og med stor Dygtighed, om end ikke uden noget af den Fremstillingens Bredde, der næsten uundgaaeligt er knyttet til saadanne Fortrin, ere en Mangfoldighed af karakteristiske Træk og typiske Personligheder samlede i en Handling, som bringer os det skildrede Tidsrums Ideer for Øje, og i hvilken ogsaa Gjengivelsen af Sceneriets Ejendommelighed har sin Plads i Skikkelse af omhyggelig udførte Naturmalerier. I de historiske Romaner, som be-

I dansk Litteratur har Schack vundet et varigt Navn ved sin geniale Fortælling, i hvilken den Humor, som var ham ejendommelig selv i Lidelsernes Dage, sprudler med rigt Liv. Et usædvanligt Emne er her behandlet paa usædvanlig Maade: Fantasilivet, saaledes som det udvikler sig under de tre Drenge, Conrads, Christians og Thomas's daglige Samkvem, og som det senere kommer til at præge deres Liv ved at hæve den sunde og sindige Vogterdreng Thomas saameget op over hans oprindelige Sfære, at det aabner hans Blik for en videre Horizont og gjør ham praktisk skikket til større Forhold; ved for en lang Tid at tage Magten fra Herregaardsarvingen Conrads øvrige Evner og først gjennem en frygtelig Krise give ham helbredet tilbage til Virkelighedens Liv, hvor han da møder i Kjød og Blod en Realisation af sin Ungdomslængsel, straalende i fantastisk Skjønhed og Fremtræden, og dog til at besidde som et virkeligt Eje; og endelig ved at opsluge den modstandsløse Præstesøn Christian med Hud og Haar, saa hans utøjlede Hengivelse i Skintilværelsens Orgier fører ham ind i Galehusets forvrængede Fantasiverden. Uudtømmelig er Forfatteren i at variere Fantasteriets Former, og med aldrig svigtende Lune belyser han navnlig denne Indbildningslegs tidligere Stadier, inden den endnu er bleven til gribende Alvor; som Organ for hans humoristiske Kritik optræder især den kostelige Bondeknøs Thomas, hvis nøgterne Randgloser paa den fornøjeligste Maade kommentere de to Kameraters fantastiske Text. Blandt Bogens Bifigurer vil man især mindes de to fint tegnede bureaukratiske Typer »Excellencen« og »Konferensraaden« og blandt dens Episoder baade den diskrete Satire over Kollegieregimet og den med bredere Komik udførte Skildring af en politisk Sammenkomst, nedlagt i det ypperlige Referat af »Folkefesten paa Bøgebjerg«. — Andet Oplag af »Phantasterne« udkom 1873. I Maanedsskriftet »Litteratur og Kritik« for Jan. 1890 har VALDEMAR VEDEL skrevet et Essay over »Phantasterne og Bogens Forfatter«.

Bergsøe. Blandt den nyere Tids Roman- og Novelleforfattere indtager VILHELM BERGSØE en fremtrædende Plads og har en betydelig Produktion at skue tilbage paa. Han er født den 8. Februar 1835 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Administrator ved den kgl. Porcellainsfabrik. Kun elleve Aar gammel mistede han sin Moder

og kom da i Huset hos den fintdannede Æsthetiker MARTIN HAMMERICH, Bestyrer af Borgerdydskolen paa Kristianshavn, hvorfra han blev Student 1854 med Udmærkelse i Dansk og Naturhistorie. Som hans Interesse i Skoletiden stærkest havde omfattet disse to Discipliner, saaledes blev det ogsaa dem, han fortrinsvis hendroges til i Studenterdagene, forsaavidt som han øvede megen lyrisk Digtning, i hvilken dog kun den nærmeste Vennekreds blev indviet, medens hans officielle Studium var Naturvidenskaberne, afsluttet 1860 med en Magisterkonferens med Zoologi som Hovedfag. Hans lovende begyndte videnskabelige Løbebane truedes kun et Par Aar efter med en brat Afbrydelse, da en heftig Øjensygdom halvvejs berøvede ham Synet. Hans Fader var dengang død, og Arven efter ham satte Vilh. Bergsøe istand til at foretage en Rejse til Italien, hvor han særlig i Rom levede sammen med Kunstnere og Forfattere og nu følte Lysten til poetisk Produktion røre sig med forøget Styrke; han udkastede Planen til sin første store Roman og skrev Størstedelen af de Digte, som nogle Aar senere — 1867 — udkom under Titlen »I Ny og Næ« (4. Udg. 1877). Den sørgelige Krig og Misstemning i Hjemmet som han var vendt tilbage til, dræbte dog for en Stund den lyriske Drift hos Digteren, han kastede sig atter over videnskabelige Arbejder, tog Doktorgraden og forberedte Behandlingen af det store entomologiske Materiale, han havde medbragt fra Italien, da de anstrengende mikroskopiske Undersøgelser paany fremkaldte en voldsom Forstyrrelse af Synsorganerne, saa at han blind og lam laa fængslet til Sygesengen i Aar og Dag, tilsyneladende uden synderligt Haab om Helbredelse.

VILHELM BERGSØE.

I denne fortvivlede Forfatning dikterede Bergsøe den Roman, som længe havde staaet for ham i sine Grundtræk, og 1866 udkom »Fra Piazza del Popolo« (7. Udg. 1891), et volumineust Arbejde

Tidsforandring.

Dengang jeg födtes, var der nok
I Danmark af Poeter –
Ja, det var mer, en talrig Flok
Af kritiske Trompeter.
Men som jeg voxed og blev stor,
Kom Digterne af Dage;
Nu har vi kun med Sörgeflor
Trompeterne Tilbage.

16/1 85 Vilhelm Bergsöe

Vilh. Bergsøes Haandskrift.
(Skrevet til nærværende Værk.)

af et helt igjennem usædvanlig fængslende Indhold og en flyvende let Fremstillingsform. Med stor Behændighed har Forfatteren slynget Handlingens Traade mellem de to faste Holdepunkter, Kjøbenhavn og Rom, og dens mangfoldigt vexlende Situationer ere fastholdte og

ıdmalede med en højst usædvanlig Fantasiens Kraft, der vidner ɔm, at Forfatteren, saa at sige bortdød fra den ydre Verden, der aa i Mørke omkring ham, har ladet hele sin aandelige Energi samle sig om disse i enlige Timer undfangne Skildringer og i Gjengivelsens Øjeblik har kunnet meddele dem i al den livfulde Farveglands, hvormed de viste sig for hans indre Syn. Men han er paa den anden Side saa langt fjernet fra en sygelig overspændt Fantaseren, at det just er ved Virkelighedsoverensstemmelsen, støttet paa et rigt Erindringsfond, at Bogens ædleste Partier, f. Ex. de danske Naturbeskrivelser, eller dens livligste, f. Ex. de bacchantisk-humoristiske Episoder, have deres bedste Fortrin. Ja, saa nær ligge nogle af Fortællingens Figurer op ad det virkelige Liv, i hvilket Forfatterens Ungdom havde bevæget sig, at Modellerne — særlig til den dæmoniske Skikkelse Brandt — ere paafaldende kjendelige, hvad der bidrog Sit til den Sensation, »Fra Piazza del Popolo« vakte, om end Handlingens spændende Herredømme over Læseren og Fremstillingens i vor moderne Romanlitteratur uovergaaede Energi have den meste Del i denne Virkning.

Efter Fuldendelsen af dette sit Debutarbejde søgte Bergsøe paany til Italien, for at søge Lindring i sin sørgelige Forfatning, og under næsten de samme vanskelige Omstændigheder, under hvilke hans første Roman var bleven til, dikterede han her »Fra den gamle Fabrik«, der udkom 1869 (4. Udg. 1887). Barndomserindringerne ere den Kilde, han her væsenligst øser af, og et Stykke af det nu forsvundne Kjøbenhavn manes anskueligt frem, baade hvad Figurer og Staffage angaaer, alt sammenfattet i en Handling, der vel ikke tager Læseren saaledes med Magt som den dansk-italienske Romans, men dog er i høj Grad underholdende.

Paa et ganske særligt Omraade bevæger THOMAS LANGE (f. i Kbhvn. 1829, theologisk Kandidat 1857) sig i sine bedste novellistiske Frembringelser. Hans første Arbejder: »I Ungdommen, Skildringer«, 1858, »Modepræsten, et Slags Novelle«, 1859, »Smaaskrifter«, 1860, »Poetiske Naturer, Skildringer«, 1863, viste ham endnu som en Famlende, i hvem en Ideverden gjærede, fremkaldt saavel af Natur- og Menneskeiagttagelse som af filosofisk Læsning og Tænkning, men uden ret Evne til at udforme den til Problemer og Skikkelser, som kunde gribe de vide Kredse. De ere Th. Lange.

at betragte som Studier, der sendtes forud for det første helt og fint udførte Maleri: »Eventyrets Land, et Billede af Livet og Naturen ved Blaavandshuk«, 1865 (3. Opl. 1880). Barndomsindtrykkene fra den ejendommelige vestjydske Natur — Th. Lange kom som spædt Barn i Huset hos sin Morbroder, Præsten i Ho ved Varde, og fulgte ham senere til Ringkjøbingegnen — drage deres Stemning gjennem denne Skildring, omhyllende dens reale Forhold og Skikkelser med en Mystik, der fra nu af bliver en integrerende Bestanddel af Langes Digtning. Man kan sige at han studerer Naturen psykologisk, behandler den som et aandeligt levende Væsen med et Følelses- og Stemningsliv, som det er ham om at gjøre at faae Rede paa, om dette end hyppigere maa ske ved poetisk Intuition end ved rationel Paavisning. Mennesket staaer som en Følge heraf ikke under for eller over denne besjælede Natur, men snarere som Sjæl overfor Sjæl, paavirket af den, ufrit i sin Afhængighed, ja endog med overvældende Magt naturbestemt; for at vise dette maa Lange atter paa dette den menneskelige Psykologis Omraade dvæle udførligere ved de ubevidste Sjælerørelsers Mystik end ved det klare Tanke- og Handlingsliv. Det kan ejheller nægtes, at han bevæger sig med megen Finhed og dyb Sands paa disse subtile Enemærker, og at han baade i sin Natur- og sin Menneskepsykologi mægter at anslaa hin anelsesfulde Klang, som stemmer Læserens Sind i Modtagelighedens Toneart. Hans følgende Arbejder vakte derfor ogsaa megen Opmærksomhed hos den bedste

Thomas Lange.

Del af Læseverdenen som Ytringer af en ejendommelig stemt Aand; saaledes især »Aaen og Havet«, 1870 (2. Opl. 1872).

Den theologiske Forfatter HENRIK SCHARLING, f. i Kbhvn. 1836, begyndte sin Skribentvirksomhed paa Belletristikens Omraade. Under Pseudonymet Christianus Democritus udgav han 1859 Komedien »Moderne Christendom«, der i Theatercensuren fik HEIBERGS Attest for at udmærke sig »dels ved et Sujet med ideelt Præg, dels ved et umiskjendeligt dramatisk Talent i Behandlingen, dels ved en livlig og vittig Dialog«, men hvis Opførelse dog ikke kunde tilraades paa Grund af »den aristofaniske Frihed, hvormed Forfatteren har nævnet bekjendte midt iblandt os levende Personer«. Komediens Satire rammer ikke særlig dybt; det er nærmest kun en enkelt Side af Kristendommens moderne Misbrug, Forfatteren tager paa Kornet: dens pjankede Anvendelse som Salondragt til verdslige Formaals Opnaaelse, og hvor overfladisk dette Forhold er taget, sees bedst af den selv for Scenens Fart lovlig overrumplende Omvendelse, der foregaaer i Stykkets sidste Scener. Særlig i sin Dialog havde imidlertid dette Debutarbejde af en ung Forfatter et Fortrin, der vel kunde berettige Censor til at udtale visse Forventninger om ham. I Scharlings næste Arbejde, den romantiske Digtning »Folkvars Drøm, Kamp og Sejer«, 1860, opfyldtes disse dog ingenlunde; den er en tynd Efterklang af gængse romantiske Ideer og formaaer ikke at vække nogen Interesse for den ubetydelige Helts Overgang fra Selvraadighedens til den kristelige Underkastelses Sfære. I Novellen »Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard«, 1862, ydede Scharling derimod et Arbejde, hvis friske Naivetet, lune Humor og ægte danske Lokaltone, skaffede det en overordenlig Yndest; Novellen foreligger i ikke mindre end ni danske, fem tydske og nogle engelske og franske Udgaver, og giver man sig i Udlandets litterairt-dannede Kredse tilkjende som Dansk, vil Samtalen uvilkaarlig blive ledet hen paa denne populaire Digtning (Jubilæums-Udgave 1887 med Fortale af Forfatteren). Ogsaa dens Fortsættelse »Min Hustru og jeg«, 1875, har herhjemme vundet sig et Publikum, men staaer i Friskhed tilbage for Forgængeren (5. Udg. 1889). Den store Roman »Uffe Hjælms og Palle Løves Bedrifter«, 1866, gik stærkt imod den politiske Strøm og laa vel ogsaa for nær op imod de Forhold, dens

H. Scharli

Tendens vilde tillivs, til at den kunde være tilstrækkelig fri i sin Satire; men under denne Modtagelse fra toneangivende Side lukkedes Øjnene for de fortjenstfulde Egenskaber, Bogen er i Besiddelse af (2. Udg. 1886 med Fortale). En dramatisk Produktion, som tilhører en senere Tid, har ikke forøget sin Forfatters poetiske Laurbær.

Topsøe. VILHELM TOPSØE (f. 1840 i Skjelskør, juridisk Kandidat 1865, Redakteur af »Dagbladet« fra 1872 til sin Død 1881) erhvervede sig først i Halvfjerdserne sin Anseelse som fin og aandfuld Fortæller af omhyggelige Iagttagelser fra det moderne Samfundsliv, mest i dets højere Kredse, men betraadte allerede i en ung Alder Banen, som skulde føre ham hertil, idet han 1863 under Pseudonymet Xox udgav en Samling drastisk tegnede Familiegrupper under Titlen »Skizzer« og 1867 Novellerne »I Solskin« og »Livsanskuelser«, hvis zartere Linier pege hen mod den Kunst, han senere skulde lægge for Dagen i sin diskrete og fornemt dæmpede Penselføring.

osenkilde. Som Humorist har den udmærkede Karakterskuespiller ADOLPH ROSENKILDE (1816—82) taget Publikum med Storm ved sin Skildring af Skolelæreren og Landsbydegnen »Anders Tikjøb«'s Optegnelser paa et Besøg i Hovedstaden, udkommen i tolv Oplag. Mindre og større Skizzer af ham ere samlede under Titlen »Mellem Saisonerne«, to Bd., 1872. — HOTHER TOLDERLUND (1820—80) debuterede under Signaturen Dr. H. med »Fortællinger fra Felten« 1851 og erhvervede sig ved fortsat litterair Virksomhed som Fortæller og Folkelivsskildrer et anerkjendt Navn.

olderlund.

atterinder. Mangfoldige ere de Damepenne, der have virket i Novellelitteraturen, men kun de færreste af dem have naaet mere end et efemert Ry. CLARA ANDERSEN (1826—95), tillige Forfatterinde til »En Evadatter«, »Rosa og Rosita«, »Grøns Fødselsdag« og flere paa det kgl. Theater opførte Skuespil, skrev under Mærket Poul Winther et lille Bind »Noveller«, i hvilket især »En diplomatisk Soirée« vakte Opmærksomhed ved fin Iagttagelse; 1861 fulgte Novellen »Kastaniebaandet«. Pseudonymet Elisabeth Martens har LOUISE BJØRNSEN gjort mest bekjendt ved sin i to Oplag

mne Fortælling »Hvad er Livet«, 1855, mindre ved dens :ølgere »En Kvinde«, »Sangerinden« m. fl. Under Signa- J. udgav CORNELIA LEVETZAU »En ung Piges Historie«, som vandt megen Yndest (7. Opl. 1891) og bestandig sikrede : Opmærksomhed, naar hun Tid efter anden udsendte sine ellige Samlinger af »Fortællinger«, »Livsbilleder« og »Skizzer erdagslivet«.

Studenter-digtere.

I de yngre akademiske Kredse, saaledes som de især sam- i Studenterforeningen, var Modtageligheden for den poetiske atur livlig, og endnu e Foreningslivet stun- poetiske Ydelser, der te udenfor den snevrere s (det humoristiske Re- rium, som Foreningen de i sine saakaldte vleblade«) eller bleve ndelsen til et alvorligere tterskab. Saaledes fik STIAN MOLT WENGELS —59) Studenterkome- snart fast Fod paa kjøbenhavnske Privat- res Repertoire og vandt ort Publikum: »Kou- Lotte«, en gratieus el med en heldigt op- n Handling, »Kjærlighed paa Taget« med et overgivent motiv, samt de to større Komedier, i hvilke der er lagt an n mere original Karaktertegning og en dyberegaaende social : »Plader« og »En Tale«, to Arbejder, der bebudede en spildigter af virkelig komisk Rang, hvilken Forventning en Død desværre skuffede. — GOTFRED RODE (f. 1830 paa Vallø, 78) lagde i »Digte og Sange«, 1857, et smukt, om end ikke t selvstændigt lyrisk Talent for Dagen, overvejende som Tolk vorligere Stemninger; ved sit Skrift om »Renaissancens tidligste

C. M. WENGEL.

Eftervirkning paa dansk poetisk Litteratur« erhvervede han sig 1866 Doktorgraden. — JOHANNES HELMS (f. 1828, indtil 64 Kollaborator ved Domskolen i Slesvig) samlede i »Nogle Vers«, 1859, dels de tidlige Ungdomsdigte, hans Deltagelse i Krigen havde affødt (»Mosen ved Oversø«, »Patrouillen« o. fl.), dels de Viser, som udsprang af »det rige og bevægede Liv, Forf. som Student førte paa Regensen, i Studenterforeningen og i en udvalgt Kreds af trofaste Venner«; her findes bl. A. »Den gale Poet« og Viserne om Rigsdagsmiddagen hos Kongen og om den svenske Konstabels grundige Selvmord. En anden Samling udkom 1866 under Titlen »Et Par Digte og Viser«. — KNUD VALLOE (f. i Roskilde 1830, Prosektor i normal Anatomi, d. 1877 i Mentona) offentliggjorde 1861 i »Dagbladet« sin humoristiske Skizze »Emte-Jægerne« og slog dermed ind paa den Parodieren af den grundtvigianske Jargon, som blev hans komiske Specialitet, uddannet til den mest slaaende Efterligning af Manerens Udskejelser; den nævnte velformede Novelle tilligemed de andre Satirer (Digte af Kapellanen, Artikler af Jens Birke-Ris m. m.) samt Valloes Lejlighedsdigte ere samlede i det Bind efterladte Skrifter, som udkom 1879 med en biografisk Indledning af C. St. A. BILLE. En illustreret Udgave af »Emte-Jægerne« udkom 1886.

Richardt En langt betydeligere Plads i vor poetiske Litteratur end nogen af dette Tidsrums andre Studenterdigtere indtager CHRISTIAN ERNST RICHARDT, en fin og oprindelig Natur, Eneherre paa sit Omraade, om dette end ikke hører til de mest udstrakte. Han er født i Kjøbenhavn den 25. Maj 1831 og tog Artium 1848. Allerede tre Aar efter skrev han til en Studenterforestilling Vaudevillen »Deklarationen«, som Nationaltheatret senere har indlemmet i sit Repertoire. At der lagdes stærkt Beslag paa hans poetiske Kræfter til Visedigtning, er en Selvfølge, saameget mere som man altid var sikker paa at finde en original Behandling, en uventet Benyttelse af Ideen, et overraskende Indfald i hans Løsning af de fremsatte Opgaver; særlig som Digter og Oversætter af musikalsk behandlede Texter var Richardt en altid redebon Støtte for Studentersangforeningen. Han havde derfor allerede et afholdt Navn i akademiske Kredse og de af ham berørte Samfundslag, da han 1861 udgav et lille Bind »Smaadigte«, som vandt en overordenlig

Udbredelse (9. Oplag 1882). Heri findes den bekjendte Studentersang »Vi er et lystigt Folkefærd«, Sangen for Sverig og Norge: »En Skaal for det blinkende Søernes Baand«, med den skjelmske Parallel imellem de pyntelige Birke, de stikne Naaletræer og de skyggefulde Bøge; den studenterglade Festkantate ved Komponisten P. Heises Afrejse til Sorø; det for Richardts Naturbeskuelse saa

Chr. Richardt.

ejendommelige Digt »Ved Løvspring«, som vi fremdrage i Mindet ved Anførelsen af et Par Strofer:

Og hist den alleryngste Snegl
forsøger sig for fulde Sejl,
men krybe kan han ikke;
det er for svært!
Han har kun lært
det første Tag: at ligge.

Kun Bregnen staar endnu forknyt
og krænger sine Vifter blødt
og synes fast at sove;
den tænker paa
de Tider graa,
da Bregnerne var Skove.

Fremdeles det gribende Digt »Paa Castelsvejen« om »de Blindes Hjem, de Døves Hjem«, det friske Genrebillede »Paa Badehuset«, Balladerne om »Tulte« og »Hr. Mikkel« og Sangen »Det er Efteraar«.

»Det Oprindelige og Selvstændige i Richardts Digtning er, baade hvad dens alvorlige og hvad dens skjemtefulde Side angaaer, i nær Slægt med et Grundelement i den danske Folkekarakter: den stille Sky for storartede Effekter og højstemte Følelsesudbrud. En dyb og inderlig, men i sit Udtryk blufærdig religieus Følelse er et gjennemgaaende Træk i hans alvorlige Digtning, for hvilken den Sindrighed og Finhed, hvormed Digteren formaaer at aflure Naturfænomenerne deres poetiske Symbolik, er et ikke mindre ejendommeligt Karaktermærke. Med denne Grundstemning i Richardts alvorlige Poesier forenes godt og naturligt den lune Skjemt, den godmodige Satire, der er et Særkjende for hans humoristiske

Lærkens Sang
og Klokkens Klang,
de vil ikke krige
– de kan godt forliges!
Chr: Richardt.

Chr. Richardts Haandskrift.

Digtning og faaer sit ikke mindst prægnante Udtryk i de elskværdige Billeder, Digteren formaaer at tegne af forskjellige Dyrefysiognomier. Den alvorlige og den komiske Side af Richardts Digtning staa derfor ikke som modsatte Poler overfor hinanden; Overgangen skeer jevnt og sindigt gjennem den milde Humor, der er Grundegenskaben i Richardts Personlighed som i hans Digtning, og netop de mange Poesier, der ligge paa dette Overgangsomraade, give sikkert det fyldigste Billede af ham som Digter. Fælles for begge Sider er den mesterlige Formbehandling; Richardts fine musikalske Øre er ham en sikker Vejleder i Versets Bygning, og hans paalidelige Sprogsands er ham en aldrig svigtende Ledsager, hvad enten han søger et ædelt archaistisk Udtryk frem til Støtte for den alvorlige Stemning i et Digt, eller han tilsigter en

pudsig sproglig eller metrisk Vending i en komisk Komposition, eller han endelig, med diskret Forstaaelse af Sprogets Aand, af poetisk Magtfuldkommenhed skaber nye Ord, som næsten altid have en slaaende indre Sandhed i sig.« (P. HANSEN: »Nord. Digtere«, 2. Udg., 1880).

Aandfuld i Tanken, selvstændig i Udtrykket, gjennemarbejdet i Formen, som Chr. Richardts Digtning er, har den mødt just saa sparsomt frem, at der altid har været Længsel efter den. 1864 udkom »Nyere Digte«, 1868 »Texter og Toner«. Som naturligt nok for Richardt, der efter nogen Tids Virksomhed som Folkehøjskoleforstander i en Række af Aar viede sig til Præstegjerningen (senest kaldet til Vemmetofte), har hans Digtning mere og mere bevæget sig over mod de alvorligere Enemærker og fæstet Anker i en dyb religieus Grund; Retningen er fremme allerede i en Del af den første lette og kvikke Samling »Smaadigte«, og i »Det hellige Land, Dagbog og Digte« (1870), Beskrivelsen af Richardts østerlandske Rejse i Treserne, har Nærværelsen paa de hellige Steder sat skjønne og varige Mærker. Den egenlige Psalme er dog kun sparsomt repræsenteret i hans Digtning, des rigere den religieuse Tolkning af Naturens og Historiens Fænomener, for hvis Opfattelse i dette Formaals Tjeneste en fin Sands og en lutret Smag staaer til hans Raadighed. For Kantaten har Richardt med sit musikalske Fond en særlig Begavelse, hvad enten det gjælder om at anslaa den muntre Tone (som ved Studenterforeningsbygningens Indvielse) eller at tolke de alvorligste Stemninger (»I Nød og Fare« 1864).

. .

Udenfor den engere akademiske Kreds, skjøndt udrustede med vedbørligt Adgangsbrev til den, stod forskjellige Forfattere, mest af lyrisk Grundkarakter. CARL ANDERSEN, født i Kjøbenhavn C. Andersen.
1828, men i Niaarsalderen flyttet til og opdraget paa Island, hvorfra han først som Student vendte tilbage til Hovedstaden, debuterede 1857 som Forfatter under Pseudonymet Christian Adam med Digtcyklen »En Krands paa en Arbejders Kiste«. Efter den fulgte i Aarenes Løb en Række poetiske Fortællinger og Digtsamlinger (deriblandt »Strid og Fred«, »Lys og Skygge«, »Tonens Veje«, »Liv i Lænker«, »Ved Arno og ved Ganges«,

»Lyriske Smaadigte«), der alle ere gjennemtrængte af en mild Stemning, i hvilken det Elegiske jevnlig har Overvægten, og hvis Skikkelser stundom tabe deres faste Omrids i den lyriske Klang og den overvejende Følelse. Et noget fastere Hold paa Livet fik Carl Andersen i sine meget populaire »Genrebilleder«, skrevne paa Prosa; de udkom i forskjellige Samlinger, uskyldige og velsete

rentzen. Julegaver. — KRISTIAN ARENTZEN (f. i Kbhvn. 1823) gjæstede i sin Ungdom Island, af hvis Sagalitteratur han var stærkt optagen, og hvis moderne Digtning han nu gjorde Bekjendtskab med, tog senere Magisterkonferensen i Æsthetik og var i nogle Aar Adjunkt ved Metropolitanskolen, i hvilken Stilling hans varme Følelse for dansk Litteratur gjorde ham til en vækkende Motor for Ungdommen. Hans første større Arbejde var den dramatiske Digtning »Gunløg Ormetunge«, 1852, der paa Grundlag af den bekjendte Saga søgte at fremstille, hvorledes en ungdommelig Fremstormen uden ret Maal og Med maa føre til Undergang. Den efterfulgtes 1853 af den dramatiske Digtning »Knud den Hellige« med en psykologisk søgende Udredning af Kongens stridigt sammensatte Karakter, 1854 af et Bind »Digte« og 1857 af en ny Samling, betitlet »Et Livsstadium«; endelig udkom 1867 en »Ny Digtsamling«, indeholdende ikke faa Minder fra den Rejse gjennem Tydskland og Italien, Forfatteren foretog for det Anckerske Legat. Human Livsanskuelse, sympathetisk Følelse og fuldkomment behersket

embcke. Form udmærke disse Poesier. — EDVARD LEMBCKE (f. den 15. Juni 1815, fra 1850 til 64 Konrektor ved Haderslev lærde Skole), udmærket fortjent af vor Litteratur ved sine fortrinlige Oversættelser af Shakspeares dramatiske Værker samt af Enkeltheder i Horats's, Byrons, Moores, Swinburnes og Tegnérs Digtning, udgav 1870 en lille Samling »Digte og Sange«, fuld af lødig Poesi i en med aarvaagen kunstnerisk Sands udarbejdet Form. I dens første Afdeling, »Ungdomsdigte«, lægger man især Mærke til den fint musikalsk følte »Koncert for alle Instrumenter« og det gammeltestamentlig kraftfulde Digt »Samson«; i den anden Afdeling, »Nyere Digte og Fædrelandssange«, findes dog de Poesier, som have gjort Lembckes Navn kjært i de videste Kredse og særlig samlet de danske Sønderjyders Tak om det: Sangen om »Vort Modersmaal«, den højbaarne Jomfru, den ædle Kongebrud«, der

lægger os paa Læben hvert godt og kraftigt Ord
til Elskovs sagte Bønner, til Sejrens stolte Kor;
er Hjertet trangt af Sorgen, og svulmer det af Lyst,
hun skjænker os Tonen, som lette kan vort Bryst.

Og alle de Skjalde, hun skjænked Ordets Magt,
de blev om hendes Sæde en stærk og trofast Vagt;
hver Sang, som Folket kjender og lytter til med Lyst,
den blev en Ring i Brynjen, som dække hendes Bryst.

Hver kraftig Skjemt, der lokker om Læben frem et Smil,
den blev i hendes Kogger en hvas og vinget Pil;
hvert Ord, der kom fra Hjertet, og som til Hjertet naaer,
det blev en Sten i Muren, der hegner hendes Gaard.

Fremdeles, skrevne før 1864, Sangen »For Sønderjylland« (»Du skjønne Land med Dal og Bakker fagre«), »Danmarks Krone« (»Kongen raader for Danmarks Rige; han bærer Kronen af Guld«), »Kongens Død« (»Det falder saa tungt at tænke derpaa«); i og efter 64 Sangen »For Danmark« (»Blev nu til Spot dine tusindaars Minder?«), »Nordisk Højtid« (»Natten skrider, hyllet i Taage«), »Til Brødrene fra Sønderjylland« (»Kom I hid for at se til det fædrene Hus?«) og Digtet, der ledsagede de sønderjydske Kvinders Brudegave (Saxos Krønike) til Kronprindsesse Lovisa — af lyse Forhaabninger som af bitter Sorg stærkt bevægede Udbrud af en for Fædrelandets Skjæbne levende bekymret Sjæl. — SOPHUS SCHANDORPH (f. 1836 i Ringsted), der i Aarene efter 70 blev en af Realismens talentfuldeste og flittigste Repræsentanter med en Række mest paa Studiet af Smaakjøbstads- og Landbefolkningslivet grundede Romaner og

EDV. LEMBCKE.

Schandorph

Fortællinger, var i sin første Digtsamling — »Digte«, 1863 — endnu fuldt ud Poet efter den traditionelle Recept, syngende om »Sangeren og Prindsessen«:

Hvem vanker saa ene i Midnattens Stund
i Maaneskin i den dunkle Lund?
Han er indhyllet i Kappen tæt,
og Fjerbusk vajer fra hans Baret;

Prindsessen, som han elsker,

er saa let som den unge Raa,
de Øjne er som Kjærminden blaa,
og Røsten klinger som Nattergalsang
alt under Hækkens dæmrende Hang.

Themaerne ere for en Del erotiske af den romantisk sværmende Art (»Slaa kun, lette Vind! din Vinge«, »Til Stjernerne«, »Naar Duggen falder ved Aftentid« o. fl.), for en Del sentimentale paa gammeldags Vis (»Den fattige Drengs Juleaften«, »Den forladte Piges Sang«). Nu og da bryder dog baade friskere Motiver og en selvstændigere Anskuelsesmaade frem, som i »Faderlig Erfaring« og det af sand Humor varmt gjennemstrømmede Genrebillede »Digterens Moder«. 1867 udgav Schandorph anonymt de dramatiske Scener »Ude i Skoven« med en Figurtegning, der i adskilligt peger hen mod hans senere Omraade, saavel hvad de drastisk skildrede Filister-Existenser angaaer som med Hensyn til den paa Livssejladsen strandede Ironiker med den dybe Følelse bag den spottende Tale; hans Satire er blandt andet rettet imod den akademiske Laugsaand, hvilket paa hin Tid var et nyt og for en ung Forfatter ikke ufarligt Sprog at føre. I de 1868 udkomne »Nye Digtninger« synges der om Dybbøldagen »Den 18. April«, som om det var Plougs Lyre, Schandorph havde taget i Haand, Digtet »Følelsespolitik« er et Forsvar for denne Stemnings Ret, og i »Bryllupsvise« henregnes »grundtvigianske Degne« til de mindre ønskværdige Ting; paa den anden Side gryer der i Digtet »Du kjender de gamle Sange« en Protest mod den Poesi, der trænger os bort fra Livet »ned i Aarhundreders Grav«, og en Opfordring til at vende om »for modigt at stride igjen i de Levendes Land«. Dette Lands snevrere Omrids har Schandorph draget i det bebudende og derfor maaske noget overvurderede Digt »Sjællandsk Romantik«, medens det friske »Circulaire til Vennerne« vidner om den Oplagthed, han raadede over, naar Opgaven maatte blive ham stillet. Næsten ikke til at forstaa er det, at Schandorph endnu paa dette Trin af sin digteriske Udvikling kunde lade det overspændt romantiske Digt »Et Fald« optage omtrent Halvdelen af

sin Bog med Fortællingen om en hyperbyroniansk Helt, der bevæger sig fra Klostercellen over Europas mest glimrende Operascener og gjennem de hundrede af blasert-dæmoniske Elskovsforhold, til han og Digtet omsider faae Ende ved hans Død som Følge af et Kjærlighedseventyr med en polsk Grevinde, som bærer det i rhythmisk Ordlag dobbelt fortvivlede Navn Skrschocki. — Ogsaa Schandorphs Jevnaldrende RUDOLF SCHMIDT (f. 1836 i Kbhvn.) Rud. Schmidt. naaede først i det følgende Tidsrum ind paa et Omraade, hvor hans Talent kunde tilegne sig et fyldigere Indhold, og forme det med større Selvstændighed end i hans tidligere Aars lyriske Digtning, der repræsenteres af to Samlinger: »Et Ungdomsliv«, udgivet anonymt 1858, og »Digtninger«, 1863. Den første af Omfang ret betydelige Samling fremstiller en erotisk Episode, gjengiven og afsluttet i en Række Digte, hvis Billedsprog er af jevnt traditionel Art:

Din Kjærlighed er en Stjerne,
der straaler klar og blid;
min Kjærlighed er en Bølge,
der ruller tung og strid.

Med faste Fjed gaaer Stjernen
gjennem det vide Rum;
vildt stormer Bølgen — og knuses
hvert Øjeblik til Skum.

Versene ere lette og flydende, og den livligt vexlende Strofebygning ikke mindre end Emnevalget i Samlingens »Romancer og blandede Digte« røber udstrakt poetisk Læsning; Paavirkning fra forskjellige Sider af fremmed Litteratur, især af Goethe, er kjendelig, og i denne sidste maa sikkert Grunden søges til den øjensynlige Stræben efter Tankeklarhed, som i disse Poesier er mere fremtrædende end Følelsens Styrke og Fantasiens Kraft. Noget Lignende gjælder ogsaa om den anden Samling, som er tilegnet RASMUS NIELSEN med Tak fra Lærlingen til den Mester, han har svoret til:

O Held den Mand, der, boer han selv i Skjul,
dog, seer han Solen hæve sig, tør sige:
Min Daad er bunden til det blanke Hjul,
og løftes Livet i de Straaler rige,
hvad der har fyldt mit Liv, skal med i Bølgen stige!

Foruden mindre Stemningsdigte indeholder Samlingen adskillige større, objektivt fortællende Poesier, som »Josias Rantzau«, »Valdemar Sejr og den Fremmede«, »Vilhelm Erobrerens Frieri«, »De tre grønne Kviste«, »Kunstnerens Forsvar«. Sammen med Prof. R. NIELSEN og for en Tid BJ. BJØRNSON udgav Rud. Schmidt Tids-

skriftet »For Ide og Virkelighed« (1869—73). — Ikke liden Opmærksomhed vakte ved sin Fremkomst 1861 en talentfuld Efterklang af kjendte Toner: det i to Oplag udkomne nordiske Digt

r. Bøgh. »Valkyrien«, hvis Forfatter var FREDERIK BØGH (1836—82. Se »Fr. Bøgh, en Levnedsskildring af Elise Bøgh, med efterladte

C. Lund. Arbejder i Udvalg«). Endog i tre Oplag udkom OLE CHR. LUNDS (1829—96) Digt fra Christian IV.s Tid »Klintekorset«, medens hans øvrige poetiske Produktion ikke vandt nogen større Anerkjendelse. — Langt mindre Paaagtning end der med Rette burde tilkomme hans tankedybe, med de højeste Emner ideelt sysselsatte

Fibiger. Digtning, er bleven Præsten JOHANNES FIBIGER (f. 1821) til Del, mest vel fordi en vis Grad af Mystik, sælsomt forenet med rationelle Elementer, unddrager hans Poesi den brede Læseverdens umiddelbare Forstaaelse og Interesse, saavelsom ogsaa paa Grund af nogen Tunghed i Beherskelsen af Formen. Med alt dette høre de bibelske Dramaer »Jephtas Datter«, 1849, »Jeremija«, 1850, og især »Johannes den Døber«, 1857, til vor Litteraturs betydeligere Arbejder, og »Familietragedien« »Kors og Kjærlighed«, 1858, stræber med Held efter at gjenfremstille den middelalderlige Aand i dens Tankegang og Handlevis. Under Pseudonymet Diodoros har Fibiger i den nyere Tid gjenoptaget sin længe afbrudte Digtervirksomhed og vakt mere Opmærksomhed for sin Poesis rene og ædle Indhold.

ik Bøgh. Helt udenfor den akademiske Verden, der i lang Tid holdt sig i fornem Afstand fra ham, staaer en *self-made* litterair Personlighed som ERIK BØGH. Han er født i Kjøbenhavn den 17. Januar 1822, kom sytten Aar gammel til Jonstrup Seminarium og blev efter Dimissionen Huslærer et Aars Tid og derpaa fra Nytaar 1842 til Efteraaret 1844 Skolelærer og Kirkesanger i Fuglebjerg. Hans dybe Utilfredshed med denne Stilling og de Omgivelser, den havde sat ham ind imellem, fik Luft i elegisk Lyrik og verdenssmertelige Digte, indtil han omsider resolut brød sine Lænker og drog ud for at søge Lykken ad andre Veje. Som Skuespiller ved en Provindstrup gjennemrejste han en Del af det sydlige Sverig, levede nogle Aar som Portraittegner i Vermland og blev saa af Tilfældet ført til Kristiania, hvor han slog sig paa Journalistiken og

for Theatret skrev en Nytaarsrevue, der gjorde megen Lykke og afstedkom en Del Bevægelse i det lille Samfund. Overbevist om at han nu havde fundet den rette Tumleplads for sit Talent, rejste Bøgh 1849 til Kjøbenhavn og skrev for Kasinos Theater Tryllefarcen »Nytaarsnat 1850«, med hvilket Arbejde han grundlagde en mangeaarig Forbindelse med denne Scene, hvis Styrer han endog

Erik Bøgh.

var i nogen Tid. Omkring de Hundrede maa man søge Tallet paa Bøghs dramatiske Arbejder; medens Stykker som Sangspillet »Huldrebakken«, 1852, Vaudevillen »Fastelavnsgildet«, 1855, og Komedien »Kalifen paa Eventyr«, 1857, fuldt ud ere hans litteraire Eje, er den overvejende Del af de bøghske Theaterstykker Bearbejdelser og Lokaliseringer af fremmede Originaler, men unægtelig udførte med en saadan Selvstændighed, at i den danske Form kun Handlingens Grundtræk ere bibeholdte, hvorimod Figurtegningen,

Dialogen og først og fremmest den virtuose Koupletdigtning have deres Udspring fra Bøghs egen Sands for den sceniske Virkning. Vi gjenkalde i Erindringen nogle af disse Stykker, begyndende tidligst i Halvtredserne: »Nytaarsaften i Kasino«, »Ægtemandens Repræsentant«, »To Naboer«, »Den graa Paletot«, »Hr. Grylle og hans Viser«, »Jomfruen«, »Et enfoldigt Pigebarn«, »Tre for Een«, »Et Uhyre«, »Valbygaasen«, »En lille Datter«, »En Caprice«, »Redaktionssekretairen« o. fl.

Som Bøgh er en fortrinlig Koupletdigter, der paa Grundlag af sit sikre musikalske Øre har udviklet sin Kunst til den højeste Grad af Færdighed i at faae Bugt selv med det mest indviklede metriske Skema, saaledes er han overhovedet i Visen og i den poetiske Fortælling en Versifikator af første Rang. Digtsamlingerne »Noget« og »Noget Mere« (1853—54), samlede og forøgede som »Digte«, 1855, gav de første Vidnesbyrd herom; her kan mindes om Viser — udenfor Vaudevillerne — som »Fætter-Jeremiade«, »En lillebitte Mand«, »En ny Vise om Hr. Madsen«, »Saadan kan det gaa«, »Den gamle Vals«, »Den, jeg venter paa«, Visen om Ole Smed, »Paa Fredag«, »Velment Adv sel«, »Kunstnervise«; samt om de versificerede Fortællinger »Espeb det«, »Stenbrudet«, »Min første Kjærlighed«, Samson og Dalila, »Bertel og hans Æsel«, »Manden i Huset« o. fl. Hertil slutte sig adskillige formelt fuldendte og i Raisonnementet vidfulde Rimbre e (»Den sorte Lyrik«, »Udmeldelse af Menageriet« o. s. v.), samt en R ekke slaaende Epigrammer.

1860 overtog Erik Bøgh Redaktionen af »Folkets Avis«, der i nogle Aar af hans Redaktionstid naaede et større Abonnentantal, end noget dansk Dagblad hidtil havde havt at opvise. Her kom han ind paa en ny Form for sin Meddelelse til Læseverdenen, nemlig Feuilletonen »Dit og Dat«, hvor han i en lang Aarrække behandlede Dagens sociale, politiske, litteraire og kunstneriske Fænomener snart i skarpt polemiserende Form, snart vittigt refererende, snart grundigt prøvende og undersøgende, altid opfattende med nøgtern Iagttagelse og dømmende med kritisk agtpaagivende Forstandighed, ikke let til at lade sig rive med af øjeblikkelig Begejstring, en Hader af Pathos, mistænksom overfor al Affektation. Har Bøghs kritiske Evne stundom viist sig utilstrækkelig, hvor Sagen har drejet sig om de højest liggende Aandsfærer eller om Forhold,

iybere Forstaaelse fordrer et Element af sympathetisk Følelse,
ar han nok saa hyppigt sagt det rette Ord i det rette Øjeblik
æret et fortræffeligt Korrektiv for den konventionelle Opinion.
hvor hans ærlige Søgen efter Sandhed ikke naaer dybere end
skrabe Traditionens Fernis af, udretter den allerede herved
bejde i den sunde Erkjendelses Tjeneste; endnu mere end i
rte Feuilletoner — af hvilke der foreligger et Udvalg i 25 Bind,
og Dat« 1860—85 — har dette været Tilfældet i de forskjellige

Erik Bøghs Haandskrift.

r af »Forelæsninger«, hvor han er gaaet dybere tilbunds i
Undersøgelser og under en skjemtende, altid vel ordnet og
ejet Form har draget de fundne Sandheder frem for Dagens
efterat hans Satire har snertet de Forvanskninger og For-
:ninger, hvorunder de søges skjulte i det daglige Liv. — En
af Feuilletonerne er den sammenhængende Række af humo-
e Skildringer, som bærer Titlen »Jonas Tværmoses Ærg-
r«; det første Bind (»Familieærgrelser«) udkom 1864, men
er senere voxet til to statelige Bind, udstyrede med Penne-
ger af Forfatteren. Ogsaa Bøghs »Udvalgte Fortællinger,

gamle og nye«, foreligge i to Dele (deriblandt »En island fra Kjøbenhavn«, »En Beneficeforestilling«, »1 nissen«, »Unge Jens Je'en«, »Den sorte Kugle«).

Et eget Fænomen møder os i den saakaldte Sko Litteratur, en Frugt af forskjellige samvirkende Mom den sidste Menneskealders jevnt tiltagne Folkedannelse; a belsen for at lade Interessen for den gode Litteratur t dybere og dybere ned i Samfundet ved at byde disse la Skildringer af Livet indenfor deres egen Synskreds, for aabne deres Øjne for digterisk Fremstilling overhovedet kraftigere vakte nationale Sands for det Folkeejendomm Kjendskabet til Almuelivet, og endelig af den dermed i F staaende Fordring om en saa inderlig Tilnærmelse til Virk som overhovedet lader sig forene med de kunstneriske Kra Nyt fremtræder hverken i Emnet eller dets Behandling, thi havde alt forlængst viist Vejen og stod som den uovert ster. Det Nye ligger i, at det fortrinsvis er en særl Befolkningen, den med Almuen i saa nær Berøring staaer lærerstand, der fører denne Litteratur videre. Hvor den f i sin reneste Skikkelse — som Folkelivsbillede af den Slægt, uden at strejfe ind paa den historiske Romans el novellens Enemærker — peger den samtidig i to Retni efter i Samfundet med Opfordring til dette om at lære A at kjende i dets sande Virkelighed, nedefter med Opm gjennem denne lokale Skildring af velkjendte Forhold a føre ind i den mere omfattende Digtnings Idekreds.

Især efter 1870 har Skolelærer-Litteraturen fund Dyrkere; men allerede det forudgaaede Tidsrum havde t og karakteristiske Repræsentanter at opvise, af hvilke vi he skulle dvæle ved de tre: Thyregod, Anton Nielsen og Mad

Thyregod Indsiddersønnen CHRISTEN ANDERSEN, det yngste tigt Hjems syv Børn, kom til Verden den 12. Novbr. 182 byen Thyregod, fire Mile nordvest for Vejle, og blev sc efter Tidens Skik og Brug, kaldet med sin Fødebys Nav

16 Juli 1845.

Jeg tillader mig hermed at sende den-
omtalte fjerde [illegible] med [illegible]
af disse Linier til deres [illegible]. Jeg
gjorde i den Sag, at det var [illegible] paa at
[illegible] fri for [illegible]; men jeg troer nu,
at intet Skridt i denne [illegible] er [illegible],
hvad dog maatte være et Skridt, derfor [illegible] [illegible]

saa senere beholdt. I den minderige Hedeegn, hvor Drengen, sparsomt udstyret med Skolekundskaber, førte en ensom Til- se som Faarehyrde, knyttede hans stille og indesluttede Sind nderligt til de mange Stedsagn om Kong Gorm, Dronning a og deres Søn Harald Blaatand, og yderligere dreves hans esse i samme Retning ved Læsning i Grundtvigs Saxo- og e-Oversættelser. Hans første Digt blev trykt 1845 i Vejle Avis ik derfra over i Berlingske Tidende som en usædvanlig Ydelse Bondekarl; det var ionelt i sin Tanke- og naivt i dens lige Udtryk, som Digteren med Ven- n: »Jeg af Naturen es til Vesteregnens d« vilde udtrykke langt bekednere Be- lelse, at det var den dske Natur, som e drevet ham til at e. Imidlertid var en n poetisk Væxt op lve Almuelivets Jord- endnu i hine Dage t saa Fænomenalt og s at tyde paa saa oprindelige Evner, sete Mænd i Hoved- n, saasom H. N.

C. A. Thyregod.

SEN, COLLIN og M. L. NATHANSON, tog sig af den unge t og fik ham tildelt en Understottelse til at besøge Jellinge narium. Under Thyregods Ophold her brød Oprørskrigen ud, n deltog sammen med nogle andre af Eleverne som Frivillig første Aars Felttog, hvorpaa han 1849 tog sin Examen og mbede først i Hammerum Herred, senere i Aars, i den af er saa jevnlig beskrevne Egn.

Sin Ungdomskjærlighed til den jydske, særlig til den vest- e Natur er Thyregod bleven tro hele sit Forfatterskab igjennem,

og det er blevet baade af folkevækkende og af ethnologisk samfundsoplysende Betydning just ved at holde sig indenfor det Jordsmon, med hvis lokale og personelle Særforhold Forfatteren er fuldt fortrolig. Læsningen af Thyregods folkelige Skildringer gjør derfor det paalidelige Indtryk, som virkeligt Kjendskab altid vækker, og de staa ved deres jevne Fortællemaade og stilfærdige Følelsesliv i organisk Sammenhæng med deres Emner. Sine meget læste Arbejder har han i Tidens Løb meddelt i jydske Dagblade, i Kalendere og andre Folkeskrifter, men der foreligger desuden enkelte Samlinger; saaledes 1864 »Historier og Sagn«, 1867—76 »Skildringer af det virkelige Liv«, om hvis Emner allerede nogle af Titlerne vække en Forestilling: »Maren Avlskarl«, »To Forskudte«, »Enkens Giftermaal«, »Peder Sultenpine«, »En Storbondeslægt«, »Selvejer og Fæstebonde«, »En Husmand paa Heden« o. fl. At Thyregods Smaaskrifter hyppig forekomme i den af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme udgivne Serie »Folkelæsning«, er i god Overensstemmelse baade med dette fædrelandske Foretagendes og med de meddelte Skildringers Aand.

n Nielsen. ANTON NIELSEN, en Husmandsson fra Fuglebjerg-Egnen, blev født den 5. Maj 1827, tog Skolelærerexamen og var ansat i forskjellige sjællandske Kald, indtil han 1868 paa Opfordring af MADS HANSEN overtog Pladsen som Forstander for Folkehøjskolen i Vester-Skjerninge paa Fyn. Hans litteraire Debut fandt Sted 1860 med »En Mormonhistorie« i Flinchs Almanak, og allerede Aaret efter blev almindelig Opmærksomhed ham til Del, da han 1861 udgav den første Samling af sine sjællandske Folkelivsbilleder »Fra Landet«, kort efter suppleret med to nye Samlinger under samme Titel (3. Opl. 1876). Disse Skildringer virkede paa en meget vid Læsekreds, sikkert mest i den dannede Verden, som en ægte og paalidelig Gjengivelse af Almuens Betragtningsmaade og Handlevis, næsten paa hver Side aabenbarende nye Overraskelser, som just ikke harmonerede saa ganske med det idealiserede Billede af den danske Bondestand, som havde havt mythisk Kurs siden 1848, men ved Iagttagelsernes Mængde og paalidelige Præg utvivlsomt i god Overensstemmelse med en Virkelighed, som Forfatteren maaske havde fremdraget i en noget ubarberet Skikkelse, men som dog ikke hindrede ham i at føle sympathetisk for sit Emne i det Store

Hele, ja endog at lægge Handlingen tilrette paa en uskyldig dentieus Maade. Ikke saa faa Aar inden Ordene Realisme og uralisme vare blevne litteraire Stikord, var Anton Nielsen paa det aa senere stærkt exploiterede Almuelivs Omraade en fuldtfærdig ılist, der uforfærdet Naturalia ind paa Li- Hans senere Arbej- ere noget mere af- npede, maaske som ge af, at Raastoffet er :e bearbejdet: »Tre rtællinger«, 1864, ye Fortællinger«, 6, og de tre Samlin- , der 1867—69 udkom ler Titlen »Bonde- «. Meget kjendte som nuelæsning ere de to d praktisk Tendens vir- ıde Fortællinger »Om ns, der kom paa jskolen«, og »Om ren«, der søgte sam- steds hen.

ANTON NIELSEN.

I Aaret 1862 fløj en ny Sang for Nordens Kvinde Landet dt: »Vi har sagt det saa tidt, og Du veed det saa godt, Du er gtig, Du Kvinde i Nord!« Det gamle Thema var der her af- det en ny Variation; Digteren vil ikke fremhæve Kvindens ønhed og Magt for at forøge de Lovsyngendes Skare, men for nane hende om, hvad hun til Gjengjæld skal yde: Mads Hansen.

Du skal opfostre Drenge med Sener i Arm,
der for Danmark vil kæmpe og dø;
Du skal lægge den Sæd i Smaapigernes Barm,
der skal bære det ædleste Frø.

Du skal værne om Sproget i Børnenes Mund,
det er Moderens Maal, det er dit;
som Guldharpernes Klang, som de Fugle i Lund
skal det svinge sig mægtigt og frit.

Du skal vogte de Sagn og den dejlige Sang,
vi i Arv efter Fædrene fik;
Du skal lukke dit Hjerte for Trældom og Tvang
og din Dør for de Fremmedes Skik.

Den varme fædrelandske Stemning, der kommer tilorde i Sangen, slog ned i de dengang let modtagelige Sind, og den vandt, som sagt, en ganske overordenlig Popularitet, blev sungen allevegne baade til sin oprindelige Melodi (Frithiofs Vikingabalk) og til de to nye, der komponeredes til den, optoges i alle Sangbøger og naaede endog det Højdepunkt af Almenkjendthed, at dens Begyndelseslinier anvendtes som »bevinget Ord« i daglig Skjemt. Ikke mindst Forbauselse fremkaldte den flydende, ulastelige Form, fordi man vidste, at Sangen skrev sig fra Almuelaget, at den til Forfatter havde en Bondemand: »Mads Hansen, Ungkarl«, som han betegnede sig paa sin første Digtsamling.

MADS HANSENS Forfædre vare Bønder saa langt tilbage som Slægtleddene lade sig efterspore. Selv var han det eneste overlevende af ni Børn og blev født den 23. Juli 1834 i Hundstrup i det sydlige Fyn. Han var i sin Opvæxt et stille, lidet meddelsomt Barn, næsten uden jevnaldrende Omgang og i sit fredelige Hjem nærmest sluttende sig til sin Mormoder, der fortalte ham stedlige Sagn og sang Folkeviser, til hvilke han lyttede med Begjærlighed. I Skolen var han ualmindelig dygtig, men færdedes kun lidet med Kammeraterne, levende i sin egen Fantasiverden. Krigen 1848 gjorde et mægtigt Indtryk paa ham; ved den vaktes for første Gang hans fædrelandske Følelse, og han skrev en Sang, som blev afsungen ved en Fest for de hjemvendte Krigere. Forøvrigt tog Mads Hansen allerede som Dreng Del i Gaardens Arbejde, men fik dog Tid til at dyrke saavel sit Violinspil som sin Pen, den sidste baade til Skjønskrift og med orthografisk Uddannelse for Øje, det første saa han kunde spille til Bøndergilder og tage Del i de Koncerter, hans Lærer afholdt med sit af Elever sammensatte Landsbyorkester. I Nabobyen Vester-Skjerninge stiftede Mads Hansen en Sangforening, som naaede op til et Par Hundrede Medlemmer, og hvis sømmelige Samkvem med Musik og lidt Dans til Underholdning bidrog meget til Forbedring af Omgangstonen i Egnen. Ogsaa en Læseforening oprettede han, og da Skyttebevægelsen blev rejst her i Landet, sluttede han sig strax til den;

for egen Regning og Risiko kjøbte han for laante Penge et Hus i Vester-Skjerninge By, som han indrettede til Højskole og senere udvidede betydeligt — han var kort sagt virksom paa alle Omraader, hvor der kunde arbejdes paa Folkets Oplysning, dets aandelige Forædling og dets Befæstelse i Fædrelandskjærlighed. Med dyb Sorg var han Vidne til, at hans Standsfæller villigt lod sig drage med til en politisk Færd, der syntes ham at maatte føre bort fra den fredelige Udviklings Goder, som Grundloven havde havt for Øje. »Jeg kan ikke se Andet,« skriver han i »Dansk Ugeblad«, »end at denne Vildfarelse har sit Udspring fra Materialismen, der ad Snigveje og formummet baner sig Vej til ædelttænkende Mænds Hjerter«, og han udtaler Haabet om, »at alt det usande Paahæng, Grundtvigianismen har faaet, vil tabes«.

Mads Hansen.

»Ungkarl« kaldte Mads Hansen sig kun paa sin første Digtsamling. Just denne var Aarsag i, at han senere kunde bortkaste hin Titel, idet en opvakt og af højere Interesser livlig bevæget jydsk Bondepige, stærkt paavirket af dens Poesi, indledede en skriftlig Tankeudvexling med ham, som førte til Ægteskab og skaffede Digteren Erstatning for det tunge, mange Aar af hans Liv overskyggende Tab af en i Ungdommen inderlig elsket Kvinde. Trofast og haabende til det Sidste stod hans Hustru ham ved Siden i de Aar, da Sygdom lagde sin Haand paa ham; men selv den omhyggeligste Pleje kunde ikke afvende Dødens Komme. Den indtraf den 2. April 1880.

»Han var et ualmindelig begavet og modent Menneske, en mer end almindelig alvorlig og arbejdsom Mand, en ren og ædel Natur, en Adelsmand i Bondekofte,« siger PLOUG om ham i den Efterskrift, hvormed han har ledsaget Mads Hansens af PEDER R. MØLLER forfattede Biografi (»M. H., en Levnetstegning«, 1881). Han var tillige noget Andet: han var et om end sjeldent, saa dog hverken enestaaende eller mindre fyldestgjørende Exempel paa,

Mads Hansens Haandskrift.

Første Strofe af »Stævnemødet« (»Markblomster« 1873).

hvorledes Almuebegavelsen i vor lille, kun af let overskridelige Samfundsgrænser skilte Nation kan naa op til de højeste Sfærer af aandelig Interesse og tilegne sig de videst udviklede Kulturformer. Da Mads Hansens første Hefte »Sange« udkom 1866 og oplevede fem Oplag i tre Aar, fattedes der ikke Røster, som forkyndte, at her stod man overfor et nyt Frembrud af Folkedybet, her skød noget Autochtont frem til Fornyelse af dansk Litteratur. En Kyndigs første Blik paa Digtsamlingens Indhold maatte være

nok til at vise, at dette beroede paa en Vildfarelse. Her var netop intet Nyt, men her var et af naturlig Opvakthed, poetisk Følelse og hengiven Læsning af vore bedste Forfattere betinget Arbejde i det gamle Spor, udført med en forbausende Lethed, en Efterklang af vor Digtnings fuldeste Toner, lydende med en skuffende Oprindelighed. Ikke et Halmstraas Bredde skiller vor klassiske Digtnings heldigste Epigoner med deres omfattende kunstneriske Dannelse fra Bondesangeren, naar han synger om Kongen: »Der er en hellig Kilde i vort Hjerte, med Kongelys omkring den stille Bred«, om Frederik VII.s Død: »Den danske Konge er død saa brat«, om Danmarks Bøgeskov: »Du friske, danske Bøgelund, Asynjers Tempel, Alfers Bolig«, om »det andet Dannevirke«:

Med Sværdet i den ene Haand
og Harpen i den anden,
i kristen Tro og nordisk Aand,
med Højmods Træk i Panden

vi samles i en sluttet Trop
og bygge Dannevirke op,
at Korsets Fane paa dets Top
igjen med Sejr kan vaje;

om de danske Krigere: »I vor Barndom vi hørte Kartovernes Brag«; om Fyn: »Perle paa Havets glindsende Vove«; om Aftenen: »O drømmerige Nat, o dunkle Skygger«; om »de kjære Steder«: »Flyv hen» min Aand, til hine skjønne Dale«; om Sønderjylland: »Herlige Land med de tusindaars Minder« o. s. v. De overdrevne Forventninger og den misvisende Retning, de havde taget, skadede Interessen for de to følgende Digtsamlinger: »Sange«, 1870, og »Markblomster«, 1873, som ikke vakte nogen stor Opmærksomhed i den litteraire Verden, der havde jublet ved Digterens Debut. Beskeden opfatter Mads Hansen dette Tilbageslag som en baade naturlig og berettiget Reaktion; men denne burde nu have udspillet sin Rolle, thi ogsaa blandt hans senere Digte findes der en Lyrik, som uden at blues kan stilles jevnsides vor bedste, hvad det smukke og klare Udtryk for Stemningen angaaer.

Ved Betragtningen af den danske Litteratur i den sidste Halvdel af Perioden 1850—70 og de følgende Aar indtil den Dag idag maa man ikke overse en Omstændighed, der har havt megen Betydning ved at paavirke Smagsretningen og tilføre Tidens Ideindhold et vægtigt Bidrag: Indflydelsen af den unge norske

Digtning. Nordens to betydeligste Digtere i vor Tid ere Normænd, og da de desuden ere rykkede os særlig nær ved at vælge dansk Forlag for deres Skrifter, ere de blevne bestemmende Faktorer i vort aandelige Liv, gjennemtrængende det med deres Ideer paa en ganske anderledes inderlig Maade, end nogensomhelst fjernere Digtning vilde kunne gjøre det. Forsaavidt danne de to Lande paany en Enhed, og i skjønlitterair Henseende er Aaret 1814 sat ud af Sagaen.

ET NITTENDE AARHUNDREDE.

IV.

NYE STRØMNINGER.

1870—1900.

De nye litteraire Strømninger, der med noget af en Stormflods Pludselighed og Voldsomhed brød frem i Begyndelsen af Halvfjerdserne, ere, hvad Udspring og Retning angaaer, vidt forskjellige fra Digtningens tidligere Løb. Det vil derfor være rigtigt forud for Skildringen af den nye Bevægelse, dens Ledere og dens »Kjølvandsfølge« at trække de afsluttende Linier for de tidligere omtalte Forfatteres Virksomhed, hvorved dog udtrykkelig maa bemærkes, at enkelte af dem tog Del i den litteraire Kamp, som Sammenstødet mellem det Nye og det Gamle afstedkom, og at disses Navne paany ville møde frem under Omtalen af de polemiske Brydninger.

Højtbedaget døde H. P. HOLST (S. 419) den 2. Juli 1893, toogfirsindstyve Aar gammel. Sit Maanedsskrift »For Romantik og Historie« havde han fortsat til 1890, altsaa i toogtyve Aar, og endnu ved sin Død beklædte han Embedet som Sceneinstrukteur ved det kgl. Theater, uden dog at tage nogen nævneværdig Del i Arbejdet. Sin ældre Produktion samlede han i forskjellige Udgaver: »Udvalgte Digte« 1874, »Noveller, Skizzer og Novelletter« 1881, »Lejlighedsdigte« 1884 og de sex Bind »Udvalgte Skrifter« 1887—88. Det kvikke lille versificerede Lystspil »A-ing-fo-hi« (efter et fremmed Sujet) oplevede i et Par Aar en Mængde Opførelser, men størst Værdi blandt Holsts senere Arbejder har Digtcyklen »Fra min Ungdom« 1873. Det er en Række Anekdoter fra hans Livs første Menneskealder (indtil 1848), fortalte i let-

Norden, hvor de »plantede i Skoven Korsets Mærke, aabned Skolestuen med det Samme«, naaes til Udgangen af Kantatens første Del med Lovprisning af Universitetets Grundlægger Kong Christian den Første. Dens andet, kortere Afsnit indledes med otte beundringsværdigt kort og kraftigt koncentrerede Linier om det kirkelige Reformationsværk, og derefter følger den prægtige, ligesaa sammentrængte Udmaling af Oplysningens Gang gjennem Landene:

Frem drager Slægternes lange Karavane,
trodsende Ørkenens Sand;
skiftende Førere, Feltraab og Fane,
stræber den mod Strimen i Himmelens Rand.
Gøglende Syner har sinket dens Fod,
Omveje fyldte dens Tid og dens Evner;
aldrig dog svigted dens Tillid og Mod,
altid dog fremad den stævner.

Saa vil det blive til Verdens sidste Dage:
frem skrider Aandernes Tog.
Skuffet og skræmt, det ej flygter tilbage,
snublende og faldet, det rejser sig dog.

Slægter udslukkes — saa fødes der ny,
Kræfter opslides — saa modnes der andre;
frem imod Sandhedens straalende Gry
Menneskeheden maa vandre.

Hvorhen den søgende Ridderskare stiled,
hvor den saa fæsted sin Lejr,
ud fra vort Land er der Stalbrødre ilet,
delende dens Skuffelse eller dens Sejr.
Mellem de herskende Folk er vi smaa,
ikkun en Torso med afrevne Lemmer;
i vor forhuggede Skjoldrand dog staa
Navne, som Verden ej glemmer.

I Slutningskoret nedlægger saa Digteren de Ønsker for Konge, Folk og Fædreland, der ere hans Digtnings idelige Omkvæd og Tanke, idet han som i Kantatens Begyndelse paakalder den styrende Gud:

Opmand det Folk, Du haardt har prøvet!
Lad Villiens Kraft og Sindets Tugt
med Hjertets Ild og Tankens Flugt
det atter hæve op af Støvet!

Beskyt vort minderige Land,
dets Ret, dets Frihed og dets Ære!
Skjærm Ham, Du gav dets gamle Spir at bære,
den nye Stammes første Christian.

De »Nye Digte« indeholde endelig ogsaa Prøver paa den Hjemmets Poesi, der er saa ejendommelig for Carl Ploug: den aldrig afblegede eller afblomstrende kjærlighedsfulde Hyldest af hans Hustru. Han synger til hende i 1874:

Nu er Du en Matrone
paa fyrretyve Aar,
og Høstens Segl har studset
dit mørkebrune Haar;
lidt dybere paa Kinden
sank Øjets Skygger ned;
din smalle Jomfru-Midje
blev moderlig bred.

For mig er Du den Samme,
jeg bejlede til,
og ingen Ynde raned
Dig Tidens lumske Spil;
paa vore høje Ymper
maa jeg regne det ud,
hvorlænge det er siden
jeg fæsted Dig som Brud.

Og den Sonnet-Form, som særlig var helliget Digtene til hans Livsfælle, behersker han endnu, selv naar han synger om sine sygnende Kræfter:

Ak, jeg er bleven fattig, derfor rutter
jeg ikke mer med Viser og Sonnetter.
De fleste Rhytmer, som jeg sammenfletter,
jeg selv forstemt i Kakkelovnen putter.

Nu slaa ej Timer til, som før Minutter;
hvad jeg har digtet, retter jeg og retter,
indtil det Hele ud jeg modløs sletter;
det er paa Tide, at mit Spil jeg slutter.

Men at jeg bliver taus, Du ikke lider;
Du mig forbyder, Lyren bort at hænge;
Du fordrer, at min Vingehest jeg rider.

For Dig jeg gjør, hvad ej jeg gjør for Penge;
for Dig jeg trodsig mod min Afmagt strider.
Du faaer det sidste Klimp af mine Strenge.

Samlingens sidste og største Stykke hedder »Til Samtiden« og er skrevet i Efteraaret 1883. Det er Plougs Opgjør med Tiden — Tanker og Udtryk, som ere velkjendte fra hans mangeaarige Deltagelse i den offentlige Drøftelse af sociale og politiske Forhold; den poetiske Form har ikke faa Svagheder, og det hele Digt har mere Karakteren af en polemisk-didaktisk Diatribe end af poetisk skabende Inspiration; men det viser klart den syvtiaarige Digters Standpunkt til Tidens Bevægelser og mangler ejheller rhetorisk Fynd i Udtrykket. Han seer med Sorg Folket arte sig efter Nederlaget 64 paa en Vis, der ikke adler, men fornedrer det. Han sammenligner Almue-Demokratiet med Penelopes brutale Bejlere, der i Odysseus' Fraværelse spille Herrer i Huset og utaalmodigt kappes om at vinde hendes Gunst:

Som en Penelopeja Danmark sidder
indsvøbt i Enkeklæder sorte;
thi hendes Husbond, hendes fødte Ridder,
den ægte, sande danske Folkeaand,
har længe været borte.
Hun savnet har hans stærke Haand,
da ydre Fjender opbrød hendes Porte
og slog en Sønneflok i Trællebaand.
Har hun ej Ret at fordre holdt i Ære,
hvad hun af dobbelt Sorg og Savn maa bære?
Men just derfor man Tiden fandt bekvem
til Magten for sig selv at stræbe efter.
Man skrabed sammen alle Sorter Kræfter
og indrangerede i Banden dem;
og da man mærked, let gik ikke Dansen,
fordi endnu der vaaged Mænd paa Skansen,
som ikke sig forbløffe lod
af Helte-Fagter og Alarm-Signaler
og ikke veg en Fod
for noget Styrtebad af tomme Taler,
saa tyede man til Taskenspiller-Kneb

og alskens smaa Godtkjøbs-Opfindelser,
hvormed den Hob, som blank er for Begreb
og sikret mod Samvittighedens Mindelser,
blev snurret rundt som Høns i Børnelegen
og stadig dog er lige langt fra Stegen.

En rigelig Del af Skylden for Landbefolkningens Selvovervurdering lægger Ploug paa Grundtvigianernes, ja endog paa selve Grundtvigs Skuldre. Han »lægger paa Kæmpens Grav sin Krans til Tak og til Ære«, han »kjender i Nutiden hertillands ej Stræben mod højere Maal end hans i Liv, i Sang og i Lære«; men hans store Fejl var, at han vilde være Folkefører, og »skjøndt han ej magted at vise Vej, slaa Følge med Andre vilde han ej«:

For ham var Frihed et Himmelrum,
af Intet begrænset;
hvor Alt, der var nødigt, frivilligt kom
og Høg og Due fløj jevnsides om
og Manna-Gryden ej lænsed.
At Thor maatte frit med Hammeren gaa,
men Loke lænkes til Klippen graa,
hans taagede Syn ej ænsed.

Naar Grundtvig »forkastede Tugt og Tvang og Pligternes Lære«, skulde man have betænkt, at »Skjald han fremfor alt Andet var, og Mangt og Meget udslynget han har af Lune og vexlende Tykke.« Men dette have hans Tilhængere aldrig taget i Betragtning, og til dem vender Digteren sig med sit bebrejdende Spørgsmaal:

Jer sporger jeg, som hvert Ord af hans Mund
Jer føre til Nytte:
Om han havde ejet det rigeste Pund,
han blev dog et skrøbeligt Menneske kun,
hvem Synd og Vildfarelse mødte;
mon I da Jer Pligt mod Sandhed ej brød,
naar, uden at vrage, i Folkets Skjød
I vælted den hele Bøtte?

Fra Grundtvigianerne vender Ploug sig til den radikale Litteraturs Bannerførere, »Nutidens unge Titaner«, som han ironisk kalder dem. Han dømmer den realistiske Skildring, der »kaster sin Gunst paa de Smaa i Kjøbstad og Landsby og Leje« som falsk og tendentieus:

Men hvorfor I elske just dem,
i Billedet selv kan man spore;
thi Grundfarven, som stikker frem,
er Had kun og Nag til de Store.
Saamænd, der er braadne Kar nok
i alle Etager og Klasser,
men der, hvor de findes i Flok,
er netop de myldrende Masser.

. . . Derpaa I har ej løst Patent,
at Kunsten til Livet skal knyttes;
men dermed den daarligt er tjent
til Træl eller Bybud at nyttes.
Det skeer, naar tykhudet Tendens
som Maaler og Vejer fungerer
og vrager det Bedre, imens
den Vennernes Jux protegerer.

Digtet »Til Samtiden« er som en Kvintessens af Plougs Artikler i »Fædrelandet« mod Slutningen af Bladets Levetid. I

Efteraaret 1881 var han fratraadt Redaktionen efter fyrretyve Aars Arbejde, og et Forsøg paa at fortsætte uden Ploug, maatte snart opgives. Det var i Virkeligheden ham, som var »Fædrelandet«, og »Fædrelandet« var Ploug. De to Forcer, som gjorde Bladet læst, vare Redakteurens ledende Artikler og den udmærkede Feuilleton, der i en Aarrække bragte en Mængde Essays af moderne europæiske, mest engelske og franske Forfattere. Det øvrige Bladstof — særlig Dagsnyhederne — og den hele journalistiske Organisation, som et Dagblad nuomstunder kræver, var det kun smaat bevendt med, og den gamle Praktiker M. L. Nathanson, »Berlingskes« Redakteur, havde ikke saa helt Uret, naar han kaldte »Fædrelandet« et Ugeblad, som udkom hver Aften. Men ogsaa paa anden Maade var dette i en Menneskealder ligesaa ansete som — trods den ringe Udbredelse — indflydelsesrige Blad en diametral Modsætning til den moderne Presse: dets Drift tog kun i ringe Grad Hensyn til den forretningsmæssige Side af Foretagendet. Ligesom Bladet i Christian den Ottendes otte Regeringsaar maatte udrede Bøder til et Beløb af ca. 13,000 Kr., saaledes forsmaaede det efter Kongens Død den Stilling som Regeringsblad, det vistnok havde havt let ved at opnaa. Det bevarede en fuldkommen Uafhængighed og tog mindst af Alt Hensyn til det Lukrative; har det nogensinde givet Overskud, har det neppe været store Summer; et Par Gange maatte Venner træde hjælpende til, og i Løbet af Halvfjerdserne sygnede det mere og mere hen.

Men forstummede end Plougs Prosa med »Fædrelandets« Ophør, saa tav ikke derfor hans Poesi. Endnu i sin høje Alderdom besang han Danmark »med Bøgeløvet om sit Haar og Fuglesang paa Tunge«, Kongen, »som Tillid gav og tog i Bytte«, og i sit Hjems Sonnetkrans flettede han Aar for Aar sin Blomst:

Kan jeg endnu Sonnettens Sløjfe binde
med sløve Øjne og med stive Fingre,
skjøndt slappe Strenge aldrig ere klingre
og Tanken famler om for Ord at finde?

Jeg vil jo intet Kampraab lade skingre
og ingen Sejr i Rhytmers Velklang vinde,
men ikkun sige Tak en elsket Kvinde,
der vredes ej, om Versets Fødder slingre.

Ja, jeg vil takke Dig for Sommerglæden,
da Solen skinned og da Rosen blussed;
for Høstens Tid, da Leer kapped Sæden

og Blæsten Skovens rige Lokker studsed;
for Vinteren, da sammen vi paa Slæden
ned over Livets hvide Banker russed.

Monumentale Digte kunde Ploug endnu skrive med en Fynd i Udtrykket som ingen Anden, hvad enten han selv inspireredes af Emnet, som ved Halls Død, da han varmtfølende skrev hans Eftermæle og prægnant kjendetegnede hans Politiks Art i de fire Linier:

Først spejdede han Mulighedens Skranker,
og hvor der inden dem var sikkrest Grund,
der strøg han helst sit Sejl, lod falde Anker
og drøfted: »Hvad saa videre« en Stund.

eller »Lejligheden« kom til ham som en Opfordring, saaledes som ved Mindefesten for Stavnsbaandets Løsning, ved Afsløringen af Suenson-Monumentet og af Bülow-Mindesmærket, ved Universitetsfesten i Anledning af Kongens Regerings-Jubilæum, ved det kgl. Theaters Mindefester for Fru Heiberg og Hostrup og ved Universitetsfesten i Lund 1877, da han modtog Værdigheden som Æresdoktor. Plougs sidste Digt blev ufuldendt. Dets Emne var — et smukt og mindeværdigt Tilfælde! — den Aarvaagenhedens Gud, som Digteren havde taget til Symbol for sin vækkende Digtning. Forlæggeren Ernst Bojesen havde anmodet ham om nogle Textlinier til en Tegning af Stephan Sinding, forestillende Hejmdal. Om Aftenen den 26. Oktober 1894 laa paa Plougs Skrivebord følgende Udkast:

Hejmdal stander paa Hjerternes Bro
som Vagt for de højeste Lofte;
aldrig han linner om Luren sin Kno
og spænder ej Sværd fra Hofte,
spejder gjennem Luftens bølgende Lag
Vartegn om Jetternes Brynde og Nag

— — — — — — — — — — —
Jeg mindes, at e e n g a n g han blæste saa fast,
at Folket foer op af sin Dvale;
Fortidens skillende Murværker brast
mellem Hytter og fornemme Sale
— — — — — — — — — — —

Dagen efter følte han sig syg og vilde gaa tilsengs, da han pludselig sank sammen og Bevidstheden forlod ham. En halv Time senere havde han uden synlig Dødskamp draget sit sidste Suk.

Efter hans Død udgav hans Nærmeste »Efterladte Digte« af Carl Ploug; det er af dem, de sidst anførte Citater ere tagne.

amlingen indledes af en interessant og særlig hvad Analysen af lougs Digtform angaaer særdeles kyndig og indgaaende Karak:ristik, hvis Forfatter er ERNST VON DER RECKE. Udenfor Stuenterforeningen er Plougs Buste rejst.

Paa Grund af Svagelighed tog **Hostrup** (S. 420—24) i Efteraret 1881 sin Afsked fra Embedet som Slotspræst i Frederiksborg g Sognepræst i Hillerød. Han flyttede til Frederiksberg for at yde sit Otium i denne Emeritopolis, men opgav dog ikke helt sin ejstlige Virksomhed, idet han, saalænge Kræfterne endnu tillod let, hver Maaned samlede en hovedsagelig grundtvigiansk Tilhører:reds om sig; efter Mesterens Død stod han som en af denne :irkelige Retnings mest fremragende Talsmænd og var, i Overenstemmelse med dens Livssyn og Virkemaade, efterhaanden kommen nær Forbindelse med de aandelige Bevægelser i Bondestanden, aa at han paa afgjørende Punkter stod sine akademiske Ungdomsællers Standpunkt fjernt. Allerede kort efter Nederlagsaaret 1864 'ar Hostrup begyndt paa at samle Befolkningen til Foredragsmøder or at holde dens Mod oppe, og hans Indflydelse som folkelig Taler var af særlig vækkende Art, baade ved de Emner, han 'algte, og den Fremstillingsform, han benyttede. I den Samling »Folkelige Foredrag«, han udgav 1882 og som er udkommen flere Oplag, tager han saaledes snart sit Udgangspunkt fra en Folkevise, snart fra et Ordsprog eller en Sentens (»At leve er ikke at dø«, »Kæmp for Alt, hvad Du har kjært«, »At hvile paa en Sten«), snart karakteriserer han en Digterpersonlighed (Oehlenschläger, Grundtvig, Hauch) eller behandler et mere abstrakt Thema paa almenforstaaelig og fyndig Maade (»Om Dannelse«, »Om Forholdet mellem den ældre og yngre Digtning i Danmark og Norge«). Men hvad han end vælger til Text, udspringer hans Tale lige fra hans Personligheds jevne Væsen og glider klart flydende, uden hetoriske Kaskader, gjennem sit rolige Leje.

Hostrup.

I 1885 udsendte Hostrup et lille Bind »Sange og Digte fra senere Aar«. Det aabnes med Sangen ved Grundtvigs ordefærd »Kimer, I Klokker! nu sluktes en Sol over Mulde« og bringer Digterens øvrige lyriske Produktion i Tiaaret efter 1872. En ikke ringe Plads indtages i dette som i det foregaaende Bind af de fortræffelige Bryllups- og Sølvbryllupssange — Aarene ere

svundne, og for mangt et Par, ved hvis Bryllupsfest Hostrup havde sunget, skriver han nu Sølvbryllupsvisen. Ogsaa for sin egen Hustru i Digtet »Elisabeth«:

Saa gik tyve Aar og fem,
leved jeg i fler end dem?
paa de andre ligger Taagen,
er det vist, jeg da var vaagen,
eller fandt i Livets Elv
først med Dig jeg ret mig selv?

Altid mig det tykkes nu,
at hvor jeg er, der er Du,
med i Haab, i Drøm, i Tanker,
altid med, hvor Hjertet banker:
for mit Øje paa hver Plet
staaer der nu: Elisabeth.

Hostrups Opfattelse af sin Præstegjerning kommer paa en for hans hele Natur karakteristisk Maade tilorde i Digtet »En Præstehistorie«. Den unge Landsbypræst er sent om Aftenen sysselsat med at overtænke den Ligtale over en rig Bonde, han næste Dag skal holde i sin nye Menigheds Paahør. Han har da en Drøm, i hvilken han ved Baaren holder »en Tale, som har Næb og Kløer, om Dommen bagved Gravens Slør, om Kvalens Orm, som aldrig døer.« Da forekommer det ham, som om Ligets Ansigt antager hans afdøde Faders kjære Træk — han, »som fødtes i en vantro Tid, som tidt med Sønnen kom i Strid om Frelsen, han ej kunde tro, om Underne, hvoraf han lo,« og forfærdet over sine fordømmende Ord vaagner Præsten, glad over, at det kun har været en Drøm. Han gjør Udkast til en ny Tale, og han synes — som før — at se sig selv staa ved Kisten og udmale, hvorledes den Afdødes dygtige Livsgjerning og hans Kjærlighed til Hustru og Børn vidner om, at skjøndt han ikke har baaret sin Tro tilskue, har han visselig havt den hos sig i Løndom. Da gribes han af Rædsel ved at se Kval og Skræk arbejde i den Dødes stivnede Ansigt, »som om han vilde raabe: »Nej, Du lyver!« men formaaer det ej« — — Præsten vaagner atter foran sit Skrivebord »og gjemmer saa den hele Sag i Tro paa Gud til næste Dag.«

Hvad talte han da om ved Baaren?
Jeg veed, han krænked ikke Taaren,
han hverken greb til Dommens Ris,
ejheller løj den Dødes Pris.
Hans Tale handled kun, jeg troer,
om Syndens Sold og Livets Ord,
om ham, som elsked Støvets Slægt
og bar for os al Brødens Vægt,

og som, naar tidlig eller silde
vi lytte til hans Røst, den milde,
flux bringer Naade, Fred og Sejr
selv ind i Dødens faste Lejr.
Og om ej Mange just blev rørt,
om Flere hvad de helst gad hørt
ej dennegang i Talen fandt,
Alt, hvad han sagde, var dog sandt.

Decenniets politiske og litteraire Strømninger afspejle sig i Digtsamlingen. Da Bjørnson 1872 anbefalede at »forandre Signalerne« overfor Tydskland, tilraabte Hostrup ham:

Ja, kan dit Ord faae Ørnen bort, den stærke,
der troner nu paa Jyllands Ryg,
at over Mark den danske Lærke
igjen kan kvidre fri og tryg,
saa, gjæve Nordmand, skynd Dig, tal!
skaf bort det sorte Krigssignal!

Digtet suppleres af det paa samme Tid skrevne »Til de danske Sønderjyder«. I Anledning af »Fædrelandets« Holdning overfor den provisoriske Finanslov 1877 indrykkede Hostrup i »Dansk Folketidende« et Digt til Ploug, hvem han beder tænke paa den af ham selv besungne »Tolvaars-Knægt i Lærredsbuxer og Vadmelstrøje« og spørger:

Blev Dig hans Vadmel grovt og grimt?
Synes Dig Straalen i Øjet bleget?
Var det i hans, der sluktes Glimt?
Var det ej før i dit eget?

Ploug svarede med Digtet »Tak for din Hilsen, min gamle Ven, med manende Vemodsrøst« og forsikrer ham:

Jeg staaer, hvor jeg altid stod før,
som Skildvagt paa Volden »mod Jætten og Trolden« og tænker ej
at gaa min Vej,
før man til Graven mig kjør.

Ved Plougs 50 Aars Studenterjubilæum to Aar efter skrev Hostrup en af Sangene og sluttede den med de djerve Strofer:

Tiden gaaer, og Kampen flyttes,
altid hvor dens Bølger mødtes,
var han med til ind i Høst,
kæmped uden Skjold og Hjelm,
la' ej Fingrene imellem,
hugged til af Hjertenslyst.

Slog han fejl i Vaabenbraget,
altid var dog Marv i Slaget,
altid følte man iløn:
ej han stred for Gunst og Gave,
men for Thyras Blomsterhave
som sin Moders gjæve Søn.

Sin Sympathi for aandelig Bevægelse overhovedet udtalte Hostrup ved sin til et Rusgilde i Studentersamfundet skrevne »Vise om Andemad«. Han begynder med at udtale sin Glæde over Alt, hvad der er grønt — dog med Undtagelse af Andemaden, der »hvergang en Strømning gaaer istaa strax sig drømmer ovenpaa«. Og han fortsætter:

Skal det da gro, til Kraften slides op,
hvile med Fred, hvor Livets Storme tude,
grønnes, til mer ej Bøgen skyder Knop
og til Jordklodens Saga er ude?
Skal det som Norges Fjelde staa
og vise da, hvor Danmark laa?

Nej, vel ihjelslaaes ej det af en Kniv,
Ild eller Frost det dræber ingensinde,
dø kan det ej (det forudsætter Liv),
men des snarere kan det forsvinde.
Bare lidt Strømning ind deri,
saa er dets Vælde helt forbi!

Den Lære, Sangen vil indprente, formuleres kortelig i dens Slutningslinier: »Oprør vi priser ej — nej stop! men Skaal for dem, som rører op!«

Paa det politiske Omraade fulgte Hostrup Venstrebevægelsen saa langt, at han lod sig opstille som Oppositionskandidat ved Folkethingsvalgene 1887, uden dog at opnaa Valg. Paa det litteraire Omraade tog han derimod sine Forbehold. I Digtet »Sidst i Oktober« taler han om de Kunstnere, »der elske det faldende Løv især og fryse for det at fange«:

Mig synes, at Smagen har helt slaaet om,
at Livets Nedgang, dets Alderdom
forunderlig stiger i Prisen;

før skildred man helst dets Kraft, dets Fart,
nu troer jeg, man finder det nok saa rart
at sysle med Enden paa Visen,

Han har forsaavidt ikke noget imod denne Smagsretning, som det jo kan være ganske rart »for en aldrende Fyr« at blive interessant for Kunsten med Aarene, uden Besvær, men han vil dog forlange, at disse Billeder af den sene Oktober, af Afskedsstunden og den sidste Strid, ogsaa blive fuldtud sande, saa at Kunstneren ikke »snyder os for det Bedste«:

Ja, giv os Høsten — det bede vi Jer —
med Ord eller Farver, kun som den er,
og udelad ikke Vaaren,

thi den hører med i det høstlige Kvad,
saavist som hvert et faldende Blad
blotter en Knop, der spaar'en.

Digtet »Til Menneskemalerne« har den samme Sag til Emne. Digteren er ikke bange for »Mulm og Dynd og Sod«, for »de klamme Mures Skimmel«, men vel at mærke kun naar man lader ham beholde »en Haandsbred af en Himmel«. Men Skarnet for Skarnets egen Skyld kan han ikke forsone sig med, og han lader sig ikke overbevise af »en aandrig Fyrs« Doktrin om, at »den som Livet vil forstaa, maa ned i Understrømmen«.

Og dermed aabned han en Lem
imellem Gadens Stene,
en Flod dernede rulled frem,
men ingen af de rene;

og mens jeg mig for Næsen holdt,
ned pegede hans Handske:
»I dette Dyb,« han sagde stolt,
»det gjælder nu at granske.

»Se der vi først kan komme nær,
hvad sig i Livet dølger,
og ingen Himmel med sit Skjær
kan farve disse Bølger,
ej Pust af Vind, ej Spor af Glans
forvilder der vor Søgen,
der ligger for den aabne Sands
Realiteten nøgen.

»I Gamle, som kun vilde den
med Maanesølv plettere,
I kan nu godt gaa hjem igjen,
I bruges ikke mere;
men Ungdommen, I næsten fik
med Romantik forkludret,
den skal nu faae sit sunde Blik
restituert i Mudret.

»Kun der« — men jeg om Hjørnet fløj
ind i et snevert Stræde,
hvis Luft med Smag af Stenkulsrøg
jeg aanded ind med Glæde;
en skummel Krog — for Skjønhed ej
man ellers har beskyldt den,
men Fyren havde nu for mig
helt med sin Snak forgyldt den.

Endnu er der en lille Digtsamling af Hostrup at omtale: de »Efterladte Digte«, som hans Hustru udgav 1893. Indholdet har noget af det tilfældige Funds Karakter, men ejer maaske netop derfor en tiltalende Friskhed, ikke mindst fordi det paa et lille Rum spænder over hele Hostrups Digterliv, fra hans Rusaars Hyldest af F. L. Liebenberg, der »ledede hans Fjed til det Skjønne, til det Høje«, og indtil den sidste Strofe fra 1892, i hvilken han lovpriser og takker sin Hustru for deres lange Samliv:

Jeg har faaet en Ven for Livet,
bedre blev der ingen givet,
hun har fyldt min Vaar med Blommer
og bragt Solskin til min Sommer,
var min Fælle tro i Striden,
er min Trøst i Skumringstiden;
Alting har hun med mig delt,
hun har gjort mit Halvliv helt.

Morsomt er det at læse Skjemtedigtene til Ungdomsvennerne Voltelen og Mantzius eller Deviserne til Studenterforeningens Juletræ og Ansøgningen til Kultusministeren om Opførelsen af en Præstebolig i Silkeborg:

O tænk paa mit unge Familieliv,
o tænk paa min huslige Glæde,
men tænk fremfor Alt paa mit Præste-Arkiv,
som Mus og Rotter vil æde.

Friskt og ungt er ogsaa Lunet i den til Bournonvilles Jubelfest skrevne Sang om »den danske Skueplads«, hvor Apollo anraabes om at skjænke den de bedste Gaver, saaledes bl. A.:

Skaf et Publikum, som gjerne
følger Muserne paa Tog,
og en Kritikus med Hjerne,
som dog ej er altfor klog.
Der er dem, som er saa grumme,
grumme svære at forstaa:
o Apol! gjør dem lidt dumme,
at vi Smaafolk kan dem naa.

I Sangen ved Holberg-Jubilæet 1884 ønskes der vor Tid en Skribent som ham — »tænk, hvad han fik at bestille!«

En Moralist han var for sin,
gav den »Moral« alle Dage,
dypped dog helst den i Skjemtens Vin,
saa den blev let at tage.

Nu de os byder den som Mixtur,
bittersalt og eddikesur;
lærte de Holbergs Druekur,
aa, hvor den nu vilde smage.

En stor og glædelig Overraskelse beredte Hostrup sine mange Venner ved efter femogtyve Aars Taushed ganske uventet at gjenoptage sit dramatiske Forfatterskab. Efter lang Tids Skranten maatte han, indstændig opfordret dertil af Lægen, i Februar 1879 foretage en tre Maaneders Rejse til Sydeuropa. Den havde foreløbig de bedste Følger for hans Helbred, og i sin oplivede Stemning følte han pnany Lysten til Skuespildigtning vaagne i sig. I Løbet af Sommeren lagde han Planen til et nyt Arbejde, fuldførte det den paafølgende Vinter og fik det opført paa det kgl. Theater i Januar 1881.

Efter disse Tidsangivelser (af Fru Hostrup i Tillægget til »Senere Livserindringer«) er Planen til »Eva«, Skuespil i fire Akter, saaledes lagt, inden Hostrup kunde kjende Ibsens »Dukkehjem«, om hans Stykke end først blev opført efter dette. Og dog er Ligheden mellem de to Skuespils Emner saa stor, at man kunde tro, Hostrup af den langvarige og skarpe Nora-Debat havde følt sig fristet til at tage den samme Kollision op til Behandling paa anden Maade. Konflikten drejer sig i begge Stykker om Kvindens Stilling i Samfundet, særlig om hendes Afhængighed af Samfundslove, om hvis Tilværelse hun svæver i Uvidenhed. Som Nora viser sig i højeste Maade forbauset over, at Lovene forbyde Anvendelsen af falsk Underskrift, selv om der tilsigtes det ædleste Formaal dermed, saaledes vaagner Eva forfærdet til Erkjendelse af, at andre Love give Husbonden Enebestemmelsesret med Hensyn til Børnenes Opdragelse. Men videre strækker Ligheden sig heller ikke. Problemets Løsning er hos de to Digtere ligesaa forskjellig som deres Temperament: hos den norske et uopretteligt Brud, hos den danske en Forsoning af Modsætningerne i gjensidig Kjærlighed. Hvad Sceneriet angaaer, er »Eva« langt fjernet fra Ungdomsaarenes Studenterkomedie. Allerede i »Tordenvejr« havde Hostrup forladt Regensmilieuet for istedenfor »Tankens Slot« med

dets hjælpende Aander at bygge en solid jydsk Herregaard. Ogsaa i »Eva« ere vi paa Jyllands Grund og midt inde i en saa haandgribelig Virkelighed som et Folkethingsvalg med dets modstræbende Interesser, personificerede i faste Skikkelser fra Land og By. I Lystspillet »Karens Garde«, der fremkom 1886 og havde endnu større Sceneheld end »Eva«, bevæger Handlingen sig paa Kjøbstadgrund og betjener sig af en Række Provinsialister fra forskjellige Lag, samlede om et lokalt Embedsjubilæum: den bureaukratisk stive Amtmand, den lidet holdningssikre Borgmester og hans dygtige Kone, den unge Politifuldmægtig, en dominerende Kjøbmand, en socialistisk Cigarmager, et Par pjankede Smaafrøkener og lignende typiske Skikkelser, der danne Baggrund for den ikke helt almindelige, men dog tæt til Virkelighedslivet knyttede Konflikt, der bindes og løses i Løbet af de fire Akter. Stykket klinger ud i en mild Harmoni, der endog faaer Luft i en firstemmig Slutningssang om »vor venlige By«. Hostrup var en dreven Theaterpraktiker og vidste godt, hvor gjerne Publikum gaaer hjem med en kjøn Melodi i Øret. Derfor fulgte han ogsaa Methoden ved sit næste — og sidste — dramatiske Arbejde, Femakts-Lystspillet »Under Snefog«, der opførtes 1888 og blev en stor Succes, spillet mere end et halvt Hundrede Gange. Her have vi atter jydsk Herregaardsjord under Fødderne. Det muntre Snefog fyger nogle udenvelts Existenser ind bag Gaardens lune Vægge, hvor der ruges over et Par Misforstaaelser, som strammes og løses, medens andre gro frem under Sneen for sluttelig at fejes bort med den. Der drives lystige og uskyldige Løjer med lokal Journalistik og dens ledende Principer, og der er overhovedet saamegen Ungdomsstemning over det Hele, at man mindst skulde tro, at Digteren kun et Par Maaneder efter kunde fejre Halvfjerdsindstyveaars Fødselsdagen.

Paa denne Dag hyldedes han i rigt Maal som Folkets kjære Digter med Tak fra hele Landet, saavelsom fra Norge, Sverige og Finland. Ved Skydebanefesten otte Dage senere bragte Regensianerne ham et Fakkeltog, og om Aftenen gav Frederiksberg liberale Vælgerforening Fest for ham paa St. Thomas. Men fra nu af gik det — som han skrev i sit Takkedigt — »ned ad Bakke« med hans Helbred. Hans Syn svækkedes næsten indtil Blindhed, og han blev hensat i Uvirksomhedstilstand, hvis Pine han bar mildt

og stille og uden at tabe sin Interesse for den Verden, der omgav ham. Endnu i September 1892 kunde han dog være tilstede ved Aabningen af Ry Højskole og forrette sin ældste Søns, dens Forstanders, Ægtevielse. Den lille Jyllandsrejse gjorde ham godt, det paafølgende Landophold i Espergærde ikke mindre, men efter Tilbagekomsten til Frederiksberg tog Kræfterne af med stigende Fart, og Mandag Morgen den 21. November drog han stille og smertefrit sit sidste Suk.

Karakteristisk nok for Brydningstiden gav Theatret to Mindefester for Hostrup. Ved den første spilledes »Gjenboerne« og udførtes en Prolog med Korsang og Recitation af Ploug. Den endte med de Ord:

Digteren, vi hylde,
var en Mester i
Hverdagsliv at trylle
om til Poesi.

Over Tidens Strømme
glide skal hans Sejl!
Folket i hans Drømme
se sig selv i Spejl!

Aftenen efter gaves »Under Snefog«, og her havde Schandorph Ordet som Epilog:

Saalænge der i Danmark findes Unge,
saalænge Sproget lever paa vor Tunge,
saalænge tyst vi lytte, hver en Gang
den danske Tale smelter hen i Sang,
vil gjennem denne Sal vor Latter runge,
naar Hostrups danske Stykker bæres frem,
og vi vil føle: Vi er i vort Hjem.

Hostrup udgav 1891 »Erindringer fra min Barndom og Ungdom«, nedskrevne under store Vanskeligheder for den halvblinde Forfatter og tildels ved Hjælp af et Skriveapparat. De suppleredes efter hans Død med »Senere Livserindringer«, udgivne af hans Hustru, der ligeledes (1897) samlede og ordnede et omfangsrigt Bind »Breve fra og til C. Hostrup«.

Molbech. Efter Hauchs Bortrejse til Rom blev CHR. K. F. MOLBECH (S. 429—31) udnævnt til Censor ved det kgl. Theater. Denne Ansættelse fik en uanet Betydning for hans Forfatterskab — i dobbelt Henseende. Dels følte han sig ved denne nære Forbindelse med Theatret paany tilskyndet til at prøve sin Lykke som Dramatiker, og dels paadrog hans afvisende Holdning overfor den radikale Litteratur ham et flammende Had fra dens Tilhængeres Side; de betragtede ham som den væsenligste Hindring for deres Arbej-

ders Adgang til Scenen og gjorde efter Evne den pirrelige Digter Livet surt.

I Anledning af Holbergstatuens Afsløring 1875 skrev Molbech den lille holbergske Studie »Renteskriveren«, der fik en venlig Modtagelse og — skjøndt en ren Lejligheds-Bagatel — levede ud over det Nu, der havde skabt den. I Maj 1878, altsaa henimod Saisonens Slutning, opførtes »Ambrosius«, Skuespil i fire Akter, og gik trods det ugunstige Tidspunkt ni Gange i Maanedens Løb, gjenoptoges strax i den følgende Saison og oplevede i fire Aar mere end halvfjerdsindstyve for fuldt Hus givne Opførelser — den største Succes, noget dansk Stykke har havt paa det kgl. Theaters Brædder. Hovedpersonen er Digteren Ambrosius Stub; Emnets Tidsfarve er altsaa nogenlunde den samme som i det foregaaende lille Stykke og gjengiven med den samme diskrete sproglige Kunst. Forøvrigt er Handlingen Digterens egen Opfindelse, uden Tilslutning til nogen anden Begivenhed i Stubs Liv end hans Herregaardsophold i hans Vandreaar. Skikkelsen er stærkt idealiserst, Forelskelsen og Forsagelsen har et Stænk af Sentimentalitet, som vel netop var den Egenskab, der skaffede Stykket dets største Tilslutning. Vist er det, at der i Hovedstaden opstod og ud over Landet bredte sig et sandt Ambrosius-Sværmeri, der maaske først og fremmest gjaldt Titelrollens Fremstiller (E. Poulsen), men af hvilken ogsaa Digteren fik sin rigelige Del, saa at han, som han engang spøgende bemærkede, ombølgedes af en »ambrosiansk Lovsang«, hvor og naar han viste sig. Vidner Opførelsestallet om den sceniske Succes, saa taler den halve Snes Oplag, »Ambrosius« har oplevet i Aarenes Løb, ikke mindre tydeligt om Stykkets litteraire Sejr, og denne har utvivlsomt havt sin Del i den Hædersbevisning, der faldt i dets Forfatters Lod 1879, da Universitetet ved sin Firehundredaarsfest udnævnte ham til Æresdoktor. Men saadanne Triumfer udfordre Gjengjældelsens aarvaagne Magter. De to følgende Arbejder: »Faraos Ring«, Folkeskuespil i fem Akter (1879), og »Opad«, Skuespil i fem Akter (1881), bleve Nederlag for Digteren, om end ikke i absolut Forstand, thi de opførtes femten Gange hvert, saa dog i Sammenligning med Forgængerens Held og i Forhold til det Resultat, Molbech havde ventet sig. Aarsagen hertil var af sammensat Natur. Dels vare de nye Skuespil, der satte sig højere Maal for Øje, ikke saa fast

og sluttet byggede som »Ambrosius« med dets let overskuelige, jevnt og klart fremskridende Handling, og dels var dette Stykkes urokkelige Folkeyndest en stadig tilbagevendende Udfordring til Modstanderne, hvis Bebudelser af Idealismens og Romantikens nærforestaaende Afgang ved Døden paa det mest Irriterende modbevistes af Stykkets Livskraft. Da Molbech nu tilmed i »Faraos Ring« direkte angreb Fritænkeriet og saavel her som i »Opad« uden Akkord eller Forbehold viste sig som den forstokkede Idealist, han var, rettede den organiserede radikale Ungdom med Kraft og ikke uden Held et Hovedangreb mod disse Arbejder, for saa vidt muligt at betage ham Lysten til fortsat Modstand mod de nye Retninger. Med Hensyn til »Faraos Ring« var der endnu den særlige Anledning, at man havde en Regning at afgjøre med Molbech paa Grund af hans Kritik over Bjørnsons »Leonarda«, som senere vil blive nærmere omtalt; her skal det kun nævnes, at de med denne Sag forbundne Omstændigheder og hans stigende Misfornøjelse med Theaterforholdene bevægede Molbech til i 1881 at tage sin Afsked som Censor. Faa Aar efter bosatte han sig paa Landet i Nærheden af Lyngby og førte her et tilbagetrukket Liv, mest sysselsat med at samle og ordne den senere af L. Schrøder udgivne Brevvexling »Chr. Molbech og N. F. S. Grundtvig« (1883 havde han selv udgivet »Chr. Molbech og Karen Margrethe Rahbek«). En fremskridende uhelbredelig Sygdom tvang ham i Begyndelsen af 1888 til at søge Hospitalshjælp i Kjøbenhavn, og her døde han den 20. Maj. Faa Uger forinden havde Theatret spillet hans historiske Drama »Dante«, som Heiberg i sin Tid havde refuseret; det gjorde kun en sparsom Lykke.

Trods Sygdom og Legemssvækkelse var Molbech i den sidste Del af sit Liv mere end nogensinde i Besiddelse af sin ukuelige Tro paa Livets ideale Magter og sin rene, høje Kunstbegejstring, og det kan med Sandhed siges, at Intet i hans Ungdoms- og Manddomsdigtning kan maale sig med hans lyriske Poesi netop fra hans seneste Levetid. Derfor ere de »Efterladte Digte«, som E. v. d. Recke udgav i hans Dødsaar, en sjelden og maaske derfor ikke efter Fortjeneste paaagtet Aabenbarelse af rig og lødig Poesi. Samlingen bringer nogle faa ældre Digte, men Hovedindholdet skriver sig fra Aarene 1881—88 og de vægtigste — tillige i Tal de fleste — fra hans Livs sidste fem Maaneder.

Der kan fremhæves Mindedigtene over hans to ædle Venner, Filosoferne Heegaard og Brøchner, af hvilke navnlig det sidste (»Ved Hans Brøchners Grav«) er dybt i sit Tankeindhold og rent i sin gjennemklare Skjønhed. Endvidere Digtet »Oehlenschläger«, i hvilket Digteren af et fuldt Hjerte hylder den yppigt rige Skjald og selverkjendende tilstaaer:

Jeg synger ej som Den, der maa,
men kun som Den, der gjerne vil;
den tunge Forskjel er der paa
mit og min Mesters Spil.

Striden mellem Gammelt og Nyt i Litteraturen beskjæftiger ogsaa i disse Digte Molbechs kampberedte Tanke, snart som skjemtefuldt raillerende eller hvast angribende Polemik (Sonnetterne »Et Besøg«, »Realistisk Forklaring«, »Flod og Ebbe«, »Rim«, »Kjærlighed til Næsten«), snart i mere afdæmpet Form, til Forsvar for de anfægtede Idealer, som i »Digter og Kritiker«:

»Igjen romantisk! Naar faaer dog engang
Romantiken sunget sin sidste Sang?«

Det faaer den just i det samme Aar,
naar den sidste Rose sin Blomst udslaaer.

»Naar blomstrer den sidste Roses Blad?«
Naar den sidste Nattergal synger sit Kvad.

»Naar synger den sidste Nattergal?«
Naar den sidste Kilde rinder i Dal.

»Naar risler det sidste Kildevæld?«
Naar den sidste Bølge slaaer imod Fjeld.

»Naar slaaer den sidste Bølge mod Strand?«
Naar den sidste Stjerne spejles i Vand.

»Naar spejles i Hav den sidste Stjerne?«
Naar det sidste Solglimt døer i det Fjerne.

Naar den sidste Mand og den sidste Kvinde
føle de sidste Længsler svinde.

Glæd Dig, Kritiker, da faaer engang
Romantiken sunget sin sidste Sang.

Da kan Du hejse dit Sejersflag —
men saa er det Verdens sidste Dag.

Foran Samlingen har Udgiveren som Prolog hensat Digtet »Det sidste Læs«, nedskrevet i Januar 88, altsaa fire Maaneder før Molbechs Død. Han sammenligner sig her med en Bonde, der har bragt Høsten i Hus. Han takker Gud »for Sol og Regn, for Vinlens hærdende Kulde, for Sneens lunende Vinterhegn og Spirens Liv under Mulde,« og om Sæden kun fylder lidt i Lo og Lade — thi hvorvel »Vejrets Herre gav blide Kaar, Jordbunden selv var mager« — om end Skylden muligvis for en Del er hans egen, fordi han »ikke agted paa Tidens Røst og den nye Dyrkningsmethode« —

ligemeget; som Kornet er,
har nu jeg bragt det i Gaarde;
det gulnes ej mer af Solens Skjær
eller vædes af Skyens Taare.

Kornet er sundt fra Top til Rod,
hvad Fejl det ellers kan have;
hver eneste Plante var frisk og god,
da Negene sattes i Trave.

Og vejer det end med Ax og Straa
kun lidet, jeg troer det gjerne,
jeg har dog, i hvad jeg friste maa,
den Trøst, at ren er dets Kjerne.

Ingen Rust eller Brand har lagt
den spirende Livskraft øde,
ingen Svamp med snigende Magt
forgiftet min Agers Grøde.

Med fuldere Sandhed end de fleste Digtere kunde Molbech udtale denne Dom over sin Digtning. Den vil ikke kunne underkjendes, hvormeget end Smag og Tid kan skifte.

ldschmidt. **Goldschmidt** (S. 431—37) havde i sit Forfatterskabs første Halvdel havt saa fuldtop med Polemik at gjøre, at man let kan forstaa hans Trang til Hvile i saa Henseende og hans Ulyst til at melde sig som Kampdeltager under de nye litteraire Brydninger. Det er kun ganske undtagelsesvis, at der over hans roligt iagttagende Produktion efter 1870 falder et svagt Gjenskjær fra de blussende Lejrbaal, saaledes som i den lille Fortælling »Levi og Ibald«, hvor den snurrige Simon Levi fra Romanen »Ravnen« optræder for sidste Gang. Den livlige Gamle vil gjerne skaffe sig noget Begreb om Tidens Bevægelser, og da Ordene »Romantik« og »Realisme« surre ham om Ørene, spørger han sig forsigtigt frem om deres Betydning. Svaret: at Romantik er Længsel efter en anden Verden, giver ham en Del at spekulere over, uden at han dog rigtig kan komme til Klarhed. Af den endnu ungdommelige, skjøndt ikke længer ganske unge Digter Ibald (ligeledes fra »Ravnen«) faaer han en fyndigere Forklaring. Ibald havde den lykkelige Evne at kunne komme alt Nyt imøde, han kunde ligesom spore det Nye ude i Luften, »dels af poetisk Sands, dels fordi han ikke havde Plads i det Gamle, og fordi det Nye altid maatte forurolige eller ærgre de Gamle. Der var ingen ny eller paany opdukkende Lære, hvis Tilhænger han ikke blev saagodtsom i samme Øjeblik som den traadte frem.« Da Simon Levi udfritter ham om Forstaaelsen af det Romantiske, svarer han med Lidenskab: »Romantisk! Det er at være reaktionair, Fjende af Folkelighed og Folkeoplysning ... det er at se Aander og Spøgelser ligesom de gamle Kællinger — — det skal De ikke indlade Dem paa, Hr. Levi — men det

gjør De vel heller ikke? De er da Realist!« Paa Simon Levis Spørgsmaal, hvad Realist da er, giver Ibald det udtømmende Svar: »Realist, det er jeg.« Ved samme Lejlighed faaer Simon at vide, at Digteren Ibald tillige er Monist, hører til de Oplyste, som kun antage en Enhed, en eneste Verden — »alle fornuftige Folk er Monister,« tilføjer Ibald kategorisk. Ogsaa dette giver den Gamle meget at gruble over. Han kommer i Ulave med sin Fædrenetro og, da han tillige undervises om Socialismens Krav og Ret, ogsaa med den sociale Solidaritet, som han hidtil saa trygt har bygget paa. Omstændighederne føje det saa, at Simon Levi kommer til at gjøre et Gilde for Ibalds unge radikale Venner. Deres Fører, en Theolog, der har lagt Theologien paa Hylden, holder en Tordentale imod Tolerancen: »Der skal ingen Tolerance være i Verden. Vi anerkjende kun to Magter: Videnskaben, der spreder Lys over vor Erkjendelse og vor Ret, og Dyret i os. Videnskabens Evangelium lader sig ikke bringe frem i Virkelighed uden ved den dyriske Kraft, ved Fanatisme for vore Meninger og hensynsløs Gjennemførelse, naar Timen slaaer. Menneskehedens Historie er aldeles intet Andet end dette: den dyriske Kraft i Erkjendelsens Tjeneste.« Denne Tankegang kan jo ikke Andet end virke forstyrrende paa Nathan den Vises Racefælle, den gode gamle Simon, og ejheller føler han sig bedre tilmode, da Theologen erklærer »ikke at have Noget tilfælles med den unge Jødedom. der er radikal, naar den snakker med, men lever som Grosserer.« Aldeles perplex bliver dog først Simon Levi, da den samme intransigente Taler tager ham til Indtægt for det intensive Jødehad mod anderledes Tænkende og hylder den skikkelige Gubbe som en i saa Henseende typisk Figur. »Jeg rejser mig beredvillig for at udbringe vor ærede Værts Skaal.« siger Taleren. »Jeg hilser ham som den, der i vort moderne Samfundsliv repræsenterer det højst nødvendige Element Hadet. Han hader, og han har Ret dertil, fordi han bærer Hadet som en Arv gjennem et Par tusinde Aar. Hans Race hader godt og sejgt og stille; den sejler ubemærket som Fiskermanden i »Den Stumme«, den sidder taus og paa Lur; men kan den komme til at tale, saa siger den Hadets Ord saa skarpt, saa godt, at jeg tager Hatten af derfor. Leve Hr. Simon Levi, det sociale Hads ærværdige, dets tavse Repræsentant!« — Denne Dosis var den Gamle for stærk. Lige siden han var begyndt at

ville orientere sig i de nye Strømninger, havde han »følt sig ligesom ude at sejle, ikke just søsyg, men usikker, vaklende, i et ganske nyt Element.« Nu var han ligeved at hvirvles tilbunds af Malstrømmen; han begyndte at skrante, maatte kalde Læge og tage Medicin; da saa tilsidst to kristne Præster vilde have fat i ham, var Maalet fuldt: han faldt i Besvimelse og døde kort efter.

Denne paalideligte Beretning om, hvorlunde Simon Levi gik bort — savnet af Mange — findes i Samlingen »Fortællinger og Virkelighedsbilleder«. Det to første Bind udkom 1877 og indeholde mest tidligere trykte Ting: en Del af Fortællingerne fra 1845, Skizzer og Skildringer fra »Nord og Syd« og andre Tidsskrifter. Det første af de nye Stykker er Fortællingen »Gift« om den skjæbnesvangre Splittelse i en Kvindesjæl, i hvilken Fortidens Løfter og Liv paany rører sig og forstyrrer den lykkeligt vundne Fred. Et tredie Bind udkom 1883 og bragte nye Digtninger, den omfangsrigeste en »Fortælling om to Børn eller hvordan Mdm. Skou fik sin Villie«, et lysere Billede fra samme Forestillingskreds, som den ovenfor nævnte »Gift« tilhører. Samlingen indeholder fremdeles, foruden Simons Levis sidste Saga, endnu et jødisk Livsbillede »Mendel Hertz«, den fint følte Rejseoplevelse »De Skilte«, den sindrige Humoreske »En sær Rejse« m. m. Stilen i disse større og mindre Fortællinger er endnu mere end tidligere udarbejdet i Retning af begrænsende Forbehold og dæmpende Omskrivninger. Det lille Ord »eller« træffes hyppigere hos Goldschmidt end hos nogen anden dansk Stilist; det er ham det uundværligste Ord i Sproget.

Til Udgivelse paa Halvhundredaarsdagen for sin første Fremtræden i den danske Litteratur (»Næstved Ugeblad« begyndte den 3. Oktober 1837) havde Goldschmidt forberedt et Bind af dels utrykte, dels tidligere i forskjellige Tidsskrifter offentliggjorte Smaating, som han ved et Gjennemsyn af sine Papirer havde fundet værdige til at unddrages Forglemmelsen. Da Mindedagen kom, var Forfatteren ikke længer i de Levendes Tal, og hans Søn udgav Bogen: »Smaa Skildringer fra Fantasi og fra Virkelighed«, 1887. Dets største Stykke og tillige det yngste (skrevet 1885) er »Masaniello«, et Provinslivsbillede med lun Satire over politiske Stemninger i Provisorieaarene.

Goldschmidt døde, efter et kort Sygeleje, den 15. August

887. Hans Mindedigt blev skrevet af hans hvasseste Modstander
'a gamle Dage, Ploug, med hvem han dog længst var forsonet.
)et slutter med de Ord:

Ej Korset smykke tør Levittens Grav,
men Danmarks Korsflag over den skal vaje;
thi det sit Dagværk og sin Kunst han gav,
og han har øget Folkets bedste Eje.

Efter enogtyve Aars Lærergjerning i Vridsløselille Celle- **Kaalund.**
engsel tog KAALUND (S. 445—53) sin Afsked og flyttede i For-
ıret 1881 til Kjøbenhavn. For hans aandelige Liv havde denne
ınge Virksomhed under saa ejendommelige Forhold naturligvis
avt sin Betydning og — hvad der er meget karakteristisk for
ans Personlighed — saa langt fra at nedbryde hans Tro paa
lenneskets og Menneskehedens Fremskridtsevne endog forøget og
:yrket den dybe, ærlige Optimisme, der var nedlagt i hans Natur
g træder saa tydeligt frem i hans Digtning. Men hans legemlige
:ræfter var der slidt paa, og han trængte til Hvile. Ved Hjælp
: sin Pension og en Statsunderstøttelse kunde han føre sit be-
cedne lille Hjem i Kjøbenhavns umiddelbare Nærhed (først i
'alby, senere paa Frederiksberg) og saaledes fra sin Vennekreds
g fra Hovedstadslivet modtage det Incitament for Tanke og Fan-
ısi, som han saa daarligt kunde undvære. Trods Sygdom og
vaghed var der endnu spillende Liv i ham; han elektriceredes let
g virkede elektricerende paa Andre. I Halvfjerdsernes Sangkamp
ıg han Del med de vægtigste og lødigste polemiske Indlæg,
vorom senere, og endnu kunde han skrive saa kaade Vers som i
igtene »Et Smæk« og »En lille Udladning«. De ere ikke længere,
ıd at de begge kunne meddeles her:

ET SMÆK.

De te sig som Gale
for at overgaa hinanden
og blive originale —
ja forskrive sig til Fanden.
Det gjælder blot Modet —
hold Ørene stive. —
Ogsaa jeg kan staa paa Ho'det
og spille med Knive.

Nej, Pokker skulde klage,
hvorhen de saa styre!
Ogsaa jeg kan ransage
baade Hjerte og Nyre —
notabene: hos Næsten,
Gud naade ham for Kuren!
— Jeg er ellers forresten
godmodig af Naturen.

EN LILLE UDLADNING.

Endskjøndt jeg er bleven maaske lidt for sat
med Aarene
og lader mig stryge, tam som en Kat,
mod Haarene
og krummer formeget min Ryg til Fryd
for Filisterne,
der spores dog vistnok en knitrende Lyd
af Gnisterne.

Jeg sidder for Tiden med Halen snoet
omkring Poterne.
Hvad jeg spinder paa, har jeg ej betroet
Idioterne.
Jeg vil klappe og slaa, være Skjelm og Poet,
til jeg brændes til Aske.
Jeg er ladet endnu med Elektricitet
som en Leydnerflaske.

Ikke mindre godt Humeur er der i den metriske Bygning af Begyndelsesstrofen til Digtet i en bortrejsende Dames Stambog:

For Dem straaler Lykken, min unge Frue.
Jeg sidder i Skyggen som en halvdød Flue,
har Gigt i Ryggen og plages af Snue,
og Digternykken — ak, den maa jeg kue.

Alvorsfuldere er Talen og Tonen i Digte som »Ved Aarsskiftet 1880—81«, »En Tidssol har jeg seet«, »En Synd« o. fl., ikke mindst i det sidste Digt, vi have fra Kaalunds Haand: »Bekjendelse«, skrevet i Oktober 1884. Ved Vejens Ende skuer Digteren tilbage paa Vandringen og gjør sig Rede for Maalet, den har ført til. »Uløst fra Verdens første Tid den store Livets Gaade staaer«; endnu er Kains Haand vendt mod hans Broder Abel, og fra alle Kanter raabes der »Tag Parti!« mens hver kun seer sin egen Sag. Dette Raab har Digteren aldrig kunnet følge; han holder paa sin Frihed og vil ikke blande Galde i dens ædle Vin. Midt i Forvirringen og Kampen gribes han af »en mægtig Trang til, før hans Jordliv er forbi, at aande ud endnu i Sang sit Væsens Harmoni«, og Digtet klinger saa ud i en varm og dybtfølt Tak til Gud:

Tak for hvert Aandedrag af Luft!
Tak for hver Straale lys og varm!
Tak for den evige Fornuft,
hvis Gnist faldt i min Barm!

Af Sandhedstrang til Tvivlen ført
saamangen Sjæl forvilder sig —
Tak for Du gav mig en, som rørt
kan ydmyg takke Dig!

Det er i »Efterladte Digte«, 1885, vi maa søge disse Kaalunds sidste Poesier. De er udgivne af hans Ven Otto Borchsenius, der tillige i sin Bog »To Digtere« (1886) har tegnet et sympathetisk Billede af ham. Efter gjentagne haarde Sygdomsanfald, mellem hvilke han tilsyneladende atter kunde rejse sig

med fornyede Kræfter, maatte Kaalund den 27. April 1885 bukke under for den Underlivskræft, der, ham selv uafvidende, i flere Aar havde undergravet hans Legemsstyrke.

CARL BROSBØLLS (S. 453—54) Popularitet som folkelig Forfatter enten i Romanens brede eller Fortællingens mere sammentrængte Form har været i stadig Stigen i Aarhundredets sidste Trediedel, og henimod dets Slutning har den naaet en Højde, som af tidligere Forfattere kun Ingemann og Andersen kunne kappes med. En Opgjørelse viser, at Carit Etlars Skrifter til og med 1896 vare trykte i et Antal af over 280,000 Exemplarer, og meget oplysende for den Progressions-Hastighed, hvormed hans Folkeyndest er tiltagen, er den Omstændighed, at de to Trediedele af dette Tal skyldes Aarene efter 1890. Ogsaa paa anden Maade har Brosbøll modtaget Bevidnelser af sit Forfatterskabs Betydning for den folkelige Vækkelse i god dansk Aand. Paa hans femoghalvfjerdsindstyvende Fødselsdag sendte Kongen ham Ridderkorset (senere har han faaet Professortitlen), og en Deputation overrakte ham en Folkegave med en Tak for hans lange Arbejde i gode og rene Formaals Tjeneste. Brosbøll.

I Aaret 1885 opgav Brosbøll sin Stilling ved det store kgl. Bibliothek, til hvilket han havde været knyttet siden 1853. De syvogtyve af disse toogtredive Aar havde han været Inspekteur ved Udlaanet og havt sin Plads i det altfor trange Udlaansværelse med Døren ud til Trappen paa sin venstre Haand og Indgangen til det iskolde Bibliothek i Ryggen. En mindre stærk Natur vilde vel tidligere være bukket under for dette daglige Angreb paa Sundheden, men Brosbølls hærdede Legeme syntes at trodse Faren, indtil dog ogsaa han fik at mærke, at han forlænge havde udsat sig for den. For sin Sundheds Skyld maatte han gjøre gjentagne Rejser til Udlandet, og adskillige Gange var han saa svag, at Døden syntes nær. Bedst kom han til Kræfter under et længere Ophold paa Korsika, og her fandt han tillige episke Emner af en helt anden Kolorit end de tidligere fortrinsvis behandlede.

Af Carit Etlars Bøger siden 1870 bør særlig nævnes den udmærkede Fortælling »Viben Peter«; endvidere »Salomon Baadsmand«, »Zilo« og de korsikanske Skildringer »Serafino fra Ota« og »Vendetta«. Endnu efter det fyldte treogfirsinds-

tyvende Aar udgav han (1899) den ungdommelig friske Bog »Fredsfyrsten«.

Efter Ophævelsen af sit første mangeaarige Ægteskab blev Brosbøll paa en af sine Udenlandsrejser (1888) gift med Frk. O. A. Schultz, som er optraadt i Litteraturen under Pseudonymet J. E. Cart. Hun har, ifølge Titelbladet, kun ydet den »biografiske Ramme« til den paa hendes Mands firsindstyvende Fødselsdag udgivne Livsskildring »Carit Etlars Minder, fortalte af ham selv.« Men i sit korte Forord erklærer Carit Etlar egenhændig, at Bogen er skreven af hans Hustru. De historiske Unøjagtigheder, der nu og da møde Læseren, maa skrives paa dette Samarbejdes Regning.

tus Dodt. BEATUS DODT (S. 454) fortsatte efter 1870 sin fortællende Digtning bl. A. med »Emil Larsens Hændelser«, »Holger Friis«, »Niels Sparre« og »Skjæbnens Veje«, en Fortælling F Ewald. fra Begyndelsen af Frederik VI.s Regering. — Fra H. F. EWALDS (S. 455—56) flittige og samvittighedsfulde Pen kom der en Række omhyggelige Arbejder, mest henhørende til den historiske Romans eller Fortællings Genre. Han har lejlighedsvis udtalt sig om sin Arbejdsmethode og derved givet Forklaringen af sit Forfatterskabs solide Egenskaber. »Den Kundskab, der erhverves hurtig, er ikke nok,« siger han; »Sjælen maa modtage den svundne Tids Aand med den Langsomhed, hvormed Stenen udhules af Draaben; Fantasien maa gradvis drage Næring af historiske Beretninger, men især af alle direkte Overleveringer, Breve, Domme, Love, endogsaa Samlingernes haandgribelige Skatte.« Men paa den anden Side maa Digteren ikke lade sig ligesom historisk forstene af den langvarige Granskning; han maa atter frigjøre sig og faae Syn paa, at »det er Duften af Floraen, han skal have, og ikke det hele Læs Stilke og Blade.« I de bedste af Ewalds Arbejder er det netop en saadan historisk Duft, der strømmer Læseren imøde. Studierne ere Baggrunden, mod hvilken det frit komponerede Billede faaer sin rette Kolorit. Vi nævne af Arbejder fra dette senere Afsnit af Ewalds Forfatterskab »Niels Brahe« 1877, »Anna Hardenberg« 1880, »Valdemars-Toget« 1884, »Dronningens Jomfruer« 1885, »Niels Ebbesøn« 1886, »Griffenfeld« 1888, »Caroline Mathilde« 1890, »Clara Bille« 1892. Emner fra

det moderne Liv ere behandlede f. Ex. i »Blanca« 1878 og »Georg Reinfeldt« 1881. Ikke faa af disse Bøger ere udkomne i to, tre eller flere Oplag.

Hvor sikker en Plads VILHELM BERGSØE (S. 458—61) indtager i Litteraturen som Fortæller, sees tydeligst af den Omstændighed, at hans omfangsrige Debut-Roman »Fra Piazza del Popolo« nu foreligger i ikke mindre end otte Udgaver, deriblandt baade en illustreret Luxus- og en billig Folkeudgave. Sin fortællende Digtning fortsatte han i Aarene umiddelbart efter 1870 med »I Sabinerbjergene«, »Gjengangerfortællinger« og »Bruden fra Rørvig«; 1874 udkom »Italienske Noveller« og derefter indtil 1886 Fortællingen »Hvem var han?« og Novellesamlingerne »I Skumringen«, »Fra gamle Dage« og »Fra sollyse Strande«. Indenfor dette Tidsrum falder ogsaa det store beskrivende Værk »Rom under Pius den Niende« og de to Dele »Fra Mark og Skov, Billeder af Insekternes Liv«. En enkelt Side af dette Liv har i overvejende praktisk Øjemed optaget en stor Del af Bergsøes Tid og Arbejde, nemlig hans Skrifter om og hans Forslag til Oldenborrenes Udryddelse. Paa et helt andet Omraade — Numismatik og dertil grænsende Studier — bevæger han sig i sine Arbejder om »Danske Forenings-Tegn, udstedte af Gilder, Corporationer og Lav fra Middelalder til Nutid«, 1888, og »Krigsminder fra Felttogene i vore første Frihedsaar. Mønter og Medailler«, 1890. Bergsøe.

I Sammenligning med Bergsøes Prosa-Forfatterskab indtager hans metriske Produktion kun en beskeden Plads, skjøndt han behersker Verset med fin Kunst og synes at forme det med stor Lethed. 1872 udkom Digtsamlingen »Hjemvee«, for Størstedelen skreven under et Ophold paa Ischia og i Sorrent. Dens største Stykke er den romantisk-lyriske Fortælling »Munkens Historie«; de mindre Digte give italienske og hjemlige Naturbilleder, mest paa en saadan Maade, at Længslen efter Hjemmets kjendte Steder og Stemninger væves ind i Billedet af det yppige Fremmedlandskab. Denne Digtsamling saavelsom dens Efterfølger »Blomstervignetter« (1873) er trykt i flere Oplag. 1892 udkom i illustreret Pragtudstyrelse (med Tegninger af Erik Henningsen) den som Digt-

cyklus ordnede Fortælling »October-Natten« med Motiv fra Christiansborgslots Brand 1884.

ias Lange Den ejendommelige, af Naturstemninger paavirkede psykologiske Skildring, som havde vakt Interesse for THOMAS LANGE (S. 461—63) mod Slutningen af den foregaaende Litteraturperiode, gjenfindes i hans Arbejder fra Begyndelsen af Halvfjerdserne. I den lille Fortælling »De faldende Blade« (»Romantiske Skildringer« 1872) er denne Stemningens Poesi fastholdt med den mest agtpaagivende, fint mærkende Kunst, og højere end her naaer Lange overhovedet ikke, skjøndt ogsaa »De lyse Nætter« (1875), et Slags Modstykke til det dystre Livsbillede i »Aaen og Havet«, udmærker sig ved Iagttagelsens Nænsomhed og den sarte Farvegivning. Imidlertid — det Skjønhedsland, paa hvis Himmel de dirrende Luftspejlinger fremtonede, havde ret snevre Grænser; det kunde derfor ikke undgaaes, at en vis Grad af Ensformighed, der havde let ved at slaa over i Maneer, maatte spores i Langes fortsatte Forfatterskab, og at det i Tidens Løb stod Fare for at fjerne sig fra det virkelige, haandgribelige Liv saa meget, at Interessen for det maatte svækkes. Dette gjælder mere eller mindre om Bøger som »Af Livet og Naturen«, 1876, »Et Symposion« 1877, og »Nyt Liv«, 1879. Heraf havde Forfatteren selv dog neppe noget Indtryk; i sin Families og sine Venners udvalgte Kreds levede han sit lykkelige Digterliv, hævet over Dagens materielle Krav ved sin heldige sociale Uafhængighed. Han fortsatte ogsaa sin Produktion lige ind i sit sidste Leveaar; samme Aar som han døde (1887, 25. August) vare »Jagtselskabets Fortællinger« udkomme, i den nærmest foregaaende Tid bl. A. »En Kjærlighedshistorie« og »Sølvbrylluppet paa Højgaard«.

h. Helms. JOHANNES HELMS (S. 466) skrev 1883 sin friske, fornøjelige Bog »Soldaterliv i Krig og Fred for en Menneskealder siden« og samlede fem Aar senere et lille Bind »Fortællinger og Digte, Sange og Viser«. Han betegner i Indledningsdigtet sig selv kun som en lystig Student, der »ikke fødtes med Digterpatent paa Vuggen« — »jeg aldrig slog ind paa Problemers Debat, for mig var en Sang som en Blomst i min Hat«. Bogens lyriske Indhold er ogsaa mest Studentersange fra ældre eller yngre Kamme-

raters Samlag, som oftest skrevne efter »Bestilling og Bud«, men altid med Friskhed og godt Humeur; en Slags historisk Interesse har den paa morsomme — men for en Filolog lidt ugenerte — Hexametre skrevne Beretning om Helms' og Rodes Kjøretour til Frederiksborg og tidlige Morgen-Audiens hos Frederik den Syvende for at faae hans Samtykke til Benyttelsen af et Orlogsskib til Upsala-Toget 1856. Ogsaa nogle smukke og glade Skolesange indeholder Samlingen; Helms havde 1867 efter M. Hammerich overtaget den kristianshavnske Borgerdydsskole, som han senere flyttede til et nyere Kvarteer af Byen. Hans sidste Bog, Fortællingen »Grib«, udkom 1893; den skildrer Personer og Omgivelser fra hans tidligste Oplevelser i den nordsjællandske saakaldte »Kulsvier-Egn«. Helms døde 4. Decbr. 1895.

CHR. RICHARDT (S. 466—69) levede sit stille Præstegaardsliv borte fra Hovedstaden (paa Fyen og Sjælland), men derfor var Baandet mellem den og ham ikke brudt. Ved jevnlige Besøg vedligeholdt han Forbindelsen med Vennerne og Kunstlivet, først og fremmest det musikalske, og ved mangfoldige Lejligheder, hvor Sang og Digt skulde forherlige en Begivenhed, stilledes der Krav til hans Medvirkning. De smaa Digtsamlinger, han udsendte med nogle Aars Mellemrum, vidne herom, ligesom deres Indhold ogsaa minder om de aarlige Udenlandsrejser — til Norge, Schweiz og Tyrol — som dets Forfatter foretog for at friske Sindet og styrke sit svagelige Helbred. 1874 udkom »Billeder og Sange«, hvis Hovedstykke er det bibelske Heltedigt »Judith«. Indledningen giver i uroligt fremadhastende Vers et betagende Indtryk af de voldsomt bevægede Tidsforhold, under hvilke den jødiske Heltinde udfører sin frelsende Daad; denne selv skildres i sin Forberedelse og sin Udførelse med saa malende Farver og saa fremspringende Lokal-Enkeltheder, at man synes at have et broget assyrisk Basrelief for sig. Samlingens andet store Digt er »Bosporos, Blade af Constantinopels Krønike«. Af korte Linier, kraftigt sammenbundne med klangfulde Rim, fra hvilke enhver triviel Almindelighed er banlyst, ere Digtets 46 vanskelige Strofer byggede — et af de prægnanteste Vidnesbyrd om Richardts fuldendte metriske Kunst og hans fint udviklede Sands for sproglige Virkninger. Man læse blot et Par Strofer som disse om det nybyggede Constantinopel: Chr. Richardt.

Klingende Lyrer,
Psalmesang og Offer
vie dens Sted;
kristne Martyrer,
græske Filosofer
følges i Fred.
Mangen en Kristen,
nys paa Fangelisten,
slæbte sig did,
krøblet under Kampens
vejrhaarde Tid.

Oldtiden munder
som en Strøm i Havet.
Oldtiden døer;
Gother og Hunner,
hele Folketravet
Gravgrøntet strøer.
Længe dog spores
Constantin den Stores
Murkrone stærk;
Asien og Europa
prise hans Værk.

Af Samlingens mindre Digte kunne fremhæves Sangen »Paa Moens Klint« fra Naturforskermødet 1873, det prægtige Digt ved Afsløringen af Thomanders Buste i Lund, Skyttesangen med dens mod et bekjendt Ord af V. Birkedal rettede stilfærdige Protest: »Vorherre, han trænger slet ikke til os, men vi trænger haardt til Vorherre«, Drikkevisen »I gamle Føniciens Land«, de morsomme Viser ved den Gyldendalske Boghandels Hundredaarsfest« og ved »Gjenboernes« Jubilæum; den musikalske Effekt, som Richardt var saa lydhør for, kommer her frem paa en højst pudsig Maade, naar man — til Melodien »Danmark dejligst Vang og Vænge« — synger Strofen, hvor der paa Spørgsmaalet, om Rikke er bleven graa og gammel, svares:

Nej, hun elsker ufortrøden
end sin tro Student;
end *vox Klintica* i Nøden
hjælper excellent;

Ane Kokkepiges Fløjten,
Madam Smidt'ses Gaaen i Højden —
Alt er lige friskt og saftigt,
lige ungt og kraftigt.

I »Halvhundrede Digte« 1878 er det religieuse Element i Richardts Digtning mere fremtrædende end i de tidligere Samlinger; han har ogsaa givet Bogen til Motto de bekjendte Linier (se S. 468):

Glæden ved Guds grønne Jord,
Glæden ved Guds Naade-Ord,
de vil ikke kriges;
Lærkesang og Klokkeklang,
de kan godt forliges.

Den religieuse Betragtning udtaler sig dels i direkte opbyggelig Lyrik og Fortælling — saaledes i Samlingens største Stykker »Præstevalget« og »Et Møde i Rom« (mellem Luther og Rafael) — dels i symbolsk Forklaring af Fænomenerne, en Fortolkningskunst,

som vidner om Dybden og Klarheden i Digterens Sind, om man end nu og da kan synes, at han drager Parallelen noget for vidt. Men ogsaa Naturglæden, »Lærkesangen«, faaer her som i alle Digtsamlingerne sit højst ejendommelige personlige richardtske Udtryk, udgaaet fra et nøjagtigt Kjendskab til Naturlivet, ikke mindst i det Smaa, og altid formet paa overraskende Maade, i fuldt originale Billeder og Vendinger; her f. Ex. Digtet »Vinter og Vaar«, der skildrer Kampen mellem Aarstiderne som en helt moderne Krig med Broslagning, Ammunition og Intendantur, men Alt omsat til frisk Poesi og fri Humor. — 1879 samlede Richardt sine i Tidens Løb skrevne »Billedtexter«, og 1880 udkom Samlingen »Kantater og Digte», en af hans indholdsvægtigste Smaabøger. I den findes nemlig hans Digtninger i Anledning af Universitetsjubilæet. Først den mindre Kantate, holdt i en let og lys Stil. Den nævner den lærde Tids store Navne, som naar der kjønt og kort mindes om et navnkundigt Vennepar og dets Daad,

da Vedel varmed ved sit Bryst
de frosne Sangens Fugle,
og Tycho prajed Stjernen tyst,
som bort sig vilde smugle,

og naar Worm, Borch og Rømer sammenbindes i en ægte richardtsk Konstellation:

Oldkyndighed og Medicin
fik hver sin lærde Ole;
den tredie Ole paa Latin
tog Lyset selv i Skole.

Fra Folket og i dets Navn bringes der Højskolen Tak for dens Virken:

Tak være Alle, som ærlig stred
med Alvor, Taalmod og Mod!
Gjennem deres Navne
er Kredsløb af Folkets Blod:
Adelsmænd af gammel Æt!
Søn af Skipper og Præst!
ringest Pilt fra Ploven
gjorde det stundom bedst.

Tak være Hver, som har tøjlet kjækt
sin Tankes stridige Spand,
Aandens Vande dæmmet
til Gavn for vort gamle Land!
Fik ej Folkets bedste Liv,
Barnets, Sangerens Drøm,
Plovens og Hjulets Verden,
Kræfter af samme Strøm!

Ved Studenterfesten paa Klampenborg var Richardt Forsanger for de Unge med en af sine friske Viser:

Vaaren er kommen, og ind hun nu henter
Alt hvad hun forsømte bag snetunge Sky —
Ungdom og Løvspring og Vaar og Studenter,
de har været Venner fra Højskolens Gry!

Nylig af Skole vi slap begge to,
hun af den hvide, og vi af den sorte —
nu vil vi svulme, og nu vil vi gro,
storme mod Sommerens Porte!
— — — — — — — — —
Foraarets Løfter — ja hvo kjender Grænsen,
hvad kan ikke slumre bag Frugtblomstens Sne —
hvad kan ej knoppes iløn paa Regensen?
muligvis en Holberg! en Ørsted maaske!
Højskolens Frugter, ja dem har vi seet,
men man af os det Utrolige venter;
drak vi da Skaal for vort Universitet —
Skaal nu for Danmarks Studenter!

Medens Ploug havde digtet Kantaten til den kirkelige Højtidelighed, var det tilfaldet Richardt at skrive til Promotionsfesten den følgende Dag. Det korte Indgangs-Kor fremhæver Menneskeaandens aldrig stillede Attraa efter at hige frem mod Livets og Skabningens Kilder:

Skal Du end stride og lide og savne,
— granske din Tue og trænge bag Sky,
det var din Tørst, fra ved Dagenes Gry
Adam gav Dyrene Navne.

Derefter følger i en henrivende Sang Billederne af Fiskerdrengen, Ørkenpigen og Alpeskytten, hvis Undren og Fritten vækkes af Naturfænomenerne — »men deres Spørgsmaal kan de ej besvare.« Paa dobbelt Maade kan der spørges, eller et dobbelt Udspring kan Menneskets Søgen efter Sandhed have — derfor maa det først gjøre sig klart:

mod hvad Art Sandhed higed Sjælens Kræfter?
Thi var det den, Pilatus spurgte efter
i raadløs Tvivlen — har Du ikke spurgt
om Tyngdeloven, men om det, der tynger,
og ej om Stjerners, men om Frelsens Veje,
og ej om Verdens underfulde Ror,
den Kraft, der holder Jorden ret i Løbet,
men om den Forsyns-Haand, der styrer Roret —
gaa med din Længsel da til Bethlehem,
hvor der er Rum til fler' end Østens Vise!
Thi om Du kunde høre Græsset gro
og skifte Løndomsord med fjerne Kloder,
Du kjøbte Dig dog ej en Times Fred.

Naar Hjertet spørger, faaer det Svar fra en anden Aandens Egn end den, som Videnskaben behersker. Men selve Videnskabens Tempelild »er ikke som Prometheus-Gnisten et Ran fra Himlen, men en Himlens Gave.«

Ja, grib kun Kjerten, tag en kyndig Fører,
far op mod Mælkevejens Taagestjerner,
stig ned til Tungemaals og Slægters Vugger,
ud i Naturens, ind i Tankens Løndom —
vær med i Kampen mellem Aand og Aand,
hvor end i Luften, som i Hunnerslaget
de længst Henfarnes Aander kæmpe med:
højt skal Du undres, henrykt skal Du takke!
thi Du skal se, at al den Kundskabs-Mønt,
som glider daglig mellem Folkets Hænder
— fra Smaafolks Penning til den Vises Guld —
fik Præg og Lød i Videnskabens Digel!
Ja, som til Farten over Land og Fjeld,
saa til vor Tale, til vort Tankesæt
blev Skinne-Vejen lagt fra Gransker-Cellen;
selv Kunstens underfulde Billed-Verden
har faaet Lys og Vink fra samme Værksted.

Herfra gjøres saa Overgangen til den korte og fyndige Karakteristik af Fakulteterne: Theologien, der »hørte Ordet bag Judæas Ranker . . . og prøver Røsten, om den er af Gud«:

Men glemmer hun, i Løn at bøje Knæ,
ja stormer Kirken, den hun skulde værge,
og taarner Klipper op om Korsets Træ —
da kjendes det, at Troen flytter Bjerge;

Retsvidenskaben, der — »ammet op i Sydens Marmorsale og vant at føre romersk Foldekast,« »vejer Rettens Krav paa gyldne Skaaler, til Tungen peger højt mod Retfærds Sol« —

ved Lovens strenge Bogstav staaer hun Vagt;
men stundom lægger hun sin Dommerdragt,
hun slipper Traaden, griber Aandens Kjerte
og peger tyst paa Loven i vort Hjerte;

Lægevidenskaben: »en Vingaardsmø med arbejdsvante Hænder, som vander, binder op og solevender«, men paa samme Tid en Kampens Mø —

mod Sot og Syge drager hun i Dysten,
den Fenris baster hun med kløgtig Haand

og henter Kræfter til sit Tryllebaand
paa Mark og Fjeld, ved Kilden og ved Kysten;

Filosofien »styrer ind mod Livets dunkle Egne, vil følge Strømmen til dens Kildespring« —

Alt hvad hun saae, maa hendes Viden tjene,
fra Hieroglyf til Plante, Dyr og Stene.
Men øjner hun, hvor Livets Kilder springe,
— hun møder dem, der foer paa Troens Vinge.

Naturvidenskaben —

hun, vort Aarhundreds kjække Yndlings-Terne,
hun er den yngste blandt de Søstre fem;
opkiltet, rap tilfods hun iler frem,
her mod en Stjerneblomst, hist mod en Stjerne.
Og som de tusind Løv gav Stammen Hvælv
og atter tusind Kroner tjelde Skoven,
af tusind Tegn hun sammenstaver Loven
for Alt paa Jorden, for dens Vorden selv.
Med Damp til Ganger, Lyn til Sendebud,
hun fører Magtens Scepter som en Gud;
dog er det Skaberen, hvis Værk hun lover,
hans Dybder, hendes Fakkel lyser over!

Richardts Universitetskantate med Gades, og Plougs med J. P. E. Hartmanns Musik vare Festaarets gode Gaver til dansk Digtning og Tonekunst.

1884 udkom Digtsamlingen »Vaar og Høst«, tilegnet Forfatterens »første Læremestre C. Ploug og C. Hostrup med Tak og Venskab«, og 1891 »Blandede Digte«. Nogle af Richardts fortrinligste Poesier findes i denne hans sidste Samling, saaledes Digtet »Danmark« med den morsomt træffende Karakteristik af de forskjellige Landsdele:

Gamle Jylland, han er Manden,
rolig, støt af Mod,
stærk i Villien og Forstanden,
sejg som Lyngens Rod!
Klitten strøer ham Sand i Stuen,
Blæsten rusker ham i Luen,
men i vaade Olieklæder
vandt han Agt og Hæder.

Fyen er den voxne Dotter,
ivrig fuld af Ild!
Smuk hun er og rundt hun skotter,
let til Graad og Smil!
Snart hun haster til Forsamling,
snart hun stirrer ud mod Skamling,
snart hun mellem Humleranker
Fortidsminder sanker.

ndeles »Tonernes Verden«, skrevet som Festdigt til Musikningens Jubilæum og derfor fremhævende de danske Toneninger, den bar bragt frem (Gade, Hartmann, Heise):

Og nye, friske Kranse
fra Sjølunds fagre Sletter,
fra Oldtids Taageverden,
fra danske Elver-Nætter
flettes af Kunstnerhaand!

Og blanke Billed-Strømme
fra Østens Palmelande,
fra Hellas' Gudestrande,
fra Torneroses Drømme
spejle Skjønhed og Aand!

hardts enestaaende Evne til at finde et knapt og fast Udtryk Billede eller Tanke møder os i endnu mere sammentrængt m i Digtet til J. P. E. Hartmann, hvor der i sex Linier mindes sex af Mesterens Værker:

en fløj over Furresøens Vove;
nmen steg mellem Gurresoens Skove;
ebordet fik liflig Mund!

Vølven varsler — og Odin troner!
Edda-Klangen i Hartmanns Toner,
den er vor Kunst et Guldhorns-Fund.

Kantater findes i Samlingen de to fra Udstillingen 88: Aab-ɀsfestens og Præmieuddelingens. Desuden »Ved Indvielsen af polytekniske Læreanstalt«; i denne forener sig — som saa før — Richardts Særevne til at se Tanken bag Fænomenerne l hans gode og glade Humor fra Studenterdagene. Kantaten ngenlunde i den højtidelige Stil og dog metrisk og musikalsk dig, som Lejligheden krævede; i dens Benyttelse af Emnet har ı just den rette Christian Richardt. Den slutter sit Tilbageblik den analytiske Videnskabs indvortes og udvortes Kaar med synthetiske Opfattelse, som er Digterens overskuende Slut-ɀsdom:

Alt, hvad Granskerøjet saae
Jord, i Hav og Himmel,
til, fra Jorden nyfødt laa
oders rige Vrimmel!
til fra første Morgenrød,
Fosterliv i Moderskjød
lløs Stim og Stimmel.

Ja, Jordens underfulde Text
vor Tanke rastløs følger;
den tyder Plantecellens Væxt,
den maaler Tonens Bølger —
men Livets egen dybe Grund,
dets første Gnist, dets Morgenstund,
bag tætte Slør sig dølger.

Lov, som *Newtons* Storsyn vandt,
virket alle Dage;
Lysets Hast, som *Rømer* fandt,
graa og gammel Sage;
'ordenkilen, *Ørsted* greb
l en Folke-Budstik sleb,
Gnister langt tilbage.

Thi være Tak og Hæder dem,
som reded skjulte Traade,
hver Forsker i vort Fødehjem,
som løste Lovens Gaade —
men Knæfald Ham, som Loven gav,
som risted hver en Runestav,
hans Børn fik Magt at raade!

Indenfor Kantatens Ramme har Digteren dog fundet Plads nok til at udfolde sit Lune, der ofte fremlokkedes af Ord- og Rimforbindelser, som Emnet frembød, eller som han lokkede ud af det. Saaledes her: han skildrer Laboratoriets Flytning fra dets gamle til dets nye Sted, og Nissen, som flytter med, ordner det Hele:

Lodder og Bismer, og Linser og Prismer,
Kugle og Kegle, Penduler og Spejle —
Kolber, Retorter, i hele Cohorter —
Chlorsyre, Borsyre! Jod og Brom!
Jern og Chrom!
skynd Jer paa Vognene, Timen er kommen —
Logarithme-Tabellen har jeg i Lommen!
— Her er endnu en Bøtte tom —
»Cartesius' Djævle«, vil I med, saa kom,
men raab, saa det runger over alle Bøtter:
Hurra, Polytechnicum flytter!

Endnu staaer tilbage at nævne et Par større Billedtexter af Richardt: »Vort Land, et geografisk Digt«, 1889, og »Fadervor«, 1891) med Tegninger henholdsvis af Knud Larsen og Carl Thomsen. Endvidere — som Grundlag for hans Ven Peter Heises Komposition — Operatexten »Drot og Marsk« der, modsat de fleste til denne Genre hørende Arbejder, har selvstændig poetisk Værdi.

1892 maatte Richardt underkaste sig en farlig Operation, efter hvilken hans Svækkelsestilstand syntes at bedres, men inden Aarets Udgang bukkede han under og døde den 18. Decbr.

I Christian Richardts Personlighed som i hans Digtning gjenfinder en Dansk — som tidligere (S. 468) berørt — nogle af sine bedste og ejendommeligste nationale Egenskaber: det rolige, sindige Alvor, den stilfærdige Naturglæde, Afholdenheden fra stærke Følelsesudbrud og store Ord, samt — ikke mindst — den fra Hjertet udspringende Humor og lune Skjemt. I hans Sprogbehandling afspejle disse Egenskaber sig paa kjærnedansk Maade; Chr. Winther og Poul Møller række her hinanden Haanden i enigt Broderskab Han veed, hvor det ægte danske Sprogmalm findes, og hvorledes det skal udformes; derfor ere hans sproglige Nydannelser paa eengang saa overraskende og saa fuldtgyldige (»vi flage og vi feste lidt mer, end der er sundt«; i en Høstsang om Frugtens Modning: »den kjerner sig fra Dag til Dag«). Han kan her vove sig meget yderligt, uden at overskride Smagsgrænsen:

Vingaardshegnet har de hærget,
vore Druer har de bjerget,
vore Kilder har de kvalt!
Palme-Kæmpen har de dværget —
Sol, hvor skummelt har Du malt!

I Sammenhæng med denne sprogfornyende Evne staaer Richardts højst priselige Tilbageholdenhed overfor trivielle Rim og hans Færdighed i at overraske med godt kjendte Ord i en Rimforbindelse, som Faa eller Ingen før ham har tænkt paa (i et Foraarsdigt: »Og Storken snart os gjæste vil, den kommer paa sin Aarsdag — Skjærtorsdag!«; i et andet: »hvor der før var nøgne Ribber, trindt det pibler nu og pipper«; i et October-Billede: »de stakkels Asters, de er saa falmede som salig Fasters aflagte Kappebaand og saa forpjuskede som Bal-Kostumer rigtig morgensjuskede«). I de lystige Digte — Studentersangene f. Ex. — morer det ofte Richardt at sætte en uanet Record med Hensyn til Rimkonstruktioner. Han synger om Opholdet i Göteborg under Studentermødet 1869:

Saa drog vi forbi, hvor de To spænde Bælte
og brydes som vildene Dyr,
men vi havde travlt med at spænde os Telte
af Plaider og Paraply'r;
og snart i adskillige vaade Hold
vi supade Biskop med Maadehold;
trak saa
ombord ved det Lav Klokken tolv —

og ved Besøget i Drammen hedder det om Byen, at »som Fønix den op af sin Aske foer, og det med et skikkeligt Flaskefo'er«. Det næste Studentertog gjorde kort Holdt paa en smaalandsk Landstation, hvorom »Dagbogsbladets« Forfatter refererer:

Lille vakre Aneby,
Dig vi bør en Fane sy
for din Punsch og for dit lette,
saare nette Granely!

CARL ANDERSEN (S. 469—70) fortsatte efter 1870 sine Smaahefter med »Genrebilleder« og udgav 1882 sin sidste og største Fortælling »Over Skjær og Brænding«, der ogsaa er hans betydeligste Digtning, bygget over det islandske Natur- og Folkeliv, han kjendte baade fra Barndomstiden og fra senere Dage. Carl Andersen.

Efter fleraarig Hensygnen døde den smukke, tilsyneladende saa stærke — og indtil det Sidste livsglade — Mand den 1. September 1883. Han beklædte da Stillingerne som Slotsforvalter paa Rosenborg og første Inspekteur ved Samlingen der. — Hans æsthetiske Antagonist, ikke i offentligt Sammenstød, men i private Improvisa-

Kr. Arentzen

Arentzen. tioner, var KRISTIAN ARENTZEN (S. 470). Han var 1861 bleven Adjunkt ved Metropolitanskolen og havde dansk Litteraturhistorie til Hovedfag. At dømme efter Vidnesbyrd af de Elever, der senere paa forskjellig Maade have indtaget en Stilling i Litteraturen, har hans Undervisning været af en meget vækkende Art; han begejstredes af og begejstrede de Unge for det Store i dansk Digtning og slog samtidig med vittig Spot ned paa »Kammerassessorernes« Poesi. I dette Afsnit af sit Liv stod han, som

ade før og senere, imod eller ialfald udenfor de toneangivende rtier, uden dog at have tilstrækkelig aandelig Myndighed til at ;e afgjort Position i det offentlige Liv, endsige føre en maalvidst Kamp. Han fandt Behag og æsthetisk Nydelse i den tilgetrukne Stilling som fornem Raisonneur og kritisk Betragter.
· hans 1886 udkomne Selvbiografi »Fra yngre og ældre age« seer man ikke uden nogen Forbauselse, at den femogtyverige Digter, der som saamange af sine Samtidige var bleven nreven af Begivenhederne i 1848 og var gaaet med i Krigen m Frivillig, allerede i de første Kampmaaneder havde tilegnet ; en saa overlegen Betragtningsmaade som den, han giver Be:ning om i følgende Ord: »I Byen Slesvig fik min Krigslyst sit ende·e Knæk. Jeg kom endel i en vakker Kjøbmandsfamilie, hvor Dame var forlovet med en Officer, som nylig havde forladt ·en med Insurgentarmeen, og Talen derfor oftere faldt paa Situanen. Jeg kunde ikke — begejstret, som jeg i høj Grad var, · Nationalitetsideen, Datidens Løsen — værge mig for Sympathi :d de tydske Slesvigeres Bestræbelser. Dynastiske Interesser, mle Traktater og Besiddelses-Fordele tillagde jeg fra mit noget ·olutionaire Standpunkt ingen synderlig Betydning ligeoverfor lkelighed og Modersmaal. Og at Slesvig paa Thyra Dannebods d og senere havde været mer eller mindre dansk, lagde for mig ller intet afgjørende Lod i Vægtskaalen, da jeg ikke kunde ønne rettere, end at Verden maatte indrettes efter de levende :nneskers Behov — og de vare jo i Sydslesvig tydske ... Jeg ɔd derfor, trods alle Betænkeligheder, overtvert og vendte tilge til Hjemmet.« Det var saaledes ikke noget Tyrtaios-Tab, :ren led, da den unge Digter — i Modsætning til de Dages :ige mindre reflekterende, men til Gjengjæld des mere slagfærdige ldaterungdom — saa tidlig forlod dens Rækker. At den følɪde halve Menneskealder, baaren af Krigsaarenes nationale Aand arbejdende paa at udbytte deres Resultater, ikke tilbød Kr. Arentzen gen fremragende Del i Dagens Gjerning, er let forstaaeligt. Det :nme blev Tilfældet med hans Stilling til den Aand, der satte len efter 1870 i Røre. Han havde været Lærer for Drachmann Hørup, Høffding og Schwanenflügel, Ven med Pingel og Schanrph, og alle have de været ham taknemmelige for den maieutiske ælp, han paa forskjellig Vis havde ydet dem — ligesom i tid-

ligere Dage Kaalund, der (i »En Eftervaar«) synger om ham ved hans Bortrejse til Udlandet 1872:

Du selv er Poet — jeg kjender din Smag,
Du elsker de dæmpede Strenge.
Den Hyldest, jeg bringer Dig her idag,
er en Gjæld, jeg har skyldt Dig saalænge.

Saalænge — ja, fra de unge Aar —
jeg troer fra vort første Møde;
thi Ingen saa godt som Du forstaaer
at hjælpe Andre at føde.

Men da Bevægelsen ret tog Fart, frastødte dens Kampmidler og Kampmaade Kr. Arentzen, og han holdt sig i beskuende Afstand. »Det saakaldte moderne Gjennembrud i vor Litteratur — skriver han i Erindringerne — havde jeg meget at indvende imod. Jeg var naturligvis hverken blind for vor litteraire Guldalders Svagheder — mit Værk »Baggesen og Oehlenschläger« leverer talrige Beviser derpaa — eller for det virkelig Friske og Dygtige, den nyere Litteratur præsterede: Drachmanns bedste lyriske Digte og adskillige af Schandorphs Genrebilleder af Bonde- og Spidsborgerlivet paaskjønnede jeg saaledes fuldtvel (for at nævne bestemte hjemlige Produktioner). Men der var noget højst Væsenligt ikke blot i de enkelte Arbejder, men i hele Retningen, jeg stærkt maatte misbillige. Poesien skulde forvandles til, hvad man kaldte Virkelighedsskildring. Og denne Virkelighedsskildring holdt sig ovenikjøbet mest til den utækkelige Virkelighed, som man ellers snarere gaaer af Vejen for end opsøger. Virkelighedsskildringen misbrugtes desuden oftere paa den foragteligste Maade til Vrængebilleder i Parti-, ja personlig Hads og Hævns Tjeneste. Krigen søgtes tilmed ført igjennem paa en meget anmassende Maade og med den forargeligste Reklame. Jeg sagde til mig selv om »Banden« (for at bruge et Drachmannsk Udtryk):

Dens Fæiskhed bli'er af dens Færd opdaget,
saa det engang skal vorde Dig til Ære
kun med Dig selv Parti at have taget.
(Dante.)

Man kunde med god Grund — ligesom Goethe ved Fænomener i Romantikens Lømmelaar — gribes af Indignation over »den nyere Frækhed og Petulans« og bringes til at udbryde med Steffens, der selv tilsidst i sin Tid fik formeget af det Gode: »Die poetischen Laffen haben Einem in der letzten Zeit doch zu sehr mit der neuen Zeit zugesetzt.« — At jeg maatte trække mig tilbage fra

af mine Venner, som med Hud og Haar forskrev sig til den Bevægelse, var en Selvfølge.«

Kr. Arentzens litteraturhistoriske Storværk »Baggesen og lenschläger« (8 Bd. 1870—78) er hyppigt nævnet i det Fore-nde som Kildeskrift. Det er et med udholdende Flid og med ıod alle Sider opmærksomt rettet Blik udført Arbejde, der i eligheden er den danske Skjønlitteraturs Historie i det nittende ıundredes første Trediedel. Som et smagfuldt Sammendrag ı Del af dets omhyggeligt dokumenterede Indhold udgav For-ren 1879 i Anledning af Digterkongens Hundredaars Fødsels-den højst læseværdige Bog »Adam Oehlenschläger, et :aturhistorisk Livsbillede«. Som Mindeskrift ved Holberg-.æet 1884 skrev han »Fra det 18de Aarhundrede«, tre ındlinger om de store Kulturfolk i det nævnte Tidsafsnit, om ›ergs Ungdom og om danske Rejsende i Hundredaarets Slut-. Tre andre Essays om et græsk, et romansk og et germansk urelement — Odysseen, den guddommelige Komedie og Wil-ı Meister — samlede Arentzen til et Skrift »Tre Tidsaldre«, .vet 1893, da han selv fyldte de Halvfjerds. Det er en fint-ıet, ved Liv og Læsning afklaret Aands Fremstilling og Ud-.ing af Verdenslitteraturens store Fænomener.

Kr. Arentzen døde 30. Decbr. 1899. En »afsluttende Ud-:« af sine »Digte fra yngre og ældre Dage« lod han udkomme). De ere væsenlig Epigon-Poesi, kølige, klare og korrekte i nen. Som mærkelige Udbrud af en fjernere vulkansk Verden blandt disse Kulturprodukter Oversættelserne af Islænderen ni Thorarensens to geniale Mindedigte om Lægen Oddur telin og Mekanikeren Sæmund.

RUDOLPH SCHMIDT (S. 473—74) foretog sig, efterat Tids-'tet »For Ide og Virkelighed« var død Straadøden, en kort nlandsrejse og udgav efter Hjemkomsten sine »Ældre og re Digte«, 1874. De gik Læsekredsen — og Litteraturen — melig ubemærkede forbi; mest til parodisk Deklamation :ndtes »den badende Dreng«, der »tærer Kringlen, den sten-'de Kommenskringle — fattige Dreng i den bare Skjorte!« ne Lyrik manglede jo ogsaa — som Rud. Schmidts Lyrik ·hovedet — Friskhedens umiddelbare Udtryk; enten havde han, R Schmidt

under sin Udvikling fra Boghandler-Kommis til Manudukteur for den Rasmus Nielsenske Filosofi faaet sin naturlige Følelse for-

Rudolf Schmidt

kvaklet, eller han havde aldrig ejet den. Et godt Digt i Samlingen er »Præst og Læge« om den berømte franske Kirurg Dupuytren, men her er jo ogsaa Emnet særlig lønnende. Virkelig Anskuelse og Anskuelighed fattes i R. Schmidts Digte, ogsaa

len savner Oprindelighed og Væxt-Evne — Reflexion i
ıde Vers.

Kort efter Digtsamlingens Fremkomst udgav R. Schmidt
'75) de »Fem Tidsdigte«, i hvilke han fra sit Standpunkt
mmer visnende og voxende Aandsfænomener: Grundtvigianisme og
andesianisme. Den førstes Skinliv fremstiller han under Billedet
Kong Frode, hvis Lig føres om Land i en kongelig Bærestol,
at Folket skal tro, han lever endnu, og den sidste skildres som
.ehrausen«, der med Støj og Larm og vildt Spektakel slutter det
le Bal. 1876 (29. November) opførtes paa det kgl. Theater Tre-
ts-Skuespillet »Den forvandlede Konge«. Det gjorde megen
kke og fortjente ogsaa en saadan Succes som en virkelig poetisk
dramatisk Omformning af et dybsindigt Sagn. Stykket frem-
m — ogsaa i Trykken — under den mest uigjennemtrængelige
i lang Tid velbevarede Anonymitet, og det er betegnende for
rfatterens Syn paa sin Stilling i offentligt Omdømme, at han
t i denne absolute Fortielse af sit Forfatterskab saae et af Vil-
arene for dets Held. Endnu i samme Saison kom Femakts-
uespillet »En Opvækkelse« (med den engelske Reformator
lward Irving som Hovedperson) til Opforelse, men her hjalp
ıonymiteten ikke: det faldt redningsløst til Jorden og spilledes
n den ene Gang.

For det Anckerske Legat rejste Rud. Schmidt 1880 til Ud-
ıdet, og fra denne Rejse daterer sig et afgjort Omslag og en
mtvistelig Fremgang i hans Produktion. Det var, som om han,
reven af sin sygelige Selvbeskuelse, traadte fra Abstraktionens
Ideernes fortyndede Luft ind i en mere haandgribelig Verden
:d fast Inventar, levende Mennesker og naturlige Farver. Vel er
flexionen og det psykologiske Arrangement endnu en fremtræ-
nde Bestanddel af hans Digtning, men Blikket er friskere, Talen
:urligere end før. Forandringen er kjendelig allerede i de to
ndre Fortællinger »En fransk Kirkebetjent« og »En Historie fra
hwarzwald«, som han fra Udlandet sendte til Ugebladet »Nær
Fjern«. Ikke længe efter udkom (1881) et Bind »Haandteg-
ıger«, Aaret efter Fortællingen med den tydske Titel »Der
mmel hängt voller Geigen«, en Musikers Historie, 1883
orestillet og Oplevet«, 1884 »Skjæbner og Skikkelser«,
35 »Jochen Hinrichs«, en Fortælling fra den første slesvigske

Krig, 1886 »Murmesterens Døtre og andre Fortællinger«, 1891 »Nye Haandtegninger«. Komposition og Karakterskildring i disse Arbejder røbe en sikker Haand og et agtpaagivende Øje, og de kunde have fortjent en større Læsekreds, end der vistnok er bleven dem til Del; men udover en ret snevert trukken Grænse formaaede Rud. Schmidt sjelden eller aldrig at vække Opmærksomhed, og heri er sikkert hans Mangel paa fuld og fri Umiddelbarhed Skyld; selv i hans bedste Ting kan der møde En noget Hengjemt og Kunstlet, som vidner om, at han har manglet den sande Digters unge Øjne til at se paa Livet med.

Fortællingen eller Novellen er ikke det eneste Felt for Schmidts Prosa-Fremstilling. I forskjellige Bind har han samlet en Række mest litterairhistoriske Essays, der vidne om udstrakt Læsning og ofte fængsle ved Tankedybde og sproglig Prægnans: 1878 »Sex Foredrag«, 1882 »Buster og Masker« med Monografien over Prosper Mérimée, 1884 »Ad egne Veje«, 1887 »Fra Liv og Litteratur« med Foredraget om Goethe og Oehlenschläger; endvidere Foredragene om Grundtvig og den tydske Orthodoxi og om Traditionens Betydning (i Anledning af Ibsens »Gjengangere«).

Senere Digtsamlinger ere »Fortællinger paa Vers« 1886 (»Dronning Ingeborg«, »Alexander og Aristoteles«, »Maleren og Hofdamerne« m. fl.) og »Tanker og Toner« 1892, omspændende et Tidsrum af henved tyve Aar. Schmidt havde den noget pretentieuse Skik, at han, ligesom Goethe i sine Dagbøger, daterede alle sine Arbejder; derved kunde et saadant Kuriosum fremkomme, som at f. Ex. Digtet »Karl Magnus og Roland« er betegnet April 1868—Oktober 1889, som om dets sexten ikke særlig dybsindige eller udarbejdede Strofer havde været over tyve Aar om at naa frem til Lysets Klarhed.

Af den nye Litteratur var Rud. Schmidt en afgjort Modstander. Ved mangt et Hib i sine æsthetiske Afhandlinger, ved mangt et Stik i anonyme Avisartikler søgte han at komme den og dens Førere tillivs. Hvad han overhovedet dømte om Kamptiden og Kampmaaden, kan sees af hans Ord ved hans trofaste Ven Carl Rosenbergs Død 1885:

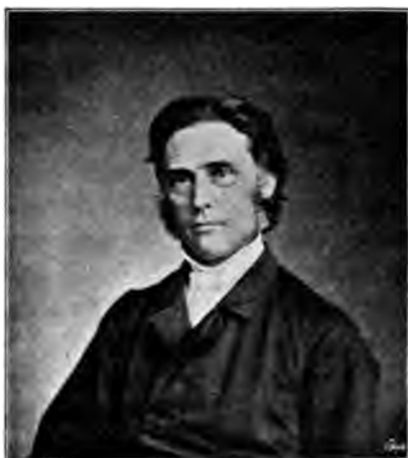
Du kaldtes bort — i dette Nu,
da hundred Møller male Løgn
og ud den drysses, Døgn for Døgn,

uterlig frækt og uden Blu;
da Nid og Nag gaa dagligt Bud
og Luften farves rød af Had,
mens Kaadhed rækker Tungen ud —
saa ganske lige glad!

Han var da ogsaa grundig hadet tilbage, og at dette Had mest gav sig Form af Ringeagt og Overseen, var vel næsten den Fremfærd, der var egnet til at krænke ham paa bitreste Maade. Men som Modvægt mod al litterair Gjenvordighed havde han den urokkelige Tro paa, at han sad inde med den eneste sande Livsbetragtning, og at hans Værker havde givet Tiden og Verden noget af deres dybeste Indhold. Han kunde maaske undres over, at den fulde Anerkjendelse, den store Oprejsning, endnu stadig lod vente paa sig, men at den engang vilde komme og omstraale hans Navn som et af Aandens ypperste, derom nærede han ingen Tvivl — og i denne Overbevisning døde han den 5. April 1899.

JOHANNES FIBIGER var selv meget klar over. at hans poetiske Forfatterskab (S. 474) ikke havde havt nogen Betydning for Litteraturen. »Da jeg havde sundet mig noget paa dette,« siger han i sine efterladte Erindringer, »fandt jeg, at jeg ogsaa helst burde blive udenfor, idetmindste for det Første Jeg holdt derfor Møde med min Muse for at takke hende for hendes hidtidige Omfavnelser, men at frabede mig videre Besøg af hende.« Paa dette Tidspunkt var Fibiger ifærd med at forlade sin Stilling i Haderslev som Kollaborator ved den lærde Skole og Præst ved Hospitalet. Han blev derfra forflyttet til Kjøbenhavn som residerende Kapellan ved Garnisonskirken, kom senere til Vallensved i Nærheden af Næstved og endte paa Føde-Øen Falster, hvor han døde den 13. November 1897. — Religions-historiske Undersøgelser havde han drevet i et Omfang og en Dybde som vel neppe nogen Præst før eller efter ham. Fra Bibelens Hebraiske og Græske var han gaaet til Østerlandets fjernere Egne, lærte at læse og ved Granskning at forstaa de persiske og indiske Religions-Skrifter, gik med samme Ivrighed ind i den gammelnordiske Verden, var fortrolig med Hieroglyfer som med Runer og havde Boghylder fulde af sine omfangsrige Oversættelser og Kommentarer, uden dog nogensinde at kunne tænke paa deres Udgivelse. Hvad hans Digtning angaaer, Joh. Fibiger.

have disse Studier selvfølgelig ydet ham Emner nok, men vel tillige svækket Følelsens og Fremstillingens Friskhed; ialfald anke selv de velvilligste Kritikere blandt Vennerne over, at hans Form er for tung og utilgængelig. Kun Lidet lod han se Lyset, og han dulgte da Familienavnet under Pseudonymet Diodoros: 1878 »Den evige Strid«, tre Digte med Emner fra græsk og nordisk Old-Digtning. En underlig Smag er det, at baade Sisyphos- og Hedin-Sagnet, græsk og islandsk Urtid, ere behandlede i hexametrisk Rythme — stærkt overlæssede og som Følge deraf stakaandede, Vers. Det sidste Digt »Helenes Død« er en filologisk-korrekt Efterligning af Antiken med sexfodede Jamber og Korsange; 1880 »Graabroderen«, en Fortælling (i sexten Sange) fra Middelalderen med personlige Karaktertræk i Skildringen af Hovedpersonen; 1881 »Mine Søstre, Optegnelser af Henrik Due«, ogsaa med Indtryk af egne Oplevelser, især fra Barndomshjemmet. Fibigers sidst udgivne poetiske Arbejde er Digtsamlingen »Sorgens Genier«. Det er tungsindig Poesi — men desværre ogsaa tung Poesi, trods den lyriske Form ikke let at fatte ved første Læsning — og det skulde Lyriken dog helst være: klar og strax gjennemskuelig, saa man faaer Lyst til at gjentage Læsningen mange Gange for atter og atter at nyde Klarheden — ikke for at ponse paa Meningen.

Johannes Fibiger.

Efter Forfatterens Død udkom 1898 »Johannes Fibiger: Mit Liv og Levned, som jeg selv har forstaaet det«, udgivet af hans Plejeson Karl Gjellerup. Skjøndt det volumineuse Manuskript her er reduceret til omtrent en Trediedel af sit oprindelige Omfang, er det endda blevet til en statelig Bog, men tillige til en meget interessant Bog, der bringer en Mængde tidshistoriske Træk og giver Nøglen til Forstaaelsen saavel af Forfatteren selv som af

hans Slægt — den vidtforgrenede, rigt begavede og originalt udprægede, men ikke lykkelige Fibigerske Slægt. Særlig sine to bekjendre Kousiner Mathilde og Ilia omtaler han nærmere. Om den Førstnævnte (»Clara Raphael«, S. 385—86) fortælles der, hvor hendes litteraire Forbindelse med J. L. Heiberg nævnes, at »hun havde et ganske godt Greb paa at ledsage sine spillende, dristige og, om det behøvedes, naivt tilslørede Repliker med Øjekast, der indeholdt eller ialfald kunde tydes som de indeholdt en noget mere personlig Ild end den litteraire Begejstrings.« Hun havde erotisk Elektricitet i sit Væsen, og da hendes Forfatterskab havde gjort hende yderligere pikant, er det ikke at undres over, at »hvor hun kom frem, blev hun farlig for Mændene og ubehagelig for Husmødrene, hvad hun selv ikke havde noget imod, det gav Livet mere Indhold.« Hendes kortvarige Triumf efterfulgtes af et forsagende og arbejdsomt Liv; hun ernærede sig ved Undervisning, Oversætterarbejde og Syning, indtil hun ved Protektion af Minister Fenger, til hvem hun havde fattet en sværmerisk Kjærlighed, da han i sin Overlægetid havde havt hende under Behandling, blev ansat som Telegrafist, den første Kvinde, der herhjemme beklædte en saadan Stilling — et tarveligt, men praktisk Udbytte af den Emancipationskamp, hun havde rejst. Dybere og i det Hele taget betydeligere var den ældre Søster Ilia Fibiger (1817—67). En ulykkelig Kjærlighed til den smukke og bedaarende Søofficier Osvald Marstrand, som fandt Døden ved Eckernförde, kastede sin Skygge over hendes Liv. Under utrolige Besværligheder og med en ligefrem middelalderlig Askeses Opofrelser viede hun sin Tilværelse til Udøvelsen af Kjærlighedsgjerninger, plejede Kolerasyge og opdrog forladte Smaabørn. Samtidig digtede hun paa det Flittigste og efterlod sig en stor Pakke Manuskript, om hvis høje Værd hun var overbevist med Geniets urokkelige Tyrketro, som dog ikke deltes af Læseverdenen. Hvad der er offentliggjort (f. Ex. »Tre Dramer« 1857, »Rettroende Eventyr« 1859, »Synd og Sorg« 1862), er forlængst glemt.

En polemisk Natur som ERIK BØGH (S. 474—78) kunde naturligvis ikke holde sig udenfor de Brydekampe, der fandt Sted i Tiden efter 1870. Sælsomt nok var det mere paa den politiske end paa den litteraire Arena, han optraadte. Han udgav i den Erik Bøgh.

hidsigste Konflikttid »Mester Oles Prædiken«, som i Løbet af faa Maaneder blev reven bort i ikke mindre end tolv Oplag; et obskurt Forlag fandt endog sin Regning ved i Form af en Parodi paa Digtet at aftrykke det omtrent Strofe for Strofe, kun med Forvrængning af Stikordene. I den gamle Bodsprædikants Lignelse læser Digteren det menige Folk Texten og giver det sin velmente Formaning:

Hør mig, alle I Godtfolk,
hvem Herren har givet Kløgt
til Alt, hvad af Eder kræves:
Jordens og Hjordens Røgt,
men som har ladet Jer lede,
til Skade for Folk og Land,
af Skalke, som vilde mede
i det mudrede Vand.

Gak til den gamle Gjerning
og røgt den i Hæder og Ære!
Husk: Bedre er Bonde paa Bygden
end Bæst paa Borgen at være!
Bedre derude at age
med Stude i Marker og Skove
end selv herinde at drage
det Skarn, som vil kjøre til Hove.

Men endnu skarpere tager han de politiske Førere i Skole; dem maaler han Skjæppen fuld i indignerede Strofer som disse:

I har i Bondens Ager
saaet Klinte imellem Hveden:
Nid mod de andre Stænder
og Nag imod Øvrigheden,
Haan og Hadskhed mod alle
Kongens og Kirkens Mænd,
Edder og Gift og Galde
mod hver en Sandhedens Ven!

Kunstens og Lærdommens Haller
pønsede I paa at lukke,
Alt hvad der lyste i Landet,
havde I Lyst til at slukke.
Værst blev dog Lærerne prøvede:
nær var de sultet ihjel,
men de var altfor øvede —
det var endda et Held!

Aaret efter, 1877, fortsatte Bøgh denne Polemik med »En liden Hverdags-Postille, indeholdende femten verdslige Prædikener for Menigmand« om Emner som Menneskerettighederne, Frihed, Lighed og Broderskab, Oplysning, Selvstyrelse, Flertallet og andre politiske Stikord. Hans homiletiske Stil er dog maaske i for høj Grad anlagt paa Menigmand; den fremfører med spærret Skrift de idelig opstillede Antitheser og vil drive Argumentationen ind i Læseren, som man med en Hammer driver et Firetommerssøm ind i en Mur. Indtrykket bliver noget trættende. Det maa indrømmes, at det angrebne politiske Parti tog Sagen med Overlegenhed, da det 1889 i Finansudvalget tiltraadte Regeringsforslaget om fast Understøttelse for den danske Abraham a Santa Clara.

Erik Bøgh, der 1881 efter Molbechs Afgang blev Censor ved det kongelige Theater, var mod Slutningen af sit Liv mest litte-

rairt beskjæftiget med at besørge nye Oplag af sine forskjellige Skrifter og udgive Samlinger af tidligere Arbejder. I Anledning af Holbergfesten 1884 skrev han for Dagmartheatret Lejlighedsstykket »Besøg hos Efterkommerne« med satiriske Udfald mod den nyere Litteratur, Kvindesagen m. m. 1894 udkom hans meget underholdende »Erindringer fra mine unge Dage,« tre Aar senere efterfulgte af »Min første Forfattertid«. Omkring dette Tidspunkt begyndte hans ualmindelig kraftige Legeme, der bogstavelig talt aldrig havde kjendt til Sygdom, at mærke Alderens Tryk; ogsaa hans Aandsevner slappedes, og den 17. August 1899 endte han sit flittige Arbejdsliv.

Strax i Begyndelsen af sine Livserindringer gjør Goldschmidt opmærksom paa, at han er Levit, at han som saadan i Synagogen gaaer foran alle Andre, ene med Undtagelse af Ypperstepræsten Arons Slægt, og at denne Særstilling for ham tidlig har været en Tilskyndelse til altid at gaa i Kamp med Fordring paa at blive Numer Et (S. 329). Ypperstepræsteslægten, der kjendes paa Navnet eller Benævnelsen Cohen, er altsaa endnu fornemmere og kan saaledes have Førerkravet endnu mere levende i sig. Om dette for **Georg Morris Cohen Brandes**, saaledes som for Goldschmidt, har G. Brandes. været et ledende Motiv til kraftig Stræben efter Pladsen i første Række eller foran den, maa lades usagt; muligt har Ærgjerrigheden ikke havt et saa specielt Udspring, men i Almindelighed været en Frugt af de flittige og ivrige jødiske Familiers Fordring til begavede Sønner om at bringe sig frem og tiltvinge sig Opmærksomhed, hver efter Evner og Anlæg, paa det at der indenfor det forholdsvis store Samfund maatte vise sig at tilkomme den skarpt afgrænsede jødiske Minoritet en ved fremragende Aandsgaver og deres energiske Benyttelse iøjnefaldende Plads. Hvorledes dette nu end forholder sig, saameget er vist, at GEORG BRANDES fra sin tidligste Tid af hævdede sig en Førsteplads og at han paa sit Omraade blev en Fører for Mange.

Han er født i Kjøbenhavn den 4. Februar 1842, blev 1859 Student med Udmærkelse, tog Aaret efter den filosofiske Examen, selvfølgelig ogsaa med Udmærkelse, erhvervede sig 1862 Accessit

for Besvarelsen af den æsthetiske Prisopgave om den historiske Roman, men vilde ikke navngives, fordi det ikke var Guldmedaillen, der var tilfalden ham; denne tilkæmpede han sig det følgende Aar med en Afhandling om Skjæbnebegrebet i den antike Tragedie og tog 1864 Magistergraden i Æsthetik *cum laude præcipua*.

En forbausende let og mangesidig Tilegnelsesevne i Forbindelse med en utrolig Arbejdsdygtighed førte i saa kort Tid til saadanne videnskabelige Resultater og bar ligeledes de følgende Aars Studier. De omfattede Skjønlitteratur og Kritik i døde og levende Sprog og trængte, med stærk personlig Grebethed hos den Søgende, ind i Religionsfilosofiens Grubegange for gjennem dem at naa »ud paa den anden Side« og frem til Klarhed i Livsanskuelsen. Her fik især Spinoza og Feuerbach stor Indflydelse paa Brandes. Hjemme var den noble Fritænker H. Brøchner hans beundrede Lærer og Forbillede (om end ikke i harmonisk Besindighed), og hans Omgang vare højtbegavede Universitets-Samtidige som Vilhelm Thomsen, Troels Lund, Fr. Nutzhorn, A. C. Larsen, Jens Paludan-Müller og Julius Lange. Særlig med denne var Venskabet intimt; Vidnesbyrd herom er den Samling Breve fra Langes Ungdom, som Brandes udgav 1898. Man skal vanskeligt kunne tænke sig noget smukkere Billede af intellektuel Begejstring og gjensidig belærende Tankeudvexling end disse to, i deres Væsen saa forskjellige, men af brændende Erkjendelsestrang lige besjælede Ynglinge, der gjorde hinanden Rede for deres Indtryk af Kunstens Skjønhedsfænomener, vandrende Side om Side som Platons Disciple i Akademos' Lund — paa Kristianshavns Vold eller i fjernere Afstand fra det nordiske Athen.

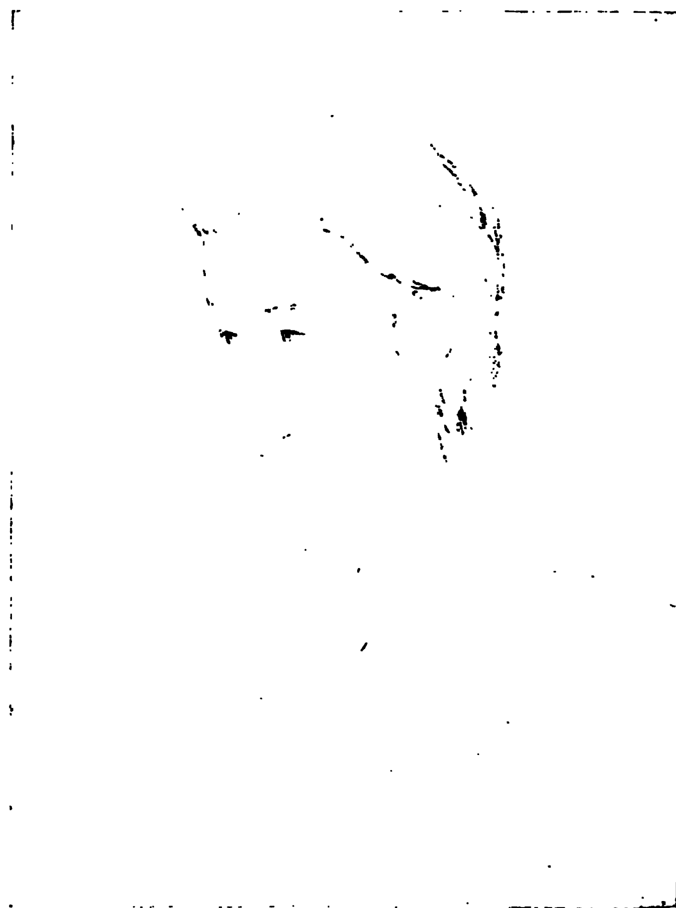
For den Iagttager, der ikke kjendte den unge Hedspores Temperament eller hans Udviklings tidligt betegnede Retning og Maal, kunde det i Begyndelsen af hans litteraire Bane se ud, som om hans Tanker nok kunde falde i Traad med de anerkjendt gjældende eller ialfald — i Betragtning af hans friske Talent og nye Viden — kunde bøje disse efter sig paa en accomoderende Maade, der ikke behøvede Overskjæringens bratte Brud. Den første med Navn underskrevne litteraire Kritik eller Anmeldelse, som G. Brandes lod fremkomme, stod at læse i »Fædrelandet« 1865 og havde Fr. Paludan-Müllers »Ungdomskilden« til Gjenstand. Han skrev derefter æsthetiske Kritiker i den intelligente Hovedstads

ꞏdende Organ »Dagbladet« og blev Theaterkritiker paa »Illustreret Tidendes« Velin-Papir. At han i 1866 gjorde skarp Front mod Rasmus Nielsen og hans grundtvigianske Tilhængere i sit Skrift m »Dualismen i vor nyeste Filosofi«, skaffede ham ganske ist Rud. Schmidt til uforsonlig Fjende og Forfølger, men indragte ham tillige den fineste videnskabelige Nobilitering i Form f Biskop Martensens Udtalelse (ganske vist kun i en Petit-Note til Skriftet »Om Tro og Viden«) om det Ønskelige i, at »den be-;avede Forfatter ikke altfor tidligt maatte komme ud over det Platoniske θαυμάζειν (Forundringen) som Filosofiens Begyndelse« — n Formaning, som den unge Polemiker neppe følte nogen Drift il at følge, hvormeget den end kan have smigret ham.

Men var Iagttageren kyndigere og opmærksommere, maatte an snart fornemme Varsler om, at denne Aands Veje maatte og ilde fjerne sig fra det alment befarne Spor. Efterat han i sin Religionsbetragtning var naaet frem til et Standpunkt, paa hvilket an ubetinget hævdede Tankens Undersøgelsesret i Modsætning til Aabenbarings-Postulaterne og havde fundet denne Betragtning støttet f al moderne religions- og sprogsammenlignende Videnskab, anagde han den kritiske Methode ogsaa paa andre Kulturfænomener, tærkt paavirket i politisk og social Henseende af den engelske Positivisme (Spencer, Stuart Mill), i æsthetisk Henseende af fransk Kunst og Kritik (Sainte-Beuve, Taine). Spidsere og spidsere blev Braadden i hans Domme om Litteratur og Theater, mere og mere rkjendtes det, at disse Domme udsprang fra en sammenhængende Kunst- og Samfundsbetragtning, der kun gjennem Kamp kunde øres til Sejr, og større og større Opmærksomhed vaktes for de ye Tanker, den megen Viden og den æggende Stil.

1868 udgav Brandes et Bind »Æsthetiske Studier«, der oruden to abstrakt æsthetiske Undersøgelser om den tragiske kjæbne og det Komiskes Theori bragte Forfatter-Monografier af Hertz, Fr. Paludan Müller, Aarestrup, Richardt og Ibsen. 1870 ortsattes disse Karakteristiker med Rahbek, H. C. Andersen og Goldschmidt — Rubens, Sainte-Beuve og Prosper Mérimée, optagne Samlingen »Kritiker og Portaiter« tilligemed en Række af e Theateranmeldelser, som først havde vakt et større Publikums Opmærksomhed for den unge Forfatter (Holbergs »Lykkelige Skibbrud«, »Jeppe paa Bjerget«, »Maskeraden«, Oehlenschlägers »Pal-

natoke», «Dronning Margareta», Heibergs «Elverhøj», «Event Rosenborg Have», «Pottemager Walter», Hertz' «Kong Renes Dat

Georg Brandes.
Efter Tegning af Godfred Rump

Tre Dage i Padua», «Et Herreselskab», Hostrups «Eventyr i Fodreisen», «Sparv i Tranedans», «Gjenboerne», «Mester og La ling» o. fl.).

I Februar 1870 tog Brandes Doktorgraden med sit Skrift o «Den franske Æsthetik i vore Dage». Der pegedes her p

ny kritisk Methode, der skulde føre til mere frugtbringende
sultater end den hidtil hos os herskende hegel-heibergske med
ıs Systematisering paa Grundlag af Kunstværkernes formelle
enskaber og disses begrebsmæssige Udspring og indbyrdes
nmenhæng. Hvad der skulde sættes istedet, var den psyko-
isk-kritiske Undersøgelse af Værkets Oprindelse fra den frem-
ngende Personlighed og dennes Naturbestemthed af Tid og
d, Forhold og Forudsætninger. I sin engelske Litteraturhistorie
de Hippolyte Taine bragt Methoden til Anvendelse paa glim-
de Maade og med stor Lærdom gjort Skildringen af Race, Folk
Samfundstilstande til Baggrund for Opfattelsen af Værket og
ı kunstneriske Individualitet, hos hvem det saa til Gjengjæld
v Opgaven at paapege Kunstanskuelsens og Arbejdsmaadens
st fremtrædende Træk — »den herskende Evne«. At denne
thetiske Kritik er langt mere positivt oplysende end den tidligere
t formalistiske, er tydeligt nok; den har et stort historisk Stof
tumle med, hvor den anden saa at sige udelukkende maatte
lde sig til logiske Abstraktioner. Trods deres store Forskjellig-
d have de dog den Ufuldkommenhed tilfælles, som klæber ved
v det ærligste menneskelige Arbejde: at Undersøgelsens Frem-
ngsmaade og Resultat farves af den Undersøgendes Subjektivitet.
gesaa let som de rene Begreber lod sig sammenstille saaledes,
de villigt førte til det forud foresvævende *qvod erat demonstran-
m*, ligesaa let kan den psykologisk-historiske Skildring mere eller
ndre bevidst formes saaledes, at det bagved liggende Grundsyn
r sig gjældende efter Ønske. Og det er klart, at jo mere pole-
sk eller agitatorisk bevæget Fremstilleren er, des mere vil
ledets Overensstemmelse med Virkeligheden staa Fare for at
fægtes. Til Gjengjæld faaer det netop herved en ny Værdi som
rsonligt litterairt Dokument.

Efter Disputatsen begav Brandes sig paa en længere Uden-
ıdsrejse, der varede fra Foraaret 1870 til Efteraaret 1871. Han
søgte Paris, Rom og London, plejede Omgang med mange af
dens ledende Aander (Taine, Renan, Stuart Mill), studerede med
nlig Rastløshed Litteratur og Kunst, iagttog opmærksomt poli-
ke og sociale Fænomener i hine bevægede Dage og vandt
ısthed i sin Overbevisning om, at Danmarks Aandsliv var stivnet
; blevet staaende stille paa et Punkt, som laa langt bag det

øvrige Europas Udviklingsstadium. Udrustet med et Arsenal af Angrebsvaaben til at løbe Storm mod den mosgroede Fæstning og skyde Bresche i Fordommens Murværk vendte han hjem og tog strax fat paa Belejringsarbejdet, idet han indvarslede en Række Forelæsninger, som skulde have til Emne at skildre Hovedstrømningerne i det nittende Aarhundredes Litteratur.

Den første Forelæsning fandt Sted den 3. Novbr. 1871 under en saa stor Tilstrømning, at man allerede den følgende Foredragstime maatte ty til det store Rus-Auditorium, som endda viste sig utilstrækkeligt, saa at Tilhørerne sammenpakkedes helt ned ad Gangen. Ikke siden Martensens Optræden i Slutningen af Trediverne havde et Universitets-Katheder havt et saadant Tilløb. Men Tiden var nu unægtelig bleven en ganske anden. Medens den theologiske Professor fortrinsvis talte til det dengang lille Kjøbenhavns studerende Kredse og vakte en overvejende videnskabelig Bevægelse, henvendte den æsthetiske Privatdocent sig til den store Hovedstads hele aandeligt interesserede Befolkning, Mænd som Kvinder, og om hans Talerstol flokkedes da ogsaa »Jomfruer og Studenter og Lieutenanter og Gubernangter,« som en af hans Tilhørere og Tilhængere femogtyve Aar senere har udtrykt sig.

Brandes begyndte sit Indledningsforedrag med en *captatio benevolentiæ*: »Det er første Gang jeg taler fra dette Sted, og jeg medbringer alle Uerfarenhedens Mangler. Mine Evner og mine Kundskaber ere lige ufuldkomne. Meget af hvad der herved kan støde Dem vil, tænker jeg, blive rettet ved Tid og Øvelse.« Men — tilføjer han saa — med Hensyn til mine Grundanskuelser, mine ledende Principer og Ideer forlanger jeg ingen Overbærenhed som helst. Hvad der i denne Henseende maatte støde Dem, vil ikke blive forandret. Jeg anseer det for en Pligt og for en Ære at hylde de Principer, til hvilke jeg bekjender mig, Troen paa den frie Forsknings Ret og paa den frie Tankes endelige Sejr.« — En rolig, af Situationens historiske Alvor mindre bevæget Tilhører vilde maaske med stille Indadvendthed have raisonneret: Naar Forkynderen af en Grundanskuelse vedgaaer, at han endnu har Mangler — endog alle Mangler — med Hensyn til Erfaring, og Ufuldkommenheder med Hensyn til Evner og Kundskaber, saa er den Mulighed jo ikke udelukket, at den trods disse betænkelige Mangler erhvervede og docerede Lære kan blive underkastet

en Forvandlingens Lov, som forøget Erfarenhed, skærpet Evne g voxende Kundskaber kan nødvendiggjøre. En Grundanskuelse ører jo dog ikke til de saakaldte medfødte Ideer; den erhverves ed Livserfaring og Kundskabstilegnelse og kan modificeres ad amme Vej.

Forelæsningerne havde til Hensigt ved Hjælp af en sammengnende Litteraturbetragtning at vise, hvorledes der efter Oplysingsideernes Sejr i det attende Aarhundrede var fulgt en almindelig Reaktion i det nittende, hvorledes de store Kulturlande atter havde rbejdet sig ud af den og vare vendte tilbage til Frisindets Tankeang, medens Danmark, isoleret fra denne Emancipationsbevægelse, ndnu levede under Reaktionens Tegn. Ganske vist fremhævede Taleren, at Reaktion i og for sig ikke er ensbetydende med Tilageskridt — »langtfra! tvertimod! en sand, supplerende, korrigerende Reaktion er Fremskridt.« Men en saadan Reaktion stagerer ikke, den giver efter nogen Tids Forløb atter Plads til Bevægelsens Fortsættelse, hvorimod hos os Modstanden mod det ttende Aarhundrede vedvarer paa en sendrægtig, treven Maade g ikke synes at ville tage nogen Ende; Følgen heraf er, at »vor Litteratur er sunken sammen i en Døs, der snart begynder at forndre os selv.«

Hvormeget eller hvorlidt den danske Digtning var befængt ned Reaktion i den første Halvdel af det nittende Aarhundrede, aa er det dog ubestrideligt, at den just i dette Tidsrum naaede n højeste Blomstring — sin »Guldalder«. Det kunde derfor ikke ndgaaes, at en Paavisning af dens Underlegenhed i Sammenligning ned den »europæiske« Udvikling maatte rokke ved mange hævdundne Anskuelser og vække Forargelse i mere end een Henseende. Dette fandt da ogsaa Sted i rigt Maal. Fra Forelæsingerne fløj revolutionaire Stikord ud i videre Kredse, debatteredes ned mere Lidenskab end Indsigt og opflammede paa den ene ide Modstanden mod den nye Lære, medens de paa den anden ide hvervede Tilhængere for den og samlede dem til en blindt roende og fanatisk agiterende Menighed. Et af disse Stikord, der gik saa hurtigt og saalænge fra Haand til Haand, at det blev som en blankslidt Mønt, hvis Præg og Værdi ikke var til at kjende nere, er allerede citeret ovenfor: »den frie Tanke«, hvis Ret til at dømme i sidste Instans om Livsfænomenerne krævedes ube-

tinget anerkjendt. En anden stærkt omtvistet — og omtvis Parole allerede fra den første Foredragsaften var Bemær om, at en Litteratur »i vore Dage« kun lever, naar den Problemer under Debat,« hvilket senere nærmere forklare en Fordring til Digterne og deres Værker om, at de skul Organer og Kanaler, »gjennem hvilke den eneste levende Tanke, Menneskeslægtens store Friheds- og Fremskrid strømmer.« At vor Litteratur i ringere Grad end de størr arbejdet i Fremskridtets Tjeneste, havde dels sin Grund »næsten enestaaende Naivetet,« som var en Følge af Foll terens Barnlighed, dels i dens stærkt abstrakte Idealisme handler ikke om vort Liv, men om vore Drømme.« En ning til (den da otteogfirsindstyveaarige) Grundtvig maatte Forargelse Landet over; det er hvor René-Typens Varian tales: »En kaster sig paa den Rolle at være Guddommens lader sig dyrke som en Pave og lader endnu som Oldin Kvinder komme til sig for at kysse hans rystende Hænder Thorvaldsens Basrelief »Natten« doceredes der, at »denne figur, hvis milde Ynde er saa tiltalende, ingenlunde kan sig at svare til sit Navn ... Thorvaldsens »Nat« er kun Natten der soves; den burde hedde Sovnen, ikke Natten, Nattesti ikke Natten. Thi Natten, som en Græker vilde tænke si Natten, hvori der elskes, og Natten, hvori der myrdes, Natte skjuler alle Vellyster og alle Forbrydelser under sin Kaabe, Nat er det ikke. Det er Natten, den milde Sommern Landet. Og denne idylliske Aand, denne milde og fredelige ning er det, som i dette Produkt af den fællesgermaniske R sance af Antiken nærmest udgjør det ejendommeligt Da Idet Thorvaldsens Kunst her sammenstilles med Antikens — enten Sammenstillingen er udtømmende eller ej — na den Relativitet, som Forelæsningen gjør Rede for under af Mme de Staël. Den anvendes exempelvis paa Begrebet med det deraf udspringende Udtryk »Hyggelighed«. »Opri til dette Ideal er let nok at finde,« hedder det; »en Natio lever under raa klimatiske Forhold, i en kold og barsk finder den samme Glæde ved Tanken om at kunne sidde ved Arnestedet, mens Sne og Regn forgjæves pidske mo veltillukkede Rude, som en sydeuropæisk eller østerlandsk

der ved Tanken om at kunne sove under aaben Himmel, det sige under den varme og pragtfulde Stjernehimmel, og kunne bringe den svale Nat med Dans, Spil og Sang i det Frie.« Har Nation saaledes dannet sig et lokalt Ideal af Menneskevæsen, elvære og Lykke, vil den fra det udlede et helt stort Indbegreb Pligter og Dyder og betragte dem som almengyldige. »Hjem- et holder f. Ex. Familien sammen, følgelig priser den Nation, m har »Hjem«, Familielivet fremfor Alt og laster Sydboerne, rdi Familielivet hos dem ikke spiller samme Rolle. Et Ord som Arne« faaer en Ærværdighed, som det aldrig kunde faae under operne, Ordet »huslig« kommer til at betegne Kvindens højeste yd og strengeste Pligt, og denne Race vil mindst af Alt lade sig ge, at alle disse dens store Idealer, Hjemmet, Hyggeligheden, usligheden, Familielivet, lade sig udlede af en eneste grumme npel, grumme lav klimatisk Nødvendighed, Nødvendigheden af nstig Varme. Uden kunstig Varme, i Sollysets fulde Pragt vise e hine skjønne Idealer, Pligter og Dyder sig — ikke usande, en relative«. Dette Blik for Relativiteten er dog ikke det, hvor- ed Forelæsningsrækken selv beskuer Fænomenerne; Dommen som oftest meget absolut, Fremskridt stilles mod Reaktion, nken mod Troen som Hvidt mod Sort. Den frie Menneskelighed ier glorieomstraalet paa den ene Side af Afgrunden — paa den en Side den ideforladte Fordummelse i haabløst Mørke. Om Kritik af Mme de Staëls »Delphine« dømmes der f. Ex. saa- s: »Store Ord, men de samme store Ord som Fremtiden be- lig maa høre af den tandløse Fortid, hvis svære Skyts altid let til Mundingen med Orthodoxiens vaade Krudt og Bornert- s Papirkugler.«

Det var Ytringer som de her citerede, der nok saa meget orelæsningens ærligt udtalte Tendens satte ondt Blod i den Lejr og vakte vild Begejstring i den yngre, saa at de tidt tørnede sammen i lidenskabelig Debat, baade offentlig i og privat i det daglige Samkvem Mand og Mand imellem Mand og Kvinde imellem, thi ikke mindst hos Damerne igjørelsens Evangelium stort Tilhæng (Brandes havde 1869 Mills »Kvindernes Underkuelse«). Mangel paa fuld For- aavelsom mer eller mindre forsætlig Misforstaaelse fandtes e Sider, og da Striden ikke, som i 1830, drejede sig om

æsthetiske Formspørgsmaal, men om Litteraturens Indhold og paa mange Punkter kom til at antaste religieuse og politiske Grundanskuelser, var den vel egnet til at røre op i Sindene fra Grunden af. For paa authentisk Maade at stadfæste, hvad han havde sagt og hvad han ikke havde sagt, udgav Brandes kort efter deres Afslutning sine Forelæsninger som første Del af »Hovedstrømninger« med Undertitlen »Emigrantlitteraturen« (1872). Bogen var tilegnet Brøchner og bar bag paa Dedikationsbladet et æggende Motto af W. Heinse: »Et Voxbillede af en Husgud var ved Uagtsomhed kommet til at staa opad en Ild, i hvilken ædle campaniske Lerkar hærdedes, og begyndte at smelte. Bitterlig beklagede den sig hos Elementet. Se, sagde den, hvor grusomt Du handler imod mig. De Andre giver Du Varighed og mig ødelægger Du! Men Ilden svarede: Beklag Dig hellere over din egen Natur; thi hvad mig angaaer — jeg er allevegne Ild.«

Kritiken fik nu fastere Grund at bygge paa. Dens vægtigste Indlæg skyldtes D. G. MONRAD, der under Mærket 44 i »Fædrelandet« skrev en Række Artikler om »Den frie Tanke og Dr. Brandes's Forelæsninger« (udkomne i Særtryk 1872). Monrad begynder med at bevidne den Glæde og det Haab, Doctordisputatsen havde vakt hos ham som et dygtigt og alvorligt Arbejde med Finhed og Skarphed i Tanken; men han tilstaaer, at denne hans Følelse for Forfatteren er bleven noget svækket ved Bogen om Emigrantlitteraturen med dens store Overflod paa Domme, der ere i Strid med Kjendsgjerningerne, og dens Forvexlen af Hensynsloshed og Aandrighed: »Forelæsningerne bære Præget af en stærkt bevæget, ja oprort Stemning; men det brusende Hav giver ikke noget tro Billede af Himlen, og en Litterat, i hvis Sjæl det gjærer og koger, er ikke skikket til at give nogen tro Afspejling af Litteraturens store Billeder.« Enkeltheder i Kritiken støtte som Præmisser denne Dom. Angaaende Billedet af Grundtvig (S. 544) fremsætter Monrad den for ham særlig karakteristiske Protest: »Skjøndt vi ikke høre til denne Mands ubetingede Tilhængere, saa tilstaa vi, at disse Ytringer have gjort et højst modbydeligt Indtryk paa os. Hvor voldsomme Anfald end denne Mand har været udsat for, har hidtil Ingen vovet at benægte, at han kun kæmpede for, hvad der var hans inderste, mest levende Overbevisning. Der tilkommer Dr. Brandes Æren for at være den Første, der frem-

[Margin note beside "Indlæg skyldtes": ...dskrift af Monrad.]

stiller hans lange kamp- og aandfulde Liv som en Rolle, han har paataget sig. Ved en saadan Dom dømmer Dr. Brandes sig selv som en Mand, der mangler Øje for det aandelige Livs Bevægelser i forskjellige Retninger, ja som i den Grad er forblændet af sin Lidenskab, at han ikke tager i Betænkning i sin Fremstilling at tage ud af en Oldings Hjerte den rene og stærke Overbevisning, hvorpaa hans hele Liv har været bygget, og i dens Sted sætte lave og urene Bevæggrunde for saaledes at tilvejebringe en Karikatur, der kunde bringe Tilhørerne til at le.« — Ligeoverfor Paastanden om, at en Litteratur i vore Dage skal godtgjøre sin Levedygtighed ved at sætte Problemer under Debat, hævder Monrad, at Kunsten naturligvis har sine egne Problemer, men de ere af rent kunstnerisk Art, og at den af Brandes fremsatte Fordring »fører tilbage til den forældede Opfattelse, ifølge hvilken Poesien havde sit Maal udenfor sig selv. — Imod Fremstillingen af Hjemmet som Produkt af en klimatisk Nødvendighed opstiller Kritikeren Skildringer fra den romerske Historie og det gamle Testamente og henviser til Botanikeren Prof. Schouws Bemærkning om, at man i høj Grad overdriver Klimaets og de geografiske Forholds Indflydelse paa Folkenes Karakter. »Er det Nordmanden, spørger denne Lærde, eller er det Tyrken, som er flegmatisk? Grønlænderne siges at elske Musik og Dans, være letbevægelige, leve i Øjeblikket, med eet Ord at have, hvad vi vilde kalde en sydlandsk Karakter, og dog bo de højt mod Nord ved Foden af den evige Is.« — Med Hensyn til Hovedpunktet i den nye Forkyndelse bemærker Monrad, at vel saa godt som Alle i vort Fædreland ere enige om den frie Tankes, den frie Forsknings Ret — »men ikke ethvert Lune og Indfald kunne vi give den frie Tankes ædle Navn.« Det er nødvendigt at give Tanken et Tillægsord foruden »fri« — nemlig »sand«. Naar den frie Tanke skal være sand, saa kommer der en Bevægelse ind i Begrebet Frihed. »Hvorpaa kan jeg kjende, at en Tanke er sand? Hvorledes kan jeg faae fuld Vished i denne Henseende? Derved at Tanken er under Nødvendighedens Herredømme, derved at den er under Tvang« — nemlig under Tvang af »Kjendsgjerningernes store uendelige Verden,« som den maa gjennemforske for efter Evne at trænge gjennem det Tilfældige ind til det Blivende, for at »gjenfinde sig selv i det, der ikke er den selv.« Men — og nu kommer den Grunduoverensstemmelse mellem

de to Parter, som der ikke kan bygges Bro over: »Der er ikke alene en ydre, men ogsaa en indre Verden af Kjendsgjerninger, der er Samvittighedens, Bønnens, det hele Troeslivs Verden. Den kjender ej Samvittighedens Verden, der ej har lyttet til Samvittighedens Røst; den kjender ej Bønnens Verden, der ej har faret ud paa dens Dyb og har levet med den i gode og onde Dage.«

Antikritik. Til Imødegaaelse af sine Kritikere udgav Brandes Antikritiken »Forklaring og Forsvar« (1872). Han bliver let færdig med en anonym og lidet betydelig Anmelder i »Dagbladet«, vender sig derfra med overlegen Haan mod sin hadske, men ret impotente Angriber i »Fædrelandet« (Rud. Schmidt) og hilser saa med sænket Kaarde sin værdige eller højærværdige Kritiker 44, inden han skrider til at imødegaa hans Argumenter. Af større Interesse end Striden om de enkelte Punkter er det, at Brandes med Styrke tilbageviser den af hans Modstandere udbredte Vildfarelse, at Fritænkeri er identisk med Atheisme, og at han, ikke uden Pathos, henviser til de Kriser, hans personlige Udvikling har maattet gjennemgaa for at naa frem til det Punkt, hvor den nu er kommen til Ro. »Hvormange Beskyldninger for Overfladiskhed og for Ubekjendtskab med Sjælelivets Alvor man end retter mod mig, saa veed jeg dog med mig selv, at jeg har gjennemgaaet alle hine Brydninger, om hvilke man fortæller mig at de gives, og at jeg Skridt for Skridt har kæmpet mig frem eller rettere af mine Tankers nødvendige Udvikling er bleven ført frem til det Standpunkt, hvorpaa jeg nu staaer . . . Man troer, at jeg Intet har følt, at jeg ikke kjender Smerten ved Bruddet med det Overleverede. Man troer det, fordi det er min Natur imod at give mine Følelser til Pris for Offentligheden. Hvad jeg undgaaer mest af Alt, er Salvelse.« Og med ikke mindre Pathos udslynger han til Slutning Kronidens tilintetgjørende Lynstraale mod Undermaalernes Dværge-Æt: »Man behandler mig, som om de Ideer, af hvilke jeg er inspireret og som jeg udtaler, vare Opspind af mig. Disse Ideer ere det intelligente Europas. Er man skyldig, ifald man har dem, saa er Skylden ikke min, men den europæiske Videnskabeligheds. Eller rettere: ere Mændene af den yngre Generation skyldige, naar de nære disse Overbevisninger, saa ligger den sande Skyld hos Mændene af den ældre Generation. Hvorfor opdrog I os ikke bedre? Kunne hine Ideer gjendrives, hvi gjendrev I dem da ikke

r os? Var det muligt at udruste den nuværende Slægt til sejerrig amp imod den frie Tanke, hvi rustede I os da ikke? I gjorde et ikke, fordi I ikke kunde, fordi disse Ideer ikke lade g gjendrive. I gjorde det ikke, fordi Mange af Eder (Førerne Pressen f. Ex.), langtfra at kjende Tidsalderens Ideer, endnu ındre begejstrede for dem, intet Andet have formaaet end at olde os i Ubekjendtskab med dem, saalænge indtil vi vare helt dvoxne og selv maatte søge os vor Vej. Paa den anden Side unde I heller ikke lægge os Skyklapper for Øjnene eller putte os omuld i Ørerne. Den Slægt, som I tale til, er en Slægt, som ar studeret og atter studeret Feuerbach, som har seet den samıenlignende Mythologi blive til, som har fulgt den religionshistoriske .ritik paa dens første store Felttog og været Vidne til dens ırste store Erobringer. Vi have gjennemgaaet Renan, medens endnu neppe ere saa vidt, at I kunne stave hans Navn. I maa ıle et andet Sprog til os end til den Slægt, der 1848 saae op til der, vi forstaa Jer ikke mere, saa lidet som I forstaa os. Have I :ke formaaet at lægge os Svar og Gjendrivelse paa Læben overfor .ritiken og dens store, alvorsfulde Gjerning, saa er det højst ubilgt af Eder at undre Eder over, at vi antage det for sandt, som ærer Sandhedens Præg paa sit Aasyn, og som I ikke bringe ud ' Verden, fordi I lade, som om det ikke var til.«

Ved en velgjørende videnskabelig Ro og overlegen Dannelse dmærker sig et efter Antikritikens Fremkomst udgivet Skrift Den nye sensualistiske Lære og Dr. G. Brandes«, opsst fra et naturvidenskabeligt Standpunkt« af Ax. (Professor, *Dr. ted.* P. A. SCHLEISNER). Han bestrider Rigtigheden af de posivistiske Forfatteres Anskuelse om Naturforholdenes overvejende ıdflydelse paa Folkekarakteren og fører, ligesom 44, J. F. Schouw Ilden ved at citere hans Ytring om, at et Folks Karakter har n Jordbund, sin aandelige Jordbund, i Historien, hvoraf den dspringer, og sit aandelige Klima i Sproget, hvori den lever g rører sig. Overhovedet, siger Ax., maa den fysiske Paavirking, saavidt vore Erfaringer endnu gaa, ansees for at være overıaade ringe, navnlig i Sammenligning med den Indflydelse, som en oprindelige Raceforskjel, de historiske og sociale Forhold døve. Ej heller er man i naturvidenskabelig Henseende naaet saa idt, at man bestemt kan angive Nuancerne mellem de forskjellige

Modskrift af Schleisner.

Folkeslags fysiologiske og aandelige Habitus end sige hvor stor en Del der maa tilskrives de fysiske Momenter i denne Forskjel.

I Slutningen af sin Antikritik bemærker Brandes, at de sidste Tiders Erfaringer have belært ham om, at man herhjemme er endnn længer tilbage, end han havde troet, og at han derfor maa forandre sin polemiske Taktik, fordi der maa kæmpes paa en anden Maade imod en talrig og velorganiseret Hær end imod de sidste Rester af en opløst Armee. Dertil svarer Ax., idet han indrømmer, at Poesien i Danmark som andensteds ikke lever noget frodigt Liv: »Men der gives da Andet i Litteraturen end Poesi, og saa godt som i alle andre Retninger have vi, saavidt jeg skjønner, fulgt ret godt med, efter fattig Lejlighed; i enkelte Retninger, f. Ex. den arkæologiske, have vi jo endog kunnet være istand til paa en Maade at give Tonen an og til at sætte ikke uvæsentlige Spørgsmaal under Debat . . . Hvad de sociale Reformer angaaer, da gives der maaske faa Lande, hvor man saa hurtigt har søgt at tilegne sig disse som hos os. Reformerne i Landbruget, Fattig-Reformen, Fængselsvæsenets Reform, Daarevæsenets Reform, kort alle disse vor Tids sociale Fremskridt ere jo hos os optagne og i enkelte Retninger fyldigere gjennemførte end paa mange andre Steder. Selv hvad der hører til den moderne Civilisations mere flygtige og overfladiske Sider, dens Skum, have vi vidst at tilegne os; have vi ikke allerede længe havt Cafés chantants, Kankan-komedier, feuilletonistiske Sensations- og Forbryder-Romaner og nu senest Oversættelse af Decamerone? Hvad vil man forlange mere?« Vi ere saaledes ikke slet saa langt tilbage i Udvikling herhjemme, som Brandes mener; han »synes i det Hele ikke tilstrækkelig at kjende den danske Nationalkarakter.« Hvad denne angaaer, fortsætter Ax., »da er det, som mangler den, netop en vis Sluttethed i Karakteren og Selvstændighedsfølelse, hvad enten nu dette er en Følge af, at vi saalænge have staaet under et absolut Kongedømmes Indflydelse eller at vi i aandelig og fysisk Henseende grænse lige op til det store Tydskland. Vor Svaghed er, at vi ere saa tilbøjelige til at efterligne alt Nyt, blot fordi det er nyt. Dr. B. behøver derfor aldeles ikke at forandre Taktik; det, at den nye Lære højtidelig er bleven proklameret som saadan, er tilstrækkeligt til, at den hos os vil finde mange Efterlignere; og end mere Betydning har det i saa Henseende, at den er indforskreven fra Frankrig

og England, da det jo er naturligt, at vi, om ikke af andre, dog af rent existentielle Grunde nærmest maa sympathisere med disse Lande.«

Endnu et Træk af den polemiske Bevægelse, som Brandes' Fremtræden vakte, maa berøres, fordi Skildringen af den vilde være ufuldstændig uden det. I Antikritiken udtaler Brandes, at hans Forfattervirksomhed maa forekomme mere kosmopolitisk end national; hans Modstandere have derfor valgt den Fremgangsmaade at maale ham med et Maal, der ikke svarer til hans Ejendommelighed, og at bruge Ukvemsord, fordi han ikke svarede til Maalet. Med andre Ord: man har ladet ham høre, at han er Jøde. At dette i Løbet af de hidsige Kampaar mere end eengang er skeet paa en raa eller ialfald taktløs Maade, kan neppe bestrides, men en Polemiker, der forudsætter en ret haard Hud hos sine Modstandere, bør ikke selv være for ømskindet. Hertil kommer, ar just den nye kritiske Methodes Betoning af Raceforskjellens Betydning for Individets Aandsliv berettiger, ja opfordrer til reciprok Anvendelse. Brandes har i sin Karakteristik af Goldschmidt (»Kritiker og Portraiter«) ladet dette Moment komme til sin Ret, hvor han udtaler, »at den moderne Jøde i vor europæiske Civilisation har den uvurderlige Fordel, at han under Kontrasten og Brydningen mellem den romanske og den gothogermaniske Natur og Kultur som Semit staaer paa et archimedisk Punkt udenfor begge disse ariske Stammers medfødte Begrænsning«, men at han paa samme Tid, »saasnart som hans Natur begynder at tale, føler sig som det sorte Faar i Flokken, uden samme Religion, uden samme Temperament som det Folk, midt i hvilket han boer, uden Fællesskab med det i de Anskuelser, som følge af Temperamentet, og uden at fornemme samme Forfædres Aand røre sig i sig.« Om dette Punkt forekommer der da i Ax.s lille Skrift følgende Bemærkninger: »Dr. B. har oftere beklaget sig over, at man har gjort Hentydninger til ham som Jøde. Jeg forstaaer ikke ret denne Beklagelse. Der kan jo fornuftigvis ikke godt være Tale om nutildags heri at se et konfessionelt nedsættende Tillægsord, saameget mindre som jeg oprigtig maa tilstaa, at den overvejende Del af Nutidens dannede Mænd, udenfor Theologernes Klasse, forekommer mig at staa Jødedommen langt nærmere end den orthodoxe Kristendom. Men sin Nationalitet kan man ikke fornægte, ligesaalidt som man

bør det. Jeg for min Part betragter den jødiske Nationalitet som den rigest udstyrede og udvalgte, der har existeret. Jeg holder mig overbevist om, at enhver begavet Jøde paa Grund af de i hans Nationalitet nedlagte Evner paa saa godt som ethvert Aandsomraade er i Besiddelse af store lettende Hjælpemidler, som vi Andre savne eller først maa erhverve os. Kan det være tilladt at gjøre opmærksom herpaa, da maa det ogsaa være tilladt at gjøre opmærksom paa, at der gives — vistnok ganske faa — Aandsomraader, hvor netop den samme Nationalitet kan være til Hinder. Det forekommer mig saaledes, at Dr. B. i sit æsthetiske Syn paa flere Forfattere og navnlig i sin Bedømmelse af Kunsten, uden selv at vide det, medbringer et Stænk af Orientalisme, netop stort nok til at han ikke har faaet det rette Syn paa Thorvaldsen. Skulde jeg tage fejl heri, da maa det ligge i, at Dr. B. paa Grund af sin hele individuelle Livsanskuelse ikke kan forstaa Thorvaldsen.«

Med Hensyn til sine Ytringer om Th. mødte Brandes forøvrigt ogsaa Modsigelse hos nære Venner. Julius Lange skriver til ham: »Hvor staaer det skrevet, at en Græker vilde tænke sig Natten som den, hvori der elskes, og den, hvori der myrdes, som skjuler alle Vellyster og alle Forbrydelser etc.« Og i det samme Brev — 13. 2. 72. — bemærker han i Anledning af Emigrantlitteraturen: »Jeg synes, at Du som Forfatter har faaet en større og større Smag for det Brillante. Jeg synes, at der var en Tid, da Du som Forfatter var mindre brillant og mere sand. Nogle af dine tidligere Arbejder, som var friere for for maleriske Ornamenter, frembød mere at tænke over, mindre at glo paa.« — Det er Helleneren, som formaner Orientaleren.

ofessoratet Samme Efteraar som Brandes begyndte sine Forelæsninger, havde Hauch paa Grund af sin høje Alder maattet opgive sin Embedsvirksomhed og var rejst til Italien. I en af sine Timer havde Foredragsholderen nævnet ham som »den udmærkede Mand, der i saa lang en Aarrække har foredraget Æsthetiken fra dette Katheder«, han havde været dybt greben af den tydsk-romantiske Skoles Poesi og nøje forbunden med dens første Mænd. »Dog — tilføjedes der — har han rigtignok langt mindre været det gjennem en Forkjærlighed for Skolens tilbageskridende Tendenser end gjennem en Sympathi for alt det Nye og Følelsesfulde, som Skolen bragte frem, og for den ungdommelige og poetiske Begejstring, hvormed den

blev forplantet hertillands, hvormed den henrev Ungdommen paa en Tid, da der endnu fandtes en Ungdom i Danmark.« I Foraaret 1872 døde Hauch i Rom (S. 399), og Spørgsmaalet om Brandes som hans Efterfølger paa den æsthetiske Lærestol blev et af Dagens brændende. Efteraarssemestrets Forelæsninger havde ikke befæstet hans Udsigter som Successor. Vel havde han vundet mange begejstrede Tilhængere, men han havde ogsaa samlet og styrket Modstandernes endnu større Falanx, og for Autoriteterne maatte der jo altid være noget Betænkeligt ved saa at sige at sætte Statens Segl under en Kritik, som i sin Tendens var rettet mod dens Traditioner og Institutioner og som endydermere ikke havde Karakteren af rolig, lidenskabsløs Undersøgelse, men bares frem med en revolutionair Veltalenheds Impetus. Chancerne forbedrede sig Ikke synderligt i Fremtiden, om der end kunde synes at indtræde Momenter, der varslede godt, saaledes da J. C. H. Fischer blev Kultusminister og ved sin videnskabelige Fortid mentes at have stillet sig under den frie Forsknings Faner og desuden antoges at være ikke utilbøjelig til at lade sin Myndighed prøve Styrke med Universitetets; men han var Medlem af et konservativt Kamp-Kabinet, og da allerede paa dette Tidspunkt, i sidste Halvdel af Syvtierne, den litteraire Opposition var uopløselig sammenfiltret med den politiske, kunde Haabet ikke være stort, og det glippede da ogsaa. End ikke Hauchs egen Udpegen af Tronfølgeren fik nogen Betydning. Der tilvejebragtes en Erklæring af ham, underskreven tre Uger før hans Død og af følgende Ordlyd: »Af alle de unge Mænd, som jeg i den Tid, jeg i Kjøbenhavn har været Professor ved Universitetet, er kommen i Berøring med, veed jeg Ingen, der i æsthetisk Begavelse og Kundskaber i denne Retning kan sættes ved Siden af cand. mag. G. Brandes, hvorfor jeg ubetinget anseer ham for at være den mest Berettigede til at beklæde den Post, som nu ved min Død er bleven ledig.« De sidste Ord lyde som en Røst *d'outretombe;* maaske var det dette, der virkede skræmmende paa de tre kjøbenhavnske Dagblade, der nægtede at optage Erklæringen, som saa publiceredes i et Hefte af »Nyt dansk Maanedsskrift«.

I Foraarshalvaaret 1873 holdt Brandes den næste Række Foredrag om Hovedstrømningerne i det nittende Aarhundredes Litteratur, omhandlende »Den romantiske Skole i Tydskland« Den romantiske Skole.

(udk. s. A.). Under Fremstillingen heraf vil han, som han bemærker i Indledningen, kun sparsomt og momentvis komme ind paa den danske Litteratur. Ikke dog saaledes at forstaa, at han glemmer den eller taber den afsigte. »Tvertimod — hedder det — jeg har den uafbrudt for Øje. Idet jeg forsøger at levere de fremmede Litteraturers indre Historie, giver jeg paa ethvert Punkt indirekte Bidrag til den danske Litteraturhistorie. Jeg maler den Baggrund, som er nødvendig, for at vor Litteratur engang paa den kan springe frem med sin Ejendommelighed. Jeg udarbejder den Underbygning, hvorpaa efter min Overbevisning den moderne danske Litteraturhistories Bygning maa rejses.« Denne Fremgangsmaade betegner Brandes med stærkere og mere udvidende Ord, naar han senere (1887) siger om denne anden Forelæsnings-Serie: »Jeg angreb de døde tydske Romantikere for bag dem at træffe de levende danske Romantikere. Jeg vilde kun skildre dem for at bekæmpe dem, og hver Linie i Bogen var beregnet paa danske Tilstande.« Denne Erklæring imponerer ved den Ærlighed, hvormed den vedgaaer, at Forelæsningerne havde en udenfor deres Emne liggende Tendens af større Vigtighed end Emnet selv, og at de fremmede Litteraturskikkelsers beregnede Gruppering havde til Hensigt ikke blot at belyse, men ogsaa at bekæmpe »Fjenden« — den hjemlige Reaktion. Brandes benytter de tydske Romantikere til at daske de danske om Ørene med, oftest med et dulgt *fiat applicatio*, undertiden ogsaa som offentlig Afstraffelse, som naar han bebrejder de danske Romantikere Maadeholdets Halvhed: de ere aldrig vanvittige som Hoffmann, men heller aldrig dæmoniske som han, de have ikke Fr. Schlegels dumdristige Usædelighed, men heller ikke hans geniale Oppositionsaand. »Vi faae hos os heller ikke den katholske Tendens. Det vil sige, vi faae Orthodoxi i den mest forhærdede Form, vi faae Overjordiskhed og Pietisme, vi faae i Grundtvigianismen en Retning, der glider ned ad det Skraaplan, som fører til Katholicismen; men her som altid gjøre vi ikke Skridtet fuldt ud, springe tilbage fra de yderste Konsekvenser. Heraf følger, at Reaktionen hos os er langt mere snigende og skjult. Tilhyllet som Lasten er det, klamrer den sig til Kirkens Altre, der altid afgave et Tilflugtssted for Forbrydere af enhver Art.«

[Rea]ktionen i [Fr]ankrig

1874 udkom saa tredie Del af »Hovedstrømningerne« »Reaktionen i Frankrig« med det lidenskabelige Angreb paa Autori-

tetsprincipet og 1875 som fjerde Del »Naturalismen i England«, begge efter forud afholdte Forelæsninger, som stadig samlede en enorm Tilhørerkreds og konsoliderede Brandes-Menigheden, der Aar for Aar fik Tilgang bl. A. fra de nye Studenterhold. Naturalismen i England.

Et kort Tilbageblik vil vise os Forudsætningerne for Bevægelsen. Den politiske Frigjørelse i 48 og Sejrene i de tre Krigsaar havde skabt en national Stemning, der, naturligt nok. var tilbøjelig til at overvurdere Danmarks og Danskhedens Betydning og forherlige det Hjemlige paa det Fremmedes Bekostning. Uden Revolution havde den enige Folkeaand vundet og — vel at mærke — bevaret en udstrakt politisk Frihed, som andre Folkeslag havde maattet kjøbe med Blod — og atter for en Del lade sig slippe afhænde; til Gjengjæld havde det gode Sværd Skrep efter lang Hvile paany viist sin gamle Kraft mod de fremtrængende ydre Fjender, og efter »Holgerdanskeslaget« lød det med jublende Fortrøstning: »Sejren den er vunden, Trolden han er bunden, Danmark har sin gamle Grænse funden« (Grundtvig). Tiden mellem de to Krige var en glad Selvbeskuelsens og Selvbefæstelsens Tid, hvor alle gode Kræfter vare i Arbejde for at samle, hvad der var dansk Land, under dansk Frihedsstyre. Optagen, som man var af det nationalt og politisk befæstende Værk fandt man ikke megen Tid og Opfordring til at kaste Blikket ud over Grænsen til de store Kulturfolk; den italienske Historiker Cesare Balbos Program for sit Fædrelands Gjenfødelse »*l'Italia fara da se*« tilegnede man sig som en lykkespaaende Anvisning ogsaa for Danmarks Gjenfødelse; men Udfaldet blev forskjelligt for de to Lande. 1864 opdagedes det, at et ufuldkomment Kjendskab til de europæiske Samfunds Politik og Magtforhold var en skjæbnesvanger Fejl, 1870 uddybedes denne dyrekjøbte Erfaring, og Aaret 1871 afgav det forbausende Skuespil af nye Samfundsideers blodige Kamp mod den hidtil gjældende Autoritet. Jordbunden var saaledes godt forberedt til at modtage en ny Udsæd — mest naturligvis hos Ungdommen, som med Heftighed bebrejdede den foregaaende Slægt, at den sorgløst havde overseet Udviklingen udenfor Landet og saaledes selv var Skyld i den nulevende Generations Evneløshed — »Fædrene spiste umodne Druer, Børnene fik sure Tænder«, som der staaer i Talmud. Offentlig Mening.

Intet Under derfor, at Brandes hos sine Tilhørere mødte levende Forventning og modtageligt Sind, da han lod Tæppet gaa

op for den europæiske Litteraturs Handling, lod Rampelyset kaste sit stærke Skjær og sin dybe Skygge over dens Skikkelser og soufflerede dem de effektfulde Repliker. Typer som René og Adolphe, Lucinde og Roquairol, Personligheder sam Constant og Mme. de Staël, Schleiermacher og Wackenroder, Chateaubriand og de Maistre, Wordsworth og Shelley havde forlængst Historiens Patina over sig, men vare fuldstændig nye for den unge Slægt — og for Mange af den ældre ogsaa. Alene den Fylde af Kjendsgjerninger, der udstrømmede fra Forelæsningerne, var jo nok til at gjøre dem belærende og værdifulde, deres ildfulde Veltalenhed gjorde dem end mere fængslende. Dertil kom Brandes' personlige Egenskaber som *charmeur*. Hvor han troede at spore mere end almindelig Begavelse, tog han sig direkte af dens Opfostring med Ros og Dadel, Opmuntring og Advarsel, enten indenfor Studerekamrets fire Vægge eller paa lange Spadseretoure med hurtig Gang, Mesteren et halvt Skridt forud for Adepten, halvt vendt imod ham og docerende med strømmende Tale, forklarende Armbevægelser og understregende Mimik. Han rev med sig, hvad der saaledes kom i hans Nærhed, og da Ingen sad inde med Kundskaber nok til en kritisk Prøvelse af den overrumplende Argumentation, befandt man sig — ialfald for en Tid — bedst ved den blinde Underkastelse, der betegnes ved Ordet: *jurare in verba magistri.*

Paavirkningen fra Aarhundredets ældre europæiske Litteratur vakte Impulsen til Læsning ogsaa af den nyere og nyeste; der stiftes fortroligere Bekjendtskab med tydske, franske, engelske, russiske og andre fremmede Forfattere, hvis Navne tidligere nærmest havde været en Lyd uden Tankeindhold, og en frodig Oversættelseslitteratur skyder frem i Aarenes Løb: Darwins, Mills, Taines og Renans Hovedværker gjøres tilgængelige paa Dansk; Victor Rydberg og August Strindberg — Spielhagen, Paul Heyse, Reuter, Ebers og Gottfried Keller — Musset, Mérimée, Feuillet, Cherbuliez, Daudet, Goncourt, Zola, Maupassant — Byron, Moore, Shelley, Tennyson, Swinburne — Turgenjew, Dostojewski, Tolstoi.

Under hele dette Pres af Indtryk blev en ny dansk Litteratur dreven frem for fulde Sejl. Vind var der nok af, men Sejladsen var slingrende, fordi det saa ungt udkommanderede Mandskab haandterede Takkel og Tov med uøvet Haand og Manden ved Kompasset havde Hast med at faae løbet alle Streger rundt. Luften

gjenlød af Kampskrig: »Realisme! Naturalisme! Frihed og Fremskridt!« og det tegnede tidligt til, at det lille Lands nye Litteratur skulde gjøres til et Prøvekort over alle de Retninger, der skiftevis kom til Orde ude i Europa, jo nyere des bedre; man gav sig ikke lang Tid til Studiet, men tog strax fat paa Efterligningen. Allerede saa tidligt som 1873 begyndte en Digter som H. V. KAALUND, naar han ude fra sit stille Vridsløselille kastede Øjet ind mod den fjerne Hovedstads Taarne, at synes, det gik lidt for hurtigt og livligt. Han skrev dengang det skjønne Digt »Da de rev Voldene ned«, og man læser det overfladisk, naar man ikke bag de Strofer, som klage over den gamle Bys Omdannelse, fornemmer Sorgen over et rigt og stemningsfuldt Aandslivs Forsvinden, blandet med Satirikerens Skepsis overfor det, der skal sættes istedet: Kaalund.

Hvad gaaer der af Dig, min Fødeby?
Hvilken Byggen og Roden!
Jeg kjender Dig neppe: Du bliver som ny,
aldeles paa Moden.
Den travle Tid var Dig ilet forbi —
Du maa med i Løbet,
om ogsaa lidt gammeldags Poesi
gaaer med i Kjøbet . . . .

De har nu besluttet, de vise Mænd,
Du maa ej beholde
det grønne Bælte, som kranser din Lænd,
dine gamle Volde;
Du har det for kvalmt, min gode Stad,
bag det trykkende Panser;
dine Stadsgrave fulde af Andemad
har stødt vore Sandser . . . .

Forsvinde skal det nu Alt for det Ny —
der maa Plads til Mængden!
Ja nu skal Du voxe, min kjære By,
i Bredden og Længden!
Boulevarder faaer Du som i Paris,
hvor vi kan os sole
og nyde i Mag vor Konditor-Is
paa Fortovets Stole . . . .

Disse brogede Prøver paa hver en Maneer—
disse nypittoreske
forfløjne, forlorne Murstensideer —
italienske og græske —
normanniske Taarne — Rococopalæer —
affekterte — groteske —
af oprindelig Stil har jeg fundet mer
i en Legetøjsæske . . . .

— Det gjør mig ondt for de Skove af Siv,
som dernede suse,
det gjør mig ondt for det Fugleliv,
som Buskene huse,
for de stejle Skrænter, de prægtige Træer
og de stille Bænke
og de gammeldags Folk, som hvilede der
og holdt af at tænke;

for de jublende Smaa, som deroppe sprang
i Paradisspillet,
for de fattige Stakler, hvis Frihedstrang
blev deroppe stillet,
for den Syge, som med sin blege Kind
søgte bort fra Vrimlen
for at aande deroppe Livsluft ind
lidt nærmere Himlen.

Især under to Fanemærker fylkede den nye Slægt sine Tropper. Det ene var »Ungdom«. »Schnell fertig ist die Jugend mit dem Wort«, siger Wallenstein hos Schiller: Forudsætninger sinke ikke

dens Dom, Erfaringen gjør den ikke betænkelig for Udfaldet. I Kraft af den pure Ungdom forlangte man *tabula rasa* over det Hele og noget Nyt skyndsomst opført paa den tomme Plads. Raabet om Ungdommens Ret og Ungdommens Villie fyldte øredøvende Luften, krævende Plads og Anerkjendelse. Typen var tagen træfsikkert paa Kornet et halvt Aarhundrede tidligere, da Goethe (i 2. Del af »Faust«) stillede Baccalaureus overfor Mefisto: »Det er det ægte, ædle Ungdomsmod! Før jeg fik Verden skabt, den ej bestod!«

Det andet Bannermærke hed »Renaissance«. Der tænktes her ikke saameget paa en Gjenfødelse i Almindelighed som paa det historiske Tidsafsnit, man har givet dette Navn: Antikens Gjenopstandelse i Italien og det hele derfra udstrømmende videnskabelige og kunstneriske Liv. Kunde man ikke gjenskabe dettes ideelle Indhold, saa kunde man des lettere prøve paa at eftergjøre de Ytringsformer, som man ansaa for uadskillelige fra Renaissance-Mændene: den bevidste Fremtræden, den friske Livslyst, den overlegne Fordomsfrihed. Man tænkte sig dem nærmest i en Slags Landsknægt-Maneer og forelskede sig i denne Type — »min Vin, min Kaarde og min Elskerinde« eller i Mangel af Kaarde en Pen. Det var ikke uden humoristisk Virkning at se blegnæbbede og smalskuldrede Ynglinge paatage sig de blodrige Cinquecentisters Væsen, tilsat med nogle Ingredienser af norsk Bohêmeri.

Mesteren havde en Egenhed eller en Vane, som mange af hans unge Tilhængere efterlignede, naturligvis til Overdrivelse. Brandes omtaler »den ham selv ret pinlige, næsten Ørvaroddsagtige Lattermildhed«, som han ikke ved et Forsæt kunde lægge af — der var vel noget Nerveust med i Spillet — og som Jul. Lange allerede i de unge Aar havde bebrejdet ham som »en altfor redebon Latter«. Denne Latter blev hos de umyndige Tilhængere overdreven til Grin, og under Debattering af Stridsspørgsmaalene, enten offentlig eller privat, blev Udgriningen hyppigt til et Argument, der anvendtes i Mangel af bedre, og som det var vanskeligt at imødegaa. Saaledes ved Theaterforestillinger, som senere ville blive nævnte, og allerede 1875 ved Opførelsen af WILL. BLOCHS Skue-
Ipibning. spil »Lygtemænd«. Stykket var saare svagt i sin Polemik mod »den frie Kjærlighed«, men ikke forvrængende i Henseende til den Udtydning, den unge Skole selv gav af den — noget misforstaaede —

e Doktrin; det tog sig Sagen noget for let med Hensyn til den :ænkende Førers Omvendelse til Troen paa Bjerget eller ialfald ns Beslutning om at søge nye Erfaringer ved en fornyet Nedkning i Problemerne. Men at »Lygtemænd« ikke faldt til Jorden sig selv, at det i to Maaneder opnaaede ti stærktbesøgte Forellinger, derfor kunde Stykket takke det Grinebideri, som ledgede de første Opførelser og opflammede Publikums Majoritet til Bifald, der indeholder en — endnu ikke fuldt forstaaet — adrende Belæring.

Det maatte ligge nær for den nye Skoles Tilhængere at uge den Forsamlings- og Pressefrihed, som det — ak, desværre a fordummede lille Lands saakaldte frie Forfatning gav Adgang I Februar 1872 stiftedes »Litteraturselskabet«, i hvis Bestyrelse Litteraturselskabet. '. G. Brandes, H. Drachmann og J. P. Jacobsen havde Plads. Der t vilde Rygter om denne Forenings Formaal og Virksomhedskaar: at man for at blive Medlem maatte afgive Forsikring om ke at anerkjende nogen positiv Religion og at ville virke for rkens Adskillelse fra Staten samt for Kvindens Emancipation. sse Rygter bleve dementerede paa officieus Maade, men et andet blevet til et Sagn, der paa Grund af sin Humor har vedligeholdt r som litteraturhistorisk Anekdote (og Anekdoten har jo sin erkjendte Plads i nyere Litteraturfremstilling): Billedet af en denng meget bekjendt, ligesaa tjenstivrig som kundskabsforladt jourlistisk Konfusionarius staaende ved Indgangsdøren til den hemmee Rets Møder for at spørge enhver Adgangssøgende: »Troer De a Gud? Troer De paa Georg Brandes?« Svaredes der Nej paa t første og Ja paa det sidste Spørgsmaal, indlodes man til Lysets :rlighed; i modsat Fald efterlodes man udenfor i Obskurantisens sorteste Nat. »Litteraturselskabets« Opgave var forøvrigt at ·ke ved Foredrag, Skrifters Udgivelse og gjensidig selskabelig :styrkelse til Propaganda for den nye Skoles Ideer; men Virksomden blev uden al Betydning og døde snart hen.

I Oktober 1870 begyndte Litteraten VILH. MØLLER (der var even ret despekterligt behandlet af G. Brandes formedelst sin dgave af Carl Baggers Skrifter) et »Nyt dansk Maanedstrift«, som foreløbig blev Organ for endel af Brandes' Tilhængere Nyt dansk Maanedsskrift. g omsider ogsaa for ham selv. Her tryktes Uddrag af J. P. Jacobsens Darwin-Oversættelser, her meddeltes hans Fortælling »Mogens«,

og Drachmann skrev Artikler om det danske Sømaleri og naaede i Løbet af faa Maaneder med en dengang endnu uvant Omskiftelighed fra en loyal Anerkjendelse af Eckersbergs Betydning for vor Malerkunst til en Karakterisering af ham som »en sjelden dygtig kjøbenhavnsk Tegnelærer fra Frederik den Sjettes Tid«. I Maanedsskriftet offentliggjorde endelig Brandes sine Rejseindtryk om Renan, et Resume af Mills Lykke-Moral og en Anmeldelse af Strauss' Skrift om den gamle og den nye Tro; hans skarpe og bitre Persiflage af Modstanderne i Form af Fablen »Den lille Rødhætte« stod ogsaa at læse her. »Nyt dansk Maanedsskrift« ophørte 1874 og gav Plads for et officielt og direkte Organ for det Brandesianske Parti: »Det nittende Aarhundrede, Maanedsskrift for Litteratur og Kritik«, udgivet af Georg Brandes og Edvard Brandes. Dets Levetid var knap saa lang som det »Nye danskes«, nemlig fra Oktbr. 74 til Septbr. 77; der var ikke Tilslutning i Abonnentkredse til at holde det oppe udover disse tre Aar, hvorvel det i sine første indbydende Hefter var imødekommende overfor Skribenter fra den helt modsatte Side (Molbech, Bergsøe, Erik Bøgh). Selvfølgelig var Hovedstammen af Medarbejderne paa Udgivernes Side, og disse selv vare meget flittige Bidragydere. Georg Brandes skrev Essays om Paul Heyse, Ferdinand Lassalle, Shelley, Snoilsky og Chr. Winther. Hans Broder Edvard B. fik her for første Gang Lejlighed til at ove den dramaturgiske Kritik, der mere end østerlandsk Filologi og sammenlignende Religionsforskning er hans Forfatterskabs egenlige Nerve; han leverede Artikler om det danske Nationaltheater« og dets Bestyrelse, om samme Institution og Rigsdagen, om »et Vendepunkt i dansk Theaterhistorie« (Hoedt), Monografier af Fru Sødring, Hultmann, Vilhelm og — Johan Wiehe. Værdifulde Afhandlinger ydedes af Brochner om Giordano Bruno og om Søren Kierkegaard, af Høffding om Herbert Spencers Filosofi, af Goos om Kvindens retslige Stilling i Danmark, af Jul. Lange om Michelangelo. Ikke mindst mødte naturligvis Partiets unge Digtere frem, J. P. Jacobsen allerede i det første Hefte med Brudstykker af Maria Grubbe, Drachmann og Schandorph med deres første Fortællinger m. m.

[Side note: ...t 19. Aarhundrede.]

Den rette Fynd kunde Kampen for de nye Lærdomme dog ikke faae, saalænge den maatte føres i Tidsskrifter med lange Mellemrum mellem Slagene. Tiden var hurtiglevende, den maatte

stadig holdes i Aande, og de litteraire Interesser vare ikke de eneste, der optog den, ikke engang de stærkeste. Ved Organisationen af det forenede Venstre var den politiske Strid traadt ind i et nyt Stadium, idet Folkepartiet nu paa Grundlag af sin numeriske Overvægt i Folkethinget traadte frem med bestemt udtalt Krav paa Regeringsmagt. Folkethings-Parlamentarismens Anerkjendelse i dansk Statsliv blev den Doktrin, om hvilken Kampen nu i en Menneskealder kom til at dreje sig. Landbefolkningen var forlængst vunden for Tanken, det gjaldt nu om at faae ogsaa Hovedstaden gjort fortrolig med den. I dette Øjemed stiftedes 1873 »Morgenbladet«, til hvilket den litteraire Bevægelses Penne snart sluttede sig, dels for at etablere en stadig og hurtig Kommunikation med de kjøbenhavnske Læsere, dels vistnok ogsaa for at komme i Forbindelse med den grundtvigianske Opinion, der kunde have al Grund til at føle sig tilbagestødt af Brandesianismen, men dog muligt i sin Uklarhed kunde formaaes til fælles Aktion mod fælles Modstandere *ad hoc*, og hvis Tilslutning ialfald vilde være en stor Vinding. Den radikale Litteratur antog nu eller vedkjendte sig Navnet »det litteraire Venstre« og fastslog derved, at nu havde — paa moderne praktisk Vis, i Modsætning til tidligere Bevægelsers theoretiske Skillelinier — Folkelivets daglige Behov og Digtningens ideelle Syn indgaaet Fostbroderskab, forhaabentlig til fælles Bedste. »Der gaves efter Brandes' Mening ikke mere noget rent Litterairt, Alt fik politisk Betydning,« siger Gjellerup i et Referat af en Samtale (»Vandreaaret« S. 405). Hvem der vandt ved Alliancen — saalænge den varede — er ikke saa ganske let at sige. Bladet fik et livligere Indhold, end den udelukkende Behandling af politiske Spørgsmaal kunde have givet det, men for en stor Del af dets Læsekreds maatte mange af disse Ingredienser dog sikkert være Kaviar. Det litteraire Venstre rykkede Politikens praktiske Interessesfære nærmere, end det vanlig er Tilfældet med Lyrikens og Romanens Dyrkere, og dets Øjne blændedes ved Skuet af de Herligheder, som kunde blive Sejrens Bytte: et Professorat til En, en Theaterstyrers Plads til en Anden, et kunstakademisk Direktorat til en Tredie og saa fremdeles. Men i samme Maal som Hæren rykkede frem, veg det lokkende Fatamorgana tilbage, og kun den Kjendsgjerning blev staaende, at den unge Litteratur i

Det litteraire Venstre.

disse og de følgende Aar bevarede en overvejende oppositionel Karakter.

I Efteraaret 1877 forlod G. Brandes Danmark og bosatte sig i Berlin, efter endnu samtidig at have udgivet Forelæsningen »Søren Kierkegaard, en kritisk Fremstilling i Grundrids«, og »Danske Digtere«, fire tidligere tegnede Karakterbilleder af Hauch, Bødtcher, Chr. Winther og Fr. Paludan-Müller. Før Afrejsen modtog

lresse til Brandes.

han en Adresse, i hvilken der bragtes ham en varm Tak saavel for hans fint forstaaende Skrifter om dansk Digtning som for hans Paavisning af de ledende Træk i Udlandets Litteratur og hans Bestræbelser for at lade dens Ideer befrugte det danske Aandsliv. »Det Standpunkt, som De under disse Bestræbelser har indtaget — hedder det videre i Adressen — er rigtignok mere yderligt, end Flere af os kunne billige, og en noget sindigere og hensynsfuldere Optræden ligeoverfor det Overleverede og dets Forsvarere vilde maaske ogsaa i den Sags Interesse, som hvis Forkæmper De er optraadt, have været at foretrække. Men vi maa højt anerkjende det Mod, den Fasthed og den pletfrie Uegennyttighed, som De bestandig har lagt for Dagen, og vi glemme ikke, at ingen stor aandelig Bevægelse kan rejses, ingen stor Kamp føres uden Lidenskab og dermed følgende Ensidighed og Hensynsløshed. Denne Betragtning indeholder, idetmindste tildels, en Undskyldning for den bitre og personlige Maade, hvorpaa Striden ofte er bleven ført fra den anden Side. Men vi maa dybt beklage, at Vejen til en Lærestol ved vort Universitet, som De fremfor Nogen var kaldet til at beklæde, gjennem denne Strid er bleven spærret for Dem, og at man har kastet Vrag paa saa sjeldne Evner i et lille Land, hvor end ikke den mindste Kraft burde lades ubenyttet.« Til Slutning udtaler Adressen saa Haabet om, at den Tid ikke maatte være fjern, da man kaldte den Bortdragende tilbage til en saadan med hans Begavelse stemmende Virksomhed.

Adressen havde 45 Underskrifter, for Størstedelen Videnskabsmænd, bl. A. *Dr. med.* Rudolph Bergh, Prof. *juris* Evaldsen, Bureauchef V. Falbe-Hansen, Docent *Dr. phil.* Gertz, Prof. *jur.* Goos, *Dr. phil.* Høffding, *cand. mag.* Kroman, Lektor C. Lange, Docent Jul. Lange, Docent Jul. Petersen, Adjunkt V. Pingel, *Dr. phil.* Troels Lund, Professor Schellerup, Professor J. C. Schiødte, *cand. mag.*

G. Sibbern, *Dr. phil.* O. Siesbye, Arkivar S. Birket Smith, Professor Ad. Steen, Professor Thiele, Docent Vilh. Thomsen, Docent Ludv. Wimmer.

I Novemberheftet 1871 af »Nyt dansk Maanedsskrift« fandtes under Forfattermærket Mark Cole et Digt, betitlet »Engelske Socialister«. I flot henkastede Billeder, som hurtige Udkast af en Friluftsmaler, vises Kæmpebyen med Flodens mudrede Vande i den taagede Aftentime; »i Læ for Vinden, i Ly for Taagen« sidder en Gruppe af Kularbejdere omkring et Baal af stjaalne Kul, de drikke Øl af klinkede Kander, de mumle dæmpet, »man har Noget paa Hjertet, vil Nogen paa Livet«, det er klart nok, men man mangler Ord for de mange Tanker — »der er Galskab nok, men System er der ikke. Da rejser en Mand sig med funklende Blikke.« Han kaster sin Hue ind i Baalet, spytter i Flammen og tager Ordet for en lang Agitationstale:

»Hører I Stormen, mærker I Strømmen:
det bryder omkring os paa alle Kanter.
Hvi sover I da? Inat er det Drømmen,
men imorgen maaske er det Dommen og Døden.
I saae jo dog Blus, I lugtede Brande,
Røgen drev hid fra de fremmede Lande;
men Jer fik den ej røget ud af Hulen,
I ligger endnu og døser i Kulen.

»Guds Død! Hvi kender I ej Eders Styrke,
hvi fordrer I ikke med tusinde Stemmer
af Guldkalven, som vore Bødler dyrke,
et saftigt Stykke, en Mørbradsskive?
De sender os Præster med pibede Kraver:
»Her er Biblen til Eders slunkne Maver.«
For Sulten en Text om Kanaan og Eden,
for Huslejen Vexler paa Evigheden ....

»Velan, hvis vi var som et Barn, som en Kvinde,
med Blødhed i Hjertet og Taarer bag Øjet,
saa kunde vi lade os lede iblinde
og bære vort Kors og sukke mod Døden.
Men vi ere Mænd! — Der er Et, som vi vide:
det er ondt at sulte, naar man skal slide;
vi vil ikke sulte, vi vil op paa Tribunen
og dømme — og Dommen skal hedde Kommunen!«

— Der ruger en Sky over Kæmpebyen,
og Floden hvisler, og Vinden piber,
sælsomme Stemmer stiger mod Skyen
og mumler deroppe som truende Klager.
Lyset fra »Vestens« stolte Butikker,
Ilden fra »Østens« sorte Fabrikker
kaster et Brandskjær op imod Skyen. —
Er det Kommunens Dekret over Byen?

Det er Kommune-Opstanden i Paris efter Belejringen og Overgivelsen, der har inspireret disse Vers; dens melodramatiske Effekter og pathetiske Fraseologi gjenfindes uforvansket i dem, gjengivne med en Fantasiens Kraft og en Veltalenhedens Raadighed

over Ordet, der ikke kunde Andet end vække Opmærksomhed. Et Par senere Digte i Maanedsskriftet randt af samme Kilde og aabenbarede samme usædvanlige Evner hos den aabenbart meget unge Forfatter. Tre Kommuneføreres Exekution paa Satory-Sletten, efter at Regeringen paany var bleven Herre i Paris, giver Anledning til en rhetorisk pragtfuld Karakteristik af den sejrende Autoritet:

Det er en Dom af Ordenens Venner,
en Dom af dem med aarlige Gager,
Etatsraader, høflige Folk, »Deres Tjener«,
Notabene paa offenlige Passager.

Smaatyranner paa deres Kontorer,
Frihedsherolder paa Valgtribuner,
servile overfor Stjerner og Snorer,
Smigrere for en Dictators Luner.

»Dictatoren« er Thiers, Republikens Præsident. Han havde dog i sit lange Liv gjort Friheden og Frankrig en og anden Tjeneste, ikke mindst i Løbet af selve den ulykkelige Krig; men det fik ikke at hjælpe: han havde underskrevet Rebellernes Dødsdom, og nu fik han læst og paaskrevet:

Det er en Dom af en lille Dictator,
en Mand, som skrev de Stores Historie,*)
en Vexelmægler, Forligsprokurator
med Bourgeoisiets Frelserglorie.
En borgerlig Konge, en kongelig Borger,
i Vikariat for en afdanket Kejser,
en Lamentator for Statens Sorger,
Grosserer-Dineernes Gjenoprejser ....

... Og Blodet, som sived paa Satorys Sletter,
det var en Sæd, som lagdes i Jorden;
hvor den skyder op, kommer brandrøde Pletter,
hvor den høstes ind, lyder Kampens Torden.
Da vil Sædemændene mindes Sletten,
Ordenens Venner vækkes af Døsen —
hvor Ideen er Magten, Fremskridtet Retten,
der vil Satory's Lig være Fane og Løsen.

Forfatteren til disse ligesaa talentfulde som ungdommeligt umodne Revolutionsdigte var **Holger Henrik Herholdt Drachmann**, født i Kjøbenhavn den 9. Oktober 1846 og Student 1865 fra Metropolitanskolen, efter at en tidligere Bestemmelse om Uddannelse til Søkadet var bleven opgiven. Kjærligheden til Sølivet, som tidlig var bleven vakt under hans Færden med Faderen (dengang Underlæge i Marinen) til Vagtskib og Forter, forlod ham dog ingensinde, og da den forenedes med et afgjort Talent for Tegning og Maling, faldt det ganske af sig selv, at det unge Menneske nærmest tænkte sig en Fremtid som Marinemaler. Efter en Rejse til Skotland, Spanien og Sicilien fik han C. F. Sørensen til Lærer, besøgte Akademiet, udstillede adskillige flot malede Marinebilleder og konkur-

*) ɔ: »*Histoire de la révolution française*« og »*Histoire du Consulat et de l'Empire*«, 27 Bd.

rerede til den Neuhausenske Præmie, men fik den ikke. Krænket herover tog han til London for at bryde sig Vej under større Forhold og opholdt sig her under de krigerske Begivenheder 1870—71. Han fortæller om denne Episode mange Aar efter: »Jeg var kommen hjem fra London i Slutningen af Septbr. 71 — havde sovet i Høvlspaaner hos en dansk Snedkersvend, min Fører og Raadgiver i Kæmpebyen; jeg havde omsider faaet solgt et Marinebillede til en engelsk Lord — og var fast overtydet om, at Verden og Fremtiden nu tilhørte mig. Samtidig var jeg ligesaa sikker paa, at det europæiske Bourgeoisies sidste Time var slaaet. Jeg havde seet et Stykke af Verden — udenfor Kjøbenhavns Volde, havde færdedes blandt Arbejderne langs Newcastles Kaier og ved Themsens Dokker; og i Soho-Square, paa de billige Spisekvarterer, havde jeg delt mangen Ragout med franske Kommunard-Flygtninge — jeg var moden til at skrive »Engelske Socialister«, »King Mob«, »Paa Satory's Sletter«.«

Fra London havde Drachmann sendt »Dagbladet« nogle Korrespondancer, og i Kjøbenhavn, hvor han ved Inspekteurens Velvillie kom til at bebo et ledigt Alumnus-Værelse paa Borchs Kollegium, skrev han til »Nyt dansk Maanedsskrift« de ovenfor nævnte Artikler om dansk Malerkunst samt nogle engelske Rejsebilleder. Den altid agtpaagivende Georg Brandes lagde Mærke til denne Produktion og opsøgte Forfatteren. Vi hidsætte dennes egen Beretning om dette første Møde: »En Dag traadte en ung Mand ind til mig paa Borchs Kollegium; han vilde komplimentere mig for mine Artikler om dansk Sømaleri. Jeg følte mig meget smigret, var betydelig forlegen og meget glad. Vi kom i Samtale; det vil sige, han talte. Og hvor han talte! Og alt det, han vakte frem i mig! Det varede ved — i Stuen, ud paa Gaden, langs Voldene, hele Kjøbenhavn rundt — det Kjøbenhavn, som han aandeligt vilde udfri fra de Nationalliberales Formynderskab over hele Linien — en Kampagne, hvortil han hvervede unge Kræfter. Han var nylig hjemkommen fra et Ophold i Frankrig og Italien, havde været meget syg, var endnu bleg — Rekonvalescentens Bleghed, der bærer Bud om et nyvaagnet Liv, nye Syner, Appetit paa Arbejdet og paa Kamp. . . . Han vilde have Krig og han fik Krig; og han fik til at begynde med mig. Da vi omsider skiltes, spurgte han — henkastet — om jeg ellers havde Noget under Arbejde. Jeg

svarede beskeden, at jeg skrev Vers. Han smilede — som vilde han sige: Vers skriver ethvert ungt, begavet Menneske — men hvilke? Da vi næste Gang modtes, havde han i Møllers Maanedsskrift læst de Poesier, som jeg havde undertegnet med mit *nom de guerre:* Mark Cole. Han løb mig imøde, udstrakte sin Haand, trykkede min med Venskabs Heftighed og Varme, idet han udbrød: »Men De er jo Digter!«

Ja, visselig var Drachmann Digter — fuldt ud og udelukkende; om ham som om Oehlenschläger kunde der siges, om end med fornøden Forandring: »stor i Fortrin, stor i Fejl.« Hans første Bog (den første af Betydning, thi den kort forinden udgivne »Med Kul og Kridt« indeholder kun nogle mindre betydelige Prosaskizzer) maatte derfor vække Opmærksomhed af forskjellige Grunde og forskjellig Art, revoltere eller bedaare. Det var det i Efteraaret 1872 udgivne lille Bind med Titlen »Digte af Holger Drachmann« og Dedikation til »min Ven Dr. Georg

gte 1872. Brandes«. Det indledes med Digtet »Nyt Liv«, skrevet umiddelbart efter den unge Digters Giftermaal. Morgenen er brudt frem, Solen bringer Budskab om Livets strenge Krav — det nye Liv:

Ja, det er nyt. Med Undren jeg betragter
mig selv i det Henrundnes matte Spejl.
Hvor er de henne, disse vilde Fagter
fra Gjoglertruppens Liv bag Teltets Sejl?

Hvor er det sære Hanswurstklædte Følge
med Kolumbinerne i Flitterflor?
og Hammen, som for Hoben maatte dølge
min Nøgenhed paa Linens slappe Snor? . . .

I dette Hjem skal nu et Liv begynde,
som tager Tilløb med et frejdigt Mod. —
Jeg breder ej paa Bænken Silkehynde,
jeg ejer kun min Arm, mit unge Blod.
Men — jeg har lært at fægte, det er Tingen,
mit Gøglerliv var dog ej ganske spildt,
og jeg kan ride rundt og træffe Ringen
og male vilde Men'sker paa et Skilt . . .

Se saadan rustet ud fra Teltets Dage
jeg skrider kjæk i Kampen for min Viv.
Besindig skal jeg Vejen fremad drage
og aldrig yppe ufornøden Kiv.
Mit Maal er forud — vil man Maalet vrage,
vil man tillivs mig i det nye Liv,
saa har jeg Baggrundstrumfer end tilbage:
Jeg spiller dem. Bliv mig fra Livet, bliv!

Af Samlingens øvrige Indhold slutter det ypperlige Digt »King Mob« sig nærmest til de ovenfor nævnte socialtpolemiske Poesier og er, som før sagt, blevet til samtidig med dem som ubetinget det bedste, mest beherskede og dog mest varmtglødende af dem. Aanden eller Tendensen i disse drachmannske Digte var en poetisk Parafrase af de brandes'ske Forelæsningers Aand og Tendens: en Paavisning af, at der ude i den store vide Verden fandt afgjørende Udviklinger Sted, som man herhjemme lukkede Øjne og Øren for. Snart med Pathos, snart med Vid pegede Drachmann paa Forskjellen og tugtede den hjemlige Strudspolitik. Saaledes f. Ex. i det morsomme Digt »Ude og hjemme«: Stroferne skildre skiftevis Bevægelsen ude og Stumheden hjemme —

Ude brød det paa krigerisk Vis,
mægtige Hænder greb i det Gamle,
jeg saae med Jubel Skorstenens Forlis
og lo, da jeg hørte den ramle.
Ude vejredes Smaating bort,
Degnen blæste i Gadekjæret,
og Præsten blev kastet i Kjole sort
mod et Plankeværk, som var tjæret.

Hjemme sad man saa lunt i Krog.
Der kom en Frier til Søster Malene;
Fruen saae hans Examensbog,
han fik Pigen — med Laud notabene.
Hjemme blev der en Glædesdag,
der kom Visiter, og man gratulered,
der blev Bryllup, og saa blev der Barselslag,
men desværre, den Lille krepered.

En beslægtet Modsætning fremstilles i Digtet »Parket og Galleri«, mellem det forløjede Selskab i Salonen og »de ærlige Svende« paa Brændevinskneipen med »Sundhed i Hjertet og Sandhed i Munden«. Forherligelsen af den jevne Mand, som saa hyppigt forekommer hos Drachmann, giver sig allerede her tilkjende. Ogsaa andre typiske Træk møde vi. Uvillien mod Universitet og Akademi faaer Udtryk i Satiren over de »danske Studenter med Kokarderne paa«. Digtet »Skipperen synger« om sine to Dorther, Skuden og Konen, er i og for sig fortræffeligt formet, men Tonen er ikke ægte;

Skipperen her er ligesaa tillavet som mange af de Sømænd og Fiskere, der optræde i de senere Fortællinger, og hvis »Façon« kun daarligt afspejler den danske Almuesmands jevne Væsen. Ogsaa den senere tidt benyttede Landsknægt-Type fremtræder allerede i denne første Samling med en frisk og frejdig Vise, der tillige er mærkelig ved, at den for første Gang viser os Drachmann som den selvstændigt formende musikalske Rythmiker, vi senere gjenfinde i stadig Udvikling. De øvrige Digtes Metrik er saa nogenlunde den kjendte, om end behandlet med en vis demonstrativ Flothed; et enkelt, »Kom, muntre Gutter«, røber en let forklarlig Paavirkning af engelsk Sangpoesi. Som de nu ere, disse Digte, af Indhold og Form, sendes de ud i Verden som en Protest imod og Frigjørelse fra den akademiske Poesi:

Jeg syntes, der var nok af
de pæne Børn i Verden,
de stille, forpryglede Drenge
med gammelmandsagtig Færden.
Jeg syntes, der var Trang til
lidt mere Liv og Varme,
lidt Hidsighed i Blodet
og muskelspændte Arme.

Nuvel, fra Stuens Vægge
jeg slipper et Kuld af Drenge,
som aldrig fik af Stokken
og aldrig lod Ho'det hænge.
Det kniber maaske med Lektien,
der skulde maaske »gaaes efter«; —
jeg stoler ikke paa »Lektien«,
jeg stoler paa Drengenes Kræfter.

I Anledning af Digterens halvtredsindstyveaars Fødselsdag udkom Samlingen 1896 som Jubilæums-Udgave, indledet med et Forord, i hvilket der med noget Vemod sees tilbage paa de svundne Aar og siges om det Tidspunkt, da Ungdomsdigtene saae Lyset: »Dengang brændte det under Vingerne paa os Unge, og vore Hjerter bankede højt i Tillid til, at den »store« Dag stod for Døren, og at Verden skulde omkalfatres totalt inden Paaske. — Paaske og Jul, Hellig og Søgn, er gaaet og kommet i disse femogtyve Aar; mange Vinger er bleven stækkede, mange unge Hjerter er hørt op at banke — og den Mur, hvorimod vi trodsigt løb vore Pander, den staaer fastere end nogensinde.«

En af Illusionerne — den, der angik ham mest personligt — brast allerede et Par Aar efter Digtenes Udgivelse, og hans nærmestfølgende Bøger have modtaget Indtryk heraf. I Efteraaret 1874 udkom »I Storm og Stille, Skizzer og Skildringer«. Den største af dem, »Fra Sandets Regioner«, havde været trykt i »Maanedsskriftet« nogen Tid iforvejen og fængslet Mange ved Billedet

Storm og Stille.

af Hovedpersonen, »den store Olsen«, der er kommen paa Kant med Civilisationen og søger Tilflugt hos de skagenske Naturbørn. Skildringen peger i flere Henseender frem mod Yndlingstanker og Yndlingsthemaer i Drachmanns senere Digtning; især er Skagens-Terrainet her afsøgt for første Gang og adskillige Lokalbilleder optagne: et Fiskerbal, et Hotelinterieur fra Frederikshavn, og i en praktisk filosoferende Snedkersvend er der tegnet en Figur, som har Slægtninge andensteds hos Drachmann. 1875 udkom Digtsamlingen »Dæmpede Melodier«, forsynet med et af en tydsk Kunstner tegnet sødlig-affekteret Portrait af Forfatteren. Som Titlen antyder, er Toneklangen i denne nye Samling af en helt anden Art end i den foregaaende; Trompetfanfarerne og Krudtspektaklet er afløst af Lyrens Klang og Stemningens Sang. Selv hvor Emnerne ere beslægtede, er Fremstillingsmaaden forskjellig. Man tage f. Ex. Digtet »Misericordia«. Det minder i Tankeindhold uvilkaarligt om »King Mob«, men hvor fjernt er ikke dette Digts Hævngny fra Medfølelsens Bekymring, naar det hedder om den hemmeligheds-fulde Sang, der dirrende lyder gjennem Nattens Stilhed: Dæmpede Melodier.

Den Sang, den toner fra Kjælderen op,
hvor Hungeren sidder ved Sygdommens Leje,
hvor Døden ryster den magre Krop
og Haabet har ingen Veje.

Den Stemme bæver fra Sorgens Hjem,
hvor Moderen værger sig selv og Barnet;
hvor Faderen raver beruset frem,
tilsølet af Gadeskarnet.

Den Tone skurrer fra Skuret ud,
hvor Trang eller Frækhed af Lasten baaret
i Dynddaab holdes; hvor Skjændslen staaer Brud
med ormædte Blomster i Haaret. —

Hvor fødtes den Røst? Den fødtes i Nød,
den raabte i Ørknen forladt og ene:
og Raabet var altid det samme: Brød!
og Svaret det samme: Stene!

Paa lignende Maade er »Fiskeren synger« paa eengang et Sidestykke og et af ægtere Kunst adlet Modstykke til Skippervisen i den forrige Samling. Eller man læse af Mindedigtet om Vilh. Marstrand (hvis Rythme er inspireret af Heibergs Digt om Weyse) en Strofe som denne:

Han drog ej fra Skyerne Lynet ned,
om Dommedag gav han os ingen Besked,
om Sjælenes Angst og Pine;
han indbød med milde og venlige Ord
og med Højhed i Lader og Mine
Enhver til »den store Nadvers« Bord,
til sit Hjem hos sig og hos Sine.

Adskillige gode Sø- og Fiskerbilleder indeholder denne Samli (»Fra Klitten«, »En Strandvasker« o. fl.); ogsaa Snedkersvend fra Sandets Regioner optræder her med et Par nye Viser — h har drømt en Nat, at han var bleven gift med sin Kristine, at fik en Bunke Børn, at det gik tilbage med Fortjenesten, at Arm og Slid blev deres Fremtidslod, og derfor —

Kjære Kristine, se her er din Ring;
man skal agte paa Vink, selv i Drømme.
Om der er Sandhed i disse her' Ting,
som jeg skrev, det maa selv Du bedømme;
tænk Dig kuns om · Du er rund nu og frisk,
glad over Livet og let som en Fisk,
Du er en Knop paa min Ære!
Men hvorlænge? — betænk det, Du Kjære.

Kjære Kristine, lad heller os strax
sige Stop, medens Legen er lystig;
der er vel Folk af den barkede Slags,
som kan slide og dog være trøstig.
der er vel Folk af den taalsomme Art ·
men jeg maa leve og leve med Fart,
synge saa Værkstedet runger
og ej sulte med Mutter og Unger.

Samlingens dybeste Digt »Med høj Horizont« er dens Epilog - et Opgjør med Noget i Fortid, en Bebudelse af Noget i Fremtid

Saa flyv da frejdig fra Skrænten ud
I, mine dæmpede Sange!
Jer Herre og Mester han bærer sit Skrud
baade paa Ret og paa Vrange;
flyv kun, vær ikke bange!
De Godtfolk, I nu skal færdes iblandt,
de kjendte dog ogsaa, mens Tiderne randt,
til Stænk og til Støv paa Kjolen.
Hist blødte Regnen, her brændte Solen,
saa gjorde Skrædderen Ret til Vrang —
men at være sin Kappe og være sin Sang
bekjendt som den er: det er ærlig Trang.

Fortæl dem Alle, hvorhen I gaaer,
I, mine dæmpede Toner!
at Lykken at synge med ensomme Kaar,
ja selv med Forladthed forsoner;
flyv kun, I dæmpede Toner!
Og spørger Jer Nogen saa superklog,
hvorfor I da netop vil dæmpe Jert Sprog,
naar Lykken dog ligger i Sangen,
saa svar ham ikke, men peg paa Vrangen!
Kjender han Livet, han vil Jer forstaa. —
Og at synge for Alle og fattes af Faa,
det er netop Lykken, som Sangen kan naa.

Efter Udgivelsen af de »Dæmpede Melodier« rejste Drachmann udenlands og tilbragte Vinteren 1875—76 i München. Her

skrev han sin Roman »En Overkomplet« (udk. 1876), et formløst Arbejde, i hvilket det objektive Referat stadigt paa en illusionsforstyrrende Maade afbrydes af subjektive Monologer og Reflexioner, som ved deres overordnede Betragtningsmaade skurre mod den naive Skildring af Ynglingeaarene, det var Fortællingens Hensigt at give, ligesom ogsaa Ideassociationer, Anekdoter og tilfældigt Erindringsstof idelig spiller ind med og rokker den faste Holdning, der skal kjendetegne den episke Digtning. Men viser denne Roman, at Forfatteren endnu var voldgiven sine lyriske Impulser og manglede Evne til at lade sin Stemnings varmtflydende Metal størkne i faste Former, saa fejrede han netop som Lyriker sin store Triumf i denne Bog, i hvilken de indstrøede Digte for første Gang fuldt og helt aabenbare Drachmanns ganske særlige, i vor Litteratur enestaaende Evne til at fastholde Stemningen i dens første umiddelbare Fremtoning, inden endnu Tankebevægelse eller Billedform har nærmet sig for at omdanne den. Her findes saaledes det berømte Digt »Sakuntala«, efter Sigende skrevet paa Bagsiden af et Theaterprogram i en Mellemakt under Opførelsen af Kalidasas Skuespil. Anekdoten er maaske sand eller kunde ialfald være det, kun at det burde være et Lotosblad og ikke et Stykke Trykpapir, paa hvilket disse vuggende Rythmer henaandedes: En Overkomplet.

Jeg kunde for Længsel ej sove,
en Blomstervind
slog mig imod,
strømmed herind af mit Vindu
som en vellugtaandende Flod;
jeg hørte de høje Palmer
suse svagt
med sød Musik;
det hvisked, ihvor jeg stod og gik:
Sakuntala, Sakuntala.

O Pige, Du sænker dit Øje
saa fugtig blødt
ind i mit Blik,
som var det i denne Time
den bindende Ring Du fik!
ak, ikke en enkelt Time,
enkelt Dag,
nej tusinde Aar
skillende mellem os begge staaer:
Sakuntala, Sakuntala!

I Venedig skrev Drachmann Fortællingen »To Skud«, der sammen med de tidligere forfattede og offentliggjorte Noveller »Dædalus« og »Najaden« udgaves 1876 under Fællestitlen »Ungt Blod«, forsaavidt en adækvat Betegnelse, som det er den tidlige Ungdomskjærlighed, der er Hovedemnet for Fremstillingen. I »Dædalus« fortæller en gammel Onkel sin nyfigne Neveu om sit Elskovseventyr, da han var toogtyve Aar gammel, men fortæller det med den Toogtyveaariges fyrige Varme, uden den Stemningens Mildhed, Ungt Blod.

som den Alderstegnes Tilbageblik naturligt burde meddele Skildringen — den Resignationens Ironi, som Livet giver, og som Kunsten skulde gjengive, men som den unge Forfatter ganske vist ikke dengang kunde kjende. I »To Skud« er Forhistorien saa uforholdsmæssig bred, at man maa mere end to Trediedele ind i Fortællingen, inden Meningen med dens Navn begynder at dæmre. Men trods disse Kompositionsfejl læses Skildringerne med Deltagelse, og det fælles Thema — en temmelig holdningsløs Mandsvillie stillet overfor en kraftig, uforkvaklet Kvindepersonlighed af exotisk Oprindelse — er opfindsomt varieret. Helt uden al Form er Fortællingen »Tannhäuser« (1877). Dens Komposition minder mest om forældede Syngespiltexter som »Sovedrikken« eller »Ludlams Hule«, hvor Handlingen idelig afbrydes af Opfordringen til at foredrage en Aria. I »Tannhäuser« formuleres disse Opfordringer ikke mindre naivt, f. Ex. »Jenny kan jo synge os en Sang imens«, eller »De maa virkelig synge en Sang«, eller »Vil De ikke synge den Sang for os«, eller »Det kan jeg en Vise om« (ligesom Hr. Grylle i Bøghs Komedie); man bliver i Løbet af Fortællingen saa vant til Methoden, at man mod dens Slutning, hvor Duellen skildres, næsten savner en indledende Duet, sekunderet af Sekundanterne. Nu bør det imidlertid strax tilføjes, at de saaledes »auf Verlangen« foredragne Digte høre til det Ypperste af Drachmanns lyriske Poesi; enkelte af dem ere end ikke overgaaede af hans senere Digtning. Her findes Gotfred Springforbis Vise »Saae Du Knøsen, som strøg forbi«, Sangen »Den Spillemand snapped Fiolen fra Væg« med Omkvædet »Bind dit Skjørt og flet dit Haar« o. s. v., »Nu skinner Maanen saa klar og rund«, »Jeg er kun det skjøre Kar«, med Sangerens Krav om at blive taget »paa det Vide som et Hav, i store, aabne Træk« og hans Bekjendelse:

Tannhäuser.

Jeg er kun et Instrument.
Mestren paa mig spiller.
Selv jeg veed ej, hvorfra, hvorhen
disse Buestrøgs Løb og Triller.
Klinger Sangbundens Tone med Ild og Fart,
saa lad Træet kun være af skrøbelig Art;
der er Støv, naar Redskabet skilles,
men det mærker man ej, naar der spilles.

Endelig, blandt mange andre, Digtet »Du retter tidt dit Øjepar saa spørgende mod mit« med Refrainet om Himlen, der altid er blaa ovenover Skyerne og den selvbevidste Slutningsstrofe:

Jeg sidder, som jeg altid sad: jeg sidder højt tilvejrs;
jeg lader Røgen sprede sig,
jeg lader Banden kjede sig;
de mærker dog omsider, de kan mig ikke naa.
Ja, Kjære, saadan sidder jeg
og smiler ad de Smaa:
    Jeg sidder over Skyerne, hvor Himlen den er blaa.

Det var disse lyriske Digte, snart yndefuldt skjemtende eller vemodigt klagende, snart sandseligt blussende, overmodigt trodsende, kaadmundet spottende, der skaffede denne formløse Fortælling Læsere — ikke dens Handling, thi den er kun romantisk Efterklang, ikke dens Figurer, thi først og fremmest Hovedpersonen er ude af Stand til at vække Interesse; han er, muligvis imod Forfatterens Hensigt, bleven til den bare Selvbespejling og Dinglevorenhed; G. Brandes karakteriserer ham som »den danske Karakterløshed i Goliaths-Format«.

Drachmanns næste Bog beredte Verden en Overraskelse, skjøndt den ikke var ganske uforberedt. I Anledning af »Dagbladets« Omtale af nysnævnte Fortælling havde Digteren proklameret, at nu skulde det være forbi med Tannhäuseriet og en ny Kurs begynde. Men i hvilken Retning den skulde gaa og hvor langt den vilde føre, kunde endnu ikke skimtes. Da udkom mod Slutningen af 1877 en lille Bog med en lang Titel: »Derovre fra Grænsen. Strejftog over det danske Thermopylæ (Als-Dybbøl) i April Maaned 1877 af Holger Drachmann.« Virkningen var storartet. Det nationale Emne og den patriotiske Varme i dets Behandling besejrede i et Nu enhver tidligere Tilbageholdenhed overfor Digteren, Oplag fulgte paa Oplag, og »de sønderjydske Pigers« Sang fløj Landet over, inspirerende baade Komponister, Illustratorer og Tableau-Arrangeurer. Havde Drachmann havt til Hensigt at vinde en Folkestemning og en Tilslutning, som han maaske i Øjeblikket havde Brug for, saa naaede han fuldstændigt sit Maal, og han kunde tage sig det forholdsvis let, at hans hidtilværende Venner ikke lagde Skjul paa deres Forbløffelse eller Forargelse. I »Det moderne Gjennembruds Mænd« har G. Brandes fortalt, at det var

Derovre fra Grænsen.

paa Foranledning af »Det nittende Aarhundrede«, at Drachmann rejste til Slesvig for at beskrive Valpladser og Stemninger der for Tidsskriftet, men dette maatte gaa ind, før Arbejdet blev færdigt. Saaledes som Skildringen nu kom til at foreligge i Bogform, var den imidlertid aldrig bleven optagen i Tidsskriftet, det kan man roligt gaa ud fra. I det selvsamme Aar, da det politiske Lyn slog ned i Skikkelse af den provisoriske Finanslov, vilde ingen litterair Venstremand selvfølgelig have været med til at udbrede en Skepsis som denne i Drachmanns Skrift: »Jeg har fartet Europa rundt, er kommen tilbage, gaaet ud og er kommen tilbage igjen. Alting uforandret herhjemme; blot er Sagen bleven stillet en Smule paa Spidsen. Men hvilken Sag? Man faaer at føle, hvor vanskeligt dette Spørgsmaal er at besvare, naar f. Ex. en Fremmed i Udlandet spørger. Her er jo intet dristigt udtalt Slagord paa den ene Side, ingen haardnakket holdt gammel Fæstning paa den anden Side. Istedenfor de store Faner, hvide eller trefarvede, røde eller sorte, hvorom Millioner flokker sig ude i den store Verden, er her kun smaa Kompagnifaner, der endog paa nogen Afstand seer ud som Børnenes Legetøjsflag, naar de tager i Skoven og leger Røvere. Fanedugen er for begge Parter akkurat den samme. For at forhindre Fejltagelser, for at kunne skjelne mellem »Soldater« og »Røvere«, er der paa den ene anbragt et lille H og paa den anden et lille V. Saa blæser man i de smaa Bliktrompeter, og saa gaaer det løs.« Forfatterens Skepsis gaaer saa vidt, at han ved at betragte Forfatningskampens Hærgen næsten kommer til at bede de gode Guder bevare et Folk for deres kostbare Forfatningsgave — mest fordi al aandelig Kultur er ifærd med at opsluges af Politiken. Se til Bladene, af hvilken Farve de end ere. Hvad staaer der i dem? »Der staaer, at al Diskussion om et hvilketsomhelst Emne, der ikke kan bringes ind under det »Politiske«, har tabt sin Kurs. Der staaer, at alt det Vid og Lune, som har været vor Kulturs Prærogativ her oppe i Norden, ja paa denne Side Rhinen, er bleven tagen i Døgnets Tjeneste, der staaer, at Pressens Sprog har gjort næsten ethvert tænkeligt Sprog mellem dannede Mennesker umuligt; der staaer, at Litteraturen under disse kummerlige Forhold er gaaet i Vinterkvarteer og tygger Drøv paa det gamle Foder; at Kunsten slappes overfor sine Opgaver eller skejer ud, fordi Opsynet er faldet væk, fordi litterairt Politi kun findes ved Vælgermøder; der staaer,

at Bondestædigheden og Bondeknavseriet er bleven raabt i Gevær og kun holdes Stangen af Kjøbstadsservilismen og Kjøbstadspjanket; der staaer Tale om hoverende Skadefryd overfor kejtede Blottelser og om snerrende Had overfor overmodige Udfordringer. Der staaer i disse Blade præsteret Bevis for, at vi maa have havt og stedse har det for godt, siden vi har Raad til at anvende en saa urimelig Mængde Tid paa at ruinere os selv. Og der staaer ikke det fjerneste Bevis imod, at vi i Virkeligheden neppe ere modne til den Forfatning, som bruges saaledes af begge Parter.«

»Derovre fra Grænsen« har polemisk Interesse mere end æsthetisk. Man kan glædes ved dens klare Prosastil, ved dens gode Vers, ved dens Billede af den brave Skorstensfejersvend, hvis Djervhed dog har et lille Stænk af det Overdrevne, som naar han fortæller — eller Digteren lader ham fortælle — Historien om de fire uforsagte Sjællændere, der spille Whist i Skandsen, uden at Kugleregnen i mindste Maade anfægter dem; den ene efter den anden falder død om, men Spillet fortsættes af de Tiloversblevne, indtil den Sidste maa nøjes med at lægge en Cabale — som dog ikke gaaer op, da ogsaa han trimler død om. Denne Histories Skueplads er vistnok etsteds i Gascogne, men ikke paa Dybbøl. Men, som sagt, det er ikke litterair Kritik, der skal anvendes paa Drachmanns sønderjydske Bog. Den er nærmest et Led i hans Biografi, en Episode i Bevægelsen efter 1870.

Endnu i September havde Drachmann paa »Det nittende Aarhundredes« sidste Blad skrevet Digtet »Den sidste Skandse« og skildret den tapre lille Floks Tilbagetog for Overmagten: de rive den gjennemhullede Fane fra Stangen, trække sig, dulgte af Natten, ned gjennem Dalen, gjemme Musketterne hen — »de veed nok at finde de samme igjen« — og forklædte som sindige Landmænd vandre de hver til Sit — »og Fjenden stormed. Hans Laurbærkranse: en nøgen Stang og en øde Skandse«. For »Morgenbladet« havde Drachmann været en værdifuld Medarbejder. Let inspireret, som han var, behøvede han kun en lille Tilskyndelse for at gribe Plektret og slaa de gungrende Strenge for den gode Sag. Ikke faa vare de agitatoriske Digte, han havde offentliggjort i Bladets Spalter (bl. A. de to mere perfid vrængende end satirisk rammende »Ballonbreve« i Anledning af Kongebesøget paa Island 1874), saa det er let at fatte Redaktionsstabens Harme over pludselig at se

ham gjøre forkert Front. Bladet lod ham høre spottende Ord for hans Frafald, og Drachmann svarede i et Digt fra Paris. »De Kranse, som danske Mænd har ham sendt, Laurernes mørkegrønne Blade«, dem hænger han op »paa sin nøgne Væg her i Parisernes Stad« og tager mod Tak baade fra Højre og Venstre — men »Overløber!« Er der Nogen, der tør nævne det Ord?

Man nævner det ikke, man ymter, man »troer«;
jeg stævner den hid for min Skrankes Bord,
og I veed, jeg har Vaaben paa Bordet.
Jeg blotter — saa kig dog engang — mit Bryst;
der sidder dog Mærker fra Aarenes Dyst,
som i Farten skal stoppe Jer Ordet.

Angaaende sin Opposition imod eller Tagen Afstand fra de fordums Fæller forklarer Digteren, at det ikke altid var saa lige en Sag at stride som Skjald ved deres Side — »tidt Midlet var ringe, var Sagen end stor, det faaer vel en Digter at vide« —

han hørte de bølgende Stemmers Staahej,
han stævnede med, han svigtede ej,
men det skurrede tidt i hans Øre.
Kanske var hans Øre, som Sanger, for fint,
kanske var han for musikalsk: han blev pint,
og saa søgte han bort inden Døre.

Han fremviser til Slutning Portraitbilledet af den vrede Achilleus, der havde »seet sig gal paa Førernes Kiv, Rivalernes Strid« og trukket sig tilbage i sit Telt, uden at man dog derfor havde Ret til at kalde ham Trojaner:

Om atter den golde, forbitrede Strid
ved Havets blaanende Belt,
Førernes Fejde, vil slukke sin Brand,
da træder han vel af sit Telt.
Om atter Achæernes mandige Slægt
vil kæmpe for, hvad der i Striden har Vægt,
med Fanen højt over Hoben:
da rækker Gudinden ved Havets Strand
— hans egen Moder — ham Vaaben;
og da staaer hans Teltdør aaben.

Kun faa Uger efter »Derovre fra Grænsen« udsendte Drachmann

Sange ved Havet.

»Sange ved Havet« (1877). »Sange ved Havet« er tillige Undertitel for en enkelt Del af Bogen; efter et »Intermezzo« følger den anden Hovedpart »Venezia« og derefter under Navn af »Epilog« fem Slutningsdigte. I den første Afdeling — skreven i Esrom-Egnen ligesom »Tannhäuser« — fortsættes Selvbetragtningen og Selvforherligelsen fra denne Bog. Digteren føler sig — som i »Der-

ovre fra Grænsen« — hævet over det tomme Nu og dets Støj, som han hidtil havde taget Del i med sine Fæller. Han er løbet dem langt forbi — »de var formodenlig stoppet i Skoven og stod og taxered Brænde« — og han lægger sig ned paa Strandbredden for at følge Livet i Frastand (Digtet »I Ro«). Han er den strandede Skibskapitain — »Skuden har været med Søen i Krig, Søen var stærk, og Skuden var svag — Skuden gik tabt, men Kaptainen han blev, Kaptainen, det er en afgjort Sag, er det Vigtigste« (»Forgrunds Studie«). Den Skibbrudne beder til Havet (»Bøn«):

Lær mig at blive en Mand,
haardt prøvede Hav;

og han fortsætter, overraskende nok:

Lær mig at kæmpe, utrættet som Du —
men ikke med altfor meget Bulder.
Hvergang med opspilet Mund Du ruller
og truer og raaber: nu kommer jeg, nu!
saa trækker jeg taust paa min Skulder.
Din evige Ungdom, din evige Styrke,
den vil jeg hædre og den vil jeg dyrke;
men Braget, hvormed Du i Striden bryder,
tillad mig, o Hav, som Svaghed jeg tyder.

Digteren seer sig selv som en Viking — en »skrællet« Viking uden Brynje og med Hjelmen forvandlet til et Blækhus, men alligevel —

han kom iland paa den gamle Kyst,
en Viking den Dag idag,
saa sandt som Intet i Verden
ændrer en afgjort Sag.
Han brød vel Broerne bag sig af,
men ej ved sin bedste Skudes Brand;
han giver det Bedste sit Folk og sit Land.
Gjør ham det efter — om I kan.

»Mit Folk« — »mit Land« — det bliver efter »Derovre fra Grænsen« en Stund Yndlingsudtryk hos Drachmann, der altid har havt Smag for det majestætiske Imperativ og dets purpurne Skrud. Han tiltaler i Digtet »Fugleperspektiv« sit Land fra oven nedad:

Jeg elsker Dig, Land, for dette dit Hav;
bestandig Du drog mig tilbage,
hvor langt jeg end maatte drage.
Og fejded jeg end, vore Fædre lig,
engang imellem paa dine Kyster,
nuvel, jeg elsked, som Havet, Krig;
der er Stridssang i Bølgernes Røster.
Jeg voved i ærlig Kamp min Krop;
Du gav mig Slaget tilbage,
men det var i Ungdommens Dage; —
jeg tænker, vort Regnskab gaaer op.

Thi har jeg end sagt Dig drøje Ting:
det var i dit eget Sprog.
Og Sprogets bløde, bølgende Klang
har jeg hamret og filet og passet i Sang,
slaaet i Sving og nittet i Ring,
til det toned af Bølgernes Malm.
Endt er nu Kiv og Kvalm.
Jeg kunde vel læspet mig lettere ind
i mangen et følsomt Hjerte
med fagre Ord og med Bønner:
jeg lærte min Sang hos den stærke Vind,
greb Bølgernes Glæder og Smerte; —
jeg elsker mit Land, jeg skriver mig ind
blandt dets gode, dets ægte Sønner.

En mindre personlig Bekjendelses- og Bebudelses-Karakter have de andre Afsnit af »Sange ved Havet«. For Modsætningens Skyld bør to Digte særlig fremhæves, det ene, »Den sidste Parade«, fordi det netop kun er et Paradenummer med tom Romaneffekt, det andet, »Ligprædiken« — »jeg hører, at Ole Pihl er ej mere« — fordi det er saa inderlig ægte i Tonen og saa vidunderlig virkningsfuldt i al sin stilfærdige Beherskethed. Intermezzet indeholder det glimrende Digt »Foraar i de euganeiske Bjerge«, og Afdelingen Venezia er rig paa skjøn og fin Lyrik — højest staaer vel Digtet »Jeg hører i Natten den vuggende Lyd af Venezias Vand« med Strofe-Refrainet »Snehvide, Snehvide, Du døde!«, en zart Stemningskunst i Lighed med Digtet om Sakuntala; ikke mindre bedaarende er det melodiske Rythmefald i »Havestuen«: »Ak, gode Kjære, sæt Dem hen og syng mig en Sang«. I Epilogens Slutningsdigt bekjender Digteren, paa et bekymret Spørgsmaal af den Elskede, sin Tro:

Vær uden Frygt, jeg skriver aldrig under
hvad ny' Apostlers trætte Hjernespind
har fundet ud som Maal for vore Rejser: —
»En Sten, man kaster i den dybe Flod;
hvad vil en Sten? hvad haaber den, hvad vinder
den ved at være? Plump! og den forsvinder.«
Nej, dybere i Livets Jord jeg bunder,
end til at ruskes op med Trevl og Rod
og kastes hen i Grøften ved et Lune.
Saalænge Hjertet banker, stolt jeg knejser
som Vaabendrager ved det store Hof,
hvor ingen bleg, trangbrystet Filosof
dikterer Love, som min Fod skal lyde.
Er jeg ej god, jeg er dog altfor god
til Drivetømmer hen ad Livets Flod,
som synker eller svømmer ovenpaa
tilfældigt ved et rent paa Maa og Faa.
Lad og ved Magt »Tilfældigheden« staa:

jeg vil nok synke, men først vil jeg flyde.

Bekjendelsen er ligesaa undvigende og omskrivende som hos Forbilledet Faust, da han skal forklare Gretchen sin Tro; men den er

given i smukke Ord og kan tilfredsstille en ikke altfor dogmatisk befæstet Kvindesjæl — »denn eben wo Begriffe fehlen, da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.«

Drachmann var i denne Overgangstid (Aarsskiftet 77—78) paa Højdepunktet af sin Selvbevidsthed. Det var Napoleon, der — oprindelig Republikens Soldat, men nu den glorieomstraalede Kejser — havde underlagt sig en hidtil modstræbende Landsdel og stod i Positur til at modtage dens Hyldest. Fra Paris sendte Digteren i Februar 1878 til Ugebladet »Ude og Hjemme« sit »Rimbrev til Esrom Sø«. Det tager sit Udgangspunkt fra Chr. Winthers nys indtrufne Død; det store »Jeg« melder sig som retmæssig Efterfølger og Arvtager: Rimbrev til Esrom Sø.

Jeg stedte Dig til Jorden, det var i Paris
blandt Folket, som saa tidt har sunget til Gudens Pris,
til den samme Gud, som rørte dine Strenge.
— — — — —
Nu kommer jeg, den Yngre, og tager Traaden op:
som Dig (!) har jeg staaet paa Montmartres Kæmpetop
og spejdet efter Frihed hos de Franske.

Som forhen Baggesen lignede sig ved en Odysseus, der var hjemvendt for at pileramme alle Penelopes — det ædle danske Sprogs — uværdige Bejlere, saaledes paatager Drachmann sig her den græske Helts Skikkelse som den, der vender hjem »erfaren, prøvet, voxet moden frem«, og som kræver Esromsøen til Vidne paa, at han »varsler ind en ny Gjenfødningsstund, hvor ej Odysseus mer skal Farten døje, hvor Lønnen kroner Rejsen og dens Møje.« Digteren »staaer ej mere for Drifterne en Boldt«, han kommer ikke tilbage formummet som en Tigger — nej, »i Adelskaaben stolt han træder frem med Buen i sin Haand«, og han stævner Ithakas Folk for sig for at høre dets Kæremaal. »Den Mand, som kommer der, han vil kun nyde!« hedder det fra de ithakianske Hjemmefødninger — eller »der er Fare ved, hvad han kan skrive.« Den første Bekymring afviser Odysseus med et meget overlegent Argument:

Hvad mener I med dette Ord »at nyde«?
Nød ikke Verdens Skaber selv sit Værk,
da som en Kunstner han, bevidst og stærk,
lod Haanden synke og lod Øjet fryde
sig ved det Liv, som selv han havde skabt?

Og sidder han ej end den Dag idag
til Højbords, i en stum Beundring tabt
ved dette Værk, som vidner for hans Sag,
at han har kunnet over Kræfter byde,
hvorfor vi bøje Knæ og sænke Flag?

Og mod den anden Bekymring stiller Digteren det Spørgs om man da har til Hensigt at hemme hans Sang; Ithakia svare: »Gudbevares, nej; din Sang er altfor kjøn!« »Hvad da?« spørger Skjalden:

Jeg raaber ikke med Jer et Hurra,
hvergang en Taler rejser sig ved Bordet
og for en Skaal for Værten æsker Ordet,
for alt det Smaapluk i de gamle Gænger.
Jeg kan ej være »Alvorsmand« paa Sligt.
Er I »alvorlige«? Jeg skræmmes ej
saa let ved Eders Alvor, Eders Lære,
naar I vil kaste Stene paa min Vej,
hvad eller med Jert »Raad« mig vil beære.
— I holder tidt et Raad for Eders Pligt.
Jeg kan ej være »Alvorsmand« paa Sligt.

Rimbrevet til Esromsø faaer mod Slutningen en mere privat Ad — til En, »hvis Fodtrin muligvis dens Vover følger«:

Til hende rækker jeg mit stolte Digt.
Bær det paa Brystet, Du! det er din Pligt
at gjemme der det Bedste, jeg kan give.
Lad Andre komme da til deres Tro
og Maadehold og Styrke her i Live
ad andre Veje. Hvem vil Vejen raade?
Min gik igjennem Kvindens dybe Gaade;
nok, at jeg gik den, at jeg Maalet naaede.

Men den sidste Adresse er dog til Digterens Folk:

Tag Du mit Digt! Tag det, mit Folk, som nylig
har brudt den sidste Skranke for sin Tro
og Tillid til den unge, stolte Skjald,
hvis Veje var saa mange, og hvis Fald
de kloge Hoveder alt spaaede længe.
Nu dækker Hæderskransen mangen Flænge;
eet var hans Maal; og — med et Sømands-Ord —
»nu lystrer Skuden atter smukt sit Ror,
og Alt ombord
er atter paa sin Plads og godt i Gænge.«

Nuvel, en Indsø er en Tumleplads,
hvor man kan øve sig, mer end til Stads,
hvor Prinser lære kan Navigationen.
En Dag er Prinsens Hoved dækt med Kronen,
og Herrens Haand er Styrmand i hans Strid;
Flagdugen vajer; Røgen bølger hid;
den aabner sig: der staaer en Orlogskonge
og støtter ved Trefoldigheds-Kanonen!

Esrom-Digtet vakte stor Opmærksomhed, ikke mindst blandt Digterens nye Venner; de maatte næsten føle deres Anerkjendelse som medansvarlig for den psykologiske Forvildelse eller næsten pathologiske Uregelmæssighed, som Digtets Højhedsfornemmelse aabenbarede. Ordførerskabet for den saa pathetisk anraabte Sø paatog Vilh. Bergsøe sig i et »Svar fra Esrom Sø til Holger Drachmann«. Det hedder i dette Digt paa Søens Vegne: Bergsoes Svar.

Tilgiv, jeg smiler, kjære, unge Ven,
og lader dine Rythmer vugges hen
paa mine nys fra Isen løste Vover.
Skjøndt Du en Winther har til Jorden stedt
og »stolt i Adelskaaben« selv Dig klædt,
tilgiv! Jeg imponeres ej derover.

Jeg er for klar, for kølig og for dansk,
jeg hader Blæst, især naar den er fransk,
og jeg gjør aldrig for mig selv Reklame.
Jeg fordrer Sandhed i det mindste Digt,
jeg kræver Alvor som en hellig Pligt
saavel herhjemme som — fra Notre-Dame.

Men er Du ogsaa rigtig sund og sand?
Har ikke »Heldet« sløret din Forstand,
saa Du har glemt dets Forhold til Tendensen?
Kort sagt, jeg synes, at dit Esrom-Brev,
saavel i Længden som i hvad Du skrev,
gaaer ganske usædvanlig »over Grænsen«.

Næsten samtidig med Offentliggjørelsen af Esrom-Digtet havde Kaalund skrevet »En aaben Hilsen til Holger Drachmann«; det var som han af Sangene ved Havet kunde forudføle, hvorlangt Selvforherligelsen vilde kunne føre Digteren. Kaalund skildrer i udmærkede Vers, hvorledes han selv har seet en ny Tid imøde, men han maalte taalmodig og agtpaagivende Fremskridtet Tomme for Tomme »og ventede, til Fremtidsprofeterne heldte Spyttet ud af Trompeterne«. Da lød med Et den unge Digters frejdige Røst: Kaalunds Digt.

Der var Noget i den, som mig næsten beruste,
jeg fornam et Pust fra den anede Kyst!
Den syntes ej løjet — den lød ikke lavet —
den smagte af Havet!
Den tog mig fangen — den rev mig hen!
Men — nu er jeg atter mig selv igjen!

Skjøndt det første overvældende Indtryk saaledes har faaet Tid til at sætte sig, yder den ældre Digter dog endnu sin yngre Fælle den varmeste Hyldest for hans Dybbøl-Syner, hans Sømandsbilleder, hans friske Kraft og hans »store Vinger«; dog — hvor stærk han end er, og hvor højt end hans Flugt gaaer —

mod Et nedlægger jeg her Protest:
en Digter er ikke som Hav og Blæst!
Du siger: dit Sind er som Vind og Bølge,
som Lunet vexler, saa maa Du det følge.
Men Vind og Bølge faaer sjelden Ro,
de er lige troløse begge To —
saadan idag — og saadan imorgen.

En Digter maa gaa for sig selv i Borgen:
gjennem Jublen, Længslen, Armoden, Sorgen
maa spores en Stræben, stor og hel
efter mer end at flyde med Svømmeblære
paa Overfladen af Verdens Ære —
spores en brændende Menneskesjæl,
der ej blot vil synes, men virkelig være.

Og Kaalund spørger:

Hvor fik Du, Ven, dine Skrammer fra?
Stanley, der gik gjennem Afrika
og baned sig Vej med en Vilje som Staal
de tusinde Mil i Kampen mod Vilde
og blev graa for Tiden, men naaede sit Maal —
ja, han kan sige: Jeg er en Mand!
»Gjør mig det efter, ifald I kan!«

Men han siger det ikke — han tier stille.
Hovmod klæder selv Stærke ilde!
Du har nydt din Ungdom i stærke Drag.
Du fortæller det selv: Du har fulgt dine Lyster,
har aldrig skjælvet, var ingen Kryster,
— men paa hvilken Valplads stod dine Slag?
hvor er Sejren, hvoraf Du Dig bryster?

»Den midtpunktsøgende Kraft i Livet som i Poesien« er en Egenskab, som Kaalund tillægger sin egen Personlighed og Digtning; den savner han hos Drachmann.

Sømands og Love. [...]sessen og [...]t halve [...]ngerige.

Imidlertid vedblev denne at udsende Bog paa Bog. 1878 udkom »Paa Sømands Tro og Love« og »Prinsessen og det halve Kongerige«. Den første Titel har i sig ligesom Klangen af et fornyet Haandslag mellem Digteren og hans Folk, og Bogen blev da ogsaa modtagen med en Velvillie, som strax nødvendiggjorde et nyt Oplag. Den indeholder en Række Fisker- og Sømandshistorier, af hvilke de, der have »den store Bjørn« til Midtfigur, danne en Serie for sig: »Af Bjørneslægtens Familiehistorie«; især i Skildringen af Bjørn Sivertsens Brudefærd og Digtet om hans

sidste Time er der megen god og ægte Humor, hvilket ogsaa kan siges om de udenfor denne Kreds staaende Fortællinger om »Simon Sundeveds Englandsrejse« og om Strandvaskeren. At paa andre Punkter den folkelige Tone kan forekomme mindre troværdig og Handlingen stundom mere arrangeret, end den digteriske Komposition gjør det nødvendigt, er tidligere antydet; især er vistnok den noget ensidige Betoning af Sømandsnaturens overvejende Barnlighed utilstrækkelig til at give det fulde Billede af den sejge, udholdende og dristige Kystbefolkning. — »Prinsessen og det halve Kongerige« er »et gammelt Eventyr i Vers og Rim«, en romantisk Digtning, der minder om nytydsk Poesi i denne Genre (Scheffel, Baumbach) og ved sin hele frie Form maatte ligge godt for Drachmanns digteriske Vagant-Naturel. Digtet bæres ikke af nogen stor eller ny Tanke, men det er rigt paa oprindelig og lødig Poesi baade i de lyriske Enkeltheder og i den episke Skildring. Alene et saadant Billede som det, da Domkirkeporten smækker i efter Johan paa hans første Midnatsvagt ved Prinsessens Kiste, er Vidnesbyrd nok:

Og Porten smak drønende i.
Domkirkens Port. Det løb med et Bulder
frem og tilbage, som Tordnen, der ruller;
Gjenlyden syntes en martret Fange,
der jager fra Vindve til Dør i sit Fængsel,
og sætter sig stum i en Vraa,
og rejser sig atter, og lytter og blir
for sig selv og sin Ensomhed bange.

1879 udkom først Digtsamlingen »Ranker og Roser«. Man lægger her særlig Mærke til en lille Motto-Vignet om Sangeren Walther von der Vogelweide; den slutter med Linierne: Ranker og Roser.

Walther v. d. Vogelweide
bøded, med sig selv i Fejde,
for sin dyre Sangergave —
ellers var hans Sange glemt.

Mellem Samlingens første og sidste Afdeling bestaaer der en lønlig Forbindelse; i den første gjenoptrykkes de fleste og bedste af Sangene fra »Tannhäuser«, i den sidste finder man nye Digte om nyt Liv og ny Kjærlighed. Den indledes med det dejlige Digt »Hilsen«:

Se, nu er Vindene milde;
Vaaren har aandet paa Luften,
Luften har kysset hvert Blad og hver Blomst,
som staaer langs den rislende Kilde.
Elskede, føler Du Duften
her ved den svale Sø?
Livet har sikkerlig Vinter og Kulde,
men Livet kan aldrig dø.

O der er Vaar i dit Øje,
Evigheds Blaat i dets Vande;
Blomster og Blade, hvorhen Du end gaaer,
andægtigen Bægrene bøje.
Vaaren fra ukjendte Strande
lander hver Maj paa vor Kyst,
Du vil, hvor fjernt Du endogsaa kan færdes,
lande engang ved mit Bryst.

Da vil paa Foraarets Vinge,
baaren af Lyset og Luften,
født som to Bølger, der samles i een,
vi to gjennem Rummet os svinge.
Elskede, føler Du Duften
over den svale Sø!
Elskov har sikkerlig Vinter og Kulde,
men Elskov kan aldrig dø!

Ind imod Ophavets Rige!
lad da kun Døden os favne
midtvejs; hvad har vel den skinsyge Død
over Vaaren og Elskov at sige?
Lyt! Du vil høre to Navne
hviskes ved denne Kyst.
Det er vor evige Elskov, som aander
evig i Bølgernes Røst.

Mattere, ligesom med mere borgerlig Vederhæftighed, klinger Tonen i »Simpel Sang«:

Naar trofast, varm og redelig
jeg bejle vil til Dig,
da er det vel tilstædelig,
Du gives hen til mig.
Og alle Landets Piger smaa
skal synge denne Sang;
jeg tænkte den jo fordum —
nu kom den først paa Gang.

Jeg tænkte den, da Søen slog
sin Bølge mod mit Bryst,
saa tidt som jeg fra Øen drog
mod mangen fremmed Kyst.
Og Havets Bølger tumled mig,
og Ebben faldt og steg.
Jeg kom paa Grund med Floden —
det er en farlig Leg.

Digteren har vundet en ny og dyrekjøbt Erfaring: at »den evige Palme beroer paa Sejren i Hjertet inde« — at »Alting beroer paa Styrken i Hjertet inde«, og han slutter:

Paa ædel Stok groer ædel Vin.
Det faaer de vel Sangeren lade,
at ikke man perser sig Neckar og Rhin
af Ukrudt og ormædte Blade.

Jeg skjænker min Vin. O guldgyldne Blod,
giv Kraft mig igjen til at vinde!
og Kransen for Sejren skal lægges for Fod
af en ung og uskyldig Kvinde.

Samlingens øvrige Indhold dannes for en Del af de bekjendte Dyveke-Viser. Overhovedet rummer »Ranker og Roser« noget af Drachmanns allerypperste Lyrik; han har her naaet en Højde, som Ingen har overgaaet, og staaer i denne Digtart med et fuldtud personligt Særpræg, der gjør ham let kjendelig blandt alle andre danske Lyrikere.

[…]g Virginie. Hans næste Bog var af episk Art: »Poul og Virginie under nordlig Bredde«, atter en Fortælling om Sømandsliv ombord og iland. Emnet er romantisk eller romanagtigt, Behandlingen stræber efter realistisk Anskuelighed; i nogle store Strandings- og Skibbrudsscener beundrer man Sagkundskaben og Skildringens Fart, uden dog ret at se det Skildrede for sine Øjne, maaske netop paa Grund af den megen faglige Viden. Der er fortræffelige Enkelt-

heder i Bogen, f. Ex. Billederne af den iltre, joviale og noget fugtige Kapitain Spang og af den mediterende Hund Preusser.

I Juli 1879, altsaa en Maaned efter Universitetets Firehundredaarsfest, skrev Drachmann som »Kantate *post festum*« Digtet eller Digtrækken »Ved Universitetsjubilæet. Den sorte Skole og Livets Skole«. Her have vi ham atter i hans Ungdomsvælde med de store Ord og de store Attituder. Den historiske Fortid arrangerer han, som det bedst passer med hans Tendens, og denne gaaer da i Korthed ud paa at vise, at Universitetet i firehundrede Aar har været Danmarks store Fordummelsesanstalt og er det endnu den Dag idag, da det har »drevet den sidste Doktor til Spree-Staden hen.« **Universitets-Kantaten.**

For hver Gang en Højskole rejstes, hver Gang der blev Akademi,
da var det med Aandernes Fribrev, de frie, de frelse, forbi;
i Doktorhabiten kan rummes
en grumme Hoben Forstand,
men ikke den brændende Ildsjæl
hos Gudernes haandgangne Mand —

med denne »Solo« begynder Kantatens anden Afdeling, og senere udøse »blandede Soli og Kor« deres Vredes Skaaler over den ulyksalige Højskole:

Visselig staaer Du ærværdig der,
Alma mater,
skuende over den store Hær
af Aandens Soldater;
visselig vifter din Fane god
gennem de trange Tider,
Navne i Guld og Navne i Blod
skrev Du paa Krønikens Sider,
men i din inderste Hjerterod,
Alma mater, et Saar Du lod
aabent for seende Øjne
i de sandhedssøgende Tider . . .

Kløgtig Du er, Du leder ej vild,
Alvor med Laurerne køler Dig Panden;
ikke Du er som den flammende Ild,
der driver i Kampen Manden;
driver Du Nogen til Noget, nuvel,
saa har det Sigte paa Borgerheld;
Højskolemythen fra Fortidens Nat
vogter Du som en fortryllet Skat,
vejer hver præget Dukat paa din Finger,
hører, hvor dumpt den i Kisten klinger,
mens Du om Natten den tæller.
Alma mater, der gjælder
en nyere Kurs over Landet;
ude, hvor Kampen har bævet,
er Skatten forlængst bleven hævet.

Ej er Du længer det samlende Skjød,
Arne for Aanden, den store Kaserne;
Gaarden er øde, Skildvagten død,
spøgelseagtig hans Spøgelseskridt
tabe sig langt i det Fjerne.
Aanderne hente ej Ild fra din Esse,
hver i sin Smedie Vaabnene hvæsse.
Ud over hele det virkende Land
graver hver Gartner, smeder hver Mand;
Digteren skjænker sin egen Vin,
tapper den ej af Horats's Latin.
Alma mater er Enke;
det skulde vor Moder betænke,

Om denne Kantate har en svensk Digter og Æsthetiker (C. R. Nyblom) udtalt, at »ingen dansk Skribent burde have tilladt sig at tænke eller nedskrive og allermindst at udgive den.«

I et Digt til Bjørnson fra Novbr. 78 siger Drachmann om sig selv, at han har været »syg« og en Tidlang trukket sig tilbage i sin Skal; Aaret efter minder Drachmann i et andet Digt til samme Adressat om det Tidspunkt, da han skrev »de engelske Socialister« og sine andre revolutionaire Poesier; han taler om de Slukningsforsøg, Pressen og den offentlige Mening gjorde for at dæmpe denne farlige Brand, og fortsætter:

De fik dog ej slukt mig saa helt endda,
der maatte min egen Svaghed til Sprøjten;
da lo de først ret, da jeg »sakkede a'«
i Længden saavelsom i Drøjden.
Men nu er jeg atter, hvad jeg var først;
og Feberkosten, jeg tæred saa længe,
har givet min Sjæl en naturlig Tørst
efter atter at stemme de gamle Strenge.
— — — — —
Satte jeg Flugten i Noget for højt:
Saxen har stækket den svulmende Vinge.
Fejled jeg stundom, saa bøded jeg drøjt:
saaret jeg blev ved min egen Klinge.
Eet har jeg gjort; det var værst dog af Alt,
da var i Flugten jeg nærmest ved Jord,
da var Du højest og videst dit Spor —
det var dengang, da, saaret og syg,
med mig selv jeg søgte at tinge.

Dog, jeg er atter, hvad jeg var først.
Modet med Lykken er kommet tilhuse,
Vingerne stække sig, Sangen skal bruse
stolt med sit Ungdoms Drapa mod Sky!

m i Digt Sang. Det er i Tilegnelsen til »Ungdom i Digt og Sang« (1879), at denne nye Bekjendelse og Bebudelse forekommer. Samlingens Indhold falder i forskjellige Grupper. Under Overskriften »I Panser og Plade« indordnes ældre og nyere polemiske Digte, som for en Del ere omtalte i det Foregaaende. Det er aabenmundede, bredtalende Expektorationer, i hvilke Billeder, Rythmer og Rim næsten tage Magten fra Digteren og rive ham med paa den skummende Fossefart, saa han selv taber Overblikket. Betegnende er det i saa

Henseende for Exempel, at i Digtet »Plimsoll« Førsteministeren Disraeli haanes som »Feuilletonist« og »Romanforfatter«, medens han kort efter, i et Digt om Berlinerkongressen, lovprises for sit stolte Sprog og sit lynende Blik, som han har erhvervet sig, fordi han »har levet i Digternes Lag« snmmen med Byron og Shelley. I Digtet »Et Sendebrev« i Anledning af Paludan-Müllers og Chr. Winthers samtidige Død faaer deres og deres Tidsalders Digtning en betinget Hyldest; det maa beklages, at

der var i den hele Kunst
et Drag af Salonernes Røgelsedunst,
af mythologiske Taageskygger
og Blink af rhetoriske Brystnaalesmykker —

»der var i den hele Klang lidt mindre af Livet, end vi begjærer« —

Ustraffet kryber man ikke op
og sidder bestandig paa Helikons Top
og spiller fornemt for dannede Ører
og slynger fint og tilspidset Lynet.
Blandt Folket sig Noget rører;
bag Vadmelsfrakken, bag Skjødskindets Læ'r,
bag Fiskertrøjen fornemmes et Værd,
der former sig ud i et stort Begjær
og raaber til Digteren: Tiden er nær,
hvor Lyren maa skifte Strenge!
Spild ej paa kvidrende Triller dit Vejr,
syng os en Sang, som vi selv kan faae kjær,
vi, Jordens fribaarne Drenge! *)

Digtsamlingens næste Afsnit kaldes »Tidsbilleder og Karakteristiker«; her findes Skildringer som »I Circus maximus« og »Androkles og Løven«, Mindedigte bl. A. om Harald Jerichau og Kr. Mantzius, »Den syge Mand« med en rent traditionel Andenhaandsopfattelse af tyrkisk Statskunst og Rigsstyre, »Stormagter« med chauvinistisk Rabalder:

Og langer os Briten en Næve iland
og dækker med Jern vore Flanker,
saa skal vi nok slaa som en Dannemand
og smøre de russiske Skanker.
Med Sømænd vi synger dog bedst i Kor,
især naar vi ikke kan Andet;
og er der en blegnæbet Rad ombord,
saa hiver vi ham i Vandet!

Afdelingen »Musik og Texter« har en stilfærdigere Karakter; som Titlen bebuder, er Vægten her nærmest lagt paa Stemningen og

*) Jvnf. i Poul Møllers Digt »Kunstneren mellem Oprørerne« Udtrykket »to frisindede Drenge og en lam Redakteur«, samt den Situation, i hvilken det forekommer.

dens rythmiske Udformning. Fint og lødigt viser denne Kunst sit Værd i Digte som »Ved Smeltehytten«, »Den store Serenade i Venezia«, »Foraars-Symfoni«; i Slutningsdigtet »Efteraar« forekommer, varieret i fem Strofer ligesom for at give Forsikringen femdobbelt Vægt, Refrainet »Du veed, jeg er stærk«, og Forventningen om, at man om femhundred Aar (! Shakspeares Ry er endnu kun trehundred Aar gammelt!) vil skrive et Værk om Digteren og »tage hans Liv i de store Træk« — saa vil »Brødrene« nok synge Amen. »Akvareller undervejs« og »Døgnets Psalmer« hedder Bogens sidste Afsnit; det ene har endda flere Underafdelinger. En af dem hedder Sange til »en Søster« og synes nærmest at have et privat Opgjør til Maal, skjøndt Skylden for antydede Lidelser, Skuffelser og Tab ofte skrives paa mere offentlig Regning. Noget klart Facit er det vanskeligt at komme til, men der er megen Klynken og Klagen i dette Afsnit som i det næste »Af Rejsepostillen«. Her findes desuden (Digtet Nr. 3 »Hun var for ringe til at fatte«) en Utilbørlighed, der er en i »Adelskaaben« svøbt Digter lidet værdig, og overfor hvilken — som overfor adskillig af den øvrige Lamenteren — man føler Lyst til at tilraabe Digteren hans egne Ord:

Fordi man strander med en Pæreskude,
man skal ej raabe op: Til Hjælp, Gevalt!

Med »Nye Sange ved Havet« (Sommeren 1879) slutter endelig denne voluminøse Digtsamling; her svulmer Digterens Selvfølelse heldigvis paany, og han lægger ud igjen med fuld Kraft. Pragtfuldt skildrer han Havet i Linier som disse:

Du travende Hest med din flagrende Manke,
Du vældige Kjedel, som Stormhamre banke,
Du bølgende Mark, som af Bygerne mejes,
Du vippende Vægt, hvor Fregatskibe vejes.

Vær hilset, Du Hav, med din gudfødte Styrke,
vær hilset, Du Gud, som de Modige dyrke,
vær hilset, Du Brudgom til smægtende Strande,
Du Ophav til Øer, til Næs og til Lande.

Han beder Havet om dets dybe Ro, dets stærke Had, han overgiver til dets Behandling de Rifpirater, som have kastet Stinkpotter efter ham og kaldt hans Digtning for Døgnværk — »disse Sinker!« han drømmer sig til Gjæst hos selve Neptun, der tager imod ham

som kjær gammel Kjending og skaffer ham Hævn over hans Fjender; han frabeder sig til allersidst det Kjølvandsfølge, der sjasker bag efter Baaden med et glad, gemytligt Kor, voxer med dens Fart og kan blive hemmende og truende for Sejladsen:

Det stiger der bagved med raslende Brag,
det bliver en »Slæbesø« bred,
og jo mer Du forstærker dit ilende Jag,
desto mer vil det løfte og taarne sig bag,
til det krummer mod Roret sig ned —
da maa lynsnar ved Styret Du være bered,
dreje af for den entrende Bølge:
Vogt Dig for Braadsø mod Bougen;
men mest dog for Kjølvandets Følge!

»Ungdom i Digt og Sang« er en af Drachmans betydeligste Digtsamlinger — repræsentativ, om man saa vil, fordi den i saamange afgjørende Retninger giver det sande Billede af sin Forfatter, baade naar han pansret og pladeklædt farer i Leding og naar han slutter sig inde i Miskjendelsens Martyrium, baade naar han nyder sig selv og imponerer Andre som Poseur og naar hans dybeste og reneste Stemningsliv risler frem i stille Sange af uforlignelig musikalsk Skjønhed.

Endnu en Bog saae Lyset i 1879, henimod Aarets Slutning: »Lars Kruse, en Skildring fra Virkelighedens og — Sandets Regioner«. Den minder i ydre Udstyrelse meget om »Derovre fra Grænsen« og er vel ogsaa ment som et Slags Sidestykke til dette Skrift: en Blanding af Vers og Prosa, af nøgternt Referat og digterisk Arrangement. Skagensfiskeren Lars Kruses Livsgjerning og Skjæbne skildres paa Grundlag af hans egne Optegnelser, og som Modbillede til denne Kæmpeskikkelse opstilles en i dette Forhold ganske sagesløs Mand, Politikeren C. St. A. Bille, ligefrem trukken ind ved Haarene og placeret i Skagensmilieuet som kjøbenhavnsk Karikatur. Dette Overfald forargede Mange, men applauderedes naturligvis i samme Grad af Forfatterens Venner. Bestandig Politik og Litteratur i øm Forening. Lars Kruse.

Sophus Christian Frederik Schandorph (S. 471—73) kom ikke strax ved den nye Bevægelses Frembrud med i dens Rækker. I en Alder af otteogtredive Aar tog han 1874 den filosofiske Doktorgrad med en Afhandling om de italienske Dramatikere Goldoni og Schandorph.

Digte. Gozzi. Aaret efter udgav han »Nogle Digte«, i hvilke der ikke er megen Opposition. Det allerførste, »Serenaden paa Graven«, begynder med et Par Linier, der ikke varsle godt for Samlingens formelle Fuldkommenhed:

Der holdtes Gilde udi Soer
og det af Herrer lærde —
da styred Danmarks Riges Roer
Kong Kristian den Fjerde;

det bør dog strax med det Samme bemærkes, at Verskunsten i de følgende Digte er upaaklagelig og, som i Schandorphs senere Digte, røber en klar Bestræbelse efter at komme udenfor Rythme- og særlig Rim-Trivialiteter. Tanken eller Aanden i nogle af Digtene viser Forfatteren endnu som en konservativt docerende, mod moderne Overskridelser advarende og af litterair Klassicisme besjælet Betragter. Saaledes de to Sonnetter »til en yngre Ven« (hvis Navn neppe er ugjætteligt):

For Maalets, Grænsens Lov Du vil Dig spare:
det sandsesløst Bersærkerske, Balstyriske,
det kalder Du det folkelige Lyriske,
og hint en græsk, en importeret Vare.

Lidt lavere endnu, min Ven! Bliv bare
hin Hersker lig — den babylonsk-assyriske —
der sank til det Umiddelbare-Dyriske,
brøl op — og tusind Oxer vil Dig svare.

Hvi skal for Mennesket en Stud da vige?
Aristokraten kun slig Forskjel ænser,
vi bør til de Umælende nedstige!

Ja, vedgaa kjæk din Stræbens Konsekvenser:
at Mennesker og Dyr skal vorde lige:
de har jo fælles bæstiske Tendenser.

»Nej — jeg af Folkets egen Aand vil sjunge!«
Godt, Ven! Den kjendes bedst hos Folkets Store,
der ad de høje Aanders Baner fore,
hvis fagre Røster end i Luften runge.

Du skuer Folkeaanden i den unge
livsglade Færd, som ædle Længsler spore;
men vil, en Muldvarp lig, Du ned Dig bore,
Du finder kun det Sejge, Dvaske, Tunge.

Slaa Dobbeltgreb i Harpen! Lad den klinge,
at ned til dybest Muld de Toner gaa,
saa Lydens Bølger det i Sitring bringe!

Hvis Du med dem kan dybe Revner slaa
i Jorden og i Dybet Lyset tvinge,
da skal Du Folkesanger-Navnet faae.

Der er i Samlingen mere blød Stemning end bidsk Polemik — det kjønne Mindedigt om Ungdomsvennen Vilh. Werner og det paafølgende til hans efterladte Hustru kunne her nævnes som Exempler. I Digtet »Jo længere jeg lever, jo mere er jeg glad« raader en ret veltilfreds Qvietisme, og Satiren er ikke af den ondartede Slags; ud af en lignende Trang til kontemplativ Livsnydelse udspringer Digtet »Hor lad os danne en lille Klynge«. Et andet og maaske

dybere Indblik i Schandorphs Sind under denne Brydning mellem Trangen til at bruge de poetiske Evner og Tvivlen om deres Tilstrækkelighed yder Digtet »*Disjecta membra poetæ:*

Ja, hvis Du var en Hest af Geni,
saa vilde Du slaa til Skaglerne,
at ud af den gamle knagende Vogn,
Boltene fløj og Naglerne.

Nu chikanerer Du Kudsken lidt,
som sidder paa Bukken og dvasker,
naar ved geniale Sidespræt
hans Slummer Du overrasker.

Du trækker ellers ærligt dit Læs,
som Fragtmandens andre Krikker,
Du trænger jo haardt til den Skofte Brød,
som Staldkarlen til Dig stikker.

Om Aftenen først, naar Du kommer i Stald,
begynder Geniet at rase,
da føler Du Dig som Kvartblodshest,
da vil Du Spilbommen mase.

Da sparker Du ud af Hjertenslyst
saavel efter Kirken som Staten,
og vilde saa gjerne bide og slaa
hele Filister-Etaten.

Ak, det var just det Fjerdedelsblod,
der Dig dine Kvaler beredte;
det er usaligt at eje kun
»disjecta membra poetæ.«

Det af Digtene, som mest ligner den senere Schandorph, er »Etatsraaden gaaer i Byen«. Fr. Pal.-Müller læste det i »Nyt dansk Maanedsskrift« og udtalte sig anerkjendende om det til Forfatteren; han fandt, at der var Personlighed i det, og opfordrede til Fortsættelse i denne Retning.

1876 samlede Schandorph fem tidligere skrevne Fortællinger og Skizzer under Fællestitlen »Fra Provinsen«. Han var selv et Provinsbarn — Ringstedianer — og havde ligeledes under Sommeropholdene hos sin Ven Redakteur Chr. Jørgensen i Nykjøbing p. F. og hos Godsforvalteren paa Giesegaard havt Lejlighed til at studere Kjøbstadsbefolkningen, Landalmuen og Herregaardslivet. Fortællingerne ere af ulige Værd. »Mit sidste Skoleaar« bærer endnu stærke Spor af Forfatterens tidligere Arbejden i den romantiske Digtnings Tjeneste; til Gjengjæld er »Et Oprør« en Studie i hollandsk Maneer med burleske Fremstillinger af Spidsborgere og alskens forkrøblede Existenser, lavkomiske Gadebilleder, som Forfatteren vist har havt mere Morskab af at skrive, end hans Publikum har af at læse dem. Ud mod et Forfatterskab af større Betydning pege de to Fortællinger »En exileret Students Hændelser« og »En Enkestand«, den første med sin rousseauske Anbefaling af Landlivets Naturlighed og Sundhed som Redning ud af Kulturlivets Misère, den anden med den psykologiske Uddybning af Hoved- Fra Provinsen

personerne: den religieust-erotisk betagende Præst, den klare, paa anden Vis myndigt virkende Landmand og den mellem disse Paavirkninger ængsteligt svingende unge Enke.

Schandorph og Hustru, født Brasser

Tegnet af P. S. Krøyer.

I Aaret 1877 blev det Anckerske Rejselegat tildelt Schandorph (af Ploug og Molbech), og sammen med sin Hustru drog Digteren op til Italien: Venedig, Firenze, et halvt Aar i Rom og hjem over Paris. I Rom udarbejdedes det meste af Fortællingen

Midtpunkt. »Uden Midtpunkt«, udkommen 1878. Den begavede Persons

ethiske Holdningsløshed, Modsætningen mellem Intelligens og Karakter, satirisk tugtet i »Adam Homo« og senere fremstillet i Turgenjews Rudin-Type, kom i denne politiske og litteraire Overgangstid med dens stærkt udviklede rhetoriske Fraseologi paa Moden igjen. Bogens Hovedfigur, Huslæreren cand. phil. Karl Albrecht, hører til denne Kategori. Under sit Ophold hos Grev Egernskjold, hvor han er Informator for Stamherren, foraarsager han adskillig Ravage ved sine Talenter og sine Meninger, henriver baade Grevinden og den unge Komtesse ved sine Digte, sin Sang, sit kjække Frisind og sin titaniske Trods, saa de begge betages erotisk af hans blændende Personlighed, indtil det i rette Øjeblik gaaer op for dem, at den ogsaa kun er Blændværk, attrapmæssig Hulhed og Tomhed. Blandt de mandlige Omgivelser vækker Kandidatens Optræden nærmest Indignation. De adelige Personer ere for Størstedelen stillede under en altfor grel Komiks Belysning, og det gejstlige Element, Pastor Jespersen, hensættes overvejende i burleske Farcesituationer. Bedst gjengiven, fordi den komiske Beherskelse her er større, er Karlekamrets Befolkning, Poul Kudsk og Staldkarlen Rasmus. — Fortællingen var anlagt paa at skildre æsthetisk Overfladiskhed i Halvtredserne; den er ved sine sneversynede Billeder af Adel og Embedsstand uforvarende kommen til at belyse æsthetisk Bornerthed i Halvfjerdserne.

Nogle tidligere trykte Ting samlede Schandorph 1879 under Titlen »Fem Fortællinger«. Den største er »Kagepigen«, i hvilken enkelte romantiske Rudimenter endnu minde om Forfatterens poetiske Fortid, medens realistiske Udmalinger ved deres Styrke og Klarhed røbe hans Fremskridt paa den nybetraadte Vej. Paa Bondeskildringens Omraade befinde vi os i Fortællingerne »Hvordan han fik hende« og »Et Levnetsløb, fortalt paa Kirkegaarden«; deres Paalidelighed maa betragtes som litterairt acceptabel, skjøndt Et og Andet forekommer konstrueret; har tidligere Tiders Idealisme fjernet sig fra Virkeligheden i een Retning — opad (Chr. Winthers Træsnit f. Ex.), saa fjerner Realismen i den nye Tid sig fra den i en anden Retning — nedad. Fortællingen »En fattig Drengs Ungdomseventyr« følger næsten Skridt for Skridt Redakteur Chr. Jørgensens (»Loll.-Falsters Stiftstidende«) Livsløb, saaledes som hans yngre Ven Schandorph har fortalt det i sine

Fem Fortællinger.

Oplevelser«; Linierne ere et virkeligt Livs, Arabeskerne Forfatterens — det Hele let læst og naturligt tiltalende.

-nge Dage Ligeledes i 1879, mod Slutningen af Aaret, udkom »Unge Dage, Fortælling paa Vers« i fireogtyve Sange. Den staaer ikke højt i Schandorphs Produktion og har nu nærmest kun Interesse som Vidnesbyrd om Naiveteten i den Modsætning, den radikale Poesi dengang opstillede mellem sit ideale Mandfolk og det Samfund, han skulde rejse sig imod. Helten, den unge Krage, er

en lang og kluntet Dolk
med Dinglekrop og store løse Lemmer,
der gloede distrait paa alle Folk,
og sine Ting i Skolen tungt han nemmer.

Indvortes er han ikke mindre holdningsløs, men er desuagtet ikke ment af Forfatteren som komisk Figur; tvertimod, han skal tages højtideligt som Billede paa den opponerende Ungdom, der i ubestemt Længsel efter »noget Andet« lever i en Tilstand af perennerende Revolte mod det Bestaaende; han protesterer ganske *in abstracto* og paa ganske pueril Maade. Efter en uvorn Optræden i sin Faders Hus forlader han dette og dumper tilfældigvis ned i en stille Familie paa Landet. Dens Hoved, en pensioneret Overlærer, har Blik for, at den kluntede Dolk med Dinglekroppen har en Pande, paa hvilken Vorherre har sat »et Stempel. der betegner en Udkaaren«, og han raader ham derfor fra at fortsætte det begyndte Kjærlighedsforhold til den ældste Datter, thi »den, der bærer Aandens Adelsmærke« og ejer »denne trodsig-stolte Higen med ildfuldt Blod og muskelstærk Natur«, maa ikke »tæmmes i sin Opadstigen og stænges ind i et idyllisk Bur«. Den trodsig-stolte Higen og det ildfulde Blod falder øjeblikkelig tilføje for dette Raisonnement og forlader uden Spor af Indvending den Elskede. Strax efter kaster han sig i Armene paa en Sangerinde i en Landsbykro, efterat han først har vundet hende i Slagsmaal med en Slagter, hvem han banker af, dog ikke uden at han selv faaer nogle slemme Buler i den Pande, paa hvilken Vorherre har sat det omtalte Stempel. Hende bliver han dog snart kjed af, vender hjem, begynder at studere til Skuespiller, debuterer, men gjør Fiasco. Saa udbryder Krigen 64, og nu faaer denne som en moderne Uffe hin Spage tænkte Helt omsider Brug for sine Kræfter som en dygtig

Soldat. Men efter Krigen venter der ham en ny Fiasco, da han vil optræde som Folkedigter i de radikale og socialistiske Lag, han søger Omgang med. Han vender da Fædrelandet Ryggen og drager i Selskab med nogle forsorne og halvtforlorne Existenser samt sin Ungdomselskede, der imidlertid er bleven Mejerske, til Sydamerika, for at grundlægge et republikansk Utopien, hvorfra Danmark i Tidens Løb skal forsynes med nye Kræfter og ungt Blod. Digtningens hele Tankegang er ligesaa umoden, som dens Samfundspolemik er overfladisk; dertil kommer, at Handlingsgangen medfører en bøllemæssig Jargon, som man hurtig trættes ved gjennem Udtryk som »han havde gjerne slaaet ham i Synet«, »man trænger til i Bordet Slag at slaa«, »jeg slog min Tyran paa Kassen«, »Du skriver Viser, der er rigtig Slag i«, »det Slag franeden af — det sla'er De godt«, »men hvorfor sla'er De inte hvad jeg kalder et rigtig Slag og la'er det klinge ud i hele Publikum med et Rabalder« o. s. v.

Aaret 1879 blev et Kampaar i vor Litteratur. Janus-Templet stod paa vid Gab, og Guden med de to Ansigter skuede betænksomt tilbage mod Fortiden og ud i Fremtiden. Polemik.

Arenaen for den første Kamp-Episode var Ugebladet »Nær og Fjern«, i hvilket H. V. Kaalund den 9. Marts offentliggjorde sit Digt »Brændende Spørgsmaal«. Det er Indignationen, der her — som saa ofte før — har skabt Vers, og tilmed ypperlige Vers, der strax i første Strofe sikkert anslaa den Stemning, ud af hvilken Digteren taler: Brændende Spørgsmaal.

Lakker det mod Nedgang? Ganger det paa Hæld?
Er der Sværdtid og Ulvtid ivente?
Eller sprudler nu iblandt os de livsfriske Væld,
hvorfra vi skal Foryngelsen hente?
I Dybet under Muldet skal jo Kilderne gaa
i mægtige Aarer, som endnu Ingen saae.
Er man stødt paa en slig under Lagene?
Eller venter man det først — en af Dagene?

Digteren kaster Blikket ud over Tiden, seer den Raahed, hvormed den Stærkeres Magt træder Retten under Fødder, hører den lidende Menneskeheds Suk gjennem Larmen, aner det optrækkende Uvejr

38*

og undres da dobbelt over den mærkelige »Friskhed« i Digternes Syn — »de er alle blevne pludselig saa sunde!«

De snakke, som om Verden var bleven til igaar,
som om Ingen før de havde kjendt den
og prøvet dens Kampe og undersøgt dens Saar
— det er dem, som har vejet og vendt den!
Virkeligheden er vort nye Ideal!
Vi Digtere maa ikke have anden Moral
end den, som der ligger os i Blodet
— især naar det stiger os til Ho'det ...

Virkeligheden, som saa skammeligt før
stod i Strid med Ideerne og Drømmene,
og som Faa kun forstod at tage med Humeur,
naar de rigtig saae den efter i Sømmene,
den serveres nu i Kunsten: vi skal sluge den raa,
der er virkelig dem, som forsøger derpaa —
naa! — det er nu deres Fornøjelse,
de maa have en vidunderlig Fordøjelse! ...

Valget af Stoffet gjør Ingen til Poet,
men Livssynet — Pulsslaget — Tonen —
hvordan han har hørt — hvordan han har seet —
og bag Ordene: Mennesket, Personen!
Er selv han i Stykker, men fiffig og fin
vil gjælde for en ægte Kremoneserviolin,
det kjendes dog fra Kvinten indtil Bassen,
at der er noget Braadent ved Kassen!

Men Byron da og Shelley? — Ja, de var itu;
men de følte det med dødelig Smerte.
Der var Trods i deres Sange, der var Tvivl, der var Gru,
men — Suk, som fra selve Verdens Hjerte.
De kjendte tilbunds det Savn af Harmoni,
som Alskabningen sukker og vaander sig i!
Men hvor er nu Smerten og Længslen?
Nu er Digterne paa Færde midt i Trængslen! ...

Og se nu denne Mylr paa vort danske Parnas.
Ingen Djævel kan Tilløbet stoppe!
Mine Damer og Herrer — bevares! Tag Plads!
Men vælt blot ikke Tronerne deroppe!
— Vort Land ligger saaret, i Folket er Kiv,
dog aldrig har her været et saa digterisk Liv.
Men hvordan staaer det til med Poesien?
Jeg er bange, »der gaaer Levende i'en«.

Det hagler med Noveller, det fyger med Vers.
Hvordan skal denne Herlighed ende!
Du forbarmende Gud, hvilken broget Kommers!
Hvor er Gratierne og Muserne henne?
Sproget er fordigtet — nu slaaer de det plat,
bytter det i Skillemønt og sliber det glat.
Men Guldet, som ej Rust kan fortære,
det ægte — det skal de lade være! ...

Deres nye Renaissance, deres svulmende Kraft,
deres Sands for det utilslørte Nøgne,
disse vintermodne Druer, som sprænges af Saft,
og alle disse livskaade Øjne —
hvor har de det fra? har vor Tid skiftet Ham?
Mig smager det forcert — af et lavet Program
efter Kraften, vi forlængst har beundret
i Shakspears og Rubens' Aarhundred ...

Det er Troen, der savnes i Kunst som i Liv!
Men Savnet — det minder — det maner!
Det lyder nu som Suk gjennem visnede Siv,
som Sangen af døende Svaner.
Men Stjernerne funkle jo deroppe som før,
og seer jeg dem straale, faaer jeg atter Humeur
og tænker: Maaske er Idealerne
kun flygtet for en Tidsfrist — som Svalerne.

Schandorphs Svar.

Den tilkastede Handske blev optagen af Schandorph, der allerede i det næste Numer af Ugebladet mødte med Digtet »Til min gamle Ven H. V. Kaalund.« Som en af dem, Angrebet har været rettet imod, melder han sig »med aaben Bringe«, for at tage til Gjenmæle, men først yder han sin Modstander en varm Hyldest baade som Digter og som Menneske: »Som dunhaget Knøs har jeg elsket din Sang, jeg hylder Dig som Mester i den rythmiske Klang« — »Hvor elsker jeg Dig, Kjære, naar, saa ung og saa sund, Du lader sprudle ud af dit ædle Hjertes Grund dine Vaarsanges dirrende Triller«, og — »om muligt endnu mer end din skjønne Poesi har jeg elsket Dig selv. Men hvad Schandorph ikke kan bifalde hos sin Ven, det er hans Filosofi — »oprigtig talt, den stemmer mig for Brystet«, og han imødegaaer i velformede Vers adskillige af Kaalunds polemiske Paastande:

Du seer Dig vred paa Tiden. I Fugleperspektiv
med nogle Streger ridser Du dens Stræben og Liv
og dømmer kategorisk og fyndigt.
Har Du gransket dette Liv, hvor dets Kilder vælde frem,
i de store Verdenssprog, i Kulturens Fødehjem,
da Du taler saa stærkt og saa myndigt? ...

Paa Kaos og Titaner er Du vred i din Sang.
Mon ikke ud fra dem dine Kosmosguder sprang?
Men naar disse blive »Ordensbanditer«,
saa stiger der nye fra det store Moderskjød,
hvor tusind Spirer længes mod Livssolens Glød,
thi Livet dyrker ikke Abderiter ...

Vi mangle Tro — saa siger Du. Hvad troer Du da paa?
Mon ej, min gamle Ven! Du snart gik istaa,
hvis man prøved Dig rigtig kateketisk?
Du har sagt, Du er Hedning, »men rigtignok en from«,
Gud veed — der er vistnok de Dogmer, hvorom
din Mening vil befindes hæretisk.

Og vil Du citere din egen Poesi
og erklære: »Jeg aner en evig Harmoni
fra Støvet til de yderste Sole« —
ja, saa har jeg den samme, lidt ubestemte Tro,
saa blive vi jo enige, saa høre vi To
til den samme theologiske Skole.

Jeg troer paa Naturens uendelige Kraft,
paa Livstræets evige, spiresvangre Saft,
hvorfra der vælder Former frem i Trængsel.
Slægter fødes og dø; men jeg veed, med hver ny
voxer Helte frem, som kæmpe for Aandens Adelsry
mod Bornerthedens Raab paa Bolt og Fængsel.

Hvad enten nu de svinger et Plekter af Guld,
tyde Stjerner paa Himlen eller Lag under Muld,
granske Tankens eller Jordklodens Zoner,
er de alle Soldater i Befrielsens Kor,
der svinger Lysets Fakkel saa højt over Jord,
trods Bismarck og hans kruppske Kanoner.

Inden Kaalund naaede at faae denne Henvendelse besvaret, kom der fra »de Konservatives Lejr et Intermedium af Ernst
Den nye Tid. v. d. Recke, betitlet Den nye Tid«. I statelige Ottave-Stanzer opfordrer Digteren den nye Aandsretning og den unge Slægt — til hvilken han efter Aartal roligt kunde henregne sig (født 1848) — til dog engang at paavise, hvad det egentlig er, der skal forstaaes ved »den nye Tid«:

Ja, viis os Tiden. — Er den noget Trykt?
Noget, man har i Spiritus paa Flasker?
Er den i »Morgenbladet« skjult med Kløgt
blandt alt det »linge sale« Hr. — Nok sagt — vasker?
Den snoer sig ud af hvert et Fanggarns Masker;
hvert Sprog, hver Bog, hver Krog er gjennemsøgt,
i Rendestenen har man draget Nettet;
— skulde den være krøben under Brædtet?

Ja, viis os Tiden. Viismænd, I som mægter
at læse, hvad bag Nutidssløret boer,
viis os den Blomst i Eders rige Flor,
som skal velsigne alle Fremtidsslægter.
Viis os det Træ, hvis gyldne Frugt fornægter
den Rod, hvoraf det næres under Jord!
Viis os den Flod, I fandt ved Eders Snille,
den Flod, der ikke kjendes ved sin Kilde!

Efter denne Udæskning, der forstærkes ved Paastanden om, at »den »nye Tid« ikke er Andet end en Modens Tid« — »en Mode blot Jer Tid med Herskerkravet, den Tid, der varsles som en Storm fra Havet«, gaaer Digteren over til at skildre, hvorledes den sande, indre, af Modekrav uberørte Udvikling fuldender sit Værk uden Brask og Bram, lydende al Udfoldelses organisk lovbundne Gang. Den nye Tid vil komme, naar Tidens Fylde er der, naar den naturbestemte Modenhed har indfundet sig, den, der ikke kan fremkaldes af Paaberaabelser og hidsende Opfordringer:

Der saaes et Frø, som fordrer Sol og Regn,
som langsomt groer og langsomt breder Løvet.
som ikke bærer Modens Kjendetegn
at kunne sætte Blomster ufortøvet,
som fordrer en Passat, der bringer Støvet,
og ikke Storm fra hver en Himmelegn,
men som vil bære herlig Frugt en Sommer;
saaledes er det, Tidens Fylde kommer ....

Den komme vil — med Højhed om sin Pande,
den nye Tid, som Sol i Foraarspragt,
der ikke bryder Vintrens Baand med Magt,
men smelter Lænken for de bundne Vande.
Og den vil strække Spiret vidt om Lande,
og den vil kaare Kæmper til sin Vagt,
men ikke lønne Mænd i sine Haller,
hvis Maal er Skygger og hvis Vaaben Skvalder.

; den konservative Ungdom roligt afventende imødeseer denne a frembrydende Fornyelse, har den ingen Grund til at svare fordrende Tilraab fra Modpartens Side — hvis den vil fordre aa faaer den bie — »thi vort Prærogativ, det er at tie«. Kaalunds Replik kom den 30. Marts i Form af et »Fore- : Gjensvar til min Ven Digteren S. Schandorph«. Det be- med Tak og Komplimenteren: Foreløbigt Gjensvar.

Fyndigt, men kjærligt har Du svaret mig, Ven;
stærke Strenge i mit Indre har Du bragt til at dirre!
Haandtrykket giver jeg varmt Dig igjen!
— Dig kunde altsaa min Barskhed ej tirre;
sjelden sidder Hjertet saa højt nu hos Mænd!
Tak for hvert dygtigt Ord, Du har mig sagt —
for dit Haab: at aldrig min Fortid jeg svigter —
— mest dog for den Hyldest, Du har Mennesket bragt!
— jeg er Menneske mer end jeg er Digter!

ttelsen og Slutningen er holdt i samme Tone. Ved sit Kamp- ır Kaalund nærmest havt til Hensigt at opmande og advare :jære unge Venner«, »tømre dem til Fremtidens Mænd« og for Beruselsens Fare«. Det er ham ligegyldigt, hvem der ıam til Indtægt, enten det er dem, der gaa i Spidsen, eller »der sjokker efter« (dette Udtryk havde Schandorph brugt : konservative Parti):

Jeg forbliver mig selv! Sætter Intet paa Spil —
tænker om de Sidste: maaske deres Kræfter
vil ikke slaa til —
mulig deres Fødder af Vandringen er ømme —
mulig har de ondt ved at nøjes med Drømme —
fordrer her i Livet noget Andet og Mer
end abstrakte Ideer:
— Kraft til at bære deres Kors, for Exempel —
slæbe dog som vi, skjøndt Du ikke det seer,
deres fattige Skjærv til Fremtidens Tempel.

Arbejdet er saa forunderligt fordelt.
Oversaa vi Livet fra Højderne helt,
da fandt vel hver Enkelt sit Modlod i Vægten
til Held for Balancen i Menneskeslægten.

Er jeg dit Modlod og vipper jeg op,
saa haaber jeg, vi Begge og Sandheden vinder.
Ingen af os stod paa hin svimlende Top —
vi maa nøjes med de Smaakorn, vi finder!

Hil Dig, min Broder! vi mødes i Strid,
haardt har jeg sat alt dit Venskab paa Prøve —
prægtigt Du bestod den — Du stred som en Løve!
Sligt kan vi behøve
nu i denne tunge, ufordragelige Tid!

Efter det foreløbige Gjensvar til Vennen Schandorph var Kaalund forholdsvis længe om at faae den endelige Opgjørelse udformet og afleveret. Først den 18. Maj kunde »Nær og Fjern« bringe hans sammenfattende og — indtil videre — afsluttende Replik, Digtet »Idealitet og Realitet, Redegjørelse og slutteligt Gjensvar til Digteren *Dr. phil.* S. Schandorph«. Havde Svaret ladet længe vente paa sig, saa bragte det til Gjengjæld Afventningens og Overvejelsens Resultat i en saa kategorisk skarp og klar Udtalelse, at der ikke kunde tages fejl af, i hvilken Lejr Kaalund, trods Kjendskab og Venskab, befandt sig, naar Valget stod mellem de to Aandsretninger, som Digtets Overskrift stillede ved Siden af eller imod hinanden. Det ogsaa i formel Henseende ypperlige Digt kræver et udførligt Referat. Det begynder, med en Hentydning til Forfatterens Stilling som Fængselslærer, saaledes:

[Ide]alitet og Realitet.

Har jeg tøvet forlænge? Kommer jeg forsilde?
Troede man mig vaklende — muligvis slagen?
Husk: jeg er Andet end Stridsmand for Smagen,
har ej mit Stade just ved Skjønhedens Kilde;
derimod saa god en Lejlighed som Faa
til at sætte mig ind i »det Forlorne og Raa«.
Man kan gjerne — jeg siger det uden Ironi —
gjøre mig strax til Professor deri:
jeg studerer det daglig — næsten mikroskopisk.
— Det noteres kun her, for at Alle kan forstaa,
at mit Livssyn er ikke utopisk.

Digteren hævder, at den Kamp, han har rejst om »den ældgamle Sag: Idealet contra Realiteten« er noget Andet og Mere end en Strid om spidsfindige Ord:

Den slynger sig ind i, hvad vi tænker og troer,
omfatter Smagen — Livssynet — Bunden —
peger op imod Himlen og ned imod Jord.
Ikke sandt? Vi maa tage den fra Grunden!

»Hvad forstaaer Du nu først ved Realitet?« spørger han sin Modstander og minder om den saa ofte citerede Sætning, at det Sete beroer paa Øjnene, der se. Naturligvis, Tingen er Tingen, men er desuagtet underkastet den Forandring, som Standpunktet, Smagen, Stemningen, Kunsten betinger, og som medfører, at samme Fænomen tager sig forskjelligt ud for de Forskjellige.

Alt hvad Du sandser, er jo Led kun og Dele:
Brøker, som skal stemme i din Sjæl med et Hele!
Samler dit Aandsspejl? — eller viser det spredt?
Faaer det os Andre maaske til at skele?
Eller giver det kun, almindeligt fladt,
en sjælløs Reflex som Spejlet i din Stue
af Alt, hvad der kommer tilfældigt tilskue
og ligesaa tydelig kan sees af en Kat,
ja bedre maaske af en mangeøjet Flue?
Da sætter jeg paa Hovedet haanligt min Hat,
thi da kan hver Vandpyt, hver Mudderpøl det Samme:
— Pokker da staa i al Fantasi!
Vi kan hjælpe os herligt med Fotografi!
Hvad skal vi med Naturen malet og i Ramme,
naar Virkeligheden som den ægte Poesi
gjør Kunst og Geni
og hvad Herligt de har frembragt, tilskamme.

Nej, Kaalund veed nok, at saaledes er ikke hans Vens og Modkæmpers Mening; Schandorph føler Gjæringen i Tiden, han vil med i Kampen og suge Næring af Livet paa selvstændig Vis. Det Samme vil Kaalund — »spræng kun Graniten, men pas paa, hvad i Farten der sprænges.«

»Vejen til det Nye gaaer gjennem det Raa«! —
Ja, saadan kom de store Tider tillive!
Nuvel — men behøver vi det først at forskrive?
Ulykken er, saavidt jeg kan forstaa,
vi er alt Andet nu end naive.

Denne Digternes Trampen med Vandstøvler paa,
denne vældige Trumfen i Bordet med Knoerne,
hvorved nu man hævder sin stærke Person —
— Du siger: »for at drille blot den fine Portion« —
synes mig at smage af lidt Affektation.
— Jeg beundrer ej Afmagtsheroerne!

»Skal Digteren da kvidre som en Stillids i Bur?«
Ak nej! Du kjender mit, Du har jo seet dets Mur.
Bag dets smedede Gitter
ligger der en mærkelig Verden paa Lur.
Jeg kan ogsaa tale med om Menneskenatur,
om »Ordens«- og — Uordensbanditter.

Denne stille Henvisning til et Aar for Aar fortsat, Dag for Dag jevnt — »paa det Jevne« — fremskridende Arbejde med den ganske simple og sikre og sørgelige Realitet indenfor Vridsløselille-Fængslets Mure vejer adskilligt mere i Vægskaalen, hvad ægte Samfunds-Psykologi angaaer, end de unge Skribenters litterairt konstruerede Realitet eller Realisme. Denne Gjerning har givet Kaalund hans store og kjærlige Overblik. Mere end de Fleste har han — ikke blot i sin sidste Stilling som Lærer for Straffefangerne, men i hele sit foregaaende Liv — været i Kast og Kamp med »Realiteten«, men bestandig har han seet og følt det Ydre belyst og bestemt af det Indre. Han hævder ogsaa i dette sit Digt, at der er to Magter, som begge maa høres: »Verden, den ydre, og den i vort Sind«.

Den ydre er stærkest, mod den er vi smaa,
den er til uden os — det føle vi Alle;
dog holde vi paa den, som skulde den falde;
det er den, som de Fleste forløfte sig paa!
Nogle bli'er Krøblinge — Andre bli'er trætte —
Peer bli'er Filister og Povel Fantast.
Finde det Rette,
det Standpunkt i Sjælen, hvor Foden staaer fast,
det synes saa simpelt, især for de Lette,
dem, som har Dommen parat i en Hast.
Jeg tilstaaer det ærlig:
jeg har gledet og snublet, mig var Kampen besværlig;
færdig blev jeg aldrig, jeg higer endnu
fremad mod Lyset med brændende Hu,
lige beredt til at vare og vække.
Men aldrig vil jeg trække
for Modens Triumfvogn eller spænde som Du
mig som Stanghest for det, de kalder Fremtidspoesien,
før jeg veed, hvilken Aand der er i'en!

»Hvor Livet er, er Retten«, har Schandorph sagt i sit Digt. Denne Paastand vil Kaalund ikke lade gjælde; den er et Forsvar for enhver Voldsgjerning, Historien kan melde om — »hvor Livet er, er Retten! hvor tordnedes det vægtigt ved Sveaborg, Sadowa, ved Dybbøl og Als!« Kulturens Gang er ingenlunde »et fortsat Sejerstog stadig op ad Bakke mod Frihed og Lykke«; paa sin Fremmarsch som under sin Tilbagegang har den krævet Tusinder af enkelte Existenser til Offre: »Har Du aldrig selv følt Skoen at trykke? Regn ej med Mennesker, som de var Tal! Det er »Menneskers dyre Liv«, det just gjælder!«

Mit Haab om Lysets Sejr er ej mindre end dit.
Om Maalet, jeg troer, er vi enige i Grunden;
— om Midlerne? Nej! Jeg siger det frit:
I sætte Basunerne for ofte til Munden.
Ouverturen selv til Faust kan man høre for tidt!

Ogsaa i æsthetisk Henseende er der Uoverensstemmelse mellem de to Venner:

Du har Aand, Du har Lune, din Pen kan være fin;
skjemt Du kun dristig, selv til Grænsen af det Grove!
Kraften skal ej stækkes! — For at vinde maa man vove;
men Kunstens Verden, Ven, har og sin Disciplin —
man synder ej med Forsæt mod dens Love!

Hvad jeg fordrer af Dig, er Festivitas blot.
Selv Holberg den hævded, hvor drøjt han end skjemted;
hvor straaler den ej høj bag Aristofanes' Spot!
— Nu savned jeg den stundom; — det var derfor, jeg klemted
og vendte mig vred mod »det, jeg fandt raat.«

Men større — og størst — er dog Uoverensstemmelsen, ja Uforligeligheden i det centrale Livssyn, og her tager Kaalund med frejdig Overbevisning Bladet fra Munden og bekjender sin Tro:

Du troer »paa Naturens uendelige Kraft«!
— som de gamle Ægyptere troede paa Nilen!
(De tilbad jo ogsaa engang Krokodillen.)
Nej, kjæreste Ven, paa det Kosteskaft
vil jeg ikke ride med! — Jeg gaaer til Kilden!

Aldrig har jeg gjort Naturen til min Gud.
Jeg har drømt, jeg har anet en højere Orden,
— men fattet den? nej! Hver Orm, som paa Jorden
krymped sig i Smerte, mig minded om dens Brud!

— Den moderlige Isis med de tusinde Bryster
og den yppige Lotusblomst i sin Haand
har Forraadnelsen til Søster,
giver ej vor Aand
det Svar, som frelser og trøster!
Skarabæen, der ruller mellem sine Ben
Solkuglen — ja selv den store Osiris:
Solguden selv er saa kold som en Sten.
Kun han, der har givet vort Øje en Iris,
der trækker sig sammen for altformeget Lys,
kan løse os Gaaden og frelse fra det Gys,
der gaaer gjennem Livet
og sukker gjennem os, som gjennem Sivet.

Du spørger, hvad jeg troer paa? Nuvel, det maa ud:
paa Frihedens Sejr, men gjennem Personen —
paa den **største**, som vandtes igjennem Tornekronen —
paa de ti Mosebud —
og paa **ham**, som kun kan læge denne Verdens dybe Brud:
Den almægtige Gud,
som hverken Prometheus, Dr. Faust eller Fanden,
endsige nogen Anden
ved Hjælp af den Praas, man kalder Menneskeforstanden,
har stødt eller støder fra Tronen!

ivets Ret. Ugedagen efter at dette Kaalunds omfangsrige Digt havde seet Lyset mødte Schandorph frem med sit Svar: »Livets Ret, Gjenmæle til Digteren H. V. Kaalund.« I lette og kvikke Vers fremsætter Schandorph sin *ars poetica*. Dens første Artikel er: Emancipation fra de gamle Former; den anden synes at gjøre Valget af Emner til det egenlige Skjelnemærke mellem Idealitet og Realitet:

— Jeg fordrer kun et Billed,
som er sundt og ærligt seet;
Billedets Realitet
er kun det, som jeg har villet.
Jeg har kun bekæmpet dette
Skolevrøvl, der vil befale
Digterne at se og male
efter en dogmatisk Regel,
enten den som Etikette
bærer »Heiberg« eller »Hegel«.
Derfor har jeg ærlig stræbt
— ofte uden Held, desværre! —
efter rent at udespærre
Mindet om enhver Recept,
hvorpaa mit Studenterho'de
for en Snes Aar siden tro'de.
Jeg har raabt: Ud i Terrainet!
Sluk Studerelampens Lue!
ud i Mosen, ud i Vænget!
Greve- og Grossererstue.
Huggehus og Karlekammer,
Heste-, Kostald, Lade, Lo,
Table d'hôte og Bondekro —
det er ligemeget, hvor
Staffeliet op Du slaaer,
naar der blot et Livslys flammer.

— Hvis med Aand, Talent Du møder,
frygt ej for det »Simple, Raa«;
kun det Billed vil bestaa,
der i Sandhedslyset gløder.
Jeg med Andagt kan beskue
mangen gammel Florentiner
med den gamle Baggrunds Lue,
hvor i Holdning og i Miner
Bønnen og Extasen aander,
men af Lede jeg mig vaander,
naar en Tid med anden Tro
prøver Sligt at efterligne,
og jeg siger: Gud velsigne
Jer, Godtfolk! men tusind Gange
heller saa et Faar, en So!
— Ligervis hvis nu i Sange
man vil høj-romantisk sværme
for Balkonens Maanskinsdamer,
naar man os serverer Dramer,
hvor en Fyr med Puf paa Ærmer,
Fløjlsbaret og lange Hoser
spanker som en Stork i Moser,
uhistorisk, unaturlig,
og agerer troubadourlig,
deklamerende paa Kraft
Vers, der bær Fabrikens Mærke
fra vort gamle Vimmelskaft —
ak, min Ven, saa faaer jeg stærke
Anfald af en Satyrlatter,
og saa maa jeg raabe atter:
Kom dog med Finansbaroner,
Humbugsmænd fra Børs og Presse,
Folk fra Stald og Mark og Esse,
nationale Dydsdragoner!

Megen Klarhed kaster dette Foredrag ikke over Stridsspørgsmaalet. Visse »dogmatiske Regler« vil dog selv Schandorph maatte respektere; det vil aldrig falde ham ind at levere en Sonnet paa femten Linier, og i sine Theaterstykker f. Ex. har han fulgt det hævdvundne Skema. Naar han gjør det til Vilkaar for Virkeligheds-digtningen, at der skal flamme et Livslys i den, saa er det jo netop det Samme, som Idealisterne — Kaalund ikke mindst — forlange, og naar han advarer mod at være bange for det »Simple, Raa«, saa behøver dette heller ikke at volde nogen Splid, saafremt det blot indrømmes, at Livet ogsaa har andre Farver paa sin Palet end det Raa og Simple og at disse Kategorier ingenlunde ere de eneste sande, ikke engang de mest sande. En Troubadour-Poesi som den med Maaneskinsdamer og falsk Deklamation vil vel enhver nogenlunde udviklet Smag frabede sig, og Slaget rammer her kun den tomme Luft, hvis Meningen da ikke er den, at Kunstneren overhovedet kun maa og kan fremstille det for ham selv Nærværende. Der blev virkelig i den litteraire Kampstrid udstedt et Dekret om, at historisk Kunst og Digtning var en Forsyndelse mod Sandhed og Virkelighed, men det blev snart stiltiende taget tilbage igjen. Det vilde da ogsaa havt farlige Konsekvenser. Zahrtmanns Leonora Christine-Billeder og H. N. Hansens Sigbrit-Motiv (som Schandorph selv har skrevet Text til) maatte udvises af Malerkunsten, og ikke mindre vilde det være gaaet ud over Renaissancens Stormester Shakspeare, der jo ikke alene har skrevet sine

Kongedramer, men ogsaa har gjæstet Oldtidens Rom (»Julius Cæsar« m. m.), ja endog Fantasiens luftigste Skypaladser (»Skjærsommernatsdrømmen« m. m.). — Rimbrevets øvrige Indhold maa nærmest betegnes som Paastand mod Paastand i en saadan abstrakt Almindelighed, at Modsætningsforholdet saa temmelig forflygtiges. Overfor Kaalunds demonstrative Troesbekjendelse er Schandorph en lille — men ogsaa kun en ganske lille Smule spydig, ellers sejrer det gode Venskab over al Uoverensstemmelse:

Tilgiv, at jeg ikke vidste,
da jeg skikkede mit sidste
Rimbrev til min gamle Ven,
at hans Fartøjs Bougspryd rettet
stod mod Kirkehavnen hen.
Nu har Du dit Hjerte lettet
ved at gi' Naturen Titel
haanlig af et »Kosteskaft«.
Har Du ej i det Kapitel
før en anden Mening havt?
Kan Du fra dit høje Stade
ikke se, det samme Skaft
atter skyder unge Blade
svulmende af Saft og Kraft?
Jeg skal ej til Gjengjæld vende
mig med Spot imod din Tro;
jeg er ingen Billedfjende,
og jeg stoler paa, vi To
hver paa sin Vis Sandhed søger.
Ej om Troen Strid jeg ypper,
spørger kun: Mon det forøger
vor Fortjeneste hos Gud,
naar vi ret med fede Typer
som i gamle Messebøger
løfter ham fra Texten ud?

Nu til Afsked vil kun jeg
ønske Dig, min elskte Digter!
Lys og Fred paa hver din Vej.
Gid de tunge Livets Pligter
ej dit glade Sind maa tvinge,
gid Du mange Aar maa svinge
Dig i Livets Blomsterhave
med den skjønne Psykevinge,
som Du fik i Vuggegave!

Selv Folk, der ellers ynde en vis Grad af Urbanitet i litterair Polemik, fandt stundom, at de to Kæmpende havde staaet lidt for meget paa Komplimentfod med hinanden og at Kampresultatet maaske som en Følge deraf var blevet noget magert. Til Gjengjæld gav Aarets andre polemiske Episoder ikke Spor af Grund til Klage over for vidt dreven Hensynsfuldhed, om end Udbyttet her heller ikke blev stort andet end en gavnlig Udladning af opsparede Stemninger.

bech og et litt. enstre.

Centralfiguren i den første af disse Fejder var Chr. K. F. Molbech. Hans som det syntes næsten uudtømmelige Ambrosius-Succes var en stadig pirrende Torn i Øjet paa det litteraire Venstre (S. 505—6), og da han aldrig, hverken i sin Digtning eller sin Kritik, lagde Skjul paa, at han som Epigon af den romantiske Tidsalder holdt dens Digtning højt i Ære og betragtede det som sin

Opgave at forsvare den mod Realismens Anfald, kom han i den yngre Slægts Øjne til at staa som den, der i sin Egenskab af Theatercensor holdt Nationalscenen lukket for al nyere Paavirkning. En Begivenhed af ganske ejendommelig Art æggede til det Yderste de iforvejen stærkt ophidsede Sind.

Under 1. April 1879 afgav Censor til Theaterchefen sin Erklæring over Bjørnstjerne Bjørnsons Skuespil »Leonarda«. Paa fire tætskrevne Kvartsider gjennemgik han Stykkets Handling Akt for Akt paa en noget raillerende Maade, der viste, at han hverken sympathiserede med dets Ide eller med dens Udførelse, og han endte sin Censur med den Erklæring, at han »for sin Del ikke kunde anbefale »Leonarda« til Antagelse«, dog uden at nedlægge sit Censor-Veto mod denne, altsaa uden at appellere til Kultusministeriet som sidste Instans i en saadan Divergens. I Analysen af anden Akt refereres Scenegangen: Leonarda, den i Smaabyen missliebige Dame, besøger Bispen, hvis Brodersøn Hagbart har forlovet sig med Leonardas Søsterdatter Aagaat. Bispen har accepteret Forlovelsen, men i et Brev underrettet Fru Leonarda om, at der ikke derved kunde etableres nogen Omgang mellem hende og Bispegaarden. Dette fornærmende Brev har i Mellemtiden Aagaat uforvarende faaet at læse og stormer indigneret op til Bispen, hvis Samtale med Leonarda hendes lidenskabelige Mellemkomst afbryder. Herom hedder det saa videre i Molbechs Censur: »Hun vil ikke »sælge sin Plejemoder for at komme ind i Familien«, og da Hagbart i det Samme kommer tilbage fra sin Tour og ikke synes hende at tage ivrigt nok Parti for den Forurettede, saa udbryder hun: »Hans Opførsel er til større Skam end min; thi det er ikke mig, han elsker!« Efter denne for Vedkommende ikke mindre end for Tilskuerne højst overraskende Oplysning forlader Bispen og Hagbart Scenen, og Aagaat vender sig grædende til Tanten med følgende Tilbud: »Ved Gud, Tante, elsker Du ham, saa tag ham!« — Bum! siger man uvilkaarlig ved sig selv efter denne dramatiske Vending, der kommer ligesaa uventet som et pludseligt Kanonskud!«

Et halvt Aar efter denne Censurs Afgivelse befalede Kultusminister Fischer Theaterchefen at offentliggjøre den i »Berlingske Tidende« (3. Oktbr. 79) — en højst usædvanlig Fremgangsmaade, et enestaaende Brud paa det Tillidsforhold, der maa forudsættes at bestaa mellem Theaterbestyrelse og Censor, hvis denne skal kunne

afgive sit Skjøn i Tryghed og uden at paavirkes af Bihensyn. Til et saadant Forræderi maatte der foreligge vægtige Grunde, og disse kjendtes da ogsaa af de Indviede saa fuldstændigt, at de endog fandt Vej til Pressen. En kvindelig Forfatter, som glædede sig ved Kultusministerens særlige Protektion, havde gjentagne Gange faaet sine umulige Skuespil refuseret af Theatret; et af dem, »Helene, Skuespil i fire Handlinger af M. v. Lund« (ɔ: ifølge »Dansk Bogfortegnelse« Fru M. Thomsen), udgav hun paa eget Forlag, indledet med en Fortale, der beskyldte Molbech for at have benyttet sit Kjendskab til Manuskriptet til deraf at stjæle Repliker og Situationer til Brug for »Ambrosius«. Censor anlagde paa Embedsvegne Sag mod den begrebsforvirrede Forfatterinde og vandt den selvfølgelig — men tabte for bestandig sin Ministers Bevaagenhed. Da nu Bjørnson (dengang; thi Forholdet var ikke uden Omskiftelighed baade til venstre og højre Side) var det litteraire Venstres *enfant gâté* — det var ved en Fest til hans Ære at den politiske Alliance grundlagdes — og da Fischer i flere Henseender havde gjort Partiets Sag til sin, blev »Leonardas« Censor Ofret for disse sælsomt kombinerede Omstændigheder. Et Indignationens Raab hævede sig mod hans Kritik, dens »Bum!« gjentoges saa hyppigt og saa højt, at det lød som en hel Kanonade, og det paatænktes et Øjeblik at lade den offentlige Mening manifestere sig ved en Udpibning af »Ambrosius«. I Kristiania kom denne Plan til Udførelse: Bjørnsons Landsmænd hævnede den ham tilføjede Forsmædelse ved et eklatant Theaterspektakel imod Molbechs Stykke. I Kjøbenhavn oppebiede man en snart forestaaende bekvem Lejlighed, nemlig Førsteopførelsen af »Faraos Ring«, den 25. Oktober. Under Spillet blev der talt med og leet højt fra den organiserede Oppositions Side, i Mellemakterne kæmpedes der imellem Hyssere og Klappere, og efter Stykkets Slutning opførtes en veldirigeret Pibekoncert, der først standsedes af Gongongens advarende Drøn. Koncerten fornyedes de følgende Opførelsesaftener, Huset udsolgtes til dobbelte Priser — og Forfatteren tjente fyldige Procenter.

[P]lougs Jubilæum.

Faa Dage efter, den 1. Novbr., fejredes Carl Plougs 50aarige Studenterjubilæum med stor Højtidelighed. Der var stiftet et Legat, som skulde bære hans Navn, i Studenterforeningen blev hans Buste afsløret og bekransedes af en Deputation fra Lund, og efter Festmaaltidet paa Skydebanen bragte Studenterne Jubilaren et

Fakkeltog. Det var en rig og varm Hyldest, men under de givne Forhold kunde Mislyd selvfølgelig ikke undgaaes, og navnlig fremhævede Oppositionspressen hoverende, at de islandske Studenter havde holdt sig tilbage fra Deltagelse i Festlighederne. Ploug var vel den Mand, der var Gjenstand for det litteraire Venstres hidsigste Had, og ikke uden Grund. Han kjendte jo ikke til Forbehold, naar han tog Bladet fra Munden, og hans Kritik udtalte sig i absolute Kategorier. Men med denne Myndighed forenedes ikke en tilsvarende Kyndighed. Han var ikke meget bevandret i fremmed Digtning og Litteraturhistorie, manglede derfor Overblikket og den Relativitet i Dommen, som det afføder. Af Selvsyn kjendte han intet til det Europa, der ligger udenfor Skandinavien. I Sverige og Norge var han bevandret ud og ind, men Syd og Vest for Danmark havde han aldrig sat sin Fod. Det var derfor begribeligt, at hans autoritaire Optræden imod europæisk Paavirkning ganske særlig maatte irritere den yngre Slægt og ophidse den til i ham kun at se den sneversynede, forfølgelseslystne Tyran, med Forglemmelse af den Frihedskamp, han i vanskelige Tider og under farefulde Forhold frygtløst havde været Fører for.

I December 1879 skrev Ploug i »Fædrelandet« et Par Anmeldelser af den nye Skoles seneste Arbejder. Den første, som har Schandorphs »Unge Dage« til Gjenstand, indledes med nogle almindelige Bemærkninger om Realisme og Romantik. Ploug gjør opmærksom paa, at Realismen ikke er noget nyt Fænomen i vor Litteratur, og nævner Heiberg og Hertz, Hostrup og Bøgh, Blicher og Goldschmidt som Forfattere, der have hentet deres Emner fra Virkelighedens og Samtidens Liv. Men om denne ældre Realisme gjælder det, at det var den poetiske Sandhed i Virkeligheden, den søgte. »Den har ingenlunde blot søgt eller seet det absolut Skjønne og Gode, det Ædle og Ophøjede, det Lykkelige og Glade, det Rene og Uskyldige, det Fine og Fornemme; den har ogsaa havt Øje for det Hæslige og Onde, det Egennyttige og det Lave, for Ulykke og Svaghed, for Last og Brøde, for Fattigdom og Usselhed; men den har betragtet det Altsammen fra det samme Synspunkt, nemlig fra Troen paa, at Menneskets Bestemmelse er at skride frem mod et Fuldkommenhedens Maal, som det her paa Jorden ikke kan naa, men som det i et Liv efter dette skal skride videre frem imod. Fra dette Maal, som man kalder Idealet, har den

Plougs Artikler.

ældre Skole seet Afstandene og Forskjellene imellem de menneskelige Tilstande og Idealer«. Dens Forfattere kunne have havt et lysere eller mørkere Blik paa Virkeligheden, de kunne i større eller mindre Grad have været troende Kristne — »men paa Kristendommens Kulturgrund have de alle staaet, om dens Nødvendighed have de alle været overbeviste, og Fremskridt udenfor eller udover den have de ikke betragtet som mulige. Den nye Skole derimod er begyndt med at fornægte Kristendommen; en attenhundredaarig Sandhed er for dem ingen Virkelighed. Man tager ganske vist Nutidens Kulturs Hjælpekilder og Virkemidler til Indtægt som noget Givet; men man tilkjender ligesaa lidt Kristendommen nogen Andel i Kulturens Tilblivelse, som man anseer dens Bevaring for nødvendig til Kulturens videre Udvikling. Man betragter altsaa de givne Tilstande som et Produkt af Menneskene selv, og Tilstandenes Brøst og Mangler, deres Forkertheder og Urimeligheder bilder man sig ind have deres Oprindelse derfra, at Menneskenes Tænkning har været hildet i Overtro og Fordomme — af hvilke den kristne Tro er en af de absurdeste og skadeligste — og at deres Handling og Virken har været indskrænket og hæmmet af forældede Love og Vedtægter. De betragte Mennesket paa eengang som en Gud og som et Dyr; det raader selv over sin Skjæbne, og dets Maal er at nyde Livet saa godt som muligt og derpaa at raadne op i Jorden for at gøde denne til kommende Slægters Ernæring og Nydelse. Denne Livsanskuelse, som man plejer at kalde materialistisk, kan naturligvis intet andet Ideal have end timelig Lykke; det Individ, som er istand til at skaffe sig mest deraf, staaer Idealet nærmest, og de, der ikke kunne skaffe sig denne, fordi de savne Evne og Midler dertil, lide en Uret, som Samfundet er Skyld i, fordi det er slet indrettet. Det er klart, at med denne Livsanskuelse kan der ikke være Tale om at finde nogen poetisk Sandhed i Virkeligheden.« Hvad de danske Forfattere angaaer, mener Ploug dog, at paa det Tidspunkt han skrev sin Artikel havde de endnu ikke truffet deres uigjenkaldelige Valg, men bevægede sig »paa Grænsen imellem den gamle, om man vil idealistiske Realisme og den nye materialistiske Realisme, af og til strejfende ind i denne, men hyppigst dog holdende sig i Yderkanten af den anden. Det være nu, at de ikke anse Øjeblikket til Bruddet for kommet og Publikum for tilstrækkelig forberedt, eller at den gamle Retnings Glands og

rodfæstede Magt dog fængler deres naturlige Skjønhedssands og Følelse. Men man kan aldeles ikke stole paa, at de ville kunne holde denne balancerende Stilling; thi Anmelderne af deres egen Retning friste dem stadig videre ved at lovprise som Mesterværker meget middelmaadige Produkter.« — Efter disse Betragtninger følger saa en forholdsvis kortfattet Omtale af »Unge Dage«, hvilket Digt betegnes som »utilfredsstillende, umodent og tildels ganske forfejlet.«

Et Par Uger senere kom den anden Artikel med Overskrift »Holger Drachmann i Panser og Plade«. Den indledes med en Parallel mellem Kultusminister Fischer og Holger Drachmann: ligesom Ministeren er kommen paa en fejl Hylde ved paa Embedsvegne at skulle forsvare Kirke, Universitet og Skole imod den fritænkerske Materialisme, som han dog hemmelig føler sig i Slægt med, saa at netop Fornemmelsen af dette Blodsbaand »for Tiden gjør den materialistiske Retning saa haabfuld og saa kjæphøj« — saaledes har ogsaa Digteren anbragt sig selv paa et urigtigt Stade, thi »der kan ikke næres nogen Tvivl om, at han, den altid færdige Improvisator, den baade fantasirige og fantastiske Lyriker, der, gyngende paa Stemningernes vexlende Strøm, griber i Flugten Syn og Syner, Billeder og Lignelser, Ord og Rim og kaster dem omkring sig med en uvorn Ynglings Kaadhed og Flothed, at han Intet har at gjøre i Materialismens Lejr, fordi han er født Idealist og aldrig kan blive Andet, saa at han er Offer for en fuldstændig Misvisning, det være nu at Trang til materiel »Nydelse« eller til kritikløst Bifald nærmest har bevirket den. Forklaringen er, at begge Dhrr. ere betydelige Talenter, den ene et parlamentarisk, den anden et poetisk, men derimod besidde mindre end til Husbehov af Karakter og ikke Skygge af virkelig, alvorlig og fast Overbevisning.« — Den paafølgende Kritik af »Ungdom i Digt og Sang« bryder Staven over en stor Del af Samlingens Indhold, men fremhæver ogsaa Adskilligt som ægte og rig Poesi.

De angrebne Forfattere rustede sig til at berede deres Modstander en glad Jul. Den 23. Decbr. stod Drachmanns Digt »Paradehesten Parmo« at læse i Spidsen af »Morgenbladet.« Det syder af Haan. Digteren fingerer, at han tilfældigvis falder ind i en Cirkus, og efterat have fulgt Præstationernes Gang uden stor In- Drachmanns Svar.

teresse pirres han paa eengang op ved at se en velkjendt gammel Traver føres ind og gjøre sine Kunster:

Ak ja, der løb den gamle Hest
dernede, strammet op til Fest,
en Levning kun, en falmet Rest —
men Barrierens Borgermænd
med høje Bravo! hilste den;
og hvergang Skillevæggens Brædt,
naar »Parmo« tog forkert et Sæt,
hult gjennem Cirkus dundred',
Slag-Kraften de beundred'.
De lo, naar Hestens Baghov smed
i Luften Snavset op — de lo
og applaudered' fyndigt
den Heste-Vittighed.

Dybt greben af dette sørgelige Skue, mindes Betragteren de svundne Tider, da »Parmo« var en ung og kaad Hest, der slog bagud og applauderedes af en ung Tilskuerplads, og han falder i Tanker over Tidernes underlige Omskiftelighed:

Der sad, som sagt, i Tanker,
i dybe Drømme sænket, jeg
og saae paa »Parmos« Skanker
og tænkte paa den lange Vej:
den lange Vej af Aar paa Aar,
Paradehestens Rundt og Rundt —
paa Hesten, som vi selv forstaaer
hvor bovlam den nu traver hen —
og paa de brave Borgermænd,
som stedse applauderer den; —
paa Alt i denne Verden,
som bag ad Dansen gaaer.

ıdorphs var. Dagen efter — 24. Decbr. — mødte Schandorph frem med sin Ripost: »Tak for sidst til Hr. Dr. C. Ploug.« Ogsaa hans polemiske Tankegang gaaer ad hippologiske Baner; han maner ingen Cirkusforestilling frem, men et Billede af den gamle Postbefordring ad Landevejene, og han undres over at hele dette gamle Postyr endnu kan have nogen Betydning for Nogen:

Den rumler endnu, den gamle Kærre
fra Julirevolutionens Tid;
paa Bukken troner en gammel Herre,
trakterer det bulede Horn med Flid.

I sin Tid, mener Digteren, har Kudskepidsken knaldet lystigt — med Smeld paa — om Godtfolks Øren, men nu ere de Dage forbi, og nu er Ingen bange for Tugten mere. Dog spørger han:

Naar Pidsken ikke os ramme kan,
hvorfor kan dog ej vi den gamle Mand
i Fred og Ro lade age
de Aar, han kan have tilbage?

Nej — udraaber han, og nu forlades den agende Posts Billede for at gjøre Plads for den direkte Attaque —

Nej! Før han døer, skal det siges forsand:
Saalænge han stod i sin Velmagts Dage,
han var en haard, ubarmhjertig Tyran.
Frihed i Sindet og Højhed i Aanden
hos denne »Frihedsmand« aldrig man fandt;
naar han blev modsagt, løfted han Haanden
til Slag som en grov Sergeant.
Og da han først havde opnaaet Alt,
hvad han og hans Venner brugte,
han grynted og bed som en arrig Galt
ad hver, som vilde til Truget lugte.

Disse Vers ere mindre Poesi, end de ere rimet Journalistik, og Imødegaaelsen af dem egner sig ogsaa nærmest for en journalistisk Paavisning af, at Ploug egenlig ikke kan beskyldes for at have stræbt efter eller naaet at komme »til Truget«; han vedblev omtrent til sit Livs Ende at være stridende Publicist — stridende ikke mindst mod gamle politiske Venner og Fæller. Imidlertid — som der staaer i Bibelhistorien — naar en ny Farao kommer til Roret, glemmes let Josephs Fortjenester af Ægypti Land, og Schandorph kunde derfor ikke uden en vis historisk Berettigelse paastaa, at den unge Slægt følte Had og Foragt, hvergang Plougs Navn blev nævnet —

Foragt for en Tid, der magelig, ussel,
gav sig til saadan en Fører hen,
Had mod Tyrannen, der uden Blusel
hudfletted ærlige danske Mænd;
de Mænd, der søgte Sandhedens Kilde
ad Veje, paa hvilke De aldrig kom,
De voved at dømme med Deres lille
og halvstuderede Røverdom.

Dette er Betragtningen af Ploug som Kritiker; den er forstaaelig, efter hvad der ovenfor er udtalt om hans Kompetence som litterair Dommer; naar Schandorph i sin polemiske Fart gaaer videre og vil reducere ogsaa Plougs Digtning *in absurdum,* er han ude over alt Maal og Grænse:

Vi sværmer ej mer for de lovpriste Sange
med Ordbramsvævet paa Tvers og Kryds,
vi gaber over de sejge, lange
og tørre Romancer som den om »et Kys«;
vi seer, Deres lille forlorne Karen
aldrig har baaret Bondehætten,
men hører til Figurantindeskaren,
der hopper omkring i Balletten.

Og rent hen i Vejret, langt forbi Skiven, flyver hans Pil, naar han — *Quis tulerit Gracchos de seditione quærentes?* — stempler Plougs ungdommeligt usnerpede, overgivne Studenterforenings-Atellaner (S. 321) som en højst forargelig, sædeligt oprørende Digtning:

Juletræsvers — saadan rigtig gemene —
og Farcer for unge Studenters Scene,
hvor Liderligheden, Kynismen er drevet
til yderste Spidse — forsikrer jeg paa —
har ingensinde jeg skrevet.
Saa kan De gjerne kalde mig raa.

Digtet slutter med en Apostrofe til de unge Studenter, vel at mærke dog kun dem, der dyrke de frie Studier, ikke dem, der følge de almindelige Universitetskursus:

Saa flok Jer i Fylking, I unge Folk,
som suger af dygtige Studier Kræfter,
til Kamp mod den sejge, gamle Tyran,
Obskurantismens haandgangne Mand,
som nu kun er den Slags Studenters Tolk,
der tygger Kollegiehefter;
hvæs Spotten til Lanse, smed Harmen til Sværd
— mod ham hvert Vaaben I vende —
det gjælder saa lystig en Ledingsfærd
mod Ungdommens, Fremskridtets Fjende.

ougs Svar. Strax efter Helligdagene saae Plougs Svar Lyset i »Fædrelandet«. Det gaaer med taus Ringeagt forbi Drachmanns Angreb og henvender sig udelukkende »Til Hr. Dr. phil. S. Schandorph«. Digtet er skrevet til en bellmansk Melodi og besvarer Modstanderens Pathos med godt Humeur, hvorimod det i metrisk Henseende lider endel af den urigtige Stavelsebetoning, som ikke saa sjeldent forekommer i Plougs Visedigtning. Han accepterer det Billede, Schandorph har brugt om ham:

De kalder mig »Kusk paa en Kærre« —
Saamænd! Jeg la'r staa Deres Ord;
man kunde jo faae meget værre
Kolleger end Thespis og Thor.
Den hele Epistel, De digted,
beviser: Et har jeg dog lært:
at bruge min Pidsk; thi dens Snert
traf der, hvor jeg sigted. — —

Desværre, af Harme betagen,
jeg stundom forsyndet mig har;
men Heden i Blodet gjaldt Sagen,
hvis Vagt og hvis Værge jeg var.
Jeg skreg, som en arrig Madamme,
ej op for hver Rift i mit Skind
og slog aldrig Vinduer ind
til Hævn for en Skramme.

aal med Negle og Næver
De mig undskylde vil;
ghed, Haandværket kræver,
ke jeg lagt mig til.
Personen kan kile,
mig rolig i Vold
nd ikke mit Skjold
se Pile.

De Dem melder som Têten
og Fremskridtets Hær,
De er vild paa Karethen
Ir. Doktor, af Stær.
r en Tande, som oser
er en kvælende Stank,
ridtet blev, at vi sank
nds Moser.

es fribaarne Følge
, Lakerte og Tran,
en skummende Bølge
urolige Vand;
ı et Dejgtrug den bærer
i Solen en Stund,
r og bliver da kun
nde Blærer. — —

g skal ikke male
d ophøjet og stort;
af Sang og af Tale,
r af Handling blev gjort.
igen Stordaad det aarked,
let har ej fortjent
r i Svøbet laa spændt,
, som snorked.

Vi vaaged, da Vægterne svigted;
vi klemted, saasnart vi saae Ild;
og ret imod Maalet vi sigted,
og retvis var Vejen dertil.
At Overmagt Arbejdet spildte
og Rænkespil satte os Beet,
kun I har endnu ikke seet,
I fremskredne Pilte!

Men Et kan I dog ikke nægte:
den Luft, I hver Dag suge ind,
den Grund, hvorpaa I staa og fægte
og skabe Jer og gjøre Vind —
den skylder I Slægten, I bander,
dens Villie er Grundlovens Ord.
Ej sandt? Derfor raaber Jert Kor
paa disse — »Tyranner«!

Nej, det var vor Svaghed at stole
paa Friheden som Pædagog;
og Slægterne, der gik i Skole,
med Alvor vi neppe opdrog.
Derfor er vor Frihed i Vaade
og Kampen saa sejg og saa spredt
og Skjæbnen, som er os beredt,
endnu kun en Gaade.

Og derfor jeg kan Dem ej tjene
med alt at gaa af fra min Post,
selv om jeg skal staa ganske ene
og nøjes med Fattigmandskost,
Jeg er ej »Despot«, men en Villie
jeg har til at slaa for min Sag
og slaaer, til man gjemmer mig bag
ved Dannemarks Tillie.

Schandorphs »Opgjørelse«.

lag 1880 bragte »Morgenbladet« Schandorphs Duplik: else med Hr. Dr. C. Ploug.« Hans Forargelse har sin Grund ig har haanet den Humanitetens Fane, som »rejstes her ommens Mand mod gamle, ufrugtbare Drømme«, medens get Banner, »Ejderdanismens slattede Klud, var Humbugs-g blakket.«

Som ung Student jeg havde alt
til ensom Granskning mig viet.
Snart jeg saae, at Jer Stræben gjaldt
ej Sandhed, men kun Partiet,

der planted — forstaaer sig — Frihedens Træ,
hvorom det i Festjubel dansed,
og med hvis Blade det trygt i Læ
sin egen Pande bekransed.

Det bebrejdes Ploug, at han ikke gik frivillig med i Krigen 1848, men blev siddende hjemme i »et lunt Kabinet« og skrev krigerske Sange. Schandorph mener, at havde han itide sluttet sig til den herskende Retning, kunde han ogsaa nu havt sine gode Dage:

Havde jeg istemt Modens Skraal,
jeg kunde som mangen Flynder
vel slaaet mig op ved Giftermaal
og sovet paa Udstyrets Hynder,

Men til Sligt har han ikke villet nedlade sig, ligesaa lidt som han nogensinde vil fornægte Frisindets Sag eller forsone sig med dens Modstandere. Han ender med paa egne og Tilhængeres Vegne at tilraabe Ploug det uigjenkaldelige Ultimatum:

For os Deres Ord har ingen Vægt,
trods al Deres Sliden og Hiven.
Imellem Dem og den yngre Slægt
bliver der Krig paa Kniven.

Paa Plougs Side deltog Mich. Rosing og Nic. Bøgh i Verskampen, og i »Morgenbladet« optraadte en anonym Digter bl. A. med den remarkable Paastand, at der fra Plougs Studenterfarcer »stiger en Duft af Bordeller.« Men ogsaa Indlæg paa Prosa fremkaldte Striden. En Artikel bragte en ganske pudsig Fortegnelse over de polemiske Invektiver, Ploug i en Aarrække havde brugt om sine politiske Modstandere, en anden gjorde paa Islændernes Vegne Indsigelse mod hans journalistiske Færd, en tredie bragte en Protest imod ham fra nordslesvigsk Side, og i en fjerde rettede Dr. V. Pingel et stærkt Angreb imod ham som den rette Ophavsmand til Ulykken i 1864: »Blandt alle Nulevende falder Ansvaret for det danske Slesvigs Tab tungest paa Carl Ploug«, er den Konklusion, hans Præmisser føre til. Dette og de andre Angreb besvarede Ploug i to Artikler (»Fædrel.« 11. og 12. Jan. 1880) og hermed kan Fejden nærmest betragtes som udkæmpet for hans Vedkommende. Den tog en ny Vending, da Kaalund den 11.

ıar rykkede ind paa Arenaen med sit Nytaarsaften skrevne Digt Kaalunds Digt.
den yngre Slægt«:

Hvad er det, jeg hører? Der lyder jo Raab
som med »Levende Rejer!«
Er det Foraar? Nej! det er »Danmarks Haab«,
som forkynder sin Sejer.
Er den vunden? — Nej! den er tagen paa Borg,
det er Tilløb bare.
Vi drukner i Blæk og Spektakel vor Sorg.
— Det Andet vil nok sig klare.

Ja, Pennene sprutte, saa det er en Lyst.
Guds Død og Plage!
Det er jo en formelig Væddeløbsdyst.
— Vi var kommen tilbage.
Hej! Hop! Vi maa mærke, vort Sind er ungt!
Ja, De troer, jeg spøger? —
Ak nej! mit Hjerte er inderligt tungt;
det er Fremtidens Mænd, jeg søger.

tvivler paa, at det vil falde let at finde disse Mænd i en Tid, der raabes paa Sandhed og paa Natur, naar de mest er i ən«, da »de Gode sørger, de Kaade leer« og »der er Nok, som sprede og splitte ad, men saa Faa — saa Faa, der vil samle.«

Disse Rejsegilder, før Huset er rejst,
disse støjende, vilde
Hurraraab, før Kransen er hejst,
klæder Danske ilde.
Mit kjære, arme, prisgivne Land,
det gjælder din Ære:
naar et Folk staaer splidagtigt, Mand mod Mand,
det forspilder sin Ret til at være!

- siger han — der vil nu »blive Dyrtid paa Mænd, hvis Fødder Fæste«, og han tilraaber »de Unge, der rives af Farten hen«, ›ekymret advarende »Vogt Jer — for Skridtet — det næste!«

Kaalunds Digt inspirerede Vilh. Bergsøe til en Hilsen, som Bergsøes Digt. kaldte »Fangernes Nattergal« og offentliggjorde Ottendedagen r. Digtets Tankegang er tydeligt nok udtrykt i dets Titel. Det ger Kaalund en varm Tak for hans Sang og hans manende Ord —

Men troer Du, det hjælper? — Jeg kender en Lov,
den gjælder Stjernen, Ormen i Skov,
Lavinen i Nordens Vintre.

Den kaldes for »Faldets Hastighed«,
fordobles momentvis, som Du veed,
og ender med Alt at splintre.

Digteren slipper dog brat denne sin Mistrøstighed og hengiver sig mod Slutningen af Digtet til en Optimisme, der ikke synes at have anden Motivering end et spontant Omslag i hans Sindsstemning:

Ja, hørte vor Fremtid Ungdommen til!
Jeg mener, den Ungdom, som nu er paa Spil,
hvergang at Noget skal laves —
ja, saa var der Fare, saa var der Nød;
men Den, som af Angst for den er død —
Du veed, hvor han skal begraves.

Nej, tro mig! Jeg kjender den simple Mands
grundærlige Syn og praktiske Sands
for hvad han fordrer af Livet,
hans sindige Tænken, beskedne Ro,
og endelig hans fuldlødige Tro
paa det Hele som ovenfra givet.

:handorphs Svar til Kaalund.

Schandorph besvarede i Februar Kaalunds advarende Ord med Digtet »Kampens Ret«, et af de bedste, han har skrevet, varmt og ærligt i Følelsen, smukt og ædelt i Udtrykket og af en egen velgjørende Stilfærdighed i Stemningen:

Hvergang din Stemme løfter sig til Sang,
da strømmer mod mig hen en Hjerteklang,
der smelter, hvad jeg har af Haardt i Sindet;
og vil jeg ruste mig mod Dig til Strid,
strax Tanken paa vort Venskabs lange Tid
med milde Billeder befolker Mindet.

Jeg siger til de Unge: Denne Mand
er blandt de bedste Gamle i vort Land;
højt er hans Sind, hans Tanke adelsbaaren!
Og hvis til Kamp med ham I føler Lyst,
saa skal I klæde Jer til Ridderdyst,
Jert Hoved blotte, hilse ham med Kaarden.

Min Ven! Jeg vil ej kæmpe med Dig her,
Jeg sætter mig hos Dig i Aftenskjær
og taler med Dig som i gamle Dage.
Siig, hvad Du vil! Siig os kun haarde Ting!
Dit bløde Tonefald i Rythmens Sving
kan hver en Bitterhed fra Sjælen jage.

Ej sandt? Du kjender mig jo ud og ind;
Du veed, jeg har et let bevæget Sind,
at jeg er snar til Latter som til Taarer,
at kun jeg blusser op og svinger Skjold,
naar det, jeg troer er Sandhed, lider Vold,
og naar det Bedste hos mig selv man saarer.

ynsmaader komme, som rimeligt er, ikke frem i dette Digt, lidt som der afviges fra de engang indtagne Standpunkter. [elodien er sat om i en anden Toneart — Disharmonien er til Velklang Kaalund skrev om dette Digt til en Ven: Schandorph i sin Hidsighed mulig havde forspildt ved en, hvorpaa han angreb Ploug, har han efter min Mening n skjønneste og bedste Maade oprettet igjen i dette sit Svar :. Jeg tænker ikke paa den Ros, han har tildelt mig Stakkel. cun paa den Tjeneste, han har gjort Sagen — og sig selv: rste ved at løfte den op over den personlige Hadskhed, hvori tig Forhandling truede med at drukne — det sidste ved at sit varme, ædle Hjerte saa aabent til Skue, at Enhver, der r aldeles blind af Vrede, maa kunne se tilbunds deri og føle, er en brav Mand. Himlen ske Tak for, at det blev mig : at slaa denne gode Gnist ud af ham!«

Som en Slags Afslutning — men ganske vist ikke som noget ik — udkom i Begyndelsen af 1880 et Debutarbejde af en :yveaarig Digter: »Det sociallitteraire Nytaarsslag« af Alfred Alfr. Ipsen. Den unge Forfatter staaer naturligvis paa de Unges Side. jør afgjort gældende, at hvad Striden til Syvende og sidst ejet sig om, var

en brændemærket Mand,
som Intelligensen har sat i Ban,
fordi han forkyndte for alle Vinde
den graanende Afmagt, hvormed den sad inde.

Ploug angaaer, lukker Forfatteren ikke Øjet for, at hans msgjerning har havt nogen Betydning:

ıar vi elsket den unge Mand,
kæmped i Frihedssolens Brand.

løftet os højt paa susende Sang;
— thi der var Malm i dens Klang.

Og der var Marv i hans bidhvasse Tale,
den vakte Mangt af Aarhundreders Dvale.

Gud Thor havde laant ham Torden og Lynild,
og hans Valkyrie var kjæk som Brynild.

Og dengang ramte hans Kølleslag,
fordi han havde et Maal, en Sag . . .

Men skulde derfor vi hylde Manden,
nu han har gjort sig om til en Anden.

Nu Tiden er løbet og Vejret har skiftet
og Regnen har skyllet og Vinden har viftet

og »Gjenbyrdslivet« er svundet som Drøm,
som blinkende Bobler paa Tidernes Strøm.

Ej med vort Minde blev Valhals Vogter
skabt om til en tør og vrissende Doktor,

en gammel, misanthropisk Monark,
der ganger at fange Fisk i sin Park o. s. v.

I Modsætning til de gamle Idealer, som den nye Slægt er i Begreb med at vende Ryggen, fremsætter Forfatteren Ungdommens Credo, dels negativt: hvad den ikke troer paa, dels positivt, men just ikke synderlig rationelt bestemt, hvad den vil sætte istedet:

Vi troer ej længer, hvad Hegel fortæller,
vi har tilbagelagt Enten—eller,
vi klæder vor Aand i solidere Stoffer,
vi er Alle praktiske Filosofer.

Det første Punkt og den sidste Grænse
er Slagord, vi ikke længere ænse;
de metafysiske Spekulationer
skjænke vi Fagmænd og Grædekoner.

Vi troer paa det Sande, det Skjønne, det Gode
som evige Lovbud for Hjerte og Ho'de.
Vi har vendt Døden og Djævelen Ryggen
for at søge Friheden, Fremskridtet, Lykken.

Under Bulder og Brag var Overgangen fra Halvfjerdserne til Firserne saaledes gaaet for sig. Imidlertid havde **Georg Brandes** fra Berlin været en flittig Brevskriver til Morgenbladet og skildret tydske Forhold i Korrespondancer, der senere sammenarbejdedes og omformedes i Bogen »Berlin som tydsk Rigshovedstad, Erindringer fra et femaarigt Ophold« (1884—85). Ligeledes under Udlændigheden udkom hans Karakterbilleder af Esaias Tegner (1878), Benjamin Disraeli og Lassalle (begge 1881), samt femte Bind af »Hovedstrømningerne«, behandlende »Den romantiske Skole i Frankrig« (1882). Omtrent paa dette Tidspunkt satte en Kreds af hans Venner sig i Bevægelse for at faae ham til atter at forlægge sit Domicil til Kjøbenhavn, idet de ved en fleraarig Subskription sikrede ham en Aarsindtægt, der omtrent kunde

G. Brandes.

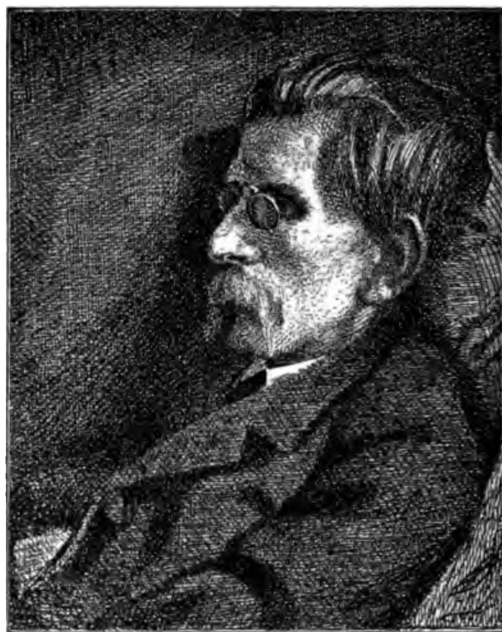
e til en Professorlønnings Størrelse. Han kom da tilbage 1883 udgav samme Aar de to Skrifter »Mennesker og Værker i :e europæisk Litteratur« og »Det moderne Gjennembruds nd, en Række Portraiter«. ette sidste Skrift har det r Forfatterens Ord i For- ı været hans Hensigt at ıkterisere en større Gruppe .e Mænd, som her i Norden ε hidført og fremmet den lerne litteraire Bevægelse, εdes at hverken mit person- Forhold til Begivenhederne : mit personlige Kjendskab Forfatterne virkede forstyr- le paa Fremstillingens Ob- ivitet. Jeg har bestræbt mig ıt se paa Mændene og deres ·ker saa uhildet, som tilhørte et fremmed Folk.« Efter dringer af Bjørnson og Ibsen ε Portraittegninger af fem ıske Gjennembrudsmænd, lig — foruden Drachmann Schandorph — J. P. Jacobsen, Edv. Brandes og Erik Skram. :e af Høvdingen selv givne Fingerpeg bør ikke lades upaaagtet, vi nu gaa over til at fortsætte Forfatterrækken efter Halvfjerds.

Georg Brandes

Jens Peter Jacobsen blev født den 7. April 1847 i Thisted, nemgik Byens Realskole, kom 1863 til Kjøbenhavn og tog efter ıt Forberedelse Studenterexamen i en Alder af enogtyve Aar. Jylland havde han medbragt megen Interesse for naturviden- ›elige, ganske særlig botaniske Undersøgelser, og paa Udflugter Hovedstaden studerede han med ikke mindre Iver den sjæl- ske Skovflora, rejste for botanisk Forening 1870 til Anholt og ø for at optage Fortegnelse over Øernes Planteverden. En Af- lling om Mosevandenes Smaaorganismer skaffede ham 1872 ıersitetets Guldmedaille. Af Darwins Lære blev han stærkt paa- J. P. Jacobsen.

virket, han behandlede den populairt i flere Tidsskriftsartikler og oversatte et Par af Mesterens Hovedværker. Sin engang nærede Plan om at tage en naturvidenskabelig Magisterkonferens nødtes han dog til at opgive: en snigende Lungetæring, som han paadrog sig under et Ophold i Norditalien 1873, undergravede ustandselig hans Legemskraft, saa at man maa undres over, at han ikke selvopgivende saae Døden i Møde med stump Resignation, men tvertimod langsomt og sejgt og afbrudt af store Mellemrum arbejdede paa et Livsværk, der reddede hans Navn fra Forglemmelsen.

J. P. Jacobsen.

Digtekunsten havde ikke mindre end Naturvidenskaben optaget Jacobsen alt fra de tidlige Dage, og i hans Personlighed var Trangen til exakt Detailundersøgelse og klar Redegjørelse mærkelig forenet med Evnen til samlet Billedanskuelse og Billeddannelse. Han prøvede tidlig Kræfter med Sproget for at tvinge det til at føje sine Former efter de særlige Krav, hans Opfattelse af indre og ydre Fænomener stillede, og i denne Brydekamp kunde han taget Patriarken Jacobs Ord til Devise: »Jeg slipper Dig ikke, før Du velsigner mig.« 1872 offentliggjordes hans første Fortælling »Mogens«, og allerede her finde vi en ejendommelig Fremstillingsform, der, hvorledes den nu end falder i Ens Smag, er Jacobsens egen — og bør vedblive at være hans alene. Den møder os allerede paa Bogens allerførste Blad i den berømte Skildring af Skylregnen, der begynder som en lille rund, mørk Plet paa den soltørre Jordtues lysegraa Muld. Denne

Mogens.

enkelte Iagttagelse er af mægtig malerisk Virkning, men — mærkeligt nok! jo flere lignende der slutte sig til den, des mere spredt bliver Billedets Kraft. Den samme Erfaring gjør man længere fremme i »Mogens« ved Skildringen af Ildebranden; den er tilvejebragt ved Sammenhobning af et Mylder af enkelte, hvert for sig rigtigt gjengivne Træk — men Mængden overvælder Læseren og gjør ham det vanskeligt at faae Brandens Fremskriden og Redningsforsøgets Stadier til at samle sig i et klart overskueligt Billede. I Modsætning til denne Udførlighed i Beskrivelsen er der noget Knapt og Brat i Karaktertegningen, hvorved Hovedpersonens Psykologi holdes i en vis uklar Fjernhed fra Læseren. Ligeligere komponeret og fyldigere motiveret er den følgende mindre Fortælling »Et Skud i Taagen« (1875).

Jacobsens første større Arbejde er »Fru Marie Grubbe, Interieur fra det syttende Aarhundrede«. Romanen blev paabegyndt allerede i Begyndelsen af 1873, men først lige mod Slutningen af 1876 udkom den; Sygdom standsede Arbejdet fra Tid til Tid og bærer overhovedet, sammen med Jacobsens kontemplative Langsomhed og omhyggelige Detail-Iagttagelse, Skylden for, at hans Produkton blev saa lidet omfattende; den tvang ham til gjentagne Ophold i Syden — Schweiz, Frankrig og Italien — og mod Slutningen af hans Liv drev den ham bort fra Hovedstaden og dens Impulser til det stille omhegnede Liv i Fødehjemmets lille By. Marie Grubbe.

»Marie Grubbe« er en udmærket historisk Roman til Trods for at selve dens Hovedperson er en ganske anden end den Marie Grubbe, som Historiens nøgterne Dokumenter melde om. Hendes sandseligt raa og letfærdige Renaissanceskikkelse er under Digterens psykologiske Udredning af Temperament og Livspaavirkninger bleven væsenlig formildet og gjort poetisk tiltalende — et yderligere Bevis for at Kravet til den ramme Virkelighed som Digtningens Maal ikke lader sig gjennemføre saa let, som det lader sig opstille. Man kan tvertimod sige, at hvor Digteren mest har bøjet sig for det, har det mest hæmmet hans Fremstilling, saaledes henimod Romanens Slutning, hvor han lader sin Fortællings Gang lede af de annalistiske Data og de historiske Aktstykker og derfor delvis maa bøje Livsbilledets oprindelige Linie ind paa nye Baner. Derimod have »Interieurerne«, der paa selve Titelbladet fremhæves som det Medium, Forfatteren benytter til Fremstilling af sin Hoved-

persons Livsskjæbne, en høj Grad af historisk Interesse — og af kunstnerisk tillige. De skiftende Billeder af Hofliv og Krigsliv, af Adelsfærd og Borgerdont, af Præstetale og Bondetanke, af pastoral Stilisering og plump Vagabondnaturlighed have til Grundlag et nøjagtigt Kjendskab til den skildrede Tids Kulturlevninger, baade officielle og private Skriftstykker, baade Bygnings- og Havestil, baade det daglige Livs Redskaber og de store Højtiders festlige Udstyr. Og hvad der saaledes møjsommelig er indsamlet, er gjenfremstillet og indordnet i Fortællingens Gang med stor kunstnerisk Reproduktionskraft og en til det Yderste dreven Omhu for at stille Alt i det rette Lys med de rette Ord. I sin Stil er Jacobsen her den store Vrager og Vejer. Han udskiller af sit Sprog Alt, hvad der er blevet trivielt ved Gjentagelse, slidt ved haardhændet Brug, svækket ved tankeløs Anvendelse. Hvad der bliver tilbage, underkaster han en omhyggelig Prøve med Hensyn til Vægt og Lødighed, sætter en Unze til eller tager et Gran fra, indtil Vægtskaalens Tunge peger lige mod den Tanke, han vil have udtrykt. Hans Stil faaer derved — ikke just en særlig Friskhed, thi undertiden mærkes Arbejdet, men en særegen rammende Kraft og sikker Farve, hvis Valeur forstærkes ved Brugen af udsøgte Dialektord og selvvovede Ordforbindelser (der jo ikke saa sjeldent kunne falde i det Sære, som at f. Ex. En bliver »rødmende rød«, eller at der konstrueres en Farve, som er »blaablaa«). Beskrivelsen af Personers og Lokaliteters Udvortes kan ved disse Midler faae en skarp Anskuelighed, men kan ogsaa, hvor de anvendes til Overflod, blive noget udvisket, fordi det ene Billede jager og fælder det andet. Man læse f. Ex. Skildringen af en Stue paa Aggershus. Den er paradigmatisk for Jakobsens malende Evne, skjøndt Maneren er laant fra fremmed — fransk — Romandigtning. Mange ville beundre den for de opsamlede Iagttagelsers Mangfoldighed og Styrken i deres Gjenfrembringelse, Andre ville til Beundringen knytte den Reservation, at der er givet Formeget og derfor ikke Nok — »weniger wäre mehr«, som Tydsken siger. Først anvendes en halv Side til at skildre, hvorledes Birkeveddet brænder i Kaminen, og ved Lyset af denne Kaminild skildres saa Stuen:

»Rød og lun og lysende strømmede den lystige Ilds Aande ud i den lille Stue. I en flimrende Lysvifte spillede den hen over det tavlede Gulv og jog det fredsommelige Skumringsmørke foran sig, saa det bange gjemte sig som zittrende Skygger

tilhøjre og tilvenstre bag de snirklede Stoleben, eller trykked sig ind i Krogene, gjorde sig langt og tyndt i Skjul bag fremspringende Lister eller lagde sig plat ned under den store Dragkiste. — Saa med Et ligesom sugede Kaminen Lyset og Varmen buldrende til sig igjen, og Mørket bredte sig freidigt over hele Gulvet, paa hver en Tavle og hvert et Brædt, helt henimod Ilden, men saa kom Ildskjæret jagende henover Gulvet igjen, saa Skumringsmulmet fløj til alle Sider, og Skjæret efter det, opad Vægge og opad Døre, helt op over den blanke Messingklinke, — ingensteds var det sikkert, ja, der sad Mørket og klemte sig ind til Mure og Loft som en Kat i et Træ, og Skjæret sprang omkring dernede, hen og frem, hoppende og jagende som Hunden ved Træets Rod. Ikke engang mellem Glas og Pokaler højt oppe paa Dragkistens Tag kunde Mørket være i Fred, for de røde Rubinglas, de blaa Pokaler og grønne Rømere, alle saa tændte de brogede Fyr og hjalp Skjæret at finde det frem.«

Sin fineste Sprogkunst udfolder Jakobsen, hvor den stilles i den psykologiske Forklarings Tjeneste. Han er overhovedet en Mester i at iagttage de dulgte Sindsrørelser, de pludselige Stemningsomslag, de bratte Tankespring — »det Ubevidstes Psykologi« er hans fornemste Videnskab. Man mærker, at han paa andre Omraader tidlig er bleven vant til at bruge Mikroskopet, til at efterfølge de fineste Nuancer og Overgange. En Kunst, der har saa fine Traadforbindelser til Gjenstand, kan kun virke med de zarteste Sprogmidler, og her behersker Jacobsen dem til Fuldkommenhed som Udtryk for sit Sinds lydhøre Lytten, dets sympathifulde Anen. Denne Stilkunst stiller ham Side om Side med Goldschmidt, skjøndt de to Forfattere arbejde hver paa sin Maade. Det ligger i Sagens Natur, at denne Ordenes nænsomme Brug ikke lader sig tydeliggjøre ved enkeltstaaende Udklip, thi de faae en rigelig Del af deres Virkning netop ved Sammenhængen med Forudstemning og Efterklang. Hvor der vælges et Billede som det med Anskueliggjørelsen bedst stemmende Middel, kan Exemplet lettere fremdrages. Saaledes nogle faa Linier (i »Niels Lyhne«) om Manglen paa Beslutningsdygtighed i Modsætning til den raske Handlekraft hos den selvsikre Ubesindighed: »De Folk, der var saadan, de kom ham for som Centaurer, Mand og Hest een Støbning, Tanke og Spring i Et, eet Eneste, medens han var delt i Rytter og Hest, Tanke Et, Spring noget ganske Andet.« Bedre og kortere kan denne Karakterforskjel ikke udtrykkes end i denne livagtige Lignelse.

»Niels Lyhne« er J. P. Jacobsens anden store Bog, langt betydeligere end hans første meget opsigtvækkende og mere omtalte. Den er bleven til foran skiftende Horizonter. Han havde skrevet Begyndelsen til den i Kjøbenhavn, medens han endnu Niels Lyhne.

arbejdede paa »Marie Grubbe«; saa skrev han videre paa den i Thisted og Montreux og Rom og atter i »Fjordbyen«. Den udkom i December 1880. Brandes anfører (i »Gjbr. Mænd«) en Samtaleytring af Jacobsen: at han »havde Lyst til at skrive en Bog om daarlige Fritænkere — med Marie Grubbe bliver det dog det bare Perlestikkeri.« Paa Spørgsmaalet om, hvad han mente med daarlige Fritænkere, forklarede Jacobsen, at han derved tænkte paa dem, »som ikke kan holde ud at leve uden nu og da at indgive Ansøgninger om højere Assistance. Dette Allerførste, at folde Hænderne og se i Vejret — det er det Hele, deri ligger eller deraf følger alt det Andet, den hele Theologi, og det er dette, som de, naar det kniber, ikke kan lade være med.« Forresten skulde Fortællingen handle om den Generation, der var saa gammel, som vi nu er, dengang vi blev født — De er med? jeg udtrykker mig klart, ikke sandt?« Løsningen af denne Regneopgave giver til Facit, at Jacobsen havde sat sig til Hensigt, indenfor den nærmere Opgave, at skildre dansk Samfundsliv saadan omtrent i Fyrrerne og Halvtredserne. Begge disse Programpunkter ere dog blevne fravegne under Udarbejdelsen af Bogen. Det svigtende Fritænkeri er ikke blevet dens Hovedemne; først henimod Slutningen kommer denne Tanke til Gjennembrud, og Fænomenet fremstilles endog i skjøn Objektivitet, ikke som Gjenstand for vred Polemik. Og hvad Tidsfarven angaaer, er den holdt meget vagt; hvor den fremtræder med nogen sikrere Farve, minder den mest om Forfatterens egen Samtid og dens Bevægelser. Hvorledes skal man kunne undgaa at se J. P. Jacobsen og hans Kampfæller bag Niels Lyhne i hans lykkelige Tid, da han følte sig i Pagt med »Udviklingens mægtige Svingkraft«, der fører hen over de døde Punkter?

»Mens han saaledes bares frem af nye Kræfter og nye Tanker til større Modenhed og videre Syn, saa blev han ogsaa mere ene, idet den ene af hans Omgangsvenner og Partifæller gled bagud efter den anden og blev borte, efterhaanden som han ikke længer kunde bevare Interessen for dem, fordi det Dag for Dag blev ham vanskeligere at se nogen synderlig Forskjel paa disse Oppositionens Mænd og paa den Majoritet, de opponerede imod. Det gik Altsammen i Et for ham til een stor, fjendtlig Masse af Kjedsommelighed. Hvad var det, de skrev, naar de sang op til Angreb? Pessimistiske Digte om at Hundene vare mere trofaste end Menneskene, og Tugthusfangerne tidt ærligere end de, der gik frit omkring, veltalende Oder om den grønne Skov og den brune Hedes Fortrin fremfor de støvede Byer, Fortællinger om Bondedyd og Rigmandslast, om Naturens Blod og Civilisationens Blegsot, Kome-

dier om Alderdommens Uforstand og Ungdommens højere Ret. Hvor de var nøjsomme naar de skrev! Saa var de dog bedre, naar de talte indenfor fire sikre Vægge.«

Overhovedet er »Niels Lyhne« en personlig Bog, trods det at Forfatteren holder Fortællingen i fornem Afstand fra sig; han taler ikke med selv, blander ikke sit eget Raisonnement ind i Begivenhedernes Gang, men som i ethvert Værk, der er strømmet ud af et stærkt, om end i Stilhed bevæget Indre, kan man mellem Linierne lære Udspringet at kjende. Et Stykke Selverkjendelse og Selvbekjendelse er saaledes nedlagt i følgende Linier om et Tidsrum i Niels Lyhnes Liv:

»Han er stadig i sine Studier, men de er mere planløse, og Tanken om at blive færdig til at træde frem og tage fat har kun et usikkert, flakkende Liv. Han lever meget mellem Folk, men han lever ikke med dem, de interesserer ham nok, men han bryder sig ikke det Mindste om, at de skal have nogen Interesse for ham, og svagere og svagere, mærker han, bliver den Magt i ham, som skulde drevet ham frem til at gjøre Sit, med de Andre eller imod dem. Han kan vente, siger han, selv om han skal vente, til det bliver for silde. Den, som troer, haver ingen Hast, det er hans Undskyldning. For han har Tro nok, føler han, naar han endelig skal gaa til Bunds i sig selv, Tro nok til at flytte Bjerge, men han kan ikke overkomme at faae Ryggen sat til. Engang imellem vælder det op i ham med Trang til at skabe, med Længsel efter at se en Part af sig selv gjort fri i et Arbejde af hans, og i hele Dage kan hans Væsen være spændt af glade, titaniske Anstrengelser med at age Leret sammen til hans Adam; men han faaer ham aldrig dannet til i sit Billeds Lignelse; den Selvkoncentrering, som dertil udfordres, har han ikke Udholdenhed nok til at holde vedlige. Han er Uger om at opgive Arbejdet, men han opgiver det dog, og spørger irritabel sig selv, hvorfor han skulde blive ved: hvad har han mere at vinde? han har nydt Undfangelsens Lykke, Opfostringens Møde er tilbage. at hæge, nære og bære det fuldt — hvorfor? for hvem? han er ingen Pelikan, siger han ....«

»Niels Lyhne« er paa mange Punkter eller maaske snarere i sin hele Stemning en dødsmærket Mands Opgjør med Verden. Deraf dens pindariske Højhed i Følelsen og dens Udtryk. Den er baaret af en Aand, der som en Svane med brede, langsomme Vingeslag hæver sig opad — opad, indtil den forsvinder for Øjet. En vemodig Bog, et stilfærdigt Farvel til Livet og al dets Skjønhed, en taus Gliden ned ad Flodens skyggedækkede Vande mod dens Munding, mod »Døden, den vanskelige Død« — de Ord, hvormed Fortællingen ender. Niels Lyhnes Atheisme knækkes ikke, men den blødgjøres og bøjer sig i de alvorlige Timer helt ned mod Troen, enten i Kjærlighed, som da han henter Præsten

til sin Hustru i hendes Dødsstund, eller i fortvivlet Underkastelse, som da han ved sin lille Søns Dødsleje beder til Gud om Skaansel. Selv vil han »dø staaende« og afviser den Præstehjælp, som hans Ven og Læge, den modne Fritænker Hjerrild, tilbyder ham i hans sidste Time:

»Et Ord i Alvor, Lyhne,« sagde Hjerrild, »vil De se en Præst?«

»Jeg har ikke mer med Præster at gjøre end De,« hviskede Niels forbitret. »Der er ikke Tale om mig, jeg lever og er rask, lig ikke og pin Dem med Deres Anskuelser, Folk, der skal dø, har ingen Anskuelser, og det er ogsaa lige meget med dem, de har, Anskuelser er kun til at leve paa; i Livet der gjør de deres Nytte. Kan det hjælpe et eneste Menneske, at de døer i een Anskuelse eller en anden? Tro De mig, vi har jo allesammen lyse, bløde Minder fra vor Barndom, jeg har seet saamange Snese dø, det trøster altid at faae de Minder frem. Lad os være ærlige, vi kan være, hvad vi kalde det, vi kan dog aldrig faae den Gud helt ud af Himlen, vor Hjerne har for mange Gange tænkt sig ham deroppe, det er ringet ind i den og det er sunget ind i den, fra vi var ganske smaa.«

Niels nikkede.

Hjerrild bøjede sig ned mod ham for at høre, om han vilde sige Noget.

»De mener det godt,« hviskede Niels, »men,« og han rystede bestemt paa Hovedet.

— — — — — — — — — —

Hjerrild gik; da han kom ind paa sin Stue, stod han længe ved Vinduet og saae op imod Stjernerne. »Dersom jeg var Gud,« mumlede han, og i Tankerne fortsatte han, »vilde jeg da langt hellere gjøre Den salig, der ikke omvender sig paa det Sidste.«

Dette er oplevet, gjennemlevet, med den nære Udgang for Øje. Det har noget mere Vægt end den selvsikre Efterplapring af Fritænkeriets Dogmer, som saa ofte kom tilorde i »Gjennembrudstiden.«

1882 udkom et Bind Noveller, tildels tidligere trykte (»Mogens«, »Et Skud i Taagen«). Vil man have slaaende Paradigmer paa Jacobsens Stil i dens Fuldkommenhed som i dens Udartning, er denne lille Samling tilstrækkelig. Her findes den nobleste, mandigst beherskede Prosa som i Fortællingen »Fru Fønns« med det uforlignelig gribende Slutningsindtryk af Moderens stille, faste, følelsesmættede Afskedsbrev til Børnene, og her findes det vilde, næsten kaotiske Sprog- og Farvekarneval med den affekterte Titel: »Der burde have været Roser« — en Stil, som parodierer sig selv, og som G. Brandes til Overflod har gjort til Gjenstand for den morsomme Parodi i »Gjbr. Mænd«, hvor han omtaler »Niels Lyhne«: »O Du snart rosengyldne, snart dybtgyldne, snart vin-

:, stundom lysgnistrende, oftest matgyldne, kun sjeldent gylden-
Bog!« o. s. v. Efterlignet er Jacobsens Stil bleven over al
og uden stor Evne af de yngre og yngste Forfattere. Nem-
:re de slupne til det, som simpelthen annektere hans jydske
ms-Imperfekta ved at udelade det e, som Jyden ikke udtaler:
:nged, han trued, jeg mangled. Lidt mere Hovedbrud og

J. P. JACOBSENS HAANDSKRIFT.
Af et Brev til et af Alex. Kjellands Smaaborn.

g et stort Ordforraad skal der til for at følge ham paa hans
esselsers Vej, men langt sværere er det at eftergjøre den
e, rene Stillinie, som f. Ex. i »Fru Fønss«. Her have da
Hurtigskriverne saa nogenlunde ladet ham i Fred.

Jacobsens metriske Arbejder ere forholdsvis faa. De tidligste Digte.
n ere, som rimeligt, ældre end hans Prosadigtning, blandt
:n større Cyklus »Gurresange«. Mest bekjendte ere Digte
Løft de klingre Glaspokaler —«, »Irmelin Rose«, »Pagen højt

paa Taarnet sad«, »Det bødes der for —« med Omkvædet »Der rinder Sorg, rinder Harm af Roser røde«.

Den 30. April 1885 døde J. P. Jacobsen i Fødebyen Thisted, paa hvis gamle Kirkegaard han ligger begravet. 1886 udgaves et Bind »Digte og Udkast« og 1888 de »Samlede Skrifter« i to Bind, udkomne i tre Udgaver. Ligeledes foreligger der et Bind »Breve fra J. P. Jacobsen«, udg. af Edv. Brandes. Paa Svensk, Tydsk, Engelsk, Fransk, Hollandsk ere de vigtigste af Jacobsens Arbejder oversatte.

r. Brandes. Georg Brandes' yngste Broder CARL EDVARD COHN BRANDES, født den 21. Oktober 1847, blev 18 Aar gammel Student, tog 1872 Magisterkonferensen i østerlandske Sprog med Sanskrit som Hovedfag og syv Aar senere Doktorgraden for en Afhandling om »Ushas og Ushashymnerne i Rigveda«. Han havde imidlertid fordansket de to indiske Skuespil »Lervognen« og »Kongen og Danserinden«.

I den af G. Brandes rejste Bevægelse var Edv. Brandes, som rimeligt er, med fra dens første Begyndelse. Han overtog efter Broderen Theateranmeldelserne i »Ill. Tidende« (under Mærket Spectator) og var sammen med ham Udgiver af »Det nittende Aarhundrede«. Ogsaa i »Morgenbladet« og Ugeskriftet »Ude og hjemme« skrev han litterair og dramatisk Kritik og havde overhovedet en saa levende Interesse for Theater og Theatervæsen, at Tanken om en Optræden som Skuespiller en Tid i hans Ungdom ikke laa ham fjern. Af denne hans Forkjærlighed ere to større Samlinger fremgaaede: »Dansk Skuespilkunst« (1880) og »Fremmed Skuespilkunst« (1881), og det er den, der bestemte hans første Skridt paa Digtningens Vej. 1880 udkom og spilledes (paa det kgl. Theater) ægemidler. det treakts Skuespil »Lægemidler«; det blev ikke nogen Succes og fortjente ejheller at blive det. Dets Emne — Homøopathi contra Allopathi eller omvendt — formaaer ikke at vække nogen almindelig Deltagelse, og forsaavidt denne Konflikt skal opfattes allegorisk og Angrebet paa Homøopathien egenlig være et Angreb paa Theologien som en irrationel, paa Overtro og Humbug grundet Videnskab, saa er denne Tanke i den Grad overskygget af eller forputtet bag Billedet, at man ikke kan undres over Publikums Mangel paa Forstaaelse. Et langt vægtigere Arbejde er det følgende Gyngende Grund. Skuespil »Gyngende Grund« (4 Akter, 1882). Her er Symboliken

forladt og Stoffet grebet ud af Dagens aktuelle Liv: den politiske Kamp mellem Venstre og Højre. Dette bliver i Forfatterens Fremstilling naturligvis til en Kamp mellem Fremskridt og Tilbagegang, mellem Frisind og Sneversyn, men der spores desuagtet en Bestræbelse efter at faae Modsætningen saaledes paa Afstand, at den betingede Ret kan faae, hvad der tilkommer den, og Personerne fremtræde i deres menneskelige Mangfoldighed, ikke som politiske Schemata. Hvorvel Forfatteren ikke har kunnet nægte sig at opkalde Højrejournalisten efter Massemorderen Tropmann, har han dog paa den anden Side ikke været blind for sit eget Partis journalistiske Skavanker og ikke uden Finhed antydet, at man ogsaa i Demokratiets Lejr kjendte den Akkordens Aand, der kunde være villig til at slaa af paa det ideelle Krav, naar det praktiske Maal derved rykkedes nærmere. Hvad der gjør Stykket noget banalt, er den traditionelle Kjærlighedskonflikt, som danner Isletten i den politiske Rending. — Samme Aar som »Gyngende Grund« udkom »Et Besøg«, Skuespil i to Akter. Det kgl. Theater, eller maaske rettere sagt de Skuespillere, hvem Stykkets tre Roller vare tildelte, nægtede at spille det, og fragaaes kan det jo ejheller, at Emnet er noget skabreust. Dette er maaske endda Stykkets mindre Fejl; betænkeligere, ialfald i kunstnerisk Henseende, er den Flothed, hvormed Forfatteren disponerer over den mindre agtværdige dramatiske Faktor, som kaldes Tilfældet. Det spiller her den samme hjælpsomme Rolle, som naar det skulde skaffe sin Yndling en god Gevinst i det gamle Klasselotteri: først maatte det se at faae det rigtige Bagtal ud, til det maatte det saa knytte det rette Fortal og endelig for det Tredie lade Lykkehjulet føje en klækkelig Gevinst til denne Talkombination. Men da Forfatteren selv staaer for Trækningen,

EDVARD BRANDES.

Et Besøg.

lader dette sig uden Vanskelighed praktisere. Fuldmægtig Repholt træffer paa en Rejse tilfældigvis den ham ganske ubekjendte Frøken Florizel og forfører hende strax, da den ellers ulastelige unge Pige tilfældigvis netop den Dag er oplagt til det Eventyrlige. Aar og Dag efter kommer han i det Tilfælde at besøge sin Ven Godsejer Neergaard, og da Samtalen tilfældigvis drejer ind paa de erotiske Erfaringers Spor, fortæller han denne sit pikante Rejseeventyr uden at ane, at Neergaard netop — man fristes næsten til ogsaa her at sige: tilfældigvis — er gift med Florizel. Efter at Tilfældigheden saaledes med megen Travlhed har lagt Alt tilrette paa bedste Maade, kan den unde sig Ro og i stille Væxt udfolde den skjønne Blomst, som kaldes den dramatiske Nødvendighed: Florizels Afvisning af den frække Forførers nye Tilnærmelse og den ved hans Aabenmundethed præparerede Neergaards Opdagelse af Sammenhængen. Det bevægede Opgjør skyder nu naturligt frem og former sig endog til et moralsk Problem, der sætter Mandens Fordring om Kvindens uplettede Fortid under Debat. Det Hele er gjort med stor Behændighed, Optrinene forberede hinanden med god scenisk Virkning fra de første Sceners trygge Ubekymrethed til den stormfulde Slutning; Replikerne falde som dannede Menneskers lette og naturlige Tale, et Fortrin, der forøvrigt udmærker Edv. Brandes' hele dramatiske Produktion, hvorimod det skorter ham paa det mere individuelt karakteriserende i Taleformen. Særlig i den komiske Karakteristik har han sin Svaghed; han kan være vittig og skarp, men den ægte danske Egenskab med det tydske Navn — Gemyt, Gemytlighed — er han ikke stærkt udrustet med. Som Noureddin lider han nok en »hvæsset Vittighed, som træffer bittert paa sit rette Sted«, men hvad den overgivent glade Humor angaaer — den er han led ved, »som Manden væmmes ved Sukker i en saglet Barnemund.«

Andre Skuespil. Edv. Brandes' Skuespildigtning fortsættes med »Garman og Worse«, skrevet i Samarbejde med Alex. Kjelland og opført paa det kgl. Theater 1883 (tretten Gange), »En Forlovelse« 1884, »Et Brud« 1885, »Kjærlighed«, opført 1887 (otte Gange). »Overmagt« 1888, »Under Loven« 1891. I disse som i de foregaaende Komedier er det Nutidens Samfundsforhold, mest i de højere og mellemste Bourgeoisiekredse, som udgjøre Milieu'et for Handlingen, og dennes Tendens er Kamp og Protest mod det Stagnerende som

Fremskridtets Fjende, mod den overleverede Magt, hvad enten den har faaet Lovens faste Form eller Traditionens, den almindelige Menings, den gjældende Morals mere flydende Grænser. Som Følge af sin skeptiske Natur og polemiske Stilling er Forfatteren tilbøjelig til at holde for Hykleri, hvad Andre betragte som Pietet, og til at ville omstyrte Skranker, der af Samfundsudviklingen i Tidernes Løb ere blevne oprejste som Indhegning om fredede Enemærker. Resignation og Pligtopfyldelse staa for ham som Skygger, der falde over Livets klare Glæde og gjøre Tilværelsen skummel, hvor den burde og kunde være solbelyst, og hvad der for Mange er Tanke- og Følelseslivets dyreste Eje, tager sig for hans Kritik ud som Rudimenter af en barbarisk, livstjendtlig religieus Tro, fra hvis Herredømme det gjælder om at emancipere Menneskeheden. Han har ved sin Samfundspolemik ægget og saaret — hvad han jo ogsaa havde til Hensigt; men ganske imod hans Hensigt er Følgen samtidig bleven den, at hans moderne Digtning er bleven uden nævneværdig Indflydelse paa Litteratur, Kunst og offentlig Mening.

I en mindre Gruppe af Skuespil fjerner Edv. Brandes sig i Emnet fra sin egen Tidsalder og anlægger en historisk Kolorit. I »Daarernes Formynder«, 1894, stiliseres det attende Aarhundredes franske Form, i »Asgerd« og »Muhamed« (begge 1895) er en strengere historisk Farve anvendt paa Billeder fra det kolde Nord paa Kristendoms-Indførelsens Tid og det varme Østen ved den nye Religions Frembrud. Herhen hører ogsaa det mindre Skuespil »Hos Sigbrit«, 1897.

Ogsaa som Novellist har Edv. Brandes forsøgt sig. »En Politiker«, 1889, vakte kun efemer Interesse som satirisk-polemisk Skildring af Partiforhold paa et givet Punkt af den politiske Kamp. »Lykkens Blændværk«, 1898, tager mere alment Sigte paa Livet og naaer dybere med sin Lære om *vanitas vanitatum*. »Det unge Blod«, 1899, gav Anledning til Sagsanlæg for utugtig Fremstilling; Forfatteren idømtes en Bøde. Noveller.

Større Betydning end ved sit dramatiske og episke Forfatterskab har Edv. Brandes havt for sit Parti og den fælles Sag som Organisator. Naar det i Broderens Essay om ham (»Gjbr. Mænd«) hedder, at hans Indignation over den Modstand, der rejstes mod Brandesianismen ved dens første Fremstaaen, gav hans Tro til Men- Edv. Brandes' Partiledelse.

neskene dens »første store Knæk«, og at han fra dette Tidspunkt af var »blandt de Ivrigste for at organisere Modstanden mod hint Parti«, saa ligger der i disse Ord sikkert en Anerkjendelse af, at han roligt og sikkert som en ung Bonaparte paatog sig at føre det litteraire Venstre over Alperne, og at Hæren sluttede sig til hans Førerskab og lystrede hans Ordrer. Han saae klart, at var der nok, ja altfor meget af Deklamation, saa var der til Gjengjæld en sørgelig Mangel paa praktisk Haandelag, og han følte sig kaldet til at afhjælpe denne Brøst. Det var paa hans Initiativ, at den litteraire Bevægelse sluttede Alliance med den politiske. »Det forenede Venstre« var i Foraaret 1878 blevet sprængt i to Grupper, den ene med Bojsen og Holstein, den anden med Berg og Hørup som Førere. Disse sidste og flere af deres Meningsfæller deltog i Festen for Bjørnson samme Efteraar (S. 608), og her var det Edv. Brandes, der sagde det forløsende Ord, idet han bebrejdede de radikale Politikere deres Mangel paa Interesse for Litteraturen og det litteraire Venstres Forfattere. Fra nu af sluttede Litteratur og Politik Fostbroderskab. Efter den store Folkehøvdings Ordre valgtes Brandes 1880 paa Langeland til Medlem af Folkethinget, og fra Nytaar 1881 var han sammen med Berg og Hørup Udgiver af »Morgenbladet«. Imidlertid kom den politiske Partigruppering paany ind under Forvandlingens Lov, og mod Slutningen af 1883 udsondrede Berg sine to Medarbejdere af Redaktionen. Dette gav Anledning til et nyt Bladforetagende som Organ særlig for Hørups politiske Stade og i litterair Henseende for den »europæiske« Radikalisme: Dagbladet »Politiken« stiftedes i Efteraaret 1884. Her har Edv. Brandes i en Aarrække — afbrudt af enkelte Rekreationspauser — brugt sin kritiske Pen som Theater- og Litteraturanmelder, og brugt den med Fynd. Parolen har været med eller imod! — ingen Mellemstandpunkter. Er Du med os, skal hele den med det nye Blad inaugurerede moderne Journalistik være til Støtte med alle sine Midler: stadige Smaanotitser, som kunne holde Publikum i Aande, opmuntrende Vink til de muligt Vaklende eller endnu Forsagte og — efter fuldbragt litterair Daad, lad den ogsaa endnu kun være dilettantisk — stor, uden Betingelse stor og ved sin Ubetingethed imponerende Anerkjendelse, som nok skal gjøre sin Virkning og krone sit Værk ved den idelige Gjentagelses hemmeligt fuldbyrdende Gjerning. Er Du imod os, da skal ogsaa Gjentagelsens Ihærdighed

Tidens Løb fuldende Nedbrydelsens Værk. Om Du var stærk ›m en Kampesten — naar der Dag for Dag falder Dryp paa Dryp: *ıtta cavat lapidem*. Eller Du elimineres af Tilværelsen, Du existerer :ke, Du er Luft for os. Efter Drachmanns Frafald fra Brødrene randes (hvorom nedenfor) blev hans Navn i en Aarrække — trods ıns livlige Produktion — ikke nævnet i »Politikens« Spalter. Han ır udslettet af Tilværelsen, og Bladet satte en journalistisk Rekord :d at anmelde Opførelsen af »Der var engang« uden at nævne orfatterens Navn. Han skulde svidende mærke, at han var belagt ed paveligt Interdikt — og omsider blev han da ogsaa saa mør, : han gik til Canossa.

Denne Strategi ledede Edv. Brandes som en klog og ubøjelig ører. I sine æsthetiske Bøger kan han give sig lidenskabeligt emkaldte Blottelser — som »*organisateur de la victoire*« ledes han ɹn af kold Fanatisme. Og den skal efter Sigende være den værste.

Som den sidste Gjennembrudsmand nævner G. Brandes ERIK KRAM, født 10. Marts 1847. Biografen bruger om hans forhistoriske id den snurrige Vending, at han »voxede op som en stærk, ære-ıær Dreng, der tidligt forsømte Pligterne i Skolen for at styrte sig ver Romanlæsning«. Ærekjærheden og Romantrangen fik et dyggere Udslag, da han forlod Metropolitanskolens næstøverste Klasse ›r — endnu ikke sytten Aar gammel — at gaa ind under Krigs-ırelsens Disciplin. Ved Indtagelsen af Als blev han haardt saaret, om fra Lazarethet tilbage til Kjøbenhavn og tog Artium 1866. 'en faa Aar efter indtrædende litteraire Bevægelse sluttede han sig rax til med sin Naturs fulde Frejdighed og har siden været dens ıldtro, om end ikke meget ydende Tilhænger. E. Skram.

Under Pseudonymet »Henrik Herholdt« udgav Skram 1877 ortællingen »Herregaardsbilleder«. Bag denne Bog — men er op til den i Tiden — laa Goldschmidts Smaafortællinger, hans Kjærlighedshistorier fra mange Lande« og hans to Romaner, og ıavirkningen er let kjendelig i Emne som i Stil — kjendelig som ı Stræben, der maa standse langt foran Maalet. Terrainbillederne ıve Selvsynets Anskuelighed, men Portraiterne ere ikke fuldt ægte Trækkene og Personernes Sammenstilling i Situation noget konrueret. 1879 udkom »Novellen« »Gertrude Coldbjørnsen« ndet Oplag 1898), Skrams store litteraire Bedrift og i mange Aar Gertrude Colbjørnsen.

for en utaalmodigt ventende Samtid hans eneste. Enkelte Cruditeter forargede ved dens Fremkomst, og endnu er der som overflødig Tydeliggjørelse af Handlingens Hoved- og Vendepunkt nogle Sider, der vilde vinde ved en Revision. Men Bogens Grundtanke, rettet imod erotisk Ulighed eller Uoverensstemmelse i Ægteskabet, er baade fin og fyndig, og »das ewig Weibliche« er i de kvindelige Hovedfigurer givet med zarte Linier og nænsomme Farver, om der end kan raade en stille Tvivl om, hvorvidt Gertrudes barnlige Uskyld og Ukyndighed ikke har et lille Stænk af koket Bevidsthed. Megen opmærksom Iagttagelse, megen forstaaende Opfattelse og diskret Gjengivelse er nedlagt i denne Bog, der i Aarenes Løb har overvundet den Modvillie, som først rejstes imod den, og nu staaer i Litteraturen som et Værk af Betydning og absolut som det bedste i Skrams ikke meget omfattende Digtning. De senere Fortællinger »Agnes Vittrup«, 1897, og »Hellen Vige«, 1898, have ikke vakt stor Opmærksomhed, ligesaa lidt som det 1895 skrevne »Kjærlighedsspil i tre Akter« »Ungt Bal«. Ved Stilens mandige Skjønhed og Fremstillingens fangende Evne staaer Skildringen af sønderjydske Forhold i »Hinsides Grænsen«, 1887, højt i dansk Prosa.

[...]turalisme [...]g Supra[...]turalisme

Mod Slutningen af »det moderne Gjennembruds Mænd« anstiller G. Brandes nogle Betragtninger angaaende Retninger og Sondringer indenfor den nyere Litteratur. Han mener, at de altfor hyppigt brugte og misforstaaede Stikord Idealisme og Realisme ikke have nogen Anvendelse paa den moderne nordiske Digtning; alle vore Digtere ere — i deres Egenskab af Moralister — Realister og Idealister paa eengang. Han foretrækker den mere omfattende Betegnelse Naturalisme, et Ord, der »rummer Alt fra det aandigste Sværmeri til den Virkelighed, der staaer lavest paa Stigen, i Poesien Alt fra den zarteste Alfemelodi hos Shelley til Ostesymfonien hos Zola, et Ord, som kun udtrykker den Begrænsning, at Grundlaget er Naturhengivelse eller Naturstudium, at Standpunktet er taget indenfor Alnaturen og ikke i det dogmatisk Overnaturlige.« Dette sidste Element existerer overhovedet ikke længer som Udgangspunkt eller Samlingspunkt for nogen moderne Litteratur. Det Overnaturliges Parti »raader ikke mere i Europas skjønne Litteratur

over en eneste Pen, om det end skriver en hel Del i Aviser« — »det klerikale Parti er i vore Dage ikke mere noget litterairt Parti, men et rent politisk« *).

For ret at indprente Stagnationens Bedrøvelighed i Sammenligning med Fremskridtets Livsglæde bruger Forfatteren et Billede, der fremgaaer af en meget almindelig Erfaring: den optiske Illusion, at naar et Jernbanetog i fuld Fart stryger forbi et andet stillestaaende Tog, have Passagererne i dette sidste den Fornemmelse, at det er dem, der kjøre — et Indtryk, der først ophører i det Nu, da det forbifarende Togs sidste Vogn er passeret forbi Koupévinduet. Nuvel — Anvendelsen af Billedet er følgende: »Det store klerikale Parti i Europa, der er en saa betydelig og respektindgydende politisk Magt, er, hvad dets litteraire Stilling angaaer, mageligt placeret i lutter første og anden Klasses Vogne og seer nu fra sit bekvemme Stade et ildsprudende Lokomotiv med sit Følge, det Jernbanetog, som er Fremskridtet, fare sig imøde. Ved den lange Karavanes ustandselige Bevægelse opstaaer da hos de Stillesiddende den Illusion, at de ogsaa selv er i Fart, at ogsaa de udgjøre et Bevægelsesparti, kun i modsat Retning. Ja lidt efter lidt gaaer denne Illusion over til den endnu stærkere, at det er det andet Tog, som ikke kommer af Stedet, medens de selv befinde sig i uafbrudt Fremgang.« Og denne Illusion holder aldrig op for de beklagelsesværdige Passagerer af første og anden Klasse, thi det muntre Iltog faaer ingen Ende, »det er ikke et endeligt Tog, men et uhyre, aldrig rastende endeløst Tog«, og Følgen heraf er, at

*) I en Efterskrift fra 1899 (»Samlede Skrifter«) tilføjer Forfatteren: »Det kunde synes, som om de europæiske Litteraturers Udvikling, siden dette sidste Afsnit blev nedskrevet, havde gjort de deri udtalte Ord til Skamme. Ikke blot er den mere ligefremme Virkelighedsgjengivelse i de to sidste Tiaar bleven trængt tilbage og hyppigst erstattet af en aandigere, mere sindbilledlig Fremstillingsmaade; men den katholske Kirkes sejrrige Fremrykken i protestantiske Lande har fremkaldt mere eller mindre fuldstændige litteraire Omvendelser og har bragt enkelte fremragende Talenter (som Verlaine i Frankrig, Strindberg i Sverig) til at hylde overnaturlige Magter, de tidligere havde fornægtet.« Brandes mener dog med fuld Sikkerhed at kunne paastaa, at denne Strømning i Sindene »for de udviklede Menneskers Vedkommende« kun er en Døgnbevægelse, en Modesygdom, som vil gaa over af sig selv under Paavirkning af det moderne Liv. »Den litteraire Klerikalismes Frembrud hist og her paa spredte Punkter er kun den sidste Opblussen af en Ild, der savner Næring.« — *Qui vivra verra!* Men faaer den Næring, saa turde det være Naturalismens ufordragelige Ensidighed, der har været den største Leverandeur.

det stillestaaende Togs Befolkning til evig Tid gladelig troer sig paa Rejse uden at lægge Mærke til, at »Lokomotivet for længe siden er spændt fra, at dets Damp er gaaet af det og dets Ild er slukt.«

Billedet kan være godt nok, men et Billede er nu engang ikke noget Bevis — det er et Postulat blandt mange andre. Dets Indhold kan dog føres videre ad den Vej, det har angivet. Det er jo nemligt hændt — ikke een, men flere Gange — at en af Fremskridtstogets Passagerer er bleven noget nerveus ved dets »aldrig rastende« Fart forbi alle Stationer og i sin Befippelse har taget et kraftigt Tag i Koupéens Nødbremse-Greb, standset Toget, stukket Hovedet ud af Vinduet og raabt: »Heida, Kondukteur! Det er her! Lad mig komme ud — jeg vil ud!«

...achmanns Replik«.

Det var dette, Holger Drachmann gjorde, da han strax efter Udgivelsen af »Gjennembruddets Mænd« lod »Dagbladet« for 11. Decbr. 1883 offentliggjøre »En Replik«, med Kongefølelse dateret »Palæet, Roeskilde« og rettet mod den af G. Brandes forklarede Oprindelse til »Derovre fra Grænsen« som bestilt Arbejde (S. 573). Han stempler denne Forklaring som »en Taktløshed blandt de mange af Hr. G. B. & Co.'s: det er en Anmasselse, det er, for at tale Dansk, frækt!« Og han fortsætter med uforbeholdne Ord: »Jeg ønsker i høj Grad at oplyse dette Punkt, et af de mange, der viser den naturnødvendige Kløft, som er bleven mellem mig og de Herrer. En Digression er nødvendig, men blot dette slaaer jeg fast med det Samme: De Herrer »Evolutionsmænd« ere blevne staaende, forstokket, blindt, fanatisk, fast paa Stedet, hvor de stod i Begyndelsen af Halvfjerdserne« [Hvilket Korrektiv til Jernbanebilledet!] »De kunne ikke se det; men Mange — heldigvis Mange kunne se med mig, hos hvem »Udviklingen« er foregaaet.«

Saa følger den bebudede Digression. Dens Tone forbauser unægtelig, naar man tænker fire Aar tilbage og husker »Paradehesten Parmo« (S. 611). Dens Ordlyd er nemlig følgende: »Hr. Dr. Ploug vil ikke tage mig det helt ilde op, naar jeg gjør opmærksom paa, at hvormeget der end har skilt ham og mig og stadig skiller os, saa har vi havt een Skjæbne tilfælles — ligesom det er vitterligt, at vi har dybereliggende Jordbundsrødder tilfælles, som en virkelig redegjørende Litteraturhistoriker nok skal kunne paapege, naar det litteraire Regnskab engang opgjøres for 60—70—80. Han har som

modnere Mand, jeg som langt yngre, ifølge noget fælles Usammensat, Ureflekteret, gjennem en længere og kortere Række af Arbejdsaar staaet i et litterairt-personligt Forhold til nogenledes den samme Natur: en spredt kundskabsrig, pointeret virtuosmæssig, paa samme Tid tør og klam litterair Dresseur, der imponerede ved at snakke Sort.«

Den gode Villie til at ramme Modstanderen — eller Modstanderne — med Ulivssaar er umiskjendelig i disse Ord. De »dyberelinggende Jordbundsrødder«, som Ploug og Drachmann skulle have tilfælles, er et velberegnet Kaardestik, sigtende mod Hjertet, og Sammenstillingen af G. Brandes med »Fædrelandets« uheldige Kritiker Cl. Petersen er ikke mindre velment. Ydermere slipper Drachmann Kaarden og griber det sønderlemmende Slagsværd, naar han fortsætter: »Dette skal engang siges D'Hrr., og siges med Eftertryk, at hvilke personlige og litteraire Tjenester en eller nogle af »det moderne Gjennembruds Mænd« har modtaget fra deres private eller offentlige Kontor — Maanedsskrift- eller Dagbladskontor — saa skrives hverken den danske eller noget Lands bedre Litteratur under nogensomhelst Betingelse, fra nogetsomhelst Synspunkt, paa den Bestillingsmaade, der smager af Boutiken, af Grossistlageret, hvortil man kunde antage at D'Hrr. med deres underjordiske Rødder er knyttet. — Dette skal derimod siges dem, at saalænge de i deres Kritiker og Essays — endogsaa de indbyrdes — tager Litteraturen, Essensen af en Periodes fineste og dybeste aandelige Rørelser, paa en saa letfærdig Maade, som de gjør — saa længe ville D'Hrrs. nerveuse, krampagtige Forsøg paa at kue og tvinge Litteraturen være ligesaa afmægtige overfor de »Yngre«, som deres blinde Raseri mod alle de »Ældre« har viist sig at være virkningsløst, skjæbnesvangert for dem selv og — hvad der vel bliver det Værste for dem selv — ikke engang længere underholdende.«

G. Brandes besvarede den følgende Dag Drachmanns »Replik« i en kortfattet Artikel med den malende Overskrift »Flyvesand«. Han indskrænkede sig nærmest til ved Brevcitater at vise, at den store Digter indtil det Sidste havde bevidnet den indflydelsesrige Kritiker sin ubrødelige Hengivenhed og varme Tak for velvillig ydet Vejledning og god Støtte.

I Forordet til »Det moderne Gjennembruds Mænd« betegnes Bogen som en første Række af litteraire Portraiter, og dens Fortsættelse bebudes. At denne ikke har seet Lyset, maa meget beklages. Det vilde have havt sin store Interesse at læse G. Brandes' Karakteristik af flere af Tidrummets andre Forfattere, ikke mindst af en fuldt ud saa moderne Skribent som Vilh. Topsøe, der som politisk Personlighed stod i skarp Opposition til Venstrepartiet.

V. Topsøe. VILHELM TOPSØE (S. 464) overtog 1872 Redaktionen af »Dagbladet« og bragte det frem til en større Udbredelse, end det nogensinde tidligere havde havt. Uden Ansvar for Bladets Holdning før og efter 64 (Krigen — Forfatningsrevisionen) stod Topsøe som den yngre Tids Mand forholdsvis frit overfor den Opgave, som det var hans Tanke at gjennemføre (vistnok i fuld Overensstemmelse med Billes Ønske), nemlig at give det ansete og indflydelsesrige Organs Konservatisme en Retning henimod en forstandig begrænset og for praktiske Reformer virksom Liberalisme efter den nye Tids Krav. Han saae frit og uhildet paa adskillige Samfundsproblemer, der ventede paa en Løsning i den frisindede Aand, som han var bleven paavirket af under sine Ophold i Amerika, i Schweiz og — under Krigen 1870 — i Frankrig. Men Reformernes Æra lod endnu vente paa sig, den politiske Strid vedblev haardnakket at dreje sig om Grundlovsbestemmelsers Fortolkning eller Forstaaelse, og paa dette Punkt maatte »Dagbladet« uvægerlig staa som den konservative Opfattelses Værge og Værn. Denne Marsch paa Stedet gjorde Topsøe utaalmodig og forstærkede den sarkastiske Skepticisme, der prægede f. Ex. de vittige Artikelserier »Fra Tilhørerpladsen« og Brevene fra »en Mand uden Mening«. Den førstnævnte blev udgiven 1878 i et tildels væsenlig omarbejdet Udvalg under Titel »Politiske Portraitstudier« og fremtræder paa eengang som et finere, mere udpenslet Sidestykke til Forfatterens Debutarbejde, Familieportraiterne i »Skizzer af Xox«, og — ved sin langt mere skarptskuende Psykologi og sin langt dybere Verdenserfaring — som en Bebudelse af den følgende novellistiske Digtning.

Jason. 1875 udkom under en i nogen Tid velbevaret Anonymitet Fortællingen »Jason med det gyldne Skind«. Det første Indtryk, man modtog af denne Bog, var det, at man i dens Forfatter ikke havde med en Hjemmefødning at gjøre; der gik igjennem den et Pust fra den store Verden udenfor, af europæisk og oversøisk

Bevandrethed, der medførte et videre Blik paa Forholdene og en Inddragning af andre Emner end i den dagligdags danske Novelleproduktion, som jo navnlig i »Gjennembrudstiden« indtil Kjedsommelighed afhaspede det idelige Thema: Modsætningen mellem Gammelt og Nyt, uden at man fik noget Indtryk af at Forfatterne kunde se ud over deres egen kjøbenhavnske Næsetip. I »Jason« røbede endvidere Verdensmandens og den iagttagende Betragters Erfaringsudbytte sig i Raisonnementernes vide Syn og pikante Form — Noget i Slægt med Victor Cherbuliez (med hvem Topsøe havde havt fortrolig Omgang i Genf, og hvis Fremstillingskunst han aabenbart stræber at nærme sig). Gjennem denne diskrete Elegance bryder stundom den urkraftige Humor fra »Skizzerne« frem, som i de ægte komiske Skildringer af den kjøbenhavnske Grosserermiddag og den store Fest hos den jydske Kammerjunker og Godsejer. Men gjennemgaaende er Fremstillingen reserveret ironisk, og selve Bogens Hovedtanke bunder i overlegen Livsironi, idet Handlingen bestemmes af det Elskovens Gjækkeri, der fanger Menneskens Børn i sit usynlige Spind og leder dem ad ukjendte Veje til et uanet Maal. Om den kvindelige Hovedperson, den unge Fru Ida, hedder det, at hun i sit Ægteskab med et ret banalt Hverdagsmenneske »var ikke utilfreds, men hun var heller ikke tilfreds, skjøndt hun egenlig ikke savnede Noget. Hun havde kun en vis Oplagthed til at nyde mere Erotik; ingen fortærende Sugen i Hjertet; ingen længselsfuld Lytten efter uhørlige Toner, men hun lod sig saare villig lokke til at lege med Erotik paa en egen fin Maade, som der ikke er nogen Betegnelse for, og som Ordet Koketteri forgjæves søger at fastholde i sit plumpe Tag.

Denne Leg leges overalt. Der strækker sig over den udviklede Kjærligheds beboede Verden et Territorium saa legemløst, usandselig fint, at Skærsommernatsdrømmens Feverden sammenlignet med det er haandfast og tung. Det er et Skyrige, vævet af ufødt Begjær, af ikke tilbleven Længsel, af Muligheder uden Virkeligheds-betingelser. I dette lette Rige indgaaes luende Forbindelser, som vare Minuter, der stiftes aarelange trofaste Forbindelser, som vilde gyse tilbage ikke blot for legemlig Virkeliggjørelse, men ogsaa for tydelig udtalte Ord. De vove sig højst, og det vel sjelden, kun ud i løse Antydningers Dæmring eller ligegyldige Ords skjulte Dobbeltklang.

Saadanne Forelskelser og Kjærlighedsforbindelser og Venskabsforhold mellem Mand og Kvinde svæve omkring overalt.

Der er Naturer, som ere ubeskrivelig graadige efter disse Forlystelser, disse Hengivelser og disse Triumfer. De Fleste kjende dem eller have dog følt deres fine

Henrykkelse, selv de, der føle sig mindst begunstigede af Kjærlighedslykke i den virkelige Verden, have dog i denne ulegemlige, lad det være i en Triumf, der er født og død i et Sekund, følt Bemægtigelsestagelsens Fryd ligeoverfor en anden Sjæl.

Ingen Laas og ingen Slaa holder igjen fra Udflugter til disse Egne. De, der nægte dette, vide kun ikke, at de have været der, have ikke forstaaet den Vej, de have betraadt. Ingen Hustru, ingen Ægtemand føle sig derfor sikker! En Hustru kan forsvinde i et Øjeblik af Mandens Favntag, uden at han aner det, og selv den mest trofaste Ægtemand er sin Hustu utro, lad Utroskaben vare et Sekund og være ham selv en evig Hemmelighed.

For Nogle ere disse Følelser en uklaret Hemmelighed, Andre løfte Sløret og forstaa dem, om de end ikke gjøre sig dem helt bevidste, thi deres lette Natur tillader i høj Grad den Enkeltes Sjæl at tilsløre dem for sig selv. Erotikens evige, uafladelige Jesuitisme er maaske stærkest i denne Del af dens Verden.«

Det erotiske Moments Indflydelse paa Personernes Livsskjæbne er den bevægende Kraft i »Jason«. I et enkelt løsrevet Nu vækkes af den unge franske Pige ombord paa Postdamperen Hastings i Aaringer uvirksomme Erotik. De skilles i næste Nu for aldrig mere at gjense hinanden; men Stemningen bliver siddende og overføres ad indviklet snoede Veje paa Ungdomsveninden Ida og vækker hos hende det slumrende Frø til Liv og Væxt, men i Udfoldelsens yderste Øjeblik — »zwischen Lipp' und Kelchesrand« — fødes af en gjenvakt Erindring en Modstrøm, der for evig bortskyller hin Følelse. Dette er naturligvis ikke hensat som vilkaarligt konstruerede Kjendsgjerninger, men motiveret gjennem Fortællingens Gang. Denne Motivering er just Forfatterens Kunst.

»Jason« vakte ved sin Fremkomst megen Opmærksomhed og ikke liden Forventning om en følgende Bog fra samme Pen. Den kom 1878: »Nutidsbilleder af Forf. til »Jason med det gyldne Skind««, en Fortælling, hvis Værdi i næsten alle Henseender overgaaer Forgængerens. Den er ikke saa subtil i Tanken som hin, men til Gjengjæld mere nærværende og konkret for Læseren; den er ikke mindre fin i sin Psykologi, men denne er anvendt paa saa at sige mere levende Mennesker, mere kjendte Typer; her er den samme diskrete Satire, men den gjennemsyrer mere den hele Fremstilling, og da Figurgaleriet her er talrigere, faaer den flere Gjenstande at tumle med og større Raaderum at bevæge sig paa. Thi »Nutidsbilleder« er fra een Side seet en social Roman, nærmere bestemt en politisk; den ironiserende Tilskuers Iagttagelser fra »Portraitstudierne« ere her fortsatte med skarpt Blik og stort Kjendskab til de virkelige Forhold. Med rolig Haand skræller Forfatteren

Lag paa Lag bort af de oratoriske Fraser og den som Almenvel forklædte Egoisme og viser os det politiske Livs Machinationer og Transaktioner *in puris naturalibus* — men uden Bitterhed, kun med et skeptisk Smil om Læben, der synes at sige: »Saaledes er Virkeligheden, og saaledes have I selv lavet den — og saaledes ville I jo helst have den, saa der er ingen Grund til at gjøre stort Postyr af den Ting.« Skildringen af Forhandlingerne i og udenfor Rigsdagen angaaende Lillelavby-Banen og Færgeprivilegiet ikke mindre end Middagsselskabet hos den mægtige Bankdirekteur ere Perler af politisk Satire. Med saadanne Skildringer er saa sammenknyttet Figurtegninger som den højtstræbende Digter, der aldrig naaer sit drømte Ideal, og den praktiske Maler, der ikke søger sin Inspiration i Skyerne, men ved jevnt dagligt Arbejde driver det til at blive en dygtig Kunstner — ikke at tale om den hele Række af fine, fornemme Personligheder fra Rangens øverste Klasser.

Vilhelm Topsøe.
Buste af Aksel Hansen fra det af »Journalistforeningen« rejste Monument paa Assistens Kirkegaard.

Topsøes bag Ironiens Slør dulgte Foragt for de graadige Fremadstræbere, de plumpe Parvenuer, har sit Komplement i hans Sympathi for de stille tilbagetrukne Beskuere af Livets Færd, de fine Naturer, der helst holde sig borte fra Kampens Støj og Smuds. Er denne aandelige Fornemhed nu tilmed parret med Fødselens eller Stillingens Fornemhed, saa er Alt, som det skal være — saa er Topsøe, hvor han helst vil dvæle, i Selskab med stolte, kloge, fintmærkende Kvinder som Frøken Rønnov (i »Jason«) og Helene

(i »Portrbl.«), med den gjennemnoble Greve (i »Jason«), den veltjente, dygtige Gehejmeraad fra Enevældens Embedsverden og hans Søn Flemming, »Portraitbilledernes« skeptiske, men højsindede og ædelttænkende Helt. Aristokratiske Interieurer og diplomatiske Milieuer ere kjærkomne for Topsøes Pen, og han glemmer ikke saadanne illustrerende Smaatræk som at Grevens nylig modtagne fine spanske Dekoration medfører »ærefulde Privilegier i Retning af at kunne beholde Hatten paa og faae Kanonskud, naar den opdages af Fæstnings- og Skibskommandanter«, eller at det hvide Johanniterkors paa den tydske Legationssekretairs sorte Kjole er et »usvigeligt Vidnesbyrd om højfornem Byrd«. Han kjendte sin Gothakalender, og usandsynligt er det ikke, at han — som Nogle vilde mene — aspirerede til en diplomatisk Ansættelse som Afløsning af Journalistiken. Et Præcedens forelaa jo.

a Studiebogen.

Aaret efter »Nutidsbilleder« udkom »**Fra Studiebogen**« (1879), hvis Indhold (»En første Kjærlighed«, »I September«, »Stillleben«, »Daphne«) dog er af ældre Datum, skrevet og tildels offentliggjort før hin Bog. Men just som man med Rette ventede sig nye Frugter af dette under saa usædvanlig løfterige Auspicier begyndte Forfatterskab faldt Topsøe under sit Landophold i Juli 1881 som Offer for en hærgende Difteritis-Epidemi, kun lidt over fyrretyve Aar gammel. Om Efteraaret opførte det kgl. Theater det blandt

myndige i Kjærlighed. — agne Folk.

hans Papirer forefundne Skuespil »**Umyndige i Kjærlighed**«, som blev godt modtaget, og Aaret efter offentliggjordes i »Ill. Tidende« det efterladte Novellefragment »**Slagne Folk**«. Dette viste noksom, hvad man havde tabt ved Forfatterens tidlige Bortgang. Ogsaa dette Arbejde aabenbarer Topsøes dybe Sympathi med de stille Existenser, men her har han opsøgt dem paa Livets Skyggeside, blandt de Smaa og Svage, de Forurettede og Tilsideskubbede, og det er en hos ham ellers ret usædvanlig Varme, som gennemstrømmer denne Skildring, i hvilken Naturbillederne fra det kristianshavnske Terrain ikke ere de mindst tiltrækkende. — 1891 udkom Topsøes »**Samlede Fortællinger**« i tre Bind.

Gjellerup.

KARL ADOLPH GJELLERUP er født den 2. Juni 1857 i Roholte Præstegaard ved Faxe; Moderen var en Fibiger, Søster til Ilia og Mathilde (S. 535), og efter sin Faders Død kom han i Huset hos hendes Fætter Johannes Fibiger (S. 533), der dengang var Kapellan

ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn. Karl Gjellerup blev sat i Haderslev Læreres Skole, tog 1874 Artium og fire Aar efter theologisk Embedsexamen. Men allerede da var han kommen langt bort

Karl Gjellerup.

fra Theologiens Aand. Han havde levet et stille, afsondret Studenterliv og derved faaet Tid til en udstrakt Læsning af græsk, engelsk og især tydsk klassisk Litteratur. Først og fremmest var Schiller hans Yndling, næsten hans Afgud; ved Siden af ham stod Heine som

den mest beundrede. Den Førstes Hellenisme og den Sidstes Skepticisme undergravede stilfærdigt, men sikkert den Livsanskuelse, det theologiske Fakultet søgte at indpode ham, og da der til den stadige Læsning af disse Digtere (og Shelley) sluttede sig Studiet af Tübingerskolens Bibelkritik, fuldendtes den pur unge Theologs Overgang til Fritænkeriet omtrent paa samme Tid som — eller endog noget tidligere end — han tog sin Universitetsexamen. Saasnart han havde denne bag sig, begyndte han en æsthetisk Produktion, der skulde gjøre Propaganda for hans Ideer. Under Pseudonymet Epigonos udgav han 1878 Novellen — eller, som han selv

Idealist. benævner den, »Skildringen« — »En Idealist«, et lidet betydeligt Arbejde uden synderligt Præg af Originalitet eller Forfatterpersonlighed; hvad man mest lægger Mærke til er, at Fortællingen er formelig overdrysset med Citater af Heine, dernæst at Forfatteren er en Elsker af Musik, thi musikalske Situationer fremstilles idelig og idelig, samt endelig naturligvis, at han er en hvidglødende Hader af Theologien, hvis Intethed bevises gjennem Disputer mellem en borneret Præst og Bogens fritænkeriske Helt, hvis Navn Max jevnlig giver Anledning til at apostrofere den unge Piccolomini i Schillers Tragedie. Under sit Navn udgav Gjellerup 1879

[illegible]nge Danmark. Fortællingen »Det unge Danmark«, i hvilken man gjenfinder omtrent de samme Ledemotiver, som i Debutarbejdet, medens den dog røber en mere udviklet Fremstillingsevne og større Underholdningsgave end dette. De theologiske Syndebukke ere her Fritænkerhelten Knud Vinges Fader, der dog behandles med nogen Egard, fordi hans Standpunkt hviler i den efter Hegel og Schleiermacher raadende Kritik, og den orthodoxe Pietist Branner, der selvfølgelig fremstilles som en baade aandelig og legemlig Karikatur af nedrig Art. Paa hans Navn som paa andre Ord laves der nogle ulyksalige Brandere, som unægtelig skæmme Stilen. Heiniserende Digte gjennemsyre Fortællingen og vække lidet tilfredsstillende Erindringer om Forbilledets kaustiske Vid og fuldendte Form. Gjellerup er overhovedet ikke nogen smidig Versifikator, og i hans Form mærkes for ofte den Stønnen og det Slid, Arbejdet volder; des [illegible]rre Grund er der til at fremhæve et enkelt udmærket Digt som »[illegible] unge Danmarks« sidste metriske Indskud »Rul frem de mørke Bo[illegible] Rad«. En Slags musikhistorisk Interesse har Bogen ved en flygti[illegible] Skizze af N. V. Gade paa Musikforeningens Dirigentplads. — 188[illegible]

udkom »Antigonos, en Fortælling fra det andet Aarhundrede« — »tilegnet Dr. Edv. Brandes af hans Ven Forfatteren«. Den fjerntliggende Handling er fortalt med objektiv Tilbageholdenhed — ud fra det valgte Betragtningspunkt, om hvilket allerede Bogens Begyndelsesord give Underretning: »Det var i Kristendommens Ungdoms- og Heltedage. Intolerancens Religion var bleven modtaget med Intolerance. Den hedenske Fromhed brød nu og da ud i dyriske Overfald paa de galilæiske Atheister« o. s. v. Emnet er den kristne Kirkes Kamp med Grækeraanden og Romervælden saavelsom de indbyrdes Stridigheder mellem Menighederne, og Forfatteren lægger megen Belæsthed for Dagen i Skildringen af Gnosticismen, som Gjellerup overhovedet er udrustet med saare mange Kundskaber og kun har den Fejl, at han hyppigt fører Raamaterialet ind i sine digteriske Arbejder uden at smelte det organisk ind i Fremstillingen. Antigonos.

Trods deres Mangler vakte disse Skrifter ikke liden Opsigt paa Grund af deres uforsagte Polemik, og Gjellerup vandt hurtigt Navn som en af den radikale Bevægelses talentfuldeste og slagfærdigste unge Kræfter. Var der endnu nogen Bro til Fortiden at bryde af, saa foretog han dette Brud eklatant med Digtsamlingen »Rødtjørn« (1881). Den er tilegnet Dr. Brandes, og ham gjælder den begejstrede, ja ligefrem forelskede Hyldest i et af Bogens største Digte, det firedelte »Ave«, der begynder som Skildring og ender som Hymne. Digteren sidder paany i det »forhadte, savnløst forladte« theologiske Auditorium, hvor han »barnagtig trodsig« havde ridset blasfemiske Vers med sin Pennekniv i de nylakerede Borde, og paa Kathedrets stygge Skafot synes han endnu at se »den beskikkede Profos«, ɔ: Professoren, »beredt til i en Haandevending at statuere et Exempel, os til Skræk og Varsel, hvis paa disse Bænke en Yngling af den Sygdom led: at tænke.« Dog — dette er heldigvis en grim Drøm: Rødtjørn.

Jeg vaagned; — pludselig hver Mund blev stum;
en Knirken lød; — man rejste sig ved Døren;
og rundtom rejste sig den hele Vrimmel.
Jeg selv stod hurtig op, og næsten førend
Tankeprofossen med sin Ryg saa krum,
som bar han — Atlas lig — en vældig Himmel
af Overtro, var af mit Syn forsvunden,
stod Du deroppe ung og rank og kjæk. —

Hins brede, hjemmegjorte Hvergarnstræk
med det usikre, vamle Smil om Munden
forsvandt med Et for dit Fysiognomi,
udpræget, sjeldent, fint og stærkt som Silke
fra Orientens Væverstol, hvori
man tydelig kan se hver Isletstraad,
som her jeg skued Fibrene, til hvilke
Naturhusholdningen endnu fik Raad,
dengang den væved Slægtens Adelstammer.
Din spinkle Rankhed bøjede sig let
og smidig som en sleben, fin Fleuret,
der vippende i Tidens sikre Haand
den blege Overtro i Hjertet rammer
og gjennemskjærer Tankens møre Baand
og staaer i Dæk mod hele Sværmerhadet.
Mørkladen, fremmed, syntes jeg Du bar
Budskab til Nordens Havgus fra en klar,
solhed, i evig Skjønhed ungdomsbadet
farverig Sydegn, af hvis Ild i Arv
Du modtog den vulkanske Lavamarv,
hvoraf saa mangt sin Flammenæring fik:
de iltre Fagter og det hurtige Blik,
det lyse Smil, de dybe Jordskjælvstanker,
de Ildsprudsord, hvis Gnistregn gjennemfløj
den side Fordoms Mosetaages Banker,
truende, pragtfuld, ødsel, farverig.
Og da Du med et Kast tilbage strøg
det stærebIanke Haars nedfaldne Flig,
saae vi, der med Beundring kjendte Dig,
med Skjønhedslinien Dømmekraften blande
sit Stempelmærke paa din brede Pande,
som Vindens Bølgekrusning blander sig
paa Havets Plan med Strømmens Hvirvelvej.

Kjærlighedserklæringen gaaer, som det saa hyppigt hænder, senere over til Helgendyrkelse, hvor Digteren paakalder sit Idol som »vor Helligaandsridder! vor Sanct Georg!«

Samlingen er naturligvis fuld af Polemik: Digtene »De Lunkne«, »Til Reaktionen«, »Morgenstemning«, »Ode til den hvide Kritik«, »Lejrscene« (med en ubehjælpsom Efterligning af Kapucinerharanguen i »Wallensteins Lejr«) o. fl. Alle Partiets Stikord tilegner Gjellerup sig og skruer dem endnu et Par Omgange højere tilvejrs. Han beder Skjæbnen om som »Livets Skat« at forunde ham »et Navn, forhadt af deres Had, som hade« hans Afgud G. Brandes, han nedsabler »Zeloternes Bande og Rigets Magnater

og Prèssens Hunde og Renegater«, sluttende sig med Selvopofrelsens Begejstring til det litteraire Venstre, som vel kun er »en Haandfuld Mænd — men Folk, der alle blev i Aandens Ilddaab døbt.« Ogsaa Skolens vistnok nærmest af en Slags barnlig Trods fremgaaede Forkjærlighed for det Hæslige og raat Stødende er Gjellerups i Bunden fine, i visse Henseender kvindelig zarte Natur med paa; Digtet »Tubal-Kain« er et fulminant Exempel paa denne Udskejelse, og det berømte Billede af den opgaaende Maane, der viser sig for ham »som en Kæmpebille, luerød som en Mandrille-Hans haarløse Bag«, er endda ikke den værste Cynisme i dette monstreuse Digt. Man har træffende kaldt Gjellerup paa dette Stadium af hans Forfatterskab for det litteraire Venstres *enfant terrible*. Om det saa var Drachmann, søgte han i Sagens Interesse at slaa Vand i det spilkogende Blod ved i et Rimbrev at tilskrive ham:

Og derfor, unge, tapre Ven, byt om
din Trommestik med en Spaserestok!
tag Handsker paa, thi tro mig, det er nok
— med dine Evner, din Indignation,
dit Mod, som jo blev prøvet før idag —
at vise Uniform og tone Flag
blot ved at stille stadig sin Person
paa Hjørnet hen, hvor Godtfolk giver Møde,
og hilse dem: Højstærede Afdøde!

Men Gjellerup er ikke til at styre. Han svarer Vennen, at skulde han nøjes med en Stok, saa maatte det ialfald være en af samme drøje Kaliber som den, Drachmann selv plejer at bruge.. Billedet af den lille, spinkle Gjellerup, væbnet med Drachmanns Egespir, er ikke uden Komik. — »Rødtjørns« øvrige Indhold er af meget forskjellig Art og ikke mindre forskjelligt Værd. I ikke faa af Digtene er Paavirkningen af Swinburnes Reflexionslyrik at spore, og i dem kan Reflexionen være dyb nok, men Lyriken langtfra klar nok. Finest bliver Udtryk og Melodi, hvor Digteren ikke vil forcere sig op til de store Højder, saaledes i et fordringsløst lille Digt som »Siskensang« med saa letflydende Vers som f. Ex. dette:

Ak, gjerne jeg vilde
kun friste en lille
og ubekjendt Spille-
mands Kaar,
hvis vi maatte bygge
vor Rede saa trygge
i bladhegnet Lykke,
som Stormen ej naaer,
og kun af dit skjønneste
Smil maatte lønnes de
dugklare Toner, som Du kun forstaaer.

Gjellerup var ved Studiet af nyere engelsk Litteratur bleven en ivrig Tilhænger af Darwin og de samfundsfilosofiske Forfattere.

Denne nye Kundskabserhvervelse gav sig Udslag i en Afhandling om »Arvelighed og Moral«, der belønnedes med Universitetets Guldmedaille i Foraaret 1881 og udkom samme Efteraar, men i en saa omarbejdet og — især ved nogle Betragtninger over Selvmord — udvidet Skikkelse, at Fakultetet ikke kunde vedkjende sig den som det prisbelønnede Arbejde. Dette gav Anledning til et kultusministerielt Paabud om, at præmierede Prisafhandlinger fremtidig skulde opbevares i Universitetes Arkiv, for at man kunde »kontrollere eventuelle Misbrug i lignende Retning«.

...lighed og Moral.

...manernes ...ærling.

1882 udgav Gjellerup »Germanernes Lærling, et Livsafsnit fra vore Dage«. Fortællingen er i Udkast og Gjennemførelse en fuldstændig Parallel til Schandorphs Aaret forinden udkomne »Thomas Friis's Historie«; i begge Bøger fremstilles et Almuebarns Udvikling fra det bestaaende Samfundslivs Paavirkning gjennem Kamp og Anfægtelse til Brud med det Gamle og Tilslutning til religieus Emancipation og radikal Politik — de ende endog begge med samme Pointe: Heltens Valg til Rigsdagen som Forkæmper for de nye Tanker. Her er ingenlunde Tale om, at den ældre Forfatter har paavirket den yngre til Efterfølgelse eller endog Efterligning; Parallelismen viser blot, til hvilken Grad af skablonmæssig Uniformitet den nye Skoles Forfattere vare blevne dresserede — med eller mod deres Vidende — i deres Betragtning af deres Tids Samfundsliv. Endnu een Egenskab have de to Bøger tilfælles: en saa trættende Bredde, at deres Gjennemlæsning bliver en Taalmodighedsprøve, som sent forvindes. Hos Gjellerup foraarsages denne Bredde dels af de endeløse theologiske Redegjørelser og Disputer, dels af hans Mani for — efter de dagjældende franske Forbilleders Methode — at trække sine Læsere gjennem en Uendelighed af ordrige Naturskildringer og Interieurer, hvis vidtløftige Udmaling af Enkeltheder er mere forvirrende end oplysende; han kan end ikke traktere et Par af sine Personer med en kvart And i Hôtel d'Angleterre, uden at benytte Lejligheden til at fortælle, hvorlunde de »gjennem den store Aabning saae ud i Gaardens Mørkhed og dunkle Gjenskin af Salslyset. Udenfor Randen af Vinduet tegnede sig skarpt den hvide Sokkel og Piedestal af en Søjle; længere tilbage anede man en Kolonnade paatvers, medens foran den en mat, fugtig Blinken i tættere Mørke antydede Laurbærtræerne. Men den gulige Bagmur med de levende og opefter malede Vedbendranker

havde, saa langt Synet naaede, Udseendet af et fint kniplingshullet Træskjærerarbejde, paa hvilket Glaskuplerne fæstede en Række svagt lysende Pletter med Kugleglans af store Dugdraaber, medens Jernopstanderne skimtedes under dem som Vandstraaler — uformede dunkle Farver, som Øjet kun samlede til et Legeme ved Modellen af den Kandelaber, der fra Rækværket rejste sig lige udenfor Vinduesaabningen« o. s. v. — Bag Hovedfiguren, den unge Sønderjyde Niels Hjorths Udvikling skimtes Forfatterens egen: han paavirkes tidligt af germansk Klassicisme, hvis rationalistiske Aand lidt efter lidt — især efter Læsningen af »Nathan der Weise« — underminerer hans Tro og vanskeliggjør ham hans theologiske Studium, indtil det orthodoxe Fakultet tilsidst forbyder Hæretikeren at gaa op til Examen. Han forelsker sig saa i en ung germansk Dame, der ligesom han kan sin Heine udenad, og lægger Grunden til sin Fremtid ved at lade sig vælge til Folkethingsmand. Et baade i kunstnerisk og moralsk Henseende stødende Træk i »Germanernes Lærling« er det, at samtidig med at Brøchner og Rasmus Nielsen nævnes ved Navn og fremføres som historiske Existenser, formummer Forfatteren sit hvasse Angreb paa en tredie Professor, den af ham særlig hadede Theolog, fremstillet under et fingeret Navn, men ved Skildring af det Ydre og ved Benyttelse af hans private Liv tegnet saa tydeligt, at Ingen kan tage fejl af Originalen trods den Karikeren, hvormed han præsenteres som en latterlig Person — værgeløs mod dette Snigløb, der forøvrigt var et i den nye Litteratur hyppigt anvendt Kampmiddel (se Kr. Arentzens Ytring herom S. 528).

Gjellerup var endnu kun femogtyve Aar gammel, da han allerede havde taget saa livlig Del i Frembrudskampen. Han fik nu det varmt nærede Ønske om en Udenlandsrejse opfyldt. Ligesom sin Helt i »Germanernes Lærling« havde han »mod Weimar en Længsel som en Mohamedaner mod Mekka«. Hvad Under da at han begyndte sin Rejse med at betræde Thüringens klassiske Jordbund — Jena, Weimar og Wartburg — ligesom han mod dens Afslutning gjæstede Oldtidens klassiske Hjem Grækenland; forøvrigt besøgte han Schweiz, Italien, Tyrkiet og Rusland. To Bøger skrev han undervejs: Novellen »Romulus« og »Kammer-Novellen« »G-Dur«, Romulus.
begge udkomne 1883. Her er Vildmandshammen strøgen af; man G-Dur.
har en hel ny Gjellerup for sig. Rejsen har bragt ham paa Af-

stand fra de hjemlige Trakasserier, det oprindeligt Fine og zart Modtagelige i hans Natur bryder sejrende frem, og det viser sig, at hans Yderlighed i Kampen havde været en loyal Karakters Troskabsfølelse mod det eengang adopterede Standpunkt, efter at han, i Splid med mange af sine mest naturbestemte Forudsætninger, »med Ungdommens Absoluthed var gaaet over Stag«, som han senere har sagt, »og havde givet sig hen i det Ny«, paa en Tid, da han »endnu langtfra var moden nok til at magte og sammenarbejde Modsætningerne eller at finde den for ham naturlige Midte.« Endnu kan han ikke ganske slippe den theologiske Debat, og sin politiske Radikalisme fornægter han ejheller; men Stoffet er nu objektiveret og den lyriske Stemning holdt i Tømme. »Romulus« er en nobel Bog om noble Mennesker, godt fortalt og med klar Karaktertegning. Mindre betydelig er »G-Dur«, hvis egenlige Thema lader vente noget længe paa sig og end yderligere afsluttes saa brat, at man lidt skuffet staaer ved Slutningen, hvor man endnu ventede en fortsat Behandling. Med sin musikalske Viden faaer Forfatteren her Lejlighed til at brillere og afslører sig ogsaa her som en ægte Germanernes Lærling i sin Forkjærlighed for tydsk Musik; han er en ubetinget Wagnerianer.

Brynhild. Tragedien »Brynhild« udkom 1884. Den er dediceret »til Eugenia«, Navnet paa hans tilkommende Hustru, en tydsk Dame, Datter af en Gymnasiallærer i Dresden og tidligere gift med en Fætter til Brødrene Brandes — et Ægteskab, der aabenbart har været af afgjørende Betydning for Gjellerups senere Forfatterskab og hele Stilling i Litteraturen. Med »Brynhild« kan intet af hans tidligere Arbejder maale sig i poetisk Skjønhed og Kraftfylde. Her møder Litteraturen endelig engang igjen den store Poesi, om hvilken Paul Heyse i en Samtale med Karl Gjellerup har sagt, at »selv naar den skildrer uhyggelige og frygtelige Karakterer, gjør den det paa en saadan Maade, at de stærke Kræfter, som man seer i Virksomhed, vækker ens egen Energi, saa at man gaaer styrket og ikke nedslaaet fra Skuespillet.« Det er netop denne Virkning, Digtet efterlader, naar man er naaet til Slutningskorets skjønne og mægtige Ord om Sigurds og Brynhilds Skjæbne:

Ej Skjændsel der var
eller syntes at være,
ej æsked de Skjæbnen ved Brøde.

Saa elsked i Ære
det Ædlingepar,
saa kydsk var de Kaarnes Møde.

Ej vexled der Valg i Valkyriens Bryst;
der hused hos Helten ej Letsinds Lyst;
skjøndt svegne de sveg ej,
fra Retten de veg ej,
men dem lagde Nornerne øde.
End saa's i Verden ej Troskab saa stor,
ej Elskovskvider saa tunge.
Thi skal deres Navne ej ældes i Nord
eller tabes fra Tydsklands Tunge.

De sidste Ord ere betegnende. Sagnet om Vølsunger og Gjukunger, om Sigurd Fafnersbane og Valkyrien Sigdrive er Fællesejendom for det skandinaviske Norden og Germanien og har tiltalt Gjellerup end yderligere, fordi dets kunstneriske Behandling i nyere Tid er bleven knyttet til Rich. Wagners Navn som Kulminationen af hans Kunst. Ved at behandle Emnet i den græske Tragedies Form — dog noget frit i Valg af Metrum — har Gjellerup lagt Stoffet end mere tilrette for sin klassiske Smag og saaledes stillet sig en Opgave, som fra alle Sider berørte hans dybeste Sympathier. Er Kunstværdien afhængig af Emnets og Udarbejdelsens Værdi for Kunstneren, saa forklares herved denne Digtnings særlig fremragende Plads i Gjellerups Produktion. Han har her arbejdet sin Pathos op til dens Højdepunkt og ladet sin ideale Livsbetragtning vælde ud i brede Strømme, lad saa ogsaa være, at Formen et og andet Sted klikker eller Udtrykket i sin Højstemthed kan savne den strax gjennemsigtige Klarhed. Man læse som en Prøve paa Stil og Tone Korsangene om Nornerne og Freja:

Første Halvkor.

Fra urfjern Tid er det sagt,
fra Fædre til Sønnerne bragt,
at Thursekvinder trende
har Skjæbnens Traade ihænde.
Over Urda-Kilden den rene
sidde de Spindersker tre
beskygged' af Ygdrasils Grene,
spindende Lyst og Ve,
vindende Liv og Død
af aldrig hvilende Tene
for hver, som paa Jord blev fød.
Over dem Susen fra Krone
og Bølgemumlen om Fod —
deres hvidmos-hyndede Trone
er Askens knudrede Rod.
Ej se de hinanden, og ej
de mæle; læned' mod Stammen
sidde de tause sammen,
stirrende hver sin Vej.
Urd lader den hvirvelvante
Guldten drejende svirre;
med Læber, hvor Uldfnug dirre,
væder og glatter Verdande
den Traad, som Søsteren gav;
men Skuld klipper Traaden af.
Ej rører dem selv, hvad de spinde,
de huse ej Medynk i Sinde,
Øjnene stirre sig blinde,
Munden er lukt som en Grav.

Andet Halvkor.

Dog endnu en Norne vi kjende
og frygte og ære med Gru,
alene mer end de trende
hun virker med gaadefuld Hu,
Fruen fra Folkvang-Salen
med Brisingemen over Bryst;
som saaer det Halve af Valen
og deler med Ygg dens Høst; —

Freja den fagre Gudinde
for Elskovs Smerte og Lyst,
hun sætter sig hen at spinde
højt ved den himmelske Rok,
og Hør er Asynjens Lok,
og Stjerner er blinkende Tene.
Ved Arbejdet sidder hun ene,
den lyse Skærsommernat,
naar Ildfluer tindre i Krat,
naar Kornmod skjælvende lyner
langs Himmelranden, lig Tog
af gjækkende gyldne Syner
under dirrende Øjenlaag.
Hun spinder med Hulken og Sange
og tvinder med Latter og Graad,
saa smidig myg som en Slange,
saa fin som Spindelvævs Traad —
forgyldt af Taarer, der drysse
fra Øjet som Blomstens Dug —
ved evige Læbers Kysse
glattet for Ruhed og Fnug —
som en Svøbesnor, der er vaad,
saa sejg og saa bidende haard —
saa lind som en Jomfrus Haar —
saa ren som Regnen i Skyen,
saa smudsig som Vandet i Byen —
saa skør som Glar og saa fast
som Fangetaarns Baand og Bast —
til blødende Saar at forbinde,
til at pidske og spænde i Aag,
til at flagre for alle Vinde,
til at lede i Vildgangens Krog,
til at fange og holde i Snare,
til at bære, hvor Afgrund er brat
som et Bjergmands-Tov — til at vare
et Liv eller holde en Nat: —
saa virker den fagre Gudinde,
glad som et legende Barn
og streng som en uløst Gaade,
fuld af Rædsel og Grumhed og Naade,
Elskovens Vidundertraade
til Skjæbnens vildsomme Garn.

ıdreaaret. Om sin Rejse fortalte Gjellerup i »En klassisk Maaned«, 1884, og »Vandreaaret«, 1885. Den sidste Bog er mærkelig ved sin Undsigelse til Brandesianismen eller Opsigelse af det tidligere Lensforhold. Allerede i de første Skildringer fra det klassiske Tydskland stikker Opsætsigheden Hovedet frem. Forfatteren sidder ved Schillers Havebord i Jena og tænker paa »Mestersangernes« Opførelse den foregaaende Aften, paa Ordene »Herr Walther von der Vogelweid, der ist mein Meister gewesen« — og ved Ideassociation kommer han til at tænke paa Forholdene derhjemme. »Der mener de vel alle at vide paa en Prik, ved hvilket Laug jeg er indskrevet, og der sidder vel ogsaa en eller anden Mester, som roser sig at at have banket mig Reglerne ind, og som er beredt til at stikke sit Hoved ud af Mærkerstolen og hvæse sit »versungen und verthan!« naar han har smurt sin Tavle fuld af mine Synder mod Skolens Tabulatur. Saa gjælder det, om Stemmen kan lyde ud over den lille Kreds af smaa Mestre og af veloptugtede Læredrenge og give Gjenlyd i Folket. Saaledes tænkte jeg dengang, og nu, da jeg skriver dette, er min Anelse allerede gaaet i Opfyldelse. Hr. Beckmesser har holdt sin Mærketavle i Vejret og truet de Par Fugle, der begyndte at synge højt med eget Næb; —

de skulde afklædes de glimrende Fjer, som er laant Gods og Mesterens ufortabelige Ejendom. Saa sagte, I Herrer Mestre! Har I laant os, saa har I trukket Eders rigelige Renter, og det er ikke saa sikkert, hvorledes det egenlig staaer sig, naar Regnskabet bliver opgjort. Litteraire Dilettanter og Forfattersnobber, dem kan I rose Jer af at have skabt en Hoben af, men Digterne faaer I lade Naturen om.« — I Weimar kommer Forfatteren til at tænke paa Goethes og Schillers Brevvexling med dens høje Kunstideal, og hans Tanker gaa videre til den fade Dilettantisme, der præger den nye danske Litteratur med dens Horde af tomme Eftersnakkere. »Fra den kritiske Banebryder have disse Efterfølgere taget Alt hvad der fandtes af deres, det overfladisk Affejende, det letfærdig Postulerende, og de kunde saameget lettere slaa om sig dermed uden Skrupler, som de ikke vare plagede af nogen Art videnskabelig Ballast. Stikord, som vare sendte ud i Kampens Hede med Bevidstheden om, at deres Sandhed kun er forholdsvis og øjeblikkelig (en Bevidsthed, som Ophavsmanden rigtignok klogelig havde fortiet), de blev tagne for det ramme Alvor og traadte flade et Decennium igjennem til den ene saliggjørende Vej.« Og saa det Reklamevæsen, der toges i Brug! »Ikke til alle Tider har den huleste Dilettantisme, sminket med spredt Kundskab og lidt Talent, formaaet at faae endogsaa alvorligere Folk til at tale om sig og at erhverve en vis Anseelse, og det er et betænkeligt Tegn, naar mindre end Dilettantisme uden Kundskab, uden Gnist af Kunstsands, uden Talent, ja endogsaa uden Skrivedygtighed, kan tiltrodse sig en vis Rolle og raabe højt som Oplysningens Talsmænd, uden at generes af, at den, de roser, skjærer Grimacer af Ærgrelse, og at deres fornemmere Forbundsfæller aldrig indbyrdes omtaler dem uden med den inderligste Foragt.«

I Afsnittet »Hjemkomst« bliver Polemiken mere personlig. Gjellerup gjør en formel Visit hos G. Brandes og modtages køligt; selv bevarer han ogsaa en vis Afstand. Her er ikke længer Tale om Knæfald for nogen »Helligaands-Ridder«, og rent forbløffende virker det paa ham, da hans »Sanct Georg« spørger ham, om han har læst Bergs Tale i Vemmeløv, og bebrejder ham hans Mangel paa politisk Interesse (S. 561), ja endog antyder, at der ligger lav Beregning til Grund for Gjellerups Frafald — »som han overhovedet ikke havde noget andet Syn paa dem, der ikke med Hud og Haar

forskrev sig til ham, end at de »vilde paa Finansloven«. Jeg svarede koldt, at jeg ikke var uvidende om, at jeg havde tabt Sympathi i »de radikale Kredse« i samme Forhold, som jeg holdt op med at være negativ polemisk og udformede mit eget Indhold i ren Poesi — trods det at mine Bøger vare blevne bedre, men det var jo heller ikke det, som det kom de Folk an paa; — at jeg forudsaa, at jeg snart vilde faae nye Vidnesbyrd om dette Forhold, der ikke tydede paa noget videre inderligt Slægtskab imellem os; — og at det var en noget latterlig Fordring, at jeg kun skulde sætte Pris paa deres Bifald, der ikke stemmede overens med mig i synderlig Andet end ikke at tro paa en personlig Gud; — at den, der kunde være Digter for et Folk, ikke lod sig gjøre til Forfatter for en Klikke. — Denne Samtale synes for bestandig at have afsluttet alt baade litterairt og personligt Forhold mellem Brandesianerne og mig.«

Nogle positive Enkeltheder havde fremskyndet denne af Gemytsbunden fremspirede Frastødning, først at G. Brandes i »Gjbr. Mænd« havde anstillet et »Forsøg paa at gjøre Broderen til dansk Digter«, dernæst nogle Ytringer af ham i en Artikel om Arne Garborg, i hvilke det om det konventionelle Kydskhedskrav til Kvinden hedder: »Askesen, som den for Øjeblikket øves af det store Flertal blandt de højere Stænders ugifte Kvinder, er en Ulykke, en naturstridig Ting, et Offer, som mange Gange bringes en værdiløs Fordom. Driftlivet er og bliver Jordbunden for Fantasiens og Skjønhedens Blomst ikke mindre end for giftige og stinkende Vædsker. Kjøbes aandelige Fortrin stundom for dyrt med et Offer af Renhed og Uskyld, saa kan den virkelige Renhed ikke mindre end den blot tilsyneladende ogsaa kjøbes altfor dyrt, naar den medfører tærende Savn og al Goldhedens og de kvalte Længslers Bornerthed.« Mod dette erotiske *laisser-aller* protesterer Gjellerup. Det forekommer ham at have den samme Mangel paa det moralske Omraade, som det nævnte Princip har paa det økonomiske: det opofrer den Svage for den Stærke — »og den Svage vil her ofte sige den Bedste. Det opofrer det dybtfølte og trofaste Individ for den letsindige og brutale Natur; og indenfor den enkelte Personlighed ofrer det de fine og dybe Følelser for de grove og overfladiske. Man mærker paa saadanne Steder«, hedder det videre, »at Æsthetikeren ikke forstaaer det Folk, han vil reformere. For

de germanske Folk har Alvor og Inderlighed i Kjærlighedsforholdet altid staaet som et Ideal, hvis Fyldestgjørelse mer eller mindre betinger Efterlevelsen af de andre Livsidealer. Man kan naturligvis betragte dette som en Race-Dumhed, men man maa ikke i sit Raisonnement overse, at en Forsyndelse mod en saa indgroet »værdiløs Fordom« hævner sig mer eller mindre haardt hos den Enkelte — ikke blot fra Samfundets Side, men fra selve Personlighedens, hvor hint Ideal har sine dybe Rødder.« Denne Indsigelse udmunder saa i et skarpt Udfald mod dem af den nye Retnings Folk, »der altid finde et kynisk Smil og et foragteligt Adjektiv til Ledsager for visse gode gamle Ord, der hidtil have havt Krav paa Ærefrygt — disse udsøgte Penne, der aldrig prostituere sig ved at skrive »Dyd« uden at tilføje »fladbrystet«, som finde Fiskeblod i al Kydskhed og kun seer Idealet i Gaaseøjne«.

Efter at Gjellerup i »Vandreaaret« havde klaret sit Standpunkt og sagt sig løs fra Partitugten, fortsatte han energisk sin Forfattervirksomhed i den idealistisk stræbende Retning, som var hans Temperaments egenlige og oprindelige. Af den lange Række maa enkelte Skrifter nøjes med kun at nævnes: 1886 det historiske Sørgespil »St. Just«, 1887 »En arkadisk Legende« og det dramatiske Digt »Thamyris« (delt i to Dele: »Kampen med Muserne« og »Helikon«), 1888 »Hagbard og Signe« og »Bryllupsgaven«. De sidste to, i et og samme Aar udkomne Digtninge stamme fra modsatte Verdenshjørner i Poesien. »Hagbard og Signe, en erotisk Tragedie i fem Handlinger«, udformer det gamle nordiske Sagn overensstemmende med Folkevisen, hvis Strofer nu og da ordret indføres, og den dramatiske Behandling viger ikke tilbage for at fremstille ung Hagbard i Kvindedragt mellem de andre Terner og hans Samvær med Signe i hendes Jomfrubur; hvorledes disse den fortællende Vises Situationer vilde have taget sig ud i scenisk Haandgribelighed, blev ikke godtgjort, da Theatret havde Betænkelighed ved at antage Stykket til Opførelse. Fra et helt andet Jordsmon er Emnet til »Bryllupsgaven« hentet — »en Rococo-Komedie fra det galante Sachsen, i fem Handlinger«, med en ret vittigt satiriserende Slutningsakt, men ikke ganske istand til at vække Sympathi for det unge Elskerpar, der danner Centralfigurerne. Atter i Aaret 1889 saae to Bøger af Gjellerup Lyset, og det endda to af hans bedste. Romanen »Minna«, en Nutidshistorie med hans

Hagbard og Signe.

Bryllupsgaven.

Minna. kjære Dresden og det sachsiske Schweiz til Scene, er sikkerlig hans indtil da modneste Arbejde, interessant ved Skildringen af Titelpersonens sammensatte Psykologi, livligt ved en kvik og utvungen Vexling af skarpt tegnede Scener og Situationer, rigt paa Stemningsbilleder fra Menneskesjælen og Naturen og fortalt i et friskt, let og naturligt Sprog, der viser et overraskende Fremskridt fra hans tidligere Fortælleform. Den store Bog trætter ikke noget Øjeblik, og man lægger den fra sig med Tak for en fin og ædel Nydelse.

Min Kjærligheds Bog. Digtsamlingen »Min Kjærligheds Bog« angiver sit Indhold tydeligt nok i Titlen og trækker i et Par Begyndelsesstrofer de nærmere begrænsende Linier:

Et Janus-Hoved bærer Du, Boglille!
To Kvinde-Aasyn smile fra Dig ud:
min første Længsels drømmeblege Brud
og hun, der aabned ret mit Hjertes Kilde.

En skuer frem mod Maalets Evighed,
En mod en flygtet Foraarstid tilbage;
tilsammen har de alle mine Dage:
hvad Sjælen jubled, hulked, bad og stred.

Om deres Pander Amoriner sværme;
Kritikens Dæmon jage de paa Flugt
med Rosen-Byger, medens nogle smukt
bekranse Dig, min Elskovs Dobbelt-Herme.

Side om Side med adskillige akademisk-kølige Poesier af mere eller mindre tankebilledligt Indhold findes der i denne Bog Digte af ægte lyrisk Udspring, varme i Udtryk og klare af Form; især maa nævnes den Cyklus, som kaldes »Fjord-Sange« og blandt dem atter særlig de skjønne Digte »Brevet«, »En Fugl synger«, »Kysset«; fremdeles »Beslutning«, »Amors Løveridt« og »Rekonvalescent-Epistel.« »Min Kjærligheds Bog« burde være mere kjendt, end den vistnok er; den indeholder Lyrik, som stiller sig ved Siden af vor bedste — af den stilfærdige Art.

Skuespil. De to dramatiske Arbejder »Herman Vandel, Sørgespil i tre Handlinger«, 1891, og »Wuthhorn, Sørgespil i fem Handlinger«, 1893, behandle dristigt opfundne Emner, tildels af en noget extravagant Karakter, og vise i Dialogen Tilslutning til Schillers voldsomme Pathos i hans tidligste Skuespil, nærmest »Die Räuber«. Man læse f. Ex. en Replik som Hermans i førstnævnte

Stykke: »Jeg skal ægte hin Kvinde, ikke tiltrods for at jeg elsker en Anden — elsker et Andet — — nej — djævelske Logik fra en Engels Læber! — fordi jeg elsker en Anden . . . Har nogensinde en saadan Tanke stirret en Menneske-Forstand ubegribelig imøde og truet den med Vanvid?« Eller Oskars Monolog i det andet Stykke:

»Hvor er Du, Wuthhorn? mit Øje finder Dig ikke længere i Rummet, kun Himlens Stjerne-Mangel røber din uhyre Skygge; men det er mig, som var din Aand mig nærmere, ganske nær — som var den faret i mig selv: din Tindes ragende Trods, dine Afgrundes rugende Rædsel, din Klippehaardhed, din Iskulde, hele din Jette-Natur føler jeg i mig. Og jeg frygter Dig ikke! Vil Du have mit Blod til at risle i dine blaa Gletscheraarer, mit Kjød til at mætte dine Ørne, mine Knogler til at bleges paa din Snemark — — begjærer Du min Aande, at den kan kredse i din Hvirvel som en fangen Komet, ønsker dine Ekkonymfer mit Dødsskrig for legende at kaste det til hinanden som en Bold — — Tag mig! . . . Eller tag ham! ryst dette Samfundskryb, dette naturløse Menneske-Utøj i Vrede af Dig! Giv ham i min Vold! Lad dine Stene rulle under hans Fødder, gjør din Is som Diamant mod hans Øjne, send dine Stejldybs ræddelige Svimmel-Skjønhed op imod ham, lad den stirre gjennem hans lukkede Øjenlaag, til han synker i dens vigende Favn! — Hør mig, i dens Vold befaler jeg os begge.«

»Torden af en nær Gletscher-Lavine« akkompagnerer Monologens Slutningsord. Paa Scenen maa det jo naturligvis blive Theatertorden, og det synes overhovedet — for danske Øren — at der er mere Theaterpathos end ægte Følelse i saa højstemt en Diktion som denne. Men forøvrigt maa det tilføjes, at begge de hvert paa sin Vis interessante Skuespil ved deres Opførelse (paa Dagmartheatret) have viist sig i Besiddelse af megen scenisk Virkning. Helt udenfor Gjellerups Evner ligger derimod det rimede Konversationsstykkes lette, legende Kunst; Femaktskomedien »Gift og Modgift (1898) vidner herom, ikke mindst ved sin ufuldkomne Versifikation.

Et mærkeligt Arbejde er Romanen »Møllen«, udkommen Møllen.
1896. Hvor vidtforskjellig den i Evne og Aand end er fra den foregaaende store Roman »Minna«, er dens Fortællekunst ikke ringere end hins, ja betegner vel endog ved sine strengere Linier og ensartet rolige Holdning endnu et Skridt opad. Selve den Bredde, hvormed den jevnt fremadskridende og i sine Hovedtræk ingenlunde usædvanlige Handling er fortalt, stemmer her paa en understøttende Maade overens med de optrædende Personers Karakter og de skildrede Forholds Natur. Man haster ikke igjennem

denne Bog, man følger roligt nydende Forfatteren paa hans dvælende Gang; og dog betages man mægtigt af dette Livsdrama, hvor man strax fra første Færd skimter den taust virkende Skjæbnegudinde og med stedse stigende Deltagelss seer Maske knyttet til Maske i det Net, som lidt efter lidt hilder Hovedpersonen og tilsidst lukkes om ham. I samme Grad som Forfatteren er roligt iagttagende og objektivt skildrende, i samme Grad gjør han sig til Herre over sine Læseres Stemning og drager dem med sikker Kunst hen til det Forstaaelsens og Medfølelsens Stade, hvorfra Blikket sendes tilbage over det Menneskeliv, der er Fortællingens Emne. Men ikke alene Gjellerups Kunst bøjer man sig her for; Tilbageblikket faaer en ny Gjenstand ved at udvides til hans egen Udvikling som Forfatter og maaler ikke uden Undren Afstanden mellem den unge Fritænkers rasende Forfølgelse af alt theologisk Væsen og den modne Mands forstaaende Dom selv over en ham saa fjerntstaaende kirkelig Retning som den indre Mission. Skildringen af den stille Skovfoged og hans fromme Søster horer til Bogens bedste og giver ved sin Afstand fra al Partifordommelse den nye Skoles Adepter et lærerigt Exempel.

Herman Bang. Jevnaldrende med Gjellerup og ligesom han en Præstesøn er HERMAN JOACHIM BANG, fodt den 20. April 1857 i Adserballe paa Als. Den bangske Slægt regner sine Aner tilbage til Hvidernes Kæmpeæt, og denne Nedstamning spiller en stor Rolle i Herman Bangs Skrifter, hvor forskjellige end Helteskikkelser som Skjalm Hvide, Asger Ryg og Axel ere fra den moderne Dekadents Ydre og Temperament. I Indledningen til »Tine«, tilegnet hans Moder (1889), siger Herm. Bang: »Min Slægt i mig skrev vel i min Ungdom meget — meget. Men ogsaa Du, Mo'er, skrev dit« — og han mener, at man i hele hans Forfatterskab vil kunne spore Striden mellem den gamle Slægt og det nye Blod, hans Moder bragte ind i den. »Du bar dens Navn med begejstret Hengivenhed,« fortsætter han. Du elskede den som jeg. I eet Hundredaar havde den fostret Statsmænd, Landet ikke vil glemme, berømte Læger, som Generation efter Generation var de største og folkekjæreste i Norden. Men siden blev dens Sønner Præster, fordi de besvimede ved at se Blod, og uvirksomme Ørkesløse, hvis tomme Hjerner maatte kunstig ildnes.«

Senere fik Faderen Kald først i Horsens, derpaa i Tersløse ved Sorø, og til disse Egne knyttede sig Bangs i hans Skrifter ofte gjenfortalte Barndoms- og tidlige Ungdomserindringer. Han blev Student fra Akademiet 1875, og Familieønsket var, at han skulde studere Jura. Men den *rabies dramatica,* der saa ofte forkludrer dansk Ungdom, havde tidlig faaet et forsvarligt Tag i ham, og ved et Besøg af Phister i Sorø kom den til et Udbrud, som ikke mere lod sig standse. Som Student aflagde han Prøve paa et kjøbenhavnsk Theater, men baade denne og hans senere offentlige Optræden godtgjorde til Evidens hans Umulighed som Skuespiller. Afskaaren fra denne de Danskes Vej til Ros betraadte han Forfatterbanen som dramatisk Bagateldigter (»Hverdagskampe«, »Graavejr«, »Inden fire Vægge«) og slog sig samtidig paa Journalistiken med dramaturgisk og litterair Kritik, først i det dødfødte Bladforetagende »Morgentelegrafen«, senere, da Topsøe blev opmærksom paa hans ubestridelige Talent, i »Dagbladets« fornemme Spalter. Han har udgivet tre Bind Kritik: 1879 »Realisme og Realister«, 1880 »Kritiske Studier og Udkast«, 1881 »Herhjemme og derude«. Han er i disse Bøger en vildt begejstret Tilhænger af Naturalismen, og da den tyveaarige Kritikers »Studier« neppe rakte videre end til den nyere (Balzac, Dumas den Yngre) og nyeste (Flaubert, Zola) franske Litteratur og dens danske Efterdigtning, kunde hans Ensidighed ikke modtage noget Korrektiv fra virkelig Indsigt og sammenfattende Oversigt. G. Brandes har altid forholdt sig køligt til denne kritiske Fremtoning og højest indrømmet ham »almindelig god Fruentimmerforstand«, hvilket dog ikke har svækket Bangs rørende trofaste Hengivenhed for Mesteren.

Herman Bang.

Kritiske Skrifter.

Som Fortæller optraadte Herm. Bang første Gang 1880 med

ange Melodier. Samlingen »Tunge Melodier«, i Taknemmelighed tilegnet Forfatteren af »Jason«. Den udfolder den Bangske Ejendommelighed i flere af dens Ytringsformer: den klynkende Sentimentalitet, det hypernerveuse Følelsesliv, den paa eengang graadige og raffinerede Erotik og den indtil Unatur maniererede Stil. Allerede Indledningsordene, der skulle anslaa Stemningen, falde i det Vammelt-Affekterte: Hvorfor beder De mig, Frue, om at nedskrive disse Fortællinger? De bleve fortalte, veed De, mens De sad hos mig foran Ilden, i Efteraarets Skumring, ledsagede af Lindenes Suk, der bevægedes af Efteraarets Pust. Saaledes fandt De dem smukke, thi sørgmodige Børn, som de var af Skumringens vemodsfulde Tungsind, blev de et bævende Udtryk for en flygtig Stemning hos os begge« o. s. v. Bogens enkelte Fortællinger — eller »Studier«, som Forf. kalder dem — ere mest kun Situationsbilleder uden synderlig Motivering og uden Efterspil. Det pludseligt Frembrydende og uimodstaaeligt Betagende er Forfatterens Yndlingseffekt. Et ungt Menneske, endnu næsten Barn, læser højt for en moden Kvinde. Han er meget betagen. »Mens hans læser, hører han ængstet sit Hjerte banke uens, og hans Strube snøres sammen. Efterhaanden bliver hans Stemme mere dæmpet, Rødmen paa hans Kind vexler med Bleghed. Øjnenes Glans bliver fugtig og svømmende . . .« Senere Stadium: »Hans Kinder brænder og hans Læber er tørre, Aarerne i hans Pande svulmer. Aa, hvor hans Læber tørster.« Tredie Stadium: »Hvor han dog fryser, og hele Tiden er det ham, som om han skulde kvæles, og som en grusom Haand trykkede hans Strube sammen med lange Fingre . . .« Katastrofe: »Saa bryder han ud i et Skrig, styrter frem over Gulvet, kaster sig ned paa Pantherskindet og brister ud i Graad, ustandselig Graad. Og hans Skrig lyder som et Skrig om Naade.« — Eller den unge Oskar er forelsket i den skjønne Camilla. Han har engang for nogle Aar siden frelst en brændende Kunstberiderske ved at rulle hende rundt paa Arenaens Sand og har derefter været hendes Elsker. Nu er han som sagt forelsket i Camilla, »og han havde egenlig kun een Tanke, det Ønske, at hun maatte styrte ned af en Hest ligesom Signora Cechetti, og at der vilde gaa Ild i hendes Klæder, saa at han kunde rulle hende rundt i Græsset — især dette at rulle hende rundt i Græsset.« Pludselig, paa en Spadseretour, frier han til hende. Dette gaaer saaledes til: »Saa kastede han sig pludseligt paa

Knæ foran hende og slyngede Armene om hendes Liv — han stammede uden at kunne tale, hans Bryst arbejdede med en klagende Hvinen, og hun følte hans sitrende Fingre famle om Rosen ved hendes Bryst.« Man maa tænke paa den Definition, der i en af Skizzerne gives af Kjærligheden: »At elske er at nyde gjennem Smerter; paa samme Tid at føle en svidende Lyst og et kvælende Begjær, bestandig at ønske paany, en Jagt efter det Dybe, Vidunderlige« — og man mindes uvilkaarlig, at en af den unge Skoles Kunsttheoretikere har karakteriseret ogsaa Kunsten som en Nydelse, der skal tilegnes gjennem Lidelse: jo mere Lidelse, des bedre Kunst.

Stilen eller Maneren i disse Fortællinger er af en uhildet og mildt dømmende Kritiker betegnet med træffende Ord. Som den selv er en Efterligning, er den ogsaa let nok at efterligne: »Man undgaa fremfor Alt alle Bisætninger — højest en eller to paa hver Side; man lade hver Sætning danne et Punktum for sig eller sideordne eller sammenkjæde dem til lange, snorlige Geledder; man bruge saa mange elliptiske Vendinger som muligt og lade Subjekt eller Verbum eller begge Dele være underforstaaet, endogsaa fra Punktum til Punktum, ja fra Afsnit til Afsnit; man begynde hvert Øjeblik med ny Linie, ikke for paa gammeldags Maade at betegne, at der nu følger en ny Tankerække, men netop for at adskille det Sammenhørende og paa den Maade bringe Afvexling og dog et Skin af Rigdom tilveje. Og vil man saa behandle Tankerne, som man har behandlet Ordene, undgaa alle Mellemled og Overgange og stadig bevæge sig i pathetiske Sving, saa er det hele Kunsten. Selvfølgelig har denne Stil, anvendt med Maal og Maade, sin Berettigelse, og man træffer den ofte hos store Aander, der have mere Indhold end Form, hos en Lavater eller Rahel, naar et Højtryk af Tanker tvinger dem til at henkaste hver enkelt for sig i en løsreven Sætning, men anvendt overalt, selv hvor man har det Ubetydeligste at sige, bliver den baade hul og opstyltet, affekteret barnlig og monoton. Desto værre behersker den Alt, hvad Herman Bang senere har skrevet, og vender stereotypt tilbage i alle hans Feuilletoner, og her, hvor han ikke kan lade Nogen tage en Hat paa eller gaa over Gulvet, uden at jage Ordene afsted med Feberhast eller rulle dem ud med tung Højtidelighed, her, hvor han ikke kan beskrive et Meublement uden at udstønne Gulvtæpperne og fremhulke Spejlene, her er det ikke nok at sige, at han lider

af Maneer, man maa sige, at han frivilligt parodierer sig selv, uafbrudt og af Hjertens Lyst.« (H. S. Vodskov: »Spredte Studier« 1884).

Haabløse Slægter. Samme Aar som de »Tunge Melodier« udkom den store Roman »Haabløse Slægter«. Karakteristiken af den foregaaende Bog passer ogsaa paa denne, kun at Affektationen her er dreven endnu videre. Dertil kommer, at man har en uhyggelig Følelse af at staa overfor et Familiebillede, der til Underholdning for Læseren krænker den naturligste Pietet, og overfor en Selvskildring af en mere pathologisk end psykologisk Natur. Det ynkelige Individ, for hvis Skjæbne Fortællingen kræver Læserens Deltagelse, slæber sig klynkende og flæbende gjennem Bogen, indtil han træder ud af den som en udlevet, kraftesløs Olding paa femogtyve, lige usund hvad enten han med pathetiske Gestus klager højlydt over sin Skjæbne eller han sidder hen i stille Rugen, »suttende paa Knoerne« — altid usand, fordi hver Pose er studeret foran Spejlet med en moderne Narcissus' Selvbehagelighed. Den Verdensbegivenhed, at William Høeg ikke kan faae opfyldt sit brændende Ønske om at blive Skuespiller, behandles i vid og bred Uendelighed og trætter ikke mindre end den idelige Appel til Slægtsstorheden. De erotiske Partier, der hovedsagelig fremstille den neuropathiske Cherubino væltende sig for ældre Koketters Fødder, gjennemtrænges af en kvalm Boudoirparfume med pervers Elektricitet i den lumre Luft. Mod disse Skildringer skred Øvrigheden ind med Sagsanlæg, der førte til Konfiskation af det forhaandenværende Restoplag. En revideret Udgave fremkom fire Aar efter, men havde da ikke nogen stor Interesse. — 1883 udkom »Præster« og Fortællingen »Fædra«, den første en Samling skizzerede Tegninger ikke blot af Præsteskikkelser, men ogsaa af Kvindefigurer og et Par løst sammenstillede Situationer, den anden en bred Forhistorie om en adelig Slægts Dekadence og en mere energisk koncentreret Beretning om den sidste kvindelige Descendents, Grevinde Urnes Forelskelse i sin unge Stivsøn, hvilket giver Lejlighed til Udmaling af det erotiske Forholds Opstaaen og Vært saavelsom til en Skildring af Grevindens aandelige Forfald formedelst Stimulation med Brændevin og Morfin. En dramatisk Omskrivning af denne Historie udgaves 1885 under Titlen »Ellen Urne«, Skuespil i fire Akter.«

Præster. Fædra.

Samme Aar udkom »Excentriske Noveller« og Aaret

efter »Stille Existenser«, to af Bangs bedre Bøger. Den første vil tegne typiske Billeder af tre Kaster, hvis Liv er lidet kjendt, og Forfatteren forsikrer, at han ved Udarbejdelsen af disse Skildringer har været »saa samvittighedsfuld overfor Sandheden som nogen Rejsende, der efterat have gjennemstrejfet i aarevis paa Kryds og Tvers et fremmed Land, nedskriver sine Iagttagelser med det ene Maal for Øje at øge Kjendskabet til den Jord, vi alle beboer.« Ikke des mindre vil en saadan Rejsende have ondt ved at tro paa Sandheden af den sentimentalt-pathetiske Kellner-Skikkelse, som den første af Bogens Skildringer tegner, og Forfatteren maatte ogsaa — i Fortalen til sin næste Bog — indrømme, at »som Billede af en Kaste stod denne psykologiske Studie neppe til at redde.« I Cirkusbilledet »Fratelli Bedini« er der derimod adskillige godt opfattede og gjengivne typiske Træk, og Virtuostypen »Charlot Dupont« er aabenbart tegnet *ad vivum* og paa Grundlag af egne Oplevelser; der er nogen ægte Humor i denne Fortælling, hvis Tragik er vederheftig nok, medens Komiken bliver noget tyndslidt ved den overdrevne Brug af det væsenligste Virkemiddel — den uendelige Gjentagelse af det pompeuse Navn »Hr. Emmanuelo de las Foresas.« I »Stille Existenser« gjælder en lignende Indvending Fremstillingen af det fjerde Kastebillede »Hendes Højhed«. Bogen indeholder desuden de to mindre Livsbilleder »Min gamle Kammerat« og »Enkens Søn« samt den ret omfangsrige (234 S.) Fortælling »Ved Vejen«, absolut Bangs bedste novellistiske Arbejde, især tiltalende ved den nænsomt-fine Skildring af den stilfærdige lille Fru Bai med hendes fromme Dagmar-Sjæl; ogsaa mange af de andre Figurer staa skarpt og klart, hvilket navnlig gjælder om Ægtemanden, den flotte Stationsforstander, en dansk Skikkelse af typisk Karakter. Overhovedet er Aanden i »Stille Existenser« vidtforskjellig fra de tidligere Bøgers exotiske Drivhushede; Forfatteren er aabenbart, let paavirkelig og smidigt adopterende som han er, kommen ind under en anden Indflydelse — nærmest maaske af Topsøes Forfatterskab.

Excentriske Noveller.

Stille Existenser.

I »Romanen »Stuk« (1887) males der et Billede af kjøbenhavnsk Liv i den økonomiske Opgangs- og Nybygningsperiode i Halvfjerdserne og den paafølgende Nedgangsreaktion. Der bruges hede Farver, og man har ikke altid let ved at gjenkjende sin gode Hovedstad i de chargerede Skildringer, men væsenlig ere Fæno-

Stuk.

menerne rigtig sete og Dommen over dem — især hvor den rammer Periodens energiløse, enerverede Ungdom — træffende nok. Midtpladsen i Billedet indtager det store Variété-, Hôtel- og Theaterkomplex, som svindledes frem ligeoverfor Jernbaneterrainet, og at det atter her er Theatret, som bliver det centrale Punkt, er ikke Andet, end hvad der kunde ventes hos Herman Bang. Hans Hovedfigur, Journalisten Herluf Berg (man bemærke Navnets Begyndelsesbogstaver og Bogstavantal) realiserer de bangske Drømmes evige Længsel: at blive Theaterdirekteur, men det Hele ender jo meget trist for ham som for de Andre. Et Indskud om Heltens Barndom fører os atter tilbage til de tidligere fortalte Minder om Opbruddet fra Als, om Krigen 64 og om Forfatterens Slægt. Ud af dette Intermezzo har Bang taget nogle enkelte Figurer og behandlet Tine deres indbyrdes Forhold i sin følgende Bog, Fortællingen »Tine« (1889). Den hører til det Bedste og Naturligste, han har skrevet, hvorvel Hensigtsmæssigheden af Fortælleformen kan omtvistes. Forfatteren udvikler i et Forord sin ejendommelige Theori desangaaende. Man kan ikke, siger han, skildre den Skole, hvori Degnedatteren Tine boer, naar man river den ud af dens Naboskab. »Naboernes Stemmer trænger ind ad dens Vinduer, gjennem dens Døre. Deres Liv blander sig med Skolens Liv. Som en Sten, der kastes i Vand, sender Skolens Skjæbner Dønninger frem over Pladsen baade til Kroen og til Smedien, og deres Begivenheder atter Dønninger tilbage, saa for at forstaa Skolens Liv maa Kroens og Smediens vel med. Selv derude over Markerne, hvor Horizonten lukker sig, selv der maa vi vide, at Livet fortsættes og at der leves — en rullende Vogn, en Hund, der gjøer, en Sang, der høres fjernt, maa fortælle det og minde os derom. Vi maa, for at denne Skole kan illudere som Liv, føle Egnen, hvor den ligger: vi maa befolke Øen Als. Har Skolens Korsvej ikke Vejfarende — kjører ikke de hundrede Vogne den forbi til hundrede Hjem og hundrede Liv? Nu vel — vi maa føle disse Vejfarende. Deres Kommen, Gaaen, Spørgsmaal, Hilsner, Svar, — ogsaa de er Del af Skolens Tilværelse og maa med« o. s. v. Som man seer, en ret vidtløftig Fortællemaade, der nødvendiggjør — i »Tine« som i »Stuk« — en overstadig Trængsel af Personer, saa at Læseren har ondt ved at huske det Ene for det Andet. Som en Fonograf optager Forfatteren i sig enhver Bilyd og Mislyd, der tilfældigt omgiver Hovedstemmen

i det Øjeblik, den skal fastholdes, og Resultatet bliver Utydelighed og Forvirring. Og eet Sted maa han dog vilkaarligt sætte en Grænse for denne Udflydning til alle Sider, thi Begrænsning er en Hovedlov i Kunsten; den kan og skal aldrig blive Andet end et Udsnit af Livet.

Af Bangs senere Produktion kan nævnes Novellesamlingen »Under Aaget«, 1890, og to saakaldte Sørgespil, 1891, de ganske korte Enaktere »Brødre« og »Naar Kjærligheden døer«. Ogsaa et Bind »Digte« har han udgivet (1889), underlige Skabninger, som hverken ere Fugl eller Fisk, hverken Vers eller Prosa. Maaske af samme Grund som Skrædderen, der ikke kunde sy Knaphuller og derfor spurgte sin Kunde: »Hvad synes Herren om Hægter?« har Bang udeladt al Rimklang og indskrænket sin metriske Kunst til en endda ikke meget melodisk Rythmebevægelse. Et Par Citater ville bedst anskueliggjøre disse »Digtes« aparte Art:

Under Aaget.

Digte.

I. Blege, svindsottige Kvinder lig, drager mig Dagene forbi. Stirrer paa mig med triste Øjne stivt — til de synker i Tusindmørkets Grav. De veed ikke Raad, gaaer mig forbi med slappe Hænder, forsøger at smile tungt og kan det ej.

II. Alting slukkes og døer: Dagen og dens Sol, de synker i Skumring og Mørke, Menneskelivet, det glider ud i Taushed. Sommeren døer i Høstens de lange Aftner; Blomsterne døer stille Blad for Blad. Ungdommen døer, saa langsomt, vi veed det ikke, Illusionerne med, lydløst og en efter en. En Dag ligger selv vor Kjærlighed død i sit Kammer. Den Dag døde vort Haab. Den Dag sluktes vort Liv.

III. Der vaagnede den Morgen et Lig, og det væmmedes selv ved at Liget spiste, at det stod op og gik om, og at Liget talte. Det vilde sove igjen, som et Lig sig sømmer — og det lagde sig hen. Men Søvnen kom ej: Liget vaager.

Med en for Herman Bang usædvanlig Friskhed, ja endog med en vis Grad af godt Humeur har han i »Ti Aar, Erindringer og Hændelser« (1891) fortalt om sit Liv — om sine Rejser som forulykket Skuespiller og som Foredragsholder, om sin Udvisning af Tydskland, sine »Enaktere« paa Scenen m. m.

Ti Aar.

Den mest afgjørende Modsætning til et Forfatterskab som det ovenfor skildrede finde vi hos HENRIK PONTOPPIDAN, ligesom Gjellerup og Bang fra 1857 og ligesom de Præstesøn. Istedenfor den indegjemte Moskusduft af rigelig udgydte Parfumer og Essenser hos Bang stiger der os fra Pontoppidans Skildringer en

Henrik Pontoppidan.

skarp og frisk Lugt af Muldjord og Strandtang imøde; hans Skueplads er ikke det drømmende halvmørke Boudoir med de polstrede Hynder og den sandsepirrende Udsmykning, men det frie, aabne Land: Mark og Skov, Hede og Strand, Udsigten over Fjord og Hav. Pontoppidan er den mandlig stærke, nøjsomme og sanddru Spartaner, hvor Bang er den kvindeligt sygnende, raffineret nydende og fantastisk udskejende Lydier. Ligesaa efterhængende Bang er efter det Forbillede, der sidst har gjort Indtryk paa ham, ligesaa personligt energisk stræber Pontoppidan efter at gjøre sig fri for al Paavirkning, og han lægger heri en af sin Slægts mest iøjnefaldende Karaktermærker for Dagen: dens stærkt fremtrædende Selvstændighedstrang. Thi ogsaa Henrik Pontoppidan tilhører en berømt gammel Æt — men han koketterer ikke dermed. Halvtrediehundrede Aar naaer det pontoppidanske litteraire Ry tilbage i Tiden, og lige op i vore Dage har Slægten fortsat disse Traditioner, ikke alene hos den Forfatter, der her paakalder vor Opmærksomhed, men ogsaa hos hans Brødre: Dermatologen Erik P., Højskolemanden og Præsten Morten P. og Psykiateren Knud P., der alle have lagt en fint udviklet Fremstillingskunst for Dagen i de forskjelligartede Emner, de have taget under Behandling.

Faderen, Dines Pontoppidan, der som theologisk Forfatter advarede mod den pietistiske Ensidighed og formanede til ikke at tabe det Menneskelige af Syne, var Sognepræst i Fredericia, da den yngre Søn Henrik kom til Verden den 24. Juli 1857. Nogle Aar efter blev Dines P. Præst ved St. Mortens Kirke i Randers, og til denne By er den vordende Forfatters Barndomsliv knyttet; i sin smukke Bog »Minder« (1893) har han anskueligt skildret det gamle Randers med dets Omegns ejendommelige Natur og gjennem Skildringen draget en vemodig Barndomserindring om en af de kvindelige Skjønheder, der i Forening med de bløde Handsker og de velsmagende Lax dengang skabte Byens Ry. Fra dens lærde Skole tog han 1873 Realafgangsexamen, og Aaret efter fik han — ligesom »Lykke-Per« i hans store Fortælling — Adgang til den polytekniske Læreanstalt, ved hvilken han 1877 tog Ingenieurexamens første Del; men da han tre Aar senere indstillede sig til dens anden Del, forlod han Examen. Denne Gjenvordighed kom til at danne Skjellet i Pontoppidans Ungdomsliv. Den Bane, han havde udkastet for sin Kaldsvirksomhed, bøjedes brat af, og Vejen førte

Minder.

til helt andre Omraader — ned mod Almuelagene, som han kom i Berøring med, da han blev Lærer i Naturfag og Landmaaling ved sin Broders Højskole i Hjørlunde ved Frederiksborg. Senere flyttede han til Østby i Horns Herred, hvor hans Hustru havde hjemme, derfra efter et Par Aars Forløb til Havreholm ved Hornbæk. Med Hensyn til Domicil er Pontoppidan overhovedet noget af en Vagant; han har rejst endel i Udlandet — Tydskland, Schweiz, Tyrol, Italien, Sverige — og hjemme flytter han hyppigt fra Sted til Sted, fra Hovedstaden til Landet og tilbage igjen. Kun de hjemlige Forhold har han behandlet i sine Skrifter. Han kan ikke fare hen over sit Stof med Jernbanefart og er derfor ingen Rejsebeskriver; han maa kjende det af lang Erfaring og studere det i Dybden; deraf hans Paalidelighed som Fremstiller af Almuelivet.

Pontoppidans første trykte Arbejde var Bondehistorien »Et Endeligt«, offentliggjort i »Ude og Hjemme« 1881 — en vemodig lille Skildring af et fattigt, men hyggeligt og lykkeligt Hjems Opløsning ved den alderstegne Husfaders Død, Konens Anbringelse i Fattighuset, Datterdatterens Afrejse til Kjøbenhavn for at tage Tjeneste og »Stjernes«, den gamle udslidte Hests Auktionsoverdragelse til Hesteslagteren — Alt fortalt paa en jevn, stilfærdig Maade, der sanddru rammer Billedets triste Farvetone. Et Par Aar ældre end denne Skizze var dog den senere trykte større Fortælling »Kirkeskuden«. Her møde vi den første af de Præsteskikkelser, som danne et helt Konvent i Pontoppidans Bøger: den milde, sagtmodige og rettænkende, men karaktersvage og i praktiske Forhold lidet bevandrede Pastor Østrup til Søby og Sorvad. I hans ufriske barnløse Hjem med den tungsindige, af den hvasse Svigerinde underkuede Husmoder indlemmes Fattighusbarnet Ove, Søn af »lange Ane«, som sidder i Tugthuset, fordi hun har dræbt sin Forfører, Barnets Fader, den fra vilde Farter hjemvendte »Amerikaner« Søren. Om Brydningerne mellem Drengens medfødte Friluftsnatur og den lovbundne Tugt i hans nye Hjem, ligeledes om Bølgegangen i hans Sjæl mellem Pligt og Lyst, Hengivenhed og Trods, og om den af hans Nærværelse skærpede Modsætning mellem Præstefolkene indbyrdes handler denne Fortælling, der har faaet sit Navn af et i Søby Kirke ophængt Skib, som Ove hemmeligt sætter sig i Besiddelse af for at lade det faae Vand under Kjølen ude paa Havet. Sammen med »Et Endeligt« og et Par

ækkede inger. lidet betydelige kjøbenhavnske Selskabs-Skizzer udkom »Kirke-skuden« 1881 i et Bind med Titlen »Stækkede Vinger«.

inge Me- ighed. To Aar senere udgav Pontoppidan Fortællingen »Sandinge Menighed«. Hans Højskolegjerning havde ikke just fyldt ham med Begejstring for det grundtvigianske Livssyns Herlighed og folkeopdragende Evne. Den »folkelige Friskole« med dens evigvarende Sang »om Lys og Lykke og Verdens livsalige Glæde« — »vi Fugle vi er fri og glade vi, vi, vi!« — synes ham saa væsensforskjellig fra Virkelighedens tunge, trælsomme, i dyb Armod nedsunkne Almueliv, at der ikke let vil kunne bygges en holdbar Bro mellem de to Verdener, og da Fattighusbarnet for en Stund kommer under den folkeforkælende Behandling og klappes af bløde Hænder som et interessant Exemplar af almueagtig Skjønhed og Umiddelbarhed, ender det med dybere Ulykke for hende end den, hun kjendte i den trange og smudsige Husmandshytte. Overhovedet er den pontoppidanske Selvstændighed ikke saa lidet kjættersk overfor adskillige af Demokratiets og den nye litterair-reformatoriske Retnings Dogmer. Han driver Skjemt med en nylig stedfunden storartet Fest — »en sand Triumf for Demokratiet. Byens stolteste Sal; rige Flagdekorationer; en udsøgt Menu og glimrende Dametoiletter — og Alt i et straalende Lyshav af hundrede Lampetter. Arbejdernes Skaal blev med Begejstring drukket i Champagne, Hurra og Fanfare. Og en Bonde oppe fra Rigsdagen blev under endeløs Jubel baaren Salen rundt i Guldstol af Studenter.« Feststemningen afføder en Adresse »fra danske Studenter til den danske Bonde«. »Med Tak for Fortiden — saaledes begynder den — og med Haab om fremtidig stærk og inderlig Tilknytning til Fremskridtets Sag række vi Eder broderlig Haanden i den Forvisning o. s. v. o. s. v.« Kvindebevægelsen seer Pontoppidan ogsaa mest fra den humoristiske Side, at dømme efter Skildringen af Præstekonen i »Mimoser« — Sprutbakkelsen eller Krudtkjællingen kaldet paa Grund af sin ustyrlige Iver for Livssagen:

»For denne Sag havde hun kastet sig i Skranken med en Løvindes Mod, en hjertegreben Kvindes Lidenskab. Navnlig følte hun det som sin Mission af al sin Evne at prædike mod den Kvindernes ydmygende Eftergivenhed overfor Mændenes dyriske Udskejelser, der i hendes Øjne var Ondets egenlige Rod. Ligegyldig for Spot som for den aabenbare Forargelse kastede hun sig over sine Ofre uden Persons Anseelse. Hun overøste Folk med Haan og Foragt, hun fyrede i en Debat med det groveste Skyts og kjørte ved enhver Lejlighed et saadant Arsenal af Bevismateriel i

Marken, at hun tog Vejret fra sine Modstandere. Hun paaberaabte sig Biblen, ja endog Koranen og Talmud. Hun citerede berømte Forfattere, refererede Noveller, juridiske Afhandlinger, lægevidenskabelige Specialskrifter. Hun kjendte i dette Forhold ingen Blu, ingen Grænser. Bønderkoner, der kom i Ærinde til Præstegaarden, lokkede hun ind i sin Stue og underkastede dem et formeligt Forhør. Hun opsøgte ethvert Sted, hvor en Kone var bleven forurettet, en Pige forført. Hun søgte at hidse dem til Opstand, at rejse deres Æresfølelse; og inde i Byen havde hun med sine faa, men trofaste Apostle dannet en Forening — »den store Krudtsammensværgelse«, som Birkedommeren kaldte den — til Sagens kraftigste Fremme«.

I samme Fortælling gjør en ung Frue, der i flere Aar har været borte fra Danmark, en Bemærkning om det Norskeri, der i Mellemtiden er kommet paa Mode i visse Kredse. »Det har været mig paafaldende — siger hun — hvor Alting er bleven norsk herhjemme. Overalt træffer jeg kun norske Bøger, norske Kunstnere, norsk Musik ... selv i Selskabstonen er der kommet noget underligt ... hedder det ikke fjeldtungt eller fjeldtrangt? — jeg veed ikke ... i alle Fald Noget, der smager af evig Is og Sne.« Ogsaa for Latterligheden i den moderne Novellistiks Efterligning af fransk Detailskildring har Pontoppidan Øje. Han eftergjør (i »Sandinge Menighed«) med Virtuositet denne Maneer, idet han giver et Uddrag af »den fine Stilist Solbergs« sidste Fortælling, en Travesti, der — hvadenten Gjellerups Aaret iforvejen udkomne »Germanernes Lærling« har været det direkte Forbillede eller ej — ligger saa nær op ad den S. 650 anførte Stilprøve, at de synes som skrevne med samme Pen:

»Ind ad det ene store, imod Gaden vendende Vindue strømmede det hvide Sommersollys skraat ind og dannede som en regnbuespillende Støvvæg langt ind i Stuen. Paa sin Vandring fra de vinrøde foldetunge Gardiners lysmættede Blonderand sneg det sig i sagte glidende Spil henover Flygelets blanke Flade, brødes barokt i det guldflammede Træskjærerarbejde paa en Stol i Ludvig XVI.s Stil, som stod ved Døren, blegede det i Kanterne noget slidte cochenillefarvede Fløjlsbetræk paa en lav *fauteuil*, lagde en Smule fugtig Glans over den hvide Porcellainsovn, fremhævede de fine Guldlinier i det storblommede Tapet, kastede sig op paa Loftets Gibs, hvis blanke Hvidhed tog en grønlig Tinte fra en nedrullet Persienne for det andet Vindu, blinkede i den gyldenkjædede Hængelampe og de blanke Skilderirammer, spillede paa Bogskabet, det nipsopfyldte Skrivebord, det store Pillespejl og de antikt farvede Lervaser i klare Sølvreflexer og døde tilsidst hen bag det store Chatolskab.«

Idet Pontoppidan saaledes viger af fra Moderetninger og tager Afstand fra Modemeninger, slaaer han ind paa de mere stille og afsides Veje paa det landlige Territorium, hvor han er kjendt Mand.

Hvad han her iagttager, strider ikke sjeldent mod den vedtagne Formular. Saaledes i hans ligesaa ædruelige som troværdige Bog

Landsby-billeder.

»Landsbybilleder« (1883). Den første af Fortællingerne »En Kjærlighedshistorie« beretter om den kjønne Hegnsmandsdatter Grethe, der er Veninde med den jevnaldrende Præstegaardsfrøken, tildels opdragen sammen med hende og meddelagtig i hendes romantiske Fremtidsdrømme og poetiske Livsbetragtning, men endda af sin dygtige og myndige Moder drives eller tvinges til Ægteskab med den lille hjulbenede Husmand Morten Pers. Stor Fortvivlelse mellem Veninderne. Efter Aars Forløb gjensees de. Ellen-Lisbeth, Præstedatteren, er i Mellemtiden bleven gift med sit sværmende Hjertes Idealbillede, men gjør ved Gjensynet et noget havareret Indtryk og udtaler sig kun med Forbehold om sin Lykke, medens Grethe, som er bleven bred og buttet og har et Barn ved Brystet og et Par kravlende paa Gulvet, frejdig vedgaaer, at hun er tilfreds med Livet. Moralen udtales af hendes brave Moder: »Seer De, gode Frue! Der var engang, De var vred paa mig — jeg veed det nok; men da var De saa ung og kjendte ingen Ting. Men nu har De jo seet lidt af Verden og vel ogsaa prøvet Deres, kan jeg forstaa — og se, vi gammeldags Bønder, vi har det nu saadan paa en anden Maneer; for naar den ene er Karl og den anden er Pige og de ellers er skikkelige og ordenlige og vil være gode ved hinanden, saa er der jo dog, hvad der skal til; og senere kommer jo Børnene, og saa saadan et Liv sammen i Arbejde og Beskjæftigelse, tro De mig, lille Frue! det er noget Andet end denne her Forfjamskelse, som de kalder Kjærlighed!« — I »En Fiskerrede« opstilles to tilsyneladende vidtforskjellige Billeder: en Stranding for Aarhundreder siden, da den halvvilde Kystbefolkning ledte Skibene ind paa Revlerne med forræderske Blus, dræbte de Ilanddrevne og bemægtigede sig Ladningen — og i vore Dage, da Bjergningen foregaaer i lovformeligste Orden med Strandingskommissionair og skriftlig Kontrakt og det Hele. Skildringerne ligne to ganske objektive Referater, men just derved virker Sammenstillingens Satire dobbelt kaustisk. — Med kraftige Linier, der ere bundforskjellige fra den bløde Ynde i wintherske »Træsnit«, tegnes i »Bonde-Idyl« og »Arv« Billeder af Almuelivet i dets daglige træge Gang og i en enkelt stærkt bevæget Situation — Overfladen og Dybderne af en Tilværelse, som Digtningen ofte har givet vrange Forestillinger

om, og som de Fleste kun kjende gjennem en saadan flatterende Fremstilling.

Smaa Romaner.

En lille Række »smaa Romaner« ere noget mere »komponerede« end de ovenfor omtalte Folkelivsbilleder; hvor deres Handling bevæger sig paa Almuelivets Grund, er dette ikke Skildringens Maal, men Staffage for Begivenheder af mere eller mindre romanagtig Art. Der er »Ung Elskov« (1885) med Fortællingen om lille Marthas besynderlige Barndomshjem, Samlingsstedet for et originalt Selskab af Menneskevrag, om hendes Forelskelse i den letsindige unge Student og hendes ynkelige Død i Mølledammen. Der er »Mimoser, et Familieliv« (1886), som fortæller om to Søstres Undergang paa Grund af deres fine og stolte Naturs Krænkelse ved Mandens Utroskab og — overraskende nok — viser Pontoppidan som Adept af den eneste gammelromantiske Theori, som den moderne Skole har tilegnet sig og udstyret med sin mest pikante sensuelle Ornamentering: Læren om Kjærligheden som en Art Besættelse, hvis Vælde ingen Villie kan modstaa, en Afgrund, som selv den mest skarptskuende Intelligens blindt maa styrte sig i, en Forførelse, der i et Nu rammer selv den under gode Forhold styrkede moralske Kraft. »Isbjørnen« (1887), med Billedet af den groteske grønlandske Præste-Cyklops Kamp mod de mere civiliserede Forholds Smaatskaarenhed, »Spøgelser, en Historie« (1888), og »Natur« (»Vildt«, »En Bonde«, 1890) høre endnu til denne Serie. Imidlertid havde Pontoppidan 1887 udgivet en ny Samling Landsbybilleder under Titlen »Fra Hytterne«. I denne lille Bog naaer han meget højt som Fortæller, og hans Stil aabenbarer fuldt og fast Personligheden: hans Lune er af den mørktfarvede, faamælte Art; han holder sig som Videnskabsmanden til det korrekte Referat og skyer al lyrisk Udsmykning; han er barsk, som Lægen synes at være det just naar han vil dække over sin Medfølelse; hvad der paa Tydsk kaldes »herb«, er hans Stils og

Fra Hytterne.

Henrik Pontoppidan.

Forfattervæsens Kjendemærke, noget strammende Bittert, noget blodrensende Skarpt. Den første lille Fortælling »Knokkelmanden« kan man gjerne kalde rørende — den er det i dybeste Forstand — men man maa blot ikke med Ordet forbinde det fjerneste Bibegreb af noget Sentimentalt. Roligt og behersket fortælles om de to Boelsfolk Simon og Ane, der efter et Liv i Savn og Forsagelse og myreflittigt Slid omsider naa, hvad der i deres nøjsomme Tanker er Lykke og Selvstændighed, for da næsten i samme Stund at faae Vished om, at den uafvendelige Død om nogle Maaneder vil bryde dette trofaste Samliv. Medfølelsen er tilstede paa hvert Punkt af Fortællingen, men den er stum, betvungen af selve Stoffet og dets knappe Referat. — I »Naadsensbrød« skildres paa ti smaa Sider den Landsbybegivenhed, at Stine Bødkers »kommer paa Kassen«, ɔ: i Fattighuset — og ud fra denne ene Situation falder der Lys over Hundreder, Tusinder udslidte fattige Menneskers lysforladte Alderdomsaar. — »Ane-Mette«, den fordrukne Fiskers halvsløve Enke, der tager sine bedste Klæder paa og gaaer ud paa Kirkegaarden for at se sin lille Piges Knogler blive gravede op, da der skal gjøres Plads for Gaardmandens smaa Kjesten, samler de skjøre Levninger sammen, gjemmer dem i et Hjørne af Kirkegaardsjorden og opbygges ved Tanken om, at hendes Fattigbarn paa denne Maade ogsaa ligesom faaer Del i Præstetalen og Klokkeklangen ved den rige Begravelse. Væverfamilien (»Et Grundskud«), hvis timelige Velfærd for en meget væsenlig Del beroer paa, at den paa det aarlige Kyndelmissemarked indkjøbte Gris ved Mortensdagstide er voxet til et vægtigt Slagtesvin, og som derfor nedsænkes i trøstesløs Fortvivlelse, da det et Aar viser sig, at Familiekjæledæggens tilsyneladende saa lovende Trivsel skyldes en Pestsyge, der medfører Selvdød: »Det var saa forfærdeligt, at det løb rundt for Væverens Tanker. Det var deres hele Velfærd, deres eneste Formue. Han syntes, det var umuligt, at Vorherre kunde nænne det. Saa maatte det dog hellere — naar ondt skulde ske — have været et af Børnene. Men hvad skulde de gribe til, naar dette gik tabt? Hvoraf skulde de leve? ...« Det er Skikkelser og Situationer, som bide sig fast i Erindringen. Den sidste af Skizzerne, »Vandreren«, kalder Forfatteren »en Epilog« — og med Rette: den siger det afsluttende Ord, kaster Blikket tilbage og forklarer den Aand, hvorudaf det Hele er skrevet. Vandringsmanden skrider en Vinterdag

hen over de store Hovmarker og mindes al den Elendighed, de i fordums Dage have været Skuepladsen for, Trældommen under Ladefogdens Stokkeslag, det skaanselløse Herremandsvælde, Fortvivlelsens Selvtægt fra de Undertvungnes Side — og det synes ham en sælsom Tanke, at al denne Umenneskelighed har fundet Sted saa nær op imod hans eget — Frihedens, Fremskridtets, Humanitetens — Aarhundrede. Saa vandrer han videre og træffer udenfor Hovmarksgrænsen paa et enligtliggende, med det store Stengjærde sammenbygget faldefærdigt gammelt Hus. Og i dets stinkende Stue finder han, liggende i en ussel Seng, en udtæret Mumie, en fireogfirsindstyveaarig Kone, som i otte samfulde Aar har henlevet sin Alderdom paa dette uhumske Leje, Dag og Nat i Kamp med de nærgaaende Rotter, medens ethvert Fodtrin udenfor er hende en Bebudelse af den livagtige Vorherre, som hun saa langelig venter paa, plejet efter fattig Lejlighed af en Nabokone med en tre—fireaars Dreng ved Brystet. Tung i Sindet vender Vandringsmanden sig bort fra denne Elendighed, og

— da han en Timestid senere stod oppe paa Fjordbakkernes fede Lerjorder, gik just Solen ned i Vest over en smal Stribe af Gyldengult, der strakte sig langs Horizonten under det mørke, tunge Skytag.

Dernede for hans Fødder laa den lille By mellem Bakkerne med sit runde, svagt kobberfarvede Gadekjær og sine otte nye Bøndergaarde, fra hvilke Plejlenes taktfaste Arbejden lød herop som et roligt, sundt Hjerteslag. Majestætisk — som smaa Herresæder — løftede disse deres Tage over de usle, klinede Lerhytter, der klumpede sig sammen nede i Sølen. Hist og her kom en træt Arbejder slentrende ud af en Port med Madkassen i en Snor over Skuldrene og drev bort over Markerne — eller dukkede ind i et af de smaa mørke, fugtige Rum, hvor disse arme Folk sidder ved deres Kartoffelmad og Brændevin, bøjet af Værk, gnavet af Utøj, frygtsomt ventende den Dag i Alderdommen, da Bonden kaster dem ud af deres Huler og »Sognet« tager dem i sin naaderige Varetægt . . .

Og langsomt og eftertænksomt gjentog han for sig selv:

»Frihedens — Fremskridtets — Humanitetens Aarhundrede!«

Pontoppidan kan forstaa den forkuede Hovbondes Opstand mod Herremanden; han vilde ogsaa kunne forstaa og billige det trøstesløst elendige Landproletariats Rejsning mod den fedt besiddende Bondestand — Parallelen er dragen i hans »Epilog«. Men hvad han kun har Haan og Foragt tilovers for, er de Palliativmidler, hvormed man i vore Dage vil bøde paa den sociale (eller politiske) Modsætnings Kræftskade. Et Komplement til Epilogen er Prologen til Fortællingen »Ilum Galgebakke« i hans Bog fra

Skyer. 1890 »Skyer, Skildringer fra Provisoriernes Dage«. Han seer fra Bakkens skaldede Top det hele Herred ligge milevidt udbredt for sine Øjne, »til de tre Sider omgivet af Landets gamle Vogter, det gendarmblaa Hav, hvis Bølger skimtes i det Fjerne.« Over det kjønne, frodige, tæt befolkede Landskab hviler der en inderlig Enfold. Dets tunge, fede Muldbølger bærer fredelige Skove, Landsbyer, Kirker og Møller eller reder trygge Lejer for sindigt flydende Bække og spejlblanke Aaer; naar den synkende Sol lægger et Skær som af smeltet Smør over Vandpytter og Grøfter, naar Kirkerne begynde at kagle som hvide Høns og Moserne brygge og Engene spinde, kan man tro sig hensat til et Vidunderland, hvor Alt aander Fred og Lykke. Bag Ilum By strækker sig en lang Allee af ærværdige Ege helt hen til Herregaarden, Byens gamle Arvefjende, der ligesom med ond Samvittighed skjuler sig i en tæt Lund af Bøg og Gran. I Aarhundreder har Bondeby og Herregaard kriget med hinanden, og braadne Pander er der vanket, Baal og Bøddel har fulgt Nederlaget og Sejren i Hælene. To Gange sved Bønderne Ilumgaarden af og trak Herremanden op paa Galgebakken. »Her klædte de ham først nøgen, rev saa Tungen ud af Halsen paa ham, sprættede derpaa Maven op, saa de rygende Indvolde hang ham ned over Knæene, og klyngede sluttelig under vilde Jubelraab hans højadelige Krop op i Galgens højeste Top til Føde for de sultne Ravne.

Men de Tider er forlængst — forlængst forbi!

Nu holder de Ilum Bønder sig udelukkende til Jorden, og Kampen for deres Selvstændighed har antaget mere civiliserede Former.

Nu bygger de Forsamlingshuse, opretter Skoler, stifter Foreninger, danner uafhængige Laanekasser, Brandkasser og endnu flere Kasser — alt til Frihedens Bevarelse. Men først og sidst afholder de Møder. Overalt og til alle Tider holder de Taler. I store Skarer drager de i bevægede Tider herop paa den minderige Galgebakke og rejser her det moderne Skafot, Talerstolen, hvorfra deres Ordførere under Forsamlingens Jubelraab først klæder Fjenderne nøgne for ethvert Argument, derpaa hudfletter dem med Sprogets hvasseste Ord, lemlæster deres Fortolkninger og sluttelig giver deres Navne og Ære til Pris for sultne Bladreferenter.

Og er da saaledes Hævntørsten stillet, opløfter Lærer Zachariesen sin almægtige Haand — og fra begejstrede Struber runger Tonerne af det gamle Bjarkemaal ned over Dalen:

Vaagner, vaagner, danske Helte!
Springer op og spænder Belte!«

Den bedske Satire i denne Prolog angiver Tonearten, i hvilken »Skyer« fortæller om Personer og Begivenheder i de politiske

Kampaar: om gammelt Ungdomsvenskab Mand og Mand imellem, der maa brydes paa Grund af Anskuelsernes Uforligelighed (»To Venner«); om den løjerlige lange Bogbindersvend, der troskyldigt rejser til Kjøbenhavn, opsøger den stormægtige liberale Folkefører og tilbyder ham sin Arm og sin Kniv, hvis han vil have en Minister eller maaske en endnu højere stillet Person ryddet afvejen, men af den bestyrtede Partihøvding faaer det Svar, at han maa have misforstaaet det Hele, at Vejen er en helt anden: Meld Dem ind i vor Vælgerforening, støt vore Blade, stil flittig til Møderne, giv Deres — om end nok saa ringe — Skjærv til vore Fonds .... og De skal se: Sejren bliver dog eengang vor! (»To Gange mødt«); om den første Gendarm, hvem de krigerske Bønder i Lillelunde love en extra varm Modtagelse, som dog indskrænker sig til en spottende Latter, da den stejlende Hest, foruroliget at en bjæffende Hund, smider sin Rytter i Landevejsgrøften — »men i Lillelund kunde man nu hovere; takket være Skrædderens Mops havde man holdt sit Løfte: den første Gendarm, der viste sig i Byen, var ikke kommen helskindet igjennem den«; eller om gamle Peder Brusgaard (i »Tro til Døden«), der dødssyg lader sig kjøre ind til Kjøbstaden for at afgive sin Stemme ved Folkethingsvalget og maa se Forræderiet i Venstres egen Lejr skaffe Højre Sejren.

Samme Aar som »Skyer« udkom et lille Bind »Krøniker«, tolv Smaafortællinger, Eventyr eller Anekdoter, der et Par Steder benytte Træk af gamle danske Folkesagn og gjennemgaaende ere holdte i disses naivt drastiske Stil. I enkelte af Smaastykkerne brydes denne Tone (f. Ex. i »Digterliv), men det lune Vid og den rammende Satire bliver derfor ikke mindre. Krøniker.

1891 udkom »Muld, et Tidsbillede«, der med sine Fortsættelser »Det forjættede Land«, 1892, og »Dommens Dag«, 1895, danner en sammenhængende Trebinds-Roman, som i anden gjennemsete Udgave 1898 bærer Hovedtitlen »Det forjættede Land«. Den er Forfatterens Hovedværk og i sig selv et interessant og betydeligt Arbejde. Til den Række Præstetyper, Pontoppidan tidligere har tegnet, slutter sig her to meget udførte Skikkelser (foruden en kvik Skizze af Monrads Bispepersonlighed). Den ene er Sognepræst til Vejlby og Skibberup Provst Tønnesen, en af Højkirkens Værger og Værnere, en myndig Mand af et smukt, kæmpebygget Ydre, med et mægtigt formet Hoved, snehvidt, kortstudset Det forjættede Land.

Haar, et Par mørkegraa Øjne under endnu ganske sorte Bryn, fyldige Læber og skjægløst Ansigt. En elegant soigneret Paaklædning fuldender hans altid korrekte Fremtræden og passer godt til de Omgivelser, hvorunder han som Enkemand lever med sin smukke Datter, i en stor og stilfuld Præstegaard med en prægtig Have — begge stammende fra hans hovedrige, adeligt gifte og adeligt anlagte Forgænger i Embedet. Han er en rettænkende Mand, med en udviklet Selvfølelse og afgjort Hang til det udadtil Imponerende og velbehageligt Docerende. I en saadan Situation træffes han strax i Begyndelsen af Bogen ligeoverfor dens anden Præstefigur, Romanens Hovedperson, den sexogtyveaarige Kapellan Emanuel Hansted, hvem han lige efter hans Ankomst til Præstegaarden vejleder angaaende Sogneforholdene i Særdeleshed og kirkelige Spørgsmaal samt »praktisk Theologi« i Almindelighed. Den unge Pastor Hansted er af fin kjøbenhavnsk Familie, har en Etatsraad til Fader, en Gardelieutenant til Broder og en Konsulinde til Søster, men selv er han falden ud af Arten; han slægter sin religieust bevægede, noget sygeligt overspændte afdøde Moder paa, og det er efter hendes Ønske han har studeret Theologi og valgt Præstegjerningen til Livskald.

Hele Romanen er nu egenlig Emanuel Hansteds Udviklingshistorie, men saaledes som denne former sig gjennem Sving og Brud, med Kamp og Anfægtelse og under stadig Berøring med og Opgaaen i den brede Befolknings Liv og Trang, oprulles der et Billede af Firsernes Liv i Danmark, det sociale og det politiske med Modsætningen mellem Gaardmandsvelstand og Landproletariat, Højre- og Venstresyn, Kjøbstad og Land, Højskoledannelse og Bykultur, saavelsom det kirkelige med dets stridende Strømninger: den grundtvigianske som den pietistiske Folkelighed, Kirkens Autoritet og Lægprædikanternes Opløsningsværk. Stoffet er varmt følt og dog nøgternt seet, Fortællemaaden forener dybt Lune med klar Skarphed, og Begivenhedsrækken taber ingensinde, trods det brede Anlæg, sin fængslende Magt. Usvækket følger Interessen den mere og mere fantastisk sværmende Emanuel Hansted, til han som en hallucineret Asket ender paa Sindssygeanstalten og Dommen over hans Liv og hans Tid udtales af en af Bogens Personer:

»Fejlen er vel overhovedet den, at man har opfattet ham altfor alvorligt. Dersom man fra allerførste Færd havde betragtet ham fra den humoristiske Side, var

Ulykken sandsynligvis aldrig skeet. Men det er nu engang Nutidsmenneskenes maaske allerværste Skavank, at de saa totalt mangler komisk Sands. Det er den Mangel, der er Skyld i, at Fænomener som Emanuel Hansted overhovedet kan opstaa. Rimeligvis vil der i disse Dage blive talt mange bevægede og dybtfølte Ord om hans Aands høje Flugt mod Idealet, om den tunge Strid mellem Menneskets Higen og Evne, dets Villen og Kunnen o. s. v. Og dog har — ret betragtet — al Emanuel Hansteds Stræben kun været til at le af, hele hans Liv er en Række komiske Scener. Naar han engang døer — og det vil sandsynligvis ske snart, og man maa da heller ikke ønske Andet for ham — burde der skrives paa hans Gravsten: Herunder hviler Don Quixotes Gjenganger, Emanuel Hansted ved Navn, som var født til at være en skikkelig Kapellan, men troede sig at være en Profet og Helgen; som derfor klædte sig udi en Kvæghyrdes Dragt og ansaa enhver Indskydelse for en speciel Kaldelse fra Himlen; som forfuskede Alt, hvad han fik mellem Hænder, forlod sin Kone og vanrøgtede sine Børn, men som ikke desmindre indtil det Sidste betragtede sig som den af Forsynet Udvalgte, der skulde berede Tusindaarsrigets Komme og forkynde Guds Dom over Menneskeslægten.«

Endnu før Roman-Trilogiens sidste Led havde seet Lyset, udgav Pontoppidan to Bøger, begge i 1894. I »Nattevagt« er Hovedfiguren den unge radikale Maler Jørgen Hallager, almindelig kaldet den »røde« Hallager, dels formedelst Haarets og Skjæggets Farve, dels fordi han betragtedes som Fører for den saakaldte »Klump«, en Kreds af Kunstnere, der i den sidste halve Snes Aar havde vakt Røre i Publikum ved en udæskende Virkelighedskunst. »Radikal« er egenlig ikke den rette Betegnelse for den røde Malers Livs- og Kunstanskuelse; han er allerede langt inde paa det Revolutionaire og føres med stigende Hast helt ind i Anarkismen. Et Standpunkt som dette kan Pontoppidan godt nok forstaa; han er Mellembestemmelsernes Modstander og har f. Ex. i »Skyer« ladet sin demokratiske Kobold haane de saakaldte »nye Tider«, der indvarsles saadan omtrent ved hvert Kvartalskifte, og stille Fordringen om et »splinternyt Folk«, der skal udspringe af Bærmen, af »Krapylet, som dog er Frihedens egenlige Livvagt, Retfærdighedens udkaarne Adelsgarde, den altid beredte, selvopofrende Hær, som ved et Vink, et eneste tændende Ord kan manes frem til Død over Undertrykkerne.« Ogsaa den hallagerske Forkyndelses Udspring og Udtryksmaade er han fuldt fortrolig med. Der er en vældig Urkraft i de Deklamationer, som Agitatoren udslynger mod det raadne Samfund — men at disse Oprørstaler for en stor Del ogsaa kun ere Deklamationer, har Forfatteren et skarpt Øje for, og at væsenlige Sider af Menneskenaturen maa forsømmes og ligge brak, for at det bistre Kamptemperament kan trives des kraftigere,

Nattevagt.

det viser den hele Karaktertegning af den næsten indtil Sindsforvirring brutale, hensynsløse og selvgode Verdensomvælter, der da ogsaa, med ironisk Belysning over sig, ender med at synke ned imod Krapylet og, selv en halvforkommen Existens, leve for at indskærpe en Stamkreds af andre forkomne Personer det Hensigtsmæssige i stadig, for alle Eventualiteters Skyld, at »holde Galden flydende«. Af nogen litteraturhistorisk Interesse, som Udtryk for modsatte Opfattelser hos Firsernes Ungdom, er Debatten mellem Jørgen Hallager og den mere besindige Kunstner Thorkild Drehling angaaende Digteren Sahlmanns skiftende Standpunkter. Jørgen dømmer ham med vildt Had. »Med alle sine byronske Bravader har han dog aldrig været Andet end et tre Alen langt Pattebarn«, siger han. »Og saadan er de mere eller mindre allesammen derhjemme. Det er vor Ulykke! Ikke Spor af Rygrad; bare Brusk og rhetorisk Sprællen og lyrisk Savl .... Et nyt Ideal hver Uge. Man skifter Anskuelser ligesom man skifter Skjorte. En Digter, en Kunstner er en Gøgler, en Charlatan, en Badutspringer, der vender Vrangen ud paa sig selv til et højstæret Publikums Forlystelse.« Thorkild seer Sagen fra en anden Side: »Det er netop i mine Øjne Sahlmanns store Fortjeneste, det bedste Bevis paa hans Geni, at han før nogen Anden derhjemme sagde sig løs fra alt Principrytteri og lod sin Pegasus tumle sig frit, hvor den selv lystede, istedenfor at binde den som Trældyr for Tidens sociale, politiske eller moralske Omnibus.«

Den gamle Adam. Samme Aar som »Nattevagt« udkom »Den gamle Adam, Skildring fra Alfarvej«, en i Dagbogsform holdt vittig Historie om de Puds, den slemme Fantasi kan spille et velmenende Menneske. En anden Skildring fra Alfarvej, ligesom den foregaaende en Jeg-Fortælling, »Højsang«, udkom 1896 i lækker Miniatur-Udstyrelse med Illustrationer og Forfatterportrait. I Forordet anslaaes en skjemtefuld ironiserende Tone: »Jeg har i den senere Tid ofte tænkt paa, om ikke ogsaa jeg skylder Læseverdenen en tilforladelig og aabenhjertig Redegjørelse for mit indvortes Menneske. I vore Dage, da Litteraturen mere og mere udvikler sig til et offentligt Skriftemaal, en Slags frivillig Gabestok for Forfatteren og hans Livs Skjæbne, bør en Skribent, hvem Publikums Dom ikke er ligegyldig, sikkert opgive al gammeldags Forbeholdenhed og tilstede Læserne et ugenert Indblik i sit Hjertes Lønkammer. Naar Øje-

blikkets Digtermode udtrykkelig fordrer et blottet Adamsæble og en dybt udringet Vest, der tillader Digterbrystet at svulme frit og mandigt, gjør man kun en latterlig Figur i tilknappet Diplomatfrakke og stive Fadermordere. Det er jo ikke alene en Modes første, men ogsaa dens sidste Offer, der er dens Nar.« Forordets Tone er dog ikke Fortællingens; denne faaer, efterhaanden som den skrider frem, en helt romanagtig Karakter, og kun glimtvis bryder Ironien igjennem, saaledes i det kostelige Referat af den dramatiske Eventyrdigtning »Kong Dag og Dronning Nat«; der er en egen Charme ved at høre den tørre Jyde transponere det højromantiske Digts Karpe- eller Harpetoner.

1898 begyndte Udgivelsen af Romanen »Lykke-Per«, af hvilken der er udkommet fire Bind (»hans Ungdom«, han »finder Skatten«, »hans Kjærlighed«, L.-P. »i det Fremmede«), medens der bebudes endnu tre eller fire. Hovedpersonen, Præstesønnen Per Sidenius, synes at være ment som et Exemplar af *the coming race*, der endnu er ifærd med at vikle sig ud af Slægtarvens og de gamle Samfundsbaands Puppehylster. Men her maa man have Lov til at sige, som der staaer i »Peder Paars« (der ligeledes udgaves heftevis): »vi venter paa mer Oplysning og paa flere Dokumenter.« **Lykke-Per.**

Drachmanns (S. 564—89) Produktion i Firserne var frodig, mangfoldig og — hvad det næsten er overflødigt at tilføje — af meget forskjellig Lødighed; ikke altid har han Taalmodighed nok til at lade Ideen udfolde hele sit Indhold og samtidig begrænse denne Udfoldelse kunstnerisk, og han er derfor vedvarende større Digter i det Punktuelle end i Beherskelsen af den større Helhed. Manglen paa kunstnerisk Enhed spores saaledes i hans første Digtning fra 1880, Eventyrdigtet »Østen for Sol og Vesten for Maane«, men Enkeltheder i det høre til det Sublimeste, Drachmann nogensinde har digtet. Emnet er den gamle Fabel, som fra Apuleius' »Amor og Psyche« skyder frem i germansk Folkedigtning og tager Farve efter de forandrede Naturomgivelser. Det er behandlet i otte Sange — vexlende Versemaal, skiftende Tone: snart fortroligt fortællende paa Eventyrets naive Vis, snart plastisk formende en kjæk Situation, snart med dybe Farver gjengivende **Drachmann.** **Østen for Sol og Vesten for Maane.**

den erotiske Betagelses Glød og Glans som i de uforlignelige Digte »Brudehymne«, »Hinden«, »Nattergalen«, der fuldt hævde sig en Plads ved Siden af Oehlenschlägers Erotik i »Aladdin«, ja vel endog overgaa den i Stemningens Sarthed og Dybde. Men mod Slutningen falder Digtet af, Eventyrstilen brydes og den nøgterne Allegori stikker Hovedet frem. Den mærkes allerede saa smaat i den forøvrigt saa prægtige Skildring af Bjørnebrudens Ophold paa den gamle Kvindes Fædrenegaard; Digtningens Anvendelse paa Livet, dens »Moral«, udtales med ufornøden Tydelighed, og det Stykke Kulturhistorie i kortfattet Oversigt, der slutter denne syvende Sang, kommer unægtelig noget forbløffende, især hvor Eventyrpigen stilles *vis-à-vis* Nutidens stærkt udviklede Jernbanetrafik. Efter dette tager man resigneret mod ottende Sangs ligesaa haartrukne som matte Allegorisering af Videnskabens Dødbideri som Modsætning til det levende Livs og Kjærlighedens Fylde — og lukker saa Bogen med en Tak for al den store og ægte Poesi, den indeholder. — En lignende Trang fremkaldes ikke ved Læsningen

r Tordenskjold.

af »Peder Tordenskjold, et nationalt Digt i sytten Sange«, ligeledes 1880. Naturligvis fornægter Løvens Klo sig heller ikke her i det Enkelte, men det samlede Indtryk er dog mere Støj end Styrke. Nogen almenkjendt Nationaldigtning er Bogen ejheller bleven, og naar den særlig er tilegnet »den danske og norske Sømand«, kommer man let til at tænke paa den enfoldige gamle Folkevise om »Tordenskjold, der var polisk, gik omkring og solgte Fisk«, hvis Tone fuldt saa godt har truffet Sømandens Behov.

Aarstallet 1881 betegner tre Bøger af Drachmann. Først

og Tæmmet.

Samlingen »Vildt og Tæmmet, Fortællinger og Naturstudier«, en Række tildels tidligere trykte Skildringer i Prosa, dels med Motiver fra de østsjællandske Fiskerlejer (»Skraaplaner«, »De 85 Snese Torsk og den store Kirkeklokke«) eller fra Søkjøbstæderne (»Kjærlighed og Depesche«, »Kutteren Vildanden«), dels Referater af forskjellige Oplevelser, saaledes Beskrivelsen af Stormflodens Rasen i Novbr. 1872 (»Efter Orkanen«) og af en Istransport fra Sprogø til Fyen (»Dreven af!«). Under den noget søgte Titel »Byron i Vadmel« fremstilles et fantasibegavet Almuesbarns forkvaklede Udvikling, og i »Syndflodssagn« tegnes med kjække Træk et Billede af en vild Fortids Liv i Marskegnene, anskuet i kraftig Virkelighed og som det senere fortoner sig bag Sagnets Slør. Drachmanns Prosa-

stil i disse Fortællinger er klar og sund, uden anstrengte Billeder eller lyrisk Udflydning — behersket og i sin rolige Rythme ægte dansk. Den gjenfindes med alle sine gode Egenskaber i den større

Holger Drachmann.

Fortælling »Vandenes Datter« og bidrager væsenligt til det Behag, hvormed man læser dette Arbejde, hvor man atter møder det ene fortræffelige Enkeltparti efter det andet, medens baade det uensartede Tankeindhold og det ikke fuldt gjennemklarede Grundsyn røber Forfatterens svigtende Kraft, hvor det gjælder om, uanfægtet Vandenes Datter.

af fjernere Ideers og Motivers Tilstrømning, at kjøre Fortællingens Spand med faste Tøjler ad den lige Vej. Her træffes ganske moderne Tanker midt i Interieurer af ægte historisk Kolorit, i den romanagtige Beretning spiller Mythen og Eventyret ind, og dette Eventyrlige skal atter afspejle et dybsindigt Filosofem med symbolsk Anvendelse paa Nutidslivets Brydninger — en Komposition, der er paa Nippet til ganske at løsnes i Fugerne, men rig paa henrivende Enkeltheder. — Digtsamlingen »Gamle Guder og nye« udkom ved Juletid 81 under Forfatternavnet Svend Trøst og paa et andet Forlag end Drachmanns sædvanlige, men der blev neppe lagt stor Vægt paa Pseudonymitetens Overholdelse. Ialfald vakte Bogen Opmærksomhed nærmest derved, at man fra første Færd af forudsatte Svend Trøsts Identitet med Drachmann og i dens Vers fandt en pointeret og direkte Udtalelse af Ideer, der mere tilslørede havde været tilstede i »Vandenes Datter«. I denne Periode af sit Liv, da Drachmann havde isoleret sig fra sin kjøbenhavnske Omgangskreds, vendte han sig med Lede bort fra det polemiske Nedbrydningsarbejde og søgte at samle sine Tanker om opbyggende, for ikke at sige opbyggelige Gjenfødelsesplaner, som skulde iværksættes mere ad den indvortes Opdragelses end ad den ydre Revoltes Vej. Noget klart Program for den nye Tid og dens Værk vil man vanskeligt finde i Digterens Forkyndelser fra disse Damaskus-Dage, men Stemningen er ikke til at tage fejl af, naar det f. Ex. i en af »Morgen-Psalmerne« hedder:

[...]mle Guder og nye.

Ej Frelsen kommer ved en Psalmebog,
ved Mikroskopet kommer den ejheller; —
der boer en Frelsens Kraft i Hjertets Sprog:
det er Tilegnelsen heraf det gjælder.

At dette »Hjertets Sprog« kan have næsten ganske samme Tonefald som Kristendommens, lægger Digtet »Ret saa!« ikke Skjul paa:

Ret saa, mine Venner, fortæl, fortæl
om den Gjæld,
som til Videnskaben vi staaer i;
jeg seer for mit Øje, hvor Hjernerne pines,
hvor Byerne tæt paa hverandre klines,
hvor Blodets Flodmaal i Aarerne synker,
hvor Ungdommen klynker
af Tvivlen fortært: —
er dette det Kanaans Land, vi har lært?
det er jo en Ørken, vi gaaer i.

I Sandhed, jeg led ej den sorte Flok;
fra Ryggen alene var Synet mig nok,
om Ansigtet vil jeg ej tale.
Men husk, den har bygget paa Hjerternes Grund,
og mellem det Mundsvejr, der gaaer af dens Mund,
blandes de lifligste Syner,
som kan Menneskesjælene svale!

Livsværdierne have skiftet Skikkelse og Indhold for Digteren — han er bleven syg af at se paa »Tidens Masker« —

selv mine Venner havde disse Miner,
fortrukne, trætte, sørgeligt nedstemte,
spodsk smilende, med Smertens Braad derinde —
det var en dødsdømt Slægt, som med et Opbud
af Villie spilled rask paa Scenens Brædder
og med Bravour det rakte Bæger tømte . . .

Hvor skal Livsfylden komme fra? Ja — eet Samlingspunkt er Digteren foreløbig naaet til: Familielivets faste Borg:

Intet vi øjner. Et Krimskrams saa synes os Livet,
gaadefuldt, trist,
grusomt, naragtigt, en Byrde; — men Et er os givet:
Kjærlighed, Kvindens og Barnets; den bliver til sidst.

Denne Opdagelse inspirerer ham til det vidunderlig skjønne Digt »Det tabte Paradis«. I Solnedgangens Stund stirrer Adam ind i den vestlige Himmels Glød og tænker paa den Paradishave, hvor han engang var hjemme og levede og elskede i Uskyldighed; og Eva — ældet og skæmmet — ogsaa hun tænker paa Haven og dens lyse Lykke, og med tunge Fjed vandre de hjemad, medens Aftenrøden dækkes af en Sky, »som om Haabets hensmeltende Rest forsvandt nu og slugtes af Døden.»

Da springer dem Barnet imøde. Det jubler,
det danser imod dem med legende Hop,
det udstrækker Hænderne, iler og snubler,
og falder og rejser sig leende op;
af Tvivl ikke tynget, af Sorg ikke bøjet,
det giver dem Navne — de bedste paa Jord —;
et Paradis spejler sig gyldent i Øjet
med Adgang for begge: for Fa'r og for Mo'r.

Og Adam han slipper sin Skovl og sin Hakke,
og Eva hun glemmer i Barnet sig selv,

til Hest sidder Barnet paa Faderens Nakke
og klemmer sin Fod mod hans Brystmuskels Hvælv;
og Moderens Blik imod Rytteren seer —
hvor er det nu Alt, som har knuget og smertet?

Vidt over Heden tre Mennesker leer;
velsignet den Latter fra Hjertet!

Overhovedet findes i Samlingen »Gamle Guder og nye« enkelte af Drachmanns ypperste Digte Side om Side med andre, der lide under en hos ham ellers meget sjelden didaktisk Nøgternhed (»Afguder« f. Ex.). I »Vor Moders Saga« er Anlægget et lignende som i Baggesens »Jordens Kjærlighedshistorie«, men Udførelsen naturligvis en fuldstændig forskjellig. Bogens sidste Afsnit »Folkets Sange« staaer under de foregaaende; denne folkelige Forkjælelses Lyrik er formeget bygget paa den politiske Presses Stikord til at kunne kaldes fri Poesi.

Omvendelsen — eller lad os hellere sige Omslaget hos Drachmann paa dette Tidspunkt gav sig tilkjende ogsaa i de nærmest følgende Aar. Han er led og kjed af den subtile Spidsfindighed, af den kolde Undersøgelseskunst, af den golde Polemik. Han længes efter mere Bredde, større Dybde, efter Raaderum for Livets elementaire Ytringer og Ørenlyd for den hjertevarme Tale, og han vil arbejde hen til, at Forstaaelse og Forsonlighed skal bygge Bro over Kloften i Folket. Ved Bjørnsons Digterjubilæum i August 1882 sendte han en Hilsen, hvori det hedder:

Man er maaske geraadet lidt for langt
i Fordring mod, hvad Kampens Skjald skal gjøre:
der sidder fjernt og nær endnu saa mangt
et Hjerte, der vil Hjertets Lovsang høre.
— — — — —
Naturens Børn bag Plov, paa Baadens Toft
vil endnu længe lytte til Idyller:
din »Konge« sover trygt paa Hegels Loft,
mens det er »Synnøve«, som Kassen fylder.

idby Folk I Folkekomedien »Strandby Folk«, der blev opført i April 83, efter at det lidet betydelige Skuespil »Puppe og Sommerfugl« i Begyndelsen af Saisonen havde introduceret Drachmann paa Scenen, drejer Modsætningen mellem de to Halvbrødre Zoologen Henrik og Maleren Kai Farsund sig om det Samme, og Slutningssangen giver

Moralen: »Kjærlighed — helt op til Skagen — det er jo dog Hovedsagen!«

Fra et Vinterophold i Holland og Belgien stamme nogle af de »Rejsebilleder«, som udkom 1882. Bogens første Halvdel bestaaer af ældre Aviskorrespondancer, men de senere Afsnit have de friske Rejseindtryk til Emne. Her maa især »Brevet om Jan Steen« fremhæves; med al Overfladiskhed og alle Overdrivelser i den dragne Parallel mellem Jan Steen og Marstrand samt deres Tidsaldre er her mangen rammende eller æggende Dom udtalt, og der er i Stiltonen en Fart og Friskhed, et sprudlende Livsmod og en ubekymret Feststemning, som maa rive selv den trægeste Læser med i den flyvende Flugt. En anden Frugt af Opholdet udenlands var »Skyggebilleder fra Rejser i Indland og Udland«, udkommen 1883. Bogen falder i to Afdelinger. Den første, »Maaneskin«, er en kjønt fortalt vemodig Fortælling om en ensom, drømmende Mand, der lønnes ilde for sin velmente Indgriben i den virkelige Verdens haardhændede Liv. Den anden har til Titel »Ostende—Brügge«, og det er det litteraire Opgjør i denne Skizze eller Afhandling, der vakte saamegen Opmærksomhed for »Skyggebillederne«, at et nyt Oplag strax maatte foranstaltes. Opgjøret giver sig paa sine Steder Luft i direkte Udtalelser af Anklage eller Fortrydelse, paa andre Steder er det skjult tilstede i Skildringen af Personer og Hændelser, ligesom selve Dobbelt-Titlen, de to Bynavne, skal betegne et Modsætningsforhold mellem noget fremmedagtig Importeret, som ikke organisk kan optages af Folkekarakteren, og selve dennes nationale, autochthone Natur.

Rejsebilleder.

Skyggebilleder.

Ostende-Brügge.

Den Rejsende ankommer til Ostende og er stemt til, »hvad Folk paa Landet vilde kalde opbyggelige Betragtninger«, da han fra Jernbanestationen gaaer ned ad den lange Gade, som udmunder i Promenadepladsen ved Havet.

»Alligevel: jeg skulde trods min Stemning med Glæde have truffet de gamle Venner fra de gamle Dage derhjemme, hvor vi drak megen Vin uden at faae Hovedpine og nød Solskin, Skov og Strandluft, smukke Ansigter og en god Bog — der gjerne kunde være af gammel Dato — uden at ærgre os over, at vi spildte vor Tid, uden at sætte »Problemerne« under Debat, uden at lade Følelser og Handlinger, Tider og Personer springe over Kritikens hvasse Klinge. Hvor vi vare glade dengang, tiltrods for at vi slet ikke havde det saa grumme godt, tiltrods for at vi omtrent laa i Strid med hele Samfundet og hverken sparede os selv eller Samfundet! Vi laa ikke i Strid med os selv.

Nej; det var et fremragende Talent, som begyndte; et stort Hjerte, store Evner, stor Forfængelighed; og derefter fulgte mindre Talenter lige ned til Karikaturerne. Der blev boret og filet og ætset og bejset; Tænkernes Tanker og Digternes Følelser bleve tagne fra hinanden som de smaa Hjul i et Uhrværk, og der blev smurt med Olie og pillet og pudset, og naar En kom med det gamle kaade Paafund at »spytte i Værket« som Bevis paa, at Uhret rettelig tilhørte ham, saa blev Vedkommende alvorligen sat i Rette: Ingen Børnestreger, om vi maa be'! Vi er Banebrydere, Alvorsmænd, Vredens Mænd, Irritationens Mænd, Sensibilitetens, Nerveusitetens, Hadets, Hævnens, Straffens, Dommens, Strikke, Hjul, Galge, Stejles, Fehmgerichtens haandgangne Mænd — blot ingen Narrestreger, der kunde faae vore Fjender til at tro, at vi ere saa unge, som vi virkelig ere.

Der blev boret og filet osv. Og medens vi rask væk grov Løbegrave og Miner ind under den Fæstning, vi skulde indtage, saa skred Jorden umærkelig sammen under vore Fødder og truede med levende at begrave os. Ganske godvillig lader Aarhundreders Grund — den moderlige Jord — sig ikke underminere til Fordel for . . . ja for hvad? Herpaa kommer det an. Og da den gamle Moder derhjemme, Stat, Kirke, Litteratur, Vaner, Overleveringens uhyre sammensatte Grund, mente at have nogen Ret til at spørge, og da Svaret muligen ikke var helt tilfredsstillende, saa var det, at Jorden begyndte at trykke Mineurerne fra alle Sider. En og Anden lod sig advare i Tide, gjorde Strike og nedlagde Arbejdet. Thi han kunde ikke tilfredsstillende klare sig dette Spørgsmaal: for hvad? Resten sidder endnu, med Hovederne akkurat over Jorden, og medens de krampagtig river i Grunden og medens Ansigterne tyder paa alt Andet end Sejrens stolte Ro, Mildhed og Skaansel, saa gjentager de i Kor deres Førers Ord: Fremtiden tilhører os; Fæstningen maa falde; ve da de Overvundne — og ve Overløberne!

Ja, ve Overløberen — ifald han virkelig løber over, ifald han dagtinger om sit stakkels Liv med de Fjender, der evig og altid maa være Fremskridtets, Sundhedens og Sandhedens svorne Forfølgere. Hans Liv bliver kummerligt nok; Ingen behøver at raabe efter ham. Men Held den Mand, der føler, at hans Sjæl bliver syg i et Kompagni, hvor selv det fremragende Talent ikke formaaer at dække over Kombattanternes Brist og Svaghed: skuffet Ærgjerrighed, krænket Forfængelighed, Racehad, Trøstesløshed, Bitterhed, Tvivl og Trods, altsammen kastet i Bunke med redelig Sandhedstrang og Sandhedssøgen — Held ham, at han endnu har Kommando over sig selv og kan vælge sig sin egen Vej: ligegyldigt hvorledes den betegnes!

Held ham! han vil vinde. Man vinder først sit Slag for Livet, naar man har overstaaet visse Børnesygdomme; og blandt Børnesygdommene er der een — en Børneleg: at klumpe sig sammen, en hel Bunke, op mod en stærk Mur, og saa pludselig løbe fra hinanden med et hoverende Skrig: »Muren falder!«

Ikke sandt? Muren (Kirke-, Slots- eller Skolemuren) faldt ikke, fordi vi klumpede os sammen, Duxebænk og Fuxebænk og hele Middelmaadigheden med i Legen? . . .

Badestedet Ostende med dets mondaine Liv, dets Kur og Kurmageri, bliver for den Rejsende Symbolet paa en frivol Aand af fremmed Art, der vil gyde sin Gift ind i det flamske Folkelegeme og tilføje det en dødbringende Kræftskade. En Maler, som han gjør Bekjendtskab med, kan tale med herom — kan fortælle om

en ung Kvinde, der fik sit Liv undergravet af den moderne Fornægtelse. Nogle af de »yderste« blandt Vennerne forsynede hende med den hele Litteratur, og Manden — radikal Journalist og Forfatter — glædede sig over, at hans Kone nu endelig begyndte at følge med.

»Og hun fulgte med. Uden Spor af de Overgange, som betegner Mandens Liv, hans Udvikling paa det faktiske Grundlag, hans Kjendskab til Skyggesiderne i den reelle Existens og hans delvise Forstaaelse af deres delvise Ret, uden hans afstumpede Følelser, den Skruestik, som Existenskampen selv hos den Heldige lægger om hans altfor vibrerende Hjerte — uden selv at kunne korrigere, afdæmpe, undskylde, slog hun sig med Kvindens Falkebegjærlighed ned over disse Lam, Ulve, Hyæner, Bjørne, Krokodiller, Abekatte, Snoge og Skrubtudser, der danner Naturalismens menneskelige Menageri .... Fruen indsugede al denne Sandhed som Sandhed. Saaledes altsaa lugtede alle disse Forstædernes Baggaarde, saaledes gik det til i enhver Drikkeknejpe, saaledes i de offentlige Huse. Saa umuligt var det for Manden at rejse sig, for Kvinden at rense sig. Saamange Skjøger fandtes der — næsten en i hvert Hus. Saa stor var Ægteskabets Misère — en Jeremiade over næsten ethvert Hjem. Men naar alt dette var Sandheden, saa var jo George Sand og Musset Løgn, Illusion, Barnemad. Og Barnesnak blev Talen om Menneskenes fri Villie, Vrøvl blev Forherligelsen af Tidernes store Mænd og Kvinder: — i Rendestenen havde de alle været; i Rendestenen med dem! Vælt, vælt, vælt et uhyre opdynget Læs af »Dokumenter« ud over Digterens — nej, Snak — Videnskabsmandens Bord, og vi ville faae at se, hvorledes Padder og Øgler, Midder, Lus, Skorpedyr, al Ækelhedens krybende, slimede, lyssky Organismer opføre en vrængende Abekattedans omkring Templer, Søjler og Triumfbuer. O Gud, o Gud! Det er Tidens lyseste Hoveder, flittigste Arbejdere, der skrive dette og lade det trykke, altsaa skrive Sandheden — og saaledes seer Sandheden ud!«

Med febrilsk Iver og Hast tilegner den unge Frue sig Omstyrtnings-Ideerne. »Vi arbejder hen imod det store Revolutionsværk!« siger hun. »Vi forbereder Vejen!« Maleren skildrer for hende i korte Træk, hvorledes en saadan Revolution i Virkeligheden seer ud. Saalænge Revolutionsværket foregaaer »i hyggelige Værelser, paa Restauranter og ved Badesteder, paa en Sofa med en fransk Roman i Haanden«, kan det tage sig meget tiltalende ud. Men naar Folket staaer derudenfor og kalder, naar Lazaronerne mylrer frem og Bærmen koger over Randen, saa faaer Piben en anden, en højst uhyggelig Lyd. En Mand skubber sig frem gjennem Mængden, »en Arbejder, med Arbejdets baade hærdende og hærgende Spor i det intelligente Ansigt.

Han seer med et besynderligt haardt Smil fra Deres Mand og hans Venner hen paa Dem selv. Saa siger han: Kammerater! Folkens! Vi har hørt, hvad de Herrer talte. Der var ikke meget for os at tygge paa. Vi skal ikke blive fede deraf.

Men der er een Ting, som vi skylder de Herrer Tak for. De har været i Virksomhed for hos. De kjender alle de Rævestreger i det Samfund, som de selv tilhører. De har kritiseret og heglet alle de »Autoriteter« igjennem, som vi gjerne ville være af med. De har ikke levnet hinanden Ære for to Skilling. (Hurra. Hør ham!) Vi veed nu, at der hverken findes Religion, eller Ægteskab, eller Fædrelandskjærlighed, eller Dyd, eller Samvittighed, eller alt saadan noget Plukkemad mellem dem selv indbyrdes. De siger nok, at det er for vores Skyld, at de har taget Bladet saadan fra Munden. Men de skal ha' Tak, skal de ha': saa dumme er vi ikke, at vi troer paa det.«

Da vor Rejsende skal forlade Ostende, undsiger og forbander han Byen: »Aldrig skal Du slaa Klo i mig, aldrig skal jeg blive din Mand, aldrig slutter jeg Fred med Dig, saalænge der er Livs Aande i mig. Kald mig saa Frafalden, eller Forræder, eller Poltron, eller hvad Du vil. Den største Frygt er netop at tjene Dig. Den største Pligt er at søge Dig paa dine Enemærker, tage dit Billed, vise Dig frem som Du er. Og hvis Du er Sandheden, saa er Solen og Dagen og Lyset, Eddaerne, Homer og Testamenterne Løgnen. Men det skal Du først bevise!«

Med sin nye Bekjendt, den belgiske Maler, tager han til Brügge. Maleren tilhører Noget, som kaldes »den flamske Bevægelse«, og forklarer det saaledes, at der ved denne Bevægelse forstaaes det flamske Sprogs Ret imod det franske i Belgien — »men ikke blot Sprogets: det er Folkets Ejendommelighed mod det Nivellerende, det Usammensatte og Djærve imod det Forfinede, det Naive imod det Pikante, det varme Hjerte imod den kolde Tvivl, Flamsk mod Fransk, vor Arne mod Paris' Boulevarder.« Malerens Søster, en elskværdig ung Enke, der synes at have et endog meget dybtgaaende Kjendskab til dansk Litteratur, udtaler sig nærmere herom og om den Jevnførelse, der efter hendes (og formodenlig ogsaa Forfatterens) Mening kan drages mellem Belgien og Danmark:

»Vi, som har Fransk til vort andet — vel at mærke vort andet — Modersmaal, vi har lidt ondt ved at forstaa den Begejstring, hvormed idetmindste en Del, og vel ikke de Ringeste, af Jer oppe i Norden griber disse Bøger af den nyere, videnskabelige, materialistiske Skole. Naar vi læser jeres klassiske Litteratur, jeres middelalderlige Lyrik, ja helt tilbage til jer Eddadigtning, saa kan vi endnu mindre forstaa det. Seet hernede fra forekommer I os som et saa gemytsrigt, lidenskabeligt drømmende Folk, hvis bløde Grund nu og da aabner sig for et kjækt, ureflekteret Udbrud af Trang til Daad, af patriotisk Begejstring, af højsindet Kraft -- og stundom af en vis, lidt spids, eller lidt plat Satire. Hvorfra kommer nu denne Tilbøjelighed til at skrue Jer ind i et afklaret, køligt, fornemt reserveret Tankesæt, der absolut

maa være Jer fremmed? Er det os ubekjendte, ydre eller indre politiske Forhold, der gjør, at I bryder saa akavet overtvers med Traditionen? Det forekommer os næsten selvmorderisk; undertiden blot barnligt. Jeg har læst noget om, at I mener, de gamle Baner ere saa uddybede, at der maa brydes nye Veje og Stier. Nuvel! saa bryd dem over jeres Heder, gjennem jeres Skove, men bryd dem gjennem jer egen Jord! Forøvrigt troer vi Flamlændere aldeles ikke, at jeres Baner ere saa uddybede, som I siger. Vi virker dog under nogenlunde samme Forhold og Vilkaar; og vi opdager stedse, at de gamle Baner hos os endnu tillader en Færdsel, som Folket ikke fortryder paa, og som de Lærde og Kunstnerne hos os finder deres gode Regning — den aandelige — ved at gjøre idelige Strejftog ad. Hvis det er fremmede Aander, skjøndt med Borgerret i jeres Sprog og jeres Sæder, der fører an hos jer, saa bør de virkelige hjemlige Aander hos Jer — bortseet fra mange politiske og sociale Uoverensstemmelser — samle sig i en lignende »Bevægelse« som hos os.«

Med denne Anvisning er Modsætningen mellem Ostende og Brügge, mellem Fransk og Flamsk, Fremmed og Hjemligt ført direkte over paa danske Forhold, som den jo ogsaa hele Tiden væsenligst har havt for Øje. Noget klart Program for den nationale Bevægelse er her jo ikke givet og kan vel ogsaa vanskeligt forlanges, hvor der mere tales ud af en bevæget Digterstemning end af en rolig flersidig Overvejelse. Men imod hvem Stemningen er rettet, er ikke til at tage fejl af og blev endnu indtil Overflod tydeligt af den Protest, Drachmann omtrent samtidig rettede mod »Gjennembruddets Mænd« (S. 638—39).

Folket og Arnen, Hjemmet i udvidet og snevreste Forstand, danne Grundtonen i de »Dybe Strenge, Digte og Sange«, som udkom 1884 — et af Samlingens Afsnit bærer endog Programtitlen »Dansk Bevægelse«. I Digtet »Léon Gambetta (og vi selv)« manes »det brede Borgerskab« frem til Modstand mod »Herrerne deroppe« og »Herrerne dernede fra Gadens Smuds«, og der raabes Ve over *King Mob,* hvis han vil bruge sin Nævemagt — »det brede Borgerskab staaer paa hans Lig og jorder Mobben under Gadens Stene.« Samfundet trænger til Ro og kan kræve den som sin Ret, og Følelsen af Solidaritet og Samvirken mellem dets gode Bestanddele maa gjennemtrænge det: Dybe Strenge.

Med Vaaben faaer vi aldrig Tingen klaret,
dertil er vi for jevne danske Mænd;
saa maa vi række Haand mod Haanden hen:
    Forsoning maa vi ville — det er Svaret.

Hvem skal begynde? Spørger vi derom,
saa skeer det aldrig. Har Du Hjerte, kom!

og elsker Du dit Land: vær ikke bange.
Er Du af Adel, da kom tvende Gange,
og er Du Bonde, Landets Muld og Kjærne,
da søg Dig selv mod den Beskyldning værne:
Du klæber altfor meget ved dit Muld.

Men holder Adel og Bonde sig tilbage — nu, som sagt, saa maa det »brede Lag« danne den frelsende Patriotliga, og

da vil vi sige til den unge Slægt:
vort Land er lidet: elsk det desto mere;
vort Land er udsat: læg paa Værnet Vægt;
af Faa vil Mod og Mandstugt danne Flere;
øv Jer i Vaaben, Sligt gjør Slægten sund,
drøm ej om Krig, men frygt den endnu mindre:
vi staaer paa Danmarks, paa vor Moders Grund:
ve os, kan ej vort Blik ved hendes tindre!

En Gruppe af Digtene er indordnet under Fællestitlen »Ved Arnen« og dateret Vintren 1882—83. Digteren, der betragtes som Deserteur af de tidligere Kampfæller, fordi han ikke vilde bøje sig efter »det franske Snit, som er vor Korpsaand«, har fjernt fra Kaserne og Barakke bygget sig et Hus, omhvælvet af gamle Træer og med fri Udsigt over Fjord og Bælt; over Døren har han sat den Indskrift:

Den, som Du søger, her i Huset boer;
er Du hans Ven, Du vil som Ven ham finde;
men hvis paa Arnens Guder ej Du troer:
gak bort — der er ej Bænk for Dig derinde!

Her føler han sig lykkelig hos Hustru og Børn:

Ved Morgen og Aften i Børnenes Kammer
jeg sørger for stedse at staa:
jeg hører den Lille, som lallende stammer,
de To, som kan pludre og gaa.

De beder en Bøn. Hvem lærte dem den?
og hvordan fik Stemmen den Klang?
De Spørgsmaal, de kommer bestandig igjen —
hvo lærte vel Fuglen sin Sang?

Og en varm Tak henvender han til hende,

som var sin Ven en øm og tro Veninde,
mildt dømmende de store Fejl, hun saae,
og aldrig søgende de Fejl at finde,
som blot hun aned og som kun var smaa —

til Hende som trods Alt, hvad Tiden røver
af Kraft og Storsyn hendes Ideal,
tro mod hans Fane, selv naar den engang
blir henslængt støvet paa Depot'ets Sal,
Forglemmelses-Exilet med ham prøver —

ja saa forandret er hans Dom over Tilværelsens Værdier bleven, at han (i Digtet »Det Abnorme — det Normale«) erklærer:

Jeg giver hundred Nætters Elskovsrus
for een Dag tilbragt ved et køligt Krus
fra Kilden, som bag Havegjærdet risler.

Han kræver Kydskhed i Livet som i Kunsten. Skjønhedsgudinden kan skues nøgen — Naturen og Antiken forarger Ingen; men det Halvafklædte er frivolt:

End staaer hun i vor Phidias' Mausolee,
end tør ej Nogen raabe Ak og Ve,
naar Helge kryster Bølgens Havfru-Skulder,
— men bort med denne franske Kanapee,
hvor i en Peignoir man faaer at se
Fru Flane, som har lært sig til at le,
mens Fruens Fingre rosenrøde Breve
sødt smilende til Papillotter ruller.

Og mod Naturalismens Litteratur slynger han sit advarende Anathema:

Kast disse Bøger, Dreng, paa Ilden flux,
og svar mig ej, at de blev anbefalet
af Mænd, som just ej selv har skrevet Jux!
Jeg giver Dig, drakonisk, den Instrux:
Brænd dem, før selv din unge Sjæl de brænder.

Man kalder den nye Retning for en »Skole«! Nuvel, tilsigtes der en Skoleopdragelse, saa gaa hellere lige til Kilden, før Ungdommen ud paa Hospitalet, ind paa Sindssygeanstalten og lad den se med egne Øjne —

se Drukkenskab, Skjørlevned, Hysteri
og hemmelige Synders Brændemærker
som Ophav til og Grund og Aarsag i
»Dokumenteringen« i Skolens Værker! —
Saa slaaer en Streg vi over Poesi,
saa er det Factums triste, bitre Sprog,
der ryster Hjertet i hver Kammerkrog
og kalder Pædagoger fjernt og nær
til Opbud under nye, strenge Faner . . .

men rør ej dette sammen i en Bog
og sæt det over »Stilens« Glød i Kog
og byd vor Ungdom det som dens Romaner.

Skolens Lærere og Adepter giver han det velmente Raad at søge sig et andet Opholdssted, siden Alt herhjemme forekommer dem saa usselt og smaatskaarent:

Sejl bort, min Ven,
ifald Du fryser her;
søg bedre Zoners bedre Lyst
at lægge mere nær!
Dog nej, saa mangled Du just det,
som gjør Dig denne stakkels Plet
forønsket fremfor alle —
den Vrantnes Lyst og delvis' Ret
til at slaa ud sin Galde.

Endnu udgav Drachmann 1884 et lille Bind »Smaa Fortællinger, ældre og nye«, elskværdige og gemytlige Bagateller, mest fra Fiskerlejet og Fiskerlivet; ligeledes opførtes, men med ringe Sceneheld, det lille Skuespil »Lykken i Arenzano«. 1885 udkom »Fjeldsange og Æventyr«, skrevne i Kärntens Bjergnatur, i den lille By Tarvis, hvor Digteren med Familie havde taget Ophold i længere Tid. Der er ogsaa meget af Bjergluftens Friskhed i disse Poesier, Glæde ved Livet sammen med Hustru og Børn (Digtet »Til Jens« o. fl.), en Ligevægt i Sindet, der kan forsone selv de skarpe Modsætninger (se det smukke Mindedigt over de to Universitetslærere Heegaard og Schiødte). Hovedstykket i Samlingen er Eventyrkomedien »Der var engang —«, der ved sin Opførelse paa det kgl. Theater har vundet Navnkundighed som det indenfor et givet Tidsrum hyppigst spillede danske Skuespil (i mindre end 15 Aar omtrent 150 Gange). De haardhændede sceniske Krav have medført Beskjæring af Digtningens fine Poesi og bortvejret noget af dens Duft, men til Gjengjæld har Theatret levendegjort den i god Udførelse og smykket den med skjøn Musik (af P. E. Lange-Müller), rigt vexlende Udstyr, Dans og Sang; Resten gjorde saa den fædrelandske Tone f. Ex. i Prinsens Skildring af hans Hjemstavn og i Midsommervisen »Vi elsker vort Land«, hvis Rythme og Stemning allerede er anslaaet i Nytaarsdigtet »Danmark« (»Dybe Strenge«): »Vi aander en Luft; — den er vor, den er vor«, men

Der var engang —

her er udfoldet stærkere og fuldere, saa at den af nyere Poesi har været nærmest ved at blive Nationalsang.

Paa anden Vis blev der appelleret til Patriotismen i »Danmark leve! Blade fra en Rejse paa begge Sider af Grænsen« (1885), men dette Pendant til »Derovre fra Grænsen« bekræftede Danmark leve

Lørdag Nat.

Jeg har skrevet et Digt inat, noget, der længe har ligget mig paa Sinde. Formen er min egen, Stoffet er Kommunens; der er engelsk Forbil. Kraft; engelske Navne der. — Vil De holde Plads aaben i dette Hefte; 1 eller 2 Sider. Mit Navn sætter jeg ikke under, da jeg ikke vil optræde som Poet. Men Digtet er godt, og vi kunne jo kalde det: Oversat fra det Engelske.

Deres HD.

DRACHMANNS HAANDSKRIFT.
Billet med Digtet »Engelske Socialister« til Nyt dansk Maanedsskrift.

kun den gamle Erfaring, at Historien ikke gjentager sig; disse Variationer over det gamle Thema besad ikke dettes Kraft og havde ondt ved at vække Stemning. Heller ikke det tragiske Drama »Alkibiades eller Grækere i Forfald« (1886) vakte synderlig Opmærksomhed; streng dramatisk Bygning havde aldrig været Drachmanns Sag, Emnet udelukkede den lyriske Expansion, som var hans Styrke, den vidtløftige Handling var ikke fængslende i sig selv og dens Anvendelse paa hjemlige Nutidsforhold ikke prægnant nok. 1887 udkom »Med den brede Pensel«. En Alkibiades.

den brede Pensel. »Kunstner-Roman« kalder Forfatteren den, men med Roman-Kompositionen staaer det kun tarveligt til. Ark for Ark maa Fortællingens Gang vige Pladsen for kunsthistoriske Redegjørelser, journalistisk formede Betragtninger og belærende Foredrag; kun ved et nu og da indskudt »tænkte Christensen« eller »sagde Christensen« (Hovedpersonens Navn) søger Forfatteren at faae sin Læser til at huske paa, at det er en Roman og ikke en Afhandling, han har for sig. Mod Modernismen i Kunst og Litteratur er endel af Bogens Polemik rettet. Christensen iagttager opmærksomt den nye æsthetiske Bevægelse. »Han havde anet, at den maatte komme, og han følte dens Nødvendighed og dens Berettigelse. Men Formen, Maaden, Midlerne, og Personerne? Nej, han kunde ikke være med! Saasnart han var begyndt at beundre en og anden af de unge »Kræfter«, saa skete det regelmæssigt, at vedkommende Kraft selv slog ham Bogen ud af Haanden. Her var Surdejg, Salt, Talent — javist ja! Men saa var her Uro, Famlen, Mangel paa Klarhed, paa det endelige positive Noget, der skulde samle, værne, beskytte — paa samme Tid, som det skulde angribe, trænge frem, overvinde. Her var Ungdommelighed mere end Ungdom — Skænderi mere end Strid — Hastværk, Hidsighed, Forfængelighed — en Bunke Forfængelighed! .... syntes Christensen.« — Varigst Værd i denne store Bog har en godt opfattet, med kraftige Linier sympathetisk tegnet Portraitskizze af Vilh. Marstrands ejendommelige Karakterhovede.

Efter disse svagere Arbejder fulgte 1888 »To dramatiske Digte«: »Tyrkisk Rococo« (opført under den forandrede Titel Esther. »Ved Bosporos«) og »Esther«. Især dette sidste betegner atter et kraftigt Opsving. Sujettet er et lignende som i »Syndflodssagn« og »Vandenes Datter«, og Handlingen støtter sig til en Fortælling af Rud. Baumbach. Hovedfigurerne ere Kurt, Stenhugger og Bygmester, og hans Kammerat Gotfred Springforbi, begge indkaldte af Borgerne i en gammel Kystby for at restaurere dens Domkirke. De ere typiske Udtryk for to Poler i Kunstnernaturen: den ene, der stadig vil uddybe og forædle »Kunstens Højhed, Renhed, Symbolik«, den anden, der ligeglad »sætter stadig Huen, som den vil.« Digteren har her, som baade tidligere og senere, spaltet sin Personlighed for at faae dens sammensatte Art fuldt udtrykt; det gaaer ham som den elleskudte Junker Oluf: »det er, som mit Hjerte var

delt i to« — men Forventningen om, at »det voxer vel sammen med Tiden« synes stadig at være langt fra sin Opfyldelse. Esther, som har givet Digtningen Navn, hører hjemme i den gamle Stad paa Havsens Bund; fra denne anelsesfulde, drømmerige Verden hæver hun sig op og trolover sig med Kunstneren, Idealets Forbindelse med Livet, men svinder atter hen i Taagen, naar han svigter hende. I den videre Udførelse af dette Forhold er der noget Vilkaarligt og Uklart, men et Symbol skal jo ejheller frembyde Allegoriens strengt kongruente Linier, det skal mere vække Stemning i modtagelige Sind, som selv digte videre. Og stemningsvækkende er »Esther« i rigt Maal baade ved sin varme, dybtfarvede Lyrik, ved Farten i Gotfred Springforbis Viser og ved Lunet i Skildringen af Borgerfolkets Færd og Tale.

1889 fremkom en lille Novellesamling »Kunstnere«, det dramatiske Digt »Tusind og een Nat« og Digtsamlingen »Sangenes Bog«. I Indledningsdigtet hedder det om

> disse friske Sange,
> som nu blandt Folk skal gaa —
> o Gud, hvad har de mig kostet,
> og hvor de har gjort mig graa.

Det er altsaa forbi med den harmoniske Ligevægt fra de »dybe Strenge« for fem Aar siden og med Familie-Idyllen i Kärnten. Slutningsrepliken i »Tyrkisk Rococo« kan maaske give et Vink; den unge Ali har i nogen Tid levet Asketens Liv og under alvorlige Studier vendt sig bort fra Kjødets Lyst og Verdens Forfængelighed, men besejres dog tilsidst af sin Kjærlighed til den skjønne Glædespige Scheïtan og styrter sig i Bosporus med hende, medens Mollahen udtaler Dommen over ham: »Han var ej moden for Profetens Værk.« Ogsaa i Digtsamlingen er der et Afsnit med østerlandsk Kolorit: »Digte fra Levanten« — om ikke just den geografisk bestemte Landstrækning, saa dog et »forjættet Østerland«, hvor der er »Farver og Friluft og stærke Følelsers Ild« og hvor Digteren kan yde sin Suleima Hyldest og Tilbedelse. Først fra det Øjeblik han har seet hende, føler han sig i Sandhed som Digter og Menneske — en ny Gjenfødelse; hun »sletter hans Ungdoms-Regnskab ud«, hun skjænker ham den fuldkomne Lykke, og han besynger hende til Gjengjæld som sin nye Muse. Sangenes Bog.

Med stadig lige forbausende Arbejdsdygtighed fuldendte
»rskrevet. Drachmann i Aaret 1890 den store Roman »Forskrevet —« (2 Bind, c. 850 Sider). Den er ikke nogen Jeg-Fortælling, men hører dog langt mere end Størsteparten af disse ind under Begrebet *»confessions«* — Erindringer og Bekjendelser, bag hvis Tilsløring man med — som oftest altfor stor — Lethed gjenkjender baade Bifigurer (som f. Ex. »Skyggen«, Nørager, Theaterchefen m. fl.) og selve Hovedskikkelsen, der atter her fremtræder som et Dobbeltbillede: Ulf Brynjulfsen + Henrik Gerhard, Forfatteren og Maleren, i deres enge Forbindelse, nære Venskab og indbyrdes Beundring et gjennem Stereoskopets to Glas plastisk fremtrædende Billede af den livagtige Holger Drachmann. Fortællingen giver paa eengang et ret fyldigt Udsnit af den saakaldte Gjennembrudstids Historie og et mere end overfladisk Blik ind i Sammenhængen med og Motiverne til Forfatterens sidste Omlægning af Roret. I denne Henseende er det den kvindelige Hovedperson, hos hvem Forklaringen er at finde — Edith (Suleima i dansk Version), den vildeste Romanfigur, nogen livlig Digterfantasi har udklækket, en Variétésangerinde fra Alleegade, for hvem Spencer og Stuart Mill er underholdende Læsning og som, naar man blot lukker Øjet i for hendes Forhold til en rig Grosserer, er det ideale Indbegreb af Kydskhed og Renhed i al sin Færd. Trods en vis Modenhed i Alder og Livserfaring ere baade Ulf og Henrik forelskede i hende indtil Vanvid, og hun er dem begge en øm og trofast Veninde, indtil hun omsider belønner den Sidstnævnte med sin Kjærlighed og itide opdager, at hun er den Førstnævntes kjødelige Søster. Paa dette Punkt ere vi inde paa den rene Romanfabrikations Omraade med hengjemte Breve, forbyttede Børn og lignende Ingredienser, men dette mindre heldige Slutningsindtryk forvinder man let, naar man sender Tanken tilbage over Fortællingens foregaaende Indhold og samler sit Indtryk af den. Den er — naar Alt kommer til Alt, trods al den Kritik over gjenstandsløs Samfundspolemik, den berettiget kan vække, trods al den nærliggende Skepsis, som dens Ide og Tendens nødvendigvis maa fremkalde hos en ædruelig Læser — alligevel en af de mærkeligste Tidsskildringer, vor Litteratur besidder, og der banker i dens fint fornemmende og vel afvejede Stil et stærkt bevæget Hjerte. Heines Prosa i hans bedste Ungdomsarbejder maatte have faaet denne Klangfarve, hvis han havde været dansk Forfatter.

1891 udkom »Tarvis, Fortællinger fra Kärntner-Alperne«, et Intermedium af liden Betydning for Drachmanns Forfatterskab«, 1892 »Unge Viser« under Svend Trøsts Pseudonym, en Programdigtning ligesom »Gamle Guder og nye«, men af en helt anden Aand. Svend Trøst er undergaaet Forvandlingens Lov. »Hjerte-Sproget« og Forsoningsaanden og Familielykken har veget Pladsen for helt andre Stemninger. De gamle Guder, som han tidligere gav deres Bekomst, vaagne op igjen og drive deres Spil om Natten, »klædt i Dyrehuder», saa at det litteraire Sædelighedspoliti maa tilkaldes, bl. A. for at faae Oehlenschlägers Helge hængt: Tarvis. Unge Viser.

Har I ham og Holberg med
faaet sat i Blokken,
samt en Aarestrup lever't
ud til Gabestokken;

har I Brandes' Bøger brændt,
samt en lille Vise
af Svend Trøst — saa kan vi os
lykkelige prise!

Her er nu ikke længer Tale om, at det brede Borgerskab skal holde Mobben i Ave — nu tilraabes der Proletarerne et »rot Jer sammen, rot Jer sammen« — Væggen ud! Alt skal ud — Alt hvad der rested af det gamle Samfunds Skur!« »Dannevang« er bleven en Andedam, som Digteren engang »i Magsvejr« søgte ind til, men nu er den bleven ham »saa fersk, saa from, saa ganske kemisk ren for Salt«, at han maa sige den Farvel. Kongeparrets Guldbryllup, som dog ellers blev nogle Stilstandsdage under Striden, udstyrer han med spottende Randgloser, smaaligt polemiserende mod Hr. Jacobsen, Hr. Øllgaard og Hr. Meldahl — en tarvelig Efterdigtning af Heine, Formen hans, men ikke Viddet. Det lille Land var blevet for trangt for Digterens Storhed, og han havde derfor expatrieret sig — til Hamborg. Til denne By er særlig Afdelingen »Sange under Pesten« knyttet; der er bellmansk Stemning i flere af disse Smaabilleder, og navnlig har det større Digt »Spaseretur« med dets mange i Flugten grebne Frilufts-Situationer en frisk og lys Farve over sig. I Afsnittet »Smaa Elskovsviser« besynges den nye Kjærlighed: »alle Kilder aabner sig, alle Bække mumler«, kaldte tillive af den Elskede, som »kom fra det fattige Arbejderhjem« og gjorde Digteren rig — »væbned hans Arm, trykked ham Staalet i Haanden og lo: Plads for vort Arbejde — Plads for os To!«

De følgende Aars Digtning er overvejende af dramatisk Art og romantisk Aand, thi det gjælder om den i dens Helhed, hvad

Digteren siger i Indledningen til et af Stykkerne: »Jeg er forlængst af Modellerne kjed, Naturalismen den blev mig for mager.« 1893 udkom to saadanne Arbejder: »Bonifacius-Skjæret, Drama i tre Akter«, med Emne fra et bretagnisk Fiskersagn, og »Gøglere, Skuespil i tre Akter«, behandlende Modsætningsforholdet mellem det ordnede borgerlige Samfund og den kunstneriske Vagabondage. En særlig Art af friere dramatisk Komposition danner den Række Digtninger, som Forfatteren gav Fællesbetegnelsen »Melodramaer«.
ınd Smed. Den betydeligste af dem er »Vølund Smed« (1894), en af den store Romantiks brusende Vingeslag gjennemsuset og af en blussende erotisk Flamme næsen tropisk ophedet Behandling af det gamle Sagn, ikke uden tydelig Anvendelse paa Digterens Personlighed og Forhold og i den isengraa Skjalds og den liden Pilts Indlednings- og Slutnings-Apostrofer røbende det Selvbeskuelsens Behag, som Drachmanns Lyrik har saa ondt ved at modstaa — Alt i Alt et Digterværk af ualmindelig Vælde og Skjønhed. Det var ved dets Opførelse (i Marts 1898), at Digteren fra det kgl. Theaters Tilskuerplads overrumplede det stærkt begejstrede Publikum ved at opfordre det til et Leve for »den store og noble Kvinde, der havde inspireret ham til dette Digterværk.« Nær beslægtet med Tankegangen i »Vølund« er »Renæssance« (1894), ligeledes et Drama om en stor Kunstner og hans Elskede, der vel her ikke har Valkyriens Dimensioner, men er et »Barn af Folket«, Teresina ved Navn; hende er Digtet tilegnet i nogle takbringende Indlednings-strofer, i hvilke Digteren udtaler sin Glæde over, at hans Kunst nu
:lodrama. »er bleven Enhed med det Liv, han fører.« I Samlingen »Melodramer«, 1895, findes endnu fem Skuespil af denne Art: »Middelalderlig«, »Snefrid«, »Amor triumfans«, »Dansen paa Koldinghus« og »Til Hyrdefløjtens Toner«. 1897 udkom »Brav Karl«, et dramatisk Digt om den unge Junker Kais Vandrings- og Ledingsfærd og hans Hjemkomst til det fædrene Gods, hvor han, sammen med Arbejderne og forenet med sin trofaste Ledsagerinde Gaasepigen Gerd, danner et Slags Phalanstère, en kommunistisk Koloni, idet han, sønderbrydende sit Sværd og gribende Spaden, vier sig til Fremtidens nye Værk:

Et Adelsskjold staaer paa den gamle Rede —
Mit Vaabenfelt er Mark og Skov og Hede,
derover flyver Fuglene, de glade.

Gud signe dem og deres Sange smaa —
nu vil vi sammen til vort Dagværk gaa,
før Høsten gulner Træets sidste Blade!

Aaret 1898 bragte under Fællestitlen »Kors og Kaarde« to mindre Skuespil »Mellem Trosfæller« og »Naar Klostermuren brydes« og 1899 Dramaet »Gurre«. Fortællingen »Kitzwalde, en lille munter Ridderroman« var — 1895 — den eneste Afbrydelse af denne ret omfattende dramatiske Produktion. Kitzwalde.

Der gaaer gjennem disse Digtninger en Grundtone, som faaer stærkere og stærkere Lyd, alt som Rækken skrider frem: en Tveklang af Klage og Trods — Klage over det onde Samfund, der paa en eller anden ikke nærmere betegnet Maade træder i Vejen for Digterens uhindrede Nydelse af hans Kjærlighedslykke, og den landsknægtagtig trodsige Hævden af Individualitetens Ret overfor Almenheden. Med størst Klynkeri i Klagen og Voldsomhed i Trodsen kommer denne Sindsstemning tilorde i »Den hellige Ild«, udgiven 1899. Denne Begrædelsernes Bog, stærkt bevægede lyriske Improvisationer i Prosa og Vers, er først og fremmest en Forherligelsens Hymne til Ære for Edith, til »Velsignelse af hendes Navn, af den stille Verden, hun har skabt, af det Værk, hun har frembragt« — Edith und kein Ende; dernæst en Selvforgudelsens Pæan om egen Storhed og Sjælsadel og endelig en archilochisk Nidsang om det forsumpede Fædreland og det dødsdømte Folk, der mangler Evne til at følge Digterens Flugt. Ligesaa lidt som Drachmann her har forstaaet at beregne den Grad af Interesse, han kunde paakalde hos Publikum for sine private Forhold, ligesaa lidt har han været istand til at se sin Optræden som Samfunds-Tugtemester i det rette Lys. Han aner i sin lyriske Stemning ikke, hvor langt han er fra en Savonarolas eller en Søren Kierkegaards uantastelige Position, og trods et og andet virkeligt Centrumsskud, flyve de fleste af hans Indignations Pile forbi Skiven. Som den store Lyriker han er — ubestridt den største i vor Tids danske Litteratur — har han altid manglet en Egenskab, der ganske vist kun sjeldent forenes med et grundlyrisk Temperament, men som vi Danske have en ret prisværdig national og naturlig Forkjærlighed for: den korrigerende Selvironi. Den hellige Ild.

iaafolk. For **Schandorphs** (S. 589—95) Vedkommende begynder Firsernes Tidsrum med Fortællingen »Smaafolk« (1880). Man har her kjøbenhavnsk Grund under Fødderne. Den centrale Figur er en ung Pige fra Landet, som faaer Kondition i et ret ordinairt Hovedstadshus og herfra lærer Bylivet at kjende med dets Forlystelser og Fristelser, bukker under for disse, synker ned i den dybeste Elendighed og staaer paa Selvmordets Rand, men reddes ved betimelig Hjælp og sin egen Naturs oprindelige Dygtighed, da der bydes den redeligt Arbejde og overkommelige Opgaver at virke med. Mindre end i sine tidligere Bøger har Forfatteren her givet efter for sin Hang til at udstyre sine Figurer med overstadigt komiske Træk, uden smaaligt Hensyn til, om de staa i nødvendig eller blot forklarlig Forbindelse med Karakter og Situation, blot for disse Træks egen Skyld, for den Morskab, de volde ham selv, men som ikke altid meddeler sig til Læseren. Der er i denne Fortælling mere Maadehold og kunstnerisk Beherskelse i saa Henseende, hvorvel der ikke savnes naive Urimeligheder som f. Ex. Jordemoderen Fru Lodsberg med hendes belærende Foredrag om Stuart Mill og fri Tænkning og de nyeste naturvidenskabelige Resultater — en konstrueret Skikkelse, som ikke har stort med det virkelige Liv at gjøre, og hvis Komik er mere end ønskeligt i Slægt med en Jul. Stindes humoristiske Ydelser (Familien Buchholz). Medens ogsaa Enkefru Kringelberg og de om hende nærmest grupperede Persouer have en Rem af Huden i saa Henseende, er den forsorne Murersvend og hans Kreds tagen anderledes sikkert paa Kornet, og Bekjendtskabet med disse Kjøbenhavnere er højst fornøjeligt, som overhovedet Fortællingens milde og jevne Optimisme viser Forfatteren fra en Side, der er vel egnet til at vinde ham Venner, som endog ville kunne bære over med en saa overfladisk og altfor prisbillig Polemik som den i Bordtalen S. 29.

mas Fris. I »Thomas Fris's Historie«, 1881, har Schandorph givet den uundgaaelige store Tids- og Samfundsskildring, hvori den nyere Tids Forfattere mente at burde nedlægge deres Opgjør, Skriftemaal og Program (sml. S. 650). Det er et Uhyre af en Bog, hvad Komposition angaaer. Dens egenlige Thema, Skildringen af Aands- og Samfundsliv i Danmark omkring Anno 60 og Udviklingen af, hvorledes et ungt Menneske foretager Bevægelsen fra Højre til Venstre, tages først op til Behandling i anden Del, efter at Thomas Fris er

kommen til Kjøbenhavn som Rus; første Del bruger henved trehundrede Sider for at give Forhistorien, hvis Forløb er indhyllet i alskens Romantik og realistiske Smaastads-Interieurer, som ikke have det mindste med den paafølgende Fremstilling at gjøre, undtagen forsaavidt som det, ved et ret vilkaarligt Paafund, skal vises, at den unge Thomas som Søn af en lavpandet dansk Landsbydegn

SCHANDORPHS HAANDSKRIFT.

og en vildt romantisk tydsk Skuespillerinde forbilledlig skal betegne sin Samtid, Nationalliberalismens Periode, som et mislykket Produkt af fladbundet Magt- og Madstræv og en ideel, men evneløs Famlen efter en tom Drømmeverdens Fatamorgana. Istedenfor med en saa haartrukken Allegori at prøve paa at slaa Bro mellem Fortællingens to Dele, burde Forfatteren have ofret den første og anvendt nogle af dens bedste Episoder til Enkeltskildringer; derved vilde ogsaa en saa erkeromantisk Attrap som den gale Friehling været ude af en Verden, hvor han aldrig har hørt hjemme, og tilbage var blevet det Samfundsbillede af en bestemt begrænset Periode, som det har været den nærmeste og egenlige Hensigt at give, og om dette med

det Samme var blevet reduceret i Omfang, vilde det ikke have skadet Fortællingen, thi en stor Del af dens brede Raisonnementer og doktrinaire Belæringer er langt mere Journalistik end fortællende Kunst. Vi havde med disse Beskæringer faaet en langt mere underholdende Bog med en tilstrækkelig fængslende Handling og en omfattende Dannelses behagelige Stil — om end ikke med en objektiv overskuende Dom om de fremstillede Fænomener. Dette kunde neppe forlanges af denne Forfatter paa dette Tidspunkt. Schandorph havde determineret taget Parti for den nye Retning imod den gamle, og »Thomas Fris« er som saamange andre Bøger fra Halvfjerdserne og Firserne Polemik i Digtningens Form. Her er ikke Tale om at forstaa eller forklare den relative Ret, hvormed et politisk Parti, som havde forberedt Enevældens Vigen for den frie Forfatning, nu ogsaa overtog den nye Statsforms Gjennemførelse i det offentlige Liv, ejheller om at paavise den historiske Sammenhæng mellem Nationalfølelsens Opsving i 48 og de »intelligente« Samfundslags Ideologi i de følgende Aar. For den polemiske Tendensforfatter fortætter dette sig til to almenfattelige Formler: Magtbrynde og Dumhed, og de Personer, i hvem Tiden inkarneres, blive slyngelagtige Egoister eller ynkværdige Karikaturer. Denne Betragtningsmaade maatte ved Bogens Fremkomst virke saameget mere saarende, som der blandt dens Personer forekommer hele Grupper af Portraitskizzer efter levende Model — langt flere end en yngre Nutidslæser nu kan opdage. Schandorph forfægter bestemt, at »en Digter maa have samme Frihed overfor sine Figurmodeller som en Maler« (»Forfatterbogen« 1898, S. 116). Hertil er dog den lille borgerlige Bemærkning at gjøre, at Malerens Model stiller sig frivilligt til Raadighed og endog modtager et Vederlag for sin Villighed. Schandorph har neppe spurgt nogen af sine om Forlov.

»Novelletter. Et Bind »Novelletter« udkom 1882. Dets omfangsrigeste Stykke, »Dilettantkomedien«, lider selv af Dilettanteriets Fejl: Mangel paa sluttet Komposition, et lidet betydeligt Emnes trættende Udtværing ved Hjælp af uvedkommende Episoder og Indskud. »Victor Hugo i Newport« er en Satire, der rammer til mere end een Side, altsaa har god Berettigelse. »Kjærlighed fra Trommesalen« og »Stine bliver Gaardmandskone« have faaet Ord for at være ægte, uforfalskede Billeder af Almuelivet, og mange Træk

gjøre ogsaa Indtryk af at være aflurede Virkeligheden, om de end, opfangede i det komisk koncentrerende Hulspejl, vise mere bizarre Linier, end selv det stærkt belyste Liv frembyder.

Samme Aar udgav Schandorph sine »Samlede Digte, ældre og nyere«. Titlen er lidt misvisende; »udvalgte Digte« havde betegnet Indholdet nok saa rigtigt. Men Titelbladet maa nærmest forstaaes saaledes, at der i det her fremkomne Bind er samlet Alt, hvad Forfatteren ønsker at vedkjende sig af sin Fortids og Nutids spredte Digtning. Samlingen indledes med en Slags metrisk Fortale »Min Ven Præsten og jeg«, en Dialog mellem Digteren og en Ungdomsven om Gammelt og Nyt, om Litteratur før og efter Anno 70; de gamle Slagord rykke frem paany fra begge Sider, og der opnaaes tilsidst kun Enighed om, at Schandorph skal udgive en Samling af Poesier. I Afsnittet »Studenteraarene« 1855—62 findes den stemningsfulde lille Humoreske »Gjenboerne« og det varmtfølte smukke Digt »Til min Moder«. Saa følger Afdelingen »Fredsaar« 1863—74, bl. A. med »En gjenvakt Erindring«, der viser Digterens faste Tro paa Frankrigs Sejr i Krigen med Tydskland, og »Efter Paris's Fald«, som tolker hans Sorg over det ham saa kjære Lands Nederlag. Digtgruppen »Kampaarene« 1875—82 indeholder mellem mange andre Lejlighedsdigte ogsaa Schandorphs litteraire Polemik, dog med Udeladelse af Digtene til Ploug (S. 612), hvilken Udeladelse bebrejdedes ham som »en Svaghed« af G. Brandes; med en Hyldest til denne indledes Gruppen, og den slutter med en Hilsen »til mine unge Venner«, hvem han giver en Hoben gode Raad og indbyder til, naar de vende hjem fra deres litteraire Vikingetog, at gjæste sig i Gammelmandssædet: Digte.

Saa skal ved min Arne vi bænkes
om Vin i den sene Kveld.
Den lystigste Nat, der kan tænkes,
slaa vi tilsammen ihjel.

For Ungdommen Skaalen skal runge,
for Alt, der kan stræbe og ile,
mens højt vi leer ad den tunge
og vigtige Oldermandshvile.

Citatet viser os Schandorphs dygtige Versbehandling; hans Sprog er klart og rent, Rythmen paa eengang let og kraftigt bevæget, og Bestræbelsen for at forøge Strofens Fynd ved Undgaaelse af trivielle Rim krones med Held. Man læse f. Ex. et Par Strofer som disse (af »Rimbrev fra Rom«):

Leonardos Kvinder
dybt og sjælfuldt drømme,
Rafaels Gudinder
trone bly og ømme.
Gjennem Moderjublen
dog en Vemod slaaer
som en stille Grublen
over Barnets Kaar.

Rubens, trods din Bibel
avler Du Titaner
som en hollandsk Svibel
Kæmpetulipaner.
Saftfuld Aaren svulmer
bag den hvide Lød;
Lidenskaben ulmer
bag de Masser Kjød.

Aar i Embede. 1883 udkom »Et Aar i Embede« og 1884 »Skovfogedbørnene«. I den første Fortælling møde vi endnu den evindelige Behandling af Modsætningen mellem ny og gammel Litteratur, Fritænkeri og Orthodoxi — det var, som om der for den nye Problemdigtning ikke existerede Andet i Verden end disse Modsætningers Sammenstød i vort diminutive Samfund. De begynde dog nu at træde noget i Baggrunden hos Schandorph, og i samme Grad vinder hans Novelledigtning i Interesse. Her er det især Skildringen af en kvindelig Figur, der fængsler. Den unge Rektorfrue hører vel ikke til *demi-vierge*-Typen, men staaer den dog nær; hendes Trang til Erotik, hendes halvt naive, halvt beregnede Leg med den, Paavirkningen dels af mandig Kraft og Forvovenhed, dels af intellektuel Overlegenhed og tilsidst af religieus Extase er fremstillet med megen psykologisk Dygtighed. Ogsaa en Gruppe Bifigurer — Latinskolens Lærere — ere tegnede klart med faa Træk; kun selve Bogens Hovedskikkelse, den unge Adjunkt, staaer noget bleg i Farven. — »Skovfogedbørnene« begynder i et landligt Milieu, men henflyttes snart til et kjøbenhavnsk, og især dette er fuldt af livligt vexlende Optrin og kurieuse Personligheder: Cigarhandler Lührs' forviltrede Menage, Hotellivets bevægede Overflade, Skrædderfamilien Hansen, hvor den dygtige Kone med stor Overlegenhed holder sin letbenede Mand i Ave, den forlegne gamle Justitsraad Gram, den udbrændte Stræber Fuldmægtig Jespersen og endnu flere. Den friske og morsomme Bog udkom ti Aar senere i andet Oplag.

Skovfogedbørnene.

Efter et Bind mindre Fortællinger, samlede 1885 under Titlen »Fremmed og Hjemligt« (»Kommissionairen«, »En Oldenborregrosserer« o. fl.), udgav Schandorph samme Aar »Det gamle Apothek«, et af hans modneste og bedst gjennemførte Arbejder, et anseeligt Bind, som man ikke let slipper afhænde, før man har fulgt dets velordnede Begivenhedsrække til Enden. Baade en saa retliniet Figur som den brave Kancelliraad Prammen og en saa

Det gl. Apothek.

mangedobbelt sammensat Skikkelse som Skeptikeren Kapitain Frick er det lykkedes Forfatteren at faae frem i fuld Anskuelighed, og Fortællingens Hovedperson Fanny skildres fra Barndommen til den prøvede Kvindes modne Aar med Aarvaagenhed for Udviklingens Sammenhæng. — Atter samledes i et Par Bind nogle mindre Arbejder: 1886 »Sex Fortællinger« (bl. A. »Partikulier Petersen« og »Kjærestesorg«) og 1888 »Fra Isle de France og fra Sorø Amt, fire Fortællinger« (»Den store Mademoiselle« — »Natmandens Datter«), og omtrent samtidig med dem falder saavel Opførelsen af Lystspillet »Valgkandidater« (det kgl. Theater, syv Gange) og Skuespillet »Uden Midtpunkt« (Folketheatret 1887, ti Gange) som Digtsamlingen »Fest- og Søgnedage« (1886), mest Lejlighedsdigte af Artens efemere Værdi. Bogen er tilegnet G. Brandes med nogle Indledningsstrofer, i hvilke det om Digterens Stilling før hans Tilslutning til den nye Retning siges — med en let hyperbolsk Omskrivning: »ene og uden Støtte, mod Herskerne vendt, jeg stod!« En Hilsen til de Unge bærer paa brede Rythmebølger ud i den taagede Oppositions-Almindelighed: »Vær hilset Enhver, som til Løsen har: Frem! som vil aabne for Friluft sit Hus og sit Hjem« og saa fremdeles ad de trivielle Baner. Stilfærdigere i Stemningen, derfor ogsaa paalideligere i Udtrykket er Digtet »til en gammel Veninde«, der mindes en henfaren Tid, da Digteren ikke »under Højtryk af Dampen maatte slide og slaas og tvinge sig op til en Trods, der egenlig var ham saa fremmed.«

Skuespil.

Digte.

Som Fortæller vedblev Schandorph at arbejde med megen Udholdenhed. 1888 udgav han den store Roman »Birgittes Skjæbne«, fra hvilken man bedst vil mindes den kalkunske Storbonde Hans Peter Corneliussen og som Modsætning til ham og hans brutale Omgivelser de to gamle Særlinge Overlærer Tofte og den forhenværende Balletdanser Lenoir. Aaret efter udkom »Stillelivs-Folk« med den gjennemførte Skildring af den æsthetisk anlagte og i en Timelærer-Existens endende Karl Hellmann; 1890 en Samling Fortællinger under Titlen »Fra Udlandet og fra Hjemmet« og 1891 en lignende med Titelbladet »Paa Rejse«, begge med Emner fra et Ophold i Paris og Omegn, enten i højeste Grad naturtro Gjengivelser af lavere Bourgeois-Liv (med et saadant Utal af Ukvemsord og »store Kjød-Eder«, som end ikke Schandorphs Bondehistorier kunne opvise Magen til, hvorvel de intet nægte sig

Fortællinger.

i saa Henseende) eller komponerede Fortællinger, som den fint ironiserende og ypperligt formede Beretning om »Georg Jørgensens sidste Rejse-Æventyr«. I Romanen »Poet og Junker« har Schandorph valgt sig et udenfor hans vanlige Emner liggende Stof og paa Basis af sit indgaaende litteraturhistoriske Kjendskab til romansk Litteratur givet en Skildring af den italienske Digter Vittorio Alfieris Liv og Skjæbne, i Begyndelsen saa romanagtig som denne mærkelige Mands Liv formede sig, mod Slutningen — for at faae en Ende paa Sagen — saa kortfattet som et biografisk Kompendium i et nogenlunde udførligt Konversationslexikon vilde fordre det. Med »Vilhelm Vangs Studenteraar« (1894) vendte Schandorph tilbage til de hjemlige Omraader; her er det fremfor de andre Skikkelser i Fortællingen Billedet af den fine, skeptisk-fornemme og altforstaaende Embedsmand Konferensraad Vang, Læsernes Opmærksomhed og Erindring knytter sig til. Efter et Bind med »Alice og mindre Fortællinger« (1895) fulgte Aaret efter Romanen »Frigjort«. Den bruger stærke Farver til Skildringen af Fru Bluncks religieuse og erotiske Hysteri og endnu mere til Billedet af den bondefødte Kapellan Kristensens Anfægtelser og hans Forhold til den »hellige« Menighed. En Modsætning til denne pastose Farvepaalægning danne de lettere Penselstrøg, hvormed en anden Persongruppe er gjengivet: Kapitain Hald, hans Søster Fru Cederhjelm og Lægen Skov; den pastelagtige Finhed, hvormed disse Figurer ere hensatte, stemmer godt med den urbane Rationalisme, der betegner deres Karakter, og Teknikens Forskjellighed fremhæver med kunstnerisk Virkning de to Gruppers diametrale Ulighed. For Schandorphs Udvikling som Samfundsbetragter er det meget karakteristisk, at han lader den voltairiansk paavirkede Kapitain udtale sig om den yngre Slægts Agitation paa følgende Maade:

»I prækede fra Tage og paa Gader en Filosofi, som for den store Mængde ude i Terrainet var ligesaa uforstaaelig som for min Bindehund. Lige nylig erhvervede, rent videnskabelige Resultater kastede I som Haandgranater mod tusindaarige Institutioner. Endnu bedækkede med Sod og Kulstøv fra Arbejdet i jeres Laboratorier præsenterede I Jer for et gabende højstæret Publikum, der naturligvis ligesom opskræmmede Kaniner og Rotter foer ned i Hullerne i det gamle Murværk. Jeg vil slet ikke tale om, at I ved jeres høje Raab og uudformede filosofiske Klumper forargede den Art religieuse Naturer, som hører til de fineste og bedste i Slægten. I glemte rent, at den Religion, som I mente var forældet — jeg mener det med, hvad

dens Former angaaer — var udsprungen af den ædleste Sjæl, af det kjærligste Gemyt, hvis Røst endnu klinger gjennem Aartusinders Forvrængning og aandløse Forkludring. Ja vist er Kirken under alle Skikkelser ved Kompromiser med Staten for at faae Del i Magten her i Verden naaet langt bort fra den oprindelige Kristendom. Ja vist er sarte Følelser og store Syner æltede til sejge og haarde Dogmeknolde af Præsters og Professorers plumpe Næver — men de har nu engang faaet den store Mængde til at tro, at de har den paalydende Valuta, og deres Kurs vil ikke svinge synderligt i lange, lange Tider. Men kan I præge Spinozas, Kants eller Darwins Tanker til gangbar Skillemønt? Det vil vare endnu længere. Hold jeres Sandheder for Jer selv, til de har faaet den Form, at Folk kan forstaa dem. ... Der er en Dyd, som hedder Resignation. Man kan ogsaa kalde den Fantasiens fyrstelig-fornemme Dovenskab. Den passer ganske vist bedst for stræbende Aander uden bestemt Talent. Det er Talentets Ulykke, at det nødvendigvis drives hen mod Popularitet, og det gjør Talentet plebejisk i vor Tid, naar det maa finde sig i at bukke for en vulgair Reklame.«

En mindre Fortælling »Frøken Gram« udkom 1897 — en ung Piges Livsskuffelse, da hendes Ideal i Lieutenantsuniformen ikke svarer til de stolte Drømme, hun har indvævet ham i; derefter hendes Resignation, der dog antager en mere aktiv og livskraftig Form end den »fyrstelig-fornemme Dovenskab«. Efter en Samling »Fortællinger« (1898) udsendte Schandorph 1899 den store Roman »Gamle Billeder«, Tidsskildring fra det attende Aarhundredes sidste Trediedel, ret overfladisk opfattet og gjengivet, og Aaret efter, fra sit Sygeleje, Fortællingen »Helga«. Efter længere Tids Sygdom døde han i det tyvende Aarhundredes første Morgentime (1. Jan. 1901). Om sit Liv har han fortalt i to Bind »Oplevelser« (1889 og 1898); de vise, at han ikke har været berørt af store Skjæbner, ejheller bevæget sig mellem usædvanlig fremragende Personligheder. I et smukt Bind »Lyriske Portraiter« har han samlet endel Digte om sin Omgangs- og Bekjendtskabskreds; underligt nok savnes blandt Vennerne her en af dem, han satte højest: Kaalund.

Schandorphs Forfatterskab.

Mellem Fortællingerne i Samlingen »Fra Provinsen« og »Helga« ligger der femogtyve Aars arbejdsomt Forfatterskab. Det er noget stereotypt af Karakter baade med Hensyn til Stofvalg, Komposition og Behandlingsmaade. Dets Ideverden har ikke meget vidtfavnende Grænser, hvilket vel tildels har sin Grund i, at Schandorph fra sit Partistade ansaa det for sin litteraire Borgerpligt at bruge Gjentagelsens Virkning ved Indprentningen af den nye Tids Maximer. Deraf den stadig tilbagevendende polititiske Journalistik, som gjør sig bred i hans

Bøger, deraf den idelige Argumentation for Aandsfrihedens Sag imod Theologi og Mystik. Tübingerskolen og Unghegelianerne, Strauss og Renan, Spencer og Darwin — man bliver tilsidst helt ærgerlig paa disse ellers saa hæderlige Navne, fordi de trænge sig paa i Tide og Utide, og man føler sig lettet, naar de i Schandorphs senere Produktion dog optræde noget sjeldnere. Den har kun vundet derved; men helt lykkes det ham aldrig at besværge disse theologiske, filosofiske og arkæologiske Aander, thi han er en lærd Mand og holder nok af at lægge sin Lærdom for Dagen. Det er ham en Nydelse at faae et Ord som »Omphalopsychit« indflettet i en Beskrivelse (»Skovfogedbørnene), skjøndt det just ikke yder Læseren nogen Lettelse til Forstaaelsen af, hvad der læses. For at anskueliggjøre, hvorledes nogle ringspillende unge Pigers Kjoler flagre under deres Løb (»Det gl. Apothek«), fremmaner han til Sammenligning »Guido Renis Rospigliosobillede«; havde han endda nævnt Maleriet ved dets mere kjendte Navn »Aurora«, vilde der dog hos nogle oplyste Læsere kunne vækkes en Slags Forestilling, men Hensigten forfejles jo overhovedet ved at illustrere en almindelig kjendt plastisk Situation ved Henvisning til et forholdsvis langt mindre kjendt romersk Galeribillede. Det Omvendte havde været nok saa godt: at anskueliggjøre Guido Renis Billede ved en Skildring af unge Pigers Leg. Koketteriet med fremmede Sprog er drevet videst i »Gamle Billeder«, hvor der føres hele Samtaler paa Fransk, Italiensk og Latin med vedføjet dansk Oversættelse til Oplysning for de Fattige i Aanden — *ad modum* Lieutenant von Buddinge, naar han refererer Prinsen af Bambergs tydske Aandrighed for Student Klint og derpaa vender sig til Smedesvend Madsen med en let henkastet dansk Version.

Schandorphs Komik er frodigst, hvor den har Kjøbstadens og Bondelandets Almuebefolkning til Gjenstand. Skjøndt vi ogsaa her møde de stereotype Træk, er Skikkelsernes Antal saa stort, at de føles som en Mangfoldighed af Varianter, fremgaaede af en lang og opmærksom Iagttagelse. Naar den faste Karaktersammenhæng ikke saa sjeldent brydes, er det hyppigst, fordi Forfatteren i sin Glæde over det komiske Indfald som saadant ikke betænker sig paa at anvende det, selv hvor det ikke har organisk hjemme. Man synes stundom at høre Schandorphs egen klingende Latter bryde frem paa Steder, hvor man som Læser ikke saa ganske kan

dele Lystigheden. Han har ikke kjendt eller ialfald ikke fulgt Paul Heyses fortræffelige Raad angaaende den komiske Fremstilling: at en Forfatter ikke maa »seinem Publicum Alles vorweglachen«, og han vilde være naaet til større kunstnerisk Fuldkommenhed, hvis han havde lagt sig Lessings kloge Ord om den komiske Skuespilkunst paa Sinde: »Man maa ikke glemme, at for at faae Tilskuerne i et Theater til at le en Time, maa man selv have været meget alvorlig hjemme i sin Stue en hel Uge.« Denne beregnende Forberedelse laa ikke for Schandorph; naar det burleske Indfald, det barokke Udtryk fødtes i ham, maatte det anvendes uden ængstelig Vragen, og han tvivlede neppe om, at hans Læsere vilde finde det ligesaa guddommelig morsomt som han selv. Noget Lignende gjælder om hans Forkjærlighed for platte Gloser og saftige Skjældsord, som til syvende og sidst dog alligevel ikke naa helt ned til Bunden af Almuesprogets Grube. Han havde sin barnlige Glæde af denne Argot, fordi den svarede til hans Smag for det Saftrige og Kjærnefulde — maaske ogsaa fordi han mente at efterkomme Skolens Doktrin om, at Kjendetegnet paa al god Litteratur er dens Evne »til at forarge« og at det er en realistisk Forfatters Pligt at bruge »naturlige Ord om naturlige Ting«, en Fordring, som dog ingen Realist endnu har havt Mod til at opfylde i dens yderste Konsekvens.

Georg Brandes (S. 537—63, 620—21) udgav i Anledning af Tohundredaarsdagen for Holbergs Fødsel det statelige Festskrift »Ludvig Holberg« og aabenbarede atter her, som saa ofte i Bedømmelsen af Fortidens danske Digtekunst, sin overlegne Evne til paa Grundlag af et udstrakt Litteraturkjendskab at stille sit Emne under nye Belysninger og ved overraskende Jevnførelser at lokke et hidtil upaaagtet Indhold ud af det. De følgende Aars litteraire Arbejder havde foreløbig nærmest en afsluttende, omskrivende og sammenfattende Karakter. »Hovedstrømningernes« store Værk bragtes til Ende 1890 med det sjette Bind »Det unge Tydskland« (udg. 1898 i forøget og rettet Skikkelse; som Særtryk udkom i to Oplag Monografien »Heinrich Heine«), og de foregaaende Bind underkastedes et Gjennemsyn, der gik ud paa en Dæmpning af deres polemiske Elementer. De vare blevne til som Vaaben i »Fremskridtets« Kamp mod »Reaktionen«, og at deres »Opfattelse af Poesi og Kunst var betinget af Tendensen«, har Forfatteren selv Brandes.

indrømmet. Nu da Tiden var rykket bort fra de første hidsige Stridigheders bevægede Dage, kunde den tjenstgjørende »Mohr« dimitteres, efter at have gjort sin Pligt, og de kraftige Farver vige Pladsen for en roligere Karnation. — 1888 udkom to stærke Bind Rejsebilleder: »Indtryk fra Polen« og »Indtryk fra Rusland«; 1889 samledes to Dele »Essays«: danske Personligheder og fremmede Personligheder. I den første findes Afhandlingen om Oehlenschlägers »Aladdin«. Brandes har ikke megen Sympathi for Typen, som ventes kunde; den er ham i det Hele for mælkeblodsagtig og blødsøden; den tilsigtede »Ehrenrettung« for Noureddin viser, hvor Sympathien ligger — og tillige hvor stor Afstanden er mellem Digtningen og dens Tolker. Sammenligningen med den tydske Udgave bidrager langt mindre, som det hedder, til at »vinde et nyt Synspunkt for Forholdet mellem dansk og tydsk Romantik«, end til at fastslaa Indtrykket af Oehlenschläger som en jevnlig slumrende Homerus. Ligefrem barsk er Behandlingen af Ingemann, thi her er Afstanden endnu langt større — uudfyldelig. Det Centrale hos denne Digternatur, hans religieuse Poesi, Morgen- og Aftensangene, nævnes i Forbigaaende med en Slags Respekt for »Mystikeren«. Nærmere kan Brandes ifølge sine Forudsætninger ikke komme denne Digtning, og mere vil heller ikke Nogen forlange af ham — det skulde da være en logisk Indrømmelse af: at Psalmelitteraturen, der jo ubestrideligt ejer Evnen til at »forarge« i de vide Kredse udenfor Menigheden, *eo ipso* — som ovenfor berørt — maa have Adkomst til Prædikatet »god Litteratur«. — I Bogen om de fremmede Personligheder findes den omfattende Skildring af Friedrich Nietzsche samt — som Apologi for de Ytringer i Anmeldelsen af Arne Garborg, der havde bragt Gjellerup i Harnisk (S. 656) — en Artikel om Morten Luthers Forhold til Coelibatslæren. Bindet slutter med en Skizze om Donatellos florentinske Statue af den hellige Georg, udmundende i følgende let anvendelige lyriske Apostrofe:

O, St. Georg! min Skytspatron! Hvor skjøn er den hellige Vrede i dit Blik, hvor ypperlig den rolige Følelse af Kraft, der fylder dit Bryst, Du Helgen og Hedning! At Du ogsaa tomhændet, uden Sværd eller Lanse i din Haand, er lutter Uforsagthed, det er en Lære. Værgeløs staaer Du der, men fast paa dine Fødder, fast i dine Knæ, pansret om Foden til at kunne knuse med en Jernhæl, og pansret om Lænder og Arm og Ben og Ryg og Bringe. Du, Prisgivne til Dragens

Ædder og Forgift. Du veed det, den Tid vil komme, da Du igjen faaer et Lanseskaft fat. Dræb da Dragen, stød Jernet i dens Hjerte og knus Knoglerne i den, saa den aldrig sluger Jomfruer og aldrig myrder Ynglinger mere!

Georg Brandes var nu naaet til det Tidspunkt i Livsudviklingen, da en celeber dansk Mand ikke kan undgaa den obligate Hyldest fra paaskjønnende Medborgeres Side: offentlig Zweckessen med dertil hørende Taler, Sange og Fakler. Hans litteraire Parti havde ofte nok spottet den nationale Form for hensigtsmæssig Sammenspisning — selv havde det ikke nægtet sig noget i Retning af indbyrdes konvivial Bestyrkelse i intimere Stil, og med de større officielle Former havde Øvelsen i Aarenes Løb ogsaa gjort det fortroligt. Det var altsaa at forudse, at Tidens Fylde maatte komme. I Foraaret 1891 var der til Regering og Rigsdag indgaaet et af mange Videnskabsmænd, Forfattere og Kunstnere underskrevet Andragende om, at Staten vilde tilbyde Brandes en livsvarig Dotation af 3000 Kr. Det drøftedes i Folkethingets Finansudvalg, og syv af dets Medlemmer (Berg, Hørup, Busk, Rasm. Clausen o. fl.) indsatte det paa Finansloven som Forslag til en fast Understøttelse med et noget reduceret Beløb. Ved Folkethingets tredie Behandling af Budgettet vedtoges dette Mindretalsforslag med 52 Stemmer mod 25, men Landsthinget udstemte det (med 39 mod 16) efter en Forhandling, under hvilken Højres Ordfører ikke gjorde noget heldigt Indtryk ved sin Motivering af Forkastelsen paa Grundlag af sit paa »Biografisk Lexikon« baserede Kjendskab til Brandes' Forfatterskab, medens der fra Godsejersiden fremkom en Udtalelse om, at man muligt kunde have stillet sig imødekommende, saafremt der havde foreligget en personlig Ansøgning om Statsunderstøttelsen, som efter den nu fulgte Fremgangsmaade nærmest maatte faae Udseende af en Nationalbelønning. Radikalismen i Rigsdagen viste sig saaledes ikke mægtig nok til, selv med Hjælp fra velstemt Side, at skaffe den nye Litteratur officiel Anerkjendelse i dens Førers Person, og da Brandes i Eftersommeren samme Aar udsendte den nye gjennemsete Udgave af »Gjennembruddets Mænd«, illustrerede han det litteraire og politiske Frafald, han havde oplevet, ved at citere som Indledning den gamle Folkevisestrofe: Folkehyldest.

Der Kongen han red af Gurreborg,
hannem fulgte vel hundrede Svende;
men før han red over Riberbro,
da var han Mand alene.

For at konstatere, at han mismodigt overdrev sin Ensomhedsfølelse, blev Folkefesten arrangeret. Den fandt Sted den 25. Oktbr. 1891 i Koncertpalaiet, og som borgerligt Mindedatum fremhævedes Femogtyveaarsdagen for Udgivelsen af Brandes' Debutarbejde om den filosofiske Dualisme (S. 539). En mildest talt kraftig Optakt blev strax anslaaet ved Afsyngelsen af Schandorphs til Garibaldimarschens Melodi skrevne Hymne med et Par saalydende Strofer:

End runger hans Feltraab. Endnu vi os samle
om Aandsfrihedsfane, vi Unge og Gamle.
End staaer han som Yngling med Sølvstænk i Haaret.
Den Sag; han har baaret, har alt vundet Sejr.
De lyver og lyver. Men Alt, hvad han skriver,
har vækket af Søvnen hver jordbunden Iver;
den ringeste Kritiker kjender Façonen,
ham hylder som Kongen i Aandslivets Lejr.
Knæl for ham i Støvet, I stavnsbundne Trælle!
og hylder hans fribaarne, skabende Aand!

Saameget Krapyl har han opskræmt af Kroge,
hvor forhen det laa som paa Møddinger Snoge.
De hvisler, de Krybdyr, og længes mod Sumpen,
men han kan paa Gumpen dem træde endnu.
Du prægtige Svinger af Ild og af Flamme!
Du leer ad de Dyr, og Du bliver den Samme.
Ja trods alle Stude, som brøle og tude,
Du løfter din Fakkel med ildbaaren Hu.
Lys over vort Land! I, som vil os fordumme,
kryb ind i Jer sjofle og stinkende Krog!

I den efter Sangen følgende Velkomsthilsen udtalte Forfatteren Erik Skram, at Festen egenlig skulde været holdt ved Foraarstide, men da var bleven opgiven af opportune Hensyn, for ikke at skade Brandes' Stilling og vække ufornøden Irritation; naar man nu samledes om ham, var det som »en slagen Hær«, der bad ham fremdeles være sin Fører. Den egenlige Festtale, værdig og vægtig, holdtes af Høffding, og i sit Svar mindedes Brandes med Tak en anden frisindet Ven fra sin Ungdom, Gabriel Sibbern, hvorpaa han inddelte det Samfund, han for en Snes Aar siden havde rejst sig til Kamp imod, i nogle let overskuelige Kategorier: »Da jeg begyndte herhjemme, var de Vinterlejligheder og de Villaer, som særlig pristes til Beboelse i vort Aandsliv, disse: det moralske Forbedringshus, det religieuse

Tugthus, det æsthetiske Børnehus og den selskabelige Varetægtsarrest med de tilhørende Fængselskirker. Men der er mange Boliger i vor Moders Hus, og der holdes bedst Gudstjeneste under aaben Himmel.« Den stemningsfulde Bespisning afbrødes for en lille Stund af et Fakkeltog, bestaaende af Studenter, Kunstnere og Arbejdere, der afsang et af Oskar Madsen forfattet Digt, og hvis Ordfører betegnede som Skarens Enhedsmærke det glødende Had, der besjælede den: »I lige Grad hader vi. Hader det aandsforladte, det pengedyrkende, det fladttænkende, spidsborgerlige, snobbede og hykleriske Bourgeoisi. Dette Bourgeoisi, der er tilfreds med det Bestaaende, fordi det er dem, der bestaaer, konservativt, fordi det er dem, der bevares, udgjør enhver ny Tankes, ethvert Fremskridts svorne Fjender, Smaalighedens, Forsigtighedens glatte Ulastelige. Jo tilvisse, vi hader dem.« Jubilaren takkede for de smukke Ord.

1893 udgav Brandes en Bog, der i denne Sammenhæng gjør et ganske fint og ejendommeligt tiltalende Indtryk: »Udenlandske Egne og Personligheder«. Den indeholder bl. A. Rejseminder fra hans tidlige Ungdomstid, da Evnen til at undres endnu var højt udviklet hos ham. »Alt, hvad jeg iagttog, gjorde i de Dage et heftigt Indtryk paa mig, og jeg opskrev Dag for Dag mine Oplevelser og Tanker«, siger han i Fortalen. Det er hans Dagbog i Sabinerbjergene, April 1871, her nærmest tænkes paa. Han gjæster Subiaco, Hulerne, hvor den hellige Benedict har levet og hvorfra hans Munkeorden gik ud, »bredende Velsignelse over hele Europa.« Han faaer til Vejviser en ung Munk, som han kommer til at synes rigtig godt om:

Udenlandske Egne og Personligheder.

Stakkels Fyr! det er allerede mærkeligt, at han har opnaaet den Grad af Dannelse og Kundskab, han besidder. Ti Aar gammel har han, som han meddelte os, forladt Palermo, har nu levet her fjorten Aar i Fattigdom og Nød, i disse øde Bjerge, omgivet af lutter Munke, og har erhvervet saameget Maadehold og saamegen Finhed. Hvor denne Race er fin! — Jeg harmede mig over, at nu ogsaa disse Munke skulde fordrives. Det er en Skjændsel at gjøre slige Indgreb i menneskelig Frihed, og det i Frihedens Navn. Som om Benedict ikke ligefuldt var en stor og udmærket Mand, fordi vi ikke nutildags mere er Katholiker! Jeg hader denne Raahed, ligesom jeg, lige siden jeg kom hertil, har ivret imod dem, der forsvare Jesuiternes Fordrivelse. Dette Hus, disse Grotter tilhøre disse Munke. De ere fattige, de leve stille, de studere og skrive; Middelalderens Munkeskjændigheder ere aldrig naaede til dette stille Sted. Ved at handle, som man gjør, uden sandt Frisind, vækker man kun Raseri imod sig og bærer sig ganske og aldeles ad som Middel-

alderens intolerante Kristendom. Er det Frihed, som underkuer, som forbyder, som ikke vil taale en uskyldig Association! Hvor er det sørgeligt at se den ny Tids Sag saa slet forsvaret.

Af saa lys og fordragelig og indtryksmodtagelig en Art var det unge Menneskes sværmende Frisind. Med Tiden størknede ogsaa det i sine Dogmer og hærdedes til et Angrebs- og Forsvarsvaaben, der brugtes i Kampen til en Gjengjældelse, som i Voldsomhed, om end ikke altid i Værdighed, var af ganske gammeltestamentlig Aand.

kespeare-ografien. Et af sit Forfatterskabs Hovedværker begyndte Brandes at udgive 1895: »William Shakespeare«, tre Bind. Mere end noget andet af hans Arbejder tilhører det Verdenslitteraturen, og skjøndt den fremmede Kritik ikke har ladet det uanfægtet, indrømmes der det dog overalt en monumental Plads. 1898 udkom i Anledning af Digterens halvfjerdsindstyvende Fødselsdag »Henrik Ibsen«, en litteraturhistorisk Skildring, der er bleven til i tre forskjellige Partier med mange Aars Mellemrum og saaledes frembyder den Ejendommelighed at gjenspejle dette mærkelige Digterliv, saaledes som en Samtidig har opfattet det i Løbet af selve dets Udfoldelse. — 1899 begyndte en Folkeudgave af G. Brandes »Samlede Skrifter«, bestemt lil c. 350 Ark.

Samtidig med den af de nye Forkyndelser fremkaldte Litteratur fortsættes de ældre Baner af en Række Forfattere — en Række, ikke en Gruppe, thi de staa ikke samlede om nogen fælles Paavirkning, de arbejde ikke med forenet Kraft og yde ikke hverandre indbyrdes Impulser. De føre hver for sig de gamle Linier videre, enkelte af dem saaledes, at de i Form og Tankeretning nærme sig de nyere Forbilleder og derved danne en naturlig Overgangsformation.

Rosing. I umiddelbar Tilslutning til Chr. Winthers (tildels ogsaa Kaalunds og Richardts) Lyrik fremtræder i Begyndelsen af Halvfjerdserne MICHAEL ROSING, født 20. Novbr. 1830 og fra 1863 ansat ved Sorø lærde Skole som Adjunkt og Overlærer. Et Par tidlige smaa Digtsamlinger »af en Student« bragte ham i Berøring med Winther, til hvis Anthologi »Nye Digte af danske Digtere« (1863)

han ydede Bidrag; men noget større Arbejde udgav han ikke før 1872, altsaa i en ret fremrykket Alder. Det er den lyrisk-episke Digtning »Frelst«, omhandlende en romantisk Begivenhedsrække fra Reformationstiden i Danmark. Fortællingen strækker sig noget i Bredden, men de godt opfattede og gjenmalende Billeder af Aarstidernes skiftende Naturliv undskylder let den dvælende Fremstillingsmaade; her har Forfatteren en Styrke, som han med Rette er sig bevidst og bringer i Anvendelse. Mest paa denne Evne er hans næste versificerede Fortælling bygget: »Ann' Marie« (1873); den er næsten overdaadig i Henseende til Landskabsbilleder, Aarstidernes Karakter skildres atter og atter, stundom i prægnante Strofer, men stundom ogsaa i triviel Gjentagelse. Formen er mere forsømt end i det foregaaende Digt; naar man hist kunde møde en i rythmisk Henseende noget hasarderet Verslinie som denne: »Rædsomme Bill'der af Mordrens Daad«, saa er Sætningsbygningens Forsyndelse mod Gudernes Sprog her fornærmeligere i en poetisk Skildring som følgende af en Skøjteløbningsscene: Frelst.

Hans med Fingren tyk og rød
Snoren bandt, som hun det bød,
mens paa begge Knæ han laa
ned paa Isens Flade graa
og med Næsen næsten rørte
hendes Fod, mens ej han hørte
Latteren omkring, men glad
bandt, til Snoren rigtigt sad. —
»Fang mig nu, ifald Du kan,
før jeg naaer igjen til Land!«
raabte hun, imedens rank
ud hun foer paa Isen blank.
Hans med begge Arme slog,
medens store Skridt han tog,
skræved ud mod Øst og Vest,
fægted, som han kunde bedst,
medens Ann' Marie let
Kredse slog omkring ham tæt.

Langt ædlere og mere gjennemarbejdet er Formen i det lille Bind »Smaadigte og Sange«, der udkom 1875. Især hvor Digtersindet i de modtagelige Ungdomsdage er blevet ramt af et stærkt Indtryk, finder Følelsen klare og rene Ord (Mindedigtet om Jakob Voltelen, »Ved en Vens Død«, »Til min Moder«); af andre fintstemte Digte kunne nævnes »Hvad jeg holder af«, »Til Stæren«, »Min Ungdoms Pris«, »Maj« o. fl. Samlingen indledes med et Par Strofer »til Læseren«: Smaadigte.

Det er kun ganske lette
Smaafugle, som trætte
af Buret nu vil flagre før Døden engang,
skjøndt jeg dem bad betænke,
den Sang, som de kan skjænke,
er sikkert ikke den, hvortil Tiden har Trang.

Men de nu tro sig stærke,
fordi hos Markens Lærke
jeg satte dem i Lære, mens end det var Vaar,
fordi de har fornummet,
at de min Sjæl har rummet,
og at mit Hjertes Pulsslag igjennem dem slaaer.

Tag dem da hen og hør dem
og ej for stærkt berør dem,
at ikke de skal angre, de fløj fra mit Bur.
Du Fejl vil sagtens finde,
men ogsaa dybest inde
Du mærke vil en dansk og en ærlig Natur.

»Et Foraarsbillede«, ligeledes 1875, behandler en Billedkunstners Udvikling gjennem Vildfarelse til Sandhed; den benyttede Versform fremmaner en farlig Sammenligning med Stanze-Bygningen i »Danserinden» og »Adam Homo«, en Erindring, som gjør baade Digtets Satire og dets Pathos blege i Farven. 1877 udkom »Fire Digte«, prægede af Digterens dybere og dybere søgende Religieusitet. Med »Løvfald og Løvspring«, ligeledes 1877, slog Rosing ind paa Prosafortællingens Enemærker og fortsatte med
ællinger. »To Fortællinger« 1879 og »En Romantiker«, 1880. At en saa udpræget lyrisk Natur som hans skulde kunne magte den novellistiske Komposition i ubunden Stil, stod ikke til at vente, og Fremstillingen lider da ogsaa af megen Ufærdighed og adskillige Misforstaaelser. Især gjælder dette den sidste af Fortællingerne, hvor der tilsigtes at give en psykologisk Skildring i moderne Stil. Romantikerens Karakterbillede er blevet fyldt med saa mangfoldige hinanden modsatte og modsigende Træk, at det sprænges i Stumper og Stykker, og paa lignende Maade gaaer det den uvorne Fiskerpige og senere store Kunstnerinde Marie. Skikkelser som disse ere ikke af denne Verden, og Virkeligheden, som de ville afspejle, kan ikke gjenkjende sig selv i disse overjordiske Linier, som overhovedet selve Stilen og Fortællemaaden jevnlig slaaer over i lyrisk Henrevethed og religieus Betagethed eller breder sig i en Naturbeskrivelse, der netop ved at ville tage altfor meget med bliver taaget eller usand. Hverken som Kunst eller som Tidsbillede kan denne Roman tilfredsstille; den ligner ikke Livet og behersker ikke Kunstformen. Hvor Rosing kan støtte sig til Metrum og Rim, har han — besynderligt nok — bedre Magt over Stoffet, maaske fordi den

metriske Fortælling af sig selv nødes til at give Afkald paa den fulde psykologiske Stringens. Saaledes er den mandlige Hovedperson i Digtcyklen »Mod Strømmen« (1881), Lykkeridderen Otto Falk, bleven en mere sammenhængende Figur end den romantiske Petersen, og de fremstillede Begivenheder kunne dog vække nogen Anelse om Virkeligheden, om de end ere langt mere skematiserede, end det ret vel lader sig forene med Livets saa uendelig sammensatte Væsen. Handlingen er fortalt i en Række Digte af en paa sine Steder endog meget kunstfærdig Strofebygning, om hvilken det kun maa bemærkes, at den stundom er saa udpræget lyrisk af Form, at den episke Beretnings Strøm kun vanskeligt kan finde sit bekvemme og naturlige Leje i den. Bedst Hold paa den versificerede Fortælling har Forfatteren, hvor han (som tidligere i »Frelst«) arbejder med et ensartet, letfatteligt Metrum, saaledes det prunkløst berettende firefods Jambevers i »Broder Bengt« (1882), hvis folke- **Broder Bengt.**
lige Emne, atter fra Reformationstiden, netop kommer bedst til sin Ret i Knüttelversets jevntskridende Gang. Imidlertid er Forfatteren i sine seneste Arbejder, Fortællingerne »En uskyldig ung Mand«, 1886, og »Kjærlighed taaler Alt«, 1895, paany vendt tilbage til Prosaformen; den har her et egent gammeldags eller gammelagtigt Tilsnit, der især virker besynderligt, hvor saa aktuelle Fænomener som den radikale Litteraturbevægelse og nogle af dens Førere skulle skildres; de have neppe taget sig Satiren nær, dertil staaer den i sin naive Opfattelse sin Gjenstands centrale Væsen altfor fjernt. Sorø synes endnu, som i fjerne litteraire Dage, at være en lille Verden for sig selv, hvis Idyl er for uskyldig til for Alvor at kunne oprives af Livets stærke Strømbrydning.

Med større Styrke i en snevrere Begrænsning virker LEOPOLD BUDDE, f. 15. April 1836 og opdragen i jydske Præstegaarde **Budde.**
under frie Forhold og med fri Adgang til alskens romantisk Læsning. Atten Aar gammel blev han Student fra Randers, tumlede planløst eller plansøgende omkring endel Aar og havnede som Lærer ved Hindholm Folkehøjskole 1861. Her fandt han sit Tilknytningspunkt til en dygtig og duelig Livsvirksomhed, der satte ham som den rette Mand paa den rette Plads. Efter Soldatertjenesten i Krigen 63—64, efter Studium i Kjøbenhavn med en Magisterkonferens i Mathematik 1867 vendte han tilbage til sin Højskolegjerning og

blev 1879 kaldet til Forstander for Holsteinsmindes Opdragelses-anstalt for vanrøgtede Børn, hvilken Stilling han henved en Snes Aar senere — saavidt det kan sees paa Grund af religieus Uoverensstemmelse med Opdragelsesanstaltens øverste Foresatte — forlod, for derpaa at fortsætte sin pædagogiske Virksomhed for Samfundets ulykkelige Smaa i et af ham selv grundlagt nyt Asyl i Egnen ved Himmelbjerget.

Leopold Budde.

Buddes Livsgjerning og hans Forfatterskab staa i tæt Forbindelse med hinanden: de beherskes begge af hans store Kjærlighed til og dybe Forstaaelse af Barnenaturen. Han er i sin Fremstillingskunst noget paavirket af Dickens, men denne Aand assimileres jo let med det danske Gemyt. Kun maa der, naar dette store Navn sættes i Forbindelse med Buddes, strax tages den væsenlige Reservation, at han langtfra naaer op til det i umiddelbar Friskhed og Anskuelsens Kraft; han fortaager ikke sjeldent sit Syn i sentimentalt Føleri og har en ikke altid heldigt virkende Tilbøjelighed til direkte opbyggende religieus Forkyndelse.

Efter nogle ubetydelige Ungdomsforsøg fik han 1871 i »Fædrelandets« Feuilleton trykt »En ungdommelig Historie«, en ganske lille og højst fordringsløs Fortælling, der imidlertid vakte almindelig Opmærksomhed ved sit ægte Lune og sin stilfærdige Følelse. Den
Smaahistorier. banede let Vej for den første Samling »Smaahistorier« (1872, ny Udgave næste Aar, efterfulgt af to Smaabind under samme Titel; Indhold bl. A. »En Historie om Vinden«, »Julegildet paa

Ravnsholt«). 1874 udkom »En Historie fra fattige Steder« og 1877 to Fortællinger under Fællestitlen »Fra Lømmelalderen«, i de følgende Aar bl. A. »Dødens Gudsøn«, en Julehistorie med samme Titel, men ikke samme Emne som det af flere moderne Forfattere behandlede gamle Eventyr, »Fortællinger«, »Julefortællinger«, »Historier« m. m. Hvad der er ejendommeligt for denne Digtning, er den Kunst — eller vel rettere sagt den Natur — med hvilken Tidens to saameget omstridte, hinanden saa stærkt bekæmpende Modsætninger: Romantik og Realisme, ere bragte til Forsoning i en og samme Digterpersonlighed. Det er meget betegnende, at af alle danske Forfattere, de krasseste og mest pessimistiske Realister ikke undtagne, har ingen havt Lejlighed til saa dybt og saa længe at iagttage Menneskelivet i dets sørgeligste Former som Kaalund og Budde, den ene i sit Fængsel, den anden i sit Internat — og begge ere de gaaede ud af denne strenge Examen som erklærede Optimister, urokkede i deres Tro paa en styrende Visdom og Kjærlighed og som varme Forkyndere af denne Tro i deres Digtning. Fælles for dem Begge er deres opladte Sands for det Umiddelbare i Liv og Natur, deres Kjærlighed til Dyrene og den Humor, gjennem hvis duggede Glas de beskue Fænomenerne. Hos Budde træder nu hans inderlige Forstaaelse af Barnet til; Barnet er Centralfiguren i hans Digtning og Barnesindets ubevidst forsonende Evne, dets inderste Kjærnes af Sorg og Synd og Elendighed uberørte Spirekraft hans stadige Thema. Skal Buddes Poesi forsynes med et Motto, da kan der ikke vælges noget mere træffende end de faa Linier af Welhaven:

Kan Du, igjennem din Strid og din Daad,
redde det barnlige Skær til det Sidste,
da har Du Regnbuen over din Graad,
da har Du Glorien over din Kiste.

Nær op til Budde staaer JOHAN KROHN, f. 9. August 1841, Joh. Krohn. ligeledes Skolemand og som Forfatter mest ejendommelig i sine Skrifter for og om Børn: »Peters Jul« (1. Udg. 1866) er stadig den nyere Tids fortræffeligste danske Børnebog, og de senere — »Spolerius« 1884, »Vor Ven Stæren« 1891, »Fortællinger for Børn« 1894 — have kun forøget Forfatterens Ry som den, der kan skrive for Barnet paa en saadan Maade, at hans fine Kunst paa samme Tid fængsler og kvæger den Voxne. Hans Lune er

stilfærdigt dæmpet, hans Stil saare omhyggelig i sit Udtryk, men uden at behage sig i det Søgte, tvertimod jevn og naturlig. Krohn hører til de stadigt og langsomt Iagttagende, hos hvem Indtrykkets Spirer have en stille og sen Væxt. Hans Produktion er derfor — og paa Grund af hans daglige Gjerning — ikke meget omfattende; foruden de nævnte Bøger de højst elskværdige »Fortællinger og Skizzer af Klok«, 1870, og et Par paa det kgl. Theater opførte Smaastykker »Et Svar og »Eftersommer«.

d. Recke. Fra det kongelige Theater brød Navnet ERNST VON DER RECKE frem i straalende Glans, da hans lyriske Drama »Bertran de Born« blev Hovedbegivenheden i Saisonen 1872—73, støttet af en ypperlig Udførelse og af Heises Musik — »Vaagn af din Slummer, min dejlige Brud« og »En Krone jeg gav for hver Lok af dit Haar« var i lange Tider alle Sangdilettanters Bravournumere, ogsaa efter at Kronemøntens Indførelse havde nødvendiggjort Rettelsen »Et Rige jeg gav« o. s. v.

Recke blev født i Kjøbenhavn den 16. August 1848, modtog sin Skoleundervisning her og i Frederiksborg lærde Skole, hvorfra han blev Student 1866 og strax efter kom ind paa Regensen. Han studerede Kemi, men dyrkede ogsaa Lyrik og andre frie Kunster; da han mod Slutningen af sin Regenstid var »ligesaa langt tilbage i flere Bifag som vidt fremskreden i selve Hovedfaget«, foretrak han at aftjene sin Værnepligt, og i sin Tjenestetid fuldendte han
.n de Born det tidligere paabegyndte Skuespil »Bertran de Born«. Molbech, som Censor ved det kgl. Theater, indstillede i varme Udtryk dette i Sammenligning med andre Indsendelser saa ualmindelig vellykkede Arbejde til Antagelse og blev ikke lidet forbavset, da en spædlemmet lille Soldat gjorde ham sin Opvartning som dets Forfatter. Stykket faldt som sagt ganske overordenlig i Publikums Smag og var jo ogsaa en for en saa ung Forfatter ualmindelig vellykket Debut: en godt bygget Handling, theatralsk effektfulde Scener, et blomstrende og dog smagfuldt Sprog, ualmindelig letflydende Vers. For vore Dage, femogtyve Aar efter, have de ædle Riddere og Fruer mere af Glansbilledets Sødlighed end af det tolvte Aarhundredes kraftige Kolorit, og allerede i Udgaven af 1884 (den tredie) betegner Forfatteren selv sit Stykke som »ligesaa ungdommeligt i sine mange og store Fejl som i sine enkelte Fortrin«.

Baaren af sin Popularitet udgav Recke 1876 et lille Bind »Lyriske Digte«, efter den omhyggelige Datering at dømme til Hælvten skrevne før »Bertran de Borns« Fremkomst. De ere, som al ægte Lyrik, af en meget personlig Karakter og synes at være udsprungne af stærkt spændte Sjælstilstande i et Afsnit af Digterens tidligere Ungdomsliv. Det første Digt fra 1867 jubler over den Ring, »som her paa Fingren funkler« — »det er Salomons Ring, som jeg løfter her, spring ud nu, I Markens Blommer!« 1870 er den bleven til den ulykkebringende Andvares Ring, gjemt i den Skat af Blodrubiner og Taareperler, Troskabspanter og brudte Løfter, som Fofner ruger over i sin skumle Hule — »aarvaagen som en Drage; den Skat, jeg ruger paa, min Sorg, skal Ingen fra mig tage.« Saa følger den hele Række af henved tresindstyve Smaadigte, snart pathetisk bevægede, snart bittert spottende, snart vemodigt erindrende, indtil Samlingen slutter med Digtet »Vision« (dateret St. Hans Hospital $^{21}/_{1}$ 76), i hvilket der skildres de høje Tankers og de store Begjæringers vilde Ridt henimod et Maal, som de ikke naa, fordi de afmægtigt maa standse foran den mørke Kæmpeport af Jern, fra hvis Hvælving det lyder med advarende Røst: Vend om! Det er paatide. Hvad der først overrasker ved disse Digte af en ung Forfatter, er den fuldkomne Beherskelse af Formen. Det er Vers uden Lyde, klare og naturlige, bløde og melodiske. Heiberg siger etsteds, at, ret forstaaet, kan en — især lyrisk — Digters hele Berømmelse ikke udtrykkes kortere end med Ordene: »han skriver smukke Vers.« Slaaer dette til — og »ret forstaaet« er Udtalelsen rigtig nok — saa er Recke en Lyriker af høj Rang. Her tænkes ikke nærmest paa den fuldkomne Overvindelse af selvopstillede Vanskeligheder, skjøndt det er værd at gjøre Bekjendtskab med et i fire Strofer gjennemført Metrum som f. Ex. dette: Lyriske Digte.

Ud paa Jagt til min Højsals Pragt,
hvor Løvspringet bryder!
Sløver en nagende Tanke mit Sind,
spinder et plagende Lune mig ind —
ud at stole paa Senernes Magt
og paa Gangerens Dyder!

Her tænkes mere paa den indtrængende, man fristes til at sige rent intuitive Forstaaelse af Versets Form og Metrets Fordringer, paa den fuldkomne Indsigt i, hvorledes Ordbygningen skal slutte sig

om Tankens Leddeling for at danne et krystalklart og krystalfast Hele. Recke behersker f. Ex. Sonettens indre og ydre Struktur saa mesterligt, at han et Par Gange har stillet sig den Opgave at digte en saakaldet Sonetkrans (fjorten paa hinanden følgende Sonetter, hvis Begyndelseslinier tilsammentagne danne en femtende, medens de indbyrdes ere forbundne ved Ensartetheden af den foregaaendes sidste og den efterfølgendes første Linie) og betvunget denne gjenstridige Versform med — tilsyneladende! — legende Haand. Bedre end denne op imod Kunststykket grænsende Kunst viser dog maaske en enkelt Sonet Digterens Fortrolighed med dens Væsen, og vi vælge da, mest for den henrivende Slutningslinies Skyld, en af den her omtalte første Digtsamling:

Du seer paa Nøkkerosen hist, som vugger
sig kongeligt paa Søens blanke Staal
og drikker Solens Ild af bredfuldt Maal,
naar Straalen dybt sig i dens Bæger dukker.

Giv Agt, hvordan dens matte Sølverskaal
i Aftenstunden drømmende sig lukker,
naar Vesterledens kolde Bølge slukker
den sidste Gnist af Dagens røde Baal.

Hvert Hjerte har sin Sol; i Solens Ild
udspringer Knoppen duftfyldt efter Natten;
i Kveld den lukker sig om Mindeskatten.

Men hvor min egen straaler, varm og mild?
Ja, det maa blive Gjenstand for din Gjætten,
thi nu som Blomsten lukker sig Sonetten.

Et særdeles skjønt Digt i denne Samling er ogsaa »Den sidste Glød er slukt af Nattens Kuld« med dets fuldt gjennemførte Billede; i »Phineus, Salmydessos' Drot«, er med klar Prægnans og energisk Korthed et antikt Sagn gjort til Symbol paa Digterskjæbnen; i »Der staaer et Slot ved den blinkende Sø« synes man at ane en Selvironi, som ellers er et sjeldnere Træk i Reckes Digtning.

Liuvigild. Med Tragedien »Kong Liuvigild og hans Sønner« bejlede Ernst v. d. Recke 1878 paany til de sceniske Laurbær og havde dennegang taget Sagen alvorligere end ved sit Debutarbejde. Indtrængende Studier af det historiske Stof — Vestgothernes Herredømme paa den spanske Halvø — vare aabenbart gaaede forud,

men de undlod ejheller at tynge den digteriske Behandling; Kompositionen var dragen i strenge Linier, men netop derfor savnede »Bertran de Borns« Publikum den Øjet frydende Arabeskpryd; paa det lyriske, endsige paa det musikalske Element havde Digteren, stillende strengere kunstneriske Krav til sig selv, givet fuldkommen Afkald, men disse Elementer havde just bidraget saa væsenligt til Forgængerens Held. Kort sagt, Stykket behagede ikke og oplevede kun faa Opførelser. Ejheller som Læsedrama har det interesseret stort, hvormegen ægte Poesi det end rummer; Emnet ligger Gjennemsnitslæserne for fjernt og synes dem for tungt behandlet.

Fra en anden af sin Videns mange Omraader, fra den ældste græske Digtekunst, tog Recke Stoffet til den dramatiske Skizze »Archilochos«. Af de ikke saa ganske faa, men desmere kortfattede og endda tildels tvivlsomme Fragmenter, som Anthologien har bevaret af denne Digters bidske Vers, har Recke — som flere Forfattere før ham — søgt at konstruere det psykologiske Forløb af den Sagnberetning, ifølge hvilken Archilochos formedelst sin Elskedes Brud paa givet Troskabsløfte ved sine Smædesange og den Skam, de bragte over Familien, tvang ikke alene denne sin forhenværende Tilkommende, men ogsaa hendes Fader og Søskende til at aflive sig ved Hængning. Emnet er af Recke behandlet til Forherligelse af Geniet, særlig det digteriske; det kunde ogsaa tages fra en anden Side. Archilochos.

1881 udkom »Knud og Magnus«, Tragedie i fem Akter. Den er tilegnet Kong Christian den Niende, »hvem dette Arbejde skylder sin Tilblivelse«. Trods denne allerhøjeste Protektion, under hvilken Arbejdet stilledes, naaede det ikke op paa det kongelige Theaters Scene. Det var vel blevet antaget til Opførelse allerede i Marts 1880, men Theaterchefen gjorde intet Skridt til dets Indstudering og undskyldte sig under en Debat i Landsthinget med den Overflødighed af Kongesønner, Stykket indeholdt, og som Personalet ikke kunde besætte. Fra dette Øjeblik af indtog Recke en uforsonlig Stilling overfor Theatret, saalænge Kamh. Fallesen var dets Styrer. Stykket er, trods Tragediegenren, lysere i Farven end det vestgothiske Drama, livligere af Handling og har ved sit nationale Emne fra Dæmringsovergangen til Danmarks Soltid lettere ved at fængsle Tilskuere og Læsere. Især ere Titelpersonerne klart skildrede i deres indbyrdes Modsætning: den vilde, barske og Knud og Magnus.

tapre Magnus, der »var en Helt og ikke mindre Helt end Nidding«, og den hjertevindende, ridderlige og ikke mindre kjække Knud Lavard. At hans Drab kun sees i et Drømmesyn, kan muligt være en god Theatereffekt, men gjør et underligt forstyrrende og ligesom mattende Indtryk i en Fremstilling, der ellers — med nogle nødvendige og lidet indgribende Anakronismer — søger at overholde en objektiv historisk Karakter. — Paa Dagmartheatret opførtes 1891 Tragedien »Hertuginden af Burgund« og vandt stort Bifald. Under den nye Bestyrelse vendte Recke 1896 tilbage til det kgl. Theater med sin ypperlige Oversættelse af Edm. Rostands »*Les romanesques*« og Aaret efter med Skuespillet »Dronning Eigra«, som dog kun vakte ringe Opmærksomhed, sandsynligvis paa Grund af det for Publikums Bevidsthed saa fjerntliggende Emne fra den oldbritiske Sagnkreds og den ikke altid forstaaelige astrologiske Mystik.

ginden af rgund.

ing Eigra.

Vi vende tilbage til Reckes lyriske Digtning, hvor hans digteriske Ejendommelighed kommer fyldigst og klarest til sin Ret og synes at voxe i Intensitet, jo mere det er de rent lyriske Former, den kan vælge sig til Udtryk. De 1883 udgivne »Smaadigte« ere af udelukkende lyrisk Art, men have endda en særlig Afdeling, som ganske specielt kaldes »lyriske Digte«, henved firsindstyve Stemningsudtalelser af det personlige Jegs af skiftende Indtryk og paa vexlende Maade bevægede Følelsesliv, og i dem alle er Tanke og Form, Ord og Melodi, saa inderligt sammenstemte, saa organisk udsprungne af det fødende Øjebliks Betagethed, som det kræves af den ægte Lyrik. Som Exempel Digtet XXXI:

adigte.

En Engel har rørt din Pande
paa sin Flugt med en Liljegren;
hvad kunde den ellers danne
saa lys, saa skjær og saa ren!

Og Duggen i Liliens Bæger
har givet dit Øje dets Skin;
hvad er det vel ellers, som kvæger
og spreder Lys i mit Sind!

Og en Rose fra Himlens Have
har svævende rørt din Mund;
hvor fik den vel ellers den Gave
at aande mig karsk og sund!

Christ signe din Mund og Pande,
dertil dine Øjne to;
de lærte mig tro paa de Lande,
hvor Blomsterne fejrest gro!

Eller Samlingens Nr. XXV:

Og sørger Du for den Foraarstid,
som drager saa hastig bort?
Og sørger Du for den Abild hvid,
hvis Blomster vare saa kort? —

»Jeg sørger ej for det Abildtræ,
hvis Blomster drysse for Vind;
fast kjender jeg fejrere Blomst i Læ,
som falmer aldrig om Kind.

Jeg sørger ej for det Abildskjul,
hvis Blomster hastigen gro;
jeg sørger mer for en liden Fugl,
maa ej bag dets Grene bo.

Jeg sørger ej for den Abild hvid
og ej for den korte Vaar;
jeg sørger mest for en Jomfru,
er dragen forlængst af Gaard.«

Det sidste Digt er valgt som Exempel paa Reckes Behandling af Folkevisetonen, af hvilken han ikke sjeldent giver en fint forstaaende Efterdigtning. Han er overhovedet som Faa fortrolig med Digtarters og Versformers Aand. I »Smaadigte« er f. Ex. Ritornellen benyttet til Karakteristik af de enkelte Roser i en Krans, og her findes mange skjelmske Indfald:

Coquette des blanches! Jeg havde Lyst at møde
Dig i en Sommerkveld, naar Duggen falder,
og se, om ej din Læbe kunde gløde! —

Mosrosenknop, Du søde lille Bolle,
jeg vil saa nødig spaa Dig altfor ilde;
men blot dit Snøreliv maa kunne holde! —

Kjønne, naive lille Maanedsrose,
jeg seer sletikke paa, hvad Du bestiller·
staa Du kun rolig med din Skolepose! —

La France, hvad skal de Krøller til i Panden?
Du har ej det aparte Væsen nødig:
Du har jo dog en Duft som ingen Anden! —

indtil det saa til Slutning hedder om Baandet, som sammenholder det Hele:

Baand, som den hele Krans til Et forbinder!
Umærkelig din Trolddom er og stille;
den kjendes først, hvis den engang forsvinder!

I Digtsamlingen »Spredte Blomster« (1885) er Ritornellen brugt til Karakteristik af Aarets Maaneder; her finde vi ogsaa de fremmede Digtformer Ghaselen og Canzonen, naturligvis ogsaa Sonetten og Stanzen ligesom andensteds Trioletten og Glossen; Folkevisestilen er anvendt episk i Fortællingerne »Kong Niels og hans Søstersøn« og »Kong Henrik og Hertug Knud«. Atter her findes en specifik lyrisk Afdeling, halvtredsindstyve erotiske Digte, fødte af forskjellige Stemninger, men alle kredsende om En og den Samme, den Elskede, der synes at vige og atter vige for Digterens Attraa, medens samtidig de besungne Situationer antyde et nært og fortroligt Omgangsliv. Hendes Navn skjules ikke for os: »Selv imellem Engles Hosianna vil en Gjenlyd klage: Anna —

Spredte Blomster

e til Een. Anna!« (Digtet »Eccho«). I »Gamle og Nye Digte til Een«, 1889, er Grundtonen en anden: »Forløst! — Jeg fatter knap det Ord, som lyder, at hævet er min Skjæbnes strenge Dom« — »klar for min Sjæl staaer ikkun den ene Tanke: Frelst.« Som Chr. Winther i den sidste Del af sine Digte »til Een« gjør sin Opvartning med poetiske og andre Opmærksomheder paa Fødsels- og Mindedage, møder ogsaa Recke her med sine Hyldingsgaver, Markblomster eller Roser eller en sjelden Eucharis, ledsagede af Vers til Ihukommelse af »Aarsdagen for min Lykke«, eller han sætter et gyldent Armbaand paa sin Elskedes Arm og forklarer Gaven i et sindrigt Digt »Gyldne Snarer«, i hvilket han lægger ogsaa sine mineralogiske Kundskaber for Dagen ved at nævne og særtegne sjeldne Stene som Citrinen og Beryllen og Zirkonen. Allerede Aaret efter udkom

Digte. en ny Samling: »Blandede Digte« (1890). Heri findes den Universitetskantate, Recke efter Opfordring skrev til Kongefødselsdagen 1888. Den er fyldig og værdig. Kun det Parti, der minder om Heibergs »Talen lød fra Worm og Bartholiner«, kan ikke maale sig med den gamle Kantate. Recke har ført Videnskabeligheden noget mere *up to date*, men en moderne Linie som den om »Martensens de klare Tanker« er ikke fri for at skurre lidt mod Stemningen; naar han nævner »Rasks det fuldtro Navn«, tager han ud fra sit konservative Retskrivningsstandpunkt (som han andensteds har hævdet med stor Dygtighed og Kyndighed) i en Note den Reservation, at han »langtfra anseer hans stærkt overvurderede Fortjenester af Videnskaben for at være istand til at opveje den ubodelige Skade, han paa anden Maade har tilføjet vor Litteratur.« Samlingen indeholder flere episke Digte end nogen af de tidligere (»Françoise de Foix«, »Ridder von der Recke«, »Guds Krig«; »Kong Salomon og Døden« o. fl.). To Mindedigte om Eduard Suenson og Chr. K. F. Molbech indtage en høj Plads i Reckes Digtning. En humoristisk »Folkevise« (S. 101) er overmaade morsom og et Digt om den »moderne Skole« overmaade drastisk, rent ud guddommeligt i sin Grovhed. Recke er en kras Modstander af den nyere Litteraturs Naturalisme og har tidligere persifleret den, f. Ex. i Digtet »Et Rejseminde fra Rom« (i »Spredte Blomster«):

I Santa Maria in Cosmedin
sees et Stykke Skulptur:
en Stenrist med et Maskegab,
fattet i Kirkens Mur.

Sagnet har sagt, at Oldtids Mænd,
naar højt og dyrt de svor,
lagde en Haand i Stenens Mund
som Pant paa deres Ord.

Men den moderne Videnskab
paastaaer temmelig frækt,
at »Bocca della verita«
kun en Kloak har dækt. —

Jeg stod og tænkte andagtsfuld:
hvor tidt til denne Stund
den Rist, som gjemmer en Kloak,
er kaldt for »Sandheds Mund«!

Senere Poesier af Recke ere Børnebøgerne »Vores egen Tulle« (1894) og »Tordenskjold« (1896) samt Bryllupsgaven »Kronesangen« 1898.

Ernst von der Recke, der er et Stykke af en Tusindkunstner paa den manuelle Idræts Omraade og en vidtbefaren Polyhistor i de videnskabelige Farvande, koncentrerede paa et enkelt Punkt sin samlende og sondrende Evne, da han udarbejdede sit Værk om »Principerne for den danske Verskunst efter dens historiske og systematiske Udvikling«, der 1881 skaffede ham den filosofiske Doktorgrad. I en Videnskab, der hidtil havde havt en alt andet end videnskabelig Karakter, bragte han her — paa Grundlag af den tydske Filolog Brückes Undersøgelser og Resultater — med Skarpsindighed og det indtrængende Studiums Myndighed System og Orden tilveje, og med en aldeles forbausende Belæsthed i Aarhundredets danske (og norske) poetiske Litteratur samlede han en Fylde af Exempler, som stadfæstede hans Theori og samtidig indordnede den under de sproglige Love, som Digterne naturligvis ikke selv havde havt for Øje i Digtningens Stund, men ubevidst overholdt, adlydende deres eget rythmiske Øre. I mere populair og sammentrængt Form ere Hovedlinierne af dette dybtgaaende Studium dragne i »Dansk Verslære i kortfattet Fremstilling«, 1885, og »Grundtræk af dansk Verslære«, 1894. **Metriken.**

Som lidet paaagtet af sin Samtid og vel næsten glemt af Eftertiden maa CARL MARKMAN (1840—94) nævnes; han var i Besiddelse af en ikke helt sædvanlig stille og lun Humor overfor Livets smaa Konflikter og en deltagende Elskværdighed i Dommen over dem. Med de store tog han det ikke op, og de kategoriske Problemer laa ikke paa hans Vej. Efter Deltagelse i Krigen som Reservelieutenant blev han Lærer i Kjøbenhavn og senere Adjunkt paa Herlufsholm. Her skrev han »Fortællinger i Ramme af C. M. Havn« (1879), »Ariel, Komedie paa rimede Vers« og »Studenter« (begge 1881), »Havedøren« (1883) og »Mindre Fortællinger« (1885). Han havde en særlig Evne til at skildre Al- **Markman.**

muesfolk, i det Hele taget de smaa Existenser, og han vilde med sit sikre Kjendskab til Samfundets lavere Lag have været en Realist *comme il faut*, hvis hans Sind havde havt den da fornødne Bidskhed og hans Skildring den rette aggressive Tendens. Men dertil var hans Naturel for jevnt, hans Livs- og Samfundsbetragtning for lidet tilgængelig for revolutionair Paavirkning. Det er betegnende, at han i »Studenter« ganske forbigaaer Tidens moderneste Type: Fritænkeren og den radikale Politiker.

egaard. SOPHUS HEEGAARD, hvis videnskabelige Arbejder senere ville blive omtalte, tog 1871 Plads mellem de æsthetiske Forfattere med sin af Dickens'sk Fremgangsmaade stærkt paavirkede Fortælling »Dobbeltgængeren«. Stadig under strengt overholdt Anonymitet udgav han i de nærmest følgende Aar »Et Handelshus«, »Familien Gorm«, »Urolige Tider« og skrev under Mærket B. C. i »Ill. Tid.« en Række samfundssatiriske Studier, der samledes i et Bind »Øjebliksfotografier«, 1874, i »Nær og Fjern« en Julefortælling med samme Titel som Bladet, »Erindringer« m. m. Der raader i disse Fortællinger og Skizzer et kaustisk Lune, der tager sin Gjenstand skarpt paa Kornet og med en Dissektors videnskabelige Ro og Interesse blotter det sociale Sygdomsfocus. Sentimental Medfølelse kjender Forfatteren ikke til, medens han vel kan ytre den Overbærenhed, man kan føle med et Fænomen, naar det først har været overgivet til Latterens Dom. Fremstillingen savner stundom den Lethed i Tekniken, som den fortællende og endnu mere den humoristisk skizzerende Kunst kræver; til Gjengjæld er Tankeindholdet vægtigt og Iagttagelserne skarpseende.

En redeligt stræbende og trofast arbejdende Forfatter, der
n Hansen. har havt tungt ved at trænge igjennem, er JOHAN HOLM HANSEN, f. 24. April 1841 i Ribe. Henved en Snes Aar gammel meldte han sig ved det kgl. Theater, men afvistes paa Grund af sin jydske Dialekt. Som Frivillig deltog han i Krigen, og derefter drev hans Betagethed af Sagnlitteraturen ham til Island, hvor han skrev Fortællingen »Vikingeblod«, som først udkom mange Aar senere. Efter Tilbagekomsten til Kjøbenhavn øvede Scenen paany sin gamle Tiltrækning paa ham, og da Fru Heiberg interesserede sig for ham, fik han 1868 en Debut som Leontes i »Et Vintereventyr«. I sex

Aar var han knyttet til Theatret og udførte forskjellige betydelige Roller, hvis Udførelse ingenlunde var mislykket, men ejheller ramte saaledes i Prikken, at der kunde vækkes nogen varig Interesse for ham. De Enkelte, der saae længere end til Overfladen, vare overtydede om, at der i ham boede mere ægte Begejstring og mere virkelig Forstaaelse af Opgaven end hos mangen af Publikum beklappet Theaterhelt, men de maatte tillige indrømme, at Evnen til at anskueliggjøre dette Indre altfor ofte glippede, han gjorde et tungt Indtryk, manglede den lykkelige Naturs medfødte Lethed og gratieust vindende Væsen — var, hvad man i Theatersproget kalder »indvendig Skuespiller«, en trist Lod, som Holm Hansen frigjorde sig for ved, i ideel Ringeagt for en materiel betrygget Stilling som Brugbarhed, at tage sin Afsked 1874. Ulykkeligvis kan en lignende Karakteristik anvendes paa hans Forfatterskab. Man møder ogsaa her den alvorlige Stræben, den ærlige Sandhedssøgen og Skjønhedstrang, men der fattes den lette Haand, under hvis tilsyneladende legende Greb Stof og Skildring forbinder sig saaledes, at Læseren fængsles. Hans historiske Skuespil »Kejserfesten paa Kreml« maatte henlægges efter sex Opførelser. Senere har han næsten udelukkende holdt sig til Romanen og Fortællingen: 1875 »En katholsk Familie«, 1877 »En fri Mand«, 1880 »Fra Danevirke til Rosenvænget«, 1882 »Barbara«, 1884 »Karsten Ulv og Paddehattene«, 1886 »Ved Højvande«, 1887 »Karen Hav«, 1890 »Skuespillere«, 1891 »Oprejsning«, 1893 »Unge Mennesker og Pilgrimme«. Emner og Ideer nok, men ingen Succes, der for bestandig vil være knyttet til hans Navn. Men ærlig fortjent var alligevel det Anckerske Legat, som tildeltes ham 1892 — *in magnis voluisse sat est* gjælder vel ikke for Kunsten selv, men dog for den Stræben henimod den, der kan støttes og lettes ved ydre Midler.

FRITS HOLST, f. 13. Decbr. 1834, havde skrevet nogle dramatiske Forsøgs-Arbejder, da han 1869 fik den treakts Vaudeville-Komedie »Revuen« opført paa Folketheatret, til hvis Repertoire den nu har hørt i tredive Aar med over halvandethundrede Opførelser. Forfatterens Satire, der her mest havde Karakteren af et godmodigt Railleri med kjøbenhavnsk Filistreusitet, valgte sig et vægtigere Emne og skar dybere igjennem i hans næste Skuespil »En sand Demokrat« (1870), der tager Sigte paa den politiske Demorali- Fr. Holst.

sation, medens Aaret efter »Hverdagsfolk« atter tog det bestandig Borgerlige under komisk Behandling. Der er mange ud af Livet grebne Figurer, megen god Vittighed, stundom ogsaa nogen sviende Persiflage i disse Komedier, der i Aand og Udførelse slutte sig til vor ældre sceniske Digtning og besidde dens ægte danske Temperament. Det var da ejheller underligt, at Holst søgte til Nationalscenen og denne til ham. 1876 opførtes det femakts Skuespil »I Overgangstiden«, et i mange Henseender dygtigt Arbejde, hvis Fejl nærmest var Mangel paa Begrænsning — det spillede i mere end fire Timer — og dernæst at de oprindelig anslaaede brede Linier mere og mere sammenflettede sig til den drevne Theatertekniks Intrigespil med Anvendelse af traditionelle Trics. Men Figurerne vare klart tegnede og Replikerne vittigt rammende, især de, som vare lagte i den raisonnerende Læges Mund, den praktiske Fornufts Repræsentant, der udtalte Stykkets Lære: »Det gaaer med Idealister som med de gamle Stradivarier, de maa slaaes i Stykker og igjen sættes sammen, før der kommer en Violin ud af dem, der kan spille med i Orkestret.« — Et Par dramatiske Smaating, »Den lykkeligste Dag«, 1879, og »Paa Pension«, 1883, have havt god Scenelykke; ligeledes det paa Dagmartheatret opførte Lystspil »Hr. Skaarup og hans Venner«.

Greensteen

HENRIK J. GREENSTEEN (1833—96), jevnaldrende med Bjørnstjerne-Bjørnson, horte til den Ungdom, der i Slutningen af Halvtredserne svoer til den unge norske Digters Fane og dannede Skjoldborg om hans Ry. Selv var han mere modtagende end ydende. Et lille Bind Digte 1859 paaagtedes ikke meget udenfor den litteraire Venneklub (Cl. Petersen, V. Wille o. fl.) — af Modstanderne kaldet »Galehuset«, fordi den samledes i Bidstrups Kafé paa Kongensnytorv. Greensteen skriver i en lille Strofe fra en senere Tid om Livet som en Flod, hvis Leje udtørres af Døden:

Ak, blir den saa en Vej blandt andre Veje,
og skal det glemmes, hvor dens Vover gik?
Skal ingen Vandringsmand med vaagent Blik
lede om Guldstøv i det tørre Leje?

De faa Guldkorn i hans Digtning, mest fra de sidste Aar af hans Liv, ere opsamlede af hans yngre Ven Einar Christiansen i et beskedent Bind »Udvalgte Digte«, 1898, med en ret affekteret Ind-

ledning af Bjørnson, i hvilken det siges, at den danske Menneskenaturs fineste og mest typiske Indhold endnu ikke er forløst i dansk Poesi, men i enkelte af Greensteens Digte ligger det og »klunker ligesom Musik inde i en Æske og endda med et Tæppe over.« Samlingens Hovedstykke er det som plastisk Kunst fremragende episke Digt »Antenor«. Ellers er Indholdet mest af lyrisk Art, Lejlighedsdigte og kvikke Børnerim, enkelte satiriske Improvisationer og Skildringer, som f. Ex. den kjække Humoreske »En Pause«:

Kasper i sin Kiste
laa stille og stiv.
Præsten stod og priste
den Henfarnes Liv:
Alt, hvad han virked, og Alt, hvad han evned,
og hans i det Hele kristelige Levned.

»Det vil ikke svinde
som svævende Røg,
grønnes vil hans Minde
som Abild og Bøg!«
Saadan sagde Præsten, men Kasper paa Laaget
banked og raabte: »Du snakker i Taaget:

»Skum var jeg paa Bølge
skyllet mod Strand!
Tak, I Folk, som følge
til Gravhulens Rand!
Venner, vil I mindes mig et Aar — en Time,
eller kun saalænge I høre det kime?«

Følget saa paa Klokker
og Klokker paa Præst,
syntes det var Pokker
til kraftig Protest.
Det er et Sandsebedrag, tænkte Præsten;
hele Følget tænkte det Samme forresten.

Men der blev en Pause
i Domkirkens Kor,
som naar der en Flause
er sagt ved et Bord.
Kvidred saa en Sisken derude i Birken,
og Præsten talte videre inde i Kirken.

»Den gamle Feltpræst« ERIK HØYER MØLLER (født 28. April 1818) siger i Fortalen til Livsbilledet »Ellen« om sit Forfatterskab i Almindelighed: »Jeg er ingen Digter, der kan skrive Romaner, jeg er kun en gammel Mand, der af og til — som jeg tvinges til — fortæller Noget af det Meget, der er mødt mig i et Liv, om hvilket det maa siges, at det ikke er Vorherres Skyld, om det ikke blev indholdsrigt; og naar jeg har troet, at en af disse levende Skikkelser, der har efterladt sig Spor i mit eget Liv, maaske ogsaa har kunnet gjøre det i Andres — saa har jeg fortalt om dem.« Han betegner sine Skrifter derved mere som Erindringer end som Skjønlitteratur, og han har uden Tvivl Ret heri. Men ligesom Mnemosyne er Moder til Muserne, saaledes har Døtrenes ordnende Rythme i flere Henseender sat sit Mærke paa disse af Erindringens Modervæld udrundne Livsoptegnelser. Der er fra de rent historisk

Høyer Møller.

berettende første Bøger »Præsten i Krigen« og »Tre af mine Venner«, begge 1879, og til de senere: »Ellen, et Livsbillede af en trofast Sjæl, 1883, og »Overlægen«, 1890, en Fremgang i digterisk Komposition at spore, om den end aldrig naaer til at besejre en vis Bredde, som forøvrigt er Forfatteren fuldt bevidst, og som han stundom gjør Undskyldning for med et indrømmende »*Senectus garrula*«. Men ialfald maa der i en dansk Litteraturhistorie gjøres Plads for denne egenartede Produktion. thi den har havt en meget stor folkelig Betydning. Næsten alle Skrifterne foreligge i flere Oplag, og den store Læsekreds har igjennem dem modtaget dybe og varige Indtryk fra et Tidsrum i Danmarks Historie, som endda ikke ligger saa langt tilbage, men bvis Idealer ere blegnede hos Mange af den yngre Slægt. Det er disse Idealer, Troens og Begejstringens, Forfatteren atter og atter maner frem, naar han skildrer den Forræderiets og Overmagtens Uret, Fædrelandet har lidt, den Kamp, det har ført for at værge sig imod den, og det Haab, der trods Nederlaget bør besjæle det. Saadanne Skikkelser som f. Ex. de to fra Frederikstads Belejring, Byens gamle Borgmester og dens Forsvarer Hans Helgesen, tegnede efter Naturen, som de ere, maa næsten synes vore Dages Læsere at være gjengivne i overnaturligt Format, i den Grad imponere disse Karakterbilleder ved en Sindets Fasthed, en moralsk Kraft og en Personlighedens Retliniethed, der forekommer som et Særsyn i vore splittede Tider. Og vil man lære den danske Landalmue at kjende, ikke som den ensidig fremstilles efter naturalistisk Recept, men som den lever og arter sig i alvorlige Tider og under afgjørende Forhold, da give den gamle Feltpræsts mangeaarige Iagttagelser et troværdigere og heldigvis lysere Billede end de gængse Litteraturopfattelser. En uslukkelig Kjærlighed til Land og Folk gjennemtrænger disse Skildringer, og ikke mindst til Modersmaalet — »saa blødt som Barnets runde Kind, der trykkes af Puden; som Øjet, det mindste Tryk kan bringe i Taarer« — det danske Sprog,

Erik Høyer Møller.

»som ikke lærte at tale af de dybe Fosser og de mægtige Vandfald, men af de smaa Bække, der risle over Stenene« (»Tre af mine Venner«). Rige paa interessante personlige Oplevelser ere de to sidst udkomne Bøger: »Livs- og Krigserindringer fra 1850—1864« (1894) og »Den gamle Præstegaard« (1896, tre Oplag).

Som fortællende Forfatter uddannede PETER MARIAGER sig en Specialitet, i hvilken han drev det til ubestridt Mesterskab. Allerede tidligt lagde han litteraire Interesser for Dagen. I hans Skoletid — han er født den 23. Juli 1827 i Nyborg, gik i Odense Kathedralskole og dimitteredes privat i Kjøbenhavn 1848 — var Zoologi og Fransk hans Yndlingsfag; han havde omfattende Samlinger af Naturgjenstande og var godt hjemme i fransk Novellistik. Dette dobbelte Studium blev han tro hele Livet igjennem. Han har oversat en Række populair-videnskabelige Værker, deriblandt Brehms bekjendte store Bøger om Pattedyrenes, Fuglenes, Krybdyrenes, Paddernes og Fiskenes Liv, og saavel praktisk som litterairt — som Redakteur af herhenhørende Tidsskrifter — virkede han for Udvidelse af Landbohusholdningens Erhvervskilder. I Studenteraarene udgav han en Række Oversættelser af samtidige franske Forfattere (Gozlan, Soulié, Balzac o. fl.), skrev ogsaa et nu ganske glemt originalt Arbejde (»Frøkenen paa tredive Aar«, 1853) og en Del spredte lyriske Digte. 1859 blev han fast Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og nød i denne Stilling indtil sin Død — den 7. Oktober 1894 — almindelig Anseelse som et kundskabsrigt, samvittighedsfuldt og i hele sin Færd ridderligt Medlem af Pressen. Mariager.

Under et Ophold i Nyborg i Midten af Halvtredserne begyndte Mariager det bredt anlagte systematiske Studium, der skulde ruste ham til hans særlige Art af Forfatterskab, idet han gjennemgranskede den oldklassiske Litteratur for af den at uddrage alle saadanne Træk, der tilsammentagne kunde danne et fuldstændigt Billede af det antike Privatliv. I mere end tyve Aar sysselsatte denne Læsning ham ved Siden af hans øvrige Gjerning, og Udbyttet blev en Fortrolighed med Oldtidens daglige Liv i Stort og Smaat, som vel ikke ret Mange have besiddet i lignende Omfang og Dybde. Det laa da nær for en poetisk beaandet Natur som Mariagers at forsøge paa at befolke dette klassiske Interieur med en fri Digtnings Skikkelser. Saaledes bleve de første græske For-

tællinger til, og om Forfatteren end i sin Beskedenhed havde tøvet med at udgive dem, viste den Modtagelse, der blev dem til Del, utvetydig, at Læseverdenen betragtede dem ikke blot som en ny, men ogsaa som en god Genre

1881 udkom den første Samling »Fra Hellas, fem antike Fortællinger«, tre Aar efter anden Række med Særtitlen »Den sidste Lamia og andre antike Fortællinger«, af hvilke den førstnævnte 1887 omarbejdedes i dramatisk Form under Navnet »Sybaris eller den sidste L., Drama i to Akter«. Tredie Række, 1890, kaldtes »Dronningen af Kyrene o. a. ant. Fortællinger«, men udenfor disse Samlinger var 1886 udgivet »Magthaveren paa Rhodos«, og i 1893 udkom endvidere »Et Bryllup i Katakomberne«. Ved Forfatterens Død forefandtes et ikke helt fuldendt Manuskript, der 1895 blev udgivet af hans Enke: »Sparta«, under Udarbejdelsen oftere omtalt af ham som hans Hovedværk. En samlet Udgave af de »antike Fortællinger«, ialt nitten i Tallet, er udkommen i to smukt udstyrede Bind. En Del af dem ere blevne oversatte paa Svensk, Tydsk, Engelsk, Hollandsk og Græsk og have vundet sig en Læsekreds i de fremmede Lande.

P. Mariager.

Det er sandsynligt nok, at den Lykke, den danske Oversættelse af Georg Ebers' ægyptiske Romaner gjorde i Slutningen af Halvfjerdserne, har ansporet Mariager til at udgive sine helleniske Fortællinger, og en Sammenligning mellem de to Forfattere ligger overhovedet ikke fjernt. Det er blevet udtalt af Kritiken, og ikke med Urette, at Mariager holder sig borte fra den tydske Højtidelighed og Svulst og ikke altid seer de gamle Hellenere i martialske Stillinger. Hermed er der peget paa hans Fremstillings Ejendommelighed. Han vælger ikke historiske Personer til Hovedfigurer for sine Fortællingers Handling og undgaaer derved at blive bunden til et givet Stof; han tegner paa historisk Baggrund og med lokal Staffage selvdigtede Optrin af Oldtidens Liv under de Ytringsformer, hans Studier have lært ham at kjende, antike »Hverdags-

historier«, i hvilke det til alle Tider alment Menneskelige, trods sit fremmede Klædebon, taler sit let forstaaelige Sprog til den et Par Aartusinder yngre Efterslægt.

Det er overhovedet den fortællende Digtning, der i Aarhundredets sidste Fjerdedel langt har Overvægten over de andre Digtarter; om den samler Læsekredsens Interesse sig fyldigst, og den skaffer sine heldige Dyrkere hurtigst og videst Popularitet. Dette gjælder saaledes i fuldt Maal om SOPHUS BAUDITZ. Han er født den 23. Oktober 1850 i Aarhus og blev Student fra Byens Latinskole 1869, juridisk Kandidat 1875, nu Skoledirekteur i Kjøbenhavn. Med ungdommelig Rusglæde og Studenterfriskhed deltog han i Foreningslivet og øvede sine poetiske Vinger i dets Tjeneste; til det kgl. Theater var han i en Aarrække knyttet som Forstander for Balletbørnenes Skoleundervisning. S. Bauditz

SOPHUS BAUDITZ.

Med smaa Forsøg vovede Bauditz sig ud paa Forfatterbanen. Hans Debut var 1873 Samlingen »Ved Søen og i Skoven«, hvorpaa tre Aar senere fulgte »Himmelbjerget, Blade af Otto Langes Ungdomsliv«, 1877 »Arabesker«, 1882 »Under aaben Himmel«, 1886 »Klokkestøberen og andre Noveller«, 1887 »Novelletter« (et Udvalg af Ungdomsskrifterne fremkom 1898). Nogle af disse Bogtitler betegne tydeligt Arten af Bauditz' Digtning: den tager hyppigst sine Emner fra Sø og Skov og holder mest af at færdes kraftigt under aaben Himmel. Hans Muse er en Friluftspige, han selv alt Andet end et Stuemenneske. Han er en vældig Jæger for Herren, en passioneret Sejler og Fisker, en ihærdig Fodgænger — ligesom sin Landsfælle Blicher, med hvem han kan maale sig i indgaaende Kjendskab til Naturlivet, Dyrenes som Planternes, til Lysvirkningernes og Farvestemningernes Fænomener i Skov og paa Hede, ved Morgengry som ved Solnedgang

og til alle Aarets Tider. Ingen samtidig Realist er endog blot tilnærmelsesvis saa paalidelig i sine Naturbilleder som Bauditz, men de fremtræde ikke med selvstændigt Krav paa Opmærksomhed, de underordnes Skildringens Gang som Staffage for dens Skikkelser. Thi et andet iøjnefaldende Fortrin ved dette Forfatterskab er den Dygtighed i Kompositionen, det lægger for Dagen; den lader sig tilsyne allerede i de tidligere mindre Arbejder, men aabenbarer sig som fyldigere og mere gjennemarbejdet Kunst i de senere større Bøger, der skaffede Bauditz hans store Publikum. Han har i dem gjenoptaget en tidligere Periodes saalænge forsømte egenlige Fortællekunst med Opfindsomhed i Begivenhedernes Sammenkjædning og omhyggelig overvejet Motivering. Det er denne Fortællingens omhyggelige Bygning — foruden adskilligt Andet — den brave Forstraad savner i den nyere Litteratur: »Der er ingen Handling, ingen »Historie« i det; den Kunst at fortælle er ligefrem ifærd med at dø ud! Og har saa en Forfatter endelig engang faaet en Ide, saa piner han den ud i tre Bind, selv om der kun er til eet! Jeg kan nu netop bedst lide, naar man kan mærke, at Vedkommende har havt Raad til at være lidt flot og sommetider nøjes med at skrive et Par Linier om Noget, som der kunde være gjort en Bog af — men det er naturligvis en Smagssag! Og saa de moderne Naturbeskrivelser! Man har altid Fornemmelsen af, at de Godtfolk, naar de har Brug for et eller andet Sceneri, pisker ud og skriver Alt op, hvad de seer. Alt er dem lige vigtigt og lige nyt — simpelthen fordi de ikke iforvejen har levet med Naturen og kan den udenad paa den Maade, at de har en samlet Sum af Indtryk at tage af. Og hvad bliver saa Resultatet? at vi andre stakkels Læsere maa sidde og døje alenlange Opregninger af ligegyldige Enkeltheder, som dog ikke give En nogetsomhelst samlet Billede! Nej, det er ikke til at holde ud! Det gaaer med Litteraturen som med Malerier nutildags: det er næsten »Ramme« altsammen. Og det er dog ikke Meningen, vel? En Ramme kan for mig være saa let og spinkel, den være vil, naar den kun danner den nødvendige Begrænsning og holder sammen paa Indholdet — men der er intet Indhold!« — Man kan gjerne kalde dette Skovrider-Æsthetik, men i sine Krav til virkeligt Naturkjendskab og positivt Indhold danner den et fornødent Korrektiv til overkultiverede Fordringer om »*l'art pour l'art*«.

1889 udkom »Historier fra Skovridergaarden«, som skaffede Bauditz han første store Succes (4. ill. Udg. 1894, og derefter endnu en femte). Han kalder Bogen »en Novelle-Cyklus«, og den danner ogsaa Overgangen fra de tidligere mindre Fortællinger til de senere større Kompositioner. Med Fremstillingen af Begivenhederne i Skovridergaarden er f. Ex. sammenvævet de Hændelser fra en hel anden Kreds, om hvilke der fortælles under Overskriften »Trapa natans«, eller Handlingens Forløb giver Anledning til det fortræffelige Karakterbillede af Skytten og Jordemodermanden Madsen, eller der indføres med en spinkel Motivering et Par let historisk farvede Billeder som »Apotheker og Doktor« og Klosterkrøniken om, »hvordan Mallen kom i Sorø Sø« eller en satirisk Skildring som »Spredte Kræfter«. Indfatningen af disse Led i Beretningens Kjæde er mere eller mindre løs og svag, men de enkelte Historier ere til Gjengjæld ypperligt komponerede, faste i Anlæg og Udførelse. Først i det følgende Arbejde viser Forfatterens samlende og ordnende Kunst sig i en større, om to Punkter grupperet og sluttelig tæt sammenbygget Konstruktion: »Krøniker fra Garnisonsbyen«, 1892 (4. Opl. 1897). Civile og militaire Elementer, Latinskolens og Dragonregimentets Personligheder, sættes i Kontakt med hverandre, og Handlingen udvikler sig paa Baggrund af Krigen 1864 og Jyllands Okkupation. I begge Lejre optræder en Række frisk opfattede og rask tegnede Figurer, der forene Typens Almentræk med Individualitetens Særpræg; udførligst skildrede, med en Livagtighed, der saa at sige skaber et personligt Omgangsforhold mellem dem og Læseren, er Skolemanden Overlærer Jochumsen og Krigeren Ritmester Ravnhjelm; en fin og yndefuld Kvindeskikkelse er Rektordatteren Lise. Omkring disse og en Overflødighed af andre Figurer — næsten alle, hvad der er ejendommeligt for Bauditz, af lys og elskværdig Karakter — slynger den velordnede og i Interesse stadig voxende Handling sig gjennem Episoder af Skole- og Militairliv, af Præstegaardsidyl og Jagtoplevelser, alle saa hyggeligt danske i Aand og Stemning som selve de med den største Troskab gjengivne Landskabs- og Kjøbstads-Billeder, der danne Sceneriet. Med Hensyn til det Paalidelighedsindtryk, Fremstillingen i disse to Bøger har gjort ogsaa paa fremmede Læsere, kan anføres det morsomme lille Træk, at Forfatteren fra Tydskland har modtaget Forespørgsel om, hvorvidt han af Livsstilling var Forstmand

Skovridergaarden.

Garnisonsbyen.

eller Officier, da det ikke var Brevskriveren muligt at afgjøre dette ud fra hans litteraire Produktion.

Bauditz' Bøger ere blevne oversatte paa adskillige fremmede
›rtholm. Sprog — ›Hjortholm‹ (fire Oplag), der udkom 1896, f. Ex. paa Svensk, Tydsk, Hollandsk og Fransk. Den har mere end de foregaaende den egenlige Romans Karakter; Grundhandlingens Motiv anslaaes bestemt lige fra Begyndelsen, og den føres til en fuldstændig Afslutning efterat have bevæget sig fremad gjennem et sindrigt opfundet Apparat af fængslende Mysterier, hemmende Hindringer og deres Løsning. Det romantiske Stof har imidlertid ikke forvandlet Handlingens Personer til Romanfigurer, om der end kan være nogen Skarphed i Fremhævelsen af enkelte Profiltræk: den mandhaftige Tante Rosa, den imbecile Onkel Heinrich, endnu mere Skurken Bro og Tatersken Ane Steffens. En hel lang Række Bifigurer ere gode danske Nutidstyper, og Centrumsskikkelsen Kapitain Riis, en Folmer Sanger i den satte Alder, men endnu med ungdommeligt lyrisk Temperament, har vor Nationalkarakters lyse Sider i tiltalende Forening.

›orsne. ›Sporsne, en Vinternovelle‹, 1898, ypperlig formet og kvikt fortalt, og »Jul i Skovridergaarden‹ ere de sidste Bøger, Bauditz har udsendt. Han arbejder meget langsomt. ›Jeg begynder nemlig ikke at skrive — siger han i nogle autobiografiske Udtalelser — førend jeg har levet mig saadan sammen med mine Figurer, Hoved- saavelsom Bifigurer, at jeg selv kjender dem — eller bilder mig ind at jeg kjender dem — ud og ind, og et saadant Bekjendtskab tager, ialfald for mig, overmaade lang Tid.‹ Men arbejder Forfatteren langsomt, saa er hans Læseverden des hurtigere paafærde: 50,000 Exemplarer af hans Bøger ere spredte blandt Landets Læsere — en Statistik om Forholdet mellem ›ny‹ og ›gammel‹ Litteraturs Udbredelse vilde vist være ganske oplysende.

'. Rist. Bauditz var stærkt oppe imod de Fyrre, før han vandt sin store Læsekreds med ›Skovridergaarden.‹ Endnu ældre var en anden udmærket Fortæller, inden hans Produktion vakte den almindelige Opmærksomhed; de falde Begge helt udenfor Rækken af de alderstegne Tyveaarige, der paakalde Deltagelse for deres Lidelser og Trængsler — og ikke mindst ved deres aandelige Friskhed staa disse af Livserfaringer modnede Mænd fjernt fra den under

Fædrenes Skyld uansvarligt hivende Ungdom, der belemrede Litteraturen i Halvfjerdserne og Firserne. PETER FREDERIK RIST, født i Kjøbenhavn den 7. Juli 1844, forlod som nittenaarig Latinskolen for at blive Officiersaspirant, kommanderedes i Marts 1864 til Fredericia, blev 18. April saaret under Stormen paa Dybbølskanserne og gjorde efter Helbredelsen Resten af Felttoget med som Reservelieutenant. Hermed var hans Fremtidsvej betegnet; han traadte ind i Linien, tilbragte som Premierlieutenant og Kapitain en lang Aarrække i Helsingør og kom 1888 til Kjøbenhavn. For ikke at blive nødt til at forlade Hovedstaden med dens litteraire Forbindelser og kunstneriske Impulser har han, da Tidens Fylde kom, frabedt sig at faae Regiment tildelt.

PETER FREDERIK RIST.

Rists første Forfatterskab — forsaavidt det blev indlemmet i Litteraturen — faldt paa det militairhistoriske Omraade. Han skrev endel Afhandlinger i forskjellige Tidsskrifter og udgav 1884 de livfulde Skildringer »Fra Støvlettiden«, var Medudgiver af det fortræffelige Maanedsskrift »Museum«, der desværre maatte gaa ind af Mangel paa Støtte fra Publikums Side, blev Medarbejder af »Meddelelser fra Krigsarkiverne« og Leder af Generalstabens krigshistoriske Arbejder. Fra en litterair Virksomhed som denne førte Vejen dog jevnt og naturligt over til den æsthetiske Produktion, thi ogsaa dens Emner bleve overvejende bestemte af Forfatterens Livsudvikling, Studier og Stilling. Allerede Rists første digterisk komponerede Bog tilkjendegiver dette: »En Rekrut fra Fireogtreds« (1889). Det er Memoirestof, egne Oplevelser og Erfaringer, men i en poetisk formet novellistisk Behandling. En Række Militairpersoner, klart og kyndigt tegnede — man mindes foruden den ungdommelige Helt selv især den brave, venlige Kompagnichef, den kraftigt, roligt beherskede Høyer, den varmt begejstrede Sander, den sarkastisk raillerende von Kaden — ere satte saaledes i indbyrdes Forbindelse, at der paa Baggrund af Krigsbegivenhederne dannes om ikke en Handling, saa dog en Række Situationer, i hvilke deres Karakter

En Rekrut fra 64.

kommer til Udfoldning. Bogen er paa eengang et alvorligt Tidsbillede og en frisk Fortælling om Kræfter og Stemninger, Forventninger og Betragtninger, som kaldes tillive hos en ungdommelig, virkelysten Natur under usædvanlige Forhold, et Krigsbillede mere i Neuvilles og Détailles Genremaneer end i Verestschagins dystre historiske Stil. Den har fundet mange Læsere; i fem Aar oplevede den fem Oplag, og da den derefter 1899 fulgte med Tidsskriftet »Frem« i 75,009 Exemplarer, er den bleven et af den nyeste Litteraturs allervidest spredte Skrifter, banende sig Vej gjennem alle Samfundets Lag.

Soldater. 1890 udkom »Soldater« med et dobbelt Indhold: »Fra fordums Tider« og »fra vore Dage«. Hovedstykket er den historisk-novellistiske Skildring »Ved de lette Dragoner i Itzehoe«, en ligesaa frisk som yndefuld Fremstilling af Soldaterliv og Samfundsrørelser mod Slutningen af det attende Aarhundrede, med et ypperlig tegnet Karakterbillede af en kjæk og kraftig Officiersdatter, den varmblodige, selvstændig ranke Adelsfrøken Marie-Louise. Af Bogens mindre Fortællinger er »Den gamle Kaptain« gribende ved sin Hovedsituations pathetiske Varme, om der end maaske nok er en lille Smule theatralsk Arrangement i den; »Annette« er en lille erotisk Humoreske, fuld af det nydeligste Skjelmeri.

Efter Dybbøl. »Efter Dybbøl«, 1892, fortsætter »Rekrutens« Oplevelser, tildels blandt de samme militaire Omgivelser, forsaavidt de ikke have faaet lovligt Forfald. Men Fremstillingen er langt mere artistisk gjennemarbejdet end Forgængerens. Det er Krigslivet under Vaabenstilstanden, der skildres, Individet emanciperer sig ud fra Kolonnen, og Soldaten faaer Lejlighed til at lægge sit civile Indhold for Dagen, »medens han er i Kvarteer«. Den attenaarige Aspirant betages af sin første Forelskelse — for Livet, som han troer. Dens Gjenstand er en ganske ung Officiersfrue, som i sin Blanding af naiv Barnlighed og bevidst Koketteri faaer Sommeren til at gaa som den herligste Leg ved at lægge de militaire Tilbedere for sine Fødder uden smaaligt Hensyn til Alder og Charge, alt imens hun holder af sin »Høvedsmand« — en højst tiltalende lille Skabning, trods hendes flygtige Natur, og et med megen Ynde skildret Sommerfugleforhold mellem de to Unge. — 1894 udkom »Jonathan og andre Fortællinger«. Samlingen har Navn efter sit første og største Stykke, der dog neppe kan betegnes som det bedste; det er en

Jonathan.

psykologisk Fremstilling i bred Stil, men — især i Begyndelsen — noget for bizar og opkonstrueret til ret at smage af kjøbenhavnsk Møntergade-Virkelighed. Med større Behag læser man, fordi de ere nærmere og naturligere Iagttagelser, Smaafortællingerne om »Ungt Blod« og »Kvartalsdrankeren«; især dog den lille — men fra Grund og Bund saa stort virkende — Skizze af Menigmandslivet, som bærer Titlen »En Barnefader.« — Paa Grundlag af sin militairhistoriske Indsigt efterdigtede Rist, som tidligere, en svunden Periodes Liv og Tanker i »Pagebreve« (1898) og satte paany Foden paa den positive Histories Jord ved sin paa Breve og andre Kjendsgjerninger støttede »Olaf Ryes Saga« 1899.

ZAKARIAS NIELSEN.

Fra et helt andet Udgangspunkt end de to foregaaende Fortællere har ZAKARIAS NIELSEN hævet sig frem til at blive en af Tidens mest læste danske Forfattere. Hans Produktions Begyndelse ligger indenfor den saakaldte Skolelærerlitteraturs (S. 478 ff.) Kreds, men hans Horizont er i Aarenes Løb bleven alt videre og videre og omspænder i hans senere Bøger det moderne Livs aandelige Rørelser, saaledes som de forme sig under de landlige Forhold, med hvilke han fra Barnsben var fortrolig. Ikke uden Berettigelse siger han om sig selv i en kort selvbiografisk Skizze: »I hvert Fald tør jeg hævde mig Æren for — hvis det er nogen Ære — at jeg var den Første, der optog den nye Tids Brydninger i Landsbyen til novellistisk Behandling.« Z. Nielsen.

Zakarias Nielsen blev født den 5. Juni 1844 i en Landsby ved Slagelse og kom efter Konfirmationen paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes nitten Aar gammel. I et Aarstid var han

Huslærer paa en Herregaard i Slagelse-Egnen og kom derfra som Skolelærer og Organist til Nordsjælland; hans Bolig laa »mellem tre Skove, og han kunde i Løbet af en Snes Minuter naa hvilken af dem han vilde«; her fandt hans poetiske Drømmerier rig Næring, men det kunde ogsaa hænde, »at han en Aftenstund slog sig ned hos en Flok snakkende Mennesker ved en rygende Kulmile og da, mens Selskabet sad i en egen romantisk Belysning af Maaneskin og røde Flammer, fik lokket en og anden gammel Historie frem af de snakkelystne Munde.« En Modsætning til denne friske Færden dannede den sekteriske Lægmandsforkyndelse, der for en Tid kuede den unge Mands Livsmod; Udsendinge fra »Bornholmerne« og indre Mission forkyndte deres verdensforsagende Lære, men modvirkedes for en Del af den lysere grundtvigske Kristendomsbetragtning, der tolkedes af Hostrup i Hillerød og hans Kreds. Efter fire Aars Virksomhed i denne skjønne Egn forflyttedes Z. Nielsen til det skovløse sjællandske »Hedeland«; men fra Skolen i Herstedvester var Forbindelsen med Kaalund paa Vridsløselille og Chr. Richardt paa Tune Højskole ikke vanskelig. »Venlig tog disse to Mænd sig af den unge Landsbypoet«, fortæller denne, »gjennemsaa mine Vers, rystede paa Hovedet, sagde mig blide Sandheder, der sved, men gav mig ogsaa af og til et opmuntrende Ord.« Richardt skaffede ham Forlægger til en lille Samling »Sange og Smaadigte« (1871), men de vakte ikke nogen Opmærksomhed for den debuterende Forfatter. Ejheller de derpaa følgende Prosaskrifter pegede ud over den traditionelle Folkelæsnings Indhold og Form: »Haardt prøvet«, Skildring af det virkelige Liv«, 1875, »Tre Fortællinger« 1876 og »To Landsbyhistorier« 1878. Imidlertid havde Strømningerne i Halvfjerdserne bundfældt deres nydannende Lag i den opmærksomt iagttagende og samvittighedsfuldt sondrende Forfatterpersonlighed. »Ingen kunde være mere optagen af Tidsrøret end jeg,« siger han. »Al den, Tid, der levnedes mig fra min daglige Gjerning, anvendte jeg til Læsning af nye Digterværker, Stridsskrifter o. s. v., til Deltagelse i politiske og andre Møder i Hovedstaden og paa Landet, Besøg paa Højskoler — evig og altid var jeg paafærde, saa at sige baade Dag og Nat.« Disse Indtryk fra Liv og Digtning, disse uvante Opfattelsesmaader og Betragtningsformer omsmeltedes i hans Natur til et nyt Dannelsesindhold, rigere end den tidligere Skolelærerlitteraturs og paa samme Tid

selvstændigt afvigende fra hvad man i denne Forbindelse kunde kalde Bylitteraturens eller Hovedstadskulturens Tilegnelse af det samme Stof. Zakarias Nielsens senere Bøger fuldstændiggjøre Billedet af den Indflydelse, de nye Ideer have havt paa dansk Tænkemaade; jo mere man i Landets hurtigt opfattende og let assimilerende Hovedby er tilbøjelig til at maale enhver aandelig Bevægelses Omfang og Betydning ene og alene eller dog hovedsagelig efter dens kjøbenhavnske Fart og Vææxt, des nødvendigere er det, forat undgaa Selvovervurdering og Selvskuffelse, at lade Øjet følge Strømgangen ogsaa ud over det adskilligt omfangsrigere Territorium udenfor Kommunegrænsen. Et saadant Supplement eller Korrektiv finder man i Z. Nielsens større Fortællinger.

1881 udkom »Nye Tider« (2. Oplag 1885). Scenen er Landsbyen Rørby, Tiden Aarene kort efter sidste Krig. Som Repræsentant for den gamle Livsretning og Tankegang staaer den alderstegne Skolelærer Lystrup, en Kæmpenatur, en bundhæderlig Mand og en klippefast Modstander af de nye Ideer med Højskoleundervisning, Skyttebevægelse, Socialisme, politisk Folkerøre, der have en ildfuld Talsmand i den unge Bonde Knud. For dette Frembrud maa det Gamle — og den Gamle — sluttelig vige Pladsen; allerede Aar og Alder medføre denne Udgang af Striden. Men Nederlaget er hæderfuldt, og saaledes som Sejren er vunden — med ideel Begejstring for Fanen — og synes at skulle blive benyttet — med uselvisk Arbejde for det Gode og Rette — maa den for Digteren staa som Bebuder af en bedre Tid. Han dramatiserede senere Fortællingen til et »sjællandsk Folkelivsbillede i to Akter«, opført paa Folketheatret. Themaet behandledes videre i »Gamle Vaner« (1883, 2. Opl. 1898). Forfatteren uddyber det stadig ved at søge mere og mere indefter og vise Konflikternes Betydning for selve Personligheden, for Karakteren og de afgjørende Livsforhold. Saaledes naaer han i 1889 til en af sine modneste og tillige mest læste Bøger, Nutidsfortællingen »Maagen« (fire Oplag med over 7000 Expl.). Der er Alvor og Friskhed i denne Bog, dyb Følelse og godlidende Skjemt, en fængslende Handling og veltegnede Skikkelser: den reaktionaire Provinsredakteur, den lille radikale Vildmand, den optimistiske gamle Møller med hans »glade Livsbetragtning« og adskillige andre. Fortællingens Gang fører over Kjøbstad og Land ind til Hovedstaden, hvor den kvindelige Hovedperson

Nye Tider. Gamle Vaner. Maagen.

gjennemgaaer sin oprivende Livskamp, kastet ud i Tidsbølgernes voldsomme Brænding, men samtidig voxer i Vingefang, saa hun lig Maagen kan stævne frem mod Stormen og finde Hvile paa det
ulsviere. frelsende Skjær. — 1893 udkom »Kulsviere« (nyt Oplag Aaret
lystisk. efter) og 1897 »Mystisk« (to Oplag i samme Aar). Denne sidste Fortælling, mindre af Omfang end de foregaaende, har stor kunstnerisk Værdi ved sin plastiske Kraft, den klare Udmejsling af Figurerne og den naturlige indbyrdes Forbindelse mellem dem; det er almenkjendte menneskelige Forhold, der skildres i denne livligt fortalte landlige Hverdagshistorie, uafhængigt af Tidsbrydninger og Reform-
tore Magt. Ideer. I Zakarias Nielsens følgende Bog »Den store Magt, et Afsnit af en ung Mands Liv« (tre Opl.. 4750 Expl.), behandles til Gjengjæld med megen Energi et af de Grundforhold, der mèst have beskjæftiget den nyere Litteratur: Ægteskabs- og Skilsmisse-Spørgsmaalet, i en Aand og med en Udgang, der er vidt forskjellig fra den moderne Problemdigtnings. Det Ægteskab, der er Fortællingens Emne, er indgaaet fra Mandens — den unge Boghandler og Lieutenant Jørgen Bangs — Side uden Kjærlighed eller blot Forelskelse, som Udvej af en knugende Situation, for Hustruens Vedkommende nærmest som en Forfængelighedssag, støttet af halvt bevidst Sandsedrift. Det savner fra Begyndelsen af gjensidig Forstaaelse, og det løsnes yderligere i Fugerne ved Mandens stadig voxende Kjærlighed til en ædel ung Kvinde, af hvem han gjenelskes, og ved de idelige Opmuntringer til at bryde Pligtaaget og lyde Hjertets Drift, der i den bedste Mening rettes til ham af en ingenlunde usympathetisk skildret frigjort, fraskilt og atter gift ung Verdensdame. En Række stærke Konflikter affødes af disse ulykkelige Forhold, men deres dybere Udspring søger og finder Forfatteren i selve Tidsaanden, saaledes som han lader den i Livet prøvede Præst udtale det i hans Formaningstale til den forpinte unge Mand: »De gammeldags Kristne havde det lettere med den Slags Sorger; Forholdene var saa enkle, Standpunkterne saa faste, Respekten for Bibelen saa stor. Nu er det anderledes. Folkesjælen ligger med sit urolige Aandedræt og tumler med sine stærke Drømme om Frigjørelse af Personligheden. I Politiken, i Kirken, i Arbejderkredsene, overalt lyder Kravet paa Frigjørelse fra de gamle Livsformer .... De er Barn af en Brydningstid og staaer med Hjertet delt mellem to Tidsaldre. I gamle Dage holdt man Pinen ud, nu løser man

Baandet, naar det snærer. De vilde gjerne begge Dele, men — det kan De ikke.« Striden ender med en Vaabenstilstand, der har al Udsigt til at munde ud i en varig og for begge Parter lige frugtbringende Fred i Kraft af det Pligtens kategoriske Imperativ, der foreholdes dem til Efterfølgelse med Varsel om den Løn, som redelig Stræben fører med sig. At selve Bibelens Bud saa afgjørende føres i Ilden, især henimod Bogens Slutning, er i en digterisk Fremstilling for billigt et Argument. Problemet gjælder jo netop de kæmpende Livsanskuelsers Gyldighed, og Sejren vindes ikke ved et *quos ego* fra nogen af Siderne. Men herimod syndes der jo unægtelig baade udenfor og indenfor det belejrede Iliums Mure.

Zakarias Nielsens sidste Bog »Kilderne« (1900, to Opl.) er udentvivl hans betydeligste Arbejde. Dens gribende Begivenhedsrække udvikler sig klart og med stor Energi, uden at noget nødvendigt Mellemled eller forklarende Træk er oversprunget, og Dialogen er frisk i Farven, hvad enten den er lys eller dyster. Skolelærerens Afskedstale til Menigheden, inden han skal drage som Missionair til Indien, forklarer Billedet om Kilderne, hvorefter Fortællingen har Navn, og peger med det Samme tilbage paa det Livsløb, man har seet dens kvindelige Hovedperson tilendebringe for at naa fra Overfladen ind til det skjulte Væld. Selve det Optrin i Kirken, som omslutter denne Tale, er fremstillet i jevne Ord, men med stor Magt. Det bliver siddende i Erindringen. Kilderne.

Et Lystspil med Sange »Selvstyre« og et Skuespil i fire Handlinger »Ellen Vaage« udgjøre sammen med den tidligere nævnte Novelle-Dramatisering og en lille scenisk Spøg Z. Nielsens Produktion for Theatret; de ere begge blevne opførte paa kjøbenhavnske Privatscener (1886 og 96), og især »Ellen Vaage« vidner om dygtig Stræben efter at beherske den vanskelige dramatiske Form. Af metrisk Digtning indeholde hans Fortællinger adskillige spredte Ting, og 1890 udkom Samlingen »Lyse Dage, Vers og Smaadigte.« Det bedst kjendte af Z. Nielsens Digte og det mest udbredte af alle hans Arbejder — c. 18000 Expl., fordelte paa ni Oplag — er det 1882 udgivne »Et Møde«. Det er ingenlunde noget Mesterværk fra Indholdets eller Formens Side; som Kunstner er dets Forfatter naaet betydelig videre siden den Dag, han første Gang med Hjertebanken læste de mange Vers for Kaalund; men den stilfærdig fortalte lille Historie har havt Evne til at gribe mange

Skuespil. Digte. Et Møde.

modtagelige Sind just paa Grund af dens almenmenneskelige Indhold. Og denne Evne er mere eller mindre tilstede i Z. Nielsens Arbejder og har bidraget Sit til at skaffe ham den store Popularitet, som de ved nogle af Værkerne anførte Oplagstal vidne om paa den ubestrideligste Maade. En litterairhistorisk samlende Betragtning kan ikke overse et saa talende Fænomen.

E. Benzon. I Stemning og Tone er der nogen Lighed mellem Zakarias Nielsen og den jydske Præst PETER EGGERT BENZON (født 25. November 1857). Han udgav 1883, altsaa i Sexogtyveaarsalderen, Kornmod. Digtsamlingen »Kornmod«, der bærer Spor af alvorlige Livserfaringer og afgjørende Kriser. De tidligste Digte ere fra 78—79, altsaa fra Studenterdagene, og besynge Naturens Skjønhed, Ungdommens Forhaabninger og Digterkaldets Lykke. Men allerede i et Digt fra Efteraaret 1881 — »Mindeaften« — kan han se tilbage paa Tab og Fald, men ogsaa paa Erstatning og Oprejsning. Han tænker paa den Tid,

da han mistede Alt
og stod der saa fattig og bange.
En Høst, da Løvet i Skoven faldt,
da faldt og hans Mod og hans Sange.
Han havde jo troet
i sit stormende Mod,
at Alting var hans, blot han peged:
nu saae han det, som var Hjertet næst,
flyve bort som et Løv paa den susende Blæst,
som hen gjennem Skovene fejed.

Dog — stævnedes Modet, det steg paany,
og lutret blev Ungdomsbranden.
Han misted en Verden i Rosengry,
men fandt i sit Bryst en anden,
steg ned i sig selv
under Stemningens Elv;
der lærte han Sorgen at prise.
Hans Sange — de døde, men Lykkens Fugl
den sidder nu i hans Hjertes Skjul
og kvidrer ham sin lysteligste Vise.

Den gjennem Resignationen vundne mandige Fasthed, en Livsglæde, der har overlevet Savn og Kamp, det er Grundstemningen i disse Digte — »finde som en Mand sig selv, se det er Livets

Kunst.« Klynkende Klager over en ikke noksom paaskjønnende Samtid, nydende Selvbeskuelse — lyriske Laster, som selv graanende Skjalde kunne henfalde til — er denne Forfatter fri for. Naturlivets Skjønhed og Storhed griber hans Sind, og med Menneskeskjæbner, med de stærke Følelser har han sund Sympathi (Digtcyklen »Heloïse«). Han er Præst, det mærkes her og senere, men lammes ikke deraf i sin Glæde over dette Liv — som det hedder i Digtet »En Æsthetiker«:

Det er sikkert og sandt, hvad de Gamle har fortalt
om Sfærernes Musik igjennem Rummet;
den bløde Tonebølge kan jeg høre overalt —
jeg døde vist, ifald den forstummed.
Jeg lever jo af Sangen, som gjennem Verden gaaer
bag Alt, hvad der skurrer og hviner,
og glad kan jeg takke for, at jeg fik bedre Kaar
end han, som hører til med sure Miner.

P. E. Benzons senere Arbejder ere Prosaskrifter, kun med enkelte indlagte Digte. 1894 udkom »Svovl« (andet Oplag 1895), Svovl. to Fortællinger, af hvilke den første har givet Bogen Navn. Den er dog ikke den bedste. Begyndelsen er fortrinlig, et kraftigt tegnet Almuesbillede: den gamle Bondemand ligger paa Dødslejet og vil gjerne efter god Skik og Brug modtage Religionens sidste Trøst, men den bigotte Præst — der seer skjævt til Hostrups Prædikener, fordi deres Forfatter har »skrevet Komedier til Verdens Børns Forlystelse« — nægter at give ham Sakramentet, saasom han jevnlig har taget sig en Taar over Tørsten. »Mig har han aldrig slaaet,« siger Konen undskyldende, men Præsten er ubønhørlig: »Hør nu mit sidste Ord. Ligesaa vist som jeg inden fjorten Dage kommer til at kaste Jord paa Dem, ligesaa vist gaaer De fortabt. Nu er Herrens Langmodighed til Ende.« Den Syge maa slaa sig tiltaals og nøjes med at faae et andet af sine Ønsker bevilget: han vil saa grumme gjerne se sin Kiste og prøve, om der ogsaa er ordenlig Plads til ham i den. »Skroget faaer den jo ellers ikke at se saadan som vi Andre,« bemærker Konen anbefalende. »Og det er jo hans Kiste. Det bliver ligegodt hans sidste Fornøjelse paa denne Jord.« Præsten mener ikke at burde modsætte sig denne Begjæring. »Naar De troer, at det kan glæde ham, saa lad ham bare se sin Kiste. Han faaer snart Brug for den.« Lignende faste Omrids af Folkeliv

og Almuetankegang forekomme oftere i Fortællingens videre Forløb, men det kan ikke nægtes, at Debatten mellem de to Arter af Kristendom, den mørke og den lyse, breder sig formeget paa Handlingens Bekostning; man maa hyppigt nøjes med præstelig Diskussion, hvor man forlanger en kunstnerisk Legemliggjørelse af Ideerne. I denne Henseende staaer den anden lille Historie »En Mur« betydelig højere; her udfolder Tanken sig gjennem klart tegnede Personers Samliv, Problemet er bestemt stillet, men paa samme Tid behandlet med en skær Ynde, der harmonerer lykkeligt med det zarte Emne.

jette Bud. En større Fortælling »Det sjette Bud« udkom 1896. Den giver Lejlighed til Fremstilling af en Række Præsteskikkelser, Typer, maaske endog for Enkeltes Vedkommende med Portraitlighed, paa de forskjellige kirkelige Retningers Ordførere. Emnet medfører endvidere en indgaaende Skildring af »de Helliges« Færd i deres stejle Modsætning til den øvrige Menighed og i deres egne exklusive Kredse, med Vennemøder og Lægprædikanter og Fordømmelseslære. Det særlige Fænomen, som har givet Bogen Navn, er den religieuse og den erotiske Extases uhyggelige indbyrdes Vexelvirkning, der har været iagttaget til saamange Tider af Kirkens historiske Udvikling og, efter denne vistnok ganske paalidelige Skildring at dømme, ogsaa i vore Dage kan faae Magt over den ellers saa sejge danske Almue. Den hele Fremstillings jevne Sandfærdighed afbrydes imidlertid ret overraskende af en næsten med et Theatercoups Midler arrangeret Episode, som endda bliver Udgangspunktet for den voldsomme sjælelige Krise, Bogens Hovedperson, den noget overmodige og selvbevidste unge Præst Julius Kjær, maa gjennemgaa for at naa til sund Ligevægt i Personlighed og Livssyn. Dette, at en saa afgjørende Vending fra først af skyldes en Misforstaaelse, en grundløs Beskyldning, er unægtelig i højere Forstand et Brud paa god Komposition, hvor effektfuldt Opfindelsen end er benyttet i det Enkelte. — Af en ganske anden Støbning er Fortællingen »Landsmænd«, 1898. Scenen er et skandinavisk Settlement i Nordamerika; de ejendommelige Livsforhold, ogsaa de kirkelige Rørelser, skildres med muntert Lune, og en Række for det unge Samfund karakteristiske Figurer møder op, alt som den lidet sammensatte Handling skrider frem. En naturlig Trohjertighed i Tonen, stemmende med det primitive Samliv mellem Nybyggerne,

er fremherskende i Fortællemaaden, og en Humor af den ægte Art gjennemtrænger især den kostelige Skildring af Familiemisèren i Columbus. — Fortællingen »Gerda Rossen«, 1900, tager strax et resolut Spring ind i en noget romanagtig Begivenhed af den Art, som i gamle Dages Litteratur satte saamangen spændende Handling i Gang; umulig eller utænkelig er Begivenheden selvfølgelig ingenlunde, kun noget usædvanlig, og skulde Nogen føle sin æsthetiske Finfølelse saaret, vil han snart tilgive Forfatteren, der ikke benytter den til Udspinding af et indviklet Intrigespil, men kun som Udgangspunkt for en velordnet Handling, hvis Hovedformaal er Tegningen af et fint, menneskeligt rørende Kvindebillede, et forsagende, men alt Andet end ufriskt Livsløb. Gerda Rossen.

Einar Christiansen

En fremragende Plads blandt Skildringerne af dansk Samfundsliv i Nutiden indtage Einar Christiansens to store Fortællinger »Joppe« og »Hjarl«. Og det samme Liv er Emnet for mange af de Skuespil, med hvilke han har talt til et stort Publikum. Thi han er først og fornemmeligst dramatisk Forfatter og lagde allerede i en usædvanlig ung Alder paafaldende Evner for denne Kunstarts vanskelige Teknik for Dagen. Kun nitten Aar gammel — han er født i Kjøbenhavn den 20. Juli 1861 — fik han sin Debut paa det kgl. Theater med Fireakts-Skuespillet »Lindows Børn«. Dets Emne: en ung Mands Forelskelse i sin Stivmoder, var en Prøvesten for Forfatterens dramatiske Takt, og det maa siges, at han klarede Skærene med Behændighed uden at forflygtige Konflikten, der dog efter Handlingens hele Anlæg ikke skulde uddybes tragisk; en værdifuld Karaktertegning er den uden moderlig Omsorg rodløst opvoxende unge Pige Nanna, hvis gode Natur omsider finder den fornødne Støtte og bøjes ind paa de rette Veje. 1882 opførtes Toakts-Lystspillet »En Egoist«, 1888 Treakts-Skuespillet Einar Christiansen. Skuespildigtning.

»Frøken Bodil og hendes Broder« (udk. 1895). Med »Generationer«, Skuespil i tre Akter, med det fine og yndefulde Skuespil »Annette«, hvis Titelfigur er tegnet med sjælfuld Forstaaelse af Ungjomfruens Gemytsliv i dets Groen frem mod bevidst Udfoldelse, og med de mere socialt udskuende Komedier »Mellem Brødre« og »Modne Mænd« har Christiansen indtil de seneste Aar fortsat den Theaterdigtning, i hvilken han med en iøjnefaldende Sands for scenisk Struktur giver Billeder af moderne Liv i en fint udviklet Kulturs Samfundskredse og tegner en Række af deres Skikkelser med omhyggeligt iagttagende Blik for deres Følelsers dæmpede Udtryksform.

Mod verdenshistoriske Skikkelsers mægtige Lidenskaber vendte Christiansen sig 1885 med det tragiske Femakts-Skuespil »Nero«, der dog ikke slog an ved Opførelsen og ejheller har vundet stor Udbredelse som Læsedrama. Des større Paaskjønnelse have to Skuespil vundet, i hvilke han ligeledes er gaaet udenfor det moderne Milieu, om end ikke udenfor de moderne Ideers Tankekreds; de slutte sig til den drachmannske Nyromantik og anlægge ligesom denne det noget traditionelle middelalderlige Kostume. 1889 udkom
ıder Rus. »Broder Rus«, Komedie i fire Akter med Emne fra de første Partier af det gamle Sagn om Djævelens Køgemesterdont i Esrom Kloster. Handlingen har hjemme i Reformationstiden og giver saaledes Lejlighed til Sondring mellem gammel og ny Tro. Broder Rus optræder som en noget theatralsk tillavet Figur i flere Formumninger, men Digtningens vægtfulde Dom over Brydningstiden udtales i Ord som disse af den vandrende Bogtrykkersvend om

Tider som denne,
hvor Herren, vor Gud, er ifærd med at vende
et Blad i den levende Tids Foliant,
hvor Alting gjærer og Ingen seer grant,
og hvor der er store Sejre at vinde
blandt Mænd, der har hele Aarhundreder inde:
der blusser paany som i Frelserens Dage
Guds evige Kamp med den gamle Drage,
Fanden aabner hver Helvedes Luge
for alt det Kravl, han i Kampen vil bruge,
og Gud sender vældige Helte i Striden.
Se, derfra kommer alt Røret i Tiden.

Disse Ord have utvivlsomt — om end historisk tilslørede — Bud til det nærværende Liv, som jo al god Digtning skal have. Eventyr-

digtet »Peter Plus«, udkommet 1890 i to Oplag, er — næsten en Smule for sent; men hvem kunde ogsaa følge med i den rivende Omskiftning! — tilegnet Drachmann som den frigjorte og frigjørende Digter: Peter Plus.

For længe har vi dukket
i Hverdagslivets Dunst;
for længe har vi hugget
i Brokker ud vor Kunst;

for længe har vi dyppet
vor Pen i Sod og Kvalm;
for længe har vi krybbet
vort Øg i raadent Halm;

for længe har vi snaget
i Livets Bærmepøl;
for længe har vi staget
igjennem Dynd vor Kjøl;

for længe har vi flænget
i Sjæle som i Lig
og ubarmhjertigt krænget
hver liden Fold og Flig.

Det er paatide at faae større Syn og større Synskreds, mener Digteren —

ud til de fulde Toner,
ud i den høje Dag,
hvor Sommersolen kroner
det lyse Bøgetag!

Ud til de store Tanker,
de dybe Længslers Kald,
hvis tusind Drømme ranker
sig til en Himmelhal!

ud, hvor de stærke Sjæle
har stridt for Sandheds Sag,
hvor rige Minder dvæle
som Sange om vort Flag!

Ud af de smaa Kanaler
med Vind i alle Sejl!
ud, ud, hvor Himlen maler
sit Blaa i Livets Spejl!

Eventyrets Handling fører Helten fra Nydelsens Rus og Magtbesiddelsens Herlighed tilbage til den Fred, der ene kan vindes, »hvor Kjærlighedens Lov Ens Villie leder« — med den rette Livsens Ring, den som binder Mand til Kvinde, har hans Elskede siddet trofast ventende, og han bekjender da i Digtets Slutningsord: »Først gjennem Kamp og Savn og tunge Dage forstaaer jeg nu dens rige, dybe Værd.«

I Dramaet »Letizia« (1891) har Digterens Betragtning af Forholdet mellem Kunst og Liv i deres Kamp om Personligheden iklædt sig florentinsk Renaissancekostume; Stemninger og Oplevelser fra hans store Udenlandsrejse 1886—87 give Fremstillingen levende Lokalkolorit. Det er et af Christiansens vægtigste Arbejder og aabner paa ægte kunstnerisk Vis et diskret Indblik i selve Forfatterindividualiteten til et Gjennembrudspunkt i dens Udvikling. Det lyriske Tillæg »Af Carlo Moris Sange« stadfæster paa mere direkte Maade Indtrykket af det dramatisk objektiverede Ideindhold I det Letizia.

Cosmus. paa Opførelse ikke beregnede Drama »Cosmus«, to Dele med et Mellemspil (1897), bliver Flugten højere og Synsfeltet udvidet næsten til det Ubegrænsede. Den nulevende Menneskeslægts, det nuværende Samfunds fortvivlede Tragedie føres frem i en Række gribende Scener, og der skimtes et slørdæmpet Udblik til et fjernt Utopien, hvor efter Blodstid og Graadstid »den Navnløses« Rige skal grundes udelukkende paa indbyrdes Tillid, uden noget selvisk Hensyn. Visse Partier af det omfangsrige Digt minde om Bjørnsons profetiske Pathos, andre om Strindbergs grufyldte Symbolik, men ved selvstændige Tanker i selvstændig Form hævder Forfatteren helt igjennem sin Ejendommelighed.

Joppe. Den første af Christiansens to store Fortællinger: »Joppe, en ung Kvindes Historie«, 1889, giver med Finhed i Opfattelsen af Pigenaturens lønlige Rørelser og omhyggelig Kunst i Gjengivelsen af de afgjørende Karakterytringer et Billede af et ungt kjøbenhavnsk Pigebarns Opvæxt uden en Moders vejledende Ømhed og uden en Faders praktisk forstaaende Omsorg; overladt til sit eget Instinkts dunkle Rørelser maa hun selv finde sig tilrette med mødende Spørgsmaal og Vanskeligheder og stride sig gjennem Vildfarelser frem til Klarhed og Tryghed. Der er megen ægte Følelse og meget godt Hjarl. Humeur i denne Skildring af et Ungdomsliv og dets Episoder. »Hjarl«, ligeledes »en Ungdoms Historie« (1894), giver Billedet af en kjøbenhavnsk Patricierfamilies Slægtsgang; der er utvivlsomt endel tilsløret eller omdigtet Selvbiografi i denne Fortælling om udviklede Kulturmenneskers Forhold indbyrdes og udadtil, og særlig Hovedpersonens Kunstnerkamp turde have den virkelige Oplevelses Baggrund.

Woldemar. Under Pseudonymet Woldemar gjorde VIGGO HOLM (25. Oktober 1855—20. August 1899) sig bekjendt ved en Række Pasticher i gammel Krønikestil, mest korte Historier fra Reformationens og det paafølgende Aarhundrede, gjengivne i en Slags Efterligning af Tidens Sprogtone. Han debuterede 1884 med en lille Samling »Drilske Smaarim« — svage Pointer og ufuldkomne Vers. 1887 udkom den første Samling »kuriøse Historier« »Fra Hexernes Tid« og 1896 en ny Række »Kuriøse Historier fra Hexernes Tid.« De ere udgaaede fra en ironisk Betragtning af Tilværelsen, men Ironien er latent, bunden i selve Emnerne til disse smaa Skildringer af en svunden Tids grufulde Overtro og barske Sæder saavel-

som i den roligt refererende, af ingen Forargelse berørte Beretnings Form. I deres fulde Væsen, om ikke i alle Enkeltheder, ere Fortællingerne historiske, stundom kun støttede til ganske kortfattede, men i deres Knaphed saare veltalende Optegnelser i Raadstueprotokoller eller Lehnsregnskaber. Ogsaa i Skuespillets Ramme har Woldemar indsat nogle af disse Kulturbilleder. 1891 opførtes paa det kgl. Theater (der ogsaa har spillet en Dramatisering af Fortællingen »Adepten«) Fireaktskomedien »Gregers« i en omhyggelig Udstyrelse, og 1895 bragte Dagmartheatret Toaktsskuespillet »Varulven« frem. Fra en senere Tidsalder end de af Forfatteren fortrinsvis behandlede Aarhundreder, nemlig fra Christian VI.s pietistiske Regeringstid, er Emnet taget til »Præsidenten«, Skuespil i tre Akter. Man vilde paa Forhaand være tilbøjelig til at tro, at den sceniske Legemliggjørelse, støttet af Dekorationers og Dragters historiske Snit og Farve, maatte forøge Indtrykket af Forfatterens Skildring. Dette har dog ikke saa ganske været Tilfældet, og Grunden maa vel være den, at Skuespilleren, hvormeget Arbejde han end anvender paa at frembringe den ønskede Illusion, allerede med selve sin Person indfører et moderne Element, der skader Billedets Troværdighed; helt forvandle sig til et Barn af Tiden for en to—trehundrede Aar siden kan han dog ikke. Vist er det, at man Ansigt til Ansigt alene med Bogen synes at trænge langt dybere ned i den fremstillede Tid og dens Ideer end med Skuespilkunsten som Mellemled. Jacobsens »Trolddom« — sammen med »Marie Grubbe« det nærmeste Forbillede for Woldemars historiske Tidsmaleri — stadfæstede ved de to Opførelser med halvhundrede Aars Mellemrum denne Erfaring.

VIGGO HOLM.

Lægen JOHAN MEYER, født 8. Oktbr. 1848, optraadte syvogtredive Aar gammel anonymt som æsthetisk Forfatter med Fortællingen »Rønnebær«, der gjorde ikke liden Lykke ved Fremstillingens Lune, om end nogle vel brede Episoder endnu røbe Be- Joh. Meyer.

gynderen i den novellistiske Bygningskunst; bedre konstrueret er »Ringe Dage, Interieurer fra Halvfjerdserne«, der ogsaa i sin Satire søger betydeligere Formaal end den rent personlige Skildring; den tager Sigte paa politiske og sociale Forhold ud fra det Standpunkt, Hovedpersonen indtager, naar han ytrer: »Jeg troer, at som det gik mig, er det gaaet hele det danske Folk. Vi har villet springe Begyndelsen over. Vi er saa fantasirige, at vi har troet paa den Fugl Fønix, der svinger sig fix og færdig ud af Ægget. Vi kommer til at begynde forfra. Derfor har vi faaet de ringe Dage.« 1890 udkom Novellen »Borgmesterens Datter«. — Carl Møller (1844—98) var en ihærdig Deltager i Tresernes og Halvfjerdsernes Studenterforeningsliv og vandt sine litteraire Væbnersporer som Forfatter af »Salskomedier«, der for en Del senere gik over paa Privattheatrenes Scener (»Naar Katten er ude—«, »De Forlovede« o. fl.); dette Mellemled førte ham til en omfattende Virksomhed som Bearbejder af fremmede Skuespil, for en stor Del i Forening med hans Ven og Skolekammerat Villiam Faber og under Firmabetegnelsen »Peter Sørensen« — »Trykt og Utrykt af Peter Sørensens Efterladenskaber« udkom 1884. En Række humoristiske Skildringer af kjøbenhavnsk Borgerstandsliv, skrevne for »Nær og Fjern« og andre Blade, samledes senere i tre Bind under Navn af »Morupperne«, men da havde han allerede vundet et meget populairt Navn hos et særdeles stort Publikum ved sin 1884 udgivne store Fortælling »Paa Farten, kjøbenhavnske Billeder i Blendramme«, som ti Aar efter forelaa i femte Udgave. Sit grundige Kjendskab til Hovedstadens offentlige Liv havde han her benyttet til en kalejdoskopisk Fremstilling af Farter og Eventyr, Interieurer og Folkelivsbilleder fra det glade Kjøbenhavn, i hvilke ethvert af hans Bysbørn med Gjensynets Glæde maatte kjende sine egne Vinduer, og som — bortseet fra deres Værd som humoristisk Litteratur — have og endnu mere ville faae Betydning som kulturhistorisk Skildring af et bestemt Samfundsudsnit. Allerede i sit næste store Arbejde »Ny paa Egnen«, 1887, havde Forfatteren dog skiftet Terrain og henlagt sin Handling til landlige Omgivelser; i sin følgende meget omfangsrige Produktion er det snart Hovedstadens, snart Landlivets Forhold og Skikkelser, han tager til Emne for humoristiske Fremstillinger, dog saaledes at det selv i afsides Egne af Landet er kjøbenhavnske Personer og Betragtningsmaader, han

Carl Møller.

sætter i Forbindelse med de lokale, som f. Ex. i »Brejnholm Badehotel« (1888), »Hotel Dania« (1891), »Navnefættere« (1893), og »Efter levende Model« (1895), medens vi have kjøbenhavnsk Asfalt under Fødderne i Fortællinger som »Turistkompagniet« (1889), »Der er Forskjel« (1890) og »Fra Rosenvænget til Amager« (1896); til Udlandet har han ført sine Mørupper i Rejsebøgerne »Nord-Tydskland (1890) og »Paris og Rhintouren« (1892). Hans Skildringer hvile paa en umaadelig Mængde skarpt opfattede og til kommende Anvendelse omhyggelig magasinerede Enkeltiagttagelser af det daglige Liv; ikke saa sjeldent røver deres Masse Fremstillingen Luft og Lys, saa man faaer Indtrykket af noget Sammenpakket, som den kunstneriske Ordning ikke har faaet Magt med — med andre Ord: Manglen paa Stil er Carl Møllers største og væsenlige Lyde som Forfatter. Af sin efterladte Formue bestemte han en Kapital paa 20,000 Kr. til Oprettelsen af et Legat for Forfattere under tredive Aar, fortrinsvis Humorister. Da den humoristiske Livsbetragtning sjelden naaer til Modenhed i den yngre Alder, vil det maaske falde vanskeligt nok hvert Aar at finde en fuldt kvalificeret Legatnyder. — Vilhelm Østergaard, f. 16. Januar 1852, kom i en meget ung Alder ind i Journalistiken og skrev samtidig med rastløs Flid og liden Kritik en Hoben Smaafortællinger til Almanaker og folkelige Blade. I Bogform udgav han 1879 Samlingen »Fra ulige Steder«, som dog kun fandt liden Paaagtning, og ikke stort bedre gik det de følgende Bøger: »Paa Vandring«, »Et Ægteskabs Historie« og »Folkelivsbilleder«. Komedien »Landsoldaten«, der blev Dagmartheatrets Kassestykke i Saisonen 1886—87, skyldte nærmest Østergaards Gjennemarbejdelse af et fra anden Haand stammende Grundlag den Skikkelse, i hvilken den vandt sin enorme Folkeyndest. Med »Danske Sagn og Historier«, to Samlinger 1892 og 93, betraadte han et litterairt Omraade, hvor hans Anlæg og Evner ret syntes at føle sig hjemme; efter Kilderne hos Thiele og andre Samlere gjenfortalte han i fri Omskrivning og med kunstnerisk Behandling af Stoffet en Række sagnhistoriske Fortællinger (»Liden Kirsten», »Marsk Stigs Svend«, »Tove«, »Sallingpræsten« o. fl.). Herfra var Skridtet ikke langt til den historiske Roman. 1893 udkom »Niels Ribes Eventyr« med Emne fra Grevefejden, Aaret efter »Danmarks Vovehals« og 1895 »Tyge Brahe«, til

Østergaard.

hvilken Forfatteren havde gjort Studier under den Rejse, han for det Anckerske Legat foretog til Tydskland, Norditalien, Østerrig, Frankrig og England. Fra denne Udenlandsfart hidrøre ogsaa de fleste af Novelletterne i Samlingen »Med Trækfuglene«, 1896, elskværdigt fortalte Episoder af Rejselivet. — Som Forfatter af historiske Fortællinger er ogsaa at nævne INGVOR BONDESEN, født 26. Decbr. 1844, dimitteret fra Skaarup Seminarium og indtil sit fyrretyvende Aar Skolelærer paa Fyen. Under Pseudonymet »Henning Fox« skrev han 1877 »Styrismanden og hans Brud, en Fortælling fra det 12. Aarhundrede«, 1878 »Kongsbrydens Fostersøn« og 1879 den dramatiske Digtning »Svend«; under eget Navn 1883 »Hersen paa Stejnarstad, en Fortælling fra Hellig Olavs Tid«, og i de følgende Aar de tre Grupper Fortællinger »Rettergang og Skriftegang«, »Skovstrup Folk« og »I Strid og Stræb«, 1888 »Karreten fra Lønneskov«, Roman i to Dele. Paa en Plads for sig selv, men i nær Berøring med en væsenlig Del af vor Digtning, staaer Bondesens interessante kulturhistoriske Værk »Æventyrets Dyreverden«, 1887, en Fremstilling af svundne Tiders Opfattelse af Dyrene, saaledes som den kan læses ud af Sagn og Ordsprog, Eventyr og Folkeviser. — PETER ANDREAS ROSENBERG, f. 28. Juli 1858 i Kjøbenhavn, Student fra Sorø Akademi, tog 1884 Magisterkonferensen i Religionsfilosofi; Fortsættelsen af disse Studier satte 1898 sin Frugt i hans Vejledning til Forstaaelsen af Søren Kierkegaards Skrifter: »S. K., hans Liv, hans Personlighed og hans Forfatterskab«. Men samtidig med Tankearbejde af denne Art dyrkede han æsthetiske og dramaturgiske Interesser som Skuespilforfatter, Sceneinstrukteur og Oplæser af klassisk Litteratur. Det var Rud. Schmidts Skuespil »Den forvandlede Konge«, der vakte den unge Students digteriske Bevidsthed og Evne, og med den energiske Trofasthed mod sine Idealer, der er et Karaktertræk hos Rosenberg, har han bestandig siden været denne Forfatters slagfærdige Partisan. Det er ogsaa et Citat af »Den forv. Konge«, der indleder hans første Digtsamling: »Du gaaer først rank, naar for hans Haand Du halter«. Den ganske lille Bog »Af et Digterliv«, 1881, fingeres at være et Uddrag af en bortrejst Vens efterladte Manuskript, ordnet saaledes at Digtene »saavidt muligt give et Indtryk af den Sjælsudvikling, for hvilken de ere Udtryk«. Udviklingen er: lykkelig Kjærlighed —

Bondesen.

Rosenberg.

Brudd — sjælelig Krise — Resignation med religieust Anstrøg (»han frelste sit Selv gjennem Prøvelsens Luer«). Retskafne Vers, men uden stærkt Personlighedspræg. 1883 opførtes paa det kgl. Theater det lille Enaktslystspil »Fantomer«, og kort efter fremkom »Hjarne«, Skuespil i fire Handlinger, spillet paa Dagmartheatret ligesom de følgende Arbejder: »Klytæmnestra«, Drama i fem Handlinger, 1889, »Under Ideens Banner«, Lystspil i fire Akter, 1890, »Henning Tondorf«, Skuespil i fire Akter, 1894, og »Dønvig Præstegaard«, Skuespil i fire Akter, 1899. Rosenbergs sidste Arbejde for Scenen, »Det nye Aarhundrede« (opført paa Kasino 1900), var polemisk rettet imod den radikale Litteraturbevægelse, af hvilken han er en udpræget Modstander, og tog navnlig Sigte paa Modsætningen mellem Liv og Digtning hos dens lyriske Bannerfører. — En anden overbevisningstro Bekæmper har den litteraire Radikalisme i KARL GUSTAV BRØNDSTED, født 12. April 1851, Adjunkt ved Aarhus Latinskole. Hans første Arbejde, Fortællingen »I Bølgegang«, udkom 1878 under Pseudonymet Vetulus, indledet med et Digt, der udtaler Forfatterens Program: Brøndsteu.

Jeg har hejset højt paa Mastetop
som Flagdug: alle Livets Idealer;
jeg stryger ikke Flag, fordi en Trop
Kujoner, ræd for Faren, raaber Stop
og villigt deres Flag i Skarnet haler.

Fortællingen er et ungt Menneskes Historie; vi følge Helten fra Barndomshjemmet gjennem Skoletiden til Ungdomsaarene med deres Illusioner, Skuffelser, Brydninger, Nederlag og sluttelige Oprejsning. Som Fortæller hører Brøndsted ikke til de reserverede; han giver sig i en ualmindelig Grad sin Fantasi og Følelse ivold og overholder ikke ængsteligt den episke Forms Krav. I hans Stil møder man ikke sjeldent Vendinger og Udtryk, der røbe Paavirkning af eller ialfald stor Kjærlighed til Dickens, og Side om Side hermed en saa vidt dreven Subjektivisme, at man ligefrem mindes om en Jean Pauls Fortællemaade. Han holder af at tale med selv, han gaaer ikke afvejen for lange Monologer og gjør en udstrakt Brug af Brevmeddelelser, Dagbogsbekjendelser og dramatisk formet Replikskifte. Disse Ejendommeligheder i hans første Bog ere ikke Udslag af en mindre moden Kunstbeherskelse; de gjenfindes ialfald i

de senere, hvad Livssyn og Menneskekjendskab angaaer langt betydeligere Nutidsfortællinger: 1893 »Frihed« (andet Opl. 1890) med dens hvasse Angreb paa Individualismen i den dobbelte Skikkelse af grundtvigiansk og »europæisk« Emancipation fra Tugt og Lovbundethed; 1895 »Fædrenes Synd« (to Oplag), en kraftig bevæget Livshistorie paa Baggrund af social og politisk Tidsskildring, og 1898 (næste Aar andet Oplag samt tydsk Oversættelse) Romanen »Borretaarn«, Forfatterens mest sluttede Bog, fængslende ved sit Emne og løftende ved sin Tankegang. Som direkte Satiriker optræder K. G. Brøndsted i »Smaa danske Snobber«, 1896, som litterair Polemiker i »Bladet fra Munden!«, to Oplag 1899, og »Kong Gelos, eventyrlig Komedie i fem Optrin«, 1900. Der er megen munter Skjemt i dette sidste lille Skrift, men Forfatteren behandler dog vist Allegorien med for stor souverain Magtfuldkommenhed, naar han fremstiller selve Latterens Inkarnation som Offer for hypokondre Stemninger. Eller kan han f. Ex. M. Møller. ogsaa tænke sig Sorgens Genius i godt Humeur? — OTTO MARTIN MØLLER, født 3. Oktober 1860, debuterede som Lyriker, skrev ogsaa dramatiske Smaating, men har dog især som Forfatter af Fortællinger og Romaner været meget produktiv og for enkelte af sine Bøger havt en stor Læsekreds, ikke alene herhjemme, men ogsaa — gjennem Oversættelse — i Sverige, Tydskland og Holland. Hans mest bekjendte Skrifter ere »Reformatoren fra Galilæa, en Fortælling fra det gamle Palæstina«, 1885, og den fantasifuldt spændende Roman »Guld og Ære«, 1895. Andre Bøger af ham ere »Forlovede Existenser, Studier og Skizzer«, 1885, »Unge Ægtefolk«, 1889, »Lys over Landet« 1892 og »Overmennesker« 1897.

Gandrup. CHARLES GANDRUP (født 28. Juli 1847) udgav 1874 Tragedien »Periander«, der belønnedes af det ærværdige Selskab til de skjønne Videnskabers Forfremmelse, og 1877 »Savonarola«, dygtige Arbejder af en ægte Digternatur, men i deres Tilslutning til shakspeareske Mønstre uden den rette personligt fængende Gnist. »Fem Digte«, 1880, indeholder bl. A. den stemningsrige dramatiske Komposition »Alkestis« og Digtsuiten »Niels Ebbesen«, sat i Musik af P. E. Lange-Müller. Fra samme Aar er Digtet »Luzerner-Løven« og fra 1886 Festdigtet i Anledning af Efterslægtsselskabets Mindefest. Aaret efter udkom de senere flere Gange

oplagte »Fædrelandske Digte«. — Sammen med Will. Bloch skrev NICOLAJ BØGH, f. 12. Mai 1843, nogle dramatiske Smaaarbejder (»En fix Ide«, »Kanariefuglen« og det paa det kgl. Theater opførte Lystspil »De hvide Roser«) og samlede 1875 et Bind »Digte«, mest Lejlighedspoesi uden særlig Karakterejendommelighed, men ogsaa uden stor Pretention, thi — som det hedder i Samlingens første Digt: Nic. Bøgh.

Kun sjeldent kan jeg kvæde
en Sang, der kommer frem
med egen, nyfødt Glæde
i Hjertets eget Gjem,

med eget Syn, med Tanke,
som af mig selv udsprang —
nej, Andres Hjerter banke
som oftest i min Sang.

»De Nygiftes Sange«, 1880, og »Minder og Melodier«, 1890, ere Titlerne paa to senere Samlinger, men mere end ved disse Digte har Nic. Bøgh knyttet sit Navn til Litteraturen ved sine Monografier, samlede med ufortrøden Flid og ved Hjælp af et udbredt Personalkjendskab: 1877 »Signe Læssøe«, 1884 »Erindringer af og om J. A. Jerichau«, 1886 »Elisabeth Jerichau-Baumann«, 1893 og 1900 to Bind af den endnu ikke afsluttede Chr. Winther-Biografi. — Ogsaa om OTTO BORCHSENIUS (f. 17. Marts 1844) gjælder det, at hans poetiske Produktion — samlet i to Bind: »Sange og Digte«, 1887, »Minder og Stemninger«, 1899 — træder i Skygge for hans litteraturhistoriske Arbejder og hans omfattende Oversættervirksomhed (Victor Rydberg, Ebers o. m. fl.). I en Række Afhandlinger »Fra Fyrrerne« (to Bd. 1878—80) har han skildret og dokumenteret litteraire og sociale Fænomener i det nævnte Tidsrum, senere udgivet et Bind »Litteraire Feuilletoner«, i »To Digtere« skrevet Monografier af Bredahl og Kaalund og i »Hjemlige Interieurer« meddelt Indtryk af og personlige Erindringer om danske Forfattere. — THOR LANGE, født i Kjøbenhavn den 9. April 1851, tiltraadte paa sin femogtyveaars Fødselsdag den Post som Lærer i de klassiske Tungemaal ved det østerlandske Sprogakademi i Moskov, hvortil det russiske Undervisningsministerium havde kaldet den af Madvig varmt anbefalede unge filologiske Kandidat. Siden da har Thor Lange havt sit Ophold og sin Livsgjerning i Ruslands gamle Hovedstad, hvor han desuden beklæder Pladsen som dansk Konsul. Han er gift med en adelig russisk Dame, men tilhører selv den lutherske Kirke og har bevaret sin danske Borgerret. Paa mange Maader har han lagt og vedbliver at lægge sin usvækkede Kjærlighed til Hjemlandet for

Borchsenius. Thor Lange.

Dagen, blandt Andet ved Oprejsningen af Mindesmærker for historiske Personligheder og Begivenheder i Danmark — og ikke mindst ved sin pietetfulde Dyrkelse og Forherligelse af vort Sprog. Han er en af vor Litteraturs kyndigste og kjærligste Sprogbehandlere, og da hans poetiske Accomodationsevne holder Maal med hans lingvistiske Viden, er han bleven en fintmærkende Formidler mellem dansk og fremmed Digtning. I Samlingen »Euterpe«, som han udgav 1874 i Forening med M. Cl. Gertz og Sigurd Müller, findes hans første lyriske Oversættelser, og siden har han flittigt fortsat dette Arbejde og fordansket en Mængde fremmed Poesi: islandsk, engelsk og skotsk, gammeltydsk og nygræsk, italiensk og serbisk, czechisk og russisk — fra alle Tider og i alle Former, thi Overførelsen af det sindrigst byggede Kunstmetrum lykkes for hans T[illegible]almodighed og Smag ligesaa godt som [illegible]rdigtningen af Folkesangens jevne Ryth[illegible]. »Fra fremmede Lande« 1876, [illegible]ogle Folkeviser, oversatte og efterl[illegible]ede«, 1878, »Gjennem farvet Glas« 1894, ere Titler paa no[illegible] af disse Samlinger; i den sidste staa Originalpoesier af Thor La[illegible] Side om Side med de fra fremmede Sprog gjengivne, men [illegible]er, som om en og samme Aand gjennemtrænger dem alle. Ha[illegible] endvidere oversat Longfellow's Digt »Den gyldne Legende«, [illegible] givet en Række Oversættelser af russisk Prosa med biografis[illegible] Oplysninger samt Rejseskildringen »En Maaned i Orienten« (1887[illegible] og Samlingen »Skizzer og Fantasier« (1890). — Mesterskab i den metriske Sprogbehandling maa ikke mindre tilkjendes OTTO

THOR LANGE.

Fønss. C. FØNSS, født 28. Septbr. 1853, theologisk Kandidat 1879 og siden 1882 Lærer i Dansk og Litteraturhistorie ved Fredericia Latinskole. Hans første Digtsamling »Ad slyngede Stier udkom 1885, blev velvillig, men kortfattet anmeldt og havde ondt ved at vække Opmærksomhed i hine for Lyriken lidet gunstige Dage, da den vanskeligt fandt Sangbund, naar den savnede en polemisk Biklang og ikke udgik fra den litteraire Bevægelses kæmpende Falanx, i hvilken

:n fjerne Fredericiaboer ikke var indlemmet. Og dog kunde den le Bogs allerførste Strofe nok friste til at blade videre i den:

iennem Rankens svajende Markise
l strømmer Lyset ad den aabne Dør,
Skyggen af det fine Plantesløn
; tegner paa Kaminens hvide Flise.

En frodig Vedbend, saftig af Kulør,
gror langs ad Væggen som en malet Frise;
en Bogreol — og et Klaveer i Krogen —:
Er heri Noget, som kan fængsle Nogen?

ette er ialfald godt seet og godt fortalt i kraftigt formede Vers ed Rim, der ikke ere tyndslidte af Brugen. Og saaledes videre. igteren priser den unge Vaar for det Farvevæld og den Blomsterlde, hun gavmildt spreder over Jorden:

agtstjernen gjør hun rød og bleg,
ıgkarse og Forglemmigej
som hvid og blaa Emaille;

gier Kjæruld Svaneduns Kavaj
og planter Iris, slank og svaj,
i Kjærets grønne Ballie.

an maler en varm Sommerdag ved Stranden med muntre Træk i ılleder og Rim:

Tunge Middagsskyer vælte
op bag Kystens Klittebræm,
og fra Tangens brune Bælte
lister Ebben sagte frem.
Dybet dorsk og tørstig tømmer
Bugtens Kumme Slurk for Slurk,
Baaden som en flakt Agurk

paa sin grønne Side drømmer.
— Fiskerens den lille Purk
henrykt ved det flade Pløre,
fanger Krabber paa en Snøre —
Solen, lig en shakspearsk Skurk,
smelter Bly i Drengens Øre,

han skildrer Skoven ved Efteraarstide:

lippes Høstens Lidenskaber løs
ɪgge Skovens kydske Skjønhed øde.

Den bliver brun som en Zigeunertøs
med fulde Former og med Læber røde.

s har som Digter et farveglad og sandselig varmt Tempera-; i hans Naturbeskuelse forekomme Træk, der ere i Slægt Richardts Skjelmeri saavelsom med hans frappante Sikkerhed ɛdvalget; de mødes med andre, der minde om Winthers de Kolorit. Hans erotiske Lyrik fremkalder Tanken om ups blussende Muse; han tilbeder Kvindeskjønhedens Former ler nok af en lille frivol Afsløring. Ritorneller som disse:

Med Nakken paa de bløde Armes blændende
blidtslyngte Slangeknude laa hun blundende
og bagved stod en Amor, buespændende.

Kast alle brune Øjenpar, som findes,
i Havet! Strø som Perler dem paa Bunden!
— Jeg henter op imellem tusind hendes.

Hvor svært at standse Blikket i dets Søgen,
at tale køligt og diskret som Lægen,
naar Halsen er saa hvid og Skuldren nøgen —

vilde man udenvidere tilskrive Aarestrup, hvis de ikke fandtes i Fønss' anden Digtsamling »Stemninger og Studier« (med Forord af Ploug, 1889). Eller man læse et Digt om det Skrud, han vil iføre sin Elskerinde — pragtfuldt i Farve og Stof som paa Tizians og Veroneses Billeder:

Stedmoderblomsternes kulsorte Fløjl med de matgyldne Bræmmer
skæres Dig skal til et Skrud; — som en dunkelblød smigrende Ramme
sluttende tæt om din blændende Hud og de formskjønne Lemmer.

Eller af Nellikens glitrende Silkestofs blodrøde Flamme
dannes det Svøb, som din sydlig svulmende Fyldighed tæmmer.
— Blussende Nellikeblomst! din Skjønhed er ej af de tamme.

Eller jeg skue Dig vil mod Nathimlens mørkeblaa Kaabe
maanebelyst og bleg, hævende Løvhangets Flig,

— klædt i den bleggyldne Roses matlysende Atlaskesrobe,
drømmende, dugbesprængt, jomfruskær — Artemis lig!

En tredie Digtsamling, »Trækfugle«, udkom 1892, to Aar senere en Række »romerske Akvareller« under Titlen »Angelina«, 1896 et lille Bind muntert fortalte Rejseoptegnelser: »Hinsides Bjergene« og 1898 »I lyse Nætter, Sommereventyr«, en sammenhængende Digtning, der med fin Kunst glider fra en almindelig Stemning over i Fortællingen af en enkelt konkret Begivenhed. Den indeholder nogle af Digterens ypperligste Naturbilleder med Motiver fra hans Fødeegn, Middelfart-Hindsgavl-Prospektet. Man se blot, hvor dristigt i Enkelthederne og hvor anskueligt i Helheden en Sammenligning som følgende er gjennemført:

Her ruller ud den modne Hvedemark
sin tunge Pragt i Skovens grønne Ramme;
den gulner som et mægtigt Pergament
og bugner under Middagssolens Flamme.
Henad dens Felt er som med Farvestift
en spinkel, sirlig snirklet Munkeskrift
af Kornblaat og af Valmupurpur prentet.
Og hisset, hvor jeg peger med min Haand,
løber Alleens grønne Silkebaand
did ud, hvor Slottet med sit røde Tegl,
ret som et stort og gammelt Adelssegl
er vægtigt presset under Pergamentet.

Eller, uden omskrivende Parallel, Skildringen af Vegetationen i en Kløft dybt inde i Granskoven:

Det er de tusinde Svampes sælsomme blindfødte Kuld,
skøre Fugtighedsblomster af Skovens den fattige Muld,
Børn af den dagrædde Skumring, drak aldrig Solvarmens Glød,
dvergagtig kuet i Væxten, af sær uvirkelig Lød;

sarte som Porcellænet, lilla og elfenbensmat,
skrigende rød som Purpur den giftige Fluehat,
lysebrune som Fløjel, flammende gule som Svovl,
spinkle som Sølvklokker spæde og plumpe af Form som en Skovl.

1900 udkom endnu en Digtsamling, »Septemberdage«. — Ogsaa VILHELM RØSE, født den 29. August 1863, har havt vanskeligt ved at trænge igjennem trods det ubestridelige Digtertalent, han er i Besiddelse af. Han udgav 1887 det dramatiske Eventyrdigt »Rejsekammeraten», paavirket af Drachmanns Nyromantik i »Der var engang« og de dermed beslægtede Arbejder. Saavel her som i »Mester Dubitans«, 1891, og »Rosmer Havmand«, 1897, lægges i blødtglidende Vers og livfuldt skiftende Scener Handlingens Tankeindhold for Dagen. De under Titlen »Jul« 1894 udgivne Fortællinger ere lovlig sentimentale i den traditionelle Julemaneer, men Digtsamlingen »Bygevejr«, 1892, indeholder trods den gjennemgaaende alvorlige Stemning mange friske og kraftigt formede Poesier, især i Digtcyklen »En Sommersaga«. Man træffer ikke hver Dag den erotiske Henrykkelse udtrykt i en saa jublende og samtidig saa fast bygget Strofe som denne: V. Røse.

OTTO C. FØNSS.

I Roser, som flammer
i Busken og brammer
langs Lysthusets Rammer —
I Roser, som flammer, I blegner for to,
som voxte forborgen
med Helsen for Sorgen —
min Lykkes Godmorgen!
de Roser, de Roser, til mig kun de lo.
Saa fagre smaa Roser
paa Agre og Moser,
i Enge, i Skove, i Revl og i Krat
ej findes som dem, jeg har plukket inat
hos hende, hos hende, min Skat.

Skolelærer-Litteraturen (S. 478 ff.) har ogsaa i den sidste Fjerdedel af Aarhundredet ikke faa dygtige Forfattere at opvise, og dens Betydning for Landbefolkningen tør ikke oversees, idet den dels har holdt den fri for skadelig Paavirkning af megen Skolelærer-Litteraturen.

daarlig Kolportagelæsning, dels danner et Gjennemgangsled ind til en Digtning med større Tankeindhold og højere Kunst. Her skal nævnes et Par Navne af de bedst kjendte og mest ansete. Under Pseudonymet Knud Skytte har den jydske Skolelærer JACOB
Nielsen. NIELSEN (26. Decbr. 1830—4. Marts 1901) vundet en udstrakt Læsekreds især i den Landsdel, hvor han havde sin Virksomhed, og fra hvis Natur og Folkeliv han fortrinsvis hentede sine Emner. Allerede 1867 udkom hans første Samling Fortællinger af »Jydsk Bondeliv«, fortsat med to senere under samme Titel; 1875 »Rydde-Lars, Skildring efter det virkelige Liv«, to Aar senere »Landsbyfolk, tre Fortællinger«, og »Træk af Haandværkerlivet i ældre Tider«; fremdeles »Fra Østjylland, tre Fortællinger«, »Bedstemoster«, »Før og nu, Virkelighedsbilleder fra Landet«, o. fl. Adskillige af disse Bøger foreligge i flere Oplag.
Henningsen. — Humoristen blandt Skolelærer-Forfatterne er EMANUEL HENNINGSEN, født 12. Juli 1844. Hans Hjemstavn er Laaland, og her fik han ogsaa, efter Afgangen fra Jonstrup Seminarium, sin første Lærergjerning; en Række paafølgende Aar tilbragte han i Jylland i et meget magert Kald ved Limfjorden og fik først et Par Aar før sin Død (der indtraf allerede 1886, 11. Februar) lettere Livsvilkaar i et bedre lønnet Embede paa Sjælland. Der havde fra Drengeaarene af boet litteraire Lyster hos Henningsen; en tilstrækkelig Tilskyndelse til at gjøre dem praktisk frugtbringende gav hans økonomiske Misère ham. Han begyndte med Udgivelsen af forskjellige Børnebøger og kom samtidig ind paa Skildringen af jydsk Folkeliv. Fortællingen »Troldhøjen« optoges 1875 blandt Folkeoplysningsskrifterne, og en Bog »Fra Jylland« udkom 1880; ogsaa fra Fødeegnen hentede han Stof: »Fra Laaland« 1879, nyt Oplag 1884. Antallet af hans Bøger er anseeligt: »Fra Folkelivet«, »Korsets Stridsmænd«, »Bygevejr«, »Rejsefæller« o. fl.; efter hans Død udkom et Bind »Folkelivsbilleder«. De ere skrevne med let, ikke sjelden flygtig Haand; hans Samfundsanskuelse er hverken dybtgaaende eller omfattende og har en udtalt Tendens til at hæve de lavere Lags moralske Værd paa de højeres Bekostning, men der er ingen Sødladenhed eller Sentimentalitet i Fremstillingen, der tvertimod fremkalder et Indtryk af Friskhed ved Lune og
Møller. godt Humeur. — Til Lærerstanden hører Fynboen PEDER RASMUSSEN MØLLER ganske vist ikke, men da han er udgaaet fra Land-

befolkningen og fortrinsvis tager dens Forhold til Emner for sit Forfatterskab, hører han litterairt hjemme i denne Gruppe. Han er født den 16. Novbr. 1848 i Bondegaarden Lindholm mellem Faaborg og Svendborg og maatte i en ung Alder overtage dens Drift. I samme Egn boede Mads Hansen (S. 481), som fik en stor og god Indflydelse paa den opvakte unge Bonde; i taknemmelig Erindring herom har P. R. Møller senere skrevet sin Lærer og Vens Biografi. I Mads Hansens Sangforening var der Brug baade for Digte og Smaakomedier, og Møller gav sig ilag med begge Dele. Saaledes førtes han ind paa den Skuespildigtning, der udgjør den overvejende Del af hans Produktion og har fundet Vej ogsaa til Hovedstadens Scener: 1883 »Under Hammeren«, Skuespil i tre Akter, 1885 »En Villie«, fynsk Folkelivsbillede i tre Handlinger, 1887 »En Skærsild«, Skuespil i fem Akter, 1891 »Isen brydes«, Skuespil i fire Akter, 1895 »Ved Midsommertid«, Folkelivsbillede i fire Handlinger, samt nogle »Dramatiske Smaating« (1896). Hvormange Svagheder der end kan paavises ved disse Arbejder, naar den dramatiske Fuldkommenhed anlægges som Maalestok, er det dog vistnok et ganske enestaaende litterairt Fænomen og et Vidnesbyrd om en mærkelig Kultur, at der fra et Lands oprindelige Folkelag kan udgaa en scenisk Digtning, som med al Ære har kunnet bestaa Fremstillingens Ildprøve. Et Bind Fortællinger og Skildringer har P. R. Møller udgivet 1893 under Titlen »Fra det brede Lag« og desuden skrevet Digte og mindre Skizzer til forskjellige Tidsskrifter og Blade.

Hos enkelte af de fra Lærerkredsene udgaaede Forfattere har der under deres Produktion fundet en Udvikling Sted, der har ført den op til Behandling af højere Opgaver og større Emner, end der almindeligvis ligger indenfor denne Litteraturs Horizont. I det Foregaaende ere Zak. Nielsen og Ingv. Bondesen blevne omtalte. Til disse Navne maa her føjes ANTON ANDERSEN. Han er født A. Andersen. den 27. Januar 1856 i et lille fynsk Landsbyhjem i Nærheden af det naturskjønne Langesø. Faderen var Landsbyhaandværker, Moderen af en gammel Embedsmandsslægt, begge opvakte og begavede, musikalsk og litterairt interesserede. Sønnens Aandslivlighed, der søger sin Virkelyst øvet paa mange forskjellige Omraader, er en Arv fra dem. En Vinter var han paa Rødding Højskole, kom senere paa Skaarup Seminarium, dimitteredes 1876 og fik strax

Lærerplads ved Havrehed Skole i Nærheden af Odense, hvor han siden den Tid har havt sit Hjem og sin Virksomhed. Som Forfatter er Anton Andersen ude over sin Stand og sine Omgivelser. Et lille Bind Fortællinger og Skizzer, »Skuffede Haab« 1894, gjør ganske Indtryk som et Routinearbejde af en med Tillavningens Kunstgreb fortrolig Litterat; det er ingen rødmusset Landsbymuse, der har inspireret Forfatteren. Digtsamlingen »Fra stille Skove«, 1890, har heller ikke megen landlig eller standslig Oprindelighed, hvilket ikke vil sige det Samme, som at den skulde savne Personlighedspræg. Let og utvungent forme Versene deres lyriske Indhold:

Hil være de stille Skove,
den køle, kuplede Sal,
de friske, rundede Høje,
den dybe, drømmende Dal!
Hil være de rislende Bække,
den klare, klukkende Aa
og Søens dagmilde, blide,
blinkende Øjes Blaa! . . .

I disse dæmrende Skove,
fra hvert et hviskende Blad
klinger et dæmpet Ekko
af Ungdommens første Kvad!
Her har jeg drømt mine Drømme
paa Sommerens Blomsterseng,
tænkt mine bedste Tanker
og stemmet min Lyres Streng!

En fremmed Versform som Sonetten behersker Digteren uden mindste Vanskelighed, og Titler som »Elias paa Horeb«, »Idealet«, »*Irrita spes*«, »Nocturne«, »I Venusbjerget«, »Digteren J. P. Jacobsen« o. fl. vække en Forestilling om Emnernes Afvigelse fra det sædvanlige Skema. Dette æsthetiske Forfatterskab er dog ikke Andersens væsenligste. Han er et stort Stykke af en Videnskabsmand, særlig paa Botanikens Omraade, og har 1885 udgivet en Række kulturhistorisk-botaniske Skizzer under Titlen »Fra Planternes Verden«, et Skrift, der i en underholdende og om megen Belæsthed vidnende Fremstilling behandler de danske Plantearters Anvendelse til forskjellige Tider samt de Sagn og overtroiske Meninger, der i Folkemunde og Digtning ere knyttede til dem. Hertil slutte sig hans Afhandling i »Hist. Arkiv« 1887 om »Overtroiske Forestillinger«, vedrørende Dyr og Planter, og hans populaire Monografi om Danmarks Bregner 1890. Studier af anden Art have sat Frugt i den biografiske Skildring af »Historikeren Vedel Simonsen«, 1887. En Række Biografier og Karakteristiker af »Danske Forfatterinder i det nittende Hundredaar« udgav Anton Andersen 1896 og kan i Fortalen med Rette frem-

hæve, at han paa dette Felt er uden Forgænger. Han er varm for sit Emne og en nidkjær — dog ikke ukritisk — Forsvarer af Kvindelitteraturen. Han maa vel paa Forhaand indrømme, at den i sin Helhed ikke kan kaldes Førsterangsarbejde, moden Kunst; »skjøndt et stort Antal Kvinder til Dato har forsøgt sig i saa at sige alle mulige Digtarter, er det dog uomtvisteligt, at den Høst, som hidtil er gjort, fylder langt mindre i Skæppen end i Laden og kan paa langt nær ikke jevnsættes den mandlige. Men — tilføjer han saa strax — dette er ganske ligefremt og naturligt og kan slet ikke være anderledes. Man maa erindre, at den hele Kvindelitteratur er af forholdsvis meget ung Dato herhjemme. Den langt overvejende Del af vore Forfatterinder er først fremtraadte i Hundredaarets sidste Halvdel; og der fandtes forud ikke nogen Mønsterlitteratur, som kunde tjene til følgeværdigt Forbillede... Man ansaa gjennemgaaende Kvinden for at savne Betingelser for med Held at virke i Litteraturen; men dette beroede i Virkeligheden paa et Fejlsyn og paa en Undervurdering af hendes aandelige Anlæg. Allerede d e t maa betegnes som en Fordel, at Kvinden vistnok i det Hele maa siges at være mere æ s t h e t i s k anlagt end Manden. Hendes hurtige Tanke, livlige Opfattelsesevne og levende Indbildningskraft, der altid er nøje knyttet til hendes dybe, varme Følelsesliv, giver hende endog særdeles heldige Betingelser. Dertil kommer en egen umiddelbar Dømmekraft, som let, sikkert og hurtigt lader hende blive klar over selv den mest kritiske Situation; og saa ejer hun fremfor Manden Digterens allerlykkeligste Undergave: d e n f i n t f o r s t a a e n d e S y m p a t h i. Alle de nævnte Egenskaber vil man da ogsaa finde i harmonisk Forening hos de virkelig betydelige Forfatterinder saavel i Ud- som Indland.«

Med saadanne veltalende Ord fremhæver Forfatteren Kvindens særlige Anlæg for Digtekunsten. Ingen vil modsige ham, saalænge han — som her — mest lægger Vægten paa de r e c e p t i v e Evner. Noget anderledes vilde det vel stille sig, naar man vendte Hædersmedaillen om og lod Blikket dvæle ved Sagens p r o d u k t i v e Side. Ikke saaledes at forstaa, som om Produktionens Omfang lod noget tilbage at ønske; det er dens Kvalitet, her er Tale om, og i saa Henseende maa det jo dog være paafaldende, i hvor ringe Grad det er lykkedes den kvindelige Skjønlitteratur i Dan- Forfatterinder.

mark i den sidste Menneskealder at frembringe noget enkelt Arbejde, der kunde nærme sig til Begrebet ***standard-work***, altsaa have blivende Betydning som litterairt Monument.

Et andet, ret ejendommeligt Fænomen er det, at medens, som ogsaa den ovenfor citerede Forfatter fremhæver, »det dybe, varme Følelsesliv« er et af Kvindenaturens skjønneste Kjendemærker, har Følelsens umiddelbareste poetiske Udtryk, Lyriken, forholdsvis kun faa Dyrkere blandt de kvindelige Forfattere: Fortælling og Skuespil er deres Yndlingsgenrer, det lyriske Digt forekommer næsten kun som religieus eller dog opbyggelig Poesi. Grunden til denne Tilbageholdenhed overfor en Kvindenaturen saa nærliggende poetisk Udtryksform kan vel henføres til en Mangel paa Konsekvensens Mod: det erotiske Drag mod Kvinden, der saa aldeles overvældende behersker og frugtbargjør den mandlige Lyrik, savner endnu sin Parallel i den kvindelige. Kun i Fru Blicher-Clausens Digte kommer et Par enkelte Steder Tilbedelsen af det evig Mandlige tilorde, men det tager sig nærmest ud som frygtsom Imitation; og dog er denne Forfatterinde den rigest udrustede af den nye Litteraturs faa kvindelige Lyrikere.

I det Følgende vil der maaske savnes nogle enkelte Navne, for hvis Udeladelse der maa gjøres Rede. At Fru Amalia Skram trods sin demonstrative Hævdelse af sin danske Borgerret og sin Forkjærlighed for danske Kulturtilstande er norsk Forfatter med Liv og Sjæl, i Sind og Skind, vil ikke bestrides af Nogen — det skulde da være af Normændene selv. Om Fru Laura Kieler, der er norsk født, dansk gift og udgiver sine Bøger i Danmark, maa det Samme gjælde. Men Fru Magdalene Thoresen? Hun er dansk født, var norsk gift og begyndte sit Forfatterskab i Danmark. Men, vel at mærke, om norske Emner og i norsk — om end ikke ravnorsk — Sprogform. Det er dette, som er det Afgjørende, og derfor har ogsaa Henr. Jæger med Rette indlemmet disse Forfatterinder i sin norske Litteraturhistorie (II. S. 929—31). Fru Helene Nyblom er dansk født og svensk gift, Fru Mathilda Malling omvendt svensk født og dansk gift; begges Bøger ere først gjennem Oversættelser blevne indlemmede i vor Litteratur.

De to Side 465 omtalte Forfatterinder fortsætte efter Halvfjerds deres Produktion i den idealistisk-romantiske Stil, uden nogen Paavirkning af nye Tanker eller ny Fremstillingskunst. LOUISE BJØRN-

Bjørnsen.

SENS (Elisabeth Martens') kvindelige Ideal er stadig den stilfærdigt opofrende og husligt virkende, ved sin Naturs Ro og Dybde tiltalende Personlighed; i hvilke Omgivelser den end hensættes — og Forfatterinden har ikke liden Opfindsomhed i Henseende til Handlingens Bygning — aabenbarer den altid de samme Træk: »Fra Fortid og Nutid« 1878, »Skibladner« 1883, »Lyse og mørke Billeder« 1887, »To Søstre« 1890. — Ogsaa CORNELIA LEVETZAU holder vedvarende »Idealet« højt. Hendes Fortællinger »Fra det daglige Liv«, 1881, have ikke meget med Dagens virkelige Liv at gjøre; det er her som i de følgende Skrifter — »Fra Vej og Sti«, »Ved Daggry«, »Fremtidsplaner« o. fl. — en serafisk Verden, vi føres ind i, uden Aktualitet og med en meget naiv Psykologi, men fuld af ædle Følelser og rene Tanker. C. Levetzau.

BENEDICTE ARNESEN-KALL (1813—95), Datter af den lærde Lexikograf Islænderen Paul Arnesen, hvis Levnet hun har fortalt, vil vel kjendes bedst og mindes længst for sin flittigt gjennemførte, om end langtfra fyldestgjørende Oversættelse af Molières samtlige Komedier. Hun udgav efter Halvfjerds Digtsamlingen »Fra det stille Liv« (1883) og de interessante »Livserindringer« (1889), i hvilke hun omtaler mange af sin Omgangs betydelige Personligheder og selv i al Beskedenhed viser sig som den, der fra ung af og hele sit lange Liv igjennem var besjælet af en ukuelig »Higen mod Tankernes Berigen og Bjergenes Bestigen ad hidtil ukjendt Vej.« — Fru ALFHILDA MECHLENBURG, født Suenssen (10. Februar 1830), har under Pseudonymet Ivar Ring skrevet en betydelig Mængde mest kortere Fortællinger, der ved behagelig Form og sundt Indhold, mest af stilfærdig og ædruelig Karakter, har samlet sig en ikke lille Læsekreds (»I Tidens Løb«, »I Høst«, »Gamle Minder«, »Bregner«, »I Bølgegang«, »I Vaar« o. fl. Sammen med sine to yngre Søstre Frøken FANNY SUENSSEN (f. 1832, Forf. til Romanen »Amalia Vardum« og »Tekla Eichel«) og Fru TECKLA JUUL (f. 1835, Forf. til det store Digt »Den sorte Ravn«) skrev hun Lystspillet »En Skilsmisse« (eller »Et Ægteskab i Fare«) og Skuespillet »Judith«, begge opførte paa Folketheatret. — Fru CAMILLA EEGHOLM, født 1847, Datter af Forfatteren Aug. Thornam, debuterede allerede som Nittenaarig med Novellen »Olga Lindal«, men gjenoptog først toogtyve Aar senere sit Forfatterskab med Fortællingen »I det norske Lysthus«, 1888, efterfulgt af B. Arnesen-Kall. A. Mechlenburg. C. Eegholm.

»Ebbe og Flod« 1893 og »Smaa Kanaler« 1894. Hun er ingen Ven af den moderne Litteratur og stræber med god Villie at ramme de Udskejelser og Latterligheder, der monne hefte ved dens Forkæmpere; heller ikke for Reformkvindernes agitatoriske Væsen føler hun nogen Sympathi. — En meget frugtbar og
Schjørring. ikke mindre læst Forfatterinde er Fru JOHANNE SCHJØRRING, født den 4. Juni 1836 i Hem Præstegaard ved Skive, Datter af den begavede Præst Ludolph Krohn, der tog sig varmt af det opvakte Barns aandelige Uddannelse, men paa samme Tid gav det Raaderum til et friskt og styrkende Friluftsliv. Efter Moderens Død maatte den unge Pige overtage Præstegaardens Husvæsen, indtil hun sexogtyve Aar gammel fik sit eget Hjem i Kjøbenhavn som gift med den meget søgte juridiske Manudukteur J. B. Schjørring. Efter ni Aars lykkeligt Ægteskab stod hun alene med tre Smaabørn, og nu var det, at Forfatterskabet, som hun tidligere havde øvet lønligt og som Adspredelse, maatte træde i det daglige Udkommes Tjeneste. Hendes Debut var en fin lille Historie i »Fædrelandets« Feuilleton: »Den tause Mund«, og efter den fulgte en lang Række — et helt lille Bibliothek — af mindre og større novellistiske Arbejder, fra »Fortællinger og Skizzer« 1874 til »Sirius« 1900. Mest Lykke gjorde »Havets Datter, en Historie fra Vesterhavet«, 1875, »Fra Vaar til Høst, en Livshistorie«. 1876, og. Fortællingen »Rige Dage«, 1878, der alle ere udkomne i tre Oplag. Men paany oplagte ere desuden ikke faa af de andre Bøger, saaledes »Den gamle Herregaard«, »Skilles og mødes«, »Esthers Historie«, »For Vind og Vove«, »Beslægtede Naturer« o. fl.; adskillige af dem ere end yderligere udkomne i Oversættelse i Tydskland, Holland, Schweiz, Ungarn og Amerika. Denne store Spredning tyder paa, at Forfatterinden har det rette Greb paa at yde god og sund Familielæsning. Og saaledes er det ogsaa. Uden at falde udenfor de æsthetiske Kategorier have Fru Schjørrings Fortællinger dog ikke deres Styrke i deres kunstneriske Værd. Men Emnet, det evig uudtømmelige om Forholdet mellem Mand

JOHANNE SCHJØRRING.

og Kvinde, forstaaer hun at behandle paa underholdende Maade, hvor hyppigt hun end varierer det; Friskheden gaaer ikke tabt, ejheller det stille Lune og den milde Vemod, der høre til hendes Fremstillings mest tiltalende Egenskaber. — Fru HILDA AAGAARD, f. Tetens (1836) har 1872 og 1879 udgivet to opbyggelige Digtsamlinger, der have tiltalt den Del af Læseverdenen, de nærmest henvendte sig til: »Stemningsdigte og aandelige Sange» og »Tænkt og følt«. Hendes Navne (men ikke Slægtning) Fru CONRADINE BARNER-AAGAARD (ligeledes født 1836) skrev under Pseudonymet Annita Carell i Begyndelsen af Halvfjerdserne forskjellige Fortællinger, men har senere valgt den historiske Roman til Hovedfelt og udgivet »I Landflygtighed« (1875, Emne fra Reformationstiden), »Charlotte Amalie«, 1878, og »Karen Munk«, 1888. Mellem disse Bøger falder 1876 Fortællingen »Tante Ulrike«, hvis veltegnede Hovedfigur bøder paa megen ufuldkommen Psykologi i Skildringen af andre Karakterer. — Fru ELFRIDE FIBIGER (f. Müller, 1832), der har taget praktisk Del i Reformbevægelsen fra et moderat Udgangspunkt, kommer i sine digteriske Arbejder kun strejfvis ind paa de herhen hørende Spørgsmaal. Efter et Par mindre Skizzer fremkom 1876 »En Magdalenehistorie« og 1877 »Hedens Hemmelighed«; blandt hendes senere Bøger kunne fremhæves »Ellen«, 1885, og »Præst og Læge«, 1890. De ere skrevne med en noget flygtig Pen, som dog har givet sig Tid til en omhyggeligere Udmaling af et Par interessante Kvindeskikkelser. — Pseudonymet »Eva« har længe hørt til Kvindelitteraturens mest ansete. Det er Forfattermærke for Fru FANNY TUXEN, født 1832 i Kjøbenhavn; hendes Fader var den daværende kgl. Skuespiller, senere Toldinspekteur Corfitz Seemann, hendes Bedstefader paa mødrene Side selve Dr. Ryge. I en ung Alder blev hun gift med Kaptainlieutenant E. C. C. Tuxen og levede i et lykkeligt fyrretyveaarigt Ægteskab indtil hans Død 1891. Det var en tilfældig Anledning der gjorde hende til Forfatterinde i en allerede moden Alder, da hun 1866 udgav »En Moders Fortællinger«, som strax vandt et forstaaende Publikum og udkom i nyt forøget Oplag, efterat hun havde befæstet sin Yndest hos Læserne ved meget paaskjønnede Skrifter som »Til Bruden fra en Sølvbrud«, »Til Moderen fra en Bedstemoder«, »Til Konfirmanden« og lignende af en varm Følelse, en fin Dannelse og en moden

H. Aagaard. C. Barner-Aagaard. E. Fibiger. F. Tuxen.

Livserfaring udsprungne pædagogisk moraliserende Bøger. Til dem slutte sig nogle Børnebøger (»Naar Lampen er tændt«, »Julehistorier« o. fl.), der danne Overgangen til den friere skjønlitteraire Produktion, som begyndte 1887 med »Ellinor Falsen« og fortsattes med »Paa Lovens Grund« og »Eva Ross«; især denne sidste er frigjort fra den opdragende Tendens og forfølger kun dennes Maal paa indirekte Maade, ved at give Udsnittet af et Livs Historie i velordnede Træk og med en fængslende Fremstilling af de afgjørende Begivenheder.

Det yngre Kuld af Forfatterinder tage fastere paa Virkeligheden end Forgængerskerne, og deres Tendens er mere aggressiv. Dette gjælder dog endnu ikke saa meget om ADDA (egl. Adele Marie) RAVNKILDE, hvis Bøger mere vakte Opsigt paa Grund af Forfatterindens Skjæbne end formedelst noget i særlig Grad fremtrædende Nyt og Ejendommeligt. Hun blev født 30. Juli 1862 og fik Skoleundervisning dels i Kjøbenhavn, dels paa Fanø, hvor hendes Fader havde Embede. Senere flyttedes hendes Hjem til Sæby, og her skrev hun Fortællingerne »En Pyrrhussejer«, »Judith Fürste« og »Tantaluskvaler«, hvis Manuskripter hun havde med til Hovedstaden, da hun i Septbr. 1883 rejste dertil for at læse til Almuelærerindeexamen eller, efter en forandret Bestemmelse, til Artium. Men allerede et Par Maaneder efter, 30. Novbr., tog hun Livet af sig. Det følgende Aar udgaves »Judith Fürste« med et Forord af Georg Brandes, senere fulgte under Titlen »To Fortællænger« de to andre Manuskripter. »Judith Fürste«, der udkom i to Oplag, er mærkeligst ved den ualmindelig tidlige Modenhed i Tanke og Følelse, den aabenbarer hos den nittenaarige Forfatterinde; selve Fablen har mange Forbilleder i tydsk og engelsk Dameproduktion, og med kvindelig Mangel paa Maadehold er det blevet to ganske usædvanlig haarde Stene, der her maa slide hinanden under Formalingen af Livets nærende Mel. — Holger Drachmanns Søster ERNA JUEL-HANSEN, født i Kjøbenhavn den 5. Marts 1845, udgav 1881 under det ikke uigjennemskuelige Pseudonym »Arne Wendt« den friske lille Skizze »Mellem 12 og 17«, en Studie af »Backfischens« Natur og Væsen, baseret paa Iagttagelser, som hendes Lærerindegjerning havde givet hende rig Lejlighed til at anstille. Overhovedet er det unge kjøbenhavnske Pigebarn paa de forskjellige Stadier af dets underfulde Udvikling Forfatterindens

Ravnkilde.

[Ju]el-Hansen.

Speciale; hun raader over en skarp Opfattelse af Fænomenet og en klar Fremstillingsgave, under hvis Benyttelse hun faaer Lejlighed til at lægge baade sit Vid og sit Frisind for Dagen. Hun har efter Debutarbejdet skrevet en Samling af »Sex Noveller« 1885, »En ung Dames Historie« 1888, »Terese Kjærulf« 1894, »Kjærlighedens Veje« 1895, »Helsen & Co.« 1900. — Under Mærket »F. C. van der Burgh« skriver Frk. ILLA CHRISTENSEN (f. 1851) I. Christensen. sine Noveller og Fortællinger fra de øvre Selskabslag, hvis Dannelse hun besidder og for hvis Særpræg hun har et aabent Øje. Hendes første Bog var et lille Bind »Skizzer« 1885, anden Samling 1886; blandt deres Efterfølgere kan som de mest kjendte nævnes »De smaa Tings Magt«, »Dagtyve — og Arbejdsdage« og »En Søn« 1890. — Fru EMMA GAD (f. Halkier, 1852) er udelukkende Emma Gad. eller dog aldeles overvejende dramatisk Forfatterinde. Udgaaet fra et velstaaende og kunstnerisk interesseret kjøbenhavnsk Hjem og selv udrustet med en livlig Iagttagelsesevne og en elskværdig Humor, har hun særlig sin Styrke i at aflure Bourgeoissamfundet dets komiske Sider og stille dem i en let satirisk Belysning. Hun begyndte med et Par mindre Arbejder for det kgl. Theater (»Et Aftenbesøg« 1886, »Et Stridspunkt« 1888, »En Advarsel« 1890) og skrev i de følgende Aar baade for Nationalscenen og for Dagmartheatret flere større Lystspil, der alle havde god scenisk Succes, enkelte endog en meget betydelig: »Fælles Sag«, »Et Sølvbryllup«, »Tro som Guld«, »Rørt Vande« o. fl. Skuespillet »Aabent Visir« behandler en dybere personlig Konflikt, stillet i Belysning af Samfundsmoralen; i psykologisk Karakterskildring staaer »Et Forspil« højst — et ganske lille Skuespil, men med dybtbundende Tanker.

Den betydeligste blandt Nutidens danske Forfatterinder, ialfald i sin Stræben mod Digtningens Højder, er dog utvivlsomt Fru JENNY BLICHER-CLAUSEN, født 1865 som Datter af Pastor Blicher i J. Blicher-Clausen. Nørre-Broby paa Fyen og gift 1892 med Pastor H. N. Clausen i Storeheddinge. Kun tyve Aar gammel udgav hun sit første Bind »Digte« under det mandlige Pseudonym »John Bentsen«. Det er en Ungpiges rene og pure Lyrik, inspireret af de første Violer og den første Bøgegren, af Solopgangen og Høstnaturen, mærkelig klar i Udtryk og Form:

Kom, alle I Sejlere,
lette og unge,
parat til et Bølgekast,
selv af de tunge!
Kom, alle I Baade,
med Sejlene fyldte
af syngende Livshaab,
straaleforgyldte;
med Plankerne tømret
af Tro paa det Bedste —
Tro maa der til
for i Stormen at fæste
sig Lykken til Brud. —
Læg Aarerne ud!
skyd Baaden med Sang over Sivet,
saa sejle vi ud paa Livet!

Tre Aar efter udkom »Ebba Brahe og andre Digte«. I Ebbas Kjærlighedsbekjendelse til Gustav Adolf møde vi den i Litteraturen saa sjeldne erotiske Lyrik fra Kvinde til Mand:

Kom, min Hjertensven, læg din Kind til min!
Fagrest Sang for mig er din Stemmes Lyd.
Hver min Lykkes Dag er jo ogsaa din,
ene vil jeg ej have mindste Fryd.

Hede Læbers Ord, Bønners Skat mig giv!
Kjærlighedens Kys Du tilbage faaer.
Følg mig, Hjertensven, i mit korte Liv
gjennem Strid til Fred, gjennem Høst til Vaar!

Af Samlingens øvrige Indhold kan især fremhæves saa skjønne og velformede Digte som »Giv mig dine Tanker!« og »Stemte er min Harpes fine Strenge«. Som Forfatter af Skuespillet »Christian den Anden« afslørede Frk. Jenny Blicher 1889 sin Anonymitet. Stykket, der omfatter Titelpersonens Liv fra 1513 til 1523, er noget uensartet i sin Bygning. I dets første Halvdel, indtil Dyvekes Død, lægges Vægten mest paa Udredningen af de erotiske Stemninger og Følelser, medens dets Senere giver en flygtig Oversigt over Christiern den Andens politiske Historie. Men det Hele er i Bund og Grund uden ægte historisk Farve og Forstaaelse og som dramatisk Komposition ret dilettantmæssigt. 1890 udkom »Fra Markvejen«, en ny Digtsamling, som oftest lidt kølig i det lyriske Udtryk og noget didaktisk af Indhold, en direkte Belæring som Udbytte af Livsbetragtningen — f. Ex. det lille Digt om »Det Store« med dets indprentende Understregninger:

Det er ej stort, fordi man ofrer lidt,
fordi man lider mer, end Mange gjorde;
nej, lide tiende og ofre frit
og være glad i Ofret, er det Store.

Det er ej stort, fordi man strider kjækt
og sejrer stundom, som Saamange gjorde;
nej, stride frejdigt under Sorgens Vægt
og ydmyg takke for det, er det Store.

Det er ej stort, fordi man gjerne døer,
naar Livet har forlængst hørt op at more;
nej, leve og se Lys bag Livets Slør
og dø i Sejersvished, er det Store!

Langt friskere, ligesom udsprungen af mere umiddelbart bevægede Stemninger og med fuldere Klang til sin Raadighed, er den fem Aar senere udkomne Digtsamling »Fugleviser og andre Vers« med den frejdige Introduktion:

Far, far ud, mine Sange!
Sorg og Mismod og Tvivl forbi —
flyv som Lærker i Luften fri
    over de grønne Vange!
Far, far ud mine Sange!

Stig, stig højt mine Længsler!
Knus de Lænker, som bandt Jer fast,
flyv for Vinden som Flag i Mast,
    spræng kun, spræng alle Fængsler!
Stig, stig højt, mine Længsler!

Spring, spring ud, mine Tanker!
Spørg kun ikke med Angst om Lov:
Plads der er i den vilde Skov,
    Plads for de vilde Ranker —
spring, spring ud, mine Tanker!

Det er forøvrigt ikke saameget i Digtsamlingerne som i de større sammenhængende Digtningers lyriske Enkeltheder at man møder Forfatterindens fyldigste Stemning i dens reneste Udtryk.

En af disse større Digtninger er »Excelsior! et Sagn fra Hebriderne«, 1891. Her findes en Elskovshilsen som denne: **Excelsior.**

Mig møder en Morgen saa fuld af Fryd —
I bære mig Bud til hende!
Luften selv fanger Liv og Lyd
i Rosenkalke, i Løv af Linde:
det kimer med fine Klokker; faurt ringer de ud min Lykke!
Havet stemmer sin Harpe
med Luftens og Vindens Strenge,
Solen spiller paa hver en Streng,
da toner de sammen længe;
Lyset leger paa Harpe — som Guld er de luftige Strenge!

I bære mig Bud til hende!
Duggen driver i Dale,
og Skoven stander i Pragt;
min Fingalsdronning derinde,
for Dig er det Fagreste lagt!
Solen og Lykken og Livet
de stander med Dig i Pagt.
Se Dig ud,
min viede Brud!
Luk op din Dør og lad ej den stænge!
Lyset leger paa Harpe — som Guld er de luftige Strenge!

»Excelsior« er i dramatisk Form, delt i fem Handlinger, og Hovedemnet er den skotske Høvding Hakons Kjærlighedsforhold til Hebridernes Dronning Ragnhild, en kristen Helts Forelskelse i en hedensk Kvinde, der af ham lærer at forstaa Kristendommens Ophøjethed over den gamle Gudelære og som Fuldbyrdelse af denne sin Omvendelse gjør Springet umenneskeligt stort og vier sig — ikke til Hakons, men til Christi Brud og bliver Nonne. Emnets Tragik, saaledes som den søges udfoldet gjennem Handlingen, ligger dels i den unge Helts skjæbnebestemte Lod: åt han hele sit Liv skal stride for Andre, imod sig selv, dels i den Erkjendelse, hans Elskede gjennem Forstaaelsen af hans Liv er kommen til: at Lykken ikke lader sig gribe ved Efterstræbelsen af et dobbelt Maal — kun Fastholdelsen af et enkelt fører opad — *excelsior!* Reflexioner over disse Tanker optage Hovedpersonerne mere, end det er vel foreneligt med Forestillingen om en fjern Sagntids lidet sammensatte Menneskenaturer, og give sig stundom Luft i Vendinger, der ganske gjøre det af med den iforvejen kun svagt anslaaede sproglige Oldtidsfarve, som naar f. Ex. den skotske Helteyngling bruger et Udtryk som at »Tanken gaaer over Bevidsthedens Tærskel« eller henfalder til et sublimt Raisonnement som følgende:

Livet har gjemt sit Evighedsværd
i Kampen for Livet:
i Kræfternes Udfoldelse,
i Renhedens Bevarelse,
i Gjennembruddets Prøvelse,
i Tvivlens Besvarelse,
i Løfternes Opfyldelse,
i Lidelsens Forklarelse!
Thi Livets Strid med Døden
er selve Livet!

De dybe Gaader og de høje Tanker friste overhovedet Fru Jenny Blicher-Clausen paa hendes Vandring mod Digtningens Excelsior til Valg af Emner, som hun ikke fuldt kan beherske. I »En

Bryllupsrejse«, 1894, er det Faustproblemet eller dog en Del af det, der har draget hende. En mefistofelisk Tourist lokker den unge Videnskabsmand ind paa Tvivlens Veje, frister ham med Udsigten til at opdage Livsoprindelsens Hemmelighed og overgiver ham tilsidst til Afsindighedens Mørke. Hans unge Hustru, hvem den maskerede Satan fra første Øjeblik har været »in tiefer, innrer Seele verhasst«, men som forøvrigt besidder en højere Dannelsesgrad end stakkels Gretchen, fører ved sin Kjærlighed den Vildfarne tilbage til Troen. Er Helheden ikke ganske tilfredsstillende, saa er der til Erstatning mange skjønne Enkeltheder, ikke mindst Ernas Brev til den fortabte Mand: »Naar Du vandrer en stille Efteraarsdag med Regn og faldende Blade« o. s. v.

JENNY BLICHER-CLAUSEN.

I en lignende fri dramatisk Form som »Bryllupsrejsen« har Forfatterinden skrevet sin mest beundrede, i tre Oplag (4000 Expl.) udkomne Digtning »Violin, et Nutidsdigt med et Forspil og Intermezzoer«. Med Versbygningen tager hun sig større Friheder end tidligere. Foredraget bliver meget hyppigt rent recitativisk og samler sig saa atter — ligesom i den gamle Opera — til melodiske Hvilepunkter af skjøn Virkning; »Sangen om Stilhed« f. Ex.: Violin.

Kjender Du, naar Sjælens Understrøm
gaaer med evig Uro, evig Vildhed,
og det hulker dybest fra dit Bryst:
Giv mig Stilhed!

Giv mig Stilhed, naar jeg er til Fest,
Lykkens Fest, som ingen Grænse maaler —
Stilhed til at samle i min Sjæl
alle Straaler!

Giv mig Stilhed, naar det stormer vildt,
til at dømme alle bitre Tanker,
Stilhed til at lodde dybt — og dybt
kaste Anker!

Og naar Døden knuger om mit Bryst
med et Gjenfærds kolde, mørke Vildhed,
naar min Sjæl ved Grænseskællet staaer,
giv mig Stilhed!

Stilhed til at lodde Hjertets Dyb,
til engang at fatte Livets Mening,
Maalet for de fine Traades Løb
og Forgrening!

Da — naar alle Spørgsmaal faaer et Svar,
og naar Bitterheden blir til Mildhed,
giv mig Evighedens dyre Guld:
Giv mig Stilhed!

Themaet i ›Violin‹ er Modsætningen og Brydningen, der kan finde Sted mellem Livets og Kunstens Krav. Den gamle Cremoneser, nedarvet i Slægten fra Led til Led, er Symbolet for Kunstnergjerningen; Moderen har aandet sit brændende Ønske ind i den, før den er gaaet i Arv til hendes Søn, men han — født med et værkbruddent Legeme — har andet Behov end Kunstens Lykke, en anden Forestilling om Livets Værd: for ham er det

tilhuse der, hvor Mennesker boer,
hvor Mand og Hustru for alle Dage —
Helg som Søgne —
mødes i Lys af Barnets Øjne,
hvor Gulvet trædes af varsomme Trin,
hvor Lampen tændes af bløde Hænder,
hvor det, den Ene neppe har tænkt,
som Væv af de fineste Traade spænder
tæt om den Anden! — hvor En er som To
og To er som En, til Livet ender!

Han bliver en stor Kunstner, men et ulykkeligt Menneske, ukjendt med Glæden. Fortællingen om hans Liv skrider frem fra Billede til Billede i hurtig Vexlen — mere langstrakt end en omhyggeligere afvejende Komposition vilde have tilladt, og noget trættende paa Grund af Dictionens heltigjennem stærkt lyriske Farve, der ikke har Plads for nogen Karakterisering af Personen gjennem Talen og derfor maa savne ogsaa denne Artikulation af den evigt rislende Strøm; (man tage som Modsætning f. Ex. ›Kjærlighedens Komedie‹ eller ›Per Gynt‹). Men sit Ry som virkeligt Digterværk fornægter ›Violin‹ ikke, og dets store Yndest er velfortjent. En lignende Succes — og maaske endnu mere berettiget — havde den forud-
nga Heine gaaende Bog ›Inga Heine, en Nutidsfortælling‹ (tre Oplag) med Motto: »Lidelsen er en Livsværdi — ligesaavel som Lykken.‹ I kunstnerisk behersket Stil er Forfatterinden — maaske til sin egen Forbauselse — naaet højere her end i sine Vers. Prosaens Krav til jevn og ædruelig Skildring har beklippet hendes vide Vingefang,

tvunget hende indenfor et let overskueligt Jordsmons Grænser og ladet hende se Fænomenerne paa nærmere Hold. Derfor turde »Inga Heine« vel egenlig være bleven hendes bedste Bog.

Den Slægt, der med megen Skyndsomhed havde tilegnet sig Naturalismens Ideer og Methode, oplevede efter forholdsvis kort Tids Forløb den naturnødvendige Reaktion. Man havde med hidsig Hast opbrugt de forhaandenværende Emner, og Fremstillingsformen tillod ikke megen stilistisk Variation. I sin Afhandling om Filosofen Nietzsche 1889 udtalte G. Brandes som sin Formening, at Skjønlitteraturen nu lovlig længe havde tæret paa Tanker, der vare blevne fremsatte og drøftede i det forrige Aarti: »man tumler stadigt med de samme Lærdomme, visse Arvelighedstheorier, lidt Darwinisme, lidt Kvindeemancipation, lidt Lykkemoral, lidt Kultus af Folket osv.« Han raader til at komme bort fra dette Almindelighedernes Niveau og udtaler Haabet om en ny Generation af Forfattere, der, kastende Vrag paa Uniformiteten, vilde stræbe efter at uddanne det egne, personlige Naturel til »en Særhed, en Selvstændighed, en Trods, en adelsvældig Eneraadighed«, der kunde stille dem i Højde med Samtidens ejendommeligst udrustede Aander.

Denne det litteraire Stavnsbaands Løsning blev hilst med Glæde af den yngre Forfatterslægt. Man fik Lov til at »se sig ud« og vælge sine Forbilleder efter egen Tilbøjelighed og Stemning — det er nemlig stadig fremmede Mønstre, der give Impulsen. Nogle fandt i en Maupassants klare og klogt beherskede Stil den passeligste Form for en skeptisk, stundom med lidt Følsomhed blandet Betragtning af Livets løjerlige Færd — en Enkelt gik i drastisk Skildring helt tilbage til Rabelais. Varmere, men mindre klare Gemytter paavirkedes af den saakaldte Symbolisme og førtes ad dens Baner ind i en fransk Romantik, der var endnu mere taaget og supranaturalistisk end den tyve Aar tidligere saa ivrigt bekæmpede tydsk-danske — med den hvide Lilie som Skjoldmærke istedenfor den blaa Blomst. Og for at Ligheden mellem Gammel- og Nyromantikerne skulde blive fuldkommen, gjentoges for Nogles Vedkommende den Bevægelse, der førte fra Poesien ind til religieus Spekulation og katholsk Konversion. Men som det heraf vil sees,

kommer det individuelle Forfatterpræg mere til sin Ret mod Aarhundredets Slutning, end da det ved Gjennembrudskampens Begyndelse gjaldt at stride i sluttet Række. (Se om denne nyere Digtning C. E. Jensens Karakteristiker af »Vore Dages Digtere«, 1898, og Aage Matthison-Hansens »Nutids-Lyrik, i Udvalg med Biografier«, 1899.

:d Ipsen. Paa en Overgangsplads mellem det Nyere og det Nyeste staaer ALFRED IPSEN, født paa Christianshavn 17. Marts 1852; hans Faders Navn var Buntzen, men som »Kolerabarn« blev han halvandet Aar gammel taget i Huset og senere adopteret af Pastor Ipsen i Hobro-Egnen. 1872 blev han Student fra Aarhus og fem Aar senere theologisk Kandidat. Men Studiet havde, som det jo hænder, gjennem Tvivl og Selvtænkning ført ham bort fra Kristendommen; efter at have passeret et kierkegaardsk og et grundtvigiansk Stade, løb han foreløbig ind i Fritænkeriets Havn, stadig dog arbejdende videre paa at uddybe sig en Livsanskuelse, der kunde bringe harmonisk Ligevægt mellem Tankens Stringens og Følelsens Idealitet. I Litteraturen debuterede han 1880 med det S. 619 omtalte polemiske Digt til Hyldest af G. Brandes. Men længe blev han ikke staaende roligt paa denne Side. Det gik ham formodenlig som den spekulative Stenslager, han lader optræde i sit dramatiske Digt »Mefistofeles«; ogsaa denne brave Filosof har engang løbet Storm mod Theologien, men — siger han — jeg opgav Kampen, »for jeg fandt, at de, som kom efter mig, var saa uforstaaende af lutter Forstand, saa dogmatiske af lutter Mangel paa Dogmatik, saa unaturlige af lutter Naturforgudelse, saa blinde i deres Angreb paa det, jeg dog havde kjendt som en Aandsmagt, at jeg blev tvivlende i min egen Tvivl. Jeg blev hængende mellem to Tider, og saa blev jeg ene.« Eller, som det hedder i en Sonet fra en senere Tid:

ALFRED IPSEN.

Hvert Land paa Jorden producerer Sit:
i Tydskland producerer man Kanoner,
i Rusland Hampereb, i Schweiz Pensioner,
i Frankrig Ministerier *en suite*.

I England Kul, i Holland Skraa og Sprit,
i Spanien Appelsiner og Citroner,
i Polen Jøder, Sverige Mormoner,
Tyrkiet laver os en stor Fallit.

Italien har de lifligste Sardiner,
fra Norge kommer ranke Mastetræer,
fra Grækenland Korender og Rosiner.

Sin Specialitet de dyrke hver.
Men Danmark da? Hvad produceres der?
I Danmark produceres der Doktriner.

1883 udgav Alfr. Ipsen sin første Digtsamling »Ad grønne Stier«; Indholdet er blevet til i Løbet af en Del Aar, og — hedder det i et Par Indledningsord — »man vil fra dette Synspunkt finde mere undskyldeligt, hvad Uoverensstemmelse de fremvise i Stil og Stemning, ja selv i Tankegang, hvis man maatte finde nogen saadan.« Her findes det skjønne Digt »Naar Dødens Skygger mørkne«, den muntre Capriccio »Advarsel« og et saa ægtefødt lyrisk Udbrud som dette: Digte.

I Roser, i Roser vil jeg køle min Pande,
naar Hjernen af Tanker er udbrændt og hed,
i Bladenes aarede, blaanende Rande
mit Hjerte vil glemme, hvad der saared og sved.
I Roserne gule
vil sin Længsel det skjule,
i Roserne røde
skal dets Tungsind forbløde,
men Roserne hvide
vil jeg hviske min Kvide;
thi i Roser, ja i Roser vil jeg køle min Sjæl.

En ny Samling udkom 1884: »Sonetter og Sange.« Sonetten er et Yndlingsmetrum for Alfred Ipsen; »han spænder ud de fjorten vante Strenge« med sikker Haand, og »som Sangbund lægger han sit eget Sind.« Denne Forkjærlighed hænger sammen med et afgjørende Træk i hans Digternatur: grublende og granskende, som han er, har han i denne skarpt begrænsede og kraftig leddelte Form fundet den tættest sluttende Ramme om de Stemninger, Betragtninger, Maximer, han vil give poetisk Udtryk. Det er ligesom Knapheden i det lovbundne Skema fremtvinger Modenheden i Dommen og dens Affattelse; ialfald er Sonetternes Ideindhold ganske

anderledes afklaret og sigtet end f. Ex. Godtkjøbspolemiken i Digtet »Bort med de sorte Skoler« eller den oversvulmende Fraseflom i »Arv« med dets Repetition af Firsernes gængse Talemaader om den forudgaaende Slægts Uselighed og dens Ansvar for de Efterkommendes kranke Lykke. 1887 kom det dramatiske Digt »Mefistofeles«, Ipsens største og idefyldigste Arbejde. Navnet maa ikke forstaaes paa sædvanlig Maade; Mefisto er her ikke den fra det Gode frafaldne Aand, der stadig fornægter — han er vel tvivlende, men nærmest som det kritisk sondrende Princip, der skaffer Plads og viser Vej for den søgende Sjæl. Vincens, Digtets kæmpende og, som Navnet viser, tilsidst sejrende unge Helt, priser ham derfor som sin »strenge Lærer«, da han gjennem Tidens vildfarende og mod hinanden stridende Tankeretninger omsider er naaet til en fast Livsanskuelse, ud fra hvilken han kan begynde den kommende Slægts Opdragelse, idet han

Mefistofeles.

vil værge den, saa godt han kan,
for det, som er Nationens største Fare,
Fantasteriet, denne gustne Mare,
der længe nok har hærget i vort Land.
Derfor Fantasteriet ud af Skolen,
af Hjemmene, af vore Smaabørns Leg,
hvor saa vi møder det, ad hver sin Vej,
i Uniformen som i Præstekjolen,
og naar det sprænger frem for slappe Tøjler,
paa Folkemøde og i Rigsdagssal,
ja overalt, hvor det vort Folk kredenser
sin Drik i brede Frasers Festpokal.
— Og spørger Du, hvormed vi da skal mætte
et Folk, der ammedes ved Eventyr,
som endnu graadig strækker sine Hænder
ud mod de rosenrøde Taageskyr,
saa svarer jeg: ved Kundskab til det Bedste,
som gode Mennesker har tænkt og gjort,
og der skal ikke være noget Stort
undtagen dette Store: Elsk din Næste!

1889 udkom et Bind »Fortællinger« (heri den mildt vemodige »Præsteskifte i Krogsted« og den satirisk skjemtende »Trofasthed«), 1892 en fri digterisk Bearbejdelse af den gamle Roman »Flores og Blanseflor« og 1894 »Ekko, en Samling Digte«. Et af de første (»Nutids-Psalmer« I) giver os Digterens Dom over de nye Forhold, hvis Brud med det Gamle han selv var med til at bringe

sin festlige Hilsen, men som behage ham mindre og mindre, jo ældre og modnere han bliver:

Snart er Smilet forsvundet,
hint store, gammeldags-aabne Smil,
og i dets Sted har vi vundet
Spottens broddede Pil.
Vi smile ad vore Fædre,
Der aldrig har svimlet ved Tvivlens Elv,
vi bygge os Verden bedre —
Blive vi bedre selv?

Mændenes Miner er mørke,
lidt sygt er Smilet om Kvindernes Mund,
vor Dag er en svidende Tørke,
vor Nat er et Feberblund.
Igjennem vor Hjerne jage
Tanker med hidsende Hast,
vi spejde mod Hvilens Dage —
Kommer der eengang et Rast?

Fremskridtskæmpernes Mangel paa Pietet og Fordragelighed er ham inderlig imod (Digtene »Maaske bør som Læge man være haard«, »Det staaer skrevet hos Moses« o. fl. a.), og det var i Konsekvens med Aanden i denne Digtsamling, at Alfr. Ipsen nogle Aar senere rejste Kampen mod den radikale Litteratur. 1898 udkom »Fra Fantasiens Land«, fem metriske Fortællinger (»Guldspindersken«, »Armidas Have« o. a.) For det Anckerske Legat, som tildeltes Ipsen 1889, opholdt han sig længst i Holland og England, med hvis sociale og litteraire Forhold han er i en sjelden Grad fortrolig, ligesom det Sunde og Beherskede i disse Folkeslags Karakter ejer hans fuldeste Sympathi. Om Holland skrev han 1891 en Bog, som skaffede ham mange Venner i det omtalte Land.

VIGGO STUCKENBERG, Næstsøskendebarn af Kaalund, blev født den 17. Septb. 1863 paa Vridsløselille Straffeanstalt, hvor hans Fader var Lærer, kom som Dreng til Kjøbenhavn, gjorde femten Aar gammel et Orlogstogt med som Lærling, blev Student 1884 og lagde sig efter Theologi og Sanskrit, men afsluttede ikke disse Studier. Som Treogtyveaarig udgav han sine første »Digte« (1886). Naturstemninger danne den overvejende Del af Emnerne, og der er Lethed og Friskhed i det lyriske Udtryk, hvad enten Vaarbruddet og Sommerfylden besynges eller Digteren til en Forandring paakalder »den store Spotter« Efteraaret og i trodsigt Mismod foretrækker »dets sanddru Spot, dets ægte, kolde Død« for »Somrens falske, hede Glød.« En satirisk Evne aabenbarer sig i let skjemtende Digte som »En moderne Petrus«, »Serenade« og »Vaarstemning«; den haves naturligvis ogsaa til Raadighed, hvor Stuckenberg.

det gjælder Polemiken mod Firsernes politiske Begivenheder, men her er det dog mest en ungdommelig ophedet Pathos, der har Ordet i Digte som det om Kristiansborg Slots Brand, hvor »Ilden var Præst og Liget et Slot« — og »Præsten var Barn af en frisindet Slægt«, eller i Opraabet »Spring ud! Du lille Danmark!« og Novemberdigtet 1885, hvor »Danmark er blevet en Tigger, fattig og ussel som faa« — det ligger »bastet paa Lejet, bundet for Slag og Spark«, og tør ikke engang stønne. Stuckenbergs anden Digtsamling »Flyvende Sommer« udkom først tolv Aar senere, 1898. Ogsaa her afgive Naturfænomenerne langt de fleste Motiver: »Midvinter« og »Højsommer«, »Løvspring« og »Efteraar«, »Fuldmaane« og »Aftensol«, »Skumring« og »Skygger«, »Klinte« og »Vildvin« — for at nævne nogle af Navnene paa Samlingens toogtredive Digte. Naturbetragtningen fremkalder eller understøtter Digterens Stemning, hans Kjærlighed eller Mismod, hans Længsel eller Erindring, men den benyttes aldrig som Staffage for en Handling, knyttes ikke til noget episk Stof. Stuckenbergs metriske Digtning er pur og skær Lyrik, tilmed af en egen sart Lød og vage Omrids. Blegt Maaneskin paa Sne, og med alt dette Hvide som Baggrund en bleg, hvidklædt, slank Kvinde: det er Stuckenbergs lyriske Muse; eller hun staaer matlysende imod »en glasblank Luft af kølig Dugduft fuld«. Denne Lyrik udtaler med dæmpet Stemme vemodsfulde Ord:

VIGGO STUCKENBERG.

Jeg stirrer mod en Stjerne,
den blinker mig imod,
som vilde den saa gjerne
mit Hjerte være god.

Men altfor fjernt den straaler,
og altfor højt den staaer,
som en bedrøvet Hilsen
dens Smil mit Hjerte naaer.

Det er, som var den Solen
fra Somrens Blomsterstund,
der svinder som et Sandskorn
paa Nattehavets Bund.

Mellem de to Digtsamlinger ligger en Række Fortællinger og dramatiske Digtninger. Stuckenbergs episke Stil er i Slægt med hans

lyriske; den holder af at hvile i Stemningen, den har bløde, vuggende Bevægelser og kan stundom give Anledning til Benyttelsen af den Ytring, som den naturlige unge Pige i »Sol« henvender til den poetiske Vognlakerer: »De har faaet saa mange besynderlige Ord i Munden i den sidste Tid.« Den brede Dvælen i Skildringen af Lokaliteter og Interieurer er en Efterligning af den samtidige Novellelitteraturs Fejlgreb (S. 650) og virker trættende, hvor den ikke gjør et komisk Indtryk, som f. Ex. i »Asmadæus«. En Kat lusker over Vejen — den har ellers intet med Handlingen at gjøre, men maa dog beskrives omstændeligt:

»Da den saae Asmadæus, stod den stille, Øjnene blev saa sorte som et begaaet Mord, derpaa langsomt lyse som en uskyldig, nys udsprungen Skov; den hvide Hale løftede sig ivejret som en Blomst, man binder op; Tungen rødmede frem som fredelig Aftensol paa en Rude. Katten lagde sig, og i den lille Dal lød det, som snurrede en Rok paa en solbeskinnet Dørtærskel«.

I Fortællingen »I Gjennembrud« (1888) skal Student Jørgen With Pag. 128 øverst modtage sin Forlovede paa Kjøbenhavns Banegaard; hun ankommer først — skjøndt der ikke er meldt Togforsinkelse — Pag. 131 nederst, og de mellemliggende Sider anvendes til at beskrive Stationens indtil Trivialitet bekjendte Udseende. Bogens Emne er forøvrigt den attenaarige Ynglings erotiske Anfægtelser; det giver Lejlighed til et og andet Tidsbillede fra Firserne, bl. A. en ikke meget flatterende Fremstilling af »det unge« og »det yngste« Danmarks Færd i Studentersamfundet. Fortællingen »Messias« (1889) indledes med Skildringen af den liberale Oppositions Grundlovsfest i et af Provisorieaarene og tegner flygtige Portraitrids baade af Førere og Menige. Der gives et lidet tiltalende Billede af Datidens Ungdom: dinglevorn Holdning og sløvet Følelse, undtagen hvor der bydes stærkt krydret Føde; den begavede Mogensen, Studenten, der først vil være Skuespiller, kort efter faaer Lyst til Malerkunsten og derpaa beslutter at rejse til Brasilien, er et Paradigma, som synes at have Virkelighedens Liv. Helten selv, Georg Jansen, er noget af en Digter, slaaer sig en Tidlang paa Journalistik, kommer ilag med Socialismen og faaer verdensforløsende Tanker. »Jeg troer, jeg faaer udrettet Noget« — med denne hans Replik ender Bogen. »Fagre Ord, en Mosaik«, (1895, andet Opl. s. A.) er Historien om ungt Sværmeri og ungt Ægteskab, Skygge over Lykken og dybere gjenvunden Forstaaelse. Den

psykologiske Analyse er saa subtil, at man undertiden har ondt ved at forsone den med Virkeligheden, medens man fængsles af mangen fin Iagttagelse og af den omhyggelige Sprogkunst, hvori den er gjengiven. Den mørke Stemning i de to Fortællinger, som bære Fællestitlen »Valravn« (1896), er en Gjenklang af Folkevisens Ord om Ravnen, der flyver ved Aftentid: »den skal have den kranke Lykke, den gode kan ikke faae«. Den ene fortæller i en lang lyriskbevæget Monolog om et Ægteskabs Opløsning formedelst Mangel paa fuld Forstaaelse, den anden skildrer mere objektivt et Kjærligheds-forholds Opstaaen og tragiske Udgang. Fortællingen »Sol«, 1897, er ved sin Stilfarve, sine Stemningsanalyser og sin hele Ulegemlighed en af Stuckenbergs mest ejendommelige Digtninger; nærmere paa Livet kommer han den virkelige Verden i »Hjemfalden«, 1898, og »Asmadæus«, 1899; Humoren i sidstnævnte Roman har en Frodighed som ellers kun sjeldnere hos denne Forfatter. — I dramatisk Form har han skrevet »Den vilde Jæger«, 1894, et middelalderligt Motiv i romantisk Behandling, og »Romerske Scener«, 1895, antike Emner (Pontia og Tribunen Octavius Sagitta, — Ælia og Kejser Caracalla), udformede i Prosadialog.

Stuckenbergs gode Ven fra de unge Digterdage, JOHANNES
Jørgensen. JØRGENSEN, Søn af en Skibsfører i Svendborg, fødtes der den 6. November 1866, kom sexten Aar gammel i en kjøbenhavnsk Latinskole og syslede efter Artium og anden Examen dels med filologiske Studier, dels med Zoologi og Botanik, men kom snart ind i Journalistikens og de litteraire Interessers Kreds. Kun enogtyve Aar gammel debuterede han med en lille Samling »Vers«, (1887), som især vakte Omtale og Munterhed ved de forskruede Linier:

> Paa Rygmarvens hvidgraa Stængel skjælver
> min Hjerneblomsts tankefostrende Blade,

men som ved en nærmere Betragtning vandt Krav paa en alvorligere Interesse formedelst den virkelige Poesi, de gjemte: fine, tungsindige Naturstemninger, vemodsfuld Længsel mod Skjønhed og Fred, stilfærdig Resignation overfor Livets ustadige Omskiftelighed eller dets trange Ensformighed — en enkelt Gang afbrudt af en kjæk Pathos i stolte Rythmer som Digtet »Faust til Foraaret«. En Række Fortællinger begyndte 1888 med »Foraarssagn«, efter-

fulgt de følgende Aar af »En Fremmed«, »Sommer« og »Livets Træ« (1893). Det er smaa Bøger, men Fremstillingen er desuagtet trukken meget i det Brede ved omstændelig Lokalbeskrivelse og Medtagelse af alskens tilfældige Træk. Dette sinker selv for en ikke særlig utaalmodig Læser Handlingens Gang, men fremmer Naturmaleriets Anskuelighed; Forfatterens Blik og hans Stil er særlig udviklet i Retning af Landskabsskildring og den deri hvilende Stemning i Aarets og Døgnets Løb; især i »Sommer« udfolder denne Evne sig smukt og fint. At man ikke slipper for sære Ordsammenstillinger under Bestræbelsen for at finde det prægnante Udtryk, siger sig selv; en »purpurtung Lykke« eller en »vaad Lydløshed« er just ikke saa lige egnet til at fremkalde den tilsigtede Forestilling — men lad gaa; naar derimod »Nymaanen i tungtblaa Luft« søges anskueliggjort ved Billedet af »en askegraa Østers, der gaber med gyldent Gab« — saa turde dog vistnok en saa barok Illustration af et saa velkjendt Fænomen være en skadelig Overflødighed. Fortællingernes Emne er nogenlunde stereotypt: Provinsynglingens Ankomst til Kjøbenhavn, i hvis fristende Overfladeliv han forbruger sine bedste Kræfter, indtil han ender som en mere eller mindre havareret Existens. Især blive Kvinderne farlige for den paa Livsnydelse graadige unge Mand, og der hviler en lummer erotisk Duft over Skildringen. Navnlig i »Livets Træ«. Denne Fortælling gjennemtrænges af en næsten pathologisk interessant Erotomani, der overalt, i Naturlivet som i Mennesketilværelsen, næsten kun har Øje for Befrugtningens Akt og seer Undfangelsesmomentet som det Centrum, hvorom Alt kredser mellem Himmel og Jord. Men Bogens Indledning og Slutning belærer os om, at al denne med Virtuositet skildrede Sandselighed har den moralske Opgave at fremstille de sørgelige Følger af Udskejelserne, og Forfatteren har altsaa handlet som en Biedermann, ihukommende den gode gamle Sentens: »Wenn sich das Laster erbricht, setzt sich die Tugend zu Tisch.«

Johannes Jorgensen.

1892 udkom et Bind »Stemninger«, bunden og ubunden

Stil i skiftende Følge; Digtene ere gjennemgaaende værdifuldere end Prosaen, der byder paa stilistiske Underligheder som den, at Venus Anadyomenes »Legem svulmer i mager Skjønhed«, eller taber sig i det rent Bagatelagtige, f. Ex. Stykket »Vinter«, som her gjengives i sin Helhed:

»Jeg sidder i Bibliotheket, hvor der er varmt, og hvor Luften lugter af mange Mennesker. Rundt om mig er alle Hoveder bøjede mod Bøger. Gjennem Vinduet seer jeg Sneen falde ude i den øde Gaard.

Og jeg længes mod at sidde paa en Bunke Ellerafter midt ude i store Skove — med mit Ansigt friskt efter lang Vandren i fri Luft og med valne Hænder — sidde og se Sneens stille Fald mellem de stille Stammer«.

En Skizze eller Stemning som denne vil dog vist en nogenlunde opvakt Skoleelev uden særlig Aandsanstrengelse kunne præstere Magen til. En Gruppe af disse Penneprøver ere indordnede under Rubriken »Breve«. Titlen har ikke det mindste at sige, Fremstillingen har ikke Spor af den epistolariske Karakter, i hvilken to Personer ere tilstede: den, der skriver, og den, der skrives til. Men her findes nogle af Bogens finest følte og med størst Kunst udarbejdede Stykker: »Sommerbreve«, »Efteraar«, »Lykke« o. fl.

Omtrent paa dette Tidspunkt udgav eller redigerede Joh. Jørgensen Tidsskriftet »Taarnet«, der skulde samle de unge Poeter af den symbolistiske Skole og overhovedet Beundrerne af nyfransk Digtning (Baudelaire, Verlaine, Mallarmé o. a.); det maatte efter kort Tids Tilværelse gaa ind af Mangel paa Støtte. En for Digterens Udvikling betydningsfuld Nybegyndelse indvarsles paa samme Tid, først halvdulgt og tøvende i den ganske lille Fortælling — eller hvad skal man kalde den: Erindringsdrøm? Fortidsskyggespil? — »Hjemvee« ved Navn. Lutter Stemning, næsten uden Kjød og Blod. Og Stemningen faaer Luft i et Udsagn om Midtfiguren, i hvilken man lettelig gjenkjender Forfatteren:

»Bag Tingenes Farver og Former skimtede han et hvidt og forskjelsløst Lys — et Lys, som det vilde være Salighed at dykke sig i og at gjennemsvæve paa evige Vinger. I sin egen Sjæl fornam han en Gnist af dette hvide Lys. Han forstod som i et Syn, at hin Evighedsfunke brændte i hans Længsel mod alle fjerne Ting og mod Alt, som ikke mere var til. Og skjælvende anede han, at hans Pande var mærket med Evighedslængslens Kjendetegn, og at han var indviet til ikke at finde Fred, før den yderste Dag kom med alle Tings Fuldendelse«.

Denne apokalyptiske Tale fuldendes i Bogens sidste Replik: »Lykkelig den, hvis Sjæl finder Vejen hjem.« Endnu samme Aar

(1894) udkom Joh. Jørgensens Digtsamling »Bekjendelse« med Motto »*Per mortem ad vitam*«. Den taler om Længsel efter den svundne Ungdom og — ak! de mange tabte Timer. Karakteristiske Digte ere »Afrodite Pandemos« med dets Haan og Forbandelse over den alfare Vellyst, »Træthed» med dets Længsel »mod et lyst og luftigt Hospital med store, rene Senge langs høje hvide Mure« og »Bekjendelse« med Besyngelsen af Evighedens »store stille Skov«, dens »Hav i Fred« og Slutningslinien: »o Evighed, jeg er i dine Hænder«. End mere betegnende og afgjørende ere dog Samlingens Slutningsdigte: »Kaldæa« med dets Parafrase over bibelske Ord og »*Confiteor*«, der aflægger Skriftemaal for »den, der har læst«:

Mine Synder — Ord og Tanker,
Brøden, der i Hjertet brænder,
Blodet, der i Attraa banker —
Alting, Alting jeg bekjender.

Jeg gik vild i onde Egne,
hvor de dømte Aander færdes,
saa hvert Glimt af Gud maa blegne
og hver Sjæl i Nat forhærdes.

Aaret efter udkom »Rejsebogen«, delt i to Afdelinger: »Tydske Dage« og »En umbrisk Krønike«. Den første er litterairt og kunstnerisk den betydeligste, udmærket givne Skildringer af den gothiske Verden i et endnu af gammel Romantik opfyldt moderne Sydtydskland; den anden har størst — og næsten udelukkende — personlig Interesse ved at gjøre Rede for de stundom underlige Veje, ad hvilke Joh. Jørgensen faaer sin Livsanskuelse bragt i Havn hos den enesaliggjørende katholske Kirke. Han har truffet sit Valg mellem de to Dagstider:

Den hedenske Morgen, naar Sjælen hvælver
sin Himmel over en frugtbar Jord . . .
Den kristne Aften, naar Hjertet skjælver,
en Stjerne mod Nat, og kun Gud er stor . . .

Og efter denne Afgjørelse væmmes han over Tonen og Stikordene i den hjemlige Kreds, han har forladt:

»Længe efter skete det, at han sad hjemme paa en Kafé, mellem Mennesker, der gjaldt for at høre til de bedste i Landet — de klogeste, de finest dannede, de friest og klarest tænkende . . . Og disse Mennesker sad og saae ud paa Gaden og paa dem, som gik pyntede forbi derude. Og om hver Dame, der gik forbi, havde de en Uanstændighed at fortælle, og om hver Mand en Skændighed.

Derpaa tog de Aviserne og talte om dem, som nylig var døde — ulykkelige Mennesker, der havde lagt Haand paa sig selv . . . De talte om disse Selvmord, og en af dem sagde da klart og skarpt:

»Ja, vi maa jo efterhaanden komme dertil, at hvert Menneske selv bestemmer, hvorlænge han vil leve. Det vil blive ligesom naar man bestemmer sig til at tage en Kone — ikke Spor af mærkeligere.«

De Andre lo ikke engang, de bifaldt blot og drak af deres Glas. Og Giovanni [ↄ: Johannes], som havde hørt den mest fremskredne Visdom tale, rejste sig og gik hjem«.

Det første æsthetiske Udslag af den nyvundne Erkjendelse var Fortællingen »Den yderste Dag«, 1897. Den er skreven om en af Personerne fra »Livets Træ«, Digteren Niels Graff, og fælder Dommen over hans Egoisme. Han har efter nogle Aars Ægteskab forladt Kone og Barn, og Grundene til dette Skridt udreder han (i »Livets Træ«) saaledes:

«Jeg rejser, fordi jeg ikke kan holde ud at være i Ægteskab længer... Aa, hvis Du vidste, hvor jeg har lidt i disse mit Ægteskabs Aar under Huslighedens Kvaler. Spisestuen, Barnestuen, Kjøkkenet sivede som et stigende Vand ind i mit Værelses Fred og mit Arbejdes Helligdom . . . Tænk Dig at være indrulleret i den fattige Borgerligheds store Legion! Tænk Dig den Plage at bo i en dum Lejlighed, indrettet efter Grossererfornødenheder. Tænk Dig at have Tjenestepigevrøvl, at høre paa Hussladder, at pines af Urtekræmmerregninger, der skal betales, og Leje, der forfalder, og Afdrag, der skal erlægges til Tid og Time . . . I min Hjerne fødtes aldrig mere et blankt Billede eller et straalende Ord; mine Tanker materialiseredes stadig mere og mere, fik stadig vanskeligere ved at antage deres Astralform.«

Der ligger i Skildringen af denne Tilstand et Bevis for, at Forfatteren har følt og forstaaet den, maaske endog sympathiseret med den nerveuse Digters Raisonnement. Nu — i »den yderste Dag« — er det helt anderledes. Niels Graff stilles under Pligtens Belysning, og i sin Dødsstunds Fortvivlelse seer han sit forspildte Liv glide sig forbi som en Kjæde af selvsyge Handlinger, uden at han som Adkomst til Naaden kan pege paa et eneste Offer, bragt noget andet levende Væsen i Kjærlighed. Men da hans Sjæl staaer foran Evighedens Port og skuer ind i dens skinnende Uendelighed og han blandt dens Skikkelser seer sin Moder og sin Hustru og sit lille Barn — da falder han paa sit Ansigt, anraabende om Tilgivelse. »Og med ydmyg Fred føler han sig frelst — overgivet til det hvide Lyses smerteligt lutrende Magt — dragen langt borte fra ind mod det evige Livs Sol, mod Jesu Hjerte«.

Som Joh. Jørgensens Prosa i denne Fortælling har en dybere, mere høstlig moden Farve end i nogen tidligere, saaledes ogsaa hans Poesi i de 1898 udkomne »Digte«. Samlingens Indhold omspænder Tidsrummet 1894—98 og begynder med alvorsfulde, endnu

ikke direkte religieuse Stemninger for at ende med Gjengivelser af gamle katholske Hymner. Som Digte af megen Skjønhed i Følelse og Udtryk kunne nævnes »Aftenbøn«, »De profundis« (i Anledning af Paul Verlaines Død), »Livets Sang« og »St. Gotthard«:

Den evige Sne, den evige Sne
højt over de vingrønne Bjerge —
højt over Dalenes Lyst og Ve
og alle de Menneskedværge.

Den evige Sne, den evige Sne,
de lysende høje Tinder.
Den Is, som intet Tøbrud skal se
og aldrig for Solen forsvinder.

O evige Sne, Du skinnende Tind,
højt over de hede Dale!
Køl og styrk Du min Sjæl og mit Sind
som Skumring og Aftensvale.

Trediemanden i det unge Digterforbund, der i Midten af Firserne vilde skabe en ny dansk Poesi, var SOPHUS CLAUSSEN, født 12. Septbr. 1865 paa Langeland, Søn af den bekjendte Folkethingsmand Rasmus Claussen. Efter Studenterexamen og et Par Aars Ophold i Kjøbenhavn tog han til Horsens for som Journalist ved et Venstreblad at bekæmpe Regeringens Politik i Provisorietiden. 1887 udkom »i Kommission« hos et kjøbenhavnsk Forlag hans første Digtsamling »Naturbørn«. Titlen er ikke meget vejledende, undtagen hvis den muligvis skal antyde, at en vis ungdommelig Forsorenhed er en særlig udmærket Form for frisk Naturlighed; en saakaldet Naturdigters autochthone Oprindelighed besidder Forfatteren ikke, og den Samstemning med dansk Ølandskabs Linier og Farver og Toner, som han senere lægger for Dagen, er endnu ikke kommen tilorde her. Indholdet er lidet betydeligt: politiske Digte, hvis Satire forlængst har tabt sin Kurs, Programforkyndelser om Præstekjolens Afskaffelse, Indførelse af »en Livsanskuelse paa Elskov grundet« (»Navnet har jeg desværre selv ej fundet«) og en ny Poesi »om Kjød og Blod«, endelig erotiske Henvendelser til forskjellige »Piger«; i en af dem findes den tidt citerede Kaadhed: »Hvad er hundrede Kys af eet Par Læber mod at kysse hundrede Piger?« — senere hen i Digtet til Overflod multipliceret med 2: »Hvad er hundrede Kys af to Par Læber mod at kysse tohundrede Piger?« — Først tolv Aar efter, 1899, udkom Claussens anden Digtsamling »Pilefløjter«. Fremskridtet er — selvfølgelig — meget betydeligt. Kaadheden er bleven til Humor som i Digtene »Ringens Magi«, »Flammelille«, »Hvad jeg drømte om Natten paa Bjerget«; her er en opmærksom, frisk og frejdig Naturbetragtning, der seer Terrainet i dets store Træk og samtidig Soph. Claussen.

har Øje for de malende Enkeltheder; her er endelig en kraftigt mejslende Formgivning, der — blandt mange andre udmærkede Strofer — kan sammensvejse en fuld og fast Versbygning som f. Ex. denne om Digterens »Drømmedronning«:

Evig risler Tidens
vedbendgrønne Urne.
Evig ung hun klæder
Trone og Kothurne.

Ofte har hun bedt mig
til sit rige Bord . . .
I vort Bæger spejles
Hav og Luft og Jord.

Men fremfor Alt er der, trods al Beundring for fremmed Digtning, en ægte dansk Klang i disse Digte. Klangen er ikke den samme som hos de gamle Digtere, der saae paa Jordsmonnet og dets Folk med ærlig, oprigtig Enfold og gav Billedet, saa Enhver gjenkjendte det som Udtryk for sin egen uudtalte Opfattelse; Studiet af fremmed Kunst kan stundom præge baade Billede og Sprog — men med denne Indrømmelse er S. Claussen den blandt sine Samtidige som bedst fatter og gjengiver Fædrenejordens Art og er mest i Slægt med dens Liv gjennem Tiderne. Den langelandske Muld hænger ham endnu under Skosaalerne. Der forekommer i »Pilefløjter« et i denne Henseende meget karakteristisk Digt: »Sommer«, tilegnet Joh. Jørgensen (dateret 1892). Vennerne optræde under Skikkelse af to Vandringsmænd; den første er mødig efter lange Rejser — han har »tørnet sin tørstende Hjerne tilblods paa Klodernes Gaader af Sten«. Den anden byder ham til Ro og Hvile paa sit Odelseje:

Sophus Claussen.

Velkommen til mit Godses Grund
baade nu og allesinde.
Velkommen under mine Valdnødtræer
og under mine grønne Linde.

Med Kvæg paa Marken, Heste i Stald,
mellem Hegn, behængte med Snerre,
sidder jeg her i min grønne Gaard
som en Plovjernsfyrste og Herre.

Til Aften silde mit Taffel staaer
med Sommerens Vin og Spiser.
Hver Nat gaaer der Dans i min grønne Gaard
til Giger og Folkeviser.

De Jomfruer binder og fletter deres Haar
og træder i Dansen med Glæde.
Men naar den almægtige Nattergal slaaer,
vil begge mine Øjne græde.

Jeg breder for Skjønjomfru min Ridderkaabe blaa,
løser hendes himmelske Fletning.
Hun straaler blond af Ungdom mod Natdybets Fløjl;
en Nattergal slaaer i en Tætning.

Mit Kongehjerte undres derpaa,
lytter til Skjønjomfruens Stemme.
Jeg hørte slig Røst i min Ungdoms Morgengraa,
den Pigestrube kan jeg aldrig glemme.

Jeg sidder da Skjønhedens Side saa nær
bag Lindes' Hegn og bag Gjærde
og seer, hvordan Verden derude staaer
og hvad nu d e r er paafærde.

Jeg tænker det alt fra min grønne Gaard
mellem Frugttræer og kalkede Gavle:
inddelt i Gaarde og Haver og Hegn
al Verden Tavle ved Tavle.

Saa, velkommen under mine Valnødtræer
og i mine Plovjernsriger,
ved Dagværk og Afteners dæmpede Dans
til Folkeviser og Giger.

Her hviler vi ud i vort Hjertes Magt
og tænker tusind Mile.
Du gaaer Dig træt de tusinde Mil
og finder dog aldrig Hvile.

De to lyriske Bøger omramme en Novelledigtning, som begyndte 1894, efterat Forfatteren havde været paa Rejse i Frankrig og Italien, med Fortællingen »U n g e B a n d e r«, indledet med det lyriske Forspil »Frøken Regnvejr«, hvori der fremstilles en vægelsindet og vanskelig Aprilsnatur Frøken Caty, formodenlig identisk med en senere baade paa Vers og Prosa optrædende Kitty, der

har voldet Digteren mangen Gjenvordighed, men ogsaa megen Fryd, og hvem han efterhaanden er naaet til at tænke paa som en for det nærende Livsbrød nødvendig fermenterende Surdejg. Selve Fortællingen skildrer en bedaarende ung Venstre-Journalists Don-Juan-Triumfer i den østjydske Kjøbstad Aasum -- »Syd for Aalborg og Nord for Aarhus«. Han ender som regulairt forlovet Samfundsmedlem, og Forfatteren sender hans frie og friske Færd de tungsindige Mindeord, at han »blev, saa underligt det ogsaa lyder, Bud om et Danmark, skabt til noget mer — — som omkom under lange Fødselsveer«. »Kitty« (1895), Historien om en paa Grund af Gemytsuoverensstemmelse uheldig Forlovelse, tegner Billedet af »Vinterkjæresten« som en drillende og i Længden uudholdelig Sammensætning af »Hjertenskjær og Dødsfjende«. Hvad der har Værd i disse Fortællinger, er Kjøbstadsbilledet, Opfattelsen og Gjenfremstillingen af Smaaverdenen i dens rare, hjemlige Omgivelser. Claussen vil ikke skildre med schandorphsk Realisme; han undgaaer det brutale Bulder, de groteske Figurer, foretrækker de stille Situationer og omgiver dem med en stemningsfuld Dis, saa man ligesom seer den lille By i en forskjønnende Taage, der hæver Virkeligheden op i en højere Sandhedssfære. »Antonius i Paris«, 1896, bringer en Suite feuilletonistiske Skildringer fra Seinestaden, mest om litteraire Forhold og Personer og affattede paa en Maade, der dels bevidst, dels maaske ogsaa noget ufrivilligt viser en naiv Rejsendes Forbløffelse overfor mangt et underligt Fænomen i den store fremmede By. Et italiensk Pendant til disse franske Rejsebilleder danner »Valfart« (1896): »Silvios Løgne«, »Højere end Alperne — dybere end Middelhavet«, »Siena—Rom«, »I Ligurien«). Skuespillet »Arbejdersken«, 1898, er bygget over et af Tidens mest brændende Spørgsmaal, men saa underligt uvirkeligt, ulegemligt, at Handlingen neppe bringer Problemets Forstaaelse saameget som et Hanefjed længere frem.

Michaëlis. Den kyndigste Kunstner blandt de Yngre, Herre over en Mangfoldighed af Udtryksmidler, om end ikke særlig stærk af Temperament, er SOPHUS MICHAELIS, født i Odense den 14. Maj 1865 af ubemidlede Forældre, men hjulpen frem til Studeringerne af Byraadet og den bekjendte Mæcen Apotheker Lotze, hvem han har bragt sin Tak i et varmt Mindedigt. 1884 tog han Artium og

1891 Skoleembedsexamen i Fransk, Latin og Tydsk. Romanske Sprog og Kunsthistorie have fornemlig fanget hans Interesse; han har oversat det oldfranske Digt »Aucassin og Nicolete« og skrevet adskillige Kunst-Essays. Allerede i Skoletiden udgav han en Digtsamling »Vintergrønt«, men fik sin egenlige litteraire Debut med »Digte« 1889. Her findes saa troværdige og stilfærdige Naturbilleder som i »Gamle Stier«:

Jeg kjender det knudrede Pilehegn
med de grøngraa, raslende Blade,
som skinne saa nyvasket blanke i Regn; —
og rundt om Markernes Flade;
jeg kjender den slyngende Snerlevaand
med den hvide duggfyldte Tragt;
og Gjærdets knejsende Kongelys,
og Grøftens mylrende Pragt;
og midt paa Stien den sorte Snegl:
de store Skræpper tilhøjre;
fra Marken dumpende Kølleslag,
naar Drengene Kvæget tøjre;
hist ude lidt kruset blinkende Vand —
en Dam, hvor Køerne vandes,
og Markernes grønne og gule Felter,
der alle af Pilehegn randes.

Bløde Barndomsminder og den vaagnende Drift til rationel Erkjendelse strides om Magten over den ganske unge Digters Sind. Som han ved sin Moders Grav udbryder:

Mig har Du fostret med Smil og i Graad,
jeg var dit Haab og dit Liv:
Endnu lever dit Haab og aander dit Liv!

siger han i Digtet »Evangelium«, at selve hans blinde Hug i Mørket mod Guds Tilværelse »beviser, at han lever — i min Tvivl og Frygt«; men han føler sig dog stolt over at have været med til at »støde til Gudestøtten, saa den livløs faldt«, og han bebuder sejrssikker en kommende Tid, da Mennesket vil »vove frit at vandre over Verden ud og ej sin sunde Lykke skylde nogen Gud.« Men som stemningsskiftende Lyriker kan han til andre Tider se dette Maal i en næsten uendelig Fjernhed; saaledes Digtet »Arv«:

Slægten vil bygge et Babelstaarn:
i Himlen skal ind der rykkes; —
det styrter i Grus; paa den sunkne Ruin
nye Babler der bygges.

Hvert Slægtled er et Gigantertog,
der stormer Olympen med Brag:
Evig den selvsamme Ungdomstrods,
der lider sit Nederlag.

Hver Morgen hejses i Solens Lys
Banneret — Fremskridtets røde;
mod Aften er det en falmet Klud —
og alle »de Unge« døde.

Men Kampen fornyes af næste Slægt
og tærer paany dens Marv;
— dog, Haabet at storme Olympen engang
er Slægternes evige Arv.

Et Par Prosabind fulgte efter Digtene. 1891 »Synd«, to Fortællinger ved Navn »Astrid« og »Nelly«, den første en net ung kjøbenhavnsk Borgerpiges Decadence formedelst Bekjendtskab med og Forliebelse i en gediegen »Skuffebedrøver«, en veltegnet typisk Figur, den anden en noget mere kombineret Skildring af de Forhold og Omstændigheder, der berige en ung Mands psykologiske Erfaring paa Bekostning af et noget letsindigt kvindeligt Væsens Fremtid. Begge Fortællinger gaa noget i det Brede, en Fejl, der dog er endnu langt mere fremtrædende i »Vanemennesker«, 1892; allerede Indledningens vidtløftige og ganske ørkesløse Debat om Kristendommen i vore Dage varsler ilde i saa Henseende, og ganske rigtigt: hvor der i Beretningens Løb nævnes Institutioner eller Begreber som Hedningemissionen, Kunstlivet, Ægteskabet, Pressen eller endog blot den litteraire Retskrivning, væves Raisonnementets Vadmel i de trivielleste Mønstre, saa Læseren staaer i Fare for derover at glemme Bogens paa sine Steder fine og rammende Polemik mod Vanemæssighedens evige Graat i Graat og let kan komme til at overse det ironiske Træk, at mod Bogens Slutning netop Vaneforholdet skimtes som den sandsynlig forestaaende Udgang af en usædvanlig, fra Dagliglivets Trit stærkt afvigende Episode i Hovedpersonens Liv. — En ny Digtsamling, »Solblomster«, udkom 1893. Saa lyst som Titlen er hele Indholdet ikke; ogsaa mørke Stemninger komme tilorde, i det Hele en Følelsens Bevægethed, hvis stærkt personlige Præg er disse lyriske Digtes bedste Fortrin. Som udmærket ved Emnets

Sophus Michaelis.

og Behandlingens lune Humor kan fremhæves »Gjensyn«; i et Digt til G. Brandes forherliges de Unges Mester som Befrieren og den bedaarende Taler. Efter denne Digtsamling atter en Fortælling, vidt forskjellig fra de foregaaende: »Æbelø«, 1895, Michaëlis' bedst kjendte og mest beundrede Arbejde. Allerede lige fra Begyndelsen af dristigt ved plastisk Kraft, forenet med malerisk Vælde: ung Sølver seer Jomfru Gro nøgen i Badet og vil bemægtige sig hende, men modtager et Hug i Panden af et gammelt Slagsværd, som hun har draget op af Jorden; føres senere fangen til hendes Faders Borgfængsel og skal til Forhøjelse af Pinen tilbringe den første Nat der i Selskab med den stolte Jomfru, han har villet krænke — i Sandhed, Carit Etlar kunde misunde Sophus Michaëlis to saa frodige Situationer! Forøvrigt ingen anden Sammenligning mellem de To end den, som Emnets Vildhed undertiden kan fremkalde. Udnyttelsen af de givne Motiver er helt og fuldt Forfatterens egen, Fremstillingsmaaden ikke mindre, Stilen maaske støttet op imod J. P. Jacobsens, men overdaadigere, vældigere; det flimrer formelig for Øjnene af luende Farver og spillende Lys, man omtaages af duftsvangre Luftbølger (og bliver maaske nu og da nøgtern igjen ved et lovlig paagaaende Billede, som naar det gjentagne Gange forsikres, at Skjønjomfrus unge Legeme havde en Duft som af modne Solbær). Handlingen er højromantisk. Den strejfer svagt Folkevisens Fortællinger om Runernes Magt til at vække Elskov, men kun for at omsætte denne ydre Dragning i en indre mystisk Sjæleanalyse, der skal forklare, hvorlunde fra den fangne Junkers Fængselskjælder hans Attraa og Længsel stiger op til Jomfruen i Højenloft og drager hende i søvngængerisk Extase ned til ham, saa hun bliver hans og føler sig Moder uden at have nogen Bevidsthed om Mødet. Megen Symbolik ruger over den ubetraadte Ø ude i Søen, forøgende det Heles poetiske Virkning, og mod dette Stemningsliv staaer med dobbelt Djærvhed og Kraft det ru Billede af middelalderligt Liv, særlig den vilde Ridder Sten Basses lyslevende Skikkelse.

Æbelø.

Af Samlingen »Sirener«, 1898, vil man særlig mindes Digtene med den personlige Adresse (J. P. E. Hartmann, Chr. Winther, Jul. Lange, H. Drachmann o. fl.) samt Oversættelserne af Baudelaire. Aar 1900 udkom Digtsamlingen »Livets Fest« og de legendariske Fortællinger i »Dødedansen« (Paven, Kejseren, Kongen, Ridderen, Bonden, Kjætteren).

N. Møller Er Michaëlis den farverige og mangfoldigt formende Renaissancekunstner, saa er det Antikens strenge Linier, der træde os imøde fra NIELS MØLLERS Digtning. Han er Borger i den frihedselskende og skjønhedsdyrkende atheniensiske Republik, men han er Spartaner af Herkomst og Temperament. Biografisk talt er han født i Svendborg den 11. Decbr. 1859 og Søn af en Skibsfører; herfra hans sikre Kjendskab til Sølivet — han kan beskrive Sejlmanoeuvrer og Navigation, som om han havde taget Styrmandsexamen. 1881 blev han Student, 1887 juridisk Kandidat, og Aaret efter udgav han sin første æsthetiske Bog. Hans originale Produktion har siden da kun været sparsom, men som Oversætter af Æschylos (»Agamemnon«), Sofokles (»Antigone«) og andre græske Digtere, af Robert Browning (»Granatæbler«) og flere engelske Forfattere har han ydet fortrinlige Bidrag til Litteraturens Befrugtelse fra fjerne Tider og nære Lande. I Modsætning til sin Samtids skrivende Ungdom, der overvejende tyede til franske Forbilleder, er Niels Møller mest paavirket af engelsk Digtning og Aandsretning: han kan være barsk som en cromwellsk Puritaner, stemningsblød som Shelley og filosofisk mediterende som Swinburne.

NIELS MØLLER.

To Bind Digte og to Bind Fortællinger ere hans originale litteraire Ballast. 1888 udkom Digtsamlingen »Efteraar«. Der er ungdomsbløde Stemninger i den, men mest præges den — som ogsaa Titlen antyder — af en mandig Høstfølelses Alvor, der kan hæve sig næsten til profetisk Pathos i saadanne Digte, hvor en Timons Menneskeforagt eller en Prometheus' Verdenskvide kommer til Udtalelse; karakteristiske Digte af denne Art ere f. Ex. »Ravnen«, »Sibilla persica«, »Il crepuscolo« o. fl. Stilen er ikke smidig eller let født, det knager og brager gjennem de tunge Rythmer med Konsonant- og Vokal-Virkninger, men endda uden Melodiens lyriske Fortryllelse. Paa samme Vis i den anden Digtsamling »Røster«, 1897. Vægtige Tanker og vanskelig Form. Exempelvis Digtet »Havrøster« med dets i hurtig Skiften forvirrende Billeder, dets farvefulde, men altfor rigelige Tillægsord, dets store Syn, som

Digterens Sprog dog er for sammenpakket til at give klar Anskuelighed.

Se, jeg har vundet mig Rigdom fra Oldtidens blegnede Dage,
samlet mig sorte Juveler af Nætternes skjælvende Barm —
Nætter, naar Skyheste hasted mod Lavmaanens rygende Lue,
Nætter, naar fygende Vover graaned og stivned til Is.
Dage, da Jevndøgns-Stormen ved Solsæt begyndte at true,
Dage, da Maagerne aarle vejrede Død og Forlis;
da var der Lyd et Sekund, og det døved de brydende Vover,
Raaben af modige Mænd, der forbitred i Dybet forsvandt,
Hvin af de grædende Drenge, som Vandene hvirvlede over,
Suk af graahærdede Gamle, der spejded mod Kimingens Kant!
Trods har jeg dødet og Eder, og dirrende Læber jeg lukked —
dem, der med spilede Fingre sig værged, til Øjet brast,
dem, der slog Armen om Brystet og sov og af Voven blev vugged,
alle jeg tog i mit Eje og holder dem lige fast!
Stolteste Skuder jeg hærged, der sejled hovmodige trygge,
frønnede Skrog, der dumdristig styred paa Havet ud,
enten for Ejeren voved af Armod sit Liv og sin Lykke,
eller for En sad hjemme og de maatte lyde hans Bud;
selv under Magsvejr jeg høsted, naar vældige væbnede Flaader
mødtes til Dyst og Døden hvisled i Blinken og Brag;
Mange jeg kjender, hvis Liden og Lod er forgættede Gaader;
jeg kun og Solen, vi veed det: der fejded et Skib uden Flag!
Mange faldt hede i Havet og syded som slukkendes Emmer,
Mange med visnende Kinder dreves ad Dødsplankens Vej,
sank og skreg og blev stille, og Søen tog deres Stemmer,
En farer hen til en Anden, og Alle er ens i mig,
vandrende ind i det Dunkle, der hader saalidt som ynker,
baarne ad navnløse Veje af Bundens fordølgende Strøm —
Alle med Panderne fured af tunge urolige Rynker —
plager dem Syn isøvne, og knytter de Haanden i Drøm? —
Alle med lukkede Læber og Alle med stivnede Tunger,
blinde, med stoppede Øren, dyssed i dybeste Blund. —
Dog har det Liv, hvad de mæled, det lyder, naar Søen sjunger,
raaber med Dødningerøster af Havets klagende Mund;
ud af de brydende Søkløfter bobler det, brydes det, stiger det,
hilser og hidser og kogler og ruller og dundrer og leer,
ind i det dragende Hvirvelsug synker det, rives det, viger det,
klynker og hulker og gurgler og kvæles og kan ikke mer.

Det Haarde og Tunge, der saa hyppigt er Udtryk for Kraften i Niels Møllers metriske Digtning, er som blæst bort fra hans Prosa. Den er klar og ren, naturlig og fri, og skjøndt han med Forkjærlighed beskjæftiger sig med Emner, der fordre den omhyggeligste Indtrængen i og Udredning af Menneskenaturens dulgte Sjælsrørelser,

udfører han denne Analyse uden at tage sin Tilflugt til nogen særlig subtil Sprogkunst med nydannede Ord eller søgte Vendinger. Man læser derfor med den gode Kunstfølelses Velbehag de to Bind: »Hændelser«, 1890, og »Koglerier«, 1895, tilsammen sexten Fortællinger om Personer og Forhold, der ikke ere af dagligdags Art, skjøndt de fuldt ud høre Livet og Virkeligheden til. Aldeles mesterlig er den knappe Beretning i »Kuling«, med lyslevende Tydelighed staaer Kapitainen i »Tømmerpladsen« os for Øje, den fine Ironi, hvormed Jeg-Fortælleren af »Sommerblæst« udleverer sig til Beskuelse, eller hvormed Slutningen af »Den brudte Ring« belyser den foregaaende Skildring, er Mønster paa diskret Kunst, og i »Taage«, »Spejlet«, »Gjæster« og »William« har Stilen klassisk Renhed og Klarhed.

laumüller. EDVARD BLAUMÜLLER, født den 12. April 1851 i Kjøbenhavn, blev Student 1870, paa et Tidspunkt da — som han siger i Kantaten ved Femogtyveaars-Jubilæet:

de store, fjerne Vidder
laa aabne for vort Blik,
og hvo der vilde fare,
fik gjøre nyt Bestik.
Det nytted ikke længer
at te sig gammelklog,
man maatte gaa i Lære
paany som Skolepog.

Begyndelsen var Kaos
med Kimens ramme Dunst,
men siden faldt der Klarhed
paa Videnskab og Kunst.
Der fremstod nye Mestre,
som pløjed Tankens Muld,
og vore Fædres Harpe
tog nye Strenges Guld.

Filosofikum tog han med en for alle Fag tilføjet særlig Udmærkelse, og Prof. Brøchner opfordrede ham indtrængende til at blive indenfor det filosofiske Fakultet, men Blaumüller valgte det theologiske, tog Embedsexamen og blev Præst først i Asminderød, senere i Kjøbenhavn. Som Digter debuterede han 1886 med »Saul, Tanker og Billeder«, der aabenbarede baade en original Tilrettelægning af det saa hyppigt for benyttede Emne og en udpræget lyrisk Kraft, parret med fin Smag og Skjønhedsfølelse. Kritiken, ialfald den konservative Presses, modtog Arbejdet med megen Anerkjendelse, men der hengik dog et Tidsforløb af otte Aar, inden Blaumüller, nogle lyriske Smaadigte fraregnede, paany mødte til Sangerstævne, dennegang med den store episke Digtning »Agnete og Havmanden« (1894, tredie Oplag 1898). Folkesangens Sujet er med megen Sindrighed lagt til Grund for en Fortælling om vor Tids

Brydninger for vor Tids Mennesker, udført i et let og naturligt fremskridende, klangfuldt og melodisk Versemaal, nu og da afbrudt af lyriske Indskud. Særlig disse sidste have en Dybde i Følelsen, en Fylde i Stemningen og en Klarhed i Udtrykket, der paa ubestridelig Maade godtgjør deres Udspring fra en ægte Digternatur. Naar Agnetes Dagbogsblade uvilkaarlig henlede Tanken paa Almas Breve, kan der ikke udtales nogen større Anerkjendelse af deres digteriske Værd, end at de ikke behøve at blegne ved Sammenligningen. »Agnete« skaffede sin Forfatter det Anckerske Rejselegat, for hvilket han bl. A. besøgte Palæstina; hans Ophold der er beskrevet i »Hellig Jord«, 1898. To Aar senere udkom »Dronning Hjerteløs, en Krønike«. Det middelalderlige Emne — Ebbe Sangers og Dronning Sølverlads Kjærlighedsforhold — er af de spinkle, men det er Historien om Tristan og Isolde ogsaa, og dog har den givet Stof til Rich. Wagners mest svulmende Musikdrama.

EDVARD BLAUMÜLLER.

Det er ogsaa — *sans comparaison* — Behandlingen, Udførelsen, det lyriske Hjerte og den lifligt syngende Tunge, der giver Blaumüllers Digtning dens Værd; en taktfuldt holdt gammeldags Sprogtone tildeler Versene Tidsfarvens Fynd, og i rask Følge skifter Billede med Billede, Stemning med Stemning. Omtrent samtidig med dette Eventyrdigt udkom en Samling blandede Digte under Navnet »Manddom«, 1900. Forfatteren hylder sine Ungdomslæreres videnskabelige Forkyndelse og Liv i Digte om Heegaard og Brøchner, og hvorvel han jo ikke er Spinozist, har han stor Forstaaelse af — og Trang til at deltage i — Filosofiens mod Erkjendelsen vendte Stræben. Paa samme Tid et mod det existerende Liv, mod dansk Folkeliv sympathetisk rettet Blik: Digtene »Sønderjydske Piger«, »Søndenfor Aa« o. fl.

Den blege Lyrik, anæmisk og uden Stivelse i Rygraden, har ogsaa sine Repræsentanter i dette Tidsrum, da dansk Skjønlitteratur skulde frembyde et Prøvekort over al udenlandsk Fabrika-

I. Rode. tion HELGE RODE, Dattersøn af Orla Lehmann, Søn af Gotfr. Rode (S. 465), født 16. Oktbr. 1870, var endnu ikke fyldt sytten Aar, da han debuterede som Forfatter i det af hans ældre Broder Ove R. stiftede Skandalblad »Piraten« (som, efter C. E. Jensens biogr. Skildring, »blev holdt over Daaben af Georg Brandes og Hørup«); senere fulgte han med over i det nystiftede og dengang ikke mindre skabreuse Dagblad »Kjøbenhavn«. 1891 udkom hans Fortælling »Styrke« — saaledes kaldet *qvasi lucus a non lucendo*, thi den handler kun om barnagtig Afmagt overfor ethvert Krav om ungdomsfrisk Kraftudfoldelse. Naar dens Hovedperson, den slatne Paul Linde, rækker sin Tilbedte Haanden, indgyder »selve hendes stærke og sikre Skikkelse ham den Forestilling, at hun ogsaa fysisk er ham overlegen — en Tanke, der for ham som for mange forfinede Mænd gjemte en overordenlig og hemmelighedsfuld Vellyst«; og naar han desuagtet mander sig op til at ville imponere hende, har han ikke Held med sig:

»Han rejser sig pludselig og gaaer med tunge Skridt — forat hun skal høre dem — hen til et Bord, hvor der staaer Flasker.

Han skjænker et Glas fuldt af Sherry og tømmer det.

Hun saae det ikke.

Et til tømmer han.

Heller ikke det saae hun.

Han tømmer det tredie.

Idet han holder det for Munden, strejfer hendes Blik ham. Et lille flygtigt Smil — saa er hendes Øjne langt borte.

Hun smilede. Hun fandt ham latterlig! Fortvivlet gaaer han ind i den anden Stue.«

Dette skal ikke være humoristisk Spot over den sølle Fyr, men inderlig Medfølelse med hans Lidelser. — 1892 udkom Digtsamlingen »Hvide Blomster«. Det er sensitive Planter, Mimoser der lukke sig til, naar man bag Billedet vil søge en Tanke, bag Stemningen noget fælles Menneskeligt. Digteren opsøger det Sære, som ikke ligger paa alfar Vej; han kan ikke finde nogen sammensluttende Ramme om sin Digtning — thi »snart er den sort og snart er den rød, og aldrig fuldstændig den Samme«:

Jeg elsker i Sjælen de dybeste Strømme,
jeg elsker de Taarer, der frem sig lister,
jeg elsker i Sjælen de særeste Drømme,
jeg elsker Klangen af det, der brister.

Jeg elsker Jubel mod Himmelborgen,
jeg elsker Længsel mod Aftenrøden,
jeg elsker Natten, jeg elsker Sorgen,
jeg elsker ogsaa min Angst for Døden.

Og stundom elsker han mest sig selv — eller forbavses som en Nyfødt over sit Jegs forunderlig rige Gaade, beundrer dette Jeg,

som om han var en Fichteaner *à la* Baccalaureus i »Fausts« anden Del:

Jeg — forunderlige Ord.
Jeg — Du dybe Ord.
Jeg — Du Verdens Midtpunkt.
I Dig samles alle Straaler,
i Dig faaer de Glans.

Jeg jeg jeg!
Jeg — Du flammende Lyn
paa en Uvejrshimmel,
Jeg — Du Evighedens Midtpunkt,
Du lysende Prik
i det grænseløse Mørke.

Jeg jeg jeg!

Jeg — Du har dyb Klang.
Jeg — Du har Toner lyse og klare.
Jeg — Du rungende glade Fanfare.

Jeg — en Flamme, som Sol ej kuer.
Jeg — saa straalende hvid en Vinge.
Jeg — saa blinkende blank en Klinge,
der gjennem Luftens Hvide luer.

Jeg jeg jeg!
Aa hvor Faa der dog fatter
den Jubel, der raaber
fra dette lyse Ord!
(o. s. v. næsten *ad libitum*).

1896 udkom paa norsk Forlag en ny Digtsamling. Paa Omslaget har Tegneren symboliseret den unge Digters Sanggudinde: i en diset Maaneskinsnat, som gjør alle Omrids taagede, svømmer en tugtig paaklædt Kvinde ude i Søen og spiller paa en mægtig Pedalharpe, medens hende lange hvide Slør svæver bagud henad Vandfladen. I Rodes Skuespildigtning — »Et Sommereventyr«, udk. 1897, »Kongesønner«, 1896, »Dansen gaaer«, 1898 — er der mere lyrisk Stemning end dramatisk Struktur, mere symboliserende Antydning end klar Karaktertegning; han vandrer gjennem det virkelige Liv, som om der hvilede en Taage over det; stundom forskjønner den Gjenstandene, men altid forandrer den dem. — Hans lyriske Frænde AAGE MATTHISON-HANSEN, født 20. Marts 1864, har udgivet sex Digtsamlinger — »Unge Sange«, »Nye Digte«, »Stjernerne«, »Blaaklokke« o. s. v. — tynde af Volumen og spæde af Indhold, ætheriske »som naar Maaneskin spiller paa Sne«, undertiden saa bagatelagtige, at man maa forbauses over den Mangel paa sondrende Evne, der har foranlediget deres Fremkomst for Offentligheden. Exempelvis de to Digte: Matthison-Hansen.

November.

Halvskjult bag slumrende Skygger
skimtes de regnsorte Trær
som strittende Knokkel-Fingre.
Krager i Grenene bygger,
jeg hører et hæst: »Mon frère!«
igennem Taagerne skingre.

April.

Himlen er blaa.

Over stubbede Agre
og sølede Veje

Regndraaber smaa
komme og gaa.

Mere Korpus er der i Præludiet til »Stjernerne« og adskillige af Digtene i »Blaaklokke«, en ejendommelig fin Skjønhed findes i »Børn«, »Stille Timer«, »Lyse Nætter« og andre Digte af den sidst udkomne Samling »Venusspejlet«, 1899. Forfatteren har lagt sig efter sinologiske Studier og heldigt fordansket adskillige kinesiske (ogsaa nogle engelske og russiske) Poesier.

Rørdam. Blandt de alleryngste Lyrikere er der to, hvis endnu ikke meget omfattende Produktion har givet gode Løfter og berettiger til saameget større Forventninger, som de selvstændig have stillet sig udenfor al skolemæssig Maneer og synge med deres naturlige Stemme. VALDEMAR RØRDAM, født 23. September 1872 i Dalby Præstegaard ved Tureby, tilbragte efter Artium et halvt Aar paa Askov Folkehøjskole og var derefter i nogle Aar Huslærer i Jylland, hvis Natur har sat saa stærke Mærker i hans Digtning. En lille Digtsamling »Sol og Sky« falder noget i det Almindelige og stilles ganske i Skygge af den 1897 udkomne »Tre Strenge«; men mellem de to Bøger ligger der ogsaa en af Digteren gjennemlevet alvorlig Krise, idet han i Sommerferien 96 blev angreben af en faretruende Brystlidelse, der fængslede ham til Sygelejet i et Par Aar. Efter Udgivelsen af »Tre Strenge«, der er skrevet under Sygdommen, uden at dens Friskhed har lidt derunder, traadte det Anckerske Legat hjælpende til i belejlig Stund, og et Ophold udenlands — Schwarzwald, Schweiz, Korsika, Italien — bragte den unge Digter nogenlunde til Kræfter igjen. Digtsamlingens Navn forklares af det indledende »Forspil«:

VALDEMAR RØRDAM.

Paa Landevejen hitted jeg en gammel Violin.
Da ingen Andre kræved den, saa kaldte jeg den min.

Iøvrigt var den brugelig, men Strenge var der ikke.
Saa raabte jeg paa Solen: »Du maa hjælpe mig at flikke!

Du kan jo sagtens laane mig af dine gode Strenge,
hvorpaa Du første Violin med Held har spillet længe!«

Den blege Kveld, den sorte Nat jeg fik og dertil Morgen,
men aldrig Dag, endskjøndt jeg bød mit Hjerte ham som Borgen.

De fire Strenges Mestere vil spotte mig maaske —
men Skjelmen gi'r, hvad ej han har. Jeg stryger mine tre!

Jevn og ukunstlet som Tonen i dette Digt er Grundklangen gjennem hele Samlingen. Paa ærligt Dansk tolkes ærlige Følelser og Stemninger, af dem der ere saa ældgamle, at de stedse blive nye, naar de bevæge en virkelig Digter. Man læse af Bogens første Afsnit, »Friluft«, et Par Strofer af Digtet »Paa Heden«:

I Lyng og Sand blir Gangen sen,
men styrker des mer — det trøster!
Og saa er Hvilen sød for En,
naar tæt mod Kvæld
man fandt et Væld
og dier af Jordens Bryster —
og lytter til Lyde fra Fugl og Kryb
og aner, hvor Verden er vid og dyb,
saa Sjælen groer
sig rig og stor
og taler med Tausheds Røster.

Jeg vandt mig Ven i Gaard og Hus,
hvor Ild over Arnen brænder.
Jeg sad ved Bord, jeg drak af Krus,
jeg tog og gav
paa Hjertets Krav
med ærlige, aabne Hænder.
Men aldrig jeg slog mig bag Mur til Ro,
min Hede, min Hede var fast jeg tro.
Var tomt mit Liv
for Barn og Viv —
den rigere Favn jeg kjender.

Eller Digtet »Septemberaften i Alleen« — en fuldtonende Rythme, rigt slyngede Rim, men alt stillet i den naturligste Tales, den reneste Stemnings Tjeneste:

Saa klar og fin som Æblevin
sig Aftenhimlen buer
og favner Kirkens ranke Spir,
hvis Guldfløj staaer i Luer.
Men Mørkning alt i Alleen faldt,
den fyldes af Fodtrin og Stemmer:
det unge Blod og den lette Fod,
som Sliddet og Sorgerne glemmer.

Hvor hist og her de grønne Træer
i Lygteskæret gløder,
der kan det hændes En at se,
naar To hinanden møder.
Ak, hvem der fik dette Solskinsblik
og voldte de rødmende Kinder,
og holdt en varm lille Piges Arm
som han, der med hende forsvinder.

Jeg veed vel den, som var min Ven,
dengang jeg ikke vilde,
men hendes Vej er skilt fra min,
og nu er Suk for silde.
Ak, Aftenro er kun sød for To,
den Ensomme tynges af Sorgen,
hans Blund er kort og hans Leje haardt,
han frygter for Dagen imorgen.

Ogsaa det skjønne Digt »Hos Bedstemor« kunde friste til Citering, men her maa det være nok at henvise til denne ligesaa klare som fordringsløse Perle i dansk Lyrik. Et episk Stykke har Samlingen i det fortræffeligt fortalte og sindrigt fortolkede Sagn om »Ole Hou

med det røde Skjæg«. Den større Vælde og der behandles i Digtet »Bjovulv« (1899), har n i den metriske Form. Versene tone som et Skc under løvfulde Egekroner, de ere nær i Slægt n Malmtoner, naar han fortæller »et Sagn, fuldvæ andet Sted, hvor Stemningen indrømmer det, s et Chr. Winthersk Sprogmetal. For Exempel de g Indsejling i Isefjorden:

Da blaanede der af Havet
et vildfremmed Land
med Klint og lyse Lunde;
det var den danske Strand.
Ud fra Kysten drev der
en Brise dem forbi,
de kjendte baade Kløver
og Skovmærker deri.

Et Gab i grønne Banker,
og der var Isefjord.
Tæt ved den vestre Tange
for fulde Sejl de foer.
Paa Marken stod de høje
graa Kampesten i Ring;
der holdt fra de ældste Tider
Danskerne deres Thing.

Mod Hjorteborgens Guldgavl
de retted deres Kaas;
højt over fjerne Lunde
bag Fjordens Bund den saas.
Den lyste som en Lue
mod Himlens højblaa Hvalv;
et Neg af blanke Straaler
stod derover og skjalv.

De foer over Voven,
men sidenhen krøb
de langsomt ind i Landet
ad smalt snoede Løb,

hvor Fiskeø
over de krat
og Vinden s
gjennem de

Hist og her
stak der en
i Sky med l
og dybtsprul
men over K
bar den et S
sit bløde br
som nys var

Og langs he
Hvidtjørnen
og rystede d
Smaablomste
De bitte hul
laa paa det
med Dønnin
de skyllede

Men stundom
hvor Askekr
gik sammen
med Fjerløv
og fra Mund
strømstride
ind i grønlig
over glidend

Læser man Versene højt for at nyde deres lifli tillige faae et forstærket Indtryk af den Anskue den unge Digter raader over: Sejlleden skildres lede, afløsende men ikke fortrængende hinande

seer Sceneriet for sit Øje, er det samtidig ligesom man fornemmer de udlændiske Vikingers Undren over det for dem fremmede Landskab. Denne Evne til at male Rummet giver sig atter og atter Vidnesbyrd i »Bjovulv« — som et andet Exempel kan anføres Skildringen af Kong Ros Hal:

Saa højt var Salens vældige Loft
som Egens susende Toppe;
Svalerne fløj og kvidrede der,
de var knap til at se deroppe —

og den er ledsaget af en ikke mindre plastisk Styrke, hvor det gjælder at fremstille Menneskene i bevæget Handling; Bjovulvs Kampe med Troldtøjet give rig Lejlighed til at lægge denne Billedets Livagtighed for Dagen. — Fortællingen »Paa Højskole« (1898) lovpriser det jevne og sunde Arbejdes velsignelsesrigt opdragende Magt og indeholder omhyggeligt tegnede jydske Landskabsbilleder; i Interesse som ogsaa i kunstnerisk Værdi staaer den dog tilbage for den Aar 1900 udkomne »Karen Kjeldsen«, hvis fint og klart tegnede Hovedskikkelse man sent glemmer og faaer saa kjær, at man har ondt ved at tilgive den rettænkende og velmenende Klodsmajor, der i ærlig Fanatisme ødelægger en saadan Kvindesjæls paa eengang sarte og stærke Organisme.

I Blade og Tidsskrifter, mest i »Ill. Tidende«, havde LUDVIG HOLSTEIN — født paa Langebeksgaard i Omegnen af Vordingborg den 3. Decbr. 1864 — offentliggjort adskillig lyrisk Poesi, inden han 1895 vovede sig frem med en lille Samling »Digte«, trykte med stilfulde Typer paa tykt haandgjort Papir. Hans tidligere Produktion havde vakt de Agtpaagivendes Opmærksomhed ved Finhed i Følelsen, Fortrolighed med Naturlivet og en Form, der var omhyggelig, uden at være pertentlig. Man gjenfandt disse gode Egenskaber i de nye Digte, og som Samling muliggjorde de en samlet Opfattelse af Digterens Personlighed. Den er varmtfølende uden Lidenskabelighed, har aaben Sands for det Elementaire i Liv og Digtning, men ved Siden heraf det moderne Menneskes urolige Nerver. Man forstaaer, at et Træk i hans Elskedes Fysiognomi er de »nerveuse Øjne«, thi ligesom Gud skaber ogsaa Digteren Mennesket i sit eget Billede. Uroen afspejler sig i hans Stil: den er Holstein.

spørgende og frittende som et nyfigent Pigebarn, ynder Gjentagelsen som Udtryk for det Rastløse, er fin og blød som en ridderlig, men bekymret Beskytter; et let Strøg af den melankolske Ironi, som Verdenskundskaben afføder, giver den en egen tiltrækkende Ynde. I det nysnævnte Digt — »Alfs Veninde« — tegne nogle af disse Egenskaber sig paa den nydeligste Maade i det tvangløse Parlando-Foredrag:

Vil I kjende min Veninde, hende, som jeg har kjær?
Hun har store, nerveuse Øjne, hun ligner en Raa, som flygter.
Den spejder til alle Sider og lytter, om Faren er nær —
den er altid bange for Noget og veed ej selv, hvad den frygter.

Hun søger din Sjæl i dit Ansigt og spørger, om Du er god,
om Du er ærlig, om Du kan elske? Hendes egen Sjæl ligger aaben.
Hvis Du vil, kan Du berøre den og saare den, hvis Du har Mod,
og se, hvorledes den bløder, for den ejer ingen Vaaben.

Hun elsker alle smaa Blomster og siger, de har en Sjæl.
De rene Stjerner elsker hun og siger, hun kan fornemme,
at Stjernernes stille Verden kalder paa hendes Sjæl —
og deraf, siger hun, veed jeg, at her har jeg ikke hjemme.

— — — — —

Hun siger, at vi skal mødes, at hun gjerne vil do før jeg
og beder Gud derom. Og smiler af hendes Ord jeg,
siger hun, at Gud kan ikke nænne at sige Nej — —
og smiler jeg saa igjen, saa siger hun: det troer jeg!

Men rives jeg fra min Veninde af den ubarmhjertige Død,
da besværger jeg Jer, Venner: Trøst hende i hendes Nød!
Hav Medlidenhed med hende! Vogt paa min stakkels Veninde!

Jeg vil sige Jer disse Tegn, at I skal kjende hende derpaa:
hun har store, nerveuse Øjne, hun ligner en skræmmet Raa,
hun er altid bange og søger efter En, hun ikke kan finde.

Med stor Virkning er Forventningens, Tvivlens, Længslens, Haabets Uro gjengivet i de to Digte »Efter Tilstaaelsen« I og II, Monologer af ham og hende, med ømt medfølende Ironi udmundende i det fælles »lad Skjæbnen nu bestemme«. Af anden Art er Foraars-betagethedens Feber i det muntre Digt »Martssolskin«. Men ogsaa Hvilen i de rolige Situationer tiltaler Digteren; han skildrer med Velbehag »Solskin i Stuen«, naar Støvatomerne danne en Lyskegle,

der staaer »som en Jakobsstige lige ind i Solens Rige«, eller han nyder i tryg Lykke Skuet af sin diende Dreng, der

med tykke Fingre
Brystets runde Hvælving knuger,
pustende i fuld Extase — —
som en Amorin, der suger
Saften af en Vindruklase.

Som Pendant til Faderglæden fortæller det prægtige Digt »Lisbeth« om Moderlykken:

Nu kjender Du kun Mælkesorg, som stilles ved mit Bryst.
Men hvis jeg vender Kinden til, saa troer Du, den er Brystet.
Og tørster Du, saa melder Du det strax med højlyd Røst
og drikker saa af Hjertens Lyst og sover mæt og trøstet.

Og dog er der saamange Ting, jeg kun kan sige Dig.
Vi to har snakket sammen allerede, mens jeg bar Dig.
Og det, som er imellem os, forstaaer de Andre ej —
og mindst af Alt mit Hjertes Tak og Fryd, fordi jeg har Dig.

1898 udkom »Tove, et Kjærligheds- [og Læse-] Drama i fem Akter«, hvis Handling »tænkes at foregaa paa Sjælland i en Tidsalder, som ikke hører Historien men Digtningen til«. Her er skær og sart Lyrik stillet Side om Side med grovkornet Realisme, og den til ingen Tidsalder knyttede Stil bevæger sig mellem Folkevisens Taleform og nykjøbenhavnsk Jargon (»frisk fra Fad«, »det er hørt«, »den er lidt for grov«, »det manglede s'gu bare« o. l.). Det shakspeareske Clowneri efterlignes, men mere i dets Snakkesalighed end i dets Vittighed, ja stundom faaer Dialogens groteske Antitheser endog et helt snurrigt holbergsk Anstrøg. Paa andre Steder har den belgiske Manierist Maeterlinck været det lidet heldige Forbillede. Digtningen maa nydes i sine mange skjønne Enkeltheder; som Totalitet er den ufuldkommen og gjør et altfor spredt Indtryk.

OSCAR MADSEN, født i Kjøbenhavn den 3. Novbr. 1866, var Oscar Madsen. en af sit Skoleholds bedst begavede og mest opvakte Disciple, da han 1884 blev Student fra Metropolitanskolen. Allerede forinden var han bleven paavirket af den litteraire Nybevægelse; som »halvvoxen Knøs paa de sytten« hang han »i anspændt, aandeløs Lytten« ved G. Brandes' Mund, naar han holdt sine Foredrag »i Theolo-

giens Sal — en Saul blandt bestalter Profeter.« Han sluttede sig til det radikale Studentersamfund, og i Anledning af dets Opførelse af P. A. Heibergs »Vonner og Vanner« skrev han en Fest- og Kampsang ganske efter Recepten:

Endnu har vi nok af Despoter,
af Stjerner og Nøgler paa Bag,
og Ordener paa Idioter
man hænger den Dag jo idag.
Hans Spot over »Indtog vi sander,
paa Gaderne flunker »de Blaa«,
og værdige Sønner vi saae
af Vonner og Vanner.

Men der, hvor den heibergske Svøbe
slaaer løs under lystige Knald,
vi lærer vort Fribrev at kjøbe
paa Aanden, som følge vi skal.
Ej mer de af Landet ham driver,
han bliver og kæmper med os,
til Tankerne, hvorfor vi slaas,
os Sejeren giver.

Paafaldende hurtigt lagde han dog Roret om. I Foraaret 1887 skrev han Digtet »Mellem Slagene«, i Aand og Form en fuldkommen skuffende kaalundsk Pastiche, hvori han formaner til Besindighed og stiller nogle Samvittighedsspørgsmaal til Rekruterne i »den evig unge Garde med Sandhedens og Frihedens Kokarde«:

Var det ogsaa Folkets Lykke, vi vied vor Hu,
traf dets Skuffelser, dets Glæder os hjemme?
Løfted os dets Skjæbne fra det flygtige Nu,
og dirrede dets Sorg i vor Stemme?
Var det ærligt vor Mening for dets Fremtid at slaas?
Eller drev vi bare med paa det Løse, paa Trods?
Stilled vi for Alvor til Paraden?
Eller søgte vi kun Sjouet i Gaden?

Og fælded ej vor Øxe en livsfrodig Skov
for at vise blot, at vi var de stærke?
Lod vi ej imellem den haarde Hestehov
— som Attilas — et Agerland mærke?
Sved vi ej en Hytte formange her og der?
Og plyndrede vi aldrig, vi, Kulturens egen Hær
— Pietisterne til skrækkende Exempel —
et ærværdigt og fredhelligt Tempel?

Isaafald, mener Digteren, var det raadeligst at »angre en fornægtende Spot, før Hanen for tredie Gang har galet«; det var jo muligt, man havde ladet sig forlokke af falske Profeter, og »har man ligget paa Maven for en aandløs Gudekrop, kan man børste sine Buxer og rejse sig op« —

der er stille Folk i Landet med Trang til bedre Trøst
end bare et: »Hæng i, Kjøbenhavner!«
Har vi revet ned i Kaadhed — nu bygger vi Bro:
Respekt for Folkets Minder, dets Skikke, dets Tro.

Meget af Madsens Lyrik er fremkaldt af Døgnets Spørgsmaal og Krav; han kom tidlig ind i Journalistiken og har betjent Blade af højst forskjellig Karakter og Anseelse. Deraf en Holdningsløshed, der gaaer adskilligt videre end den, der billigvis maa indrømmes den lyriske Digters Stemningsliv. Man kan i hans Digtsamlinger — »Den vilde Vin«, 1891, og »Decemberdrømme«, 1892 — træffe en litterair Pirat-Opsang fra Januar og et allerunderdanigst kgl. Guldbryllupscarmen fra Maj samme Aar. Hvad der karakteriserer disse Digte er mindre noget egenlig originalt Syn paa Fænomenerne end den meget lette Haand, hvormed de flydende og flotte Vers ere henkastede. Om virkelig og dybere Strømningsbevægelse vidne dog ikke faa Poesier, saasom »Fra Esromsø«, »J. P. Jacobsen«, »I Kloster«, »Natsværmer«, »Kør sagte, Kusk«, »Flyvende Sommer« o. fl.

Som Fortæller er Oscar Madsen i Besiddelse af et behageligt skildrende og underholdende Talent. Størstedelen af hans Produktion falder paa dette Omraade. Allerede 1887 udgav han en Samling »Noveller«, og 1890 udkom »En Vaage og andre Fortællinger«. Betydeligere, især som Tidsskildring, er Romanen »Glade Ungdom!« 1892. Den har som Midtpunkt og Hovedmotiv et fortræffeligt Digt, i hvilket den kun sexogtyveaarige Forfatter — thi man kan ikke undgaa at identificere Fortællingens Henrik Sten med Oscar Madsen selv — skuer vemodsfuldt tilbage paa de spildte Ungdomsaar:

Jeg spredte ud for Vindens Drys
de Ord, jeg skulde samlet paa.
Jeg sløsed bort i Smil og Kys
den Skat, som i mit Hjerte laa.
Jeg gav mit Guld, min Ungdoms Ret
paa Døgnets Afgudsalter hen,
til jeg en Morgen vaagned træt,
en Nar i Tiggerpjalter end.
Spildte Ungdom! Sonebod for Dig hver Dag jeg bringer,
mens lige kaad jeg Livets Dans med Graad i Hjertet springer.

Bogen har i en fremtrædende Grad Karakteren af en Række *confessions*: den fører ind i Firsernes litteraire, journalistiske og kunstneriske Interieurer og bringer et helt Galeri af Portraiter, der med stor Frejdighed ere holdte den samtidige Virkelighed saa nær, at Ingen kan tage fejl af Ligheden; alene det natlige Gilde paa Tivoli i Anledning af Fru Didi Heibergs Gjæstespil i »Kong Midas« indeholder et helt fotografisk Gruppebillede. — Efter »Glade Ungdom« fulgte den store Roman »Inga«, den fint og kvikt fortalte »Frøken Vandas Roman«, »Lysets Børn« med Scenerier fra den Udenlandsrejse, det Anckerske Legat havde sat Forfatteren istand til at foretage, »Lokes Hustru, Afsnit af et Skuespillerliv« o. fl. Indstroede i disse Prosabøger findes adskillige af Oscar Madsens bedste Poesier. — I dramatisk Form skrev han 1893 »Den flyvende Hollænder«, en stort anlagt Digtning, der er falden noget svagt ud i Udførelsen og hvis rimede Dialog med de altfor talrige Inversioner kunde have trængt til en yderligere Gjennemarbejdelse, inden den gaves i Trykken. Den lille Treaktskomedie »Grænsefolk«, 1897, er en ret bagatelagtig Fremstilling af en i scenisk Digtning forlængst trivialiseret Standskonflikt, og den tilstræbte Lokaltone er neppe heldig truffen.

Nansen. Gudernes Sprog synes at være fremmed Tale for PETER NANSEN, men dansk Prosa taler han med en fint tilsleben Tunge. Han er af jødisk Afstamning (»gamle Nathanson«, Berlingske Tidendes mangeaarige Redakteur, var hans Bedstefader) og født i Kjøbenhavn den 20. Juli 1861. Med Faderen, i sin Tid en meget anseet Artiums-Manudukteur, senere Præst, kom han i sin tidlige Barndom til Aalborg, derfra til Herlufsholm og dimitteredes privat 1879. Han kom saa at sige strax efter sin Ankomst til Hovedstaden ind i Journalistiken, og da i Efteraaret 1884 »Politiken« oprettedes, blev han under forskjellige *noms de guerre* en af Bladets talentfuldeste Medarbejdere, udrustet med den smidigste Evne til at tournere et Emne, stort eller lille, og servere det paa den pikanteste Maade, behørig tilsat med saamegen koldblodig Spot og respektløst Railleri, at den daglige Forargelse kunde vækkes, som den nye Avis lagde an paa at fremkalde, klogt beregnende, at gjennem den gik Vejen til almindelig Omtale og stigende Opmærksomhed. Allerede 1883, altsaa kun toogtyve Aar gammel, havde Nansen udgivet

»Unge Mennesker, Studier og Skizzer«, otte Smaafortællinger, hvis mandlige Type er den slappe, af Nydelser trætte og mætte Yngling, der dog trods al Skepticisme overfor alvorlige Livsforhold nu og da lider af moralske Tømmermænd og sentimentalt, men uden Kraft til Gjenoprejsning, mindes den tabte lykkelige Sindsligevægt. Efter den lille dramatiske Situation »Kammerater« fulgte 1889 »Korte Veje, Scener og Smaahistorier«, hvis Hovedstykke er det vittige Lystspil »En Bryllupsaften«. Maatte meget af denne Samlings Indhold betragtes som ret ubetydelige Penneprøver, fik man i Fortællingen »Et Hjem« en kunstnerisk komponeret og personligt virkende Bog. Ironien i denne Skildring af den ægteskabelige Trekant er behersket af den roligt lidenskabsløse Fremstilling, paa eengang skarp og afdæmpet, og forvandler sig mod Slutningen til kostelig Selvironi; for en Del taber det lascive Emne derved sin Braad, og en rettelig nydende Læser fængsles mere af Stilen end af Stoffet. Endnu større er dog den stilistiske Kunst i »Fra Rusaaret«, 1892. Den Brevvexling mellem forskjellige Personer, som er Formen for de fortalte Begivenheder, er paa den sikreste Maade og med ganske smaa Midler saa karakteriserende, at den Skrivende klart og levende lægger hele sin aandelige Beskaffenhed for Dagen, sit Kjøn og sin Dannelsesgrad, sit sjælelige Milieu ikke mindre end sine lokale Omgivelser. Det siges i Efterskriften, at virkelige Breve danne Grundlaget for Meddelelserne: »Korrespondancen er i alt Væsenligt ført, saaledes som den her fremtræder. Dog har jeg, for at den kunde faae en Slags kunstnerisk Form, strøget og tilføjet Et og Andet, paa enkelte Punkter omordnet Stoffet.« Saameget er ialfald tydeligt nok, at det er en personlig Gjennemlevelse, der taler til os gjennem denne Beretning om den unge Students Rusaar — eller rettere kun en lille Part af Rusaaret, thi fra han sidst i August kommer til Kjøbenhavn som en grøn Provinsialist og til han mod Slutningen af November afleverer sit Manuskript, har han allerede gjennemgaaet Puppetilværelsen og ud-

PETER NANSEN.

foldet sig til et moderne Menneske med radikal Samfundsbetragtning, erotisk Erfaring og en meget respektabel Vexelgjæld. Han faaer Ansættelse ved den videst fremskredne Journalistik og udvikler sig uden Tvivl i Aarenes Løb til det mondaine Overmenneske, som er Nansens Ideal og som han har skildret os i »Julies Dagbog«. Han er ekviperet efter »det moderne Fremskridts« Modejournal — »djærv og enkel Elegance: altid stram sort Redingote, med ventende Knaphul, dertil mørke, fintstribede Benklæder; tillidvækkende Korrekthed: velstrøget Silkehat, rødbrune engelske Hundeskindshandsker, høje lukkede Officersflipper.« Bag den tilknappede Frakke dølger sig et tilknappet Menneske, en Skeptiker og Ironiker, han er fornemt reserveret, giver sig aldrig hen, men kan dog vise en dæmpet melankolsk Deltagelse overfor Andres Skuffelser og Lidelser, uagtet — eller maaske snarere fordi han selv forlængst er færdig med alle Illusioner. Han regner med Verden, som den er, og tager som sin Ret, men uden Begejstring, de Nydelser, den kan yde. Hans Bord er kridhvidt duget og betjent af en tavs og paalidelig Opvartning; stærkt Lys og mange Blomster, forresten hvad Aarstiden har af Primeurer og dertil en udmærket, tilpas afkølet Champagne — der drikkes Masser af Champagne i Nansens Bøger, og med sybaritisk Kjendskab fremhæves de bedste Mærker. Denne overlegne Mand er uimodstaaelig for Kvinderne. De komme paa hans mindste Vink, ved det mindste Blink af hans mørke Øjne, og han har saamange Tilbud, at han er nødt til træt at træffe et Udvalg og remittere Resten; et gunstigt Tilfælde sørger for, at han stundom med glad Forbauselse opdager endnu en Rest af Ungdomsild paa Bunden af sit mødige Hjerte, og ved Hjælp af raffineret Arrangement blomstrer da Livets Lykke for ham endnu en Stund. Som Gentleman til Spidserne er han naturligvis diskret i disse Kjærlighedsforhold — til det Yderste diskret, undtagen naar han som Jeg-Fortæller i »Maria, en Bog om Kjærlighed« (1894) bogstavelig afklæder sin Elskede Stykke for Stykke for Læserens Øjne. Det er ikke for sin Dyds Skyld, at denne Bog er udkommen i tre Oplag og omplantet til udenlandske Forlag. Som beroligende Modgift og til dulmende Opbyggelse udkom Aaret efter Fortællingen »Guds Fred«. Thi Peter Nansen er en snild og kyndig Fløjtespiller. Han har Rythmer, hvorefter korsetklædte Bacchantinder bevæge sig med Lyst, men han kan ogsaa fremlokke

Toner, der smelte det højtærede Borgerskab, naar han har dets Bevaagenhed nødig. I »Guds Fred« skildrer han Manden, der er træt af det journalistiske Døgnarbejde, har Trang til at samle sig i stille Betragtninger, Higen efter Barndomsminderne og sentimental Længsel efter at dvæle ved sin Moders Grav (i »Den gamle Stue« siger Carl Ewald: »Har Du lagt Mærke til den Rolle, Moderen spiller i disse trætte Mænds Fantasier? i deres Bøger ... deres Elskov? Hun er Symbolet paa deres Tømmermænd, deres kraftesløse Anger. Hun skal dulme deres ormstukne Tanker« o. s. v.). Der er megen smuk Stemning i Billederne fra den gamle Limfjordsby, og der er skjøn og kraftig Plastik i Tegningen af den friske Ungmø, som er Skildringens Centralfigur. Et og andet behændigt Fleuretudfald mod visse moderne litteraire Strømninger giver Fremstillingen et eget Pikanteri. Nansens sidste Bog, »Judiths Ægteskab«, er en Roman i dialogisk Form og fortæller om et Ægteskabs Opløsning paa Grund af Hustruens uovervindelige Længsel tilbage til den Søle, hvoraf hun er fremgaaet.

I Tidernes Morgen nævnedes Nansen- og Esmann gjerne i samme Aandedræt. De vare paa det Nærmeste jevnaldrende og dukkede omtrent samtidig og — som hidtilværende Provinsbørn — med samme Pludselighed op i det kjøbenhavnske mondaine Liv som to smaa og smækre Elegants med fine Ansigtstræk og distingveret Fremtræden, altid omhyggelig toiletterede og paaklædte *à quatre épingles* efter nyeste Mode; ogsaa deres tidligste litteraire Optræden havde saadanne Lighedspunkter, at man let kunde forvexle den Ene med den Anden — ensartede Emner og ensartet Façon. GUSTAV ESMANN, født den 17. August 1860 og Student i Syttenaarsalderen, debuterede 1885 med »Gammel Gjæld«, to smaa Noveller om trætte Mænd og trættet Kjærlighed, Nydelse og Fortrydelse, fremstillet af den unge Forfatter med graanet Erfarings Medfølelse og Skepsis. Esmann er, som de kloge Børn, »forud for sin Alder«, og i hans Digtning træder en kyndig og diskret Ironi istedenfor stærkere Følelse; han er Herre over sit Sind og sin Pen og skildrer klart, hvad han klarøjet har seet, hvortil dog maa føjes, at der bag hans kølige Ironi ligger et varmere Kildespring af virkeligt Lune. Bogen »I Kjøbenhavn« er saaledes en Forening af skarp Iagttagelse og ægte Humor; den skildrer med Esmann.

Sagkundskab og Vid Væddeløbsdagen paa Eremitagesletten og Landliv langs Øresundskysten, den tegner træffende Billeder af kjøbenhavnsk Beaumonde som af kjøbenhavnk Demimonde — især denne sidste Skizze er kostelig ved Referatets tørre Lune. I »Hjort og Michelsen« ristes med ætsende Syre de typiske Træk af »gylden Ungdom« fra Firsernes Kjøbenhavn. Størstedelen af Esmanns Forfatterskab falder imidlertid indenfor det dramatiske Felt. Det lille Skuespil »I Stiftelsen«, som opførtes paa det kgl. Theater 1886, skildrer sympathetisk Gammeljomfrulivet med dets Pudsigheder og Særheder, dets stille Resignation i et vanemæssigt Stueliv, og som Pendant hertil fremstilles i »Pebersvende« de aldrende Herrers Afskedtagen med den skjønnere Del af Livsnydelsen. 1890 spilledes paa det kgl. Theater »I Provinsen«, Lystspil i fire Akter, en lidet kompliceret Handling, men et righoldigt Galeri af veltrufne Kjøbstadsfigurer, samlede om de to unge Skikkelser, som skyldes en let Reminiscens fra Topsøes »Nutidsbilleder«: den »dovne Dansker« Elben og den handledygtige Julie Brun. Med Treaktslystspillet »Den kjære Familie«, 1892, vandt Esmann sin store sceniske Succes; den muntre lille Intrige, hvis Skjemt kun et Øjeblik formørkes af en forbidragende Sky, de lettegnede, men lige ud af det kjøbenhavnske Bourgeoisi grebne Skikkelser, Dialogens lystigt flagrende Vid i Forbindelse med en fortrinlig Udførelse gjorde Stykket til en af Publikums Yndlingskomedier og har holdt det paa Repertoiret udover den halvtredsindstyvende Opførelse. Paa Nationalscenen er endvidere fremkommet Skuespillene »Theatret« og »Det gamle Hjem«, det sidste af varmere Lød og dybere i Tanken end noget af de foregaaende. Ved Aabningen af Studentersamfundets frie Theater 1891 spilledes »Enkemænd«, en Situation af nogen Lighed med den, hvorover Wied senere byggede sin »Minde-

Gustav Esmann.

fest«; samme Aar opførte Dagmartheatret det noget svage Toaktsstykke »Før Bryllupet«; de to Arbejder ere samlede i et 1891 udkommet Bind »Skuespil«. Dagmartheatret har endvidere spillet »Vandrefalken« og »Den store Maskerade«, Skuespil i fem Akter, 1895; det havde ingen Scenelykke og stiller vel ogsaa til Udstyrelse og anden Theatervirkning større Krav, end selv en ret udviklet Teknik kan efterkomme paa fyldestgjørende Maade, men det er som Læsedrama, ved sin Symbolik og sin rammende Tale baade i de komiske og de pathetiske Optrin, noget af det Betydeligste af hvad Esmann har frembragt. Kasino opførte 1893 »Magdalene«, Skuespil i fire Akter, en Folkekomedie med kras Virkelighed i en Række just ikke kræsent valgte, men af kraftig Effekt fyldte Optrin, afsluttede med en Slags religieus Apotheose à la den tydske Maler Uhdes realistiske Kristusoptrin. Endelig har Folketheatret fremført den Række løst sammenheftede, med ægte kjøbenhavnske Vittigheder spækkede Situationer, som kaldes »Alexander den Store«. Esmanns dramatiske Produktion har saaledes, som man seer, en ret broget Karakter; et fælles Træk for dens ædlere som for dens mindre ædle Bestanddele er Forfatterens hurtige Sands for Aktualiteten; han griber en Almenstemning, et Stikord, en Dagsbegivenhed i Flugten og binder den behændigt til sit Stykkes Handling eller Dialog; den snildt beregnede Virkning slaaer sjelden fejl, men Ephemeridens Flygtighed kan jo i Tidens Løb virke svækkende ogsaa paa Arbejdets solidere Egenskaber.

En behændig og heldig Dramatiker er OTTO BENZON, født i Kjøbenhavn den 17. Januar 1856, farmaceutisk og statsvidenskabelig Kandidat, Medindehaver af en betydelig Fabriksvirksomhed, ihærdig Sportsmand m m. Sit første dramatiske Arbejde, det fine lille Proverbe »Surrogater«, fik han i Saisonen 1881—82 opført paa det kgl. Theater. I samme Genre fulgte senere »Provisorisk« og »Tilfældigheder«; særlig dette sidste er et stemningsrigt og yndefuldt lille Skuespil, men alle tre ere de — i Modsætning til den af Herm. Bang inaugurerede begrædelige Proverbedigtning — friske i Følelsen og frejdige i Udtrykket, uden dog at mangle de rette, naturlige Ord for blød Inderlighed og dæmpet Vemod; Forfatterens stadig aarvaagne Ironi holder ham fjernt fra al Affektation. Som Kunstværker af ren og hel Støbning, om end kun af Volumen

Otto Benzon.

som elegante Nispsgjenstande, staa disse Smaaarbejder højere end den samfundssatiriske Komedie »En Skandale« (1884), der blev en saa enorm Succes for det kgl. Theater. Den er sammensat af lidt uensartede Bestanddele: en Dosis tydsk Rørelse à la Kotzebue, nogen dansk Godmodighed og en ikke ringe Portion kjøbenhavnsk Ondskabsfuldhed. Paa dette sidste Element gjenkjendte dens Bys-

Otto Benzon.
Efter en Tegning af P. S. Krøyer.

børn den som Kjød af deres Kjød og lyste den i Kuld og Kjøn. Det ætsende og æggende Vid og den rappe Slagfærdighed, som Forfatteren er i Besiddelse af, lagde sig end mere for Dagen i »Sportsmænd«, som Folketheatret opførte i 1891; den kjøbenhavnske Lokaltone er her som hist truffen paa en Prik, men er i sidstnævnte Stykke nok saa aggressiv og rettet mod let kjendelige Personer som Talerør for den chauvinistiske Pathos, Forfatteren vil tillivs. Med »Anna Bryde«, 1894, slog Benzon ind paa det alvorlige Ægteskabsdrama, men uden at finde det rigtig troværdige

Udtryk for denne Problemdigtning. Hans sidste dramatiske Arbejde Farcen »Moderate Løjer«, har viist sig at have en stor Theaterværdi, men kan ikke gjøre Krav paa litterair Rang.

Den meget frugtbare Forfatter CARL EWALD har siden sin Debut for henved en Snes Aar siden bragt mindst en femogtyve Bind til Verden. Der kan her naturligvis ikke være Tale om at gjennemgaa denne Boghylde i det Enkelte, men da Produktionen deler sig i bestemt afsondrede Grupper, vil det ikke være vanskeligt ved Hjælp af typiske Exempler at drage Trækkene i Forfatterens litteraire Fysiognomi. Carl Ewald.

CARL EWALD.

Han er født paa Bredelykke ved Gram i Sønderjylland den 15. Oktober 1856, Søn af Forfatteren H. F. Ewald. Student blev han fra Frederiksborg 1874 og var derefter en Tid Huslærer, Elev paa Landbohøjskolen og i nogle Aar Skolebestyrer i Kjøbenhavn. Tidlig fristede den nye Litteraturbevægelse ham ind paa Forfatterbanen; hans første Bøger faldt i Begyndelsen af Firserne: »I det Fri«, »Smaa Fortællinger«, »Smaalandske Noveller«, »Regel eller Undtagelse« (1883), der skildrer et frit samlevende ungt Pars haabløse Strid med Samfundsvedtægten. Novellen »En Udvej«, 1884, fortæller om den Skygge, en i et Øjebliks Sandserus begaaet Overtrædelse kaster over en ung Piges hele følgende Liv, samtidig med at hun gjennem Ulykken modnes til en sand og stærk Personlighed, som under modig Kamp mod sine Omgivelser og sig selv vedkjender sig sit Fejltrin og tager dets Konsekvenser. Den næste Roman »Lindegrenen«, 1886, har til Emne en gift Kones Dobbeltspil med Mand og Elsker; hun har ikke Kraft eller Mod nok til at træffe sit Valg og bringer med denne sin Sky for al sand Afgjørelse baade sig selv og de Andre i Ulykke. Omvendt er det i »Fru Johanne«, 1892, den utro Mand, der driver sin Hustru til Fortvivlelse.

Disse Emner vare mer eller mindre den gængse Problemdigtnings, og deres Behandling er saa nogenlunde lige ud ad Alfar-

vejen, uden at aabenbare nogen ejendommelig Personlighed eller dens Udtryk i en særlig Stilkunst. Som fuldtud original Fortæller optræder Carl Ewald først i »Den gamle Stue«, 1895. Den handler i videre Forstand om Traditionens Ret overfor det Nye, om Brydningerne mellem Fortids og Nutids Livskrav, i nærmere Betydning om denne Modsætnings Afspejling i Ægteskabet. I Oldefædrenes fornemme gamle Hus paa det store Torv har Slægt efter Slægt den afsondret beliggende Stue været det hellige Rum, hvor Mand og Hustru — og ingen, ingen Anden — mødtes til stille og fortrolig Tankeudvexling Dag for Dag. Deres Ætling Cordt vil overholde denne ærværdige Skik, men hans unge Hustru Fru Adelheid tilhører med sin urolige Livslyst den nyere Tid, hun tynges mere og mere af Stuens dybe Ro og dens Fortidsminders sagte manende Hvisken — tilsidst bryder hun dens Trolddom og flyver ud. Der er i Fortællingen liden Handling, men desmere Drøftelse; hvad der skeer, er ikke af udvortes Art og skyldes ikke ydre Impulser, det er en indre Bevægelse, der faaer Ord i Samtalerne mellem Cordt og Adelheid — og hele Bogen er kun en fortsat Dialog mellem de to. Dens Sprog er nænsomt stiliseret — en sprød Porcellainsstil som sart Udtryk for fine Sjæles Tanker, nu og da maaske nok lidt skruet. I »Cordts Søn« (1896), Fortsættelsen af »Den gamle Stue«, rykke vi et Slægtled længere frem. Hvor gammel og ny Tid forenes uden fuld Forstaaelse og gjensidig Hengivelse, bliver Afkommet svagt og forkrøblet. Saaledes er, i aandelig Henseende, Cordts og Adelheids unge Søn Finn: en længselsfuldt drømmende, goldt reflekterende Natur uden Evner til klart overlagt Handling, splittet i sin Villie fordi han vil forstaa alle Motiver og Betingelser. »I blege Folk forstaaer Alting, fordi ingen Tro blinder jeres Øjne,« siger den slægtstærke Cordt til sin Søn; »I er saa kjærlige og kloge, mener I. I dømmer mildt, I dømmer ikke, I veed, at Sandheden er intetsteds og allevegne. I har Rede paa hver en daarlig Tanke, I har havt . . . for altid sidder I og stirrer paa jeres egen Navle . . . og saa lader I Morderen løbe og Tyven gaa. Men man skal ikke forstaa Alting. Man skal vælge og dømme og forkaste. Gjør man ikke det, er der ingen Lykke i Verden og ingen Troskab og ingen Fred. Og kan man ikke hade, kan man heller ikke elske.« Men elske skal man, stærkt og paa gammel Vis, Manden i sin Vælde og Kvinden i sin Hengivenhed,

som det hedder i et af de smukke Digte, der ere indflettede i Fortællingen:

Elsker Du Bonden i hans lune lille Vraa,
skal Du sove i hans Seng, ved hans Bord tage Sæde,
skal Du lempelig og munter i Bryggerset gaa,
skal din Naal ikke ruste, din Rok ikke staa,
skal Du takke for Sol og for Væde.
— Men elsker Du Ingen, skal Du græde.

Elsker Du Sangeren, som Guldharpen slaaer,
skal Du tie til og lytte, naar han Visen vil kvæde,
skal Du møde ham i Engen, hvor Smaablomsterne staaer,
skal Du juble, naar han kommer, og smile, naar han gaaer,
skal Du binde hans Hu med din Glæde.
— Men elsker Du Ingen, skal Du græde.

Elsker Du Junkeren, som jager i Lund,
skal Du bede for din Moder og fly fra hendes Sæde,
skal Du give ham dit Hjerte og give ham din Mund,
skal Du tage af hans Hænder som hans Hest og hans Hund
dine Hug og din Ære og Æde.
— Men elsker Du Ingen, skal Du græde.

1898 udkom »Sulamiths Have«. Som Pesten drev Boccaccios unge Adelsmænd og skjønne Damer bort fra Firenze og samlede dem til Fortælling af Decamerones sindrige Eventyr, saaledes er det for Ewald »Sortsygen«, d. v. s. den pietistiske Kristendom, der slutter en Kreds af unge Fruer sammen om en frisindet gammel Grevinde (en nær Slægtning af Paillerons livskloge gamle Adelsdame i »Hvor man kjeder sig«) med hendes fra Omverdenen afsondrede Slot til Mødested. For at forkorte Tiden og som Modgift mod Hellighedssmitten — som dog flere af dem bukker under for — fortælle de tourvis hinanden smaa Historier om Kjærlighed à la Boccaccio og Brantôme. De ere holdte i en adstadig Krønikestil, bag hvilken det ofte meget vittige Skjelmeri med dobbelt Virkning stikker Hovedet frem. En direkte og meget skarp Polemik mod den indre Missions Præster og Lægmænd kommer tilorde i »Pastor Jespersens Juleaften«, ligeledes 1898. Handlingen er naturligvis arrangeret i Øjemedets Tjeneste, men indeholder utvivlsomt Træk, der stemme med Virkeligheden.

En helt anden Gruppe af Ewalds Skrifter have vi for os i hans paa en mere og mindre moden Ungdom beregnede Eventyr

og historiske Fortællinger. Man har strax været rede til her at fremdrage H. C. Andersens Navn som Sammenligning, men i denne Jevnførelse maa Carl Ewald unægtelig trække det korteste Straa: han mangler Forgængerens umiddelbare Naivetet og selvstændigt skabende Fantasi. For denne sidste Evne har han nu forsaavidt ogsaa mindre Brug, som det er paa et givet, existerende Grundlag, han bygger, naar han omsætter Dyrs og Planters og andre Naturfænomeners Væxt, Liv og Væremaade i barnlige Forestillingsformer, altsaa øver en pædagogisk Gjerning med poetiske Midler. Af »Bidronningen« f. Ex. belæres man paa underholdende Maade om Kubens Indretning og det fast organiserede Liv i dens Indre, i »Bøgen og Egen« anskueliggøres det, hvorlunde det førstnævnte Træ efterhaanden har fortrængt det sidstnævnte og truer det med total Udryddelse, i »Gøgen« udredes Sammenhængen med den populaire Fugls saa uretfærdig miskjendte Forhold til Afkommet, og i »Taagen« forklares Vandets forskjellige Metamorfoser, fra Kildespringet og Aaløbet til Taagerne over Søen, deres Skydannelse i Luften og Nedfald som Regn. Der er ingen Tvivl om, at Naturkyndigheden her er legemliggjort paa en Maade, der fæster sig i Læserens Erindring, og at der er nedlagt poetisk Evne i Skildringen, kan ejheller bestrides; men som Digtning betragtet vilde disse Eventyr neppe naa højere i Rang end de af Ltnt. von Buddinge bebudede »videnskabelige Digterværker«, hvis ikke Forfatterens Lune gav dem et personligt Præg og Værd, som sikrer dem en ejendommelig Plads i hans Digtning. At de ogsaa have vundet et forstaaende og paaskjønnende Publikum, kan vel sluttes af den Omstændighed, at der fra 1882 til 1900 er udkommet ikke mindre end syv Samlinger af disse Eventyr. Til dem føjer sig en Bog som »De fire Fjerdingsfyrster«, 1895, Eventyret om Aarstiderne. Rige paa usædvanlige Begivenheders Spænding og derfor en meget fængslende Ungdomslæsning ere de historiske Fortællinger »Børnekorstoget«, 1896, og »Crumlin, en Historie fra gamle Dage« (ɔ: fra Cromwells Tid), 1900.

Carl Ewalds Lune kommer til fuldstændig Udfoldelse i hans humoristiske Forfatterskab. Det er en Humor af en egenartet morøs Karakter — en barsk udseende Nøddeknækker, som knaser Skal og Kjærne, saa det knager i hans Kjæver. Den vildt groteske Overdrivelse serveret i den tørrest refererende Form. Saaledes især i »James

Singletons store Udenlandsrejse«, 1897, hvor særlig Oplevelserne fra Stockholm i al deres komiske Hulspejlsforvrængning ere fortalte med den uforstyrreligste Ro. Den berejste Forfatters indenlandske Touristiagttagelser ere nedlagte i »Glæde over Danmark«, en højst fornøjelig Satire over forskjellige hjemlige Forhold med adskillige ligefrem ubetalelige humoristiske Indfald (f. Ex.: der tilbydes Hr. Singleton en lille brystsyg Abekat tilkjøbs; han vil nødig indlade sig paa Handelen og griber da til den Udvej at svare: »Jeg kan ikke kjøbe Aber — jeg er Darwinist«). I Bogen om »Min lille Dreng« har Emnet medført, at Følelsen kommer mere til sin Ret end i de to Rejseberetninger; det har ikke skadet den komiske Fylde — tvertimod. Et Udvalg af de Humoristica, Ewald under forskjellige Mærker har skrevet i »Politiken«, samlede han 1900 i et lille Bind »Døgnværk«. Han burde ikke have gjenoptrykt de to Breve til Aug. Strindberg; de ere inde paa et Omraade af saa personlig Art, at selv den vittigste Skribent bør betragte det som fredhelligt.

KARL LARSEN blev født den 28. Juli 1860 i Garnisonsbyen Rensborg, hvor hans højtbegavede Fader var Lieutenant ved Ingenieurerne; han faldt ved Dybbøl, og Aaret efter døde hans Enke — intet Under at det sørgelige Krigsaar og den nærmest følgende Tid har sat sine Mærker i Sønnens Erindring og Udvikling; i sine Foredrag om »vort Folk i 64« har han fortalt derom, og i »Doktor Ix« findes biografiske Antydninger desangaaende. Han blev opdragen hos sin Faders Slægt, Student 1877, og lagde sig i nogen Tid efter Jus og Statsvidenskab, men fik allerede som enogtyveaarig Lejlighed til at besøge Udlandet og vedblev paa senere Rejser, især til Tydskland, at sætte sig ind i fremmed Tankegang og Anskuelsesmaade, hvorved han erhvervede en Relativitet i sin Dom, som dog paa ingen Maade — hvad Tiden noksom har viist — svækkede hans Kærlighed til eget Folk og Sprog. Hans litteraire Debut 1889 var i særlig Grad lovende, med tydelige Varsler om hans kommende Forfatterskabs Art. Det var et lille Bind med to smaa Skuespil. »Ære, Nutidsbillede fra Tydskland«, viser i sin Forklaring af det militaire Æresbegreb og sin objektivt upartiske Fremstilling af Kasteaandens moralske Plus og Minus, med hvor klart et Blik Forfatteren har evnet at se ind i fremmede Sæder, Karl Larsen.

forstaa og anskueliggjøre dem. Som Modstykke er »Kvinder« i afgjort Betydning en »kjøbenhavnsk Studie«, som de faa Scener kaldes paa Titelbladet; Lokaltonen er truffen lige i Centrum, ikke mindre hvad den salonpjattende Frue og den forbenede Velgjørenhedsfrøken end hvad den jevne Arbejderkone angaaer. Med en beundringsværdig Lydhørhed har Karl Larsen opfattet den daglige Tale med dens Klassepræg, dens ulogiske Sætningsbygning, dens Tankespring, Afsnupninger og Betoninger; den Dialog, gjennem hvilken han vil have sit Indhold udtrykt, omsmelter han i denne det levende Sprogs Smeltedigel, og den udgaaer deraf som Livets udtrykte Billede, fri for Bogsprogets litteraire Reminiscenser. Debutarbejdet bebudede utvetydigt den Genre, som Forfatteren i sin senere Digtning har dyrket med Virtuositetens Sikkerhed.

Hans næste lille Bog var »En Latinskoledreng og andre smaa Fortællinger«, 1889 — den samme minutieuse Agtpaagivenhed for Udtrykket, forenet med en Lethed i Fortællemaaden, der har udvisket ethvert Spor af det forudgaaende Studium. Med stor Finhed og elskværdigt Lune — tillige med et Maadehold, der fornemt kaster Vrag paa al drastisk Effekt — er Titelhistoriens ungdommelige Forelskelse skildret; i »Vinter« er den arbejdsløse Uhrmagersvends forkomne Skikkelse en Forløber for lignende Proletartyper, i hvis Fremstilling ren menneskelig Forstaaelse og Deltagelse er blandet med den skildrende Kunstners psykologiske — og ikke mindst filologiske — Interesse for Exemplaret. I »Den brogede Bog«s Krønikesprog (1891) viser Karl Larsens Stilsmidighed sig fra en ny Side; Gjenfortællingen af de gamle Folkebøger om Tristan og Isolde, Rottefangeren i Hameln m. m. er en til Fuldkommenhed dreven Tilegnelse af den naive legendariske Form, og Forfatteren har ladet ogsaa dens Aand og Indhold gjennemtrænge sig saaledes, at han ved Tildigtning og Udfyldning har kunnet gjøre denne Sagnfortælling til sin personlige litteraire Ejendom. Med et Spring tilbage til Nutiden staaer han atter med Foden paa Virkelighedens Jord i Rejsebogen »Cirkler«, 1893. Det glade Touristhumeur, hvormed han tiltræder sin Udflugt, meddeler sig snart til Læseren og vedligeholdes af de ejendommelige Personligheder, han kommer i Forbindelse med: i Hamborg den madkjære *globe-trotter* fra Helsingør, den internationale Befolkning i det Grossmannske Berliner-Pensionat, den dansk-norsk-svensk-tydsktalende Maler Hans Vinge i

Harzen, den menneskekyndige Badelæge og flere — ikke at tale om den forsorne Svend Hans Peter Egskov, for hvem man foreløbig præsenteres i Altona. — »Ej blot til Lyst«, 1894, indeholder tre smaa dramatiske Arbejder, blandt hvis Figurtegninger den lille Fru Hald i »For evigt ...!« sikkert gjør det varigste Indtryk ved den Livagtighed, den forbløffende Sikkerhed, hvormed Typen er truffen.

»Doktor Ix« (1896, to Opl.) er ved sin fintskuende Psykologi og den gjennem hele Fortællingen dulgt strømmende Ironi en af Karl Larsens betydeligste Bøger. Den mefistofeliske tydske Doktor lokker med snedig Kunst Menneskenes Børn til at foretrække den kunstneriske Behandling af Livet for selve den levende Tilværelse, saa de staa — ikke tomhændede, nej tilsyneladende og i egen Indbildning med rige Skatte i Haanden: men det er Kunstens prangende Stene istedenfor Livets nærende Brød. Den varmtfølende og stolte unge Pige, der forlanger den umiddelbare Hengivelses stærke Følelse af sin Tilbeder, maa nøjes med det Surrogat af iagttaget og bearbejdet Sjæleliv, han byder hende i Skikkelse af Manuskriptet til sit nye Digterværk. Ironien i »Doktor Ix« er dobbelt — ja mangedobbelt; thi ikke alene vælger ogsaa den dybt skuffede Kvinde Kunsten til erstattende Livsværdi, lumskelig forberedt til dette Valg af den dæmoniske Doktor, men selveste denne forsvinder tilsidst i Negationens taagede Intethed — og endelig er der Tegn paa, at Forfatteren har skrevet ud af en Selvundersøgelse og ikke er vegen tilbage for at stille visse af sine egne Karaktersider i diskret komisk Belysning.

KARL LARSEN.

I »Lystfart« (1896), Optegnelser fra et flygtigt Touristbesøg i Rusland, fejrer Karl Larsens beskrivende Stilkunst en fuldkommen Sejr; Skildringen af det mineralogiske Museum i St. Petersborg, af Kroningsilluminationen i Moskva og Katastrofen paa Chodinski-

sletten viser en malerisk Evne og et Herredømme over Sprogmidlerne, som neppe kan drives videre i Referatets Genre. »Udenfor Rangklasserne« (1896, to Opl.) har til Hovedstykke Hans Peter Egskovs fortsatte Oplevelser, meddelte med denne sejge Kjøbenhavners uopslidelige Humeur og under en bevæget Livsgang modnede Stoicisme, samt i en Jargon, der paa det Nøjeste og med den muntreste Iagttagelse af alle syntaktiske Egenheder gjengiver Dagligtalen i dens levende Spil, saaledes som den danner sig i Almuesmandens Mund — et Menneskebillede og et Sprogbillede, der som to kemiske Elementer i fuldkommen Forbindelse med hinanden have frembragt et nyt Stof, en ægte menneskelig Type (hvis seneste Fata ere fortalte i »Tilskueren«). Den kan varieres ned efter, saaledes som Karl Larsen har gjort det i »Kresjan Vesterbro« (1897, fire Opl.) og i »Hopsadrengen«, optagen i Samlingen »Danske Mænd« (1898), der ogsaa er mærkelig ved et Øjebliksfotografi i stort Format af Drachmann paa burgunderrød Baggrund (»Odin og hans gamle Kæmper«). I »Modet og den blanke Klinge« og »Poetisk Tydskland« (begge 1898 og sammenholdte af Fællestitlen »Ude fra den vide, vide Verden«) er der givet en tiltalende og behageligt underholdende Sammensmeltning af Touristskizze og Folkepsykologi. Det er ligeledes Karl Larsens Drift henimod Studiet af det nationale Fysiognomi, der har fremkaldt hans »Dansk Soldatersprog til Lands og til Vands«, hans Samling af Dagbogsoptegnelser og Breve »Under vor sidste Krig« og hans Foredrag om »Vort Folk i 64«. Hans sidste skjønlitteraire Bøger ere det med nænsom Hygge tegnede kjøbenhavnske Interieur »I det gamle Voldkvarteer« (1899) og den ikke mindre fint forstaaende og sart udførte Skildring af den første Ungpigeforelskelse i »Sexten Aar« (1900). Karl Larsen staaer endnu i Produktionens frodige Aar, saa der er al Grund til at vente, han endnu mangen Gang vil hejse Flag ombord i »en velrigget Lystsejler paa Kunstens blanke Vand«, som han udtrykker sig i en af sine Bøger.

v Wied. En litterair-biografisk Karakteristik (C. E. Jensen »Vore Dages Digtere«) fortæller om GUSTAV WIED, at et af hans første poetiske Forsøg var en oldnordisk Tragedie i fem Akter og jambisk Versemaal; den er, saavidt vides, ikke udkommen i Trykken, men ejheller hans første offentliggjorte Arbejde, Sørgespillet »En Hjem-

komst« (1889), peger paa nogen Maade i den Retning, han kort efter slog ind paa, og i hvilken han lagde sin Forfatterevnes Art og Omfang klart for Dagen, erhvervende sig en stedse voxende Læsekreds — ikke mindst paa Grund af den Forargelse, han vakte.

Han er født 6. Marts 1858 paa Holmegaard ved Nakskov, kom til Kjøbenhavn som Boghandlermedhjælper, til Jylland som Huslærer, blev senere Timelærer paa Amager og »tog efter gjentagne forgjæves Forsøg Artium i 1887 med tg. i dansk Stil«. Omtrent samtidig besluttede han sig — *quand même!* — til at bygge sin Fremtid paa stilistisk og litterair Virksomhed og leverede til Bladet »Kjøbenhavn« en Række Smaaskizzer, hvoraf adskillige laa Grænsen for Sømmelighed og Sædelighed betænkelig nær og en enkelt, efter den øverste Domstols Mening, overskred den og skaffede sin Forfatter et Par Ugers almindelig Fangekost. 1891 udgav han et Bind »Silhuetter«, smaa Livsbilleder og Personrids mest af landlige Tilværelser paa et bestemt afgrænset Jordsmon; den fornemste af dem, »den gamle Kammerherre«, synes man at skulle gjenkjende som en Tegning efter levende Model, men ogsaa de mere inferieure ere aabenbart tagne *ad vivum;* Skildringerne have til Motto Anders Træskomands Mundheld: »La' vos bare ikke skave vos, for vi Mennesker er sgu dov alligevel Mennesker!« — og Forfatteren tyder og følger dette Axiom, idet han opsøger det Menneskelige paa det Punkt, hvor det nærmer sig det Dyriske, Naturlivets Funktioner og Drifter, holdende sig til det gamle Ord: *naturalia non sunt turpia.* »Silhuetterne« ere dog som Konfirmandlekture at betragte i Sammenligning med Wieds næste Bog »Barnlige Sjæle«, 1893; der er her behandlet Emner, som kunne have deres psykologiske eller pathologiske Værdi, naar de udredes paa alvorlig Maade i alvorligt Øjemed, men som man maa have Lov til at bede sig fritagen for at faae indsmuglet i Litteraturen under den kunstneriske Fremstillings-Flag; en foregiven pædagogisk advarende Hensigt eller et falsk Dogme om, at Alt, hvad der har Livets Virkelighed, ogsaa

GUSTAV WIED.

egner sig til Afspejling i Kunsten, dækker kun svagt over en Dragning henimod det Perverse, der kun kan gjøre et ufriskt Indtryk i Sammenligning med den i andre af Smaafortællingerne raadende ægte Urkomik med dens drøje Ord og uforknytte Gaaenpaa. »Menneskenes Børn«, to Bind, 1894, har til Motto det terentsiske »*Homo sum*« og betragter overensstemmende hermed en Række meget forskjellige Livsforhold, snart fra deres overvejende komiske Side, snart med en Humor, der ikke savner mildere Følelseselementer (saaledes »En Bohême«, »Omvendelse«, »Af et Brev« o. fl.; ogsaa Skuespillet »Jægermesterinden«). Fortællingen »Ungdomshistorier«, 1895, sejler under et Motto af Goethe — det fortræffelige Citat »Wer sich nicht selbst zum Besten haben kann, der ist gewiss nicht von den Besten«. Det bebuder en Slags Selvbiografi i poetisk Form, og Tilegnelsen til Forfatterens to Brødre øger Forventningen om en vis Grad af familiair Bekjendelse. Det er da ogsaa ganske umuligt ikke at identificere Fortællingens Hovedperson Gunnar Warberg med Gustav Wied selv, saa nøje falde de ydre Livslinier i de to Skikkelsers Tilværelse sammen. Ud og ind gaaer Skildringen sin bugtede Gang gjennem den løst sammenholdte, ofte rent skizzemæssigt udkastede Komposition, men denne Løshed stemmer godt med Løsheden og Ustadigheden i den Ungdomsfærden, af hvilken der gives et livligt, af pudsige Figurer og Episoder opfyldt Billede. Et konstant Karaktertræk, der drager sig gjennem hele Fremstillingen, er et intenst Kvindehad; der knyttes Elskovsforhold nok, men deres sikre Følge — for ikke at sige Forudsætning — er en souverain Foragt for den kvindelige Part som et lavt staaende, men farligt udrustet Skadedyr. Forfatteren tilbageviser med Indignation Sigtelsen for at være en strindbergsk Adept paa dette Punkt og hævder med Styrke sin Livsanskuelses selvstændige Oprindelse: »Lad mig dog nu endelig engang blive fri for at høre denne infame Beskyldning, at det er Strindberg, der har smittet mig! Jeg kan bevise af mine Optegnelser, at jeg har dømt, som jeg dømmer, Aar før jeg nogensinde havde læst en Tøddel af Strindberg — endsige da drukket Dus med ham!« I »Lystige Historier«, 1896, har især Skildringen af et Høstgildes »Livsglæde« Kunstværdi som Genrebillede i bred hollandsk Stil; »da Baby skulde paa Hotel« giver i dialogiseret Form en Række overgivent lystige Optrin, medens »Hønseriana« er en barsk Satire

over Kvindernes »Hvad-vi-vil«-Bevægelse. »Slægten« (1898, tre Opl.) er en Roman om den von Leunbachske Families Skjæbne gjennem Tiderne og dens sandsynlige Uddøen med den Baron Helmuth, om hvem Bogen handler — »skidt Slægt! Raadden Slægt! Ingen Rygrad! Levet for længe!« er det Eftermæle, den faaer af hans Moder, den kraftige gamle Enkebaronesse. Jevnsides med denne Handling løber Beretningen om den smukke Pastor Mascanis Livsfata, en af de erotomane Præster, som den unge Litteratur saa højlig ynder at fremstille. Romanen er paa sine Punkter »romanagtig« i gammeldags Forstand — den døvstumme Pige og hendes Moder, Indebrændingsscenen m. m. — og Udviklingen af den unge Grev Scheeles Karakter knækker lovlig brat over paa Midten fra hans psykologisk skruede Platonisme til hans Optræden som kraftigt sejrende Elsker. Fortællingen er imidlertid vel ordnet, rig paa klarttegnede Episoder og i tilstrækkelig Grad fængslende. Langt mere end i »Slægten« lægger dog Kjernen i Wieds Forfatterskab sig for Dagen i »Livsens Ondskab« (1899, to Opl.). Gunnar Warberg i »Ungdomshistorier« omtaler en lille grinebideragtig Djævel, som har tilhuse i hans inderste Sjælekammer og pludselig kan stikke Hovedet frem og nikke gemytlig til ham, som om de To vare fuldt og ganske enige om Værdiløsheden af Livets løjerlige Leg og Hulheden bag dets lokkende Fylde. Denne lille Djævleunge har iklædt sig menneskeligt Kjød og Blod i Skikkelse af Toldkontrolleur Knagsted, »Livsens Ondskab« kaldet af Indbyggerne i den lille Provinsby, til hvis bestalter Stadssatyricus han har opkastet sig. Han haaner deres Traditioner og Illusioner, han bryder med uærbødige, for ikke at sige uhøviske Ord gjennem Dagligtalens dækkende Fernis, han kultiverer deres Dumheder og Svagheder som en Gartner sine Blomster, og skræmmer saa Livet af dem ved pludselig at vende Bussemandsansigtet frem. Paa en Spadseretour med den elskværdige, lidt barnlig følsomme Overlærer Clausen falde Ordene saaledes imellem dem:

— Jeg elsker Dig! sagde Knagsted.

— Hum!

— Ja, det er sgu sandt, lille Clausen! .... Du virker forædlende paa min Natur!

— Gjør Du Nar?

— ... naar man er sammen med Dig, skal jeg sige Dig, saa er det ligesom .. ja hvad skal jeg kalde det? ... ligesom at gaa med et Barn i Haanden over en

Kirkegaard ... Nej, hold nu Mund! ... Gravene kalder det for »Blomsterbed«; det klapper i Hænderne over de »nydelige« Monumenter; og »dybt, dybt«, nede i Jorden ligger Tante Esther »og sover saa sødt saa sødt, sier Mor«, »og naar hun vaagner, saa er hun oppe i Himlen og er bleven til en Engel ligesom Tante Rikke og Onkel Fredrik« ... Nej, lad nu mig, Clausen, lad nu mig! ... Og seer Du, der er noget saa Rart og Trygt ved at gaa med saadant et Barn. Et voxent Mandfolk veed jo godt, at det er noget Vrøvl og Præk, alt det Ungen gaaer og pludrer af sig; men alligevel, smaa Clausen, alligevel ... Ja, jeg er jo ikke rigtig skaaret for Tungebaandet! ... et voxent Mandfolk, som kan se og høre og lugte og føle og smage, hvordan det Hele virkelig er: at Gravene er »kalkede«, at Monumenterne er Humbug, at Tante Esther og Tante Rikke og Onkel Fredrik Fanden ikke er Engle! ... han kan alligevel godt lide engang imellem at faae sig saadan en Spadseretour ... han bliver ligesom »bedre« af det, han ... Hva'? Hæ! »Thsludder«? som salig Mørch sa'e!

Overlæreren var standset og havde staaet og seet paa Tolderen med glade inderlige Øjne. Men nu saae han dybt skuffet ud og sagde næsten under Taarer:

— Hvorfor skulde Du ende saadan, Knagsted! Det var jo dog saa kjønt, det, Du sa'e ...

— Tjae, det var sgu nydeligt! Fanden maa vide, hvor jeg fik det fra! ... Skal vi saa gaa igjen!

Og de gik.

Og den kampivrige Satyriker betroer sin fredsommelige Ven, at han nu, da han er bleven velhavende — han har arvet »salig Mørch« — vil opgive sin Statsansættelse og tage til Kjøbenhavn — »der skal være saadan nogle mageløs kloge og begavede Mennesker derinde! Dem vil jeg ind og se paa ... og lære Noget af ... alle de geniale Hankatte, som gaaer rundt derinde ...! Der bliver saamænd nok at ta' fat paa!« Man behøver ikke at være særlig kyndig i den Kunst at læse mellem Linierne for at opdage, hvem det er, der her har iført sig Toldkontrolleuruniformen og lagt sig efter at kontrollere sine Medmenneskers ellers for toldfri ansete Tanker. Han er dertil udrustet med en drastisk spottende Evne og ofte guddommelig morsom i sine barokke Indfald. Der forekommer saaledes en smuk Boghandlerske med fem Smaabørn; i sin Begejstring for J. P. Jacobsen har hun givet den ældste Dreng Navnet Mogens og nævner kun hans Søskende som »de andre Noveller«. Ligeledes en overdaadig burlesk Skildring af en bekjendt yngre Forfatters maniererede Oplæsning af sine Poesier. Undertiden gaaer Kaadheden saa vidt, at Forfatteren gjør Løjer med selve den Fremstilling, hvorigjennem han meddeler sig; saaledes S. 376 i en Beskrivelse af Fjorden ved Solnedgang: »Smaafuglene sang deres Aftenkvad, og de hvide Søstres Kirke højt over Byens Tage lyste som bygget af Sne og Marmor. . . Kortsagt: se Side 112 og følgende«, hvor det samme

Landskabsbillede er tegnet. Eller Bogens Slutning: »Skumringen blev dybere og dybere. Stjernerne glimtede frem; og hist og her ude over de dunkle Marker tændtes et enligt Lys bag en Rude. Natten sank stor og stille ned over Jorden. Og i det Fjerne gøede den traditionelle Hund.«

Af dramatiske Arbejder skrev Gustav Wied 1892 det lille Skuespil »En Bryllupsnat«. Senere fulgte (1896) det treakts Satyrspil »Erotik«, et ret tarveligt Stykke, der gjør rig Brug af forlængst antikverede Virkemidler som stereotype Talemaader i trættende Gjentagelse for at karakterisere forskjellige Personer, Fremmedord i forvansket Form og fejlagtig Anbringelse o. desl. Springet er stort fra disse Naiveteter til den virkelige Kunst i Wieds sidste to Arbejder, der begge ere skrevne i dramatisk Form: »Fire Satyrspil (Adel, Gejstlighed, Borger og Bonde« eller »En Mindefest«, »Herrens Venner«, »Centrum« og »Døden«), 1898, og »Det svage Kjøn, fire Satyrspil« (»Hendes Naade«, »Fru Mimi«, »Frøken Mathilde« og »Ane Marie«), 1900, begge udkomne i flere Oplag. Med disse Smaastykkers dramatiske Form forholder det sig dog paa en egen Maade. De have mere deres Styrke i Dialogen end i Handlingen, og nogle af dem se end yderligere ved hyppige Dekorationsskifter ganske bort fra de sceniske Opførelsesvilkaar. Paa den anden Side kunde det synes, som om de meget indtrængende og udførlige Regie-Anvisninger tilsigtede at give Skuespillerne en til det Yderste omhyggelig Instruktion. Men seer man nærmere til, viser det sig, at disse vejledende Indskud have nærmere Adresse til Læseren end til Skuespilleren, og at de hyppigt udvides til rene episke Skildringer af udvortes og indvortes Tilstande som Baggrund for og Udvidelse af de Optrædendes Tale De kunne mangengang være af stor komisk Virkning, som naar det i en Persons lange Enetale ganske tørt foreskrives: »taler sig flere Grader Réaumur op«, eller at en anden »ihukommende sine Tvillinger nikker heftigt«, eller at »Postmesteren sætter sit Træben (thi naturligvis har han Træben, da dette er den fornemste Adkomst til at blive Postmester i Kongeriget Danmark med Bilande. Vi kjende ikke Forholdene paa de vestindiske Øer) ... sætter sit Træben haardt i Gruset« o. s. v. Som Exempel paa, hvorledes disse Regie-Angivelser kunne svulme ud i episk Bredde,

kan anføres et Brudstykke — kun et Brudstykke — af det indledende Scenearrangement til Stykket »Centrum«:

Et Anlæg ved den elskelige lille By Tutiput i Kongeriget Danmark.

Det er Onsdag Eftermiddag mellem fem og syv. Byens energiske Hornorkester (sex Mand høj med Dirigenten Hr. Sevenhusen) musicerer paa Pladsen foran Pavillonen »Sommerfryd«. Træerne er grønne, Himlen blaa, Solen gul. Store og smaa Tutiputer af begge Kjøn vandrer rundt i Anlægets grusbelagte Gange, pyntede i stilfulde Sommertoiletter. Særlig gjør Damerne sig bemærkede ved deres fantasirige Dragter og deres højtidelige Provins-noli-me-tangere Ansigter.

Hr. Sevenhusen intonerer netop: Vift stolt paa Kodans Bølge!

Flere Fruer standser op i Promenaden og spejder mod Syd, hvor Fjorden ruller sine Vande. De kan imidlertid ingenting se, Putterne, da Anlægets kraftige Granplantage skjuler Udsigten. Saa lader de, for dog at faae noget Udbytte, Blikket glide op ad Pavillonens hvidmalede Flagstang, paa hvis Top blodrøden Dannebrog hænger og breder sig med smaa fede Smeld i den lune Luft. Og de mindes med Stolthed Valdemarerne Sejr og Atterdag og Aarene 48, 49 og 50, medens de med et flot coup d'esprit sætter hen over Fredene i Brømsebro og Roskilde samt Smertensaaret 1864. Hvorpaa de vandrer videre med Hovedet melodisk paa Skakke og et patriotisk Smil om Læben o. s. v.

I Satyrspillene er der megen skarp Satire og komisk Kraft, især i de to første, »Mindefesten« og »Herrens Venner«. Den senere Samling, hvis Emner ere hentede fra »det svage Kjøns« Følelses- og Temperamentsliv, giver overflødige Vidnesbyrd om Forfatterens Kvindeforagt; med Undtagelse af den forkælede lille Fru Mimi ere de kvindelige Hovedpersoner Paradigmer paa Ukydskhed enten i forfinet eller i mere eller mindre brutal Form. Den trofast elskende Jomfru eller Moder existerer ikke for Forfatteren: altid Vrangen ud, Dyrebilledet frem. »Der Umgang mit Frauen ist das Element guter Sitten«, siger Goethe, og i »Tasso« lader han Prinsessen udtale: »Willst Du genau erfahren, was sich ziemt, so frage nur bei edlen Frauen an«. Gustav Wied vilde ikke tabe som Forfatter ved at mærke sig disse Maximer. Den humoristiske Litteratur kan jo dog ogsaa hente sine Emner andenstedsfra end fra Brandstuen i en Dragonkaserne, og selv Anekdoterne i Herrernes Rygeværelse efter en bedre Middag have en urbanere Form end den utilslørede Platheds. Og da til syvende og sidst ogsaa denne Forfatter er nødt til i en vis Grad at respektere litterair og social Konveniens, kunde han uden Skade drage Grænselinien lidt snevrere og ved en og anden Lejlighed lægge sig paa Sinde det gode gamle Dictum: *cacatum non est pictum.*

— — ———

En bibliografisk Fortegnelse over den sidste Menneskealders danske Skjønlitteratur vilde indeholde adskillig flere Forfatternavne end de her fremhævede. Nogle have blusset et kort Moment i Døgnets Bevidsthed for derpaa at synke sammen i Mørket med slukte Emmer og Asken spredt for alle Vinde. Andre Skribenter maa endnu henregnes til de Kæmpende og Søgende; om de end have flere Aars Forfatterskab bag sig og en trofast Vennekritik som Værn omkring sig, have de endnu ikke frembragt det enkelte Værk, der imponerer Publikum og fremtvinger dets Anerkjendelse. Atter andre have deres litteraire Debut saa nær oppe mod Aarhundredets Udløb, at der ikke er Rum for nogen historisk Tilbageskuen. Mange ere disse de yngste og alleryngste Forfattere, om det end ikke med Sikkerhed tør siges om dem, at store ere de alle. Fliden bøder i mange Henseender paa Evnen. Thi det maa man indrømme, at arbejdsom er den yngre Forfatterslægt. Det er næsten, som om den fulgte en bestemt Parole: Skriv! Den skrevne Bog, selv om den er daarlig, er altid en Værdi, positiv eller negativ — den uskrevne er = Nul! Derfor skriv væk! hæng i! gød Jorden, at dens Fremtidssæd maa vorde mangfoldig!

Forfatterskabets Vilkaar ere i vore Dage langt gunstigere for en hurtig og livlig Produktion end i de svundne Tider. Den indtil det Vidunderlige forøgede Lethed i Kommunikationen mellem Lande, Sprog og Personer sætter Ideerne i rask Omløb og frembringer ilsomt Paavirkninger og Omskiftelser; en Menneskealder har nu Tid og Plads til en Serie af hinanden afløsende Aandsretninger, hvor før kun en enkelt langsomt banede sig Vej. En stor Rolle ved denne Ideernes Omsætning spiller Dagspressen. Den er voxet til et Omfang og en Paavirkning som ingensinde tidligere og har etableret en Hurtighed — som Følge heraf ogsaa stundom en Upaalidelighed — i Meddelelserne, som den ældre Slægt slet ikke kunde tænke sig. Denne Forandring har paa mange Maader havt Indflydelse ogsaa paa Litteraturen. Det kritiske Tidsskrift fra gamle Dage har ingen Livsbetingelser mere; det er ude af Sagaen. Men ogsaa de fornemme gamle Avisers udførligt drøftende og først efter rigelig Overvejelsestid fremkommende Recensioner svare ikke til Tidens Behov. Der kræves først og fremmest Hurtighed i Omtalen — og det kan ogsaa undertiden være nødvendigt at ile dermed for visse Aarsagers Skyld, thi den Bog, der idag skyder frem som en

friskt grønnende Urt, kan Maanedsdagen derefter ligge i Forglemmelsens sorte Muld. Kritiken vil derfor hyppig blive Panegyrik med mange stærke Ord. Den sidst udkomne Bog er altid Forfatterens bedste og Aarets fuldvægtigste. Otte Dage efter udkommer der en anden, og nu er dens Forfatter ubestrideligt Aarets sejrende Helt.

Der fremkommer mellem Aar og Dag mange velskrevne, kvikke og letlæste Anmeldelser i Pressen. At de ere prægede af den Partiaand, som Bladet er Organ for, virker mindre forvirrende paa Læseren, end man skulde tro; han har ved lang Praxis lært at se bagved Ordene og foretager selv den fornødne Subtraktion. Han veed, at hvor Skjønlitteraturen træder i Politikens, Samfundsbetragtningens, Moralfilosofiens Tjeneste, er det ud fra Pressens Stilling til disse Fænomener at Dommen over Kunstværket fældes. Og det er ham heller ikke skjult, at i vore Dage mere end nogensinde før er der et intimt Forhold mellem Journalistik og Digtning: talrige Forfattere ere udgaaede fra Journalisternes Rækker, og mange af dem have vedvarende knyttet deres litteraire Navn til det Dagblad, hvis Meninger de dele.

Bladanmeldernes Expedithed skyldes Hensynet til de videbegjærlige Læsere og til Forlæggerne. I de naive Tider for et halvthundrede Aar siden spillede Avertissementsstoffet ikke nogen Rolle for Bladene (undtagen for »Berlingske« og »Adresseavisen«) — nu er det en Livsbetingelse for dem. Og Boghandlerannoncerne fylde godt i Spalterne; en enkelt af dem kan lettelig indtage hundrede Gange saa stort et Rumfang som i Annonceringens Barndomsdage en Bekjendtgjørelse om et lige udkommet Værk med det bedste Navn og den varigste Betydning. Det er endda ikke ret mange Aar siden, at Ordet »Reklame« havde en odieus Betydning; det betragtedes som Charlataneri at benytte den, og gjorde man

Paa C. A. Reitzels Forlag er udkommen:
Nye Digte af Johan Ludvig Heiberg, smukt Papbind, 2 Rbd. 12 ß., med Guldsnit 2 Rbd. 48 ß.
Denne Samling indeholder:
Gudstjeneste;
En Sjæl efter Døden;
De Nygifte;
Protestantismen i Naturen.

Avertissement af Adresseavisen 21. Decbr. 1840.

det alligevel, vilde man ikke vedkjende sig det. Nu have Forholdene udviklet sig saaledes, at Reklamen er anerkjendt som uundværlig Forretningsfaktor, og skal der »startes« et merkantilt eller kunstnerisk eller litterairt Foretagende, maa den have sin Konto i Driftsberegningen. Dette gjælder ikke mindst for Boghandelen i vore Dage; den støtter Bladene og støttes af dem ved smaa Textbebudelser og store Helsidesannoncer; selv de ældste og fornemste Firmaer maa slaa kouleurte Plakater op paa Gadehjørnerne — f. Ex. et frodigt Frugttræ med danske Forfatterhoveder hængende som modne Pærer mellem Løvet.

Til disse Omstændigheder, der i saamange Henseender have forandret den litteraire Omsætnings ideelle og materielle Vilkaar, kommer saa den førende Stilling, som en enkelt Mand har indtaget overfor den yngre Slægt, ikke alene ved sit vækkende og æggende Forfatterskab, men ligesaa meget ved sin personlige Paavirkning. Et saadant Hegemoni har Litteraturen ikke tidligere kjendt. Oehlenschläger dannede Skole — et brat Brud med Fortiden, en rig Bebudelse af den nye Tid; men han virkede kun ved sin Digtnings Magt og tog ikke paa anden Maade Del i Slægtens Opdragelse. Heiberg var i en Menneskealder og mere den ubetinget anerkjendte Smagsautoritet, der baade brød ned og byggede op, men en personlig Agitation for sine Ideer følte han sig med sit kølige Temperament ikke kaldet til. Georg Brandes har taget Opgaven paa en anden Maade, sat sit Jeg ind i Kampen for sine Ideer. Han er sin Tids ægte Søn, sporende — i Ordets dobbelte Betydning — handlekraftig, udholdende. Mange af hans Skrifter ere oprindelig blevne til i Forelæsningens opflammende Form, og i Auditoriet skabtes der mellem Lærere og Tilhørere et personligt Hengivenhedsforhold, hvoraf der udsondrede sig et litterairt Klientel, som traadte i direkte Forbindelse med ham, søgende Raad og Støtte og vejledet af ham i Forfatterskabets Kunst. Han har lejlighedsvis udtalt, at han hele sit Liv flere Timer af sin Dag har arbejdet for Andre. »I femogtredive Aar har jeg gjennemlæst Manuskripter, gjennemseet Prosa og rettet Vers ... Der var i 80'erne Aar, hvor jeg vel havde gjennemlæst Halvdelen af den danske Litteratur, der kom ud til Jul, i Haandskrift. Antallet af de danske Bøger, der bære Spor af min Haand, vil vanskelig kunne opgjøres.« En saa ihærdig Paavirkning har naturligvis maattet paatrykke Litteraturen det ensartede Præg,

den i en Aarrække har baaret. Talrige Dedikationer og Æredigte have tolket Adepternes Taknemmelighed.

En sammenfattende Dom over den saaledes frembragte Litteratur fra Halvfjerdserne til Aarhundredets Slutning er udtalt af en af den nye Digtnings egne kundskabsrigeste og besindigste Mænd, Niels Møller, der skriver i Værket »Danmarks Kultur« de følgende Ord.

»En Sammenligning mellem Aarhundredets Begyndelse og dets Slutning bliver ikke helt smigrende for Nutidens Litteratur. Almendannelsen er større, Forfatterne langt talrigere — man har nu ogsaa nemmere ved at faae trykt — Skrivefærdigheden er nu snart et Fælleseje, om end den pyntelige Lethed tidt er overfladisk, Sandsen for nøjagtigt Ordvalg og kjærnefuldt dansk Sprog noget sløvet. Paa nogle Punkter ere vi gaaede frem. Fortællekunsten er bleven strammere, der er større Aabenhjertighed og finere Afskygninger i Sjæleskildringen, et dristigere Emnevalg, nye Folkelag ere tagne under kunstnerisk Behandling. Den realistiske Skole har Fortjeneste af at have vovet sig ind paa Livets Skyggeside og viist, at Verden ikke er af Sukker. Et Par af vore Digtere maa regnes blandt Danmarks bedste, og andres Talent er uomtvisteligt. Men Grund til Pral have vi ikke. Sandsen for Poesi eller Forstand paa Kunst er neppe synderlig dyb eller vid. Og i det Hele kan vor Tids Digtning ikke maale sig med den, der brød frem ved Aarhundredets Begyndelse og modnedes med Slægten fra 1825. I Digtningen tør vi ikke rose os af, at vi ere meget bedre end vore Forfædre.«

Det nittende Aarhundrede gik lykkeligvis ikke til Ende, inden der var blevet betalt en Æres- og Taknemmelighedsgjæld til den Digteraand, der har givet dets nationale Bevidsthed den stærkeste Impuls og det fyldigste Indhold: VILHELM ANDERSENS litteraturhistoriske og æsthetiske Trebindsværk »Adam Oehlenschläger, et Livs Poesi«, sluttedes Aar 1900. Vor Litteratur er, trods sin poetiske Rigdom, forholdsvis fattig paa Bøger om Digterne og deres Værker. Den staaer i denne Henseende uendelig langt tilbage for Tydsklands. For ikke at tale om en Kolossalpersonlighed som Goethe, om hvis Liv og Digtning der er skrevet et helt Bib-

liothek »fra Støvet til de yderste Sole« — nemlig fra Støvet under hans Morgentøfler til hans Poesis sublimeste Fjernheder — saa ere endnu Aar for Aar Digtere som Schiller og Herder, Kleist og Hebbel, Heine og Immermann og mange, mange andre stadigt tilbagevendende Emner for litteraturhistorisk Fremstilling enten af biografisk eller æsthetisk Art, i kulturhistorisk eller filologisk Henseende. Sandt nok har det vidtstrakte Land med de nationale Nuancer, den rigere Historie og de politiske Kampe et større Materiale at øse af, men hvorledes selv et i de ydre Linier tilsyneladende lidet bevæget Liv kan faae Fylde og Rigdom, naar Stoffet sammendrages allevegnefra og sættes i den rigtige Forbindelse med Centralskikkelsen, det viser paa en ligesaa overraskende som fængslende Maade Vilh. Andersens udmærkede Bog. Maatte hans Poul Møller og hans Adam Oehlenschläger snart finde Efterfølgere! Det er en Litteraturfremstilling, hvor Kundskab og Aandfuldhed holde hinanden i Ligevægt, baarne af et kjærnedansk Naturel.

Forfatteren udtaler mod Slutningen af sit Værk, at »hvad der siden 1864 og Georg Brandes er vundet i dansk Poesi, er vundet imod Oehlenschläger og fra Oehlenschläger«, nemlig paa Bekostning af Folkefølelsen, Livsglæden, »den elementaire Livsbekræftelse.« Det er ham ganske klart, at det Tabte ikke vil vindes tilbage paa oehlenschlägersk Maade. »Det er Glæden, det gjælder at bevare,« siger han. »Skal der atter blive Raad til en saadan folkelig Fest i den danske Kunst: i oehlenschlägerske Former bliver det ialfald ikke. Man kan ikke holde Bryllup i sin Bedstefaders Kjole. Det bliver vel heller ikke en enkelt Mand, som raaber saa højt, at det høres over det hele Rige. Hvad vi har hørt i den senere Tid af saadanne Raab, har vi ikke troet paa. Kommer det, saa kommer det stille, som det første Smil en Aften efter en lang Sørgmodighedstid, i Forstaaelse med alt det andet Liv, der vil voxe, gro op over, ud over Sorger og Savn og bitre Erfaringer: et Blink i et Par unge Øjne, en Hvisken hist, en Nynnen her, en Sang, indtil Koret begynder at svulme, den dyre Livsbekræftelsens Korsang *Ja, vi elsker* — paa vort eget Modersmaal.«

Og med følgende Ord slutter Vilh. Andersen sin Bog:

»Vi er alle Mennesker. Kunst er en menneskelig Ting. Det er ikke Kunst at fornægte sin Menneskelighed for at blive Kunst-

ner, men at bekræfte den for at blive et Menneske og derigjennem hjælpe Andre til at blive det. Det er en barbarisk Kunst eller slet ingen Kunst at sige: Vi er Kunstnere og I er Kaniner, for at vi kan indgive Jer vore Gifte og afbilde eders Sprætten! Det er menneskelig Kunst at sige: Vi er alle Mennesker! med en saadan Myndighed, at man bliver rigere ved at forstaa, hvad det betyder. Tugt den træge Adam, tir ham, pin ham — han trænger til det. Men det er et Selvmord at fornægte ham.

»Fordi Oehlenschläger er den Første, der har kunnet sige dette Ord, Livsordet, med fuld kunstnerisk Myndighed og aldrig har kunnet sige Andet, bevarer han endnu sin Midtpunktstilling i den danske Litteratur som dens menneskeligste Digter. Man kan, heldigvis, nu gaa videre med dette Ord, end han nogensinde formaaede, men man kan ikke slippe dette frugtbare Udgangspunkt. »Til Kilden har han ført os ned, hvorfra vort Livsvæld rinder.« Hvor der med vor Tids Livserfaringer i vor Tids Kunstformer arbejdes videre paa dette Grundlag, der har vi, uden Program og uden Fører, heldigvis, en oehlenschlägersk Poesi af den Slags, som der nu trænges til. Nogen anden oehlenschlägersk Skole kan ikke tænkes.«

Slutningsvignet af Vilh. Andersens »Oehlenschläger«.

DET NITTENDE AARHUNDREDE.

V.

VIDENSKABERNE.

De fagvidenskabelige Oversigter ere efter Forfatternes eget Skjøn førte frem til en Tidsgrænse omtr. mellem Aarene 1885—1900.

Naar man i Almindelighed taler om et Lands Litteratur, vil Tanken sædvanligvis nærmest omfatte den saakaldte skjønne Litteratur, i hvilken Behandlingen af Sproget og Fremstillingskunsten overhovedet er bleven en Hovedbetingelse. Jo rigere en Litteratur er udviklet, i des højere Grad vil Poesien hævde sig sin selvstændige Plads paa et højere Jordsmon end den øvrige litteraire Produktion, og det er paa dette Omraade saavel Fremstilleren af de aandelige Strømninger i Folket som den, der vil erhverve sig Kjendskab til Nationens særlige Karakterpræg, længst vil dvæle. Anderledes i Aandslivets fjerne Begyndelsestider; her bliver det vigtigt at agte paa ethvert af de sparsomme skriftlige Aktstykker, som vidne om en litterair Bestræbelse og aabne Indblik i Sprogets Udviklingsgang, uden Hensyn til Emne eller Formskjønhed, ja selv de Værker, som overensstemmende med de historiske Vilkaar ere frembragte i et for Landets store Befolkning fremmed Sprog, maa medtages, saafremt en til Tider endog overvejende Side af Nationens aandelige Væxt ikke skal holdes i Skygge og Billedet saaledes forvanskes.

I nærværende Værk gaaer derfor lige indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede Fremstillingen af den fagvidenskabelige Litteratur

jevnsides med Redegjørelsen for den poetiske. Fra Oehlenschlägers Fremtræden af har Poesien derimod brudt de sidste Ufrihedens Baand og udfoldet sig med selvstændig Væxt og en Rigdom af Ytringsformer, der saa àt sige udelukkende fastholder Interessen i en litteraturhistorisk Fremstilling som denne. At ofre Faglitteraturen en tilsvarende Opmærksomhed vilde være ugjørligt allerede af den Grund, at ogsaa den i vor Tid har spaltet sig i en saadan Mangfoldighed og blomstrer i en saadan Fylde, at kun en paa mange Hænder fordelt encyklopædisk Behandling vilde kunne løse Opgaven, og det endda kun naar en næsten uoverskuelig Plads stilledes til Raadighed. For imidlertid ikke at bryde Anlægets Ensartethed i de forskjellige Dele af nærværende Værk, have vi søgt den videnskabelige Hjælp, som ingen Enkeltmand raader over, hos en Række ansete Fagmænd og formaaet dem til at supplere Aarhundredets Litteraturhistorie ved hver for sin Videnskabs Vedkommende at drage Hovedtrækkene af dens Udvikling, forsaavidt den har afsat Spor i den danske Litteratur. Læserne ville i de efterfølgende Oversigter finde en Vejledning, der fører tilstrækkelig dybt ind i hver Fagvidenskab, til at man kan finde videre paa egen Haand, om Lysten dertil skulde vækkes.

FILOSOFI.

Af Professor Dr. phil. **Harald Høffding.**

Danmark har i det 19. Aarhundrede ikke — saa lidt som i tidligere Tider — frembragt nogen Tænker, der kan siges at betegne et Vendepunkt i den filosofiske Forskens Historie. Derimod bleve de Strømninger, der kom til os fra Tydskland, ikke blot paa en dygtig og ejendommelig Maade tilegnede og bearbejdede af alvorlige Tænkere, men fik ogsaa en stor, i Begyndelsen endog en overvældende Indflydelse paa hele vort Aandsliv, særlig paa Poesien og de religieuse Ideers Udvikling. Der bliver her især Tale om den tydske spekulative Filosofi, saaledes som den udformedes af Schelling og Hegel. Man vil vist kunne paastaa, at den for den

danske Aandsretning ejendommelige Sands for den virkelige Natur saavel som for den psykologiske og historiske Virkelighed gjorde det muligt, at de betydningsfulde Ideer, hin tydske Filosofi har udtalt, kunde paavirke vor Udvikling, uden at vi dog fortabte os i abstrakte og hyperidealistiske Spekulationer. — I Aarhundredets sidste Del traadte en fransk-engelsk Paavirkning ved Siden af den tydske.

HENRIK STEFFENS (S. 16-29, 41-44) førte den Schellingske Filosofi ind i Danmark ved de berømte Forelæsninger, han i November 1802 begyndte i Kjøbenhavn, og som det følgende Aar tildels udkom i Trykken (»Indledning til filosofiske Forelæsninger«, 1803). Han fremstillede her de naturfilosofiske Tanker, som han tidligere udførlig havde udviklet i et tydsk Skrift (»Beiträge zur inneren Naturgeschichte der Erde«, 1801); men han behandlede ogsaa Problemer, som henhørte til Æsthetiken, Religionsfilosofien og Historiens Filosofi. Schellings Filosofi søgte netop at vise alle disse Problemers indre Sammenhæng. Den skjelnede ikke skarpt mellem Aand og Natur, eller mellem det bevidste og det ubevidste, eller mellem Tanke og Fantasi. Naturen er en Række af Trin, som føre op til det Punkt, hvor det aandelige Liv begynder at udfolde sig. Der er en Enhed i Alt; de samme Kræfter og det samme Liv rører sig i Naturens og Aandens Verden, naar kun Øjet er opladt for det. Steffens begyndte derfor ogsaa sine Forelæsninger med at udtale, at han hos sine Tilhørere forudsatte »den indvortes Trang til at kjende Tingenes egenlige Væsen, til at opløse Tilværelsens Gaade, og den indvortes Anskuelse, som fatter enhver Del sammen til et Helt og sætter det absolute Hele, Ene, som det Reelle«. Det var et højere Organ, en Evne til »intellektuel Anskuelse«, han appellerede til. Han søgte at vise Enheden i Naturen og Historien. Den uorganiske Verden naaer først sit Maal i den organiske, og indenfor denne opstaaer den frie Aand, hvis nødvendige Udvikling Historien udvikler os. Gjennem hele Naturen kan der spores en individualiserende Kraft, som naaer sin Fuldendelse i Mennesket. I den poetiske Genialitet og i den religieuse Begejstring have vi de højeste Aabenbaringsformer for den store Kraft, der rører sig i Alt. — Kun for en højere Anskuelse træder alt dette klart frem, medens det er skjult for den elementaire Forsken og den kritiske Forstand. Fra de fysiske og kemiske

Theorier appellerer Steffens dristig til »den evige Natur selv«! Han stillede sig paa et Standpunkt, hvor den højeste Videnskab, den højeste Religieusitet og den højeste Poesi mødtes, og rettede derfra en voldsom Protest mod det 18. Aarhundredes kritiske, analyserende Tendens. Fra denne Protest skrev sig vor nye poetiske Litteratur, idet den som bekjendt vakte Oehlenschläger og Grundtvig og gjennem dem saa mange Andre. Grundtvig har selv mange Aar senere sagt, at Steffens' Forelæsninger brød Isen for alt det Poetiske, han havde oplevet. Ogsaa ved den aandfulde og dristige Betragtning af Historien paavirkes Grundtvig stærkt og varigt. Og Mynster har udtalt, at uagtet Steffens' egen Erkjendelse af de kristelige Ideer endnu ikke var uddannet og sikker, saa var det dog fra ham, at Begyndelsen til Kristendommens fornyede Liv i Danmark udgik. — Mangehaande Ideer vare antydede, et rigt Gjæringsstof bragt tilveje. Steffens selv kom dog ikke til at pleje disse Spirer; han var maaske heller ikke Manden dertil. 1804 gik han som Professor til Halle, og hans videre Udvikling tilhører den tydske Litteratur.

Foruden ved at virke for en aandfuldere Naturbetragtning og en dybere Poesi og Religieusitet er Steffens' Optræden ogsaa bleven betydningsfuld ved den Vægt, han (i Tilslutning til Fichte snarere end til Schelling) lagde paa Individualiteten. Han betragtede Naturens Virksomhed som især individualiserende. Hos Sibbern, og gjennem ham hos Poul Møller og S. Kierkegaard, spores Virkningerne af denne Tanke.

Det var en mere klar og besindig Tænker, som kom til at føre den filosofiske Forsken videre her hjemme. I Aaret 1803 blev NIELS TRESCHOW (født ved Drammen 1751, død i Kristiania 1833), der som Rektor i Kristiania havde holdt en Række ypperlige Foredrag deroppe om Kants Filosofi, ansat som Professor i Filosofi ved Kjøbenhavns Universitet, hvor han i de ti Aar, han virkede, inden han igjen drog tilbage til Norge, øvede stor Indflydelse. Først som moden Mand og vel bevandret i det 18. Aarhundredes Filosofi stiftede Treschow Bekjendtskab med den nye spekulative Lære. Han stillede sig kritisk prøvende til den, paa samme Tid som hans livlige og dristige Aand optog af den, hvad der forekom ham brugbart og berettiget. I sin Selvbiografi angiver han selv sin Stilling saaledes: »Uden at være Tilhænger enten af den ældre førkantiske

Treschow.

eller nyeste Filosofi beholdt jeg af den første Lyst til Klarhed i Begreberne og Nøjagtighed i deres Udvikling; af den anden blev jeg gjort opmærksom paa det Ufølgerigtige i den sædvanlige Dualisme og paa Nødvendigheden af at udlede alt Virkeligt og Muligt af eet eneste Princip«. Forskjellen mellem Treschow og de spekulative Filosofer er, at medens disse svælge i Tanken om Tilværelsens Enhed og derved nærme sig til Mystiken, opfatter Treschow denne Tanke som en Forudsætning, paa hvilken vor Forsken bygger, naar den søger efter Sammenhæng mellem Tingene. Da det er selve Erfaringen, som stedse paany sætter denne Søgen i Bevægelse og paa saa mange Punkter tilfredsstiller den, saa maa hin Tanke være mere end en blot subjektiv og menneskelig Forudsætning. Ved denne Begrundelse af Tanken om Enheden i Alt staaer Treschow Erfaringsvidenskaben nærmere end Schelling og Steffens. Dette sees ogsaa af hans betydeligste Skrifter: »Elementer til Historiens Filosofi« (1811) og »Om den menneskelige Natur« (1812), som røbe megen psykologisk og historisk Sands og endnu have Interesse. Hans Verdensanskuelse lægger sig klarest for Dagen i det førstnævnte Skrift. Han opfatter Historien som Menneskets Udvikling fra en dyrisk Tilstand til et Trin, hvor det faaer Evne til »Selvvirksomhed efter Ideer«. Ved at gaa tilstrækkelig langt tilbage maa vi, mener han, komme til en Tid, »hvor det moralske Væsen neppe var at adskille fra det fysiske, — hvor Mennesket endnu ej var Menneske«. Da han opfatter Sjæl og Legeme som to Sider af samme Væsen og Materien som en Aabenbaring af Guddommen, finder han heri intet Betænkeligt. Desuden deler han ikke Schellings, Steffens' og Romantikernes Tro, at Urtiden var den herligste, eller at, som Steffens udtrykte sig, »alle den tidligste

Niels Treschow.
Efter et Maleri af Hornemann.

Menneskeslægts Forestillinger og Handlinger havde et umiddelbart Hensyn til det Evige«, hvorfor »det Skjønneste og Herligste, som gjennemtrænger vor Tid«, skulde være »Sandsen for hin gamle forsvundne«. For Treschow stod det som absurd og stridende mod Udviklingens almindelige Love, at de første Mennesker skulde have været Genier eller Guder og ikke Instinktvæsener, der gjennem en lang og møjsommelig Udviklingsgang skulde blive til Fornuftvæsener. Hvad der driver fremad fra det ene Trin til det andet, er ikke blot de ydre Paavirkninger og de Krav, de stille, men ogsaa en indre Udviklingsdrift, en Drift til Selvvirksomhed, der vel kan vanslægte eller lammes, men stedse vil røre sig paany. Denne Lære styrker, efter Treschow, vort Haab og vor Taalmodighed, og den gjør Menneskeslægten stor og herlig i vore Øjne, idet vi se, at der i Aartusinder er arbejdet og stadig arbejdes paa dens Fuldkommenhed. — Ogsaa i Treschows psykologiske Værk (»Om den menneskelige Natur«) findes mange interessante Tanker.

I en Afhandling fra Aaret 1806 drøfter Treschow det Spørgsmaal, hvorvidt der kan dannes videnskabelige Begreber om individuelle Fænomener. Opkastelsen af dette Spørgsmaal er karakteristisk for den danske Tænkning. Vi se paa samme Tid ANDERS SANDØE ØRSTED afslutte de ivrige filosofiske Studier, der havde udfyldt saa stor en Del af hans Ungdom, med Betragtninger over Grænsen mellem Theori og Praxis, der særligt fremkaldes ved Spørgsmaalet om Muligheden af at danne og anvende almindelige Regler i specielle Tilfælde og overfor individuelle Personligheder. Især i hans udmærkede Afhandling »Om Grænserne mellem Theorier og Praxis i Sædelæren« (1811), som han endnu vedkjendte sig i sin høje Alderdom, kommer dette Problem frem paa en interessant Maade.

A. S. Ørsted.

Grundtvig.

Man vil maaske undre sig over at træffe N. F. S. GRUNDTVIGS Navn i en Oversigt over Filosofiens Historie i Danmark. Og dog har filosofisk Studium og Tænkning grebet stærkt ind i denne mægtige Aands Udvikling. Der var en Tid, da han, efter eget Udsagn, »med Fichte, Schiller og Schelling grundede paa Livets Vilkaar«. Fichte har især havt stor Indflydelse paa ham, større end han maaske egenlig er bleven sig det bevidst, skjøndt han stedse ærede ham højt og selv efter at have vendt den verdslige Viden-

skab Ryggen satte ham et smukt Minde ved et Digt efter hans Død. Det var ikke blot Fichtes ideale Begejstring og dybe ethiske Alvor, som virkede paa Grundtvig, men mange af den tydske Filosofs historiske og pædagogiske Ideer gjenfindes i den danske Digtertheologs Anskuelser, som enhver Læser af Fichte's »Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters« og »Reden an die deutsche Nation« vil sande. Kampen mod den aandløse Lærdom og den blotte Opsamlen af Stof, Polemiken mod den altfor store Rolle, det skrevne (døde) Ord i den nyere Tid spiller paa det mundtliges (levendes) Bekostning, Arbejdet for en national og folkelig Opdragelse, der lader de oprindelige Evner hos Individet og Folket frit udfolde sig og ikke spalter Folket i forskjellige Klasser — alt dette kan Punkt for Punkt paavises i Fichtes Skrifter og afgiver et lærerigt Exempel paa, hvorledes Tanker kunne fæste Rod og bære Frugt i en helt anden Jordbund end den, de fra først af skyldes. Vor mest »nationale« Retning i Skole og Liv har den tydske Filosofi at takke for nogle af sine betydningsfuldeste Ideer. Ogsaa af Schelling paavirkedes Grundtvig stærkt. Den Schellingske Filosofi viste ham hele Naturen og Historien som et stort Verdensdrama, hvilket Poesi, Religion og Videnskab hver paa sin Maade søgte at finde Udtryk for. Men da den Tid kom for Grundtvig, da hans gjærende Aand fandt Hvile i den »gammeldags, enfoldige Tro«, maatte han forarges over en Lære, efter hvilken Gud ikke evig *er*, men *vorder* Personlighed gjennem Verdenslivet, og for hvilken Kristendommens Udsagn om den lidende Guddom, der forsoner Synden ved sin Død, blot er et stort Symbol paa Menneskehedens Udvikling gjennem Lidelse og Kamp. Da udgav han, som Svar paa et Angreb af H. C. Ørsted, det mærkelige Skrift »*Imod den lille Anklager*, det er Professor H. C. Ørsted, med Bevis for, at Schellings Filosofi er ukristelig, ugudelig og løgnagtig« (1815). Det var Kirkens Gjenmæle mod Filosofien. Medens Steffens havde forkyndt Poesi, Religion og Filosofi som forskjellige Former for eet og samme Evangelium, kommer nu Sondringens Tid. Filosofien havde allerede hos Treschow skilt sin Sag fra Romantikens Evangelium; nu drager den kirkelige Bevidsthed sine bestemte Grænser. — Om Romantikens Filosofi minder dog ogsaa senere Grundtvigs og mange af hans Tilhængeres Holdning overfor experimental og kritisk Videnskab. Han kom egenlig aldrig bort fra den Syns-

maade, der i det nys anførte Skrift lod ham udtale til Ørsted, at »Fysikens lidenskabelige Studium og høje Vurdering, især den experimentales, der ender sig i Mekaniken, netop er et Tegn paa Videnskabelighedens nære Død«. Hans Begreb om Videnskab vedblev saavelsom hans Livsanskuelse at bære Romantikens Præg. De aandelige Syner med deres Genialitet og deres Vildfarelse vare hos ham altid stærkere end den prøvende Kritik. Sandsen for Fænomenernes ideale Betydning forenedes ikke med Interesse for deres reale Sammenhæng. Heri ligger Begrænsningen for den store Mands i og for sig saa frugtbare og gavnlige Indflydelse paa vort Folks Aandsliv, en Begrænsning, der for en Del skyldes den Tid, indenfor hvilken hans Læreaar faldt.

C. Ørsted. HANS CHRISTIAN ØRSTED var i sin almindelige Naturopfattelse Discipel af Schelling. Selv senere, da han saae paa den spekulative Naturfilosofi med ædrueligere Øjne, hævdede han, at »den store Bevægelse, aandrige Mænd ved Aarhundredets Begyndelse havde fremkaldt i Henseende til den videnskabelige Opfatning, har havt en vigtig Indflydelse paa Tydsklands og Nordens Naturforskere og heller ikke været uden Indflydelse paa den videnskabelige Aand i den øvrige Verden«. Ideen om Naturkræfternes Enhed og Sammenhæng, som den Schellingske Filosofi betonede, har neppe heller været uden Forbindelse med de Undersøgelser, der gav Anledning til hans berømte Opdagelse. Han skjelnede senere bestemt mellem Spekulation, Hypothese og Erfaringssætninger og udtalte, at netop for den, der har Overbevisningen om, at der gaaer en stor Grundeenhed gjennem den hele Natur, bliver det dobbelt nødvendigt at fæste sit Blik paa det Mangfoldiges Verden, hvori denne Sandhed først kan finde sin Bekræftelse. Og han mente, at der af selve en grundig Naturforsken vilde udvikle sig en dybere Filosofi end den, der findes i de fleste filosofiske Systemer, og en ægtere Poesi end den, der findes i mange Digte, ja at ogsaa vore religieuse Anskuelser derved kunde berigtiges. (Hauchs Biografi af Ørsted). — I **»Aanden i Naturen«** (1849—50), et af vor Litteraturs betydningsfuldeste Værker, samlede Ørsted en Række Afhandlinger, som ere forfattede til meget forskjellige Tider, men som i Forening give et klart og smukt Billede af hans Verdensanskuelse. Dennes Hovedtanke er, at d e t i Naturen, der bestaaer

under den uafbrudte Skiften, er Kræfterne, som tilsidst føre tilbage til en Grundkraft, og Lovene, der tilsidst vise sig som en hele Naturen gjennemtrængende Alfornuft. Den legemlige Virkelighed er ikke den sande: Legemerne ere kun Ytringer af levende Virksomheder. Legeme og Aand ere uadskillelig forbundne i eet og samme Princip. I Tænkningen vaagner den skabende Natur til Bevidsthed i os, og vi ere derfor i Stand til at forstaa Naturen. Mellem Guds Villie, der ikke maa opfattes som lig den menneskelige, og Naturens Væsen kan der ikke være Strid, da de ere Et. Ogsaa paa mere specielle Omraader har Ørsted udtalt interessante Synsmaader. Se saaledes hans »To Kapitler af det Skjønnes Naturlære« (1845). — En ædel og human Aand gaaer gjennem Ørsteds Anskuelser, selv om han ikke har sammenarbejdet dem til fuld systematisk Sammenhæng.

Treschows Efterfølger som filosofisk Professor var **Frederik Christian Sibbern** (18. Juli 1785—16. Decbr. 1872). Han blev i sin Ungdom stærkt greben af Romantiken og dens Filosofi. Det var især den Næring, han deri fandt for Aand og Hjerte, som drog ham til den. Af en stærk personlig Gjæring, som forstærkedes ved en ulykkelig Kjærlighed, og som han selv paa en levende Maade har skildret i »Gabrielis' Breve« (I.) (forfattet 1813, udkommet 1826), arbejdede han sig frem til en klar psykologisk Forstaaelse og en varm Sympathi for Sjælelivet under dets forskjellige Former. Det er som Psykolog, han især har Betydning i vor Litteratur. Han har paa en værdig Maade fortsat, hvad Treschow paa dette Omraade har begyndt. Af hans psykologiske Skrifter er især hans »Psykologisk Pathologi«, anden Del af »Menneskets aandelige Natur og Væsen« (1. Del 1819, 2. Del 1828) at nævne. Det optryktes i Hundredaaret efter hans Fødsel under Titel af »Læren om de menneskelige Følelser og Lidenskaber«. Det er Følelserne, især de med Sympathi og Beundring beslægtede, han skildrer bedst. Hans Psykologi er endnu temmelig stærkt paavirket dels af den spekulative Filosofi, dels af Moralfilosofien. Men den realistiske Interesse hos ham viser sig paa den anden Side i den Vægt, han lægger paa Psykologiens Sammenhæng med Fysiologien, og som især lægger sig for Dagen i det dygtige Værk »Om Forholdet mellem Sjæl og Legeme« (1849). Han mødes her med Sibbern.

Treschow og Ørsted i den Opfattelse, at det er et og samme Liv, der træder frem for os i det Sjælelige og i det Legemlige. — I religieus Henseende stod Sibbern i lang Tid den orthodoxe Retning nær, idet han ogsaa for sit personlige Vedkommende følte Betydningen af Reaktionen mod Rationalismens Forstandsvæsen. Men jo mere den strenge kirkelige Opfattelse tilspidsede sig i dogmatisk Henseende, desmere maatte han skille sin Sag fra dens. Læren om Djævelen og den evige Fordømmelse kunde han ikke anse som nødvendige Bestanddele af den religieuse Tro. Han havde altid hævdet Filosofiens Ret til at prøve Alt; men nu førte denne Prøvelse ham til et nyt religieust Standpunkt, som han udtalte i en Række Universitetsprogrammer (1846, 47 og 49) og senere udførlig, og ofte med Fynd og Kraft, i »Meddelelser af et Skrift fra Aaret 2135«. Enhver stærk og levende Tro agter han som Udslag af Livets Magt i den Enkelte. (Dette er den Grundtanke, der gaaer igjennem anden Del af Gabrielis' Breve, som udkom 1850). Sin egen Religieusitet skildrer han som »et Liv i Gud, som den indre Grundvirker og Grundgiver, ved hvis indre Virkelser og Givelser enhver god, oplivende og frugtbringende Tanke og Følelse opstaaer«. Han vilde bevare »Kristeligheden«, men lod »Kristenskabet« fare. — Sin filosofiske Verdensanskuelse har han bestemtest udviklet i »Spekulativ Kosmologi« (1846). Tilværelsen er for ham en stor Debat og Kamp af Alt mod Alt. Denne Kamp opstaaer ved, at al Udvikling skeer sporadisk, d. v. s. ud fra forskjellige Udgangspunkter; kun ved at disse forskjellige Processer brydes med hverandre, naaes Resultatet. Derfor er ogsaa vor Erkjendelse begrænset: vi maa gjennem Opfattelsen af det Mangfoldige og Stridende arbejde os frem til Ideen om Enheden, det i Alt Virkende og Alt Harmoniserende. Ogsaa her fortsætter han, hvad Treschow havde indledet. Han betragter f. Ex. ligesom denne Mennesket som opstaaet ved Udvikling af en vis Dyreart. Ved denne Opfattelse træder Sibbern i bestemt Modsætning til Hegel og den tydske Skole, hvem han bebrejder, at de ingen virkelig historisk Verdensopfattelse kunne begrunde. En virkelig historisk Udvikling forudsætter bestemte og sondrede Udgangspunkter, fra hvilke de Processer fremgaa, hvis Brydning eller Samvirken udgjør Historiens Indhold. Trods de sporadiske Udgangspunkter, han antager, troer Sibbern dog paa en kontinuerlig Fremgang til større Harmoni.

Hans Lære om den sporadiske Udvikling muliggjør ikke blot en mere realistisk Opfattelse af Historien, men ligger ogsaa til Grund for den Vægt, Sibbern lægger paa den enkelte Personligheds Trang

FR. CHR. SIBBERN.

og Følelse i religieus Henseende. Det religieuse Liv udvikler sig gjennem Vexelvirkning af forskjellige Retninger og Personligheder og er kun sundt, naar ethvert Individ for sig og paa sin ejendommelige Maade søger og finder, hvad det behøver for sin aandelige Velfærd. Sibbern træder meget bestemt op imod Kirkens Forsøg paa at forme alle religieuse Forestillinger efter eet Mønster. Hans

Standpunkt er her Subjektivisme, men baaret af en Tro paa det individuelle Liv, der rører sig i alle Subjekter, Tilværelsens inderste Grund, som han opfattede som et personligt Væsen, hvis »Verdensside« de talløse, sporadisk virkende materielle og aandelige Udgangspunkter eller Momenter udgjøre. Ogsaa sin Erkjendelseslære sætter Sibbern i Forbindelse hermed: at vi forstaa Verden, selv om vi paa Grund af den sporadiske og aldrig afsluttede Udvikling ingen absolut Viden kunne naa, det forklares ved, at hint universelle Liv ogsaa rører sig i os. Den sporadiske Udvikling gjør det nødvendigt at begynde med Erfaringen og bygge Spekulationerne paa denne. (»Om Filosofiens Begreb, Natur og Væsen«. 1843.) — For sociale og politiske Spørgsmaal nærede Sibbern stor Interesse. Lige fra 1835 til 1870 deltog han, under vort politiske Livs forskjellige Faser, i den offentlige Debat med Piecer og Bladartikler. I sine »Meddelelser af et Skrift fra Aaret 2135« giver han en Skildring af et kommunistisk Fremtidssamfund, i hvilket der skal være raadet Bod paa de store Misligheder, vort sociale og religieuse Liv lider under. Ved Siden af sit menneskekjærlige Sind giver han i denne Fremtidsfantasi ogsaa sin stærke Harme over Underkuelse og Uretfærdighed Luft. (En udførligere Skildring af Sibberns Personlighed, Udviklingsgang og Standpunkt har Forfatteren af denne Oversigt givet i sine »Mindre Arbejder«).

Howitz. I Aarene 1824 og 1825 førtes der i vor Litteratur en Strid om den menneskelige Villies Frihed. Den begyndte med en Meningsforskjel mellem Jurister og Læger om, hvorvidt der, som de første paastod, var en skarp Grænse mellem Afsindighed og normal menneskelig Fornuft, eller om der, som de sidste paastod, var Overgange eller Mellemgrader. I et skarpsindigt og interessant Skrift »Om Afsindighed og Tilregnelse, et Bidrag til Psykologien og Retslæren« (1824) anstillede F. G. HOWITZ, Professor i Medicin ved Universitetet, en dyberegaaende Undersøgelse af Begreberne Frihed og Tilregnelighed. Han indtager her et naturalistisk Standpunkt, nærmest paavirket af Spinoza og Hume. Han fordrer en rent psykologisk og fysiologisk Betragtning af det menneskelige Villiesliv og søger at vise, at en saadan meget vel kan forenes med en ethisk Betragtning. Mod Howitz optraadte en hel Række af de første Navne i den danske Litteratur. A. S. Ørsted

og J. P. Mynster bekæmpede ham væsenlig ud fra de gængse moralske Forestillingers Standpunkt, medens Sibbern, J. L. Heiberg og P. Hjort søgte at paavise en højere Enhed af Frihed og Nødvendighed. Howitz svarede sine Modstandere i to dygtige Stridsskrifter: »Determinismen eller Hume mod Kant« (1824) og »Ultimatum« (1825).

HEIBERGS Indlæg i den Howitz'ske Strid (S. 162) er vistnok det første Skrift, i hvilket den Hegelske Filosofi traadte frem i den danske Litteratur. Han havde med stor Begejstring sluttet sig til denne Lære, som i Tydskland fra omtrent 1818 (Hegels Ansættelse i Berlin) mere og mere blev herskende i den filosofiske Verden. Hegel forsøgte at systematisere Romantikens Filosofi. Sammenhængende Tænkning skulde sættes i de geniale Indskydelsers Sted; den »dialektiske Methode« skulde afløse den »intellektuelle Anskuelse«; istedetfor anelsesfulde Antydninger af en i Erfaringsverdenen aabenbaret Ideverden skulde nu en begrebsmæssig Deduktion af Fornuftens Enhed med Virkeligheden træde. Det blev hos os især Æsthetik og Theologi, som paavirkedes af den Hegelske Filosofi. Heiberg byggede paa den i sine æsthetiske Afhandlinger og fandt sig ogsaa hjulpen af den i sin poetiske Produktion. Han har tillige udgivet en »Ledetraad ved Forelæsninger over spekulativ Logik«, og i sin Afhandling »Om Filosofiens Betydning for den nuværende Tid« udviklede han, hvorledes den Hegelske Filosofi »forsoner Idealet med Virkeligheden, vore Fordringer med det, vi besidde, vore Ønsker med det, som er opnaaet«. I det af Heiberg udgivne Tidsskrift »Perseus, Journal for den spekulative Ide«, fik denne Filosofi endog en kort Tid sit eget Organ herhjemme. Det er karakteristisk, at naar Heiberg skal sige, hvad der i Hegels Filosofi især har havt Betydning for ham, fremhæver han, at den har lært ham Respekt for de endelige Ting og Begrænsningens Betydning. Han har særligt opfattet den fra den realistiske Side — som for dens Stifter fra først af ogsaa var den væsenlige. Men det var ikke fra den Side, den nye Filosofi mest blev opfattet af den unge Generation. — En ny Æra syntes Mange at være indledet ved den Maade, paa hvilken Hegel havde forsonet Tro og Viden. Hvad der paa Troens Omraade fremtræder i Forestillingens eller Fantasiens anskuelige, konkrete Form, skulde

Heiberg.

Hegelianismen.

være det Samme, som for den filosofiske Tænker fremtræder som abstrakt Begreb. Forskjellen mellem Tro og Viden skulde altsaa kun angaa Formen, ikke Indholdet, som var fælles for begge, nemlig Aanden som Tilværelsens inderste Væsen. Hvad der var Troens højeste Gjenstand, fandt Tænkeren ved Gjennemførelsen af sin Forsken, eller som det hedder i Heibergs Reformationskantate:

Tanken opsteg til det Høje,
dengang den nedsteg i sig selv.

Under disse store Forjættelser bemægtigede et spekulativt Raseri sig den studerende Ungdom. Man slog om sig med Hegelske Formler og saae ned paa dem, der endnu stod paa »Umiddelbarhedens« Standpunkt uden at have hævet sig til »Begrebet«. Alt kunde man opløse og stille det sammen paany til en »højere Enhed«. Det var foreløbig den saakaldte højre (konservative, orthodoxe) Side af den Hegelske Skole, som vandt Tilhængere.

Som Modstandere af Hegelianismen optraadte især Sibbern
Møller. og Mynster. — POUL MØLLER (S. 263—69), der en Tid havde nærmet sig Hegelianismen, fjernede sig senere fra den og indtog efter længere Tids Søgen, som er fortrinligt fremstillet i Vilhelm Andersens Biografi af ham, et Standpunkt, der nærmest er beslægtet med den yngre Fichtes. (Se hans »Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed« i 5. Del af »Efterladte Skrifter«). Han beskjæftiger sig meget med Filosofiens Historie. Af størst Interesse er dog de Forarbejder til en Afhandling om Affektation, der findes i de efterladte Skrifter. Det er hans vigtigste Bidrag til en Personlighedsfilosofi. Man tager neppe fejl i, at han her er paavirket af sin ældre Ven Sibbern, ligesom hans egne Ideer ogsaa have paavirket Søren Kierkegaard. Affekteret kalder Poul Møller den, der med bevidst Forsæt gjør, »hvad der ikke har nogen Betydning, uden hvor det er fremkaldt af Naturmagt og Naturtilskyndelse eller ved højere Nødvendighed«. Han fordrer personlig Sandhed og udtaler endog det Paradox, at »ingen Livsytring har Sandhed, uden deri ligger skabende Selvvirksomhed.« Slægtskabet mellem denne Sætning og Sibberns Lære om den sporadiske Udvikling sees let. — H. Martensen, som stod Heiberg nær og var Medarbejder ved »Perseus«, følte sig dog frastødt ved Hegels Forsøg paa en autoritetsløs og forudsætningsløs Filosofi og

vilde have, at Filosofien strax skulde sætte sig paa det positive og religieuse Standpunkt — og herved mente han, mærkeligt nok, ogsaa at have naaet et filosofisk Standpunkt, der laa ud over Hegels. Det var Martensens Forelæsninger over den nyere Filosofi (c. 1840), der især vakte Interessen for den spekulative Filosofi i theologiske Kredse. Mere end af Hegel er Martensen dog paavirket af Franz Baader og af de ældre Mystikere, som han henviste til. I sin høje Alderdom har Martensen skrevet en Bog om Jakob Böhme (1882), som er den bedste Kilde til at lære hans egen filosofiske Opfattelse at kjende. Ved at gaa fra Hegel til Baader og Mystikerne slog Martensen fast, at Hegels Forsoningsforsøg ikke var lykkedes. — Fra en anden Side truedes Forsoningsforsøget ved selve den Hegelske Skoles »Venstre«, hvis Ordførere i Tydskland vare Strauss og Feuerbach, medens lignende Anskuelser herhjemme udtaltes i A. F. Becks og H. Brøchners første Skrifter.

Et nyt Standpunkt, der blev af overordenlig stor Betydning for den religieuse og den filosofiske Udvikling herhjemme, gjordes gjældende af **Søren Kierkegaard** (S. 344-61, 387-88), som fra Studiet af Theologien førtes over til Filosofien. Hans Doktordisputats »Om Begrebet Ironi med særligt Hensyn til Sokrates« giver en aandfuld, skjøndt ensidig Karakteristik af Sokrates' Person og Virken. Under hele hans følgende Forfattervirksomhed vedblev Sokrates at være hans Forbillede. Han foretrak en indirekte og experimenterende Fremstillingsmaade for den direkte og dogmatiske. Tankegymnastiken var hans Lyst, og hans store Evne til at tumle med Begreberne var forbunden med en mærkelig Sprogkunst, men rigtignok ogsaa med Lyst til at lege baade med Ord og med Begreber. Dog tog han alle disse Evner i den religieuse Tros Tjeneste. Han betragtede det som sin Opgave at stille det religieuse Problem paany i dets strenge kristelige Form, efterat Kristendommens Forsoning med Verden i Statskirkevæsenet (»den officielle Kristendom«) og Troens Forsoning med Viden i den spekulative Filosofi havde sløvet Blikket for, at det her ene gjælder den Enkeltes personlige Forhold til den overnaturlige Fordring. — I »Uvidenskabelig Efterskrift« (1846) har han udførligst udtalt sig om sit Standpunkt. Der kan ikke gives noget videnskabeligt System om Tilværelsen. Vore abstrakte Begreber kunne vi sammenstille til Kierkegaard.

et System, men det rummer ikke Tilværelsen, som for os — endelige Væsener i stadig Vorden! — aldrig kan ligge afsluttet. Og i vore Begrebers System maa der vel skjelnes mellem de rent aprioriske Begreber og de fra Erfaringen hentede Begreber. Man maa desuden være sig bevidst, at ethvert saadant System hviler paa en subjektiv Reflexion: en absolut Begyndelse til Systemet kan der ikke gives. Kun for Gud gives der et Tilværelsens System. Det er en Illusion at ville opstille et theistisk System i Modsætning til Pantheismen, thi ethvert System er pantheistisk. S. Kierkegaard angriber derfor Hegel og dem, der ville benytte hans System til Grundlag for Theologien. Men han vender sig i det Hele mod enhver sammenhængende og rationel (fysiologisk, psykologisk og historisk) Opfattelse af Menneskelivet og fordrer, at den Enkelte skal drage sig ud af alt Sammenhæng for at træffe den store personlige Afgjørelse. Det absolute Holdepunkt, som Mennesket ikke kan undvære, kan kun naaes i Angst og Lidenskab: Sandheden er subjektiv. Og Kierkegaard vender ogsaa Sætningen om: Subjektiviteten er Sandheden! Thi kun det, der gribes med subjektiv Energi og Lidenskab, kan være Sandhed. Sandheden ligger ikke i Indholdet, men i Tilegnelsens Alvor. — Kierkegaards Filosofi bliver da nødvendigvis en Lære om de forskjellige subjektive Standpunkter eller om de forskjellige Livsanskuelser. Han giver en sammenlignende Livsfilosofi, idet han dels i poetisk, dels i begrebsmæssig Form søger at vise, hvorledes Livet tages fra de forskjellige Standpunkter eller, som han mindre heldigt kalder dem, Stadier. Overgangen fra det ene Stadium til det andet skeer ved et Spring, der hverken kan begrundes eller forklares. Der er efter hans Opfattelse (som i poetisk Form er fremstillet i »Stadier paa Livets Vej«) tre Livsanskuelser, som kæmpe med hverandre: den æsthetiske, den ethiske og den religieuse. Den religieuse Livsanskuelse naaer sin Fuldendelse i Troen paa Underet, paa den absolute Skyld og den absolute Oprejsning. Da denne Tro staaer i uforsonlig Modsætning til al Fornuft, kan den kun gribes og fastholdes i personlig Lidenskab og under Bortdøen fra det naturlige Liv. — Kierkegaards strenge Hævdelse af det Fornuftstridige i det kristelige Trosindhold drog en skarp Grænselinie mellem positiv-religieus Tro og human Livsanskuelse, en Grænselinie, som Romantikens Filosofi havde udvisket. Hans skarpe Kritik virkede som Strømdeler,

førte Nogle til inderligere Fordybelse i Troeslivet, men gjorde det klart for Andre, at deres Livsanskuelse i Virkeligheden ikke byggede paa Troens Grund. Han har øvet en forløsende og vækkende Indflydelse paa Mennesker, som stod paa meget forskjelligt Stade, og han staaer i vor Litteratur som en sokratisk Skikkelse. — En udførligere Behandling af S. Kierkegaards Lære har denne Oversigts Forfatter givet i sin Bog: »Søren Kierkegaard som Filosof«. 1892.

RASMUS NIELSEN.

Til den Hegelske Religionsfilosofis Tilhængere hørte ogsaa RASMUS NIELSEN (f. 1809, fra 1841 filosofisk Professor ved Universitetet, d. 1884) i sine første Arbejder. Et Omslag i hans Anskuelser fremkaldtes ved S. Kierkegaards Skrifter; det udtaltes første Gang i »Evangelietroen og den moderne Bevidsthed« (1849) og derefter i et skarpt Angreb paa Martensens Dogmatik. Nielsen skjelnede fra denne Tid af mellem Tro og Viden som absolut uensartede Principer, men mente, at de netop paa Grund af den absolute Uensartethed kunde rummes i samme Bevidsthed. Medens Troen er Livets Sag og har sin Rod i Villien, er Viden Forstandens Sag og berører ikke det Inderste. Troen er Tro paa Underet. Men Theologien begaaer den Fejl at ville opstille en videnskabelig Lære om det Underfulde. Herimod maa baade Troen og Videnskaben protestere. For Videnskaben existerer kun, hvad der kan begrundes og forklares. Underet existerer kun for den Troende; dets Virkelighed er en »Aandsvirkelighed«, utilgængelig for al Experimenteren og al Kritik. Denne Lære har Nielsen især udviklet i sine Forelæsninger over

»Hindringer og Betingelser for det aandelige Liv i Nutiden« (1868) og sin »Religionsfilosofi« (1869). Bruddet med den spekulative Religionsfilosofi førte Nielsen ind paa en ny Prøvelse af Forholdet mellem Spekulation og Erfaring og derved til et ivrigt Studium af Mathematik og Naturvidenskab. Han opgav ingenlunde Hegels Methode, men mente at kunne gjennemføre denne paa et solidere Grundlag. Efter en Række Forarbejder udkom hans filosofiske Hovedværk »Grundideernes Logik« (1864-1866). Uagtet han lægger stor Vægt paa Forskjellen mellem Tænken og Væren eller, som han hellere kalder dem: Viden og Magt, søger han dog endnu, ligesom Hegel, ad logisk Vej at paavise deres Enhed. Det givne Erfaringsstof, som Specialvidenskaberne have lagt tilrette, skal bearbejdes til en ideel Totalitet og sees som Indhold af Sandhedens Ide, der er Enheden af Viden og Magt. Filosofien fører ad denne Vej til en Theisme, idet Sandhedsideen maa tænkes som en uendelig Subjektivitet. Men denne abstrakte Indsigt er ikke nok for den praktiske Livsanskuelse; denne sætter formedelst den personlige Trang en hel ny Tankegang i Kraft. — Nielsens Lære om Tro og Viden gav i Aarene 1865—1867 Anledning til en Strid, i hvilken en Række ældre og yngre Forfattere optraadte. Størst Opmærksomhed vakte fra den ene Side Martensens »Tro og Viden« (1867), fra den anden Side G. Brandes' »Dualismen i vor nyeste Filosofi« (1866). Men den grundigste Undersøgelse af det hele Spørgsmaal fremkom i H. Brøchners Skrift »Problemet om Tro og Viden« (1868).

Det er ejendommeligt for Nielsen, at han saa stærkt fremhæver Modsætningerne: Modsætningen mellem Tro og Viden og Modsætningen mellem Viden (Fornuften) og Magten (Realiteten). Det skyldes Kierkegaards Indflydelse og er en Reaktion mod Hegels »Ophæven« af alle Modsætninger. Men det skyldes tillige Nielsens livlige Fantasi og hans rhetoriske Pathos, der yndede Extremer, fordi de ere anskuelige og virke stærkt paa Læser og Tilhører. Han opgav dog ikke Fordringen om en Enhed — en Enhed af Viden og Tro i den menneskelige Bevidsthed og en Enhed af Viden (Fornuft) og Realitet i Tilværelsen; men han havde spændt Buen for stærkt til, at den kunde holde. Den Indflydelse, Nielsen har øvet, skyldes især det vækkende og begejstrende Foredrag, som stod til hans Raadighed, medens han var i sin fulde Kraft.

Brøchner.

HANS BRØCHNER (f. i Fredericia 1820, fra 1857 Professor i Filosofi ved Universitetet, d. 1875) var fra Theologien gaaet over til Filosofien, havde i sin Tid (1842) oversat Strauss' »Fremstilling af den kristelige Troslæres historiske Udvikling i dens Kamp med den moderne Videnskab« og senere udgivet en paa grundigt Studium bygget Afhandling om Spinoza (1857). Ogsaa Brøchner tilhørte den Hegelske Skole, og han arbejdede sig ikke, ligesaa lidt som Nielsen, nogensinde ud af dens Tankegang og Methode. Han søgte dog nærmest at paavise, hvorledes denne Tankegang kunde udvides saaledes, at Erfaringen og den reale Virkelighed kunde komme til deres Ret. Mest beskjæftigede han sig med Filosofiens Historie; Frugten af disse Studier har han nedlagt i det aandfulde Skrift: »Bidrag til Opfattelsen af Filosofiens historiske Udvikling« (1869) og i sin »Haandbog over Filosofiens Historie« (1873—74). — Til det ovenfor nævnte Stridsskrift, i hvilket han baade vender sig mod Martensen (»den filosoferende Theologi«) og mod S. Kierkegaard og R. Nielsen (»det antitheologisk religieuse Standpunkt«), føjede han en Fremstilling af sit eget Standpunkt i Skriftet »Om det Religieuse i dets Enhed med det Humane« (1869). Efter Brøchner er den sande Religieusitet ikke noget fra den sande Erkjendelse og den sande (ethiske) Handlen Forskjelligt. Den er den Forsoning og den Ro, som Menneskeaanden finder, naar den fra det umiddelbare, sandselige Liv, hvor den splittes mellem stridende Kræfter, og hvor der kan rejses Tvivl om Erkjendelsens Gyldighed og Handlingens Be-

HANS BRØCHNER.

rettigelse, trækker sig tilbage til sit Indre, til sit Væsens Grund. Her finder den sine Kræfters Kilde og seer sig i sit Udspring af det universelle Princip for al Tilværelse. Brøchner er inderligt overbevist om Sandheden af Idealismens Grundtanke om det Aandelige som Tilværelsens inderste Væsen. Denne Overbevisning kan, indrømmer han, ikke fuldstændigt bevises paa Grund af Menneskets Begrænsning; men den er en rationel Tro, som udspringer af Menneskets Væsen, og Erkjendelsen beholder stedse et *veto*, selv om den ofte maa udtale et *non liquet:* ellers vilde der ikke være noget Kriterium paa sand og falsk Tro. — Denne sin Opfattelse, som Brøchner begrunder ved interessante psykologiske Udviklinger, stiller han dels i Modsætning til saadanne Anskuelser, der opløse det Religieuse i spekulativ Abstraktion eller psykologisk Illusion, dels til de positive Religioner, der endeliggøre det sande Religieuse ved at klæde det i udvortes og sandselige Former. — Trods sin abstrakte Fremstillingsform har Brøchner paavirket ikke faa Yngre ved sin Personligheds Idealitet og Energi og ført dem til en fri og human Livsanskuelse.

Efterat de Mænd, hvis filosofiske Anskuelser, baade hvad Indhold og Methode angaaer, væsenligt havde dannet sig under Indflydelse af den romantiske Bevægelse, havde afsluttet deres Virksomhed, var det især Indflydelsen fra den fransk-engelske Positivisme og fra Naturvidenskaberne, der blev afgjørende for de filosofiske Studier. Dog kan det stadigt spores, at den stærke Vægt, Sibbern og Søren Kierkegaard havde lagt paa Personligheden som det Centrum, til hvilket alle Ideer angaaende de højeste Livsspørgsmaal tilsidst vise tilbage, vedbliver at virke. Med disse forskjellige Indflydelser forener sig snart ogsaa Virkningen af den tydske Nykantianisme, der medførte en skarpere Sondring mellem Viden og Ikke-Viden, end man i den romantiske Periode havde overholdt.

. Sibbern. GABRIEL SIBBERN (f. 1826), Søn af F. C. Sibbern, udviklede, i sin Faders Aand, en fin og aandfuld Livsanskuelse i de to Skrifter »Om Humanisme« og »Humanitet og Alsind« (1854). I sit lange Liv er han bleven Filosofien tro og har endnu 1899 taget Ordet i den interessante Afhandling om »Den religieuse Absolutisme«.

SOPHUS HEEGAARD (f. 1835, Docent ved Universitetet 1868, Professor 1875, d. 1884) begyndte sine filosofiske Studier som Discipel af Rasmus Nielsen. Efter at have skrevet en Doktordisputats om den Herbartske Filosofi udgav han en historisk-kritisk »Indledning til den rationelle Ethik« (1866), i hvilken der gennemgaaes forskjellige Hovedformer for Ethik, men tilsidst henvises til de af S. Kierkegaard og R. Nielsen udviklede Anskuelser. Planen om at skrive en human Ethik paa det her antydede Grundlag fik Heegaard dog ikke udført. Han fjernede sig fra dette Standpunkt og bevægede sig i sin følgende Tid søgende om i den filosofiske Tænknings Verden. Ivrige Kantstudier, senere ogsaa Studier over den nyere engelske Filosofi, lagde Beslag paa ham. Overfor hans Tilhørere paa Universitetet var det især den personlige og uforbeholdne Udtalelse om denne sin søgende og uafsluttede Holdning, der gjorde et stærkt Indtryk. I sin Bog »Om Intolerance« (1878) hævdede han de enkelte Personligheders Ret til at danne deres religieuse Anskuelser paa en med deres Personlighed stemmende Maade. Han staaer skeptisk overfor ethvert Forsøg paa videnskabelig Afgjørelse af religieuse Spørgsmaal, men betoner meget stærkt, at den Mulighed, at Troen (især Troen paa en personlig Udødelighed) kunde have Ret, er af stor Betydning for Livsførelsen: »Vi leve paa Muligheder!« Senere har han skrevet en Opdragelseslære (1880), som ved sin jevne og brede Fremstilling og sin humane Aand har udbredt sunde Forestillinger om psykologiske og pædagogiske Spørgsmaal i større Kredse. Heegaards Arbejdskraft og aandelige Energi blev tidligt brudt. Han sank sammen under Overanstrengelse, Sygdom og Sorg. Og i disse mørke Tider fandt han sin eneste Trøst i den kirkelige Tro, hvilket han med stor Aabenhed og paa den smukkeste Maade udtalte i Forordet til anden Udgave af sin Opdragelseslære. Heegaard.

Forfatteren af denne Oversigt, HARALD HØFFDING, f. 1843, Docent ved Universitetet 1880, Professor 1883, beskjæftigede sig i sin første Ungdom med theologiske Studier og blev meget stærkt paavirket af S. Kierkegaards Skrifter. En Tid stod den af R. Nielsen hævdede Lære om Tro og Viden som to af hinanden aldeles uafhængige Principer for ham som den eneste Udvej; men fortsat Studium af Filosofien, ikke mindst af den græske Filosofi, lod ham H. Høffding.

føle Trang til en mere harmonisk Livsanskuelse. Efter i sin Doktordisputats at have behandlet et Emne af den græske Filosofis Historie (»Om den antike Opfattelse af Menneskets Villie,« 1870) søgte han at orientere sig i den samtidige filosofiske Litteratur, som var meget lidet kjendt her hjemme. Af disse Studier udsprang de to Skrifter: »Filosofien i Tydskland efter Hegel« (1872) og »Den engelske Filosofi i vor Tid« (1874). Han satte sig nu som Opgave at bearbejde Psykologien og Ethiken ud fra det Standpunkt, han mente at have vundet. Det var hans Overbevisning, at der lige saa vel gives en Erfaringsvidenskab om de aandelige Fænomener som om de materielle, og at det er af stor Betydning ogsaa for Livsanskuelse og Livsførelse, at vore højeste Ideer saa meget som muligt føres tilbage til det Grundlag, en saadan empirisk Aandsvidenskab maatte kunne skaffe til Veje. Saa meget han nu sympathiserer med den fransk-engelske Positivisme, saa kan han dog ikke opgive den kritiske Filosofis Grundtanke om al Erfarings Betingethed ved den menneskelige Aands Natur, og hans Opgave har (se »Psykologi i Omrids paa Grundlag af Erfaring«. 1882. — 4. Udg. 1898) da været at vise, hvorledes de empirisk paaviselige psykologiske Love forudsætte en bestemt oprindelig aandelig Konstitution, der ikke selv forklares ved dem. I selve Personligheden finder han da baade al Erkjendelses Udspring og dens Grænse. En speciel Drøftelse af enkelte filosofiske Spørgsmaal har han givet i »Psykologiske Undersøgelser« (i Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter 6. Række. 1889) og i »Det psykologiske Grundlag for logiske Domme« (smst. 1899). Sine ethiske Anskuelser har han udviklet i en Række Skrifter (»Om Grundlaget for den humane Etik«. 1876. — »Etik«. 1887, 2. Udg. 1897. — »Etiske Undersøgelser.« 1891), i hvilke han søger at vise Muligheden af en ved Menneskets egen Natur, navnlig ved Sympathifølelsen, bestemt Vurdering og Livsførelse. Hvad Vurderingsprincipet (Maalestokken), ikke hvad den subjektive Motivering angaaer, slutter han sig til den saakaldte Utilitarianisme (Velfærdsmoralen). Sine Studier over den nyere Filosofis Historie (fra Renaissancen til vore Dage) har han givet en foreløbig Afslutning i sit 1894—95 udkomne Værk over dette Emne, i hvilket der lægges særlig Vægt paa at vise Ideernes Sammenhæng med de psykologiske og kultur-

historiske Forhold, under hvilke de blive til, og paa at give Problemerne Forrangen for Systemerne.

Det var ogsaa fra først af Spørgsmaalet om Tro og Viden, som førte KRISTIAN KROMAN (f. 1846, 1883 Docent og 1884 Professor i Filosofi) ind paa filosofiske Studier. I hans Doktordisputats »Den exakte Videnskabs Lære om Sjælens Existens« (1877) kritiserer han de psykologiske Hypotheser, som stride mod Antagelsen af Sjælen som et særeget, fra Legemet forskjelligt Væsen. Resultatet af hans Undersøgelser er, at Spørgsmaalet staaer aabent, og han tager i det Hele Ordet for en af alle dogmatiske og antidogmatiske Interesser uhildet Undersøgelse af filosofiske Problemer. Den samme Evne til filosofisk Kritik og den samme naturvidenskabelige Dannelse, hvorom dette Skrift vidner, kundgjorde sig i hans Hovedværk »Vor Naturerkendelse« (1883), der er fremkommet som Besvarelse af en af Videnskabernes Selskab stillet Prisopgave. I dette Værk, den eneste udførligere Behandling af Erkjendelsestheorien, som foreligger paa Dansk, lægger Forf. stor Vægt paa Forskjellen mellem formale og reale Videnskaber. Kun i de formale Videnskaber (Logik og Mathematik) naa vi til sikker og streng Erkjendelse; de reale Videnskaber, der støtte sig til Erfaring, naa kun Tilnærmelser. Men de formale Videnskaber, der gaa frem ad den strenge Slutnings og Bevisførelses Vej, kjøbe deres Sikkerhed med Ubevisligheden af deres første Forudsætninger. De maa, for at Slutningsrækkerne kunne bygges, opstille Begyndelsespaastande (de logiske og mathematiske Principer), der fastslaaes vilkaarligt som Postulater, der hverken kunne begrundes ad Slutningens eller ad Erfaringens Vej (hverken deduktivt eller induktivt). De operere med selvskabte Objekter, og kun derved blive de uafhængige af Erfaringen og stringentere end nogen Erfaringsvidenskab kan blive. Disse erkjendelses-theoretiske Ideer gjennemføres i Bogen ved en Drøftelse af speciellere mathematiske og fysiske Spørgsmaal. Maaske det bedst lykkede Parti i Bogen er Diskussionen af Atomtheorien. — I sin »Tænke- og Sjælelære« (1882, 3. Udg. 1899) giver Kroman først en kortere Fremstilling af Logik og Erkjendelsestheori og derefter et Grundrids af Psykologien. Skjøndt han ikke definitivt erklærer sig for nogen af de forskjellige Hypotheser, er det dog øjensynligt, at den spiritualistiske Hypo-

K. Kroman.

these, særligt i den Form, i hvilken den optræder i Lotze's propædeutiske Fremstillinger, ligger ham nærmest. Bogen indeholder trods sin Kortfattethed mange interessante psykologiske Udviklinger. — Endnu et Omraade, det pædagogiske, har Kroman behandlet, idet han i sin Bog »Om Maal og Midler for den højere Skoleundervisning (1886) har drøftet de forskjellige Skolefags Værdi med meget stærk Fremhæven af de formale og naturvidenskabelige Fags Betydning.

Wilckens. CLAUDIUS WILCKENS (f. 1844, Docent ved Universitetet 1883, extraordinair Professor 1897) behandlede i sin Doktordisputats (»Erkjendelsesproblemet.« 1875) et erkjendelsestheoretisk Emne, men har senere især beskjæftiget sig med Sociologi, Æsthetik og Pædagogik. Efter et Forarbejde i bredere Form (»Liv — Nydelse — Arbejde«. 1874—76) gav han i sit Skrift »Samfundslivets Grundlove, et Grundrids af Sociologien«, 1881, en Oversigt over den almindelige Samfundslæres Methode og vigtigste Resultater. En livlig Fremstilling og stor Belæsthed karakteriserer dette første Forsøg paa at behandle Sociologien i vor Litteratur. Ved Belysningen af de enkelte Fænomener herker en realistisk Synsmaade; men som Baggrund mærkes en idealistisk Opfattelse, der er beslægtet med den, som Rasmus Nielsen i sine senere Aar hævdede. — Ved Karakteristiken af Wilckens' æsthetiske Værker er Forfatteren af denne Oversigt saa heldig at kunne støtte sig til et af Værkernes Forfatter velvilligt overladt Resumé. I »Æsthetik i Omrids, med særligt Hensyn til moderne Æsthetik«, 1887, vinder Wilckens sit Standpunkt gjennem en kritisk Fremstilling af de forskjellige kritiske Skoler. De æsthetiske Grundbegreber og Grundforhold behandler han efter Erfaringspsykologiens Methode. Han undersøger, hvori det Skjønnes og det Ophøjedes Virkning paa det opfattende Subjekt bestaaer, og finder, at denne Virkning skyldes en billedlig Form, der uvilkaarligt tydes som Udtryk for et sjæleligt Indhold. Overfor det Kunstskjønne føler Beskueren eller Tilhøreren den sjælelige Værdi, som oprindeligt bragte Kunstneren til at frembringe Værket. Og et lignende Forhold er tilstede ved det Naturskjønne: »Naturen er skjøn, naar den sees som Billede.« Æsthetiken er efter W. ikke en Lære om »det Skjønne«, men en Lære om det æsthetisk Virkende, saa langt dette strækker sig; det

Skjønne er kun en enkelt Art af dette, andre Arter ere det Ophøjede, det Tragiske, det Rørende, det Stemningsfulde, det Hæslige og det Komiske. — I »Poesien, en Fremstilling af Poetiken paa psykologisk Grundlag«, 1893, anvendes den udviklede Betragtningsmaade særligt paa Digtekunsten, og den støttes her ved en stor Mængde Exempler, især hentede fra nordiske Digtere. Af Bogens speciellere Indhold er især at mærke den udførlige psykologiske Undersøgelse af Fantasiens Natur og Virkemaade.

CARL STARCKE (f. 1858) har foruden en Studie over Ludvig Feuerbach (1883) især arbejdet paa Sociologiens og Ethikens Omraade. I sit Skrift »Die primitive Familie« (1886) kritiserer han med Lærdom og Skarpsindighed Hypotheserne om Familielivets simpleste Former. En Undersøgelse af den videnskabelige Tænknings kulturhistoriske Betydning har han givet i »Skepticismen som Led i de aandelige Bevægelser siden Reformationen« (1890). En Forening af sociologiske og ethiske Undersøgelser giver det udførlige Værk »Samvittighedslivet. En Fremstilling af Principerne for menneskeligt Samfundsliv« (1894—97). C. Starcke.

ALFRED LEHMANN (f. 1858, fra 1890 Docent i experimental Psykologi ved Universitetet) er den første selvstændige Dyrker hos os af den experimentale Psykologi eller Psykofysiken, et Fag, som i de sidste 40 Aar har dannet sig paa Grænsen mellem Naturvidenskab og Filosofi. Foruden sin Disputats om »Farvernes elementaire Æsthetik« (1884) har han i en Række af Afhandlinger søgt at belyse enkelte psykologiske Fænomener ad experimental Vej. Af hans større Arbejder mærkes »Hypnosen og de dermed beslægtede normale Tilstande« (1890), »Hovedlovene for det menneskelige Følelsesliv« (1892) og »De sjælelige Tilstandes legemlige Virkninger« (første Del. 1898). I »Overtro og Trolddom« (1893—96) behandles dels historisk, dels experimentalt en Række af menneskelige Illusioner og Abnormiteter. A. Lehmann.

THEOLOGI.

Af Biskop Dr. theol. **H. V. Sthyr.**

Den heftige religieuse Polemik, som optog Sindene i de sidste Aartier af det attende Aarhundrede, sagtnede lidt efter lidt i Begyndelsen af det nittende. Interessen for de voldsomme fritænkerske Angreb paa Kristendommen og dens Forkyndere aftog efterhaanden, som det bl. A. fremgaaer af, at Otto Horrebows »Jesus og Fornuften« (II. S. 265) i 1801 maatte ophøre at udkomme paa Grund af Mangel paa tilstrækkelig Tilslutning; men samtidig gjorde ogsaa Kirkens mest fremtrædende Ordførere i Kampen mod Fritænkeriet den herskende Tidsaand saa store Indrømmelser, at de maatte siges at have dels forladt, dels væsenlig ændret det gamle kirkelige Standpunkt: Bastholm (II. S. 239-48) var efterhaanden gleden helt over i Rationalisme, og selv Balle (II. S. 348-68) havde gjort Indrømmelser, som førte ham ikke saa ganske lidt bort fra den lutherske Kirkes gamle Stade. Kampen var altsaa endt med, at det nu var Rationalismen, der sad i Højsædet i den danske Statskirke, og efterhaanden fyldtes de fleste kirkelige Embedsstillinger med Mænd, som enten helt og holdent svoer til dens Fane, eller hvis Supranaturalisme i hvert Fald var stærkt rationalistisk farvet; men jo mere Rationalismens Herredømme bredte sig, des mere fremtraadte ogsaa dens Aandløshed og Ideforladthed saavelsom dens Afmagt til at opbygge Noget, der kunde erstatte, hvad den havde revet ned. Dette godtgjorde sig for den theologiske Litteraturs Vedkommende dels ved, at der i Aarhundredets første Aartier kun udkom et forholdsvis meget ringe Antal originale theologiske Arbejder, dels ved, at de Skrifter, der udkom, gjennemgaaende kun havde saare ringe blivende Værd.

Hornemann. Det theologiske Fakultets ældste Professor, CLAUS FREES HORNEMANN, f. 1751, d. 1830, var oprindelig en meget begavet Mand, som allerede 1776 blev theologisk Professor og vedblev at sidde i Fakultetet i 54 Aar; men i alle disse mange Aar skrev han kun et Par værdiløse Fortolkninger til enkelte af de bibelske Skrifter samt nogle andre Smaating, blandt hvilke den mest karakteristiske er: »Nogle Grundtræk til en Sammenligning

mellem Christus og Sokrates« (i »det skandinaviske Selskabs Skrifter« 1805), hvori han stillede Christus og Sokrates paa lige Trin.

PETER ERASMUS MÜLLER (f. 29. Maj 1776, Prof. theol. 1801, Biskop over Sjællands Stift 1830, d. 4. Sept. 1834) udgav 1805—10 »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger« og 1811—30 »Dansk Litteraturtidende«, hvori han skrev en Mængde Boganmeldelser i rationalistisk Aand med meget strenge Domme over Alt, hvad der smagte af gammeldags Fromhed; hans egne theologiske Arbejder: »Christeligt Moralsystem« (1808) og »System i den christelige Dogmatik« (1826), bleve vel brugte af de Studerende, saalænge han var Professor, men havde intet blivende Værd. P. E. Müller.

Større Betydning tilkommer der FREDERIK CHR. CARL HINRICH MÜNTER (f. 14. Okt. 1761, Prof. theol. 1788, Biskop i Sjællands Stift 1808, d. 9. April 1830). Han var en flittig og selvstændig Forsker, som besad en meget omfattende Lærdom navnlig i Arkæologi, Kirkehistorie og orientalske Sprog; i sin Ungdom havde han været en af de lærde unge Mænd — Birch, Adler, Moldenhawer, Engelbreth — som med Regeringens Understøttelser foretog Rejser i Udlandet for at undersøge nytestamentlige Haandskrifter — Undersøgelser, hvis Resultater for en Tid skaffede Danmark den Ære at gaa i Spidsen for Udviklingen af den nytestamentlige Textkritik. Münter forfattede et ikke ringe Antal Skrifter af betydeligt videnskabeligt Værd; men han gik saaledes op i sine lærde Studier, at han stod temmelig meget udenfor Tidens Münter.

FR. MÜNTER.

Rørelser; næsten alle hans Skrifter handlede om Spørgsmaal, som ikke havde aktuel Interesse, og mange af dem vare tilmed skrevne paa Tydsk. Derfor fik han trods sin Lærdom, sin flittige Forfattervirksomhed og sin fremragende kirkelige Stilling forholdsvis ringe Indflydelse paa Tidens Udvikling. De betydeligste af hans Arbejder ere: »Versuch über die kirchlichen Alterthümer der Gnostiker« (1790); »Haandbog i den ældste christelige Dogmehistorie« (1801—4); »Undersøgelse om de danske Ridderordeners Oprindelse« (1822); »Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen« 3. Bd., 1823—31; »Der Stern der Weisen« (1827); »Religion der Babylonier« (1827); »Christinden i det hedenske Hus« (1827). Sine dogmatiske Anskuelser naaede han aldrig at bringe i en fast og klar Form. Henimod Slutningen af sit Liv, da han stod i nært Forhold til Mynster, som var bleven hans Svigersøn, kom han stadig nærmere og nærmere til Kirkens Lære; i Begyndelsen af Aarhundredet var han derimod stærkere paavirket af Rationalismen. Ganske vist synes han altid at have anseet Kristendommen for guddommelig Aabenbaring; men som alle Dátidens mæglende Supranaturalister gjorde han saa mange Indrømmelser til den i Tiden herskende Retning, at der ikke kunde være Tale om, at der fra ham skulde kunne udgaa en modsat aandelig Strømning.

ı Møller. Et mere afgjort troende Standpunkt indtog Münters Eftermand i det theologiske Fakultet, JENS MØLLER, f. i Karrebæk 19. Marts 1779, theol. Prof. 1808, død 25. Nov. 1833. Dog var heller ikke han Mand for at træde op imod Vantroen. Som Udgiver af flere Tidsskrifter, deriblandt »Theologisk Tidsskrift« og »Nyt theol. Bibl.« (40 Bd. 1811—32) samt »Tidsskrift for Kirke og Theologi« (1832—33, 4 Bd.), fulgte han den Grundsætning at optage Artikler fra de forskjellige Retninger, og han gav derfor Ordet ogsaa til meget yderliggaaende rationalistiske Forfattere, ligesom hans Tidsskrifter ved deres Referater af de theologiske Forhandlinger i Tydskland udbredte Kjendskabet til den tydske rationalistiske Bibelkritik.

tionali- : Opbyg- seslitt. Lige saa fattig som Rationalismen var paa videnskabelig Litteratur, lige saa fattig var ogsaa dens Opbyggelseslitteratur. Mange af de rationalistiske Præster gjorde sig overmaade megen Umage med deres Prædikener, og adskillige af dem raadede tilmed

over en betydelig Veltalenhed, men de havde jo med deres Fornufttro egenlig ikke Andet at forkynde, end hvad ethvert fornuftigt Menneske kunde sige sig selv, og Følgen heraf blev, at Kirkerne snart kom til at staa tomme, og at de Prædikensamlinger og Opbyggelsesbøger, de udgav, kun fandt faa Kjøbere. Flere af Tidens mest ansete Prædikanter: Stiftsprovst Henrik Georg Clausen, født 1759, død 1840, Fr. Carl Gutfeld, Holmens Provst, f. 1761, d. 1823, V. K. Hjort, Præst ved Bremerholm, og Professor Chr. Brorson, Præst ved Garnisonskirken, prøvede at udgive Prædikensamlinger og Andagtsbøger; men ingen af dem fandt sig opfordret til at gjøre dette Forsøg mere end eengang. Den eneste rationalistiske Andagtsbog, som udkom i flere Oplag, havde P. O. Boisen til Forfatter.

Orthodoxe Andagtsbøger.

Hvor stærkt Rationalismen end bredte sig, var det nemlig dog saare langt fra, at den havde vundet en virkelig afgjørende Sejr. Endnu sad der rundt om i Landet mangen troende Præst, og med Harme maatte de nymodens Præster se paa, at Folk flokkede sig om saadanne »vankundige« Mænds Prædikestole, medens de »oplyste« Præsters Kirker stod tomme. Adskillige af disse troende Præster traadte i nært Forhold til Brødremenigheden, i hvilken Rationalismen ikke havde fundet Indgang, og en Del saaledes sindede Præster i Fyen og Nordslesvig dannede et Slags Traktatselskab, som udgav opbyggelige Skrifter, blandt hvilke R. Balslevs »Opbyggelige Betragtninger for Syge« (1806) endnu i vore Dage er en af Menigmand yndet Andagtsbog, medens den fra Tydsk oversatte »Børnebibel eller bibelske Sprog med korte Opmuntringer for opmærksomme Børn« i faa Aar blev udbredt i 20,000 Exemplarer, et Vidnesbyrd om, at der i Menigheden var Mange, som følte sig mere tiltalte af Opbyggelsesbøger i den gammeldags Stil end af Rationalismens Andagtsbøger. Et lignende Vidnesbyrd om, hvor fast den gamle Fromhed sad hos Menighederne rundt omkring, fik den nye Oplysnings Mænd ved den sejge Modstand, som den evangelisk-kristelige Psalmebog mødte rundt omkring i mange Menigheder.

Liturgiske Reformforsøg.

Istedenfor at Kirkernes tiltagende Tomhed skulde have belært Rationalismens Ordførere om deres Fejltagelse, naar de havde ment at fremme »den sande Religieusitet« ved de formentlige »Fremskridt«, for hvilke de havde kæmpet, mente de, at den til-

tagende Ligegyldighed for Gudstjenesten kom af, at der ikke var gjort »Fremskridt« nok, og der fremkom derfor flere Forslag til at gjøre Gudstjenesten mere »interessant« ved at indføre en ny Liturgi i Lighed med den ved Generalsuperintendent Adlers Indflydelse i Hertugdømmerne indførte Agende. Intet af disse Forslag havde dog Udsigt til at trænge igjennem; men 1805 udgav den ovennævnte Biskop Peter Outzen Boisen (født i Emmerlev i Slesvig 16. Nov. 1762, Biskop over Lolland-Falsters Stift 1805, død 10. Maj 1831) en »Plan til Forbedring af den offentlige Gudstjeneste« og sendte den til Kancelliet med en Skrivelse fra Biskop Balle, hvori denne foreslog, at der skulde nedsættes en Kommission til at prøve Forslaget. Kancelliet fandt Behag i Forslaget, en Kommission blev nedsat, og det saae altsaa ud til, at Rationalismen skulde vinde en ny og betydningsfuld Sejr; men Stiftsprovst Clausen, som dog var Biskop Boisens fortrolige Ven og delte hans rationalistiske Standpunkt, havde for megen Smag og Takt til at kunne føle sig tiltalt af Forslagets sødladne Talemaader og skrev derfor i Fallesens Maanedsskrift en knusende Kritik, der vist havde væsenlig Andel i, at det blev henlagt, uden at den nedsatte Kommission nogensinde afgav sin Betænkning.

Sin største Betydning fik Boisens Forslag ved, at det kaldte Jacob Peter Mynster og N. F. S. Grundtvig frem paa den theologiske Arena, de to Mænd, der trods deres indbyrdes Uenighed snart skulde blive de sejrrige Ordførere for den troende Kristendom og give den følgende Tids kirkelige Udvikling her i Landet dens ejendommelige Præg.

Grundtvigs Afhandling »Om Religion og Liturgi« er allerede tidligere omtalt i dette Værk (S. 85), og vi skulle derfor kun sige, at skjøndt det udkom Aaret efter Mynsters, og skjøndt Grundtvig upaatvivlelig har kjendt og benyttet dette, naaer han i sit Skrift ingenlunde Mynster i Klarhed og Sikkerhed; dertil var hans eget religieuse Standpunkt dengang endnu for vaklende og holdningsløst. Mynster havde dengang allerede gjennemlevet den for hans Liv afgjørende religieuse Krisis; for Grundtvig derimod var hans Livs egenlige Krisis endnu forestaaende.

Mynster. **Jacob Peter Mynster** var født i Kjøbenhavn den 8. Nov. 1775, mistede som Barn sin Fader, der var Inspekteur ved Frederiks Ho-

spital, men fik snart efter en ædel Stiffader i Overlæge F. L. Bang, der dog opdrog ham med en pietistisk Strenghed, som virkede nedtrykkende paa Drengen og fjernede ham mere og mere fra den positive Kristendom, medens han usvækket bevarede en varm reli-

JACOB PETER MYNSTER.
Efter et Maleri af C. A. Jensen.

gieus Følelse. I hans Studentertid var han og hans aandrige Broders, den senere medicinske Professor Ole Hieronymus Mynsters, fælles Værelse Samlingsstedet for en Del af de bedste Hoveder blandt den studerende Ungdom. Steffens, Brødrene Ørsted og Oehlenschläger hørte til hans nærmeste Omgangsvenner, og tidligt blev han en af de kjæreste og mest velsete Gjæster paa Bakkehuset hos Rahbek. 1794 tog han theologisk Embedsexamen og blev

derpaa Lærer for Lehnsgreve J. G. Moltkes eneste Søn, den senere saa bekjendte Adam Vilh. Moltke. 1801 blev han Sognepræst for Spjellerup og Smerup Menigheder i Sjælland, og under det ensomme Liv, han førte her i ti Aar som ugift Landsbypræst, modnedes han til den store Gjerning, der ventede ham. Sygelig og tungsindig drog han ind i sin Præstegaard, og i Begyndelsen kunde han ikke finde Fred og Hvile for sin Sjæl, hverken i sin Embedsgjerning, sine Studier og sine digteriske Forsøg eller i den livlige Brevvexling, han førte bl. a. med sin Broder og Fru Kamma Rahbek. »Da skete det en Dag i Sommeren 1803, at der med Eet foer mig gjennem Sjælen som et Lys fra det Høje, og jeg sagde mig selv med al Klarhed: Du skal hengive Dig i Guds Villie i Alt uden Forbeholdenhed og ganske overlade Dig og alt Dit i Guds faderlige Haand, nøjes med de Evner, han tildeler Dig, og taale de Savn, han paalægger Dig.« Fra dette Øjeblik havde han Fred i sin Sjæl, og den positive Kristendoms Sandhed traadte nu stedse klarere og klarere frem for ham, ligesom hans personlige Tilegnelse af den med hver Dag blev dybere og inderligere. Det var derfor som en modent udviklet kristelig Personlighed og i sin første Manddoms fulde Kraft, at Mynster traadte frem paa Kamppladsen, da han i 1806 i Rahbeks »Minerva« i en Afhandling »Om den foreslagne Forandring i vor Gudsdyrkelse« med knusende Overlegenhed gjennemgik Biskop Boisens Smagløsheder og samtidig med bidende Satire lod Oplysningens Talsmænd vide, at det var de indbildte »Fremskridt«, for hvilke de havde kæmpet, der havde bragt det religieuse Liv i saadant Forfald, som det var her i Landet. I de nærmest paafølgende Aar lagde han sidste Haand paa nogle bibelske og isagogiske Afhandlinger, som han først delvis oplæste ved Landemodet i Roskilde og derefter offentliggjorde i dettes »Videnskabelige Forhandlinger«, men langt større Betydning fik det i 1810 udgivne første Bind af hans saakaldte »Spjellerupsprædikener« (andet Bind udkom 1815); thi i lange Tider havde der herhjemme ikke lydt et saadant klart og dygtigt Vidnesbyrd for Evangeliets Sandhed. Fra nu af var Mynster den anerkjendte Fører for Flertallet af Rationalismens Modstandere her i Landet, hvis Antal stadig voxede ved hans Virksomhed, efterat han i 1811 var bleven første residerende Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn; men hans Liv blev nu ogsaa saaledes optaget af praktisk Embedsgjerning — 1817

blev han Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, 1828 Konfessionarius og Slotspræst, endelig 1834 Sjællands Biskop, hvilket Embede han beklædte til sin Død den 30. Januar 1854 — at der kun levnedes ham liden Tid til litterairt Arbejde. 1810 udgav han en ypperlig lille homiletisk Afhandling om den Kunst at prædike, 1814 udkom der en af ham udarbejdet autoriseret Oversættelse af Luthers lille Kathekismus, 1815 disputerede han for den theologiske Doktorgrad, og fra 1815—19 var han en af de vigtigste Medarbejdere ved Revisionen af den autoriserede danske Oversættelse af det nye Testamente.

Blandt hans senere Arbejder maa navnlig mærkes hans forskjellige Prædikensamlinger (deriblandt de i 1828 udgivne »Prædikener til hele Kirkeaaret«), **Betragtninger** over de kristelige Troeslærdomme«, det af alle hans Skrifter, som vandt mest Anerkjendelse og Udbredelse, »Grundrids af den kristelige Dogmatik«, hans Afhandlinger over det første Aarhundredes Kirkehistorie og de filosofiske Stridsskrifter, han vexlede med Lægen Howitz (S. 854). 1825 udgav han en af ham selv besørget tydsk Udgave af adskillige af sine Afhandlinger: »Kleine theologische Schriften«, der dengang kun blev lidet paaagtet; men den deri indeholdte »Einleitung in den Brief an die Galater«, der i Modsætning til den almindelige Anskuelse fremsætter den Opfattelse, at de galatiske Menigheder ere de sydgalatiske, d. e. lykaoniske, som Paulus stiftede paa sin første Missionsrejse, har i vor Tid vundet en stedse stigende Anerkjendelse.

I hvor høj Grad det imidlertid var lykkedes Rationalismen at besætte de overordnede kirkelige Embeder med sine Tilhængere, fremtraadte klart derved, at ikke en eneste af Rigets Biskopper vægrede sig ved at underskrive det i rationalistisk Aand affattede latinske Hyrdebrev til Gejstligheden, som blev udsendt 1817 i Anledning af Trehundredaarsfesten til Minde om Reformationens Begyndelse, og ved den Fest, som Universitetet fejrede i samme Anledning, holdt Prof. Hornemann som Rektor en udpræget rationalistisk Festtale. Blandt de andre Skrifter, som udkom ved denne Lejlighed, maa især mærkes de to smaa Prædikensamlinger af Stiftsprovst Clausen og Mynster, som klart viste, hvor skarpt de modsatte Retninger nu stod overfor hinanden.

kunde den utilladelig voldsomme Tone og de fornærmelige Udtryk i hans Stridsskrift jo dog ikke forsvares.

Under den heftige litteraire Kamp, som nu begyndte, vare de fleste af de Stridsskrifter, som direkte tog Parti for eller imod Grundtvig, skrevne af ganske unge Forfattere og havde ikke synderligt Værd, hvormegen Opsigt adskillige af dem end dengang vakte. Større Vægt tilkommer der de af Provst Engelbrecht i Lyderslev, den gamle afskedigede Præst J. Hornsyld og Stiftsprovst Rasmus Møller — senere Biskop i Lolland-Falsters Stift og Forfatter til en Række dygtige Bibelforklaringer, — udgivne Fejdeskrifter, hvori de, uden at tage Hensyn til »Kirkens Gjenmæle«, angreb Clausens Udtalelser om den hellige Skrift og om Reformatorerne. Mynster, der udtalte sig meget skarpt om »Clausens tykke Bog«, men paa den anden Side følte sig stærkt frastødt af Tonen i »Kirkens Gjenmæle«, holdt og udgav en Prædiken »Om den kristelige Visdom«, der var rettet baade imod Clausen og imod Grundtvig. men mest imod den sidste, som derfor fandt sig foranlediget til at svare med en Prædiken »Om den kristelige Kamp«.

Da Grundtvigs Paastand om Sagens Afvisning ikke blev tagen til Følge af Overretten, indgav han den 10. April 1826 Ansøgning om at blive afskediget fra sit Embede, fordi han ikke følte sig istand til »med uskadt Samvittighed« at blive i Statskirkens Tjeneste. Han fik sin Afsked »i Naade« og blev kort efter dømt til at betale en Pengebøde af 100 Rigsdaler foruden Sagens Omkostninger, hvilken Dom tillige medførte, at han hjemfaldt til Censur, som han først 1838 blev fritagen for.

Omtrent lige saa stor en Krænkelse som ved denne Dom tilføjedes der ham samtidig ved det fælles latinske Hyrdebrev, som Rigets Biskopper udstedte i Anledning af den i 1826 afholdte Tusindaarsfest for Kristendommens Indførelse, hvori der efter en hædrende Omtale af forskjellige af det 18. Aarhundredes ansete Theologer blev sagt, at hvis disse Mænd maaske stundom havde fortolket Steder i den hellige Skrift anderledes end vore Forfædre, hvis de havde tillagt enkelte Dogmer mindre Betydning, hvis de havde udviklet andre skarpere, sindigere og nøjagtigere — mon de derfor skulde rammes af et Band, der lignede dem, som udgik fra Vatikanet? Grundtvig forstod, at dette var rettet mod ham, og følte sig dybt krænket derved, men tog ikke til Gjenmæle, og det

gjorde heller ikke Jakob Christian Lindberg, til hvem der utvivlsomt var sigtet ved nogle endnu langt haardere Udtalelser, som imidlertid ikke kunde kaldes uberettigede, naar man seer hen til den lidenskabelige eller — man maa vel rettere sige — fanatiske Heftighed, hvormed Lindberg havde kastet sig ind i Striden og i en Aarrække vedblev at forfølge ikke blot Prof. Clausen selv, men ogsaa dem af hans Slægtninge og Venner, som han kunde finde Lejlighed til at angribe. Foruden en Række Artikler i sit »Maanedsskrift for Christendom og Historie« skrev han selvstændige Stridsskrifter med Titler som: »Er Professor Clausen en ærlig Lærer i den kristne Kirke?« og »Falsk Lærdom i Vor Frelsers Kirke paa Kristianshavn«. Det første af disse Skrifter besvarede Clausen med sit: »Om den theologiske Partiaand«; det sidste, som var rettet imod Præsten Visby, der i 1825 havde staaet i Spidsen for de Studerende, som sendte Clausen en Adresse. hvori de udtalte deres Tilslutning til ham, gav Anledning til en Injurieproces, hvori Lindberg 1832 blev idømt en Mulkt af 200 Rdl. Hvilke uretfærdige Beskyldninger Lindberg i sin blinde Fanatisme kunde falde paa at fremsætte, viste sig navnlig, da han i en af Artiklerne i sit Maanedsskrift satte det begyndende slesvigholstenske Røre i Forbindelse med Prof. Clausens Rationalisme, og det var derfor intet Under, at mange af Clausens Modstandere højlig misbilligede den Tone, hvori Lindberg polemiserede, og at Clausen selv i Reglen fandt det under sin Værdighed at svare ham. Da derimod ikke blot Lindberg, men ogsaa Grundtvig i sit Skrift »Om Daabspagten« 1832 angreb Stiftsprovst Clausen for de Afvigelser fra det forordnede Daabsritual, han under sin 40aarige Embedsgjerning stadig havde tilladt sig, og navnlig fordi han udelod Forsagelsen af Djævelen, tog Prof. Clausen Ordet til Forsvar for sin gamle Fader, men hans Forsøg paa at hævde, at Læren om en personlig Djævel ikke har Betydning for den kristne Tro, fremkaldte bestemte Indsigelser fra mange Sider (Rudelbach, J. F. Fenger, L. N. Boisen og W. F. Engelbreth).

Kort efter denne Forhandling begyndte i 1833 den saakaldte Slagelsefejde imellem endel Præster, Lærere og Lægfolk i Slagelse og Omegn, under hvilken Præsten Hans Bastholm, Søn af den bekjendte Konfessionarius, og Rektor Quistgaard vare de Slagelse-fejden.

vigtigste Ordførere for Rationalismen og Præsten Peter Andreas Fenger dens betydeligste Modstander. Her som under Forhandlingerne i Hovedstaden var det Rationalismens Modstandere, der bar Sejren hjem, og da Mynster i 1834 besteg Sjællands Bispestol, var Rationalismen at betragte som væsenlig overvunden, og det blev nu andre Spørgsmaal, der beskjæftigede de Theologer, som deltog i de litteraire Forhandlinger. Modsætningen mellem Mynster og Grundtvig brød snart ud i direkte Polemik, medens den fra Tydskland indtrængende Hegelianisme fremkaldte en theologisk Spekulation, som i Søren Kierkegaard fandt en Modstander, hvis rige, men ensidige Forfattervirksomhed tilsidst endte med de voldsomste Angreb paa Folkekirken og dens bestaaende Orden.

Grundtvig. Den theologiske Anskuelse, som GRUNDTVIG og hans Venner hævdede i de sidste Aartier af hans Liv, stod ingenlunde fuldt færdig og klart udviklet for hans Bevidsthed, da han i 1825 skrev »Kirkens Gjenmæle«. Ved Siden af hans Betoning af den gammelkirkelige Anskuelse om den saliggjørende Kraft, der maa tillægges Daaben og Nadveren, havde han hævdet den apostoliske Troesbekjendelse som »det udelukkende Vilkaar for Indlemmelse i Samfundet«, »den snevre Kirkedør, den uforanderlige, vi tro urokkelige Grundvold, baade for Troen og Lærdommen i den kristelige Kirke«; men endnu havde han hverken ført noget Bevis for, at Troesbekjendelsen, som den nu lyder, nødvendig hører med til en kristelig Daab, ejheller opkastet Spørgsmaalet om dens Oprindelse. Hvor langt han dengang var fra sin senere Anskuelse om Troesbekjendelsen, fremgaaer af, at han i 1827 skrev til Præsten Gunni Busck, at »vi ikke veed, om Apostlene i Jerusalem, før de skiltes, have opsat Troesbekjendelsen, som den nu er, eller de først siden have fundet det nødvendigt.« Det var, som vi skulle faae at se, først 1840, at han fremsatte Paastanden om Troesbekjendelsen som et Ord af Herrens egen Mund; men inden den Tid vare hans Anskuelser ogsaa paa andre Punkter undergaaede en væsenlig Forandring.

Ved højsindet Understøttelse af en rig Ven, den ovennævnte G. Busck, blev det muligt for Grundtvig, efter at have nedlagt sit Embede, at leve en Aarrække som Forfatter uden Embedsstilling. Af hans omfattende litteraire Produktion fra disse Aar ville vi, for-

uden to Afhandlinger fra 1825 »Om den sande Christendom« og »Om Christendommens Sandhed«, særlig fremhæve hans »**Christelige Prædikener** eller Søndagsbog« i 3 Bind (1827—30), samt Afhandlingen »Skal den lutherske Reformation virkelig fortsættes?« (1830), et Spørgsmaal, som han besvarede med Ja baade for Kirkens, Statens og Skolens Vedkommende. Det, som i disse Aar navnlig laa ham paa Sinde, var hans Forhold til Statskirken. Tidligere havde det været hans Haab, at det efterhaanden skulde lykkes at tvinge Rationalisterne til at forlade Statskirken og overlade den til de Rettroende; men da efter hans Afskedigelse det ene Aar gik efter det andet, uden at dette Haab syntes at skulle realiseres, begyndte hans Tanker at gaa i en anden Retning: den hidtil saa yderst konservative Forfatter blev nu Talsmand for kirkelig Frihed og kæmpede i det følgende Aar i sit tidligere omtalte Skrift »Om Daabspagten« for at skaffe den troende Lægmand Ret til at lade sig betjene af hvilke Præster han vilde, naar hans Sognepræst »ikke forrettede Sakramenterne rettelig og ej ved Undervisningen bestyrkede og højtidelig bekræftede de Unge i deres Daabspagt.« Samtidig med Udarbejdelsen af dette Skrift virkede Grundtvig ivrig for at faae Tilladelse til i Forening med en tydsk Præst Siemonsen at udtræde af Statskirken og oprette en dansk-tydsk Frimenighed; men istedenfor at bevilge hans Ansøgning herom, gav Regeringen ham 1832 Ret til at prædike i Frederikskirken paa Kristianshavn som fri Aftensangsprædikant for frie Tilhørere, hvorimod det ikke blev ham tilladt at udføre andre præstelige Forretninger, og fra den Tid af begyndte Grundtvigs Bestræbelser mere og mere at gaa ud paa at fremkalde saadanne Ændringer i Statskirkens Ordninger, at den kunde rumme de forskjellige Retninger ved Siden af hverandre. At dette ikke kunde ske uden meget vidtgaaende Forandringer i de bestaaende kirkelige Forhold, blev først efterhaanden fuldstændig klart baade for ham selv og for hans Venner og Modstandere; men Modsætningen mellem ham og en i kirkelig Henseende saa konservativ Natur som Mynster var allerede i 1834 stærk nok til, at et aabent Brud imellem dem ikke godt kunde undgaaes.

Dog kunde man nok have ventet, at den Strid, der nu udbrød, var bleven ført i en fordrageligere Tone, eftersom de to Retninger dog i det Væsenlige stod paa samme kirkelige Grund;

men i Virkeligheden blev Tonen i Stridsskrifterne ikke synderlig mildere, end den havde været i Striden mellem Grundtvig og Clausen. Aarsagen hertil maa, foruden i den personlige Antipathi imellem Mynster og Grundtvig, vistnok for en stor Del søges i, at det var Lindberg, der rettede det første Angreb paa Mynster, og for ham laa det ikke at fare med Lempe, naar han skulde polemisere. Den Tone, han havde vænnet sig til at skrive i mod Clausen, anslog han nu ogsaa overfor Mynster, da han i 1834 angreb hans allerede i 1814 udkomne Udgave af Luthers lille Katekisme, en Udgave, som han selv fire Aar før havde omtalt med Roes. Grundtvig selv derimod afholdt sig endnu længe fra umiddelbar Polemik imod Mynster, ja nærede vist endnu dengang et oprigtigt Ønske om at staa paa en god Fod med ham, medens Mynster altid synes at have følt sig frastødt af Grundtvig.

I »Den danske Kirke, upartisk betragtet« (1834), udtalte Grundtvig sig ikke blot for Sognebaandets Løsning, men ogsaa for at »Præsterne skulde have fuldkommen dogmatisk og liturgisk Frihed«. Denne Fordring om »Præstefrihed«, der i et Andragende til Stænderforsamlingen 1838 bestemtes saaledes, at Præsterne alene skulde forpligtes til at forvalte Sakramenterne efter deres Forstaaelse af Herrens Indstiftelse og forkynde Ordet overensstemmende med den hellige Skrift, saaledes som de efter bedste Overbevisning havde tilegnet sig denne, kunde Mynster fra sit Standpunkt ikke Andet end bestemt modsætte sig; men egenlig Polemik imod Mynster indeholdtes der ikke i Grundtvigs Skrift fra 1834, og endnu i 1838 udtalte dets Forfatter sig i en Artikel i »Nordisk Kirketidende« med megen Agtelse om Mynster i Anledning af Lindbergs Angreb paa ham; men i Slutningen af samme Aar indgav Grundtvig Ansøgning om Tilladelse til at maatte forrette Konfirmation og Altergang for dem af hans Tilhørere, som ønskede det, bl. A. for at kunne konfirmere sine egne to Sønner, og da han i den Anledning besøgte Mynster for at udvirke hans Anbefaling, fik han en meget ublid Modtagelse. Andragendet blev afslaaet, efter at Mynster havde udtalt sig imod det og i sin Indstilling blandt Andet ytret, at »hvis Grundtvig fortrød sin Udtrædelse af Statskirken, kunde han jo søge Ansættelse paany.«

Uden at dette var kommet til Grundtvigs Kundskab, skrev han nogle faa Maaneder efter en Ansøgning om Embedet som

Præst ved Vartov, overgav den personlig til Kongen og fik Embedet, uden at Regeringen havde indhentet Biskop Mynsters Erklæring.

Imidlertid havde Spørgsmaalet om et nyt Ritual og en ny Alterbog i mange Aar staaet paa Dagsordenen, og efter lange Forhandlinger var det i 1837 blevet overdraget Mynster at udarbejde et Udkast. Betænkninger fra Gejstligheden vare blevne indhentede, og Mynster havde arbejdet med stor Flid og Lyst. 1839 fremlagde han sit Udkast, og der blev derpaa nedsat en Kommission til at gjennemgaa og gjøre Indstilling til Regeringen om dets Antagelse; men nu rejste Grundtvig og hans Venner sig til Forsvar for den gamle Liturgi. »Nordisk Kirketidende« indeholdt den ene Artikel efter den anden mod Mynsters Forslag, og Grundtvig selv udgav sit »Frisprog mod Biskop Mynsters Forslag«, hvori han angreb dette med næsten ligesaa stor Hensynsløshed, som han i sin Tid havde viist overfor Clausen, og ved Siden af endel rigtige Bemærkninger fremsatte en Række aldeles uholdbare Paastande. Mynster svarede med sine »Oplysninger angaaende Udkastet til en Alterbog«, hvorom Grundtvig skrev i Kirketidenden, at Mynster deri »havde behandlet ham ikke blot som en Skolepog, men som en Kjætter og uredelig Mand.«

Ved denne Alterbogsstrid blev Bruddet mellem de to Hovedførere for Rationalismens Modstandere ulægeligt, og desværre kom dette Brud tillige til for lange Tider at dele den danske Menighed i to stridende Retninger, af hvilke den, der sluttede sig til Mynster, var den talrigste og mest indflydelsesrige, medens derimod den, der sluttede sig til Grundtvig, i en Aarrække talte det største Antal af ansete Forfattere og den betydeligste litteraire Produktion.

1840 begyndte Th. W. Oldenburg i Forening med P. Chr. Kierkegaard at udgive »Nordisk Tidsskrift for kristelig Theologi«, som Grundtvig aabnede med en Afhandling: »Kirkelige Oplysninger især for lutherske Kristne«, hvori han for første Gang fremsætter den Paastand, at »det mundtlige Ord, der ved Daaben og Nadveren tales til os, maa saa vist være Herrens eget, som han endnu har en Kirke og en Menighed her paa Jorden.« »Det lille Ord«.
Andre Steder i Skriftet udtalte han dog det Samme lidt mere betinget; men det varede ikke længe, inden denne Paastand om »Ordet af Herrens egen Mund«, der ingensinde før var bleven frem-

født i Kirken, fremsattes med største Sikkerhed som en mageløs, men aldeles tilforladelig Opdagelse.

Vel blev den strax modsagt af Mag. L. Zeuthen; men han kjendte dengang ikke de kirkelige Vidnesbyrd om, hvorledes Troesbekjendelsen først lidt efter lidt har udviklet sig til sin nuværende Form, godt nok til strax at kunne gjendrive Paastanden, saaledes som den burde have været gjendreven, hvorimod hans Stridsskrift gav Anledning til, at P. Chr. Kierkegaard, som skrev imod ham, tilføjede den yderligere Hypothese, at det var i de 40 Dage mellem Opstandelsen og Himmelfarten, Herren havde meddelt Apostlene Troesbekjendelsen. Endnu et Par Piecer vexledes mellem Zeuthen og Kierkegaard, og dermed ophørte Debatten for den Gang; men da den i 1847 paany optoges af de samme Mænd, var Grundtvigs »Opdagelse« med Kierkegaards Tilføjelse allerede bleven saaledes tilegnet af Grundtvigs »Venner«, at Zeuthens Polemik ikke formaaede at rokke deres Tro paa »dette nye Dogme«, skjøndt han nu fremførte historiske Vidnesbyrd for, at Troesbekjendelsen i Tidens Løb havde lydt under forskjellige Former, og lige saa lidt hjalp det, da Professor Caspari i Kristiania en halv Snes Aar senere begyndte med stor kirkehistorisk Lærdom at godtgjøre, hvorledes Symbolet bevisligt under mange Svingninger havde udviklet sig fra en kortere Form til den længere Form, i hvilken vi nu have det. »Grundtvigianerne«, hvis vigtigste Ordfører atter var P. Chr. Kierkegaard, hævdede, at saa sandt som Daaben altid maa have været den samme, maa Daabsvilkaarene ogsaa altid have været de samme, og altsaa maa »den Tro, paa hvilken vi døbes«, ogsaa altid have været den samme. Den, som det skulde synes, afgjørende Indvending, som Modstanderne hentede fra den Kjendsgjerning, at der vitterlig foreligger forskjellige Former for Bekjendelsen, søgte man at imødegaa ved Henviisning til, at Troesbekjendelsen i Oldtiden havde hørt til de Hemmeligheder, som ikke maatte meddeles Andre end de Troende, og at man derfor ikke turde vente at finde dens Ordlyd nøjagtig gjengiven i noget Oldtidsskrift.

Folkelig Anskuelse.

Jevnsides med den Udvikling, som Grundtvigs Anskuelse om »Troesordet« saaledes fik, udviklede sig ogsaa hans Anskuelser om, hvorledes et Folks nationale og folkelige Udvikling burde foregaa. Vel blev han lige til 1848 sin politiske Konservatisme

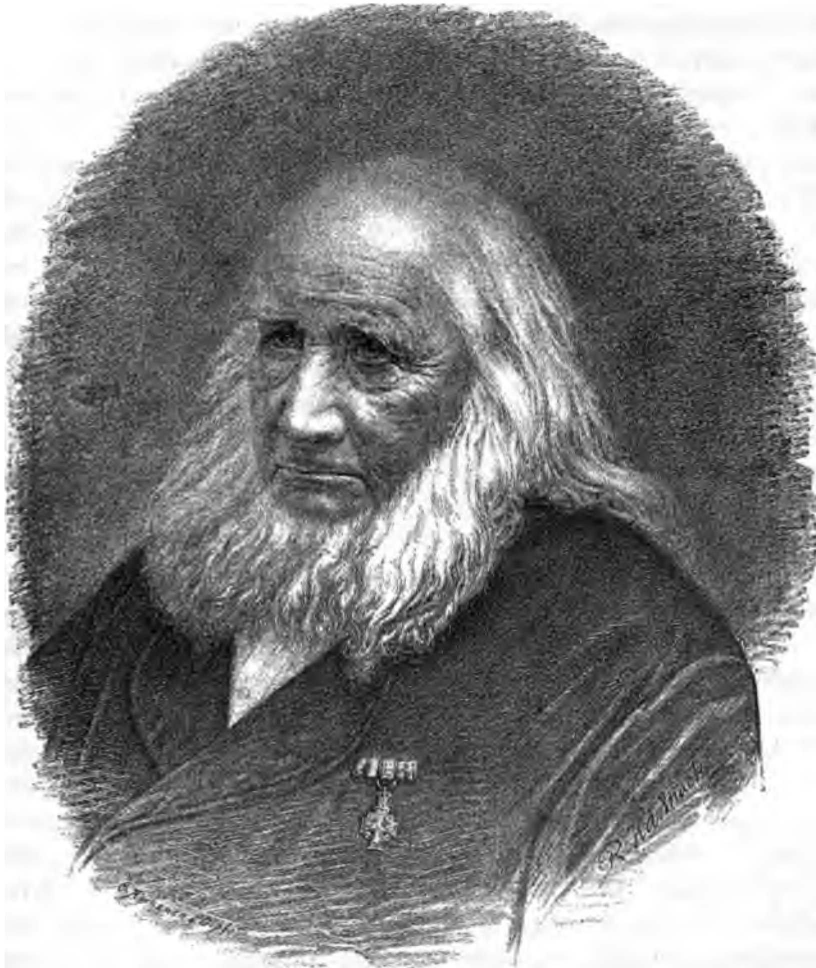
tro, og hans afgjorte Uvillie imod Tidens liberale Rørelser i politisk Henseende i Forbindelse med Dronning Caroline Amalies Yndest skaffede ham saa stor Indflydelse hos Christian VIII, at det f. Ex. trods Mynsters Anstrengelser i modsat Retning lykkedes ham at hindre, at der skete nogen Forandring i den gamle Liturgi; men i Bestræbelserne for at fremme Udviklingen af Folkets nationale Ejendommeligheder stod han derimod i forreste Række blandt Bannerførerne. Mere og mere fæstnedes den Anskuelse hos ham, at da Christi Evangelium under alle Himmelegne laaner Folkets Modersmaal til at udtrykke sig paa og virke igjennem, og da et Sprogs Bekvemhed til at udtrykke aandelige Ting med aandelige Ord afhænger af det Folks Liv og Udviklingsstandpunkt, hvis Sprog det er, saa maa der nødvendigvis være den nøjeste Sammenhæng imellem det Kristelige og det Folkelige. Hvilken Indgang Kristendommen skal vinde i et Folk, afhænger i mange Maader af, hvor sund og rig Folkets naturlige Udvikling er; men et Folk kan kun da hævde sin rette Plads og føre et sundt Liv, naar det bevarer sin Ejendommelighed og udvikler sig paa den derved betingede Maade. Derfor drev han med Iver paa en folkelig Opdragelse og Udvikling af en nordisk, levende og folkelig Videnskabelighed. Et dobbelt Lys søgte han at tænde for det danske Folk; Storheden i dets Gudesagn og dets Oldtidsbedrifter forkyndte han for det ved Siden af sin Forkyndelse om Kristendommens Herlighed, for at Folkelighed og Kristendom atter i Fællesskab kunde fornyes i Danmark, »Historiens Palæstina«. Derfor vilde han, at den opvoxende Slægt ikke mere skulde hente sin Kundskab fra Grækere og Romere, men fra de nordiske Forfædres Sprog, Historie og Digtning. Latinskolen erklærede han Krig, forsaavidt den hviler paa Studiet af romerske og græske Klassikere; Skolen skal hvile paa en virkelig nordisk Dannelse. Han forlangte, at der ved Siden af Skolerne for de højere Stænder skulde oprettes »Folkehøjskoler«, hvis Opgave skulde være at virke folkelig og kristelig vækkende paa den danske Bondestand, og særlig foreslog han i »Skolen for Livet og Akademiet i Soer«, at Sorø Akademi skulde omdannes til en saadan Bondehøjskole. Dette Forslag blev vel ikke fulgt, men 1843 oprettedes der i Rødding i Nordslesvig den Højskole, som efter Tabet af Hertugdømmerne 1865 blev flyttet til Askov, tæt nord for den nye Landegrænse, og med denne

Skole begyndte den Bevægelse, som navnlig efter vort Nederlag i 1864 har affødt Oprettelsen af talrige Folkehøjskoler rundt om i Landet, og som derigjennem har øvet en saa mægtig Indflydelse paa vort Folks, navnlig Landbefolkningens aandelige Udvikling, at man ogsaa udenfor Danmark, især hos vore nordiske Naboer, har begyndt at faae Øjet op for saadanne Skolers Betydning.

Blandt Grundtvigs Skrifter fra de sidste to Aartier af hans Liv — i hvilke man vel nok tør sige, at de fleste af hans Tilhængere beundrede ham næsten som en Profet, saa at hvad han sagde, for dem stod som urokkelig Sandhed — ville vi nævne »Christenhedens Syvstjerne« (1860), hvori han fremstillede den danske Menighed som den sande philadelphiske Menighed (Joh. Aabenb. 3, 7-13), der skulde bestaa til Tidernes Ende, og det 1871 udkomne kirkehistoriske Værk »Kirkespejlet«. Han døde den 2. Septbr. 1872.

ns Lære. Skulle vi til Slutning give en kort samlet Fremstilling af hans hele Standpunkt, da har han selv udtrykt det saaledes, »at Herrens eget mundtlige Ord ved hans Indstiftelser i det Hele og hele den kristne Kirkes mundtlige Troesbekjendelse ved Daaben i Særdeleshed er det eneste baade almengyldige, udtrykkelige og levende Vidnesbyrd, hvorigjennem den kristne Tro og Christi Aand kan meddeles og forplantes.« Da »Daabspagten« er det uforandrede og uforanderlige Vilkaar for at blive døbt og er alle Kristnes fælles Tro og Bekjendelse, maa det ogsaa være den, der afgjør, hvad der hører med til den saliggjørende Tro, og dermed drager den en skarp Grænse mellem Tro og Lære, der i Følge deres Natur forholde sig til hinanden som Liv og Oplysning; den sidste udspringer af den første, og ikke omvendt; derfor maa Troen være den samme hos alle Kristne, medens Læren umulig kan være den samme. Paa Grund heraf modsætter Grundtvig sig al Religionstvang, der kun kan opstaa ved uklar Sammenblanding af Tro og Lære. Skarpt betonede Grundtvig Sakramenternes Betydning og Kristendommens Karakter som Evangelium i Modsætning til Loven, baade Moseloven og den naturlige Lov; Kristendommen er ikke et Paabud: »Du skal«, men et Tilbud: »Forsager Du? Troer Du?«, hvilket Daabspagten viser, og derved bliver denne et Værn mod at lægge Lovens Aag paa den Kristne; da Daabspagten maa afgjøre, hvad der hører med til de Kristnes Børnelærdom, blive Bud-

ordene at udskille derfra. I Modsætning til Pietismen betonede Grundtvig med særligt Eftertryk, at i Daabspagten indskrænker Forsagelsen sig til »Djævelen, alle hans Gjerninger og alt hans

N. F. S. Grundtvig.

Væsen«; dermed vilde han værne om det ægte Menneskelige, der er Forudsætningen for Muligheden af en »Gjenfødelse« og »Fornyelse«. At Spørgsmaalene »Forsager Du? Troer Du?« henvendes til det naturlige, ikke til det gjenfødte Menneske, viser Nødvendigheden

af en forudgaaende Udvikling af det Menneskelige, hvorfor det fra et kristeligt Standpunkt bliver en vigtig Opgave at arbejde paa Oplysning og Oplivelse af det Menneskelige og det Folkelige. Daabspagtens Betydning som den, der afgjør, hvad der hører med til den saliggjørende Tro, medfører, at den hellige og almindelige Kirke bliver at bestemme som Samfundet af alle dem, der have og bekjende denne Tro; den sande Kirke kan derfor vel findes i Folkekirken; men denne maa ikke gjøres til en Afdeling af hin; den er en »borgerlig Indretning«. Derfor modsatte Grundtvig sig Dannelsen af et Kirkeraad, men ivrede for Religionsfrihed, baade for Frihed indenfor Folkekirken, hvilket har ført til Loven af 1855 om Sognebaandets Løsning og til Valgmenighedsloven af 1866, og for den foran S. 881 omtalte »Præstefrihed«. »Ordet af Herrens egen Mund« er fremdeles efter Grundtvig ikke blot det almindelige Vidnesbyrd om den kristne Menigheds Tro, Haab og Kjærlighed, som forudsættes af de apostoliske Skrifter i deres Beskrivelse af dette Livs Oprindelse, Udvikling og Maal, hvorfor ogsaa Skriften ifølge Grundtvig skal udlægges efter Troesordet som Rettesnor; men Troesordet er tillige, i Modsætning til al apostolisk eller efterapostolisk Skrift om Kristendom, »det levende Ord«; thi i Kraft af Pintseunderet lyder det overalt, hvor Kristi Navn bekjendes, paa Folkenes Modersmaal som hele den troende Menigheds Bekjendelse. Og ligesom ved Skabelsen i Begyndelsen »alle Ting bleve til ved Ordet« (Joh. 1. 3), saaledes skeer ogsaa i »den nye Skabelse« Alt ved Ordet af Herrens Mund, som det i Sandhed »levendegjørende« Ord, i hvilket den Helligaand lever og virker.

Denne »Grundtvigianisme« eller, som Grundtvig og hans Venner kaldte den, »den kirkelige Anskuelse« tiltalte imidlertid ikke alle Grundtvigs ældre Venner og Disciple; ikke saa faa af dem trak sig mere og mere tilbage fra ham, jo mere hans Anskuelser udviklede sig; Nogle af dem, der havde været hans Medkæmpere, saalænge det gjaldt Forsvaret for den gammeldags Lutherdom imod Rationalismen, bekæmpede senere hans Anskuelse som et Frafald fra den sande Lutherdom, saaledes Provst Engelbreth

Rudelbach. og fremfor Alle RUDELBACH (S. 876), der i 1829 var bleven Konsistorialraad og *Pastor primarius* i Glauchau i Kongeriget Sachsen, men 1845 nedlagde sit Embede, fordi det blev forlangt af de evan-

geliske Præster, at de skulde udføre alle kirkelige Handlinger for de rationalistiske Tydsk-Katholiker, og at disse skulde have Tilladelse til at bruge de evangeliske Kirker til deres Forsamlinger. Han vendte saa tilbage til Danmark og blev 1848 Præst i Slagelse, hvor han døde den 3. Marts 1862. Han vedblev til sin Død at være en ufortrøden Forsvarer for den gammeldags Lutheranisme imod Alt, hvad han ansaa for Angreb paa den, deriblandt nu ogsaa imod Grundtvigianismen. Blandt hans talrige Skrifter, i hvilke han har udfoldet en ualmindelig Lærdom paa alle Theologiens Omraader, kunne særlig nævnes: »Die augsburgische Confession« (1830), »Das Wesen des Rationalismus« (1830), »Die Finnisch-lappische Mission« (1833), »Hieronymus Savonarola und seine Zeit« (1835), »Reformation, Lutherthum und Union« (1839), »Christelige Biographier« (1846), »Kirkepostille over Evangelierne« (1853), »Om Begrebet Folkekirke« (1854), »Om Psalmelitteraturen og Psalmebogssagen« (1854). Fra 1840 til sin Død udgav han i Forening med Professor Guerike i Halle »Zeitschrift für die gesammte lutherische Theologie und Kirche.«

ANDREAS GOTTLOB RUDELBACH.

Blandt de Venner og Tilhængere, som vedblev at slutte sig til Grundtvig, indlagde LINDBERG sig megen Fortjeneste ved sin Oversættelse af det gamle Testamente efter Grundsproget; den udmærker sig ved sin Klarhed og ved sit lette og folkelige Sprog, men skæmmes paa adskillige Steder af platte eller trivielle Udtryk. Lindberg døde 1857.

Lindbergs Bibeloversættelse.

Som Medlem af Partiet traadte han iøvrigt mere og mere i Skygge ved Siden af dets mere besindige Medlemmer, blandt hvilke PETER CHRISTIAN KIERKEGAARD ubetinget maa nævnes i første Række, ogsaa fordi han i højere Grad end de fleste andre bevarede sin Uafhængighed og Selvstændighed overfor Partiet paa de Punkter,

P. C. Kierkegaard og flere Forfattere af Grundtvigs Venner.

hvor han ikke kunde gaa med det. Født i 1805, blev han 1842 Sognepræst i Pedersborg og Kindertofte, 1856 Biskop i Aalborg Stift, var 1867 i et halvt Aar Kultusminister og vendte derpaa tilbage til sit Stift, som han vedblev at styre indtil 1875, hvorefter han levede som Privatmand i Aalborg indtil sin Død i 1888. Som Forfatter har han gjort sig bekjendt ved en Række Artikler i Tidsskrifter og endel Smaaskrifter om videnskabelige og kirkelige Emner.

Fr. Hammerich. FREDERIK HAMMERICH, født 1809, Præst 1839, theologisk Professor 1859, død 1877, fik, som vi skulle faae at se, stor Betydning for Psalmesagens Udvikling, var selv Psalmedigter, forsøgte sig ogsaa ellers som Digter, skrev desuden over forskjellige Afsnit af Fædrelandets Historie, men fik dog først sin egenlige Betydning for vor Litteratur ved de kirkehistoriske Skrifter, han udarbejdede efter at være bleven Professor i Kirkehistorie: »Den hellige Birgitta og Kirken i Norden« (1863), »En Skolastiker og en Bibeltheolog« (1865) og navnlig da hans **Kirkehistorie** i 3 Bind (1868—73), en Fremstilling af hele Kirkens Historie, et fortjenstfuldt Arbejde, hvori han paa mange Punkter viste sin Uafhængighed af de overleverede Synsmaader; Fremstillingen er let og livlig, om end jevnlig lidt kunstlet og søgt. Ogsaa Broderen Martin Hammerich tilhørte den grundtvigske Retning, men har ikke direkte Betydning for den theologiske Litteratur.

P. Chr. Kierkegaard.

H. F. Helveg. Af de to Brødre Helveg gjorde den ældre Hans Frederik, født 1816, Præst siden 1848 og fra 1886 til 1899 Stiftsprovst over Lolland-Falsters Stift, sig bekjendt ved sin Deltagelse i den af Kalkar udgivne Bibeloversættelse samt ved en Række lærde theologiske Arbejder, blandt hvilke navnlig »Spaadommene eller

Gud i Historien« (3 Bd. 1855—62) fortjener særlig at nævnes; men desværre er Sproget i hans Skrifter saa ubehjælpsomt, at det dygtige Indhold ikke vækker den Opmærksomhed, som det fortjener. Den yngre Broder Dr. theol. & phil. LUDVIG NICOLAI HELVEG, født 1818, Præst i Odense 1857, død 1883, gjorde sig navnlig fortjent ved sin paa omfattende Studium grundede udførlige **Danmarks Kirkehistorie** i 4 Dele (5 Bind). Tidligere havde han udgivet »Den danske Psalmedigtning« (2 Bind) i Forening med CARL JOACHIM BRANDT (født 1817, død 1889), som efter Grundtvigs Død blev hans Eftermand som Præst ved Vartov og som fra 1845 var Medudgiver af »Dansk Kirketidende«, hvori han har skrevet en stor Mængde Artikler og Afhandlinger. Han var meget fortrolig med vor ældre Litteratur og har dels udgivet en Række middelalderlige Skrifter, navnlig af kirkeligt Indhold, dels med særlig Forkjærlighed syslet med Christjern Pedersen. Dennes »danske Skrifter« udgav han i Forening med R. Th. Fenger (5 Bd. 1851—56), og 1882 udgav han »Lundekanniken Christjern Pedersen og hans Skrifter«. Hans Kjærlighed til vore Psalmer og hans digteriske Begavelse gjorde ham til et fremragende Medlem af et Par Psalmebogsudvalg. Fremdeles maa som Forfattere dels af mindre omfattende videnskabelige Arbejder, dels af Tidsskriftartikler eller Prædikensamlinger og andre opbyggelige Skrifter nævnes følgende Præster: Brødrene Peter Andreas Fenger og Lic. theol. Johannes Ferdinand Fenger (»Den trankebarske Missions Historie« 1842), Vilhelm Birkedal, en af den grundtvigske Retnings mest veltalende Ordførere og frugtbareste Forfattere, der dels skrev Opbyggelsesskrifter, blandt hvilke Prædikensamlingen »Synd og Naade« samt »Daglig Husandagt« ere udkomne i adskillige Oplag, dels med Iver og Dygtighed deltog i næsten alle kirkelige Forhandlinger, Fr. Boisen, der i en Aarrække udgav »Budstikken«, Dr. phil. Viborg (»De fire Evangelier paany oversatte og til Opbyggelse for menige Kristne forklarede«, »Hyrdebruden eller Salomos Højsang, omarbejdet paa Dansk«), Lic. theol. V. Bloch, C. Hostrup, hvis Prædikener have vundet megen Udbredelse, og Dr. theol. Hans Christian Rørdam hvis to Sønner Thomas Skat Rørdam og Holger F. Rørdam i Forening med Prof. theol. Fr. Nielsen maa nævnes som de mest fremragende blandt Grundtvigs Disciple i den næste Generation.

L. N. Helveg.

Brandt.

Skat Rørdam. T. S. RØRDAM, siden 1896 Sjællands Biskop, blev født 11. Febr. 1832 og erhvervede sig ved sin »Libri Judicum et Ruth secundum versionem Syrico-Hexaplarem« (1859—61), hvoraf han brugte første Halvdel som Disputats for den filosofiske Doktorgrad, almindelig Anerkjendelse i den lærde Verden baade i og udenfor Danmark som en særdeles grundig Orientalist, og i sin »Den christelige Lære« (1868) udviklede han fra sit Standpunkt den kristelige Troes- og Sædelære i Sammenhæng med stor Klarhed og Dygtighed. I adskillige Aar øvede han stor Indflydelse paa de theologiske Studerende som en meget benyttet Manudukteur, til hvis Vejledning der næredes den største Tillid; derpaa blev han i 1869 Landsbypræst og 1880 Sognepræst ved Helligaandskirken i Kjøbenhavn. Som Præst vandt han ikke blot megen Anseelse som Prædikant, men kom efterhaanden til at staa som den anerkjendte Fører for den maadeholdne Del af den grundtvigske Retning, hvorfor der ved alle kirkelige Forhandlinger lagdes særlig Mærke til hans mundtlige eller skriftlige Udtalelser, navnlig efter at han ved sin »De kirkelige Frihedskrav« (1881) havde taget bestemt Afstand fra den radikale Grundtvigianisme. Han har udgivet en Række Prædikensamlinger, deriblandt en hel Aargang Prædikener »Kirkeaaret«; men hans betydeligste litteraire Arbejde, »Det ny Testament, oversat med Anmærkninger til Oplysning for kristne Lægfolk«, begyndte først at udkomme i 1886 og falder udenfor den Tid, vi omhandle. Samme Aar blev han Holmens Provst, 1894 blev han tilligemed Biskop Sthyr af Universitetet i Kjøbenhavn kreeret til Æresdoktor i Theologien, og 1895 blev han Biskop Fogs Eftermand som Biskop over Sjællands Stift.

THOMAS SKAT RØRDAM.
Sjællands Biskop.

H. F. Rørdam. Hans ældre Broder H. F. RØRDAM, født 1830 og Præst fra

1860, har ved Siden af sin Virksomhed som historisk Forfatter behandlet Danmarks Kirkehistorie i talrige større og mindre Skrifter og Afhandlinger, der alle bære Vidnesbyrd om grundig Lærdom og fortroligt Kjendskab til Kilderne. Især maa fremhæves: »Mester Jørgen Jensen Sadolin, Fyens Stifts Reformator og første evangeliske Biskop« (1866), »Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen« (1859—63) og »Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621« (3 Bd. 1868—73), der indeholder talrige Bidrag til Datidens Kirkehistorie. Siden 1857 har han udgivet »Nye kirkehistoriske Samlinger« og deri leveret talrige værdifulde Arbejder, ligesom han ogsaa har gjort sig fortjent ved at udgive forskjellige kirkehistoriske Skrifter fra ældre Tid.

Professor, Dr. theol. FREDERIK KRISTIAN NIELSEN, f. 1846, Fr. Nielsen. henledede allerede som ung theologisk Kandidat Opmærksomheden paa sig ved »Den christne Tro og den frie Tanke« (1872) saa vel som ved sine religieuse og theologiske Artikler i »Dagbladet«, af hvilket han var Medarbejder 1872—82. 1873 blev han Kateket ved Vor Frelsers Kirke paa Kristianshavn hos P. A. Fenger, og samtidig blev han sammen med Brandt Medudgiver af »Dansk Kirketidende«, hvorfra han trak sig tilbage i 1882. 1876 udgav han første Bind af »Romerkirken i det 19. Aarhundrede« (andet Bd. 1881). Den Dygtighed, som dette Arbejde vidnede om, skaffede ham efter Fr. Hammerichs Død det theologiske Professorat i Kirkehistorie (1877). Som Universitetslærer har han øvet stor Indflydelse paa den studerende Ungdom, og samtidig har han ved Siden af sin Ven og Meningsfælle Skat Rørdam taget virksom Del i alle kirkelige Forhandlinger og med Dygtighed arbejdet for kirkelige Fremskridt, men tillige har han udfoldet en overordenlig frugtbar Forfattervirksomhed, der vidner om stor Begavelse og energisk Flid. Blandt hans Skrifter maa fremhæves: »Statskirke og Frikirke, en historisk Skildring« (1883), »Haandbog i Kirkens Historie«, hvoraf første Bind, indeholdende Oldkirken, blev færdigt 1885, andet Bind, Middelalderen, 1891, samt hans polemiske Afhandlinger »Den moderne Jødedom« (1879), »Den konfessionsløse Skole« (1880) og »Frimureriet i Norden« (1882), der indviklede ham i en skarp Strid med Frimureriets Forsvarere, imod hvem han skrev: »Det nordiske Frimureri og Historien« (1882), »Logen og Kirken« (1883) og »Frimureriets Basis« (1882). Ved Firehundredaarsfesten

for Universitetets Stiftelse disputerede han for den theologiske Doktorgrad over Tertullians Ethik. 1884 udgav han et Udvalg af sine Bladartikler, »Karakteristiker og Kritiker«. Hans Forfattervirksomhed efter 1885 falder udenfor vort Omraade. 1900 blev han Schousboes Efterfølger som Biskop i Aalborg.

L. O. Møller. En fremragende Plads indenfor den grundtvigske Retning indtager ogsaa Lars Otto Møller, født 1831, som siden 1860 har været først Kapellan og siden Sognepræst i Gylling ved Horsens Fjord. Foruden nogle mindre Skrifter, hvori han kæmper for Udførelse i Livet af Grundtvigs Tanker om, hvorledes Skolegjerning bør øves (»Skolegjerning«, 1872, »Den danske Højskole i Sorø«, 1878, o. s. v.), samt et Par mindre Prædikensamlinger og et Par Smaaskrifter om Kristendom og Politik maa blandt hans Skrifter særlig mærkes: »Det faldne Menneskes Gjenfødelse og Fornyelse ved Daab og Nadver« (1870), »Det gjenoprejste Menneskes Tjeneste i Ordets Forkyndelse og Bekjendelse« (1877), »Den evangeliske Historie« (2 Bd. 1879), et dygtigt Bidrag til Forhandlingen om Evangeliets indbyrdes Forhold, »Til Forstaaelse og Bedømmelse af Nutidens Fritænkeri« (1881) og »Gjenløsningen« (1884). I det sidste Skrift angreb han den orthodoxe Forsoningslære og blev derfor Gjenstand for skarpe Angreb bl. a. ogsaa af ældre Meningsfæller som f. Ex. V. Birkedal. Hans Imødegaaelse af disse Angreb saa vel som den bidende Kritik, som han har gjort den radikale Grundtvigianisme til Gjenstand for, ligger tilligemed hans senere Skrifter udenfor den Tid, vi behandle.

Foruden alle de her nævnte kunde der fremdrages endnu adskillige andre blandt Grundtvigs ældre og yngre Disciple, hvis Forfattervirksomhed er bleven paaskjønnet i videre eller snevrere Kredse, f. Ex. M. Melby, J. C. Lindbergs Søn Niels Lindberg, i adskillige Aar Redakteur af »Dansk Kirketidende«, Fr. Jungersen (»Hvad er Sandhed?« 1885, »Den frie tanke, teologien og den levende gud«, 1889), Ludvig Schrøder, Forstander for Askov Højskole og Medudgiver af »Nordisk Maanedsskrift« (1871—83) og »Historisk Maanedsskrift« (1883—88), hvori han har skrevet mange dygtige Afhandlinger, Christen V. V. Møller, f. 1845, Forfatter til Lærebøger i Bibelhistorie og adskillige dygtige Afhandlinger om Kirke- og Skolespørgsmaal, Thomas Rørdam og Thorvald Elmqvist, Udgivere af »Kirkebladet«. Som en af de mest fremtrædende inden-

for Ny-Grundtvigianernes radikale Retning kan nævnes G.V. Brücker, men da disses Modsætning til den ældre grundtvigske Retning først efter 1885 er skarpt fremtraadt, skulle vi ikke gaa nærmere ind herpaa. Et meget udbredt Organ for alle grundtvigske Retninger var »Højskolebladet«, der dog senere saa godt som udelukkende er blevet Organ for den radikale Grundtvigianisme i Modsætning til »Kirkebladet« og »Dansk Kirketidende«, der af C. J. Brandts Svigersøn og Efterfølger J. H. Monrad redigeres i samme Aand som tidligere.

H. N. CLAUSEN (S. 876) vedblev hele sit Liv at være den grundtvigske Retnings erklærede Modstander, og i en Række Stridsskrifter bekæmpede han baade dens Betragtning af Troesbekjendelsen og dens vidtgaaende Fordring paa Enkeltmands Frihed overfor den kirkelige Samfundsorden. Som Universitetslærer læste han navnlig over Dogmatik og nytestamentlig Exegese, og den væsenligste Del af hans omfattende Forfattervirksomhed havde derfor ogsaa disse Fag til Gjenstand, saaledes: »Det nye Testamentes Hermeneutik« (1840), »Udvikling af de christelige Hovedlærdomme« (1844, 2den Udg. 1845), »Fortolkning af de synoptiske Evangelier« (1850), »Christelig Troeslære« (1853), »Fortolkning af Johannes-Evangeliet« (1855), »Pauli Brev til Romerne« (1863). Den Tilnærmelse til den reformerte Kirkes Lære og Tankegang, som fremtraadte paa mange Punkter i disse hans exegetiske og dogmatiske Skrifter, gav sig ogsaa tilkjende i den Del af hans theologiske Forfattervirksomhed, som havde det praktiske Formaal at virke for en Reform af Landets kirkelige Forhold, særlig da for Indførelsen af en repræsentativ Kirkeforfatning. Efter at Grundloven af 1849 havde bestemt, at »Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov«, blev Clausen ikke træt af baade som Medlem af de lovgivende Forsamlinger og som Forfatter at virke for at faae denne Løfteparagraf virkeliggjort ved Oprettelsen af en Kirkerepræsentation med lovgivende Myndighed i Kirkens indre Anliggender; men hans Bestræbelser lykkedes ikke. Et smukt Vidnesbyrd om, hvorledes han stræbte at forene praktisk-kirkelig og videnskabelig-theologisk Interesse, foreligger i hans: »Det evangeliske Kirkelivs Nutid og Fremtid« (1859; anden Udg. 1877), maaske det dygtigste af alle hans Skrifter. 1833—76 udgav han »Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur«, i Be-

Clausen.

gyndelsen i Forening med Prof. Hohlenberg, men efter dennes Død 1845 alene. Hans Formaal hermed var at skaffe den danske Gejstlighed lettere Adgang til at kjende Udlandets, især Tydsklands vigtigste theologiske Arbejder og derigjennem modarbejde Tendensen til Ensidighed. Clausen døde den 28. Marts 1877.

Som de theologiske Forfattere, der stod Clausen nærmest, maa nævnes hans Kolleger ved Universitetet Carl Emil Scharling (født 1803, 1830 Lektor i Sorø, 1834 theologisk Professor, død 1877 og Christian Thorning Engelstoft (født 1805. 1834 Professor i Kirkehistorie, 1851 Biskop i Fyen, død 1883), der 1837—61 i Forening udgav »Theologisk Tidsskrift« og »Nyt theologisk Tidsskrift«, hvori navnlig Scharling skrev en stor Mængde fortrinsvis isagogiske og kirkehistoriske Artikler, der vidnede om en meget omfattende Kundskabsfylde. Det betydeligste af hans Arbejder er hans meget dygtige kirkehistoriske Monografi »Michael de Molinos« (1852, udg. paa Tydsk 1854—55). Blandt Engelstofts Skrifter maa foruden flere grundige Monografier over Emner fra Reformationens Historie i Danmark særlig fremhæves: »Liturgiens eller Alterbogens og Kirkeritualets Historie i Danmark« (1840).

Christen Hermansen.

De to andre theologiske Professorer vare Martensen, som vi senere skulle omtale, og den grundlærde Chr. Hermansen (født 1806, død 1882), hvis direkte Betydning for den danske Litteratur vel indskrænker sig til Oversættelser af nogle Bøger af det gamle Testamente og den væsenlige Andel, han havde i den i 1871 fuldendte, af ham, Dr. Kalkar og Stiftsprovst C. Rothe besørgede Revision af den autoriserede Oversættelse af hele det gamle Testamente,

men som indirekte fik megen Betydning for den ved den store Indflydelse, han i en lang Aarrække udøvede paa de theologiske Studerende. Uden at være udrustet med betydelige Gaver som Docent fik han ved sin ædruelige og klare Fremstilling, sin gammelkirkelige Rettroenhed og sin omhyggelige Ledelse af de Studerendes skriftlige Øvelser vistnok i Virkeligheden større Betydning for et overmaade stort Antal af dem end selv de mest fremragende imellem hans Kolleger, og den Tillid, hvormed man fulgte hans Vejledning, bidrog væsenlig til, at den gammeldags rettroende Lutherdom blev det Standpunkt, hvorpaa Flertallet af de yngre Theologer stillede sig, deriblandt H. N. Clausens Søn Johannes Clausen, Dr. phil. (»Laurentius Valla«, 1861, »Lov og Evangelium«, 1872), Biskop i Aarhus fra 1884, og C. E. Scharlings Søn Carl Henrik Scharling, som 1867 blev Docent og 1870 Professor i Theologi, og som hvis betydeligste theologiske Arbejder maa nævnes »Menneskehed og Christendom i deres historiske Udvikling, en Fremstilling af Historiens Philosophi« (2 Bd. 1872—74), »Jakob Böhmes Theosophi«, Disputats for den theologiske Doktorgrad ved Universitetsfesten 1879, »Den lutherske Dogmatik overfor Nutidens kirkelige og videnskabelige Krav« (1883) og »Christelig Sædelære« (2 Bd. 1884—86). Desuden har han skrevet endel polemiske Artikler og Afhandlinger, navnlig imod Grundtvigianismen. Hans Fremstilling udmærker sig ved Klarhed og en tiltalende Gjennemskuelighed. I flere Aar udgav han »Evangelisk Ugeskrift. Ved Siden af Hermansen ville vi som en med ham samtidig Repræsentant for den gammeldags Lutherdom nævne Dr. theol. V. Rothe, først Lektor i Sorø, siden Sognepræst i Vemmelev. Under Navnet Erasmus Næpius skrev han adskillige dygtige dogmatiske Afhandlinger i Scharlings og Engelstofts Tidsskrift, derblandt en grundig Kritik af Martensens Dogmatik.

Joh. Clausen.

H. Scharling.

V. Rothe.

Omtrent samtidig med, at Mynster blev Sjællands Biskop, bleve ogsaa de andre Bispestole i Landet besatte med Mænd, der enten stod paa samme Standpunkt som han eller endnu nærmere ved den gammeldags Lutherdom.

Dr. Fogtmann, som efter at have været Lektor i Sorø og en kort Tid theologisk Professor først blev Biskop i Ribe, siden i Aalborg, skrev en Lærebog i Religion, som længe blev alminde-

Nik. Fogtmann.

saa vel som hans »Ordinationstaler og Prædikener« (1887) i flere Henseender indtager en høj Plads i Danmarks homiletiske Litteratur; men endnu langt større Anerkjendelse baade hjemme og ude vandt dog hans »Fra Bønnens Verden«, der har oplevet mange Oplag. Baade i Kampen mod Fritænkeriet og i Forhandlinger mellem Grundtvigs Disciple og hans Modstandere gav han særdeles dygtige Indlæg, og samtidig gjorde han den apostoliske Troesbekjendelses Oprindelse og Historie til Gjenstand for meget omfattende videnskabelige Undersøgelser, der førte ham til det samme Resultat, til hvilket Caspari kom: at de mange forskjellige Former, som Symbolet bevislig har havt, gjøre det umuligt at antage det for Ord af Herrens Mund og usandsynligt at antage det for affattet af samtlige Apostle i Forening, men at dets Kjærne maa antages at stamme fra Kirkens ældste Tider — efter Caspari fra den umiddelbart efterapostoliske Tid — og at dets Omdannelse og Udvidelse maa siges at være skeet under Helligaandens Vejledning. Denne hans Opfattelse bidrog til, at han indtog den Mellemstilling mellem Grundtvigs Venner og Modstandere, som fremtræder baade i »Den første Kamp om den apostoliske Troesbekjendelses Oprindelse« (1874), et ogsaa i formel Henseende fortrinligt Skrift om Laurentius Valla og hans Tid, i »Om Slaget ved Katekismen« (1874) og i »Et Bidrag til den apostoliske Troesbekjendelses Historie« (1885—86), som han udgav halvfuldendt, fordi han følte Døden nærme sig, men som vidner om hans overordenlige Flid og Arbejdsdygtighed. Herom vidner ogsaa hans grundlærde, men i forskjellige Henseender mindre vellykkede: »Den femte Bøn og dens Liv i Kirken indtil Luther« (1883), med hvilken Bog han sagde Tak til Videnskabernes Selskab i Trondhjem, der havde gjort ham til Medlem, og til det theologiske Fakultet i Kjøbenhavn, der ved Festen 1879 havde gjort ham til Æresdoktor. Da Martensens Ethik var udkommen, skrev han »Liberalismens Gjenmæle til Biskop Martensens sociale Ethik« (anden Udg. 1878), hvori han bebrejder Martensen, at han har gjort den kristelige Ethik til Dommer i Spørgsmaal, som det ikke tilkommer den at afgjøre.

Paludan-Müllers Søn, Præsten Bernhard L. P.-M., født 1845, traadte med sine Ungdomsarbejder »Det Synlige og det Usynlige«, et Stridsskrift imod Ny-Rationalismen, og »Den prophetiske Inspiration« værdigt i sin Faders Fodspor, medens Sviger-

sønnen A. Andersen, f. 1846, i sine fire Skrifter om Evangeliernes Opfattelse af Herrens Liv lagde stor Dygtighed og grundig Lærdom for Dagen og ved sin Afhandling i »Theologisk Tidsskrift« for 1885 »Kritiken og den gammeltestamentlige Historie« godtgjorde, at han var lige saa fortrolig med de gammeltestamentlige som med de nytestamentlige Undersøgelser.

Den betydeligste af alle de Mænd, som sluttede sig til Mynster, var **Hans Lassen Martensen**; hans Livs Udviklingsgang og hans Standpunkt vare ganske vist for selvstændige til, at han egenlig kan henregnes til Mynsters Disciple; men det blev dog ham, der som Mynsters Efterfølger paa Sjællands Bispestol kom til at fortsætte hans Gjerning. Martensen.

Martensen, der med Rette er bleven kaldt Danmarks ypperste Theolog siden Brochmands Dage, var født i Flensborg 1808, blev Student 1827 og theologisk Kandidat 1832. 1834 besvarede han Universitetets theologiske Prisspørgsmaal og tiltraadte derefter en toaarig Udenlandsrejse, paa hvilken han navnlig besøgte Universiteterne i Berlin, Heidelberg og München og derved lærte den Tids mest fremragende Tænkere: Steffens, Marheineke, Daub, Schelling og Baader at kjende. Samtidig gjennemgik han en alvorlig religieus Krisis, igjennem hvilken han kom til personlig Tilegnelse af Troen og til et afgjørende Brud med Rationalismen. I Wien indgik han et fortroligt Venskab med Digteren Lenau; en Anmeldelse af dennes »Faust« var noget af det Første, han skrev; senere dedicerede Lenau ham sin »Savonarola«. I Paris traf han J. L. Heiberg og hans Hustru og stiftede med dem et Bekjendtskab, hvoraf der udviklede sig et livsvarigt Venskabsforhold. Efter sin Hjemkomst udarbejdede han et latinsk Skrift om »Selvbevidsthedens Autonomi«, hvori han under Henvisning til Resultaterne af Kants og Schleiermachers Undersøgelser søgte at godtgjøre, at Menneskets Selvbevidsthed ikke ved sig selv kan naa frem til Erkjendelsen af den religieuse Sandhed, at det derfor ikke er Tænkningen, der skal begrunde Religionen, men at Gudsaabenbaringens Liv i Samvittigheden maa være det Første, det, hvorfra den kristelige Tænker maa gaa ud; med andre Ord: Troen er ikke baseret paa Erkjendelsen, men Troen er Forudsætning og Udgangspunkt for den theologiske Erkjendelse. Dette Skrift, som han 1837 udgav

som Afhandling for den theologiske Licentiatgrad, skaffede ham megen Anerkjendelse baade i Indlandet og Udlandet; Universitetet i Kiel sendte ham i 1840 et Æresdiplom som Dr. theol., hvilket Martensen besvarede med at dedicere det sin i 1840 udgivne »Mester Eckardt«, en mesterligt skreven Monografi, der vidner om et fortroligt og dybtgaaende Kjendskab til Middelalderens Mystik. Imidlertid var Martensen begyndt at holde filosofiske og theologiske Forelæsninger og vakte hos de Studerende en Begejstring, der vistnok var ligesaa stor som den, Steffens havde vakt i Aarhundredets Begyndelse. 1838 blev han Lektor og 1841 Professor i det theologiske Fakultet. Under en Vakance i et filosofisk Professorat blev det overdraget ham tillige at holde Forelæsninger over Moralfilosofi for de unge Studerende til den filologisk-filosofiske Examen, og dette Hverv gav ham Anledning til at udarbejde »Grundrids til Moralfilosofiens System«, et lille Skrift, som med Hensyn til Tankefylde og koncis, klar Fremstilling vel næsten er enestaaende i vor Litteratur. Denne sjeldne Evne til at sige meget med faa Ord og dog sige det klart og godt, som han saaledes lagde for Dagen i sine Skrifter (bl. A. ogsaa i sin 1843 udgivne »Den kristelige Daab«), den besad han ogsaa som Universitetslærer, og det var derfor ganske naturligt, at han kom til at øve en gjennemgribende Indflydelse paa det theologiske Studium her i Landet, saa meget mere, som han havde noget Nyt at føre frem, idet han stillede de kristelige Sandheder i Forhold til de Tanker, der paa den Tid igjennem de tydske Filosofer havde grebet Sindene. Særlig var han paavirket af Hegels Filosofi, der netop paa den Tid var bleven bekjendt her i Landet igjennem Heiberg o. A. og havde sat den dannede Verdens Tanker i Bevægelse. Dengang var det endnu ikke gaaet op for Folks Bevidsthed, at Hegelianismen i sine Konsekvenser fører til væsenlig Modsætning til Kristendommen, og der kunde altsaa for de Theologer, som paavirkedes af Hegel, være Fare for derved at føres paa Afveje i deres Kristendomserkjendelse; men hos Martensen afværgedes denne Fare dels ved det faste religieuse Stade, han havde vundet igjennem den ovenomtalte Krisis, han havde gjennemgaaet under sit Ophold i Udlandet, dels ved den Indflydelse, som Studiet af Middelalderens fromme Mystikere øvede paa ham, en Indflydelse, som afspejler sig i alle hans Skrifter. Der kunde derfor ikke være Tvivl om, paa

Mester Eckardt.

hvilken Side han vilde staa, naar Bruddet mellem Hegelianisme og Kristendom blev aabenbart; thi det var hans Overbevisning, at

H. L. Martensen.
Efter et Maleri af D. Monies.

»ikke Videnskaben, ikke Theologien, men kun Troen er det ene Fornødne for os Alle«. Dette udtaler han i Forordet til »**Den**

[illegible]atiken. **kristelige Dogmatik«**, som han først udgav 1849, efterat han allerede i en Række af Aar havde holdt dogmatiske Forelæsninger. I denne Bog udtalte han »den theologiske Overbevisning, som under forkjellige Paavirkninger, under en indre Vexelvirkning, ja jeg kan i mange Maader sige en indre Vexelkamp med samtidige Anskuelser, har uddannet sig hos mig og nu er kommen til en relativ Afslutning.« Bogen vandt hurtig stor Udbredelse og foreligger baade i tydsk, svensk og engelsk Oversættelse; overalt, hvor der findes en protestantisk Theologi, er den kjendt og anseet som et af Hovedværkerne i den systematiske Theologi. Fremstillingen udmærker sig ved en ualmindelig Fylde og Rigdom, Skjønhed og Harmoni, og kan der end fra den lutherske Orthodoxis Standpunkt med Rette gjøres Indvendinger mod Behandlingen af flere Dogmer, maa det dog fastholdes, at Forfatteren staaer paa et baade grundkristeligt og kirkeligt Standpunkt. Han gaaer ud fra Menighedens Tro, saaledes som denne bekræfter sig hos den Enkelte gjennem kristelig Livserfaring, og ud fra dette Udgangspunkt udvikler han Troeslæren i Sammenhæng; men under denne Udvikling fremtræder der rigtignok tillige en vis Stræben efter, ved Fornuftgrunde at paavise Troens Sandhed, og dette var det navnlig, som fremkaldte den stærke Opposition imod hans hele »spekulative Theologi« fra Søren Kierkegaards og dennes Tilhængeres Side.

Kierkegaard. **Søren Kierkegaard**, som vi her kun skulle behandle i kort Oversigt, da der tidligere er gjort udførlig Rede for hans Forfatterskab (S. 344-61) og hans filosofiske Stade (S. 857-59), var bleven theologisk Kandidat 1840, og hans Studentertid faldt altsaa netop i de Aar, da først den hegelske Filosofi og derefter Martensens Theologi holdt sit Indtog heri Landet; den Opposition, hvori han stillede sig til disse aandelige Bevægelser, blev afgjørende for hele hans Liv og hans Forfattervirksomhed. Det var det Subjektives, Individets Protest imod at opsluges af det Objektive, det Almene, som kom til Orde i Kierkegaards Opposition imod Hegelianismen. For Hegelianismen havde den subjektive Aand væsenlig kun Betydning som Medium for den objektive Aand under dens Selvudfoldelse, de enkelte menneskelige Individer altsaa væsenlig kun Betydning som Gjennemgangsled for Menneskeaanden under [illegible] Udvikling henimod Realisationen af sin Ide, en Betragtning, s[illegible]

naar den blev gjennemført med alle sine logiske Konsekvenser, maatte føre og hos det saakaldte »hegelske Venstre« virkelig ogsaa førte til Fornægtelse baade af Guds Personlighed og af det enkelte Menneskes personlige Udødelighed. I diametral Modsætning hertil hævdede Kierkegaard, at »Subjektiviteten er Sandheden«; han vil hermed slet ikke nægte det Objektive, men kun hævde, at det som det Upersonlige er det Lavere i Forhold til det Personlige og faaer sin væsenlige Betydning ved at være Middel og Gjennemgangspunkt for dette. Den absolute Subjektivitet, Gud, er den evige Sandhed; for den relative Subjektivitet, det enkelte Individ, gjælder det om at være i Sandheden; thi at være udenfor Sandheden, d. e. udenfor Gud, er det Samme som at være i Fortvivlelse eller, religieust seet, under »Sygdommen til Døden«. At Subjektiviteten er Sandheden, vil atter sige det Samme som, at »Sandheden er Inderligheden«; jo mere Sandhed der er i et Menneske, jo større Dybde der er i en Personlighed, des større er Inderligheden. Derfor gjælder det for hvert Menneske om at blive sig fuldt bevidst som »den Enkelte«, der staaer med sit personlige Ansvar, sin personlige Forpligtelse til at være i Sandheden. Denne Kategori, »den Enkelte«, blev for Kierkegaard den afgjørende Kategori, Spørgsmaalet om den Enkeltes Tilegnelse af Kristendommen det Alt afgjørende Spørgsmaal. Hvorledes skal jeg, den Enkelte, tilegne mig Sandheden, hvorledes skal jeg faae Del i den evige Salighed? dette bliver det Spørgsmaal, som maa have den uendelige, den afgjørende Betydning for hvert Menneske. Kristendom er slet ikke en videnskabelig Theori, men Liv og Existens. Kristendommens Sandhed kan slet ikke være Gjenstand for objektiv Viden; thi det Uendelige, det Eviges Aabenbarelse i Tiden som Timeligt staaer for Tanken som det Ubegribelige, det Absurde, der ikke kan tilegnes med den begribende Fornuft, men kun kan gribes i Troen som Paradoxet. »Just fordi Troen er det Absolute, er den for Forstanden et Paradox.« Den troende Kristen har sin Forstand og bruger den; men paa Kristendommen troer han imod Forstanden, og bruger alligevel sin Forstand for at passe paa, at han troer imod sin Forstand. Han troer ikke paa Nonsens, fordi hans Forstand gjennemskuer det som Nonsens; men Paradoxet er netop som det Uforstaaelige Sandhed for den Troende. Den troende Kristens Forhold til Sandheden er altsaa ikke et objektivt Erkjen-

delsesforhold, men et subjektivt Villiesforhold, er det for sin evige Salighed uendelig interesserte Individs Griben af, Tilegnelse af Sandheden til Salighed. Men Opgaven for den, som saaledes vil gribe Kristus i Troen, maa da være denne: at leve sit Liv i Kristi Efterfølgelse, at efterfølge ham i hans Fornedrelses Stand, efterfølge ham i at elske Næsten, i ubetinget at ville det Sande, i at afdø fra Verden, efterfølge ham i hans Lidelse, ikke blot den indvortes, men ogsaa den udvortes. at blive hadet, forfulgt og bespottet som han. Paa denne Maade at tage Kristi Kors op og følge ham efter, det er den sande nytestamentlige Kristendom, den som Herrens eget og hans Apostles Exempel holder frem for os, og med den for Øje bliver man nødt til at fælde den Dom over den bestaaende Kristenhed, at den er affalden fra Kristendommen. Den nytestamentlige Kristendom er Modsætning til Verden; men den bestaaende Kristendom er Ensartethed med Verden. Alle mene sig at være Kristne; men i Virkeligheden existerer den nytestamentlige Kristendom ikke mere, saa sandt som man har slaaet af paa Kristendommens ideale Fordring.

Disse Anskuelser udviklede sig hos Kierkegaard i mere og mere bestemt Skikkelse, jo mere hans overordenlig rige litteraire Produktion udfoldede sig, og tilsidst endte de med den Række Stridsskrifter fra hans sidste Leveaar (1855), hvori han angreb den bestaaende kirkelige Orden med en næsten utrolig Lidenskabelighed og med Anvendelsen af ligefremme Injurier imod Folkekirkens Gejstlighed (S. 387). Herved blev Skjævheden i hans hele Betragtning af den nytestamentlige Kristendom og hans Undervurdering af Kirkesamfundets Nødvendighed og Betydning for »den Enkeltes« Delagtiggjørelse og Fremgang i Kristendommen saa iøjnefaldende, at Tilslutningen til hans Ideer snart indskrænkede sig til en meget lille Kreds af trofaste Tilhængere; men derfor maa det dog ikke glemmes, hvilken mægtig Skikkelse i Aandens Verden han var, og hvilken vækkende og æggende Indflydelse han har øvet paa mange alvorlige Naturer, selv om det paa den anden Side ogsaa maa siges, at hans Skrifter have været Vejen til fuldstændig Vantro for Adskillige, som havde anseet hans Skildring af den nytestamentlige Kristendom for den sande Skildring af Kristendommen og saa ere komne til den Erkjendelse, at denne ideale Kristendoms Fordringer til »den Enkelte« ere umulige at fyldestgjøre, hvoraf de

atter have draget den Slutning, at Kristendommen umuligt kunde være Sandhed. Det følger af sig selv, at Kierkegaard fra sit Standpunkt hverken kunde forsone sig med Grundtvigs Anskuelse eller med Martensens Spekulation; den første gjør han gjentagne Gange til Gjenstand for sin bidende Ironi paa Grund af hans Søgen efter en objektiv Garanti for Kristendommens Sandhed, og mod den spekulative Theologi polemiserer han som en Forvanskning af Kristendommen, og tillige spotter han over »Spekulanterne, der love, at al den Uklarhed, der findes ved Begyndelsen af deres Systemer, skal klare sig af sig selv, naar man kommer til Slutningen, og saa, naar man omsider kommer til Slutningen, er man i Virkeligheden lige klog«.

Martensen og Kierkegaard.

Det kunde derfor ansees for en given Sag, at en Bog som Martensens Dogmatik maatte finde Modsigelse fra den kierkegaardske Retnings Side; dog var det ikke Kierkegaard selv, der rettede det direkte Angreb imod den, men derimod Rasmus Nielsen (S. 859), i hvem Martensen og hans Venner hidtil med god Grund havde seet en Meningsfælle, og som nu overraskede dem ved at optræde som afgjort Tilhænger af S. Kierkegaard først med: »Evangelietroen og den moderne Bevidsthed« (1849), derefter med det i skarp polemisk Form affattede direkte Angreb paa Martensens Dogmatik: »Mag. Kierkegaards »Johannes Climacus« og Dr. H. Martensens Christelige Dogmatik«, en undersøgende Anmeldelse« (1849). Martensen svarede med »Dogmatiske Oplysninger« (1850), hvori han nærmere udviklede sin Opfattelse af Forholdet mellem Tro og Viden, og nu skrev R. Nielsen først: »Dr. H. Martensens Dogmatiske Oplysninger, kritisk belyste« (1850), og derefter en hel Række af større og mindre Skrifter, hvis fælles Formaal var at hævde, at Theologien ikke havde Ret til at kalde sig en Videnskab, en Polemik, som forsaavidt maatte kaldes en Kamp imod Vejrmøller, som der neppe var en eneste Theolog i Danmark af nogen Betydning, der vilde gjøre Fordring paa, at Theologien skulde kaldes »Videnskab« i den Betydning, hvori Nielsen under sin Polemik tog dette Ord. Skjøndt alle disse Angreb fra Nielsens Side tydelig nok vare adresserede særlig til Martensen, svarede denne i en lang Aarrække slet ikke; først i 1867 gav han i Skriftet: »Om Tro og Viden« en

klar og skarp Belysning af Nielsens Standpunkt og de Konsekvenser, hvortil hans Udtalelser maatte føre. Herimod skrev Nielsen »Om »den gode Villie« som Magt i Videnskaben« (1867); men han fik ikke noget yderligere Svar af Martensen.

Længe forinden var det imidlertid kommet til det kortvarige, men voldsomme direkte Sammenstød mellem Martensen og S. Kierkegaard, hvis Anledning er omtalt S. 387. Kierkegaards første Artikel i »Fædrelandet« fremkaldte et ganske kort, men endnu mere skarpt Svar af Martensen, hvorimod han ikke besvarede den Række Smaaskrifter og Bladartikler, hvormed Kierkegaard i sit sidste Leveaar drog de yderste Konsekvenser af sine Anskuelser og tilsidst tilspidsede sine Angreb paa den bestaaende kirkelige Orden saaledes, at man næsten maa undre sig over, at Regeringen lod et saadant Misbrug af Pressefriheden gaa upaatalt hen.

Martensen og Grundtvig.

Da Martensen som Mynsters Eftermand paa Sjællands Bispestol optog sin Gjerning i Forgængerens Aand, kunde det ikke undgaaes, at der snart maatte indtræde en Misstemning imellem ham og den grundtvigske Retning. Oprindelig havde Martensen følt sig stærkt hendragen til Grundtvig og staaet i venskabeligt personligt Forhold til ham; men jo mere Grundtvigs Særmeninger udviklede sig, des mere havde Martensen nærmet sig til Mynster. Dertil kom, at et Samarbejde mellem Martensen og Grundtvig i Psalmebogssagen havde lært Martensen, hvor vanskelig Grundtvig var at arbejde sammen med, og derved utvivlsomt bidraget til at skille dem fra hinanden.

Psalmebogs-Sagen.

Det var ingenlunde lykkedes den evangelisk-kristelige Psalmebog at trænge igjennem overalt; i mange Egne af Landet brugtes endnu Kingos eller Pontoppidans, og efterhaanden som Rationalismens Magt blev brudt, kom Utilfredsheden med »den evangeliske« stærkere og stærkere til Orde, og dertil kom, at Kirken jo i Grundtvig havde faaet en Psalmedigter, der af Mange prisedes som den ypperste, Danmark nogensinde havde ejet, hvorfor Kravet om Optagelsen af en Del af hans Psalmer i Kirkepsalmebogen kom frem med større og større Styrke. 1842 blev det paalagt den i Ritualsagen nedsatte Kommission at udarbejde et Tillæg til den evangelisk-kristelige Psalmebog. Mynster forelagde saa et kort Udkast, som derefter blev forøget og delvis omarbejdet af Ritualkom-

missionen; men imidlertid havde der begyndt at danne sig gejstlige Konventer, blandt hvilke Kjøbenhavns Konvent 1844 efter Forslag af Paulli nedsatte en Komite til at udarbejde en hel ny Psalmebog og derfor ansøgte Regeringen om, at Udarbejdelsen af Tillægget maatte stilles i Bero for ikke at komme i Vejen for den saaledes paatænkte nye Psalmebog. Tillægget var imidlertid allerede færdigt og indsendt til Kongens Approbation. Den 20. Februar 1845 bestemte Kongen saa, at Tillægget skulde indføres i de Menigheder, der ønskede det, men at dette ikke skulde hindre, at den nye Psalmebog kunde blive indført, og allerede samme Aar udgav Kjøbenhavns Konvents Komite, i hvilken blandt Andre baade Grundtvig og Martensen havde Sæde, et Prøvehefte, som tydelig viste, at Grundtvig havde forstaaet at skaffe sig den afgjørende Indflydelse i Komiteen.

Dette Prøvehefte fandt nu en bestemt Modstander i Mynster; desuden blev det forkastet af Roskilde Konvent, og det lykkedes Mynsters Indflydelse at hindre, at det blev approberet af Regeringen. Den kjøbenhavnske Komite opgav saa Fortsættelsen af sit Arbejde; men Grundtvigs Umedgjørlighed som Medlem af Komiteen havde, som sagt, svækket det tidligere venskabelige Forhold imellem ham og Martensen. Det saakaldte »Mynsterske Tillæg« tog saa godt som slet ikke Hensyn til Grundtvigs Psalmer, og Grundtvig lod derfor til Brug for sin egen Kirke enkelte Psalmer trykke og omdele under Gudstjenesten, hvorefter de samledes i Tillæg, de saakaldte Festpsalmer. Dette stred ganske vist mod de bestaaende Anordninger, men vistnok af Hensyn til Grundtvigs Indflydelse ved Hoffet forsøgte Mynster slet ikke at hindre det.

1846 nedsatte Roskilde Konvent et Psalmebogsudvalg, bestaaende af Fr. Hammerich, J. F. Fenger og Dr. Kolthoff, i hvis Sted Provst Pram-Gad snart efter indtraadte. 1850 var dette Udvalg færdigt med en hel ny Psalmebog, som derpaa blev underkastet et Gjennemsyn af Ingemann og saa den 22. Febr. 1855 autoriseret til Indførelse overalt, hvor Præst og Menighed kunde enes derom. Imidlertid havde Regeringen i 1850 under en Forhandling i Rigsdagen erklæret sig villig til at ville tillade Indførelsen af særlige Tillæg i de Menigheder, hvor Præst og Menighed bleve enige derom, og der opkom derfor efterhaanden en Række Tillæg, blandt hvilke P. A. Fengers særlig maa fremhæves

baade for det store Antal af Grundtvigs bedste Psalmer, som det indeholder, og for den Troskab, hvormed de ældre Psalmer ere gjengivne i deres oprindelige Skikkelse eller saa nær denne som muligt. Lignende Tillæg fremkom i flere forskjellige Menigheder, og skjøndt den nye Psalmebog — »Konventspsalmebogen« — vandt større og større Udbredelse, var der ingen Mulighed for, at den vilde kunne trænge igjennem overalt. Derfor nedsatte Roeskilde Præstekonvent et Udvalg, bestaaende af Stiftsprovst Rothe og Præsterne Brandt, F. W. Andersen, J. Clausen og Th. Fenger, der skulde udarbejde et Tillæg, som kunde have Udsigt til at vinde saadan Anerkjendelse, at det i Forbindelse med den nye Psalmebog kunde blive indført overalt. Dette Tillæg udkom 1872; men Hensigten opnaaedes ikke. Flere af de Menigheder, som havde faaet deres egne Tillæg, vilde ikke af med disse, medens Martensen og mange af hans Venner fandt, at der i det nye Tillæg var gjort den grundtvigske Retning altfor store Indrømmelser, hvorfor de modsatte sig dets Indførelse, saa vidt deres Indflydelse naaede. Dog blev det tilladt at indføre det; men Tilladelsen var knyttet til Betingelser, der f. Ex. gjorde det saa godt som umuligt at faae det indført i kjøbenhavnske Menigheder. Misfornøjelsen med den bestaaende Tilstand vedblev derfor, og dertil kom, at der dels var adskillige baade nye og ældre Psalmer, som man ønskede optagne, dels klagedes der ogsaa over, at adskillige af vore ældre Psalmer i Konventspsalmebogen vare blevne underkastede en Omdigtning, som man nok tildels kunde have Ret til at kalde en Mishandling. 1882 traadte derfor de kjøbenhavnske Præster Brandt, Skat Rørdam, Schousboe, Holch, Volf og Schepelern samt Professor Fr. Nielsen sammen for at udarbejde en ny »Psalmebog for Kirke og Hjem«. 1885 udgav de et »Forslag«; men hverken dette eller en i det følgende Aar fremkommen Omarbejdelse vandt Tilslutning hos det i 1884 nedsatte »kirkelige Raad«, bestaaende af Landets 7 Biskopper, en theologisk og en juridisk Professor. Det udarbejdede Forslag blev derfor ikke autoriseret; men efter Anvisning af det kirkelige Raad udarbejdede de samme Mænd, med Undtagelse af Brandt, som var død, og Schousboe, som i 1888 var bleven Biskop i Aalborg, et nyt Tillæg, som det blev tilladt at indføre ved Siden af Konventspsalmebogen og det ældre Tillæg, og Betingelserne for at erholde Tilladelsen bleve gjorte saa lempelige,

som Hensynet til Menighederne kunde gjøre det tilraadeligt. De Mænd, der havde udarbejdet »Forslaget«, underkastede det en Omarbejdelse, og samtidig omarbejdede Biskopperne Fog og Sthyr Psalmebogens prosaiske Del, hvilken Omarbejdelse efterat være godkjendt af det kirkelige Raad blev autoriseret til Optagelse i Psalmebogen. Efterat Dr. Rørdam var bleven Sjællands Biskop, optog det kirkelige Raad Psalmebogsarbejdet paa Grundlag af en ny Udgave af »Forslaget«, og den af dette Arbejde fremgaaede »Psalmebog for Kirke og Hjem« blev i 1898 efter Indstilling af Kultusminister Sthyr autoriseret til Brug ved Siden af Konventspsalmebogen. I denne nye Kirkepsalmebog ere vore gamle Psalmer gjengivne med langt større Troskab end i Konventspsalmebogen, flere hundrede Psalmer, der saa godt som ikke bruges af Menigheden, ere udeladte, samtidig med at de nye Psalmer, som have vundet Indgang, ere optagne, og i det Hele har denne nye Psalmebog saa store Fortrin, at der tør gjøres sikker Regning paa, at den mere og mere vil trænge igjennem trods den Modstand, der er rejst imod den af dem, som have faaet Konventspsalmebogen saa kjær, at de ikke ville slippe den.

Martensen og Grundtvig.

Den Misstemning, som efterhaanden var indtraadt i Forholdet mellem Grundtvig og Martensen, kom til aabent Udbrud, da en af Grundtvigs Tilhængere, Kragballe, havde fremsat nogle mislige Udtalelser om Daaben og Martensen i den Anledning havde nægtet at ordinere ham til Præst. Grundtvig tog ham nemlig i Forsvar, og nu vexledes der flere Stridsskrifter imellem Grundtvig, Martensen o. fl.; Striden endte med et Tilbagetog fra Grundtvigs Side, og sexten Aar efter blev Kragballe, som imidlértid havde taget sine Udtalelser tilbage, ordineret af Martensen.

1863 havde Martensen imidlertid skrevet et nyt Stridsskrift: »Til Forsvar mod den saakaldte Grundtvigianisme«, og i det sidste af sine to ligelydende Lejlighedsskrifter: »Om den danske Kirkes Forfatningsspørgsmaal« (1851 og 1867) var han traadt bestemt op imod de af Grundtvig rejste kirkelige Frihedskrav, som overhovedet hans Forhold til Grundtvig i de sidste Aar af dennes Liv omtrent var det samme, som Mynsters havde været. 1871—78 udgav han sin **Ethik** (3 Bd.), der var Frugten af mange Aars Flid, et storslaaet videnskabeligt Arbejde, der søger at drage alle, selv de forskjelligste Livsforhold ind under sin Be-

Ethiken.

handling og derigjennem gaaer ud paa at vise, hvorledes Kristendommen vil gjennemtrænge Menneskelivet i alle dets Former, saaledes at der ikke gives nogen Del deraf, selv den mest afsides, som den ikke vil omdanne og gjenføde. Det var den stærkt konservative, for ikke at sige tildels reaktionaire Anvendelse, han gjorde heraf paa forskjellige Omraader, som fremkaldte Monrads ovenfor omtalte Kritik. 1881 udgav han sine theosofiske Studier over »Jakob Böhme«, der godtgjorde, at han endnu i sin høje Alder havde bevaret Tankens Skarphed lige saa usvækket som i sin Ungdom, og i »Af mit Levned« (3 Bd. 1882—83) gav han en aandfuld og fængslende Skildring af sit Livs Arbejde, Kampe og Formaal. Efter hans Død 3. Febr. 1884 er der udkommet store Samlinger af Breve, som han har skrevet til Biskopperne Brammer og Laub, samt til Professor Dorner i Berlin, og de indeholde mange vægtige Bidrag til Kjendskabet af hans Liv og hans Anskuelser; men de høre til Tiden efter 1885. Endnu skal tilføjes, at han ogsaa som opbyggelig Forfatter vandt et stort Navn ved de talrige Samlinger af Prædikener og Ordinationstaler, som han har udgivet, og som i Henseende til Tankerigdom og klar og skarp Disposition staa værdigt ved Siden af hans videnskabelige Arbejder.

Fog Blandt Martensens Disciple maa særlig fremhæves hans Eftermand paa Sjællands Bispestol Dr. theol. & phil. Bruun Juul Fog, født 11. Marts 1819, som foruden en meget dygtig Disputats om »Cartesius, den nyere Filosofis Fader«, har gjort sig bekjendt i Litteraturen ved mange dygtige Indlæg i offentlige Forhandlinger om religieuse og sædelige Forhold, ved en Række Forelæsninger »Om det theologiske Studium«, som han holdt under en midlertidig Ansættelse som theologisk Docent ved Universitetet og derefter udgav 1861, samt ved sine »Prædikener mellem Jul og Fasten« (1867). 1895 tog han sin Afsked og døde 1896.

Ved Siden af ham ville vi nævne Domprovst Dr. L. J. M. Gude i Roskilde, født 1820, død 1895 (»Irvingianismens Betydning i vor Tid«, 1859, og »Den hellige Nadvere«, 2 Bd. 1874—89), Provst Dr. F. W. Andersen i Ringsted, født 1820, entl. 1894 (flere Art. i Tidsskr. og »Vejledn. i Joh. Aabenb.«, 1859, samt »Embede og Ordination«, 1880), Provst J. L. M. Hjort (født 1824, død 1899), i adskillige Aar Udgiver af »Evangelisk

Ugeskrift«, Stiftsprovst O. F. Assens, f. 1832, Forfatter til de Lærebøger i Bibelhistorie, som nu almindelig bruges i de højere Undervisningsanstalter, Johannes G. E. Kok, f. 1821, d. 1887 som Præst og titulair Professor: »Det hellige Land og dets Nabolande« (1878) samt nogle Prædikensamlinger, og Sognepræst, Dr. N. G. Blædel i Kjøbenhavn (født 1816, død 1879), der udgav Prædikener, som vandt megen Udbredelse. Han indtog længe en meget venlig Holdning overfor den grundtvigske Retning, men brød i 1873 afgjort med den ved sine Stridsskrifter »Grundtvigianismen og den danske Folkekirke« og »Grundtvigianismens Katekismus«, i hvilket Skrift han anklagede P. A. Fenger for, at han i en i grundtvigske Kredse brugt Udgave af Luthers Katekismus skulde have forvansket denne. Der fremkaldtes herved en bitter Strid mellem Blædel og flere af den grundtvigske Retnings Ordførere, særlig V. Birkedal; men det tjener til Ære for begge disse Mænd, at de trods alle de haarde Ord, de havde vexlet, sluttede broderligt Forlig i Blædels sidste Dage. 1876 udgav Blædel et større theologisk Arbejde »Udvidet Konfirmationsundervisning eller Evangelisk-luthersk Kirkelære«, der indeholdt nogle Udtryk om Jøderne, som i Forbindelse med nogle Udtalelser i et Skrift af Pastor Johannes Kok foranledigede den gamle jødiske Præst i Kjøbenhavn, Dr. Wolff, til i sin »Talmudfjender« at skrive et Modskrift, som vidnede om Lærdom og personlig Overbevisning, men iøvrigt var skrevet ganske i den gamle Rationalismes Aand. Særlig Betydning fik Blædel ved den store Indflydelse, han øvede paa en Kreds af yngre Theologer, som senere bleve Ledere for den i 1853 oprettede Indre Mission, fra hvilken der er udgaaet en meget stor og udbredt opbyggelig Litteratur. Som Retningens mest fremragende Mand maa nævnes Vilh. Beck (født 1829), der foruden den af ham udgivne »Indre Missions Tidende«, som er udbredt i mange Tusinde Exemplarer, ogsaa har udgivet flere Prædikensamlinger, der have vundet lignende Udbredelse, Rudolf Frimodt, f. 1828, d. 1873 (»Tyve Prædikener« 1867) og Provst Jens Vahl, f. 1828, d. 1897, der fra 1860 udgav »Almindelig Kirketidende«, senere tillige »Christelig Samler«, desuden nogle Opbyggelsesskrifter og adskillige Skrifter om Missionen, blandt hvilke hans store »Missionsatlas« med tilhørende udførlige Text er det betydeligste. I Forening

Den indre Mission.

med Kalkar, Paulli og Rothe begyndte han i 1858 at udgive »gudelige Smaaskrifter«; der er udkommet flere hundrede saadanne Skrifter, flere af dem i c. 20,000 Exemplarer. H. C. Hansen udgav i 1873, nogle Maaneder før han døde i ung Alder, en Samling Prædikener til hele Kirkeaaret, som hører til de bedste blandt de mange Prædikensamlinger, der ere fremkomne fra denne Retning (4. Oplag 1892). Af O. C. Ipsen, f. 1831, skulle vi som Skrifter før 1885 nævne: »Fra Gethsemane til Golgatha, opbyggelig Vejledning gjennem Vor Herres Jesu Christi Lidelseshistorie«, »De Helliges Taalmodighed og Tro« og »Johannes' Aabenbaring«. Henry Ussing, f. 1855, vakte ved sin dygtige Licentiatdisputats »Den christelige Vished« (1883) Forventninger, som hans senere Forfattervirksomhed ikke har gjort til Skamme.

Om »den indre Mission« maa det imidlertid siges, at om end Retningen oprindelig vistnok skyldes Paavirkning af en af Martensens Disciple, saa ere de fleste af dens Ordførere i Aarenes Løb komne temmelig langt bort fra dens Udgangspunkt; men ved Siden af dem findes der andre, særlig nuværende eller forhenværende Præster i Kjøbenhavn, der, skjøndt paavirkede af den indre Mission, med større Ret kunne betragtes som Repræsentanter for Martensens Retning. HARALD STEIN, f. 1840, d. 1899, fra 1889 til 1899 Biskop i Fyens Stift, og JACOB PAULLI, Søn af forannævnte Dr. theol. Paulli og ligesom denne kongelig Konfessionarius og Stiftsprovst i Sjællands Stift (siden 1893), udgav som unge Præster i en Aarrække »Christelig Kalender« og have senere vundet Navn som Forfattere til Prædikener og Opbyggelsesbøger. Dr. theol. R. Volf, siden 1899 Sognepræst i Storeheddinge og anden Stiftsprovst i Sjællands Stift, har i Arbejder over Profeterne Sacharias og Esaias viist sine grundige Kundskaber paa det gammeltestamentlige Omraade og har desuden skrevet de to historisk-ethiske Undersøgelser »Vielse eller borgerlig Ægteforening« (1885) og »Ægteskabsskilsmisse og Fraskiltes Vielse« (1885). Georg S. F. Schepelern, født 1839, fra 1894 Holmens Provst, død 1900, er som Forfatter navnlig bleven bekjendt ved den Grundighed og Ufortrødenhed, hvormed han fra Begyndelsen af 70erne har ført en litterair Polemik med romersk-katholske Konvertiter (Grev J. L. Holstein, nu Lensgreve Holstein-Ledreborg, og fhv. Stiftsprovst Koefoed-Hansen samt med den romerske Propagandas Præster, uden at lade sig

anfægte af den tilstrækkelig bekjendte Tone, som den Slags Polemikere føre i deres Skrifter.

Paavirket af de forskjellige Retninger, men for selvstændig til at kunne henføres under nogen af dem, er Professor, Dr. theol. PEDER MADSEN, f. 1843. Efter nogle Aars Ophold ved uden- P. Madsen.
landske Universiteter blev han 1874 Clausens Eftermand som Universitetslærer og vandt ved sin grundige Lærdom og sin tillidvækkende Personlighed strax meget stor Tilslutning hos de Studerende. Ved Universitetsfesten 1879 disputerede han for Doktorgraden (»De Christnes aandelige Præstedømme«). Baade denne Bog og hans »Johannes' Aabenbaring, indledet og fortolket« (2 Bd. 1885—87) vidne ikke blot om omfattende Lærdom, men ogsaa om store aandelige Evner. Hans tidligere Embedsbroder HANS VALDEMAR STHYR, født 1838, forsvarede 1870 for Licentiatgraden Afhand- Sthyr.
lingen »Den franske Reformations Forberedelse og Begyndelse«, var saa Privatdocent til 1873, da han blev Landsbypræst. 1877 blev han C. E. Scharlings Eftermand som Professor, og ved Festen i 1879 var han som det theologiske Fakultets Dekanus dets Ordfører og udtalte sig i afgjort troende Aand. Hans Bog »Lutheranerne i Frankrig 1523—25« udkom som det theologiske Fakultets Festskrift. 1883—96 udgav han »Theologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke« og 1884 »Den nytestamentlige Texts Historie«. 1887 blev han Biskop for Lollands-Falsters Stift, var 1897—1900 Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet og blev derefter Biskop over Fyens Stift.

Provst H. L. S. P. Koch, fra 1892 Sognepræst i Glostrup, har erhvervet sig et meget anseet Navn ved sine grundige og i en tiltalende Form affattede Arbejder over forskjellige Afsnit af Danmarks Kirkehistorie: »Biskop N. E. Balle« (1876), »Den danske Kirkes Historie 1801—54« (1879—83), »Den danske Landsbyskoles Historie« (1883). Ogsaa efter 1885 har han udgivet flere særdeles dygtige Arbejder. Den virksomste og dygtigste Medarbejder i de første Aargange af »Theologisk Tidsskrift« var Dr. phil. FR. BUHL, f. 1850, der efter et Par Aars Virksomhed som Buhl.
Docent 1882 blev Professor i det theologiske Fakultet, og som i Tidsskriftet skrev nogle gammeltestamentlige Artikler, der udmærkede sig ved Friskhed og Lærdom samt ved en besindig apologetisk Holdning overfor den moderne gammeltestamentlige Kritik.

1885 udgav han »Den gammeltestamentlige Skriftoverlevering«. 1890 modtog han Udnævnelse til theologisk Professor i Leipzig og blev inden sin Bortrejse Æresdoktor i Theologien. I Leipzig fortsatte han sin Forfattervirksomhed og opnaaede derved stor Anseelse baade i Danmark og i Tydskland, men nærmede sig derunder mere og mere den moderne Kritik, hvilket bragte ham ind i en Polemik, som han førte i en Tone, der vakte megen Bitterhed imod ham. 1898 vendte han tilbage til Universitetet i Kjøbenhavn som Professor i de semitiske Sprog under det filosofiske Fakultet.

Louis W. Schatt Petersen, f. 1851, udgav 1883 den særdeles dygtige Licentiatdisputats »Ludwig Feuerbach«. 1887 blev han Professor i nytestamentlig Exegese og har i denne Stilling udfoldet en frugtbar Forfattervirksomhed. Ved Siden af ham skulle vi nævne nogle Mænd, hvis væsenlige Forfattervirksomhed vel falder efter 1885, men som dog allerede forinden havde henledet Opmærksomheden paa sig: V. C. Schousboe, født 1841, død 1900, fra 1888 Biskop i Aalborg: »De 10 Bud« (1885), Lic. H. M. Fenger, f. 1850, siden 1900 Holmens Provst: »Poul Egede« (1879), H. G. Saabye, f. 1838, Præst i Thoreby paa Lolland: »Sekterne i Danmark« (1883), N. C. G. Theisen, f. 1851, Adjunkt i Odense, den betydeligste Repræsentant for de af S. Kierkegaard paavirkede Theologer, og den af den nyere tydske Theologi stærkt paavirkede Sognepræst i Sorø F. C. Krarup, f. 1852, der i 1885 forsvarede sin meget grundige Licentiatdisputats »Om Forholdet mellem det Guddommelige og det Menneskelige i Kristi Person«. A. S. Poulsen, f. 1854, fra 1895 Domprovst i Roskilde, som blev Licentiat i 1886, havde i vort Tidsrum kun udgivet enkelte Prædikener og Taler.

Ny-Rationalister

Rationalismen, som i Aarhundredets Begyndelse var saa overmægtig, havde omkring Aarhundredets Midte egenlig kun een eneste litterair Repræsentant, som er Omtale værd, den islandske Bondesøn Magnus Eirikssøn, født 1806, cand. theol. 1837 og død 1881. Hans flittige Forfattervirksomhed — vi ville nævne »Om Baptister og Barnedaab« (1844), »Er Troen et Paradox?« (1850), hans Stridsskrifter imod Martensens Theologi, »Johannes-Evangeliet« (1863), »Gud og Reformatoren« (1866) — vidner vel om Sandhedskjærlighed og Overbevisning om at have

Ret, men tillige om Uklarhed og om en Ubehjælpsomhed i Fremstillingen, som idelig minder om Almuesmanden. En langt betydeligere Repræsentant fik den saakaldte Nyrationalisme senere i cand. theol. A. C. Larsen, f. 1840, ansat ved det store kgl. Bibliothek. A. C. Larsen.
1865 vakte han Opmærksomhed ved et meget dygtigt Indlæg imod R. Nielsens Filosofi, »Om Samvittighed og Videnskab«, og fra 1866—73 skrev han en Række Fortolkninger til de fleste af Brevene i det nye Testamente til Brug for de Studerende, men efterhaanden som dette Arbejde skred frem, gik Forfatteren mere og mere over til Ny-Rationalismen, og den sidste af hans Fortolkninger — til første Brev til Korinthierne — maatte siges at være skreven i afgjort rationalistisk Aand. Samtidig var dette hans Standpunkt fremtraadt i enkelte mindre Afhandlinger, deriblandt »Om Nadveren« (1871), et lille Skrift, som vakte megen Opsigt ved hans Angreb paa den lutherske Kirkelære. I samme Aand skrev han under Navnet Theodorus »Breve til en Landsbypræst« (1876), »Politik og Religion« (1879), »Det nye Testamente og den danske Folkekirke« (1881), »Religion og Sædelighed« (1882), »Om Friheden« (1883), »Peter Nicolai Holst, det 18. Aarhundredes S. Kierkegaard« (1884), »Det nye Testament og den historiske Kritik« (1885), Skrifter, der vel ikke vidne om egenlig Lærdom, men om Flid og stor Kundskabsfylde. Dertil kommer, at Larsen har en sjelden Evne til at give en let og klar Fremstilling af Resultaterne af egne og Andres Undersøgelser, og at han forstaaer at lægge sin Personlighed saaledes ind i hvad han skriver, at det vidner om at være fremgaaet af en levende Overbevisning. Han anseer det aabenbart for sin Livsopgave at mægle mellem Kristendom og den moderne Oplysning; men disse hans Mæglingsforsøg foretages i Rationalismens Aand og ere altsaa i Virkeligheden Forsøg paa det Umulige, thi en Mægling mellem Kristendom og Fritænkeri, mellem Tro og Vantro, kan ikke finde Sted, og A. C. Larsens Forsøg maa derfor ogsaa siges at have fundet Afvisning fra begge Sider, medens der dog, saaledes som det fremgaaer alene af Afsætningen af hans Skrifter, har dannet sig en vistnok dog ikke meget talrig Kreds omkring ham. At et temmelig betydeligt Antal rationalistiske Skrifter efterhaanden ere blevne oversatte paa Dansk, og at norske rationalistiske Skrifter, f. Ex. Bjørnstjerne Bjørnsons, have fundet

Udbredelse her i Landet, behøver ikke at siges; men vi mene, at de ligge udenfor vor Opgave lige saa vel som de Skrifter af troende Retning, der ere blevne oversatte fra fremmede Sprog eller udbredte hertil fra Norge.

RETSVIDENSKAB.

Af Dr. juris **Carl Ussing.**

Det attende Aarhundrede havde ikke bragt den positive Retsvidenskab i Danmark langt frem. Dels var den endnu i sin Barndom ved vort Universitet; ved Aarhundredskiftet var det kun 68 Aar siden at dens Studium blev ligestillet med den tidligere eneherskende Romerret; dels var Interessen altfor overvejende spekulativ, til at man skulde vente at finde grundig Fordybelse i den givne, den positive Ret. Med Forkjærlighed grublede man over den Skikkelse, Retsordenen vilde antage, hvis »Fornuften«, fri for alle uvedkommende Hensyn, kom til at beherske Lovgivningen; og den positive Lovgivning, som ikke altid stemmede med »Naturrettens« abstrakte Principer, maatte altsaa staa som det Usurperede, tilbleven ved en Magthavers tilfældige Villie. Interessen for positiv Ret var derfor svag og Opfattelsen af dens Væsen lidet dybtgaaende, thi man saae ikke dens organiske Sammenhæng med det reelle Samfundsliv, voxet ud af dette, formet efter dets Trang og bærende Mærke af alle de utallige krydsende Interesser, et civiliseret Samfund frembyder. Man var tilbøjelig til at anse den positive Ret for udtømt i de givne Love, og Opmærksomheden var endnu ikke fuldt vakt for det Retsliv, som pulserer i Samfundet, ligger bag ved Lovene, og hvoraf Lovene kun ere spredte, lidet udtømmende Udtalelser gjennem Magthaveren som Organ. Studiets Endemaal var en Tilegnelse af Lovene, Forskeren gik ikke bag ved Lovene for at finde Retsgrundsætningerne, og Videnskaben var kun Lovkyndighed, ikke Retsvidenskab. Desuden led Lovfortolkningen under Tidens Formalisme. Lovens Indhold søgtes hellere gjennem logiske Slutninger end gjennem den Belysning, Loven modtager af de Livsforhold, den behersker, af den prak-

tiske Rolle, Loven spiller i det reelle Liv. Saavel Retsopfattelsen som Lovfortolkningen manglede Realisme, den det var forbeholdt vort Aarhundrede at indføre i Retsvidenskaben.

Vel havde Kofod-Ancher (II. S. 281—82) og senere Schlegel henledet Opmærksomheden paa Rettens historiske Side, dens Udvikling som en Side af det hele Samfundsliv, men nogen gjennemgribende Forandring paa den almindelige Retsopfattelse medførte deres Arbejder ikke. Vel varsle Colbjørnsens (II. S. 284) og Stampes (II. S. 282—84) Responsa om en ny Tid, der mere søger efter Rettens Hensigtsmæssighed for Livet end efter dens logiske Konsekvens; men hvad enten der manglede dem tilstrækkelig Klarhed paa det Nye og tilstrækkelig videnskabelig Kraft, eller Skylden ligger i deres tidlige Optagethed af det praktiske Liv, saa har Ingen af dem overført Methoden fra Undersøgelsen af det konkrete Retstilfælde til almindelige retsvidenskabelige Udviklinger.

Som den ældre Retsvidenskabs sidste Mænd, der personlig kom til at opleve det Nyes Sejr, maa nævnes Nørregaard og Hurtigkarl. LAURITS NØRREGAARD, f. 1745, blev Adjunkt ved det juridiske Fakultet 1779. Allerede »Natur- og Folkerettens sidste Grunde«, 1776, betegner hans spekulative Retning, og hans vigtigste Arbejde: »Forelæsninger over den danske og norske private Ret«, 1784—97, er en grundig og omfattende Fremstilling af vor Rets Love, men ikke stort mere end en Lovregistrering, ved hvilken der er vundet meget for Lovtilegnelsen, men saare lidet for den videnskabelige Forstaaelse af Lovenes Aand. For Nutidens Videnskab har den ogsaa nærmest kun Betydning som det Grundlag, Ørsted benyttede for sin første omfattende Behandling af den danske Ret. Nørregaard.

FREDERIK THEODOR HURTIGKARL, f. 1763 i Sorø, hvor hans Fader var Inspekteur ved Akademiet, nævne vi ogsaa i denne Sammenhæng, skjøndt hans Hovedværk: »Den danske og norske Privatrets første Grunde« først udkom et godt Stykke ind i vort Aarhundrede, 1813 til 1820, thi med begge Fødder staaer denne systematiske Fremstilling af vore Love i det 18. Aarhundredes Videnskabelighed. Ørsteds nye Tanker gjorde intet Indtryk paa Hurtigkarl; en Retsorden, behersket af den formelle Tænknings Hurtigkarl.

klare Lys tiltalte ham mere end en Retsorden, fordunklet af Hensigtsmæssighedens utallige Sidehensyn og Afvigelser fra de rene Principer. Ogsaa dette Værks væsenligste Betydning ligger i den Brug, Ørsted senere gjorde af det som Grundlag for en ny Fremstilling af vor Ret.

H. Bornemann.

Endelig skal her nævnes MATHIAS HASTRUP BORNEMANN, f. 1776 af en gammel pommersk Slægt, der under Christian IV.s Regering kom til Danmark og stadig har beklædt høje Embeder her i Landet. Hans Sejr over Ørsted i en Konkurrence til Adjunkturen ved det juridiske Fakultet betegner det Gamles sidste Sejr i det 19. Aarh. »Den alm. Retslære. 1. Dels 1. Afdeling. Indledning og Moralens Grundlære«, 1832, er hans Hovedarbejde, et spekulativt og dybsindigt Værk, men uden Rapport med Tidens Retning.

[D]en positive [R]etsviden[sk]abs Frembrud.

Tiden var nemlig ved Aarhundredets Begyndelse modnet til, at en ny Retsopfattelse kunde naa til Klarhed. Navnlig den kritiske Side af Kants Filosofi havde efterhaanden grebet Aanderne her i Landet; Kritiken af den menneskelige Erkjendelsesevne havde omsider forandret Synspunkterne; Mistilliden til Ideerne, til den spekulative Aandsretning, fik Væxt, og Retsforskeren begyndte at vende sig til Realiteten, til Erfaringen som eneste Kilde til Kundskab. Dertil kom, at Begivenhedernes Gang særlig for Retsvidenskaben bidrog til at fremskynde Reaktionen mod den abstrakte Idealisme. Denne Aandsretning nemlig, der med abstrakt Foragt for det virkelige Livs Abnormiteter gjennem Deduktion konstruerede en Fornuftens, en Naturens Ret i Modsætning til den existerende Ret, var i sit Væsen radikal og indeholdt i sig en skjæbnesvanger Mangel paa Respekt for den bestaaende Ret, den fornuftstridige, altsaa den usurperede Ret. Mellem Retten, som den var, og som den burde være, maatte det ende med en Kamp, og den franske Revolution betegner Naturrettens Stormløb mod den bestaaende Ret. Men Reaktionen mod det Revolutionaire og de spekulative Ideers praktiske Nederlag i Kampen fremskynder den positive Retsvidenskabs Sejr. Den bestaaende Ret, som ikke lod sig kuldkaste trods al Logik, maatte hvile paa en anden Begrundelse, og denne Begrundelse søgtes nu i det reelle Liv.

Ad tvende Veje gik Bestræbelserne for den positive Rets Retfærdiggjørelse. I Modsætning til den forrige Periodes Radikalisme udformedes det historiske Syn paa Retten. Som given ved sine historiske Forudsætninger, som voxet ud af det Samfund, som den behersker, og hentende Forklaringen paa alle sine Ejendommeligheder i de særegne Betingelser, hvorunder det Folk har levet, som har skabt den, faaer Retten Fodfæste som Noget, der ikke uden videre lader sig forandre efter »Fornuftens« Fordringer. Retten, som den burde være, træder i Skygge for Retten, som den maa være. Og i Modsætning til Fortidens abstrakte Idealisme udvikledes Synet paa Rettens Hensigtsmæssighed, dens Overensstemmelse med det Samfunds Tarv, som den behersker, modulerende sig efter Livets tusinde Hensyn. Det var ikke længer Logiken, men Opportuniteten, man søgte i Retten, og Fordringen til Konsekvens i Lovreglerne maatte vige for den i Livet praktiske Relativitet, Lovene sees i Belysning af den Dom, Lovfortolkeren iforvejen har dannet sig om, hvad der paa vedkommende Omraade er Samfundslivets Trang, hvilke af de mange Interesser der bør gives Medhold, og Fortolkningen kan altsaa kaldes dogmatisk, induktiv-dogmatisk.

Den historiske Skole, der søger Retsreglernes Forstaaelse i deres Tilblivelseshistorie, og hvilken det ofte bebrejdes, at den i Lovfortolkningen ikke sjeldent fører til Resultater, der ere praktisk forældede, ikke længer svarende til Tidens Trang, og i Lovgivningen til en haardnakket Konservatisme, har sit egenlige Hjem i Tydskland, medens vor Retsvidenskab nærmest skylder den induktiv-dogmatiske Retning sin Udvikling, en Retning, der i sin Overdrivelse snarere er tilbøjelig til gjennem Fortolkning at faae de givne Love til at følge med Tiden, end, som den historiske, at standse Tiden af Hensyn til Lovenes Tilblivelseshistorie, og som i Lovgivningen ikke er utilbøjelig til Reform.

Det var det samme Aarti, der gav ham Livet, hvis Lyre skulde skjænke vort nationale Følelsesliv dets Udtryk, som ogsaa bragte vort Land den Videnskabsmand, hvis Kald det blev at tolke det nationale Retsliv, at hidføre Forstaaelsen af Lovene, belyste af de Livsforhold, for hvilke de ere givne. A. S. Ørsted.

Anders Sandøe Ørsted er født den 21. Decbr. 1778 i Rudkjøbing paa Langeland, Aaret efter Broderen, Hans Christian.

Faderen, der var Apotheker, havde kun Raad til at give Drengene en yderst nødtørftig Undervisning, men deres umættelige Lærelyst bragte dem ved Selvstudium saa vidt, at de tilsidst kunde faae udvirket Tilladelse hos Faderen til at tage til Kjøbenhavn for efter et halvt Aars Studium der at indstille sig til Examen Artium. En Friplads paa Ehlers Kollegium og frit Bord hos Mosteren Madam Møller, hvorfra Bekjendtskabet med Oehlenschläger skrev sig, bidrog til at sikre Ørstederne Existensen, og med ihærdig Iver gav de sig nu ilag hver med sit Studium.

Anders Sandøe, hvis mest fremtrædende Karaktermærke var hans dybe Moralitet, og som alt i Barndommen havde modtaget stærke Impulser i denne Retning gjennem en intensiv religieus Opdragelse, kastede sig strax over Filosofien i varm Begejstring for Kants Lære, der paa den Tid foredroges af Schlegel paa Universitetet, og det var da navnlig de ethiske og religieuse Spørgsmaal, som her beskjæftigede ham. »Sammenhængen mellem Dyds og Retslærens Principer« var den Prisopgave, med hvis Besvarelse han debuterede som Forfatter, og som indbragte ham overordenlig Anerkjendelse. Det var kantisk Filosofi, denne Afhandling hvilede paa, præget af hin sædelige Alvor, hin strenge Pligtlære, som fik en saa stor Indflydelse paa Ørsteds Livsopfattelse og stemplede hans Handlemaade i Livet, efter at Filosofien forlængst var lagt paa Hylden. Efter en kort Tilslutning til Fichte forlod nemlig Ørsted snart Filosoferingerne for at vende sig til det positive Retsstudium. Thi Ørsteds anden Hovedegenskab var, at han var en positiv Aand i Evner som i Interesser. Medens han maaske manglede noget af den for spekulative Aander ejendommelige Tankens Kombinationsevne, der anteciperer Erfaringen, var han til Gjengjæld i Besiddelse af alle de Evner, der beherske det reelle Liv med dets empiriske Mangfoldighed, en vidunderlig Hukommelse til at holde det positive Stof fast med og en sjelden Skarphed til at vurdere hvert enkelt Fænomens praktiske Værd i Sammenhænget. At fordybe sig i Tanken med rent intellektuelle Formaal for Øje, var ikke hans Sag, hans Virken var viet praktiske Øjemed. Det er ikke Metafysiken, der i Filosofien interesserer ham, det er den praktiske Filosofi, Ethik og Retslære, og fuldkommen rigtig erklærer han i »Mit Livs og min Tids Historie«, at hans Anlæg for Filosofi mere bestod i den moralske og kritiske end just i den

spekulative Evne. Til det Yderste interesseret i Menneskenes Færden og moralske Udvikling maatte Ørsted havne i den praktiske

ANDERS SANDØE ØRSTED.
Efter C. W. Eckersbergs Maleri.

Ethiks Udøvelse, men naar han paa denne Basis valgte Juristens fremfor Præstens Virksomhed, motiveres det ved, at han, da Valget skulde gjøres, ikke var orthodox, et Standpunkt, som han forresten efterhaanden naaede til.

Af disse tvende Sider i Ørsteds Personlighed modtager hans Retsopfattelse de frugtbareste Impulser. Med sin glødende Interesse for »det ene Fornødne« kunde han ikke som Datidens Theoretikere finde sig i at se Retten som blot et Middel til at sikre Borgernes ydre Frihed; Retten er for ham en anderledes væsenlig omfattende Side af hele Samfundslivet, tjenende Menneskehedens Totalformaal. »Staten skal frembringe Organisationen af de skjønneste, ædleste, lykkeligste, med Menneskets fysiske og moralske Interesser mest harmoniske udvortes Forhold, hvortil offentlig Forsorg kan lede.« Det er let at se, hvilken Fylde Videnskaben vil kunne udfolde, naar Lovene sættes i Belysning af Menneskenes almindelige Kulturformaal og ikke blot belyses gjennem det enkelte magre Princip: Menneskenes Inviolabilitet. Dernæst maatte Ørsteds positive praktiske Tendens stille ham op imod Fortidens deduktive Methode. At noget Princip af logiske Hensyn skulde have Krav paa at gjælde længer, end Hensigtsmæssigheden medførte, kunde han ikke gaa ind paa. At Principerne ere til for Menneskenes Skyld, ikke Menneskene for Principernes Skyld, at Retsordenens Formaal ikke er at staa Vagt om Logiken, men et udelukkende praktisk Formaal, fik han idelig Lejlighed til at gjentage. Ørsted var en Skeptiker overfor Principerne: »Kun i deres Begrænsning søge de deres Berettigelse,« sagde han. At paavise de abstrakte Principers Afmagt i Retsvidenskaben og fremdrage de utallige Proer og Contraer ved ethvert Retsforhold, at fremstille Retsreglerne som fremkomne under denne Brydning af Hensyn og Interesser, det var Ørsteds Opgave som Retslærd. Gjennem en hel Menneskealder førte han Ordet i Retsvidenskaben, og som den, der først bringer den videnskabelige Methode til Klarhed, først viser, hvorledes det er i det reelle Liv at Lovenes Forstaaelse er at finde, og som den, der gjennem denne Methode ved en utrolig Produktivitet naaer til en Behandling af saa godt som hele det positive Retsliv, er han med Rette kaldet den danske Retsvidenskabs Fader. Af hans vigtigste Skrifter udkom »Supplement til Nørregaards Forelæsninger over den Danske og Norske private Ret« 1804—12, »Systematisk Udvikling af Begrebet Tyveri« 1809, »Eunomia« 1815—22, »Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed med stadigt Hensyn til Hurtigkarls Lærebog« 1822—35, ligesom han udgav

Tidsskrifterne »Juridisk Archiv« 1804—12, »Nyt juridisk Archiv« 1812—20 og »Juridisk Tidsskrift« 1820—30.

Af de to ovennævnte positive Retsskoler sluttede Ørsted sig til den induktiv-dogmatiske. Altfor store vare Vanskelighederne ved den historiske Forskning heri Landet, hvor Videnskaben i saa lange Tider fuldstændig havde forsømt den nationale Ret, og hvor derfor altfor Meget nu var gaaet i Glemme, til at en Rekonstruering af Rettens Udviklingsgang lod sig tilvejebringe af den, der skulde fortolke Retten i praktiske Øjemed; og Ørsteds Interesse var ikke i første Række den videnskabelige; han var for optagen af Menneskenes praktiske Færden til, indesluttet i Studerekammeret, fordybet i Fortidens Studium, at lade Nutiden skjøtte sig selv. Men selv hvor det historiske Studium kunde føres til Ende, var det ham imod at bøje sig under Trykket af Fortidens mangelfulde Udvikling og fortolke Lovene i Overensstemmelse med den Tid, paa hvilken de vare givne, istedetfor i Overensstemmelse med den Tid, i hvilken de skulle anvendes. I Ørsteds Retsforsken var Blikket saaledes først-vendt mod, hvad Livets praktiske Trang maatte kræve i det omspurgte Forhold, men mod de alt berørte Farer ved denne Fortolkningsmethode, Tilbøjeligheden til at dreje Loven til Fordel for det forudfattede Ønske, borgede Ørsteds Samvittighedsfuldhed, hans eminente Kjendskab til Lovgivningens mindste Details og indgroede Respekt for den bestaaende Ret.

I Aaret 1835 udnævntes han til kgl. Kommissarius ved de roskildske Stænder, og dette danner Indledningen til hans politiske Løbebane. Hans Virksomhed her forbigaaes med den Bemærkning, at de omtalte Hovedegenskaber hos Ørsted beherskede hele hans Virken; ubøjelig som han var, naar det gjaldt, hvad han ansaa for sin Pligt, kritisk, positiv, nøgtern og med dyb Respekt for den bestaaende Retsorden, maatte han ende med at staa som en Modstander af den Udvikling paa Retslivets Omraade, som betegner Bevægelsen i 1848. Hans politiske Skrifter ere nærmest af kritisk Natur, fulde af Forstand og Skarpsindighed og med en dyb ethisk Baggrund. Han døde i Aaret 1860. Om hans Liv og Betydning se »Anders Sandøe Ørsted«, 1884, af Carl Ussing, og »Anders Sandøe Ørsteds Betydning«, I. 1885 og II. 1887 af C. Goos, J. Nellemann og H. Øllgaard.

Ørsted havde nu grundlagt den sande Retsvidenskab, men han havde ikke ført den til dens Endemaal; dertil var dens Skik-

kelse altfor empirisk. De gamle formalistiske Rammer vare sprængte og Livets uudtømmelige Kasuistik taget op i Undersøgelserne, men deraf fulgte ogsaa, at Specialundersøgelserne bleve saa mange, at Oversigten let gik tabt; og da Ørsted nedlagde Pennen, var Videnskaben fyldig og rig, men usammenhængende og af Mangel paa System vanskelig tilgængelig. Efterfølgernes Opgave maatte her være at systematisere, at give det brogede Materiale en tilgængelig Form, og som Videnskabsmænd, der i den nærmeste Tid efter Ørsted optog hans Værk med dette Maal for Øje, skulle vi nævne Larsen, Bang og Ussing, senere Gram og Scheel

Larsen. JOHANNES EPHRAIM LARSEN (1799—1856) staaer som den, der som Professor ved Universitetet (fra 1831) først forfattede systematiske Fremstillinger af vor Ret med Ørsteds Værker som Materiale. Den klare, afsluttede Form, hvori hans Afhandlinger (Privatret, Proces og Statsret), der først efter hans Død ere udgivne i Samling, fremsætte de for Videnskaben indvundne Resultater,
Bang. gjorde dem fortrinlig egnede til Lærebøger. Sammen med PETER GEORG BANG (1797—1861) udgav han en »Systematisk Fremstilling af den danske Procesmaade« (1841—43), medens
Ussing. TAGE ALGREEN USSING (1797—1872) havde samlet vore strafferetlige Bestemmelser paa Grundlag af den Behandling, de vare undergaaede hos Ørsted, i »Haandbog i den danske Kriminalret«, 1829, og forfattet en »Haandbog i den danske Arveret« 1855.
Scheel. I Aaret 1859 og 60 udkom Scheels »Person- og Familieret«, 1865 og 66 hans »Privatrettens alm. Del«, Arbejder, der ved deres Grundighed og omhyggelige Gjennemarbejdelse af Stoffet knytte ANTON VILHELM SCHEELS (1799—1879) Navn uadskillelig til vor Retsvidenskabs Historie, og i Løbet af Treserne udkom
Gram. FREDERIK TERKEL JULIUS GRAMS (1816—71) Fremstillinger af Formueretten og Familieretten (Søretten allerede 1851), Haandbøger, der vare uundværlige for enhver praktisk Jurist. Disse fem Navne, af hvilke de fire første ogsaa staa indskrevne i vor politiske Udviklings Historie og i den praktiske Jurisprudens' Aarbøger, ere imidlertid ikke de eneste, den her omtalte Retning i Videnskaben skylder Tak; men Opgaven er her kun at skizzere Retsvidenskabens Bevægelse i vort Aarhundrede, ikke at yde enhver af Retsvidenskabens Mænd, hvad ham tilkommer.

Nogen ny Retning i den videnskabelige Methode betegne de nævnte Værker ikke. Det er Ørsteds Methode, den empiriske Undersøgelse, der er anvendt, forbunden med en heldig Bestræbelse efter at gruppere Undersøgelserne i en systematisk Fremstilling af Retsforholdene, der gjør dem let tilgængelige og egnede til Haandbøger for den praktiske Jurist og til Lærebøger for den Studerende. Men denne Samlen er ikke i sit Væsen nogen Synthese. Den fremstillede Livets mange Hensyn, saaledes som de gjøre sig gjældende ved ethvert Retsforhold, men Virksomheden var ikke særlig rettet paa at sammendrage alle disse forskjellige Hensyn til mere almindelige Principer, at se de mange Formaal, som Livets Kasuistik fører med sig, i Belysning af Menneskehedens store Hovedformaal ɔ: at uddrage de almindelige Retsgrundsætninger, der gaa som ledende gjennem Samfundslivet paa dets forskjellige Omraader, det økonomiske Liv, Familielivet, det aandelige Liv o. s. v. Til en saadan Synthese var Tænkningen for empirisk; endnu beherskedes man af Ørsteds Nøgternhed og Skepsis, og før Retsvidenskaben med Energi kunde vende sig mod synthetisk Forskning, maatte en ny Spekulationens Bølge rulle hen over det aandelige Liv herhjemme.

F. C. Bornemann.

Denne kom med Hegelianismen. Frederik Christian Bornemann (f. 1810), en Søn af den ovennævnte Retsfilosof, har Fortjenesten af at have ført disse Tanker frem for den juridiske Verden, og i sit Indledningsforedrag som Universitetslærer (1840) synes han selv at ane, at der herved vilde aabne sig en ny Æra for Retsvidenskaben, en Æra, hvor denne efter en saa lang Adskillelse paany skulde forbinde sig med Filosofien for at se Retslivets Sammenhæng, »Retsinstitutionernes systematiske Totalitet«. Med F. C. Bornemann.

denne Opfattelse af Retsvidenskabens Formaal behandlede han derefter Retsfilosofien, Strafferetten og Arveretten, Behandlinger, der som samlede først udgaves efter hans Død, 1861.

Det er med disse Impulser, at Aagesen og Goos have ført Videnskaben frem paa den synthetiske Vej. Det er ikke en deduktiv Filosofering, her er Tale om, men en paa empirisk Undersøgelse af Retslivets Trang grundet Fremstilling af denne i omfattende almindelige Grundsætninger; det er ikke en Fravigen, men en Udvikling af Ørsteds Videnskab.

C. Goos.

Andreas Aagesen (f. 1826) rettede sine Bestræbelser mod en filosofisk Undersøgelse af de formueretlige Grundbegreber, og det Arbejde han med dette Maal for Øje har nedlagt i forskjellige Universitetsprogrammer, i et til Universitetsjubilæet 1879 trykt Festskrift og i »Forelæsninger over den romerske Privatret« og »Indledning til den danske Formueret«, der ere udgivne efter hans Død, 1879, udøve stor Indflydelse paa den senere Videnskab og tilhøre utvetydigt et nyt Afsnit af vor Retsvidenskabs Historie. Det samme

Goos. gjælder om August Hermann Ferdinand Carl Goos' (f. 1835) Virksomhed som Retslærd. Hans Forelæsninger over almindelig Retslære ere ved deres systematiske Fremstilling af det hele Retsliv og ved deres indgaaende Undersøgelser af de for Retsforholdene til Grund liggende Principer rige paa Impulser for en filosofisk Behandling af den positive Ret, og hans Værker over Strafferetten ere Fremstillinger af den danske Rets Staffebestemmelser, stillede i Belysning af almindelige Strafferetsgrundsætninger og af Domstolenes Afgjørelser af de enkelte Retstilfælde.

Imidlertid synes Tendensen i den nyeste Videnskab atter at fjerne sig noget fra den af Bornemann bebudede og af Aagesen og Goos saa energisk fulgte synthetiske Bestræbelse. Den moderne

Videnskab synes med stigende Skepsis at se paa de opstillede almindelige Principer og Begreber, og ved igjen at fordybe sig i det virkelige Livs mangeartede Krav til Retsordenen søger den kritisk at vurdere de traditionelle juridiske Udtryks og Begrebers Rækkevidde og Betydning. Ørsted, som en Tid lang kun sparsomt citeredes, kommer igjen i Mode.

J. NELLEMANN.

Nærmest under de samme Synspunkter som Aagesens og Goos' Skrifter stille sig de Behandlinger, som ere blevne den danske Formueret til Del — for Tingrettens Vedkommende af Henning Matzen (f. 1840) og af Carl Torp (f. 1855) og for Obligationsrettens Vedkommende af Julius Severin Vilhelm Larsen (f. 1847). Større Tilknytning til den nyeste Videnskab har den af Anders Christian Evaldsen (f. 1841) skrevne Obligationsret, og blandt den nyeste mere realistiske Videnskabs seneste Arbejder maa nævnes Carl Torps over Strafferetten og Viggo Bentzons (f. 1861) over Søretten.

For Statsrettens Vedkommende maa i denne Periode nævnes Henning Matzens Arbejder og for Processens Vedkommende Johan Henrik Deuntzers Virksomhed som Universitetslærer (f. 1845), men først og fremmest JOHANNES MAGNUS VALDEMAR Nellemann. NELLEMANN (f. 1831), fra hvis Haand Fremstillingen af vor Civilproces foreligger i en saa klar og afsluttet Form, at den paa det Nærmeste har naaet sin Fuldendelse. De almindelige Principer, der beherske den civile Procesmaade, ere fremdragne i saa bestemte Linier og de forskjellige Retsregler stillede i saa klar en Belysning af disse Maximer, at intet Felt i vor Retsvidenskab er bragt til en saadan omfattende Anskuelighed og Forstaaelse — en Forstaaelse,

som forhøjes derved, at Procesreglernes Fremstilling samtidig foregaaer paa Baggrund af deres historiske Udvikling.

Naar undtages Fremstillingen af Processen, hvor som sagt den dogmatiske og historiske Forskning gaaer Haand i Haand, har den historiske Retsforskning ikke kunnet naa op i lige Linie med den induktiv-dogmatiske, den Ørstedske Videnskabelighed, der præger vort Aarhundrede. Langt ud over det møjsommelige Kildestudium er den nordiske Retshistorie ikke naaet, og nogle af dens betydeligste Dyrkere tæller den blandt Videnskabsmænd udenfor Landets Grænser; men Arbejdet har dog været fortsat af vore Retslærde gjennem hele Aarhundredet.

Kolderup-Rosenvinge.

JANUS LAURITS ANDREAS KOLDERUP-ROSENVINGES (1792—1850) Retshistorie vakte Opsigt ogsaa i Tydsklands videnskabelige Verden; ovenomtalte J. E. Larsen begyndte sin Forfatterbane med Afhandlinger om Christian II.s Love og de gamle danske Provinsialbøgers Historie; Christian Ludvig Ernst Stemann (1802—1876) udgav den danske Retshistorie indtil Christian V.s Lov, og Vilhjálmur Ludvig Finsen (1823—1892) forfattede mønsterværdige Udgaver af de gamle islandske Love og udgav forskjellige Skrifter om gammel islandsk Ret. Henning Matzen, ovenomtalt, skrev den danske Panterets Historie foruden mindre retshistoriske Afhandlinger og har paabegyndt Udgivelsen af Forelæsninger over den danske Retshistorie, Vilhelm Adolf Secher (f. 1851) udgiver de danske Love i Tiden fra 1558—1660, Ludvig Holberg gransker Fortidens Statsret, og saa fremdeles. Det er ikke vor Opgave at fremstille Alt, hvad der af Retslærde er ydet til Fordybelse i vor Retshistorie, men endnu mindre skulle vi her omtale, hvad Forskerne af den almindelige Historie paa dette Felt, hvor de mødes med Retshistorien, have ydet til Forstaaelse af svundne Tiders Ret. Det maa omtales andet Sted.

NATIONALØKONOMI OG STATISTIK.

Af Kontorchef **A. Holck.**

Naar der her skal gives en Oversigt over den danske økonomiske Litteraturs Historie i dette Aarhundrede, maa Opgaven naturligt begrænses til hovedsagelig kun at omfatte, saaledes som Overskriften viser, den egenlig videnskabelige politiske Økonomi (og Statistiken), medens f. Ex. den righoldige landøkonomiske Litteratur, der særlig er skreven ud fra praktiske Landmandssynspunkter, og den ud fra en politisk eller juridisk Synsvinkel givne Fremstilling af Skatteforhold og andre aktuelle Statsopgaver maa holdes ude af Betragtning; endelig maa en historisk Skildring ogsaa lade den allerseneste økonomiske Litteratur ligge, for saa vidt denne endnu kun fremtræder spredtvis i Tidsskriftsartikler og i sin mere lejlighedsvise Fremtræden mindre vel er egnet til endnu at fæstne Indtrykket af en Forfatterpersonlighed.

Danmarks nationaløkonomiske Litteratur i dette Aarhundrede er ikke righoldig: det lille Opland, de forholdsvis faa Interesseredes lette Adgang til selv at sætte sig ind i Udlandets klassiske Nationaløkonomi og den kun langsomt vaagnende Interesse hos det store Publikum for almene økonomiske Problemer har længe hæmmet Skrivelysten. Selv sammenlignet med den litteraire Produktion her i Danmark i forrige Aarhundredes Slutning synes Bogværkets Høst i den første Række Tiaar efter Aarhundredskiftet kun temmelig mager. Den Grøde i Litteraturen, der betegnes med Navne som Pontoppidan, Brødrene Lütken og Martfelt, den frejdige Reformiver, der bar et Utal af økonomiske Smaaskrifter frem, om end oftest umodne, ikke sjelden højst pudserlige i deres Upraktiskhed, og den Sands for store Syner, som de fysiokratiske Ideer bragte ind selv i smaaborgerlig anlagte Samfund, maatte nu vige for en mere beskeden Betragtning, der holdt sig nede ved Jorden og havde sin naturlige Baggrund i Landets økonomiske Misère, i Frederik VI.s bestandig borgerlige, lidt smaatskaarne og nøgterne Tidsalder. Imidlertid gik Økonomiens faa Dyrkere nu især i en Retning, der vel ikke bragte dem i Rapport til en større Læsekreds og ikke kunde glæde sig ved et æsthetiserende Publikums

Medbør, men som dog aabenbarer nye Veje og en paalideligere Bedømmelse af Samfundsforholdene; som Historieskrivningen samtidig besindede sig, søgte, gjennem en Vurdering af Materialet, at løse Sagn og Digt fra nøgterne Kjendsgjerninger, vendte den økonomiske Litteratur sig mod de Kilder, hvorfra den skulde hente paalideligt Stof til Værdsættelsen af Livets økonomiske Udviklingsmuligheder: til foreliggende statistiske Data, til Regnskabsextrakter etc.; det blev gjerne tørre Arbejder, prægede af en Flid, der ofte savnede de større Vuer, noget dilettantmæssige i Efterforskning af Materialet, men nøgternt solide som den Tidsaand, hvorfra de vare udsprungne. Nathanson skriver fra Trediverne bindstærke Værker om Danmarks Finanser, P. V. Jacobsen, »Trolddoms« Forfatter, giver i sin »Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian III. og Frederik II.« (Kbhvn. 1833) et værdifuldt Bidrag til den økonomisk-historiske Litteratur, J. Collins praktiske Virksomhed som Finansmand og store alsidige Dannelse fører ham ogsaa ind paa litterair Syslen med økonomiske Problemer (»For Historie og Statistik«, 2 Bd. 1822-25), Mandix behandler »dansk Kammervæsen« (1820) og skriver »Danmarks Tilstand for omtrent 60 Aar siden« (1830), C. Rothe udsender i Fyrrerne en Del Arbejder om Beskatningsforhold og landøkonomiske Spørgsmaal, Rawert behandler særlig industrielle Forhold o. s. fr.; et Arbejde, der gjennem sit praktiske Formaal hører til samme Gruppe, er endvidere Sponnecks fremragende Værk »Om Toldvæsen i Almindelighed og det danske Toldvæsen i Særdeleshed« (1840). Endelig udmærker A. S. Ørsteds »Eunomia« (1815—22) sig ikke blot ved sine Bidrag til Retsvidenskaben, men ogsaa ved en klar og praktisk nationaløkonomisk Tankegang, som han har tilegnet sig under sin Syslen med praktiske Opgaver, ligesom han ved sine Betænkninger etc. har underbygget Datidens Lovgivning med værdifulde nationaløkonomiske Fundamenter.

Selve Studiet af Nationaløkonomiens Theori, der fik Indpas i Landet i Slutningen af 18. Aarhundrede (først i Sorø, senere ved Universitetet), kan kun opvise faa Dyrkere i Tidsrummet indtil Frihedens Æra henimod dette Aarhundredes Midte. Flere udenlandske klassiske Værker gjøres tilgængelige gjennem Oversættelser, Smith's »The Wealth of nations« var allerede oversat i forrige Aarhundrede, 1839 oversattes Ricardo's »On the principles of political economy

and taxation« (ved Fallesen), J. B. Say's Synsmaader synes i mange Retninger at have været de ledende, senere faaer Tydskeren Rau's Værker adskillig Indflydelse paa dansk Statsvidenskab. Men først med Olufsens Optræden som Universitetslærer i Aarhundredets andet Decennium kommer der Liv i det nationaløkonomiske Studium.

OLUFSEN (Oluf Christian, 1764—1827) danner en Overgang fra 18. til 19. Aarh. Hans Viden har noget af en Polyhistors Indsigt (nil danici a me alienum puto, som han selv siger), han er Jurist, Landmaaler, Historiker, Landøkonom og nationaløkonomisk Theoretiker (om hans æsthetiske Virksomhed skal her ikke tales, se II. S. 507), hans Sprogtone virker noget gammeldags, ogsaa i de økonomiske Termini. Bred og omstændelig, bliver han dog livfuld ved stadigt Henblik paa aktuelle praktiske økonomiske Spørgsmaal, som han behandler ud fra Adam Smith'ske Grundsætninger, stærkt tilsatte med tydske Synsmaader og afpassede efter de givne Forhold i Landet. Særlig har han indlagt sig Fortjeneste ved sin Fremstilling af Agrar- og Skattespørgsmaal. Han blev 1815 Prof. ord. ved Kjøbenhavns Universitet, skrev samme Aar en lille Nationaløkonomi »Grundtræk af den practiske Statsoeconomie«, 1819 sit ogsaa paa Tydsk udkomne Værk »Bidrag til en Oversigt af National-Industrien i Danmark«, hvori han efter en Fremstilling af Danmarks politiske Forhold og fysiske Beskaffenhed udførlig behandler Agerbrugsforholdene, paa hvilket Omraade han gjorde sig til Talsmand for adskillige frisindede Reformer, »Konstproduktionen« (ɔ: »den Del af Industrien, der har til Hensigt at meddele en Ting en højere Grad af Nyttighed ved at forandre dens Egenskaber«), Handelen og Befolkningsspørgsmaalet; bl. m. a. har han endvidere skrevet »Collectanea til et antikvarisk-topographisk Lexicon over Danmark« (1829). Det er fuldt saa meget Økonomiens Politik som dens Theori, der interesserer ham, sine theoretiske Undersøgelser ledsager han gjerne med praktiske Forslag, saaledes i sin udførlige Behandling af Begrebet »Luxe«, hvor han fremkommer med mange sunde Betragtninger, der dog til Tider i deres Naivetet nu nærmest have Kuriositetens Interesse, som naar han til Besparelse og Lettelse for den indenlandske Produktion foreslaaer, at Staten skal befale, at kun visse Farver maa bruges til Paaklædninger, »f. Ex. af Klæde sort, mørkt, blaat, grønt.«

Olufsen.

Den første egenlige Nationaløkonom i det 19. Aarhundredes

David. danske Litteratur er CHRISTIAN GEORG NATHAN DAVID (1793—1874), der bliver Olufsens Efterfølger paa Universitetes Lærestol. Til sin økonomiske Forfattervirksomhed medbragte han udmærkede Betingelser: alsidig Dannelse, litteraire Interesser — under Mærket Y. Z skrev han ogsaa en Tid dramaturgiske Kritiker — omfattende Studier i Historie og Sprog, et Kjendskab til den udenlandske Nationaløkonomis Udvikling, der agtpaagivende søgte at holde Læserne à jour med de store Kulturlandes ledende nationaløkonomiske Tanker, og dertil en betydelig journalistisk Evne, der ikke alene kom »Fædrelandet«, som han var med til at stifte, tilgode, men ogsaa udfoldede sig slagfærdigt og interessevækkende i talrige Smaaafhandlinger her og der. Naar hans litteraire økonomiske Produktion alligevel kun er ringe, skyldes dette hans Optagethed af praktisk Politik. Han var saaledes Stænderdeputeret, kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Forsamling, Folkethingsmand, 1864 Finansminister under Bluhme. 1823 tog han den filosofiske Doktorgrad i Göttingen for et Arbejde om dansk Skattevæsen, blev 1830 — efter iforvejen, Jøde af Herkomst, at være bleven døbt — Professor extraord. i Statsøkonomi, afskedigedes dog 1836 fra denne Post paa Grund af sin politiske Virksomhed, men knyttedes senere atter til Universitetet og virkede desuden fra 1854—73 som Chef for Statistisk Bureau og Leder af dettes Udgivervirksomhed. I »Statsoeconomisk Archiv«, som han udgav fra 1826 (2 Bd. 1826—29, fortsat med »Nyt statsoeconomisk Archiv« 1841—43), søger han at holde det indenlandske Publikum i levende Rapport med de nyeste økonomiske Strømninger i Udlandet, han giver fyldige Anmeldelser af udenlandsk Litteratur, meddeler spredte statistiske Data og skriver adskillige vel formede, livlige Afhandlinger, der vel ikke bryde nye Baner, men i Smith's Aand, afklaret gjennem Say, indoptager nye Forskningsresultater i organisk Forbindelse, til Forstaaelse af Statsvidenskaben, dette Studium, »med hvilket vi allene kunne haabe, ledede af Historiens Fakkel, at finde de Midler, der ved paa ny at oplive og udvide Statsborgernes Industrie kunne læge de i en lang Krig Almeenvelstanden slagne Saar«. Han skriver saaledes Afhandlinger som »Om Nationaloeconomiens Studium«, »Er Handelsvindskibeligheden umiddelbar-productiv?«, »Hvorvidt har den indenlandske Handel i vidtudstrakte Statsterritorier Fortrin for den udenlandske Handel?« etc., og behandler med Kyndighed

finansielle Spørgsmaal: »Hvad bør fortaaes ved den rene Indtægt?«, »Om lav Told i Statskassens Interesse« m. v. I sit mod Nathanson rettede lille hvasse Skrift »Om Danmarks Handel og Finanzer« (1833, Særtryk af »Maanedsskrift for Literatur«) giver han et værdifuldt Bidrag til Forstaaelse af dansk Finanshistorie. Et Udslag af hans Iver for at popularisere Nationaløkonomien er hans Udgivelse af Miss Martineau's »Nationaloeconomiske Noveller«.

Med NATHANSON (Mendel Levin, 1780—1868), Forretnings- **Nathanson.** drivende, Redakteur af »Berlingske Tidende« 1838-58 og 1865-66, Medudgiver af »Handels- og Søfartstidende« 1842-45, ere vi inde i snevrere Farvande, ret fjernt fra de store socialøkonomiske Verdensstrømninger. Forfatteren giver i sine omfangsrige, med stor Samlerflid opbyggede Værker en historisk-statistisk Fremstilling af Danmarks finansielle og kommercielle Forhold, Arbejder, som paa Grund af deres værdifulde Materialsamling endnu yde Forskeren betydelig Nytte, medens de iøvrigt, brede og autodidaktiske, bugnende af Tal og ikke farvede af livlig Stil eller aandfuld Fremstilling, kun ere lidet tilgængelige for Almenheden (»Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finantsvæsen fra 1730—1830«, 3 Dele 1832—34, disse Dele sammenarbejdede i »Historisk statistisk Fremstilling af Danmarks National- og Statshusholdning fra Frederik den Fjerdes Tid indtil Nutiden« (1836), i ny omarbejdet Udgave »National- og Statshusholdning« (1844); »Om Klagerne over Næringsløshed« (1838), »Om Mynt- og Bankvæsen, Finantsvæsen, Handel og Industrie« (1861) m. m.). I hans Skrifter finder man mange interessante Udtalelser til Belysning af hans Tid.

Ved Aarhundredets Midte, med Frihedstiden, kommer der større Fart i det nationaløkonomiske Studium og dets Litteratur. Den Nydannelse, der nu gik for sig, den ændrede Opfattelse af Statens Stilling til Individet, som Grundloven var Udtryk for, maatte give gode Væxtbetingelser for en individualistisk-økonomisk Litteratur; den maatte ildne dem til Forfattervirksomhed, som vel i Hjertet havde hyldet den forlængst i de store Lande anerkjendte økonomiske Liberalisme, men som dog, vanemæssig hildede i nedarvet Opfattelse, havde staaet famlende og betænkelige overfor Løsningen af de økonomiske Spørgsmaal, dem nu Frihedens Trylleformel syntes at klargjøre og simplificere. Det blev da en optimistisk Harmonilære, der skød op. Bastiat's Aand svævede

over Vandene. Og naar den nye økonomiske Litteratur ogsaa fandt nogen Sangbund i den litterairt interesserede Del af Befolkningen, skyldtes dette, foruden naturligvis selve den ændrede Aandsretning, den Omstændighed, at Folkets Deltagelse og Medbestemmelsesret i Finanshusholdningen maatte gjøre Trangen til økonomisk Viden større. Imidlertid har den nu opdukkende Litteratur ikke sin Styrke i Fremsættelsen af nye Synspunkter, af originale Bidrag, der kunde føre selve det økonomiske Studium, saaledes som det var udformet i Udlandet, videre frem, dens Opgave blev at lede Verdensstrømningen ind over Landet, at bearbejde Udlandets systematiske Værker til Brug for den voxende Trang til Forstaaelse af de økonomiske Fænomener.

Bergsøe. BERGSØE (Adolph Frederik, 1806—54) hører ifølge Tidspunktet for hans litteraire Virksomhed fornemmelig Frihedens Gjæringstid til. 1836 vandt han Videnskabernes Selskabs Pris for sit ved dets værdifulde Meddelelser om Landboreformerne i forrige Aarhundrede betydningsfulde Arbejde »Geheime-Statsminister Greve Christian D. F. Reventlow's Virksomhed etc. . . .« (2 Bd. 1837). Efter et Ophold i Udlandet med offentlig Rejseunderstøttelse holdt han fra 1840 statsøkonomiske Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet, ved hvilket han 1845 blev Lektor, 1848 extraord., 1850 ordinair Professor i Statsøkonomi, s. A. blev han Chef for Statistisk Bureau, medens han alt fra 1845 havde virket som praktisk Statistiker i Egenskab af Assistent ved Kommissionen for det statistiske Tabelværk; flere af dettes Værker, samt »Statistisk Tabelværks ny Række« B. 1—9 og 1. Bd. af de af ham paabegyndte statistiske »Meddelelser« skyldes saaledes ham. Som økonomisk Forfatter — »Motiveret Udkast til en Creditforening for danske Grundbesiddere« (1839), »Om Laugsvæsen og Næringsfrihed« (1840) m. fl. — raader han over en behagelig let og populair Fremstillingsform, der sikkert staaer i Forbindelse med hans æsthetiserende Tilbøjeligheder, han optraadte nemlig ogsaa med forskjellige æsthetiske Arbejder. Tendensen i hans Værker er afgjort liberal-økonomisk, og han udtaler sig bestemt imod Lavene til Fordel for ubunden Næringsfrihed som Maal, medens han dog i sine praktiske Forslag anbefaler varsomme Overgangsbestemmelser. Hans Hovedværk er »Den danske Stats Statistik« (4 Bd., 1844—53), et flittigt, delvis grundlæggende Samlerarbejde, der imidlertid havde den uheldige Skjæbne, forfattet

i en Overgangstid, der hurtig bar hen imod nye Samfundsformer og en uventet rig økonomisk Udvikling, og dertil baseret paa det samlede Monarki, som den dansk-tydske Krig sønderlemmede, allerede under dets Udgivelse at rammes af Forældelse, medens dog dets grundige historiske Redegjørelser have ydet og endnu kunne yde senere Forskere adskillig Støtte.

KAYSER (Carl Johan Henrik, 1811—70) er maaske Datidens bedste Type paa en liberalistisk Nationaløkonom. Han var Læge, Statistiker og nationaløkonomisk Forfatter. Hans lægevidenskabelige Interesse for medicinal Statistik førte ham over til videnskabelig Statistik og Økonomi, der ganske optog ham i hans senere Virkeaar. 1840 oversatte han den franske Forfatter Gavarret's Værk »Om Lovene for Statistikens Anvendelse i Medicinen«, bearbejdede Selvmords- og Kriminalstatistiken for den statistiske Tabelkommission, skrev senere adskillige statistiske Arbejder i det kgl. medicinske Selskabs Skrifter (»Fødselsforholdene i Danmark«, »Om Maanedernes og Aarstidernes Indflydelse paa Dødeligheden«) og var særlig den, der docerede statistisk Theori ved Universitetet, hvortil han knyttedes 1848 som extraordinair, 1850 som ordinair Professor, medens han paa Grund af Svækkelse tog sin Afsked 1865. Hans Navn er dog især fæstnet til hans lille, fortræffelig skrevne Nationaløkonomi »Arbejdets Ordning« (1857, 2. Opl. 1865), et Andenhaandsarbejde, med franske og engelske Synsmaader, ogsaa paavirket af Tydskeren Hermann, hvori Forfatteren med let og behændig Haand, der glider blødt afdæmpende hen over Vanskelighederne, skizzerer et Samfundsbillede af de frie Kræfters harmoniske Samvirken; som Lærebog for de Studerende har dette Arbejde havt en vidtrækkende Betydning for det nationaløkonomiske Studium i Danmark. Dette, der i væsenlig Grad, naturligt allerede paa Grund af de smaa Forhold, har modtaget sine Impulser fra Universitetet, fik i Professorerne Benzon-Buchwald og Holst Dyrkere, hvis forholdsvis korte Lærervirksomhed hindrede dem i at gribe stærkt ind i Udviklingen. Kayser.

BENZON-BUCHWALD (Julius Peter Tamm, 1821—77), der 1856 blev Professor, i hvilken Stilling han virkede til 1862, har kun skrevet overmaade lidt, sin Konkurrenceafhandling for Professorposten, hvori han bl. a. behandler Begrebet »produktiv« og Hartkornsbeskatningen, og Afhandlinger som »Er Skattebyrden stor i Danmark?« (1868) og »Om Guldmøntsystemet« (1872). HOLST Benzon-Buchwald.

Holst. (Jens Laurits, 1828—67), Professor ved Universitetet 1864, viser sig i sin sejrende Konkurrenceafhandling for Universitetet »Om Associationens Betydning for den økonomiske Udvikling« (1863) og i det af ham udgivne »Frihandelsforeningens Tidsskrift« (3 Bd. 1862—66), hvori han bl. a. skriver om Toldtariffens Forhold til Frihandelen og om Freden og Frihandelen, som en erklæret Tilhænger af den liberale økonomiske Skole og tager fornemmelig franske Økonomer som Bastiat og Cherbuliez til Forbillede; andre Arbejder af Holst ere »Kjøbenhavn og Kongerigets Kjøbstæder for omtrent hundrede Aar siden« (1862), »Et Brudstykke af vor Protektionismes Historie«, og »Nogle Bemærkninger om Størrelsen af Kornproduktionen« (1866).

Ingen dansk Nationaløkonom har med større Varme og Begejstring forfægtet det økonomiske Frihedsprincips Sag end N. C. Frederiksen; for ham dække Begreberne Frihed og Retfærdighed hinanden, og hans Bastiat'ske Tro paa Fremskridtet og den menneskelige Perfektibilitet giver hans Arbejder et farverigt Liv, der støttes af en betydelig Fremstillingskunst, hvis staccato-mæssige Stil dog ofte hindrer en mere rolig systematisk Tilegnelse. Frederiksen. FREDERIKSEN (Niels Christian, født 1840) blev 1865 midlertidig Docent ved Universitetet og virkede som Professor fra 1867—76. Hans Konkurrenceafhandling fra 1863 »Er den frie Konkurrence under alle Omstændigheder i Almenvellets Interesse?« markerer strax hans Forfatterpersonlighed, der endnu staaer lige uanfægtet og frihedstro overfor senere Tiders protektionistiske og kathedersocialistiske Strømkæntringer. I »Den politiske Økonomis Udvikling« (1870) giver han en noget springende, men livfuld Skildring af de økonomiske Begrebers Udviklingshistorie, medens han i »Den politiske Økonomis Begreber etc.« (1874) direkte bringer sit Bidrag til Økonomiens Theori. Finansvidenskabelige Spørgsmaal, særlig Englands Skatteforhold, behandler han med Dygtighed i »Om almindelig Formue- og Indkomstskat« (1869). Endelig har han indtil seneste Datum, agtpaagivende overfor Udviklingens Gang, forfægtet sit Standpunkt spredtvis i inden- og udenlandske Tidsskrifter.

Scharling. SCHARLING (Hans William, født 1837) har med sin omfattende Kundskabsfylde, der med Systematikerens Grundighed gjerne gjør Rede for hvert et Mellemled i Udviklingskjæden, givet en Mængde vægtige Bidrag til Forstaaelsen af økonomiske og statistiske Problemer. Hans første større Arbejde var Konkurrence-

afhandlingen »Hvilken Indflydelse har den nyere Tids industrielle Udvikling havt paa Almuens Kaar« (1863), 1869 blev han Professor i Nationaløkonomi og Statistik paa sin omfattende og dybtgaaende Konkurrenceafhandling »Pengenes synkende Værdi« (1869). Som den, hvem Nationaløkonomiens Theori særlig paahvilede som Lærefag for de Studerende, har han gjentagne Gange syslet litterairt med herhen hørende Problemer, saaledes i »Indledning til den politiske Økonomi« (1868), den sammentrængte »Grundrids af den rene Arbejdslære« (1871) og »Værdilære« (1888, Særtryk af Universitetets Indbydelsesskrift), hvori han giver en Fremstilling af Værdibegrebets Udviklingshistorie og søger at trænge dybere ind til dettes Kjerne, medens han samtidig gjør Front imod de moderne Grænse-Nytte-Theorier, endelig i forskjellige Afhandlinger i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« og i tydske Tidsskrifter. En fuldt saa stor Betydning har hans litteraire Virksomhed havt ved de talrige Bidrag til Belysning af aktuelle økonomiske Spørgsmaal, som han, den stærkt optagne praktiske Politiker, har strøet om i Pjecer og i Fagtidsskrifter, særlig nationaløkonomiske (ogsaa Dagblade), Arbejder, hvori han med Sagkundskab og en alsidig akademisk Dannelse har søgt at bringe større niveauhøjnende Synspunkter ind i Diskussionens Gang; han skriver om Aktieselskaber og Kapitalopsamling, ensartede Jernbanetaxter og Jernvejsanlæg, om »Forretningsløsheden og Guldet«, »Hvorlænge vil Danmark forblive et kornudførende Land« etc. Hans Aar 1900 udkomne store »Bankpolitik« giver, ved Siden af en Fylde af instruktivt historisk Stof, en sagkyndig, klar og let tilgængelig Oversigt over Banklivets væsenligste Træk. Et Hovedværk i hans Virksomhed og et Udtryk paa eengang for hans Alsidighed, Flid og Evne til at bogføre Samfundslivets økonomiske Data er »Danmarks Statistik« (5 Bd. 1878—87, Supplementbind 1891), som han udgav sammen med Falbe Hansen, og hvori han har skrevet en Mængde stærkt detaillerende Afsnit; et af de betydningsfuldeste er Afsnittet om Samfærdselsmidlerne, hvori han saa godt som paa bar Bund bygger Jernbanernes Statistik op.

FALBE HANSEN (Vigand Andreas, født 1841) gjorde sig tidlig bemærket ved sit dygtige og friske Konkurrenceskrift for en Professorpost ved Universitetet: »Hvilke Forandringer er der siden Amerikas Opdagelse foregaaet i Priserne paa Danmarks væsenligste Frembringelser etc.« (1869). I den følgende Tid var han sysselsat

Falbe Hansen.

i Statistisk Bureau, som hvis Chef (fra 1873—77) han forestod Udgivelsen af dets Tabelværker og Meddelelser. Efter at han 1877 havde overtaget en Professorpost ved Universitetet, var han i den følgende Tid litterairt optagen — foruden med det lille Skrift »Vore Sparekasser« (1878) — som Medudgiver af den føromtalte store »Danmarks Statistik«, hvori han bl. m. a. har skrevet om Omsætningen, Skatterne, Nationens Formue og Landbrugets Udvikling. Han viser sig heri som en betydelig Stilist, der samtidig med at belære forstaaer at underholde og ud af et stort Talmateriale magter at give et levende Billede af Samfundsforholdene, hvis Udviklings Hovedlinier han optrækker med en lykkelig Evne til at skjelne Væsenligt fra Uvæsenligt. Samme Egenskaber træffer man med øget Styrke i hans Hovedværk »Stavnsbaands-Løsningen og Landboreformerne set fra Nationaløkonomiens Standpunkt (1. Del: Tiden fra 1773-1807, 2. Del: Tiden fra 1807 til Nutiden« 1888-89). Med en Aandssmidighed, der vurderer den relative Berettigelse i de skiftende Tiders forskjellige Standpunkter til Spørgsmaalene om Landbrugets Udvikling og Bondens Frigjørelse, giver han her den økonomiske Baggrund, paa hvilken Reformerne bør sees, og tilfører derved Historieforskningen nye Synspunkter. Evnen til at lavere mellem Theoriers og Principers skarpe Modsætninger og forstaaende og bøjelig at give hvert Standpunkt sit træffer man atter i hans »Finansvidenskab« (I—II, 1894—96). Adskillige aandfulde Smaaafhandlinger har man endvidere fra hans Haand i Tidsskrifter.

Studiet af Statistikens Theori har faaet en fremragende, Westergaard. ogsaa i Udlandet højt anset Dyrker i WESTERGAARD (Harald, født 1853), der 1883 blev extraordinair, 1886 ordinair Professor ved Kjøbenhavns Universitet. Hans mathematiske Uddannelse og praktiske Virksomhed paa Forsikringsvæsenets Omraade bragte ham til tidlig at beskjæftige sig litterairt med herhen hørende Emner, særlig Dødelighedsstatistiken, i forskjellige inden- og udenlandske Afhandlinger; hans »Die Lehre von der Mortalität und Morbilität« (Jena 1882, 2. Udg. 1901, efter en af ham vundet, med Kbhvns Universitets Guldmedaille prisbelønnet Afhandling) vakte betydelig Opsigt i Europas videnskabelige statistiske Verden og hører nu til dennes klassiske Værker; det Samme kan siges om hans »Statistikens Theori i Grundrids« (ogsaa oversat paa Tydsk), som han udgav i 1890; i dette Værk behandler han paa videnskabelig-mathematisk Grundlag,

men i en Fremstillingsform, der søger ved Omskrivning at popularisere de mathematiske Sætninger, Problemet om de »store Tals Lov« og dens praktiske Værd for Statistiken, dennes Opgaver paa de forskjellige Omraader og dens Historie. Bidrag til Nationaløkonomien har han bl. a. ydet i den lille interessante »Indledning til Studiet af Nationaløkonomien« (1891), hvori han overfører de moderne Grænsenytte-Theorier til Belysning af Værdilæren paa dansk Grund, og i »Den ældre Nationaløkonomis Opfattelse af det sociale Spørgsmaal« (1896), Arbejder, der i Forbindelse med adskillige økonomiske og statistiske Indlæg vidne om deres Forfatters Herredømme over de nyeste Forskningers Omraade og stærke personlige Optagethed af det sociale Livs Nydannelser. Han har dernæst som anerkjendt statistisk videnskabelig Autoritet givet Prøver paa »anvendt Statistik« i sin klare befolkningsstatistiske Afhandling »Fødselshyppighed og Dødelighed« i »Danmarks Statistik« (1. Bd.) m. m. fl. samt i de to betydningsfulde Skrifter, der belyse sociale Forhold ud fra en individual-statistisk Methode: M. Rubin og Westergaard »Landbefolkningens Dødelighed i Fyens Stift« (1886) og M. Rubin og Westergaard: »Ægteskabsstatistik« (1890).

Æren for disse to Arbejder, af hvilke Ægteskabsstatistiken ogsaa er udkommen i Tydskland og der har vundet ikke ringe Udbredelse, og som begge gjennem den stillede Opgave, den anvendte Methode og de fremkomne Resultater betegne nye Landvindinger for Statistiken, deler som nævnt Westergaard med Rubin. RUBIN (Marcus, født 1854) fik allerede meget tidlig ved sin Virksomhed i Magistraten (fra 1876) og som Chef for Staden Kjøbenhavns statistiske Kontor (fra 1883 til 1895) og senere som Direkteur for Statens statistiske Bureau Lejlighed til at lægge sine Evner som praktisk Statistiker for Dagen, idet han dels med frisk Initiativ bragte nye Omraader ind under statistisk Behandling og lydhør for Tidens Krav og Stoffets praktiske Anvendelighed formaaede at afvinde Materialet en mere almindelig og aktuel Interesse. Med Slagfærdighed i den polemiske Replik og Evne til at bringe nyt Lys over Emnerne og give rammende Udtryk kastede han sig hurtig som Repræsentant for fremskredne frisindede Anskuelser ind i de staaende Debatter om økonomiske og statistiske Spørgsmaal; han har i Tidens Løb skrevet en Række vægtige Afhandlinger i Fagtidsskrifter og udbredt Interessen for økonomiske Problemer gjennem

Rubin.

livfulde Indlæg bl. a. i »Tilskueren«. Med sin energiske Fordybelse i Arkivstudier og sin konstruerende Evne, som kom til Orde allerede i »Bidrag til Kjøbenhavns Befolkningsstatistik i 1630—1730« (Hist. Tidsskr. 5. R. III), har han skabt de to fremragende Arbejder: »1807—14. Studier til Kjøbenhavns og Danmarks Historie« (1892) og »Frederik VI.s Tid« (1895), der paa eengang have vundet almindelig videnskabelig Anerkjendelse ved deres nye Synspunkter og Interesse hos den større litterairt interesserede Almenhed; Forfatteren har her ved en lykkelig Forening af Egenskaber som Historiker, Økonom og Statistiker lagt et betydeligt, delvis nyt og dybt pløjet Materiale saaledes tilrette, at de mange Detailler, Fremstillingen maa slæbe med sig, indordne sig organisk forenede under et stærkt virkende Helhedsindtryk.

Forskjellige Forfattere. I det Følgende skal der gives en kort Oversigt over en Række Forfattere, der have indlagt sig Fortjeneste dels ved at give lærerige Bearbejdelser af forskjellige udenlandske nationaløkonomiske Værker, dels ved at kaste sig over forskjellige Specialiteter indenfor Økonomiens Omraade. Gad (Marius, født 1827), der som Chef for Statistisk Bureau 1878—95 har forestaaet Udgivelsen af dettes Værker, har bl. a. forfattet den meget benyttede Lærebog »Om almindelig Velstands Natur og Aarsager« (1859, 3. Udg. 1887) og det dygtige lille Værk »Udtog af Kongeriget Danmarks Statistik« (1869, 74); V. Arntzen og K. Ring have i »Nationaløkonomien« (1875) givet en Fremstilling af denne Videnskabs Grundsætninger og Udviklingslov, særlig ud fra et kathedersocialistisk Standpunkt, F. Bing og Jul. Petersen have lagt Fawcett's politiske Økonomi til Rette for et dansk Publikum i »Statsøkonomiens Grundsætninger« (1874), medens flere af vore betydeligere Økonomer i Hages »Haandbog i Handelsvidenskab« (1. Del 1894) have skizzeret Hovedtrækkene i Økonomien; C. Hages Bidrag til »Handelsvidenskaben« høre til Værkets ikke mindst læseværdige Afsnit — Spørgsmaalene om Penge, Omsætningsmidler og Skattevæsen har fundet en kyndig Fremstiller i Meyer (Emil, født 1856), der foruden Tidsskriftsafhandlinger har skrevet flere mønsterværdig klare Pjecer, som stærkt sammentrængte give Essensen af de behandlede videnskabelige Emner i en instruktiv og letfattelig Form; han har saaledes skrevet om »Penge og Skatter«, desuden »Frihandel og Beskyttelse«, Afhandlinger, der høre til »Studentersamfundets Smaa-

skrifter«; hans af moderne østerrigsk Nationaløkonomi paavirkede Afhandlinger om økonomisk-theoretiske Spørgsmaal ere prægede af logisk Evne og megen saglig Viden. Trap (Cordt, født 1859), der som Chef for Kjøbenhavns statistiske Kontor har udsendt forskjellige solide statistiske Arbejder, har desuden givet Indlæg i Diskussionen om Alderdomsforsørgelse (1892 udkom »Om Statens Stilling til Ubemidledes Alderdomsforsørgelse«) og ligeledes med Held behandlet finansvidenskabelige Emner, bl. a. i sin lille populaire »Grundrids af Finansvidenskaben« (1895). Schovelin (Julius, født 1860) har med sin livfulde, letløbende Pen og med en journalistisk Evne til at gribe Dagens aktuelle Spørgsmaal og belyse dem ud fra det Interessestandpunkt, han repræsenterer, udfoldet en betydelig Forfattervirksomhed. Han vandt sig en Position som Skribent med »Den tyske Toldforening og en nordisk Toldunion« (1888), en Prisafhandling, der skaffede ham Stillingen som Sekretair ved Grosserer-Societetets Komité, i hvilken Egenskab han ogsaa har redigeret dennes aarlige lærerige »Handelsberetninger«, endvidere har han foruden en Del Afhandlinger om Landbrugskredit, Frilagerspørgsmaalet etc. skrevet den paa en enquêtemæssig Undersøgelse byggede »Ølskattens Virkninger« (1893). Hans hidtidige betydeligste Skrift er »Fra den danske Handels Empire« (I—II, 1899—1900), et talentfuldt, i sine Domme ret subjektivt farvet Arbejde, der fremdrager adskilligt nyt interessant Stof og er skrevet med Temperament og i en Stil, der ynder de flotte og kraftige koloristiske Virkninger. Petersen-Studnitz (Alexis, født 1846) har ud fra et fast liberal-økonomisk Stade skrevet talrige Indlæg i »Nationaløkonomisk Tidsskrift«, hvis Redakteur og Anmelder han i en længere Tid har været, desuden »Hovedpunkter af Danmarks Befolknings-, Landbrugs-, Industri- og Handelsstatistik« (1878), m. m. Ulykkesforsikringsvæsnet er blevet behandlet af Bramsen (Ludvig Ernst, født 1847), der b. a. har skrevet en dygtig Afhandling (1884) om den tydske Lov om Ulykkesforsikring og »Ubemidledes Forsørgelse« (1890); Fabrikslovgivningen af Hansted (Birger, født 1848, »Arbejderlovgivningen« i England 1890, »Kantonale og Forbundslove i Schweiz 1895), der ogsaa har virket som antisocialistisk Forfatter; Spørgsmaalene Frihed contra Beskyttelse af den ivrige Frihandelsagitator Koedt (Peschcke, født 1845) i det ensidige, men vel turnerede og effektfuldt skrevne »Tolden og Tiderne« (1887);

1893 udgav han Skriftet »Guld og Sølv«. Dr. Fraenkel (A., født 1851) staaer fornemmelig i Gjæld til tydsk Videnskab, saaledes til Brentano, hvis Værk om Arbejdsydelsens Forhold til Arbejdsløn og Arbejdstid han har oversat. I en noget bred og ordrig, men letflydende og underholdende Fremstilling har han behandlet det moderne Samfunds fremspirende Nydannelser under Brydningen mellem de individualistiske Theoriers Praxis og Associationens voxende Samfundsmagt, saaledes i »Livsspørgsmaal«, »Arbejderorganisationernes Maal og Midler« og i »Carteller«; som Talsmand for industrielle Interesser er han endvidere optraadt i »Erhvervspolitiske Flyveblade« (1—2), i sit lille Arbejde »Landbrugskrisen« (1896) samt i Monografien »Gl. Carlsberg«. Leigh-Smith har skrevet om Landbrugets Kreditinstituter. Endelig ere Problemer fra Økonomiens Theori gjorte til Gjenstand for Behandling af Ernst Brandes i »Samfundsspørgsmaal« (1885) og af Madsen Mygdal i »Frihed«.

Jevnsides med den her skildrede Udvikling, der i det Hele og Store tager sit Udgangspunkt i den klassiske Økonomi — ihvorvel Afskygningerne ere saa talrige, at man umærkelig glider over i den Retning, der nu skal skildres — gaaer der i dansk Litteratur andre Strømninger — dog her i Landet kun ret sparsomt og spagfærdigt repræsenterede, — der stille sig fjendtlig overfor »Smithianismen«, Individualismens »Rovdyrmoral«, den paa den frie Konkurrence opbyggede Samfundsorden. En dygtig og sympathetisk Repræsentant for Forfægterne af den gamle Tingenes Tilstand, for en Konservatisme, der i den moderne Udvikling seer en Fare for de moralske Krebs Følelsers Trivsel, er Stiftslæge Fr. Krebs (1814—1881), der uden at stille sig stejlt umedgjørlig overfor Tidens Rørelser med Varme og Kraft tager til Orde for et langsommere Tempo i Udviklingen, der formaaer at bevare de gamle grundlæggende borgerlige Dyder Arbejde og Sparsommelighed og ikke slaaer Døren op paa vid Gab for Pengegriskheden og en Materialisme, der forringer Menneskets aandelige Værdier. Ud fra sin Lægeerfaring bekæmper han en hensynsløs Udnytten af den menneskelige Arbejdskraft som stridende mod Hygieinens Fordringer; med Fremsynethed gjør han Forslag om tvungent Bidrag til Sygekasser og Alderdomsforsørgelse, ligesom hans Skrifter overhovedet ere rige paa praktiske Vink; han nærer Frygt for Udstykningsfriheden, holder paa tvungent Lærlingevæsen

o. s. fr. I Litteraturen optraadte han i Halvtredserne med adskillige Skrifter under Signaturen E., han udgav en kortere Tid »Samfundet«, skrev Noveller, der stile mod samme Maal som hans Afhandlinger, og gav i flere af disse fyldige Oplysninger om engelske Forhold (udgav ogsaa »Efter et Besøg i Storbritannien og Irland i Sommeren 1863« (1864)). Særlig er hans Navn knyttet til den lidt brede, men velskrevne »Individualisme og Socialisme« (1872), hvori han hævder Associationens og en kraftig Lovgivnings Betydning som Modvægt mod de individualistiske Tendenser, samt »Det gamle og det nye Samfund« (1876).

Den socialistiske Litteratur har, naar Dagspressen fraregnes, kun spillet en underordnet Rolle. Dreier (Frederik Henrik Hennings, 1827—53; S. 340—41), en begavet Skribent, en socialt og religieust radikal Natur, der ved at optage Udlandets Reformideer (saaledes S. Mill's) viste sig forud for sin Samtids gjennemsnitlige økonomiske Dannelse, forfægter tidlig socialistiske Anskuelser. Han giver allerede som Skoledreng sin Oppositionstrang Luft i »Korsaren«, stifter et Reformselskab, hvortil der skulde slutte sig en Forbrugsforening efter Rochdale's Mønster, og udgiver 1848 »Folkenes Fremtid« og »Fremtidens Folkeopdragelse; foreløbige Antydninger af en Socialist«. Den Bane, disse Skrifter, som dog nu kun have historisk Interesse, have brudt, er som nævnt næsten udelukkende bleven fulgt af smaa Lejlighedspiecer med stærkt agitatorisk Præg, uden litterair Værdi. Her skal dog nævnes P. Knudsen's »Sygeforsikring og Alderdomsforsørgelse« (1888). For Tiden udgiver Dr. G. Bang en større heftevis udkommende »Kapitalismens Gennembrud«. Den Krydsning af Socialisme og Kristendom, som er udgaaet fra den tydske kristelig-sociale Bevægelse, har bl. a. faaet et prægnant Udslag i Martensen's »Ethik«, medens Henry George's Theorier om Samfundets Ret til Jord særlig have slaaet an i frisindet grundtvigianske Kredse og i Litteraturen ere komne til Orde bl. a. i F. Linderberg's »Frikonkurrencen og Socialismen« (1895) og andre Skrifter af samme Forfatter, der er en ivrig Forkæmper for kristelig-demokratiske Samfundsreformer.

Fr. Dreier.

Et Mellemstandpunkt indtager Wilckens (Claudius, født 1844; S. 866), der har gjort den danske Læseverden bekjendt med Sociologiens Læresætninger og som Talsmand for denne Videnskabs filosofiske, som Udviklingslære byggede, bredere Betragtning af de samfunds-

Wilckens.

dannende Kræfter oftere har gjort Front imod de fingerede Resultater, som den krasse klassiske Økonomi med sit fra Virkeligheden abstraherende Udgangspunkt kommer til. Han har bl. a. skrevet, i et tungt og knudret, men tankevægtigt Sprog »Liv — Nydelse — Arbejde« og »Samfundslegemets Grundlove« (1881).

Statistik. Den statistiske Litteratur, der i forrige Aarh. dyrkedes af Holberg, Schytte, Schlegel, F. Sneedorff o. fl., afspejler i dette Aarh. Statistikens Udvikling fra et Konglomerat af spredte statistiske Data, der sammen med Historie og Geografi etc. tjente som Hjælpemiddel for Statskundskab, til dels en Fagvidenskab, en statistisk Tænknings Logik, der begrunder de Sætninger, hvorpaa Statistikens Praxis bygger, dels denne Kunst selv, der har de numeriske Undersøgelser, Stoffets Tilvejebringelse, Ordning og Bearbejdelse til Gjenstand. Denne praktiske Statistik var endnu højt op i Aarh. ret dilettantmæssig, spredt og tilfældigt som Stoffet, de statistiske Data, gjerne var. Den betydeligste Repræsentant for den statistiske Kunst var i Begyndelsen af Aarh. F. Thaarup, en meget flittig Forfatter, der bl. m. a. har skrevet »Udførlig Vejledning til det danske Monarkies Statistik« (6 Bd. 1812—19). C. Henriksen Pram, der bl. a. skriver »Om Befolkningen i Skandinavien og dens Tilvæxt i Tidsløbet 1769—1800« (Særtryk, 1809), søger at trænge dybere ind i Befolkningsstatistiken, som han behandler under Hensyn til Malthus'es Lære, der, om end holdt — som han siger — »i den herriske Britertone«, har hans Anerkjendelse. Mænd som Landøkonomen Begtrup, Landmaaleren Morville, Lægen Callisen og Fabrikdirektør Rawert have hver paa sit Omraade leveret fyldige statistiske Bidrag. Endelig er der tilvejebragt et interessant Materiale i de ved Landhusholdningsselskabet fremstillede Amtsbeskrivelser (1826—1844); Trap's »Statistisk topografiske Beskrivelse af Kongeriget Danmark» (1858—60, II Udg. 1872—79) udkommer nu i en stærkt forøget og revideret Udgave.

Idet der iøvrigt skal henvises til ovenstaaende Skildring af den nationaløkonomiske Litteratur, under hvilken en Del statistiske Værker ere omtalte, skal her gives en ganske kort samlende Oversigt, der skildrer Hovedlinierne i den statistiske Litteraturs Udvikling. Med Oprettelsen af den kgl. Tabelværkskommission og senere (1850) det statistiske Bureau faaer Statistiken sikrere Grund at færdes paa. Bureauets successive Chefer (Bergsøe, David, Falbe Hansen, Gad,

Rubin) have ved Indsamling af Materiale og Bearbejdelse af det givet et omfangsrigt Grundlag, hvorpaa private Statistikere have kunnet bygge videre. Kjøbenhavns statistiske Kontor har ogsaa virket som et vigtigt statistisk Organ; det nylig oprettede Universitetets statistiske Laboratorium har særlig taget sig af social Statistik. Medens Kayser og C. E. Fenger, en fremragende Vitalstatistiker, sysle med statistisk-theoretiske Undersøgelser og skrive værdifulde statistiske Opsatser, yder Bergsøe sin store »Den danske Stats Statistik« (1844—53), der i den senere Tid har maattet vige for Falbe Hansens og Scharlings »Danmarks Statistik«, som foruden talrige Bidrag af Udgiverne rummer Afsnit udarbejdede af Fagmænd paa de paagjældende Omraader. I. T. Bayer har i sin »Dansk Provinsindustri« (1885) givet Oplysninger, støttede paa privat indsamlet Materiale, om den industrielle Virksomhed udenfor Kjøbenhavn. Westergaards videnskabelige Arbejder om Statistikens Theori uddyber dennes Metode og giver den, paa sikkert videnskabeligt Grundlag, en ny og frugtbar Udvikling, hvortil ogsaa Oppermann's, Thiele's og Gram's Afhandlinger i 1870'erne og 1880'erne om mathematiske Dødelighedsformler have bidraget. Rubins og Westergaards ovenfor omtalte Specialundersøgelser, »Ægteskabsstatistik« etc. bryde nye, af paalidelige videnskabelige Methoder afgrænsede Baner for Socialstatistiken. I samme Retning har Læge, Sygekasseinspekteur Sørensen (Theodor, født 1839) virket ved en Række grundige Detailundersøgelser: »Et Bidrag til Belysning af Kjøbstadarbejderes Vilkaar« (1880), »Markarbejdernes Vilkaar« (1881), »Statistik over Ulykkestilfælde« (1882), »Børnedødeligheden i forskjellige Samfundslag i Danmark«, »De økonomiske Forholds og Beskjæftigelsens Indflydelse paa Dødeligheden« m. fl. Afhandlinger. Af den øvrige lægevidenskabelige statistiske Litteratur, der dog ikke sjelden staaer temmelig dilettantmæssig overfor Bearbejdelsen af de statistiske Data, maa Dr. med. J. Carlsens omhyggelige Arbejder fremhæves. Indenfor Historikernes Kreds har i ældre Tid særlig Velschow gjort sig fortjent af Statistiken ved en skarpsindig Undersøgelse over Danmarks Folkemængde i 13. Aarhundrede; af yngre Historikere have bl. a. Kr. Erslev, Fridericia, Joh. Steenstrup og Gustav Bang dyrket statistiske Emner.

HISTORIE.

Af Professor Dr. jur. & phil. **Johannes Steenstrup.**

Blandt de store Opgaver, som det attende Aarhundredes Historikere endnu havde ladet uløste, var Forklaringen og Tydningen af Landets ældste og hedenske Historie. Suhms Danmarkshistorie havde klarlig viist, hvor ringe Held man endnu havde havt til at finde Vej og Sti gjennem de Tidsrum, hvor en rig og glimrende Digtning, en levende og fyldig Sagntradition let maatte lokke Granskeren paa Vildspor og fjernt fra de faa virkelig historiske Kilder, hvis Magerhed ikkun afskræmmede. Schiøning var i sin Norges Historie paa ingen Maade naaet dybere i Granskningen end Suhm, dog havde den danske Historiker med en egen Lyst stablet Hypothese paa Hypothese eller med stor Frejdighed ladet tre, fire eller flere Antagelser, der gjensidig tilintetgjorde hinanden, staa Side om Side uden at agte paa den utilfredsstillende Følelse, som denne Art Historieskrivning maatte efterlade hos enhver Læser, der ønskede at naa henimod en endelig Opfattelse. Her maatte gjøres et dristigt Snit, der ofrede til Digtningen det Allermeste af de gamle Traditioner for desto tydeligere at kunne trække de virkelige historiske Linier.

Den, som har Fortjenesten af først at have betraadt denne
P. E. Müller. Vej, er PETER ERASMUS MÜLLER (født 1776, Professor i Theologi 1801, Sjællands Biskop 1830, død 1834). Ganske vist var F. C. Dahlmann, dengang Professor i Kiel, kommen til de samme Resultater, men P. E. Müller fremsatte sin Opfattelse lige saa tidlig og var naaet til den paa egne Veje, foruden at han ofte opbyggede, hvor Dahlmann kun nedrev. Efter at han først i Afhandlinger om »den islandske Historiographis Oprindelse, Flor og Undergang« og om »Snorres Kilder og Troværdighed« havde trukket en Linie mellem Mythe eller Fabel og historisk Fortælling, særlig i Hejmskringlas Sagn om Nordens Bebyggelse og om Ynglingekongerne i Sverige, tog han Danmarks Sagnhistorie for sig og paaviste, hvor silde i Virkeligheden den paalidelige historiske Beretning begynder, og at vi derfor maa vogte os for at tage Saxos

talrige Fortællinger om de ældste Konger og deres Virken for Andet end smukke og lærerige Sagn. Disse Undersøgelser udførtes i Enkelthederne med stor Lærdom og Skarpsindighed, og det saaes nu klart, hvorledes mange af disse Fortællinger vare opstaaede, havde forgrenet sig og faaet Farve og Form. Endvidere lagde Müller en Grundsten for Studiet af den islandske Litteratur ved sit Sagabibliothek (1817—1820), der gav Efterretninger om de fleste islandske Sagaer og søgte at værdsætte hver enkelt. Dermed havde han ogsaa givet Anvisning paa, hvor meget der endnu i den oldnordiske Litteratur var at udgive eller at granske, hvor stort et Arbejde der var at gjøre for Historie- og Sprogforskningen. Den mere filologiske Side af dette Studium havde Müller selv ikke magtet; men ved sit Prisskrift »om det islandske Sprogs Vigtighed« havde han vakt Lysten og Forpligtelsen til at studere dette Sprog, som snart skulde finde mange Dyrkere.

P. E. Müller.

Iøvrigt var jo allerede fra Aarhundredets Begyndelse Oldtidens Skikkelser ved Oehlenschlägers og Grundtvigs Digtning kaldte op af Dvale; Grundtvig havde i et Arbejde over Nordens Mythologi gjort et Forsøg paa at forstaa Aand og Sammenhæng i den gamle Gudelære, og Finn Magnusen havde fremsat sin fysiske Tolkning af de samme Digte; Rasks Geni lod os se dybt ind i Oldsprogene. Allerede under sin Skolegang i Odense havde desuden Rask ved sin store Begejstring for den nordiske Fortid vakt en levende Interesse hos en anden Fynbo og Skolekammerat, den fire Aar yngre Niels Matthias Petersen (f. 1791, Professor ved Universitetet 1845, død 1862), der strax fra sine første Studenteraar kastede sig over Studiet af Nordens Litteratur og Sprog. En tredje Fynbo, Carl Christian Rafn (f. 1795),

viste sin Interesse for de nordiske Sagakilder ved i Forening med en Del yngre Islændere at lægge den første Grund til det Nordiske Oldskrift-Selskab (1825), der hurtigt fik et stort Antal Medlemmer og som allerede under de tre første Aar af sin Bestaaen fik udgivet otte Bind norske og danske Kongesagaer, en Virksomhed, der i Løbet af de følgende halvhundrede Aar skulde have til Frugt Udgivelsen af en hel lille Bogsamling, der til Ex. indeholdt Fornmanna Sögur, Íslendinga Sögur, Fornaldar Sögur norðrlanda, samt lærde Tidsskrifter (»Tidsskrift for Nordisk Oldkyndighed«, »Annaler for Nord. Oldkyndighed«, »Antiquarisk Tidsskrift«, »Aarbøger for Nord. Oldk.«) og mange andre Værker. Rafn virkede indtil sin Død (1864) utrættelig for dette Selskab, som han stundom lod optræde med noget for stor Driftighed, men hvilket han skaffede en betydelig Tilgang af Medlemmer og en udmærket økonomisk Stilling, saa at det stadig har havt store Foretagender i Værk.

N. M. Petersen. For Oldskriftselskabet arbejdede allerede tidligt **N. M. Petersen** ved Oversættelse af Sagaer, men til en mere selvstændig videnskabelig Virksomhed vaktes han dog først, da Videnskabernes Selskab 1827 udsatte et Prisspørgsmaal om, hvorledes Skriftsproget havde uddannet sig i de tre nordiske Riger af det fælles Modersprog. Hans prisbelønnede Arbejde herover, der udkom i to Bind 1829-30, lagde det første og fortrinlige Grundlag til en nordisk Sproghistorie. Ved sine Bøger »Danmarks Historie i Hedenold« (1834—38, anden Udg. 1854—55) og »Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude« (1839—44, anden Udg. 1862-68) gav N. M. Petersen ikke blot vækkende og oplysende Skrifter, der lod sig læse af Hvermand; han havde tillige viist, hvor dyb en Kundskab om det hele Fortidsliv og Forstaaelse af dette han var naaet til. Mest er han dog maaske bleven Almenheden kjær ved sine ypperlige **»Bidrag til den danske Literaturs Historie«** (1853—61, anden Udg. 1867—71), hvor der for første Gang gaves en samlet udførlig Fremstilling af hele dette Emne. Med en mærkelig Hengivenhed og Bøjelighed havde Forf. levet sig ind i de mest forskjellige Litteraturperioder, Tidsretninger og Forfatterejendommeligheder, og selv om hans Domme stundom vare strenge, følte man dog i det Hele bag ved dem en human og retsindig Betragter, der tilmed besad ikke lidt Digteraand. I Alt hvad

N. M. Petersen har skrevet, er der en mærkelig glødende Kjærlighed til Gjenstanden, som uvilkaarlig forplanter sig til Læseren; han elsker Norden og Danmark og alle vore Fortidsminder, men han er tillige greben af en levende Sorg over den Uret, som Fremmede have bibragt os, og som vi selv ofte have været Skyld i, saaledes

E. C. Werlauff.

at vi aldrig ret ere komne til at leve vort eget Liv. Denne Smerte har blandet en vis Bitterhed i hans Dom, og den har ofte ladet ham se med et mismodigt Blik paa Fortid og Nutid.

Omtrent ti Aar efter N. M. Petersens Død hensov en Olding, der var født ti Aar før ham og saaledes havde levet og virket samtidig med tre Generationer af Historikere, nemlig **Erik Christian Werlauff**, der er født 1781 og døde 1871; han var Professor ved Werlauff.

Universitetet fra 1812 indtil 1867; i det kgl. Bibliotheks Tjeneste har han virket ialt i 63 Aar og som dets Overbibliothekar fra 1829 til 1861. Medens N. M. Petersen hører til de Videnskabsmænd, hvis hele Personlighed i høj Grad præger deres Værker, bære Werlauffs mange Skrifter ikke særlig Mærke af nogen udpræget Forfatterejendommelighed. Det er ikke heller netop de vigtigste eller de brændende Spørgsmaal i Historien, som Werlauffs mange og grundige Bøger og Afhandlinger have behandlet; hans Skrifter ere tidt fremkaldte ved tilfældige Omstændigheder eller skrevne paa Opfordring udenfra. Imidlertid er han utvivlsomt den lærdeste Historiker, som Danmark har havt i det 19. Aarhundrede, og ligesom Abraham Kall for sine Samtidige var et historisk Orakel, til hvilket Alle tyede, saaledes kom Werlauff til at have en lignende Betydning for et følgende Tidsrum. Han hørte til de videnskabelige Klosterfolk, der helst ønske at leve fjernt fra Larm og Støj, medens de i deres stille Celle med største Flid samle sammen lærde og dybe Kundskaber. Det var ikke heller de historiske Brydningstider, som interesserede Werlauff, ikke Revolutioner og Reformer, men snarere de rolige og blivende Tilstande, i Skildringen af hvilke en egen Sands for det, som netop var ejendommeligt for Tiden, lagde sig for Dagen. Vi behøve blot at nævne et saadant Skrift som hans »Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil« for at bringe mange Læsere i Minde, med hvilken Fylde af Kundskaber og med hvilken Evne til at finde og sammenstille Oplysninger, der paa alsidig Maade kunne belyse et Emne, Werlauff skrev. Andre righoldige Arbejder af ham ere hans forskjellige Skrifter over Universitetets Historie og hans Bøger om det kgl. Bibliotheks og det kgl. danske Selskabs Historie.

En anden trofast og utrættelig Arbejder besad vort Lands Historieforskning gjennem baade den første og anden Menneskealder af Aarhundredet, nemlig CHRISTIAN MOLBECH (f. 1783, beklædte forskjellige Stillinger ved det kgl. Bibliothek, fra 1829 tillige Professor ved Universitetet, død 1857). Molbechs Navn er ofte blevet nævnet i dette Værk og vil altid blive hyppig nævnet, hvor Talen er om litteraire Minder, eftersom han som kun faa Andre har virket for at udgive vor Middelalders Litteratur, for at belyse og tolke den (vi minde om Udgaverne af Rimkrøniken, Henrik

C. Molbech.

Harpestreng, Hr. Michaels Rimværker, Bibeloversættelserne). Molbech havde i sine yngre Aar forsøgt sig som Digter, men uden Held; imidlertid var han en poetisk Natur og havde ialfald paa dette Tidspunkt af sit Liv en egen Evne til at skrive om saadanne Emner og tale paa en saadan Maade, som netop stemmede med Publikums Lyst og Trang, medens i en senere Periode hans politiske Opfattelse ofte bragte ham i Krig med den raadende offentlige Mening. Hans »Ungdomsvandringer i mit Fødeland« (1811) og hans »Breve fra Sverige« (1814—17) bleve hurtigt udsolgte og oversatte paa fremmede Sprog. Ogsaa i den egenlige Historieskrivning vilde Molbech vistnok paa Grund af sin livlige og tiltrækkende Stil i Forening med sin sunde Kritik have kunnet udrette noget Betydeligt — derom bærer hans »Historie om Dithmarskerkrigen« (1813) Vidne — men dette blev dog ikke hans Lod; dertil vare hans Interesser for mangfoldige, hans Produktivitet altfor ubegrænset, hans Flid for stundesløs. Hvad den historiske Videnskab har at takke ham for, er en næsten uoverskuelig Række af Monografier, der stundom ere udarbejdede for hastigt, men næsten altid ere lærerige paa Grund af Forfatterens Lærdom og Evne til at følge med paa mange af Historiens Omraader. Han finder ikke ofte Bidrag til Spørgsmaalenes Løsning ad den indre Kritiks Vej eller ved et dybere Studium af den enkelte Kilde; men hans Evne til i Litteraturen og i utrykte Kilder at finde nye Oplysninger og hans udstrakte Læsning af nyere Historikere i Udlandet ligesom ogsaa hans sunde Dom bringer ham til at kunne stille nye Opgaver eller meddele værdifulde Bidrag til mangfoldige Spørgsmaals Løsning. Det skyldes Molbechs Fortjeneste, at i Aaret

CHRISTIAN MOLBECH.
Efter en Tegning af J. V. Gertner.

1839 »den danske historiske Forening« stiftedes, som hvis Sekretair og egenlige Styrer han virkede i en lang Aarække og i hvis »Historiske Tidsskrift« hans egne Bidrag i lang Tid udgjorde det overvejende Tal. Netop i disse Afhandlinger vil man finde Vidnesbyrd om hans Bestræbelser for at gjøre Danske bekjendte med oplysende Paralleler fra Udlandet; han minder Videnskabsmændene om, at de skulle tage et mere almindeligt europæisk Udgangspunkt for Studiet af vor egen Historie; han opfordrer til ikke over Oldtiden at glemme Danmarks nyere Historie, og han beklager, at vor biografiske Litteratur hidtil har været saa forsømt. De 38 indholdsrige Bind af »Historisk Tidsskrift«, der ere udkomne i de siden Foreningens Stiftelse forløbne tresindstyve Aar, afgive et godt Vidnesbyrd om, hvorledes den historiske Forskning efterhaanden har søgt at afhjælpe mange af de Mangler, som han paapegede.

Til Skildringen af Mændene fra den ældre Periode af Aarhundredet skal endnu kun føjes følgende. Vi nævnte Grundtvigs Betydning for Vækkelsen af den almindelige Interesse for Oldtiden og skulle endnu kun minde om, hvorledes han ved at oversætte og tyde »Bjowulfs Drape« bidrog til at vække Interessen her og i England for angelsaxisk Digtning, og at hans Oversættelser af Saxo og Snorre bragte dem i Hvermands Haand. Eddaerne bleve for første Gang tilfredsstillende udgivne bl. a. ved Rask og FINN MAGNUSEN (f. 1781, Gehejmearkivar 1829, død 1847), hvis øvrige lærde Skrifter hiddrog en Mængde Stof fra andre Nationers Oldtid til Sammenligning med vort nordiske Materiale; men da en sikker og solid Methode for Granskningen endnu ikke var funden, blev hans rige Væld af Kundskaber ikke tilstrækkelig frugtbringende for Videnskaben. Fra hin ældre Periode ville vi endnu kun nævne den fynske Godsejer Laur. Schebye Vedel-Simonsen (f. 1780, død 1858), der med et fint og sværmende Blik skuede tilbage paa Fortiden, og som i en Række Monografier, der vare holdte i en annalistisk og skematisk Form, har bragt et stort Materiale for Dagen, og dernæst — som Modsætning — den galdefyldte Gustav Ludvig Baden (f. 1764, Underdommer, d. 1840). Man maa vogte sig vel for denne Mands historiske Domme, der ofte ere udsprungne af Had til Religion, Gejstlighed og Adel eller af personligt Nag, eller vidne om Mandens Brist paa ideelt Syn; men Baden manglede

Finn Magnusen.

Vedel-Simonsen.

G. L. Baden.

ikke historisk Blik, og han besad en vis mangesidig, om end brudstykkeagtig Lærdom (»Danmarks Riges Historie«, 5 Bind; Afhandlinger i Fædrelandets Kultur-, Stats-, Kirke- og Litteraturhistorie, 3 Bind o. s. v.). En hidtil lidet behandlet Side optog P. V. Jacobsen. PETER VILHELM JACOBSEN, der tidligere er omtalt paa Grund af hans Drama »Trolddom« (S. 308—9), idet han gav en Række grundige Afhandlinger om Administrationen og Landets økonomiske Forhold i det 16. Aarhundrede.

FINN MAGNUSEN.

Hidtil have vi betragtet de Historikere, som fortrinsvis dyrkede vort Lands og Nordens Historie. Imidlertid havde ogsaa de Sider af Videnskaben, der i Slutningen af det 18. Aarhundrede repræsenteredes af Frederik Sneedorff — den almindelige Verdenshistorie og den skjønne Fremstilling — havt en fortrinlig Repræsentant. LAURIDS ENGELSTOFT (f. 1774, død 1851) havde under et fleraarigt Ophold i L. Engelstoft. Udlandet seet de historiske Omskiftelser paa nært Hold og i Frankrig oplevet baade Direktorialregeringen og Konsulatet; han havde erhvervet megen Verdenserfaring og Lethed i Omgang, som ogsaa passede med hans medfødte Trang til Skjønhed og Evner for en smuk og afrundet Fremstilling. Da han fra Göttingen hjemsendte sin Afhandling om Kvindekjønnets huslige og borgerlige Kaar hos Skandinaverne, forbavsedes man over, at et antikvarisk Emne kunde behandles saaledes, at selv Kvinder kunde læse det, og da han 1802 begyndte sine Forelæsninger ved Universitetet, erfarede man, at han ogsaa havde det levende Ord i sin

Magt (han blev Professor i Historie 1803). Desværre blev Engelstoft paa Grund af sin Trang til at virke i den ydre Verden og sin fortrinlige administrative Dygtighed tidlig kastet ind paa praktisk Gjerning (især som Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler), saa at hans videnskabelige Virksomhed blev af en mere spredt og tilfældig Natur. Dertil kom nu ogsaa, at han ikke ret besad den videnskabelige Askese, som Historikeren maa paalægge sig; han arbejdede ikke med Glæde i saadanne Kilder som tørre Diplomer eller brudstykkeagtige Aarbøger, hvis Læsning ikke i og for sig kan begejstre Nogen. Snarere end at granske og forske laa det for ham i et skjønt Foredrag eller en smuk Skildring at fremstille Begivenhedernes Gang og Sammenhæng, at udkaste nye Betragtningsmaader og fremdrage interessante Paralleler, ligesom ogsaa at pege paa den højere moralske Verdensstyrelse, hvorom Historien giver Vidnesbyrd. Efter hans Død er udgivet tre Bind af hans grundige og smukke Afhandlinger og interessante Breve (»Udvalg af L. Engelstofts Skrifter«, 1859—62). Nærmest ved Engelstoft bør nævnes Peter Oluf Brøndsted (f. 1780, død 1842), hos hvem Rejselysten og Sandsen for det Skjønne i endog højere Grad var raadende; hans forskjellige Skrifter tilhøre dog mere Arkæologien end Historien.

LAUR. ENGELSTOFT.

Vi have seet, hvorledes mange af de Historikere, der fremtraadte i Aarhundredets første Trediedel, virkede sammen med Digterne til at kalde Oldtidens Skikkelser frem af Gravene og at vise os det romantiske Liv i Middelalderens brogede Verden. Videnskabsmændene virkede endnu temmelig upaarørte af den

ydre Verden; de stræbte ikke særlig efter at vurdere Fortidens Regeringssystemer og følte sig ikke kaldede til at drøfte tilsvarende Spørgsmaal fra svundne Dage som dem, Samtiden søgte at løse. Men i den derpaa følgende Periode mærkes det klart, hvorledes Historikerne gribes af den Kamp for vor Nations ydre Uafhængighed og Folkets indre Frihed, som da kaldte alle Mand til Virksomhed; ogsaa Tilnærmelsen mellem de tre nordiske Lande aabnede et nyt Syn paa flere Perioder af Fortiden. Historikerne følte, at ogsaa de maatte give deres Bidrag til Spørgsmaalenes Behandling, eller Nutiden afspejlede sig ofte uvilkaarlig i deres Fortælling. Den af vore Historikere, som først traadte op for at hævde vor historiske og statsretlige Ret i Slesvig, var den frisindede HEKTOR FREDERIK JANSON ESTRUP (f. 1794, fra 1830—37 Direkteur for Sorø Akademi, død 1846), nemlig i en Afhandling om Slesvigs og Holstens Uadskillelighed (1832) og senere i andre Afhandlinger. Hans Stilling som Godsejer og hans Interesse for Reformer i Landboforholdene bragte ham ligeledes til at studere ældre Retsforhold af Bondestandens og af Godsernes Historie. Iøvrigt var Estrup allerede tidligt optraadt som Forfatter, og han havde behandlet meget forskjellige Emner fra Oldtiden og fra nyere Tider; hans »Samlede Skrifter«, der udkom 1851 i tre Bind, give et smukt Vidnesbyrd ikke alene om hans Lærdom og videnskabelige Dygtighed, men ogsaa om hans ædle Sind. Estrup

H. F. J. ESTRUP.

I hvor høj Grad de nationale og sociale Spørgsmaal traadte frem i Forgrunden og hvor meget Tanker over Nutidens Tilstande og Ønsker om Ændringer i disse kom til at skjule sig bagved Betragtningen af svundne Tider, derom haves dog maaske det klareste Bevis i den store Haandbog i Danmarks Historie, som nu i to Menneskealdre — trykt i 8 Udgaver og 8000 Exemplarer — har

været en Hovedkilde for vor Nations Opfattelse af dens egen Fortid. I Aaret 1836 udsatte Selskabet for Efterslægten en Pris for den bedste Udførelse af en »Danmarks Historie med særligt Hensyn til Folkets og Statens indre Udvikling«. Den, som vandt Prisen, var

Allen. daværende cand. theol. **Carl Ferdinand Allen** (f. 1811, Prof. ved Universitetet 1851, død 1871), hvis Arbejde udkom 1840 (senere i to tydske, en svensk og en fransk Oversættelse). Dette Arbejdes Fortrin vare betydelige. Egenlig gaves her for første Gang en udførlig Haandbog i hele Landets Historie, ligelig udført fra de ældste Tider indtil Nutiden og med stærk Betonen af den indre Udvikling. Man følte, at Forfatteren overalt havde søgt at danne sig en egen Opfattelse, grundet paa flittige Studier og ledet af et sundt historisk Blik. Stil og Sprog havde et roligt, tiltalende Præg, og Tiderne gled let frem for Øjet. Allen havde fraveget den lovprisende Tone, som man tidligere sædvanlig havde anseet for nødvendig i Omtalen af Fortidens Konger og Stormænd, men han havde desværre ofte for stærkt dømt eller dadlet Fortiden. Især havde han med Varme skildret Oldtidens formentlige Frihed og Bøndernes store Selvstændighed og som Modsætning dertil det tunge Tryk paa Bondestanden og Herremændenes Overgreb i de sidste Aarhundreder. Det var ikke tilstrækkelig betonet, hvorledes al Udvikling i Verdenshistorien er skeet under Brydninger og Misgreb; der var ikke tilstrækkelig taget Hensyn til, at alle andre europæiske Lande havde lidt under lignende ufuldkomne Tilstande, under Bøndernes og Borgernes Ufrihed og under Kongernes eller hele Nationens Forsyndelser mod egen Nationalitet til Gunst for det Fremmede. Det maa saaledes nok siges, at Allens Bog indirekte mere end ønskeligt afspejlede

C. F. ALLEN.

Samtidens Stræben; den indeholdt den Fare, at Læserne fristedes til en vis bagklog Dømmen overfor Fortiden, ligesom hans Værk ikke gav et saa mandigt og fortrøstningsfuldt Blik paa Folkets Skjæbne, som man kunde ønske.

Vort Lands politiske Stilling lagde snart paa anden Maade Beslag paa Allens Virksomhed. Han havde allerede tidligt i spredte Afhandlinger talt om Sønderjyllands Historie og vor Ret til Slesvig, ligesom han havde givet sit Bidrag til de »Anti-slesvigholsteenske Fragmenter«, som Kjøbenhavns Universitet udgav i Anledning af Urolighederne i Hertugdømmerne, da han opfordredes til at skrive en Beretning om Kampen mellem dansk og tydsk Sprog i Sønderjylland, hvilket Værk udkom 1857—58 med Titel »Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland«. Det var ikke noget sprogligt Arbejde, men gav en historisk Skildring af, hvorledes Tydsk var blevet lokket og trængt med List og Vold ind i denne Landsdel, samt af den udholdende Modstand, som de Danske havde viist. Imidlertid havde dette Arbejde kaldt ham bort fra, hvad der dog var Hovedgjenstanden for hans Studier, nemlig at skildre Nordens Historie fra Kong Hans' Tid indtil Reformationen, af hvilket Værk i Aarene 1864 til 1872 fem Bind udkom: **»De tre nordiske Rigers Historie** under Hans, Christiern II, Frederik I, Gustav Vasa, Grevefejden«. Ogsaa her skulde det lykkes Allen at udrette, hvad ingen anden dansk Historiker hidtil havde naaet til, nemlig at give en fuldstændig Skildring af et stort og betydningsfuldt Afsnit af Nordens Historie, der var skrevet paa en saadan Maade, at det, foruden at være læseligt for Alle, maatte tilfredsstille den strengeste videnskabelige Fordring. Værkets vel lagte Plan, Sprogets og Stilens danske Jevnhed, Fremstillingens Klarhed og Alvor — alt dette gjør det til et mærkeligt Arbejde i vor Litteratur. Der aander en frisk og sund Luft gjennem det; man føler, i hvilken afklaret Skikkelse de utallige Enkeltheder, som Forfatteren har samlet tilhobe gjennem mange Aars flittige Studium, ere komne til at staa for hans Forestilling, inden han nedskrev sin Skildring. Alene det Maadehold, hvormed han meddeler af sin rige Viden, viser megen Kunst; Læseren føler sig ikke besværet af mange Enkeltheder, ej heller bortdrages hans Opmærksomhed til det Uvæsenlige. Ogsaa dette Værk, der desværre ikke blev fuldendt, er et Vidnesbyrd

om, at Frugterne af Allens Studier ikke saa meget fremkom ved en særegen Evne til at oplede Nyt i Arkiverne eller ved Indskydelser, der fødtes af tilfældig Læsning; hans store Fortrin vare den sikre Tilegnelse og Forstaaelse af et omfattende og sammenhørende Stof.

Wegener. Den Historiker, som allermest skulde gjøre Tjeneste i vor Stats store statsretlige Kampe, var **Caspar Frederik Wegener** (f. 1802, d. 1893), der 1848 fra sin Stilling som Lektor i Sorø blev kaldet til at være Gehejmearkivar (hvilken Stilling han beklædte indtil 1882). Wegener havde da allerede aflagt Vidnesbyrd om sin store Lærdom ved sin latinske Disputats om Hoffet i Pergamum (*de aula Attalica*) og sin danske Levnetsskildring af Anders Sørensen Vedel. Denne sidste Bog er et karakteristisk Exempel paa Wegeners Lærdom og Fremstillingsevne. Uagtet Noterne under Texten have mere end det tredobbelte Omfang af selve Skildringen, og uagtet Afhandlingen ved sine talrige Oplysninger er et af de lærdeste Studier over den nyere danske Historie, tynger denne Lærdom ikke selve Fremstillingen. En anden fortræffelig biografisk Skildring fra Wegeners Haand er hans Fremstilling af L. Engelstofts Liv, hvor desuden den lidt gammeldags Stiltone, som Wegener anvendte i sine tidligere Skrifter — saaledes i »Liden Krønike om Kong Frederik og den danske Bonde« (Fortællingen om Bondereformerne i forrige Aarhundrede) — er fraveget. Der blev snart i høj Grad lagt Beslag paa Wegeners Kræfter til Statens Tjeneste. Som alt sagt kaldtes han 1848

C. F. Wegener.

til at være Gehejmearkivar, og han maatte nu forfatte en Række Skrifter mod de slesvig-holstenske Politikere og Oprørere, hvori han ikke blot fremstillede statsretlige og retshistoriske Forhold i Slesvigs og Holstens Fortid, men tillige undergav de tydske Paastande en grundig Kritik. Sin varme Følelse for Nationens Sag viste han ogsaa, da han 1852 tog Ordet for en Bevarelse af Kongelovens Arvefølge, hvad der paadrog ham en Retsforfølgning fra Regeringens Side, hvilken dog endte med en frifindende Højesteretsdom. Senere har Wegener, der neppe besad nogen særlig Trang til Forfattervirksomhed, og hvis Arbejde i Arkivets Tjeneste paa mange Maader lagde Beslag paa hans Virksomhed, offentliggjort forskjellige lærde Afhandlinger, og han har ladet vigtige Kilder til Landets Historie udgive i Gehejmearkivets »Aarsberetninger« (7 Bind).

Den kritiske Historieskrivning har i vort Aarhundrede været betjent af rige Kræfter. P. E. Müller havde paataget sig at give en kritisk Udgave af Saxos Danmarkshistorie, men blev ved sin Død afbrudt heri; den, som overtog hans Gjerning, var HANS MATTHIAS VELSCHOW (f. 1796, Professor ved Universitetet 1833, Velschow. død 1862), en skarpsindig og grundig, om end tør Lærd, som kun arbejdede langsomt, saaledes at Saxos Text vel udkom 1839, men anden Del af Værket, der indeholdt Müllers udførligere Noter, omarbejdede og fuldendte af Velschow, samt Prolegomena, der alene skyldtes denne sidste, først nitten Aar derefter (1858). Müllers udmærkede Studier over Saxo vare her førte videre af en Forsker med betydeligt kritisk Talent; dette kom ogsaa frem i hans ypperlige Studier over Ledingsvæsenet paa Valdemar Sejrs Tid.

En ejendommelig Modsætning til Velschows stilfærdige Studium danner den kritiske Kraft, som boede i **Caspar Peter Paludan-Müller** (f. 1805, Rektor ved Nykjøbing Kathedralskole 1853, 1872 C. Pal.-Müller. Prof. ved Universitetet, død 1882), der desuden mellem Historikerne bærer et mærkelig individuelt Forfatterpræg paa samme Maade som hans Broder Frederik Paludan-Müller mellem Digterne. Ingen af vor Tids danske Historikere har maaske besiddet den Djervhed i Tanken som Paludan-Müller; den kunde lede ham ind paa en ensidig Opfattelse eller til en dristig Overhuggen af Knuden, men den bragte ham tillige til at give sig i Lag med Opgaver, for

hvilke Andre skræmmedes tilbage, eller til at prøve Løsninger, som ved første Øjekast syntes vovelige. Hans Sætning om, at Haandskriftet af Kong Valdemars Jordebog kun var en Skrivebog, var saaledes et dristigt Indhug, der ikke kunde blive den endelige Løsning, men Undersøgelsen havde ført ham til et saare skarpsindigt Studium af de ældste Landboforhold. Altid var han tankevækkende og kaldte ogsaa ved sin Form til Opmærksomhed, derimod naaede han ikke saa højt som Fortæller eller Skildrer; intet af hans større udmærkede Værker »Grevens Fejde« (1853—54) og »De første Konger af den oldenborgske Slægt« (1874) blev Læsning for Almenheden; deres Værdi bestod i den grundige og indtrængende Forskning. I det Hele var det især i Enkeltundersøgelsen, at Paludan-Müller viste sin Genialitet. Allerede hans Doktordispu-

CASPAR PALUDAN-MÜLLER.

tats — som paaviste, hvorledes Dokumentet om Kalmarunionens Oprettelse i Virkeligheden ikke er en endelig udfærdiget Traktat, men kun en foreløbig Optegnelse om, hvad der var forhandlet i Kalmar — afgiver et Vidnesbyrd om, hvor sikkert han øvede den samme skarpsindige Kildekritik, hvormed han senere skulde med stort Udbytte behandle en Række af vore historiske Kilder. Iøvrigt var Paludan-Müller en meget uafhængig Natur, som nødig vilde følge Strøm eller Mode; han stræbte efter at dømme retfærdigt, men vægrede sig ved at vise den Art Billighed, som kun kunde godtgjøre Mangel paa et sikkert Stade; hans mandige Kraft, og maaske ogsaa hans Selvoplærthed, kunde stundom give ham en vis Egensindighed eller Haardnakkethed i at hævde sine Paastande.

Af det Foregaaende vil være fremgaaet, at det især har været Danmark og Norden, som har beskjæftiget de danske Historieforskere. En særlig Stilling indtager derfor en Historieforsker, som vi endnu ikke have omtalt, FREDERIK EGINHARD SCHIERN (f. 1816, Professor 1851, død 1882), som med ligesaa stor Iver kastede sig over Studiet af Udlandets som over Danmarks Historie. Han blev saaledes en værdig Efterfølger af Engelstoft, af hvis elegante Foredrag og fuldendte Form Schiern havde været en stor Beundrer. Af fremmede Historikere er Thierry maaske den, som har havt mest Indvirkning paa hans Stil, skjøndt Schierns aandrige og med let Haand henkastede Tegninger ikke indlod sig paa det brede, detaillerede og farverige Maleri; og Thierry har sikkert ogsaa været hans Læremester i den stærke Fremhæven af Nationaliteternes Betydning. I en Række af Afhandlinger har Schiern dvælet ved Nationaliteternes Kampe i nyere og ældre Tid, saaledes som da i det Hele Brydninger, Revolutioner og Bevægelser især var det, som fængslede ham i Historien, ikke saa meget de hvilende Tilstande. Dette stod i Forbindelse med, at hans overordenlig livlige Tanke, der i en sikker Hukommelse gjemte et betydeligt verdenshistorisk Stof, fandt en Glæde i at finde Berøringerne, Gjentagelserne, Parallelerne i Historien. Han yndede saaledes at betragte Vandringerne i Historien — hans Doktordisputats handlede om Cimbrernes Vandringer, og senere beskrev han Folkeslagenes Vandringer i Europa, eller Udvandringen fra Normandiet til Sicilien, eller Sagnvandringerne (saaledes Sagnet om Vilhelm Tell). Hans

Schiern.

Øje for Berøringspunkterne mellem Nationaliteterne har viist sig i hans Studier over den danske Nationalitets Undergang i Skaane efter Afstaaelsen 1660 og i mange Skildringer af Nationalitetskampene i Belgien, Bøhmen og andre Lande, som han paa sine mange Rejser havde seet paa nært Hold. Hans Studier angik ofte Ubetydeligheder, men foruden at hans Stil var aandrig og fængslende, fordybede han sig gjerne i sin Gjenstand og bragte saameget Nyt med under Betragtningen af den, at Læsningen altid gav Udbytte. Hans Afhandlinger, der ofte behandlede geografiske og ethnografiske Spørgsmaal, ere for Størstedelen samlede i hans »Studier«, 2 Bind, og »Nyere Studier«, 2 Bind. Schiern havde havt Sæde i den grundlovgivende Rigsdag — ligesom Wegener og Paludan-Müller — men hverken da eller under sin senere Rigsdagsvirksomhed kom han til at spille nogen Rolle. I det Hele have de danske Historikere i det 19. Aarhundrede mere levet ved Universitetet eller i Studieværelserne, end de have deltaget i det praktiske, offentlige Liv; vi have i hvert Fald ikke havt Statsmænd, Ministre eller ledende Politikere, der saaledes som berømte Forfattere fra flere store Lande i Europa have ladet den Erfaring, som de havde vundet under en betydningsfuld praktisk Gjerning, komme Opfattelsen af de svundne Tider tilgode, eller som have ladet deres under den offentlige Debat vundne Fremstillings- og Talekunst tjene til lyslevende at mane svundne Dage af Graven.

Blandt de Historikere, der virkede i denne Periode, maa endnu nævnes Professor Peter Edvard Holm (f. 1833), der efter i sin Ungdom at have skrevet grundige Arbejder om den romerske Kejsertid tog fat paa det længe forsømte Studium af Danmarks ydre Politik i nyere Tid — hvortil vi senere komme tilbage —, og endvidere den frugtbare Forfatter, Overbibliothekar CHRISTIAN WALTHER BRUUN (f. 1831), hvis mange bibliografiske og litteraturhistoriske Skrifter samt Levnetsskildringer have ydet gode Bidrag til Reformationstidens og de to nærmest følgende Aarhundreders Historie. Endelig bør det ikke glemmes, hvorledes Historien havde vundet rige Resultater ved det overordenlige Opsving, som Arkæologien havde fundet i nyere Tid, og skjøndt J. J. A. Worsaae har sin største Fortjeneste som Arkæolog, bør ogsaa hans historiske

Edv. Holm.

Chr. Bruun.

Studier mindes og særlig, hvorledes hans aandfulde Behandling af Vikingetiden har kastet Lys over denne.

Et ejendommeligt Liv har rørt sig i Aarhundredets sidste tre Aartier. En Kreds af friske Kræfter opstod, mange nye Sider af Historieforskningen optoges til Behandling, der kom strengere Plan og Methode i den Maade, hvorpaa Kilderne udgaves og granskedes, en nøjere Samvirken opstod mellem Forskerne indbyrdes og med dem, som rakte Forskningen Haand, de offentlige Arkiver omordnedes og samledes til Enhed — alt dette gav denne Tid dens særegne Præg.

Vi begynde med det sidste Punkt. Efter at de ministerielle Arkiver 1883 vare blevne forenede med Gehejmearkivet, oprettedes der 1889 et Rigsarkiv, der foruden de kjøbenhavnske Regerings-Arkiver omfattede tre Provinsarkiver i Hovedstaden, i Odense og i Viborg. Det var Historikeren A. D. Jørgensen, som først og fremmest havde virket for denne Sags Ordning og som blev de samlede Arkivers første Chef. Herved kom der ikke blot langt større Overskuelighed over Landets Arkivsager og vandtes Tryghed for deres Bevaring, men der aabnedes lettere Adgang til Benyttelse af Fortidens Skatte. Ogsaa i hvad der offentliggjordes af Arkivernes Indhold mærkedes større Plan; det blev i første Række Hjælpemidler til Benyttelsen af Samlingerne samt betydningsfuldere Dele af disse. En væsenlig Indvirkning paa, at vore Kilder nu udgaves mere planmæssig og i Overensstemmelse med Videnskabens strenge Fordringer, har det i 1877 af en Kreds af yngre Historikere stiftede »Selskab for Udgivelse af Kilder til dansk Historie« havt; det har under Medlemmernes gjensidige Kontrol udgivet ca. 30 Bind vigtige historiske Kilder. Hvis en enkelt Historiker her skulde nævnes som særlig virksom, vilde det være Kr. Erslev, der baade selv har udgivet og med Bistand af yngre Kræfter ledet Offentliggjørelsen af vigtige Aktstykkesamlinger.

Trangen til Samarbejde mod store Formaal har endvidere lagt sig for Dagen i det af C. F. Bricka (f. 1845, 1897 Rigsarkivar) udgivne »Dansk biografisk Leksikon« (begyndt 1887), af hvis henved 20 Bind 15 ere udkomne; det har kaldt Dyrkere af alle Videnskabsfag og Mænd af praktisk Gjerning til at give Skildringer af Fortidens og Nutidens bekjendte Mænd.

Fremdeles kan det nævnes, at Universitetsundervisningen i langt større Grad har lagt Vægt paa at uddanne i historisk Forskning og Forstaaelse af Vejene til at erkjende den historiske Sandhed.

Det maa ogsaa siges, at Historien er bleven mere yndet end tidligere, og at der er vakt Sands for god historisk Læsning, uden at den nu behøver at være gydt i en vedtagen populair Form. Et Vidnesbyrd herom er det 1875 stiftede »Selskab til historiske Kildeskrifters Oversættelse«, der har udgivet mange fremmede og indenlandske Kilder i Oversættelse og ledsagede af vejledende Oplysninger (saaledes Thukydides, Ammianus Marcellinus, Orderik Vital, Danske Helgeners Levned).

De Bøger, som i Aarhundredets Midte vare de mest yndede Læsebøger i Danmarks Historie, nemlig L. C. Müllers »Danmarks Historie« (indtil Grevefejden) og Fr. Barfods livfulde »Fortællinger af Fædrelandets Historie«, vare begge nærmest prægede af den grundtvigske Retning. Det blev ogsaa en Historiker, som stod denne Retning nær, der senere mest skulde finde Folkets Øre, nemlig
A. D. Jørgensen. A. D. JØRGENSEN. Dette har især viist sig ved hans »Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie« (1882), en Bog, der er udkommen i flere Oplag og 32,000 Expl. Her er Danmarks Historie fortalt ved at fremdrage ligesom Hovedhandlingen i Folkets Historie, særlig Sønderjyllands Skjæbne og Brydningen mellem Dansk og Tydsk i Aandslivet i det danske Rige, og man træffer en ejendommelig Værdsættelse af det Gode, som Forholdet til Tydskland og Forbindelsen med Holsten har bragt os. Samtidig med at Jørgensen dadlede de Begivenheder, der — som Omvæltningerne i 1660 og 1848 — havde skabt et Brud paa vor Udvikling, søgte han at vise, at mangen Gang et tilsyneladende Spring i vor Historie kun var den pludselige Aabenbaring af hvad der langsomt var modnet gjennem Tiden. Den fængslende Bog, der helt igjennem byggede paa et selvstændigt og friskt Studium, maatte ved sin naturlige Fortællemaade og fædrelandske Varme indvirke stærkt paa Folkets historiske Opfattelse.

A. D. Jørgensen stod som en af de ældste indenfor de yngre Historikeres Kreds. Han var født i Graasten 1840, blev Arkivassistent 1869, Gehejmearkivar 1882, Rigsarkivar 1889, døde 1897. Krigen 1864 havde kastet ham ind paa Studiet af Slesvigs Fortid, og han offentliggjorde en Række Afhandlinger over Middelalderens

Historie, der vidnede om et skarpt Blik og ejendommeligt Syn, hvorom ogsaa hans Hovedværk fra denne Tid »Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling« (1874—78) bærer Vidne. Det Nye i disse Undersøgelser laa ikke i, at de vare byggede paa den moderne Kildekritik, Undersøgelsen af de enkelte Kilders Afhængighed og Afledning af hinanden, thi en saadan Kritik var anvendt af mange danske Forskere før Jørgensen og samtidig med ham; derimod laa det Ejendommelige ved hans Forskning i hans skarpe Blik for den enkelte Kildes sjælelige Art og dens Forfatters personlige Standpunkt. Denne samme Trang til at staa Ansigt til Ansigt med en Personlighed og følge dens Udvikling bragte Jørgensen til at skildre en Række Mænd fra Enevældens Aarhundreder, saaledes Zoega (1881), Niels Stensen (1884), Brorson (1887), Johannes Ewald (1888); især maa dog her nævnes som et Hovedværk Bogen om Griffenfeld (1893—94). I »Danmarks Riges Historie« skrev han Tiden efter 1814, hvilken han ogsaa har belyst i en Række Afhandlinger, især om Christian VIII's Personlighed og Politik. I det Hele var Jørgensens Forfattervirksomhed af mangfoldig Art, ikke fordi der udenfra gaves ham Emner, men fordi hans Evne til at se ejendommeligt — ofte dog for dristigt og næsten som paa Trods af den ældre Opfattelse — stadig bragte ham i Lag med nye Opgaver. Hans Arbejders personlige Præg og deres beaandede Sprog lod dem finde en stor Læsekreds.

Da Jørgensen skrev sine første Studier over Middelalderen, havde denne i nogen Tid savnet Dyrkere, nu optog en anden Forsker denne Tid til Granskning. JOH. STEENSTRUP (f. 1844, Professor 1882) udgav 1873—74 sine »Studier over Kong Valdemars Jordebog«, der gav en Skildring af Landets Administration og de forskjellige Stænders retslige og økonomiske Stilling paa Valdemarstiden, idet den især tilkaldte Oplysninger fra de senere Aarhundreder til Belysning af de ældre Tiders Forhold. I det store Værk over »Normannerne« (1876—82) søgte Steenstrup at undergive Kilderne til Vikingetiden en ny Prøvelse og at vise Normannernes Indvirkning paa de Folk, som de bekæmpede eller i hvis Land de stiftede Riger. Senere have denne Historikers Arbejder især angaaet Danmarks Oldtid, Landets Bebyggelse og de ældste Kulturforhold; ligesaa har han givet Studier over Bondestandens Retsforhold og Historie ned gjennem Tiderne samt over litteraturhistoriske Emner

Steenstrup.

(Den danske Historieskrivning i det 19. Aarhundrede, 1889; Vore Folkeviser fra Middelalderen, 1891).

Studiet af Middelalderen optoges endvidere af KR. ERSLEV (født 1852, Professor 1883), hvis skarpe Kritik har ført ham til et fuldstændigt Oprydningsarbejde, hvad Kilderne fra Middelalderens senere Aarhundreder angaaer; derved har denne Tids Historie da ogsaa paa mangfoldige Punkter faaet en ny Skikkelse. Uden at binde os til Tidsfølgen i hans Arbejders Fremkomst, skulle vi nævne Bogen »Valdemarernes Storhedstid« (1898), hvor Forfatteren især ved skarpsindige statistiske Undersøgelser har vundet en Række vigtige Resultater om Landboforholdenes Historie og derved kunnet skildre den glimrende Velstandsperiode paa Valdemarstiden i rammende Træk. For Aarhundredet efter Valdemar Sejrs Død har det især faaet Betydning, at Erslev har kunnet fjerne mange Meddelelser og Kombinationer, som ved nøjere Prøvelse viste sig kun at skyldes Svanings og Huitfeldts gjættende historiske Forsøg i det 16. Aarhundrede, medens Grundvolden nu lagdes paa Beretninger, som stod Tiden nær, saavel som paa Aktstykker og Breve. Værket »Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse« (1882) har i høj Grad bidraget til at vise Storheden og Kraften i Dronningens Styrelse, hvorimod Erslev har ment, at Tanken om de nordiske Folks aandelige Fællesskab og Muligheden af at sammensmelte Rigerne til en Enhed traadte stærkt tilbage for det Maal, hun især havde sat sig, at skabe et mægtigt Rige mod de ydre og indre Fjender, og dette mente hun især at kunne opnaa ved at benytte Danske og Holstenere til sin Tjeneste. I flere Afhandlinger har Erslev fremdraget Erik af Pommerns højsindede Kamp for at knytte Sønderjylland til Riget eller viist fortjenstlige Sider af hans øvrige Styrelse. Og som denne Historiker stadig i sine Arbejder har bragt nye Synspunkter frem, var dette ogsaa Tilfældet med hans første Bog »Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede« (1879). Ved en omhyggelig statistisk Undersøgelse over Lensindehaverne og Vilkaarene for Forlening paa denne Tid kunde han paavise, i hvilken Grad Statsomvæltningen 1536 havde ført til en stigende Magt for Kongen, ikke blot ved at forøge hans Jordegods til det Tredobbelte, men ved at give ham langt friere Hænder ved Bortforleningerne. — Erslev har fremdeles udgivet forskjellige Bøger til

Vejledning ved historisk Studium (Grundsætninger for historisk Kildekritik, Oversigt over Middelalderens Historie).

Forskjellige Emner af Middelalderens Arkæologi og Kulturhistorie fik en ejendommelig Behandling af den tidlig bortgaaede Henry Petersen (se iøvrigt om ham ved Arkæologi); C. E. F. REINHARDT (1829—96) gav en fortjenstlig Skildring af Valdemar Atterdag (1880); Raadstuearkivar OLUF NIELSEN (1838—96) var frem for alt Topograf og har derfor i sine vestjydske Stedhistorier og store Arbejder over Kjøbenhavn (saaledes »Kjøbenhavns Historie« indtil 1830 i 6 Bind, »Kjøbenhavn paa Holbergs Tid«) behandlet mange Tiders Historie; men med Forkjærlighed studerede han Middelalderen, for hvilken ogsaa hans Undersøgelser over Stednavne og Personnavne have faaet megen Betydning. Reinhardt. O. Nielsen.

Middelalderens Slutning og Reformationstiden er bleven behandlet i grundige Arbejder af W. MOLLERUP (f. 1846, Museumsdirekteur 1896) og A. HEISE (f. 1837, Rektor i Viborg 1892), hvilke dels have angaaet de store Slægters Historie paa denne Tid, dels Spørgsmaal af den ydre Politik (saaledes skrev Heise Familien Rosenkrantz's Historie, Kristian II i Norge og hans Fængsling; Mollerup: Bille-Ættens Historie, Danmarks Forhold til Lifland 1346—1561). Især har dog TROELS LUND (f. 1840, Ordenshistoriograf) viet Reformationsaarhundredet sine Kræfter, og i det store Værk »Danmark og Norges Historie i Slutningen af det 16. Aarhundrede I. Indre Historie« 13 Bind (1878—98) givet en meget bred, men farverig og livfuld Skildring af Tidens indre Forhold, dens materielle Vilkaar og aandelige Syn. De med stor Flid i Arkiver og Bøger samlede Enkeltheder ere sammenstillede med megen Kunst og opfattede med fremragende Evne til at leve sig ind i Tiden. Om end den kritiske Prøve af Kilderne ikke altid har været indgaaende nok og Forholdet til Middelalderens Sæder og Skikke her i Danmark ikke er betonet saa stærkt som Sammenligningen med samtidige Forhold i Udlandet, har det righoldige Værk megen Værdi og vil altid indtage en egen Stilling i vor Litteratur. Paa Tidens ydre og politiske Historie er Forfatteren kun kommen ind i det oplysende Skrift med den besynderlige Titel »Christian IV's Skib paa Skanderborg Sø« (1893). Mollerup. Heise. Troels Lund.

Christian IV's Tidsalder og Enevældetidens Begyndelse har været en Hovedgjenstand for de dybtgaaende Studier, som JUL. A.

Fridericia. FRIDERICIA (f. 1849, Professor 1899) har ne
Arbejder. Efter at have skrevet Tidens y
»Danmarks ydre Historie fra Freden i
Brømsebro« 1629—45 (1876—81) og sammen
have udgivet Christian IV's egenhændige Br
Fridericia Stændernes Historie til Behandling, is
Undersøgelser over Ejendommenes Fordeling
Landboforholdene. Paa omfattende og mang
nu trængt saaledes ind i Tiden, at han kunde
give en sammenfattende Skildring af denne
ningsfulde Afsnit i Værket »Adelsvældens
Her vil man finde belyst, hvor skjæbnesvang
mod Karl Gustav var og hvorledes ved denne
af vor tidligere Velstand kuldkastedes. Med
hvad der findes i Udlandets Arkiver og his
Forfatteren kunnet belyse de ydre Forvikling
viser i træffende Karakteristiker de Styren
Skyld, og han skildrer, hvordan Adelen vise
at løse de Opgaver, der ere den satte, med
bejder sig frem, indtil Kong Frederik tilsidst
brud tilriver sig Enevælden. Den hele T
Karakter, de enkelte Samfundsklassers Interess
punkt og den udenlandsfra modtagne Paavirl
man finde skildret i dette Arbejde, som særl
den indgaaende og omskuende Analyse.

Birket Smith. S. BIRKET SMITH (f. 1838, Universitetsl
hyppigt været nævnt i foregaaende Bind af
Udgaver af ældre dramatiske Arbejder og si
Dramaets Udvikling i Danmark; den Grundigl
Tidens Aand og Karakter, som er kommen
gjenfindes i hans mange Skrifter til Belysning
Ulfeldt, hvis »Jammersminde« han udgav
skrev i to Bind (1879—81), ligesom han har
af andre karakteristiske Personligheder fra de

Edv. Holm. Vi have alt tidligere berørt Professor
skabelige Virksomhed, der var begyndt, føre
rørte sig. Karakteristisk for Holms Gjerning
at han sætter sig en bestemt stor Opgave

efter stadig udvidet Plan. Allen og Edv. Holm ere de eneste Historikere i Aarhundredet, der have sat sig til Maal — som flere af Sveriges ypperste Historikere — at behandle en længere Tidsalder udtømmende i et omfattende Værk paa mange Bind. Holms første Opgave var at belyse Danmarks ydre Politik under de senere Enevoldskonger; af hans Arbejder herom fremtræder især »Danmark-Norges udenrigske Historie fra 1791—1807« (1875) som et samlet og tilrettelagt Hele. Det mindre Skrift »Holbergs statsretlige og politiske Standpunkt« (1879) blev Indledningen til en Række lignende Arbejder om Statsopfattelsen i det 18. Aarhundrede. Derfra laa Overgangen nær til Studiet over Tidens store Samfundsopgave Bondefrigjørelsen, og om Bøndernes Tilstande under Ufriheden, saavelsom om Landboreformerne, har Holm skrevet mange vigtige Arbejder. For imidlertid at have et Udgangspunkt for den Opgave, han havde sat sig, at skildre Tiden 1720—1814 i alle dens Forhold, syntes en Skildring af Rigets Forhold i den forudgaaende Tid siden Enevældens Indførelse ret nødvendig, og denne blev givet i Værket »Danmark-Norges indre Historie 1660—1720« I—II. (1885—86). Nu skred Holm omsider til sit endelige Maal; af Hovedværket »Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse« ere tre omfattende Bind udkomne (1891—97). Uden at have en særlig Stil fortæller Holm i et klart, tiltalende og naturligt Sprog. Ved sit grundige Kjendskab til hele det vidtspredte Materiale i Arkiver og Litteratur, hvorpaa Fremstillingen maa hvile, bliver han i Stand til at skildre dette Tidsrums mange dygtige Statsmænd og Frugterne af deres Virken, og i Dommen over dem, som i det Hele over Tidens Gjerning, udtaler han sig med sjelden Forstaaelse og fordomsfri Retfærdighed. Saaledes har Kundskaben om det 18. Aarhundrede ved Holms Arbejder gjort et overordenligt Skridt fremad, og særlig maa det

EDV. HOLM.

erindres, hvorledes i dem Norges Stilling til Broderriget er fremdraget og dets indre Forhold belyste som ingensinde før.

Thorsøe. Det 19. Aarhundredes Historie er bleven behandlet af ALEX. THORSØE (f. 1840) i dygtige, paa Arkivstudier hvilende Arbejder (Den danske Stats Historie 1814—48 (1879), Kong Frederik VII's Regjering (1884—89)), og endvidere har MARCUS RUBIN

Rubin. (f. 1854, Direkteur for Statistisk Bureau 1896) paa en helt ejendommelig Maade optaget Studiet af Frederik VIs Tidsalder i sine Bøger (1807—14, Studier over Københavns og Danmarks Historie (1892), Frederik VIs Tid fra Kielerfreden til Kongens Død (1895)). Rubin er Statistiker af Fag, og med Udgangspunkt i Undersøgelser over Tidens Handels- og Finansvæsen, som han rigeligt belyser ved Hjælp af Tallene fra de bevarede Regnskaber og Privates Breve, gaaer han over til en Skildring af det hele Samfunds hurtigt naaede Velstand under de andre Staters Krige og vor bratte Nedgang, da vi selv kastedes ind i Kampene, saa vel som vort Lands langsomme og sejge Arbejden sig opad under Kong Frederiks sidste Regeringsperiode. I disse Bøger, der ere skrevne med Liv og Aand, behandler Forfatteren iøvrigt Regeringens hele indre og ydre Politik — i Modsætning til den øvrige Fremstilling lyder Dommen her mere hildet — ligesom han gjennem mange karakteriserende Træk belyser Datidens sociale og aandelige Liv.

Neergaard. Den vanskelige Opgave at skildre Tiden, der ligger det nuværende Nu og dets politiske Brændinger nær, har N. NEERGAARD (f. 1854, Politiker, Direkteur i Nordisk Livsforsikringsselskab) løst paa en mærkelig heldig Maade i Værket »Under Junigrundloven, en Fremstilling af det danske Folks politiske Historie 1840—1866« (1892, ikke afsluttet). Forfatteren søger at yde Retfærdighed ogsaa mod dem, som staa hans egne Anskuelser fjernt, uden at han derved udvisker Karakteristiken af de enkelte Personligheder. Hans omfattende Studier i Udenrigsministeriet og i private Brevsamlinger have bragt meget Nyt for Dagen, hvilket alt meddeles i en tiltalende, letlæselig Form.

Vi skulle ved Slutningen af denne Oversigt endnu bemærke, at det maaske kunde synes, at den Kreds af Historikere, som virker ved Aarhundredets Udgang, har udsøgt sig altfor afgrænsede Tidsomraader. Foruden at dette har været nødvendigt efter det Krav om at søge i Dybden, som Nutidens Historieforskning stiller,

kan det vist ogsaa siges, at Historikerne mindst lige saa meget som de ældre have Øjet henvendt paa Udviklingsgangen og Forbindelsen med Fortiden, ligesom der for den kronologiske Begrænsning er givet Erstatning ved, at alle Samfundslivets Sider og deres Vexelvirkning indbyrdes nu forlanges inddragne under den historiske Betragtning.

Den saaledes givne Oversigt har langtfra tilsigtet at tage alle vore Historikere med og særlig ikke dem, hvis Virksomhed begyndte i det sidste Aarti. Blandt de ældre skulle dog endnu nævnes Genealogen og Heraldikeren A. THISET (f. 1850, Arkivar), Thiset.
der har et enestaaende Kjendskab til vor Adels Historie gjennem Tiderne og har nedlagt sin Viden i en Række ypperlige Arbejder; af disse skal særlig nævnes hans i Forbindelse med H. R. Hiort-Lorenzen udgivne »Danmarks Adels Aarbog« og de heri indeholdte »Stamtavler over danske Adelsslægter«, udgivne som Særtryk i 4 Bind. Endvidere CAMILLUS NYROP (f. 1843), der næsten ude- C. Nyrop.
lukkende har behandlet Laugenes, Haandværkets og Industriens Historie, og hvis mange grundige og oplysende Arbejder det skyldes, at denne Del af den danske Kulturhistorie har faaet en Belysning som neppe i noget andet Land.

Kirkehistorien, Retshistorien, Krigshistorien — disse Fag have Kirkehistorie.
naturligvis ingenlunde savnet Dyrkere i dette Aarhundrede, og der staaer tilbage at omtale en Del Granskere, som have arbejdet paa disse Omraader. Tidligere (S. 891) er nævnt L. N. Helveg som Medudgiver af »Den danske Psalmedigtning« og som Forfatter af Danmarks Kirkehistorie: »Den danske Kirkes Historie efter Reformationen«, 1851—55 (ny Udgave 1857—83), og »Den danske Kirkes Historie til Reformationen« (1862—70). Skildringen af den nyere Tid er afgjort skreven fra et grundtvigiansk Standpunkt, men Værket er iøvrigt bygget paa et alvorligt Studium af den trykte Litteratur, og dets tiltalende, livfulde Stil har skaffet det mange Læsere. Et Arbejde, der spænder over saa stort et Tidsrum, kan naturligvis ikke være udført overalt med lige Grundighed; den egenlig dogmatiske Side af Opgaven er mindre tilfredsstillende behandlet, og paa mange Punkter har vel ogsaa Forberedelsen været noget unøjagtig og hurtig. Imidlertid var det jo første Gang, at Nogen vovede sig i Kast med saa stor en Op-

gave, og det var særdeles fortjenstligt, at Forfatteren havde inddraget saameget under Betragtningen og til Ex. i Skildringen betonet Folkets sædelige Tilstande og Samfundslivet. — Tanken om at faae en dansk Kirkehistorie skreven ved L. Helveg havde egenlig været den virkende Grund til Dannelsen af »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie«, der stiftedes 1849 og som foruden Helvegs Arbejder og andre gode Skrifter har udgivet Tidsskriftet »Kirkehistoriske Samlinger«. Den, som oprindelig fremsatte Forslaget om Stiftelsen af et saadant Selskab, var Fr. Hammerich, som dengang var Præst, men 1859 blev Professor i Kirkehistorie, og som foruden den S. 890 nævnte almindelige Kirkehistorie og de sammesteds omtalte værdifulde Afhandlinger om kirkehistoriske Emner endvidere har forfattet ikke faa Skrifter om vort Lands almindelige Historie, og disse udmærke sig — som i det Hele mange af de historiske Skrifter, der skyldes Forfattere af den grundtvigianske Retning — ved at give en rundelig Skildring af Tidens forskjellige Bevægelser, ved at fremhæve Levnetsskildringen og ved et livligt og varmt Sprog. Saadanne Bøger ere »Danmark i Valdemarernes Tid« og »Danmark under Adelsvælden«, hans Skildringer af Hans Nansen og af Statsforandringen 1660. — Til Medlem af Kirkehistorisk Forenings Bestyrelse blev allerede tidlig valgt Holger F. Rørdam (f. 1833), og i en lang Række af Aar har denne Mand ikke blot ledet Udgivelsen af Selskabets indholdsrige Tidsskrift, men tillige skrevet deri vistnok over Halvdelen af sammes Indhold. Rørdam har behandlet meget forskjellige Tidsaldre, men han har især et enestaaende Kjendskab til den gejstlige og lærde Stands Historie og Virksomhed i det 16. og 17. Aarhundrede (»Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621«, 4 Bind; »Historieskrivningen og Historieskriverne i Tidsrummet fra Reformationen indtil Anders Vedel«, »Historieskriveren Arild Hvitfeldt«, o. s. v.). I Kundskab om de bevarede skriftlige Kilder har han neppe sin Ligemand. Særdeles fortjenstfulde Arbejder over Reformationens Historie skylde vi Biskop C. T. Engelstoft (f. 1805, d. 1889), en Søstersøn og Adoptivsøn af L. Engelstoft, og den nyeste Tids Kirkehistorie er bleven behandlet i dygtige Arbejder af Provst L. Koch (f. 1837), der med godt Kjendskab til Arkivernes Indhold ogsaa har behandlet Tidens almindelige Historie (særlig kan nævnes »Kristian VI's Historie«).

En enestaaende Kraft har Kirkehistorien havt i Biskop Fr. Nielsen (f. 1846, fra 1877 til 1900 Professor ved Universitetet), der imidlertid kun i mindre Grad har optaget Emner af Danmarks Kirkehistorie til Behandling — her kan dog Bogen »Grundtvigs religieuse Udvikling« (1889) nævnes — medens han derimod i en lang Række af Skrifter har lagt sit indgaaende Kjendskab til Kirkens Historie i Udlandet gjennem alle Tider for Dagen. Her maa især nævnes saadanne Værker som hans »Haandbog i Kirkens Historie« (2. Udg. 1893—98), »Statskirke og Frikirke« (1883), »Romerkirken i det 19. Hundredaar« (2. Udg. 1895—98). Ved deres livlige Fortællemaade have Fr. Nielsens mange Skrifter virket til Belæring for læge Læsere.

Retshistorikerne Kolderup-Rosenvinge, som ikke blot paatog sig det Hverv at hidskaffe en god Udgave af vore gamle Lovkilder, men hvem vi tillige skylde en yderst righoldig Samling af gamle Domme fra det 16. Aarhundrede, Joh. Fr. Vilhelm Schlegel (f. 1765, død 1836), der har skrevet gode retshistoriske Undersøgelser, og J. E. Larsen, som i skarpsindige Afhandlinger har aabenbaret en sjelden Evne til at trænge ind i Forstaaelsen af ældre privatretlige og offentligretlige Forhold, ere blevne omtalte under det Afsnit, som behandler Retsvidenskaben overhovedet. Retshistorie.

Som fortjenstfulde Retshistorikere kunne endvidere nævnes Chr. L. Stemann (f. 1802, d. 1876), der især har gransket Retten i Sønderjylland, H. Matzen (f. 1840, Professor 1870), af hvis Arbejder den danske Panterets Historie, Universitetets Retshistorie og en samlet Fremstilling af »Den danske Rets Historie« kunne fremhæves; fremdeles V. A. Secher (f. 1851, Provinsarkivar, senere Herredsfoged), der foruden mange Studier over forskjellige Retskilder har udgivet Værket »Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve 1558—1660«, Kristian V.s Danske Lov og Forarbejderne til denne Lov, og Ludvig Holberg (f. 1847), hvis Kjendskab til kanonisk Lov og i det Hele fremmed Ret har ført ham til ejendommelige Studier over ældre dansk Ret og Administration.

Den danske Krigshistorie er med meget Talent bleven dyrket af Ferdinand Heinrich Jahn (f. 1789, død 1828), der har udgivet Krigshistorie.

Studier over Middelalderens Krigsvæsen og over Christian IV.s Krige, men hvis betydeligste Arbejde dog er »Danmarks politisk-militaire Historie under Unionskongerne«; Forfatterens tidlige Død hindrede ham desværre i at faae det fuldført. — Som livfuld Skildrer af »Den danske Hærs Historie til Nutiden og den norske Hærs Historie indtil 1814« (2 Bind) og af »Kampen om Sønderjylland 1848—50« (3 Bind) har Oberst Otto V. Vaupell (f. 1823, død 1899) Fortjeneste; Søkrigshistorien er bleven behandlet i gode Arbejder af Kommandeur H. G. Garde (f. 1790, d. 1875): »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, 4 Bind; »Den danske og norske Sømagts Historie 1535—1814«. Kaptajn C. Th. Sørensen (f. 1824) har skrevet grundige Fremstillinger af »Kampen om Norge 1813—14« og »Den anden slesvigske Krig«, 3 Bind, ligesom han var den første Redakteur af de af Generalstaben udgivne »Meddelelser fra Krigsarkiverne«, hvilke senere fortsattes under Ledelse af de yngre Krigshistorikere S. A. Sørensen (død 1896) og P. F. Rist. Oberst Otto E. Blom (f. 1830) har især gransket Vaabnenes historiske Udvikling og udgivet et eget Skrift om Christian IV.s Artilleri (1877).

KUNSTHISTORIE OG KLASSISK KUNST-ARKÆOLOGI.

Af **Ph. Weilbach.**

Idet der her skal gives et kort Overblik over Danmarks Deltagelse i Kunsthistoriens Studium fra Aarhundredets Begyndelse til henimod den nyeste Tid, maa det være tilladt, da dette Studium kun rækker faa Aartier tilbage i det foregaaende Hundredaar, ogsaa at medtage de første, paa enkelte Punkter famlende Skridt, som ligge forud for det givne Udgangspunkt.

Navnlig er dette nødvendigt, idet Blikket ganske naturligt først vender sig mod Oldtidskunstens Studium. Dette havde tidligere ingen fremtrædende Rolle spillet i Danmark, hverken i dets

Kunst eller i dets Videnskab. Det er paa dette Omraade, som i saa mange andre Retninger, de to bekjendte Faktorer: den praktiske, de første større Udgravninger i Pompeji og Herculanum, og den theoretiske, Winckelmanns epokegjørende Værk over Oldtidens Kunsthistorie, i Hovedsagen dens Plastiks Historie, som skaber Vækkelsen. En ung dansk Billedhugger, JOHANNES WIEDEWELT (1731—1802), der som Kunstner havde faaet sin praktiske Uddannelse i Paris, levede i Rom (1754—58) i saa nøje Forhold til Winckelmann, at denne endog i et halvt Aars Tid (1757) boede frit hos den danske akademiske Pensionair og lod ham deltage i sine Studier. Med hvor levende Deltagelse Wiedewelt end havde fulgt disse Studier, hvor varmt han end med Mund og Pen fægtede for at tage Oldtidens Kunst til Mønster, var hans Talent for lidet naturfrodigt, til at han paa rette Maade kunde give sine Ideer Gyldighed gjennem sin egen Kunst. Derimod har han vistnok ikke været helt uden Indflydelse i theoretisk Henseende ved Skrift og Tale. Hans lille Skrift »Tanker om Smagen udi Konsterne i Almindelighed«, Kbhvn. 1762, er en paa sine Steder næsten ordret Gjenklang af Winckelmanns »Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke o. s. v.« (1755) og tager, i et for Nutidens Øren gyseligt Dansk, paa det Varmeste Ordet for den Indflydelse, som Oldtidens efterladte Værker bør øve paa Kunsten, medens han i et senere Skrift (1786), om end paa en mindre heldig Maade, bliver Arkæolog, idet han, med Stik efter sine egne Tegninger, udgiver den Guldbergske Samling af »Romerske og ægyptiske Oldsager«. Wiedewelt.

En yngre Samtidig af ham, Maleren N. ABILDGAARD, omfattede Oldtidens Kunst med samme Varme, men ligesom denne mere theoretisk end praktisk. Han skrev en lille arkæologisk Afhandling »Om Solens Billede« o. s. v. Abildgaard.

I **Georg Zoega** (1755—1809) havde Danmark derimod paa Oldtidsstudiets Omraade en virkelig Gransker, hvis varme Følelse for Kunsten, hvis fine Iagttagelsesevne og samvittighedsfulde Kritik satte Frugt i en Række Værker af en videnskabelig Betydning, som ikke tør underkjendes, selv om Studiets Udvikling tildels har ført bort fra dem. Zoega nedstammer fra en, oprindelig indvandret, dansk Præstefamilie; hans Fader var Præst i Daler, senere i Møgeltønder i den kongerigske Enklave i Slesvig, til hvilken Landsdel Zoega.

han saavel paa fædrene som mødrene Side var nøje knyttet. Uagtet han herigjennem mere og mere følte sig som Dansk, foregik hans akademiske Opdragelse dog paa Tydsk; han blev Student fra Altona og studerede ved Universitetet i Göttingen, hvor Heyne var Professor. Stærkere paavirket af denne end af Winckelmann bliver han udpræget videnskabelig Arkæolog, hvor fin og udviklet hans Kunstsands end er. Ligesom Winckelmann føres Zoega gjennem Møntstudiets Tusmørke ind i Oldtidskunstens solbeskinnede Verden, og det er som Numismatiker han, med dansk Statsunderstøttelse, over Göttingen og Wien rejser til Rom. Her fører Bekjendtskabet med Kardinal Borgia, der som Sekretair ved Kollegiet til Troens Udbredelse (*de propaganda fide*) havde tilvejebragt en rig Samling af østerlandske og ægyptiske Oldtidsminder, ham ind paa Studiet af Ægyptens Kunst, der er saa nøje sammenvævet med dets Sprog, at han maa begynde med at lægge sig efter Koptisk med en saadan Grundighed, at han bliver en af Datidens mest fremragende Kjendere heri og i det Hele paa Ægyptologiens Omraade. Hans første Værk slaaer paa en Maade Bro mellem de to Studier, han har viet sine Kræfter, idet han i 1787 paa Kardinal Borgias Bekostning udgiver »*Numi Ægyptii imperatorii*«, de alexandrinske Kejsermønter fra Antonius til Diocletian i Museo Borgiano. Dette Værk er skrevet paa Latin og beskriver klart og udtømmende over 1200 Mønter, medens de kobberstukne Tavler vare udførte under Zoegas eget Tilsyn med en hidtil ukjendt Nøjagtighed i Gjengivelsen af Møntpræget. Udgravningen og Opstillingen af fire ægyptiske Obelisker paa forskjellige af Roms Torve ledede ham endnu dybere ind i Studiet af Ægyptens Arkæologi, og paa Pavens Opfordring udførte han endelig i 1797 et stort Værk i Folio »*De origine et usu obe-*

GEORG ZOEGA.

liscorum« (Om Obeliskernes Oprindelse og Anvendelse), som først udkom fire Aar senere. Heri gaaer han kun videre endnu i den Nøjagtighed, han kræver af Tegneren og Kobberstikkeren, og denne Del af Værket, hvori Zoegas Aand ligesaavel udtaler sig som i Texten, har sikret det mod Forglemmelse, efterat den uhyre Lærdom, den geniale Gisningsevne, der havde ført ham næsten lige til den Port, som skulde aabne for den hemmelighedsfulde Helligdom, har mistet sin Betydning ved det epokegjørende Fund, der ledte til Hieroglyfskriftens Læsning. Det hører til dette Værks tragiske Skjæbne, at det er trykt, men ikke udgivet, da Rosettestenen findes og føres til England (1799). Men det er Zoegas uvisnelige Fortjeneste, at han, støttet til en sindrig Udtydning af Alt, hvad den foregaaende Tids Granskning og hans egen Flid havde tilvejebragt af Stof, baade i religieus, kunstnerisk og sproglig Henseende formaaede at ane og pege hen mod det Rette.

Foruden adskillige mindre Afhandlinger, der alle udmærkede sig ved den samme Fylde i Grundlaget, den samme kritiske Klarhed i Behandlingen, skulde det lykkes ham at udføre endnu et Storværk, som, uagtet det kun er en Begyndelse, der med Nutidens Hjælpemidler ikke kan tænkes fortsat efter samme Plan, dog har havt og har sin videnskabelige Betydning. Dette Værk blev skrevet paa Italiensk og omhandler »*Li Bassirilievi antichi di Roma*« (De antike Basrelieffer i Rom) i 2 Foliobind. Det var anlagt efter saa stor en Plan, at disse to Bind kun omfatte Reliefferne i Palazzo og Villa Albanis Samlinger, de samme, hvori ogsaa Winckelmann havde gjort sine Studier. Ogsaa heri havde Kobberne den store Fortjeneste, at de gjengive Kunstværkerne med en Nøjagtighed, som man før Fotografiens Opfindelse neppe havde tænkt sig mulig. Med hele Oldtidens Litteratur præsent lader han hvert enkelt Billede fortælle sit Indhold uden forudfattet Mening; mangt et Emne, som der tidligere med Magt skulde paatvinges en mythologisk Forklaring, seer han som et simpelt Livsbillede, medens han til mange har en anden og sandsynligere mythologisk Forklaring end den tidligere kjendte. Enkelte Emner, som Sagnene om Herakles, Mithras- og Kybeledyrkelsen, greb han Lejligheden til at behandle saa grundigt, som Datidens Lærdom tillod det.

Hvad Zoega ellers var som Menneske, som Kunstkjender, som Kjender af Roms Topografi, maa Læseren søge Oplysning om

andensteds (i den tydske Arkæolog Welckers og i A. D. Jørgensens Levnetsbeskrivelser, samt i Jul. Petersens Skrift »Bartholinerne«); om hans Forhold til Thorvaldsen, hvem han i dennes første Aar i Rom var en tro og kyndig Ven, om hans Korrespondancer til Kunstakademiet, hvori han i flere Aar gav interessante udførlige Beretninger om Datidens Kunst og Kunstnere, kan her kun mindes. Hans af Lærdomsfylde bugnende Værker ere, trods al Anerkjendelse, dog saa lidet læste, at man maa sande hans sidste Biografs Ord, naar han siger: »Det vil være en smuk Opgave at gjøre hele dette betydningsfulde Forfatterskab til Gjenstand for en omfattende Undersøgelse i Forhold til den Videnskab, i hvis Udvikling det udgjør et saa smukt Led.«

Blandt de Danske, der som yngre besøgte Rom og nød godt af Zoegas Omgang, kan nævnes Arkæologen FREDERIK MÜNTER (S. 869), den senere Sjællands Biskop, der opholdt sig i Rom 1784—87. Allerede fra Hjemmet havde han medbragt en arkæologisk Interesse, som næredes i Göttingen ved Heynes Forelæsninger. I Rom hørte han til den Kreds af Videnskabsmænd, som havde Adgang til Kardinal Borgias Hus. Ogsaa han havde begyndt som Numismatiker, anlagde selv en anseelig Møntsamling og førtes derigjennem dybere ind i det arkæologiske Studium. Hans største Betydning for Eftertiden maa søges i den Anvendelse, han gav sin Kundskabsfylde til Oplysning om den ældste kristelige Tid, saaledes at en kristelig Arkæologi som Videnskab kan siges grundlagt af ham i Tydskland ikke mindre end i Danmark, ligesom han var blandt de Første, der havde Øjet aabent for den nordiske Arkæologis kulturhistoriske Betydning. Blandt hans arkæologiske Skrifter maa fremhæves »Religion der Karthager« og »Antiquarische Abhandlungen« (1816), »Sinnbilder und Kunstvorstellungen der alten Christen« (1825) samt hans Rejseværk »Efterretning om begge Sicilierne«, 2 Dele (1788—90), der blev oversat paa flere Sprog og fandt megen Omtale i Datidens kritiske Blade. Ligesom Münter havde NIELS IVERSEN SCHOW studeret i Göttingen, hvis Universitet drog Alle til sig, og han var 1787—91 i Italien. Han blev senere Professor i Arkæologi og Filologi ved Kjøbenhavns Universitet og (1815) Professor i Kunsthistorie og Mythologi ved Kunstakademiet. Tildels paa Grund af den sidst-

Fr. Münter. N. I. Schow.

nævnte Stilling udgav han »Lærebog i Arkæologi for Videnskabsmænd og Kunstnere« (1815). Han var en ivrig Beundrer af Zoega og forfattede en Levnetsbeskrivelse, som blev trykt i Vidsk. Selsk. Skrifter. Han synes dog paa Videnskabens Omraade at have været noget Lignende som de Præster, der siges »at væve Kirkens Vadmel«. Neppe større Værd kan tillægges Torkel Baden (1765—1842), der ogsaa nød godt af Zoegas Vejledning i Rom og bl. a. skrev »Et kort Begreb af det græske Maleries Historie for Kunstnere« (1825).

En fremragende Arkæolog fik Danmark derimod i **Peter Oluf Brøndsted** (1780—1842). Efter at være bleven theologisk Kandidat kastede han sig i Forening med sin Ven, Filologen Georg Koës, over arkæologiske Studier, hvortil han var særlig forberedt ved sine fremragende Kundskaber i Oldsprogene. Med Statsunderstøttelse rejste han ud i 1803, studerede i Paris og Rom og drog endelig 1810 i Forening med Koës, tre Tydskere og to Englændere til Grækenland. Blandt disse kom — foruden Brøndsted — Stackelberg og Cockerell til at spille den største Rolle. Efter et kortere Ophold i Hjemmet foretog Brøndsted en ny Rejse til Syden, indtil han endelig fra 1832 til sin Død virkede i Hjemmet som Professor og Direkteur for Møntsamlingen. Livets Korthed og Arbejdsfeltets udstrakte Omraade tillod heller ikke Brøndsted at yde mere end værdifulde Begyndelser, som aldrig, hvor fortjenstlige de end ere, have kunnet direkte fortsættes, dels fordi han i sin rastløse Iver satte sig flere og større Maal, end han i sin korte Livstid overkom at føre igjennem, dels fordi nye Fund og nye Hjælpemidler have givet Videnskaben forandrede Synspunkter. Frugten af hans arkæologiske Studier fremtraadte i en Mængde Afhandlinger, hvoraf her kun kan fremhæves »*Voyages dans la Grèce*« (ogsaa paa Tydsk »Reisen und Untersuchungen in Griechenland«), 2 Hefter i Fol. og stor Kvart (1826—30), »*De cista ænea Præneste reperta*« (1834), »*The Bronzes of Siris*« (ligeledes paa Tydsk »Die Bronzen von Siris«) (1836—37), og endelig efter hans Død »Rejse i Grækenland 1810—13«, udg. af N. V. Dorph, 2 Dele (1844), og »Den ficoroniske Cista« med Kobbere, udg. af N. V. Dorph (1847). Medens Rejsebeskrivelsen, der oprindelig var meddelt som Forelæsninger under stor Tilstrømning af Tilhørere (1815—17), gav det

store Publikum en livfuld og aandrig Skildring af hans Rejse og de opsigtvækkende Fund, hvori han med sine Rejsefæller havde deltaget, gav han i sine andre Værker, særlig i »*Voyages*«, en videnskabelig Fremstilling, som ved filologisk Grundighed og aand-

PETER OLUF BRØNDSTED.

fuldt Syn paa Oldtidskunsten vil hævde sin Plads. Den første Afdeling omfattede hans egne Undersøgelser paa Øen Keos (Zio), den anden en indgaaende og omhyggelig Behandling af de parthenonske Metoper.

F. C. Petersen. F. C. PETERSEN (1786—1859), Professor i Filologi ved Universitetet, dyrkede, som det synes, Arkæologien udelukkende fra et litterairt Synspunkt, men hans »Almindelig Indledning til Arkæologiens Studium«, et stort Oktavbind (1825), som, med Tillæg og Rettelser af Forf. selv, udkom paa Tydsk (1829), var saavel i Danmark som i Tydskland i lang Tid det mest omfattende propædeutiske Værk i dette Fag.

Indtil det Tidspunkt, hvorved dette Værk standser, har det Ussing. saa godt som alene været Professor J. L. USSING, der dyrkede den

græsk-romerske Arkæologi fra et filologisk-videnskabeligt Synspunkt; navnlig er det Parthenon, som denne Forf. har gjort til Gjenstand dels for oplysende Skildringer i sine Rejseerindringer og i flere Afhandlinger, dels for selvstændig Granskning lige til den allernyeste Tid, for Størstedelen udgivne af Videnskabernes Selskab. Medens det var et nærmest filologisk Arbejde over de græske Vaser, hvormed Forf. begyndte sin Bane (skrevet som Doktordisputats), har han senere behandlet disse mærkelige Oldtidslevninger saavelsom andre af Oldtidens Kunstminder fra et mere kunsthistorisk Synspunkt i forskjellige Monografier. Navnlig har Arkitekturen været Gjenstand for Ussings Studier, hvorom ikke alene de nævnte Parthenons-Afhandlinger bære Vidne, men særlig hans som Festskrift udgivne »Den græske Søjlebygnings Udvikling« (1894). Ved Siden deraf har han i sine Rejsebeskrivelser: »Rejsebilleder i Syden« (1847), »Griechische Reisen und Studien« (1857), »Fra Hellas og Lilleasien« (1883), »Nedre-Ægypten« (1889), »Pergamos« (1897), givet populaire Skildringer af Oldtidskunstens Hjem, der ligesom lægger Livsvarmens Kjød og Blod omkring Videnskabens strengere, mere skeletagtige Fremstillinger, og bl. a. faae hans Skildringer af det sjeldnere berejste Thessalien gjennem det livlige Billede, de oprulle, ligefrem videnskabelig Betydning. I arkitekturhistorisk Henseende maa for Oldtidens Vedkommende ogsaa fremhæves Arkitekten, Professor L. FENGER's monumentale Værk »Dorische Polychromie« (1886). L. Fenger.

Fra kunsthistorisk Synspunkt ere forskjellige Momenter af Oldtidens Kunst ogsaa behandlede af JULIUS LANGE, 1838—1896, (»Om en Række antike Figurer« o. s. v., 1869, »Den antike Malerkunsts Levninger«, 1884, »Det ioniske Kapitæls Oprindelse«, 1877, o. fl.) i mindre Afhandlinger. Af det store Værk, hvorpaa han arbejdede i de sidste tyve Aar af sit Liv, naaede han selv kun at se Begyndelsen udgivet: »Billedkunstens Fremstilling af Menneskeskikkelsen i dens ældste Periode indtil Højdepunktet af den græske Kunst« (1892); heri har han givet et paa udstrakt Lærdom og stringent videnskabelig Tænkning grundet værdifuldt Bidrag til hele Oldtidens Kunstarkæologi, særligt var det heri han fremsatte den »Frontalitetslov«, der har gjort hans Navn bekjendt langt ud over Danmarks Julius Lange.

Grænser, og viste det som gjældende Lov for al primitiv Kunst, at dens Figurer ligesom afstives af Midtlinien, saa at de vel kunne bøjes frem og tilbage, men ikke til Siderne. Efter hans Død er 2. Bind om selve »Højdepunktet« (Phidias og Polyklet) udgivet 1898 af Dr. C. Jørgensen og de ufuldendte Manuskripter til »Menneskefigurens Kunsthistorie« i alle følgende Perioder 1899 af P. Købke. I talrige Exkurser, som slutte sig til Værkets Hovedtanke, har han behandlet forskjellige kunstarkæologiske Enkeltspørgsmaal. — Tidligere havde Oldtidens Vasemaleri været behandlet af den nys nævnte Brøndsted i flere Monografier, og S. BIRKET SMITH, som senere har opgivet Arkæologien for Bibliothekar-Virksomhed og Syssel med Nordens Historie, har i »De malede Vaser i Antikkabinettet« (1862) givet en arkæologisk-videnskabelig Oversigt over de ikke ubetydelige Skatte, den danske Antik-Samling i saa Henseende rummede. Endelig maa her nævnes Prof. J. L. Heibergs smukt skrevne lille Bog: »Attiske Gravmæler« (1895) og C. Jørgensens Doktordisputats »Arkaiske Kvindeskikkelser«.

JULIUS LANGE.

Numismatik.

Som allerede nævnt havde Oldtidens Numismatik indsigtsfulde Dyrkere i Zoega, der ved sit Ophold i Udlandet kun fik Lejlighed til at virke for den danske Møntsamling ved Indkjøb, ikke ved dens Ledelse, og Brøndsted, der fra 1832 var Direkteur for denne Samling og deltog i dens Ordning. Hans Forgænger som Direkteur var Christian Ramus (1765—1832), der forfattede en udførlig latinsk Fortegnelse over de antike Mønter i den danske Samling (1816) og behandlede andre numismatiske Spørgsmaal, vedrørende ældre og nyere Tid, i særskilte Afhandlinger. Samtidig med og efter Brøndsted virkede Oldgranskeren Chr. J. Thomsen

og O. Devegge, der begge vare ansete Møntsamlere, ved den kgl. Samling uden dog at have forfattet andre Skrifter i Retning af Oldtidens Numismatik, der fortjene Opmærksomhed, end Fortegnelser over forskjellige Samlinger. Thomsen efterfulgtes som Direkteur af Arkæologen C. L. Müller, der ved sine Afhandlinger om »Den macedoniske Konge Philip II's Mønter« (for Doktorgraden 1855), »*Numismatique d'Alexandre le Grand*« (s. A.), »*Numismatique de l'ancienne Afrique*« (1860—62 og Suppl. 1874) og flere andre Afhandlinger vandt, ogsaa i Udlandet, et højt anseet Navn som Numismatiker, medens han paa Arkæologiens andre Omraader mere har indskrænket sig til at vise sin Dygtighed i praktisk Retning, navnlig som Direkteur for Antiksamlingen og Inspekteur ved Thorvaldsens Museum, hvis temmelig anseelige arkæologiske Samlinger blev ordnede og beskrevne af Müller.

Under de nævnte C. J. Thomsen og C. L. Müller har Direkteur Chr. Fred. Herbst, ved Siden af udstrakt Musæumsvirksomhed i andre Retninger, været dem i mange Aar en grundig og paalidelig Medhjælper i numismatisk Retning. ligesom han efter Müller har overtaget Direktoratet for Møntsamlingen, men han har kun nedlagt faa Spor af sin rige Viden i enkelte mindre Afhandlinger i Oldskriftselskabets Tidsskrifter. P. Chr. Hauberg, der tidligere var Maler, kastede sig omtrent fra 1880 over Numismatikens Studium, blev 1885 ansat ved Møntsamlingen (1887 Insp.), men har fortrinsvis sysselsat sig med Middelalderens Mønter, hvorom han i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed« har skrevet flere værdifulde Afhandlinger.

Ogsaa ved de Forfattere, som have skrevet over Kunsthistorie i Danmark, er det nødvendigt at gaa noget tilbage i Tiden. Kammerherre og Amtmand August Hennings (1746—1826) skrev i Anledning af den anden »Salon«, d. v. s. Udstilling af Medlemsarbejder i Kunstakademiet, en »*Essay historique sur les arts et sur leur progrès en Danemarc*« (1778). Det er en lille Bog paa 150 Sider, hvoraf omtrent den første Trediedel optages af almindelige Betragtninger, begyndende *ab ovo* med Oldtidens Kunst, indtil han endelig Side 53 havner i Danmark ved de franske Kunstnere Saly og Jardin, som dengang nylig havde virket her, saaledes at han først paa de sidste 80 Sider kommer til at tale om egenlig dansk Kunst. Ikkedestomindre er Bogen, hvori man føler den dan- **Kunsthistorie.**

nede Mand efter Tidens Lejlighed, baade fra Stoffets og Dommenes Side af Betydning for dansk Kunsthistorie, ligesom den i Virkeligheden er det første Forsøg deri.

Kort efter udkom Sandvigs »*Collectanea*«, trykte i »Nye Samlinger til den danske Historie«, IV, S. 1—134, hvilke, som Navnet viser, ikke var en ordnet Historie, men Samlinger til et Kunstnerlexikon, saa fuldstændige som Tid og Omstændighed tillod ham. De ere imidlertid saa godt som et Kildeskrift for en Mængde Kunstnernavnes Vedkommende i forrige Aarhundrede. Disse Samlinger dannede ogsaa Hovedgrundlaget for »Maler-, Billedhugger-, Kobberstik-, Bygnings- og Stempelskiærer-Kunstens Historie o. s. v.« (1811) af N. H. Weinwich (1755—1829). Denne Mand, der var i flere ansete Stillinger, bl. a. som Bibliothekar ved Kongens Haandbibliothek, synes at have havt en varm Interesse for Kunst, hvorvel hans Indsigt ikke svarede til hans Iver. Trods sine Brøst er hans Kunsthistorie ikke uden Fortjeneste for den ældre Tids Vedkommende. Han forstod bedre at ransage Arkiver end at se paa Kunstværker, og den Del af hans Oplysninger, som hvile paa arkivistisk og litterair Granskning, har havt sit Værd som forberedende Vejledning. Paa Arkivstudier hvile ogsaa de topografiske Arbejder, han udførte (Stevns Herred, Lygumkloster Amt i »Danske Atlas« m. m.), medens hans saakaldte raisonnerende Fortegnelser til forskjellige Kunstsamlinger kun have historisk Interesse som Inventarier over bortsolgte eller omordnede Samlinger. Et i hans Alderdom sammenskrevet Dansk, Norsk og Svensk Kunstnerlexikon er kun et tarveligt Uddrag af hans ældre Værk, hvori de svenske Artikler ere tagne af trykte Kilder, og har ikke større Betydning end »Artistiske Bidrag« (1818) af J. C. Spengler (1767—1839), der af forskjellige mest udenlandske Værker fremdrager Forglemmelser i Weinwichs Kunsthistorie. Større Værd, ialfald som et historisk Aktstykke, har hans store Katalog over den kgl. Malerisamling (1827), medens hans i kunsthistorisk Henseende betydeligste Arbejde, en udførligere supplerende Fortegnelse over Malerisamlingens Billeder, kun bevares i Haandskrift. Ved de Oplysninger, den giver om de enkelte Billeders Erhvervelse og Restauration, er den en vigtig Kilde til Malerisamlingens Historie. Tilligemed P. O. Brøndsted, Maleren J. L. Lund og Lithografen Major N. B. Krossing deltog han i Udgivelsen af et lithografisk Billedværk over den kgl. Maleri-

samling, hvoraf kun 7 Hefter udkom (1831—36). Væsenlig i Sandvigs Aand fortsatte Statistikeren Frederik Thaarup Samlinger til et dansk Kunstnerlexikon, som efterhaanden tryktes i »Kbhvns. Skilderie«, i »Dagen« og i »Kopenhagener Kunstblatt«.

Størst Betydning i kunsthistorisk Henseende har **Niels Laurits Høyen** (1798—1870), som, efter en længere Studierejse i Udlandet, 1829 udnævntes til Professor i Historie (derunder Kunsthistorie) og Mythologi ved Kunstakademiet og i 1839 til Inspekteur ved den kgl. Malerisamling. Senere fik han Titel af Direkteur, ligesom han ogsaa i 1856 kaldedes til at holde kunsthistoriske Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet. Med ualmindelige Gaver for det mundtlige Foredrag, en altid lydig Hukommelse og en overordenlig Kundskabsmasse samlede han, navnlig som Universitetslærer, en talrig og begejstret Tilhørerkreds om sine Forelæsninger over almindelig Kunsthistorie. Men hvor fængslende det mundtlige, frie Foredrag end var, naar han, omgiven af Kunstværker, med sit Smil og en talende Haandbevægelse ikke mindre end med de livligt strømmende Ord kastede sin smittende Henrykkelse som et Fyrværkeris Stjerneregn udover den lyttende Kreds: til Gjengivelse endog af den hengivneste Discipel egnede det sig ikke. Et Forsøg med at udgive hans Forelæsninger over Rafael (ved H. R. Baumann, 1875) gav en hæderlig Forestilling om hans Kundskabsrigdom og Opfattelse, uden at det, der havde givet det mundtlige Foredrag dets betagende Magt, kunde siges at være kommet med, og Forsøget gjentoges heller ikke. Derimod virke, i de efter Høyens Død udgivne »Skrifter« (ved J. L. Ussing, 1871—76), de der meddelte Høyen.

NIELS LAURITS HØYEN.

Forelæsninger og Foredrag stærkere paa Læseren, maaske fordi d for Størstedelen ere gjengivne efter hans egne efterladte eller efte stenografiske Optegnelser, men vistnok snarere fordi Stoffet i den har mere af Nyhedens Interesse.

Medens Forelæsningerne i overvejende Grad omhandled Verdens-Kunst fra ældre og nyere Tider, helligedes Høyens egenlig skriftlige Forfatterskab meget mere, ja næsten udelukkende vor Fædrelands Kunst og Kunstminder. Paa dette Omraade maa ogsa hans blivende Fortjeneste søges i den varme Uegennyttighed, hvor med han søgte at værne om og fremdrage ethvert Minde af kunst nerisk Værd fra ældre og nyere Tid i Danmark. Omtrent samtidig med sin Ansættelse ved Kunstakademiet havde han faaet det Hverv at undersøge de omkring i Landet værende Kunstminder og gjøre Forslag til deres Bevaring, hvor dette var nødvendigt. Hertil kom i 1831 en Bevilling af 400 Rdl. aarlig af de offentlige Fonds med Forpligtelse til at skrive Danmarks Kunsthistorie, en Forpligtelse, han ikke naaede at opfylde, da han aldrig følte sig oplagt til at sætte Pen til Papiret til et større Værk. Men hans talrige Rejser i Indlandet havde det store Gode, at de Rester, som Tidernes Ugunst havde levnet af middelalderlig Kunst, med større Omhu bevaredes, efter Omstændighederne paa Stedet selv eller ved Optagelse i Samlinger, medens man efter den Tid lige til den Dag idag med voxende Iver og Indsigt har søgt at fremdrage hidtil skjulte Kunstminder, saaledes som de i en Mængde Kirker fundne overkalkede Malerier. Størstedelen af de Minder, der skulde fredes, tilhørte kirkelig Kunst, enten Maleri og Plastik hørende til Kirkerne, eller selve Bygningerne, og Bestræbelsen herfor fremkaldte ganske naturligt litteraire Arbejder derover. Blandt disse indtage Høyens om end kortfattede Arbejder en fremragende Plads. De tryktes dels i forskjellige Tidsskrifter, dels i de af ham i Forbindelse med flere andre Mænd udgivne »Danske Mindesmærker«, i 2 Bind Folio, en Række omhyggelig udførte Gjengivelser af de vigtigste danske Kirker, med Texter, foruden af Høyen, ogsaa af Worsaae og J. Kornerup. Hertil sluttede sig de fortjenstfulde Arbejder af Jakob Helms over Ribe Domkirke (1870) og af J. Kornerup over Roskilde Domkirke (1877). Som Frugt af sine Forarbejder til sit store Værk udgav Helms nogle Undersøgelser af Tufstenskirker i Omegnen af Ribe, af Nørrejyllands Granitkirker og (1894)

et stort og betydningsfuldt Værk »Danske Tufstenskirker«, hvis Opmaalinger ere udførte af Arkitekten, Professor H. B. Storck. Ved Høyens Virksomhed maa tillige nævnes hans fortrinlige Udgave af Harsdorffs Bygninger, bekostet af »Selskabet for Nordisk Kunst«, hans overvejende Indflydelse paa Ombygningen af Viborg Domkirke, hvorom en af hans Afhandlinger drejer sig, og endelig hans Forslag til Restaurationen af Lunds Domkirke. Høyens efterladte Notitser, navnlig fra hans Rejser i Indlandet, bevares i Nationalmusæets Arkiv og ville yde fremtidige Granskere et værdifuldt Materiale. Han har ogsaa Del i Stiftelsen af Kunstforeningen, som maa nævnes her, da denne Forening i nogle Aar udgav »Dansk Kunstblad« (1836—38), redigeret efterhaanden af Chr. Winther og F. C. Hillerup, og da den har ydet et mere statistisk Bidrag til dansk Kunsthistorie i »Kunstforeningen i Kbhvn., dens Historie og Virksomhed«, oprindelig forfattet af Prof. Abrahams (1864), senere fortsat af de følgende Bestyrelser.

En Samtidig af Høyen, Just Matthias Thiele (S. 419), har store Fortjenester af Kobberstiksamlingens Ordning, saavelsom af Thorvaldsens Levnet, om end hans udførlige Levnetsbeskrivelse (baade med Th s »Værker«, 1831—50, og i Oktav, 1851—56) mere ere rige Materialsamlinger af Aktstykker dertil end nogen sand Livsskildring. Sin Adgang til Kunstakademiets Arkiv benyttede han til at skrive Akademiets Historie til 1772, som han imidlertid paa en noget søgt Maade knyttede sammen med Tilblivelsen af I. F. J. Salys Rytterstatue af Frederik V. Thiele.

Senere har M. Hammerich brugt det i Thieles Levnetsbeskrivelse tilstedeværende Materiale til en populair Fremstilling af Thorvaldsen som Kunstner og Menneske (1870), medens Franskmanden Eugène Plon i et smukt udstyret Værk (1867) har været nærmere ved at give en virkelig fyldig Fremstilling af Thorvaldsens Liv og Virksomhed. Hertil slutter sig samme Forfatters »*Le sculpteur danois V. Bissen*« (1870). Paa Grundlag af Thieles Samlinger skrev ogsaa Ph. Weilbach en kunstæsthetisk Text til Thorvaldsens Værker, udgivne i Fotografi (1869—75). I den nyere Tid har J. Lange i sin Bog om »Sergel og Thorvaldsen« (1886), der er et enkelt Led af hans ufuldendte Værk om »Menneskeskikkelsen«, givet et fortrinligt Bidrag til en æsthetisk Værdsætning

af Thorvaldsens Kunst, medens den ellers som Litteraturhistoriker bekjendte Sigurd Müller som Text til et nyt Pragtværk over Thorvaldsens Værker har givet en livlig Gjenfortælling af hans Levnet. En stærkt illustreret Oversigt over Thorvaldsens Værker skyldes endelig M. Galschjøt. Til Behandlingen af Thorvaldsens Historie slutter sig det af Chr. Bruun (S. 964) og L. Fenger paa et grundigt Kildestudium hvilende, med Kyndighed og Smag gjennemførte store Værk »Thorvaldsens Museums Historie« (1892), medens det jo tillige er et betydningsfuldt Mindeskrift over dets Bygmester, den i sin Manddomsalder bortdøde G. Bindesbøll.

Bygningskunst.

Bygningskunstens Historie i Danmark har i Tilslutning til de ovennævnte Værker fundet ikke faa flittige Dyrkere, om end mange af deres Afhandlinger maa søges i Tidsskrifter, især i Oldskriftselskabets Organer. En af de første, som sluttede sig til Helms i Studiet af Kirkebygningens Kunst i Danmark, var Arkitekt F. Uldall, der allerede i 1867 rejste Spørgsmaalet om »Danske Landsbykirker og deres Istandsættelse«, hvortil senere er kommet et større Billedværk over Sallinglands Kirker (1ste Afd. 1884, medens 2den Afd. først udkom 1893 ved Arkitekterne H. B. Storck og V. Koch). Senere har Uldall skrevet »Om Vinduerne i de jydske Granitkirker« (1894), medens han i den nyeste Tid har gjort de ældre Kirkeklokker til Gjenstand for et indgaaende Studium. Samtidig tog den nylig nævnte J. Kornerup fat med sine Afhandlinger om »Gumløse Kirke i Skaane« (1866) og »Om den tidligere Middelalders Trækirker« (1869) og fortsatte — foruden med det nævnte større Værk om Roskilde Domkirke — med en Række mindre Afhandlinger, hvoriblandt kan fremhæves »Gamle danske Landsbykirker med Tvillingtaarne«, »Om nogle i danske Kirker opdagede Kalkmalerier«, »Om Christus paa Korset, Menneske- og Dyreskikkelser i Middelalderen« o. fl. Medens Forfattere fra andre af Kunsthistoriens Omraader ogsaa behandle disse Emner, som naar Ussing skriver om »Ledøje Kirke« eller naar Lange optager Spørgsmaalet »Om Roskilde Domkirkes Alder og Stil« til ny og fortræffelig Behandling, bearbejder Arkitekten, Professor J. B. Løffler et nyt Felt i sine Værker om middelalderlige Gravstene og Gravmæler i Roskilde, Sorø og Ringsted, medens han i sine Værker om »Danmarks Kirkebygninger i Middelalderen« (1883) og i »Sjællands Stifts Landsbykirker«

(sammen med Arkitekt Clemmensen) samt nogle mindre Afhandlinger, bl. a. om »Bergen Klosterkirke paa Rygen« giver Bidrag til det her omtalte kunsthistoriske Omraade. Sammen med J. Lange havde han allerede 1880 udgivet et interessant Værk om »Reliefferne over Chorstolene i Roskilde Domkirke«. P. Købke har endelig i en lille Bog »De danske Kirkebygninger« (1883) givet en lettere kunsthistorisk Oversigt over de vigtigste Kirker. Bygningskunstens Historie i en senere Tid har F. R. Friis behandlet i »Samlinger til dansk Kunsthistorie« (1872—78), »Frederiksborg Slot«, »Gjentofte«, »Trefoldighedskirken i Christiansstad«, medens han i de paabegyndte »Bidrag til dansk Kunsthistorie« (1.—2. H.) ogsaa kommer ind paa andre Kunstfag. En anden senere Tid har F. J. Meier gjort til Gjenstand for Arkivforskning i »Fredensborg« (1880) og »Marmorkirken« (1883). Sidstnævnte Emne er ligeledes behandlet af F. Meldahl i hans Skrift »Die Frederikskirche zu Kopenhagen« (1897), og samme Forfatter skyldes desuden et ligeledes paa Tydsk skrevet Værk om Renaissancens Mindesmærker i i Danmark (1888).

Billedhuggerkunstens Historie har fundet færre Dyrkere. Foruden de ovenfor omtalte Værker om Thorvaldsen og Bissen, foreligger kun indenfor Tidsgrænsen to Kunstnerbiografier, F. J. Meiers »Wiedewelt«, skreven som Doktordisputats (1877) og omfattende tillige en Del af Kunstakademiets Historie, og den som ung afdøde Kunsthistoriker V. Freunds »Hermann Ernst Freunds Levned« udgivet (1883) efter Forfatterens Død ved H. R. Baumann. Herunder kan dog ogsaa nævnes V. Bergsøe (S. 458) »Danske Medailler og Jettons« (1893). Skulptur.

En Række Monografier af J. Lange, væsenlig af kritisk Indhold, dels over dansk dels over fremmed Kunst, ere samlede i »Nutidskunst« (1873) og »Billedkunst« (1884), medens Ph. Weilbach ved historiske Skildringer af danske Kunstnere i Tidsskrifter eller særskilt (»Kunst og Æsthetik« 1870), og endelig samlede til et større Hele i »Dansk Kunstnerlexikon« (1877—78, paany omarbejdet til »Nyt Dansk Kunstnerlexikon« 1895—97), har ydet Bidrag til Danmarks Kunsthistorie i Almindelighed. F. Beckett har som Doktordisputats behandlet Renaissancen og Kunstens Historie i Danmark (1897). Kunstlitteratur.

Kunsthistorikeren Karl Madsen, »Japansk Malerkunst«, »Hollandsk Malerkunst« I (1890), »Studier i Sverig« (1892), E. Hannover: Watteau (1888), F. Beckett: Florentinske Kunstnere (1897), o. fl. Om de saakaldte grafiske Kunster, d. v. s. Kobberstik, Lithografi, Træsnit, har man theoretiske Værker af N. B. Krossing: »Stentrykkerikunsten« (1827) og af G. F. Ursin: »Formskærerkunsten og Kobberstikkerkunsten« samt »Lithografien eller Stentrykkerkunsten« (1844). E. Bloch har skrevet en Vejledning for Besøgende i den kgl. Kobberstiksamling (1881) og »Blade af Kobberstikkunstens Historie« (1879). Endelig har G. Hetsch, der var Professor ved Kunstakademiet, skrevet dels nogle mindre Afhandlinger om Tegnekunst og Kunstindustri, dels en Vejledning i Perspektiven (1839 og 1851).

Et »Kunstblad« er redigeret af Karl Madsen 1888, et andet af E. Hannover 1898; f. T. udgives Maanedsbladet »Kunst« af Alfred Jakobsen. »Tidsskrift for Kunstindustri«, under Redaktion af C. Nyrop, havde den respektable Levetid fra 1885 til 1899.

NORDISK ARKÆOLOGI.

Af Dr. phil. **Sophus Müller.**

Fra Saxos og Svend Aagesens Dage have næsten Alle, som syslede med Fædrelandets Fortid, havt Opmærksomheden henvendt paa Betydningen af de bevarede Oldsager og Mindesmærker som Kilder til Kundskab om den fjerne Oldtid; men et egenligt Studium af disse Fortidsminder begyndte først med det 19. Aarhundrede, og selv da behøvedes der en 30-aarig forberedende Periode, før den forhistoriske Arkæologi kunde skille sig som et selvstændigt Fag fra den almindelige historiske Forskning. Det var dengang den hele lærde Kreds af Granskere i Fædrelandets Historie, Sprog og gamle Litteratur, som begyndte at forme den nye Videnskab. Med Alvor og Flid optog de Arven af Alt, hvad der var samlet i Løbet af de foregaaende Aarhundreder, og med varm Begejstring

1. Periode. Forberedende Stadium.

stræbte de fremad paa de nye Veje; men desuagtet blev dett kun et forberedende Stadium, der snart skulde staa som fuld stændig overskredet.

I det første Tiaar af det 19. Aarhundrede ligge imidlerti Spirerne til hele den senere Udvikling. Højst mærkeligt er det med hvilken Sikkerhed man dengang tegnede Omridset af en Videnskab, hvis Indhold man endnu kun kunde ane. R. Nyerups »Oversyn over Fædrenelandets Mindesmærker fra Old tiden«, 1806, (4. Bind af »Hist. statist. Skildring« o. s. v.) inde holder under Form af en Plan for et »Nationalmuseum«, i Lighed med et kort forud oprettet Museum i Paris, en Udsigt over hele det dengang foreliggende Stof af Oldsager, og paa samme Maade er E. C. Werlauffs »Udkast til den nordiske Arkæologis Historie« o. s. v. (Skand. Litter. Selsk. Skr. 1807) egenlig en Anvisning til det forhistoriske Studium. Dobbelt maa man anerkjende den Klarhed og Kraft, hvormed der her bliver fordret et videnskabeligt Eftersyn af alle Mindesmærker omkring i Landet, naar Forholdene vare saadanne, at Forf. maatte tilføje: »maaske bliver det ligesom det af Prof. Nyerup projekterede Nationalmuseum kun et *pium desiderium*«. Af en lignende Betydning er Finn Magnusens Forsøg paa for første Gang at give en samlet Fremstilling af vor Arkæologi. Naar hans »Bidrag til nordisk Arkæologi«, 1820, skrevet efter Forbillede af nylig udkomne Skrifter i Sverige og Tydskland. kun rækker lidet tilbage over Oldtidens Slutning, og naar han væsenlig nøjes med skriftlige Kilder, da er Skylden sikkert ikke hans. Som sine Samtidige seer han klart, hvad det skorter paa, og henviser fuld af Fortrøstning »til det nyoprettede Museum, hvori Eftertiden vil kunne opvise en i sit Slags aldeles mageløs Samling, som upaatvivlelig vil sætte i Stand til at behandle nordisk Arkæologi som en systematisk Videnskab, hvis Sammenhæng og fulde Værd man endnu ikke tydelig kjender«.

Med dette Syn for Arkæologiens Midler og Maal skred man dengang til Oprettelsen af de arkæologiske Institutioner, som siden uafbrudt have virket. Man begyndte ogsaa nøjere at undersøge Landets jordfaste Mindesmærker, tilskyndet ved det fra Udlandet givne Exempel, hvor der fra Slutningen af det 18. Aarhundrede ved Rejser i de gamle Kulturlande var vundet saa rigt et Udbytte

for de klassiske Studier. Paa samme Maade opsøgtes nu de sagnhistorisk mærkelige Punkter i vort eget Land. »Rejser! Rejser!« lyder det, »er den kundskabgridske Oldgranskers første og sidste Raab«. Münter minder om, at »man har gjort Rejser i Hobetal for at studere og beskrive det Lokale af Troja«, og tilskyndes heraf til at undersøge det gamle Lejre (Skand. Litter. Selsk. Skr. 1805); Finn Magnusen beskrev med ungdommelig Varme sin Rejse til Jellinge (1821), og Werlauff forfattede en historisk-antikvarisk Beskrivelse af Samsø (Antiqv. Ann. 1812). Men Bogstudierne spillede endnu en større Rolle end Iagttagelsen af selve Monumenterne, og Werlauff undlod ikke at udgive sin Beskrivelse, skjøndt han ved Modvind var bleven forhindret i det paatænkte Besøg paa den sagnrige Ø.

Blandt de talrige Behandlinger af arkæologiske Emner, som dengang saae Lyset, har Lidet eller Intet havt et blivende Værd; det er Alt i høj Grad præget af, at man sysler med Studier, som endnu ere i deres første Begyndelse. Arkæologien er kun en Bisag for Mænd, hvis egenlige Virksomhed falder under andre Videnskaber, og den arkæologiske Undersøgelse danner oftest kun et Anhang uden organisk Forbindelse med det øvrige Arbejde. I Werlauffs Fremstilling af »Ravhandelens Historie« og af »Nordboernes Skik at brænde og begrave deres Døde« er det arkæologiske Stof indflettet i rent historiske Skrifter. Vedel-Simonsen, der gjorde sig fortjent af vore Oldsager baade som Forfatter og som Samler, var først og fremmest Historiker. I Finn Magnusens »Runamo« er det den sproglige Undersøgelse, som giver Anledning til indgaaende at behandle Mindesmærkerne. Undertiden er Undersøgelsen vel rent arkæologisk; men af det endnu saa utilstrækkelige Stof kunde der ikke vindes Resultater af virkeligt Værd, og selv i et rigtigt anlagt Studium som W. H. F. Abrahamsons »Thors Hammers Tegn« (Skand. Litter. Selsk. Skr. 1810) maatte Manglerne dækkes ved grundløse Antagelser. Dette ligesaa meget som utilstrækkelig Erfaring i Undersøgelsen gjorde, at P. E. Müllers lærde Skrift om Guldhornene (1804), der kronedes med Videnskabernes Selskabs Pris, blev fuldstændig forfejlet. Mangelen af selv den simpleste Inddeling af Stoffet træder frem overalt og medfører en mærkelig Sammenblanding af det mest Forskjelligartede, som f. Ex. i B. Thorlacius's »Bemærkninger over

Hedenolds Høje og Stensætninger« (Skand. Litter. Selsk Skr. 1809). »Uden ved bestemte Klasseinddelinger at foregrib Nogens Dom lader han Monumenterne selv tale, og Enhver kan d efter det Indtryk, som de have gjort paa ham, tildele dem de efter hans Tykke mest passende Benævnelse«. Ligesaa betegnend er den samme Forfatters Bevisførelse for »at de i Gravhøjene fore fundne Ting ikke ere Andet end religieuse Symboler paa de tordnende Guds Vaaben« (Skand. Mus. 1802, 4). Og dette var det der af R. Nyerup hilsedes »som den ved den heldigste Kombi nationsgave frembragte Opfindelse, den grundige Udvikling og lærde Bestyrkelse af en Hypothese . . . ., som intetsteds var bragt til den Grad af antagelig Vished«.

De nationale Oldsager vare i denne Periode hjemfaldne til Enhver, der beskjæftigede sig med de svundne Tider hjemme eller ude. Godt og upaalideligt Stof findes blandet mellem hinanden, løse Gisninger og vilde Forklaringer ere hyppigere end Bemærkninger af nogen Betydning. Undersøgelsens Udgangspunkt var væsenlig de skriftlige Kilder, og naar man søgte at trænge tilbage over Oldtidens sidste Tid, da mødte man den store dunkle »Fortid«, som Nyerup kaldte den første Sal i sit Nationalmuseum. Der skulde man hensætte alle Sager fra den forkristelige Tid, »der saa uendeligen vigtige de end ere for Oldgrandskeren, dog ikke afgive Stof nok til en sammenhængende Historie«. »Alt det, som er fra den ældste Hedenold, svæver for os som i en tyk Taage, i et umaadeligt Tidsrum. Vi veed, at det er ældre end Kristendommen, men om det er nogle faa Aar eller nogle hundrede Aar — ja maaske over tusinde Aar — ældre, det er moxen lutter Gisninger.«

2. Periode. Thomsens Tid.

Et nyt og selvstændigt Studium af vore Oldsager og Mindesmærker begyndte med **Christian Jürgensen Thomsens** Virksomhed (f. 1788, d. 1865). Det var en ulærd Mand, en Autodidakt, der ved sin Opdragelse var bestemt for det praktiske Liv, som brød med det gamle Bogstudium og endelig begyndte umiddelbart at undersøge selve de bevarede Fortidslevninger og at betragte dem som selvstændige historiske Kilder. Men at han herved kunde lægge den første Grund for vor Tids Arkæologi, beroede paa, at han var en original Begavelse. Han havde et sjeldent fint og kunstforstandigt Øje, og denne energiske Skaber og utrættelige Forøger af vore historisk-arkæologiske Museer blev efterhaanden til sin Tids

første Kjender af al Art af Kunst. Thomsen skrev kun lidet; han havde Talent som Samler og genial Forstaaelse af vore Oldtidslevninger, men han var hverken Videnskabsmand eller Skribent. Foruden en Række Museumsarbejder, væsenlig af beskrivende Art, fremkomne i Oldskriftselskabets Skrifter fra 1820 af, har Thomsen i »Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed«, 1836, givet en »Udsigt over Mindesmærker og Oldsager fra Nordens Fortid« og i Nordisk Tidsskrift 1832 en Klassifikation af Stenoldsagerne. Det er navnlig disse to Smaaskrifter, der betegne den forhistoriske Arkæologis store Fremskridt under Thomsen, idet der her for første Gang er fremsat en kronologisk Inddeling af de store forhistoriske Tidsrum. Dette blev et nyt og fast Udgangspunkt for Studierne, ikke blot i Norden, men overalt i Udlandet, hvorfor Opstillingen af »Tredelingen« (Sten-, Bronze- og Jernalderen) kan siges at betegne Begyndelsen til den egenlige forhistoriske Arkæologi.

C. J. Thomsen.

Stofsamlinger og Beskrivelser.

Den Periode, gjennem hvilken Thomsen virkede for Indsamlingen af Stoffet og Udviklingen af Museet til en stor Samling, som i sig bar Fortsættelsens Mulighed, er ligeledes i Litteraturen betegnet ved omhyggelige Stofsamlinger og ved beskrivende Arbejder. Det egenlige Oldsagstudium blev nu dyrket af Fagmænd, der vare knyttede til de arkæologiske Institutioner. Fra J. B. Sorterup (f. 1815, d. 1849) foreligger der flere mindre Behandlinger af vore Oldsager. C. F. Herbst (f. 1818) beskrev mellem 1848 og 1866 en Række forskjellige Fund, og lignende Skrifter, samt et større Museumsarbejde (»Oplysende Fortegnelse« o. s. v., 1859), bleve udgivne af V. Boye (f. 1837, d. 1896). Men mange Andre medvirkede ved efter deres Lejlighed at indsamle Iagttagelser til

En egenlig videnskabelig Retning fik den forhistoriske Forskning først ved **Jens Jakob Asmussen Worsaae** (f. 1821, d. 1885). Han var den Første herhjemme, som fra sin tidligste Ungdom af udelukkende hengav sig til arkæologiske Studier, medens gjentagne Rejser til Udlandet gav ham en videre og alsidig Uddannelse. Hans rigt begavede Natur var i en sjelden Grad anlagt just for arkæologisk Forskning: han havde et sikkert Øje, levende historisk Sands og genial Kombinationsevne, og hans store Arbejdskraft, hans lette Pen og smukke Behandling af vort Sprog gjorde ham til en frugtbar og tiltalende Skribent. Som Docent ved Universitetet og senere, efter Thomsens Død, som Styrer af vore nationale arkæologiske Institutioner havde han Anledning til uafbrudt at sysle som Forsker og Forfatter. Worsaae vandt sig et Navn allerede ved sit første større Arbejde »Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhøje«, 1843. Man anerkjendte i lige høj Grad Stofsamlingen, Behandlingen og Fremstillingen i dette Skrift, der løste den Opgave, som Finn Magnusen forgjæves havde stillet sig: at give en samlet Udsigt over den forhistoriske Arkæologi. En lignende Opsigt vakte de Sejre, som Worsaae ligeledes i sin første Ungdom vandt over den ældre litterair-arkæologiske Skole ved Skrifterne »Hvorvidt kan man antage, at det i Haraldskjær Mose, 1835, opgravede Liig er den norske Dronning Gunhildes?« (Hist. Tidsskr. 1842) og »Runamo og Braavalleslaget«, 1844, og ved Polemiken med Prof. P.-A. Munchs uheldige Theori om Nordens ældste Befolkningsforhold (1849).

3. Periode. Worsaaes Tid.

J. J. A. Worsaae.

en stor Betydning som folkelig Forfatter, idet han altid henvendte sig til den store Læsekreds og ikke forsmaaede at benytte populaire Tidsskrifter og illustrerede Blade til talrige mindre Meddelelser. Det staaer i Samklang hermed, at hans Forfattervirksomhed havde et stærkt patriotisk Præg; i Krigsaarene 1848—50 behandlede han Emner, der havde en særlig national Betydning (»Om Danebrog«, »Danevirke«, »Jyllands Danskhed«), og ogsaa senere syslede han med Forkjærlighed med Slesvigs Oldtid og med Vikingetiden, hvorfra vi have Minder »saa stolte og lysende, at de maa regnes for nogle af de skjønneste blandt de mange skjønne i den Mindekrands, som fra Oldtids Dage omslynger det danske Navn«. Men med samme Iver deltog Worsaae i Udlandets arkæologiske Forskning og vandt overalt en ubetinget Anerkjendelse som den Første i sit Fag.

Andre Forfattere.

Den forhistoriske Arkæologi var nu vel bleven et eget Fag, som Videnskabsmænd fra andre Omraader ikke længere kunde tumle med Held; men Folk, der vare skolede fra Ungdommen af, havde den endnu ikke. Sine bedste Dyrkere, de særegne Begavelser, den ret kunde bruge, opsøgte Arkæologien rundt om i forskjellige Livsstillinger.

Som Adjunkt i Flensborg blev C. ENGELHARDT (f. 1825, d. 1881) Bestyrer af den derværende Oldsagsamling og overtog Ledelsen af de store Udgravninger i slesvigske Moser, der bragte Fund af afgjørende Betydning for Dagen. Hans fire smukt udstyrede Arbejder over vore større Mosefund fra Folkevandringstiden, udgivne 1863—69, ville bestandig have deres Værd. Efter at være bleven knyttet til Museet for de nordiske Oldsager og til det nordiske Oldskriftselskab udgav han fremdeles i Selskabets »Aarbøger« en Række værdifulde Afhandlinger, af hvilke »Klassisk Industri og Kulturs Betydning for Norden i Oldtiden« kan nævnes som særlig betegnende for hans Evne og Methode. Engelhardt var en flittig og varmt interesseret Undersøger og Forfatter; han vidste at finde heldige Emner, og han arbejdede stedse alvorligt og paa Grundlag af større Studier.

E. VEDEL (f. 1824) kom i 1866 som Amtmand til Bornholm, og her, mellem Øens talrige, hidtil lidet kjendte Oldtidsminder,

Opfattelse. Endnu mere træder dette frem i det posthume Arbejde: »Archæologiske Undersøgelser«, 1884. Videnskabsmandens stærke Interesse besjælede Sehested; men først i en fremrykket Alder havde han givet sig i Lag med Arkæologien, og hans Uddannelse var falden i det praktiske Liv.

Af andre Forfattere fra Worsaaes Tid kunne nævnes Militairhistorikeren O. Blom, som undersøgte »Materialet i den ældre Jernalders Vaaben«, og daværende Adjunkt A. Feddersen, der forfattede Beskrivelser af flere Fund. Ved særegne Forhold bragtes Middelalders-Forskeren J. Kornerup til at udgive det store Værk »Kongehøiene i Jellinge«, 1875. Han havde deltaget i Udgravningen som Tegner; det vigtige Materiale havde henligget længe, og Worsaae ønskede ikke selv at udgive det. Dybere bunder A. P. Madsens smukke og store Plancheværk »Afbildninger af danske Mindesmærker og Oldsager«, 1868—76; det staaer som et Vidnesbyrd om den Betydning, som nu blev tillagt den forhistoriske Forskning. Ogsaa var det i Følelsen af, at der paa dette Felt var vundet betydningsfulde nationale Sejre, at Th. Hindenburg behandlede vor Arkæologis Historie og daværende Stilling (Dansk Maanedsskrift, N. R. I. og Aarb. 1869).

Fra andre Videnskabsfag tilførtes der samtidig Arkæologien mangen vigtig Kundskab, først og fremmest fra Runologien. Stor Betydning havde den norske Professor Sophus Bugges og Ludv. F. A. Wimmers Arbejder fra denne Tid (i Aarb. f. nord. Oldk. 1867—75, og Wimmers »Die Runenschrift«, Berlin 1887); endnu vigtigere for den forhistoriske Forskning blev dog senere Wimmers Hovedværk »De danske Runemindesmærker«. Med G. Stephens store Runeværk blev det anderledes; dets mange arkæologiske Partier yde ikke ret meget. Bidrag fra andre Videnskabsfag.

Fra naturhistorisk Side havde allerede forud Mænd som Eschricht, Forchhammer og I. P. Ibsen af og til ydet deres Bistand til Undersøgelse af de bevarede Fortidslevninger af naturhistorisk Art. For Jap. Steenstrup blev det derimod en Livssag at sysle med det arkæologisk-naturhistoriske Materiale, som dette smukkest og fyldigst træder frem i den saakaldte Lejre-Kommissions Beretninger (i Vidensk. Selsk. Overs. 1848, 1851, 1853—55).

Steenstrup havde begyndt at undersøge de dengang næsten upaaagtede Skaldynger fra Stenalderen, som han antog at være naturlige Aflejringer af Havet, og han forenede sig nu med G. Forchhammer og J. J. A. Worsaae til videre Granskning af Fænomenet. Den rette Opfattelse af disse mærkelige Ophobninger vandt først Worsaae (William Sørensen, »Hvem er Opdageren af Stenalderens Affaldsdynger, 1899); men Steenstrup behandlede og tydede dem fra naturhistorisk Side.

Oppositions-Litteraturen.

Jap. Steenstrups egenlige Plads i den forhistoriske Arkæologi er dog en anden. Først og fremmest blev han Skaber og Bærer af en sluttet Opposition mod Worsaae og mod den forhistoriske Arkæologi i det Hele, der dybt har mærket Litteraturen gjennem 40 Aar. At der maatte rejse sig en saadan Modstand mod Worsaae, er forstaaeligt. Han havde for heldig en Haand som Forsker, for lykkelig en Evne. Med raskt Greb løste han genialt det Hovedproblem, der stilledes af Stenalderens Skaldynger (Vidensk. Selsk. Overs. 1859), hvormed ogsaa Steenstrup syslede. Da begyndte denne en Strid, der fortsattes i den heftigste Form (anf. St. 1859—62) og snart bredte sig til alle personlige Forhold. Skriftlig ophørte vel Angrebene for en Tid; men strax efter Worsaaes Død begyndte Steenstrup paany (»Kjøkkenmøddinger« 1886), og stedse bitrere skrev han som den, der hævdede Videnskab mod Daarskab, videnskabelig Naturforskning mod uvidenskabelig Arkæologi (Vidensk. Selsk. Overs. 1888). Endnu som Olding udgav han store Arbejder af denne Art (»Yak-Lungta-Bracteaterne«, 1893, »Det store Sølvfund ved Gundestrup«, 1895). Denne Forfattervirksomhed har dog ikke ringe Interesse som typisk Exempel paa, hvor langt paa Afveje selv en højtbegavet Forsker kan føres, naar han gaaer udenfor sit Fag, og hvilken videnskabelig Blindhed der kan ramme selv den Bedste, naar han ikke formaaer at forske og skrive »uden Vrede og Had«, som det gamle Ord lyder.

Faderens Anskuelser har senere Prof. Joh. Steenstrup givet videre Udbredelse ved at indføre dem i 1. Bind af »Danmarks Riges Historie«; at dette var et uheldigt Arvegods for den udmærkede Historiker, er allerede blevet udtalt (Martin Kristensen i »Vor Ungdom«, 1899). Nogle Bidrag til Oppositions-Litteraturen skyldes fremdeles Henry Petersen (se ndfr.) o. A,; men en egenlig Efterfølger fandt Jap. Steenstrup kun i L. Zinck (f. 1833).

Ved Siden af at virke som Lærer i Kjøbenhavn og i en Aarrække at udgive Tidsskriftet »Fra alle Lande« var L. Zinck Oldsagsamler og foretog selv Udgravninger. Allerede hans mindre Arbejder fra 1867—71 (i Aarb. f. nord. Oldk.) røbe en egen Lyst til raisonnerende at dvæle ved Vanskeligheder, der kunne rejses mod en fremsat Tydning. I »Stenaldersstudier« I—III, 1890—1901, træder dette stærkere frem. Paa Efterfølgeren passer ganske, hvad der paa et Møde i Wien i 1889 blev udtalt med Hensyn til Jap. Steenstrup: »Der Entwickelung der Wissenschaft kann es nur schaden, wenn gegenüber erwiesenen Thatsachen immer wieder ganz unbegründete Zweifel erhoben werden«.

Herhjemme har man dog oftest ved Tavshed tilkjendegivet, at Skaden ikke betragtedes som videre stor; thi gold er grundløs Kritik. Worsaae svarede vel paa Angrebene, men for langmodigt og tilbageholdende. Han var ingen Ynder af Strid. Engang tog den norske Arkæolog Ingvald Undset til Gjenmæle; en anden Gang maatte Sophus Müller skaffe sig Fred ved at skrive det samme hvasse Sprog som Modstanderne (Aarb. 1890). Men iøvrigt er man gaaet den rette Vej kun at møde Angrebene med videre Studier og mere dybtgaaende Undersøgelser. I 1893 samledes syv Naturforskere og Arkæologer (A. P. Madsen, Sophus Müller, Carl Neergaard, C. G. Joh. Petersen, E. Rostrup, K. J. V. Steenstrup, Herluf Winge) for at undersøge Hovedgjenstanden for den gamle Strid, de endnu for lidet kjendte Skaldynger. I Forening udgav de i 1900 Værket »Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark«, hvoraf det fremgaaer, at Worsaae havde seet fuldstændig rigtig.

Dette Arbejde maa vistnok siges at være det smukkeste og fyldigste Udtryk for den Forskning, der kan betegnes som det fjerde Afsnit i det forhistoriske Studium i Danmark, efter Worsaaes Bortgang. Undersøgelsen drives i større Omfang end tidligere. Stoffet er fyldigere, der arbejdes dybere, før der skrives, der fordres mere med Hensyn til Dokumentation og Bevis. Naturforskeren respekterer Arkæologien som et eget Videnskabsfag og yder kollegialt et værdifuldt Samarbejde. Navnene E. Rostrup, K. J. V. Steenstrup og Herluf Winge møde overalt i de arkæologiske Skrifter fra de sidste Aartier. 4. Periode. Nutiden.

Blandt de Første fra denne Tid vilde Henry Petersen have

hørt, om han ikke mere havde vendt sig til den middelalderlige Forskning og tidlig var bleven bortkaldt (1896). Hans Doktordisputats »Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro« udkom 1876; blandt flere andre Arbejder er »Vognfundene i Deibjerg Præstegaardsmose«, 1888, det betydeligste. V. Boyes »Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark«, 1896, og A. P. Madsens rige Plancheværk »Gravhøje og Gravfund fra Stenalderen i Danmark«, 1896—1900, falde senere og have derfor den nye Tids Omfang og Fylde. En og anden Dyrker fandt Arkæologien endnu udenfor Fagmændenes Kreds. Saaledes skrev Kommandeur N. E. Tuxen om de nordiske Langskibe (Aarb. 1886), og Kaptain G. V. Smith udgav værdifulde Undersøgelser over specielle Emner (Aarb. 1891). Som kyndig Fremstiller af Arkæologiens Hovedresultater indtager Distriktslæge W. Dreyer en smuk og ejendommelig Stilling (navnlig: »Nordens Oldtid« i Tidsskriftet »Frem«). Endelig høre herhen Sophus Müllers Hovedarbejder »Ordning af Danmark Oldsager«, 1888—95, og »Vor Oldtid« 1897 ligesom mange mindre Skrifter; hans Disputats »Dyreornamentiken i Norden« fremkom 1880.

5. Periode. Fremtiden.

I fire Slægtled er der saaledes blevet arbejdet i den forhistoriske Arkæologi, og Oldskriftselskabets Tidsskrifter fra de senere Aar vise, at allerede den femte Række af Mænd er rykket frem. Forrest blandt disse staa Chr. Blinkenberg og Carl Neergaard. Det er en smuk Tradition, de nye Mænd have at fortsætte, og til alle Sider aabne sig nye Vidder. Allerede anes det, at den Tid kan komme, da hele det her omhandlede Forløb gjennem det 19. Aarh. bliver betegnet som et forberedende Stadium. Et Varsel herom er det, at man først nylig har naaet, hvad der sigtedes paa allerede i Begyndelsen af Aarhundredet; først nu ere Statens arkæologisk-historiske Samlinger forenede til det store »Nationalmuseum«, hvorom R. Nyerup engang drømte, før nogen af dets Dele var til. Det er nu blevet en kraftig, hundredaarig Stamme, og herover vil Forskningen og Litteraturen i kommende Tider flette en Krone, der rækker højt og vidt.

KLASSISK SPROGVIDENSKAB.

Af Prof., Dr. phil. **J. L. Heiberg**.

Studiet af den klassiske Filologi dreves her hjemme i Aarhundredets første Decennier uden synderlig Originalitet i Afhængighed af den samtidige Filologi i Tydskland. Den repræsenteredes ved Universitetet af Børge Thorlacius (f. 1775, d. 1829), som væsenlig indskrænkede sig til ifølge sin Embedspligt at forsyne Universitetets latinske Programmer med Afhandlinger om forskjellige lærde filologiske Emner af ringe Rækkevidde, og af Niels Iversen Schow (f. 1754, d. 1830), der under et fleraarigt Ophold i Italien som Huslærer i en adelig Familie havde gjort ret omfattende Haandskriftstudier i italienske Bibliotheker og samlet et temmelig værdifuldt Materiale vedrørende græsk Litteratur, men ikke naaede at faae synderligt ud deraf, tildels vistnok fordi han mistede en Del af sine Samlinger 1794 ved Kristiansborg Slots Brand, hvor han dengang boede. Ved Universitetet virkede ogsaa Fr. Chr. Petersen (f. 1786, d. 1859), *prof. extraordinarius* i klassisk (særlig græsk) Filologi fra 1818, en overordenlig lærd og flittig, men ganske aandløs Mand, af hvis Arbejder en græsk Litteraturhistorie (Kbhvn. 1830, oversat paa Tydsk, Hamburg 1834) endnu er ret brugbar som et Repertorium over Forfatternavne, Udgaver o. l. Større Fortjeneste end som Filolog havde den velvillige og elskværdige Mand som Regensprovst, hvilken Stilling han beklædte i adskillige Aar.

Udenfor Universitetet fremkom der ingen filologiske Arbejder af særlig Betydenhed. Det kan dog nævnes, at Prof. Dr. O. D. Bloch, Underbibliothekar ved Universitetsbiblioteket, ved forskjellige Afhandlinger og ved sine Forbindelser med tydske Lærde bidrog til at gjøre vore Bibliothekers faa klassiske Haandskrifter bekjendte og frugtbringende. Et fortjenstfuldt Arbejde er ogsaa C. F. Wegeners Doktordisputats om de pergamenske Kongers Fortjenester af Litteraturen (*de aula Attalica. Hauniae* 1836), endnu stadigt den mest udtømmende Behandling af dette Emne.

Selvstændig Betydning ved Siden af den tydske Filologi fik Filologien her hjemme først ved Madvigs Fremtræden.

Madvig. **Johan Nicolai Madvig** (f. 7. Aug. 1804 i Svanike, hvor hans Fader var Byskriver; d. 12. Dec. 1886) blev 1820 dimitteret fra Frederiksborg lærde Skole, hvori han ved privat Understøttelse var bleven sat 1817 efter Faderens Død. Efter at have taget filologisk Embedsexamen 1825 og derefter Magistergraden (1826) virkede han en Tid som midlertidig Docent i Latin under Thorlacius' Fraværelse paa en Rejse. 1828 blev han ansat som Lektor i Filologi og efter samme Aar at have disputeret for Doktorgraden som *prof. ordinarius* 1829, hvilken Stilling han med en treaarig Afbrydelse, foranlediget ved hans Overtagelse af Kultusministeriet, beklædte indtil 1879, da hans Øjnes stadig tiltagende Svaghed gjorde ham det umuligt at holde Forelæsninger.

Madvig fandt strax sit specielle Arbejdsfelt. Allerede hans Magisterdisputats (*Emendationes ad Ciceronis libros de legibus et Academica*) fra 1826 og det derpaa følgende *Epistola ad Orellium* (1828) beskjæftige sig med Textkritiken af Ciceros Værker, et Omraade, som Madvig i sit sidste Skrift (*Adversaria critica* III Bd. 1884) igjen vendte tilbage til, og hvor han enstemmig erkjendes for den uovertrufne Mester. Foruden de nævnte Skrifter har han behandlet Ciceros Text og Sprogbrug i talrige Afhandlinger, som ere samlede i hans *Opuscula Academica* (I—II. 1834—42, 2. Udg. 1887), og i den mønsterværdige Udgave af et af Ciceros filosofiske Hovedværker (*De finibus bonorum et malorum*. 1839, 3. Udg. 1876), der karakteriseres som »eines jener mustergiltigen Werke, die ebenso durch das, was, als durch die Art, wie sie es mittheilen, den Leser fördern und anregen« (Bursian, Gesch. der Philologie, II. S. 946). Ogsaa til en rigtigere textkritisk Behandling af Livius har Madvig lagt Grunden ved sit andet Hovedværk *Emendationes Livianae* (1860, 2. Udg. 1877), og sine Grundsætninger har han derefter gjennemført i den Udgave af Livius, som han har besørget i Forbindelse med Prof. J. L. Ussing (1861 ff.).

Naar man vil gjøre sig Betydningen af denne textkritiske Virksomhed klar, maa man erindre, at de klassiske Forfattere ere os overleverede ved en gjennem mange Aarhundreder gjentagen Afskrivning. Derved opstod der, som naturligt er, Fejl i Haandskrifterne, som ofte forvirredes ved mislykkede Forbedringsforsøg af Afskrivere, der saae Fejlen, men manglede Kundskaber og Skarpsindighed til at finde det Rigtige. Disse Mangler tiltog selv-

følgelig, jo flere Gange Afskrivningen gjentoges, og jo fjernere Afskriverne stod de antike Skrifter og en levende Sprogfølelse. I Middelalderen, hvor Forstaaelsen af de gamle Sprog og Oldtidens Kul-

JOH. NIC. MADVIG.
Tegnet af C. Bloch efter hans Maleri til Nationalmuseet paa Frederiksborg.

tur i det Hele kun var ringe, blev den antike Litteratur derfor, forsaavidt den ikke ganske gik til Grunde, paa mangfoldige Punkter mishandlet indtil fuldstændig Uforstaaelighed, saa at de opbevarede Værker foreligge for os i en Række ældre og yngre Haandskrifter,

der ofte afvige meget fra hverandre. Da man nu begyndte at ud give den gamle Litteratur efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse lagde man ofte unge og ukorrekte Haandskrifter til Grund eller gil dog umethodisk til Værks ved Valget af det haandskriftlige Grund lag. Udgiverne fjernede saa de værste Fejl og Meningsløshedet men trods al den Genialitet, som blev ødslet herpaa, blev Resul tatet kun sjeldent en tilfredsstillende Text, fordi Grundlag og Me thode manglede. Her er det nu Madvigs Fortjeneste, vel ikke førs — den første Begyndelse maa søges i Tydskland — men dog med størst Klarhed og Overlegenhed og mest systematisk at have ud viklet og gjennemført en kritisk Methode. Han sammenligner selv den filologiske Kritiks Virksomhed med en Forhørsdommers, der af de forskjellige Vidners ofte modstridende Udsagn skal finde Sandheden. For Textkritikeren gjælder det først og fremmest om at klassificere Haandskrifterne efter deres indbyrdes Sammenhæng og Værdi. Ofte lykkes det at aflede alle de opbevarede Haand- skrifter fra et eneste, som existerer endnu; det gjælder især ved de Forfattere, som Middelalderen skød tilside, og af hvilke der i Renaissancen blev reddet et enkelt Haandskrift, som saa gjennem talrige Afskrifter udbredtes mellem alle Lærde og Bogsamlere. I saadanne Tilfælde er den textkritiske Behandling simpel nok: man holder sig selvfølgelig til Stamhaandskriftet alene med Tilside- sættelse af alle Kopierne. Er Stamhaandskriftet gaaet til Grunde, maa man af de forskjellige Kopier søge at restituere det. Mere indviklet bliver Forholdet ved de Forfattere, som stadig læstes i Middelalderen, og af hvilke vi derfor have flere gamle Haandskrifter, der danne ligesom forskjellige Familier. Her gjælder det at ud- finde, hvilken Haandskriftfamilie der repræsenterer den bedste og reneste Overlevering.

Disse klare og rationelle Grundsætninger, der nutildags ere de eneraadende ved al videnskabelig Behandling af Forfattertexter, ogsaa udenfor den klassiske Filologi, har Madvig med stor Skarp- sindighed gjennemført for Ciceros og Livius' Vedkommende i For- bindelse med en tilintetgjørende Polemik mod den da raadende Behandling af disse Forfatteres Text. Men den filologiske Kritiks Gjerning er ikke til Ende hermed. Naar Grundlaget for Texten er fastslaaet, viser det sig nemlig, at selv de bedste Haandskrifter saa godt som aldrig overlevere de gamle Skrifter i en fejlfri Form,

som naturligt er, da de ældste Haandskrifter ere adskilte fra vedkommende Forfatters Levetid ved et Tidsrum af flere Aarhundreder; mange Steder ere meningsløse og uforstaaelige og foreligge overhovedet i en Form, som ikke kan være den, Forfatteren oprindelig har givet dem. Her er det da Kritikens Opgave ved en Rettelse at bringe det Oprindelige for Dagen. Paa dette Omraade er det især at Madvigs Genialitet har viist sig. Ved en skarp Opfattelse af Forfatterens Tankegang og en udviklet Sprogfølelse har han paa mangfoldige Steder ved Forandring af et Par Bogstaver kunnet bringe Klarhed og Sammenhæng, hvor der før var Forvirring. Disse Rettelser findes for Ciceros og Livius' Vedkommende i de ovenfor nævnte Skrifter. Men desuden har Madvig samlet de Rettelser, han under sin stadige Syslen med Græsk og Latin har fundet Anledning til at gjøre i næsten alle de klassiske Hovedforfatteres Værker, i sine **Adversaria critica** (2 Bind 1871—73, dertil et mindre tredie 1884). Dette Værk giver et Billede af Madvigs omfattende og uafbrudte Studier; der er neppe nogen Filolog, der har gjort saamange træffende Rettelser som han; de angaa ikke blot latinske Forfattere, men ogsaa græske i stort Omfang, men overfor nogle af disse (Tragikerne og Platon) savner man stundom den intuitive Sikkerhed og den fint forstaaende Kongenialitet, som præger Madvigs Rettelser hos latinske Forfattere. *Adversaria critica* indledes med en Fremstilling af Konjekturalkritikens Methode, hvori Madvig undersøger Grundene til Fejl i Haandskrifterne, med Exempler oplyser de hyppigste Arter af Fejl og viser Vejen til at rette dem, en hel Haandskrifternes Pathologi og Therapi.

Skjøndt Størstedelen af Madvigs Forfattervirksomhed saaledes drejer sig om Textkritik, har han aldrig overvurderet Betydningen af denne Side af Filologien, men bestandig i Forelæsninger og i Skrifter fremhævet, at det kun er en Hjælpevidenskab, som ganske vist ved Overleveringens Natur er nødvendig for Filologien, men som ikke er dens Maal eller bør tage for stor Plads op i den Enkeltes Studium, naar han ikke har særlige Anlæg derfor.

Madvig opfatter i væsenlig Overensstemmelse med den store tydske Filolog Boeckh Filologien som en historisk Videnskab, hvis Opgave det er at give et sammenhængende Billede af de to klassiske Oldtidsfolks Kultur, særlig i dens mest udviklede og ejendommelige Form. Men da denne Kultur først og fremmest ligger

for os i disse to Folks Litteratur, maa Filologen begynde med en grundig Indsigt i de to gamle Sprog. Ogsaa denne Side af Filologien har Madvig betydelige Fortjenester af ved sin latinske Grammatik (1841, senere forkortet, 7. Udg. 1882) og sin græske Syntax (1847, 3. Udg. 1857), som begge ledsagedes af mindre Afhandlinger, hvori enkelte Punkter af Systemet behandles nærmere. Begge disse Bøger give en klar og velordnet Oversigt over det udviklede Sprogs syntaktiske Former og deres Anvendelse og har tilført Behandlingen af de gamle Sprogs Syntax en Mængde nye Iagttagelser, et naturligere og overskueligere System og en rigtigere og finere Opfattelse af mange syntaktiske Fænomener. De ere begge oprindelig beregnede paa Skolebrug, og den latinske Grammatik hævder endnu bestandig sin Plads, ikke blot i vore Skoler, men ogsaa mange Steder i Udlandets; den er ligesom den græske Syntax oversat paa de fleste levende Kultursprog.

Det System, hvorefter Madvig fremstiller Syntaxen, hviler paa et bredt Grundlag af en almindelig Sprogbetragtning, som han har udviklet i flere Universitetsprogrammer (»Om Sprogets Væsen, Udvikling og Liv«, 1842, »Om de grammatikalske Betegnelsers Tilblivelse og Væsen«, 1856—57; senere oversatte paa Tydsk i »Kleine philologische Schriften«, 1875). I disse Afhandlinger, hvis Resultater paa mange Punkter stemme med den nyere Sprogforsknings, underkastes de dengang raadende, ofte højst uklare og fantastiske Opfattelser af Sprogets Væsen en skarp Kritik, og der gives et Omrids af en ædruelig og rationel Betragtning af den Maade, hvorpaa Sproget opstaaer og udvikler sig. Den moderne lydfysiologiske Retning i Sprogvidenskaben stiller Madvig sig derimod afvisende overfor, ligesom han ogsaa har taget til Orde mod en Overvurdering af Etymologiens Værd. Det, der interesserer ham, er ikke Sprogets fysiske Side, men Sproget som Tankens Udtryk og Bærer.

I nærmest Forbindelse med Madvigs sproglige Arbejder staaer hans Afhandling om den græske Metrik (Universitetsprogram fra 1867), som imidlertid kun behandler de metriske Grundbegreber; den oprindelig paatænkte Fortsættelse er aldrig kommen, og metriske Specialundersøgelser har Madvig aldrig været oplagt for. Men selv som Brudstykke har denne Afhandling stor Værdi ved de samme Egenskaber, som udmærke Alt, hvad Madvig har skrevet.

Den reale Side af Filologien har været mindre fremtrædende i Madvigs Forfattervirksomhed end i hans Virksomhed ved Universitetet. Dog behandler allerede hans Doktordisputats (*de Asconio*) et Emne af den romerske Litteraturhistorie (en Paavisning af, at en Del af de under Asconius' Navn opbevarede Kommentarer til Taler af Cicero maa hidrøre fra en meget senere Tid), og saavel i hans *Opuscula academica* som i »Kleine philologische Schriften« findes flere fortrinlige Afhandlinger om Spørgsmaal vedrørende den klassiske Litteratur og Statsforfatning. Sine Forelæsninger over de romerske Statsantikviteter har Madvig udgivet i en gjennemarbejdet og udvidet Form (»**Den romerske Stats Forfatning og Forvaltning**«, 1881—82, samtidig i en tydsk Oversættelse). Denne Bog, der, uagtet den gjør Front mod fremragende tydske Forskere paa dette Omraade, har fundet en god Modtagelse ogsaa i Tydskland (en fransk Bearbejdelse er ligeledes udkommen), giver et sammentrængt Billede af, hvad der er overleveret om romersk Statsforfatning, idet den i Modsætning til mange tydske Fremstillinger kun med største Varsomhed indlader sig paa at fylde Hullerne i vor Viden ved Kombinationer og Hypotheser; det hører tvertimod til Bogens Fortrin, at den bestandig gjør opmærksom paa, hvor Grænsen er for vor positive Viden. Dens væsenlige Værd beroer paa, at den giver det Billede af den romerske Forfatning, som Madvig har dannet sig ved et gjennem mange Aar fortsat indtrængende Studium af den romerske Litteratur, og dette Billede faaer nødvendigvis saa meget større Autoritet, som Madvig har drevet dette Studium med en inderlig og sympathetisk Forstaaelse af romersk Aand og Kultur, hvortil endnu kommer hans Anlæg for det Juridiske (som Anerkjendelse heraf gjorde det juridiske Fakultet ham til Æresdoktor ved Universitetets Jubelfest) og hans ved Deltagelse i det offentlige Liv skærpede sunde Sands og Blik for Statsliv i det Hele.

At Madvigs Studier væsenlig ere komne til at dreje sig om Latin og romerske Forhold, ligger imidlertid ikke blot i hans aandelige Retning, men ogsaa i tilfældige Omstændigheder, idet han maatte begynde sin Universitetsvirksomhed med udelukkende at læse over Latin og først efterhaanden maatte »liste sig til«, som han selv etsteds udtaler, at drage Græsk ind med i sine Forelæsningers Kreds; hans ældre Kollega F. C. Petersen betragtede nemlig Græsk, særlig græsk Poesi, som sit Omraade. Hvor om-

fattende Madvigs græske Studier have vætet, fremgaaer noksom af hans græske Syntax og første Bind af *Adversaria critica*; mange Filologer ville ogsaa med Taknemmelighed mindes hans Forelæsninger over Sofokles og Aristofanes og over græsk Litteraturhistorie som Glanspunkter i deres Studietid. Men det ligger i hans Forfattervirksomheds Art, at han navnlig i Fremmedes Øjne staaer som Latinist *par excellence*, og hertil bidrager ogsaa det Mesterskab, hvormed han bevæger sig i det latinske Sprog, en Færdighed, der nutildags er ved at uddø selv blandt Filologerne.

Det ligger i Madvigs Mangesidighed, at han ikke har stiftet Skole i tydsk Forstand, d. v. s. sat en Kreds af Elever i Arbejde paa et bestemt begrænset Felt. Men hans kritiske Methode og besindige Forskning har sat sine Spor paa mange Punkter af dansk (tildels ogsaa svensk og norsk) Sprogvidenskab og Oldtidsforskning i det Hele. (»Livserindringer« 1887).

Madvigs Indflydelse fremkaldte allerede indenfor hans egen Generation et Opsving i Filologien. Som de selvstændigste og dygtigste af hans Jevnaldrende kan nævnes RUD. JOACHIM HENRICHSEN (f. 1800, d. som Rektor i Odense 1871), der ikke blot udgav Ciceros *de oratore* (1830) efter Madvigs Principer, men ogsaa gav et Par gode Bidrag til den senere græske Litteraturs Historie (Om de saakaldte politiske Vers hos Grækerne, 1838; Om den palatinske Anthologies Oprindelse, Alder og Forhold til Maximos Planudes's Anthologie, 1869), og ERNST FR. CHR. BOJESEN (f. 1803, d. som Rektor i Sorø 1864), der bearbejdede Madvigs Forelæsninger over græske og romerske Antikviteter til Skolebrug og ved sine musikalske Interesser førtes til at beskjæftige sig med den græske Musik (*De harmonica scientia Graecorum*, 1833; *De problematis Aristotelis*, 1836. Han syslede overhovedet med Aristoteles, en Forfatter, der laa Madvig fjernere, og udgav 1844—59 en Række Programmer fra Sorø vedrørende ham). Nøje i Madvigs Fodspor, men med Tilsætning af en vis Smaalighed i Methodens Gjennemførelse, gik A. S. WESENBERG (f. 1804, d. 1876), der foruden fortrinlige Textrettelser til latinske Forfattere, især Cicero, har leveret en omhyggelig Udgave af Ciceros Breve (1872—73).

Henrichsen. Bojesen. Wesenberg.

Ussing. Af Prof. J. L. USSINGS filologiske Arbejder (om hans arkæologiske se S. 982) maa foruden hans og Madvigs Bearbejdelse af

Livius særligt fremhæves hans store Udgave af Plautus med en righoldig Kommentar (1875—92) og mellem en Række Afhandlinger om græsk og romersk Litteratur og Antikviteter den paa Tydsk udkomne nye Bearbejdelse af to Universitetsprogrammer (fra 1863 og 1865): Erziehung und Jugendunterricht bei den Griechen und Römern (Berlin 1884), samt den fortrinlige lille Haandbog: Græsk og romersk Metrik (1893).

Som en fin og skarpsindig Grammatiker med en omfattende sproglig Viden maa nævnes C. P. CHRISTENSEN-SCHMIDT (f. 1832, d. 1895), der har offentliggjort en Del grammatiske Afhandlinger; hans poetiske Sands gjorde ham tillige til en smagfuld Oversætter (Skuespil af Euripides, 1875; Pigen fra Æthiopien, græsk Roman af Heliodoros, 1893). En af de aandfuldeste af Madvigs Elever var FR. NUTZHORN (f. 1834, d. paa en Studierejse i Venedig 1866), hvis Doktordisputats (De homeriske Digtes Tilblivelsesmaade, 1863; oversat paa Tydsk med et Forord af Madvig) og andre, mindre Arbejder vakte store Forventninger, som hans tidlige Død tilintetgjorde.

Christensen Schmidt.

Nutzhorn.

Madvigs Efterfølger som Professor er MARTIN CL. GERTZ (f. 1844, Professor 1880), som navnlig har anvendt hans kritiske Methode paa Bearbejdelsen af Seneca (Doktordisputats: *Studia critica in L. Annaei Senecae Dialogos*, 1874; *L. Annaei Senecae Dialogorum libb. XII*, 1886; Udvalgte Skrifter af L. Annaeus Seneca, 1889—95). Foruden flere grundige filologiske Afhandlinger og nogle Udgaver til Skolebrug har han leveret gode og korrekte Oversættelser af udvalgte Skrifter af Lukian (1881), af Platons Apologi (1893) og Kriton (1900), samt af Thukydides (1897—99). Overhovedet arbejder den danske filologiske Skole ikke blot videre med Madvigs textkritiske Methode, men behandler ogsaa almen-interessante filologiske Emner i populair Form (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, udg. af det filol.-hist. Samfund, 1891 ff.).

Gertz.

NORDISK OG SAMMENLIGNENDE SPROG VIDENSKAB.

Af Docent **Verner Dahlerup.**

Allerede i forrige Aarhundrede havde JENS HØJSGAARD (II. S. 1(ad Observationens og Spekulationens Vej bragt det danske Spro studium paa et saa højt Trin, at neppe noget Land i Europa st højere. Men et Sprog lader sig ikke fuldt forklare som enke staaende Fænomen, Meget i Sproget er jo nedarvet fra ældre Spro perioder og staaer nu som ufattelige »Undtagelser«; for at naa fuld Forstaaelse af et Sprogs Bygning, maa man forfølge og opkl dets Historie, paavise, hvorledes det er blevet, som det er, i man ikke alene lærer det at kjende gjennem alle Perioder af d Udvikling, men ogsaa sammenligner det med beslægtede Spr Hvilke disse ere, maa altsaa først udfindes. Den Videnskab, søger at løse disse Opgaver, er helt og holdent et Barn af 19. Aarhundrede; den kaldes dels den sammenlignende Spro videnskab, dels — og rettere — den historiske Sprog denskab eller Sproghistorien. Danmark har den Ære at h frembragt en af Banebryderne for denne Videnskab: R. Rask.

Rask. **Rasmus Kristian Rask** fødtes den 22. Novbr. 1787 i et l Husmandshus i Landsbyen Brændekilde, 1¼ Mil S. V. for Oden Faderen — en for sin Stand meget belæst og dannet Mand var en fattig Landsbyskrædder, men fandt dog Raad til efter S nens Konfirmation at sætte ham i Odense Latinskole. Her vare det ikke længe, inden »den lille Professor«, som Byens Borg kaldte ham, fandt det Omraade, paa hvilket han senere skulde u mærke sig. Ved et Tilfælde fik han af en af Skolens Lærere d første, rigtignok meget tarvelige, Oplysning om Islandsk, og ind lang Tid forstod han, — den sextenaarige Dreng — uden Lær Hjælp at trænge ind i dette Sprog, der skulde blive Midtpunk for alle hans senere Studier. Ved en Præmiefordeling i Skolen Rask Heimskringla i Schønings store, pragtfulde Udgave (1777 og ved Hjælp af Texten og Oversættelserne lavede han sig da s en islandsk Ordbog og Grammatik; thi nogen trykt Vejledning p

disse Omraader var det ham ikke muligt at faae. Og ikke alene Islandsk studerede han; for tilbunds at forstaa sit Yndlingssprog lærte han sig en Mængde andre Sprog (Angelsaxisk, Gotisk, Hollandsk, Grønlandsk o. fl.) og stræbte ved Jevnførelser med disse Sprog at forklare de islandske Ord og Bøjninger.

Dette Fænomen af en Skolediscipel kunde naturligvis ikke undgaa at tildrage sig Kameraternes Opmærksomhed, og snart samlede Rask en lille Skare af Venner omkring sig, der delte hans Interesser og paa Spadseretoure o. desl. hørte paa deres »Lærers og Mesters« lærde Oplysninger. Blandt disse Rasks første Disciple har idetmindste een erhvervet sig et berømt Navn: N. M. Petersen.

R. Rask.

1807 blev Rask Student. Under yderst trange Kaar fortsatte han sine Studier fra Skoleaarene; af Navn studerede han vel Theologi, og som stud. theol. fik han Regens; men det blev neppe mange Timer, han ofrede Theologien; naar han var fri for sine anstrengende Timeinformationer, vendte han tilbage til Sprogstudierne og særlig til sit kjære Islandsk. »Saalænge Livet varer«, skriver han, »skal det være min Trøst og Glæde at kjende dette Sprog;« .... »det har været en Hovedkilde og det første Udspring til mange, ja de allerfleste, endog ganske forskjelligartede Ideer hos mig, hvorfor jeg ogsaa har en overvættes Forkjærlighed for det. Jeg taler det derfor ved alle optænkelige Lejligheder med en vis Stolthed og inderlig Glæde, naar Andre tale Tydsk eller Fransk.« Ved daglig Omgang med islandske Venner uddannede han sig videre, og allerede 1808 kunde hans faderlige Ven Rasmus Nyerup i Fortalen til sin Oversættelse af Snorres Edda »anmelde« ham »for vor lærde Republik som en tilkommende Mystagog i den islandske Litteraturs inderste Helligdomme«. Inden disse Ord fremkom for Offentligheden, var Rask forresten optraadt som Forfatter; hans

tidligste Værker var mindre Afhandlinger i Blade og Tidsskrifter. 1811 udkom hans første større Værk: »Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog«. Hvilken Betydning denne lille Bog har havt, vil man let kunne indse, naar man erfarer, at dens eneste Forgænger var et paa Latin skrevet Værk (af Islænderen Runólfur Jónsson), der udkom i Aaret 1651; men netop den Omstændighed, at Rask kom til at bygge saa at sige paa bar Grund, kunne vi takke for hans Bogs Hovedfortrin; den er helt igjennem en Frugt af Rasks egne Iagttagelser af Sproget (tildels er den vel en Omarbejdelse af hans Grammatik fra Skoledagene), og med en forbausende Klarhed har han ordnet Stoffet efter Principer, som han udleder af Sprogets egen Aand, ikke — som saa almindeligt ellers — af den latinske Grammatik. For den følgende Tid fik Rasks Vejledning den Betydning, at den (særlig i den omarbejdede Skikkelse: »*Anvisning till Isländskan eller Nordiska Fornspråket,*« Stockholm 1818) blev det Grundlag, hvorpaa saa at sige alle oldnordiske Sproglærer kom til at hvile, og som man først forlod meget nær ved vor Tid. Ogsaa som Lexikograf kom Rask til at optræde, men desværre kun som Bearbejder af Björn Halldórssons islandske Ordbog, der først forelaa trykt 1814 *(Lexicon Islandico-Latino-Danicum Biörnonis Haldorsonii. Cura R. K. Raskii).*

Disse Arbejder havde Rask fuldført, inden han havde betraadt Islands Grund; 1812 var han med sin Beskytter Nyerup paa en antikvarisk Rejse i Sverige og Norge, men først det følgende Aar fik han sit længe nærede Ønske opfyldt: en islandsk Kjøbmand tilbød ham fri Rejse, Pengeunderstøttelse fik han af Staten, og i Sommeren 1813 ankom han til Island. Her opholdt han sig til 1815, i hvilken Tid han rejste Øen rundt, overalt studerende Sproget og Litteraturen; sine Rejser har han selv skildret i en Række Breve, hvoraf nogle f. Ex. ere aftrykte i Flors Haandbog (9. Udg. S. 462 ff.). — Paa Island fuldførte Rask sit Hovedværk, der 1814 blev sendt til Kjøbenhavn som en Besvarelse af Videnskabernes Selskabs Prisopgave: »**Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse**« (trykt i Kbhvn. 1818). De tidligere Sprogforskere havde som oftest indskrænket deres etymologiske Undersøgelser til Paavisning af Ligheder mellem mere eller mindre heldig valgte danske Ord og tilsvarende Gloser, særlig i Hebraisk, Græsk og Latin, og havde af disse Ordligheder uddraget deres

Slutninger om Sprogenes Slægtskab. I Modsætning hertil hævder Rask, at Ordligheden ikke er tilstrækkelig til Bestemmelse af oprindeligt Slægtskab mellem Sprogene, idet der »ved Folkeslægternes Omgang med hinanden kan indkomme en utrolig Mængde Ord af det ene Sprog i det andet, ihvor yderst uligeartede de end maatte være af Oprindelse og Art. Saaledes er der indkommet adskilligt Dansk i Grønlandsken«. Etymologen skal altsaa ikke virke ordforklarende, men sprogforklarende: hele Sprogets Bygning (dets Lexikalier og dets Grammatikalier) bør være Gjenstand for Sprogforskerens Opmærksomhed, og navnlig bør han ikke overse den grammatikalske Bygning; thi sjelden eller aldrig har man seet noget Exempel paa, at et Sprog har optaget Bøjninger fra fremmede; den grammatiske Overensstemmelse bliver derfor »den vigtigste og visseste«. Gaaende ud fra disse Grundsætninger sammenstiller Rask nu Islandsk med en Masse andre Sprog, lige fra Grønlandsk, Keltisk, Baskisk og Finsk paa den ene Side til Lettisk, Latin og Græsk o. fl. paa den anden Side, og benægter Muligheden af Slægtskab med den førstnævnte Gruppe (at de keltiske Sprog ere »japetiske«, indsaa Rask dog senere), hvorimod han finder væsenlige Ligheder med de sidstnævnte Sprog; endelig kommer han til det Resultat, at det gamle nordiske Sprog (saavelsom de germaniske, slaviske og lettiske) har sin Kilde i det »Trakiske«, det vil sige det Grundsprog, hvoraf Græsk og Latin ere de eneste Levninger, og som engang har været talt i Egnen omkring Floden Don. I et kort Slutningskapitel antydes dernæst Muligheden af, at »det Trakiske Sprog« kan nedstamme fra det Indiske og have Slægtninge i Armenisk og Persisk. I dette lille Skrift har Rask saaledes for første Gang klart og bestemt udtrykt den sammenlignende Sprogvidenskabs Methode og anvendt den til at give en i Hovedtrækkene rigtig Bestemmelse af Slægtskabsforholdene mellem de europæiske Sprog, og af denne Grund staaer han som den, der for Nordens Vedkommende har grundlagt denne Videnskab; i det øvrige Europa stilles Rask i Skygge af Tydskeren Franz Bopp, der samtidig, men ad andre Veje, kom til beslægtede Resultater, og hvis Værk selvfølgelig blev langt mere læst end Rasks lille danske Bog.

1815 vendte Rask tilbage til Kjøbenhavn og virkede her i et Aars Tid som Underbibliothekar ved Universitetsbiblioteket; men det varede ikke længe, inden han igjen begyndte at omgaaes med

Rejseplaner. Under Udarbejdelsen af sit Prisskrift havde han idel følt, hvor utilstrækkelig den Sprogkundskab var, som kunde e hverves af Datidens Litteratur: for mange Sprogs Vedkommend var det næsten ikke muligt at opdrive nogen Text, end mindı nogen Grammatik eller Ordbog; og Rasks grundige Natur lod har ikke nøjes med halve Oplysninger. Det var derfor hans Ønske me egne Øren at høre de Sprog, han kun kjendte af Bøger, og særli vilde han undersøge, hvad der mulig maatte være tilbage af de »trakiske« Grundsprog ved Don og Volga, og fremdeles lære d persiske og indiske Sprog at kjende i deres Hjemstavn for saalede at afgjøre Spørgsmaalet om deres Slægtskab med de europæiske

Endelig fik han en større Rejseunderstøttelse af den bekjendt Mæcen Joh. Bülow til Sanderumgaard, hvortil senere føjedes e forholdsvis betydeligt Statsstipendium. I Oktober 1816 tiltraadt Rask da sin tredie Rejse, den sidste og største i hans Liv og sik kert den mest eventyrlige, nogen dansk Videnskabsmand ha foretaget.

Rejsens første Maal var Stockholm; her opholdt han sig ove $1^1/_4$ Aar, holdt Forelæsninger over Islandsk, udgav sin Angel sachsiske Sproglære, begge Eddaerne og omarbejdede si Vejledning til det Islandske. Videre gik Rejsen over Finland t St. Petersborg, hvor han ligeledes blev fem Fjerdingaar (til Som meren 1819), optagen af Studiet af Russisk, Armenisk, Persisl Arabisk m. m., dernæst over Moskov og, under utallige Farer o Anstrengelser, gjennem Kosakkernes og Kalmukkernes ørkenagtig Lande til Astrakan (se Brevene i Flors Haandbog). Spor af vor Forfædre traf han naturligvis ikke paa disse Steder, »hvor omflak kende Tatarer havde huseret for mange Hundredaar«; men hvo Lejlighed bødes, udvidede han sine Kundskaber i Sydruslands o Asiens Sprog. Længere og længere fjernede han sig fra Civilisa tionen; han rejste over Kaukasus til Tiflis, blev her i fire Maanede og drog saa (i Marts 1820) videre, forbi Ararat ind i Persien. Pa Vejen til Teheran blev han sparket af en Hest, og dette Uheld Forbindelse med det usunde Klima i det sydlige Persien gjorde, a han egenlig under hele den følgende Del af Rejsen (ja, omtrent fo Resten af sin Levetid) var syg. Ikkedesmindre fortsatte han si eventyrlige Færd, han besøgte Ispahan, granskede i Persepolis d gamle Kileindskrifter, og endelig indskibede han sig i Buscheh

for at sejle til Bombay, hvortil han ankom i Septbr. 1820. I over to Aar opholdt han sig i Indien, som han gjennemrejste paa Kryds og Tvers, han sejlede i Baad ned ad Ganges til Kalkutta, gjæstede Madras og Trankebar, og særlig opholdt han sig længe i Colombo paa Ceylon; næsten stadig kæmpede han med Sygdom og med Uheld af forskjellige Arter: hans Penge slap op et Par Gange, engang led han Skibbrud og mistede en stor Mængde af sine Ejendele. Selvfølgelig benyttede han Tiden til at studere Indiens talrige Sprog, baade de gamle (Sanskrit, Pali, Prakrit) og de nye (Bengali, Hindustani, Hindi, Mahrattisk, Tamulisk o. s. v.), men ved Siden heraf dyrkede han ogsaa de europæiske Sprog (Græsk, Latin, Fransk, Italiensk, Spansk o. s. v.). — Den 1. Decbr. 1822 gik han endelig ombord i et dansk Skib og sejlede med det sønden om Afrika til Europa; den 5. Maj 1823 ankom han til Kjøbenhavn efter en Fraværelse af næsten syv Aar.

Efterat vi nu have fulgt Rask paa hans lange Rejse, opstaaer naturlig det Spørgsmaal: hvilket Udbytte have alle disse Anstrengelser bragt Videnskaben? Desværre maa Svaret blive, at hvor betydeligt Resultatet i og for sig end maa siges at være, saa er det dog ingenlunde saa stort, som Rasks Geni kunde lade os vente, og som det under lykkeligere personlige Forhold sikkert var blevet. Han havde erhvervet sig et Kjendskab til Orientens Sprog, der i Omfang og Grundighed utvivlsomt ikke havde nogen Lige i Europa; men nogen samlet Fremstilling af disse Sprogs Bygning eller en Anvendelse af disse Kundskaber til omfattende Sammenligning mellem Østens og Vestens Sprog, det fik han ikke Lejlighed til at give; en stor Del af sine Resultater tog han med sig i Graven. Det, der foreligger for Efterverdenen, er utvivlsomt kun en ringe Brøkdel af, hvad han under andre Forhold kunde have givet; men alene det er nok til at sikre hans Navn Udødelighed; særlig skulle vi saaledes nævne, at han var den Første, som opklarede den Dunkelhed, der omgav det saakaldte »Zend«, det gamle iranske Sprog, hvori Zendavesta, Zarathushtras (»Zoroasters«) hellige Bøger, ere bevarede, og beviste, at det var beslægtet med Sanskrit og de øvrige indo-europæiske (japetiske) Tungemaal; han gav et Par vigtige Bidrag til Tydningen af Akhæmenidernes Kileskrifter og hævdede med Rette, at Sproget, hvori de vare affattede, var japetisk; han godtgjorde, at Indiens Sprog ere af højst forskjellig Oprindelse,

nogle japetiske (Sanskrit, Hindustani o. fl.), andre »skythiske« »malebariske« Sprog: Tamulisk, Telegu, Singalesisk o. fl.). Se disse Emner navnlig Rasks berømte lille Athandling om »Ze sprogets og Zendavestas Ælde og Ægthed« (Samlede II. Bind).

Sidst, men ikke mindst, bør det fremhæves, at han fra Inc medbragte en Skat af Haandskrifter, hvortil idetmindste ikke c gang fandtes Magen i Europa, f. Ex. de bedste Zendavesta-Haa skrifter, der endnu kjendes, en Række beskrevne Palmeblade, in holdende Buddhisternes hellige Bøger, affattede især paa Pali af Sanskrit udviklet senere Dialekt) og Singalesisk (Sproget Ceylon); disse uvurderlige Manuskripter findes nu paa de to st Bibliotheker i Kjøbenhavn.

Rasks Liv i Aarene efter Hjemkomsten fra Indien er en Ræl Lidelser og Skuffelser. Han maatte paany kæmpe med Fattigdo først gav man ham en Statsunderstøttelse paa 400 Rdl. aarlig, da han saa (1825) fik et Tilbud om et Professorat i Edinburgh (var i den Anledning han udtalte de berømte Ord: »Sit Fæd land skylder man Alt, hvad man kan udrette«), gjorde man ham til »Professor i Litterairhistorien med særdeles Hensyn paa d gamle asiatiske Litteratur«, men uden at forhøje hans Indtægt Mod Slutningen af hans Liv forbedredes dog hans Stilling, idet h 1829 blev Bibliothekar ved Universitetsbibliotheket og endelig 18 Professor extraordinarius i de østerlandske Sprog.

Ogsaa Publikums Modtagelse af hans Skrifter beredte ha Sorger. Man havde ventet en Masse interessante Afhandlinger c »Bramanernes Visdom«, men i Stedet udgav han bl. a.: »Spans Sproglære« (1824), »Frisisk Sproglære« (1825), »Dans Retskrivningslære« (1826), »Den gamle ægyptiske Tid regning« (1827), »Italiænsk Formlære« (1827), »Vejlednin til Akra-Sproget på Kysten Ginea« (1828), »Den ælds hebraiske Tidsregning indtil Moses« (1828), »*A Gramm of the Danish language for the use of Englishmen*« (1830), »Ra sonneret lappisk Sproglære« (1832), »Engelsk Formlær (1832), lærde og grundige Værker, men slet ikke efter »Folk Ønske; de vilde høre om Indien og Persien, men derom taug Ras -- Mest af Alt var det dog Retskrivningen, der forbitrede ham T værelsen; i Anledning af dette fortvivlede Spørgsmaal kæmpe

Rask en lang og bitter Strid, der utvivlsomt forkortede hans Liv; man gjorde Løjer med hans »måskje« o. s. v., men kun Faa stræbte at sætte sig ind i hans fine og lærde System. Ogsaa Udgivelsen af Sagaer for Oldskriftselskabet og Korrekturlæsningen efter gamle Pergamentshaandskrifter — Arbejder, som Andre dog ogsaa kunde have besørget — optog hans Tid og Kræfter. Under disse Forhold udvikledes den Brystsygdom, Rask bar paa fra Rejsen, og den 14. Novbr. 1832 endte den hans Liv.

Her i Norden staaer Rask som Skaberen af vor nyere Sprogvidenskab, dels ved sin Behandling af den islandske Sproglære og dens Forhold til Dansk, dels ved at angive den eneste rette Methode for Sprogsammenligning og sin deraf følgende rigtige Klassifikation af Sprogene, samt ved at anvende denne Methode i en stor Række Grammatiker over fremmede Sprog (af størst Betydning ere den angelsaxiske og den lappiske Sproglære), og endelig ved sine geniale Enkeltiagttagelser. Hans umaadelige Lærdom, minutieuse Nøjagtighed og Sky for al »Konstrueren« i Forening med hans geniale Intuition har »brudt ham Vej, hvor han kom hen«; han brød mere end een Vej, som senere Forskere have betraadt efter ham.

Udenfor Norden er Rask forholdsvis lidet kjendt, da han, ledet af en glødende Fædrelandskjærlighed, skrev saa at sige alle sine Værker (selv den paa Ceylon trykte »Singalesiske Skriftlære«) paa Dansk. Hans Resultater ere derfor mest komne til Europas Kjendskab paa anden Haand, særlig ved Jakob Grimms Værker; under Navn af »Grimms Lov« gaaer f. Ex. Læren om det konstante Forhold mellem de græsk-latinske (fælles-indoeuropæiske) Konsonanter og de nordiske (»Lydforskydningsloven«: *pater* — Fader, *piscis* — Fisk, *frater* — Broder, *fero* — bære, o. s. v.), skjøndt Grimm i Virkeligheden har bygget sin Lov paa Rasks Iagttagelser.

Rasks efterladte Smaaskrifter ere tildels samlede af hans Broder i »Samlede Afhandlinger« (tre Bind, Kbhvn. 1834—38); de indledes med en smuk og udførlig Biografi af Rask ved N. M. Petersen (optrykt i 1. Bind af N. M. Petersens samlede Afhandlinger). Se endvidere: F. Rønning: R. Kr. Rask (1887), Wimmers Mindetale over Rask (1887) og Vilh. Thomsen i Nordisk tidskrift, utg. af Letterstedtska föreningen, 10. årg. (1887).

Rasks Indflydelse paa Samtid og Eftertid var saa stor, at snart

sagt enhver Sprogforsker af Rang, som Dan
Aarhundrede, enten direkte eller indirekte
til ham. Svagest er hans Indflydelse paa
»klassiske« Sprog, hvor man tildels er gaaet
de moderne Sprog, Tydsk, Engelsk og Fra
Behandling meget længe har været temmeli
historiens Resultater; kun undtagelsesvis (
bekjendte »Tydske Sproglære« og i Paul
»Græsk Formlære« 1844) sporer man i æl
disse Sprog nogen Paavirkning fra Rasks
og nordiske Filologi møde vi derimod en
der alle mere eller mindre slutte sig til Ras
fælles Fader. Orientalisterne ere selvfølgelig
Westergaard. til Gjengjæld have vi her i **Niels Ludvig We**
1815, fra 1845 Professor i de indiske Sprog,
skabsmand, hvis Navn kjendes af alle den s
videnskabs Dyrkere i hele Verden. Kun fe
udgav han et af sine Hovedværker »*Radice*
(trykt i Kjøbenhavn, men paa tydsk Forlag,
over Verberne i Sanskrit, en storartet Frugt
sale Flid paa hans Studierejser i Tydsklan
Værk, der i hele Europa har bidraget mægti
Fremme. — Selvfølgelig maatte det ogsaa v
paaliggende at komme til at gjæste Østerlan
ham i 1841, da han med Regeringens Un
Søvejen til Bombay, hvorfra han, efter et Op
til Persien for derfra over Tiflis, Moskov og
tilbage til Danmark (Ankomst 1844). Han
mindre mærkelig end Rasks, som den jo
Spejlbillede af; han havde ligget for Døde
den strengeste Vinterkulde gjennemrejst de
havde gjennemsøgt Indiens gamle Templer o
tilbedere, der havde indviet ham i deres M
Solhede havde han kopieret Kileindskrifter
endelig ogsaa en stor Samling af indiske og
I een Henseende danner Westergaards Rejse
Modsætning til Rasks: Westergaard havde
sig og fik derved Lejlighed til ganske anc

Læremester at gjøre sine Resultater frugtbringende for Videnskaben; særlig kan det fremhæves, at han opdagede Kileindskriften paa Darius' Grav, og at hans nøjagtige Kopier af denne og de andre oldpersiske Indskrifter danne Grundlaget for Normanden Chr. Lassens epokegjørende Tydninger; selv gjorde Westergaard det første og betydningsfuldeste Forsøg paa at tyde den hidtil helt uforstaaede anden Række af Kileindskrifter (Perserkongernes Gravskrifter ere affattede paa tre af det gamle Kæmperiges Sprog, og indtil da var kun den persiske Række nogenlunde forstaaet). Westergaards Afhandlinger om Kileindskrifterne findes i forskjellige Tidsskrifter, navnlig »Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes«, VI, »*Mémoires d. l. Soc. Roy. des Ant. du Nord*«, 1840—44, og Videnskabernes Selskabs Skrifter« 1854. Af Westergaards øvrige Værker kunne her nævnes »Sanskrit Læsebog« og »Sanskrit Formlære« (begge fra 1846), de eneste danske Hjælpemidler til Studiet af Indiens gamle Sprog, hans store epokegjørende Udgiverværk: »*Zendavesta, or the Religious Books of the Zoroastrians*« (Kbhvn. 1852—54), samt en Række Afhandlinger om Zendavesta og indisk Litteratur, Mythologi og Historie (i Vidensk. Selsk. »Oversigter« 1852 og 1860, samme Selskabs »Skrifter« 1867 og som Universitetsprogrammer for 1860 og 1868). Men iøvrigt er hans Virksomhed som Orientalist forholdsvis ringe i den sidste Snes Aar af hans Liv; dels havde nemlig hans varme Fædrelandskjærlig-

N. L. WESTERGAARD.

hed bevirket, at han efter Krigene trak sig tilbage fra sine tydske Studiefæller, dels optog andre Arbejder hans Tid, han var saaledes Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, i tolv Aar redigerede han »Historisk Tidsskrift« m. m. Mest af Alt maa det beklages, at han aldrig fik fuldført sin store Grammatik og Ordbog over Zendsproget; men hvad han har udført, er nok til, at »hans Navn skal vedblive at mindes og straale som en af de lysende Stjerner paa Videnskabens Himmel« (se Vilh. Thomsens smukke Mindetale i Vidensk. Selsk. Oversigter 1878).

M. V. FAUSBØLL.

Westergaards Efterfølger som Professor i indisk Filologi, MICHAEL VIGGO FAUSBØLL (f. 1821) er berømt som den, der for Europas Vedkommende har lagt Grunden til Studiet af Palisproget og Buddhismens Litteratur, særlig ved Udgivelsen af Dhammapadam (Hauniæ 1855), et stort buddhistisk Digt, bestaaende af moralske Tankesprog, og af Jātaka-Bogen (Fortællinger om Buddhas »Fødsler« d. e. Sjælevandring), et uhyre Haandskrift (806 store Palmeblade), som bl. a. indeholder Fabler, Eventyr o. desl., der gjenfindes trindt om i de europæiske Litteraturer (*The Jātaka* Vol. I—V, London 1875—91). — Ogsaa med dansk Sprog har Fausbøll syslet og bl. a. gjort sig fortjent som Forfatter af *Slang*-Ordbogen: Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt daglig Tale. Af »V. Kristiansen« (1866).

Trenckner. Endnu en bekjendt Pali-Filolog har Danmark fostret, nemlig Carl Vilh. Trenckner (f. 1824, død 1891 som Cand. phil. og Lærer i Kjøbenhavn), hvis Udgaver af Palitexter roses som »noget af det Bedste, der er fremkommet i dette Fag«, ligesom hans uudgivne Paliordbog (paa Universitetsbibliotheket) »upaatvivlelig er den righoldigste, der findes«. (Om Palilitteraturen se Dines Andersen: Rasavāhinī, buddhistiske Legender, paa Dansk i Udvalg, med Indledning, i »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning« I, 1891).

At den rige Sanskritlitteratur tidlig tiltrak sig Opmærksomhed i Danmark, skyldes især Martin Hammerich (1811—1881), hvis mønsterværdige Oversættelse af Kalidasas yndefulde Drama Sakuntala udkom 1845 (3. Udg. 1879). — Om det ogsaa i nyere Tid fortsatte videnskabelige Studium af Indiens klassiske Sprog vidne fremdeles et Par Doktorafhandlinger, nemlig om »Ushas (Morgenrødens Gudinde) og Ushashymnerne i Rigveda« (1879) af Edv. Brandes (f. 1847), og Søren Sørensens (f. 1848) Analyse af det kolossale Sanskrit-Epos Mahābhārata (1883). Begge disse Mænd have desuden oversat interessante Sanskrit-Værker paa Dansk, Brandes: Skuespillene Lervognen (»Vasantasena«) 1870 og Kalidasas »Kongen og Danserinden (1874), Sørensen: et »Udvalg af Somadevas indiske Eventyr og Molbohistorier« (Herlufsholms Program 1878). Sakuntala.

Den nordiske Filologis Fremskridt mellem 1800 og 1885 have været saa talrige og store, at en nogenlunde fuldstændig Skildring af de fremkomne Værker og deres Forfattere vilde føre os altfor vidt; vi maa derfor nøjes med i al Korthed at angive Hovedtrækkene af Videnskabens Udvikling. Udgaver af nord. Oldskrifter.

Som Følge af at Læsekredsen for gammel nordisk Litteratur stadig har været forholdsvis lille, har næsten hele Arbejdet med Udgivelsen af saadanne Skrifter været overtaget af Selskaber og særlig af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat, det kgl. nordiske Oldskriftselskab, det nordiske Litteratursamfund og i den nyeste Tid: Samfundet til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur.

Den Arnamagnæanske Kommission har bl. A. udgivet den ældre Edda, I—III (1787—1828), den yngre Edda, I—III (1848—1887), flere Sagaer og gamle norske og islandske Love. De fleste af Kommissionens Udgaver fra ældre Tid ere tykke Kvartbind med latinske Oversættelser og lærde Indledninger og Noter paa samme Sprog. I nyere Tid, da Latinen har maattet vige for Dansken, har den Arna-Magnæanske Kommission bl. A. udgivet nogle vigtige Haandskrifter fra Arne Magnusens Samling i fuldstændig fotolithografisk Gjengivelse, nemlig den islandske Elucidarius (1869), det ældste Brudstykke af Valdemars sjællandske Lov (1869) og Runehaandskriftet af skaanske Lov (1877).

Oldskriftselskabet stiftedes 1825 af CARL CHRISTIAN RAF (S. 998), der i mere end en Menneskealder ledede dets storarted og mangesidige Virksomhed med utrættelig Energi. Selskabe filologiske Virksomhed har særlig havt til Formaal ved Udgivels af en overordenlig stor Masse oldnordiske Kildeskrifter at belys de gamle Nordboers Færd i og udenfor Norden; de vigtigste er Fornaldar sögur Norðlanda, I—III (1829—30), d. e. Saga om Sagntiden (Völsunga Saga, Hervørs Saga m. fl.), Fornmann sögur, I—XII (1825—37), om den norske og danske Historie, t Samlinger med Titlen Íslendinga sögur, I—II (1829—30) o I—IV (1843—83, fortsættes), indeholdende f. Ex. Landnamsbøge og Nials Saga, Grønlands historiske Mindesmærker, I—I (1838—45) og *Antiquitates Americanæ* (1 Kvartbind, 1837) dette sidste Værk vakte en umaadelig Opsigt i Europa og endn mere i Amerika, da det heri ved Uddrag af den islandske Litte ratur for første Gang bevistes, at Nordboerne havde været i Ame rika 500 Aar før Columbus; desværre havde Rafn ikke ladet si nøje med disse sikre Vidnesbyrd, men havde — i sin Iver for a finde haandgribelige Spor af Islændernes Ophold i »Vinland« - været saa uheldig at erklære bl. A. den saakaldte Assonet-Sten fr Massachusetts for en Runeindskrift, ristet af Amerikas første Op dagere, mens den i Virkeligheden hidrører fra Indianerne. D denne beklagelige Fejltagelse opklaredes, bleve fremmede Læser tilbøjelige til ogsaa at modtage det utvivlsomt Rigtige i Bogen me Mistillid. Oldskriftselskabets indholdsrige Tidsskrifter, navnlig An naler (efter 1866: Aarbøger) for nordisk Oldkyndighed o Historie og *Mémoires de la Société Royale des Antiqu aires du Nord*. have ogsaa i Filologiens Historie spillet en be tydningsfuld Rolle.

I fjernere Forbindelse med den danske Litteratur staaer »De islandske litteraire Selskab« (stiftet af Rask 1816), der, som Middel til at fremme Oplysningen og Selvstændighedsfølelsen pa Island, ogsaa udgiver gammel Litteratur.

Ved Udgivelsen af Oldskrifter for disse Selskaber have - foruden de allerede nævnte Mænd — særlig Islænderne været virk somme, og navnlig fortjene følgende tre grundlærde Mænd at frem hæves: Finn Magnusen (S. 954), Sveinbjörn Egilsson (179

—1852) og den berømte islandske Patriot og Historiker Jón Sigurðsson (1811—79).

For at aabne den dannede Læseverden Adgang til den oldnordiske Litteraturs rige Skatte, have flere Videnskabsmænd fra Tid til anden udfoldet en betydelig Virksomhed. Peter Erasmus Müller (S. 948) gav i sit underholdende og lærde »Sagabibliothek« I—III (1817—20) en Oversigt over Sagalitteraturen med udførlige Gjengivelser og Vurderinger af Sagaernes Indhold. Finn Magnusen oversatte den ældre Edda. I—IV (1821—23) — en nyere Oversættelse (1870) af samme Værk skyldes Adjunkt Hans Georg Møller (1832—77) — Rafn m. fl. gav Oversættelser af Fornaldar sögur (Nordiske Fortids Sagaer, I—III, 1829—30) og Fornmanna sögur (Oldnordiske Sagaer, I—XII, 1826—37), og N. M. Petersen bearbejdede de betydeligste isl. Sagaer (Nials, Egils, Grettes m. fl.) i sine bekjendte »Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude«, I—IV (1839—44, 3. Udg. beg. 1900).

Som Vejledning til Studiet af den oldnordiske Litteratur bør endnu fremhæves Carl Rosenbergs (1829—85) »Træk af Livet paa Island i Sagatiden« (1871, 2. Udg. ved Valtýr Guðmundsson 1894). Rosenbergs stort anlagte, men desværre kun halvt fuldendte, aandfulde og grundige Værk »Nordboernes Aandsliv« (I—III, 1878—85) behandler ikke alene de nordiske Folks Gudetro og Lovgivning, Industri og Kunst, Sprog og Skrift m. m., men særlig angaaende den oldnordiske og gammeldanske Litteratur indeholder det fortrinlige Oplysninger

Rosenberg.

Kulturlivet paa Island er desuden behandlet af Højesteretsassessor Vilhjálmur Ludvig Finsen (1823—92), som dels har udgivet de forskjellige Redaktioner af Graagaasen, dels i nogle lærde Afhandlinger (i Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1873 og Videnskabernes Selskabs Skrifter 1888) har skildret Retsvæsnet paa Island under Sagatiden. — Familielivet i samme Tidsrum er (i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1870) behandlet af Bibliothekar Dr. Peter Erasmus Kristian Kålund (f. 1844), som desuden i sit store Værk »Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island« (I—II, 1877—82) har givet en paa Selvsyn grundet Beskrivelse af Sagaøen med stadigt Henblik paa de i Oldskrifterne omtalte Lokaliteter.

Finsen.

Kålund.

Ligelig delt mellem Udgivelsen af den oldnordiske og den gammeldanske Litteratur virkede »det nordiske Litteratur-samfund«, som stiftedes 1847 med Westergaard som Formand, og hvis Formaal var at udgive Oldskrifter »paa en med Almenhedens Tarv overensstemmende Maade«, nemlig med danske Oversættelser, Glossarer eller Kommentarer. De vigtigste af dets Publikationer ere, foruden flere let læselige islandske Sagaer, en »oldnordisk Ordføjningslære« ved Rektor Georg Frd. Vilh. Lund (1820—1891), to Bind »færøiske Kvæder«, samlede af Grundlæggeren af Færøernes nyere Skriftsprog Provst Venceslaus Ulricus Hammershaimb (f. 1819) og fremdeles Universitetsbibliothekar Peder Goth Thorsens (1811—1883) Samling af de ældste danske Provinslove.

Litteratursamfundet afløstes 1879 af »Samfund til Udg. af gammel nordisk Litteratur«, stiftet af Svend Grundtvig, hvilket nu tæller saa at sige alle den nordiske Filologis Dyrkere over hele Verden blandt sine Medlemmer. Medens det nye Samfunds Virkefelt er det samme som dets Forgængers, har det mere almindelig udbredte Kjendskab til de gamle nordiske Sprog bevirket, at dets Udgaver, som ikke alene ere besørgede af Danske og Islændere, men ogsaa for en stor Del af Svenskere, nu fremtræde med et lærdere Tilsnit end det gamle Samfunds, idet Oldskrifterne som Regel gjengives med Bibeholdelse af Haandskrifternes Stavemaade o. s. v.

Den gammeldanske Litteratur er desuden udgiven særlig af »Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog«, og af »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme«, som 1890 afsluttede sin 65aarige, ofte meget stormfulde Tilværelse med Udgivelsen af sidste Bind af Svend Grundtvigs Danmarks gamle Folkeviser. I den nyeste Tid har Studiet af Danmarks Sprog og Folkeminder faaet sit vigtigste Organ i »Universitets-Jubilæets danske Samfund«, stiftet 1879 ved George Stephens's Initiativ.

Som de betydeligste Udgiverforetagender paa den gamle danske Litteraturs Omraade kunne nævnes P. E. Müllers Saxo I—II (udkom først 1839-58), Chr. Molbechs Udgaver af Harpestrengs Lægebog (1826), Rimkrøniken (1825), Hr. Michaels Digte (1836) m. fl., Præsten Carl Joachim Brandts (1817—89)

Udgaver af »Romantisk Digtning fra Middelalderen« (1869—77) og Christiern Pedersens danske Skrifter (1850—56), samt hans Haandbog Gammeldansk Læsebog (1857), Vedels Saxo (ved Levin o. fl.), Overbibliothekar Soph. Birket Smiths Udgaver af de forskjellige danske Skuespil fra 16—17. Aarhundrede, en gammeldansk Lægebog ved Viggo Såby, Mandevilles Rejse ved Markus Lorenzen og fremfor alle Svend Grundtvigs Danmarks gamle Folkeviser.

Vi skulle nu se, hvorledes det indsamlede rige Materiale er blevet benyttet til Udvidelse af vort Kjendskab til Nordens ældre og nyere Sprog, og vi begynde da med Rasks Ungdomsven, den ligesaa lærde som aandrige og sympathetiske **Niels Mathias Petersen,** N. M. Petersen. Søn af en Landsbyskrædder i Sanderum paa Fyen (f. 1791). Hans Liv forløber uden mærkelige Begivenheder (han var f. Ex. aldrig udenfor Danmark): 1815—26 var han Lærer ved Seminariet paa Brahetrolleborg, fra 1830 Registrator i Gehejmearkivet, blev 1845 Professor i de nordiske Sprog og døde 1862.

N. M. Petersens talrige Skrifter omspænde næsten alle den nordiske Filologis Grene. Hans historiske Værker ere skildrede foran (S. 950); her skal særlig dvæles ved hans Virksomhed som Sprogforsker. Han siger selv derom: »Min ulykkelige Skjæbne har ført mig ind paa Sproggranskningen; min Tilbøjelighed, men ikke mine Evner vilde have ført mig til noget Højere: til Poesi og Historie«; for indgaaende Syslen med »de tørre Former« udtaler han ofte sin Lede, Sproget har for ham sin væsenligste Betydning som et af de Midler, gjennem hvilke Folkets Aandsliv giver sig Udtryk, og i alle sine Værker (særlig maaske i de mindre Skrifter, som ere optagne i hans »Samlede Afhandlinger« I—IV, 1870—74) forlader han idelig de strengt sproglige Undersøgelser for i varmtfølte Ord at mane til Kamp for Modersmaalets Ret og Renhed. Ikke des mindre har han ogsaa paa det nordiske Sprogstudiums Omraade en grundlæggende Betydning. Efter nogle mindre Værker, deriblandt Dansk Orddannelseslære 1826, fulgte 1829—30 Prisskriftet »**Det danske, norske og svenske Sprogs Historie under deres Udvikling af Stamsproget**«, I—II, en fuldstændig Sproghistorie fra de ældste Tider til ca. 1700. Mindst betydeligt er Afsnittet om Norsk; derimod har hans Fremstilling af det svenske Sprogs Udvikling dannet Grundlaget for den historiske Sprogforskning i Sve-

rige, og hans Skildring af vort Modersmaals Skjæbne gjennem Tiderne er endnu den Dag idag uundværlig — ja den eneste fuldstændige, vi have, og, naar man betænker, at Bogen snart er 60 Aar gammel, mærkværdig lidt forældet. Blandt hans øvrige sproglige Værker skal her endvidere fremhæves hans Dänische Sprachlehre für Deutsche 1830; men ogsaa i sit Hovedværk »Bidrag til den danske Litteraturs Historie« giver han lejlighedsvis Bidrag til Sprogets Historie; særlig med Hensyn til Sprogudviklingen i det 18. Aarhundrede indeholder Værket Oplysninger, der paa en fortræffelig Maade supplere hans Sproghistorie. Det gamle Nordens Aandsliv belyser han bl. a. i »Haandbog i den gammelnordiske Geografi« (I. Del 1834), »Nordisk Mythologi« (1849, 2. Udg. 1863) og i »Bidrag til den oldnordiske Litteraturs Historie«, hvilket sidste Værk udkom efter hans Død (1865), men desværre i en højst uheldig Skikkelse, idet man næsten ordret har aftrykt et efterladt Manuskript, som kun var Udkast til Forelæsninger; ja end ikke de ofte forekommende uudførte Perioder har man ændret.

N. M. Petersens Livsopgave var — som en tydsk Forfatter (Th. Möbius) sandt og smukt har udtrykt det — »ved Ord og Skrift atter og atter at vende tilbage til sine Landsmænd mod Nord, og i den nordiske Oldtid og deres eget Sprogs og Litteraturs Skatte at vise dem den Kilde, som skulde forynge og styrke dem og væbne dem mod den indtrængende Tydskhed«. [N. W. T. Bondesen: Små mindeblade om N. M. Petersen, 1891].

N. M. Petersens Efterfølger som Professor i de nordiske Sprog var (indtil 1886) Islænderen KONRÁÐ GÍSLASON (1808—1891). Flertallet af hans Værker ville for det store Publikum stedse være lukkede Bøger; allerede Titler som »Hljóðstafr, hljóðfyllandi (— hljóðfyllendr), hljóðfylling« eller »Om helrim i 1. og 3. linie af regelmæssigt 'dróttkvætt' og 'hrynhenda'« ville sikkert være nok til at skræmme de Fleste; hans Skrifter vare ogsaa paa enkelte Undtagelser nær henvendte til Fagmændenes snevre Kreds; men for denne vil han utvivlsomt i lange Tider vedblive at staa som den paalideligste og grundigste Kjender af de ældre norsk-islandske Haandskrifter og Skjaldedigtene, og Læsere, der ikke selv ere Fagmænd, vil følgende korte Redegjørelse forhaabenlig kunne give en lille Forestilling om Betydningen af hans videnskabelige Virksomhed.

Gislason.

Rasks isl. Grammatiker havde i alt Væsenligt skildret det nulevende Islandsk, derimod havde han taget mindre Hensyn til det ældre Sprog og næsten intet til Sprogformen i de ældste islandske Haandskrifter (fra omkring Aar 1200). Det er denne Mangel, Gislason har oprettet: i en stor Mængde større og mindre Afhandlinger, i en ufuldendt Grammatik (1858) og i Hovedværket »Um frumparta íslenzkrar túngu i fornöld« (ɔ: Om det oldisl. Sprogs Elementer d. v. s. Lyd), Kbh. 1846, paaviser han ved en talrig Mængde nøjagtige Citater fra de ældste Haandskrifter, hvilket Udseende det ældste Sprog har havt, og hvilke Love det har været underkastet. Fra Haandskrifterne er Gislason naturlig bleven ført til de endnu ældre Sprogmindesmærker, vi have i Skjaldedigtene. Forstaaelsen af disse vanskelige Digte er i dette Aarhundrede bleven bragt et overordenlig stort Skridt fremad ved Sveinbjörn Egilssons fortrinlige Ordbog over Skjaldesproget »*Lexicon poeticum antiquæ linguæ septentrionalis*« (Kbh. 1854—60); men Gislason er den Første, der efter en større Maalestok har benyttet dem i Sprogvidenskabens Tjeneste, idet han i en lang Række Monografier (især i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, et Universitetsprogram 1877 og andet Bind af hans Udgave af Njála) ved Hjælp af Rim og Metrum i de gamle Digte har givet talrige Bidrag til Belysning af Nordens Sprogforhold i den førlitteraire Tid. Men ogsaa med Hensyn til den textkritiske, exegetiske og metriske Behandling af Skjaldedigtningen har Gislason havt den største Betydning, særlig ved sine posthume Værker »Udvalg af oldnordiske Skjaldekvad« (1892) og »Efterladte Skrifter« (I. Bd. 1895). — En minutieus Nøjagtighed, enestaaende sikker Sprogfølelse og en fin Forstaaelse af den gamle Skjaldedigtnings Aand og Form ere de Hovedegenskaber, som karakterisere Gislasons Forfattervirksomhed. Endelig bør det fremhæves, at Gislason har besørget nogle fortræffelige Udgaver af Sagaer (f. Ex. Njàla 1875) og har skrevet en stor dansk-islandsk Ordbog (»Dönsk orðabók, 1851). (Levnetsskildring ved Finnur Jónsson i Arkiv för nordisk filologi, Ny följd III).

Gislasons nærmeste Aandsfrænde blandt de Yngre er nuværende Docent i nordisk Filologi Finnur Jónsson (f. 1858), af hvis talrige Skrifter dog kun Doktordisputatsen »Kritiske Studier F. Jónsson.

over en Del af de ældste norske og islandske Skjaldekvad« (1884) falder indenfor det her behandlede Tidsrum.

Ligesom Skjaldekvadene var Midtpunktet for Gislasons Studier, saaledes fik Nordens folkelige Digtning sin ypperste Kjender i SVEND HERSLEB GRUNDTVIG (1824—83), Professor extraordinarius i nordisk Filologi.

Sv. Grundtvig.

Om hans Fortrolighed med den hedenske Oldtidsdigtning vidne hans »Udsigt over den nordiske Oldtids heroiske Digtning« (1867) og hans Haandudgave af den ældre Edda (1868, 2. Udgave 1874); men sit Livs Hovedarbejde nedlagde han dog i Nationalværket **»Danmarks gamle Folkeviser«** (I—V, 1853—90), hvilket ved sin nøjagtige Gjengivelse af de gamle Viser i alle de bevarede Former og ved sine lærde Indledninger og Noter efterhaanden er blevet taget til Mønster af mange Folkevisesamlere fra andre Lande; Amerikaneren F. J. Child kalder det *»a work which will be prized highest by those who have used it most, and which leaves nothing to be desired but its completion«*. Fuldførelsen af den store Folkeviseudgave lykkedes dog ikke Svend Grundtvig selv; men en Fortsættelse tildels paa Grundlag af hans efterladte Samlinger paa det store kongelige Bibliothek er nylig (1895) paabegyndt af Axel Olrik. Til Folkelæsning leverede Svend Grundtvig et Par mindre Samlinger af kritisk rekonstruerede Viser (især Danmarks Folkeviser i Udvalg 1882).

Ogsaa Færøernes store Viseskat har Grundtvig samlet, og efter hans Plan udførte hans Svoger Jørgen Bloch (f. 1839) det store haandskrevne Værk »Føroyja kvæði, Corpus carminum Færoensium« (16 Bind i 4to) med tilhørende Ordbog (3 Bind i Folio), begge paa det kongelige Bibliothek.

Smukke Vidnesbyrd om Svend Grundtvigs utrættelige Samlerflid og fine Forstaaelse af Fædrenes aandelige Arv haves fremdeles i hans tre Samlinger af »Danske Folkeæventyr« (1876—84) og hans »Gamle danske Minder i Folkemunde« (I—III. 1854—61).

Uden just at være Sprogmand i strengeste Forstand har Grundtvig ogsaa leveret en Del direkte Bidrag til den danske Sprogforskning, især ved sin Dansk Haandordbog (1872, 2. Udg, 1880), ved Glossaret til sin Udgave af Peder Palladius's Visitatsbog (1872) og ved sit Foredrag om »Tonelagene« i det

danske Sprog (i »Beretning om det 1. nordiske Filologmøde« 1879). Endelig bør det nævnes, at han har samlet sin Fader N. F. S. Grundtvigs »Poetiske Skrifter« (1880 ff.). (Biografi ved Wimmer i Illustreret Tidende Nr. 1244, optrykt af Frederik Barfod i »Sven Hersleb Grundtvig. Et Mindeskrift.« 1883).

Det lader sig ikke nægte, at der er anvendt alt for lidt paa den videnskabelige Behandling af det danske Litteratursprog fra ældre og nyere Tid; som højst naturligt og forklarligt var, optoges i Aarhundredets første Halvdel de fleste og bedste Kræfter særlig ved Studiet af Oldsproget; det nyere Sprog ansaaes ikke sjeldent for »ringere« end eller en Forvanskning af det gamle, og Dialekterne undersøgte man som oftest kun for at finde Levninger af det gamle Sprog. Vi maa dog her minde om Rasks Retskrivningslære og hans Afhandling »Den danske Grammatiks Endelser og Former af det isl. Sprog forklarede«, samt om N. M. Petersens nysnævnte Skrifter; men iøvrigt blev det mest Folk, der stod den historiske Sprogforskning mere eller mindre fjernt, som kom til at trække Læsset med Behandlingen af det levende Sprog og Almuesmaalene. Medens Videnskabernes Selskabs store Ordbog langsomt nærmede sig sin endnu ikke naaede Afslutning, skrev Chr. Molbech i forholdsvis stor Hast sin »Danske Ordbog«, I—II, (1833, 2. Udg. 1859) og sit »Dansk Glossarium eller Ordbog over forældede danske Ord« (1857), begge to Værker, der, hvor fortjenstlige de end ere, blot kunne betragtes som Surrogater for udførligere og bedre Ordbøger. Israel Levin (1810—1883) samlede i mange Aar med Statsunderstøttelse til sin store Ordbog; men det blev aldrig til Andet end et Skab fuldt af løse Sedler, hvilke nu opbevares paa det kongelige Bibliothek og ganske vist indeholde en Del gode Bidrag til dansk Lexikografi, men selvfølgelig ikke kunne udfylde det stadig stærkt følte Savn af en tidssvarende udførlig Ordbog over det nuværende danske Rigssprog. En i mange Henseender fortjenstfuld Ordbog over de forældede danske Ord fra Tiden mellem 1300 og 1700 paabegyndte Præsten Otto Kalkar (f. 1837) i sin omfangsrige, men endnu ikke fuldførte »Ordbog til det ældre danske Sprog« (1881 ff.). Nyere Dansk.

Ej heller nogen udførlig Fremstilling af Modersmaalets Sproglære lykkedes det os at faae i Tiden før 1885. Rasks og N. M.

Petersens danske Grammatiker vare korte Værker, beregnede pa Udlændinge. Forstandigt og klart, men uden egenlig sproghistorisl Methode behandlede I. Levin Dele af Sproglæren blandt andet sin »Dansk Lydlære og dansk Kjønslære« (1844); men Fler tallet af de øvrige danske Grammatiker fra det nævnte Tidsrun vare elementaire, ofte ganske værdiløse Skolebøger.

En med solid sproglig Dannelse udrustet Fremstiller af de
Edv. Jessen. danske Sproglære i sin Helhed fik vi først i Dr. phil. Edvin Jesse (f. 1833), som 1868 udgav en ganske vist kortfattet, men særdele indholdsrig og skarpsindig »Dansk Sproglære«. I forskjellig mindre Afhandlinger især i Aarbøger for nordisk Oldkyndighe 1866—67 og Tidsskrift for Filologi V (1864) gav Jessen desuden en Række værdifulde Bidrag til Sprogets Historie i ældre og nyer Tid; ved en Afhandling i Tidsskrift for Filologi IV (1863) lagde han Grunden til den nyere Betragtning af den oldnordiske Verslære, hvilken senere er udviklet af Tydskeren E. Sievers. Hans i Formen barokke Doktordisputats »Undersøgelser til nordisk Oldhistorie« (1862) er endelig et af de første Forsøg paa en kritisk Behandling af Kilderne til Vikingetidens Historie. Men omtrent 1870 opgav Jessen helt sin filologiske Forfattervirksomhed, og hans to senere fremkomne Hastværksarbejder »Dansk Grammatik« (1891) og »Dansk etymologisk Ordbog« (1893) bære kun Vidnesbyrd om, hvor lidet han i Mellemtiden har beskjæftiget sig med sproglige Studier.

Blandt Værker, der omhandle det danske Rigssprog, maa fremdeles nævnes P. E. Müllers fortræffelige »Dansk Synonomik eller Forklaring af enstydige danske Ord« (1829, 3. Udgave 1872). Den danske Verslære blev i Aarhundredets første Halvdel udførligst behandlet af Rektor Carl Adolph Thortsen (1798—1878), som i sit dygtige »Forsøg til en dansk Metrik« (1833—34) dog væsenlig bygger paa den antike Metriks Theorier. Med fuld praktisk og theoretisk Indsigt i den moderne Versbygnings Love har Dr. phil. Ernst v. d. Recke behandlet Metriken i sine to grundlæggende Arbejder: »Principerne for den danske Verskunst« (1881) og »Dansk Verslære« (1885).

1841 udkom Molbechs »Dansk Dialect-Lexikon«, en Samling af de Ord i Sprogarterne (dog ikke den bornholmske), der afvige fra Skriftsprogets, for Størstedelen bygget paa skriftlige Med-

delelser fra Andre og derfor højst ufuldkommen og inkonsekvent i den fonetiske Gjengivelse. Af forholdsvis langt større Værd ere forskjellige Fremstillinger af de jydske Dialekter, blandt hvilke de betydeligste skyldes Præsterne Ejler Henning Hagerup (1817—63): »Om det danske Sprog i Angel« (1854, 2. Udg. ved Lyngby 1857), David Ludvig Carl August Varming (1816—1884): »Det jydske Folkesprog, grammatisk fremstillet« (1862) og Johannes Georg Elias Kok (1821—87): »Det danske Folkesprog i Sønderjylland«, I—II (1863—67). Endelig maa vi nævne den lille indholdsrige Bog: »Udsigt over de danske Sprogarter« (1857) af Dr. phil. Niels Kristian Folmer Dyrlund (f. 1826), hvis sparsomme Forfattervirksomhed desværre staaer i et afgjort Misforhold til hans grundige Kundskaber særlig i de lidet behandlede sjællandske Sprogarter. En Dialektforsker af høj Rang berøvedes os ved en tidlig Død i KRISTEN JENSEN LYNGBY Lyngby. (1829—71), extr. Professor i nordisk Filologi. Grundig uddannet i den sammenlignende Sprogvidenskabs Methode (særlig saaledes som den blev udviklet af Tydskeren Aug. Schleicher), med omfattende Kundskaber i mange forskjellige Tungemaal, skred han til det Arbejde, han havde sat som sit Livs Maal: at skildre sin Fødestavn Jyllands Sprogarter, ikke ensidig m. H. t. »mærkelige Ord«, men sete fra alle Sider, den fonetiske saavel som den grammatiske og lexikalske. Til dette store Værk samlede han i mange Aar Bidrag ved Rejser paa Landet og optegnede sine Iagttagelser med sit eget praktiske Alfabet for de jydske Lyd. Men et Slagtilfælde afbrød ham midt under hans rastløse Arbejde, han fik kun Lejlighed til at fuldføre Monografier som »Bidrag til en sønderjysk sproglære (sprogartens forhold til de øvrige danske, dens forgreninger; sproglære for Braderup)« 1858, og »Udsagnsordenes bøjning i jyske lov og i den jyske sprogart« (1863). Lyngby indskrænkede ikke sine Studier til de jydske Dialekter: fra Sproghistoriens arkimediske Punkt beherskede han alle Nordens Sprog og belyste dem i Afhandlinger som »Den oldnordiske udtale« (Filol. Tidsskr. II), »De oldn. navneords bøjning« (sst. VI), Grundtrækkene af den danske og den svenske Sproglære (i Indledningerne til Hammerichs »*Danska läsestycken*« (1865) og »Svenske Læsestykker« (1867)), ofte under Titler, der ikke lade os ane Artiklens rige Indhold; Hovedpunkterne i den nordiske Sproghistorie

gives f. Ex. under Form af en Anmeldelse i Antikvarisk Tidsskri 1858—60. — (Minder om K. J. Lyngby, samlede af Rektor C. Ber i Filologisk Tidsskrift X).

Det danske Dialektstudium efter Lyngbys Dage har ligesor tidligere væsenlig indskrænket sig til Jydsken. Rektor J. Chr. S Espersen (1812—59) efterlod ganske vist Manuskriptet til en stc bornholmsk Ordbog, hvis Udgivelse Videnskabernes Selskab ha overtaget — men dens Offentliggjørelse lader endnu stadig vent paa sig. Og af de øvrige Øbomaal er der ikke fremkommet noge videnskabelig Skildring, knap noget Forarbejde til en saadan; efte 1885 har dog cand. mag. P. Kr. Thorsen givet en grundig Be skrivelse af Sejrømaalet (1887—94). Derimod er Savnet af e tidssvarende Hjælpemiddel til Studium af de jydske Dialekter pa den fyldigste Maade blevet afhjulpet, idet Præsten Dr. phil. Hen

Feilberg. ning Fredr. Fejlberg (f. 1831) i Aaret 1882 udsendte en »Plan til den store »Ordbog over jyske Almuesmaal«, hvis Offent liggjørelse han kort efter paabegyndte (hidtil er udkommet A—M et Værk, som af den svenske Sprogforsker J. A. Lundell karakteri seres paa følgende Maade: »Det är en fullständig encyklopedi fö allt hvad som rör jutska allmogen. Som dialektordbok öfverträffa arbetet allt hvad Skandinavien förut äger i den vägen: den öfver träffar Aasens norska ordbok, som på sin tid var ett mästerväk i fråga om dialektformernas noggranna angifvande och genom si fraseologiska och kulturhistoriska rikedom. — Det är ett storvärk monumentum ære perennius«. (Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen VI. 33. h. 1888).

Rune-Studier. Studiet af vore Runeindskrifter aabnedes i dette Aarhundrede især med nogle mindre Afhandlinger af Rask; hans nærmeste Efterfølgere vare imidlertid ikke egnede til at føre Studiet fremad de led navnlig af een Hovedfejl: Begjærlighed efter at finde hi storisk interessante Oplysninger i alle Indskrifter; saaledes skre Finn Magnusen 1841 en tyk Kvartbog »Runamo og Runerne« et dansk Sidestykke til Rudbecks »*Atlantica*«, en Frugt af en uhyr Lærdom og en ligesaa stor Fantasi; paa en Klippe i Bleking læste Finn Magnusen et Vers, hvori Harald Hildetands Mænd anraab Guderne om Sejr i Braavalleslaget; men senere er det uigjendrivelig bevist, at »Runerne« ere naturlige Sprækker i Klippen, der idelig

skifte Udseende. Rafn læste paa en lignende »fri« Maade den ulæselige Runeindskrift paa Marmorløven fra Piræus og Assonet-Stenen fra Nord-Amerika. En anden Fejl ved Rafns Runetolkning var, at han sjelden selv havde seet de paagjældende Mindesmærker, men lod sig nøje med Tegninger, der sendtes ham af Præster og Skolelærere. — Et negativt Fremskridt med Hensyn til Runestudiet betegner P. G. Thorsens »De danske Runemindesmærker« I—II (1864—80), for saa vidt som de fantastiske Tolkninger fra Finn Magnusens og Rafns Dage ere opgivne, men iøvrigt lider Værket af saa store Mangler baade med Hensyn til Beskrivelsen af Indskrifterne og de sproglige Oplysninger, at det ikke var synderlig egnet til at føre Studiet videre. Thorsen.

Grundlaget for et frugtbringende Studium af det ældste nordiske Runesprog blev givet ved de to første Bind af Englænderen George Stephens's (1813—95, Professor i Kjøbenhavn) store Pragtværk »*The oldnorthern runic monuments of Scandinavia and England*« (1866—68; 3. Bind udkom 1884), idet der her for første Gang offentliggjordes en fuldstændig Samling af de ældste Runeindskrifter i paalidelige og kunstnerisk udførte Tegninger. Ved Hjælp af disse Afbildninger blev den geniale Normand Sophus Bugge sat i Stand til at fremsætte sin epokegjørende Læsning af Guldhorns-Indskriften, der fortsattes med en Række Bidrag til Tolkning af Runeindskrifter, som have foraarsaget en fuldstændig Omvæltning i det nordiske Sprogstudium. Stephens.

Kort efter at Bugges Tydning af Guldhornets Runer var udkommen, skrev **Ludvig Frands Adalbert Wimmer** (f. 1839), nu Professor i de nordiske Sprog, sin Afhandling »De ældste nordiske Runeindskrifter« i Aarbøger for nord. Oldk. 1867, indeholdende dels en Kritik af de lidet rationelle Indskriftlæsninger i Stephens's store Værk, dels Tydninger af de vigtigste blandt de ældste Runemindesmærker; og da saa kort efter Bugges Afhandling om de samme Indskrifter fremkom, viste det sig, at disse to fremragende Videnskabsmænd uafhængigt af hinanden vare komne til samme Resultater baade med Hensyn til Tydningen af de enkelte Indskrifter og med Hensyn til Bestemmelsen af Sprogformens Karakter i Forhold til de senere nordiske og tydske Sprog, undertiden næsten med samme Ord, et temmelig sikkert Bevis for Rigtigheden Wimmer.

af deres Fremgangsmaade. Den saaledes vundne Sejr forfulg Wimmer videre i flere runologiske Arbejder (især i Aarb. f. n. Oldk og navnlig skrev han i 1874: »Runeindskriftens Oprindels og Udvikling i Norden« (omarbejdet og oversat paa Tyd under Titlen: »Die Runenschrift«, Berlin 1887), hvori han p en afgjørende Maade besvare det gamle Stridsspørgsmaal o hvorledes Runerne ere opstaaed derhen, at de fra først af ere Omdannelse af de almindelige l tinske Bogstaver A, B, C o. s. v og at de yngre Runer ad naturl Vej ere udviklede af de ældr hvilket tidligere havde været b nægtet. Det Værk, som mere en noget andet utvivlsomt vil bæ Wimmers Navn ned til sene Tide er dog det store nationale Prag værk: **»De danske Runemindes mærker«**, hvis første Del saae Lys 1895, og som indeholder Resu tatet af hans mangeaarige møjsom melige Granskning af alle dansk (deri naturligvis indbefattet d skaanske og sønderjydske) Rune indskrifter. Ikke alene for Sprogforskningen har dette Værk de største Betydning, idet Studiet af det danske Sprog i dets ældst Periode endelig ved Wimmers klare og videnskabelig sikre Be skrivelse og Tolkning af de gamle Indskrifter har faaet det læng savnede solide Grundlag at hvile paa, men ogsaa over Landets al mindelige Historie i den dunkle Tid, da Hedenskab og Kristendom kæmpede med hinanden, kastes der ofte Lys paa en overraskend Maade. — Af Værkets Tilblivelseshistorie har Wimmer selv give en underholdende Skildring i sit Universitetsprogram: »Om Under søgelsen og Tolkningen af vore Runemindesmærker 1895. — Blandt Wimmers øvrige Skrifter skal her endnu kun nævne hans Tolkning af »De tyske Runemindesmærker« (i Aarbøge for nordisk Oldkyndighed 1894) og de to om grundige Kildestudie

LUDVIG WIMMER.

og stor sproghistorisk Lærdom vidnende Værker: »Navneordenes Bøjning i ældre Dansk« (1868) og »Oldnordisk Formlære« (1870); en væsenlig forbedret svensk Udgave kom 1874 under Titel »*Fornnordisk formlära*«. (Biografi ved Verner Dahlerup i Illustreret Tidende for 9. Oktober 1892).

Medens Spørgsmaalet om de ældste Runeindskrifters rette Forstaaelse endnu var Gjenstand for Strid, fik Bugge og Wimmer en ligesaa uventet som glimrende Bistand ved et Værk, der udkom 1869: »Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske«. Forfatteren var **Vilhelm Ludvig Peter Thomsen** (f. 1842), nu Professor i sammenlignende Sprogvidenskab. Med en overordenlig Lærdom beviste Thomsen i denne lille Bog, at der igjennem mange Aarhundreder havde fundet en stærk Vexelvirkning Sted mellem de gotiske (ɔ: nordiske og tydske) og de finske Sprog (ɔ: Finsk, Lappisk o. s. v.), og navnlig at en stor Del af de nordiske Laaneord, som findes (særlig i Lappisk), ere optagne fra et Sprog, der maa have havt netop det Udseende, som det ældste Runesprog havde efter Bugges og Wimmers Tydninger, hvis Rigtighed altsaa nu var afgjørende bevist. For sin Bog fik Thomsen tilkjendt den internationale Boppske Prisbelønning for sammenlignende Sprogvidenskab, der uddeles fra Berlin. — En om muligt endnu vanskeligere, beslægtet Opgave har Thomsen senere løst i sit store Skrift »Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog« (1890), for hvilket Videnskabernes Selskab tildelte ham den Madvigske Æresmedaille; efter en Oversigt over de lidet kjendte og nu tildels kun af ringe Almuesbefolkninger talte Sprog i den østlige Del af det russiske Rige og tilgrænsende Egne paaviser han nemlig, at ogsaa disse Sprog gjennem lange Tider have paavirket hverandre, og at Karakteren af de forskjellige Laaneord giver os Oplysninger om de paagjældende Folks Sprog og Levevis i Tider, som endogsaa ligge forud for vor Tidsregnings Begyndelse.

Vilh. Thomsen

Medens de to nysnævnte Værker stille store Fordringer ogsaa til Læsernes Lærdom, vil enhver dannet Læser kunne have Interesse af at stifte Bekjendtskab med Thomsens Oxforder-Forelæsninger »*The Relations between ancient Russia and Scandinavia and the Origin of the Russian State*« (1877, senere oversat paa Svensk og Tydsk), i hvilket Værk han fører Bevis for den, særlig af nationale Russere om-

stridte Kjendsgjerning, at Stammen »Rus«, som i det 9. Aarhundrede lagde Grunden til det russiske Rige, var en svensk Stamme, og at Navnet Rus utvivlsomt er opstaaet af et fordrejet nordisk Ord, hvormed Finnerne betegne Svenskerne.

Sit Livs stolteste Bedrift udførte Vilhelm Thomsen maaske, da han 1893 kunde forelægge Videnskabernes Selskab sin Tydning af nogle store Indskrifter fra Grænsen mellem Mongoliet og Sibirien, af hvilke man hidtil ikke havde forstaaet et Bogstav. Han udfandt nemlig ikke alene ved en Række forsigtige, næsten mathematisk nøjagtige Slutninger Betydningen af hvert enkelt Tegn og bestemte Sproget som en gammel, hidtil ukjendt tyrkisk Sprogart (jvf. Videnskabernes Selskabs Oversigter 1893); men hans kort efter udkomne fuldstændige Tolkning (**Inscriptions d'Orkhon déchiffrées**, Helsingfors 1894) har ogsaa i Forening med de Oplysninger, som ligeledes for nylig ere hentede fra kinesiske Indskrifter, beriget Historien med Efterretninger om mægtige tyrkiske Khaner, der i det 6.—8. Aarhundrede efter Kristus herskede i hine Egne, hvorfra Hunnernes Horder havde begyndt deres Vandring, og ligeledes over Kinas Historie for tusind Aar siden er der kastet et saa klart Lys, at det endogsaa er blevet paastaaet, at vi nu kjende den indtil de mindste Enkeltheder (jvf. The Academy for 21. December 1895). Med Rette er det sagt om Vilhelm Thomsens nye Opdagelse, at den er »second only in rank to the discovery and decipherment of the Rosetta stone«.

VILH. THOMSEN.

Vilhelm Thomsens Studier have dog ingenlunde alene beskjæftiget sig med de østeuropæiske og asiatiske Sprog. Hans »forbløffende Alsidighed« er bleven karakteriseret saaledes: »Klassiske Filologer beundre hans grundige Kundskaber i Græsk og Latin; Romanisterne ere begejstrede for hans Bidrag til fransk

historisk Lydlære og smaa etymologiske Mønsterafhandlinger; Fonetikerne fremhæve hans sjeldne Indsigt i Lydfysiologi; nordiske Filologer hente Raad hos ham med Hensyn til deres Specialfag og glæde sig over saadant et Arbejde som hans Foredrag ved Filologmødet 1892 over Grunden til »nogle Ejendommeligheder ved dansk Retskrivning«; og taler man endelig med en finsk Filolog, ja saa kunde man let faae det Indtryk, at Thomsens Virksomhed først og fremmest har Betydning for hans Fag« (Otto Jespersen i Illustreret Tidende for 25. Marts 1894).

I hvor høj Grad Vilhelm Thomsen, særlig ved sin Virksomhed som Universitetslærer, har forstaaet at anspore yngre danske Filologer af enhver Art til frugtbringende Studium paa de forskjelligste Omraader, fremgaaer blandt andet af det »Festskrift«, som paa 25-Aars-Dagen efter hans Doktordisputats (1894) overraktes ham af alle hans betydelige Disciple. Det er Thomsens Virksomhed, naturligvis i Forbindelse med den sproglige Litteratur i det øvrige Europa, der først og fremmest har givet Anledning til den nye Æra for den danske Sprogforskning, som er begyndt i den sidste Snes Aar. Vigtige Spørgsmaal, som de ældre Sproggranskere i Reglen havde ladet ligge, ere tagne op til grundig Overvejelse, Opfattelsen af Sprogudviklingen i det Hele er undergaaet en væsenlig Forandring, og navnlig har man i højere Grad end tidligere behandlet Sprogenes Lyd, medens de ældre Sprogforskere ofte lod sig nøje med at betragte Bogstaver og Bogstavovergange. Skulde man i faa Ord udtrykke Forskjellen mellem den ældre og den nyere Sprogforskning, saa kunde man sige, at den bestaaer deri, at de ældre Sprogforskere stræbte at forklare de nyere Sprog ved Hjælp af de gamle, medens man i Nutiden nok saa meget søger ved Studium af de nulevende Sprog at naa til Forstaaelse af Sprogenes Væsen og Udvikling i ældre og nyere Tid.

Forbindelsen med Fortidens Sprogforskning er dog ikke derfor brudt. De gamle Spogforskeres Resultater benyttes i høj Grad af de yngre, og enkelte af de ældre kunne betragtes som Forløbere for den nyere Skole; dette gjælder f. Ex. tildels om K. J. Lyngby; men navnlig har man i Jakob Hornemann Bredsdorff (1790—1841), Lektor i Botanik og Mineralogi ved Sorø Akademi, en Mand, der paa en mærkværdig Maade ofte har foregrebet den nyere Tids Resultater. Foruden ved nogle gode Bidrag

Bredsdorff.

til dansk Sproghistorie (især: »Om Sproget paa de danske Øer i Begyndelsen af det 12. Aarhundrede«, i »Blandinger fra Sorø« 1831, og ligesaa værdifulde Forsøg paa Tolkning af de ældre Runeindskrifter, især i Mémoires de la Société Royale des Antiquaires du Nord 1836—39), har Bredsdorff Betydning for Nutiden ved sine to Smaaskrifter: »Prøve af en efter Udtalen indrettet dansk Retskrivning« (1817) og »Om Aarsagerne til Sprogenes Forandringer« (Roskilde Skoles Program 1821, paany udgivet af Vilhelm Thomsen 1886). I det første af disse Værker gjør han nemlig et Forsøg paa at gjengive dansk Talesprog ved Hjælp af en selvkonstrueret Lydskrift, og i den sidstnævnte Bog behandler han som Faktorer ved Sprogudviklingen: Stræben efter Analogi, Magelighed, Organernes Ufuldkommenhed m. m. altsammen Emner, som i høj Grad beskjæftige den nyeste Tids Sprogforskere.

Som de betydeligste yngre danske Videnskabsmænd af den nyere Skole maa nævnes Karl Adolf Verner (f. 1846, d. 1896), Professor i slaviske Sprog ved Kjøbenhavns Universitet, Johan Peter Julius Hoffory (f. 1855), Professor i nordisk Filologi og almindelig Fonetik ved Berlins Universitet, samt Kristoffer Nyrop (f. 1858), Professor i romanske Sprog, og Jens Otto Harry Jespersen (f. 1860), Professor i Engelsk, begge ved Kjøbenhavns Universitet.

Verner. Af disse har særlig KARL VERNER gjort sit Navn verdensberømt. Omend hans Bidrag til Litteraturen ere faa og smaa, saa har han dog, især ved sin geniale Opdagelse af den indoeuropæiske Accents Indflydelse paa de germanske Sprogs Konsonantsystem (»**Eine ausnahme der ersten lautverschiebung**« i Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung XXIII) havt en epokegjørende Indflydelse paa Sprogvidenskabens senere Udvikling i hele Europa, hvilket blandt andet har givet sig Udtryk ved, at Verner for sin lille Afhandling fik tildelt den Boppske Prisbelønning af Berliner-Akademiet og blev udnævnt til Æresdoktor af Universitetet i Heidelberg.

Hoffory. Julius Hoffory vandt sig i den korte Tid, han kunde virke som Videnskabsmand (han døde 1897 paa en Sindssygeanstalt i Tydskland) et anseet Navn især ved sine lydfysiologiske Afhandlinger, blandt andre i »Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung« XXIII og XXV, og ved sin Anvendelse af Fonetiken til Forklaring af Sproget i de ældste islandske Haandskrifter (Oldnordiske Konso-

nantstudier 1883). Endelig have Kristoffer Nyrop og Otto Jespersen, foruden Bidrag til deres særlige Videnskaber, hver især udgivet talrige Skrifter om Lydlære, almindelig Sprogudvikling m. m., blandt hvilke adskillige værdifulde Afhandlinger angaa danske Sprogforhold. Men kun Nyrops lille interessante Bog om dansk Folkeetymologi: »Sprogets vilde Skud« (1882) falder indenfor den Periode, som her skal behandles.

Som den danske Sprogforskning for Øjeblikket staaer, indtager den en anseet Plads i den europæiske Videnskabelighed, og den giver Løfter om en fortsat Virksomhed, der vil tjene til Ære for Jens Højsgaards og R. Kr. Rasks Fædreland.

SEMITISK SPROGVIDENSKAB.

Af Dr. phil. **R. Besthorn.**

Den danske Sprogvidenskab kan paa de semitiske Sprogs Omraade kun opvise faa betydelige Forskere, ingen Forsker af første Rang — ingen Rask eller Westergaard.

De semitiske Sprog have overhovedet været den europæiske Sprogforsknings Stedbørn. De bleve i lang Tid kun dyrkede for det hebraiske Sprogs Skyld. I den første Halvdel af det 19. Aarhundrede tog Studiet af det semitiske Hovedsprog, Arabisk, under Ledelse af den store Lærde Silvestre de Sacy et rask Opsving i Frankrig, derefter i Tydskland, England og Holland. Der er nu indtraadt en Stagnation paa dette Omraade. Ogsaa Videnskaben har sine Moder: Assyrisk, hvis Karakter som semitisk Sprog først sent blev erkjendt og kun langsomt anerkjendt, er vel nu, bortseet fra Hebraisk, det semitiske Sprog, der samler de fleste Dyrkere.

Den semitiske Sprogvidenskab i Danmark har været ganske afhængig af denne Udvikling i Udlandet. De danske Forskere have savnet den Spore, som de store Kolonier have givet det lille Hollands Orientalister, og en Række af de mest lovende danske Dyrkere af den semitiske Sprogvidenskab gik forholdsvis tidligt over til anden Livsgjerning.

Det er en Selvfølge, at Studiet af Hebraisk her hjemme ha fundet en Række fagmæssige Dyrkere; men deres Virksomhed ha for de Allerflestes Vedkommende indskrænket sig til at give d theologiske Studerende de nødvendige Hjælpemidler efter uden landsk Mønster. Lige siden Professor Nikolai Petræus' for sin Ti meget agtværdige *Compen dium grammaticae Ebraea* udkom i Aaret 1627, ha der ikke været nogen Mange paa hebraiske Grammatike for danske Studerende.

J. C. Lindberg

Rektor S. N. J. Bloch der skarpt kritiserede Dantz i det attende Aarhundred meget brugte Compendium udgav lige i Begyndelsen af det nittende Aarhundred den første paa Dansk skrevn hebraiske Grammatik: »De hebraiske Sprogs Formlær (1. Udg. 1802, 2. Udg. 1819 Bloch erklærede, at Dantz Bog var »aandløs« — e Anke, der ogsaa senere, o med Rette, er fremført mo adskillige hebraiske Grammatiker. Blochs Formlære var ganske vist livligere, men ved Side af den blev der dog god Plads for Arabologen Professor Jens Lassen Rasmussens Lærebog: »Kortfattet hebraisk Sproglære« (1815).

Lindberg En virkelig tilfredsstillende hebraisk Grammatik fik den dansk Litteratur dog først ved Jacob Christian Lindbergs (f. 14. Jan. 179; d. 10. Decbr. 1857) hebraiske Grammatiker. Den skarpsindige o grundige Sprogforsker, der ogsaa har ydet værdifulde Bidrag til Studie af Punisk, havde som Lærer i Hebraisk ved Metropolitanskolen v. Westens Institut og Borgerdydskolen maattet føle Manglerne ve de paa Dansk foreliggende hebraiske Grammatiker, og han udga i Aaret 1822 en hebraisk Grammatik, der senere udkom i fo skjellig Størrelse og flere Udgaver — bl. a. ogsaa i en Række O

lag paa Svensk. Den første Udgave er »helliget til N. C. Kall og Jens Lassen Rasmussen, Dannemarks lærde Orientalister«, hvad der dog ikke hindrede den stridbare Forfatter i at begynde sin Fortale med følgende drøje Spydighed: »Det kunde vel synes overflødigt at udgive en hebraisk Grammatik, da vi allerede have trende i Modersmaalet, af hvilke de tvende af D'Hrr. Professor Bloch og Professor Rasmussen have oplevet det andet Oplag paa en Tid, da alle de Opdagelser og Forbedringer, som Professor Gesenius har gjort i dette Fag, fuldkommen kunde været afbenyttede«.

Af nyere danske Arbejder paa dette Omraade har kun Professor FRANTS BUHLS paa selvstændige Forskninger beroende hebraiske Syntax (1. Udg. 1885, 2. Udg. 1897) særlig Betydning. Professor Buhl har udfoldet en omfattende Virksomhed som Oversætter og Fortolker af gammeltestamentlige Skrifter og besørget den nyeste Udgave af Gesenius' »Hebraisches Wörterbuch«. Buhl.

Ved Siden af Hebraisk dyrkedes saa smaat Syrisk og navnlig Arabisk. I Slutningen af det attende Aarhundrede syntes Danmark endog, takket være Suhms omfattende videnskabelige Interesse og storslaaede Offerberedvillighed, at skulle faae en meget fremtrædende Plads paa de arabiske Studiers Omraade. Suhm fandt i Jacob Georg Christian Adler (1756—1834) den rette Mand til at udgive den tydske Orientalist Reiskes store efterladte Arbejde: »Abulfedae Annales«, der udkom i fem store Kvartbind i Aarene 1789—94. Men den glimrende Begyndelse blev desto værre uden Fortsættelse.

Dyrkelsen af de semitiske Sprog fortsattes med Dygtighed af Kall, der bl. A. udgav en arabisk Grammatik, FREES HORNEMANN (1751—1830), der særlig dyrkede Syrisk, JOHANNSEN, hvis Historia *Jemanae* (1828) endnu er et anseet Arbejde, og navnlig af Professor JENS LASSEN RASMUSSEN (f. 22. Aug. 1785, d. 30. Marts 1826). Rasmussens Hovedværker ere »*Historia præcipuorum regnorum ante Islamismum*« (1817) og »*Additamenta ad historiam Arabum ante Islamismum*« (1821). Det sidste Værk gav Anledning til en Mistanke om, at Forfatteren havde benyttet Reiskes Samlinger i langt videre Omfang, end han selv havde angivet. Mistanken, der forklaredes ved Mangelen af en redegjørende Fortale til Additamenta, blev udtalt af selve Arabologernes Stormester, S. de Sacy, der ogsaa havde været Rasmussens Lærer (i *Journal des Savants* 1821 p. 686). Rasmussen afviste med Indignation og Energi Mistanken (i Fortalen til »*Annales Islamismi*« J. L. Rasmussen.

1825). Jeg har ved en Undersøgelse af Reiskes Samlinger, der oр bevares paa det store kongelige Bibliothek, overbevist mig om, a der ikke foreligger nogen Grund til at tro, at Professor Rasmusse har misbrugt disse Samlinger, der overhovedet, bortseet fra Abul fedas Annaler, have langt ringere Betydning, end fremmede Lærd — f. Ex. Frähn — have antaget.

A. F. v. Mehren.
Skizze af Krøyer til Gruppebilledet af Videnskabernes Selskab.

Professoratet i semitisk Sprog ved Kjøbenhavns Uni versitet beklædtes i næsten hel den sidste Halvdel af det nit tende Aarhundrede af AUGUS FREDERIK V. MEHREN (f. 6 April 1822).

Mehren var Elev af den be rømte tydske Arabolog Flei scher, der selv var uddanne under de Sacys Vejledning, og den gamle danske Arabolog e en af de sidste Repræsentante for den store arabiske Skole Der foreligger fra Mehrens Haand flere betydelige Værker »Die Rhetorik der Araber« (1853) Cosmographie de Chems-ed Din ed-Dimisqui« (1866), »Câhi rah og Kerâfat« (1869—70) og fra hans senere Aar en Række værdi fulde Arbejder vedrørende de arabiske Filosofer, særlig Avicenna.

Besthorn. Af Mehrens Elever har Dr. R. Besthorn udgivet en Afhand ling om den spansk-arabiske Digter Ibn-Zeidun (1889) og en De af et arabisk Haandskrift, der tilhører Bibliotheket i Leiden og inde holder værdifulde Bidrag til den græsk-arabiske Mathematiks Hi storie (Codex Leidensis 399, 1 Arabice et Latine ediderunt R. Best

Østrup. horn et J. L. Heiberg. I-III Fasc.). Docent Dr. J. Østrup har i sin Afhandling »Studier over 1001 Nat« (1891) givet omfattende Bidrag navnlig i folkloristisk Retning, til den berømte Eventyrsamlings Hi storie, i »Skiftende Horizonter« (1894) skildret sin Rejse i Orienten og ydet Bidrag til Studiet af den syrisk-arabiske Dialekt (»Contes de Damas«, 1897).

Overrabiner D. SIMONSEN har behandlet den interessante palmyrenske Samling i Ny Carlsbergs Glypothek (»Skulpturer og Indskrifter fra Palmyra i Ny Carlsberg Glypothek« 1889; ogsaa udkommet paa Fransk). Simonsen.

Blandt de faa danske Lærde, der have dyrket det syriske Sprog, maa, foruden Frees Hornemann, fremhæves Biskop SKAT RØRDAM, der i Aaret 1861 udgav: »Libri Judicum et Ruth secundum uersionem syriaco-hexaplarem«. Skat Rørdam.

Studiet af de assyriske Kileindskrifter fandt strax i Begyndelsen her i Danmark en højtbegavet Forsker, FR. MÜNTER (»Versuch über die keilförmigen Inschriften zu Persepolis«, 1802), der var en af Banebryderne paa dette Omraade. Senere er dette Studium her hjemme væsenlig kun blevet dyrket af Professor Dr. VALDEMAR SCHMIDT, der om disse Emner har udgivet to større Værker: »Syriens Oldtid, belyst ved ikke-bibelske Kilder« I—II (1872) og »Assyriens og Ægyptens gamle Historie« I—II (1872—77). Fr. Münter. Vald.-Schmidt.

ZOOLOGI.

Af Dr. phil. **Fr. Meinert.**

Zoologien hører til de Grene af Videnskaben, som have havt Vanskelighed ved at skaffe sig en selvstændig Stilling ved Universiteterne og opnaa en fast Lærepost ved disse. I lange Tider var den kun en tjenende Søster for Lægekunsten og maatte søge sin Berettigelse ved den Oplysning, som fra den kunde vindes for den menneskelige Anatomi og det menneskelige Legemes Fysiologi. Saaledes var det ogsaa herhjemme i det 17. Aarhundrede i Bartholinernes Tid, og med den Bartholinske Slægts Uddøen døde ogsaa Anatomi og Fysiologi ud og dermed Zoologien ved vort Universitet. Da Naturvidenskaberne atter i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede blomstrede op i Kjøbenhavn, var det mere de økonomiske Hensyn, som gjorde sig gjældende, men med nogen Fordring som Led i den videnskabelige Udvikling, som en vigtig Faktor i det af Universitetet repræsenterede Aandsliv, fremtraadte den endnu ikke. Otto

Friedrich Müller (II, S. 290), som uden Sammenligning var v mest anseete og fejrede Zoolog i Udlandet, stod uden al Forbindel med Universitetet, og J. Chr. Fabricius (II, S. 293) og M. T. Brü nich (II, S. 289) maatte søge bort fra Kjøbenhavn for at subsistei og med de tre her nævnte Mænd døde ogsaa omtrent Zoologi ud her i Landet. De daværende zoologiske Professorer vare sandel ikke Bannerførere i deres Videnskab og de manglede ogsaa d væsenligste Substrat for deres Virksomhed, i gode og tilstrækkeli Samlinger af Naturalier. Savnet af saadanne Samlinger er derf ogsaa den stadige Gjenstand for Zoologernes Klager i de Tider, Tilvejebringelsen af Samlinger den fornemste Opgave for »Natu historie-Selskabet«; men hvorfra skulde Universitetet, som tilm da led under økonomisk Tryk, skaffe Penge til saadanne Udgift som slet ikke interesserede eller kunde interessere Konsistorie øvrige Medlemmer, og hvor skulde der skaffes Plads til dem?

Dog Savnet af Samlinger blev omsider saa tydeligt, at State mente, den maatte træde til, og i 1806 oprettedes et kongeli Museum for Dyr og Mineralier, det populairt senere hen saakald Fuglemuseum i Stormgade, som snart af Tønder-Lunds Enke kjøb den for sin Tid meget betydelige Sehestedt-Tønder-Lundske Insek samling, der var saameget vigtigere, som J. Chr. Fabricius paa de i væsenlig Grad havde bygget sine Hovedværker over Leddyren Insekterne paa den Tids Sprog. En anden Maade, hvorpaa State sørgede for denne sin nye Samling, var at den bekostede sto Indsamlinger af Naturalier i sine Kolonier, navnlig da i Grønlan At det dernæst ikke var Meningen at skabe et nyt Raritets-Kabine et »Kunstkammer«, viste Ansættelsen af J. Chr. H. Reinhardt ve Samlingen af Dyr, og det lille Arbejde »Om Respiration og Resp rationsorganer hos Insecterne«, som Reinhardt udgav (1808) ko efter sin Ansættelse som et Slags Indbydelsesskrift til zoologisk Forelæsninger, var vel ogsaa et Habilitations-Skrift til en Professu ved Universitetet, og da nu Reinhardt virkelig ogsaa 1813 ve Siden af sin Ansættelse ved det kongelige Museum opnaaede Poste som zoologisk Professor, fik Universitetet derved faktisk et Museu til Brug for sin Professor og dennes Forelæsninger. Universitet bliver ogsaa nu den væsenligste Faktor og den sikreste Støtte fo Zoologiens Studium herhjemme, og da denne personlige, omen senere hen kun delvise Forbindelse mellem Statens og Universitetet

Samlinger afløstes af en fast, organisk Sammenslutning, blev Zoologien paa det Nøjeste knyttet til Universitetet og dettes Samlinger.

I den følgende Oversigt over den zoologiske Litteratur ville vi derfor begynde med Universitetet og med dettes Professorer og Lærere, men i Rækkefølgen af de omtalte Forfattere maa ikke søges en Vurdering af disses Betydning — den gives ikke ved kongelig Udnævnelse — ligesom ogsaa al indbyrdes Sammenligning med Dom og Fordømmelse skal søges undgaaet.

JOHAN CHRISTOPHER HAGEMANN REINHARDT (1776—1845) var, som i det Foregaaende fortalt, allerede 1806 ansat ved det nye kgl. naturhistoriske Museum, men 1813 ansattes han tillige som Professor ved Universitetet og holdt nu i en lang Række af Aar (indtil 1845) Forelæsninger, som fulgtes med stor Interesse af de Studerende. Hans første Arbejde er hans fornævnte Afhandling »Om Respiration og Respirationsorganer hos Insecterne« (1806); men efter at være bleven Professor, forlod han hurtigt Entomologien og kastede sig over Hvirveldyrene, særligt Grønlands, hvor store Indsamlinger foretoges paa kgl. Bekostning. 1832 oprettedes ogsaa en særegen grønlandsk Samling paa Museet, og en revideret og forøget Udgave af Otto Fabricius' berømte »Fauna Groenlandica« paatænktes. Det blev dog kun til en Række spredte Afhandlinger og til et større Arbejde, »Ichthyologiske Bidrag til den grønlandske Fauna«, optaget i Videnskabernes Selskabs Skrifter. En væsenlig Fortjeneste ved disse Arbejder er, at R. i dem først har paavist, at Grønlands Fauna sluttede sig nær til den nordamerikanske og ikke til den europæiske, som hidtil antoges. Endelig kan omtales, at R. foruden smaa, spredte anatomiske Bidrag har leveret enkelte Bidrag til Danmarks forhistoriske Fauna, hvilke Bidrag, omend temmelig ubetydelige i og for sig, dog ligesom ere Forløbere for Steenstrups vigtige herhen hørende Undersøgelser. J. Chr. H. Reinhardt.

JOHANNES JAPETUS SMITH STEENSTRUP (1813—97) er født i Vang Præstegaard i Thy. Allerede som Dreng i Aalborg Skole havde han ivrigt samlet Naturalier og foretaget entomologiske og botaniske Exkursioner, og da han efter en ved Sygdom bevirket sen Dimission fra Skolen (1832) og sen Examen philosophicum blev af pekuniaire Hensyn nødt til at forlade Universitetet, fortsatte han Steenstrup.

ivrigt i Løbet af de følgende to Aar, saa at s
de ved Skolen begyndte naturvidenskabelige S
blev med næsten uafbrudt til sine allersidste
egne Iver og Indsigt; thi kun faa af de dans
levet saaledes i og med Naturen som Steenstr
en ideerig Mand med mange, nye og gode I
1835 vendte tilbage til Universitetet, kom han
Forbindelse med Størsteparten af Naturvide
Kjøbenhavn, ikke blot med Zoologer, men o
og Mineraloger. Han begyndte ogsaa tidligt
lige Arbejder, idet han allerede 1837 vandt
skabs Pris for »Om de Forhold, hvorunder Na
vore Tørvemoser«, og Aaret derefter Univer
for en Afhandling »Om Forskjellen mellem I
Fiskenes Vandringer«, begge Afhandling
Originalitet og Selvstændighed, og den første ti
St. ved dette Arbejde ligesom blev ledet ind
som senere i Forbindelse med den om »K
bragte ham ind paa en lang Række af Unders
at spille den vigtigste Rolle i Studiet over I
Efter en Rejse til Island (1839—40), hvor han
den saakaldte »Surturbrand« navnlig ere mærk
—45) Lektor i Mineralogi og Botanik ved Sor

Her i Sorø var det, at han som Sko
berømte Afhandling »Om Forplantning og
nem vexlende Generationsrækker, en sa
fostringen i de lavere Dyrklasser« (1842), som
tydsk og en engelsk Oversættelse. St. betegne
medet med sit Arbejde saaledes: »Afhandlin
med det besynderlige, hidtil uforklarlige Phæn
nogle Dyr føde et Afkom, som ikke ligner og
ligne Moderdyret, medens derimod den næste
kommets Yngel, vender tilbage igjen til Moder
stræber sig for at vise, at dette Fænomen ikk
men fremtræder i de fleste Dyrklasser og alts
Betydning« ... Paa god videnskabelig Maade gi
over de af tidligere Forfattere givne Undersøg
føjer sine egne Studier fra Sorøs Vande; derna

Enheden i Mangfoldigheden, en Stræben, der jo er Hoveddrivfjeren i al videnskabelig Undersøgelse. Dette Skrift blev modtaget med den

APETUS STEENSTRUP.
Efter Aug. Jerndorffs Maleri.

største Anerkjendelse herhjemme og skaffede ham ogsaa stor Anseelse i Udlandet indtil den Dag idag, med mange rosende Udtalelser og stærke Lovord, ligesom det vel ogsaa væsenlig bidrog til hans senere Ansættelse som Professor ved Universitetet.

Mindre Held havde St. med det efterfølgende Skrift »Undersøgelser over Hermaphroditismens Tilværelse i Naturen«. Der er vel ingen Tvivl om, at St. her gik ud fra den sande, men i sine Konsekvenser saa farlige Lære om »Enheden i Naturen«, og at derfor den Kjønsmodsætning, som saa tydeligt og gjennemført findes blandt de højere Dyr, ogsaa maatte gjenfindes hos alle lavere Dyr. For Nutidens Zoologi og Naturvidenskab har derimod Hermaphroditismen intet Naturstridigt i sig, da Kjønsdelingen nærmest maa betragtes som en »Arbejdsdeling«, der ogsaa i dette Punkt er bleven nødvendigere og heldigere, efterhaanden som Dyreskikkelsen har udviklet sig i Fylde og Rigdom. Iøvrigt erkjendte St. selv, at Læren om Hermaphroditismen kun kunde tilbagevises ved exakte Undersøgelser, og da han saae, at adskillige af de Tilfælde, hvor Hermaphroditismen var erklæret, beroede paa utilstrækkelig, unøjagtig Undersøgelse, laa det nær, at det vel ogsaa maatte være Tilfældet med alle øvrige Dyr. Dog St. formaaede ikke at trænge igjennem med sin Anskuelse eller sine Tydninger af de paagjældende Organer hos de for Hermaphroditer ansete Dyr, uagtet han ved sine Undersøgelser fik fjernet en Mængde uægte Hermaphroditer.

I Efteraaret 1845 døde Prof. Zoologiæ J. Chr. H. Reinhardt, og i Foraaret 1846 tiltraadte St. Professoratet som hans Efterfølger, uden Konkurrence eller konkurrerende Ansøger, men til Held for Zoologiens Studium ved Universitetet. Det var ikke synderlig heldige Forhold, St. her gik ind til, og megen Tid gik hen med Ordningen af Forholdene ved det kgl. zoologiske Museum og dettes Forening med Universitetets, som snart blev Dagens brændende Spørgsmaal. Selve Museumssagen ligger dog Litteraturhistorien for fjernt, til at vi her kunne videre indlade os paa den, og vi kunne nøjes med at fremhæve, at Resultatet af Ordningen blev, at der ved det samlede Universitets-Museum skabtes tre selvstændige Afdelinger, af hvilke den ene dog altid skulde bestyres af Prof. Zoologiæ; af disse Afdelinger overtog St. den anden Afdeling tilligemed en saakaldet »Studiesamling« til Brug ved sine Forelæsninger og Studier. St. var en ivrig Museumsmand, som dertil havde det rette Greb paa at interessere Folk for Samlingerne, og denne Evne til at virke paa Publikum gav sig ogsaa rigeligt Udslag ved den Iver og Lyst, han vidste at opvække ikke blot hos sine Tilhørere, men ogsaa hos Fremmede. Særligt kan her omtales vore Søkaptainer, af hvilke

flere, navnlig Hygom og Andrea, i en lang Række af Aar skaffede St.s Afdeling og Studiesamling en Rigdom af Stof, som det nu under de forandrede Skibsforhold kan være vanskeligt nok at bringe tilveje; vi skulle her kun nævne Fiske, Blæksprutter og Krebsdyr. Af de nævnte Dyregrupper have Krebsdyrene, og da navnlig de paa Fiske snyltende Entomostraceer leveret Stof til »Bidrag til Kundskab om det aabne Havs Snyltekrebs og Lernæer samt om nogle andre nye eller hidtil kun ufuldkomment kjendte parasitiske Copepoder« (med Dr. Chr. Fr. Lütken som Medarbeider). St. skyldte ogsaa nysnævnte Skibskaptain Hygom Stoffet til en lille Afhandling: »Bidrag til en rigtigere Opfattelse af Skjævheden hos Flynderne (Pleuronectides) og til Forklaring af begge Øjnes Fremkomst paa samme Side af Kroppen« (Vidensk. Medd. Nat. For. 1863). St.s Forklaring om Vandringen af det øvre Øje fra Blindsiden til Øjesiden tvers gjennem Hovedet vakte ikke liden Opsigt, men ogsaa Modstand saavel i Udlandet som herhjemme, og St. gav derfor, ligeledes i Vidensk. Medd., men først 1876 »Fortsatte Bidrag til en rigtig Opfattelse af Øjestillingen hos Flynderne«. Herhjemme opponerede Schiødte mod begge Artikler, første Gang uden at nævne Steenstrup, anden Gang meget personligt (se ogsaa Schiødte).

En anden Dyregruppe, som meget interesserede St., var Blæksprutterne eller Cephalopoderne, og allerede saa tidligt som 1847 gav han paa det 5. skandinaviske Naturforskermøde »Meddelelse om tvende kjæmpestore Blæksprutter opdrevne 1639 og 1790 ved Islands Kyst«; han fortsatte Studiet af disse Dyr i de følgende Aar, og navnlig udgav han i Slutningen af sit Liv en hel Række af »Notæ theutologicæ«, hvoraf de sidste udkom efter hans Død. Disse Undersøgelser ere væsenligt systematiske og faunistiske; men af ulige større Betydning eller Interesse er hans »Hectocotyldannelsen hos Octopodslægterne Argonauta og Tremoctopus, oplyst ved Iagttagelse af lignende Dannelser hos Blæksprutterne i Almindelighed«, hvori han gaaer ud paa at vise, at den ommeldte Dannelse ikke er ganske enestaaende hos de to nævnte Slægter, men at der ogsaa hos de andre Blæksprutter findes et stærkere eller svagere Tilløb hertil, dog uden at naa saavidt og navnlig uden at Hannens omdannede Arm under Parringen rives af og fæstes til Hunnen.

Dog — St.s Studier vare ikke indskrænkede til de her nævnte Dyregrupper. Naar man undtager Insekterne med Edderkopperne

og Tusindbenene, er der saa at sige ingen større Afdeling, som ikke har været Gjenstand for hans Studier. Vi skulle blot blandt hans Arbejder yderligere nævne »Et Bidrag til Geirfuglens, Alca impennis Linn., Naturhistorie, og særligt til Kundskaben om dens tidligere Udbredningskreds«, en skattet, men noget bred Fremstilling af denne nu uddøde Fugls tidligere Udbredelse ogsaa her i Landet. Under Krebsdyrene henhører »Om Philichthys Xiphiæ« og »Nye Oplysninger om Philichthys Xiphiæ Stp.«, samt »Om Lesteira, Silenium og Pegesimallus, tre af Prof. Dr. H Krøyer opstillede Slægter af Smaakrebs«, som vil blive omtalt under Schiødte. »Om Gjællegittret eller Gjællebarderne hos Brugden (Selachus maximus (Gunn.))« viser St. som den ingenieuse Museumsmand. »Om Samtidigheden mellem Kæmpe-Oxen (Bos primigenius Boj.) og Landets ældre Fyrreskove og om Flintskjærver indvoxne i Dyreknogler, som Minder om Stenalderens Forfølgelser af vilde Dyr«, er en Afhandling af stor Betydning for vor Forhistorie og Led i det saa at sige gjennem hele St.s lange Liv uafbrudt fortsatte Studium af vort Lands forhistoriske Dyre- og Planteverden. Den her nævnte Afhandling skylder sin Oprindelse til St s Undersøgelser af vore Tørvemoser, men af lige Vigtighed ere hans Bidrag til »Kjøkkenmøddingernes« Historie, hans Eftervisning af forskjellige Dyrs Samtidighed og Betydning for den dalevende Slægt.

Foruden de i det Foregaaende nævnte talrige større Afhandlinger har S. leveret en saare stor Mængde af mindre Artikler og smaa Oplysninger, særligt fremkomne ved de talrige Sammenkomster af Naturforskere, navnlig af de skandinaviske, som han overværede, eller i de naturhistoriske videnskabelige Selskaber, som han var styrende Medlem af.

Af den her givne Fremstilling vil det let sees, at St. var en meget flittig Mand, en meget alsidig Mand — vi have ikke havt nogen Naturforsker, som heri i nogen Maade kan maale sig med ham — og en meget ideerig Mand — hvilken sidste Egenskab dog ikke involverer, at alle hans Ideer vare lykkelige. Vi kunne derfor ikke Andet end beklage, at hans Virksomhed som Professor og Arbejdet for og med Museets Ordning tog saa meget af hans Tid. Hertil kan føjes, at St., ved Siden af at være en meget flittig Mand, i visse Maader var en meget langsom Arbejder, som ikke blot fordrede en, som det forekom Mange, for bred historisk For-

undersøgelse, men heller ikke var bange for atter og atter at gjennemarbejde sit Stof og samle Materiale til det.

Til Slutning skal kun tilføjes, at det vel var en Selvfølge, at St. nød den største Anseelse ogsaa i Udlandet, hvor han udnævntes til Medlem af et stort Antal (over 30) Selskaber og Akademier, saaledes foruden de nordiske ogsaa dem i Rom, Bukarest, Batavia, Philadelphia og Boston etc. etc.; om Anseelsen herhjemme skal kun meldes, at han ikke blot i en tidlig Alder blev Medlem af Videnskabernes Selskab, men ogsaa efter Madvigs Død valgtes til Selskabets Præsident, hvilken Ærespost han dog afslog. Efter hans Død indbød en Kreds af Venner og Disciple til at rejse et Minde for ham, hvilket ogsaa fik Plads foran Universitetet i Rækken af andre berømte eller fortjente Universitetslærere.

CHRISTIAN FREDERIK LÜTKEN, født 1827 i Sorø og Student Lütken. derfra 1844, sluttede sig nøje til Steenstrup og var i en meget lang Række af Aar dennes trofaste Assistent ved Museet, indtil han efter Steenstrups Opgivelse af Professoratet blev hans Efterfølger (1885—99). En af hans første Publikationer var den smukke lille Afhandling »Nogle Bemærkninger om Næseborenes Stilling hos de i Gruppe med Ophisurus staaende Slægter af Aalefamilien«, men sit særlige Omraade havde han dog i Echinodermernes (Pighudenes) Afdeling, hvor ogsaa hans Doktordisputats (1857) hører hen. I denne: »Oversigt over Grønlands Echinodermata samt over denne Dyreklasses geographiske og bathymetriske Udbredningsforhold i de nordiske Have« gives ikke blot Artsbestemmelser, men ogsaa systematiske og geografiske Undersøgelser; til Disputatsen slutte sig forskjellige Afhandlinger over de tropiske, særligt de vestindiske Arter, og Rækken afsluttes af den Bearbejdelse af de paa den nordamerikanske »Albatross-Expedition« indsamlede Ophiurer [Slangestjerner], som han sammen med Dr. Th. Mortensen har udarbejdet i de allersidste Aar. Næst efter Pighudene har Fiskeklassen afgivet de fleste Bidrag til L.s Undersøgelser, og det er heller ikke et ringe Antal større og mindre Afhandlinger over Fiske, som vi have fra hans Haand, saavel over danske og nordiske Arter som over tropiske; vi kunne her særligt fremhæve hans Undersøgelser over Klumpfisken, Mola nasus; hans Bearbejdelser sammen med den yngre Prof. Reinhardt af de af denne fra Brasilien hjembragte Fersk-

vandsfiske; hans Bidrag til de paa »Dijmphna«- og »Ingolf-Togterne« indfangede Fiske; hans »Bidrag til Kundskab om Formforandringer hos Fiske under deres Væxt og Udvikling særligt hos nogle af Atlanterhavets Højsøfiske« og »Om Ganoidernes Begrændsning og Inddeling«. Sammen med Prof. Reinhardt har han ogsaa leveret Bidrag til Krybdyrenes Naturhistorie. Vigtigere ere dog hans Arbejder over Krebsdyr, dels selvstændig over Ægaer og Cyamus-Arter, dels i Forbindelse med Steenstrup om Snyltekrebsene (jfr. Steenstrup).

L. har desuden havt ikke ringe Indflydelse paa det zoologiske Studium herhjemme ved Udgivelsen af zoologiske Haandbøger og Lærebøger, som i mange Aar brugtes ved Universitetet og i de fleste Skoler. I populair-naturhistorisk Retning har han virket meget ved Udgivelsen af »Tidsskrift for populaire Fremstillinger af Naturvidenskaben« (oprindeligt sammen med Chr. Vaupell og Fogh).

ungersen. HECTOR FREDERIK ESTRUP JUNGERSEN, f. 1854, blev 1879 Adjunkt ved Metropolitanskolen i Kjøbenhavn og 1886 tillige Docent i Zoologi ved Polyteknisk Læreanstalt. Han sluttede sig tidligt til Steenstrup og vikarierede saavel for denne som senere for Prof. Lütken ved Forelæsningerne i Zoologi for Medicinerne. Hans Studier og Arbejder gik fortrinsvis i Retning af Anatomi, og hans første videnskabelige Arbejde, »Bidrag til Kundskab om det Jacobsonske Organ hos Hvirveldyrene« (1881), hører ogsaa herhen. For sin videre Uddannelses Skyld, særlig i den nyere tekniske Behandling, gik J. til Tydskland, hvor han navnlig studerede i Würzburg under Carl Semper (1888). Han har i det Hele sluttet sig til Nutidens Opfattelse og Behandling af Zoologien, med Fremhæven af Udviklingshistorien, saavel ontogenetisk som fylogenetisk. Dog J. har heller ikke nogensinde forsømt den gamle Fortrolighed med Dyreformer og deres Systematik, og han fik ogsaa god Brug for Artskundskaben, da han blev ledende Zoolog paa Ingolf-Expeditionen, det første Aar sammen med Dr. H. J. Hansen, det andet Aar uden denne Medleder. Da Lütken i 1899 tog sin Afsked fra Professoratet, maatte Opmærksomheden naturligt henledes paa J. som en af de Faa, der kunde tænkes paa som dennes Efterfølger, og fra 1. Sept. 1899 blev han Professor i Zoologi og overtog som saadan den samme Afdeling, som Lütken havde havt, nemlig første

Afdeling eller Hvirveldyrenes. Hans omfattende Lærervirksomhed har, navnlig i hans yngre Aar, nødvendig optaget meget af hans Tid og indskrænket hans litteraire Præstationer; men af hans videnskabelige Arbejder kunne vi dog fremhæve dels dem, der angaa Kjøns- og Urinorganerne hos de amniote Hvirveldyr (Fiske og Padder): »Bidrag til Kundskab om Kjønsorganernes Udvikling hos Benfiskene« (Doktordisputats, 1889); »Om Udviklingen af den Müllerske Gang (Æggelederen) hos Padderne« (1892); »Embryonalnyren hos Støren« (1893); »Die Embryonalniere von Amia calva« (1894); »Om Appendices genitales hos Havkalen og andre Selachier«; dels fra andre Omraader: »Om Bygningen af Haanden hos Pipa og Xenopus« og »Om Bygningen og Udviklingen af Kolonien af Pennatula phosphora« (1888).

HENRIK NICOLAI KRØYER (1799—1871) studerede først Lægevidenskab og derefter Filologi, men kastede sig saa efter en ungdommelig, mislykket Deltagelse i Grækernes Frihedskamp (1821—23) med stor Iver over Studiet af Danmarks Zoologi, særligt Fiske og Krebsdyr, og berejste i den Anledning Landets forskjellige Kyster. Noget senere besøgte han med den franske Korvet »la Recherche« Spitzbergen og Nordkap og med Fregatten »Bellona« Sydamerika, ligesom han ogsaa gjorde en Samlerejse til Nordamerikas Kyster ved den mexikanske Havbugt, med længere Ophold i Beloxi. Det af ham paa disse Rejser indsamlede Materiale og de betydelige Samlinger fra Naturhistorieselskabets Tid, som fandtes gjemte og glemte paa det kgl. naturhistoriske Museum, hvorved han 1842 ansattes som Inspekteur, gav ham rigeligt Stof til Undersøgelser og Arbejder. Krøyer.

Blandt K.s ichthyologiske Arbejder maa først og fremmest nævnes »Danmarks Fiske«, et noget vidtløftigt, men grundigt Arbejde i 3 (eller rettere 4) Bind, som i Aarene 1838—53 udgaves af det kgl. Landhusholdningsselskab med en Udstyrelse, som ikke var særlig splendid. Ved Indsamlingen og Undersøgelsen af Fiskene forsømte K. aldrig at søge efter disse Dyrs Parasiter, navnlig de til Krebsdyrene henhørende, og skaffede sig derved et indtil de senere Aar næsten ukjendt, stort Materiale. K. behandlede disse Snyltekrebs og andre Krebsdyr i en talrig Mængde Monografier og vandt derved en ledende Stilling i denne Gren af Zoologien. De

fleste af de af Krøyer paa Rejsen med »la Recherche« indsamlede Fiske og Krebsdyr ere afbildede i Gaimards pragtfulde Rejseværk »Voyages en Scandinavie, en Lapponie, au Spitzberg et aux Feröe« (1842 ff.); men da Værket standsede ukomplet og uden Text, har K. leveret denne særskilt, spredt i forskjellige Tidsskrifter. Særligt maa her nævnes som hans sidste og største Krebsdyr-Arbejde »Bidrag til Kundskab om Snyltekrebsene« med 18 Kobbertavler (1863). K.s største Fortjeneste af Videnskaben ligger i de her nævnte Monografier over Krebsdyrene, i hans noget minutieuse og brede, men særdeles paalidelige Beskrivelser af mange nye Arter, som vel ikke ere lystige at bruge, men have erhvervet ham et særdeles agtet Navn indtil Nutiden for Paalidelighed og Troværdighed. Man har klaget, ikke mindst herhjemme, og vel ogsaa med Rette, over K.s Bredde i Fremstillingen, hans Vidtløftighed i Maalene og endeligt over hans »Mangel paa Aand«. At han som Polemiker hverken manglede Vid, Aand eller dialektisk Evne, selv i sin høje Alderdom, derom vidne hans sidste Arbejder, hvis tørre satiriske Lune er morsommere for Forfatteren selv og hans gode Venner end for Modstanderne. K.s sidste litteraire Virksomhed var et Forsvar mod Steenstrup, som i sin Artikel »Om Lesteira, Silenium og Pegesimallus« havde angrebet K.s sidste Arbejde over Snyltekrebsene med Hensyn til de tre her nævnte Dyreformer. For den ene af disse Slægters, nemlig Sileniums, Vedkommende førtes Striden videre af Schiødte (se under denne i det Følgende).

H. N. Krøyer.

Endelig maa det ogsaa her nævnes, at der i K.s sidste Leveaar for Bidrag her fra Landet og fra Skandinavien prægedes en stor Medaille til hans Ære, hvilken Medaille paa Forsiden bærer hans Brystbillede med hans Motto paa Græsk (paa Dansk bliver det: Smyk den Lod, Sparta, som Du har faaet) og paa Bagsiden en længere græsk Indskrift.

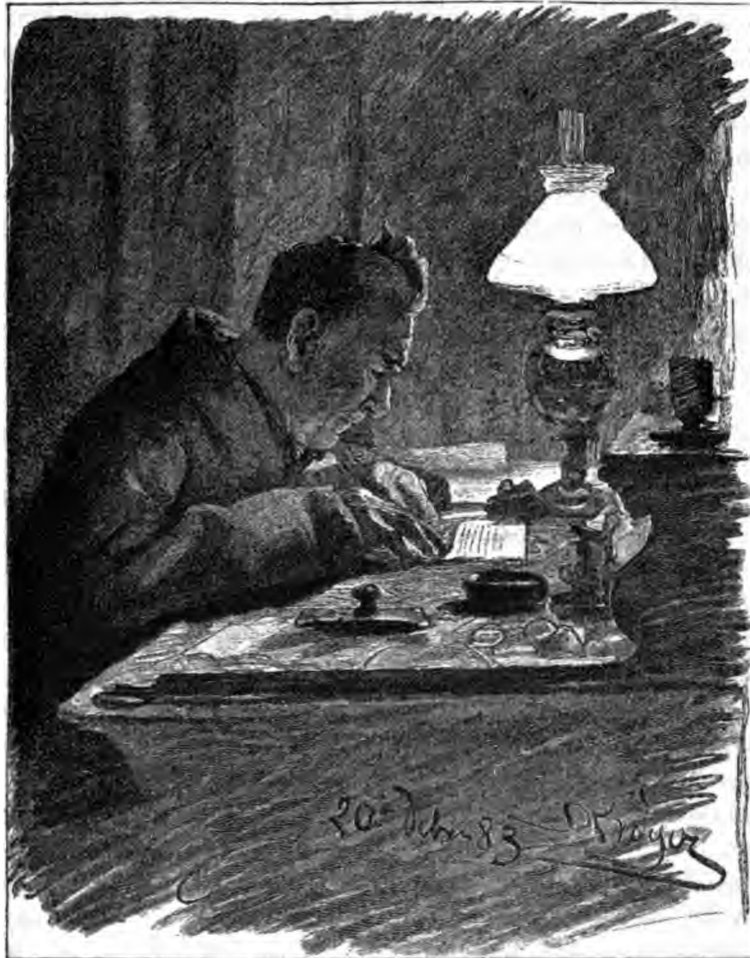
JØRGEN CHRISTIAN SCHIØDTE (1815—84) er født paa Christianshavn. Han gik her i den lærde Skole, den saakaldte »Borgerdydskole« paa Chr., men forlod den et Aars Tid, før han skulde dimitteres til Universitetet, og gav sig nu til at læse til kirurgisk Examen. Hans forandrede Livsplan bragte ham ind paa Studiet af Hvirveldyrenes Anatomi i den ældre Veterinairskole og i Prof. Eschrichts Samlinger og til at gjøre Tegninger af en stor Del af de forefundne Præparater. Dog heller ikke den kirurgiske Examen naaede han at tage, idet hans Sind og Tid snart fuldkomment optoges af hans Samlen Insekter og Studiet af disse Dyr. Hans økonomiske Forhold vare meget smaa i de Tider, og hans Livsstilling meget vanskelig, saa at det var en stor Lykke for ham, at den i Tyverne og Trediverne saare indflydelsesrige Jonas Collin tog sig med Iver af ham og allerede i 1842 skaffede ham en Ansættelse som Underinspekteur og snart efter som virkelig Inspekteur ved det kgl. Naturhistoriske Museum, og S. glemte heller ikke nogensinde den Tak, som han var denne Mand skyldig. Lønningsvilkaarene vare vel kun ringe, men muliggjorde dog en udelt Hengiven til Studiet af Insekterne. Senere hen forenede han med Inspekteurstillingen Posten som Docent i Zoologi ved Universitetet og som Docent i Zoologi for Forstmændene ved Landbohøjskolen, ligesom han ogsaa tilsidst blev extraordinair Prof. i Zoologi ved Universitetet. Med det kgl. Museums Overgang til Universitetets gik han tilligemed Krøyer og den yngre Reinhardt over til dette, uden at de personlige indbyrdes Forhold dog derved forbedredes. Schiødte.

S. var væsenligt Faunist og Systematiker og i sin Ungdom tillige Anatom, og som et særdeles smukt Habilitations-Arbejde maa hans første større Arbejde »Genera og Species af Danmarks Eleutherata, at tjene som Fauna for denne og som Indledning til dens Anatomi og Historie,« betragtes. Værket udkom paa kongelig Bekostning i 2 Leveringer og var ledsaget af 25 af ham selv

tegnede og stukne Kvarttavler. Bogen vandt ham ingen ringe Anseelse herhjemme, hvor den alene skaffede ham Optagelse i Videnskabernes Selskab (1844); men i Udlandet vandt den ingen Betydning, om den end blev modtaget med meget anerkjendende Udtryk af den ansete tydske Entomolog W. Erichson; dertil var dens Omraade for lille, og Sproget, den var skreven i, var ogsaa en mægtig Hindring. S., der kun var kommen gjennem de 3 første Familier af Billernes meget store Orden, begyndte ogsaa at arbejde paa Fortsættelsen, men en saadan kom aldrig. Hans Studier afbrødes dernæst af en længere Rejse i Sydeuropa (1845—46), hvor han navnlig samlede Insekter og ved Siden af gjorde anatomiske Undersøgelser. Hans Dygtighed og Iver som Samler viste det store Antal Dyr (c. 70,000 Exempl.), han hjembragte, og hans anatomiske Studier i den Række af store og smukke Tegninger, han paa den udførte. Da Schiødte kom hjem fra Udlandet, vare Forholdene i Kjøbenhavn meget forandrede; den Medbør, som i de foregaaende Aar havde drevet S. og hans Ven Krøyer frem, hørte op og blev nærmest Modvind. S. trak sig tilbage fra udadgaaende Virksomhed og spildte desværre i de følgende Aar megen Tid med Insektsamlen og Præparation af Insekter. I denne Tid falder kun meget faa Arbejder, men vi kunne dog nævne det smukke mindre Skrift »Specimen faunæ subterraneæ«, som behandler Udbyttet af hans i krainiske Drypstenshuler indsamlede Leddyr, og »Corotoka og Spirachtha: Staphyliner, som føde levende Unger og ere Husdyr hos en Termit«, som først udkom paa Engelsk, men hvis Hovedpublikation er i Vidensk. Selsk. Skrifter, 1856. Det var disse Billers forunderlige Legemsform og Vedhæng samt den Omstændighed, at her, som det først kjendte Exempel fra Billernes Verden, Dyrene fødte levende Unger, altsaa Larver, som var det Interessanteste ved Afhandlingen; iøvrigt skyldtes Stoffet hans Kollega Prof. Reinhardt, som havde samlet det i Brasilien og velvilligt overladt S. det. Endelig maa her nævnes »Tre kortere zoologiske Meddelelser« i Overs. over Vidensk. Selsk. Forhandl. f. 1855, af hvilke den sidste, »Om nogle hidtil oversete Bygningsforhold i Insekternes Thorax, der vise sig at være af gjennemgribende Betydning for et naturligt Familiesystem«, har stor Betydning for Billernes Systematik.

Med Aaret 1861 indtræder et Vendepunkt i S.s litteraire Virk-

somhed, idet han efter Initiativ af sine yngre Venner gjenoplivede »Naturhistorisk Tidsskrift«, hvorved han fik let Adgang til at publicere Udbyttet af sine ældre Studier og sine fortsatte Under-

J. C. Schiødte.
Efter en Kultegning af P. S. Krøyer.

søgelser og til at samle endel Venner om sig. S. lagde al sin Kraft og Tid ind paa dette Tidsskrift, som ogsaa med sine 14 tykke Bind og sine 231 Kobbertavler og 13 Stentryk vel kan holde Maal med de ypperste af denne Slags Publikationer her og i Udlandet.

I Naturh. Tidsskr. 3. Række fra 1—13 Bind publicerede S. saaledes sit Hovedværk, det særdeles betydelige og vigtige Arbejde »De Metamorphosi Eleutheratorum Observationes. Bidrag til Insekternes Udviklingshistorie«, som begyndte i 1. Bind og endte i 13. Bind med »Ellevte Bidrag, 86. Tavle«. Der gives her en lang Række Fremstillinger af de fleste Billefamiliers Larver, som S. og hans Venner havde indsamlet i en lang Række af Aar. Texten, der er skreven helt igjennem paa Latin, giver i stærkt sammentrængt Form en gjennemført morfologisk-systematisk Udsigt over Larvernes og Puppernes ydre Bygning og Lemmer. Figurerne, der ere mesterligt tegnede af S. og fortræffeligt stukne i Kobber af Løvendal, give en Fremstilling af Dyrene, som kun sjeldent er naaet af tidligere Zoologer, og gjør som oftest Artsbestemmelsen efter dem let. Det er Tavlerne, som ville bevare dette Værk ned i de kommende Tider og blive staaende som et vigtigt Led i Studiet af Billerne, hvorimod Texten vil dele de fleste og bedste Undersøgelsers Lod at forgaa og glemmes i sin Form, efterat have virket som Led og Ferment i Videnskabens Udvikling. S. fører selv Beviset for den her udtalte Sandhed, naar han efterat have behandlet Vandkalve-Larverne i sit andet Bidrag, atter mod sin Plan behandler samme og nærstaaende Familier i sit femte Bidrag og væsenlig paa Grund af en enkelt Larves Tilkomst nedbryder sit gamle System og bygger et nyt og bedre System op. Dog dette andet System vil heller ikke holde sig, men ny tilkomne Arter og nye Organers Inddragelse i Undersøgelsen have allerede viist Nødvendigheden af et tredie System og stille et fjerde og femte i Udsigt. Nogle af Figurerne findes allerede kopierede i fremmede større Haandbøger; de ville vistnok holde sig der, og maaske derfra vende hjem til os. Et meget betydeligt Antal af S.s Artikler i Tidsskriftet giver Fortegnelse over de fleste danske Billefamilier, af hvilke saa atter enkelte, saasom Træbukkene, Pragtbillerne og Smelderne, ere særskilt behandlede og underkastede en ny, selvstændig systematisk Betragtning; ogsaa over Tægernes faunistiske Udbredelse har S. leveret en Fortegnelse, og i »Nogle nye Hovedsætninger af Rhynchoternes Morphologi og Systematik« har han givet et smukt Bidrag til Tægernes Bygning og Systematik.

I de senere Aar af sit Liv beskjæftigede S. sig meget med Krebsdyrene; om disses Bygning skrev han i »Krebsdyrenes Sugemund« og

om forskjellige fremmede Former med Beskrivelse af mange nye Arter i »De Cirolanis Ægas simulantibus Commentatio brevis« og i »Symbolæ ad Monographiam Cymothoarum, Crustaceorum Isopodum Familiæ«. Begge disse sammenhørende Arbejder ere skrevne paa Latin og udgivne som Fællesarbejde med Meinert. Navnlig det sidste af dem er et meget omfattende Arbejde, gaaende gjennem de tre sidste Bind af Tidsskriftet og udstyret med 36 Kobbertavler. Hermed afslutter S. sin videnskabelige Virksomhed, men før Arbejdet var sluttet, udgav han »Spiracula cribraria — Os clausum: Lidt om naturvidenskabelig Methode og Kritik«, et Forsøg in optima forma paa at reducere sin nævnte Medarbejder in absurdum. Her maa ogsaa omtales en lille Afhandling »Herpyllobius og Silenium«, 6. B. p. 385, hvori han paa en temmelig overlegen Maade og med Anvendelse af mange generelle Betragtninger hævder Krøyers Opfattelse af nævnte Dyr mod de Anskuelser, som Steenstrup og Lütken havde gjort gjældende; dog her har Efterverdenen allerede givet de to sidstnævnte Forskere fuldkommen Ret.

S. har kun skrevet ganske enkelte Afhandlinger, som gaa udenfor Leddyrene, saasom to smaa Indlæg »Om Øjestillingens Udvikling hos Flynderfiskene« og en »Efterskrift« hertil mod Steenstrups Undersøgelse af dette Emne, hvori han, navnlig da i »Efterskriften«, i en meget hvas Form kritiserer Steenstrups Undersøgelse.

Efter nu at have givet en Fremstilling af S.s Liv og litteraire Virksomhed, tør jeg nok fremsætte som det almindelige Omdømme om ham, at han var en dygtig og energisk Mand, hvem Entomologien skylder megen Tak, og at kun Faa kunde maale sig med ham i den grafiske Fremstilling. Som Foredragsholder skattedes han meget højt af sine Tilhørere, navnlig Forstmændene, som han imponerede ved sin Veltalenhed og sit kraftige Foredrag. Som Undersøger gjorde han for sig og Sine Fordring paa særlig skarp, exakt Analyse, men hvorvidt han heri stod saa meget højere, end de fleste alvorlige Videnskabsmænd gjøre, maa Eftertiden vise. I sin Videnskab blev han staaende paa et noget forældet Standpunkt, og hans Naturfilosofi, som han har givet Udtryk i en Afhandling i det Letterstedtske Tidsskrift: »Det Vegetative og det Animale i den dyriske Form«, smager ikke Nutidens Naturforskere. Om ham og hans Tidsskrift samlede et større Antal Venner og Elever sig. men om at danne nogen Skole kunde der ikke være

Tale, dertil manglede han den nødvendige Forening af flere af de Egenskaber, som høre hertil.

En karakteristisk Buste, modelleret af Krøyer og støbt i Bronce, er opstillet paa Zoologisk Museum og giver et Billede af ham fra hans ældre Dage.

. Reinhardt. JOHANNES THEODOR REINHARDT (1816—82) var Søn af den ældre Prof. J. Chr. H. Reinhardt; han var opfødt i og stærkt gaaende op i det daværende kgl. Museum, og hans Studier og Arbejder falde for Størstedelen indenfor dettes Samlinger, som han ogsaa væsenligt bidrog til at forøge ved sin Deltagelse i Galathea-Expeditionen og sine gjentagne længere Ophold i Brasilien. Hans Arbejder ere hovedsagelig mindre, meget omhyggeligt udførte systematiske og faunistiske Undersøgelser af Dyregrupper eller Dyr henhørende til Hvirveldyrenes Række, til den Afdeling af Museet, som han 1848 blev Bestyrer af. Hans første Arbejde »Nøjere Oplysning om det i Kjøbenhavn fundne Dronte hoved«, 1842, vakte dengang, da saa faa Levninger af denne uddøde, højst besynderlige Fugl kjendtes, megen Opmærksomhed, men han forsømte at udnytte dette interessante Fund paa tilstrækkelig videnskabelig Maade, og hans mundtlige Udtalelser om dets Stilling i Systemet blev derfor litterairt udnyttede af fremmede Forfattere. Foruden mindre Bidrag til den danske Fauna, saasom »Om den kirgisiske Steppehønes (Syrrhaptes paradoxus) Forekomst her i Landet i indeværende Aar« (1863), og til Færøernes Fauna har han leveret flere Meddelelser om Grønlands Fauna. Hans fleste og vigtigste Afhandlinger angaa dog Brasiliens og det vestindiske Øriges Krybdyr- og Fiskefauna, tildels i Samarbejde med Chr. Lütken. R. kom ogsaa ind paa Hvalernes Naturhistorie og har hertil leveret flere Bidrag; hans første Arbejde over disse Dyr var »Om Nordhvalen (Balæna mysticelus L.) navnlig« etc., sammen med Eschricht (se nærmere under denne i det Følgende). Til Leddyrenes Naturhistorie har han leveret flere interessante Smaating om Dyr, han havde fundet paa sine lange Rejser. R. var væsenligst Faunist, men vi finde dog ogsaa blandt hans Undersøgelser ikke faa, omend mindre eller smaa Bidrag til Hvirveldyrenes Anatomi eller Iagttagelser, som have større systematisk Betydning, saaledes i »Herpetologiske Meddelelser. I. Om nogle smaa Gruber, hvormed Skjællene hos mange Slanger

ere forsynede« (1860). Endelig skal kun anføres, at R. ved sin Forbindelse med Prof. P. W. Lund i Lagoa Santa kom ind paa Studiet af uddøde Hvirveldyrs Bygning; af herhen hørende Arbejder skulle vi nævne »Kæmpedovendyr-Slægten Coelodon«, med 5 Tavler, og »Beskrivelse af Hovedskallen af et Kæmpedovendyr, Grypotherium darwinii fra La Plata-Landenes plejstocene Dannelser«, med 2 Tavler (1880).

FREDERIK VILHELM AUGUST MEINERT (f. 1833) studerede først Theologi, men efterat være bleven Kandidat (1857) fortsatte han ivrigt de af ham fra hans første Studenteraar drevne entomologiske Indsamlinger, som havde bragt ham naturligt i Forbindelse med Bestyreren af Museets entomologiske Afdeling, Prof. Schiødte. Paa Museet begyndte han allerede at arbejde 1852 ell. 53, og imponeret af Schiødtes Person, hans Kundskaber og Samlinger sluttede han sig nøje til ham og fandt sin største Glæde i at bidrage til Fremme af hans Undersøgelser, særligt over Billelarverne. I 1885 blev han Schiødtes Efterfølger som Bestyrer af den entomologiske Afdeling, efter et Aars Interregnum, og for fuldt ud at kunne virke for Entomologien opgav han kort efter sin Docentplads paa Landbohøjskolen, hvor han to Aar iforvejen ligeledes var fulgt efter Schiødte. Denne var sikkert i Meget hans Lærer og Mester, men M.s Lyst og Undersøgelser gik dog snart i anden Retning, nemlig den anatomisk-komparative og histologiske, hvori Franz v. Leydig var hans egenlige Forbillede. Paa hans første Udenlandsrejse (1868—69) var det ogsaa et Hovedøjemed at søge videre Undervisning af Leydig, men til alt Uheld vilde Leydig ikke uddanne Elever, og den lette Adgang, som i de nærværende Aar findes herhjemme til at søge Undervisning i Embryologi og Teknik, savnedes da, saa den Hjælp og Anvisning, som det er Skolens Sag at give, i Meget maatte søges afhjulpen ved Selvstudium eller Andres Hjælp. Meinert.

Det er et ikke ringe Antal af større og mindre Arbejder, som nu i Tidernes Løb, i noget over 40 Aar, ere udgaaede fra hans Haand; alle ere de hentede fra Entomologien, men kunne dog samles i forskjellige Grupper. Et Spørgsmaal, som stærkt har beskjæftiget M., er Bygningen og Tydningen af Insekters og Tusindbens Munddele, og vi skulle blot her anføre »Mundens Bygning hos Lar-

verne af Myrmeleontiderne, Hemerobierne og Dytiscerne«; »Tungen Udskydelighed hos Steninerne, en Slægt af Staphylinernes Familie« »Fluernes Munddele. Trophi Dipterorum«; »Pediculus humanus L et trophi ejus. Lusen og dens Munddele«; »Caput Scolopendræ. Skolo pendra-Hovedet og dets Muskelsystem«. De her fremsatte Theorie ere temmelig revolutionaire, men Beviset for deres Rigtighed lade endnu noget tilbage, som dog forhaabenlig snart vil kunne skaffe tilveje. Dernæst har ogsaa Aandedrætsystemet hos Insekter o Tusindben været Gjenstand for en Række Undersøgelser; vi skull nævne »Om Insekternes Respiration, navnlig Trachéegjællerespira tion«, hvori den i det her nævnte Begreb indeholdte Opfattelse a Insekternes Respiration forkastes; »Sideorganerne hos Scarabæ-La verne«, hvori Aandehullerne (Spiracula) med hosliggende Organe hos disse Billelarver undersøges, og »De formentlige Aandedræts redskaber og deres Mundinger (Stomata) hos Slægten Scutigera« Herom, navnlig om Skarabæ-Larvernes Spirakler, har der staae megen Strid herhjemme, og om et enkelt, nu underordnet Punk er M. til Slutning bleven staaende ene tilbage som sidste Mand pa Skandsen: »Og dog ere Spiraklerne lukkede«. Til Insekterne Udviklingshistorie maa henføres »Miastor metroloas: yderligere Op lysning om den af Prof. Nic. Wagner beskrevne Insektlarve, som formerer sig ved Spiredannelse« (ɔ: hvis Larve føder levende Larve (1864), som med et Par følgende Artikler behandler et dengang meget aktuelt Spørgsmaal. Nærmest herhen maa ogsaa regne »De eucephale Myggelarver. Sur les larves eucéphales des Diptères Leurs moeurs et leurs metamorphoses«, med 4 dobbelte Kvarttavle ligesom ogsaa M.s Doktordisputats, »Anatomia Forficularum. I. Ana tomisk Undersøgelse af de danske Ørentviste« (1863), indeholde disse Dyrs Larveudvikling, ved Siden af deres Biologi og Anatom Til M.s systematiske og deskriptive Arbejder maa henregnes de flest af hans talrige Afhandlinger om Tusindbenene, saavel de dansk som mange exotiske, dels fra vort eget Museum, dels fra fremmed Museer; af disse er vel det første: »Danmarks Geophiler« (1866 som blev paabegyndt af V. Bergsøe, omend et af de mindre, do det vigtigste, og M.s Theorier er her slaaede vel igjennem. M. fort satte ogsaa Schiødtes Fortegnelser over de danske Billers Udbredels her i Landet ved en Række »Catalogi Coleopterorum Eleuthera torum Danicorum«. Til Edderkoppernes Klasse hører et stør

Arbejde over Havedderkopperne »Pycnogonida« i 3. Bind af »Ing(
Expeditionens Udbytte«; det mest Fremtrædende ved dette Arbe;
er vel det, at her er Udviklingshistorien tagen med som det væs(
ligste Led i disse Dyrs Systemstilling. Endelig har M. ogsaa l
skjæftiget sig ikke lidet med Krebsdyrene, dels med udførlige F
tegnelser over den danske Fauna: »Crustacea isopoda, amphipc
et decapoda Daniæ« og »Crustacea malacostraca« i »Hauchs-Togte
dels med rent deskriptive Arbejder: »De Cirolanis Ægas simul:
tibus commentatio brevis« og »Monographiæ Cymothoarum« e
i Samarbejde med Prof. Schiødte.

I en Række af ti Aar var M. Udgiver af »Entomologis
Meddelelser«, hvoraf fem smaa Bind udkom med originale, større
mindre Bidrag, foruden af Redakteuren af yngre danske Entomolog

Her skal ikke ved Afslutningen af Skildringen af M.s F
fattervirksomhed gives en Bedømmelse, kun maa det være till:
at fremføre det Haab, at ligesom hans Virken i det sidst forløb
Kvartsekulum troligt er fortsat i den gamle Stil og videnskabel
Stræben, saaledes maa ogsaa Dommen engang komme til at ly
saa nogenlunde overensstemmende med den, som udtaltes denga
over den, og som er optaget og godkjendt i forrige Udgave
Illustreret dansk Litteraturhistorie: »Ligesom de Opgaver, han l
stillet sig, ere saadanne, som tilhøre den virkelig videnskabel
Zoologie, saaledes har han unægteligt ved sine Arbejder og v
den Maade, hvorpaa han har bidraget til at opklare omtviste
Spørgsmaal, erhvervet sig Plads blandt Dem, der ved Dygtighed
Paalidelighed som Undersøgere og Sands for en filosofisk Beha
ling af Videnskaben ere berettigede til at tale med og til at ver
at deres Votum behandles med Agtelse«.

Georg Marius Reinhold Levinsen (f. 1850) rejste efter
have taget Magisterkonferentsen til Grønland, hvor han opholdt
et Par Aar, og blev i 1885 Bestyrer af Zoologisk Museums 2. .
deling (de hvirvelløse Dyr med Undtagelse af Leddyrene), s
Prof. Steenstrup havde havt inde, medens han var Professor z
logiæ. Af hans Studier fra Grønland kan fremhæves »Om no
parasitiske Krebsdyr, der snylte hos Annelider« (1878), hvori l
blandt Andet giver en smuk Fremstilling af det lille Krebs(
Herpyllobius arcticus eller Silenium Polynoes, som havde væ

Gjenstand for en ivrig Kontrovers mellem Schiødte (og Krøyer) og Steenstrup, og hvori han giver Steenstrup Ret, selv afholdende sig fra unødvendig Kritik. Iøvrigt angaa hans hidtil publicerede Arbejder fortrinsvis Ormene og Mosdyrene. Henregnes til første Klasse maa hans store Arbejde »Systematisk-geografisk Oversigt over de nordiske Annulata, Gephyrea, Chætognathi og Balanoglossi« (1882—83), til den anden »Mosdyrene« eller Bryozoerne (1894), som i den under Schiødtes Navn gaaende »Zoologia Danica« udgjør et helt Hefte (1894) og er et stort og smukt Arbejde, der paa over 100 Foliosider, med 9 kobberstukne Tavler, giver ikke blot en selvstændig systematisk Fremstilling af denne højst interessante og mangfoldige, hidtil herhjemme næsten helt forsømte Dyregruppe, men ogsaa som Indledning en smuk Fremstilling af disse Dyrs Bygning og Udviklingshistorie. Til »Hauchs-Togter« har L. leveret »Polyzoa«, 4. Hefte med 3 Tavler, og »Annulata, Hydroidæ, Anthozoa, Porifera«, 5. Hefte med een Tavle, 1891—93. Men allerede før havde L. bearbejdet Størstedelen af de paa »Dijmphna-Togtet« indsamlede lavere Dyr, nemlig Kara-Havets Ledorme, Annulata, Bryozoa, Svampe og Echinodermata med ialt 8 Tavler. Det er ikke let nøjere at bestemme Tiden for disse Publikationer, men de maa alle være faldne mellem 1885 og 87.

Beck. HENRICH HENRICHSEN BECK (1799—1863) begyndte som Entomolog og vandt som saadan 1823 Universitetets Guldmedaille for en »systematisk Fortegnelse over de danske Sommerfugle«. Han kastede sig dog snart over Konkylierne og blev ansat ved Prins Christians (Chr. VIII) partikulaire Konkyliesamling (indtil 1849), ligesom han i mange Aar var Assistent dels ved det kgl. Naturhistoriske Museum, dels ved Universitetets zoologiske Museum. Hans katalogiserende Arbejde over Konkyliesamlingen »Index molluscorum præsentis ævi musei principis augustissimi Christiani Frederici« er hans bekjendteste Skrift, men iøvrigt findes enkelte mindre Notitser af ham i udenlandske Tidsskrifter. Mest Betydning har han havt ved sin Indflydelse paa danske Zoologer, nærmest Malakologerne R. Bergh og Mørch.

Mørch. OTTO MØRCH (1828—78) var Elev af ovennævnte H. Beck, og havde navnlig et mærkelig skarpt Blik paa Artsudredelsen; hans

talrige, men mest i udenlandske Tidsskrifter spredte Arbejder ere næsten alle artsbeskrivende, og han opnaaede især i England et meget betydeligt Navn. For den danske Bløddyrfauna have to større Afhandlinger Betydning: »Fortegnelse over de i Danmark forekommende Land- og Ferskvandsbløddyr« og »Fortegnelse over de i de danske Have forekommende Bløddyr«, tilsammen henved firehundrede Arter. M. har dernæst givet lignende Fortegnelser over Grønlands, Islands og Færøernes Bløddyrfauna og endelig Bidrag til Beskrivelser over Dansk-Vestindiens og Dansk-Ostindiens Mollusker. Et Par af M.s Afhandlinger har ogsaa Betydning for Læren om Forsteninger, idet han ved Siden af Beskrivelsen af flere nye Arter søger at vise, hvorledes de kunne bringe Vidnesbyrd om Temperaturforholdene i de forskjellige zoologiske Perioder.

HANS JAKOB HANSEN (f. 1855) er Husmandssøn fra Fyen og H. J. Hansen. sluttede sig efter at være bleven Student strax til Zoologisk Museums entomologiske Afdeling og dennes daværende Bestyrer, Prof. Schiødte. Her stillede Forholdene sig særlig gunstigt for ham, idet Schiødte, som havde Brug for en yngre Assistent, drog ham stærkt frem, haabende i ham at finde en tro Efterfølger. Efter Schiødtes Død (1884) konstitueredes han ogsaa i hans Embede, men naaede ikke Ansættelse, hvorimod han som »videnskabelig Medhjælper ved 3. Afdeling« fik en for sine Studier saa fri og ubunden Stilling som nogen Zoolog herhjemme, hvorhos han ogsaa ved Overtagelsen af »Zoologia Danica«s Udgivelse efter Schiødte fik en god og indflydelsesrig Stilling blandt Zoologerne. Ved den store Ingolf-Expedition i Aarene 1895 og 96 var han i det første Aar en af Lederne og dertil en meget flittig Samler, som hjembragte et stort Materiale særlig af de smaa og minutieuse, hidtil forsømte Former af Krebsdyr.

H.s Hovedemne har i mange Aar været Krebsdyrene, og det er ogsaa en længere Række af større Arbejder med mange fortrinlig udførte, af Løvendal stukne Kobbertavler, som vi have fra hans Haand. Vi skulle her nævne »Oversigt over de paa Dijmphna-Togtet indsamlede Krebsdyr«, et faunistisk Arbejde med Bestemmelse og Beskrivelse af nye Arter; »Cirolanidæ et familiæ nonnullæ propinquæ Musei Hauniensis. Et Bidrag til Kundskaben om nogle Familier af isopode Krebsdyr«, med særlig Undersøgelse af Mund-

bygningen og Forholdene hos de nærstaaende Ægaer og Cymothoer; »Malacostraca marina Groenlandiæ occidentalis. Oversigt over det vestlige Grønlands Fauna af malakostrake Havkrebsdyr«, med Beskrivelse af de nye Arter; »On the Development and the Species of the Crustaceans of the Genus Sergestes«: støttende sig paa et meget rigt Materiale efterviser H., at flere Former, som tidligere ere ansete for og opstillede som egne Slægtformer, kun ere Udviklingsformer; »The Choniostomatidæ. A Family of Copepoda, Parasites on Crustacean Malacostraca«: H. beskriver og afbilder et meget betydeligt Antal nye Arter af disse minutieuse Smaakrebs, som snylte paa andre Krebsdyr; »Isopoden, Cumaceen und Stomatopoden der Plankton-Expedition«, et Bidrag til den tydske Plankton-Expedition i Aaret 1889; »Rhizorthina ampeliscæ, n. gen. n. sp. En ny til Herpyllobiidæ, n. fam., hørende Copepod, snyltende paa Ampelisca lævigata Lilljb.«, en interessant lille ny Smaakrebs, som snylter paa en dansk Tangloppe.

Blandt de Arbejder, som angaa Edderkoppernes Klasse, kan nævnes »Organs and Characters in different Orders of Arachnids«, en Fremstilling af forskjellige Organer hos disse, ikke altid med indisputabel Tydning, og »The order Palpigradi Thor. (Koenenia mirabilis Grassi) and its relationship to the order Arachnida«; H. og hans Medarbejder Will. Sørensen lægge vistnok her for megen Vægt paa i systematisk Henseende mindre vigtige Bygningsforhold. H. begyndte med Arbejder over Insekterne: »Faunula Færoensis: Fortegnelse over de paa Færøerne hidtil samlede Insekter«, et rent faunistisk Arbejde; »Fabrica Oris Dipterorum. Dipterernes Mund i anatomisk og systematisk Henseende« (Doktordisputats 1883), et smukt anatomisk Arbejde over Fluernes Mund; »On the structure and habits of Hemimerus talpoides Walk«, en Fremstilling af denne højst interessante parasitiske Orthopter (Ørentvist?) fra Guinea; »Gamle og nye Hovedmomenter til Cicadariernes Morphologi og Systematik«, en Fortsættelse, saaledes som ogsaa Titlen viser, af Schiødtes Systematik over Tægernes første Hovedafdeling til samme Ordens anden Afdeling. Sidst maa nævnes »Zur Morphologie der Gliedmassen und Mundtheile bei Crustaceen und Insecten«, en foreløbig Udsigt over og Sammenligning mellem Krebsdyrs og Insekters Munddele og Lemmer. Endelig kan anføres H.s Bidrag til den af Schiødte begyndte og fra 4. Hefte af H. udgivne Zoologia

Danica: »Spindeldyr« [ↄ: Edderkopper] i 3. og 4. Hefte og »Fiske« i 3.—4. og 6.—7. Hefte, efter Planen holdte i mer eller mindre populair Form.

Som det vil sees af den næsten fuldstændige Liste, som her er givet af H.s Arbejder, er Resultatet betydeligt, og de allerfleste af hans Undersøgelser ere ledsagede af en Rigdom af meget smukke og vel udførte Tavler; men den Ensidighed og Mangel paa Hensyntagen til Nutidens eller Datidens Fordringer, som saa stærkt fremtræder i hans Lærer og Mesters, Schiødtes, Arbejder, gjør sig ogsaa for ofte gjældende hos H., ligesom ogsaa en finere mikroskopisk Analyse og Nutidens tekniske Behandling ofte savnes.

ADOLF HERLUF WINGE, f. 1857, fik tidlig Ansættelse paa Zoolog. Museum som dettes normerede Assistent (1883), og som Anerkjendelse af hans Betydning for dette kan hans senere Udnævnelse til »Viceinspekteur« betragtes. Hans Studier have næsten udelukkende havt Hvirveldyrene til Emne og i de første Aar (medens Broderen Oluf Winge levede) alene Pattedyrene, men efter dennes Død tillige Fuglene. Hans Arbejder ere dels rent faunistiske, dels rent morfologisk-systematiske (osteologiske), dels med en Forening af disse to Sider af Zoologien. Dernæst kom W. tidligt ind paa Studiet af vor forhistoriske Fauna og har allerede ved sine Bestemmelser af Knoglerester viist sig som en saare vigtig Hjælper i vore forhistoriske Studier, holdende sig fri for Partihensyn. A. H. Winge.

W.s faunistiske Arbejder høre hovedsagelig vor Fauna til, og allerede i 1875 udkom hans »Om Arvicola arvalis i Danmark og Artsberettigelsen af Arvicola campestris Blasius«, med vor sydlige, jydske Markmus for Øje. Langt vigtigere ere de af ham udgivne »Aarsberetninger om danske Fugle«, af hvilke hans første, i Virkeligheden den femte, er optagen paa Engelsk i »Ornis«, de andre, 6.—17. i »Vidensk. Medd. f. Naturh. Foren.«. Ogsaa til Grønlands Fauna har han leveret et stort Bidrag med »Grønlands Fugle« i »Meddel. om Grønl.« Blandt W.s faunistisk-morfologiske Arbejder maa fremhæves hans »Om græske Pattedyr, samlede af L. Münter, med Bemærkninger om Familierne Soricidæ, Mustelidæ, Muridæ og Myoxidæ«, 1881. Denne Afhandling er navnlig vigtig derved, at den betegner et Gjennembrud for W.s Naturopfattelse, idet Lamarckismen her trænger igjennem og derfra vinder Frem-

gang til Andres, navnlig Nordamerikaneres lignende Arbejder som »Neo-Lamarckisme« i Modsætning til den egenlige Darwinisme. I »E Museo Lundii« har W. leveret flere Afhandlinger om det særlig af P. V. Lund indsamlede Materiale, men vi skulle kun nævne den første af dem: »Jordfundne og nulevende Gnavere (Rodentia) fra Lagoa Santa, Minas geraës, Brasilien, med Udsigt over Gnavernes indbyrdes Slægtskab«. Som rent morfologiske Undersøgelser kunne nævnes »Om Muldvarpens og Spidsmusenes Kranier og Spidsmusenes systematiske Stilling«, 1877, og »Om Pattedyrenes Tandskifte især med Hensyn til Tændernes Former«, den sidste Afhandling med lamarckisk Synsmaade.

G. O. Winge. GUSTAV OLUF WINGE (1855—89) var udelukkende Ornitholog. Vi skylde ham 3.—4. »Aarsberetning om danske Fugle« for 1885 og 86, udgivne paa Engelsk i »Ornis«, som Danmarks Bidrag til et internationalt Foretagende, der især har sat sig til Maal at klare Fuglenes geografiske Udbredelse og Vandringer. (De to foregaaende Beretninger vare af Lütken). I »E Museo Lundii« har han skrevet »Fugle fra Knoglehuler i Brasilien«, et kort, men paa indgaaende Studier hvilende Arbejde. Afsnittet om Fugle i »Dyrelevninger fra ældre og yngre Stenalders Bopladser«, 1889, er ogsaa af den ældre W.

Løvendal. EMIL ADOLF LØVENDAL (egenl. Løventhal), 1839—1901, virkede i over tredive Aar som Konservator ved Zoolog. Mus. og ved den dermed forbundne Westermannske Insektsamling. Hans Betydning for Videnskaben har navnlig været den som en højst paalidelig og kunstnerisk udviklet Kobberstikker at være en for mange danske Zoologer, og særlig Entomologer, overmaade vigtig — for nogle af de mest fremragende, saasom Schiødte og H. J. Hansen, næsten uundværlig Hjælper ved deres grafiske Fremstillinger. Ved Siden heraf har han ogsaa leveret flere Bidrag til Landets Fauna, hvis Billeverden han kjendte som ingen Anden. Det er navnlig Barkbillernes vanskelige, men interessante og skadelige Familie, som han har bearbejdet dels i mindre Artikler i »Entomol. Medd.«, dels i et stort videnskabeligt og fortræffeligt Arbejde: »De danske Barkbiller (Scolytidæ et Platypodidæ Danicæ) og deres Betydning for Skov- og Havebruget«, med 89 i Texten indtrykte Afbildninger

og 5 af ham selv tegnede og stukne Kobbertavler i Kvart, 1898. Til Rækken af Schiødtes Fortegnelser over danske Biller har L. leveret Bidrag for adskillige Familiers Vedkommende.

HENRIK JULIAN POSSELT (1863—96), Cand. mag., conchologisk Assistent ved Zoolog. Mus. og Redakteur af »Dansk Fiskeriforenings Medlemsblad« (1892—96). Af hans videnskabelige Arbejder kunne vi nævne »Todarodes sagittatus (Lam.) Stp. Med Bemærkninger om Slægtskabsforholdet mellem Ommatostrephfamiliens Genera«, med 2 Tavler, en anatomisk, systematisk Fremstilling af visse Blæksprutter, 1890; »Brachiopoderne« i den danske Kridtformation, 1894, og »Grønlands Brachiopoder og Bløddyr«, et stort Arbejde, som dog først udkom efter P.s Død, udgivet af Ad. Jensen, 1898. Posselt.

ADOLF SEVERIN JENSEN, f. 1866, Cand. mag., conchologisk Medarbejder ved Zoolog. Mus. fra 1896. Han har først gjort sig fortjent af den zoologiske Litteratur ved Udgivelsen af et Par posthume Arbejder (Steenstrups sidste Undersøgelser over Blæksprutterne og Posselts nysnævnte »Grønlands Brachiopoder og Bløddyr«). Af hans egne videnskabelige Arbejder kunne vi fremhæve »En Tyroglyphide i Hesteiglens Ægkapsel«, 1895, med en smuk Fremstilling af denne Vandmides Udviklingshistorie; »Om Slimaalens Æg« og om den Maade, hvorpaa den fæster sine Æg paa Havbunden«, 1900; »Studier over nordiske Mollusker«, 1900; og »Om Levninger af Grundvandsdyr paa store Havdybder mellem Jan Mayen og Island«, 1900. Ad. Jensen.

Efter nu at have gjennemgaaet de zoologiske Forfattere, som have været fast knyttede til Universitetet og dettes Samlinger, skulle vi give en Udsigt over de Forfattere, som have staaet mere frit overfor Universitetet, om end flere af disse ogsaa have havt Forbindelser med det, og vi kunne dele dem i tre Grupper: de Gamle, nu afdøde, de Ældre, endnu levende og endnu virkende, og de Yngre og Unge, hvem Fremtiden hører til, og som nu skulle vise, hvad Godt deres nye Ideer og nye Arbejdsmaader kunne bringe Zoologiens Studium.

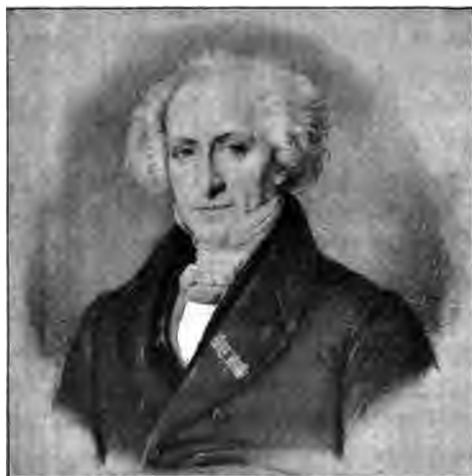
JOHANNES CARSTEN HAUCH (1790—1872) var alle sine Dage Digter, men studerede i sine yngre Aar ved Siden heraf Zoologi Hauch.

og blev ogsaa Lektor ved Sorø Akademi i Naturvidenskab (1827—46). Han skrev en Doktordisputats »Annotationes ad motum arbitrarium, cum organis ad motum pertinentibus comparatum, in animalibus vertebris instructis«, Bemærkninger om vilkaarlig Bevægelse hos Hvirveldyrene, sammenlignet med de Organer, som høre til Bevægelsen, og derpaa først paa Italiensk og senere paa Dansk »Kort Udsigt over en Deel rudimentariske Organer, over deres Bestemmelser i Naturen, samt om en systematisk Udviklingsfølge, der tildeels paa disse kunde bygges«, og samme Aar et Skoleprogram »Om de tre Organsystemer med Hensyn til Klassificationen«. Til exakt Undersøgelse og empiriske Forsøg findes ringe Spor, men det er den Okenske spekulative Naturfilosofi, som her søger at skaffe sig Indgang i dansk Zoologi, men heldigvis uden at finde Anklang.

Faber. FR. FABER (1795—1828), død tidlig som Regimentskvartermester i Horsens, var væsenlig Ornitholog, stærkt fremhævende de biologiske Forhold, og han valgte den danske og islandske Fuglefauna til sit Speciale. Fra 1819—21 berejste han med kgl. Understøttelse Island og udgav kort efter sin Hjemkomst sin »Prodromus der isländischen Ornithologie oder Geschichte der Vögel Islands«, 1822. Det bebudede Hovedværk udkom desværre aldrig, hvorimod han nedlagde sine Iagttagelser over de højnordiske Fugles, særlig Vandfuglenes, Livsforhold i sit Værk »Ueber das Leben der hochnordischen Vögel«, som udkom i Leipzig 1825—26. Der findes fra F.s Haand en Række mindre Afhandlinger (henved en Snes), vedrørende de danske Fugles og Fiskes Naturhistorie.

Jacobson. LUDVIG LEVIN JACOBSON (1783—1843) virkede vel hele sit Liv som Kirurg, men dyrkede i sin Fritid Zoologien med stort Udbytte. Som Zoolog (sammenlignende Anatom) rager J. højt op over sin Samtid her hjemme og staaer værdig ved Siden af de bedste Kræfter i Udlandet. J. debuterede 1811 med Offentliggjørelsen af et nyt Sandseorgan, som han fandt og nøje undersøgte hos et større Antal Former; det staaer i Forbindelse med Næsehulheden hos Hvirveldyrene, og dets Forekomst og Udvikling er den Dag i Dag Gjenstand for fortsatte Undersøgelser; efter sin Finder har det faaet Navn af det »Jacobsonske Organ«. Vigtigere endnu er dog en større Række af kortere Meddelelser, de fleste udgivne paa Fransk, saasom om Nyreportaaresystemet hos Fiske, Padder og Kryb-

dyr (1813); samme Aar efterviste J. ogsaa, at Slimrørene hos Hajer og Rokker ere Sandseorganer, og paaviste den Steensonske Næsekjertel hos mange Pattedyr og Fugle. J. har ogsaa stor Fortjeneste af Bløddyrenes Anatomi og har saaledes først af Alle eftervist, hvilket Organ det er, som hos Sneglene fungerer som Nyre, med Paavisning af Dannelse af Urinsyre i den saakaldte »Kalksæk« (1820—28); urigtigt var det derimod, naar J. vilde hævde, at de smaa Muslinger, som man finder i Dammuslingens Gjæller, ere fremmede Parasiter og ikke Muslingens egne Unger. Et vigtigt Bidrag til Hvirveldyrenes Anatomi er ogsaa hans »De Okenske Legemer eller Primordialnyrerne, et Bidrag til Læren om Embryets Udvikling« (1829—30). Hans sidste, men ikke mindst vigtige Arbejde var »Om Primordial-Cranier«, et Foredrag ved Naturforskermødet 1842, udgivet i udvidet Form i Overs. Vid. Selskab f. 1842; han efterviser her, at Hjerneskallen hos Hvirveldyrene ikke er et Komplex af et Antal sammenvoxede Hvirvler, men at Grundlaget er en Bruskkapsel, Primordialkraniet, og at visse Dele af det udviklede Dyrs Hovedskal dannes af denne Bruskmasse, medens andre, de nu saakaldte Dækknogler, dannes uafhængigt af denne Brusk.

L. L. JACOBSON.

J.s Arbejder bære alle Præget af Videnskabsmanden, som med stort Undersøgelsestalent forenede den overskuende og samlende Evne til at gribe det Væsenlige. I Udland og Indland nød han megen Anseelse i lærde Kredse, hvorom ogsaa det store Antal af Selskaber, som han var Medlem af, bærer Vidnesbyrd.

DANIEL FREDERIK ESCHRICHT (1798—1862) blev 1829 Lektor og senere Professor i Fysiologi ved Universitetet. Han hørte til Eschricht.

sin Tids i Indlandet mest kjendte populariserende Naturforskere; han var Medstifter af »Naturhistorisk Forening« (1833), som han overgav sin meget betydelige anatomisk-fysiologiske Samling, og var en ivrig Foredragsholder over naturhistoriske Emner. Hvalerne vare de Dyr, som nærmest tiltrak sig hans Opmærksomhed, og hvortil hans Navn som Zoolog nærmest er knyttet, og Zoologisk Museum kan den Dag i Dag fremvise som sin Stolthed den Samling af Hvalskeletter, som han bragte tilveje. Hans Afhandlinger om disse Dyr fremkom i en Række Afhandlinger i Vidensk. Selsk.s Skrifter, fra 1839—61; den sidste af dem er skreven af E. og Reinhardt jun. tilsammen og angaaer Grønlandshvalen eller Nordhvalen. E. var nærmest Anatom og Fysiolog, saaledes som ogsaa hans Doktordisputats (1825), et senere Universitetsprogram (1837) og mange mindre Afhandlinger vise; Fysiologien var hans Lærefag ved Universitetet, og hans Lærebog i denne Disciplin var en i mange Aar brugt Haandbog for de Studerende. Udenfor Pattedyrene har E. navnlig givet sig af med visse Hav-Bløddyr, og vi have saaledes af ham en Afhandling om en Vingesnegl, »Anatomisk Undersøgelse over Clione borealis«, som udgjør Grønlandshvalens Hovednæring, 1838, og »Anatomisk-physiologiske Undersøgelser over Salperne«, 1841. Endelig har E. leveret en Række dygtige Arbejder over Indvoldsormene, hvorved han ogsaa faaer Lejlighed til at slaa et Slag til Bekæmpelse af Læren om disse Dyrs Selvopstaaen, generatio æquivoca.

Lund. PETER VILHELM LUND (1801—1880) er født i Kjøbenhavn og gjorde sig allerede som ungt Menneske bekjendt ved Besvarelsen af et Par Prisspørgsmaal, af hvilke det ene, om det da aktuelle Spørgsmaal om Krebsdyrenes Blodomløb, fortsattes gjennem en lille Række af Smaaafhandlinger paa forskjellige Sprog og i forskjellige Oversættelser. Hans Studier herhjemme og i Paris afbrødes dog snart af en begyndende Brystsyge, som han søgte Raad for ved et længere Ophold i Brasilien, 1825—29. Hans Agt var det da at vende hjem, men efter et kortere Ophold i Sydeuropa vovede han ikke at trodse et nordisk Klima og vendte tilbage til Brasilien, hvor han i den lille By Lagoa Santa fandt et blivende Hjem, opnaaende en høj Alder og vindende europæisk Berømmelse. Det var i Kalkklipperne i Minas geraës, at han fandt Rækker af Huler, hvis Bund var dækket af et Konglomerat af rød Ler og Knogler eller

Knoglestumper af Pattedyr, Fugle og Reptilier. Det blev nu en Livsopgave for L. at klargjøre dels Maaden, hvorpaa disse Knogler vare indkomne i Hulerne, dels til hvilken Tid dette maatte antages at være skeet med de enkelte Lag eller Partier, dernæst med Hakke og Spade saa skaansomt som muligt at bjerge Hulernes Fyld med de kostbare Levninger og endelig, som det ikke mindst Vigtige, at bestemme eller beskrive alle disse Rester og Brudstykker. Alt dette tog megen Tid og Plads, og hans Bestemmelses-Arbejde blev og maatte naturligvis blive stærkt hindret ved Mangel paa Litteratur, ved hans isolerede Stilling og vel ogsaa ved det tropiske Klima, som just ikke forhøjer Arbejdslysten. Under den fælles Titel »Blik paa Brasiliens Dyreverden før sidste Jordomvæltning« sendte L. en Række Afhandlinger til Kjøbenhavn, hvor de optoges i Vidensk. Selsk. Skrifter fra 1837—46. Den sidste Afhandling afsendtes 1844 fra Lagoa Santa, og fra den Tid eller lidt før hørte L.s videnskabelige Arbejde op. Grunden hertil angives af hans Biograf, Reinhardt jun., at være den, at L. af Frygt for de i de Aar i Brasilien herskende indre Uroligheder havde pakket alle sine kostbare Naturalier sammen og saa med det Samme tabte al Lyst til under disse usikre Forhold atter at pakke dem ud og tage fat paa Ordningen og Studiet af dem igjen. Et stort Held for Videnskaben og for vort zoolog. Museum var det, at Samlingen dog ikke led nogen Overlast; thi Kjøbenhavns Universitet kan ikke være L. taknemmelig nok for at han skjænkede sit Fædreland disse for Videnskaben saa vigtige og med saa megen Møje gjorte Indsamlinger. L. levede endnu en lang Række af Aar i Lagoa Santa, indtil han døde her i Aaret 1880.

HENRIK CARL BANG BENDZ (1806—82) blev 1836 Doktor i Medicin og Aaret efter ansat ved den kgl. Veterinairskole, hvor han var en fortræffelig Docent i Anatomi og Fysiologi. Han sluttede sig nøje til Skolen og helligede sig ganske til Studiet af Huspattedyrene; i hans »Haandbog i den almindelige Anatomi med særligt Hensyn til Mennesket og Huspattedyrene«, 1846—47, eje vi ogsaa en af de vigtigste Haandbøger indenfor vor zoologiske Litteratur. Hans »Haandbog i den physiologiske Anatomi af de almindeligste danske Huspattedyr«, 1853—73, fire Dele, er, om man vil, en Fortsættelse og Udvidelse af sidstnævnte Arbejde. B. var dertil, ved Siden af at være en duelig Zoolog, en udmærket Bendz.

Tegner, hvorom det rigt udstyrede Billedværl
vulgarium Danicorum mammalium domesticoru
bedste Vidnesbyrd. B. har ogsaa beskjæftiget
Husdyrenes Parasiter, og til det af ham stiftede,
»Tidsskrift for Veterinairer« har han leveret fl
rerende Artikler.

Hannover. ADOLPH HANNOVER (1814—94) begynd
somhed ligesom Eschricht og Bendz med Bidra
Anatomi og Fysiologi, men han fortsatte sin B
i videre Omfang, og hans betydeligste Præsta
Gjenstand. H.s tidligste Publikation er hans
»De cartilaginibus, musculis, nervis auris exte
nervi vagi et nervi facialis«, 1839, hvori han
forløbet hos Mennesket og flere Pattedyr.
»Mikroskopiske Undersøgelser over Nervesyster
førte Kvarttavler, hvis vigtigste Del handler om
i Øjet. H.s Undersøgelser, navnlig om Øjet, v
mærksomhed, og de afgav Grundvolden for alle
over. H. udstrakte sine Undersøgelser om Øjet
nerveuse Del, se hans »Opdagelse af Glasl
i Øiet«, 1845, og hans »Nogle Iagttagelser af I
Pattedyr og Mennesket«, samme Aar, der liges
Afhandling strax oversattes paa Tydsk. En I
cerede Afhandlinger om Øjet og nogle nye T
lille Bind »Bidrag til Øiets Anatomie, Physiol
med 4 Tavler, 1850, hvilket Bind ogsaa udk
Hovedtitel »Das Auge«, 1852. Sine Undersø
sluttede H. med »Øjets Nethinde, en histolo
og physiologisk Undersøgelse«, med 6 Kobber

En anden Række af hans Undersøgelse
Huddannelser, Tænder, Skjæl og Pigge; de
anseelige »Ueber die Entwickelung und den
zahns«, med 8 Tavler, 1856, og efterfulgtes af
Udviklingen af Skjæl og Pigge hos Bruskfisk t
Beskrivelse af tvende herhenhørende Former«, me

I sine sidste Aar beskjæftigede H. sig
mordialbrusken og dennes Forhold til Hjernekas
Lemmernes Knogler. Forholdet til Hjernekass

førelse af den af L. L. Jacobson 1842 initierede Undersøgelse, og vi have her en hel Række af Afhandlinger, alle publicerede i Videnskabernes Selskabs Skrifter i Aarene 1880—86.

ANDERS SANDØE ØRSTED (1816—72) begyndte som Zoolog, men gik senere over til Botaniken og blev tilsidst Professor heri ved Universitetet. Som Zoolog beskjæftigede han sig fortrinsvis med lavere Havdyr, især Ledormene, men de paa hans Rejse til Vestindien og Centralamerika, 1845—48, indsamlede Orme naaede han ikke at behandle. Af mere almindelig Interesse er hans Inauguraldissertation »De regionibus marinis. Elementa topographiæ historiconaturalis freti Øresund«, 1844, hvortil sluttede sig »Fortegnelse over Dyr, samlede i Christianiafjord ved Drøbak fra 21.—24. Juli 1844« og »Om Lovene for Farvefordelingen hos Dyrene i Havets forskjellige Dybder«, 1849. Han forsøgte her at adskille forskjellige Dybdebælter i Havet, hvert bestemt ved en særegen Fauna og Flora, og med forskjellig Farvning af Dyrene; men hans Ideer vandt ikke Anklang og holdt ogsaa kun delvis Stik. Ørsted.

Foruden de ovenfor nævnte Autorer har Perioden efter 1835 en betydelig Række af anatomisk-fysiologiske Forfattere, men da de fleste af dem ville blive nævnte under Lægevidenskaben, have vi kun ovenfor medtaget Eschricht, Bendz og Hannover, forbigaaende Navne som I. Ibsen, V. Prosch og P. L. Panum.

Rækken af de ældre Zoologer, hvoraf de fleste endnu leve og virke, kan bedst aabnes med Zoologiens Nestor herhjemme, Prof. R. Bergh.

RUDOLPH BERGH (f. 1824), hører til vore mest bekjendte og i Udlandet fejrede Zoologer og indtager ogsaa en meget betydelig Plads i den malakologiske Litteratur. Skjøndt Læge og henvist til dennes omfattende Virksomhed, har han dog i en meget lang Aarrække med ihærdig Flid og fremragende Dygtighed behandlet en Række Forhold i Bløddyrenes, især Gastropodernes Anatomi. Hans første Arbejder ere alle paa Dansk og levere større eller mindre Bidrag til Marseniadernes, Pleurophyllidiernes, Æolidiernes og Phyllidiernes Naturhistorie, særlig deres Anatomi, og findes optagne i »Videnskabernes Selskabs Skrifter« og i »Videnskabelige Meddelelser fra Naturhistorisk Forening« samt i »Naturhistorisk Tidsskrift«, 3. Række; men efter et Brud med førstnævnte Selskab R. Bergh.

vendte B. sig til Udlandet og har nu navnlig i tydske og engelsk Tidsskrifter og Rejseværker publiceret en særdeles stor Række a betydelige anatomiske Undersøgelser over Sneglenes, særlig d nøgne Havsnegles Anatomi. Da de henhøre til den fremmed

Rudolph Bergh.
Tegnet af P. S. Krøyer.

Litteratur, vedkomme de os mindre her, og vi skulle derfor kun nævne nogle faa af de største Publikationer: »Malakologische Untersuchungen«, 1870—1900 (med stadig Fortsættelse og allerede 134 Kvarttavler i »Carl Zemper, Reisen im Archipel der Philippinen«); »Beiträge zur Kenntniss der Æolidiaden«, 1870—88, med 39 Tavler, i Verhandl. d. zool. bot. Ges. z. Wien; »Neue Nacktschnecken der Südsee«, 1873—78, med 18 Kvarttavler, i Journ. d. Mus. Godeffroy;

»Report on the Nudibranchiala dredged by H. M. S. Challenger«, 1884—86, med 17 Kvarttavler, i Challenger-Expeditionen; og »On the nudibranchiata Gasteropod Mollusca of the North Pacific Ocean, with special reference to those of Alaska«, 1879—80, med 16 Tavler. Ogsaa til vor Ingolf-Expedition har B. leveret et større Bidrag »Nudibranchiale Gasteropoder«, 1899, med 5 Kvarttavler.

Ved denne overvældende Mængde af meget store, større og mindre Arbejder har B. ogsaa erhvervet sig stor Anseelse i Udlandet og blev ikke blot et af de ti Æresmedlemmer af »The conchológ. soc. of Great-Britain and Ireland« og Medlem af zoolog. botan. Ges. i Wien, af Akademiet i Bologna og af Leopold. Akad. i Tydskland, men succederede ogsaa 1895 Huxley som Medlem af l'Institut de France (l'Académie des sciences).

HARALD KRABBE (f. 1831) var oprindelig Læge og skrev 1857 Krabbe.
sin Doktordisputats »Om Phosphorsyremængden i Urinen og om de phosphorsure Jordarters Udfældning deraf ved Kogning«, men gik snart over til Veterinair- og Landbohøjskolen, hvor han i mange Aar var Assistent hos Bendz og senere Lærer og Professor, og kastede sig nu med stor Iver over Studiet af Indvoldsormene, hvorover han har skrevet en Række Arbejder. I 1863 opholdt han sig i længere Tid paa Island for at studere Hydatidesygdommen og nedlagde det fuldstændige Resultat af sine Iagttagelser i »Helminthologiske Undersøgelser i Danmark og paa Island, med særligt Hensyn til Blæreormslidelserne paa Island«, 1865. En fransk Oversættelse udkom det følgende Aar i Kjøbenhavn. 1869 leverede han et meget anseeligt Arbejde »Bidrag til Kundskab om Fuglenes Bændelorme«, med 10 Tavler, i Videnskabernes Selskabs Skrifter; heri behandler han 123 Arter, hvoraf de 58 ere nye. Et Tillæg til denne Afhandling udkom 1882: »Nye Bidrag til Kundskab om Fuglenes Bændelorme«, med 2 Kobbertavler. En væsenlig Del af de her behandlede Bændelorme skyldtes Russeren Fedtschenkos Indsamlinger i Turkestan; K. havde skrevet en Afhandling om disse Dyr paa Russisk, som var optagen i det »Keiserl. Selskab af Naturvidenskabens etc. Dyrkere«, men nu blev reproduceret paa Dansk.

PETER TAUBER (1832—84) var i sine første Aar en ivrig Tauber.
Entomolog, men tvungen af Livsforholdene opgav han snart alt Studium, og først da han paa et temmelig fremrykket Stadium af Livet fik noget Otium, tog han atter kraftig fat paa Zoologien,

men nu var det Hvirveldyrene og Ormene, som han arbejdede med Han debuterede med et lille Arbejde »Om et hidtil ikke bemærket Forhold ved Pungabernes Tandskifte«, 1872, og samme Aar udkom hans »Om Tandsæt og Levemaade hos de danske Flagermus og Insektædere«, en prisbelønnet Besvarelse af Universitetets naturhistoriske Opgave for 1869. En tredie Afhandling »Om Hønseæggets Befrugtning i Æggelederen« blev prisbelønnet af Videnskabernes Selskab, hvorimod »Om Tanddannelse og Tandskifte hos Hvirveldyrene. Iagttagelser og Bemærkninger«, optaget i Naturhist. Tidsskr. 3. B 1875, ikke skaffede ham den forønskede Doktorgrad, hvilken Begivenhed i sin Tid gav Anledning til megen Strid ogsaa indenfor Universitetet. Vigtigere end disse Arbejder ere dog hans Undersøgelser over Ormene, navnlig den sidste: »Undersøgelser over Naidernes kjønsløse Formering«, et flittigt og smukt Arbejde med 3 Tavler, 1875, som dog ikke fuldtud vandt Anerkjendelse som Besvarelse af Videnskabernes Selskabs Prisopgave.

W. Sørensen. WILLIAM SØRENSEN (f. 1848) har trods sine mindre gunstige Livsforhold med Mangel paa Otium leveret et betydeligt Bidrag til dansk Zoologi. Hans Arbejder vedrøre fortrinsvis to saa forskjellige Dyregrupper som Edderkopperne og Fiskene. Som henhørende til den første Gruppe ville vi først nævne »Bidrag til Phalangidernes Morphologi og Systematik samt Beskrivelse af nogle nye herhen hørende Former«, 1873, et systematisk Arbejde over disse under Navn af Meiere saa velkjendte Edderkopper. Vigtigere end denne Afhandling er dog hans »Om Bygningen af Gonyleptiderne, en Type af Arachnidernes Classe«, med 2 Tavler, 1879, en Afhandling som er ikke mindst mærkelig derved, at Forfatteren paa et saa fjernt Sted som Paraguay, uden nogen Forbindelse med Omverdenen har havt Energi nok til at benytte Lejligheden og med meget ringe Hjælpemidler underkaste denne tropiske Meierform en indgaaende Undersøgelse og vinde smukke nye Bidrag til Leddyrenes Anatomi. S har i det Hele taget anvendt megen Flid paa Studiet af disse Dyr, og ved at sammenbringe Materiale fra alle Egne af Troperne er det lykkedes ham at skaffe et overordenlig stort Sto[f] tilveje hvoraf iøvrigt ogsaa vort Museum har høstet stor Fordel til Kundskab om denne saa interessante, noget barokke Meierform Vi skulle kun nævne hans »Opiliones Laniatores (Gonyleptides W S. olim Musæi Hauniensis«, 1884. Bestemmelsen af de danske og

fremmede Edderkopper har ogsaa kostet S. megen Tid, men hidtil er der af disse Studier kun publiceret »Arachnida Groenlandica (Acaris exceptis)«, 1898. Sammen med Dr. Hansen har han ogsaa udgivet »The Order of Palpigrada Thor.« etc. (se det Foregaaende, under Hansen). Hans Studier over Insekterne indskrænke sig nærmest til Aandehullernes, Spiraklernes, Bygning. Fra 1887 have vi »Sur la faculté des condylopodes de fermer et d'ouvrir spontanément leurs trachées«, og fra 1895 »Foreløbig Meddelelse om Spiraclerne hos Insekterne i Almindelighed og hos Scarabæerne i Særdeleshed m. M. til Paaviisning af hvad der med tilstrækkelig Dristighed kan udgives for Naturvidenskab«, en underlig Forening, som det synes, af personlig Kritik og videnskabelig Undersøgelse.

Til hans Studier over Fiskene hører hans Doktordisputats »Om Lydorganer hos Fiske. En physiologisk og comparativ-anatomisk Undersøgelse«, 1884, og hans »Forbeninger i Svømmeblæren, Pleura og Aortas Væg og Sammensmeltningen deraf med Hvirvelsøjlen, samt de saakaldte Weberske Knoglers Morphologi«. Med 3 Tavler, 1890.

JONAS SIGISMUND COLLIN (f. 1840) er fra 1870 ansat som Regeringens Konsulent i Østersfiskerisager. Hans zoologiske Arbejder ere væsenligst af faunistisk og biologisk Art, støttede af hans betydelige Evne som zoologisk Samler. De vigtigste ere »Skandinaviens Fugle« (en fuldstændig Omarbejdelse af Kjærbøllings »Danmarks Fugle«), 1875—77, med to senere tilkomne Supplementhefter med 3 Tavler; »Danmarks Frøer og Tudser. Iagttagelser og kritiske Bemærkninger«, 1869; »Faunula molluscorum Hellebækiana«, 1880; »Bidrag til Kundskab om Danmarks Fiskerier«, 1—6, 1873—78; »Limfjordens tidligere og nuværende marine Fauna«, 1884; og »Brachiopoder, Muslinger og Snegle fra Kara-Havet (Dijmphna-Expeditionen)«, 1886. Collin.

GEORG WINTHER (1844—80) var med Liv og Sjæl Sømand. Efter at have taget Magisterkonferentsen studerede han uafbrudt Forholdene i vore indre Farvande, saavel Bund- og Strømforhold som særlig Dyrelivet; han sluttede sig nøje til Schiødte og dennes Tidsskrift, men blev i en tidlig Alder Offer for Brystsygen, hvorimod han forgjæves søgte Hjælp og Lindring i Syden. Hans betydeligste Arbejde er »Fiskenes Ansigt«, en komparativ anatomisk Undersøgelse i tre Afsnit, omfattende Udviklingshistorien, Anatomien Winther.

og den systematiske Del, ialt med 9 noget
tavler med meget fint udførte Figurer, i N:
B. 10—11, 1875—78; vi kunne desuden nævn
skjæltændernes Morphologi og Udviklingshisto
Bugfinnernes Bygning hos vore pandserkinde
Fiske«, 1874. Som Resultater af hans flittige
danske Farvande indtil et Stykke op i Katteg
Fortegnelser over de danske Hav-Bryozoer,
droide Zoophyter og hans »Prodromus Ichthyo
Fortegnelse over de i danske Farvande hidtil
Til Meinerts Fortegnelse over de danske Kreb
poda, amphipoda et decapoda Daniæ« (se det
leveret Størstedelen af Materialet.

Bergsøe. JØRGEN VILHELM BERGSØE (f. 1835) har
gjort sig bekjendt ved sine populaire Fremstilli
Mark og Skov«, 1881, i to Dele, men denne
vedkommer os ikke her. Som videnskabelige
hans »Oldenborrens Naturhistorie«, 1862, hvo
skabelige Undersøgelser dog ere temmelig faa
tats »Philichthys Xiphiæ: Bidrag til Kundska
Slimrørsparasit«, 1864, hvortil han selv havde
betydeligt Materiale i Italien, og det af ham
Meinert fuldførte Arbejde »Danmarks Geophil
ogsaa nævnes hans store og meget interessan
den italienske Tarantel og Bidrag til Ta
Middelalderen og nyere Tid«, 1865, trykte i det
Naturh. Tidskr. 3. R., 3. B., men i Virkelighe
af Schiødte udtalte Principer om den exakte
berettigelse i Zoologien. I de senere og senes
beskjæftiget sig med Oldenborrens Naturhisto
økonomiske Side, og behandlet den i forskjelli
ere velkjendte af Landmændene, der ere glade v
krig, han har sat i Gang mod disse Skadedyr.

Müller. PETER ERASMUS MÜLLER (f. 1840) begyn
men hans Lyst til Zoologien førte ham snart o
skab, og han vandt allerede 1866 Prisen for
videnskabelige Opgave: »en kritisk, systemati
Danmarks Ferskvands-Cladocera«; selve Afh

Smaakrebs udkom i noget forøget Skikkelse og med Benyttelse af det af L. Lund indsamlede Materiale (se det Følgende), 1868 i Naturh. Tidsskr. 3. R., 7. B., p. 53—240, under Titel »Danmarks Cladocera«, med 4 smukke Kobbertavler. Samme Aar og sammesteds udkom som et vigtigt Tillæg en smuk lille Artikel »Bidrag til Cladocerernes Forplantningshistorie«, med een Tavle. Paa en kort efter foretagen Rejse til Italien benyttede han Lejligheden til at undersøge Siphonophorerne eller Rør- og Blæregoplerne, og denne Undersøgelse, som tjente ham til Doktordisputats, optoges dernæst i samme Tidsskrift, med 3 Tavler, 1871. Efter denne Afhandling har M. kun leveret et Par smaa Bidrag til Krebsdyrfaunaen dels i danske Vande, dels i Schweizersøerne, idet han forlod sine saa velbegyndte zoologiske Studier for igjen at gaa over til Forstvæsenet. At hans naturvidenskabelige Studier ogsaa have Betydning for hans nye Virksomhed, derom vidner hans »Studier over Skovjord«, 1878—84, hvori der blandt Andet gjøres Rede for den Betydning, som Regnormene have for Dannelsen af Muld og Mor.

LUDVIG LUND (f. 1844) sluttede sig nøje til Schiødte og hans Afdeling af Museet. Paa samme Tid som Müller vandt L. den under nysnævnte Forfatter omtalte Pris, men da den faunistiske Del af Spørgsmaalet interesserede ham mindre, overlod han Müller Størstedelen af sit indsamlede Materiale og skrev selv »Bidrag til Cladocerernes Morphologi og Systematik«, med 5 Tavler, 1870; det er navnlig Bygningen af Munddele og Lemmer, særlig Svømmebenene, der interesserede L., og hvis Betydning for Systematiken han efterviste. Desto værre for den zoologiske Videnskab afbrød L. kort efter sine naturvidenskabelige Studier, som havde vakt saa gode videnskabelige Forhaabninger, og hvorpaa der her var fremlagt en saa god Prøve. L. Lund.

HERMAN BORRIES var en særdeles flittig, dygtig og meget lovende Iagttager af Insekternes, særlig Hvepsenes, Levemaade, deres Morfologi og Systematik, men døde desværre for dansk Entomologi i en ung Alder (1896). I »Entomologiske Meddelelser« findes af ham en Række smukke og interessante Bidrag til forskjellige Hvepses Naturhistorie, af hvilke vi kunne fremhæve »De danske Lophyrus-Arter og deres Udbredelse«, 1891, som er Optryk af tre Indberetninger til Finansministeriet, med en koloreret Tavle, og »Naaletræernes Bladhvepse«, 1896, som var belønnet af Viden- Borries.

skabernes Selskab. Endelig skal anføres hans »Bidrag til danske Gravehvepses Biologi, med tre Tilføjelser: Osmia claviventris, Perithous mediator og Omalus auratus og Redebygningen hos Anchistrocerus oviventris«, 1897, som vandt Universitetets Guldmedaille, men først blev trykt efter Forfatterens Død i Vidensk. Medd. f. Nat. Foren.

Budde-Lund. GUSTAV BUDDE-LUND (f. 1846) har særlig kastet sig over Landisopoderne, populairt Bænkebiderne, og han har over denne lille Krebsdyrgruppe publiceret adskillige faunistiske, systematiske Bearbejdelser. B.-L. har paa dette Omraade beskrevet Udbyttet af forskjellige Samlerejser, men de allerfleste Afhandlinger ere skrevne i fremmede Tidsskrifter, som ikke tilhøre vor Litteratur; af danske Artikler kan nævnes »Danmarks isopode Landkrebsdyr«, 1871, og »Landisopoder fra Venezuela, indsamlede af Dr. Fr. Meinert«, 1893. I »Entomologiske Meddelelser«, 2. Række, har han udgivet »A Revision of Crustacea Isopoda Terrestria« med 5 Tavler.

Den sidste Række af danske Zoologer, som vi nu komme til, kan kaldes »de Yngre« eller »Evolutionsmændene«. Naar dette sidste Udtryk bruges om disse Mænd, menes dog ikke dermed, at alle øvrige danske Zoologer ere uberørte af den deri udtrykte Opfattelse af Naturen som en sammenhængende Udvikling. Den Sætning »natura non facit saltus« er saa gammel som Leibnitz, og man vil ogsaa blandt de forrige Rækker Zoologer finde Evolutionen hævdet med stor Kraft, saaledes af H. Winge; men ikke al sand Zoologi fører nødvendig denne Theori frem, den er en Side af Zoologien, som aldrig maa glemmes, men heller ikke har Ret til altid og udelukkende at fremdrages.

Boas. JOHAN ERIK VESTI BOAS (f. 1855) blev i en tidlig Alder Assistent ved Zoolog. Museum, først ved dettes første Afdeling (Prof. Reinhardt), senere ved anden (Prof. Steenstrup), indtil han ved Steenstrups Afgang fra Universitetet forlod Museet (1885), men samme Aar blev Docent, senere (1892) Lektor i Zoologi ved Landbohøjskolen, ved hvilken han iøvrigt allerede fra 1880 af havde været Assistent i Anatomi, og blev endelig 1890 tillige Statskonsulent i anvendt Zoologi. I Foraaret 1879 tog B. til Tydskland, hvor han var et Aarstid, mest i Heidelberg, hvor den berømte Anatom og Fylogenetiker Carl Gegenbaur blev hans Lærer i Morfologi. B.s

Hovedbetydning for den danske Zoologi er, at han med stor Energi har arbejdet for den fylogenetiske Lære herhjemme, ikke blot paa Landbohøjskolen, men ogsaa ved en Række af Haandbøger og Skolebøger, som ere ifærd med af fortrænge de tidligere Haand- og Lærebøger, repræsenterede af de Lütkenske Bøger over Dyreriget; ogsaa i Udlandet, saavel i Skandinavien som i Tydskland, have B.s Bøger vundet stor Udbredelse.

B. begyndte tidlig sin betydelige videnskabelige Virksomhed med et lille Arbejde om Tænderne hos visse Fiske: »Scaroidernes Tandforhold«, 1878; men langt vigtigere er det næste Arbejde »Studier over Decapodernes Slægtskabsforhold«, i Vidensk. Selsk. Skrifter, 1880. Afhandlingen var iført fuldstændig fylogenetisk (Darwinsk) Klædebon, hvorved B. brød med den da herskende Opfattelse ved Universitetet (Prof. Steenstrup, Dr. Lütken og Prof. Schiødte) og nær havde forskjertset Optagelsen i Vidensk. Selsk. Skrifter. Afhandlingen omhandlede Malacostrakerne, en af Krebsdyrenes Hovedafdelinger, og skjøndt den var skreven paa Dansk, rigtignok med fransk Resumé, blev den dog modtaget særdeles rosende af tydske og franske Zoologer, som have arbejdet paa dette Omraade, og har slaaet stærkt an og vundet Anseelse som grundlæggende her. B. har dernæst fortsat sine Undersøgelser over Malacostrakerne i en Række Afhandlinger, af hvilke »Studien über die Verwandtschaftsbeziehungen der Malacostraken«, 1883, er en mere gjennemført Udførelse af fornævnte Arbejde, og »Kleinere carcinologische Mittheilungen. 2. Ueber den ungleichen Entwickelungsgang der Salzwasser- und der Süsswasserform von Palæmon varians«, 1889, er grundet paa Undersøgelse af denne vor danske Brakvandsreje.

En anden talrig Gruppe Arbejder behandler forskjellige Sider af Hvirveldyrenes Morfologi, dels angaaende Hjertet og visse Partier af Karsystemet, samt tildels Aandedrætsorganerne, især hos Padder og Lungefiske, vigtige for den moderne Opfattelse af disse Forhold, dels Klodannelse hos Hvirveldyrene og Parringsorganerne hos de højere Hvirveldyr, med Paavisning af disse Organers Afledning fra lavere Formers. De fleste af de her nævnte Arbejder ere skrevne paa Tydsk, men blandt de danske kan nævnes B.s Doktordisputats »Bidrag til Kundskab om Conus arteriosus og Arteriebuerne hos Amphibierne«, 1881. En tredie Gruppe Afhand-

linger dannes af B.s Undersøgelser over Vingesneglene, hvor Hove arbejdet er »Spolia Atlantica. Bidrag til Pteropodernes Morfolo og Systematik samt til Kundskaben om deres geografiske U bredelse«. Med 8 Tavler. Resumé en français, 1886. Det er B største Arbejde, og det hviler paa vort Zoolog. Mus. meget fyldi Samlinger af disse i saa lang Tid forsømte Dyr, med rige Bidr til denne Dyregruppes Naturhistorie og med Indrangering af Ving sneglene under de typiske Snegle. En fjerde Gruppe af Arbejde nærmest foranledigede af B.s Ansættelse som Docent for Fors mændene ved Landbohøjskolen, angaaer Insektverdenen, og ville her nævne hans »Dansk Forstzoologi«, 1896—98, og »Organe cop lateur et accouplement du Hanneton«, 1892, behandlende Olde borrens Parring og Parringsorganet.

R. S. Bergh. RUDOLF SOPHUS BERGH (f. 1859) kastede sig, saasnart ha blev Student (1876), med stor Iver over Studiet af encellede Ska ninger, og efterat have taget Magisterkonferentsen (1892) vendte ha sig mod Studiet af Udviklingen og Væxten af Vævene og O ganerne hos Dyrene, særligt de laverestaaende. Disse Studi vare, dengang B. begyndte paa dem, aldeles upaaagtede, f ikke at sige ukjendte af Zoologerne eller de styrende Zoolog herhjemme, og B. har derfor erhvervet sig stor Fortjeneste af v Zoologi ved at indføre denne Side af Studiet hos os, med d hertil nødvendige Kjendskab til Cellen og dennes Formeringsmaade til Cellernes Sammenslutten til Væv, til Hærdning, Farvning o Skjæren paa Mikrotom af Cellerne og Vævene, til Æggets og Sæde Udvikling som specielle Sider heraf, til den ontogenetiske, fine Udvikling overhovedet af Individet, altsaa Embryologien i vide Forstand. Den med Darwin vakte eller gjenvakte Fylogene (Darwinisme, Lamarckisme, Neo-Lamarckisme etc.) har derim ligget fjernere for ham. B. begyndte vel nærmest som Elev af Pr botan. Eugen Warming herhjemme, men efter faa Aars Fork drog han til Tydskland, hvor han 1883—84 studerede i Würzbu under Carl Semper. 1890 blev B. ansat ved Universitetet s midlertidig Docent i Histologi og Embryologi og har i de sene Aar faaet sig indrettet et lille selvstændigt Laboratorium, hvor h virker som en særdeles agtet Lærer for mange unge Studerende

Som Frugten af sin Lærervirksomhed har han udgivet de Bøger: »Forelæsninger over almindelig Embryologi«, 1887 (udk

i meget udvidet Skikkelse paa Tydsk 1895 og oversattes paa Russisk 1900), en iøvrigt meget selvstændig og kritisk Bog, og »Forelæsninger over den dyriske Celle og de simple dyriske Væv«, 1892. Hans første videnskabelige Arbejde er »Bidrag til Cilioflagellaternes Naturhistorie, foreløbige Meddelelser«, 1881, som samme Aar udkom paa Tydsk meget betydelig udvidet, med 5 Tavler, under Titel »Der Organismus der Cilioflagellaten. Eine phylogenetische Studie«, altsaa ogsaa med Fylogenese for Øje. Hertil slutter sig flere smaa Artikler. Hans Doktordisputats var »Undersøgelser over Metamorphosen hos Aulacostoma gulo« [Hesteiglen], 1885, med Fremstilling af dennes meget komplicerede Forvandling indenfor Kokon'en, dens provisoriske Hud, Muskler, Svælg og Urnyre, og hertil slutter sig en Række Afhandlinger om Ormenes og Krebsdyrenes Embryologi, navnlig om Kimstribens Opbygning og Væxtforhold o. s. v. Nogen speciel Opregning synes mindre nødvendig, da Skrifterne næsten alle ere udgivne paa Tydsk, enkelte paa Fransk.

CARL GEORG JOHANNES PETERSEN (f. 1860), Cand. magist. C.G.J. Petersen. 1882, har fra 1883 af gjort Studiet af vore Farvande og særlig disses Fauna til Gjenstand for sine ihærdige Undersøgelser, ligesom ogsaa hans Doktordisputats »Om de skalbærende Molluskers Udbredningsforhold i de danske Have indenfor Skagen«, 1882, danner et Afsnit heraf; men »Det videnskabelige Udbytte af Kanonbaaden »Hauch«s Togter i de danske Have indenfor Skagen« giver den udførlige Fremstilling af disse Undersøgelser, særlig i faunistisk Henseende. De enkelte Partier ere bearbejdede af en Række Forfattere, saasom Levinsen, Meinert, Posselt, Petersen og Cleve, af hvilke de fleste i det Foregaaende ere omtalte som havende leveret Bidrag hertil. P.s Undersøgelser bevæge sig særligt paa saadanne Omraader, som have Interesse for det praktiske Fiskeri og Fiskerilovgivning, og 1889 oprettedes af vedkommende Ministerium en biologisk Station i et af Marineministeriet overladt ældre Transportfartøj, til hvis Forstander P. samme Aar udnævntes. Som Undersøgelser udgaaende fra denne Station kunne nævnes »Om vore Kutlingers Æg og Ynglemaade«, 1892; »Om vore Flynderfiskes Biologi og vore Flynderfiskeriers Aftagen«, 1894 (prisbelønnet af Videnskabernes Selskab); »Om Aalens Forplantningsdragt«; »Om Rødspætteynglens aarlige Indvandring i Limfjorden« etc., 1897 (de herpaa byggede Forsøg med Overflyttelse af Ynglen til fredede

Opdrætningssteder synes meget lovende i økonomisk Henseende. »Planktonstudier« i Limfjorden, 1897. Det er utvivlsomt, at Stationens Virksomhed vil kunne faae stor Betydning for vore Fiskerier, ligesom allerede en Konvention, afsluttet mellem Sverig og Danmark om Fiskeriet i de mellem begge Lande liggende Farvande, kan siges at have nogle af Stationens Undersøgelser til Basis.

Wesenberg-Lund.

CARL JØRGEN WESENBERG-LUND (f. 1867) studerede fra sin Ungdom af Insekterne og disses Færden og Leven, men forlod senere disse Studier for at vende sig til Studiet af vore ferske Vandes Dyreverden, og fik sig ogsaa fra 1897 med offentlig Understøttelse indrettet en lille biologisk Station ved Furesøen. Som Prøve paa hans entomologiske Studier nævnes »Træk af Linnés Væggebi (Anthophora parietina's) Biologi og Anatomi«, 1890. Af Arbejderne over Ferskvandsdyrene ville vi nævne »Grønlands Ferskvandsentomostraca I. Phyllopoda branchiopoda«, med 4 Tavler, 1894; »Biologiske Undersøgelser over Ferskvandsorganismer«; »Biologiske Studier over Ferskvandsbryozoer«, med 4 smukt udførte, dobbelte Kobbertavler, 1896, og »Danmarks Rotifera I. Grundtrækkene i Rotiferernes Oekologi, Morfologi og Systematik«, udkommen som Doktordisputats 1899. Som det vil sees af de anførte Titler, give W.-L.s Arbejder ikke blot faunistiske og systematiske Oplysninger. men det er navnlig Dyrenes Biologi, deres Forhold til og Afhængighed af det dem omgivende Element, her det ferske Vand, Indflydelsen paa dem af Aarstiderne o. s. v., som vor Forfatter lægger Hovedvægten paa; de fleste af de undersøgte Dyr ere smaa eller meget smaa, mange, navnlig Hjuldyrene (Rotifera), minutieuse eller mikroskopiske.

O. T. J. Mortensen.

OLE THEODOR JENSEN MORTENSEN (f. 1868), blev theologisk Kandidat 1890 og Dr. phil. 1898, foretog i Sommeren 1899 zoologiske Havundersøgelser ved Færøerne og i Vinteren 1899—1900 en større videnskabelig Rejse til Siam. Han har hidtil mest beskjæftiget sig med Pighudene (Echinodermer) og efter et Par mindre Afhandlinger om disse Dyrs Anatomi og Udviklingshistorie udgav han 1898 sine »Systematiske Studier over Echinodermlarver« med 4 Dobbelttavler (hans Doktordisputats), ligesom han ogsaa sammen med Prof. Lütken udgav det store Arbejde over »Albatross-Expeditionens« Ophiurer, som er omtalt under Lütken. Udenfor Pighudene

har han leveret en større Undersøgelse over vor almindelige Rejes Biologi og Udviklingshistorie.

CHRISTIAN CARL AUGUST GOSCH (f. 1832) har til dansk Litteratur leveret et saa betydeligt Arbejde over den danske Zoologis Historie, at han vistnok bør nævnes her. Som ung Student sluttede han sig nøje til Schiødte, men efter at have taget Magisterkonferentsen (under Steenstrup) forlod han strax de zoologiske Studier og søgte i England et nyt Hjem med Ansættelse som Attaché ved det danske Gesandtskab i London. I Aarene 1873—78 udgav han »Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur med en indledende Fremstilling af de videnskabelige Grundsætninger for Naturvidenskabens, især Zoologiens Studium«, i 3 Afdelinger (4 Bind). Dette store, meget flittige Arbejde har sin Betydning navnlig ved den samlede Oversigt, som det giver over dansk zoologisk Litteratur, men dets Domme over Forfatterne og disses Arbejder maa bruges med megen Varsomhed, efterdi G. har stillet sig paa et saare personligt Standpunkt og Hensynet og Allusionerne til bestemte Personer overalt skinner igjennem, hvorhos Forfatteren har savnet det til en selvstændig, objektiv Dom nødvendige Selvstudium samt Øvelse i exakte Undersøgelser med deraf følgende Evne til at prøve de udøvende Forfatteres Arbejder og Paastande, en Evne, som her paa mange Punkter er saa meget nødvendigere og kan fordres tilstede, som Exakthed eller exakt Analyse ensidigt tilkjendes den ene Part paa den andens Bekostning. Gosch.

BOTANIK.

Af Docent, Dr. **V. A. Poulsen.**

Den ældste danske botaniske Litteratur har havt det samme Udspring som den tilsvarende i andre Lande og som Botaniken i det Hele taget: den er oprunden af Lægevidenskaben, om man ellers tør kalde hin fjerne Tids Kjendskab til »lægende« Urter og

Stoffer med dette Navn. Fra hin ringe Begyndelse, fuld af fam lende Forsøg og mange efter vore nuværende Kundskaber gansk fejlagtige Anskuelser, har den danske botaniske Litteratur og Viden skab udviklet sig til sin nuværende Skikkelse, ikke jevnt som sa meget Andet i Litteraturen, men med en i den nyeste Tid kjendeli stigende Hastighed. Grunden hertil er let at se. Botaniken er ku en enkelt Gren af Naturvidenskaben, og den har, ligesom Zoologie o. m. a., skullet modtage befrugtende Impulser fra denne broged Videnskabskredses andre Grene; Tyngdepunktet for alle herhe hørende Studiers Udvikling indtil Datum ligger i vor Tid; først n er der kommet Fart i Undersøgelserne, og først nu har ogsaa vor Lands Litteratur i botanisk Henseende taget sit Opsving.

I det Efterfølgende skal der gives en kort Opregning af vor Aarhundredes vigtigste danske botaniske Forfattere og deres Hoved værker. Vel frister Emnet til en fyldigere Fremstilling, men denn maatte da blive en helt igjennem original, videnskabelig Litte raturhistorie, omtrent som Gosch's Fremstilling af Zoologien Litteratur, og til et saa stort Arbejde kræves omfattende Studier andre Retninger end den, Forfatteren af disse Linier i Regele dyrker. Paa denne Opgave, som for den dertil Kaldede vilde vær yderst taknemmelig, skal her derfor blot henpeges, idet vi tilføje at den her meddelte Skizzes personalhistoriske Oplysninger væsen ligst hvile paa Warmings Udsigt over »Den danske botanisk Litteratur« i »Botanisk Tidsskrift« XII. Bd., 1880—81.

Forfølge vi i al Korthed vor videnskabelige botaniske Litte ratur tilbage i Fortiden, maa vi som dens Fader nævne de I. S. 397—402 omtalte Simon Paulli, efter hvem Linné senere ga den brasilianske Guarana-Plante Navnet *Paullinia*. Det næste Nav i Rækken er Thomas Bartholins berømte (I. S. 402—10); ha har i »*Acta Hafniensia*« meddelt adskillige Ting af Interesse fo Plantelæren, saaledes »Om Planter, der dufte om Natten«, »Om E af Birkens Saft«, »Om nye afrikanske Planter« m. m. Ogsaa han Samtidige Ole Borch (I. S. 410—20) har efterladt sig en ikk ringe Mængde botaniske Afhandlinger og Skrifter, især i Bartholin *Acta Hafniensia*; det fremgaaer af flere af Borchs Publikationer, a han særlig har havt et aabent Øje for allehaande Misdannelser o usædvanlige Fremtoninger i Planteriget, og han er rimeligvis de Første her hjemme, som har offentliggjort teratologiske Unde

søgelser, især om Fasciationer og Prolificationer. Om Peder Kyllings botaniske Arbejder er kortelig talt I. S. 428. Den næste Forfatter, som der her kunde være Anledning til at nævne, er Johannes de Buchwald, *professor medicinæ* (fra 1717—1738; han fødtes 1658, døde 1738). Han skrev: »*Specimen medico-practico-botanicum*« 1720; paa det kgl. Bibliothek findes et Expl., i hvilket han selv har indskudt tørrede Exemplarer af de omhandlede Planter; denne Bog oversattes paa Tydsk i 1721 af hans Søn, Balthasar Johannes de B., som senere ogsaa blev *professor medicinæ*. Denne Buchwald var den Første, som her hjemme gav Stødet til et Fremskridt i Videnskaben, og som altsaa ligesom inaugurerede »Oplysningens Tidsalder«, idet han fik Regeringen til at sende en ung Mand, Jørgen Tyge Holm, til Linné for at studere under ham; en Frugt af hans Studium findes optaget i Linnés *Amoenitates academicæ* og i Pontoppidans danske Atlas, nemlig »*Disputatio inauguralis sistens prodromum floræ danicæ, Upsaliæ* 1754«.

Indholdet af de i hine Dage, man kunde sige i Videnskabens Standsningsperiode, fremkomne botaniske Skrifter er overmaade magert i det Hele taget; vel kan man anføre Skrifter fra henimod en Snes Forfattere indtil det Tidspunkt, hvortil vi ret nu vende os, men i denne korte Fremstilling vilde dette være unyttig Luxus. Med Henvisning til II. S. 286 skal her kun mindes om Tydskeren G. Chr. Oeder, Indstifteren af en helt ny Periode, om hvilken det dog rigtignok strax maa siges, at dens Mænd endnu i lang Tid traadte ganske i Forgængernes Fodspor. Hans Navn er, som tidligere fremhævet, fornemlig knyttet til Anlægget af den botaniske Have og til *Flora Danica*. Hensigten med dette store Værk, hvoraf baade Text og Tavler ere i Folio, er at give videnskabelig nøjagtige Afbildninger af alle danske (slesvigske, holstenske, norske o. s. v.) Plantearter; det er en Selvfølge, at hin Tids Fordringer til videnskabelig Nøjagtighed ikke ere ganske som vore nuomstunder, og da Udgivelsen af Værket først for faa Aar siden er endt, har denne lange Udgivelsestid, under hvilken Arbejdet langtfra altid er skredet lige hurtigt frem, sat tydelige Spor i Udførelsesmaaden. I kunstnerisk Henseende ere mange af de ældre Plader særdeles gode, bedre endog end mangen fra Nutiden; men det er en væsenlig Mangel ved Værket, at alle Udgiverne have bestræbt sig for at holde sig nær til det Mønster, som var givet med det af

Oeder Udgivne. Videnskabens Fordringer ere dog skærpede meget siden hans Dage, og vi ønske nutildags en ikke blot nogenlunde vel truffen kunstnerisk Gjengivelse af Planterne, men en saa nøjagtig og detailleret Udførelse som muligt; og i *Flora danica*'s mange illuminerede Tavler, der nu repræsentere en skjøn Sum (især efterat en Del af det originale Materiale gik tabt ved Kristiansborgs ulykkelige Brand i 1884), mangle netop i for høj en Grad gode Blomsteranalyser. Men for Oeder er det en uvisnelig Fortjeneste, at han er Ophavsmand til dette store Foretagende. — En af de første danske mykologiske Forfattere er Lægen, Kabinetssekretair hos Juliane Marie Theodor Holm (1732—93), der adledes under Navn af Holmskjold Zoologen O. F. Müller (II. S. 290—92) var ogsaa som Botaniker en meget frugtbar Forfatter, der har stor Interesse derved, at han studerede meget ved Mikroskop, et Instrument, som dengang var i sin Barndom. Især tiltrak den usynlige Verden i Mosehuller og Vandgrøfter sig hans Opmærksomhed. Hans Iagttagelsesevne var stor og hans naturhistoriske Sprog frit for overflødige Vendinger; derfor er hans tidligere nævnte klassiske Hovedværk., »*Animalcula infusoria*«, der ikke alene handler om Dyr, men ogsaa indeholder Iagttagelser over mange mikroskopiske Planter, en særdeles klar og koncis Fremstilling, ledsaget af mange gode Afbildninger, om den end, som naturligt er, efter vore nuværende Forestillinger om Systematik og Fysiologi ofte sammenstiller altfor heterogene Væsener. Af rent botanisk Interesse er hans »*Flora Friederichsdalina*«, 1767, en Opregning og Beskrivelse af Frederiksdalsegnens og det øvrige Danmarks Planter — et Arbejde, som staaer langt over de tidligere Plantelister og tydelig bærer Sporet af den nye Tid, i hvilken det er blevet til. Ogsaa Christen Friis Rottbøll (1727—97) var en meget frugtbar Forfatter, som stod i personlig Forbindelse med Linné. Han har leveret en Mængde Beskrivelser over nye Planter dels fra den botaniske Have, dels fra Surinam og Malabarkysten, ligesom han ogsaa, hvad der turde have nogen Interesse netop i vore Dage, i Videnskabernes Selskabs Skrifter (1. Række, 9. Del) har skrevet et »Forsøg til en ny Grundlære om Kokoppers Indpodning«. — Erik Nissen Viborg (1759—1822), der 1783 blev ansat som Lektor ved botanisk Have og Veterinairskolen og 1797 blev Professor i Botanik ved Universitetet samt Aaret efter Direkteur for den botaniske Have, var

N. Viborg.

en virksom Mand i administrativ Henseende og særlig interesseret for de praktiske Sider af sin Videnskab, hvorom hele hans ikke ringe Skribentvirksomhed giver Vidnesbyrd; han har neppe forfattet nogen Afhandling af rent theoretisk Indhold og kan derfor ikke nævnes blandt dem, der have bidraget væsenlig til Botanikens videre Udvikling; men han har bl. a. skrevet een mærkelig Bog, nemlig: »Forsøg til systematiske danske Navne af indenlandske Planter«, Kbhvn. 1793, hvortil Prof. Abildgaard skrev Fortalen. De heri forekommende nye Navne, som altsaa ere dannede af Viborg, bruges tildels endnu; saaledes: Kogleax, Stenfrø, Krumhals, Frøstjerne, Læbeløs, Kortlæbe, Tvetand, Skjolddrager, Poselæbe, Bladhat, Rørhat; andre ere atter forsvundne af Lærebøgerne, f. Ex.: Bællegjemmer, Kvindelyst, Dyndkryb, Salting. Andre af hans Skrifter handle om økonomisk vigtige Planter, saasom Pil, Boghvede, Kærmysse, engelske Kartofler m. fl., navnlig om Dyrkning og Anvendelse. Den praktiske Viborgs Efterfølger blev den videnskabelige Theoretiker Martin Vahl (II. S. 297—98), der kun publicerede rent videnskabelige Sager, altsammen Beskrivelse af nye Slægter og Arter, især fra fjerne Egne; han var sikkerlig vor største Systematiker, og vi have endnu en stor Mængde Manuskripter fra hans Haand i botanisk Haves Bibliothek. Vahl var Medstifter af Naturhistorieselskabet, der imidlertid gik ind samme Aar, som Vahl døde. **Vahl.**

Alle hidtil omtalte Botanikere tilhøre den rent deskriptive Retning i Naturhistorien, der florerede saa stærkt i Slutningen af forrige Aarhundrede og langt ind i dette, og som væsenlig var fremkaldt ved Linné. For Botanikens Vedkommende har denne Retning frembragt en utallig Mængde, vel i og for sig vigtige, men særdeles kjedelige Artsbeskrivelser, i hvis latinske Ensformethed ikke nogensomhels Dæmring af en biologisk eller fysiologisk Videnskab kaster den svageste Lysstraale; i vor Litteratur i hvert Tilfælde slet ikke.

Moldenhawer. En hel anden Retning tilhører JOHAN JAKOB PAUL MOLDENHAWER (1766—1827), *Professor botanices* i Kiel. Hans interessanteste Arbejde er »Beyträge zur Anatomie der Pflanzen«, 1812, en i mange Henseender grundig og ypperlig, stor Bog med mange Tavler, der tjene til at oplyse Planternes Cellebygning paa mange Omraader. Udrustet med et udmærket Mikroskop og i Besiddelse af rigtig udtænkte Methoder lykkedes det Moldenhawer ved sin Flid og

ædruelige Forskning at klare adskillige vigtige Punkter. Han vist at Celler og Kar kunde isoleres, at Væggene imellem dem alts maatte være dobbelte, og han skaffede det Grundlag tilveje, p hvilket senere den rette Tydning af Stammens Tykkelsevæxt frei stod; en stor Del af hans Studier ere udførte paa Majsplanten, (hans Tegninger vare Datidens bedste. Moldenhawers Betydnii ligger deri, at han er den Første, som i Planteanatomien har gje nemført en strengt videnskabelig Methode; han har vel ikke lig frem brudt nye Baner, men hans kritiske Blik saavel overfor de ham undersøgte Gjenstande som overfor Forgængernes (ikke meg bindstærke) Litteratur er et væsenligt videnskabeligt Fremskrid hans ædruelige Methode er senere især gjenoptaget af Tydsklan(store Anatom H. v. Mohl.

C. G. Rafn. Tre Aar efter Moldenhawer fødtes i Viborg CARL GOTTL(RAFN, der imidlertid allerede nitten Aar før Moldenhawer døde Kjøbenhavn, hvor han havde opnaaet forskjellige administrative Sti linger. Rafn fortjener ganske særlig at mindes, da han er den førs danske plantefysiologiske Forfatter. Hans Hovedværk er: »Udka: til en Plantephysiologi, grundet paa de nyere Begreber Physik og Chemie. Kbhvn. 1796«. Denne Bog er egenlig ande Udgave af Indledningen til Rafns i 1796 udkomne Prisskrift: »Dar marks og Holstens Flora, systematisk, fysisk og oekonomis bearbeydet«. Denne Fysiologi blev senere udgivet paa Tydsk o Svensk; men i mange Aar har man, synes det, ganske glemt der Tilværelse og Lære, indtil den senere (af R. Pedersen i 188; atter er bragt i Erindring. Vi kunne her ikke give nogen Frem stilling af Rafns Lære om Planternes Ernæring, men skulle bl(bemærke, at han ingenlunde simpelthen følger en eller anden : Udlandets Fysiologer opstillet Theori; Rafn forstaaer med sin kr tiske Sands at vælge, og meget af det, han fremstiller, er har originale Tanker; han har f. Ex. ganske rigtig opfattet Kulsyrer Betydning. Der foreligger mange Arbejder fra Rafns Haand; ha var 1794—1807 Redakteur af en Række Tidsskrifter, hvori adskillig fysiologiske Arbejder af Datidens fremmede Lærde omtales o refereres.

Schumacher. HEINRICH CHRISTIAN FRIEDRICH SCHUMACHER fødtes 175 i Glückstadt. Efter at have været Kompagnikirurg ved det Møensk

Regiment blev han i 1778 Prosektor ved Universitetet hos Rottbøl og holdt senere anatomiske Privatforelæsninger. Han tjente nu nogen Tid som Læge i forskjellige Charger, tog i 1786 Exame ved kirurgisk Akademi og rejste derpaa i tre Aar til Paris o London. Efter sin Hjemkomst blev han Lektor i Kemi og (1790 Lærer i Mineralogi ved Naturhistorieselskabet; allerede to Aar efte blev han paany Militairlæge, derpaa Professor ved kirurgisk Akademi Overkirurg ved Frederiks Hospital og Medlem af Videnskaberne Selskab. Han nedlagde senere sine Embeder og flyttede ud pa Frydenlund 1813; men da han ved ulykkelige Omstændighede mistede sin Formue, maatte han igjen begynde sin Praxis i Kjøben havn 1816; endelig blev han *Prof. ordinarius anatomiæ* i 1819 o døde i 1830. Hans Navn er foreviget i det systematiske Sprog idet Vahl har opkaldt en Slægt, *Schumacheria*, efter ham. Schu macher hører til de deskriptive og floristiske Botanikere; hans Ar bejder ere ikke meget talrige, nogle ere helligede til Beskrivels af Lægeplanter, f. Ex. hans »Medicinsk Plantelære«, i to Bind 1825—26; vi have ogsaa en »*Enumeratio plantarum in parti bus Siællandiæ septentrionalis et orientalis*«, 1801—3, en Exkursions flora for Kjøbenhavn og videre Omegn, der blev oversat paa Dansl (»Den kjøbenhavnske Flora, eller Fortegnelse over Planterne mec tydelige Befrugtningsdele; forøget med danske Trivialnavne af F Chr. Kielsen«, 1804) og har spillet en Rolle i adskillige Aar.

Samtidig med Schumacher levede PEDER KOFOED ANKEI SCHOUSBOE (1766—1832), en Bornholmer, som fra 1791—94 va paa botanisk Rejse i Marokko og Spanien. Han døde senere Tanger som dansk Generalkonsul. Hans »Iagttagelser ove Væxtriget i Marokko« (Vidensk. Selsk. Skr. for 1800, 1. Del have endnu Betydning og ere i 1874 af Bertherand og Johan Lang blevne udgivne paa Fransk og Latin. Af hans øvrige Skrifter turd en mindre Afhandling af ham muligen have størst Interesse: »Vig tigheden af Naturvidenskabernes almindelige Udbre delse« (i: »For Sandhed«, III).

En anden Samtidig af Schumacher var den for sit utrætte lige Arbejde for Studiet af vort Fædrelands Flora saa højt for tjente JENS WILKEN HORNEMANN. Han var født 1770 i Marstal og

blev Student 1788, hvorpaa han efter forskjellige Udenlandsrejser 1801 blev Lektor i Botanik ved Kjøbenhavns botaniske Have. I e meget lang Række Aar, nemlig fra 1805 lige til sin Død i 184 var han Udgiver af *Flora danica* (hans Forgængere siden Oed vare O. F. Müller, 1771—82, og Vahl, 1787—99). Han foretog i e lang Aarrække en Mængde botaniske Exkursioner og Rejser omkrin i Landet for at studere vor Flora, blev overordenlig Professor i 18 og var fra 1817—39 *Professor ordinarius*; i 1836 blev hanÆre doktor ved Universitetet. Hans Navn er bevaret i ikke mindre en tre systematiske Navne, idet baade Vahl, Reichenbach og Bentha have opkaldt nye Slægter efter ham. Hornemann har skrevet e stor Mængde, tildels meget spredte Afhandlinger, Recensioner, N krologer, Piecer o. m. m.; han var Medredakteur (sammen me H. C. Ørsted og J. Reinhardt) af »Tidsskrift for Naturvidenskaberne (1822—28, ialt 5 Bd.), men hans Hovedværk er »Dansk oeko nomisk Plantelære«, hvoraf anden Del udkom 1837. Som alle Datidens botanisk-systematiske Haandbøger ere Planterne he ordnede efter det Linnéiske System, og trods det Arbejde, som e anvendt paa Værkets Udarbejdelse, yder det i egenlig botanis Forstand forholdsvis lidet; men Tiden krævede nu engang ikk mere, og det kan ikke nægtes, at Hornemanns Plantelære ha spillet en særdeles stor Rolle som Datidens ypperste Vejledning t at lære den danske Flora at kjende; Mange have med denne Bo i Haanden fattet Interesse for Studiet af denne, og allerede det a vække Lysten og give et Hjælpemiddel til Studiets Fremme, e en stor Ting.

Wallich. Iblandt de ikke faa Mænd, der samtidig med Horneman dyrkede Botaniken, bør Nathan Wolff, senere kaldet NATHANIE WALLICH, ikke glemmes, da han har leveret vigtige Bidrag t Kundskaben om Planterne. Han var født 1786 i Kjøbenhavn c Student fra 1801; senere blev han, der i sin Studietid havde studer baade Veterinairvidenskab, Medicin og Botanik, Læge og gik 1814 i det engelsk-ostindiske Kompagnis Tjeneste. Fra 1815— var Wallich Direkteur for den botaniske Have i Kalkutta; ha levede siden som Privatmand i London, hvor han døde i 185 Det er en Selvfølge, at han under sit Ophold i de tropiske Lan

gjorde mange Rejser, og hans Bidrag til Kundskaben om Indiens Flora ere af betydelig Værdi.

Ingen af Hornemanns om end noget yngre Samtidige opnaaede dog en saadan Berømmelse som hans Elev **Joakim Frederik Schouw**. Denne udmærkede Videnskabsmand var født i Kjøbenhavn i det mindeværdige Aar 1789 og blev Student i 1808. Han tog juridisk Embedsexamen i 1811 og 1812, disputerede for Doktorgraden i 1816 og blev i 1821 extraordinair Professor; efter adskillige Rejser til Syden blev han i 1841 Direkteur for den botaniske Have, og i 1845 udnævntes han til *prof. ordinarius*; han døde i Kjøbenhavn 1852. J. F. Schouw.

Schouw var Redakteur af »Dansk Ugeskrift« (1831—36), Medredakteur af »Havetidende« (1835—37) og senere igjen Redakteur og Udgiver af »Dansk Ugeskrift« (1842—46) samt Redakteur og Udgiver af »Dansk Tidsskrift« (1847—51). Foruden af en Mængde mindre, oftest populaire Artikler i disse mange Bind Tidsskrifter, hvorigjennem Schouw søgte at udbrede Kundskab om og Kjærlighed til Studiet af Naturen, var han Forfatter af en overordenlig stor Mængde mindre Skrifter og større Bøger. Men det er ikke saa meget gjennem Kvantiteten af sin Produktion i Almindelighed som igjennem de Bidrag, han i Særdeleshed leverede til Studiet af en af Botanikens Grene, der indtil da saagodtsom ikke var dyrket, at Schouw opnaaede Rang iblandt Europas Lærde. Schouw er Fader til hele det store Afsnit af Plantelæren, som kaldes Plantegeografien eller, som han selv definerer denne Videnskab, »Læren om Planternes Forhold til Jordklodens Overflade«. Sin Interesse for disse særlig i Nutiden saa vigtige Forhold havde han erhvervet sig paa en Rejse i Norge i 1812, og han havde, for at studere Sagen nærmere, opholdt sig i Syden fra 1816 til 1820. Der var iforvejen gjort meget interessante Studier over Væxtforholdene i Sydamerika af Humboldt og over Plantefordelingen i Karpatherne af Wahlenberg; for ligesom at forbinde Resultaterne af Iagttagelserne paa disse to (tropiske og koldere-tempererede) Steder ønskede Schouw at iagttage Naturforholdene i Sydeuropa. I 1822 udkom **»Grundtrækkene af en almindelig Plantegeografi«**, et i Danmarks videnskabelige Litteratur enestaaende Værk, lige udmærket ved Formens Klarhed og Tankens Fylde. Med

denne Bog grundlagdes den nævnte Videnskab, som senere (af d Candolle og Griesebach) er bleven langt mere udarbejdet. Isæ spiller Kundskaben om Planternes Fordeling paa Jorden og de sanc synlige Aarsager hertil en stor Rolle ved Studiet af Arternes Op rindelseshistorie; det er derfor naturligt, at Plantegeografien før langt senere, navnlig ve Darwins Fremtræden, ha taget saa stort Opsving — Af Schouws andr mangfoldige Skrifter skulle vi her kun nævne »Europa, en letfatte lig Naturskildring« 1832, hvori Forfatteren Evne til at beherske der fysiske Geografi træde stærkt frem, samt »Er indringsord til en Forelæsning over Lægeplanterne«, 1847, hvori det naturlige System har afløst de tidligere saa almindelige men aandløse Linnéiske Schouws Deltagelse i det politiske Liv — og den var ikke ringe — ligger det ganske udenfor denne Af handlings Omraade at skildre; derimod maa det være tilladt at an føre, at han i Forening med Eschricht og Collin i 1833 stifted »den naturhistoriske Forening«, som bestaaer endnu og ve sin dels populariserende, dels strengt videnskabelige Virksomhe spiller en særdeles fremragende Rolle i vor naturvidenskabelig Verden.

JOAKIM FREDERIK SCHOUW.

Lyngbye. Medens Schouw mere end nogen anden dansk Botanik deltog i det offentlige Liv, levede Præsten HANS CHRISTIAN LYNG BYE stille og kun syslende *con amore* med sin Videnskab blan sin Menighed i Søborg og Gilleleje. Han var født 1782 og dø

1837; han bør nævnes som en af Algologiens Fædre og blev i hvert Tilfælde ved sit berømte, med Universitetets Guldmedaille hædrede Værk: »*Tentamen Hydrophytologiæ Danicæ*« (ɔ: Forsøg paa en dansk Algelære), 1819, den Første, som hertillands gjennemarbejdede denne Gren af Botaniken.

Omtrent paa samme Tid levede ogsaa ODDUR JONSSON HJALTELIN, en islandsk Læge, som skrev den første islandske Flora: »Íslenzk grasafrœði«, Kjøbenhavn 1830. Hjaltelin.

SALOMON THOMAS NICOLAI DREJER (født i Viborg 1813) var en meget lovende Botaniker, som, skjøndt han kun opnaaede en Alder af niogtyve Aar, blev Forfatter til en Mængde større og mindre, systematiske Arbejder. Hans mest bekjendte Værker ere: »*Flora excursoria Hafniensis*«, 1838, og »Lærebog i den botaniske Terminologi og Systemlære«, 1839. Hans Arbejder i den systematiske Botanik ere udmærkede, især hans Studier over Starslægten. Han var fra 1841 til 1842 Udgiver af *Flora danica*, da Døden som Følge af en Forgiftning ved Brugen af Snustobak bortrev den unge begavede Mand. Drejer.

Samme Aar som Drejer fødtes FREDERIK MICHAEL LIEBMANN i Helsingør. Han blev Student 1832, blev senere Docent ved Universitetet og ved Veterinairskolen, i 1845 *prof. extraordinarius*, Aaret efter Docent ved polyteknisk Læreanstalt og omsider i 1852 ordinair Professor og Direkteur for den botaniske Have, i hvilken Stilling han døde i 1856. Han gjorde adskillige Rejser, bl. A. fra 1840—43 en stor Rejse til Mexiko, fra hvilken han hjembragte et rigt Udbytte, hvorom en stor Mængde videnskabelige Arbejder fra hans Haand vidne, ligesom ogsaa en stor Del af Planterne i den botaniske Haves Herbarier ere samlede af ham. Liebmann.

Ved Liebmanns Død gik hans Plads over i Hænderne paa hans Jevnaldrende, ANDERS SANDØE ØRSTED. Han fødtes 1816 i Rudkjøbing og blev Student i 1835. I nogle Aar gav Ørsted Undervisning i Skoler, indtil han, der imidlertid havde taget Magistergraden, gjorde en videnskabelig Rejse (1845—48) til Vestindien og Centralamerika. I 1858 blev han ansat som Docent i Ørsted.

Botanik og udnævntes i 1860 til Professor heri. Hans Død ind traf i 1872.

Medens det maa siges, at Liebmann som Systematiker ikk havde nogen Betydning, og at han egenlig kun har gjort sig fo tjent som Samler, var Ørsted ikke alene en langt betydeliger Systematiker, men ogsaa i det Hele taget mere alsidig (han ga sig meget af med Zoologi) end sin Forgænger. Ørsted havde saa ledes stadig sin Opmærksomhed henledt paa Organismernes For deling; et af hans tidligste Arbejder var netop: »Iagttagelse over Vegetationens Fordeling i Øresundet«, 1842, der hav havt Betydning for langt senere levende Forskeres Arbejder ove Algernes topografiske Fordeling i Havet. At en stor Del af Ørsted deskriptive Arbejder handle om Centralamerikas Flora, er en Selv følge. Ogsaa Træernes Arkitektonik og dennes Afhængighed a Forgreningen, saavelsom i det Hele taget Iagttagelser over Træerne Naturhistorie (Studierne over Egefamilien og »Frilandstræвæxten Danmark«, 1864—67, bleve ikke sluttede) vare Gjenstand for han specielle Studier. Som et Omraade, paa hvilket Ørsted har levere meget smukke og vigtige Studier, kunne vi anføre Svampelæren her gjorde han den smukke Opdagelse af Generationsskiftet ho visse Snyltesvampe, tilfældigvis samtidig med de Bary i Tydskland men aldeles uafhængig af ham. Ørsted var nogle Gange i sit Li i heftige Pennefejder; for den, der engang vil studere litterair Stridigheders Historie i vor Litteratur, vil der være et ikke ring Materiale i »Fædrelandet« og »Berlingske Tidende« for 1867 og 6 samt i »Naturhistorisk Forenings Meddelelser« for 1867, hvor de hele voldsomme Strid om et blot og bart Nomenklatur-Spørgsmaa staaer at læse; Striden maatte afgjøres ved en Voldgiftskjendelse som Gehejmeetatsraad Fenger afgav. — Endnu i 1871 udkom »Bidrag til Kundskaben om Egefamilien i Fortid og Nutid (i Videnskabernes Selskabs Skrifter V. R. 9. Bd.), og i sin sidst Levetid beskjæftigede Ørsted sig meget med Planerne til den ny botaniske Have, i Anledning af hvilken han atter blev indviklet en meget livlig Polemik med Forskjellige.

Vaupell. CHRISTIAN THEODOR VAUPELL, f. i Kolding 1821, døde i 186 efter et Liv, som i høj Grad var præget af ædel Fædrelandsbe gejstring. Om dettes ydre Forløb skal blot meddeles, at han to

den filosofiske Doktorgrad 1859, at han væsenligst ernærede sig som Lærer (i v. Westens og Frk. Zahles Instituter), samt at han ved enkelte Lejligheder havde holdt offentlige Forelæsninger ved Universitetet. Vaupell elskede sit Fødeland og beviste det i Gjerning. Han gik som Frivillig med i Krigen 1848, men blev ulykkeligvis allerede Trediedagen efter saaret i Slaget ved Slesvig; som Krøbling vendte han hjem med Tabet af venstre Arm, og det Mærkelige er, at hans botaniske Arbejder, hvoraf de fleste krævede Hændernes Medhjælp, først bleve til efter den Tid. Vaupell kan nemlig siges at være vor første Plante-Anatom siden Moldenhawers Dage; hans Arbejder vare meget paaskjønnelsesværdige og maa citeres endnu. Det Fædrelandssind, som lod Vaupell drage i Felten, var ogsaa medvirkende ved hans aandfulde, af Kjærlighed til Emnet i høj Grad besjælede Studier over de danske Skove; Vaupell tør vel kaldes den Første, som gjorde opmærksom paa Egens og Bøgens Kamp, og det er ikke alene hans Bog: »De danske Skove«, 1863, men ogsaa talrige mindre Afhandlinger af ham om samme Emne, som indeholde hans Udvikling af denne Tanke. Ogsaa vore Tørvemoser har Vaupell ivrig studeret, hvorved han forøvrigt kom i Strid med Steenstrup, som havde leveret banebrydende Arbejder paa dette Omraade. Sammen med Lütken og Fogh havde Vaupell stiftet »Tidsskrift for populaire Fremstillinger af Naturvidenskaberne«, der i den lange Aarrække, hvori det under noget vexlende Redaktioner udkom (lige til for faa Aar siden) har været det populaire Organ for »Naturhistorisk Forening« og mægtig bidraget til Oplysningens Fremme. I den videnskabelige Systematik har Vaupell intet Arbejde leveret, men han bør nævnes som Forfatter til en meget udbredt og mange Gange oplagt Skolelærebog i Planterigets Naturhistorie (1. Opl. 1854).

JOHAN MARTIN CHRISTIAN LANGE er født paa Ødstedgaard ved Fredericia i 1818, blev Student i 1836, og efter at have været Lærer i Naturhistorie ved forskjellige Skoler samt i Botanik ved Veterinairskolen, var han i 1851—58 Assistent og Bibliothekar ved botanisk Have, for hvilken han dernæst i tyve Aar (1856—76) fungerede som konstitueret Direkteur. Allerede fra 1858 var Lange Docent i Botanik ved Veterinair- og Landbohøjskolen, og i 1877 udnævntes han til Æresdoktor ved Upsala Universitet. Pro- Lange.

fessor blev Lange i 1860; han tog sin Afsked i 1893 og døc d. 3. April 1898.

Joh. Lange har udfoldet en overordenlig stor botanisk Virl somhed, og som Kjender af den danske Flora overgaaes han Ingen. Det er særlig denne Side af hans litteraire Virksomhed, her ville omtale; det er faldet i Langes Lod at afslutte den ov hundredeogtyve Aar rækkende Udgivelse af *Flora danica,* hvorl Oeder i 1761 leverede den første Farveplade. Desuden har Lang stor Fortjeneste af sin »Haandbog i den danske Flora«, soı har oplevet flere Oplag; ved Udgivelsen af denne Bog paato Lange sig Fortsættelsen af den Virksomhed, som Hornemann i si Tid havde helliget sine Kræfter, og han løste denne ingenlund lette Opgave saaledes, at Langes Haandbog (4. Udg. 1888) er e af Nordens bedste Floraer.

Warming. Af vort Fædrelands Botanikere efter Lange maa her særli nævnes JOHANNES EUGENIUS BÜLOW WARMING. Han er født pa Manø 1841 og blev Student fra Ribe Skole i 1859. Allerede tidli kom han ud at rejse, ovenikjøbet til et botanisk Eldorado, id vor i Brasilien bosatte Landsmand og Zoo-palæontolog P. V. Lun søgte en yngre videnskabelig Mand til Selskab. I Lagoa Santa ti bragte Warming tre lykkelige og for hans Studier betydningsfulde Aa hans senere i Videnskabernes Selskabs Skrifter udgivne store Arbejde Lagoa Santa (1892), saavel som hans omfattende hjembragte Sam linger bære Vidnesbyrd herom. Warmings tidligere Arbejder er væsenlig morfologiske; han tilhører i denne Henseende den Alex ander Braun'ske Retning, men ogsaa Planteanatomien og dens Me thoder behersker han tilfulde. I 1871 tog han Doktorgraden ve vort Universitet paa et morfologisk Emne (»Er Koppen hos Vort mælken en Blomst eller en Blomsterstand?«); hans Disputats er meget elegant og afrundet Arbejde, som har sat Spor i Videnskabe Et andet, meget betydningsfuldt Arbejde er hans Afhandling f Guldmedaillen: »Forgreningsforhold hos Fanerogamerne« (Vidensl Selsk. Skr. V. R., Bd. 10, 1872), og saavel heri som i de lang senere Arbejder over »Familien Podostemaceae« samt i hans grund læggende Studier over Æg- og Støvdannelsen viser hans solid Arbejdsmaade og sikre morfologiske Sands sig. Forøvrigt ha Warming offentliggjort en meget stor Mængde Arbejder ogsaa fı

andre af Botanikens Omraader; i de senere Aar har han især studeret i biologiske Retninger og ved sit Skrift »Plantesamfund« (1895), hvori han giver Grundtrækkene af den saakaldte økologiske Plantegeografi, søgt at samle og ordne disse den botaniske Videnskabs nyeste Ideer. En meget stor Betydning, særlig for vort Land, har Warming faaet ved sine til Universitets- og Læreanstaltsbrug beregnede Lærebøger, saavel i den almindelige som i den systematiske Botanik, og i mange Aar har han ved talrige populaire Skrifter og offentlige Foredrag stræbt at gjøre sin Videnskabs Resultater bekjendte for en videre Kreds end de særlig Naturvidenskaben Studerende, han ved sine Ansættelser som Docent i 1873, 1874 og 1875 og som professor ordinarius i 1885 var sat til at undervise. Forinden den sidstnævnte Udnævnelse havde W. fulgt en Opfordring fra Udlandet; han var fra 1882—86 knyttet til den da nyoprettede »Högskola« i Stockholm som Professor og Rektor. Foruden W.s allerede omtalte store Rejse til Brasilien have ogsaa en Rejse til Grønland i 1884, til den norske Finmark i 1885 samt en Expedition med et Par yngre Naturforskere til Vestindien og Venezuela i Vinteren 1891—92 saavelsom en Rejse til Færøerne i 1897 udvidet hans Horizont og været af Betydning for hans biologiske og plantegeografiske Studier og Skrifter. Med Warming brød den moderne Botanik med udviklingshistoriske og mikroskopisk-tekniske Undersøgelser ind over vort Land, og hans store Gaver som Lærer have sat sig dybe Spor.

J. E. B. Warming.

Af andre danske Botanikere, hvis Skrifter og Virksomhed falde i dette samme Tidsrum, kunne nævnes Hjalmar Kjærskou (1835—1900), Samsøe Lund (1845—86), Otto Georg Petersen (1847; Lektor ved Landbohøjskolen), Janus Lauritz Andreas

Kolderup Rosenvinge (1858; Docent ved Universitetet), Car Christian Howitz Grønlund (1825—1901), Wilhelm Ludvi Johannsen (1857, Lektor ved Landbohøjskolen), Christen Christiansen Raunkiær (1860, Assistent ved Universitetet) og Frederik Christian Emil Børgesen (1866, Bibliothekar ved botanisk Bibliothek); men især de danske Botanikeres Nestor: FREDERI
Rostrup. GEORG EMIL ROSTRUP. Han er født paa Lolland i 1831 og var mange Aar Lærer paa Skaarup Seminarium, indtil han i 1883 ble kaldet til Landbohøjskolen som Lektor i Plantepathologi. Herti var han ogsaa ganske særlig kvalificeret, idet han i en lang Aarække meget omhyggelig havde studeret vore Svampe, særlig d Snyltesvampene; om saadanne Emner foreligger der fra hans Haan en næsten uoverskuelig Række mindre Arbejder. Ogsaa i en ande Retning har Rostrup havt Betydning for vort Folk; hans »Vejledning i den danske Flora«, hvoraf ni Udgaver foreligge, ha været en Lærebog og virkelig Vejleder for de Mange, som i dere Kjærlighed til Naturen have villet lære vore vildtvoxende Plante at kende.

Alle de sidstnævnte Mænd leve endnu, og en hel Stab a dygtige unge Forskere og Forfattere er endda voxet op omkrin dem; i den Mening at have nævnt og omtalt de Betydningsfuldest slutte vi her.

KEMI.

Af Prof., Dr. phil. **S. M. Jørgensen,** suppleret af Prof. Dr. phil. **Emil Peterse**

En Oversigt over den danske kemiske Litteratur i dette Aa hundrede og hvad dertil nærmest knytter sig, vil ikke omfatt mange Navne, men mellem dem visselig nogle, der have gjort dans Videnskab anseet over hele den videnskabelige Verden. Dett Afsnit af vor Litteraturhistorie frembyder særlige Vanskelighede idet en stor Del af de herhen hørende Skrifter slet ikke eller do kun ufuldstændig ere publicerede paa Dansk, og Forskninger Resultater tilmed ofte ere spredte i en Mangfoldighed af mind

Afhandlinger i forskjellige Tidsskrifter; men det tør dog haabes, at i det følgende korte Overblik intet Betydeligt skal savnes.

H. C. Ørsteds dybsindige Aand omfattede hele Videnskaben om den uorganiserede Natur, men af egenlig kemiske Skrifter har han ikke offentliggjort meget. Højst interessante ere hans »Betragtninger over Kemiens Historie« (1807; »Skand. Litteraturselskabs Skr.« 2). Men især maa hans »Ansichten der chemischen Naturgesetze« (Berlin 1812) betegnes som noget af det Aandfuldeste og mest Fremskuende, der overhovedet er skrevet om Kemi. De kunde i Sandhed kaldes »Materialier til det 19. Aarhundredes Kemi« med langt større Ret end den Bearbejdelse af Winterls uklare og konfuse »*Prolusiones ad chemiam sæculi decimi noni*«, som Ørsted i ungdommelig Begejstring udgav under hin Titel paa Tydsk 1803. Thi i hin lille Bog ligger, som man siger *in nuce*, ikke blot Berzelius' elektrokemiske Theori, men ogsaa den langt nyere Thermokemi, ja hele Læren om, at samtlige Naturkræfter ikke ere forskjellige i Væsen, men kun i Form. Af væsenlig Betydning for den danske kemiske Litteratur blev hans »*Tentamen nomenclaturæ chemicæ*«, 1814 (Universitetsprogr.). Vel ere af de Benævnelser, han her foreslaaer, kun Ilt og Brint blevne staaende (skjøndt baade Forchhammer, Zeise og E. A. Scharling have benyttet Ørsteds Forslag i videre Omfang); men disse vigtige Navne have ogsaa ved deres Korthed og ved den Lethed, hvormed de føje sig i Derivationer, vundet saadan Hævd, at de vel ingensinde ville forsvinde af vort Sprog. Af Ørsteds lidet talrige experimentelle kemiske Undersøgelser bør særlig nævnes hans Fremstilling af Chloraluminium (»Vid. Selsk. Overs.« 1824—25), idet den blev Udgangspunktet for Isoleringen af Lerjordens hidtil ubekjendte Metal Aluminium. Ørsted.

Forchhammer og Zeise stod tidligt i nært Forhold til Ørsted, og det tør vel siges, at det er Ørsted, vi skylde, at Forchhammer blev knyttet til Danmark, og at Zeise blev Videnskabsmand.

Johan Georg Forchhammer (f. 1794 i Husum, d. 1865), der havde studeret i Kiel, blev strax efter sin Ankomst hertil, 1817, Amanuensis hos Ørsted og deltog virksomt sammen med ham og Esmarck i en mineralogisk-geognostisk Undersøgelse af Bornholm Forchhammer.

1818. Dette fortjener at nævnes; thi det va
Undersøgelser, som foranledigede, at Geognosie
egenlige Fag.

Af hans kemiske Arbejder maa nævnes
Doktordisputats: »*De mangano*« (1820) og hans
fernes alm. Chemi« (1842), der afhjalp et d
i vor Litteratur; men forøvrigt var Kemien for F
en Hjælpevidenskab, som han, ganske vist i
anvendte i Mineralogiens og især i Geologiens
Redegjørelse for hans Arbejder nærmest henfø

Den anden af Ørsteds Disciple, WIL
Zeise. ZEISE (f. 1789 i Slagelse, d. 1847), var udelukk
skjæftigede sig fortrinsvis med den hertillands
kede organiske Kemi, til hvis Udvikling ha
Bidrag i en Række Arbejder, der alle udmærk
vittighedsfuldeste Nøjagtighed. De betydeligste
syren med nogle af dens Producter og For
Selsk. Skr. 1) med flere Fortsættelser (smst. 2,
captanet« (smst. 6). Ved disse Undersøgelser
og Liebig udviklede Theori om Alkoholradialet
En anden ikke mindre mærkelig Række af Z
»*De chlorido platinæ et alkohole vini sese inv*
1830 (Universitetsprog.) med Fortsættelser 1832
Skr. 5 og 6) har derimod først i en langt sen
tjent Paaskjønnelse, idet først den nyere Ke
vurdere dens Betydning. Foruden disse og nog
lige Arbejder skrev Zeise: »Udførlig Fre
miens Hovedlærdomme«, 1829, og en me
lidelig »Haandbog i de organiske Stof
Chemi«, 1847, som dog først udkom efter ha

Zeises Efterfølger som Prof. i Kemi v
Scharling. EDVARD AUGUST SCHARLING (f. 1807 i Kjøben
Magisterdisputats omhandlede Undersøgelser
chemicis calculorum vesicariorum rationibus com
oversat paa Engelsk og vandt megen Anerk
skylde ham de særdeles omhyggelige »Unders

Qvantitet Kulstof, som i Form af Kulsyre forlader det menneskelige Legeme i Døgnets Løb« (Vid. Selsk. n. Skr. 10, 11 og 5. Række 1). Af det ikke ringe Antal kemiske Arbejder, Scharling iøvrigt publicerede, fortjener særlig at fremhæves hans vigtige »Bidrag til Oplysning om flere af de i Handelen forekommende Balsamers chemiske Forhold« (Vid. Selsk. n. Skr. 5. Række 4, med Fortsættelser i Vid. Selsk. Overs. 1849, 1851 og 1855), fordi de bidrog til at klare højst modsigende tidligere Angivelser, og der er, skjøndt dette Emne ofte siden er blevet behandlet, ingensinde rokket ved hans Resultater. Hans »Bidrag til at oplyse de Forhold, hvorunder Chemien har været dyrket i Danmark«, 1857 (Universitetsprogr.) har blandt Andet kastet nyt Lys over Christian IV.s og Frederik III.s miskjendte Fortjenester af de norske Bjergværker.

Ogsaa en Elev af Zeise var CHRISTEN THOMSEN BARFOED (f. i Stege 1815), som i Paalidelighed og Samvittighedsfuldhed ikke giver Læreren noget efter. Hans »Lærebog i den analytiske Chemi (Prøvemidlerne og den uorganiske kvalitative Analyse)«, 1863 (for faa Aar siden udkom 2 Udg.), er en Prydelse for vor Litteratur, til hvilken ingen anden let skal vise Mage. Fra 1867 begyndte han at udarbejde en tilsvarende organisk Analyse, der imidlertid først langt senere blev afsluttet, og som er aldeles enestaaende i hele den kemiske Litteratur. Som Forarbejder til dette Skrift og som Tillæg til eller dog fremkaldte ved det foregaaende publicerede han en Del mindre Afhandlinger, hovedsagelig af analytisk Indhold og især i Vid. Selsk. Skr. og Overs. Barfoed.

Mere fremragende end de tre Sidstnævnte er den geniale **Julius Thomsen** (f. 1826). Allerede 1852 fremsatte han i en Afhandling (Vid. Selsk. Skr. 5. Række, 3): »Bidrag til et thermochemisk System«, Grundlaget for de videnskabelige Arbejder, der sysselsatte ham i over tredive Aar derefter; senere udviklede han disse Tanker videre i en Undersøgelse: »Om de chem. Processers alm. Charakter og en paa denne bygget Affinitetslære« (Vid. Selsk. Overs. 1861). Fra 1866, da han blev ansat som Prof. i Kemi ved Universitetet og Bestyrer af dettes kemiske Laboratorium, begyndte han den lange Række af planmæssigt Jul. Thomsen.

gjennemførte thermochemiske Undersøgelser, hvis Resultater ha meddelte dels i Vid. Selsk. Skr., dels i tydske videnskabelige Tids skrifter. Alle sine herhen hørende Undersøgelser samlede han i si berømte Hovedværk: »Thermochemische Untersuchungen« der udkom i Leipzi fra 1882—85. Om en dette Værk paa Grun af Sproget falder uden for dansk Litteratu maa det dog nævne her som et af de mes storslaaede Vidnesbyr om, hvad dansk Vi denskabelighed har frembragt i det 19 Aarhundrede.

Julius Thomsen.

Foruden viden skabelige Afhandlin ger har Thomsen ud givet populaire Skrifte af forskjellig Art, saa ledes »Vandringe paa Naturviden- skabens Gebet« (1856), der endnu e læseværdig. Fra 186 var han sammen me Broderen A. Thom sen i mange Aar Ud giver af »Tidsskrift for Physik og Chemi«. — I det sidst Tiaar af det forløbne Aarhundrede har han (i Overs. over Vid Selsk. Skr.) publiceret flere Afhandlinger af videnskabeligt Ind hold: »Experimentelle Unders. til Bestemmelse af Forh mellem Iltens og Brintens Atomvægt« (1893); »Under søgelser over, hvorvidt Hypothesen om Materiens Enhe kan bringes i Samklang med Theorien om Atomerne relative Vægt« (1894); »En Transformator for elektrisk Strømme« (1897) o. fl. a. — Sidstnævnte Arbejde giver en Løsnin

af et Problem, der er det omvendte af det, som han i 1864 havde løst ved sin opsigtvækkende Opfindelse af »Polarisationsbatteriet« (Tidskr. f. Physik og Chemi« 3).

Jul. Thomsen staaer som videnskabelig Forfatter og Forsker ene og har ikke stiftet Skole. Dette er derimod i en efter Landets Dimensioner paafaldende Grad Tilfældet med hans yngre Samtidige og Kollega som Prof. i Kemi ved Universitetet S. M. JØRGENSEN S. M. Jørgensen. (f. 1837). Ikke blot har han ved flere Lærebøger saavel i organisk som uorganisk og analytisk Kemi været Lærer for hele den yngre Generation; men de allerfleste af dem, der senere ere optraadte i den kemiske Litteratur, ere begyndte som Elever af Jørgensen og tildels med Emner fra de Omraader af Kemien, som han fortrinsvis har dyrket. Jørgensens tidligste Arbejder, der ere publicerede i Vidensk. Selsk. Skrifter og Oversigter (1866—75), omhandle dels ejendommelige Forbindelser af Alkaloiderne, dels Forbindelser af Platin og Tin. I 1878 udgav han (Vid. Selsk. Overs.) »Bidrag til Kobolt-Ammoniakforbindelsernes Chemi«, der danner Udgangspunktet for en lang Række af Undersøgelser over de interessante og komplicerede Metal-Ammoniakforbindelser, som for Størstedelen ere offentliggjorte i tydske Tidsskrifter. Disse Arbejder fortsætte vel tildels tidligere Undersøgelser af de svenske Kemikere Blomstrand og Cleve; men de ere udførte i en langt mere udstrakt Maalestok, og langt mere systematisk og konsekvent end af nogen tidligere. De danne det hidtil mest gjennemførte Forsøg paa at overføre paa et begrænset Omraade af den uorganiske Kemi de theoretiske Principer, der have viist sig saa frugtbringende indenfor den organiske Kemi. — Af Jørgensens senere paa Dansk skrevne Afhandlinger skal fremhæves: »Om Zeise's Platosemiæthylen- og Cossa's Platosemiamminsalte« (Vid. Selsk. Skr. 1900).

Omtrent samtidig med Jørgensen er H. TOPSØE (f. 1842), der Topsøe. fra 1867 (i Vid. Selsk. Overs.) meddelte en Række af krystallografisk-kemiske Undersøgelser.

Mest bekjendt blandt de Senere blev J. KJELDAHL (f. 1849, Kjeldahl. d. 1900). Han blev 1876 Forstander for det nyoprettede Carlsberg-

Laboratoriums kemiske Afdeling og har i »Meddelelser f Carlsberg-Laboratoriet« leveret en Række interessante A bejder. Han begyndte med »Undersøgelser over sukk dannende Fermenter«, der paa flere Punkter ere banebryden Verdensberømt blev han ved sin Methode til Bestemmelse Kvælstof i organiske Stoffer (1883), der har fundet Anvende og Anerkjendelse over hele den civiliserede Verden. Af Kjeldal senere Arbejder dreje flere sig om Fastsættelsen af nøjagtige ar lytiske Methoder, der vedblev at være hans specielle Omraade.

Af kemiske Forf., der ere fremtraadte siden 1880, skal nævn
O. Christensen. ODIN T. CHRISTENSEN (f. 1851), der begyndte som Elev af Jørgens med »Bidrag til Chrom-Ammoniakforbindelsernes Kem (1880), hvilke Undersøgelser han ogsaa senere har fortsat; i Und søgelser over Manganets Kemi — et Grundstof der har beskjæftig flere nordiske Kemikere (Scheele, Berzelius, Forchhammer) fan han dog snart det særegne Omraade, paa hvilket han har yd
Th. Thomsen. mange værdifulde Bidrag. — Th. Thomsen (f. 1841), Broder Julius Thomsen, publicerede (1884) en Afhandling om »Unde søgelser over Ligevægtsforhold i vandige Opløsninge Han opgav imidlertid faa Aar efter sine kemiske Studier for
A. Christensen. blive Præst. — A. CHRISTENSEN (f. 1852) har meddelt en Række in gaaende Undersøgelser over Forbindelser af Alkaloïder, samt diss
Emil Petersen. og flere andre Stoffers analytiske Bestemmelse. — EMIL PETERSI (f. 1856) begyndte 1888, paavirket af S. M. Jørgensen og Odin Christensen, med en Afhandling om »Vanadinet og dets næ meste Analoger«; senere har han sluttet sig til den især Tydskland opblomstrende Retning, den s. k. fysiske Kemi, og gjenne
Emil Koefoed. en Række Afhandlinger ydet Bidrag dertil. — EMIL KOEFO
J. C. Petersen. (f. 1858) har skrevet om Platinforbindelser, JULIUS CHR. PETERS (f. 1865) om Elektrolyse af org. Syrers Alkalisalte og S. P. L. S
Sørensen. RENSEN (f. 1868) om Koboltidoxalater.

———— ————

MINERALOGI OG GEOLOGI.

Af Prof. Dr. phil. **S. M. Jørgensen,** suppleret af Prof. **N. V. Ussing.**

Den danske mineralogisk-geologiske Litteratur i det 19. Aarhundrede er — bortseet fra de allersidste Aartier — kun lille i Omfang, men har i den danske Videnskabs Historie sin store Betydning, idet den betegner den videnskabelige Forsknings Begyndelse paa disse Omraader i vort Land og dertil indeholder flere Arbejder af anerkjendt Værd for den hele videnskabelige Verden. Svarende til Landets mineralfattige Natur træde de geologiske Arbejder stærkt i Forgrunden for de mineralogiske, og Fremstillingen er næsten helt igjennem almenfattelig, hvad der staaer i Forbindelse med det lidet udviklede Standpunkt, som de her betragtede Grene af Naturvidenskaben indtog i Aarhundredets første Aartier.

Schumacher. Bredsdorff. Pingel.

Af Arbejder fra Aarhundredets Begyndelse fortjener den af Botanikeren og Anatomen C. F. SCHUMACHER (1757—1830) udarbejdede, paa Tydsk udgivne omhyggelige Fortegnelse over de dansk-norske Staters Mineraler (Kbhavn 1801) at nævnes som et af de første videnskabelige Arbejder af danske Forfattere paa disse Omraader. — Den alsidige, ogsaa som Sprogforsker kjendte JACOB HORNEMANN BREDSDORFF (1790—1821) udgav i Tiden 1822—28 i Tidsskrift for Naturvidenskaberne en Række mindre Afhandlinger om Resultaterne af sine geologiske Rejser i Danmark og meddelte heri en Række af gode, men altfor usammenhængende Iagttagelser over vort Lands dengang næsten ukjendte Jordbund; mindre betydelige vare hans øvrige, mineralogiske og geologiske Arbejder, blandt hvilke »Begyndelsesgrunde af Geognosien« (Kbhavn 1827) skal nævnes som den første danske Lærebog i Geologi. — CHRISTIAN PINGEL (1793—1852), Overinspekteur ved det kgl. naturhistoriske Museum i Stormgade, har givet os flere Bidrag til Danmarks Geologi, hvoriblandt »Om Diluviet og Alluviet i det nordlige Jylland« (Tidsskr. for Naturv. 1828) samt geologiske Iagttagelser fra sin Rejse i Grønland i 1828—29 (»Om Sænkningen af Grønlands Vestkyst«, Skand. Naturf. Møde 1840, og »Om den af Porfyrgange gjennembrudte røde Sandsten« Vid. Selsk. Skr. 1843).

Samtidig med de to sidstnævnte virkede den Mand, der paa

Geologiens Omraade blev den ypperste i Danmark, idet han m
genial Kombinationsevne forstod at udnytte sine egne og And
Iagttagelser til at klarlægge Danmarks Bygning og ogsaa p
andre Felter at udrede vigtige Spørgsmaal. **Johan Georg For**

J. G. Forchhammer.

Forchhammer. **hammer** (f. 1794 i Husum, d. 1865), der havde studeret i Kiel, b
strax efter sin Ankomst til Kjøbenhavn, 1817, Amanuensis
Ørsted og deltog virksomt sammen med ham og Esmarck i
mineralogisk-geognostisk Undersøgelse af Bornholm 1818. Dette
tjener at nævnes: thi det var uomtvistelig disse Undersøgelser, s
foranledigede, at Geognosien blev Forchhammers egenlige F

Vel er hans bekjendte Doktordisputats: »*De mangano*«, 1820, ligesom enkelte andre mindre Arbejder af ham af kemisk Indhold, og vel afhjalp hans »Lærebog i Stoffernes alm. Chemi«, 1842, dengang et føleligt Savn i vor Litteratur; men Kemien var dog for Forchhammer kun en Hjælpevidenskab, som han, ganske vist i udstrakt Maalestok, anvendte dels i tekniske, dels i mineralogiske Øjemed, dels og især i Geognosiens og Geologiens Tjeneste. Af Forchhammers kemisk-tekniske Arbejder har hans Afhandling »Om Midlerne til at bestemme Mængden af de organiske Bestanddele i Vandet« (Vid. Selsk. nat.-math. Skr. 5. Række, 2) en særegen Betydning, idet den ene af de her angivne Methoder i noget ændret Skikkelse siden har faaet en meget udstrakt Anvendelse. Af hans kemisk-mineralogiske bør: »En Række Undersøgelser af islandske og færøiske Mineralier« (Vid. Selsk. Overs. 1842) særlig fremhæves. Af hans kemisk-geologiske ere »de fortrinligste og genialeste«: »Ueber die Zusammensetzung der Porcellanerde und ihre Entstehung aus dem Feldspath« (Poggendorffs Annalen 35), »Undersøgelse over Topasens kemiske Sammensætning« (Vid. Selsk. Overs. 1843) og: »Om den Indflydelse, som Vandplanterne, navnlig Tangarterne, have paa Dannelsen af Jordens Overflade« (Skand. Naturf. Forh. 1844). Herhen høre ogsaa de betydelige og omfangsrige Undersøgelser, han foretog over Søvandets og navnlig Kogsaltets Indflydelse i geologisk Henseende, og hvorimellem især hans Afhandling: »Om Søvandets Bestanddele og deres Fordeling i Havet« 1859 (Universitetsprogr.) med flere Fortsættelser vandt stor Anerkjendelse. Men Forchhammers Hovedfortjeneste er dog, at han skabte Danmarks Geognosi, der før hans Tid næsten var et *terra incognita*. Hans vigtigste og epokegjørende Arbejde i denne Retning, og som udelukkende var baseret paa egne Undersøgelser, er »**Danmarks geognostiske Forhold**, forsaavidt som de ere afhængige af Dannelser, der ere sluttede«, 1835 (Universitetsprogram); men baade forud for og især efter denne Hovedafhandling gaaer en meget betydelig Række geognostiske Arbejder, der omfatte ikke blot mange Enkeltheder for det egenlige Danmarks Vedkommende (saaledes det nyere Kridt, Brunkulformationen og den af ham saakaldte Rullestensformation), men vide Strækninger af de omliggende Lande (England, Skotland, Shetlandsøerne,

Færøerne, Skaane, Bornholm, Rügen, Lüneburg, Holstein og Laue burg). Saa at sige Afslutningen paa alle disse Undersøgelser dan hans »Bidrag til Skildringen af Danmarks geographisk Forhold i deres Afhængighed af Landets indre geognostisl Bygning« 1858 (Universitetsprog.). Men Ingen vil kunne danne s et klart Begreb om Forchhammers litteraire Virksomhed, som ikl gjør sig bekjendt med hans »Almenfattelige Afhandling og Foredrag« (udg. 1869 af F. Johnstrup); thi foruden at h i disse ofte ved at give samlede Overblik over de i forskjelli Afhandlinger spredte Resultater af sine Forskninger i høj Gr letter Forstaaelsen af disse, træder hele hans originale, vinden og vækkende Personlighed os her ualmindelig levende imøde.

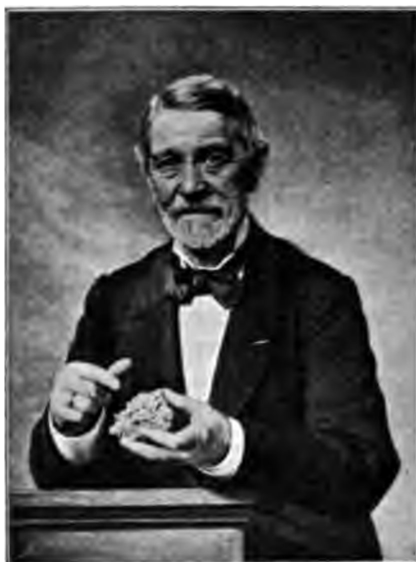
Steenstrup. Endskønt JAPETUS STEENSTRUPS (1813—1897) Hovedvir somhed tilhører andre Omraader af Naturvidenskaben, bør d hans Arbejder om Tørvemoserne særlig fremdrages her; thi dis fik en grundlæggende Betydning for det hele, senere saa ivr studerede Afsnit af Geologien, som angaaer Nordeuropas geologisl Udvikling efter Istiden. Hovedværket »Geognostisk-geologi Undersøgelse af Skovmoserne Vidnesdam- og Lillemose« udko 1841 (Vid. Selsk. Skr.); i »Tørvemosernes Bidrag til Kundskab om Danmarks forhistoriske Natur og Kultur« (Folkelæsning 187 giver han en almenfattelig Fremstilling af sine mangeaarige, b rømte Iagttagelser paa dette Omraade.

Puggaard, Fogh, Rink. Geologer af Forchhammers Skole vare HANS CHRISTOFFE VILH. PUGGAARD (1823—1864), CARL JOH. FOGH (1824—1879) o HEINRICH JOHANNES RINK (1819—1893). Puggaard og Fogh ha begge behandlet Møens geologiske Forhold, den første i »Møe Geologi« (Kbhavn 1851), et omhyggeligt og fortjenstfuldt Arbejd med fortrinlige Profiltegninger; den Sidste i »Geognostiske Skizz fra Møen« (1857, Indbyd.-skrift for Metropolitanskolen). Fogh v Medudgiver af det fortræffelige »Tidsskrift for populaire Fren stillinger af Naturvidenskaben«, hvori han skrev flere origina Arbejder, mellem hvilke vi nævne: »Naturen i de nordamerikansk Fristater og dens Indvirkning paa Befolkningen«; ligeledes skyld vi ham en god Lærebog: »Geologiens Hovedsætninger« (Kbha 1874). Rink deltog i »Galathea«s Jordomsejling som Geolog o

beskrev derefter »Die nikobarischen Inseln« (Kbhavn 1847) i geografisk-geologisk Henseende. Han blev senere nøje knyttet til Grønland, og vi skylde ham en stor Række, ogsaa geologisk vigtige Oplysninger om grønlandske Forhold, for Størstedelen samlede i det fortrinlige Værk: »Grønland, geographisk og statistisk beskrevet« (2 Bd., Kbhavn 1852 og 1855).

Johannes Frederik Johnstrup (f. i Kjøbenhavn 1818, d. 1894), Jc
Elev af Forchhammer, blev allerede 1842 Assistent hos denne, men maatte senere overtage en betydelig Skolevirksomhed, der stærkt indskrænkede hans Produktivitet som videnskabelig Forfatter, indtil han (1866) blev Forchhammers Eftermand som Professor i Mineralogi og Geologi ved Universitetet. Hans tidligste videnskabelige Arbejde (»Undersøgelser af Kjøbenhavns Brøndvand«, Archiv f. Pharmacie 1847) berører et Emne, nemlig Grundvandets Forhold i geologisk Henseende, som han kom tilbage til i adskillige senere Arbejder; i disse berigtiger han med stor Klarhed bl. A. den væsenlig fra Forchhammer stammende mangelfulde Opfattelse af Grønsandlagene i Danmark og deres Forhold til Grundvandet (»Grønsandlagene i Danmark«, Tidssk. f. Landøkonomi, 1872; »Om Grønsandet i Sjælland«, Vidensk. Medd. naturhist. Foren., 1876). I Forbindelse hermed kan nævnes hans Arbejder over Jordskjælvene i Danmark, som han søger at aflede af det nedsivende Vands opløsende Virkning paa Kalkgrunden (»Jordskjælvet i Sjælland d. 28. Jan. 1869«, Vid. Selsk. Overs. 1870). Hans betydeligste og vigtigste videnskabelige Arbejder gaa dog i andre Retninger; blandt dem maa nævnes »Faxekalkens Dannelse og senere undergaaede Forandringer« (1864 i Vid. Selsk. Skr.) og fremfor alt hans flersidige Undersøgelse over Istidsdannelserne i Danmark; blandt disse fremhæve vi »Om Hævningsfænomenerne i Møens Klint« (Skand. Naturf. Møde i Kbhavn 1873), hvor han søger at give en naturlig Forklaring paa de indtil da ganske uforstaaede Lejringsforhold i den berømte Kridtklint, og særlig: »Nogle Iagttagelser over Glacialfænomenerne og Cyprinaleret i Danmark« (Universitetsprogram 1882), en Afhandling som har sat dybe og varige Mærker i Udviklingen af vort Kjendskab til Istiden. — Om Bornholm, hvis geologiske Bygning Johnstrup studerede med Forkjærlighed, gav hans »Abriss der Geologi von Bornholm« (Greifswald, geogr. Ges. 1889) en længe

savnet Række af omhyggelige og vel sammenhængende Iagttagelse
Ogsaa om vore nordlige Bilandes Geologi og Mineralogi har Johı
strup givet flere værdifulde Meddelelser. Endelig og ikke mind
maa her fremhæves, at han har skrevet adskillige mere sammeı
fattende og for den almene videnskabelige Oplysning betydning
fulde Afhandlinger, som u
mærke sig ved klar Fremsti
lingsmaade og Forsigtighed
theoretiske Slutninger; herhe
hører bl. A. »Jyllands ge
gnostiske Forhold« (Lan
mandsforsaml. i Viborg 1875
»Oversigt over de geognost
ske Forhold i Danmark« (Da
marks Statistik Bd. 1, 188
samt de Skrifter, hvis Fo
maal var at skaffe Almenhede
Indsigt i de paa hans Initiat
iværksatte videnskabelige U
dersøgelser i Grønland (sa
ledes: »Om de i de seneı
Aar foretagne geologiske U
dersøgelser i Grønland« i ge
grafisk Tidsskr. 1879 og ta
rige Résuméer i »Meddelels
om Grønland«.

J. F. Johnstrup.
Efter Otto Baches Maleri.

I Aarhundredets sidste Aartier tager den geologiske Litt
ratur i Danmark et overordenligt Opsving, takket være især O
rettelsen af Statsinstitutioner for Grønlands og Danmarks geologisl
Undersøgelse og den Energi, der ogsaa fra anden Side blev u
foldet, bl. A. for Islands Vedkommende; men de talrige herhe
hørende Arbejder tilhøre et endnu i fuld Udvikling værende Afsı
af vor videnskabelige Litteratur og falde udenfor denne Oversig
Rammer.

FYSIK.

Af Professor **C. Christiansen.**

Medens Naturvidenskaberne dyrkedes med ikke ringe Iver og Held hos os i det sextende og syttende Aarhundrede, er der i denne som i flere andre Retninger en kjendelig Tilbagegang i det attende. For at bøde derpaa havde man 1753 indkaldt Tydskeren Kratzenstein (II. 286-88), og han har ganske vist udrettet meget for Naturvidenskaben i Almindelighed og Fysiken i Særdeleshed i den lange Aarrække, i hvilken han virkede ved Universitetet. Nogen varig Frugt efterlod hans Virksomhed sig dog ikke; ved hans Død 1795 blev hans Plads besat med Aasheim, som stod langt tilbage for sin Formand i Kundskaber og Dygtighed; han døde imidlertid allerede Aar 1800. Medens det saaledes ikke rigtig vilde lykkes at fremme det fysiske Studium ved Universitetet, havde den stærke Udvikling i Naturvidenskaberne, som udmærker Slutningen af det attende Aarhundrede, ogsaa paavirket Aanderne herhjemme, og en af de vigtigste Frugter deraf have vi i den første danske Lærebog i Fysik, som udkom 1794; dens Forfatter var Kammerherre A. W. Hauch (1755—1838). Hauch havde tidlig fattet Interesse for Kemi og Fysik, paa Udenlandsrejser var han kommen i Berøring med den Tids mest fremragende Naturforskere, selv havde han skaffet sig en meget betydelig Samling af kemiske og fysiske Apparater, som nu findes paa Sorø Akademi, og som han har beskrevet i et eget Værk. Hauchs Begyndelsesgrunde i Naturlæren udkom i to Oplag og blev desuden oversat paa Svensk og Tydsk. Det var ikke alene den første, men i mange Aar den eneste paa Dansk skrevne Fremstilling af Naturlæren, derunder indbefattet Kemi. Hauchs »Begyndelsesgrunde« udmærker sig i høj Grad ved Klarhed og Ædruelighed i Behandlingen og har vistnok havt ikke ringe Indflydelse paa vor naturvidenskabelige Litteratur i det Hele taget.

Medens Hauch fornemmelig var udviklet under Indflydelse af de store franske og engelske Naturforskere, var **Hans Christian Ørsted** (1777—1851) stærkt paavirket af den tydske Naturfilosofi, H. C. Ørsted.

nærmest dog af Kant, medens han tidlig va
Afveje, denne Retning førte sine Tilhængere i
fra først af studeret Kemi og taget farmaceu
Volta i Aaret 1800 opdagede den efter han
stede Ørsted sig med Iver over Studiet af
ninger og bragtes derved til at gjøre et nøje
Fysiken i det Hele taget, ogsaa den mek
hvilket atter førte ham til at studere de æld
om dette Studium bærer Ørsteds ældste, do
i Fysik, med den stærkt fremtrædende mat
af Stoffet, Vidnesbyrd.

Ørsteds største videnskabelige Bedrift
dagelsen af den elektriske Strøms Ind
netnaalen, hvilken Opdagelse han bekjen
Afhandling, dateret d. 21. Juli 1820. Ørsted
overordenlig stor Betydning denne Opdagelse
søgte med stor Omhu Betingelserne for, at
Indvirkning paa Magnetnaalen skulde indtr
nævnte latinske Afhandling finder man ogsa
dertil hørende Forsøg i Videnskabernes Selsk
1820 og de nærmest følgende Aar. Af Ørst
bejder maa især hans omhyggelige og efter
agtige Undersøgelser over Vandets og Luf
ning nævnes; han opfandt til Brug ved diss
Apparat, Piezometret, som senere er bleve
Undersøgelser.

Men foruden den Betydning, Ørsted
videnskaben ved de Opdagelser, der direkte
tede til hans Navn, har hans Virksomhed i m
været frugtbringende. Allerede i sin Ungdo
sig med Planer til at udbrede kemiske og
videre Kredse, hvorom et Udkast til en saa
hjemsendte fra Paris 1802, bærer Vidnesbyr
stærkere end han har betonet Videnskabens
uden Hensyn til den Nytte, den kan stifte,
al Kraft paa at udbrede naturvidenskabelig
og derved at gjøre den frugtbringende i det p
Sammenhæng maa det især fremhæves, at Ø

EXPERIMENTA

CIRCA EFFECTUM

TYPIS SCHULTZIANIS.

Begyndelse og Slutning af H. C. Ørsteds Meddelelse om Elektro-Magnetismens Opdagelse.

Facsimile efter Originalen, som er fire saadanne Kvartsider stor.

OVERSÆTTELSE.

Forsøg over den elektriske Strøms*) Indvirkning paa Magnetnaalen.

De første Forsøg over den Gjenstand, jeg her skal oplyse, bleve anstillede under de Forelæsninger, jeg i afvigte Vinter holdt over Elektricitet, Galvanisme og Magnetisme. Det syntes ved disse Forsøg at vise sig, at Magnetnaalen kunde bringes ud af sin Stilling ved Hjælp af et galvanisk Apparat, og det ved en sluttet galvanisk Kreds, ikke ved en aaben, saaledes som adskillige berømte Fysikere for Aar tilbage forgjæves have forsøgt . . . .

. . . .

Alle de her anførte Virkninger paa Nordpolen forstaaes lettelig, naar man antager, at den negative elektriske Kraft eller Materie gjennemløber en Spirallinie, der gaaer fra venstre til højre og frastøder Nordpolen uden at virke paa Sydpolen. Virkningerne paa Sydpolen forklares ligeledes, naar man tillægger den positiv elektriske Kraft eller Materie en modsat Bevægelse og Evne til at virke paa Sydpolen, men ikke paa Nordpolen. Denne Lovs Overensstemmelse med Naturen indsees imidlertid bedre ved Gjentagelse af Forsøgene end ved en lang Forklaring. Betydeligt lettere bliver Bedømmelsen af Forsøgene, naar de elektriske Kræfters Løb betegnes paa Lederen enten ved malede eller indskaarne Mærker.

Til det ovenfor Sagte maa jeg endnu tilføje, at jeg i en for syv Aar siden udkommen Bog har bevist, at Varme og Lys er en elektrisk Virkning. Af de nys anførte Iagttagelser kan man nu slutte, at Bevægelsen i Spiraler ogsaa maa finde Sted ved disse Virkninger, hvilket jeg troer vil bidrage overmaade meget til at belyse de Fænomener, som benævnes Lysets Polarisation.

Skrevet i Kjøbenhavn den 21. Juli 1820.

Hans Christian Ørsted.

Ridder af Danebroge, ordenlig Professor i Fysik ved Kjøbenhavns Universitet, Sekretair i det kgl. Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn.

Trykt hos Schultz.

H. C. ØRSTED.

Efter C. A. Jensens Maleri

Alle Englænderen Joule, ved hvis Undersøgelser det ikke alene blev bevist, at Arbejde kan forvandles til Varme, men ogsaa det Forhold blev bestemt, efter hvilket denne Forvandling finder Sted. Det er beklageligt, at Coldings første Afhandling henlaa længe utrykt (den findes i Oversigterne for 1856); imidlertid maa det bemærkes, at baade Joule og Tydskeren Mayer, der endnu tidligere fremsatte den samme Tanke, havde lignende Vanskeligheder at kæmpe med. Om end Æren for at have bestemt Varmeækvivalentets Størrelse tilkommer Joule, indtager dog Coldings Arbejde en smuk Plads, og det er sikkert med Rette, at Colding har ment, at han ligesaavel som Mayer burde nævnes mellem dem, der først have indseet, at Kræfterne, eller som man nu hellere vil sige Energien, er uforgængelig. Der findes desuden i Videnskabernes Selskabs Skrifter flere Arbejder af Colding, tildels af et temmelig betydeligt Omfang. Dels behandle de Spørgsmaal, der staa i Forbindelse med Læren om Kræfternes Forvandling, dels ere de af mere teknisk Interesse, idet Colding videnskabeligt har behandlet nogle af de Opgaver, som stilledes ham i hans mangesidige Embedsvirksomhed.

Den mathematiske Side af Naturlæren har hos os fundet en højt begavet og flittig Dyrker i L. LORENZ (1829—91). Lorenz blev polyteknisk Kandidat 1852, hørte 1858—59 i Paris Forelæsninger af Regnault, Lamé og andre fremragende Fysikere og var fra 1866 Lærer i Fysik ved Officersskolen. Han har foruden en mindre Lærebog i Fysik udgivet et fuldstændigt Kursus i denne Videnskab i tre Dele; en af disse, nemlig Lyslæren, er ogsaa udkommen paa Tydsk. Lorenz' Lærebøger udmærke sig især ved videnskabelig Stringens og indeholde tillige mange originale Enkeltheder. Hans fleste videnskabelige Arbejder findes i Videnskabernes Selskabs Skrifter, men ere desuden udgivne paa Tydsk eller Fransk. Vi maa her indskrænke os til at nævne nogle af de vigtigste. I en Afhandling om Identiteten af Lyssvingningerne og de elektriske Strømme (1867) paaviste Lorenz, at man kan forklare Lysets Natur ved at antage, at der lodret paa Straaleretningen foregaaer en Strømning af Elektricitet, som ved Induktion giver Anledning til nye Strømme og derved til Lysets fremskridende Bevægelse. Lorenz har i det Hele beskjæftiget sig meget med Lysets Theori og nedlagt sine Resultater i flere større

Lorenz.

Afhandlinger. Han har ikke indskrænket sig til at behandle Sag mathematisk, men har udført flere Rækker experimentale Unde søgelser for at vise, hvor vidt Overensstemmelsen mellem Thec og Erfaring gaaer. Han har derved fundet en ny Lov for Lysbry ningens Afhængighed af Legemernes Natur og Tilstandsform, d har viist sig at være i bedre Overensstemmelse med Erfaring end nogen af de tidligere, af andre Fysikere fremsatte Love f denne Sammenhæng. Lorenz har endvidere fundet en ny og ove ordenlig simpel Methode til Bestemmelse af Ledningsevnen f Elektriciteten, der har faaet en særlig Vigtighed ved de Unde søgelser over denne Gjenstand, der ere udførte i de senere Aar f at opstille et internationalt Enhedssystem for de elektriske Ste relser, hvorved Lorenz' Methode i Almindelighed er funden være den paalideligste. Et af hans sidste Arbejder var en Behan ling af Lysets Brydning i en Kugle, hvori det lykkedes ham ful stændig at løse det berømte Regnbueproblem.

LÆGEVIDENSKAB.

Af Prof. Dr. med. **Jul. Petersen.**

Ved store banebrydende Opdagelser eller Faststillelse af r afgjørende Udgangspunkter for den lægevidenskabelige Forskni har vort lille Lands medicinske Litteratur i det 19. Aarhundre ligesaalidt som i det 18. særlig kunnet glimre, men den tør sig at have ydet et ret udstrakt, hæderligt og tildels virkelig fre ragende Arbejde ikke blot paa at give de udenlandske og navn de store franske og tydske Opdagelser og Berigelser Borgerret vor egen Lægevidenskab, men ogsaa paa at udvikle disses Indho videre paa en gjennemført selvstændig Maade.

Der lader sig i Udviklingsgangen paavise to Perioder: tidligere, hvor den danske Medicin i det Hele staaer i et nog nærmere Forhold til færdige Doktriner, hvoraf der kan deducere og en senere, hvor den nye Naturvidenskabs hele induktive, fra reale Fænomener strengt udgaaende Karakter fastholdes, og hv

forøvrigt igjen to Underperioder kunne udsondres, den første nærmest fremgaaet af den franske, den sidste af den tydske Skole med dennes Centrum først i Wien, derpaa i Berlin. Skulde der sættes en Tidsgrænse imellem de to Hovedretninger, maatte det blive henad Aarhundredets Midte, men selvfølgelig kan der ingen skarp Grænse drages.

Den induktive strengt fænomenale Tendens, der jo aldrig har kunnet være helt borte fra Lægevidenskaben, navnlig ikke fra dens praktiske Side, har ogsaa gjort sig ret kraftigt gjældende paa forskjellige Punkter i Aarhundredets første Decennier, og de spekulative Systemer, som i denne Tidsperiode i høj Grad beherskede Tydsklands Medicin, og da navnlig den fra Schelling udgaaende naturfilosofiske Dogmatisme, naaede heller ikke nogen særlig indgribende Betydning i Danmark til Trods for vor stadige inderlige Paavirkning af den tydske Aand og til Trods for, at Skandinaven Henrik Steffens, der tilmed var en Slægtning af O. L. Bang og flere af Datidens mest fremragende danske Læger, i sin overstrømmende Begejstring ogsaa greb energisk ind paa det medicinske Omraade. Men aldrig har maaske den store Forskjel mellem dansk og tydsk Nationalkarakter viist sig i et skarpere Lys end ligeoverfor Indvirkningen af Schellingianismen, der i Tydskland og ogsaa hos selve den germaniserede Steffens hurtig omformede sig til en fortumlet Mystik, medens den hos os vel tør siges hovedsagelig at have frembudt sunde, befrugtende Indvirkninger. Den eneste ret fremragende naturfilosofiske Læge af Fuldblods-Typen hos os var Livlægen JOACHIM DIETRICH BRANDIS (1762—1845), Brandis. hvis medicinske Skrifter om »Polaritet«, Magnetisme o. lign. fuldstændig slutte sig til den vidtdrevne tydske Spekulation. Men han var tilmed ogsaa en indfødt Tydsker (fra Hildesheim), der under sit mangeaarige Ophold i Kjøbenhavn vedblev at skrive paa Tydsk. Den Anseelse, han nød hertillands, knytter sig heller ikke saameget til hans mystiske Theorier som til den Skarpsindighed og overlegne Dygtighed, der sammen med Mysticismen giver sig Vidnesbyrd i hans Skrifter. Den frugtbare Forfatter og medicinske Professor CARL OTTO (1795—1879) hører ligeledes, dog kun be- Otto. tingelsesvis, til Naturfilosofien; den Gall-Spurzheim'ske Frenologi (Kranioskopi), som han i det af ham udgivne Tidsskrift for Freno-

logi og i særskilte Afhandlinger ivrigt virkede for, antog, nærm(
under Paavirkning af Schellingianismen, et noget mystisk Præ
men afgav iøvrigt i og for sig frugtbare fysiologisk-psykologis
Udgangspunkter for Forskningen. I ubetinget fremmende Retni
virkede Naturfilosofien baade i Tydskland og her ved den stc
Vægt, den lagde paa Udviklingshistorien, til hvis Bearbejdel
og Forstaaelse talrige Forskere ogsaa hertillands viede sig i bi
logiske og navnlig komparativ-anatomiske Undersøgelser. I før
Række maa her nævnes den ogsaa som Kirurg udmærkede Mi
Jacobson. tairlæge (tilsidst Livlæge) LUDVIG LEVIN JACOBSON (1783—184
en nær Discipel af Cuvier; ved sine forskjellige Undersøgelser (
Opdagelser vandt han et anseet europæisk Navn. Hans betydning
fulde litteraire Arbejder om det Jacobson'ske Organ, den Jaco
son'ske Nerve o. s. v. publiceredes baade i *Acta soc. med. Ha*
og i de fremragende franske og tydske Tidsskrifter. Endvide
Eschricht. DANIEL FREDERIK ESCHRICHT (1798—1863), den berømte tyds
fysiologiske Anatom Joh. Müllers Ven og Medarbejder, mangeaar
Professor i Fysiologi, hvilken Videnskab for nogle Decennier sid
stod i nøje Forbindelse med og Afhængighed af den komparati
Anatomi og saaledes af Zoologien. Ligesom Jacobson vandt h
sin Berømmelse hovedsagelig ved Arbejder paa dette Omraac
men han var tillige allerede paavirket af den nye empiriske frans
Skole, og om hans Discipelforhold til den store Experimentalfysiol
Magendie i Paris foreligger et fremtrædende litterairt Vidnesby
i hans Disputats om Ansigtsnervernes Funktioner. Han udfolde
en omfattende litterair Virksomhed baade i rent videnskabelig Re
ning, hvorom Videnskabernes Selskabs Skrifter vidne, som de St
derendes Lærer (»Haandbog i Fysiologien«, 1834—36), og
populaire Skrifter (»Foredrag over udvalgte Emner af Læren o
Livet« o. A.), hvori han mesterligt og fængslende forstod at me
dele Almenheden sin ideale Opfattelse af alle den levende Org
nismes vidunderlige Fænomener. Andre vigtige Forfattere af d
Bendz komparativ-anatomiske Retning ere: HENRIK CARL BANG BEN
(1806—82), mangeaarig Lektor ved Veterinairskolen og fortjent ik
alene ved sine fremragende biologiske Arbejder, for Størstedel
trykte i Videnskabernes Selskabs Skrifter, men ogsaa ved sine u
Hannover. mærkede anatomiske Haandbøger, og ADOLPH HANNOVER (1814—9
der i saamange Retninger har beriget den medicinske Litterat

med betydningsfulde Arbejder, men dog navnlig har vundet sin europæiske Anseelse ved anatomisk-biologisk Forskning, særlig ved Hjælp af Mikroskopet, i hvis methodiske Brug han hertillands først af Alle blev en Mester; hans Skrift om »Mikroskopets Bygning og dets Brug« er blevet oversat i de fleste større Kultursprog. Hans banebrydende Arbejde om Øjet maa iøvrigt særlig fremhæves.

Den egenlige medicinske Historieforskning modtog ligeledes væsenlige Impulser fra Schellingianismen; den allerede tidligere (II. S. 298) nævnte Herholdt udgav ret værdifulde Bidrag til den danske Medicinalhistorie, og en større Betydning i saa Henseende havde den senere Stabslæge i Marinen FREDERIK VILHELM MANSA Mansa.
(1794—1879), Aarhundredets virksomste danske Medicinalhistoriker, hvem betydelige Skrifter i denne Retning skyldes, og hvis Hovedværk om Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark først afsluttedes 1873. Som Forfatter af en almindelig Medicinens Historie optraadte Militairlægen Andreas Frederik Bremer (1810—57), der desuden publicerede epidemiologiske Undersøgelser og en omfattende Disputats om Paracelsus, hvilken navnlig er karakteristisk ved en nøgtern Behandling af Emnet og saaledes betegner en Reaktion mod den samtidige Behandling af Paracelsus fra tydske naturfilosofiske Lægers Side (Marx og Andre). En interessant Reaktion mod den herskende Idealisme paa et andet medicinsk Omraade kom i Tyverne til Orde ved den begavede retsmedicinske Professor FRANTS GOTTHARDT HOWITZ (1789—1826), Howitz
der i Tilregnelighedsspørgsmaalet hævdede en psykologisk Determinisme og i det Hele en for Læger nærliggende empirisk-naturalistisk Opfattelse. Støttet til Fysiologi og Psykiatri, til Hume og Spinoza, forsvarede han i flere dygtige Afhandlinger sit Standpunkt mod Samtidens største Tænkere (A. S. Ørsted, Mynster, Sibbern, P. Hjort, J. L. Heiberg; se S. 854).

Paa den praktiske Medicins Omraade repræsenterede den geniale OLUF LUNDT BANG (1788—1877), der i en lang Aarrække Bang
beherskede Lægevidenskabens Udvikling i Danmark, det dogmatisk-filosofiske Grundstandpunkt og udviklede i talrige livlige Skrifter, af hvilke »Haandbog i Therapien« særlig kan fremhæves, sin færdige »dysæmiske« Doktrin med Udgangspunkt i Hippokratismens

anatomisk-kirurgiske Professorer skaffede sig ogsaa et anseet Navn i Litteraturen, og navnlig maa nævnes Heinrich Chr. Friedrich Schumacher (1757—1830), der iøvrigt blev særlig berømt ved sine botaniske Skrifter (S. 1098), Adolph Carl Peter Callisen (1786—1866), fornemlig europæisk bekjendt ved sit store ufuldendte »Medicinisches Schriftsteller-Lexikon« (33 Bind) og ved sin tydske Bearbejdelse af Farbroderen Heinrich Callisens berømte »*Systema chirurgiæ hodiernæ*«, Jacob Chr. Gundelach-Møller (1797—1845), en i flere Henseender meget fortjent Overkirurg paa Frederiks Hospital, i Litteraturen navnlig bekjendt ved sin »Aarbog for Frederiks Hospital« og ved den store litteraire Strid, han derved indvikledes i med »tre Læger« (J. C. Bendz, Sommer og M. Djørup), som angreb hans Bog med en uhyggelig skarp Kritik.

Af de mere specielle Fag indenfor Lægekunsten maa nævnes Fødselshjælpen, hvor flere af M. Saxtorphs Disciple, saaledes Sønnen Professor Johan Sylvester Saxtorph (1772—1840) og navnlig Stadsfysikus i Kjøbenhavn Poul Scheel (1773—1811), udfoldede en frugtbringende baade praktisk og litterair Virksomhed; en Bog af Sidstnævnte om Transfusion af Blod var for sin Tid af Vigtighed. Endvidere Psykiatrien, i hvis hidtil meget forsømte Tilstand der bevirkedes en afgjørende Reform ved Skrifter af den ogsaa som statistisk, topografisk og historisk Forfatter og særlig ved sin ihærdige Virken for Idiotsagen fordelagtig bekjendte Jens Rasmussen Hübertz (1794—1855) og navnlig af den senere Overlæge ved Aarhus Sindssygeanstalt Harald Selmer (1814—79).

Henad Aarhundredets Midte fuldbyrdedes det store Gjennembrud; den epokegjørende franske saakaldte pathologisk-anatomiske Skoles Lære og hele empirisk-exakte Aand, dens strengt reale Udgangspunkt i en nøjagtig Undersøgelse af de syge Organer hos Syge og Døde, tilegnedes fuldt af den unge danske Lægestands fremragende Begavelser, der søgte til Paris for at udvide deres videnskabelige Synskreds.

Mellem dem, der i Fyrrerne i første Række virkede for Reformer i de medicinske Grundanskuelser, maa særlig fremhæves de fra Paris hjemvendte unge Læger C. J. H. Kayser og C. E. Fenger.

Kayser. KAYSER (1811—70, død som Professor i Statistik og Statsøkor virkede navnlig for en af den exakte Empiris Grundpiller: medicinske Statistik, og udgav vigtige Arbejder om numeriske Methode« og om Statistikens Anvendelse i Medic hans paa Statistiken baserede Afhandling om Barselfeberep mierne i Fødsel telsen vakte megeı sigt og gav Stød Stiftelsens fuldstæı Reorganisation. I ening med Ahreı (1807—60) grunded «Ugeskrift for ger« som Organ fo nye Medicins Ansku FENGER (1814—83 rindelig Kirurg) ogsaa hurtig et Nav betydningsfulde cinsk-statistiske A der, men fik ved deraf en overord indgribende Indfly paa vor Medicins mindelige Udvikling han som sejrende kurrent i 1843 blev r cinsk Universitetslærer netop i de afgjørende Grundfag, almin Pathologi og pathologisk Anatomi. Hans fortrinlige Konkurren handling var af afgjørende Betydning for det medicinske Stud Endnu større Betydning fik Fenger, da han 1852 blev Overme ved Frederiks Hospital og dermed medicinsk-klinisk Professor. L videnskabens nye kritisk-skeptiske Aand, der iøvrigt allerede h fundet en praktisk Talsmand i S. M. Trier som Overmedicus (fra 1 kom nu til saameget fuldere Gyldighed, som Fenger var Univers professor og dertil endnu i de Aar en energisk og ret frugtbar fatter. De mægtige Impulser ikke alene fra den franske Skole, ogsaa fra den derfra udgaaede Dubliner-Skole og fra den nyvakt

C. E. FENGER.

videre førende Bevægelse i Tydskland satte selvstændig Frugt i Fengers overlegne Aand. Det af ham 1856 udgivne Bind »Hospitalsmeddelelser« indeholdt flere ret betydelige Afhandlinger, skrevne dels af ham selv, dels af hans forskjellige i hans Aand arbejdende begavede Disciple. Af særlig Vigtighed og enestaaende i sin Art er en Afhandling, han publicerede umiddelbart før Afslutningen af sin glimrende Professorbane (1859): »Bidrag til Oplysning om vor Tids therapeutiske Bevægelse«, hvori han paa sin ejendommelig skjønne, sanddru og bramfri Maade udførligt og overlegent gjør Rede for det Standpunkt, som den nye realistisk videnskabelige Lægekunst i ærlig Resignation og i skarp Modsætning til den gamle sangvinske Kunst maa indtage, og den Retning, den maa slaa ind paa for at vinde Fremgang. Afhandlingen fremkom som Svar paa et veltalende og fra den gamle, Alt kurerende inspiratoriske Lægekunsts Standpunkt udgaaende Angreb paa den nye Rationalisme af den begavede kirurgiske Professor Andreas Buntzen (1811—80, en kjødelig og aandelig Slægtning af J. L. Hejberg) i det kort iforvejen af ham stiftede Tidsskrift »Hospitalstidende«.

Ved sin Skepsis ligeoverfor hele den gamle Medikamentlære og sin fordybede Erkjendelse af Sygdomsaarsagerne kom den nye franske Skole naturlig til at lægge Eftertryk paa Sygdommenes Forebyggelse, hvilket Fenger i sine Arbejder ogsaa fremhæver. Denne særlige Retning i den nye Udvikling optoges af en anden fra Paris hjemvendt begavet Læge, der sluttede sig nær til de to nævnte Banebrydere, og som iøvrigt først gjorde sig fortjent ved en Haandbog i Stethoskopi: E. HORNEMANN (1810—90), der i over en Menneskealder med aldrig svigtende Energi og Utrættelighed i Tale, i Skrift og i Handling virkede i Humanitetens Tjeneste til Hygieinens Fremme; det af ham i 1856 grundede Tidsskrift »Hygieiniske Meddelelser og Betragtninger« har havt en stor Betydning ikke alene for Danmark, men for hele Skandinavien. Iøvrigt foreligger der allerede fra Begyndelsen af Aarhundredet hygieiniske litteraire Forsøg, saaledes en Haandbog i den offentlige Sundhedspleje af Frankenau (1767—1814). I Forbindelse med den praktiske Hygieine staaer den almindelig filantropiske og socialreformatoriske Bestræbelse, der ogsaa er kommen til Orde, saaledes ved Mürer i Tidsskriftet »For Almenvel«,

Hornemann.

ligesom senere ved Fr. Krebs i hans Maanedsskrift »Samfund‹
ved L. J. Brandes i forskjellige mindre Skrifter, og Flere. K
raens voldsomme Optræden i Europa og tilsidst ogsaa hos os
de hygieiniske Bestræbelser en særlig Fart, og Koleraskriften
vor Litteratur, af S. J. Ballin og senere med Hensyn til vore e
Epidemier af Hübertz, E. Holst og Flere, tage bestemt S
paa Hygieinen. Ogsaa Epidemiologien i Almindelighed, der
Kjøbenhavns Vedkommende med Dygtighed bearbejdedes af
allerede omtalte Kayser og M. Salomonsen, ligesom særlig
Hensyn til den tyfoide Feber af F. Trier (mangeaarig Redak
af »Ugeskrift for Læger«, senere Overmedicus ved Kommuneho
talet), nærmede sig stærkt Hygieinen, og det Samme blev Tilfæ
med den rent geografiske Nosologi, hvor navnlig Hygieinikeren I
Schleisner (1818—1900) optraadte med vigtige Arbejder. Sch
ners som Doktordissertation publicerede Afhandling »Forsøg
en Nosografi af Island«, der indeholder mange betydningsf
nye Iagttagelser (først og fremmest Paavisningen af Ekinokok
dommen i Leveren), har ogsaa en særlig litterair Interesse ve
være den første paa Dansk forfattede medicinske Disputats (18

I de praktiske Discipliner arbejdedes der i denne Tidsper
i det Hele med Energi, og de af Hospitalsoverlægerne i 1848-
udgivne »Hospitalsmeddelelser« (5 Bind) afgive derom et
imponerende Vidnesbyrd, ligesom de overhovedet vidne om
voxende Overvægt, som Hospitalsiagttagelsen havde faaet c
Kraft af den pathologisk-anatomiske Skoles hele Væsen nødve
maatte faae over Observationerne fra den private Praktik. Bl
de medicinske Forfattere i »Hospitalsmeddelelser« maa foruden
allerede omtalte S. M Trier fremhæves Overlæge ved Alminde
Hospital M. Christensen (1805—64), af hvem der foreligger
rige Arbejder. En særlig fremtrædende Rolle i Værket sp
Kirurgien, der fortsatte det ophævede Akademis hæderlige Tr
tioner, navnlig ved de to fremragende Hospitalskirurger: den
rede tidligere som Anatom og anatomisk Forfatter berømte
Stein. fessor ved Kunstakademiet og Universitetet S. A. V. STEIN (1
Larsen. —1868), Overkirurg ved Fredriks Hospital, og S. E. LARSEN (1
—90) ved Almindeligt Hospital. Navnlig af den Sidstnævnte fir
i Hospitalsmeddelelser talrige, praktisk vigtige Afhandlinger.
Fødselshjælpens Vedkommende fremkom Overaccoucheu

Professor C. E. LEVY (1808—65), ligesom senere hans Disciple Levy.
(N. E. Ravn og Fl.) med værdifulde Bidrag. En naturlig og vigtig Konsekvens af den franske Skoles udtalte lokal-anatomiske Grundstandpunkt var den raskere Udvikling af Specialiteter, hvilken ogsaa finder Udtryk i den danske lægevidenskabelige Litteratur fra Aarhundredets Midte. Her møde vi først Ophtalmologien, tidligst repræsenteret af N. G. Melchior (1811—72) og G. C. H. Lehmann (1815—90), og dernæst Syphilidologien med den dertil knyttede Hudpathologi, hvis første Repræsentant var M. Hassing (1813—63, Overlæge ved Almindeligt Hospital), der ogsaa indlagde sig litterair Fortjeneste ved efter Ophøret af Hospitalsmeddelelser sammen med A. Buntzen at grunde et nyt vigtigt Hospitalsorgan: »Hospitalstidende« (1858). Ogsaa Orthopædien i sin nøje Forbindelse paa den ene Side med Kirurgien, paa den anden med Hygieinen (Gymnastiken), dyrkedes tidlig hos os af J. C. A. Bock (1813—74) og fornemlig af A. G. Drachmann (1810—92), hvem talrige vigtige Arbejder paa dette Omraade skyldes. Her gjør ogsaa tydsk Indvirkning sig gjældende, og i det Hele er det først efter Specialismens Overførelse til Tydskland og videre frugtbare Udvikling der (ligesom tildels ogsaa i England), at den vinder en fremragende Betydning i vor Lægevidenskab.

Noget hurtigere end til os var den store franske Bevægelse naaet til Tydskland, hvor den i Løbet af kort Tid ved mange yngre Videnskabsmænds forenede Anstrengelser undergik betydelige Forandringer og gjorde banebrydende videre Fremskridt. Først var Wien det Brændpunkt, hvorfra Straalerne væsenlig udgik ogsaa til os, og Indflydelsen deraf mærkes ligefra Bangs »Kraselære« til Forfatterne i Fengers Hospitalsmeddelelser og til de nyere specialistiske Arbejder. Men derefter greb, henad Aarhundredets Midte, Bevægelsen hele Tydskland. Ved en bestandig nøjere Tilknytning til de fundamentale Naturvidenskaber, navnlig til Kemi og Fysik, ved en videre udviklet experimental Forskning og ved en hidtil ukjendt Brug af Mikroskopet fuldbyrdedes i Løbet af forholdsvis kort Tid en gjennemgribende Omvæltning i Sygdomslæren ligesom i Læren om Livet i det Hele. Mellem de unge tydske Forskere fremstod en Mand, Rud. Virchow, der havde Overlegenhed nok til at beherske hele Stofmassen og systematisk at sammenarbejde

alle den spredte Forsknings Resultater til en
der snart fik sit Centrum i Berlin. Det ble
der fængslede vore unge begavede Læger,
tillige til Wien, Würzburg, Leipzig og Be
den nye Læres hurtige Indførelse hos os der
fleste medicinske Professorposter netop i Be
bleve vakante og saaledes kunde besættes m
land hjemvendte Videnskabsmænd, der nu i
teraturen med Myndighed kunde reformer
Anatomien optraadte F. T. Schmidt (1825-
Medicin C. E. With (1826—98), for Læg
lang Tid havde været i fuldstændig Stagna
(1822—90), for Fødselslæren og den nye
A. Stadfeldt (1830—96), for Retsmedicinen
Gædeken (1832—1900) og for det i Reform
Grundfag: den pathologiske Anatomi
mindelig Pathologi C. M. Reisz (f. 1829, se
Professor i den specielle Sygdomslære og
fatter), hvis vækkende Demonstrationer og
en yderligere Støtte i den ligeledes i Berli
dannede Vald. Rasmussen (1833—77); d
afbrødes desværre hurtig ved en dødelig S
gjæld udfoldede han forinden en frugtbar
Virksomhed ikke alene for sit Specialfag, me
ved Kommunehospitalet for den kliniske
afgjørende Indflydelse var det dog, at ogsaa
retiske Hovedfag, Fysiologien, i de samm
Død blev ledig, og at man derved til Fakul
Mand, der i videnskabelig Energi og Initiat
fuldt og alsidigt var gjennemtrængt af den n
skabs Aand og allerede ved sin Ansættelse
ragende Navn som experimental Forsker
Panum. **Peter Ludvig Panum** (1820—85), hidtil Professo
Fra 1864 og til sin pludselige Død virkede
mindsket Energi i sin Videnskab og publice
Arbejder, af hvilke hans omfattende »Haan
Fysiologi« (1865—72) særlig maa fremhæv
nærmestliggende videnskabelige Virken udfo

gaaende Bestræbelser ogsaa i ligefrem populariserende Retning, og bekjendt for den store Almenhed ere hans Meddelelser om Blodmel, Kraftbrød, om Mælk, om Normering af Kosten i Hospitaler, hans Artikler i den store Landbrugsordbog o. s. v. Af hans Disciple i strengere Forstand har hans Efterfølger Chr. Bohr (f. 1855) erhvervet sig et meget anseet videnskabeligt Navn ved fremragende experimentelle Arbejder, men iøvrigt staa de yngre danske Læger og lægevidenskabelige Forfattere i det Hele i Discipelforhold til ham; paa alle Punkter af de senere Aars egenlige medicinske Litteratur mærkes Indflydelsen af Lærerens stringente naturvidenskabelige Aand.

P. L. Panum.

I de sidste Decennier aabenbarer der sig et bestandig stigende Liv i den litteraire Produktion indenfor Lægevidenskaben. Paa den praktiske Medicins Omraade er det Specialismens overordenlig raske Udvikling, der afgiver det særlige Karaktermærke i denne Periode. Ophthalmologien i dens nye paa Øjenspejlet og alle andre mathematisk-fysiske Hjælpemidler baserede, theoretisk og praktisk lige epokegjørende Form inaugureredes hos os af E. G. Hansen-Grut (f. 1831, Disputats 1857, senere Docent og Professor ved Universitetet), der er alle yngre danske Øjenlægers Lærer, og som har forstaaet ogsaa hos sine Disciple at udvikle en energisk videnskabelig Sands og Interesse, hvorved den danske ophthalmologiske Litteratur i Disputatser og andre Afhandlinger hurtig er kommen til at indtage en fremragende Plads; en udførlig Lærebog i Øjets Sygdomme forfattedes af H. Philipsen. Paa Syfilid- Specialister.

ologiens og Dermatologiens Omraade
flere Yngre, V. S. A. Rosen (1820—66), S.
der tillige behandlede den rent medicinske P
(f. 1824), hvis grundige Forskning og omfatt
hed ogsaa i fremtrædende Grad er kommen
tomi og Zoologien (S. 1081) tilgode. Psy
handledes navnlig af Overlæge ved St. Hans F
(1829—92), hvis Doktordisputats ogsaa er
for Syfilidologien. For Pædiatrien virkede
(f. 1823, mangeaarig Redakteur af »Biblioth
Overmedicus ved Kommunehospitalet), H. H
Overlæge ved Børnehospitalet og Docent)
I Gynækologien vakte F. Howitz (f.
kraftigt praktisk og litterairt Liv og dannede
hvis Disciple allerede have præsteret talrig
og som fra 1877 havde sit særlige Organ i
og (under Medvirkning af flere skandinaviske
Tidsskrift »Gynækologiske og obstetric
Elektrotherapien fremmedes af C. Try
pathologien i det Hele bearbejdedes paa
C. Lange (1834—1900), Professor i patholog
Fag han ogsaa har udfoldet en meget betyd
somhed) og mangeaarig Hovedredakteur af
daktionsmedvirkning af Kirurgen O. Bloch
Friedenreich og Obstetrikeren E. Ingers
talstidende«. Laryngologi og Rhinologi d
og A. Haslund; paa den i Berøring herm
Omraade publiceredes banebrydende Arbejde
Grunder W. Meyer (1824—95), hvis forskjelli
beriget Litteraturen i dette Specialfag. Fo
Hygieine) virkede V. Budde, Redakteur af
I de mere theoretiske specielle Retninger
(f. 1831, Professor ved Veterinairskolen og
skrift for Veterinairer«) et berømt Navn
helminthologiske Arbejder, særlig for Bændelo
For den histiologiske Anatomi virked
(f. 1836), en Tid lang Docent ved Universitet

Ved hele den om sig gribende Udvikling af Specialiteter indsnevredes mere og mere den egenlige praktiske Medicins Felt, men der er dog endnu tilbage et ikke ringe Fællesomraade, indenfor hvilket talrige Forfattere ere optraadte i de sidste Decenniers Litteratur med større Arbejder. Den theoretisk og praktisk saa vigtige Tuberkulose behandledes i Doktordisputatser og andre Afhandlinger af Engelsted, Brünniche, Jul. Lehmann (mangeaarig Redakteur af »Bibl. for Læger«), Jul. Petersen, E. Tscherning, C. J. Salomonsen og B. Bang, af de sidste paa Grundlag af den nye Lære om Tuberklets specifike Smitteevne. I Lehmanns Arbejder har den medicinske Statistik, der i det Hele med Held og i tiltagende Grad er bleven dyrket af flere Forfattere, fundet en frugtbringende Anvendelse. Paa det mere almindelig sociologiske Omraade har Th. Sørensen (f. 1839, Læge i Hobro, senere Sygekasseinspekteur) publiceret omfattende statistiske Arbejder. I vort andet store praktiske Fag, Kirurgien, er der i dette Tidsrum udfoldet et meget betydeligt Liv, der har særlig Betydning derved, at den netop i Halvfjerdserne fuldbyrdede store Reformation af Faget, som er knyttet til Indførelsen af Antiseptiken i dens bestandig mere fuldkomne Skikkelse, paa en fremtrædende og karakteristisk Maade præger hele denne Litteratur. Af de Mange, som have medvirket i saa Henseende, kunne indenfor den i denne Oversigt satte Tidsgrænse særlig fremhæves Overkirurgerne Professor M. Saxtorph (1822—1900), V. Holmer (1833—84), C. Studsgaard (1830—99) og A. Iversen (1844—92).

Historiske Arbejder.

I en Tid, hvor der arbejdes induktivt fremad med en saadan Iver, kan der ikke blive megen Interesse tilovers for den tilbageskuende ejendommelig medikofilosofiske Disciplin, Medicinens Historie, der i tidligere Tidsrum har spillet en ret fremtrædende Rolle, med væsenlige Tilknytningspunkter til Kulturhistorien i det Hele. Dog har den ogsaa i de sidste Decennier ladet høre fra sig, navnlig med Arbejder i fædrelandshistorisk Retning. Foruden de allerede omtalte epidemihistoriske Arbejder maa nævnes Skildring af Lægevæsenet paa Christian IV.s Tid af Cold, hvorved ogsaa den første Impuls blev givet til et ret omfattende Værk af V. Ingerslev (Læge i Præstø) om »Danmarks Læger og Lægevæsen indtil Aar 1800« (I—II. 1873). I Universitetets Pro-

grammer skildredes Thomas Bartholin af Prof. A. G. Somn (1804—71), Kirurgiens Udvikling i Danmark i forrige Aarhundr af A. Buntzen, Christian Johann Berger af C. E. Levy, det me cinske Fakultets Historie til Frederik V.s Død af P. L. Pan Personalhistorien plejedes ved Udgivelse af »Den danske Læ stand«, de to første Udgaver besørgede af H. Selmer, den tre af H. P. C. Bentzien og de to senere i en meget udvidet Sl kelse af F. L. E. Smith og C. Bladt. En Række Forelæsnin over Hovedmomenter i den medicinske Lægekunsts historiske l vikling udgaves af Jul. Petersen. Et omfattende Værk om civile Medicinallovgivning i Danmark (3 Bind) ligesom ogsaa Haandbog i Sundhedspolitiet publiceredes af Fysikus F. A. Uld (1806—73); Medicinallovgivningen er senere udgiven af Joh. Møll

Den af Pasteur og Koch skabte epokegjørende Anvend af Bakteriologien i Lægevidenskabens Tjeneste, hvorved en hel C væltning i de pathologiske Anskuelser efterhaanden fuldbyrdedes, gyndte ved det ottende Decenniums Slutning i rask voxende Omf at fængsle Lægevidenskabens yngre Dyrkere rundt om i Land og kom ved denne Tid ogsaa til Udtryk i vor medicinske Li ratur. Som Forskere og Forfattere, der her gik i Spidsen, n fremhæves den medicinske Bakteriologis officielle Repræsentant vort Universitet C. J. Salomonsen, der nærmest beskjæftig sig med de bakteriologiske Fundamentalspørgsmaal og tillige gav en senere omarbejdet og stærkt benyttet Lærebog i den b teriologiske Teknik, endvidere Stadslæge C. Tryde, der arbejd for Bakteriologiens Anvendelse i Hygieinens Interesse, og B. Ba nu Professor ved Veterinairskolen, der for den allerede næv Tuberkuloses Vedkommende og med Udgangspunktet i Kochs dagelse af Tuberkelbacillen i hurtig Rækkefølge fremkom med tydelige, theoretisk og praktisk lige vigtige Arbejder, de fle dog først publicerede i det sidste Decennium.

MATHEMATIK OG ASTRONOMI.

Af Observator **C. F. Pechüle.**

I 1799 udkom i Videnskabernes Selskabs Skrifter »Om Direktionens analytiske Betegning, et Forsøg, anvendt fornemmelig til plane og sphæriske Polygoners Opløsning« af Landmaaleren Caspar Wessel, Broder til Digteren. Man er først nylig bleven opmærksom paa denne Afhandlings vidtrækkende Betydning. Den indeholder en klar og fuldstændig Redegjørelse for de saakaldte imaginaire Tals Fremstilling ved reelle Figurer, og Wessel staaer ved den som den første Grundlægger til den moderne almindelige Funktionstheori. For at hævde hans Prioritet har Videnskabernes Selskab nylig udgivet hans Afhandling i fransk Oversættelse. **Mathematik.**

Ved Aarhundredets Begyndelse beklædtes de to mathematiske Lærerpladser ved Universitetet af ældre Mænd: Jeremias Wöldicke, f. 1736, ansat 1787, og Jacob Wolf, f. 1749, ansat 1788, der ikke havde nogen videnskabelig Betydning; de døde henholdsvis 1813 og 1819. Foruden et Skoleprogram af Overlærer Hans Jacob Hansen: »Udkast til en Theori om de harmoniske Progressioner«, Ribe 1814, haves fra denne Periode Adjunkt Aug. Krejdal's: »Naturens System underkastet Analysis«, Kbhvn. 1813, der anvender Mathematiken paa en Mængde fysiske, ja endog aandelige Fænomener og i 1833 blev udgivet udførligere af N. M. Petersen under Titlen: »Omrids af Pananalysis eller Verdens Dynamik«. Af samme Forfatter haves et Par andre Skrifter af mathematisk-filosofisk Indhold og en Lærebog. De Lærebøger, der i denne Periode benyttedes mest i Skolerne, vare Overlærer Linderup's, der ogsaa indeholdt Lidt om Keglesnit, og Adjunkt Hans Outzen Bjørn's, der endnu i 1823 opnaaede Autorisation til Brug for de lærde Skoler. I Regning benyttedes endnu Chr. Cramer's: »*Arithmetica tyronica*«, 19. Oplag 1816 (22. Opl. 1867). I praktisk Geometri havdes Thomas Aabye's »Vejledning for Bonden til selv at opmaale og aflægge Kort«, Kbhvn. 1803. I 1814 blev Carl Ferdinand Degen Prof. i Mathematik ved Universitetet. Født i Braunschweig 1766 var han som Søn af en Violoncellist i det kgl.

Kapel kommen her til Landet, hvor han døde 1825. Fra l Haand haves to meget værdifulde Arbejder: »*Canon Pellian Hafniæ* 1817, hvori findes Tavler til Opløsning af Lignir $y^2 = a x^2 + 1$, og »*Tabularum ad faciliorem et breviorem proba tatis computationem utilium enneas*«, *Hafniæ* 1824, der indeho Tavler til Beregning af Produkter af et stort Antal Faktorer; uden Skoleprogrammer og Afhandlinger, forelagte Videnskabe Selskab. Af Rasmus Georg Fog Thune, f. 1785, d. 1829, efter at have studeret hos Bessel, 1818 blev Prof. ved Universit og mere holdt sig til Lærervirksomheden, haves »*Tentamen trigonometriam sphæroidicam*«, *Hafniæ* 1815.

v. Schmidten. I 1827 blev HENRIK GERNER V. SCHMIDTEN (f. 1799, d. paa St. Croix af Brystsyge) Professor ved Universitetet. Som Vi skabsmand gjorde han sig bekjendt ved »*Recherches sur le ca intégral aux équations linéaires*«. *Copenhague* 1819, »*Recherches les intégrales définies*«, *Copenhague* 1822, »*De seriebus et integra definitis*«. *Hafniæ* 1825 (Doktor-Disp.), samt adskillige Afhandli i Vid. Selsk. Skrifter. Som udmærket Lærer og aandrig Tæ viser han sig i sin »Ledetraad ved Forelæsninger c Arithmetik og Algebra«, Kbhvn. 1829, og i »Kort Fr stilling af Mathematikens Væsen og Forhold til andre Vi skaber«, Kbhvn. 1827.

Til denne Periode høre ligeledes C. Svenningsen, skrev en god Lærebog i Arithmetik, 2. Udg., Kbhvn 1829 en Doktor-Disputats: »*De varia notione absolute negativi com tatio*«. *Hafniæ* 1825; Søofficeren Peter Johan Wleugel, der udgav »Lærebog i de mathematiske Videnskaber for d Søe-Cadetter«, samt flere Afhandlinger i Vid. Selsk. Skr., s

Ursin. om Lovene for Dødsfald; GEORG FREDERIK KRÜGER URSIN (f. 1 d. 1849), der 1819—29 var Observator ved Kbhvn.s Observatoı 1827 blev Prof. i Mathematik ved Akademiet for de skjønne Kur fra 1829 til 1832 var Lærer i Maskinlære og Teknologi ved nyoprettede polytekniske Læreanstalt og desuden efter Thune v. Schmidtens Død holdt Forelæsninger ved Universitetet. udgav gode Lærebøger i de forskjellige mathematiske Discipl f. Ex. »Geometri, udarbejdet med Hensyn til Kunster og Ha

værker« (1828, 7. Opl. 1860), og sammen med Arkitekten Hetsch »Begyndelsesgrundene af den geometriske Tegnelære« (1828, 4. Udg. 1865). Desuden udgav han Logarithmetabeller med 6 og med 4 Decimaler.

Efter v. Schmidtens Død blev Lærerpladsen i Mathematik ved Universitetet efter Konkurrence mellem Ramus, Jürgensen og Fallesen 1834 besat med den første af disse, CHRISTIAN RAMUS Ramus. (f. 1806, d. 1856). Denne udmærkede Mathematiker udgav Lærebøger, der paa Grund af deres uhyre Stof snarere maa kaldes Haandbøger, 1837 i Trigonometri og fra 1840 til 1852 i Algebra og Funktionslære, Differential- og Integralregning, analytisk Geometri og analytisk Mekanik, ved hvilke Værker han forsynede de Studerende med danske Hjælpemidler til Studiet af den højere Mathematik. En stor Mængde Afhandlinger af ham findes desuden i Vid. Selsk. Skrifter og i udenlandske Tidsskrifter. Til denne Periode høre L. Fallesen, der foruden sin Doktor-Disputats: »*De natura et proprietatibus quibusdam caloris*«, 1833, i 1834 fremkom med sin gode Lærebog: »Begyndelsesgrundene i den rene Mathematik; Chr. Jürgensen (f. 1805, d. 1860), der 1834—40 fremkom med Lærebøger i analytisk Plangeometri, plan- og sfærisk Trigonometri, Arithmetik og Algebra, analytisk Stereometri og Differential- og Integralregning (hans analytiske Mekanik, 1861, udkom først efter hans Død), 1832 med en Doktor-Disputats: »*De certo quodam serierum summabilium genere*«, siden 1832 med mange Bidrag til Vid. Selsk. Skrifter; efter Ramus' Død var han i nogle Aar Prof. ved Universitetet; C. E. Mundt, hvis Lærebøger i Regning og elementair Plangeometri (1838) ere udkomne i en Mængde Oplag, ligesom han ogsaa 1842 disputerede »*De accuratione qua possit quantitas per tabulas determinari*«; L. Oppermann, hvis Geometri (1845) betegnede et betydeligt Fremskridt i den geometriske Undervisning, og som senere leverede betydelige Bidrag til Assurance- og Sandsynlighedsregningen. Til denne Periode hører endvidere C. E. Bjering, hvis indleverede Disputats »*Historia problematis cubi duplicandi*«, 1844, fremkaldte »Det Bjeringske Plagiat, populairt fremstillet«, af A. Steen og Filologen R. Møller; Franskmanden Poinsot's Lærebog i Statistik udkom 1853 i dansk Oversættelse ved P. C. Berg, der ogsaa er Forfatter til flere Lære-

bøger. 1859 stiftedes det endnu existerende »Tidsskrift Mathematik«, der indtil 1870 redigeredes af Camillo Tycl (første Aar tillige af H. C. F. C. Schjellerup), senere af F Zeuthen o. A.

Steen. Efter Chr. Jürgensens Død blev ADOLPH STEEN (f. : d. 1886) 1861 Prof. i Mathematik ved Universitetet. Han har sig meget fortjent af Mathematikundervisningen ved sine Læreb af hvilke »Differential- og Integralregning« 1860, »S: synlighedsregning« 1864 tilhøre den højere Mathematik fleste af dem ere udkomne i flere Oplag. Foruden sin Do Disputats: »*De vi et natura infiniti mathematici*«, 1845, har endvidere leveret flere Afhandlinger til Vid. Selsk. Skrifter. I ledning af en mathematisk-filosofisk Strid med Prof. philos. Ras Nielsen udgav han »Afregning med Hr. Prof. R. Nielsen«, : Af Camillo Tychsen, f. 1826, d. 1887, haves bl. A.: »Sam af Opgaver om Keglesnitslinierne« 1858, »Elementær m Bevægelseslære«, 1864, »Mekanikens Grundsætning 1868, »Grundprinciperne for Differentiation og Inte tion af Funktioner med een og to uafhængige Variable«, : Som Lærebøger i geometrisk Tegning kunne nævnes C. Schje rup's 1853 og R. J. Simesens 1864, i Projektionstegning t C. A. Schiødtes, 1864, i praktisk Geometri, Landmaaling Nivellering D. Hannemann's 1858, 2. Udg. 1864, o. fl.

Omkring 1870 indførtes den moderne Geometri her i La Zeuthen. gjennem nuværende Professor HIERONYMUS GEORG ZEUTHEN, f. : en af Nutidens betydeligste Geometre. Hans Doktor-Disputats Bidrag til Læren om Systemer af Keglesnit, der ere underka 4 Betingelser«, (1865) er senere bleven efterfulgt af flere andre tydelige geometriske Arbejder. Ogsaa Geometriens Historie han gjort til Gjenstand for grundige Studier, og hans første V herom »Keglesnitslæren i Oldtiden« (1886, samtidig udgivet Tydsk) vakte overordenlig Opmærksomhed, da Grækernes Geoı deri belystes klarere end hidtil. Han har siden 1878 været Vi skabernes Selskabs Sekretair. Blandt hans Disciple kunne nævne H. Valentiner, f. 1850, Dr. H. Crone, f. 1851, og Dr. C. Juel, f. 1

Jul. Petersen. Ogsaa Prof. Julius Petersen, f. 1839, er en af Nuti

fremragende Mathematikere. I 1866 fremkom han med sit klassiske Værk »Methoder og Theorier til Løsning af geometriske Konstruktionsopgaver« (2. Udg. 1879, samtidig oversat paa flere Sprog), der vakte betydelig Opmærksomhed ved den geniale Maade, paa hvilken Løsningerne føres tilbage til faa og simple Methoder. Ogsaa ved sine ejendommeligt vejledende Lærebøger har han udøvet stor Indflydelse paa Undervisningen. Foruden sin Doktor-Disputats »Om Ligninger, der løses ved Kvadratrod, med Anvendelse af Problemers Løsning ved Passer og Lineal« (1871) har han skrevet en Lærebog i rationel Mekanik og ogsaa ved »Ligningernes Theori« (1877) og flere Specialafhandlinger givet Bidrag til Mathematikens algebraiske Del. Som dennes Dyrkere nævnes ogsaa her Prof. P. C. V. Hansen, f. 1844, og Dr. J. Gram, f. 1850.

Efter Bugges Død 1815 blev Holsteneren HEINR. CHR. SCHUMACHER (f. 1780, d. 1850) ordinair Professor i Astronomi. Han opholdt sig dog mest paa det i Anledning af den danske Gradmaaling nyoprettede Observatorium i Altona, hvor han i 1823 med Regeringens Understøttelse stiftede Tidsskriftet »Astronomische Nachrichten«, der snart blev et Centralorgan for astronomiske Meddelelser fra alle Lande, og i hvilket han ogsaa selv offentliggjorde sine fleste Afhandlinger. Han udgav talrige astronomiske Hjælpetabeller og Ephemerider, der udkom paa forskjellige Sprog i Kjøbenhavn. Af hans særskilte Skrifter kunne nævnes: »*De latitudine speculæ Havniensis*«, *Altonae* 1827, og »*Observationes cometæ anni 1585 Uraniburgi habitæ a Tychone Brahe*«, *Altonæ* 1845. Astronomi. Schumacher.

Af Mathematikeren G. FR. URSIN (S. 1142), som 1819—29 var Observator, haves »*De eclipsi solari VII Sept. 1820 observata. Diss. inaug*«. *Havniæ* 1829, samt »Historisk Beretning om Universitets-Observatoriet paa Rundetaarn«, Kbhvn. 1826, m. m. Ursin.

Fra 1832—55 var CHR. FRIIS ROTBØLL OLUFSEN prof. astr. Af ham haves »*Dissertatio de parallaxi lunæ*«, Havniæ 1840, »*Tentamen de longitudine speculæ Havniensis*« (Univ.-Program 1850) m. m. Olufsen.

Men hans Hovedværk er: »*Tables du Soleil*«, *Copenhague* 185
som han paa Videnskabernes Selskabs Foranstaltning udarbejde
sammen med Peter Andreas Hansen, Direkteur for Observ
toriet ved Gotha, født i Tønder. Disse Soltavler fortrængtes fø
1870 af Leverrier's nye. Efter Olufsens Død indkaldtes 1857 f
d'Arrest. Leipzig HEINR. LUDV. D'ARREST (f. 1822, d. 1875) som prof. ast
og efterat et nyt Observatorium var blevet fuldendt 1861, fremko
han med: »*De instrumento magno æquatoreo*«, *Havniæ* 1861, en B
skrivelse af det nye Observatoriums Hovedinstrument. Hans Hove
værk: »*Siderum nebulosorum observationes Havnienses*«. *Havn*
1867, der indeholder Stedsbestemmelser og Beskrivelser af næst
2000 Taagepletter, hvoraf henved 400 opdagede af ham, belønned
med det engelske astronomiske Selskabs Guldmedaille. I Slutning
af sit Liv kastede han sig over den astronomiske Spektralanaly
og fremkom 1872 med »Undersøgelser over de nebulo
Stjerner i Henseende til deres spektralanalytiske Egenskabe
Schjellerup. (Univ.-Progr.). Af H. C. F. C. SCHJELLERUP, f. 1827, d. 1887, Obs
vator 1851, haves bl. A.: »Tycho Brahes Originalobserv
tioner, benyttede til Banebestemmelse af Kometen 1580«, Vi
Selsk. Skrifter 1854, og »Stjernefortegnelse, indeholden
10,000 Positioner af teleskopiske Fixstjerner mellem ÷ 15 og
Graders Declination«, Kjøbenhavn 1864, bekjendt som meget n
agtig. Senere kastede han sig i astronomisk Øjemed over Studi
af Kinesisk og Arabisk og fremkom 1874 med »*Déscription d
étoiles fixes. composée au milieu du dixième siècle par l'astrono
persan Abd-al Rahman al-Sûfi*«, udgivet af Akademiet i St. Pete
borg. Af S. Hertzsprung haves: »Reduction af Maskelynes Iag
tagelser af smaa Stjerner« (1865)

Thiele. d'Arrest's Efterfølger som prof. astr. blev T. N. THIELE, f. 18
Han har foruden sin Doktordisputats »Undersøgelse af Omløbsb
vægelsen i Dobbeltstjernesystemet Gamma Virginis« (1866), d
indeholder nye Bidrag til Læren om Dobbeltstjernernes Beregnin
skrevet en Del andre tildels af stor Ejendommelighed prægede A
handlinger, særlig ogsaa angaaende Mathematikens Anvendelse p
de ved Iagttagelser givne Tal og paa den højere Regnekunst ov
hovedet, hvis Studium ved Universitetet han har bidraget meget
at fremme. — I 1882 sendtes en astronomisk Expedition til

Croix, hvis Resultater foreligge i »*Expédition Danoise pour l'observation du passage de Vénus 1882*«, Kbhvn 1883. For øvrigt findes mange fra Kjøbenhavns Observatorium udgaaede Iagttagelser, Beretninger og Afhandlinger i »Astronomische Nachrichten« og fremmede Tidsskrifter.

Som nær henhørende til Astronomien maa nævnes det vigtige Skrift af Uhrmageren Urban Jürgensen: »Regler for Tidens nøjagtige Afmaaling ved Uhre«, Kbhvn. 1804, der ogsaa blev udgivet paa Fransk og i 1838 udkom i en ny og forøget Udgave ved hans Søn Louis Urban Jürgensen, samt: »Den danske Gradmaaling«, 1. Bind 1867, 4. og sidste 1884, udgivet af C. G. Andræ, f. 1812, d. 1893, der efter Schumachers Død fik Ledelsen af dette store Foretagende og har gjort sig højt fortjent ogsaa af den mathematiske Udvikling af Geodæsien, ligesom ogsaa hans Efterfølger, nuværende Generalmajor G. C. C. Zachariæ, f. 1835, har gjort sig fortjent af samme ved sine udmærkede Lærebøger »De mindste Kvadraters Methode« (2. Udg. 1887), og »De geodætiske Hovedpunkter og deres Coordinater« (1876, oversat paa Tydsk 1878). — Af elementaire Lærebøger og populaire Fremstillinger af Astronomien kunne nævnes: G. F. Ursin: »Astronomi« 1830; »Urania«, Aarbog, udg. af J. L. Heiberg, 1844—46; Chr. Andr. Schumacher (Neveu til Heinr. Chr. Schumacher): »De vigtigste af Astronomiens Hovedlærdomme, populairt fremsatte«, 1844; C. F. R. Olufsen: »Begyndelsesgrundene af Astronomien«, 1848; H. C. F. C. Schjellerup: »Populair Astronomi«, 1855; C. E. Mundt: »Lærebog i Astronomi for Skoler«, 1855, og »Grundtræk af Astronomien«, 1859; C. Ramus: »Grundtræk af Astronomien« (udg. af A. Steen), 1857; G. S. Jørgensen: »Lærebog i Astronomien«, 1859; J. C. Tuxen: »Sol- eller Planetsystemet«, 1861 o. fl. Som Lærebøger i nautisk Astronomi kunne nævnes P. W. Tegners »Beskrivelse over Jordens Figur, samt den elementaire og nautiske Astronomi«, Kbhvn. 1840—45, samt G. E. og J. C. Tuxens »Lærebog i Navigationen«, Kbhvn. 1856, oversat paa Tydsk 1858.

Om Astrologi haves et Skrift af Lægen Joh. Chr. Wilh. Wendt: »Om Stjernetyderkunstens Skjæbne i Danmark

samt denne Kunstes Medvirkning paa Fr
Kbhvn. 1822. Endvidere ere følgende vigti
miske Værker blevne oversatte paa Dansk:
Naturhistorie og Theori over Himlen«,
Pflueg, Kbhvn. 1806; John F. W. He
Astronomi«, oversat af P. Pedersen, Kbh
»Kosmos«, 1.—3. Del, oversat af C. A. Sc
af C. L. Petersen, Kbhvn. 1855—59; F.
himlen«, oversat af Mathilde Ørsted, K
marions »Beboede Verdener«, overs
Kbhvn. 1868, 4. Udg. 1890; Guillemin's
af Adam Paulsen, Kbhvn. 1882.

Aversen af den for J. N. MADVIG prægede
Omskrift: Ham bønhørte Pallas Athene. (Ili.

NAVNEFORTEGNELSE

TIL TREDIE BIND.

Kursiv-Tallene henvise til Hovedstederne, kvor vedkommende Forfatter er omtalt.

C.

D.

E.

H.

*) S. 419 staaer fejlagtig, at P.-M. døde i Fredensborg. Han døde i Kjøbenhavn og er begraven paa Asminderød Kirkegaard.

T.

LITTERATUREN

I DENS HOVEDTRÆK EFTER TIDSFØLGEN

1100 (omtr.) ÆLNOTH: Historia S. Canuti regis Daniæ.
1162 ESKILDS skaanske Kirkeret.
1171 ABSALONS sjællandske Kirkeret.
1190 (omtr.) SVEND AAGESENS Compendiosa historia regum Daniæ.
1200 (omtr). SAXO: Gesta Danorum (Danmarkshistorien).
1241 VALDEMAR DEN ANDENS jydske Lov.
1450 (omtr.) Den ældste danske Bibeloversættelse.
1479 Kjøbenhavns Universitet grundlægges.
1482 Den første Bog trykkes i Danmark af JOHAN SNELL (en latinsk Beskrivelse af Rhodus' Belejring).
1483 Dansk Bearbejdelse af Eufemia-Viserne.
1486 JYDSKE LOV udkommer paa Plattydsk.
1495 DEN DANSKE RIMKRØNIKE udkommer i Trykken som den første danske Bog.
1496 MICHAEL: Om Jomfru Mariæ Rosenkrans.
1504 Jydske Lov udgives i Trykken med KNUD MIKKELSENS Expositiones.
1506 PEDER LAALES Ordsprog.
1510 CHR. PEDERSEN: Vocabularium ad usum Dacorum. — Ældste trykte Udgave af Lucidarius.
1514 CHR. PEDERSEN udg. Saxos Gesta Danorum (Danmarkshistorien). Missale Lundense. Vor Frue Tider. Om at høre Messe. — MICHAELS Rimværker udgives.
1515 CHR. PEDERSEN: Jertegns-Postil. Udg. Petri Legistæ Parabola (ɔ: Peder Laales Ordsprog).
1524 HANS MIKKELSENS Oversættelse af det nye Testamente (»Christian II.s n. Test.«).
1526 POUL HELGESEN udg. sin Oversættelse af Luthers Bedebog.
1527 POUL HELGESEN: Til det kjætterlige, ukristelige og ubesindige Brev fra Hans Mikkelsen. Skriftet om Hospitalers Indretning.
1528 HANS TAUSEN: Et ynkeligt Klagemaal. En kristelig Fadzon at kristne Børn med. FRANDS VORMORDSENS Oversættelse af Davids Psalmer. CLAUS MORTENSEN og HANS SPANDEMAGERS danske Psalmebog.
1529 CHR. PEDERSENS Oversættelse af det nye Testamente. HANS TAUSEN: Et kort Antsvar til Bispens Sendebrev.
1530 PEDER LAURENTSEN: Aarsagen og en ret Forklaring paa den nye Reformats (»Malmøbogen«). — Dødedansen. — En Historie om Peder Smed og Adser Bonde (omtr.). — Viser om Herredagen i Kjøbenhavn; om Guds Ords Fjender og særdeles Lektor Poul Vendekaabe; om Antikristen; om Munke.
1531 CHR. PEDERSEN oversætter og bearbejder en Række lutherske Skrifter. Oversætter Davids Psalmer. POUL HELGESEN: En kort Undervisning paa den hellige Messe. En kort og kristelig Undervisning paa det hemmelige Stykke i Messen, som kaldes Kanon. HANS TAUSEN: Svar til Lektor Pouls falske og ukristelige Undervisning. FRANDS VORMORDSEN: En kort Forklaring og Forskjel paa den evangeliske og papistiske Prædiken. En saare nyttelig Disputats.
1533 JØRGEN SADOLIN oversætter den augsburgske Bekjendelse. POUL HELGESEN: Menige Danmarks Riges Biskoppers og Prælaters Gjensvar til de lutheranske Artikler. HANS TAUSEN: Vise om Løgn og Sandhed. — Dialogus. — Malmø-Psalmebogen.
1534 CHR. PEDERSEN: Kong Olger Danskes Krønike. Kejser Carl Magnus Krønike. POUL HELGESEN (efter Erasmus): En kort Undervisning til en kristelig Forening og Forligelse.
1535 HANS TAUSENS Oversættelse af de fem Mosebøger.
1538 PEDER PALLADIUS: Enchiridion.
1539 HANS TAUSENS Postil. FRANDS VOR-

MORDSEN: Haandbog om den rette evangeliske Messe. P. TIDEMAND overs. Dommernes Bog. — Kirkeordinansen af 1537 udkommer i dansk Oversættelse.

1541 PEDER TIDEMAND overs. Salomons Viished og Jesus Syrach.

1544 HANS TAUSENS danske Psalmebog.

1550 CHRISTIAN III.s DANSKE BIBEL.

1552 CLAUS LAURIDSEN: Arithmetica.

1553 PEDER PALLADIUS: Den formaledide Aager.

1554 PEDER PALLADIUS: En nyttelig Bog om St. Peders Skib. En ny evangelisk Rimstok. — CHR. PEDERSEN † 16. 1.

1555 HERMAN WEIGERES Oversættelse af Reineke Foss (»Rævebogen«). — Broder Rus'es Historie.

1556 PEDER PALLADIUS: Om den ukristelige etc. Sværgen og Banden. Drukkenskabs Aflysning. Advarsel om den lappede og forkludede Hosedjævel.

1557 HEMMINGSEN: Enchiridion theologicum. NIELS PALLADIUS: Det hellige Ægteskabs Ordensregler. HENR. SMITH: En skjøn, nyttelig Lægebog.

1558 NIELS PALLADIUS: Hvorlunde et Kristenmenneske skal beskikke sig til Døden.

1560 HENR. SMITH: Tavle og Register over den hellige Skrift. — PEDER PALLADIUS † 3. 1.

1561 SVANING: Refutatio Calumniarum. HEMMINGSEN: Postilla. — HANS TAUSEN: † 11. 11.

1562 HEMMINGSEN: Kommentarer til det nye Testamentes Breve (—1569). Pastor. De lege naturæ.

1569 HANS THOMISSØNS Danske Psalmebog.

1570 HEMMINGSEN: Livsens Vej.

1571 PEDER SØRENSEN: Idea medicinæ philosophicæ.

1573 TYGE BRAHE: De nova stella. GLAD: Res danicæ.

1574 HEMMINGSEN: Syntagma institutionum christianiarum. TYGE BRAHE: Oratio in Academia Hafniensi.

1575 ANDERS SØRENSEN VEDELS Oversættelse af Saxos Danmarkshistorie. (Den Danske Krønike).

1576 HEMMINGSENS Postil oversættes paa Dansk

1579 ADAM AF BREMENS Kirkehistorie udgives af Anders Sørensen Vedel. P. JENSEN HEGELUND: Susanna, Comico-tragoedia.

1584 HIERON. JUST. RANCH: Salomons Hylding. — HANS SVANING † 26. 9.

1586 ANDERS KRAG: Laurea Apollinea Monspeliensis

1588 ANDERS SØRENSEN VEDEL: Ligprædiken over Frederik II.

1589 O. PEDERSEN KONGSTED: Sørgekvad over Frederik II.

1590 NIELS KAAS udgiver Jydske Lov.

1591 ANDERS SØRENSEN VEDEL udgiver den første Samling af Folkeviser (»It Hundrede vduaalde Danske Viser«). J. MADSEN KJØBENHAVN: Oversættelse af David Lindsays Poesier. P. JACOBSEN FLEMLØSE: En elementisk og jordisk Astrologia.

1593 ARNGRIM JONSSON: Brevis Commentarius de Islandia.

1595 ARILD HUITFELDT: Danmarks Riges Krønike (—1604).

1598 TYGE BRAHE: Astronomiæ instauratæ Mechanica (Wandsbeck).

1600 NIELS HEMMINGSEN † 23. 5.

1601 TYGE BRAHE † 24. 10.

1602 ÆLNOTHS Knuds-Krønike udgives af ARILD HUITFELDT.

1607 RESENS Bibeloversættelse (efter Grundtexten).

1608 LYSKANDER: Den Grønlandske Chronica (Digt).

1609 ARNGRIM JONSSON: Crymogæa sive rerum islandicarum libri III. — ARILD HUITFELDT † 16. 12.

1610 CORT AXELSEN udgiver Tychonis Brahei oratio in Academia Hafniensi 1574.

1611 ARREBO: Vise om Kalmars Erobring. CASPAR BARTHOLIN: Anatomicæ institutiones. TYCHO BRAHE: Opera omnia (Prag).

1612 ARREBO: En sørgelig ny Digt om Dronning Anna Catharinas Død.

1613 CASPAR BARTHOLIN: De philosophiæ in medicina usu.

1614 HANS SKAANING udgiver den danske Text til Peder Laales Ordsprog. H. P. RESEN: De sancta fide (senere oversat: Om den hellige Tro).

1616 ANDERS SØRENSEN VEDEL † 13. 2.

1618 HELVAD: Resolution og Forklaring paa den ny Komet. Jesu Levnets Kalender.

1619 CASPAR BARTHOLIN: De ortu etc. regiæ Academiæ Hafniensis.

1622 LYSKANDER: De danske Kongers Slægtebog. LONGOMONTAN: Astronomia Danica.

1623 ARREBOS Oversættelse af Davids Psalmer. HELVAD: Kong Davids

Tøjhus. JERSINS mindre latinske Grammatik.
1624 JERSINS større latinske Grammatik. OLE WORM: Controversiarum medicarum exercitationes I—XVIII (—1653). JENS MUNK: Navigatio Septentrionalis. — C. CHR. LYSKANDER †.
1626 OLE WORM: Fasti Danici.
1627 BROCHMAND: Et kristen Menneskes aandelige Kamp. Undervisning om et Guds Barn uden sin Sjæls Skade kan antage den papistiske Religion. NIC. PETRÆUS: Compendium grammaticae Ebraeae.
1628 CASPAR BARTHOLIN: De studio theologiæ. De studio medico.
1629 CASPAR BARTHOLIN † 13. 7.
1630 MEURSIUS: Historia Danica.
1631 JERSIN: Om Mirakler, Tegn og Aabenbaringer. H. ROSENKRANTZ: Hør danske Mand! PONTANUS: Rerum Danicarum historia. CASPAR BARTHOLIN: Controversiæ anatomicæ.
1632 PEDER CLAUSEN: Norriges og omliggende Øers sandfærdige Beskrivelse.
1633 BROCHMAND: Systema universæ theologiæ. JERSIN: En rigtig Vej til det evige Liv. PEDER CLAUSEN oversætter Snorres Hejmskringla (Norske Kongers Chronica): HANS NANSEN: En kort Beskrivelse over den ganske Verden.
1634 BJELKE: Den danske og norske Lovs summariske Indhold. HELVAD: Almanak med Indl. om de onde Kvinder.
1635 BROCHMANDS Huspostil.
1636 JERSIN: Troens Kamp og Sejer. OLE WORM: Institutionum medicarum libri V (—1640).
1637 HOLGER ROSENKRANTZ: Veritas viæ vitæ æternæ. — ANDERS ARREBO † 12. 3.
1638 LONGOMONTAN: Introductio in theatrum astr. Havniense. — HANS POVELSEN RESEN † 14. 9.
1639 P. JENSEN ROSKILDE: Virgilii Hyrdevers paa danske Rim (Bucolica).
1640 BERTEL KNUDSEN: De danicæ lingvæ cum græca mistione diatribe. SIMON PAULLI: Quadripartitum botanicum.
1641 BERTEL KNUDSEN: Ad poeticam Danicam deductio. OSTERSEN: Glossarium Juridicum Danico-Norvegicum.
1642 HOLGER ROSENKRANTZ: Erklæring og Undskyldning. STEPHANIUS udgiver Svend Aagesøns Danmarkshistorie. — HOLGER ROSENKRANTZ † 28. 10.
1643 OLE WORM: Danicorum monumentorum libri VI. ARNGRIM JONSSON: Specimen Islandiæ historicum (oversat paa Dansk 1782).
1644 STEPHANIUS udgiver Saxos Danmarkshistorie (paa Latin).
1645 SØREN TERKELSEN oversætter Hyrderomanen »Astrea«.
1646 H. MIKKELSEN RAVN: Den danske Tonekunst.
1647 BORDING: Ørnen med sin' lette Vinger.
1648 SØREN TERKELSEN: Astree Sjungekor. SIMON PAULLI: Flora Danica, det er Dansk Urtebog.
1649 BROCHMAND: Epitome systematis Theologiæ. H. MIKKELSEN RAVN: Udtog af Verselæren.
1650 JUDICHÆR: Kort Extrakt af Rimekunsten. Haandskriftet til (Poul Helgesens) Chronicon Schibyense findes i Skiby Kirke.
1651 PEDEL VANDAL: Fortegnelse paa 300 danske Ord og Gloser, som stamme fra det hebraiske Sprog.
1652 THOMAS BARTHOLIN: De lacteis thoracicis in homine brutisque. — JESP. BROCHMAND † 19. 4.
1653 BROCHMAND: Confutatio Apologiæ speculi Brandenburgici. THOMAS BARTHOLIN: Vasa Lymphatica nuper Hafniæ in animantibus inventa.
1654 OLE BORCH: Parnassus in nuce. THOMAS BARTHOLIN: Vasa Lymphatica in homine nuper inventa. Historiarum Anatomicarum Rarium Centuriæ I—VI.—OLE WORM † 10. 9.
1655 OLE WORM: Musæum Wormianum udg. af VILLUM WORM.
1656 SØREN TERKELSEN: Dafnis' Natteklage. ARENT BERNTSEN: Danmarks og Norges frugtbare Herlighed.
1657 METTE GJØE udgiver den anden Folkevisesamling (»Tragica«).
1658 SVANINGS Christiern den Andens Historie udgives. BIRGITTE THOTTS Oversættelse af Seneca.
1659 STHEN: En liden Vandrebog.
1661 ARREBOS Hexaëmeron udg. af hans Søn.
1662 GERNER: De Vises politica. De Vises oeconomia. THOMAS BARTHOLIN: Cista Medica.
1663 PEDER SYV: Nogle Betænkninger om det Cimbriske Sprog. THOMAS BARTHOLIN: Epistolarum medicinalium Centuriæ I—IV. (—1667).
1664 STENSEN: De musculis et glandulis.

1665 KINGO: Sæbygaards Koklage. GUDM. ANDERSENS Kommentar til Vøluspa udg. af P. Resen. SIMON PAULLI: De abusu tabaci et herbæ thee.
1666 BORDING beg. Udg. af Den danske Mercurius. THOMAS BARTHOLIN: De medicina Danorum domestica.
1667 STENSEN: Elementorum myologiæ specimen.
1668 ERIK PONTOPPIDAN D. Æ.: Grammatica Danica. OLE BORCH: De ortu et progressu Chemiæ.
1669 STENSEN: De solido intra solidum naturaliter contento.
1670 J. SEHESTED: Pigernes Dyd- og Lasterspejl (omtr.). GERNERS Oversættelse af Hesiod. RHODE udg. Orbis pictus paa Dansk og Tydsk.
1671 SØREN GULLÆNDER (JUDICHÆR): Prosodia Danica eller Dansk Rimkunst.
1672 KINGO: Kronborgs Beskrivelse. SIMON PAULLI: Anatomisch-medicinisches Bedenken über ein königl. Reitpferd.
1673 GUDM. ANDERSENS Udg. af Vøluspá med Overs. og Kommentar. TH. BARTHOLIN: Acta Medica et Philosophica (—1680). SIMON PAULLI: Epistola parænetica ad Th. Bartholinum.
1674 KINGO: Aandeligt Sjungekor, første Part. BRUNSMAND: Kjøge Huskors. RASMUS BARTHOLIN: De naturæ mirabilibus. OLE BORCH: Hermetis etc. sapientia vindicata.
1675 KINGO: Samsøs Beskrivelse. Christian den Femtes Ledingstog. GERNER: Christian V's Ilias og Ulysses. OLE BORCH: Cogitationes de variis lingvæ Latinæ ætatibus. OLE ROMER kundgjør (22. 11) i det franske Akademi sin Opdagelse ang. Lysets Hastighed.
1676 OLE BORCH: Septem dissertationes academicæ de poëtis (—1681). VITUS BERING: Obsidio Hafniensis.
1677 P. H. RESEN udgiver Kobberne til Atlas Danicus. — ANDERS BORDING † 24. 5.
1678 DORTHE ENGELBREKTSDATTER: Sjælens Sangoffer. — ERIK PONTOPPIDAN D. Æ. † 12. 7.
1679 HENRIK GERNER: Det danske Sprogs Skriverigtighed. NOLD: Concordantiæ particularum Ebr.-Chald. Veteris Testamenti. OLE BORCH: Conspectus præstantiorum scriptorum Latinæ lingvæ.
1680 M. CHRISTOFFERSEN RAVN: Virgils Georgica eller Bondeværks fire Bøger paa danske Rim oversatte. P. H. RESEN: Frederik den Andens Krønike. SØREN MATTHIESENS Regnebog. — SIMON PAULLI † 23. 4. THOMAS BARTHOLIN † 4. 12.
1681 KINGO: Aandeligt Sjungekor, anden Part.
1682 PEDER SYV: Almindelige danske Ordsprog. Første Saml
1683 Christian den Femtes DANSKE LOV. GUDM. ANDERSEN: Lexicon islandicum. OLE BORCH: Dissertationes sex de antiqva urbis Romæ facie.
1684 PEDER KYLLING: Catalogus plantarum in luco aureo s. Gyldenlund.
1685 DORTHE ENGELBREKTSDATTER: Taareoffer for bodfærdige Syndere. PEDER SYV: Den danske Sprogkunst eller Grammatica.
1686 OLE BORCH: De studio puræ Latinitatis. — NIELS STENSEN † 26. 11.
1687 Christian den Femtes norske Lov.
1688 PEDER SYV: Almindelige danske Ordsprog. Anden Saml. PEDER KYLLING: Viridarium Danicum.
1689 KINGO: Psalmebogens Vinterpart. NAUR: Golgatha paa Parnasso. JONAS RAMUS: Norvegia antiqva et ethnica (oversat 1715 som »Norriges Beskrivelse«).
1690 HENRIK GERNER: Et kort Begreb paa det bedste og sirligste danske Sprogs Lyst og Artighed. NAUR: Nye Strenge paa Davids Harpe. — OLE BORCH † 13. 10.
1692 PEDER SYV udgiver en Prøve paa sin danske Ordbog.
1693 ROSTGAARD: Deliciæ (Nogle danske Digteres skjønne Kunster).
1695 PEDER SYVS Folkevisesamling (»Tohundrede Viser om Konger, Kæmper og Andre«). N. PEDERSEN: Cimbrorum et Gothorum origines udgives i Leipzig (»den Gullandske Hypothese«).
1697 URSIN: Antiquitates hebraicæ.
1698 VITUS BERING: Florus Danicus.
1699 Den saakaldte »KINGOS Psalmebog«. TORK. BADEN: Roma Danica.
1700 HENRIK GERNER † 14. 5.
1702 TORFÆUS: Series regum Daniæ. — PEDER SYV † 18. 2.
1703 THOMAS KINGO † 14. 10.
1708 PETTER DASS †.
1709 SORTERUP: Den poetiske Skantze-Kurv. KONGELOVEN trykkes.
1710 OLE RØMER † 19. 9.
1711 PETTER DASS: Aandelig Tidsfordriv eller bibelsk Visebog. HOLBERG: Introduktion til de europæiske Rigers

Historier. TORFÆUS: Historia rerum Norvegicarum.
1713 HOLBERG: Anhang til de europæiske Rigers Historie.
1714 SORTERUP: Poetiske Smaasager. PETTER DASS: Luthers Katekismus forfattet i bekvemme Sange.
1715 SORTERUP: Nye Heltesange om Kong Frederik IV.s lykkelige Sejervindinger (—1716).
1716 HOLBERG: Introduktion til Natur- og Folkeretten. CHR. STUB: De lege et legislatoribus Danorum. — DORTHE ENGELBREKTSDATTER † 19. 2.
1718 HOJER: Kurzgefasste Dännemarkische Geschichte.
1719 HOLBERG: Peder Paars, første Hefte. Skrift imod Hojers Dännm. Geschichte (Dissertatio de historicis Danicis) under Pseud. Poul Rytter. FALSTER oversætter Ovids »Klagebreve«. — TORMOD TORFÆUS † 31. 1.
1720 HOLBERG: Peder Paars, poema heroico-comicum (fuldstændig). CHR. FALSTER: Disse Tiders onde Optugtelse. BUCHWALD: Specimen medico-practico-botanicum.
1721 CHR. FALSTER: Daarers alamodiske Leveregler. Den daarlige Udenlandsrejse.
1722 HOLBERG: Fire Skjemtedigte. CHR. FALSTER: Den utidige Rangsyge. — Det danske Skuespilhus i Grønnegade aabnes (Den pol. Kandestøber, Den Vægelsindede, Jean de France, Jeppe paa Bjerget).
1723 HOLBERG: Comoedier, sammenskrevne for den nye oprettede danske Skue-Plads ved Hans Mickelsen. Første Tome. PETTER DASS: Evangelierne, sangvis forfattede. Trende bibelske Bøger udi danske Rim. — JØRGEN SORTERUP † 4. 10.
1724 HOLBERG: Comoedier. Anden Tome.
1725 HOLBERG: Comoedier. Tredie Tome.
1726 HOLBERG: Metamorphosis eller Forvandlinger.
1727 HOLBERG. Den danske Komedies Ligbegængelse. Tre latinske Epistler (1727—35—43). P. HORREBOW: Copernicus triumphans.
1729 HOLBERG: Dannemarks og Norges Beskrivelse. HERSLEB: Livets Ord udi Dødens Stund. FALSTER: Amoenitates philologicæ.
1730 TYCHONIUS: Den augsburgske Bekjendelses Historie.
1731 HOLBERG: Den danske Skueplads. Fem Bind. HORN: Somnium poeticum eller en poetisk Drøm.
1732 HOLBERG: Dannemarks Riges Historie. Første Bind. (—1735). HELT: Curieuse poetiske Skrifter. WINSLØV: Exposition anatomique de la structure du corps humain.
1734 P. HORREBOW: Basis astronomiæ, hvori indeholdes RØMERS Triduum.
1735 BORDINGS poetiske Skrifter udg. af Rostgaard, med Fortale af Gram.
1736 HOJER: Idea Jurisconsulti Danici.
1737 PONTOPPIDAN: Forklaring til Luthers Katekismus. HOLBERG: Opuscula latina. Bergens Beskrivelse. NIELS KRAGS Annales Christiani III udgives af GRAM (med dennes Indledning, den første historiske Kildekritik i dansk Litt.). LANGEBEK (og Harboe): Dänische Bibliothek. — NIELS SLANGE † 21. 7.
1738 HOLBERG: Almindelig Kirkehistorie.
1739 BRORSON: Troens rare Klenodie. PETTER DASS: Nordlands Trompet. HOLBERG: Berømmelige Mænds og Heltes sammenlignede Historier. PONTOPPIDAN: Marmora Danica (—1741).
1740 PONTOPPIDAN: Psalmebog. Gesta et vestigia Danorum. MYLIUS: Cort Adelers mærkværdige Liv og Levnet. P. HORREBOW: Opera mathematico-physica.
1741 HOLBERG: Nicolai Klimii iter subterraneum. WADSKJÆR: Poetisk Skueplads paa Christiansborgs Slotsplads. PONTOPPIDAN: Annaler (—1752).
1742 LUXDORPH: Samling af smukke danske Vers. PONTOPPIDAN: Menoza. HOLBERG: Den jødiske Historie. Niels Klim (i dansk Oversættelse). HOJERS Forel. over Processen udgives af Hagerup. — Videnskabernes Selskab stiftes.
1743 WADSKJÆR: Samling af udv. Vers.
1744 E. EWALD: Det gamle og det nye Testamentes Harmoni (—1750). HOLBERG: Moralske Tanker. J. RIES: Den danske Spectator og Den danske Anti-Spectator. JOHS. MOLLERS Litt. Lexikon »Cimbria litterata« udg. af Vidensk. Selskab med Grams Fortale om den historiske Kritik.
1745 HOLBERG: Heltinders eller navnkundige Damers sammenlignede Historier. PONTOPPIDAN: Det danske Sprogs Skjæbne i Sønderjylland. C. P. ROTHE: Griffenfelds Liv og Levnet. — Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog stiftes.

LANGEBEK: Danske Magasin. J. E. SCHLEGEL: Der Fremde (—1746).

1746 GRAMS Bidrag til Meursius' »Historia Danica« (9. Bd. af M.s Opera). THURAH: Den danske Vitruvius. PAUS: Corfitz Uhlefelds Livs og Levnets Historie.

1747 WADSKJÆR: Poetiske Reflexioner til Frederik V.s og Dronning Lovises Salvingsfest. HØYSGAARD: Accentueret og Raisonneret Grammatica. C. P. ROTHE: Peder Tordenskjolds Livs- og Heltelevnets Beskrivelse.

1748 E. EWALD: Bibelsk Concordans. EILSCHOV: Filosofiske Breve. HOLBERG: Epistler (—1754). THURAH: Hafnia hodierna. BEAUMELLE: La Spectatrice Danoise (—1750). — Theatret paa Kongens Nytorv aabnes. — HANS GRAM ÷ 19. 2.

1749 EILSCHOV: Fruentimmer-Filosofi. NIELS SLANGE: Christian den Fierdes Historie (ved Gram). PONTOPPIDAN: Glossarium Norvagicum.

1751 WADSKJÆR: Forandrings Skueplads paa Amalienborgs Ridepladts. SCHØNING: Forsøg til de nordiske Landes Geografi.

1752 G. TRESCHOW: Ode til Bispen (litt. Parodi). STENERSEN: Kritiske Tanker over rimfrie Vers. HØYSGAARD: Methodisk Forsøg til en dansk Syntax. E. PONTOPPIDAN: Forsøg til Norges naturlige Historie. — CHR. FALSTER ÷ 24. 10.

1753 HOLBERG: Den danske Skueplads. Sjette Bind. F. ROSENSTAND-GOISKE: Billige Fritanker over ubillige Fritænkeri. C. F. ROTHE: Brave danske Mænds og Kvinders berømmelige Eftermæle. MALLET: Mercure Danois (—1758).

1754 HOLBERG: Den danske Skueplads. Syvende Bind. STENERSEN: Ode til min Søsters Bryllup. — HOLBERG ÷ 28. 1.

1755 HOLBERG: Kiøbenske Samlinger Holbergiana—Tychoniana. PONTOPPIDAN: Afhandling om Verdens Nyhed. FR. LÜTKEN: Økonomiske Tanker (—1761). MALLET: Introduction à l'histoire de Dannemarc. F. L. NORDEN: Voyage d'Egypte et de Nubie.

1756 N. K. BREDAL: Gram og Signe. MALLET: Monuments de la mythologie des Celtes.

1757 J. S. SNEEDORFF: Om den borgerlige Regiering. SCHØNING og SUHM: Forbedringer til den gamle danske og norske Historie.

1758 TULLIN: Majdagen. MALLET: Histoire de Dannemarc (—1777). KRATZENSTEIN: Systema physicæ experimentalis. — AMBR. STUB ÷ 15. 7.

1759 J. S. SNEEDORFF: Breve. TYGE ROTHE: Tanker om Kjærlighed til Fædrelandet. — Selskabet til de skjønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse stiftes.

1760 OVE HØEGH-GULDBERG: En omvendt Tvivlers Levnedsbeskrivelse. PONTOPPIDAN: Origines Hafnienses. KRAFT: De vilde Folks fornemmeste Indretninger. J. C. KALL: Fundamenta lingvæ arabicæ.

1761 TULLIN: Om Søfartens Oprindelse. KRAFT: Kritiske Breve. OVE HØEGH-GULDBERG: Breve over vigtige Sandheder. J. S. SNEEDORFF: Den patriotiske Tilskuer (—1763).

1762 WIEDEWELT: Tanker om Smagen udi Konsterne i Almindelighed. SCHØNING: Beskrivelse af Throndhjems Domkirke. OEDER begynder Udgivelsen af Flora Danica.

1763 TULLIN: Om Skabningens Ypperlighed. PONTOPPIDAN: Den danske Atlas (—1781). KRAFT: Forelæsninger over Mekanik.

1764 EWALD: Lykkens Tempel. LUXDORPH: Tossernes Lyksalighed. CH. DOROTH. BIEHL: Den kjærlige Mand. FR. LÜTKEN: Hellige Opmuntringer. HØJERS Forel. over Processen udg. af Hedegaard. BRÜNNICH: Insektlære. O. F. MÜLLER: Fauna Insectorum Fridrichsdalina. — H. A. BRORSON ÷ 3. 6. J. S. SNEEDORFF ÷ 5. 6. ERIK PONTOPPIDAN ÷ 20. 12.

1765 BRORSON: Svanesang. CH. DOROTHEA BIEHL: Haarkløveren. Den forelskede Ven. Den listige Optrækkerske. OVE HØEGH-GULDBERG: Den naturlige Theologi. A. N. RYGE: Peder Oxes Liv og Levnet. — TULLIN ÷ 21. 1. JENS KRAFT ÷ 18. 3.

1766 EWALD: Sørgekantate over Frederik V.

1767 ASCANIUS: Icones rerum naturalium. O. F. MÜLLER: Flora Fridrichsdalina.

1768 CH. DOROTHEA BIEHL: Den kjærlige Datter. SPORON: Breve i Anl. af ny udkomne Skrifter. J. BADEN udg. Kritisk Journal (—1779). OVE HØEGH-GULDBERG: Verdenshistorie (—1772).

1769 EWALD: Adam og Eva. REIN-

BERGS Poetiske Skrifter udgives ved Luxdorph. SUHM begynder Udgivelsen af Forarbejderne til Historie af Danmark. J. H. SCHLEGEL: Geschichte der Könige v. Dänemark (—1777). KOFOD ANCHER: Dansk Lovhistorie (—1776).

1770 JOH. EWALD: Rolf Krage. TULLIN: Samtlige Skrifter (—1773). — Forordning om uindskrænket Trykkefrihed (14. Septbr.).

1771 N. K. BREDAL: Tronfølgen i Sidon. Den dramatiske Journal. P. ROSENSTAND-GOISKE: Den dramatiske Journal. JOH. EWALD: Forslag om Pebersvendene. De brutale Klappere. AMBR. STUBS Digte udg. af hans Søn. J. WORM: Dansk-norsk-islandsk Forfatterlexikon (—1773). SCHØNING: Norges Riges Historie (—1781). — Trykkefriheden begrænses (7. Oktbr.).

1772 ABRAHAMSON: Kritiske Tanker over Tronfølgen i Sidon og den dramatiske Journal. NORDAL BRUN: Zarine. Ejnar Tambeskjælver. JOH. EWALD: Harlekin Patriot. WESSEL: Kjærlighed uden Strømper. LANGEBEK: Trende Skjaldedigte. BASTHOLM: Lovtale over Messias. Scriptores rerum danicarum, første Bind (sluttet 1878). — Det norske Selskab stiftes.

1773 SUHM: Sigrid eller Kjærlighed Tapperheds Belønning. J. BADEN: Oversættelse af Tacitus (—1797). SCHØNING: Norges Riges Historie II. SCHYTTE: Staternes indvortes Regering (—1776). J. H. SCHLEGEL: Sammlung z. dänischen Geschichte (—1774).

1774 EWALD: Balders Død. SUHM: Gyrithe eller Danmarks Befrielse Prisen for Kjærlighed. Frode. De tre Venner el. Hjalmar, Asbjørn og Orvarod. EDV. STORM: Bræger. TYGE ROTHE: Kristendommens Virkning paa Folkenes Tilstand (—1775). SCHYTTE: Staternes udvortes Regering (—1775).

1775 FRIMANN: Axel Thordsen og skjøn Valborg. LUXDORPH: Carmina (med Autobiografi). SPORON: Enstydige danske Ords Bemærkelse (—1784). BASTHOLM: Den gejstlige Talekunst. J. C. FABRICIUS: Systema entomologiæ. — Det danske Litteraturselskab stiftes. — JACOB LANGEBEK † 16. 8.

1776 WESSEL: Lykken bedre end Forstanden. CH. DOROTH. BIEHL: Oversættelse af Don Quixote. BALLE: Theses theologicæ. TYGE ROTHE: Udsigt over det frankiske Monarki. NØRREGAARD: Natur og Folkerettens ældste Grunde. NIELS KRAGS Annales Christiani III oversættes af Sandvig.

1777 Over Indfødsretten, Digte udg. af d. danske Litteraturselskab. P. H. FRIMANN: St. Synneves Kloster. Hornelen. MALLING: Store og gode Handlinger. KALL: Alm. Verdenshistorie. BASTHOLM: Den jødiske Historie. HOFMAN: Historiske Efterretninger om danske Adelsmænd. SCHYTTE: Danmarks og Norges naturlige og politiske Forfatning. SCHØNIHG udgiver Hejmskringla (2. Bd. 1778; 3. Bd. ved Thorlacius 1783). FASTING: Provinsialblade. KOFOD ANCHER: Dansk Lensret. O. F. MÜLLER: Zoologiæ danicæ prodromus. — ANDR. SCHYTTE † 27. 8.

1778 EWALD: Fiskerne. STORM; Indfødsretten. TYGE ROTHE: Hierarkiet og Pavemagten. J. C. FABRICIUS. Philosophia Entomologica.

1779 PRAM: Philippa til Erik. P. M. TRØJEL: Ode til Dumhed. SANDVIG: Danske Sange af det ældste Tidsrum. RAHBEK: Breve fra en gl. Skuespiller til hans Søn. O. F. MÜLLER: Zoologia Danica (—1806).

1780 JOH. EWALD: Samtlige Skrifter I. ZETLITZ: Ode til Dumhed. RAHBEK: Den unge Darby. BASTHOLMS Oversættelse af det nye Testamente. O. FABRICIUS: Fauna Groenlandica. — GERHARD SCHØNING † 18. 7.

1781 TYGE ROTHE: Nordens Statsforfatning før og i Lenstiden. SCHØNING: Norges Riges Historie III. — JOH. EWALD † 17. 3.

1782 PRAM: Emilies Kilde. SUHM: Historie af Danmark (1782—93. Udg. sluttet 1828). FR. MÜNTER: Efterretninger om Ewalds Levnet (Dansk Museum). Lexikon over adelige Familier (ved genealogisk heraldisk Selskab). J. BADEN: Latinsk Grammatik.

1783 TODE: Søofficererne. TH. CHR. BRUUN: Mine Fritimer. BASTHOLM: Den kristelige Religions Hovedlærdomme. TYGE ROTHE: Europas Lensvæsen. WANDAL: De paa Jægerspris ved Mindestene hædrede Mænds Levnetsbeskrivelse (—1794) HOJERS Statsret udgives af Bredsdorff.

1784 WESSEL: Votre Serviteur. Otiosis. NØRREGAARD: Forelæsninger over den danske og norske private Ret (—1797). — CASPAR PETER ROTHE † 27. 12.

1785 WESSEL: Anno 7603. EDV. STORM: Samlede Digte. PRAM: Stærkodder. Minerva (sammen med Rahbek, senere som Eneredakteur og tilsidst med Rahbek som Red.). RAHBEK: Prosaiske Forsøg (—1806). WIWET: Datum in blanco. BAGGESEN: Komiske Fortællinger (Poesiens Oprindelse, Jeppe m. m.). BASTHOLM: Forbedret Plan i den off. Gudstjeneste. BALLE: Vej til Hæderlighed for Gejstlige. J. BADEN: Resonneret dansk Grammatica. O. F. MÜLLER: Entomastraca s. Insecta testacea. — JOH. HERM. WESSEL † 29. 12.

1786 BAGGESEN: Komiske Fortællinger (Emma. Kalundborgs Krønike. Censurens Oprindelse m. m.). STORM: Hr. Zinklars Vise. NORDAL BRUN: Evangeliske Sange. JON OLAFSON: Om den gamle nordiske Digtekunst. FLEISCHER: Forsøg til en alm. Naturhistorie (26 Bd. —1804). O. F. MÜLLERS Animalcula infusoria udgives.

1787 P. A. HEIBERG: Rigsdalers-Sedlens Hændelser (—1793). WIWET: Enke- og Ligkassen. ANDERS SØRENSEN VEDELS Om den danske Krønike at beskrive udgives af NYERUP. Den ældre Edda udg. af den Arnamagnæanske Komm. (—1828). BASTHOLM: Filosofi for Ulærde.

1788 P. A. HEIBERG: Forvandlingerne. Heckingborn. TH. CHR. BRUUN: Rimerier. C. A. LUND: Lunden ved Jægerspris. FASTING: Aktierne. CL. FRIMANN: Poetiske Arbejder. RAHBEK: Dramaturgiske Samlinger (—1794). TYGE ROTHE: Philosophies Ideer til Kundskab om vor Art. FR. MÜNTER: Efterretning om begge Sicilierne. — CHARL. DOROTHEA BIEHL † 17. 5. B. W. LUXDORPH † 13. 8.

1789 BAGGESEN oversætter Niels Klim. Holger Danske. P. A. HEIBERG: Holger Tydske. Virtuosen Nr. 1. Mikkel og Malene. FRIDERIKE BRUUN: Ausrufungen veranlasst durch Holger Danske u. Holger Tydske. Holgerfejden 1789—90. JAC. G. CHR. ADLER udg. Reiskes »Abulfedae Annales« — 1794). — HENRIK STAMPE † 10. 7.

1790 P. A. H
Frode
gildet.
Sanger
GAMBO
ecclesia
bolæ b

1791 BAGGE
fattere
m. m.
Digte.
skuer.
BALLE:
kristeli
Nature
Maade.
OEDER

1792 BAGGE
BERG:
Chinafa
J. BADI
JOH. B
Forsøg
NYERU
danske
Entomo
SNEEdo

1793 P. A.
tuosen
Bryllup
gende S
(Kjærli
Gulddа
over d
danske
Vidensk
STAMPE
(—1807
stematis
landske

1794 P. A.
dog en
Omvend
Forsøg
Vækker
ker ove
doms-
HØEGH
nye Te
Samled
Langeb
gyndels
EDV. S

1795 PRAM:
BRUUN
Oprørs-
salems
TYGE R
RIEGEL
riks His

menclator entomologicus. TH. BUGGE: Mathematiske Forelæsninger (-1798). — AD. G. CARSTENS † 10. 3. TYGE ROTHE † 19. 12.

1796 SAMSØE: Dyveke. Dyvekefejden. M. C. BRUUN: Aristokraternes Katekismus. O. HORREBOW: Jesus og Fornuften (—1801). Harlekin Præst. BASTHOLM: Tanker om den religiøse Oplysning. RIEGELS: Smaa historiske Skrifter (tre Bd. —1798). J. C. FABRICIUS: Ueber Academien, insonderheit in Dänemark. J. W. HORNEMANN: Dansk økonomisk Plantelære. C. G. RAFN: Udkast til en Plantefysiologi. — OLE JOH. SAMSØE † 24. 1. BENJ. G. SPORON † 21. 3.

1797 SANDER: Niels Ebbesen. FALSEN: Dragedukken. M. C. BRUUN: Fluesmækken. Slaget ved Tripolis. Poetiske Forsøg. Ode ved Bernstorfs Død. Tria juncta in uno. P. A. HEIBERG: En Draabe i det store Hav af Skrifter om Skrivefrihed. BIRCKNER: Om Trykkefriheden og dens Love. BALLE: Bibelen forsvarer sig selv (—1802).

1798 P. A. HEIBERG: Politisk Dispache. Sproggranskning. Notarialfejden. NYERUP: Suhms Levnet og Skrifter. LAHDE: Saml. af fortjente Mænds Portraiter med biogr. Efterretninger (—1806). L. ENGELSTOFT: Kvindekjønnets Kaar hos Skandinaverne. CALLISEN: Systema chirurgiæ hodiernæ. — Kristeligevangelisk Psalmebog. — P. F. SUHM † 7. 9. M. G. BIRCKNER † 1. 12.

1799 P. A. HEIBERG: Læsning for Publikum. RAHBEK: Dansk Læsebog (—1804). NYERUP: Suhmiana. GAMBORG: Jesu Moral. C. WESSEL: Om Direktionens analytiske Betydning. — Presseforordningen af 27. Septbr.

1800 OEHLENSCHLÄGER: Afskedssang til Digteren Jens Baggesen. NYERUP og RAHBEK: Bidrag t. d. danske Digtekunsts Historie (—1808). SCHOUSBOE: Iagttagelser over Væxtriget i Marokko.

1801 OEHLENSCHLÄGER: Besvarelse af Univ. Pris-Spørgsmaal om den nordiske Mythologis Kunstværdi overfor den græske. Siofna for Aaret 1802 (Digtet »Guldlokte Siofna, Nordens Tryllerinde«). FR. MÜNTER: Haandbog i den ældste kristelige Dogmehistorie. RAHBEK: Om den danske Stil. — P. CHR. ABILDGAARD † 21. 1.

1802 OEHLENSCHLÄGER: Anden April 1801, en dram. Situation. Kantate paa Aarsdagen efter Slaget paa Rheden. Digte [1803]. (Heri: Hakon Jarls Død. Løveridderen. Guldhornene. Den frembrydende Vaar: Sanct Hansaften-Spil). THAARUP. Hjemkomsten. NYERUP: Hist.-stat. Skildring af Tilst. i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider (—1806). S. N. J. BLOCH: Det hebraiske Sprogs Formlære. FR. MÜNTER: Versuch über die keilförmigen Inschriften zu Persepolis. — N. DITL. RIEGELS † 24. 8.

1803 STEFFENS: Indledning til filosofiske Forelæsninger (holdte 1802 paa Ehlers Kollegium). OEHLENSCHLÄGER: Første Sang af Edda (Thors Reise). SCHACK STAFFELDT: Digte (Indvielsen, Troubaduren, Kong Frode og Gubben o. fl.).

1804 RAHBEK: Holberg som Lystspildigter (—1814). Samlede Fortællinger (—1814). A. S. ØRSTED: Supplement til Nørregaards Forelæsninger (—1812). Juridisk Archiv (—1812). SCHUMACHER: Den kjøbenhavnske Flora. VAHL: Enumeratio plantarum. — JACOB BADEN † 5. 7.

1805 OEHLENSCHLÄGER: Poetiske Skrifter I—II (bl. a. Frejas Alter. Den gamle Kæmpe Cometes. Eventyret i den fremmede Stad. Wiedeweldt. Vahl. Langelandsrejse. Jesu Christi gjentagne Liv i den aarlige Natur. Vaulundurs Saga. Aladdin. Hjemve). P. E. MÜLLER: Kbhvnske. lærde Efterretninger (—1810). FR. GULDBERGS Oversættelse af Terents.

1806 BAGGESEN: Rimbrevet Noureddin til Aladdin. Skjemtsomme Rimbreve. NYERUP: Oversigt over Fædrenelandets Mindesmærker fra Oldtiden. P. E. MÜLLER: Antikvarisk Unders. over de ved Gallehus fundne Guldhorn. — JOH. CL. TODE † 18. 3.

1807 OEHLENSCHLÄGER: Svar til Baggesen paa hans Brev Noureddin til Aladdin. Nordiske Digte (Thors Rejse. Baldur hin Gode. Hakon Jarl). BAGGESEN: Gjengangeren og han selv. Sømandsdigtene i Anl. af 1807. Eventyrer og komiske Fortællinger. BLICHER: Oversættelse af Ossian I. GRUNDTVIG: Om Asalæren. Om

Religion og Liturgi. WERLAUFF: Udkast til den nordiske Arkæologis Historie. NYERUP: Peder Syvs kjærnefulde Ordsprog. KOFOD ANCHER: Samlede juridiske Skrifter udg. af Schlegel og Nyerup. H. C. ØRSTED: Betragtninger over Kemiens Historie.

1808 OEHLENSCHLÄGER: De tvende Kirketaarne. Svar paa Abrahamsons Recension af Nordiske Digte. SCHACK STAFFELDT: Nye Digte (Camoens, Sonetter m. m.). GRUNDTVIG: Maskeradeballet i Danmark. Nordens Mythologi. SANDER: Odeum. NYERUP og RASK: Edda eller Skandinavernes hedenske Gudelære. P. E. MÜLLER: Kristeligt Moralsystem. — OVE HOEGH-GULDBERG † 8. 2. JOH. CHR. FABRICIUS † 3. 3. ENEVOLD FALSEN † 16. 11.

1809 OEHLENSCHLÄGER: Palnatoke. Sovedrikken. GRUNDTVIG: Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord. BLICHER: Oversættelse af Ossian II. RAHBEK: Samlede originale Skuespil (—1813). THORLACIUS: Bemærkninger over Hedenolds Høje og Stensætninger. A. S. ØRSTED: Systematisk Udvikl. af Begrebet Tyveri. H. C. ØRSTED: Videnskaben om Naturens alm. Love. — GEORG ZOEGA † 10. 2.

1810 OEHLENSCHLÄGER: Axel og Valborg. BAGGESEN: Karfunkel- oder Klingklingel-Almanach. GRUNDTVIGS Dimisprædiken: Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus? Nytaarsnat. RAHBEK: Om Skuespilkunsten. ABRAHAMSON: Thors Hammers Tegn. MYNSTER: Om den Kunst at prædike. Prædikener.

1811 OEHLENSCHLÄGER: Correggio. Digtninger (I. bl. a. Harald Hildetand. Ægirs Gave. Tidens Perspektiv. Ewalds Grav. Aly og Guldhyndy). Faruk. GRUNDTVIG: Optrin af Norners og Asers Kamp. INGEMANN: Digte (Marsk Stigs Døtre). C. MOLBECH: Ungdomsvandringer i mit Fødeland. P. E. MÜLLER: Dansk Litteraturtidende (—1830). WEINWICH: Maler-, Billedhugger- etc. Kunstens-Historie. JENS MØLLER udg. Theologisk Bibliothek (senere Nyt Theol. Bibl.) (—1832). TRESCHOW: Elementer til Historiens Filosofi. A. S. ØRSTED: Om Grænserne mellem Theorier og Praxis i Sædelæren. RASK: Vejledning til det islandske el. gamle nordiske Sprog. L. L. JACOBSON: Anatomisk Beskr. over et nyt Organ hos Pattedyrene.

1812 OEHLENSCHLÄGER: Stærkodder. INGEMANN: Digte (Mithridat. Vift stolt paa Codans Bølge). NYERUP, ABRAHAMSON og RAHBEK: Udvalgte danske Viser fra Middelalderen (—1814). FR. GULDBERGS Overs. af Plautus. GRUNDTVIG: Kort Begreb af Verdens Krønike. Krønikens Gjenmæle. TRESCHOW: Om den menneskelige Natur. A. S. ØRSTED: Nyt juridisk Archiv (—1820). F. THAARUP: Udf. Vejledn. t. det danske Monarkis Statistik (—1819). MOLDENHAWER: Beiträge zur Anatomie der Pflanzen. H. C. ØRSTED: Ansichten der chemischen Naturgesetze. — W. H. F. ABRAHAMSON † 22. 9.

1813 OEHLENSCHLÄGER: Kanariefuglen. Ærlighed varer længst. Hugo von Rheinberg. Digtninger II. Ludlams Hule. INGEMANN: Procne (Varners poetiske Vandringer). J. L. HEIBERG: Marionettheater (Don Juan. Pottemager Walther). BAGGESEN begynder sin Theaterkritik i »Dannora« (med Art. om Hakon Jarl). FOERSOMS Overs. af Hamlet. FR. GULDBERG: Dannersprogets Retskrivning og Toneklang. P. E. MÜLLER: Om det islandske Sprogs Vigtighed. C. MOLBECH: Historie om Ditmarskerkrigen. HURTIGKARL: Den danske og norske Privatrets første Gunde (—1820). KREJDAL: Naturens System underkastet Analysis.

1814 OEHLENSCHLÄGER: Røverborgen. Helge (Frodes Drapa. Helges Eventyr. Yrsa). INGEMANN: De sorte Riddere. BLICHER: Digte I. HAUCH: Forskeren (»Athene«). BAGGESEN: Søndagen og lille Søndagaften. Thora fra Havsgaard. Poetiske Epistler. Kritik af Correggio, Hugo v. Rheinberg, Røverborgen, Axel og Valborg. GRUNDTVIG: En mærkelig Spaadom. Roskilde-Rim. Roskilde Saga. C. MOLBECH: Breve fra Sverige (—1817). H. C. ØRSTED: Tentamen nomenclaturæ chemicæ. — CHR. COLBJØRNSEN † 17. 12.

1815 OEHLENSCHLÄGER: Hagbart og Signe. INGEMANN: Masaniello. Røsten i Ørkenen. Hyrden af Tolosa. Reinald Underbarnet. POUL MOLLER: Digtet »til Nicolai Søtoft«. BAGGE-

SEN: Det evige Sindbillede. GRUNDTVIG: Imod den lille Anklager. Kvædlinger. Nytaarsgaven Hejmdal. H. C. ØRSTED: Imod den store Anklager. RAHBEK: Om Ludvig Holberg som Lystspildigter (—1817). SCHOW: Lærebog i Arkæologi for Videnskabsmænd og Kunstnere. A. S. ØRSTED: Eunomia (—1822). OLUFSEN: Grundtræk af d. praktiske Statsøkonomi. — TH. BUGGE † 15. 1.

1816 OEHLENSCHLÄGER: Fiskeren. Til Publikum (i Anl. af Frejas Alters Forkastelse). INGEMANN: Blanca. J. L. HEIBERG: Julespøg og Nytaarsløjer. Dristig vovet halvt er vundet. HAUCH: Kontrasterne. SØTOFT: Aandernes Maskerade. GRUNDTVIG: Rimelige Strøtanker. Bibelske Prædikener. Dane-Virke (—1819). BAGGESEN: Danfana (Kritik af Ludlams Hule). Per Vrøvlers Kommentar. A. E. BOYE: En liden Morskabsbog af Peter Wegner. P. HIORT: Tolv Paragrafer. POUL MØLLER: Eventyret i Cyklopens Hule (oversat Brudstykke af Odysseen). NYERUP: Almindelig Morskabslæsning. — Det islandske litt. Selskab stiftes (af Rask). — KRATZENSTEIN-STUB † 24. 7. NORDAL BRUN † 26. 7. N. E. BALLE 19. 10.

1817 OEHLENSCHLÄGER: Frederiksberg. Hroars Saga. Fostbrødrene. En Rejse i Breve til mit Hjem I. INGEMANN: De Underjordiske. HAUCH: Rosaura. BLICHER: Digte II (Jyllandsrejse). J. L. HEIBERG: Ny A-B-C-Bog. Psyches Indvielse. BAGGESEN: Trylleharpen. GRUNDTVIG: Udsigt over Verdenskrøniken. J. MØLLER: Balles Levnet. P. E. MÜLLER: Sagabibliothek (—1820). RASK: Angelsaxisk Sproglære. BREDSDORFF: Prøve af en efter Udtalen indrettet dansk Retskrivning. — P. FOERSOM † 24. 1.

1818 OEHLENSCHLÄGER: Den lille Hyrdedreng. En Rejse i Breve til mit Hjem II. Erklæring til Publikum (ang. Forh. t. Baggesen). BAGGESENS Breve til Adam Oehlenschläger. »Tylvtens« Udfordring. GRUNDTVIG: Et lidet Bidrag til Dagens Penne-Historie (»Skilderiet«). Om Digterne Baggesen og Oehlenschläger (»Dane-Virke«). Om Tylvten til Vedkommende (»Skilderiet«). Oversættelse af Saxo og Snorre (—1822). POUL MØLLER: Forsøg til et Himmelbrev. Om Jenses Lidenhed. Til Laura. Torbisten og Fluen. Jægersang. Den Enbenede. Jemtlands Befolkning. J. L. HEIBERG: Poetisk Kalender. THIELE: Danske Folkesagn. NYERUP og KRAFT: Dansknorsk - Litteraturlexikon (—1820). RASK: Undersøgelse om d. gl. nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse. Udg. Snorres og Sæmunds Edda.

1819 OEHLENSCHLÄGER: Nordens Guder. Robinson i England. BAGGESEN: Rosenblade med et Par Torne. Han vinder Sagen ang. Trylleharpen, men udpibes alligevel. POUL MØLLER, HAUCH o. fl.: Nytaarsgaven Hermes. POUL MØLLER: St. Laurentius. Den gamle Elsker (i Hauchs »Iris). INGEMANN: Tassos Befrielse. J. L. HEIBERG: Tycho Brahes Spaadom. BREDAHL; Dramatiske Scener I. CHR. WINTHER: Regensvisen »Her under Nathimlens rolige Skygge«. C. J. BOYE: Digte. NYERUP: Udsigt over d. danske Digtekunst under Frederik V. SIBBERN: Menneskets aandelige Natur og Væsen I. Om Elskov. OLUFSEN: Bidrag til en Oversigt af National-Industrien i Danmark. — CHR. BASTHOLM † 25. 1.

1820 OEHLENSCHLÄGER: Erik og Abel. INGEMANN: Rejselyren. Eventyr og Fortællinger (Det høje Spil. Sfinxen. Altertavlen i Sorø. Moster Marie). BLICHER: Hedelærkens Velkommen hjem til Nattergalen. BREDAHL: Dramatiske Scener II (Sotto og Lorma). Nytaarsgave. GRUNDTVIG: Oversættelse af Bjøvulfs Drapa. FINN MAGNUSEN: Bidrag til nordisk Arkæologi. P. E. MÜLLER: Om Kilderne til Snorres Heimskringla og deres Troværdighed. P. O. BOISEN: Andagtsbog. A. S. ØRSTED: Juridisk Tidsskrift (—1830). — H. C. ØRSTEDS Meddelelse om Opdagelsen af Elektromagnetismen (21. 7.).

1821 OEHLENSCHLÄGER: Digterne i Levnet som i Værker. Tordenskjold (Syngespil). BREDAHL: Lirmsongs Optegnelser. Dramatiske Scener III (Skuespillet i Kyhlam). POUL MØLLER: Hel sjelden røres Pen og Bog. C. J. BOYE: Brødrene i Lejre. WILSTER: Om Genifeberen. FINN MAGNUSENS Overs. af den ældre

Edda (—1823). BREDSDORFF: Om Aarsagerne til Sprogenes Forandrindringer. — ZETLITZ † 14. 1. TH. THAARUP † 11. 7. JONAS REIN † 21. 11. PRAM † 25. 11. ABR. KALL † 5. 12.

1822 INGEMANN: Morgenpsalmer og Kantater. BREDAHL: Dramatiske Scener IV (Tvekampen i Kyhlam). C. J. BOYE: Conradin. SØTOFT: Christian den Fjerdes Dom. POUL MØLLER: Felix ter qui pusio. THAARUP: Efterladte poetiske Skrifter ved Rahbek. GRUNDTVIG: Oversættelse af Saxo og Snorre. RAHBEK: Bidrag til den danske Skuepladses Historie. SIBBERN: Om Erkjendelse og Granskning. FR. MUNTER: Undersøgelse om de danske Ridderordeners Oprindelse. J. COLLIN: For Historie og Statistik (—1825). A. S. ØRSTED: Haandbog over d. danske og norske Lovkyndighed (—1835). KOLDERUP-ROSENVINGE: Grundrids af den danske Lovhistorie (ↄ: Retshistorie). SCHOUW: Grundtrækkene af en alm. Plantegeografi. WENDT: Om Stjernetyderkunstens Skjæbne i Danmark. — OTTO FABRICIUS † 20. 5.

1823 BLICHER: Jydske Røverhistorier. Oldsagn paa Alheden. Bautastene. POUL MØLLER: Hvad er imod Studentens Kaar. Den Slotsklokke gaaer i den ældgamle Lund. C. J. BOYE: Juta. H. C. SCHUMACHER beg. Udg. af Astronomische Nachrichten.

1824 OEHLENSCHLÄGER: Øen i Sydhavet (—1825). INGEMANN: Valdemar den Store og hans Mænd. BLICHER: En Landsbydegns Dagbog. Nøddaaben. POUL MØLLER: Hilsen til H. Steffens. C. J. BOYE: Svend Grathe. RAHBEK: Erindringer (—1829). J. L. HEIBERG: Om den menneskelige Frihed. HOWITZ: Om Afsindighed og Tilregnelse. Determinismen eller Hume mod Kant. FINN MAGNUSEN: Eddalæren og dens Oprindelse (—1826). — HENR. CALLISEN † 5. 2.

1825 J. L. HEIBERG: Kong Salomon og Jørgen Hattemager. INGEMANN: Højmesse-Psalmer. BLICHER: Johanne Gray. POUL MØLLER: Oversættelse af Odysseens sex første Bøger. Sang til Rahbek 16. Juli. LOUISE HEGERMANN-LINDENCRONE: Danske Fortællinger. SIESBY: Lyriske Forsøg. C. MOLBECH udgiver den danske Rimkrønike. HOWITZ: Ultimatum. H. N. CLAUSEN: Katholicismen og Protestantismen. GRUNDTVIG: Kirkens Gjenmæle. Udg. sammen med RUDELBACH Theologisk Maanedsskrift (—1828). T. BADEN: Et kort Begreb af det græske Maleris Historie. F. C. PETERSEN: Alm. Indledning til Arkæologiens Studium. — Det nordiske Oldskriftselskab stiftes. — Oldskriftselskabet udg. Fornmanna søgur (1825—37). WERLAUFF: Hist. Efterretninger om det st. kgl. Bibliothek. SCHUMACHER: Medicinsk Plantelære.

1826 J. L. HEIBERG: Den otteogtyvende Januar. Aprilsnarrene. Recensenten og Dyret. Om Vaudevillen som dramatisk Digtart. POUL MØLLER: Hans og Trine i Rosenborghave. INGEMANN: Valdemar Seir. BLICHER: Sneklokken. C. J. BOYE: William Shakspeare. Kong Sigurd. C. N. ROSENKILDE: Vennernes Fest. SIBBERN: Gabrielis Breve I. HARPESTRENGS Lægebog udg. af C. Molbech. RASK: Forsøg til en vidensk. dansk Retskrivningslære. N. M. PETERSEN: Dansk Orddannelseslære. P. E. MÜLLER: System i den kristelige Dogmatik. MADVIG: Emendationes ad Ciceronis libr. de leg. DAVID: Statsøkonomisk Arkiv (—1829). URSIN: Hist. Beretn. om Universitets-Observatoriet paa Rundetaarn. — BAGGESEN † 3. 10. M. C. BRUUN † 14. 12. SCHACK-STAFFELDT † 16. 12.

1827 OEHLENSCHLÄGER: Væringerne i Miklagard. Baggesens Minde. Svar til Y. Z. paa hans Recension over Væringerne i Miklagard. J. L. HEIBERG: Et Eventyr i Rosenborghave. De Uadskillelige. Kjøbenhavns flyvende Post. Kritik af Væringerne i Miklagard (»Fl. Post«). INGEMANN: Noveller (Kunstberiderfamilien o. fl.). BLICHER: Røverstuen. Stakkels Louis! HERTZ: Hr. Burchardt og hans Familie. Kjærlighed og Politi. C. N. ROSENKILDE: Den dramatiske Skrædder. FRU GYLLEMBOURG: Familien Polonius (i »Fl. P.«). CARL BAGGER: Digtet Ønskerne (»Fl. Post«). H. C. ANDERSEN: Det døende Barn (»Fl. P.«) WILSTER: Digtninger I. C. J. BOYE: Erik den Syvende. GRUNDTVIG: Skribenten N. F. S. Gr.s litteraire Testamente Kristelige Prædikener el. Søndagsbog (—1830) FR.

MÜNTER: Kristinden i det hedenske Hus. BREDSDORFF: Begyndelsesgrunde i Geognosien. v. SCHMIDTEN: Kort Fremstilling af Mathematikens Væsen. — Samfundet til d. danske Litteraturs Fremme stiftes. — M. T. BRÜNNICH † 19. 9.

1828 OEHLENSCHLÄGER: Om Kritiken i Kbhvns. Flyvende Post over Væringerne i Miklagard. Hrolf Krake. J. L. HEIBERG: Svar paa Hr. Prof. Oehlenschlägers Skrift. Elverhøj. HERTZ: Flyttedagen. FRU GYLLEMBOURG: En Hverdagshistorie. SAINT-AUBAIN: Nummer Syv (»Fl. Post«). INGEMANN: Erik Menveds Barndom. BLICHER: Jøderne paa Hald. Sildig Opvaagnen. Eva. Ak, hvor forandret! HAUCH: Bajazet. Tiberius. OVERSKOU: Tre Maaneder efter Brylluppet. Misforstaaelse paa Misforstaaelse. Østergade og Vestergade. ARNESEN: Intrigen ved Morskabstheatret. CHR. WINTHER: Digte (Træsnit). MOLBECH udg. de otte første Bøger af den ældste danske Bibeloversættelse. NYERUP: Bidrag til en Udsigt over dansk Digtekunst under Christian VII. Peder Lolles Samling af Ordsprog. FINN MAGNUSEN: Lexicon mythologicum. MYNSTER: Prædikener til hele Kirkeaaret. SIBBERN: Menneskets aandelige Natur og Væsen II (Udg. 1885 som »Læren om de menneskelige Følelser og Lidenskaber«). MADVIG: Epistola ad Orellium.

1829 OEHLENSCHLÄGER: Karl den Store. Longbarderne. (Doktorpromotionen i Lund 28/6). J. L. HEIBERG: Kritik af Hrolf Krake (»Mdskrift f. Litt.«). Prinsesse Isabella. HERTZ: Arvingerne. BLICHER: Hosekræmmeren. Skibsjournal. Præsten i Vejlby. Kjæltringliv. Telse. HAUCH: Gregorius den Syvende. Don Juan. H. C. ANDERSEN: Fodrejse fra Holmens Kanal. Kjærlighed paa Nicolaj Taarn. Digte (heri Eventyret »Dødningen«, ɔ: det senere »Rejsekammeraten«). GRUNDTVIG: Krønike-Rim til levende Skolebrug. P. A. HEIBERG: Tre Aar i Bergen, autobiogr. Episode. N. M. PETERSEN: Det danske, norske og svenske Sprogs Historie. G. L. BADEN: Danmarks Riges Historie (—1832). DAUGAARD: Om de danske Klostre i Middelalderen. — Oldskriftselskabet udg. Fornaldar sögur, Nordlanda og Islendinga sögur. — VEDEL SIMONSEN: Kæmpevisernes Skildring af Middelalderens Riddervæsen. T. A. USSING: Haandbog i den danske Kriminalret. L. L. JACOBSON: De Okenske Legemer el. Primordialnyrerne. ZEISE: Udførlig Fremst. af Kemiens Hovedlærdomme. — Maanedsskrift for Litteratur (—1838). — KAMMA RAHBEK † 21. 1. RASMUS NYERUP † 28. 6. CLAUS FRIMANN † 11. 10. OVE MALLING † 17. 11.

1830 OEHLENSCHLÄGER: Trillingbrødrene fra Damask. J. L. HEIBERG: Kjøge Huskors. Lanterna magica (»Fl. Post«). Til Lanterna-magica-Doublanten i Sorø. WILSTER: Doublet-Billeder. HAUCH: Den babyloniske Taarnbygning. Hamadryaden. HERTZ: Gjenganger-Breve. Amors Genistreger. Fru GYLLEMBOURG: Den magiske Nøgle. Kong Hjort. Slægtskab og Djævelskab. Den lille Karen. BLICHER: Vestlig Profil af den cimbriske Halvø. JENS MØLLER: udg. Mnemosyne (—1833). P. A. HEIBERG: Erindringer. MANDIX: Danmarks Tilstand for omtr. 60 Aar siden. — JOHANNES BOYE † 1. 2. FR. MÜNTER † 9. 4. K. L. RAHBEK † 22. 4.

1831 OEHLENSCHLÄGER: Levnet, fort. af ham selv. INGEMANN: Huldregaverne. HAUCH: Carl den Femtes Død. HERTZ: Emma. WILSTER: Digtninger II. H. C. ANDERSEN: Fantasier og Skizzer. Skyggebilleder af en Rejse til Harzen etc. — Prisopgave fra Selsk. f. d. skjønne Videnskabers Forfremmelse. POUL MØLLERS Digt i den Anledning. Fr. PALUDAN-MØLLERS og H. P. HOLSTS Besvarelser. — J. L. HEIBERG: Udsigt over den danske Litteratur. Ledetraad ved Forelæsningerne over Filosofiens Filosofi. CHR. MOLBECH: Joh. Ewalds Levnet. J. M. THIELE: Thorvaldsen og hans Værker (—1850). GRUNDTVIG: Om Daabspagten.

1832 OEHLENSCHLÄGER: Prometheus (—1835). INGEMANN: Smaadigte og Rejseminder. HAUCH: Maastrichts Belejring. BREDAHL: Fra gamle Gumba. Dramatiske Scener V. (Kejser Glomer). CHR. WINTHER: Digte, gamle og nye. HERTZ: Anonym Nytaarsgave. PALUDAN-MØLLER: Fire Romancer. Kjærlighed ved Hoffet. H. P. HOLST:

Fire Romancer. OVERSKOU: Kunstnerliv. JENS MØLLER: Tidsskrift f. Kirke og Theologi. ESTRUP: Om Slesvigs og Holstens Uadskillelighed. GARDE: Efterretninger om den danske og norske Sømagt (—1835). RASK: Lappisk Sproglære. Oldnordisk Læsebog. Kortfattet Vejl. til det oldnordiske el. gl. isl. Sprog. M. H. BORNEMANN: Den alm. Retslære (Indl. og Moralens Grundlære). SCHOUW: Europa, en letfattelig Naturskildring. — RASM. RASK † 14. 11.

1833 OEHLENSCHLÄGER: Tordenskjold (tragisk Drama). Dronning Margareta. Norgesrejsen. INGEMANN: Kong Erik og de Fredløse. Blade af Jerusalems Skomagers Lommebog. BREDAHL: Dramatiske Scener VI (Saaledes gik det tilsidst). BLICHER: Himmelbjerget. Eremiten ved Grenaa. J. L. HEIBERG: De Danske i Paris. Om Filosofiens Betydn. f. d. nuværende Tid. HERTZ: Foraarets Nytaarsgave (Erindr. fra Hirschholm). Fru GYLLEMBOURG: Mesalliance. Drøm og Virkelighed. BAGGER: Dronning Christina af Sverig. H. C. ANDERSEN: Vignetter til danske Digtere. Aarets tolv Maaneder. Agnete og Havmanden. PALUDAN-MÜLLER: Danserinden. GRUNDTVIG: Nordens Mythologi eller Sindbilledsprog. Haandbog i Verdenshistorien. C. MOLBECH: Dansk Ordbog. C. A. THORTSEN: Forsøg til en dansk Metrik. H. N. CLAUSEN udgiver Tidsskrift for udenlandsk theol. Litt. (—1876). MYNSTER: Betragtninger over de kristelige Troeslærdomme. DAVID: Om Danmarks Handel og Finanser. — Naturhistorisk Forening stiftes. — JENS MØLLER † 25. 11.

1834 J. L. HEIBERG: Interimsblade (—1837). Fru GYLLEMBOURG: De lyse Nætter. Ægtestand. SAINT-AUBAIN: Et Aar i Kjøbenhavn. BLICHER: Juleferierne. Eneboeren paa Bolbjerg. HAUCH: Vilhelm Zabern. PALUDAN-MÜLLER: Amor og Psyche. H. P. HOLST: Tre Noveller. BAGGER: Smaadigte (Den engelske Kaptain. Bortrejsen. Hjemkomsten). OVERSKOU: En Fødselsdag i Slutteriet. GRUNDTVIG: Den danske Kirke, upartisk betragtet. N. M. PETERSEN: Danmarks Historie i Hedenold (—1838). Haandbog i den gammelnordiske Geografi. RASK: Samlede Afhandlinger (—1838). SIBBERN: Om Poesi og Kunst (—1869). MADVIG: Opuscula academica (—1842). ESCHRICHT: Haandbog i Fysiologien (—1836). — TH. CHRISTOFFER BRUUN † 24. 6. P. E. MÜLLER † 4. 9.

1835 OEHLENSCHLÄGER: Fyensrejsen. Sokrates. De italienske Røvere. INGEMANN: Prins Otto af Danmark. Tre Fortællinger. J. L. HEIBERG: Alferne. HERTZ: Debatten i Politivennen. Den eneste Fejl. Fru GYLLEMBOURG: Extremerne. En Episode. CHR. WINTHER: Nogle Digte De to Cousiner. Annette. Ringens Indskrift. Vaabendragerens Ed. Sjælland). PALUDAN-MÜLLER: Zuleimas Flugt. H. C. ANDERSEN: Improvisatoren. Eventyr fortalte for Børn. BAGGER: Min Broders Levnet. CL. ROSENHOFF udg. Den Frisindede (—1846). JAHN: Danmarks pol.-militaire Historie under Unionskongerne. FORCHHAMMER: Danmarks geognostiske Forhold.

1836 OEHLENSCHLÄGER: Nyere Digte. INGEMANN: Dronning Margrethe. BLICHER: Maria. Fjorten Dage i Jylland. Baglænds. Skytten paa Aunsbjerg. HAUCH: Guldmageren. J. L. HEIBERG: Nej. HERTZ: Kjærligheds Veje. Sparekassen. Fru GYLLEMBOURG: Jøden. Hvidkappen. SAINT-AUBAIN: Kommissionairen, Børneballet. Tante Francisca. OVERSKOU: Capriciosa. H. C. ANDERSEN: O. T. Eventyr, andet Hefte. BAGGER: Digtninger. PALUDAN-MÜLLER: Poesier I. (Eventyr i Skoven. Alf og Rose). WILSTERS Oversættelse af Iliaden. MICHAELS Rimværker udgives af C. Molbech. L. C. MÜLLER: Danmarks Historie (til Reformationen). C. J. THOMSEN: Ledetraad i nordisk Oldkyndighed. NATHANSON: Danmarks National- og Statshusholdning fra Frederik IV.s Tid indtil Nutiden.

1837 INGEMANN: Holger Danske. Morgensange for Børn. BLICHER: Svithiod. POUL MØLLER: Kunstneren mellem Oprørerne. HERTZ: Svend Dyrings Hus. FRU GYLLEMBOURG: Montanus den Yngre. SAINT-AUBAIN: Lykkens Yndling. H. C. ANDERSEN: Kun en Spillemand. PALUDAN-MÜLLER: Trochæer og Jamber. J. L. HEIBERG: Perseus. Journal for den spekulative Ide. ARNESEN: Et Rejse-Eventyr. WILSTERS Oversættelse af Odysseen.

LINDBERGS Bibeloversætt. (—1853). C. E. SCHARLING og C. T. ENGELSTOFT: Theologisk Tidsskrift (og Nyt theol. Tidsskrift) (—1861). A. F. BERGSØE: Gehejme-Statsminister Greve Chr. D. F. Reventlows Virksomhed. JAP. STEENSTRUP: Om de Forhold, hvorunder Naaletræerne findes i vore Tørvemoser. P. V. LUND: Blik paa Brasiliens Dyreverden (—1846). Oldskriftselskabet udg. Antiquitates Americanae.

1838 OEHLENSCHLÄGER: Olaf den Hellige. BLICHER: Trækfuglene. INGEMANN: Renegaten. GRUNDTVIG: Nordiske Smaadigte. J. L. HEIBERG: Fata Morgana. SAINT-AUBAIN: Et Løfte. H. C. ANDERSEN: Lykkens Kalosker. Eventyr, ny Samling. PALUDAN-MÜLLER: Poesier II. (Vestalinden. Slaven. Lucifers Fald. St. Helena o. fl.). AARESTRUP: Digte. KIERKEGAARD: Af en endnu Levendes Papirer. WERLAUFF: Hist. Antegnelser til Holbergs Lystspil. A. S. ØRSTED: Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed. KRØYER: Danmarks Fiske (—1853). JAP. STEENSTRUP: Om Forskjellen mellem Fuglenes Træk og Fiskenes Vandringer. — Oldskriftselskabet udg. Grønlands hist. Mindesmærker. — POUL MØLLER † 13. 3.

1839 OEHLENSCHLÄGER: Knud den Store. Den lille Skuespiller. INGEMANN: Salomons Ring. Morgen- og Aftensange. HAUCH: En polsk Familie. POUL MØLLER: Eyvind Skaldaspiller. FRU GYLLEMBOURG: Maria. HERTZ: Stemninger og Tilstande. Valdemar Atterdag. CHR. WINTHER: Sang og Sagn (En Novelle. Ravnens Kvide o. fl.). To Fortællinger (Et Rejse-Eventyr. Hesteprangeren). OVERSKOU: En Fødselsdag i Slutteriet. H. C. ANDERSEN: Den Usynlige paa Sprogø. H. P. HOLST: »O Fædreland, hvad har Du tabt«. F. J. HANSEN: Romantiske Digtninger (Corsaren og hans Brud o. fl.) BROSBØLL: Smuglerens Søn. SIESBY: Poetisk-politisk Nytaarsgave. P. E. MÜLLER og J. M. VELSCHOW udgive Saxos Danmarkshistorie (—1858). N. M. PETERSEN: Hist. Fortællinger om Islændernes Færd (—1844). SCHIERN: Et nordisk Sagns Vandringer. GRUNDTVIG: Frisprog mod Biskop Mynsters Alterbogsforslag. MADVIG udg. Cicero De finibus. SAL. DREIER: Lærebog i den botaniske Terminologi og Systemlære. — Den danske historiske Forening stiftes.

1840 GRUNDTVIG: Phønixfuglen. INGEMANN: Skyhimlen. Stjernernes Symbolik. BLICHER: Høstferierne. Julianes Giftermaal. J. L. HEIBERG: Syvsoverdag. Nye Digte (1841. De Nygifte. En Sjæl efter Døden m. m.). FRU GYLLEMBOURG: Een i Alle. SAINT-AUBAIN: Gamle Minder. WILSTER. Digtninger III. Oversættelse af Euripides. H. C. ANDERSEN: Mulatten. Maurerpigen. Billedbog uden Billeder. H. P. HOLST: Digte. KOFOED-HANSEN: Dialoger og Skizzer. P. L. MØLLER: Lyriske Digte. CHR. K. F. MOLBECH: Billeder af Jesu Liv. GOLDSCHMIDT: Corsaren (—1846). KAALUND: Kong Haldan den Stærke. BROSBØLL: Foldingbro. STEFFENS: Was ich erlebte (—1844). ALLEN: Haandbog i Danmarks Historie. OLDENBURG og P. CHR. KIERKEGAARD: Nord. Tidsskrift for kristelig Theologi. H. N. CLAUSEN: Det nye Test.s Hermeneutik. C. T. ENGELSTOFT: Liturgiens Hist. i Danmark. MARTENSEN: Mester Eckart. MYNSTER: Oplysninger ang. Udkastet til en Alterbog og et Kirkeritual. WESTERGAARD: Radices lingvæ Sanscritæ. A. F. BERGSØE: Om Laugsvæsen og Næringsfrihed. Historisk Tidsskrift. — CHR. WILSTER † 11. 1. G. L. BADEN † 25. 8.

1841 OEHLENSCHLÄGER: Ørvarodds Saga. GRUNDTVIG: Sangværk til den danske Kirke II. HAUCH: Svend Grathe. BLICHER: De tre Helligaftener. FRU GYLLEMBOURG: Nær og fjern. HERTZ: Indkvarteringen. Svanehammen. PALUDAN MÜLLER: Venus. Adam Homo I. F. J. HANSEN: Patriotisme. Sørejsen. BROSBØLL: Madsalune. C. MOLBECH: Dansk Dialekt-Lexikon. FINN MAGNUSEN: Runamo og Runerne. TH. H. ERSLEW: Forfatter-Lexikon for Danmark (—1853, Suppl. 1854—68). KIERKEGAARD: Om Begrebet Ironi. MARTENSEN: Grundrids til Moralfilosofiens System. MADVIG: Latinsk Grammatik. J. L. USSINGS Doktordisputats Denominibus Vasorum Graecorum. J. E. LARSEN og P. G. BANG: Systematisk Fremst. af den danske Procesmaade (—1843).

DAVID: Nyt statsøkonomisk Arkiv (—1843). — P. A. HEIBERG † 30. 4.

1842 OEHLENSCHLÄGER: Dina. INGEMANN: Kunnuk og Naja. Folkedansviser. BLICHER: Vinhandleren og Herremanden. Kjærlighed paa Dagvognen. E Bindstouw. HAUCH: Lyriske Digte. BREDAHL: En Hverdagshistorie. J. L. HEIBERG: Intelligensblade (—1844). P. L. MØLLER: Nye Intelligensblade. HERTZ: Fristelsen. H. C. ANDERSEN: En Digters Bazar. PLOUG: »Længe var Nordens herlige Stamme«. KAALUND: Valkyrien Gøndul. KOFOED-HANSEN: Liv af Død. RUMOHR: Peder Tordenskjold. MADVIG: Om Sprogets Væsen, Udvikling og Liv. SCHIERN: Historieskrivningens Udvikling. JAP. STEENSTRUP: Om Forplantning og Udvikling gennem vexlende Generationsrækker. L. L. JACOBSON: Om Primordial-Cranier. FORCHHAMMER: Lærebog i Stoffernes alm. Kemi. — SAL. DREIER † 21. 4. P. O. BRØNDSTED † 26 .6.

1843 CHR. WINTHER: Digtninger (Fjeldvandring ved Badet. Bægeret. I et romersk Osteri. Til Een o. fl.). Fire Noveller (Skriftestolen. En Aftenscene o. fl.). H. P. HOLST: Ude og hjemme. VALD. THISTED: En Vandring i Syden. KIERKEGAARD: Enten-Eller, udg. af Victor Eremita. To opbyggelige Taler. Frygt og Bæven, af Johannes de silentio. Gjentagelsen af Constantin Constantius. Tre opbyggelige Taler. Fire opb. Taler. AUG. BAGGESEN; Jens Baggesens Biografi (— 1856). C. MOLBECH. Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Hist. i dets første Aarh. WORSAAE: Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøje. WEGENER: Liden Krønike om Kong Frederik og den danske Bonde. SIBBERN: Om Filosofiens Begreb, Natur og Væsen. Psykologi. MARTENSEN: Den kristelige Daab. AD. HANNOVER: Mikroskopiske Undersøgelser over Nervesystemet. — LUDV. L. JACOBSEN † 29. 8.

1844 OEHLENSCHLÄGER: Erik Glipping. FRU GYLLEMBOURG: Korsvejen. Castor og Pollux. HERTZ: Amanda. H. C. ANDERSEN: Kongen drømmer. PALUDAN-MÜLLER: Tithon. Dryadens Bryllup. H. P. HOLST: Gioacchino. F. J. HANSEN: Let Sind og Letsind. HOSTRUP: Gjenboerne. KAALUND: Fabler og blandede Digte. BROSBØLL: Eiagès Sønner. Livets Konflikter. GRUNDTVIG: Bragesnak. KIERKEGAARD: Filosofiske Smuler, af Johannes Climacus. Begrebet Angst, af Vigilius Haufniensis. Forord, af Nicolaus Notabene. Opbyggelige Taler (tre Samlinger). H. N. CLAUSEN: Udvikl. af de kristelige Hovedlærdomme. J. L. HEIBERG: Urania (—1846). WORSAAE: Runamo og Braavallaslaget. BRØNDSTED: Rejse i Grækenland, udg. af N. V. DORPH. A. F. BERGSØE: Den danske Stats Statistik. (—1853). H. C. ØRSTED: Naturlærens mekaniske Del.

1845 OEHLENSCHLÄGER: Gjenfærdet paa Herlufsholm. Landet fundet og forsvundet. Garrick i Frankrig. J. L. HEIBERG: Nøddeknækkerne. FRU GYLLEMBOURG: To Tidsaldre. HERTZ: Kong Renés Datter. HAUCH: Slottet ved Rhinen. PALUDAN-MÜLLER: Abels Død. H. C. ANDERSEN: Lykkens Blomst. Den nye Barselstue. Nye Eventyr. BAGGER: Øjeblikkets Børn. KAALUND: Fabler for Børn. OVERSKOU: Pak. P. L. MØLLER: Aarbogen Gæa. CHR. K. F. MOLBECH: Klintekongens Brud. Blandede Digte (Venusbjerget m. m.). HOSTRUP: Intrigerne. GOLDSCHMIDT: En Jøde. CHIEWITZ: Saaledes forholder det sig. KIERKEGAARD: Tre Taler ved tænkte Lejligheder. Atten opbyggelige Taler. Stadier paa Livets Vej, af Hilarius Bogbinder. Udæsker Corsaren (»Fdrl.« Decbr.). H. C. ØRSTED. To Kapitler af det Skjønnes Naturlære. SCHIERN: Udvandringerne fra Normandiet til Italien. KALKAR, HERMANSEN og FR. HELVEG: Bibeloversættelse. M. HAMMERICH overs. Sakuntala. JAP. STEENSTRUP: Om Hermaphroditismens Tilværelse i Naturen. — HENR. STEFFENS † 13. 2.

1846 OEHLENSCHLÄGER: Amleth. BLICHER: Bettefanden. BREDAHL: TragediefragmentetSokrates(»Gæa«). SAINT-AUBAIN: Krøniker fra Kong Christian den Andens Tid. H. C. ANDERSEN: Liden Kirsten. H. P. HOLST: William og Emma. HOSTRUP: En Spurv i Tranedans. GOLDSCHMIDT: Fortællinger. KOFOED-HANSEN: Kjød og Aand. VALD. THISTED: Havfruen. RUMOHR: Niels Juel og hans Samtid. BROSBØLL:

Skyggebilleder. KIERKEGAARD: Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift, af Johannes Climacus. En litterair Anmeldelse. SIBBERN: Spekulativ Kosmologi. BRANDT og HELVEG: Den danske Psalmedigtning. RUDELBACH: Kristelige Biografier. MYNSTER: Meddelelser om mit Levnet. WEGENER: Hist. Ant. om Anders Vedel. WORSAAE: Blekingske Mindesmærker fra Hedenold. WESTERGAARD: Sanskrit Læsebog. Sanskrit Formlære. BENDZ: Haandbog i den alm. Anatomi. — CARL BAGGER † 25. 10. H. F. J. ESTRUP † 29. 12.

1847 INGEMANN: Nye Eventyr og Fortællinger. BREDAHL: Sultan Mahmuds Pilgrimsgang. J. L. HEIBERG: Valgerda. P. V. JACOBSEN: Trolddom. PLOUG: Poul Rytters Viser og Vers. CHIEVITZ: Fra Gaden. Venskab og Kjærlighed. BROSBØLL: Ayella. Eventyr og Folkesagn. P. L. MØLLER: Kritiske Skizzer. Billeder og Sange. GOLDSCHMIDT: Nord og Syd (—1859). KIERKEGAARD: Opbyggelige Taler i forskjellig Aand. Kjærlighedens Gjerninger. F. HAMMERICH: Danmark i Valdemarernes Tid. WERLAUFF: Det kgl. danske Selskab f. Fædrel. Historie og Sprog i dets første Aarh. J. L. USSING: Rejsebilleder fra Syden. BRØNDSTED: Den ficoroniske Cista, udg. af N. V. DORPH. MADVIG: Græsk Syntax. SCHOUW: Erindringsord til en Forelæsning over Lægeplanterne. ZEISE: Haandbog i de organiske Stoffers alm. Kemi. AD. HANNOVER: Mikroskopets Bygning og dets Brug. — Det nordiske Litteratursamfund stiftes. — FINN MAGNUSEN † 24. 12.

1848 OEHLENSCHLÄGER: Kjartan og Gudrun. Digtekunsten. Regnar Lodbrok. PALUDAN-MÜLLER: Adam Homo II. og III. HERTZ: Ninon. H. C. ANDERSEN: Ahasverus. HOSTRUP: Eventyr paa Fodrejsen. VALD. THISTED: Tabt og vunden. CHR. K. F. MOLBECH: En Maaned i Spanien. CARIT ETLAR: Singebok. FRU J. L. HEIBERG: En Søndag paa Amager. GRUNDTVIG: Danskeren (—1851). FABER: Den tapre Landsoldat. A. RECKE: Holmens faste Stok. KAALUND: Opmand Dig, Du Danske! H. P. HOLST: Vel mødt igen, Kong Frederik, ved Hæren. H. N. CLAUSEN og J. F. SCHOUW: Ved Tronskiftet. Den yngre Edda udg. af den arnamagnæanske Komm. (—1887). KIERKEGAARD: Kristelige Taler. L. C. MÜLLER: Den bibelske Historie (—1851). AMBR. STUBS Samlede Digte udgives af BARFOD. FR. DREIER: Folkenes Fremtid. Fremtidens Folkeopdragelse. — ST. ST. BLICHER † 26. 3. P. V. JACOBSEN † 13. 5.

1849 J. L. HEIBERG: Gadeviser. FRU J. L. HEIBERG: Abekatten.. HERTZ: Tonietta. Hundrede Aar. Tyrfing. INGEMANN: De fire Rubiner. HAUCH: Søstrene paa Kinnakullen. Saga om Thorvald Vidførle. BREDAHL: Knud Svendssøn. CHR. WINTHER: Lyriske Digte. H. C. ANDERSEN: De to Baronesser. H. P. HOLST: Den lille Hornblæser. En Tour til Armeen. VALD. THISTED: Danmark bestaaer. Eventyr, Skizzer og Sagn. Ørkenens Hjerte. HOSTRUP: Æsthetisk Sands. En Nat mellem Fjeldene. RUMOHR: Grevens Fejde. BROSBØLL: Tonne gaaer i Krigen. Jeanne Tuyon. JOH. FIBIGER: Jephtas Datter. ERIK BØGH: Nytaarsnat 1850. KIERKEGAARD: Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. Ypperstepræsten, Tolderen, Synderinden. Sygdommen til Døden, af Anti-Climacus. Indøvelse i Kristendom, af Anti-Climacus. Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger, af H. H. H. C. ØRSTED: Aanden i Naturen. SIBBERN: Om Forholdet mel. Sjæl og Legeme. MARTENSEN: Den kristelige Dogmatik. RASM. NIELSEN: Evangelietroen og den moderne Bevidsthed. Johannes Climacus og Martensens Dogmatik. N. M. PETERSEN: Nordisk Mythologi. F. HAMMERICH: Danmark under de nordiske Rigers Forening (—1854). SCHIERN: Den nyere Nationalitetsbevægelse. — Selskabet for Danmarks Kirkehistorie stiftes.

1850 OEHLENSCHLÄGER: Erindringer. INGEMANN: Fire nye Fortællinger (Christen Blochs Ungdomsstreger o. fl.). Den stumme Frøken. HAUCH: Marsk Stig. SAINT-AUBAIN: Krøniker fra Kong Erik af Pommerns Tid. CHR. WINTHER: En Morskabsbog for Børn. H. C. ANDERSEN: Ole Lukøje. H. P. HOLST: Digte II. VALD. THISTED: Episoder fra et Rejseliv. HOSTRUP: Soldater-

løjer. CHIEVITZ og RECKE: En højere Dannelsesanstalt. JOH. FIBIGER: Jeremija. KIERKEGAARD: En opbyggelig Tale. Indøvelse i Kristendom, af Anti-Climacus. SIBBERN: Gabrielis Breve II. CLARA RAPHAEL: Tolv Breve. MARTENSEN: Dogmatiske Oplysninger. RASM. NIELSEN: Martensens dogm. Opl. kritisk belyste. EIRIKSSON: Er Troen et Paradox? H. N. CLAUSEN: Fortolkn. af de synoptiske Evangelier. CHR. PEDERSENS danske Skrifter udg. af C. J. BRANDT (—1856). WERLAUFF: Kbhvns. Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen. ESCHRICHT: Tolv Foredrag over Emner af Læren om Livet. A. HANNOVER: Bidrag til Øjets Anatomi. — OEHLENSCHLÄGER: † 20. 1.

1851 HAUCH: Æren tabt og vunden. HERTZ: Scheik Hassan. Audiensen. H. C. ANDERSEN: Hyldemor (Eventyrkomedie). I Sverig. CHR. WINTHER: Nye Digte. Tre Fortællinger. HOSTRUP: Tordenvejr. CHR. K. F. MOLBECH: Dæmring. Oversættelse af Dante (—1862). VALD. THISTED: Romerske Mosaiker. CHR. JUUL: Skoflikkerens Søn. CHIEVITZ og RECKE: For Alvor. TOLDERLUND: Fortællinger fra Felten. FR. DREIER: Blik paa det verdenshistoriske Værk Clara Raphael. KIERKEGAARD: To Taler ved Altergangen om Fredagen. Om min Forfatter-virksomhed. Til Selvprøvelse. L. N. HELVEG: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen (—1855). WEGENER: Biogr. Ant. om L. Engelstoft. H. F. J. ESTRUPS samlede Skrifter. WORSAAE: Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland. SCHIERN: Europas Folkestammer. A. S. ØRSTED: Af mit Livs og min Tids Historie (—1857). J. M. THIELE: Thorvaldsens Biografi (—1856). PUGGAARD: Møens Geologi. JOH. LANGE: Haandbog i den danske Flora. — H. C. ØRSTED † 9. 3. L. ENGELSTOFT † 14. 3. L. C. MÜLLER † 5. 6.

1852 INGEMANN: Landsbybørnene. HAUCH: Tycho Brahes Ungdom. H. C. ANDERSEN: Historier. CHR. WINTHER: En Student og en Jomfru. PALUDAN-MÜLLER: Luftskipperen og Atheisten. HOSTRUP: Mester og Lærling. Viser og Vers. H. P. HOLST: Sicilianske Noveller. CHR. JUUL: Tre Nætter. En Episode. CHIEVITZ: Japhet, der søger sig en Kone. (med Recke): En Fortid. ERIK BØGH: Huldrebakken. KR. ARENTZEN: Gunløg Ormetunge. CHR. K. F. MOLBECH: Dante. FR. DREIER: M. Goldschmidt, et Litteraturbillede. Aandetroen og den frie Tænkning. GARDE: Den dansk-norske Sømagts Historie. SCHIERN: Skaanes politiske og nationale Forening med Sverige. MYNSTER: Blandede Skrifter (—1857). WESTERGAARD udg. Zendavesta (—1854). RINK: Grønland, geografisk og statistisk beskrevet. JUL. THOMSEN: Bidrag til et thermokemisk System. O. BANG: Haandbog i Therapien.

1853 HAUCH: Robert Fulton. HERTZ: De Deporterede. CHR. WINTHER: Nye Digtninger. OVERSKOU: En Valgdag. VALD. THISTED: Sirenernes Ø. GOLDSCHMIDT: Hjemløs (—1857). BROSBØLL: Gjøngehøvdingen. Herregaardshistorier. KR. ARENTZEN: Knud den Hellige. ERIK BØGH: Noget. WENGEL: Kousine Lotte. SVEND GRUNDTVIG: Danmarks gamle Folkeviser (—1890). N. M. PETERSEN: Bidrag til d. danske Litteraturs Historie (—1861). C. PALUDAN-MÜLLER: Grevens Fejde. BARFOD: Fortællinger af Fædrelandets Historie. H. N. CLAUSEN: Kristelig Troeslære. MEHREN: Die Rhetorik der Araber. BENDZ: Haandbog i den fysiologiske Anatomi af da almindeligste danske Huspattedyr. — C. J. BOYE † 6. 7.

1854 INGEMANN: Konfirmationsgave. HERTZ: Et Offer. Den Yngste. PALUDAN-MÜLLER: Tre Digte (Kalanus. Abels Død. Ahasverus). HOSTRUP: Drøm og Daad. VALD. THISTED: Hjemme og paa Vandring. KR. ARENTZEN: Digte. CHIEVITZ: Det kjedelige Drama. ERIK BØGH: Noget Mere. SIBBERN: Tænkelære eller Logik MYNSTER: Kirkelige Lejlighedstaler. KIERKEGAARD begynder sin anti-kirkelige Polemik i »Fædrelandet«. RUDELBACH: Om Psalmelitteraturen. SV GRUNDTVIG: Gl. danske Minder i Folkemunde (—1861). HAGERUP: Om det danske Sprog i Angel. F. HAMMERICH: Danmark under Adelsvælden (—1859). SCHIERN: Om Dronning Dagmar.

OLUFSEN og P. A. HANSEN: Tables du Soleil- — J. P. MYNSTER † 30. 1. POUL CHIEVITZ † 6. 8.

1855 INGEMANN: Tankebreve fra en Afdød. H. C. ANDERSEN: Mit Livs Eventyr. CHR. WINTHER: Hjortens Flugt. VALD. THISTED: Neapolitanske Aquareller. P. L. MØLLER: Løvfald (af Otto Sommer). BROSBØLL: Dronningens Vagtmester. Flygtende. Herremænd. TYGE BECKER: Claus Limbek. ERIK BØGH: Fastelavnsgildet. Digte. LOUISE BJØRNSEN: Hvad er Livet? KIERKEGAARD beg. Udgivelsen af »Øjeblikket«. H. F. HELVEG: Spaadommene el. Gud i Historien (—1862). H. N. CLAUSEN: Fortolkn. af Johannes-Evangeliet. — Konventspsalmebogen. — C. L. MØLLER: Den macedoniske Konge Philip II.s Mønter. FAUSBØLL udg. Dhammapadam. T. A. USSING: Haandbog i den danske Arveret. GRAM: Den danske Formueret (—1864). ESCHRICHT: Folkelige Foredrag (—1858).

1856 INGEMANN: Guldæblet. HERTZ: Estrella. VALD. THISTED: Familieskatten. BROSBØLL: Vaabenmesteren. BØDTCHER: Digte, ældre og nyere. J. F. FRIIS: Svenskerne paa Lolland. C. A. H. KALKAR: Livsbilleder af Guds Riges Historie. L. ENGELSTOFTS Skrifter i Udvalg (—1862). SCHIERN: Historiske Studier. JUL. THOMSEN: Vandringer paa Naturvidenskabens Gebet. C. E. FENGER: Hospitalsmeddelelser. E. HORNEMANN begynder Udg. af Hygieiniske Meddelelser. — FRU GYLLEMBOURG † 2. 7. AARESTRUP † 20. 7. JOH. EPHR. LARSEN † 16. 11.

1857 J. L. HEIBERG: Mindedigt om Adelaide Bombelles (»Adresseavisen«). HAUCH: Kongens Yndling. H. C. ANDERSEN: At være eller ikke være. Eventyr og Historier. J. M. THIELE: Thyre Boløxe og Herremanden. J. F. FRIIS: Fiskelars. TYGE BECKER: En Familiehistorie. H. E. SCHACK: Phantasterne. ERIK BØGH: Kalifen paa Eventyr. G. RODE: Digte og Sange. CARL ANDERSEN: En Krans paa en Arbejders Kiste. Kr. ARENTZEN: Et Livsstadium. JOH. FIBIGER: Johannes den Døber. ILIA FIBIGER: Tre Dramer. H. F. RØRDAM: Mester Anders Christensen Arrebos Levnet. Beg. Udgivelsen af Nye kirkehistoriske Samlinger. ALLEN: Det danske Sprogs Historie i Slesvig. C. J. BRANDT: Gammeldansk Læsebog. C. MOLBECH: Dansk Glossarium. DYRLUND: Udsigt over de danske Sprogarter. RAFN og THOMSEN: Atlas for nordisk Oldkyndighed. G. SIBBERN: Om Humanitet og Alsind. BRØCHNER: Benedict Spinoza. KAYSER: Arbejdets Ordning. FOGH: Geognostiske Skizzer fra Møen. LÜTKEN: Oversigt over Grønlands Echinodermata. E. A. SCHARLING: Bidr. til at oplyse de Forhold, hvorunder Kemien har været dyrket i Danmark. — C. MOLBECH † 23. 6. J. C. LINDBERG † 10. 12.

1858 HERTZ: Ugenlige Blade (Johannes Johnsen. —1859). KAALUND: Et Foraar. J. F. FRIIS: Lybekkerne i Nakskov. BEATUS DODT: Fredensborg. TH. LANGE: I Ungdommen. RUD. SCHMIDT: Et Ungdomsliv. JOH. FIBIGER: Kors og Kjærlighed. WENGEL: Plader. P. L. MØLLER: Det nyere Lystspil i Frankrig og Danmark. WERLAUFF: Historiske Antegnelser til Holbergs Lystspil. C. W. SMITH: Om Holbergs Levnet og populaire Skrifter. C. J. BRANDT udgiver den danske Rimkrønike. F. C. SIBBERN: Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135. (—1872). G. SIBBERN: Om Humanisme. LYNGBY: Bidrag til en sønderjysk · Sproglære. A. BUNTZEN beg. Udg. af Hospitalstidende. COLD: Lægevæsenet paa Christian IV.s Tid. MÜRER: For Almenvel (—1865). TRAP: Statstopogr. Beskrivelse af Danmark. — VEDEL SIMONSEN † 12. 7.

1859 HERTZ: De Fattiges Dyrehave opføres. J. M. THIELE: Klaus Rigmands Skat. VALD. THISTED: Præstekald. BROSBØLL: Rejsende. TYGE BECKER: Englænderne paa Gyllingnæs. TH. LANGE: Modepræsten. H. SCHARLING: Moderne Christendom. J. HELMS: Nogle Vers. ILIA FIBIGER: Rettroende Eventyr. H. N. CLAUSEN: Det evang. Kirkelivs Nutid og Fremtid. GUDE: Irvingianismens Betydn. i vor Tid. H. F. RØRDAM: Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen (—1863). SCHEEL: Person- og Familieret. GAD: Om alm. Velstands Natur og Aarsager. C. E. FENGER: Om vor

Tids therapeutiske Bevægelse. — H. E. SCHACK † 20. 7.

1860 HAUCH: Charles de la Bussière. HERTZ: Besøget i Kjøbenhavn. J. M. THIELE: Romantiske Dramer. TH. LANGE: Smaaskrifter. H. SCHARLING: Folkvars Drøm, Kamp og Sejr. H. F. EWALD: Valdemar Krones Ungdomshistorie. CORN. LEVETZAU: En ung Piges Historie. CARL ANDERSEN: Ingolfs og Hjørlejfs Saga. P. CHR. ZAHLE: Rahbek og hans Samtid. C. J. BRANDT: Ældre danske Digtere. Den danske Kæmpebog udgives af FR. BARFOD. J. M. THIELE: Kunstakademiet og Heststatuen paa Amalienborg. GRUNDTVIG: Kristenhedens Syvstjerne. MADVIG: Emendationes Livianae. STEEN: Afregning med Hr. Prof. R. Nielsen. ROSTRUP: Vejledning i den danske Flora. — CHR. H. BREDAHL † 16. 1. A. S. ØRSTED † 1. 5. J. L. HEIBERG † 25. 8.

1861 HAUCH: Lyriske Digte og Romancer (Valdemar Atterdag). PALUDAN-MÜLLER: Nye Digte (Paradiset. Kain. Benedict). HERTZ: En Kurmethode. GOLDSCHMIDT: Ugebladet »Hjemme og ude«. Rabbi Eliezer. CLARA ANDERSEN: Kastaniebaandet. PLOUG: Samlede Digte. RICHARDT: Smaadigte. Deklarationen. FR. BØGH: Valkyrien. ANTON NIELSEN: Fra Landet. AD. ROSENKILDE: Anders Tikjøb. JOH. CLAUSEN: Laurentius Valla. FOG: Om det theol. Studium. SKAT RØRDAM udg. Libri Judicum et Ruth. HOLTEN: Lysets Naturlære. — JONAS COLLIN † 28. 8. FR. CHR. BORNEMANN † 6. 10.

1862 HAUCH: Valdemar Sejer. PALUDAN-MÜLLER: Pygmalion. GOLDSCHMIDT: Swedenborgs Ungdom. CARL ANDERSEN: Tonens Veje. H. F. EWALD: Familien Nordby. H. SCHARLING: Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard. ILIA FIBIGER: Synd og Sorg. INGEMANNS Levnetsbog. VARMING: Det jydske Folkesprog, grammatisk fremstillet. JESSEN: Undersøgelser til nordisk Oldhistorie. L. HOLST: Kjøbenhavn og Kongerigets Kjøbstæder for omtrent 100 Aar siden. Beg. Udg. af Frihandelsforeningens Tidsskrift (—1866). L. N. HELVEG: Den danske Kirkes Hist. til Reformationen (—1870). S. BIRKET SMITH: De malede Vaser i Antikkabinettet. WEILBACH: Ghibertis Broncedøre. V. BERGSØE: Oldenborrens Naturhistorie. — B. S. INGEMANN † 24. 2. A. G. RUDELBACH † 3. 3. N. M. PETERSEN † 11. 5. CHR. VAUPELL † 15. 9.

1863 HAUCH: Henrik af Navarra. AARESTRUP: Efterladte Digte. GOLDSCHMIDT: Fortællinger og Skildringer (—1865). BROSBØLL: Hervarts Krønike. RUMOHR: Historiske Billeder fra Chr. IV.s Tid. BEATUS DODT: Hirschholm. TH. LANGE: Poetiske Naturer. CARL ANDERSEN: Lyriske Smaadigte. TOPSØE: Skizzer af Xox. SCHANDORPH: Digte. RUD. SCHMIDT: Digtninger. INGEMANN: Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed. JOH. KOK: Det danske Folkesprog i Sønderjylland (—1867). FR. HAMMERICH: Den hellige Birgitta og Kirken i Norden. MARTENSEN: Til Forsvar mod den saakaldte Grundtvigianisme. NUTZHORN: De homeriske Digtes Tilblivelsesmaade. JAP. STEENSTRUP: Om Skjævheden hos Flynderen og begge Øjnes Fremkomst paa samme Side af Kroppen. KRØYER: Bidrag til Kundskab om Snyltekrebsene. CHR. VAUPELL: De danske Skove. BARFOED: Lærebog i den analytiske Kemi. — DAN. FR. ESCHRICHT † 22. 2. S. M. TRIER † 20. 12.

1864 HAUCH: Fortælling om Haldor. H. C. ANDERSEN: Han er ikke født. PALUDAN-MÜLLER: Fremtidsmaalet. CHR. K. F. MOLBECH: Til Fjenden i vor egen Lejr. RICHARDT: Nyere Digte. ERIK BØGH: Jonas Tværmoses Ærgrelser. THYREGOD: Historier og Sagn. ANTON NIELSEN: Tre Fortællinger. P. G. THORSEN: De danske Runemindesmærker (—1880). L. C. MÜLLER: Samlede Smaaskrifter. ALLEN: De tre nordiske Rigers Historie (—1872). ABRAHAMS: Kunstforeningen i Kjøbenhavn. RASM. NIELSEN: Grundideernes Logik. NELLEMANN: Forelæsninger over d. ordinaire civile Procesmaade. SCHJELLERUP: Stjernefortegnelse. — C. CHR. RAFN † 20. 10.

1865 HERTZ: Advokaten og hans Myndling. Portraitet. H. C. ANDERSEN: Da Spanierne var her. CHR. WINTHER: Brogede Blade. PALUDAN-MÜLLER: Ungdomskilden. GOLD-

SCHMIDT: Dagbog fra Vendsyssel og Thy. H. F. EWALD: Johannes Falk. TH. LANGE: Eventyrets Land. CARL ANDERSEN: Ved Arno og ved Ganges. FR. HAMMERICH: En Skolastiker og en Bibeltheolog. N. M. PETERSEN: Bidrag til d. oldnordiske Litt.s Historie. MONRAD: Oversættelse af Esaias, Hjob og Psalmerne. C. HERMANSEN, C. A. H. KALKAR og C. ROTHE: Revision af det gl. Testamente (—1870). A. C. LARSEN: Om Samvittighed og Videnskab. SCHEEL: Privatrettens alm. Del. PANUM: Haandbog i Menneskets Fysiologi (—1872). V. BERGSØE: Den italienske Tarantel. — CHR. J. THOMSEN † 21. 5. A. N. DE SAINT-AUBAIN † 25. 11. P. L. MØLLER † 6. 12. JOH. G. FORCHHAMMER † 14. 12.

1866 HAUCH; Julian den Frafaldne og Et Martyrium i Nutiden. HERTZ: Juvelskrinet. PALUDAN-MÜLLER: Ivar Lykkes Historie (—1873). GOLDSCHMIDT: En Hederejse. Arvingen. VALD. THISTED: Breve fra Helvede. BERGSØE: Fra Piazza del Popolo. H. SCHARLING: Uffe Hjelm og Palle Løve. J. HELMS: Et Par Digte og Viser. ANTON NIELSEN: Nye Fortællinger. MADS HANSEN: Sange. FANNY TUXEN: En Moders Fortællinger. G. RODE: Renaissancens tidligste Eftervirkning paa dansk poetisk Litteratur. H. F. RØRDAM: Mester Jørgen Jensen Sadolin. STEPHENS: The oldnorthern runic monuments (—1884). HEEGAARD: Indledning til den rationelle Ethik. HØFFDING: Theologi og Filosofi. G. BRANDES: Dualismen i vor nyeste Filosofi. EIRIKSSON: Gud og Reformatoren. HOSTRUP: Prædikener. MEHREN: Cosmographie de Chemsed-Din ed-Dimisqui. STEMANN: Geschichte des öff. u. Privat-Rechtes des Herzogthums Schleswig. JUL. PETERSEN: Methoder og Theorier til Løsn. af geometriske Konstruktionsopgaver.

1867 HAUCH: Minder fra min Barndom og min Ungdom. GOLDSCHMIDT: En Skavank. Kjærlighedshistorier fra mange Lande. En Roman i Breve. Den Vægelsindede paa Graahede. Ravnen. H. F. EWALD: Svenskerne paa Kronborg. BERGSØE: I Ny og Næ. TOPSØE: I Solskin. Livsanskuelser. KR. ARENTZEN: Ny Digtsamling. SCHANDORPH: Ude i Skoven. THYREGOD: Skildringer fra det virkelige Liv. ANTON NIELSEN: Bondeliv. JACOB NIELSEN: Jydsk Bondeliv. CARL ANDERSEN: Genrebilleder. SV. GRUNDTVIG: Danske Kæmpeviser, fornyede i gammel Stil. Udsigt over d. nord. Oldtids heroiske Digtning. H. F. RØRDAM: Historieskrivningen ogHistorieskriverne siden Reformationen. WIMMER: De ældste nordiske Runeindskrifter. MARTENSEN: Om Tro og Viden. RASM. NIELSEN: Om den gode Villie som Magt i Videnskaben. JUL. LANGE: Fransk Kunst. D'ARREST: Siderum nebulosorum obs. Havnienses. ANDRÆ: Den danske Gradmaaling (—1884.)

1868 H. C. ANDERSEN: Dryaden. GOLDSCHMIDT: Smaa Fortællinger. VALD. THISTED: Høgholt. BEATUS DODT: Rideknægten. A. RECKE: Viser. RICHARDT: Texter og Toner. SCHANDORPH: Nye Digtninger. G. BRANDES: Æsthetiske Studier. RASM. NIELSEN: Hindringer og Betingelser for det aandelige Liv i Nutiden. BRØCHNER: Problemet om Tro og Viden. T. SKAT RØRDAM: Den kristelige Lære. F. HAMMERICH: Kirkehistorie (—1873). H. F. RØRDAM: Kjøbenhavns Universitets Historie (—1877). A. P. MADSEN: Afbildn. af danske Mindesmærker og Oldsager (—1876). S. BIRKET SMITH udgiver Ludus de Sancto Kanuto Duce. S. M. GJELLERUP: Biskop Jens Dinesen Jersin (—1870). LYSKANDERS Scriptores Danici udgives af H. F. Rørdam. WIMMER: Navneordenes Bøjning i ældre Dansk. JESSEN: Dansk Sproglære. NELLEMANN: Civilprocessens alm. Del. FR. KREBS: Samfundet. — S. A. V. STEIN † 14. 5.

1869 HAUCH: Nye Digtninger. HERTZ: Tre Dage i Padua. GOLDSCHMIDT: I den anden Verden. Smaa Fortællinger. PLOUG: Nyere Sange og Digte. BERGSØE: Fra den gamle Fabrik. FR. HOLST: Revuen. J. M. THIELE: Erindringer fra Bakkehuset. Af SØREN KIERKEGAARDS efterladte Papirer (—1881). JENS PALUDAN-MÜLLER: Om Guds Ord. RASM. NIELSEN: Religionsfilosofi. BRØCHNER: Bidr. t. Opfattelsen af Filosofiens historiske Udvikling. Om det Religieuse i dets Enhed med det

Humane. Den isl. Elucidarius og det ældste Brudst. af Valdemars sjællandske Lov, udg. fotolithografisk af den arnamagnæanske Komm. C. J. BRANDT: Romantisk Digtning fra Middelalderen (—1877). S. BIRKET SMITH udgiver Leonoræ Christinæ Jammers Minde. CHR. BRUUN: Falsteriana. VILH. THOMSEN: Den gotiske Sprogklasses Indfl. paa den finske. MEHREN: Câhirah og Kerâfat. JUL. LANGE: Om en Række antike Figurer. EMIL BLOCH: Hollandske Kunstnere. MATZEN: Den danske Panterets Historie. W. SCHARLING: Pengenes synkende Værdi. FORCHHAMMER: Almenfattelige Afhandlinger og Foredrag. — CL. ROSENHOFF † 19. 1.

1870 LEMBCKE: Digte og Sange. MADS HANSEN: Sange. TH. LANGE: Aaen og Havet. BROSBØLL: Tranens Varsel. RICHARDT: Det hellige Land. KROHN: Fortællinger og Skizzer. FR. HOLST: En sand Demokrat. HØFFDING: Den antike Opfattelse af Menneskets Villie. G. BRANDES: Kritiker og Portraiter. Den franske Æsthetik i vore Dage. VILH. MØLLER: Nyt dansk Maanedsskrift. KR. ARENTZEN: Baggesen og Oehlenschläger (—1878). CHR. BRUUN: Frederik Rostgaard og hans Samtid. C. NYROP: Bidrag til den danske Boghandels Historie. J. HELMS: Ribe Domkirke. WIMMER: Oldnordisk Formlære. N. M. PETERSEN: Samlede Afhandlinger (—1874). M. HAMMERICH: Thorvaldsen og hans Kunst. H. G. MØLLER: Oversættelse af den ældre Edda. EDV. BRANDES: Oversættelse af Lervognen. STHYR: Den franske Reformations Forberedelse og Begyndelse. JENS PALUDAN-MÜLLER: Evangelisk Præstegjerning. FREDERIKSEN: Den pol. Økonomis Udvikling. JAP. STEENSTRUP: Tørvemosernes Bidrag til Kundskaben om Danmarks forhistoriske Natur og Kultur. — H. HERTZ † 25. 2. H. N. KRØYER † 15. 2. TH. H. ERSLEV † 17. 3. N. L. HØYEN † 29. 4.

1871 BERGSØE: I Sabinerbjergene. Gjengangerfortællinger. H. F. EWALD: Den skotske Kvinde paa Tjele. HEEGAARD: Dobbeltgængeren. Et Handelshus. FR. HOLST: Hverdagsfolk. ZAK. NIELSEN: Sange og Smaadigte. HAUCH: Minder om min første Udenlandsrejse. GRUNDTVIG: Kirkespejl. JENS PALUDAN-MÜLLER: Skriften og Overleveringen. MARTENSEN: Den kristelige Ethik (—1878). MONRAD: Prædikener paa alle Søn- og Helligdage. A. C. LARSEN: Om Nadveren. C. ROSENBERG: Træk af Livet paa Island i Sagatiden. A. D. JØRGENSEN: Bidr. t. Nordens Hist. i Middelalderen. F. R. FRIIS: Tyge Brahe, en hist. Fremstilling. CHR. BRUUN: Curt Sivertsen Adelaer. C. TH. SØRENSEN: Kampen om Norge. HØYENS Skrifter udg. af J. L. Ussing (—1876). MADVIG: Adversaria critica (—1873; 1884). — E. C. WERLAUFF † 5. 6. C. F. ALLEN † 27. 12.

1872 CHR. WINTHER: En Samling Vers. HOSTRUP: Sange og Digte fra tredive Aar. BERGSØE: Hjemve. THOMAS LANGE: Romantiske Skildringer. HEEGAARD: Familien Gorm. E. v. D. RECKE: Bertran de Born. ROSING: Frelst. DRACHMANN: Digte. Med Kul og Kridt. J. P. JACOBSEN: Mogens. G. BRANDES: Emigrantlitteraturen. Forklaring og Forsvar. MONRAD: Den frie Tanke og Dr. Brandes's Forelæsninger. SCHLEISNER: Den nye sensualistiske Lære og Dr. G. Brandes. Fr. NIELSEN: Den kristne Tro og den frie Tanke. HØFFDING: Filosofien i Tydskland efter Hegel. H. SCHARLING: Menneskehed og Kristendom. JOH. CLAUSEN: Lære og Evangelium. KREBS: Individualisme og Socialisme. WORSAAE: Ruslands og det skand. Nordens Bebyggelse. (Aarb. f. nord. Oldkynd.) SV. GRUNDTVIG udgiver Peder Palladius' Visitatsbog. O. VAUPELL: Den danske Hærs Historie (—1879). WEILBACH: C. V. Eckersbergs Levned. JUL. LANGE: Svensk og norsk Kunst. VALD. SCHMIDT: Syriens Oldtid. Assyriens og Ægyptens gamle Historie (—1877). K. F. VIBORG: Hyrdebruden el. Salomons Højsang, omplantet paa Dansk. — J. C. HAUCH † 4. 3. N. F. S. GRUNDTVIG † 2. 9. F. C. SIBBERN † 16. 12.

1873 GOLDSCHMIDT: Avromche Nattergal. BUDDE: Smaahistorier. BAUDITZ: Ved Søen og i Skoven. CARL ANDERSEN: Liv i Lænker MADS HANSEN: Markblomster. BERGSØE: Blomstervignetter. H. P. HOLST: Fra min Ungdom. J. M. THIELE:

Af mit Livs Aarbøger. CHR. K. F. MOLBECH: Fra Danaidernes Kar. G. BRANDES: Den romantiske Skole i Tydskland. BRØCHNER: Haandbog over Filosofiens Historie. WILCKENS: Liv — Nydelse — Arbejde (—1876). H. SCHARLING: Jakob Böhmes Theosofi. BLÆDEL: Grundtvigianismen og d. danske Folkekirke. Grundtvigianismens Katekismus. JOH. STEENSTRUP: Studier over Kong Valdemars Jordebog. JUL. LANGE: Nutidskunst. Strejftog i Verdensudstill. i Wien. VILH. FINSEN: Om de islandske Love i Fristatstiden. MATZEN: Grundloven og Folkets Selvstyrelse. MANSA: Folkesygdommenes og Sygeplejens Historie. V. INGERSLEV: Danmarks Læger og Lægevæsen. GOSCH: Udsigt over Danmarks zoologiske Litt. (—1878). — TH. OVERSKOU † 7. 11.

1874 PALUDAN-MÜLLER: Tiderne skifte. Adonis. CHR. WINTHER: I Naadsensaaret. RICHARDT: Billeder og Sange. BERGSØE: Italienske Noveller. RUD. SCHMIDT: Ældre og nyere Digte. HEEGAARD: Øjebliksfotografier. Urolige Tider. BUDDE: En Historie fra fattige Steder. GANDRUP: Periander. JOHANNE SCHJØRRING: Fortællinger og Skizzer. G. BRANDES: Reaktionen i Frankrig. Sammen med E. BRANDES: Det nittende Aarhundrede. HØFFDING: Den engelske Filosofi i vor Tid. MONRAD: Den første Kamp om d. apost. Troesbekjendelses Oprindelse. Om Slaget ved Katekismen. MARTENSEN: Katholicisme og Protestantisme. GUDE: Den hellige Nadver (—1889). WIMMER: Runeindskriftens Oprindelse og Udvikling i Norden. A. D. JØRGENSEN: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse(—1878). C. PALUDAN-MÜLLER: De første Konger af den oldenborgske Slægt. EMIL BLOCH: Albrecht Dürer. EDV. BRANDES Oversættelse af Kongen og Danserinden. S. BIRKET-SMITH udgiver de tre ældste danske Skuespil; ligeledes Grevens og Friherrens Komedie. NELLEMANN: Om mundtlig Rettergang i civile Sager. FREDERIKSEN: Den pol. Økonomis Begreber. PHILIPSEN: Fremstilling af Øjets Sygdomme. — L. BØDTCHER † 1. 10. J. M. THIELE † 9. 11.

1875 H. C. ANDERSEN: Historien om en Moder udk. i femten Sprog. BØDTCHER: Sidste Digte. MOLBECH: Renteskriveren. KAALUND: Fulvia. H. F. EWALD: Knud Gyldenstjerne. BROSBØLL: Viben Peter. H. SCHARLING: Min Hustru og jeg. THOMAS LANGE: De lyse Nætter. RUD. SCHMIDT: Fem Tidsdigte. W. BLOCH: Lygtemænd. DRAGHMANN: Dæmpede Melodier. I Storm og Stille. SCHANDORPH: Nogle Digte. TOPSØE: Jason med det gyldne Skind. HOLM HANSEN: En katholsk Familie. JACOB NIELSEN: Rydde-Lars. HENNINGSEN: Troldhøjen. JOHANNE SCHJØRRING: Havets Datter. G. BRANDES: Naturalismen i England. WILCKENS: Erkjendelsesproblemet. SCHIERN: Nyere hist. Studier (—1879). EDV. HOLM: Danmark-Norges udenrigske Historie fra 1791—1807. TROELS LUND: Historiske Skizzer. KORNERUP: Kongehøjene i Jellinge. CHRISTENSEN-SCHMIDT: Overs. af Euripides. FAUSBØLL udg. Jataka-Bogen (Lond. —1891). GOOS: Indl. til den danske Strafferet. A. HANNOVER: Øjets Nethinde. J. COLLIN: Skandinaviens Fugle (—1877). JOHNSTRUP: Jyllands geognostiske Forhold. — Selskabet til hist. Kildeskrifters Oversættelse stiftes. — H. C. ANDERSEN † 4. 8. — H. BRØCHNER † 17. 12.

1876 CHR. WINTHER: Et Vendepunkt. THOMAS LANGE: Af Livet og Naturen. BERGSØE: I Skumringen. RUD. SCHMIDT: Den forvandlede Konge. ERIK BØGH: Mester Oles Prædiken. DRACHMANN: En Overkomplet. Ungt Blod. SCHANDORPH: Fra Provinsen. J. P. JACOBSEN: Fru Marie Grubbe. E. V. D. RECKE: Lyriske Digte. BAUDITZ: Himmelbjerget. ZAK. NIELSEN: Tre Fortællinger. THOR LANGE: Fra fremmede Lande. FR. HOLST: I Overgangstiden. ELFRIDE FIBIGER: En Magdalenehistorie. S. BIRKET SMITH udgiver H. Justesen Ranchs danske Skuespil og Fuglevise. Ligeledes P. Thøgersens Comedia de mundo et paupere. SV. GRUNDTVIG: Danske Folkeæventyr(—1884). L. KOCH: Biskop N. E. Balle. TYGE BRAHES Breve udgives af F. R. Friis (—1886). BLÆDEL: Udvidet Konfirmationsundervisning. MONRAD: Fra Bønnens Verden. A. C. LARSEN:

Breve til en Landsbypræst. HØFFDING: Om Grundlaget for den humane Ethik. FR. NIELSEN: Romerkirken i det 19de Aarh. (—1881). H. PETERSEN: Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro. JOH. STEENSTRUP: Normannerne (—1882). FRIDERICIA: Danmarks ydre pol. Historie 1629—45. (—1881). JUL. LANGE: Michel Angelo og Marmoret. Om Kunstværdi. KREBS: Det gamle og det nye Samfund. LORENZ: Læren om Lyset. JAP. STEENSTRUP: Fortsatte Bidrag til Opf. af Øjestillingen hos Flynderne. — FR. PALUDAN-MÜLLER † 28. 12. CHR. WINTHER † 30. 12.

1877 GOLDSCHMIDT: Fortællinger og Virkelighedsbilleder. Livs Erindringer og Resultater. KAALUND: En Eftervaar. H. P. HOLST: Fra min Ungdom. H. F. EWALD: Niels Brahe. THOMAS LANGE; Et Symposion. ERIK BØGH: En liden Hverdags-Postille. DRACHMANN: Tannhäuser. Derovre fra Grænsen Sange ved Havet. SKRAM: Herregaardsbilleder. BUDDE: Fra Lømmelalderen. HOLM HANSEN: En fri Mand. BAUDITZ: Arabesker. BONDESEN: Styrismanden og hans Brud. GANDRUP: Savonarola. JACOB NIELSEN: Landsbyfolk. FABER: Viser og Vers. BERGSOE: Rom under Pius IX. G. BRANDES: Søren Kierkegaard. Danske Digtere. NIC. BØGH: Signe Læssøe. GRUNDTVIG: Mands Minde. B. PALUDAN-MÜLLER: Det Synlige og det Usynlige. KROMAN: Den exakte Videnskabs Lære om Sjælens Existens. — Runehaandskrf. af Skaanske Lov udg. fotolithografisk af den arnamagnæanske Komm. KÅLUND: Bidr. til en hist.-topogr. Beskrivelse af Island (—1882). O. NIELSEN: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse (—1892). A. HEISE: Kristian II. i Norge. O. BLOM: Kristian IV.s Artilleri. KORNERUP: Roskilde Domkirke. F. J. MEIER: Johannes Wiedewelt. WEILBACH: Dansk Kunstnerlexikon. JUL. LANGE: Det ioniske Kapitæls Oprindelse. VILH. THOMSEN: Relations between anc. Russia and Scandinavia and the origin of the Russian State. LORENZ: Læren om Varmen. F. HOWITZ beg. Udg. af Gynækologiske Meddelelser. — Selskabet for Udg. af Kilder til dansk Historie stiftes. — H. N. CLAUSEN † 28. 3.

1878 MOLBEGH: Ambrosius. RICHARDT: Halvhundrede Digte. H. F. EWALD: Blanca. RUD. SCHMIDT: Sex Foredrag. JOH. FIBIGER: Den evig Strid. TOPSØE: Politiske Portraitstudier. Nutidsbilleder. E. V. D. RECKE: Kong Liuvigild og han Sønner. DRACHMANN: Rimbrev ti Esrom Sø. Paa Sømands Tro o Love. Prinsessen og det halv Kongerige. BERGSØE: Svar fra Esrom Sø. Hvem var han? KAALUND: En aaben Hilsen til H. Drachmann. SCHANDORPH: Uden Midtpunkt. GJELLERUP: En Idealist. BRØNDSTED: I Bølgegang. THOR LANGE: Nogle Folkeviser. JOHANNE SCHJØRRING: Rige Dage. CARL ANDERSEN: Massudith. G. BRANDES: Esaias Tegnér. WINKEL HORN: Peder Syv, en litt.-historisk Studie. BORCHSENIUS: Fra Fyrrerne (—1880). TROELS LUND: Danmarks og Norges Hist. i Slutn. af det 16. Aarh. (—1898). SEHESTED: Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm. C. ROSENBERG: Nordboernes Aandsliv (—1885). BRICKA og FRIDERICIA udg. Christian IV.s egenh. Breve (—1891). STOLPE: Dagspressen i Danmark (—1882). W. SCHARLING og FALBE-HANSEN: Danmarks Statistik (—1887). L. O. MØLLER: Den danske Højskole i Sorø. JOH. KOK. Det hellige Land. A. WULF: Talmudfjender. SØREN SØRENSEN: Oversættelse af Somadevas Eventyr. GOOS: Den danske Strafferets almindelige Del. DEUNTZER: Nordisk Familie- og Arveret. P. E. MÜLLER: Studier over Skovjord (—1884). BARFOED: De organiske Stoffers kvalitative Analyse.

1879 MOLBECH: Faraos Ring. Samlede Digte. RICHARDT: Billedtexter. THOMAS LANGE: Nyt Liv. DRACHMANN: Ranker og Roser. Ungdom i Digt og Sang. Poul og Virginie. Lars Kruse. Paradehesten Parmo. SCHANDORPH: Fem Fortællinger. Unge Dage. Til min gamle Ven Kaalund. Livets Ret. Tak for sidst til C. Ploug. PLOUGS Anmeldelser af Schandorph og Drachmann. Til S. Schandorph. KAALUND: Brændend Spørgsmaal. Foreløbigt Gjensva til min Ven Schandorph. Idealite

og Realitet. E. v. d. Recke: Den nye Tid. Archilochos. Skram: Gertrude Colbjørnsen. Topsøe: Fra Studiebogen. Gjellerup: Det unge Danmark. Markmann: Fortællinger i Ramme. Høyer Møller: Præsten i Krigen. Tre af mine Venner. Holm Hansen: Vikingeblod. Bang: Realisme og Realister. Kr. Arentzen: Adam Oehlenschläger, et litt.hist. Livsbillede. L. Koch: Den danske Kirkes Historie 1801—54 (—1883). H. M. Fenger: Poul Egede. Edv. Holm: Holbergs statsretlige og politiske Standpunkt. Thorsøe: Den danske Stats Historie 1814—48. Worsaae: Fra Sten- og Broncealderen (Aarb. f. nord. Oldkynd.). S. Birket Smith: Leonora Chr. Ulfeldts Historie (—1881). Chr. Bruun: Slaget paa Kolberger Heide. Kr. Erslev: Konge og Lensmand i det 16. Aarh. Danmarks Len og Lensmænd 1530—96. Matzen: Kjøbenhavns Universitets Retshistorie. L. O. Møller: Den evangeliske Historie. Fr. Nielsen: Den moderne Jødedom. P. Madsen: De Kristnes aandelige Præstedømme. Sthyr: Lutheranerne i Frankrig. A. C. Larsen: Politik og Religion. Edv. Brandes: Ushas og Ushashymnerne i Rigveda. — Samfundet til Udg. af gammel nordisk Litt. stiftes (som Afløser af det nord. Litt.-Samfund af 1847). Universitets-Jubilæets danske Samfund stiftes.

1880 Schandorph: Opgjørelse med C. Ploug. Kampens Ret. Smaafolk. Kaalund: Til den yngre Slægt. Bergsøe: Fangernes Nattergal. Alfr. Ipsen: Det sociallitteraire Nytaarsslag. J. P. Jacobsen: Niels Lyhne. Gjellerup: Antigonos. Drachmann: Østen for Sol og Vesten for Maane. Peder Tordenskjold. Hotrup: Eva. H. F. Ewald: Anna Hardenberg. Richardt: Kantater og Digte. Joh. Fibiger: Graabroderen. Bang: Kritiske Studier og Udkast. Tunge Melodier. Haabløse Slægter. Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst. Lægemidler. Rosing: En Romantiker. Holm Hansen: Fra Danevirke til Rosenvænget. Christiansen: Lindows Børn. Gandrup: Fem Digte. Luzerner-Løven. Henningsen: Fra Jylland. Carit Etlar: Salomon Baadsmand. N. F. S. Grundtvig: Poetiske Skrifter (—1889). Borchsenius: Litteraire Feuilletoner. Heegaard: Om Opdragelse. F. W. Andersen: Embede og Ordination. Reinhardt: Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning. Mollerup: Danmarks Forhold til Lifland. F. J. Meier: Fredensborg. Soph. Müller: Dyreornamentiken i Norden. Aagesen: Den romerske Privatret (—1882). Boas: Studier over Decapodernes Slægtskabsforhold. — Mads Hansen † 2. 4.

1881 Molbech: Opad. H. F. Ewald: Georg Reinfeldt. Rud. Schmidt: Haandtegninger. Joh. Fibiger: Mine Søstre. Drachmann: Vildt og Tæmmet. Vandenes Datter. Gamle Guder og nye. Schandorph: Thomas Fris's Historie. Gjellerup: Rødtjørn. Arvelighed og Moral. Bang: Herhjemme og derude. Pontoppidan: Stækkede Vinger. E. v. d. Recke: Knud og Magnus. Principerne for den danske Verskunst. Topsøe: Umyndige i Kjærlighed. Rosing: Mod Strømmen. Markmann: Ariel. Studenter. Zak. Nielsen: Nye Tider. Mariager: Fra Hellas. P. A. Rosenberg: Af et Digterliv. Fanny Tuxen: Til Moderen fra en Bedstemoder. Erna Juel-Hansen: Mellem 12 og 7. Winkel Horn: Den danske Litteraturs Historie. Peder R. Møller: Mads Hansen, en Levnetstegning. G. Brandes: Disraeli. Lassalle. Edv. Brandes: Fremmed Skuespilkunst. L. O. Møller: Til Forst. og Bedømm. af Nutidens Fritænkeri. C. A. H. Kalkar: Israel og Kirken. T. Skat Rørdam: De kirkelige Frihedskrav. Kirkeaaret. Martensen: Jakob Böhme. Wilckens: Samfundslegemets Grundlove. Worsaae: Nordens Forhistorie. A. D. Jørgensen: Georg Zoega. O. Kalkar: Ordbog til det ældre danske Sprog. V. A. Secher beg. Udg. af Kongens Rettertingsdomme. Aagesen: Indl. t. d. danske Formueret. Madvig: Den romerske Stats Forfatning og Forvaltning. Gertz: Udv. Skrftr. af Lukian. Bergsøe: Fra Mark og Skov. Jungersen: Bidr. t. Kundsk. om det Jacobsonske Organ for Hvirveldyrene. — V. Topsøe † 1. 7.

1882 Drachmann: Puppe og Sommer-

fugl. Rejsebilleder. SCHANDORPH: Novelletter. Samlede Digte. J. P. JACOBSEN: Noveller (Fru Fønns o.fl.). GJELLERUP: Germanernes Lærling. EDV. BRANDES: Gyngende Grund. Et Besøg. ROSING: Broder Bengt. BAUDITZ: Under aaben Himmel. ZAK. NIELSEN: Et Møde. CHRISTIANSEN: En Egoist. O. BENZON: Surrogater. CARL ANDERSEN: Over Skjær og Brænding. RUD. SCHMIDT: Der Himmel hängt voller Geigen. Buster og Masker. G. BRANDES: Den romantiske Skole i Frankrig. HOSTRUP: Folkelige Foredrag. EDV. COLLIN: H. C. Andersen og det Collinske Hus. C. J. BRANDT: Lundekanniken Chr. Pedersen. MARTENSEN: Af mit Levned. A. D. JØRGENSEN: Fyrretyve Fortællinger af Fædrel. Historie. KR. ERSLEV: Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse. A. HEISE: Familien Rosenkrantz's Historie. H. F. FEILBERG: Ordbog over jyske Almuemaal. KR. NYROP: Sprogets vilde Skud. HØFFDING: Psykologien i Omrids paa Grundl. af Erfaring. KROMAN: Tænke- og Sjælelære. A. C. LARSEN: Religion og Sædelighed. GOOS: Den nordiske Strafferet, alm. Del. JUL. THOMSEN: Thermochemische Untersuchungen (—1885). C. PALUDAN-MÜLLER † 1. 6. Fr. SCHIERN † 16. 12.

1883 PLOUG: Nye Digte. GOLDSCHMIDT: Fortællinger og Virkelighedsbilleder, ny Samling. DRACHMANN: Strandby Folk. Skyggebilleder (Ostende-Brügge). En Replik (Dagbladet 11. 12). SCHANDORPH: Et Aar i Embede. GJELLERUP: Romulus. G-Dur. BANG: Præster. Fædra. PONTOPPIDAN: Sandinge Menighed. Landsbybilleder. RUD. SCHMIDT: Forestillet og Oplevet. HELMS: Soldaterliv i Krig og Fred. ZAK. NIELSEN: Gamle Vaner. BONDESEN: Hersen paa Stejnarstad. P. A. ROSENBERG: Fantomer. Hjarne. P. R. MØLLER: Under Hammeren. THOM. LANGE: Sølvbryllupet paa Højgaard. E. V. D. RECKE: Smaadigte. MARKMANN: Havedøren. HØYER MØLLER: Ellen. P. E. BENZON: Kornmod. ALFR. IPSEN: Ad grønne Stier. NANSEN: Unge Mennesker. CARL EWALD: Regel eller Undtagelse. EDV. BRANDES og KIELLAND: Gar-

man og
nesker
Gjenne
SMITH:
Skuespi
Molbec
HOSTR
MONRA
SING:
SCHAR
matik.
mark.
Frikirk
L. Ko
skoles
Atlas.
Kirkeb
F. J.
SCHAT-
bach.
Freund
J. L. U
asien.
anden
Vor N
RENSEN
indiske
1. 9. I
1884 DRACH
Fortælli
SCHAN
GJELLE
Maaned
ERIK B
merne.
lovelse.
og Sk
MARIA
HOLM:
IPSEN:
SON: E
En U
Genier.
Fürste.
Skrifteg
Farten.
Sørense
EWALD
DES: L
Berlin
KR. A
hundre
og Bag
Niels S
NIELSE
A. C. L
C. USS
NIC. B
J. A. J
Frederi

Kjøbenhavn paa Holbergs Tid. SEHESTED: Arkæologiske Undersøgelser. F. JONSSON: Kritiske Studier over norske og islandske Skjaldekvad. JUL. LANGE: Den antike Malerkunsts Levninger. Billedkunst. LEHMANN: Farvernes elementaire Æsthetik. MADVIG: Adversaria critica. STHYR: Den nytestamentlige Texts Historie. H. SCHARLING: Kristelig Sædelære (—1886). — H. L. MARTENSEN † 3. 2. J. C. SCHIØDTE † 22. 4. S. HEEGAARD † 27. 3. RASM. NIELSEN † 30. 9.

1885 HOSTUP: Sange og Digte fra senere Aar. KAALUND: Efterladte Digte. DRACHMANN: Fjeldsange og Eventyr (Der var engang —). Danmark leve! SCHANDORPH: Fremmed og Hjemligt. Det gamle Apothek. GJELLERUP: Vandreaaret. PONTOPPIDAN: Ung Elskov. BANG: Ellen Urne. Excentriske Noveller. ESMANN: Gammel Gjæld. BERGSØE: Fra gamle Dage. EDV. BRANDES: Et Brud. H. F. EWALD: Dronningens Jomfruer. RUD. SCHMIDT: Jochen Hinrichs. E. V. D. RECKE: Spredte Blomster. Dansk Verslære. CHRISTIANSEN: Nero. J. MEYER: Rønnebær. OTTO M. MØLLER: Reformatoren fra Galilæa. Forlovede Existenser. FØNNS: Ad slyngede Stier P. R. MØLLER: En Villie. ELFRIDE FIBIGER: Ellen. MARKMANN: Mindre Fortællinger. BONDESEN: Skovstrup Folk. ERNA JUEL-HANSEN: Sex Noveller. ILLA CHRISTENSEN: Et ubetydeligt Menneske. De smaa Tings Magt. JENNY BLICHER-CLAUSEN: Digte. S. BIRKET SMITH oversætter Otto Sperlings Selvbiografi. C. BRUUN: Gunde Rosenkrantz. EDV. HOLM: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720 (—1886). KR. ERSLEV: Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660. FR. NIELSEN: Haandbog i Kirkens Historie (—1892). MONRAD: Et Bidr. t. d. apost. Troesbekjendelses Historie. BUHL: Den gl.testamentlige Skriftoverlevering. P. MADSEN: Johannes Aabenbaring, indledet og fortolket. FR. JUNGERSEN: Hvad er Sandhed? MARTENSEN: Mindre Skrifter og Taler. ERNST BRANDES: Samfundsspørgsmaal. K. MADSEN: Japansk Malerkunst. GOOS, NELLEMANN og ØLLGAARD: Anders Sandøe Ørsteds Betydning (—1887). GOOS: Forelæsninger over d. alm. Retslære (—1892). DEUNTZER: Den danske Skifteret. — H. V. KAALUND † 27. 4. J. P. JACOBSEN † 30. 4. J. J. A. WORSAAE † 15. 8. C. ROSENBERG † 3. 12.

1886 HOSTRUP: Karens Garde. DRACHMANN: Alkibiades. SCHANDORPH: Sex Fortællinger. Fest- og Søgnedage. Valgkandidater. J. P. JACOBSEN: Digte og Udkast. GJELLERUP: St. Just. BANG: Stille Existenser. PONTOPPIDAN: Mimoser. ESMANN: I Stiftelsen. O. BENZON: Tilfældigheder. CARL EWALD: Lindegrenen. BERGSØE: Fra sollyse Strande. H. F. EWALD: Niels Ebbesøn. KR. ARENTZEN: Fra yngre og ældre Dage. RUD. SCHMIDT: Murmesterens Datter. Fortællinger paa Vers. BUDDE: Dødens Gudsøn. ROSING: En uskyldig ung Mand. MARIAGER: Magthaverne paa Rhodos. BAUDITZ: Klokkestøberen. EMMA GAD: Et Aftenbesøg. STUCKENBERG: Digte. BLAUMÜLLER: Saul. NØRREGAARD: Ingemanns Digterstilling og Digterværd. SCHWANENFLÜGEL: Ingemanns Liv og Digtning. BORCHSENIUS: To Digtere. NIC. BØGH: Elisabeth Jerichau-Baumann. JUL. LANGE: Sergel og Thorvaldsen. E. VEDEL: Bornholms Oldtidsminder og Oldsager. L. KOCH: Kong Christian VI.s Historie. C. BRUUN: Kai Lykke til Gisselfeld. L. HOLBERG: Leges Waldemari regis, et Bidr. t. Oplysn. om Danmarks Statsret i det 13. Aarh. T. SKAT RØRDAM: Det nye Testamente, overs. m. Anmærkninger. BOAS: Bidrag til Pteropodernes Morfologi og Systematik. ZEUTHEN: Keglesnitslæren i Oldtiden. J. N. MADVIG: † 12. 12.

1887 GOLDSCMIDT: Smaa Skildringer fra Fantasi og fra Virkelighed. THOMAS LANGE: Jagtselskabets Fortællinger. RUD. SCHMIDT: Fra Liv og Litteratur. DRACHMANN: Med den brede Pensel. SCHANDORPH: Uden Midtpunkt (Skuespil). EDV. BRANDES: Kjærlighed. GJELLERUP: En arkadisk Legende. Thamyris. SKRAM: Hinsides Grænsen. BANG: Stuk. PONTOPPIDAN: Isbjørnen. Fra Hytterne. VIGGO HOLM: Fra Hexernes Tid. CARL MØLLER: Ny paa Egnen. ALFR. IPSEN: Mefistofeles.

HOLM HANSEN: Karen Hav. BONDESEN: Eventyrets Dyreverden. I Strid og Stræb. THOR LANGE: En Maaned i Orienten. RØSE: Rejsekammeraten. JOH. JØRGENSEN: Vers. S. CLAUSSEN: Naturbørn. OSCAR MADSEN: Noveller. FANNY TUXEN: Ellinor Falsen. JUL. PALUDAN: Renaissancebevægelsen i d. danske Litt. RICH. PETERSEN: Thomas Kingo og hans Samtid. S. BIRKET SMITH udgiver Tobiæ Komedie. ANTON ANDERSEN: Historikeren Vedel Simonsen. A. D. JØRGENSEN: Hans Adolf Brorsons Levnet. RØNNING: Rasmus Kr. Rask. CHR. BRUUN: Enevældens Indf. i Danmark. C. F. BRICKA beg. Udg. af Dansk biografisk Lexikon. V. A. SECHER beg. Udg. af Corpus constitutionum Daniæ. MATZEN: Dansk Statsforfatningsret (—1891). HØFFDING: Den humane Etik. RUD. S. BERGH: Forelæsninger over alm. Embryologi. — M. GOLDSCHMIDT † 15. 8. THOMAS LANGE † 25. 8. VALD. THISTED † 14. 12.

1888 HOSTRUP: Under Snefog. MOLBECH: Efterladte Digte. H. F. EWALD: Griffenfeld. HELMS: Fortællinger og Digte. KR. ARENTZEN: Digte fra yngre og ældre Dage. DRACHMANN: To dramatiske Digte. SCHANDORPH: Birgittes Skjæbne. EDV. BRANDES: Overmagt. PONTOPPIDAN: Spøgelser. GJELLERUP: Hagbard og Signe. Bryllupsgaven. CHRISTIANSEN: Frøken Bodil og hendes Broder. STUCKENBERG: I Gjennembrud. JOH. JØRGENSEN: Foraarssagn. NIELS MOLLER: Efteraar. ERNA JUEL-HANSEN: En ung Dames Historie. EMMA GAD: Et Stridspunkt. JENNY BLICHER-CLAUSEN: Ebba Brahe. CARL MØLLER: Brejnholm Badehotel. G. BRANDES: Indtryk fra Polen. Indtryk fra Rusland. C. J. BRANDT: Psalmedigteren H. Chr. Sthen. S. BIRKET SMITH udgiver P. Jensen Hegelunds Susanne og Calumnia. A. D. JØRGENSEN: Johannes Ewald. FALBE-HANSEN: Stavnsbaands-Løsningen og Landboreformerne (—1889). H. PETERSEN: Vognfundene i Dejbjerg Præstegaardsmose. SOPH. MÜLLER: Ordning af Danmarks Oldsager (—1895). E. HANNOVER: Antoine Watteau. C. JØRGENSEN: Kvindefigurer i den archaiske græske Kunst. VILH. FINSEN: Om d. opr. Ordn. af nogle af den islandske Fristats Institutioner. WILCKENS: Æsthetik i Omrids. — CHR. K. F. MOLBECH † 20. 5.

1889 INGEMANN; Svanesang, udg. af V. Heise. RICHARDT: Vort Land. DRACHMANN: Kunstnere. Tusind og een Nat. Sangenes Bog. SCHANDORPH: Stillelivs-Folk. Oplevelser I. EDV. BRANDES: En Politiker. GJELLERUP: Minna. Min Kjærligheds Bog. BANG: Tine. Digte. CHRISTIANSEN: Broder Rus. Joppe. Generationer. E. v. D. RECKE: Gamle og nye Digte til Een. BAUDITZ: Historier fra Skovridergaarden. RIST: En Rekrut fra Fireogtreds. ZAK. NIELSEN: Maagen. CARL MØLLER: Turistkompagniet. P. A. ROSENBERG: Klytæmnestra. FØNSS: Stemninger og Studier. ALFR. IPSEN: Fortællinger. JENNY BLICHER-CLAUSEN: Christian den Anden. STUCKENBERG: Messias. MICHAELIS: Digte. NANSEN: Korte Veje. KARL LARSEN: Ære. Kvinder. En Latinskoledreng. WIED: En Hjemkomst. ILLA CHRISTENSEN: Dagtyve og Arbejdsdage. EMMA GAD: Fælles Sag. A. OLRIK: Danmarks gl. Folkeviser. G. BRANDES: Essays. RICH. PETERSEN: Mindeskrift over Ingemann. BENEDICTE ARNESEN-KALL: Livserindringer. FR. NIELSEN: Grundtvigs religieuse Udvikling. FR. JUNGERSEN: Den frie Tanke, Theologien og den levende Gud. JOH. STEENSTRUP: Den danske Historieskrivning i det 19. Aarh. O. VAUPELL: Kampen for Sønderjylland. C. BRUUN: De nyeste Unders. om Bogtrykkerkunstens Opfindelse. JUL. LANGE: Bastien Lepage. J. L. USSING: Nedre-Ægypten. SIMONSEN: Skulpturer og Indskrifter fra Palmyra i Ny Carlsbergs Glyptothek. BESTHORN: Ibn-Zaiduni vita. GERTZ: Udv. Skrftr. af Seneca. L. HOLBERG: Dansk Rigslovgivning. HØFFDING: Psykologiske Undersøgelser.

1890 DRACHMANN: Forskrevet —. SCHANDORPH: Fra Udlandet og fra Hjemmet. RIST: Soldater. BANG: Under Aaget. PONTOPPIDAN: Natur. Skyer. Krøniker. NIELS MØLLER: Hændelser. OSCAR MADSEN: En Vaage. ESMANN: I Provinsen. JOH. JØRGENSEN: En Fremmed. BUDDE:

Julefortællinger. H. F. EWALD: Caroline Mathilde. E. v. D. RECKE: Blandede Digte. HOLM HANSEN: Skuespillere. HØYER MØLLER: Overlægen. MARIAGER: Dronningen af Kyrene. ZAK. NIELSEN: Lyse Dage. CHRISTIANSEN: Peter Plus. J. MEYER: Borgmesterens Datter. CARL MØLLER: Der er Forskjel. Nord-Tydskland. P. A. ROSENBERG: Under Ideens Banner. THOR LANGE: Skizzer og Fantasier. ANTON ANDERSEN: Fra stille Skove. ELFRIDE FIBIGER: Præst og Læge. EMMA GAD: En Advarsel. Et Sølvbryllup. JENNY BLICHER-CLAUSEN: Fra Markvejen. G. BRANDES: Det unge Tydskland. VALD. VEDEL: Studier over Guldalderen i dansk Digtning. ZINCK: Stenalderstudier (—1901). VILH. THOMSEN: Berøringer mell. de finske og de baltiske Sprog. STARCKE: Skepticismen som Led i de aandel. Bevægelser siden Reformationen. LEHMANN: Hypnosen og de dermed beslægtede normale Tilstande. WESTERGAARD: Statistikens Teori i Grundrids. Ægteskabsstatistik (med M. Rubin).

1891 RICHARDT: Blandede Digte. Fadervor. RUD. SCHMIDT: Nye Haandtegninger. DRACHMANN: Tarvis. SCHANDORPH: Paa Rejse. GJELLERUP: Herman Vandel. EDV. BRANDES: Under Loven. BANG: To Sørgespil. Ti Aar. PONTOPPIDAN: Muld. E. v. D. RECKE: Hertuginden af Burgund. HOLM HANSEN: Oprejsning. CHRISTIANSEN: Letizia. VIGGO HOLM: Gregers. CARL MØLLER: Hotel Dania. RØSE: Mester Dubitans. P. R. MØLLER: Isen brydes. MICHAELIS: Synd. H. RODE: Styrke OSCAR MADSEN: Den vilde Vin. ESMANN: I Kjøbenhavn. Skuespil. O. BENZON: Sportsmænd. FANNY TUXEN: Paa Lovens Grund. JENNY BLICHER-CLAUSEN: Excelsior! KARL LARSEN: Den brogede Bog. WIED: Silhuetter. AAGE MATTHISON-HANSEN: Unge Sange. P. NANSEN: Et Hjem. HOSTRUP: Erindringer fra min Barndom og Ungdom. JOHANNE LUISE HEIBERG: Et Liv gjenoplevet i Erindringen (—1892). JOH. STEENSTRUP: Vore Folkeviser fra Middelalderen. KR. ERSLEV: Oversigt over Middelalderens Historie (—1895). EDV. HOLM: Danmark-Norges Historie fra d. st. nord. Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse (—1898). HØFFDING: Etiske Undersøgelser. WESTERGAARD: Indl. t. Studiet af Nationaløkonomien. L. HOLBERG: Dansk og fremmed Ret. K. MADSEN: Hollandsk Malerkunst. ØSTRUP: Studier over 1001 Nat.

1892 H. F. EWALD: Clara Bille. BERGSØE: Oktober-Natten. RUD. SCHMIDT: Tanker og Toner. DRACHMANN: Unge Sange. SCHANDORPH: Poet og Junker. PONTOPPIDAN: Det forjettede Land. MICHAELIS: Vanemennesker. H. RODE: Hvide Blomster. NANSEN: Fra Rusaaret. ESMANN: Den kjære Familie. CARL EWALD: Fru Johanne. WIED: En Bryllupsnat. OSCAR MADSEN: Decemberdrømme. Glade Ungdom. JOH. JØRGENSEN: Stemninger. Sommer. ALFR. IPSEN: Flores og Blanseflor. RØSE: Bygevejr. FØNSS: Trækfugle. RIST: Efter Dybbøl. BAUDITZ: Krøniker fra Garnisonsbyen. BUDDE: Historier. CARL MØLLER: Paris og Rhintouren. ØSTERGAARD: Danske Sagn og Historier. OTTO M. MØLLER: Lys over Landet. GERTZ udg. Anders Sunesøns Hexaëmeron. GISLASON: Udvalg af oldnordiske Skjaldekvad. HØFFDING: Søren Kierkegaard som Filosof. LEHMANN: Hovedlovene f. d. menneskelige Følelsesliv. RUBIN: 1807—14, Studier over Kbhvns. og Danmarks Historie. NEERGAARD: Under Junigrundloven. CHR. BRUUN og L. FENGER: Thorvaldsens Museums Historie. JUL. LANGE: Billedkunstens Fremstilling af Menneskeskikkelsen (2. Bd. 1898 ved C. Jørgensen; ufuldendte Mskrpter. til Menneskefigurens Kunsthistorie 1899 ved P. Købke). K. MADSEN: Studier fra Sverig. DEUNTZER: Den danske Arveret. — J. C. HOSTRUP † 21. 11. CHR. RICHARDT † 18. 12.

1893 HOSTRUP: Efterladte Digte. Senere Livserindringer. DRACHMANN: Bonifacius-Skjæret. Gøglere. GJELLERUP: Wuthhorn. PONTOPPIDAN: Minder. JOH. JØRGENSEN: Livets Træ. MICHAELIS: Solblomster. ESMANN: Magdalene. KARL LARSEN: Cirkler. WIED: Barnlige Sjæle. P. NANSEN: Julies Dagbog. CHRISTIANSEN: Annette. VIGGO HOLM: Præsidenten. HELMS: Grib. MARIAGER: Et Bryllup i Katakomberne.

Brøndsted: Frihed. Østergaard: Danske Sagn og Historier. Niels Ribes Eventyr. Kr. Arentzen: Tre Tidsaldre. G. Brandes: Udenlandske Egne og Personligheder. Vilh. Andersen: Danske Studier. Nic. Bøgh: Christian Winther, et Livsbillede (—1901). Wilckens: Poesien, en Fremst. af Poetiken. Lehmann: Overtro og Trolddom (—1896). A. D. Jørgensen: Griffenfeld. Troels Lund: Kristian IV.s Skib paa Skanderborg Sø. Møllerup: Bille-Ættens Historie. E. Hannover: Christen Købke. V. Bergsøe: Danske Medailler og Jettons. J. L. Ussing: Græsk og romersk Metrik. Christensen-Schmidt: Overs. af Heliodoros' »Pigen fra Æthiopien«. Gertz: Overs. af Platons Apologi. — H. P. Holst † 2. 7. Kofoed-Hansen † 3. 12.

1894 Drachmann: Vølund Smed. Renaissance. Schandorph: Vilhelm Vangs Studenteraar. Pontoppidan: Nattevagt. Den gamle Adam. Edv. Brandes: Daarernes Formynder. Rist: Jonathan o. a. Fortællinger. Christiansen: Hjarl. P. E. Benzon: Svovl. Carl Ewald: Fem nye Eventyr. Viggo Holm: Varulven. Stuckenberg: Den vilde Jæger. Joh. Jørgensen: Hjemvee. Bekjendelse. S. Claussen: Unge Bander. Nansen: Maria. O. Benzon: Anna Bryde. Karl Larsen: Ej blot til Lyst. Wied: Menneskenes Børn. Emma Gad: Et Forspil. Erna Juel-Hansen: Terese Kjærulf. Jenny Blicher-Clausen: En Bryllupsrejse. Alfr. Ipsen: Ekko. P. A. Rosenberg: Henning Tondorf. Thor Lange: Gjennem farvet Glas. Fønss: Angelina. Rose: Jul. Anton Andersen: Skuffede Haab. Østergaard: Danmarks Vovehals. Blaumüller: Agnete og Havmanden. Erik Bøgh: Erindringer fra mine unge Dage. Borchsenius: Hjemlige Interieurer. Vilh. Andersen: Poul Møller, hans Liv og Skrifter. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage. Troels Lund: Om Kulturhistorie. J. Helms: Danske Tufstenskirker. J. L. Ussing: Den græske Søjlebygnings Udvikling. Wimmer: De tydske Runemindesmærker. Vilh. Thomsen: Inscriptions d'Orkhon déchiffrées. — Festskrift i Anl. af Vilh.

Thoms
Østru
Høffd
Histori
livet (
† 7. 10
1895 Ploug
mann:
Schan
tælling
Muham
toppid
Gad: I
Fagre (
Jørgen
sen: I
Niels
stein:
Esman
Carl I
De fir
Ungdor
Sparta.
Otto
Erna J
Veje.
G. Br
Gislas
Steens
ved G
danske
Unders
vore R
Frederi
freden
berg:
Madse
Plantes
† 4. 12
1896 Schan
pidan:
len. I
Nielse
zon: I
Kuriøs
Høyer
gaard.
Snobbe
Stucki
sen:
H. Ro
Madse
Carl
korstog
Ix. I
serne.
Erotik.
Brødre
hornen
mantik

danske Sprogs Historie. ANTON ANDERSEN: Danske Forfatterinder. J. O. ANDERSEN: Holger Rosenkrantz den Lærde. H. F. RØRDAM: Historieskriveren Arild Huitfeldt. BOYE: Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark. A. P. MADSEN: Gravhøje og Gravfund fra Stenalderen i Danmark (—1900). WESTERGAARD: Den ældre Nationaløkonomis Opf. af det sociale Spørgsmaal. BOAS: Dansk Forstzoologi. — JUL. LANGE † 20. 8.

1897 DRACHMANN: Brav Karl. SCHANDORPH: Frøken Gram. SKRAM: Agnes Vittrup. EDV. BRANDES: Hos Sigbrit. BANG: Ludvigsbakke. CHRISTIANSEN: Cosmus. Modne Mænd. STUCKENBERG: Sol. NIELS MØLLER: Røster. H. RODE: Et Sommereventyr. OCAR MADSEN: Lysets Børn. CARL EWALD: James Singletons Udenlandsrejse. KARL LARSEN: Kresjan Vesterbro. E. v. D. RECKE: Dronning Eigra. ZAK. NIELSEN: Mystisk. RØSE: Rosmer Havmand. JOH. JØRGENSEN: Den yderste Dag. OTTO M. MØLLER: Overmennesker. VALD. RØRDAM: Tre Strenge. ESMANN: Theatret. EMMA GAD: Aabent Visir. ERIK BØGH: Min første Forfattertid. SOPH. MØLLER: Vor Oldtid. BECKETT: Renaissancens og Kunstens Historie i Danmark. Florentinske Kunstnere. J. L. USSING: Pergamos. O. JESPERSEN: Fonetik. — ANTON NIELSEN † 6. 3. EDV. LEMBCKE † 21. 3. JAP. STEENSTRUP † 20. 6. A. D. JØRGENSEN † 5. 10. JOH. FIBIGER † 13. 11.

1898 DRACHMANN: Kors og Kaarde. PONTOPPIDAN: Lykke-Peer. GJELLERUP: Gift og Modgift. EDV. BRANDES: Lykkens Blændværk. Smaa Skuespil. SKRAM: Hellen Vige. ZAK. NIELSEN: Den store Magt. NANSEN: Judiths Ægteskab. BAUDITZ: Sporsne. RIST: Pagebreve. P. E. BENZON: Landsmænd. BRØNDSTED: Borretaarn. FØNNS: I lyse Nætter. ALFR. IPSEN: Fra Fantasiens Land. STUCKENBERG: Flyvende Sommer. Hjemfalden. JOH. JØRGENSEN: Digte (1894—98). MICHAELIS: Sirener. H. RODE: Dansen gaaer. VALD. RØRDAM: Paa Højskole. HOLSTEIN: Tove. WIED: Slægten. Fire Satyrspil. JOH. FIBIGER: Mit Liv og Levnet, udg. af K. Gjellerup: SCHANDORPH: Oplevelser II. P. A. ROSENBERG: Søren Kierkegaard. C. E. JENSEN: Vore Dages Digtere G. BRANDES: Henrik Ibsen. E. HANNOVER: C. W. Eckersberg. KR. ERSLEV: Valdemarernes Storhedstid. LEHMANN: De sjælelige Tilstandes legemlige Virkninger. — Psalmebog for Kirke og Hjem. — CARL MØLLER † 3. 5. C. A. THYREGOD † 31. 7.

1899 DRACHMANN: Gurre. Den hellige Ild. SCHANDORPH: Gamle Billeder. RIST: Olaf Ryes Saga. KARL LARSEN: I det gamle Voldkvarteer. WIED: Livsens Ondskab. EDV. BRANDES: Det unge Blod. ESMANN: Det gamle Hjem- P. A. ROSENBERG: Dønvig Præstegaard. STUCKENBERG: Asmadæus. S. CLAUSSEN: Pileføjter. BRØNDSTED: Bladet fra Munden! AAGE MATTHISON-HANSEN: Venusspejlet. J. BLICHER-CLAUSSN: Inga Heine. BORCHSENIUS: Minder og Stemninger. VALD. RØRDAM: Bjøvulv. VILH. ANDERSEN: Adam Oehlenschläger (—1900). JUL. PETERSEN: Bartholinerne og Kredsen om dem. GABR. SIBBERN: Den religieuse Absolutisme. SCHOVELIN: Fra den danske Handels Empire. — RUD. SCHMIDT † 5. 4. ERIK BØGH † 17. 8. VIGGO HOLM: † 20. 8. KR. ARENTZEN † 30. 12.

1900 SCHANDORPH: Helga († 1. 1. 1901). ERNA JUEL-HANSEN: Helsen & Co. MICHAELIS: Livets Fest. Dødedansen. CARL EWALD: Crumlin. Døgnværk. KARL LARSEN: Sexten Aar. WIED: Det svage Kjøn. ZAK. NIELSEN: Kilderne. P. E. BENZON: Gerda Rossen. P. A. ROSENBERG: Det nye Aarhundrede. BRØNDSTED: Kong Gelos. FØNNS: Septemberdage. JOHANNE SCHJØRRING: Sirius. J. BLICHER-CLAUSEN: Violin. BLAUMÜLLER: Dronning Hjerteløs. Manddom. VALD. RØRDAM: Karen Kjeldsen. OSCAR MADSEN: Lokes Hustru. A. P. MADSEN, S. MÜLLER o. Fl. Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark. W. SCHARLING: Bankpolitik. — C. BROSBØLL † 9. 5. PH. WEILBACH † 2. 11.

